Anul XI
nr. 523
4-10 aprilie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce să fie? Dezvoltare sau democraţie?

(şi există oare democraţie fără dezvoltare?)

„Dacă sistemul politic şi cel economic sînt prea diferite, unul dintre ele îl va distruge în cele din urmă pe celălalt.“

ALVIN TOFFLER – „PUTEREA ÎN MIŞCARE“

GRATUIT

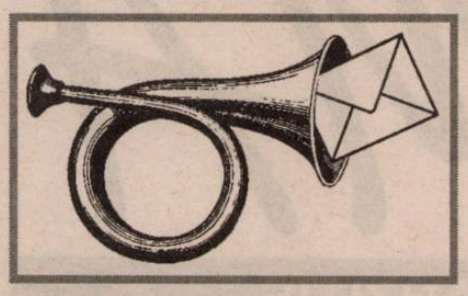

Nr. 521: Articolul lui L. Mîndruţă, „Califul şi alegerile libere“

Civilizaţie, dar s-o ştim şi noi

Articolele domnului Mîndruţă au fost întotdeauna o încîntare pentru mine. Stilul domniei sale, care îmbină ironia, judecata rece şi un acut simţ al percepţiei, a dat nu o dată rezultate memorabile în articolele domniei sale. Sînt un asiduu cititor al *Dilemei* practic de la începutul publicării revistei şi, de un an şi jumătate încoace, varianta Internet a *Dilemei* este unul din puţinele forumuri de analiză ale societăţii româneşti la care am acces de aici, din străinătate.

Cu atît mai surprins am fost să citesc ultimul articol al domniei sale publicat în Dilema. În „Califul şi alegerile libere“, domnul Mîndruţă analizează situaţia războiului din Irak şi conchide că intervenţia militară a Statelor Unite este necesară din cel puţin două motive: a) Irakul deţine arme potenţial distructive care nu ar trebui lăsate la bunul plac al unui dictator iresponsabil şi b) Statele Unite (ca ţară civilizată) are o misiune civilizatoare în ţări care, ca Irakul, nu pot răsturna singure autocraţi barbari. Sînt de acord cu primul punct (deşi am rezerve asupra faptului dacă Statele Unite trebuie să-şi aroge unilateral acest drept sau nu). În ce priveşte al doilea argument am mari dubii. Să mă explic.

Problema „misiunii civilizatoare“ a statelor vestice e o temă relativ veche în ştiintele sociale. În anii 1950-60, ea purta numele de teoria modernizării şi afirma exact acest lucru: că istoria omenirii evoluează în stadii, că anumite ţări sînt mai înapoiate pentru că nu au facut încă „saltul“ către civilizaţie, dar că pot fi ajutate să treacă acest prag. Această teorie s-a dovedit falimentară din mai multe motive, iar cel mai important motiv este ca n-are nici o legătură cu realitatea. Acum, la 50-60 de ani după lansarea programelor de modernizare a statelor „subdezvoltate“, ştim cu precizie doar un singur lucru: că statele lumii a treia, cu toate eforturile, multe sau puţine, ale statelor bogate, sînt încă mai sărace şi mai disperate ca acum 50 de ani. De ce? Încet-încet, comunitatea ştiinţifică a început să se despartă de teoria modernizării. Se pare că nu toate societăţile trec prin aceleaşi „stadii“, că nu există un unic drum pentru toţi către mirificul ideal vestic, şi, mai mult, se pare că habar nu avem ce ar putea produce dezvoltare economică în ţările lumii a treia. E umilitor, dar acesta este adevărul; chiar şi sociologii occidentali au mari probleme în a stabili care au fost factorii care au condus la dezvoltare economică în Vest (controversa dintre Robert Brenner şi Immanuel Wallerstein este ilustrativă în acest sens).

În acest context, articolul domnului Mîndruţă pare desprins dintr-o analiză de acum nu 50, ci 100 de ani. Se vorbeşte despre stadii istorice, rase superioare, legitimităţi civilizatorii – într-un cuvînt, un întreg arsenal de idei decedate (apropo, ţineţi minte că marxismul vorbeşte tot despre stadii istorice?). Argumentul domnului Mîndruţă conform căruia eliberarea de jugul colonialist a ţărilor lumii a treia le-a împiedicat să se dezvolte, sub conducerea „tătucilor vestici civilizatori“, mi se pare complet eronat. Dacă ar fi fost perpetuat, colonialismul nu ar fi adus nici o îmbunătăţire a situaţiei acestor ţări. Principalul lor rol era cel de furnizori de materii prime şi de consumatori ai tehnologiilor vestice. Cum ar fi putut asta să conducă la dezvoltare economică? Statele Unite sînt singura colonie care şi-a depăşit condiţia – dar cu ce preţ? Aproape toţi indigenii au fost exterminaţi. Trec cu vederea aici, deşi ar merita discutat, că domnul Mîndruţă vede competenţa civilizatorie occidentală ca fiind bazată pe proprietatea europenilor de a aparţine rasei albe; o asemenea afirmaţie profund rasistă este complet descalificantă în lumea în care trăim.

Iată altă afirmaţie foarte discutabilă a domnului Mîndruţă: „Cu cîteva excepţii, fostele colonii s-au întors la conflictele intertribale şi la sălbăticia la care le obligă, pîna la urmă, stadiul lor de evoluţie istorică“. Ca să emiţi anterioara judecată, trebuie să ignori cu desăvîrşire faptul, certificat istoric (printre alţii, de Daniel Chirot), că noile naţiuni post-coloniale au moştenit o structură etnică complet răvăşită de foştii colonizatori. Aceste state au fost atît de strîmb şi malefic alcătuite de fostele imperii încît, din multe puncte de vedere, nu au absolut nici un sens: sînt doar colecţii arbitrare de grupuri etnice antagoniste. În aceste condiţii, cum este posibil să eviţi conflictele etnice? Conflictele intertribale de care vorbeşte domnul Mîndruţă nu apar din cauza „sălbăticiei“ acestor popoare, ci din cauza prostiei şi ignoranţei umane care au creat aceste ţări.

Nu spun că Saddam Hussein e un mieluşel care trebuie menţinut la putere, nicidecum. Şi nici nu ştiu cum dictatori groteşti ca el pot fi înlăturaţi fără vărsare de sînge. Dar resping ideea conform căreia razboiul din Irak este justificat de superioritatea civilizatorie a Vestului. Aşa cum s-a dovedit, statele vestice nu ştiu decît să propună strategii universal valabile („infailibile“) şi să aplice necritic aceleaşi măsuri care se potrivesc ca nuca în perete la condiţiile locale. Numai o cunoaştere profundă a condiţiilor locale, dublată de o infinită grijă în a testa posibilele consecinţe ale măsurilor care se propun, pot ajuta aceste popoare să se dezvolte economic. Articolul domnului Mîndruţă este un produs al unei gîndiri demult apuse. Ca sociolog, am considerat că este de datoria mea să încerc să aduc o perspectivă diferită de a domniei sale.

Marian NEGOIŢĂ
doctorand în sociologie,
University of California-Davis

Nr. 520: *„Adolescenţii“*

Există „Aleea timizilor“!?

Se întîmplă uneori să intru în norul unui cuvînt şi atunci mă plouă cu el pretutindeni. Aşa s-a întîmplat în acea joi seară cînd mi-a ajuns la urechi estompat zgomotul de fond al emisiunii „Seara bună“ cu George Mihăiţă. Citind, din cînd în cînd, auzeam frînturi de fraze... se vorbea despre ei... adolescenţii. Şi o imagine frumoasă: undeva, într-un parc, s-a inventat „Aleea Timizilor“ şi ei, timizii (se vorbea ca despre o specie pe cale de dispariţie şi, de aceea, discret ocrotită) răsăreau de după tufişuri, temător întrebător, speriaţi parcă de curajul gestului lor abia iniţiat. Şi atunci m-am simţit ca un „nostalgolog“ amator (aşa cum îl numea cu invidie tandră Pleşu pe Liiceanu) şi parcă suna a inorog. Să redescoperi că, indiferent de vîrstă, îţi retrăieşti adolescenţa în varii şi neaşteptate forme; că, din cînd în cînd, ajung la tine adieri din starea aceea de exaltare uşor nebunească ce-ţi era pe atunci umoare zilnică. Te sperie oarecum să constaţi că, învîrtindu-te pe orbită, ai revenit de unde ai plecat şi, pe de altă parte, te linişteşte; în fond eşti fidel proprie-ţi temperaturi interioare, chiar dacă există ceva oscilaţii. Eşti un adolescent miop cu o privire mijit distrată asupra lucrurilor, punînd distanţă între tine şi ele, căutîndu-ţi astfel o obiectivitate pe care ţi-o vrei ca formă de stil. Apoi, după cîteva tatonări, eşti un adolescent înflăcărat, purtîndu-ţi vocaţia adolescenţei ca un trofeu şi, uneori, ca un viciu, pe care-l declari cu emfază. Şi, în cele din urmă, eşti un adolescent întîrziat, cu privirea aruncată peste umăr, uşor anacronic pentru semenii tăi... Citeam Eliade, „Memorii“, atunci, şi ajunsesem la abia născînda poveste de dragoste cu Christina. Şi acolo se repeta adolescenţa cu stîngăciile sale şi asta nu-l contraria ci, dimpotrivă, îi dădea simţămîntul unei reînnoiri. Nu era ridicolă timiditatea întîlnirilor de sub felinar, plimbatul mînă de mînă pe străzi pietruite pentru că plutea în aer savoarea aceea a începutului pe care, deşi ai mai trăit-o cîndva, „acum“-ul zilei îţi conferă necesara amnezie ca să nu simţi asta.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Şi toate acestea se întîmplau în preziua în care *Dilema* publica nr. „Adolescenţii“. El, zărindu-l (un *el* căruia de două luni încoace încerc să-i fixez locul în spaţiul meu intim, stabilind distanţe şi apropieri pe care tot eu le încalc), *el* a spus: „Uite, scrie în ziar despre noi!“ (şi suna bine cuvîntul şi ecoul lui, de asemeni). Astfel, în după-amiaza aceea, în tramvaiul aglomerat, aerul a căpătat brusc fluiditate şi aplecarea lui spre mine mi-a părut începutul unui dans halucinant, dar minunat totodată... Acum aştept... Ţineţi-mi pumnii în coborîrea mea arheologică spre o adolescentină iubire sau să fie oare escaladare?... Numai să fie...

Anca SIBIANU
Bucureşti

La zi

Familia Pisendlov

Sînt doar trei în familie şi toţi trei pacifişti înflăcăraţi. G, F şi R au îmbrăţişat mai demul – şi în momente diferite, desigur – această minunată atitudine umană, dar recentele manifestaţii antirăzboinice din întreaga lume le-au întărit pe deplin convingerile şi speranţele de mai bine, cam şubrezite în ultima vreme. Motivele fiecăruia sînt destul de diferite, chiar dacă în ultimul timp au preluat unele idei unul de la celălalt, aşa cum e şi firesc într-o familie unită. Scopul însă este acelaşi: oprirea pe orice cale a posibilului conflict militar din golf.

Iată cîteva detalii despre aceşti adevăraţi făuritori de pace în lume: G., tatăl. Electrician. Zis, între prieteni şi Cheliuţă. A fost dintotdeauna un luptător fervent împotriva oricărui tip de război, oriunde s-ar fi desfăşurat el. În 1973 avea 24 de ani şi purta o chică mare şi foarte creaţă în semn de protest pentru ororile războiului din Vietnam, deşi acesta se încheiase de mai bine de două luni. Într-o zi a fost săltat de Miliţie şi tuns la zero. El a continuat însă să poarte, vară, iarnă, această tunsoare rebelă, manifestîndu-şi astfel totalul dezacord faţă de războiul rece. Războiul a trecut, porecla a rămas. A prins pică pe americani în momentul cînd aceştia au început bombardarea Belgradului. S-ar alătura cu mare plăcere grupului internaţional de pacifişti din Bagdad, însă nu dispune de banii necesari deplasării pînă acolo. Consideră că datoria financiară a Irakului faţă de noi poate fi recuperată pe cale amiabilă, însă doar după ce-şi vor fi încheiat şi celelalte ţări socotelile cu Saddam (şi cînd, poate, nu mai rămîne nimic). Este un bun ecologist, poartă o barbă mare, patriarhală, şi este implicat într-o duzină de proiecte ce au ca scop protejarea şi conservarea naturii din ţara noastră.

F., mama. Fost funcţionar O.J.T., actualmente casnică. Părerile ei ne identifică, în general, cu cele ale soţului ei. Totuşi F. consideră istoria ca fiind un lung şir de războaie şi crime oribile, fapt pentru care nu înţelege de ce mai trebuie studiată sau, în orice caz, de ce trebuie luată atîta în seamă. Crede că o intervenţie militară în Irak ar face zeci de mii de victime în rîndul populaţiei civile şi ar spori sentimentele antiamericane în întreaga lume ducînd la alte atentate teroriste şi, deci, la pierderea altor vieţi nevinovate. Este foarte religioasă, versetul ei favorit fiind: „Ferice de cei împăciuitori, că ei fiii lui Dumnezeu se vor chema“. Doreşte ca lumea să rămînă la fel, plăcută şi înfloritoare, cu oameni care vizitează parcurile, muzeele şi plajele însorite. Îi plac „Tînăr şi neliniştit“, *torturile* cu frişcă, pantalonii albi evazaţi, litoralul şi muntele deopotrivă, Julio Iglesias şi multe alte chestii asemănătoare.

R., fiul. Student în anul patru la Arte Vizuale şi anul doi la Drept. Deşi urmăreşte cu interes filmele americane şi îi place la nebunie Quinn, se isterizează ori de cîte ori aude de politica externă americane, socotind S.U.A. ca fiind singurele vinovate pentru actuala stare de lucruri de pe glob plus fenomenul de globalizare, McWorld-ul, care distruge valorile tradiţionale, promovînd „cultura de tip superman“. Crede că americanii doresc îndepărtarea de la putere a lui Saddam Hussein cu scopul de a instala un guvern-marionetă care să stabilească preţul barilului de petrol aşa cum vrea Casa Albă. Crede că americanii sînt manipulaţi de evrei şi că acum se răzbună pe „toţi“ din cauza atentatelor de la 11 septembrie, atentate de care, în fapt, se fac vinovaţi tot „jidanii“. (Nu se ştie părerea lui în privinţa tensiunilor din Israel.) S-a vopsit blond, poartă, peste bluză, un tricou cu Che Guevara (piesă rară!) şi în timpul liber scrie pancarde de genul „Make love, not war“ sau „Nu vrem sînge pentru petrol“. Crede în reîncarnare şi în existenţa unui singur Dumnezeu, indiferent dacă e creştin, hindus, budist ori musulman, numit Iubire.

Evident, personajele sînt fictive. Tipologia însă există. Tipologia şi prostia: de ce nu înţeleg aceşti oameni că orice dictator şi criminal dovedit trebuie îndepărtat *acum*, chiar cu preţul unor sacrificii umane şi nu *mai tîrziu* cînd numărul acestora se poate dubla sau chiar tripla? Şi n-am să adaug mai mult decît atît, punînd o întrebare altminteri retorică: Ar mai fi existat oare 50 de milioane de victime în lume dacă Societatea Naţiunilor l-ar fi anihilat încă de la început pe numitul Adolf Hitler?...

Cu respect,

Dan COSMA
comuna Crucişor 159
jud. Satu Mare

Cititorii cu ochii în 3,14

Cerşetorii eminescieni

În troleul 66 se redeşteaptă „Luceafărul“ lui Eminescu taman cînd credeam că toată lumea l-a uitat. Ei bine, cerşetorii români încă mai au gust pentru poezia amplă. Motiv pentru care, în cazul în care celor de la Ambasada Angliei le trece prin cap să pornească şi dumnealor o campanie de recrutare de forţă de muncă, le sugerez că pentru postul de cerşetor în autobuzele londoneze să aleagă ca probă eliminatorie recitarea integrală a lui „Don Juan“ a lordului Byron.

Marius BĂDRĂGAN
indian_mas@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cum va arăta lumea după război**
- **Familiaritatea**
- **Ecologia**
- **Imaturitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Momente şi schiţe

O femeie din popor

– Nu vă supăraţi, sînteţi de pe aici? – mă întreabă zilele trecute, lîngă Hala Traian, o bătrînică de la ţară, cu un aer uşor rătăcit.

– Da – îi răspund eu plin de solicitudine.

– Ştiţi cumva, a început războiu'?

Un intelectual român

– După război, în timp ce Statele Unite au continuat să-şi dezvolte democraţia, Europa a devenit socialistă – explica zilele trecute un expert pe unul dintre canalele TV de ce este de la sine înţeles că un om cu scaun la cap nu poate fi decît pro-american.

Omul se instalase militant – şi fericit – în acest maniheism *ad hoc*, care îi legitima alegerea sa anti-comunistă (reală? jucată?) ca alegere raţională. Ca să existe în registru intelectual, avea nevoie de o realitate masivă şi clară faţă de care să se definească drept „anti" – iar cunoştinţele sale de intelectual îl ajutau să-şi construiască una *plauzibilă*. Nostalgia anti-comunistă, mai elitistă şi mai bine dotată, pare a fi ataşată de spectrul comunismului mai dihai decît ruda sa săracă şi cam obtuză, nostalgia comunistă. Războiul rece e mort, trăiască războiul *cool!* Iar în război, oricare ar fi acesta, starea de pace a raţiunii este suspectă în ambele tabere...

Un soldat american

– Una dintre marile probleme cu care ne confruntăm aici este faptul că feddayinii nu sînt soldaţi tradiţionali – explica pe CNN un soldat american, vădit intrigat.

Prin „netradiţional", acesta părea să pună laolaltă mai multe aspecte, de la cele exterioare (faptul că de multe ori nu sînt în uniformă, că se luptă imprevizibil şi „neconvenţional" etc.), pînă la ceva mult mai profund şi greu traductibil: sînt dispuşi să moară „neconvenţional".

Zilele trecute am văzut şi eu, într-o anchetă a unui jurnalist de origine algeriană infiltrat în reţelele teroriste, cîţiva astfel de soldaţi „netradiţionali". Mîncau calmi nişte kebab, mai sorbeau dintr-un soi de Cola iraniană (evident sfîntă şi fără nici o legătură cu cea americană!) şi îi explicau jurnalistului de ce sînt ei cîştigători din start: *Ei nu trăiesc decît cu frica de moarte, în timp ce noua nu ne pasă, că noi, credincioşii, nu murim, mergem la Allah.* M-au trecut fiori de gheaţă întrebîndu-mă cum poţi să te lupţi pentru o viaţă „convenţională" cu o moarte „neconvenţională"?

O terasă bucureşteană

A venit primăvara. După zile închise în casă cu frămîntări interioare, am cedat chemării naturii şi mi-am scos nevasta la o terasă de pe malul lacului Herăstrău. Era cald, era bine, berea era excelentă, lumea bine dispusă, iar pescăruşii adunaţi pe fundul lacului secat dădeau zvon de vacanţă. Şi brusc m-am hotărît să-mi las baltă toate interesele şi să mă apuc de un *carpe diem* resemnat: cînd o majoritate locvace îţi spune că eşti nebun, nu poţi decît să te retragi şi să te recunoşti, democratic, o minoritate tăcută.

Să cînte muzica!

Vintilă Mihăilescu, mizantropolog român

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Pacifismul în România

– de ce aş vrea să văd mai mulţi manifestanţi enervanţi –

Nu se ştie foarte sigur ce părere au românii despre acest război. Au apărut două sondaje care se contrazic pentru că întrebările sînt puse sensibil diferit. Şi totuşi, se conturează o opinie contra. De la taxmietriştii cu care am circulat în aceste zile, toţi anti-americani cu diverse nuanţe, la Realitatea TV care realizează o stranie acoperire a evenimentelor, referindu-se mai mult la ce face CNN decît la ce se întîmplă pe front, se consolidează un fel de scepticism atotştiutor care jubilează cînd vin veşti despre împotmolire. Opinia contra războiului pare a fi difuză, dar majoritară. De ce, totuşi, la mitingurile repetate în favoarea păcii vin doar cîteva zeci de persoane? Explicaţia apatiei poate fi structurală şi ţine într-o mică măsură de contextul acestei crize internaţionale.

S-au dat mai multe explicaţii lipsei unor manifestaţii masive, toate privind amintiri dureroase din trecutul recent: *a) românii îşi amintesc cu oroare de manifestaţiile pentru pace orchestrate de regimul comunist.* Obligaţia de a fi pacifist atunci se repercutează în refuzul de a manifesta pentru pace acum. Lupta pentru pace a fost dusă de întregul bloc comunist, dar românii sînt cu atît mai îndreptăţiţi să fie sceptici acum cu cît Nicolae Ceauşescu găsise în pacifismul de stat ultima cale de a juca un rol la nivel internaţional. România propunea atunci lumii planuri măreţe de dezarmare şi îşi reducea unilateral bugetul militar; b) *românii şi europenii din Est au trăit experienţa unor regimuri dictatorial-totalitare şi preţuiesc libertatea mai mult decît cei care au profitat îndelung de ea.* Astfel, „noua Europă" este mai dispusă să creadă că America doreşte eliberarea poporului irakian de dictatură.

Aceste explicaţii par a fi mai degrabă constructe intelectuale care privesc un popor mai mult idealizat. Dacă amintirile ar fi atît de dureroase şi de puternice în modelarea coportamentului colectiv actual, atunci ar fi fost mai mult de 50 de oameni vineri în Piaţa Universităţii manifestînd pentru politica americană. Cu alte cuvinte, aceste explicaţii sînt prea rafinate pentru a fi adevărate la nivel social.

Explicaţia stă în stadiul de dezvoltare al culturii politice în România. Cercetările politice ale unor Almond, Verba sau Inglehart au demonstrat că în lumea occidentală a anilor '60-'70 s-a produs o mutaţie culturală la nivelul noilor generaţii, dinspre valori materiale spre valori postmateriale. Cu alte cuvinte, oamenii au devenit mai deschişi spre subiecte care nu au legătură directă cu statutul material, mai toleranţi faţă de minorităţile de toate felurile, şi-au schimbat modul de a percepe realitatea socială (de la percepţia statului pînă la revoluţia sexuală). Nu este vorba aici despre manifestaţiile studenţeşti din epocă, deşi acestea erau un simptom superficial al respectivei mutaţii a valorilor. Este vorba despre răspîndirea în rîndurile publicului larg a unor valori politice pînă atunci izolate la nivelul unor elite intelectuale. Aceste mutaţii au schimbat faţa politicii occidentale, aducînd în prim plan teme adiacente pînă în acel moment. Pe lîngă schimbarea trendurilor majoritare, au dus la apariţia unor mişcări bazate exclusiv pe valori post-materiale, cum ar fi ecologismul şi pacifismul. Dacă primul a dus la adoptarea unor politici serioase de protecţie a mediului chiar şi acolo unde partidele ecologiste sînt insignifiante (Marea Britanie), pacifismul a rămas doar o promisiune. Refuzul, de cele mai multe ori vehement, de a susţine înarmarea şi războiul nu putea avea urmări practice într-o lume în care nu ţările cu mişcări pacifiste puternice ameninţau pacea. De fapt, aceasta este şi marea problemă a pacifismului: valorile morale de la care se revendică nu pot da răspunsuri pentru situaţiile reale. De aceea, pacifismul a rămas mai curînd neinstituţionalizat şi anarhic decît actor al politicii de primă scenă, mai degrabă apanaj al tineretului constestar fără să migreze spre acel *middle-class* care dictează în politica matură.

Revenind asupra studiilor sale iniţiale, Inglehart schimbă terminologia material/post-material şi vorbeşte despre dimensiunea de supravieţuire *versus* cea de auto-exprimare a individului. Aplicînd la începutul anilor '90 această grilă asupra fostelor state comuniste ajunge la concluzia că în aceste societăţi domină valorile de supravieţuire (materiale). Tot el demonstrează că trecerea dinspre un tip de valori spre celălalt este strîns legată de creşterea nivelului de trai. Odată cu pauperizarea societăţii, comunismul a îngheţat evoluţia valorilor şi a dus la crearea unei noi zone cu valori proprii. Astfel, estul Germaniei a rămas cultural apropiat de vestul ţării, dar sistemul de valori de acolo a fost creionat şi după modelul comunist. La fel s-a întîmplat cu valorile islamice în Azerbaidjan sau cu cele confucianiste în China. Practic, s-a creat o supra-zonă comunistă, în care valorile tradiţionale s-au combinat cu cele ale regimului, dînd naştere unui mixaj eterogen, dar departe de valorile individuale de auto-exprimare.

Pacifismul de masă presupune depăşirea la nivel social relevant a culturii obedient-patriarhale lăsată moştenire de comunism. Presupune un interes faţă de politică dincolo de problemele imediate în numele unor principii (fie ele şi utopice). Nu înseamnă că cei care susţin America în acest conflict sînt înapoiaţi din punctul de vedere al valorilor politice. Este eronat să confunzi noua cultură politică a Occidentului cu perpetua contestare şi gălăgia manifestaţiilor, dar acestea fac parte integrantă din ea. În plus, între manifestanţii propace de la Djakarta şi Cairo, pe de o parte, şi cei de la Roma şi New-York, pe de alta, este o prăpastie culturală, deşi par a cere acelaşi lucru. Dacă primii se opun avînd la bază valori religioase şi naţionaliste (cadre care structurează valori de supravieţuire în teoriile mai sus amintite), ceilalţi se manifestă plecînd de la utópii post-materialiste.

Cine sînt pacifiştii români în lumina acestei teorii? Cultura dominantă fiind de tip materialist, valori ca „pacea în lume" nu atrag mulţimi impresionante. În plus, protestul nu este un element definitoriu al culturii majoritare ci obedienţa. Din cauza acestei combinaţii, pacifiştii români veritabili sînt puţini şi marginali în sistemul politic. Spaţiul lăsat liber din jurul celor cîtorva pacifişti pe model vestic este acaparat de marginalii profesionişti. Astfel, pacifismul românesc este uneori apanajul unor persoane onorabile, dar şi cîmpul de manifestare al feluritelor grupuri extremiste, care găsesc un prilej bun de a ieşi din ignorare. Am aflat de prima manifestaţie pacifistă dintr-un anunţ făcut de un conducător al grupului neofascist Noua Dreaptă. Pe diferite grupuri virtuale de discuţii, pacifiştii sînt un amestec ciudat de anti-comunişti şi stînga extremă, rasişti şi apărători ai romilor. Drama pacifiştilor „normali" constă în lipsa unui anturaj onorabil.

Este uimitor, pe de altă parte, ce reacţii nervoase produc manifestările pacifiste printre intelectualii români pro-americani. Un articol al lui Ion Mihai Pacepa, care explica manifestaţiile la nivel global din 2003 prin stipendiile din timpul lui Hruşciov, a făcut furori. De parcă nu se poate răspunde poziţiei pacifiste prin argumente morale şi raţionale solide, ci doar prin teorii conspiraţioniste lejere. O mulţime de oameni nu trebuie ignorată, dar nici nu se poate spune că reprezintă poporul. Iar lipsa manifestaţiilor masive în România este mai degrabă un semn al subdezvoltării valorilor decît al înţelegerii unor principii democratice sau efectul unor traume istorice care au produs cetăţeni mai democraţi în România. Deşi sînt pro-american, nu m-ar enerva imaginea mai multor anti-americani pe străzile Bucureştiului, ba din contră, ar fi un semn bun.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Demografie de urgenţă

De-a lungul istoriei toate stăpînirile au urmărit să se consolideze prin dubla sporire a teritoriului şi a populaţiei. Cîştigarea de noi teritorii s-a făcut pe calea războaielor al căror efect pervers a fost scăderea populaţiei exterminate printr-o tehnologie în perpetuă perfecţionare. Inaugurîndu-şi domnia, la noi, fostul dictator nu a angajat ţara în noi războaie instituind în schimb o nouă şi draconică reglementare a natalităţii şi a mortalităţii. Coerciţiunea de stat urgenta din răsputeri atît naşterea pruncilor cît şi decesul bătrînilor. Asimetria piramidei demografice a devenit o strategie naţională. Sub impactul ei şi-a făcut energic loc o generaţie alintată cu denumirea „ceauşei". Ei formează în prezent majoritatea populaţiei adulte a societăţii noastre. Constrînşi să se nască, ei îşi oferă libertatea de a refuza să îi aducă pe lume pe propriii lor urmaşi. Rezultatul: România intră în noul mileniu afectată de o serioasă criză demografică sau, mai pe şleau spus, de un sindrom al depopulării.

Natalitatea deficitară a ceauşeilor dobîndeşte conotaţiile unei jenante probleme politice. În pofida succeselor sale inventariate în gigantice cărţi albe, guvernul dă un semnal de alarmă anunţînd starea jalnică în care se află naţiunea sub aspect demografic. Iar o astfel de stare se împacă anevoie cu neobosita străduanie de a prezenta o imagine agreabilă reticenţilor noştri protectori din NATO şi din Uniunea Europeană. Drept urmare, guvernul a trecut la fapte promulgînd o ordonanţă de urgenţă care stabilea conexiunea directă a natalităţii cu economia de piaţă fixînd preţul oricărui nou născut la 4,2 milioane lei lunar, primă de încurajare acordată mamelor pe perioada concediului post-natal. Din păcate, ordonanţa de urgenţă a fost retrasă cu o viteză care o concura pe cea a emiterii ei. Preţul standard pe cap de nou-născut nu convenea tuturor fericiţilor părinţi.

Viitorul demografic al României se arată la fel de indescifrabil ca şi cel al tranziţiei.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

E rău

Pentru mulţi jurnalişti din toată lumea, presa britanică e asociată cu cele mai înalte standarde profesionale, e un ideal sau măcar un punct de referinţă. O aură de legendă şi o impresie de „ideal irealizabil" sînt de multe ori asociate cu *Times, Daily Mail, Financial Times* ori *Independent*. Imparţialitatea, rigoarea, dar şi umorul ori ironia jurnaliştilor britanici sînt calităţi recunoscute şi adesea invidiate *all over the world*. La rîndul ei, presa britanică e de multă vreme conştientă de statutul ei de *reper*, iar *The Economist* (8 martie 2003) surprinde foarte bine acest lucru: „Industria presei britanice are o părere foarte bună despre sine. Susţine 11 titluri naţionale şi are un număr neobişnuit de mare de cititori. Are o cultură a ireverenţei, aşa că se uită de sus la insipida şi greoaia presă germană, iar mai nou, la *Le Monde*, cel mai important ziar francez, acuzat recent de jocuri politice dubioase. În prezent însă ziarele britanice sînt la ananghie – chiar mai mult decît se vede cu ochiul liber". Analiza din *Economist* constată că, dincolo de legendă, de prestigiu şi de orice alt adevăr fundamental s-ar mai putea enunţa, cifrele sînt nemiloase: din 1990 încoace, presa britanică în ansamblu a pierdut o cincime din cititori. Încasările din publicitate au scăzut în ultimii doi ani, uneori dramatic: *Financial Times* a pierdut 20% în 2001 şi încă 23% în 2002. Industria presei luată în totalitate a pierdut 12% faţă de 2001 la capitolul încasări din publicitate (de altfel, în toată lumea anii 2001-2002 au fost foarte slabi în materie de publicitate). Ceea ce se leagă, evident, de scăderea numărului de cititori: National Readership Survey arată că, exceptînd *Daily Express*, *Daily Star* şi *The Sun*, toate ziarele au pierdut din audienţă în 2002. Iar *Star* şi-a menţinut publicul – comentează *Economist* – prin titluri de genul *„Kylie's bum is so yum"* (nu mai traduc; presupun că de cînd cu succesul romîncelor de la Cheeky Girls cu melodia *Touch my bum* tot românul a aflat ce înseamnă *bum* în engleză).

Dar fenomenul cel mai îngrijorător este că tinerii nu mai cumpără şi nu mai citesc ziare: viitorul, aşadar, nu sună deloc bine. Publicul sub 24 de ani a scăzut cu o treime faţă de 1990, cel de peste 65 de ani doar cu 6%. Tinerii citesc ştirile *online*, le află de la televizor sau de la radio (posturile de radio cunosc o creştere a audienţei, explicată de *Economist* şi prin timpul tot mai lung pe care oamenii îl petrec în maşină, nu în ultimul rînd din cauza ambuteiajelor). Pentru britanici, dincolo de cifre se străvede un fel de mică „revoluţie culturală": „Tînăra generaţie creşte fără vreo loialitate specială faţă de vreun ziar anume şi fără obiceiul de a citi ziarul la micul dejun", notează *Economist*. În 50% din casele care au legătură Internet, reţeaua a devenit principala sursă de ştiri, urmată de TV şi radio. Şi se înregistrează şi o modificare *calitativă*: cele mai prizate ştiri sînt cele din lumea divertismentului. Pentru tot mai mulţi tineri, faptul că Britney Spears şi-a pus un inel în mamelon *e o ştire*; ce a spus premierul în Parlament – cu siguranţă nu. Tabloidele cîştigă, între altele, pentru că ştirile serioase, reportajele şi anchetele presupun timp, investigaţii, bani; în schimb, să afli ce mai fac celebrităţile nu costă mai nimic – agenţiile de PR şi managerii vedetelor la modă au grijă să răspîndească, din cînd în cînd, veşti despre măreţele lor fapte. Trustul *Express* (care editează *Daily Express* şi *Daily Star*) a reuşit să nu piardă cititori dînd afară o treime din echipa redacţională şi „cuplîndu-se" cu agenţii de ştiri şi publicaţii specializate în „ce mai fac vedetele". Aşa încît, ziarele serioase nu prea au de ales: ori „se tabloidizează", ori încearcă să-i vîneze în continuare pe cititorii din generaţia de mijloc (dar pe ei bătaia e cam mare), ori lansează noi titluri, eventual gratuite, precum *Metro*. Dacă nu, pierd teren: într-un clasament al audienţei realizat de biroul de audit din Marea Britanie, pe ultimele locuri se află tocmai prestigioasele şi invidiatele *Guardian, Times, Financial Times* şi *Independent*.

Asemenea veşti venite din Marea Britanie sînt cu totul demobilizatoare, ca să nu spun mai mult. Dacă şi „ei" au probleme, ce să mai spunem „noi", care abia ne chinuim să adoptăm şi să aplicăm un cod deontologic, ne plîngem că „presa minte", numărăm în continuare ziarele favorabile puterii şi pe cele care-o critică (după un obicei rămas de pe vremea FSN-ului) şi bodogănim pe la colţuri, individual sau în cor, fără date statistice la bază, fără să fim cuplaţi în masă la Internet şi fără „National Readership Survey", că s-a prostit poporul cu televizorul? Cred că noi nu facem decît – încă o dată – să ardem etapele: scăderea audienţei ziarelor şi „tabloidizarea" sînt fenomene generale. Probabil că ziarele serioase, cu anchete, reportaje şi editoriale inteligente, cu dezbateri de idei care să aprofundeze ştirile, vor rămîne peste cîtva timp doar *pour les connaisseurs*. Ceea ce, oricum am da-o, e rău.

▲

BARBURISME

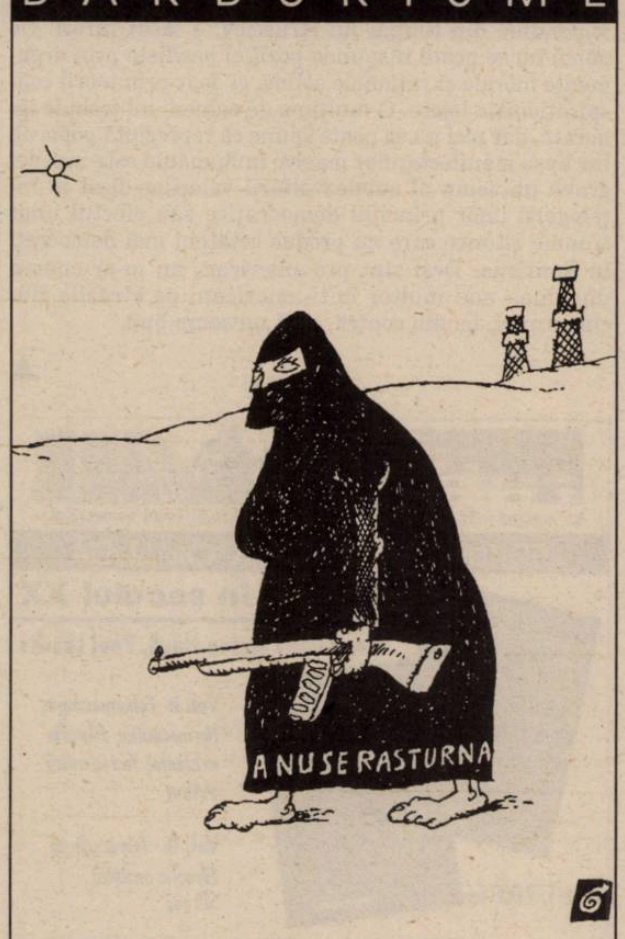

Desen de Ion BARBU

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Retro

Am mai citat, cu alt prilej, din memoriile lui Simone de Beauvoir, mai ales din cel de al treilea volum, *La Force des Choses*. Dacă revin acum e pentru că multe pagini de acolo arată cît de vechi şi cît de tenace sînt o serie de clişee antiamericane, la a căror longevitate au contribuit din plin reprezentanţi de seamă ai intelighenţiei franceze. Cazul lui Simone de Beauvoir e cu atît mai interesant cu cît perioada pe care o evocă e legată de povestea ei de iubire cu scriitorul american Nelson Algren. Face mai multe călătorii în Statele Unite, la sfîrşitul anilor '40, şi poate pretinde că vorbeşte în deplină cunoştinţă de cauză. Scrise între 1960 şi 1963, memoriile păstrează perspectiva de odinioară, autoarea lăsînd chiar să se înţeleagă că tot ce s-a întîmplat ulterior n-a făcut decît să-i confirme intuiţiile.

Primul contact a însemnat şi sfărîmarea ultimelor iluzii: „Aproape toţi intelectualii (americani, n.n.), inclusiv cei care se pretindeau a fi de stînga, erau obsedaţi de un americanism demn de şovinismul tatălui meu. Aprobau discursurile lui Truman. Anticomunismul lor atinge nevroza; se apleacă asupra Europei, asupra Franţei, cu o arogantă condescendenţă. Imposibil să le clatini, fie şi pentru o clipă, certitudinile; discuţia mi-a părut la fel de zadarnică de parcă aş fi vorbit cu nişte paranoici". Analizele situaţiei internaţionale pe care le făceau Simone de Beauvoir, Sartre şi ceilalţi din grupul revistei *Les Temps_modernes* mergeau într-un singur sens: dorind să „satelizeze" Europa, Statele Unite propun planul Marshall; dreapta franceză întreţine cu bună ştiinţă un climat de tensiune, lansînd două teme de propagandă: „1) regimul sovietic este atroce, el aduce în chip fatal mizerie, foamete, dictatură, crimă; 2) fără ajutorul Americii, noi (europenii, n.n.) nu ne-am putea apăra". Inutil să precizez că Simone de Beauvoir denunţă vehement aceste minciuni ordinare. NATO? Acesta era „adevăratul pericol", întrucît urma să taie lumea în două şi „să arunce Franţa în război dacă America l-ar declanşa".

La Chicago, Simone citea autorii favoriţi ai lui Nelson Algren: „Vachel Lindsay, Sandburg, Masters, Stephen Bennett, aceşti revoltaţi ce încercaseră să împiedice America să devină ceea ce e pe cale de a fi"; la Paris, burghezia franceză „se regala cu cărţile lui Koestler, Kravcenko şi alte lucrări din acelaşi aluat, semnate de foşti comunişti pocăiţi". Îi întîlneşte pe cîţiva dintre ei şi e uimită de „lirismul delirant al urii lor": nu propuneau „analize ale URSS şi nici critici constructive: povesteau romane-foileton". La o întîlnire dintre intelectualii francezi şi americani, discută cu un anume Louis Fischer, fost comunist şi fost corespondent de presă la Moscova; acesta atacă acum violent Uniunea Sovietică, iar la cina pe care o iau împreună la braseria Lipp, povesteşte „cu ochii lucind de un fanatism dement, fel de fel de istorii cu dispariţii, trădări, lichidări, adevărate fără îndoială, dar al căror sens şi a căror relevanţă nu le sesizam". Antisovietismul cunoaşte un moment de acutizare o dată cu afacerea Kravcenko, a cărui carte, *Am ales libertatea*, „fusese fabricată de serviciile americane", scrie Simone de Beauvoir preluînd *tel quel* acuzaţia lansată de presa comunistă franceză. Sartre şi tovarăşa sa de viaţă se duc la una din şedinţele procesului (Kravcenko dăduse în judecată gazetele care îl împroşcaseră cu noroi), dar se plictisesc de moarte; oricum, Kravcenko li se pare mincinos şi venal. David Rousset, care avea să cunoască o aventură juridică similară, atunci cînd va susţine existenţa lagărelor de concentrare în URSS? Un individ dubios, care tocmai se întorsese din SUA şi vorbea entuziast de liberalismul american, de sindicate, de dna Roosevelt: cu siguranţă, notează memorialista, „fusese linguşit acolo, primise subvenţii şi schimbase macazul...". Documentele pe care le va prezenta Rousset ca să demonstreze realitatea lagărelor sovietice? Trucaje, şi – la urma urmei – ce importanţă avea asta, ca şi cum „crimele colonialiste şi exploatarea capitalistă ar fi putut fi anulate de lagărele siberiene"...

Existau însă, la sfîrşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, unele lucruri frumoase şi semne încurajatoare: Mao Zedong scria versuri, urmat în acest elan liric de toţi generalii săi; înţelepciunea antică chineză se îmbina armonios cu marxismul; URSS, în ciuda tuturor obiecţiilor ce i se puteau aduce, „rămînea patria socialismului", întrucît lichidase proprietatea privată şi eliminase exploatarea şi dominaţia unei clase asupra altora; apelul pentru pace, zis şi „Apelul de la Stockholm", adunase în Franţa opt milioane de semnături. Coreea de Nord comunistă invadează Coreea de Sud: o coaliţie condusă de americani intervine sub egida ONU. Soldaţii americani, se indignează memorialista, duc un război barbar şi rasist. De altfel, totul fusese o capcană pregătită de Statele Unite ca să cîştige noi zone de influenţă.

Dat tot răul spre bine: cînd trupele aliate intervin în apărarea Coreei de Sud, apelul de la Stockholm obţine, în cîteva zile, trei milioane de noi semnături.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Comedie cu final aşteptat

Să mai zică cineva că România e o ţară imprevizibilă, plină de surprize, în care se poate întîmpla orice. Toată lumea ştia bine cum se va sfîrşi povestea CNSAS din momentul în care sub-comisia Predescu a început să-şi facă temele. Gruparea Pleşu-Patapievici-Dinescu, devenită majoritară la un moment dat în Consiliu, trebuia îndepărtată şi toate „semnalele" politice indicau clar soluţia finală. Nu sîntem noi în stare să producem predictibilitate pentru mediul de afaceri sau în materie fiscală, dar în ceea ce-i priveşte pe foştii securişti sîntem predictibili şi serioşi ca un ceas elveţian.

Dictatura se instaurează cu adevărat atunci cînd puterea preia controlul asupra memoriei colective. Arestările în toiul nopţii, dezlănţuirea împotriva celor care mîrîie sau acoperirea puţinelor strigăte de protest prin ample şi bine dirijate coruri „media" sînt doar detalii ulterioare de regie. Nu am să mă opresc aici asupra semnificaţiilor profunde ale votului din Comisia Juridică. Pentru mine, important este că felul în care s-a decis ca acest CNSAS să dispară pentru a se naşte altul, mai docil, este, înainte de toate, ilegal. Prostind lumea în faţă, juriştii Puterii vorbesc savant despre principiul simetriei actelor juridice („cel căruia legea îi conferă atribuţia numirii într-o funcţie are şi atribuţia destituirii din acea funcţie") pentru a argumenta că Parlamentul poate revoca membrii CNSAS. În realitate, recurgem la marile principii de drept (cum ar fi cel al simetriei actelor juridice) numai atunci cînd legea tace şi vrem să aflăm voinţa neexprimată a legiuitorului. Dacă, dintr-un motiv sau altul, legea care prevede o procedură de numire într-o funcţie nu prevede şi o procedură de revocare din această funcţie, recursul la principiile dreptului în scopul aflării voinţei legiuitorului în privinţa revocării este perfect legitim. Evident, nu e cazul Legii Ticu, în care se spune clar cine (Curtea Supremă de Justiţie) şi cum se revocă membrii CNSAS. În acest caz, atît sub-comisia Predescu cît şi Comisia Juridică ***adaugă la lege***, cum spun juriştii – adică aplică *ad hoc* o nouă normă juridică ce completează Legea fără să se mai parcurgă procedurile constituţionale de adoptare. Dar argumentele juridice pălesc în faţa imperativului politic. Mai mult, argumentele juridice se reconstruiesc în sofisme ipocrite după cum voinţa politică o cere. Avem şcoală serioasă în sensul ăsta.

Dar, totuşi, mai e ceva ce merită analizat în toată această poveste. Ştim că PSD, partidul dlui Predescu, este primul partid în Parlament şi că, alături de cîţiva aliaţi mărunţi, adoptă fără probleme propriile-i iniţiative legislative. De ce a fost, deci, nevoie de această nelegalitate cînd, foarte simplu, PSD putea merge în Parlament cu o iniţiativă de modificare a Legii Ticu, în care, eventual, se stipula că membrii CNSAS pot fi revocaţi şi de Parlament, astfel încît să dea de pereţi în mod legal cu domnii Pleşu, Patapievici, Dinescu şi amicii lor? Asta l-ar fi scutit şi pe dl Onişoru de boli de piele şi pe dl Predescu de ridicolul argumentării savante a unui neadevăr juridic flagrant şi pe şefii PSD de mascarada respectării procedurilor parlamentare. Răspunsul stă în faptul că Legea Ticu e o lege organică şi că PSD ar fi avut nevoie de sprijin serios în Parlament pentru modificarea legii în scopul eliminării celor care chiar au luat în serios atribuţiile CNSAS. La o analiză rapidă a poziţiilor partidelor parlamentare în această chestiune, observăm că majoritatea cerută de Constituţie pentru a se modifica o lege organică ar fi putut fi întrunită fără mare dificultate, căci PSD este perfect consonant cu cel mai mare partid de opoziţie în chestiunea deconspirării foştilor ofiţeri de Securitate. Există, însă, o mare problemă. Acest aliat din opoziţie se cheamă PRM. Şi nu e uşor pentru PSD să se expună printr-un vot alături de PRM în scopul acoperirii foştilor securişti. Înţeleg tot acest joc, în care obsesia pentru imagine e greu de împăcat cu circumstanţiala aritmetică parlamentară. Şi mai înţeleg şi faptul că acum e momentul cel mai bun pentru rezolvarea problemei din CNSAS. Războiul din Irak şi angajamentul pro-american deschis al autorităţilor de la Bucureşti produce suficient de multă agitaţie ca asemenea mici „rearanjări", altfel în deplină opoziţie cu spiritul transatlantic, să se petreacă fără mare tam-tam. Cine mai dă atenţie operaţiunii de ocrotire a foştilor securişti cînd lumea civilizată, căreia ne-am alăturat trup şi suflet, luptă eroic împotriva fiarei cu arme chimice, Saddam Hussein? Rămîne, însă, întrebarea dacă nu cumva adevăratele sentimente faţă de democraţie şi justiţie se ghicesc mai degrabă în gesturile mărunte, din bucătăria proprie, lipsite de impact mediatic real, decît în coregrafiile spectaculoase, făcute în faţa ochilor holbaţi de panică ai planetei, în direct la CNN. Şi pentru că vorbim despre însemnătate, îmi exprim încă o dată nedumerirea: de ce a fost, de fapt, nevoie de această mascaradă care culminează cu o ilegalitate – comisia – chiar sub cupola Parlamentului? Chiar dacă domnii Pleşu, Patapievici, Dinescu şi compania ar fi reuşit ceea ce şi-au propus, şi anume să publice lista ofiţerilor de Securitate care au făcut poliţie politică în anii comunismului, ce credeţi că s-ar fi întîmplat? Nimic. Absolut nimic. Chiar crede cineva că poţi pierde alegerile în 2004 pentru că CNSAS spune că ai fost ofiţer de Securitate şi ai făcut poliţie politică? Chiar crede cineva că, într-o ţară în care toată lumea se fereşte de examenul etic ca dracu' de tămîie, dezvăluirea numelor ofiţerilor de Securitate care au făcut poliţie politică acum 14 sau 20 de ani mai poate avea vreun efect?

Atunci, întreb şi eu, ca eroul caragialian, la căpătîiul capitalismului nostru: „De ce, nene Anghelache, de ce?". Şi capitalismul, cuminte, n-a vrut să-mi răspundă. Ştie el de ce... ▲

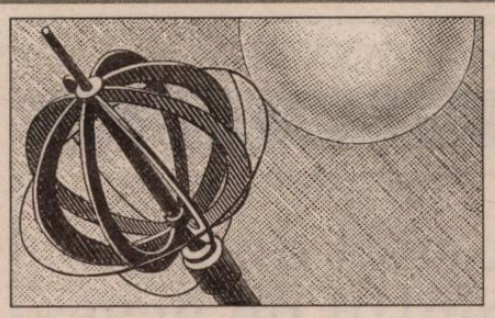

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Regula de bază

Dintre toate alianţele puse sub semnul întrebării din cauza războiului dus pentru „dezarmarea" Irakului, cea cu Turcia are consecinţele imediate cele mai neplăcute. Parlamentul turc a decis să nu permită Pentagonului deschiderea celui de la doilea front de pe teritoriul ţării lor, modificînd, peste noapte, planurile americane. Votul din Parlament a reflectat, în mod democratic, voinţa populară – 90% dintre turci se opun războiului – renunţînd astfel, în condiţiile unei acute crize economice, la un împrumut-ajutor de 30 miliarde de dolari oferit de Washington. Opinia publică din Turcia a fost mulţumită că aleşii ei nu s-au lăsat cumpăraţi, că ţara lor „nu poate fi tratată ca o dansatoare din buric", cum scria un popular romancier turc într-un ziar german. Nici *Washington Post* nu era departe de explicaţii de acest tip: „George Bush nu a telefonat decît de trei ori responsabililor turci", amintind că, în 1991, tatăl său făcuse peste şaizeci de convorbiri cu Ankara. Partidul islamic moderat care inspirase atîtea suspiciuni cînd a cîştigat puterea s-a dovedit a fi la unison cu propriul popor.

Cu cîteva luni în urmă, cînd Uniunea Europeană îşi exprima reticenţele cu privire la candidatura Turciei, Statele Unite apărau cu mult devotament cauza singurei democraţii musulmane, fie ea şi imperfectă. Acum se degajă impresia că, în condiţiile conflictului armat, SUA ar fi fost mai bine servite în Turcia de generali decît de parlamentari. „America vrea o democraţie care să-i servească doar propriile interese şi e alături de dictaturile care fac acest lucru. Pînă acum, SUA nu s-au plîns de Arabia Saudită pentru că ea serveşte interesele americane. Era mulţumită de democraţia din Turcia din acelaşi motiv şi a devenit nemulţumită acum, cînd nu se mai întîmplă acest lucru. E duplicitate.", declara într-un limbaj pe înţeles Havva Kok, profesoară de ştiinţe politice la Universitatea Mersin din Turcia, fost consilier al guvernului.

Despre duplicitate se vorbeşte şi în legătură cu situaţia kurzilor: cei din Turcia vor rămîne ca pînă acum, depinzînd integral de bunăvoinţa guvernului de la Ankara; s-a promis kurzilor din Irak că nu li se va permite trupelor turceşti să-i „pacifice"; reglementările de după încheierea conflictului le vor garanta autonomia obţinută *de facto* după primul război din Golf. Rezolvarea problemei kurde ameninţă să complice combinaţia dintre devotamentul pentru democraţie şi interesele pentru petrol. În vecinătatea teritoriului autonom kurd sînt întinsele şi bogatele cîmpuri petroliere de la Kiriuk. E puţin probabil ca anglo-americanii să le lase sub controlul unor organizaţii tribale caracterizate prin lunga tradiţie a rezistenţei în munţi; la şes, acţiunile lor se numesc terorism sau banditism.

Secvenţa difuzată de mai toate posturile de televiziune, cu civilii din oraşul irakian Basra – călcîndu-se în picioare lîngă camioanele cu ajutoare aduse de invadatori, iar apoi, cu prada ţinută strîns într-o mînă ridicînd-o pe cealaltă şi strigînd „Trăiască Saddam" – dovedeşte că duplicitatea nu este monopolul nimănui.

David Fromkin, un istoric de la Universitatea din Boston, autorul unor studii serioase despre eşecul puterilor coloniale în Orientul Mijlociu, scria: „Sîntem tentaţi să uităm o regulă de bază: oamenii preferă să fie rău conduşi de unul de-ai lor decît să fie bine conduşi de altcineva".

Aşa cum preşedintele american se bucură acum în ţara sa de o susţinere mult mai largă decît a avut în momentul disputatei sale alegeri, şi irakienii se simt mai aproape de conducătorul lor decît de străinii veniţi să le aducă fericirea.

Pe bulevardul Atatürk din Ankara, demonstranţii turci strigă: „Allah atotputernic! Allah Atotputernic! Musulmani din Irak, sîngele vostru nu va fi irosit!", „Irakul este sufletul nostru şi sîngele nostru nu va fi irosit!". Aşa cum se desfăşoară, războiul din Golf a făcut pînă acum mai mult pentru consolidarea partidului islamic la guvernare din Turcia, decît pentru răspîndirea democraţiei. Decise să răspundă în forţă fundamentalismului islamic reprezentat de Al Qaeda, SUA atacă o tiranie seculară, alienînd alianţa cu singura democraţie emergentă în spaţiul Islamului. Nu e exclus ca în faţa atîtor confuzii, preşedintele Bush să fie mai spectaculos contestat, la el acasă, decît Saddam. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Doamnei Ardeleanu,

care mi-a arătat că teoria limbajului nu e doar un exerciţiu academic

Acum o săptămînă, doamna Judith Ardeleanu îmi reproşa în *Dilema* lipsa de cultură generală care a făcut să pun lacrimile în exces ale unei icoane pe seama unei afecţiuni O.R.L. Doamna Ardeleanu îmi atrăgea atenţia, pe bună dreptate, asupra faptului că icoana suferea, mai mult ca sigur, de o boală oftalmologică, chestie pe care ar fi trebuit s-o învăţ în liceu. Mergînd mai departe, cititoarea noastră reproşa impostura din presă, dacă nu cumva chiar prostia (încerc să scap de sentimentul că se referea la mine...!) unora dintre gazetari. Cînd scrii, spune ea, trebuie să fii documentat, iar dacă greşeşti, trebuie să dai o erată în numărul următor.

Ei bine, iată şi erata. Doamnă Ardeleanu, mărturisesc că n-am fost atent în liceu cînd doamna dirigintă ne descria bolile omeneşti şi locul exact din policlinică în care se tratează ele. Nu ştiu foarte multe despre complicaţiile care pot apărea în urma unor răceli mistice şi, în continuare, nu sînt prea sigur dacă icoanele plîng ca urmare a unui enterovirus sau meningococ (adică dacă li se trage de la stomac sau de la cap...!). Dar sper să fiu iertat: nici un medic la care am fost în ultima săptămînă, cu cazul icoanei în braţe, n-a reuşit să-i pună un diagnostic. Icoana care plînge, doamnă Ardeleanu, va rămîne, se pare, un mister medical. Nu-mi este dat mie, un simplu muritor, să ridic vălul şi să pun lanterna cunoaşterii luciferice pe faciesul impenetrabil al Maicii Domnului...

Nu ştiu dacă am fost suficient de precis. Poate că e cazul să mă exprim mai simplu: articolul meu se referea la fenomenul icoanelor care plîng – nu era un tratat medical. Celor care îşi doresc precizie le-aş recomanda mai degrabă *Monitorul Oficial* (deşi sînt şi-acolo destul de multe pasaje imposibil de înţeles) ori depeşele unei agenţii de presă. Pe de altă parte, recunosc că-n gazetărie sîntem mulţi nechemaţi: sute de oameni îşi dau zilnic cu părerea fără să fie avizaţi în prealabil de un comitet academic. În loc de cîteva fapte bine documentate, aveţi de unde alege dintr-o multitudine de păreri, care mai de care mai greşite. De fapt, tocmai aici e *clou*-ul presei democratice: nu ştii niciodată dacă are dreptate sau nu. Mai mult, chiar tu, ca simplu cititor, decizi de partea cui e adevărul, cînd cumperi un ziar în loc de altul, cînd eşti de acord cu ce scrie un editorialist sau îl toci mărunt la o cafeluţă dimineaţa, în birou. Tu eşti de fapt stăpînul părerilor lui, odată ce banii tăi îi finanţează posibilitatea de a se exprima.

Ei bine, doamnă Ardeleanu, tocmai aici e problema – la fel ca în politică sau termoficare, banii publicului sînt luaţi şi folosiţi în alte scopuri. Aici e marele păcat, de care dumneavoastră nu mă acuzaţi, dar în privinţa căruia pledez vinovat (nu ştiu dacă formula există în română, eu am tradus-o fără menajamente). Dumneavoastră luaţi un ziar cu speranţa că el va schimba lumea imprecisă, bizară, murdară şi rea în care trăim. În loc de asta, găsiţi în el doar urmele de melc ale aceleiaşi realităţi pe care, iată, ziarul v-o pune în braţe tocmai cînd credeaţi că el poate fi un adăpost împotriva ei. Ne plătiţi să fim mai buni decît dumneavoastră şi, dacă se poate (trebuie să se poată!), să rezolvăm şi cîteva dintre necazurile urbei sau ţării. Iar noi luăm banii şi ne vedem de treabă: scriem articole grăbite între două telefoane, trei întîlniri şi un prînz la *fast-food* sau pe măsuţa de pe holul redacţiei. Bineînţeles, lumea rămîne la fel cum a lăsat-o fotoreporterul nostru, înainte să se întoarcă în redacţie.

Dar iată că pornisem hotărît să trag cu toate tunurile ironiei (fireşte, ruginite, şi de un calibru incompatibil cu obuzele...) şi pînă la urmă m-am lăsat înduioşat. Dar chiar şi aşa, ar fi o impoliteţe faţă de tradiţiile noastre să nu dau vina pe altcineva. Dar pe cine sau pe ce? Cel mai bine pe una dintre teoriile limbajului, aceea care spune că fiecare citire e o nouă codificare („every decoding is another encoding"). Eu vă zic de trista credulitate a oamenilor, iar dumneavoastră mă trimiteţi la policlinică... E România întreagă aici, în cîteva cuvinte. Destul de puţine încît să încapă pe un indicator, în Vama Borş. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Jurnal de pe frontul de acasă

28 martie, 7 a.m.: Am primit un e-mail de la Joe care mă întreabă dacă nu vreau să cîştig ceva bani în plus. Ca să vezi! I-am răspuns şi el mi-a trimis imediat o listă de o mie de numere de telefon la care trebuie să sun. M-am apucat de îndată. Am dat pe listă 65,40 $.

28 martie, 9 a.m.: Tot sunatul ăsta la diverse telefoane mi-a zdruncinat nervii. Norc că am primit un e-mail care îmi oferă antidepresive, Phentermine şi Xenical la preţuri scăzute. Le-am comandat prin FedEx, 346,45 $. Trebuie să-mi parvină azi după-amiază.

Continui cu telefoanele.

28 martie, 11 a.m.: Încă mă mai îngrijorează banii, căci telefoanele la care sun sînt toate nealocate. Din fericire, tocmai am primit pe e-mail o ofertă pentru re-finanţarea creditului pentru casă, un chilipir. Am făcut contractul pe Internet. Cost total: 2.456 $.

28 martie, 12,30 p.m.: Mi-am gătit nişte paste pentru prînz, dar am făcut o mizerie întreagă cînd le-am scurs. Cît ai clipi am primit o ofertă pe e-mail pentru „Pasta Pro, o metodă garantată pentru fierberea, strecurarea şi servirea pastelor într-o singură tigaie!!!". Numai 14,95 $ + 22,50 $ pentru livrare, trebuie să-mi parvină mîine pînă în prînz.

28 martie, 2 p.m.: Am obosit să tot sun la telefoanele alea, mă gîndesc la gagica pe care am văzut-o la Exxon, cînd îmi făceam plinul. La fix am primit un e-mail care mă întreabă dacă nu vreau un penis mai mare şi mai gros. Am comandat doctoria, 88,30 $. Pînă mîine după-amiază ar trebui să am un penis mai mare şi mai gros, după care mă duc din nou la Exxon să fac plinul.

28 martie, 3 p.m.: Am continuat să sun la numere deconectate. M-am gîndit la gagica de la Exxon, apoi la Exxon şi m-am simţit vinovat pentru toată chestia asta cu Războiul. În mod incredibil, am primit o petiţie prin care mi se cerea să semnez ca „Pentru Pace şi Dreptate". Am semnat-o, m-am simţit imediat mai bine şi m-am decis să privesc mai mult război pe TV. Întîmplător, am primit pe e-mail o ofertă pentru televiziune digitală prin cablu, cu Pay-perView, canale pentru adulţi, concerte speciale şi două noi canale de ştiri. M-am abonat imediat, 123 $/lună.

28 martie, 4p.m.: Complet frustrat de chestia cu telefonul. Am decis să mă uit la canalele pentru adulţi pe care le recepţionez deja. Nu mi s-a sculat. Mi-am luat mail-ul şi am primit o ofertă de Viagra la un preţ incredibil de mic. Am comandat o cutie de 50 de pastile, FedEX, 420 $.

28 martie, 6 p.m.: Simt că nu am nici un fel de talent la dat telefoane. Trebuie să-mi caut un alt job. Am încetat să mă mai mir de chestia cu e-mail-urile, aşa că m-am bucurat cînd am primit o ofertă pentru diplome universitare. Pot să obţin „diplomă, licenţă, masterat, MBA şi doctorat într-un domeniu la alegere, fără teste, cursuri, cărţi sau interviuri". Mi-am comandat un MBA şi un doctorat în Fizică. M-am înviorat considerabil.

28 martie, 8 p.m.: M-am înfuriat cumplit la telefon. Nu e nimeni acasă. M-am gîndit să ies la un restaurant pentru cină, dar mi-a pierit pofta de mîncare cînd mi-am citit mail-ul. Halliburton Comany face afaceri cu duşmanii noştri Iran, Siria, Axa răului. Am semnat petiţia şi m-am uitat la canalele pentru adulţi la nişte filme despre femeile-bărbat. Aşa cum mă aşteptam, următorul e-mail mi-a sărit în ajutor. Mă întreba dacă vreau sîni mai mari. Nu am nici urmă de sîni, aşa că am comandat un program complet şi pastilele, FedEX, 2.389 $, ieftin, dacă e să ne gîndim.

29 martie, 7 a.m. – 2 p.m.: A sunat compania de cărţi de credit. Am ridicat receptorul cu noul meu penis, mai mare acum. Fata de la Exxon s-a jucat cu sînii mei, am luat antidepresive, ne-am uitat la filme pentru adulţi stînd în pat, apoi la ceva Război. Am folosit Pasta Pro pentru prînz, apoi am mai luat nişte Viagra. M-am dat jos de cîteva ori, ca să deschid uşa celor de la FedEx, speriindu-i pe băieţii de la livrări cu noul meu look. De-abia aştept să mă duc la computer, dar fata de la Exxon îmi tot cere bani.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Traume (merci, Mitică; merci, Mircică)

Prietenul meu S.O. stătea chiar peste masă de mine, astfel încît, mediată de vălul subţire de fum ce se ridica din scrumiera dintre noi, îi vedeam faţa foarte bine. Era vineri seara, cerul Braşovului era senin şi aerul călduţ, cînd el ne-a spus foarte franc ce-l mînă-n luptă: avea bilet la meci şi a doua zi de dimineaţă dorea să plece spre Bucureşti. *Partea proastă e că de cîte ori mă duc eu la stadion ăştia iau bătaie* – a spus el calm, rotunjind vocalele, privind în cana de cafea ca şi cum ar fi citit cuvintele din luciul îngust şi negru de deasupra zaţului. *Pe bune, nu ştiu cum se face* – a terminat. Eu am protestat, cred că a mai făcut-o cineva – dar nu neapărat în ideea de a nega posibilitatea înfrîngerii, ci mai curînd de a respinge legătura directă dintre prezenţa-i în tribună şi eventualitatea ca Danemarca să ne-o dea pe cocoaşă la noi acasă.

Peste o oră ne-am luat la revedere într-o staţie de taximetre de pe Bulevardul Victoriei, căzuţi binişor de acord asupra ideii că, la cît de impredictibilă este mingea noastră naţională, s-ar putea chiar să-i batem. Noaptea a decurs liniştită, în camera de hotel am găsit prosoapele după cinci minute de căutări febrile prin toate colţurile sălii de baie (erau pe pat şi se confundau în obscuritate cu cearceaful), capacul de la pasta de dinţi mi-a căzut de două ori în chiuvetă – ultima dată zornăind ca bila prin şanţurile ruletei – şi, în final, în timp ce mai inventariam zapînd programele TV ale nopţii, mi-am mai spus o dată că da, se poate să-i şi batem.

Sîmbătă seara, la 1-0, am crezut acelaşi lucru, la fel şi la 2-1. La 2-2, primarul Ghişe, care stătea cu spatele la televizor, şi-a întors sprîncenele spre ecran şi a spus ceva din care rezulta că sîntem fraieri. Restul îl cunoaşteţi.

Şi adevărul este că avem în noi ceva de fraieri atunci cînd privim la fotbalul naţional şi cînd trăim întru el. Eventual repetînd vechea poveste, în care mulţi chiar cred pesemne, că ultima bucurie a românului, de care ar fi o crimă să-l deposedeze cineva, este tocmai un gol tricolor în poarta adversă. În fond, sînt cu mult mai tentat să cred că fotbalul, aşa cum se joacă şi cum se consumă mediatic la noi, constituie una dintre cele mai mari deziluzii ale tranziţiei. Nu neapărat prin rezultate, ci prin ceea ce se vede în spatele lor. De la începutul deceniului trecut, cei mai mari jucători ai noştri au împînzit Europa, la unele dintre echipele cu blazon. S-a spus că această diasporă cu ghete este o mare şansă dată marotei noastre naţionale – şi anume schimbarea mentalităţii (în fotbalul de acasă, în acest caz). S-a sperat că, atunci cînd se vor întoarce în România, toţi aceşti băieţi ai generaţiei de aur vor aduce un implant de seriozitate, tehnicitate şi pragmatism, demn de marile şcoli de fotbal europene. Au trecut anii, s-au mai cîştigat şi pierdut meciuri şi, rînd pe rînd şi cu maşini frumoase, toţi băieţii plecaţi, de la Hagi la Gică Popescu, s-au întors acasă. Schimbarea de mentalitate din fotbal nu s-a produs. Cea aşteptată, vreau să spun, pentru că o schimbare, la drept vorbind, există. Fotbalul românesc, mi se pare mie, decade. Oamenii de fotbal, cei mai vizibili pentru telespectator, oferă un spectacol pe alocuri fascinant. O spun cu tot calmul cuvenit şi fără nici o intenţie de a zgîndări orgolii pe care le bănuiesc imense: cînd îi văd cum vorbesc, cum se contrează, cum zîmbesc cu subînţelesuri şi cum îşi dau picioare în coaste pe sub masă, eu am imaginea unei găşti de oameni inteligenţi cărora atît de mult le place să pară a fi mafioţi încît uneori chiar le iese.

Probabil că vreunii prin Danemarca s-au prins şi ei de lucrul ăsta şi, cînd au scris în ziarele lor – înainte de meci – că românii sînt labili psihic, se refereau la faptul că lumea fotbalului românesc este, în priviri şi în vorbe, atît de nisipoasă încît nici mingea, aici, nu prea mai sare.

Prietenul meu S.O. s-a dus la stadion sîmbătă şi temerea lui s-a adeverit. Convingeţi-mă că este el cel vinovat de situaţie şi nu voi mai scoate o vorbă despre fotbalul naţional.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Harpa eoliană

Înainte de a deveni subiectul unei antologii, o vom scoate afară, undeva pe balustrada castelului, o vom aşeza acolo şi Liebe Schulz o va potrivi undeva, şi eu voi fi acolo, precis voi fi acolo, şi-i voi da lui Liebe Schulz o mînă de ajutor şi pe urmă voi scrie aici în paginile carnetului cum anume i-am dat eu o mînă de ajutor. Cum anume sună harpa eoliană în bătaia vîntului, atunci cînd suflă el dinspre platformele industriale Daimler Benz, de dincolo de păduri, asta nu putem spune acum, pentru că această experienţă de viaţă încă n-am avut-o. Deocamdată mă gîndesc cum trebuie să procedăm ca să iasă treaba bine, cum anume, adică, am putea ancora harpa eoliană cu şuruburi. Apoi cu platband dublu. Apoi cu contravîntuiri care sînt un fel de ceva care se aşează la baza harpei eoliene prin forţare. Nişte pene din lemn pe care le izbim cu ciocanul sub nişte cleşti mărunţi din fier postaţi undeva cu multă dibăcie, în aşa fel încît vîntul, prin pom sau peste balustrada aceea înaltă a castelului baroc, să cînte la harpă pentru că, de fapt, vîntul este esenţial în toată povestea asta după cum ne şi încredinţează numele instrumentului. Harpa eoliană tocmai asta înseamnă, că vîntul va fi pe post de instrumentist, aşa ca taică-meu, marinarul, cîntăreţ la havaiană, care este un fel de ghitară electrică de prin mările şi insulele tropicale ale Sudului celui îndepărtat, cu plaje şi cocotieri. Nu ştiu ce sunete anume scoate harpa eoliană, nu ştiu dacă ea, mai bine zis vîntul care se va răsuci peste balustrada baroc sau printre crengile stejarului, scoate sunete ca havaiana aceea: lungi, şi dulcege, şi melancolice, nu ştiu încă, deocamdată scriu despre un ceva anume care va fi să se întîmple. Uite, chiar acu' este seară şi eu mă uit la harpă, ea este o cutie din placaj care e aici în studioul lui Nathalie, chiar lîngă masa ei de lucru, stăm la masă, eu pe post de *baby-sitter* improvizat, şi Zoe şi Lise, fetele lui Nathalie, pe post de subiecţi ai supravegherii mele. Zoe o întreabă pe Lise profesoral şi foarte, foarte serios dacă ea, Lise, ştie exact anume de unde răsare soarele. Lise nu răspunde şi nici nu pare să fie interesată de unde anume răsare soarele, manevrează absentă furculiţa prin farfurie, asta face, pe urmă se repede asupra lui Zoe şi o întreabă unde apune Soarele, şi Zoe nu-i răspunde la întrebarea referitor la locul anume unde apune Soarele deoarece vrea să rezolve prima întrebare; ridică furculiţa în semn de confirmare autoritară a unei decizii inatacabile: „din China", zice, şi mie îmi răsare în minte cartea interbelică a unui scriitor originar din Lugoj, un neamţ-ungur evreu, cum erau ei atît de mulţi prin acele vremuri în Banatul istoric, Rene Miller Füllop, aşa parcă, Füllop-ul acesta a scris o carte cu istoria ordinului iezuit în care spune cum ajunsese sfîntul Francois Xavier, mîna dreaptă a sfîntului Ignaţiu de Loyola, undeva prin India, pe la gura Gangelui, şi cum i-a ajuns lui la ureche despre unul care ajunsese, sfîrşit cu totul de oboseală, cu o barcă de undeva dintr-o ţara care chiar aşa se numea Ţara Soarelui Răsare: „din Ţara Soarelui Răsare", zic, „de acolo răsare". Zoe se întoarce spre mine cu furculiţa ridicată autoritar, mă priveşte o clipă nedumerită, apoi acceptă: „da", zice, „şi de acolo răsare, din China şi din Ţara Soarelui Răsare", confirmă, şi Lise învîrte absentă furculiţa prin farfurie, aşteaptă răspunsul la întrebarea ei, aceea cu locul celălalat, în care apune, şi cum în franceză soarele nu apune ci se culcă, îi spun, luminat o clipă de revelaţia adevărului din cuvîntul franţuzesc, că el, Soarele, în Nord se duce la culcare, acolo e cel mai bine, e noapte lungă, ger, mişună sănii trase de cîini şi suflă vîntul continuu, aşa că acolo poate fi instalată şi harpa eoliană, şi poate va scoate ea sunete aşa ca acelea ale havaianei la care cînta taică-meu în camera de dinainte a casei noastre din vremea copilăriei, şi eu mă uitam la clovnii şi funambulii pictaţi pe un ringhişpil, un carusel mărunt, o jucărie de tablă, şi doar din cînd în cînd răsunau, tare şi ameninţător, uşile trîntite de maică-mea, de bunică-mea, trînteau uşile şi bombăneau cum că, taică-meu, în loc să se ocupe de ale familiei, de gospodărie, stă acolo şi îşi pierde vremea cu havaiana.

Peste nici o jumătate de an l-au expediat pe taică-meu, marinarul, în lumea largă în urma unui divorţ, şi au rămas în urma lui doar sunetele acelea ca o plimbare la vreme de seară pe plaje polineziene sau ca desenele acelea cu clovni şi funambuli pe un mărunt carusel de tablă.

▲

Texte şi opinii de: Daniel DĂIANU (profesor univ., ASE, Bucureşti) ● Cristian GHINEA ● Bogdan MURGESCU (istoric) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Cristian PÎRVULESCU (analist politic) ● Carol POPA (jurnalist) ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă) ● Marius TUDOR (politolog)

Argument

Dezvoltarea determină democraţia? Democraţia susţine dezvoltarea? Sînt cei doi termeni opuşi? În ultimă instanţă, există vreo legătură între ei? Şi unde s-ar situa România din punctul de vedere al fiecăruia dintre ei? Acestea sînt întrebările care se pun în paginile următoare. Răspunsurile nu sînt definitive şi nici complete. Ca de obicei, multe exemple, nuanţe şi subtilităţi fac lucrurile să devină complicate, mai ales pentru ţări complicate cum e şi România. O certitudine ar fi doar că zonele cele mai dezvoltate ale lumii actuale sînt şi cele mai democratice. Şi în aceste locuri însă, balanţa dintre dezvoltare şi democraţie oscilează mereu, dezvăluind noi faţete ale problemei. Dar dezvoltări uimitoare s-au văzut şi în ţări fără democraţie. Multă lume a scăpat de sărăcie, fără să aibă democraţie. Rămîne de discutat cît de durabile sînt aceste sisteme. La fel cum de discutat rămîne şi cum se descurcă democraţiile sărace. Multe guverne promit modernizări rapide şi îmbunătăţirea condiţiilor de trai prin măsuri forte, fară multe dezbateri care, spun ele, ar consuma timp şi energii inutile. De multe ori, acesta e chiar drumul spre iad. „Hitler a făcut şosele", susţin şi astăzi unii. Varianta italiană e „pe vremea lui Mussolini trenurile veneau la timp". Cei ce folosesc aceste clişee nu par să observe că după aproape şaizeci de ani de democraţie, şoselele sînt chiar mult mai bune decît pe vremurile invocate, iar trenurile nu întîrzie nici astăzi. Şi asta fără muncă forţată, teroare sau fanatism. Fiindcă democraţia poate asigura controlul, fie el şi consumator de energie şi timp, asupra justeţei drumului urmat de un guvern. Bineînţeles, vorbim despre o democraţie, reprezentativă, în sens actual, cu mecanisme bine puse la punct şi nu despre „tirania majorităţilor", de care se temea Tocqueville. Problema noastră rămîne, cum se poate institui şi cum poate funcţiona un asemenea sistem democratic serios, într-o ţară săracă, aşa cum e România. Unde, cu toate că se vorbeşte de o creştere teoretică a economiei, clientelismul politic reuşeşte să biruie mecanismele de control ale societăţii, făcînd imposibilă chiar şi o creştere, mult mai concretă, a ierbii pe un teren de fotbal. Unii spun că, în asemenea cazuri, gradul general de educaţie contează foarte mult. Ca un al treilea termen care contribuie atît la dezvoltare cît şi la împărţirea beneficiilor ei într-un mod cît mai democratic. Mulţi contribuie liber la creşterea economică, mulţi se bucură în mod responsabil de ea. Dar nu sîntem noi cumva prea isteţi pentru a ne lăsa educaţi? (A. M.)

Bogdan MURGESCU

Democraţia şi creşterea economică

– învăţăminte pentru Europa răsăriteană la începutul secolului al XXI-lea –

Succesul Occidentului în competiţia istorică cu fostul bloc comunist şi victoria revoluţiilor democratice din Europa răsăriteană din anii 1989-1991 au stimulat afirmarea ideii că există o corelaţie pozitivă între democraţie şi creşterea economică. Deşi experţii au manifestat de timpuriu un anume scepticism faţă de ideea oarecum naivă că democraţia şi creşterea economică se potenţează reciproc spre fericirea generală a omenirii, această idee a prevalat în discursul ideologic celebrînd triumful civilizaţiei occidentale la scară mondială – să ne gîndim doar la teoria lui Fukuyama despre „sfîrşitul istoriei".

În acest context ideologic, slaba performanţă economică a ţărilor post-comuniste a fost multă vreme considerată un element rebel, care nu se încadra perspectivelor luminoase deschise de trecerea la democraţie. Datele bilanţiere publicate de Banca Mondială vin să întărească această impresie. Astfel, în deceniul 1990-1999 pe ansamblul ţărilor post-comuniste (Europa răsăriteană şi statele rezultate din destrămarea Uniunii Sovietice) rata medie de creştere economică a fost negativă, de -2,3% anual, faţă de o creştere pozitivă de +2,5% anual la nivel mondial. Mai grav încă, pentru cele mai multe dintre ţări, performanţa medie din anii 1990 a fost sensibil mai slabă decît cea din anii 1980. Astfel, potrivit datelor Băncii Mondiale încetinirea creşterii economice a fost moderată în cazul unor ţări precum Ungaria (de la o medie anuală de +1,3% în anii 1980-1989 la o medie de +1% în anii 1990-1999) şi Slovacia (de la +2% la +1,8%), semnificativă în ţări precum România (de la +0,5% în anii 1980-1989 la -0,8% în anii 1990-1999), Estonia (de la +2,2% la -1,3%) şi Bulgaria (de la +3,4% la -2,7%), şi dramatică în ţări precum Ucraina sau Moldova, care în anii 1990 au cunoscut rate medii de (des)creştere economică de peste -10% (ceea ce la nivelul deceniului a condus la reducerea activităţii economice pînă la circa o treime din nivelul iniţial). De fapt, din toată regiunea, singurele ţări care pentru anii 1990-1999 sunt creditate de Banca Mondială cu creşteri economice peste media mondială sunt Polonia (+4,5%) şi – surprinzător – Albania (+3,2%).

La o primă vedere, aceste date ar trebui să sugereze faptul că democraţia este un sistem politic ineficient din punctul de vedere al creşterii economice, sau cel puţin ineficient în condiţiile specifice Europei răsăritene. O asemenea idee, exprimată oarecum difuz şi de oamenii obişnuiţi obidiţi de dificultăţile cotidiene ale „tranziţiei", ar putea fi eventual corelată cu observaţia că la nivel mondial cele mai ridicate rate de creştere le-au obţinut state precum China (+10,7% în anii 1990-1999), Vietnam (+8,1%), Sudan (+8%), Singapore (+8%) şi Malaiezia (+7,3%), care nici unul nu excelează la capitolul democraţie.

Totuşi, un studiu mai atent al datelor economice nu îngăduie o asemenea concluzie grăbită. În cazul celor mai multe ţări post-comuniste, mediile decenale sunt compuse din perioade de scădere severă la începutul anilor 1990, urmate apoi de perioade de reluare a creşterii economice. Aceasta ar sugera faptul că declinul economic din anii 1990 a fost de fapt preţul plătit pentru trecerea de la sistemul economic socialist la cel „capitalist", preţ care evident este plătit o singură dată pentru a putea apoi merge în direcţia creşterii accelerate cu o economie restructurată potrivit criteriilor rentabilităţii şi competitivităţii. Polonia este în acest caz exemplul cel bun: dat fiind că aici reformele au fost cele mai rapide şi mai radicale, Polonia a fost şi prima care şi-a revenit şi a crescut apoi viguros. Implicit, celelalte ţări ar fi trebuit să urmeze exemplul polonez, caz în care bunăstarea economică urma să vină automat. Această idee este susţinută de datele economice pe anii 2000 şi 2001, cînd majoritatea economiilor din Europa răsăriteană au crescut mai rapid decît media mondială. Astfel, în 2001 cînd creşterea mondială a fost estimată provizoriu la numai +2,6%, majoritatea statelor post-comuniste europene au crescut în ritmuri cuprinse între +3% (Slovacia) şi +7,5% (Ucraina). O excepţie este – surprinzător – Polonia, care a cunoscut o încetinire a creşterii sale economice, de la +4,1% în 2000 la +2% în 2001.

Datele de mai sus arată cît de complexă este realitatea economică, şi contrazic ideea unei legături simple şi univoce de la democraţie la creşterea economică. Se confirmă astfel o observaţie mai veche a experţilor economici, şi anume că nu tipul de regim politic, ci modul concret de funcţionare a instituţiilor politico-sociale influenţează mediul economic, şi deci rata concretă de creştere economică. Deci, la un nivel general nu putem afirma că democraţia este indispensabilă pentru creşterea economică, după cum nu putem spune nici că regimurile dictatoriale sau autoritare sunt mai performante din punct de vedere economic.

Există însă şi un alt punct de vedere, şi anume acela că legătura cauzală este inversă, respectiv că atingerea unui anumit nivel de dezvoltare economică determină democratizarea societăţii. Aici argumentele sînt incomparabil mai puternice. Dacă ordonăm diversele ţări în funcţie de venitul naţional pe cap de locuitor (*GNI per capita* în terminologia Băncii Mondiale), observăm că printre primele 20 de state singurele două care pot fi considerate discutabile din punct de vedere al criteriilor democratice sînt Hong Kong şi Singapore, şi că primul dintre statele ne-democratice cu peste 10 milioane de locuitori este Arabia Saudită, aflată în 2001 pe locul 59 cu 7230 USD/locuitor (şi pe locul 62 la paritatea puterii de cumpărare). Rezultă în mod evident că de la un anumit nivel de prosperitate în sus, existenţa unui regim politic de tip democratic este regula. În schimb, la niveluri de dezvoltare economică mai scăzute, regimurile politice sînt mai amestecate, şi nu există o corelaţie semnificativă între tipul de regim politic şi ritmul creşterii economice.

Pentru Europa răsăriteană post-comunistă, concluzia ar fi simplă. Prioritară ar trebui să fie asigurarea unei creşteri economice robuste, care să asigure şi baza economică pentru funcţionarea durabilă a democraţiei. Unii ar putea chiar adăuga grăbiţi că democraţia ar putea să mai aştepte pînă cînd România va fi atins un nivel economic suficient de ridicat, care să „justifice" funcţionarea sistemului democratic.

În realitate însă, problema pentru ţările post-comuniste ale Europei răsăritene nu este *sau/sau*, ci *cum* să combine funcţionarea unui sistem democratic cu o creştere economică susţinută. Există două mari categorii de motive pentru această nevoie de a institui şi menţine sistemul democratic încă înainte de a fi realizat o creştere economică suficientă. Prima categorie de motive ţine de constrîngerile structurale – economice, politice şi culturale – ce determină marja de opţiuni a ţărilor post-comuniste din Europa răsăriteană. Exceptînd Rusia, aceste ţări sînt relativ mici, iar perspectivele lor de dezvoltare depind în mod decisiv de felul cum se integrează economic în structuri mai largi, în primul rînd în Uniunea Europeană; or, cooperarea cu Uniunea Europeană şi cu diversele organisme economice mondiale este condiţionată de menţinerea unui anumit standard democratic, efectele economice ale unei ipotetice „abdicări" de la democraţie putînd fi devastatoare. A doua categorie de motive ţine de politica internă şi de experienţa istorică a ţărilor post-comuniste. În aceste ţări comunismul a început prin a propune o soluţie politică autoritară pentru depăşirea rămînerii în urmă faţă de ţările dezvoltate economic, a obţinut pentru o perioadă de timp rate de creştere mai înalte decît media mondială, şi apoi a ratat adaptarea la noile imperative ale trecerii la societatea post-industrială; atunci însă cînd politicile economice ale conducătorilor comunişti s-au dovedit ineficiente şi chiar dăunătoare, sistemul politic blocat nu a îngăduit efectuarea unor corecţii rapide şi „ieftine". Un bun exemplu este chiar Ceauşescu. Un timp, Ceauşescu a fost deosebit de popular, iar politicile sale economice au avut un relativ succes (deşi deciziile impuse de el cu privire la indicatorii planului cincinal 1971-1975 aveau să aibă consecinţe negative ample şi persistente). Totuşi, de la sfîrşitul anilor 1970 situaţia economică s-a deteriorat, şi un sistem democratic, fie şi lipsit de limitarea legală a numărului de mandate, l-ar fi împiedicat să adopte cele mai aberante dintre deciziile sale politice, sau l-ar fi eliminat de la putere la începutul anilor 1980; imposibilitatea acestei corecţii timpurii a mărit suferinţele concrete ale populaţiei şi a condus la acumularea rămînerilor în urmă, tehnologice şi la nivelul practicilor economice, care au îngreunat adaptarea economiei româneşti la competiţia mondială din anii 1990. Desigur, azi toţi ne dorim ca politicile economice să fie în mod optim orientate spre creşterea economică durabilă: experienţa istorică ne arată însă că obţinerea unei combinaţii optime de politici economice nu este posibilă, şi că trebuie să ne aşteptăm ca unele politici să fie eficiente şi altele să se dovedească neproductive. De aceea, mecanismele de corecţie şi de adaptare sînt esenţiale, iar sistemul democratic, fără a fi perfect, oferă mai multe garanţii decît orice sistem autoritar.

După cum am arătat însă mai sus, instituirea unui sistem democratic, alegerile libere, respectarea drepturilor omului şi alternanţele la putere nu garantează prin ele însele realizarea creşterii economice. Esenţial, şi totodată deloc uşor, este ca funcţionarea sistemului democratic să genereze un cadru instituţional care să impulsioneze creşterea economică. Analiştii care au studiat corelaţiile dintre caracteristicile sistemelor politice şi ratele de creştere economică ale diferitelor state au ajuns la concluzia că aceasta înseamnă îmbinarea predictibilităţii mediului economic (stabilitate legislativă, credibilitatea politicilor oficiale etc.) cu adaptabilitatea cadrului instituţional la exigenţele schimbătoare ale economiei mondiale. O asemenea îmbinare nu este uşor de realizat, şi nici de menţinut în timp; cu atît mai mare este nevoia de claritate şi consecvenţă în conceperea şi aplicarea politicilor economice, astfel încît să avem atît democraţie, cît şi creştere economică. Dacă România actuală – sau oricare dintre celelalte ţări ale Europei răsăritene – satisface aceste cerinţe de claritate şi consecvenţă, aceasta este o problemă ce necesită o discuţie separată.

---

* Acest articol are la bază comunicarea *A Complicated Relationship: Democracy and Economic Growth*, prezentată de autor la conferinţa *What is Decisive for a Successful Transition?*, organizată de Fundaţia Alexander von Humboldt, la Belgrad, la 19 aprilie 2002. ▲

Cristian PÎRVULESCU

Democraţia şi economia de piaţă

Într-o lume în care inegalităţile dacă nu se adîncesc, se menţin, lupta împotriva acestora, fie pe axa internaţională Sud-Nord, fie pentru combaterea sărăciei interne a continuat să reprezinte principala preocupare a progresiştilor. Încă din secolul al XIX-lea s-a conturat ideea că această situaţie este o consecinţă a mecanismelor de piaţă liberă pe care capitalismul le presupune. Capitalismul s-a conturat ca principalul generator de inegalităţi, ca sursă a exploatării, în forme simple şi brutale în trecut, sau într-o manieră mai subtilă, astăzi. Cum egalitatea a devenit obiectivul politic al celor ce doreau o societate fără discriminări, libertatea, ţelul iniţial al promotorilor democraţiilor reprezentative, s-a transformat într-un scop secundar.

Urmărind realizarea fundamentelor politice ale egalităţii, democraţia apărea ca un adversar al capitalismului. Efect pervers al gîndirii raţionaliste, teoria conspirativă a ignoranţei a oferit o explicaţie şi în cazul democraţiei: caracterul iniţial al acesteia fusese pervertit de capitalism astfel încît democraţia devenise un simplu accesoriu al economiei de piaţă, un izvor al inegalităţilor.

Nimic mai puţin adevărat. Apariţia şi succesul democraţiei a exprimat pe plan politic aspiraţiile şi interesele a milioane de mici producători. Democraţia asigura cadrul de funcţionare al economiei de piaţă ce punea în discuţie poziţiile claselor superioare şi care deschidea calea dinamicii sociale şi relativiza privilegiile.

Dar suspiciunea privind caracterul instrumental al democraţiei dezvăluia dilema raporturilor dintre politică şi economie ca domenii ale activităţii practice. Locul şi rolul statului în raport cu societatea, dinamica spaţiului public în care libertatea de expresie se manifesta fără restricţii, au determinat reacţii diverse. Construită ca formă de raţionalizare a societăţii, teoria centralistă a statului s-a bucurat de influenţă în mediile intelectuale şi politice. Inegalităţile pe care democraţia liberală nu le-a putut combate au devenit temelia criticii democratice a liberalismului. Economia socială care să rezolve inegalităţile, transformată în fundament al construcţiei sociale, trebuia prelungită în plan politic cu democraţia socială. Două perspective asupra democraţiei, dar şi economiei, se confruntau, iar ecourile acestei înfruntări au supravieţuit.

În mod paradoxal, ideea că democraţia este un lux pe care doar societăţile dezvoltate economic şi-l pot permite s-a regăsit atît în discursul conservator, cît şi în cel socialist. La o analiză mai atentă, această teorie îşi

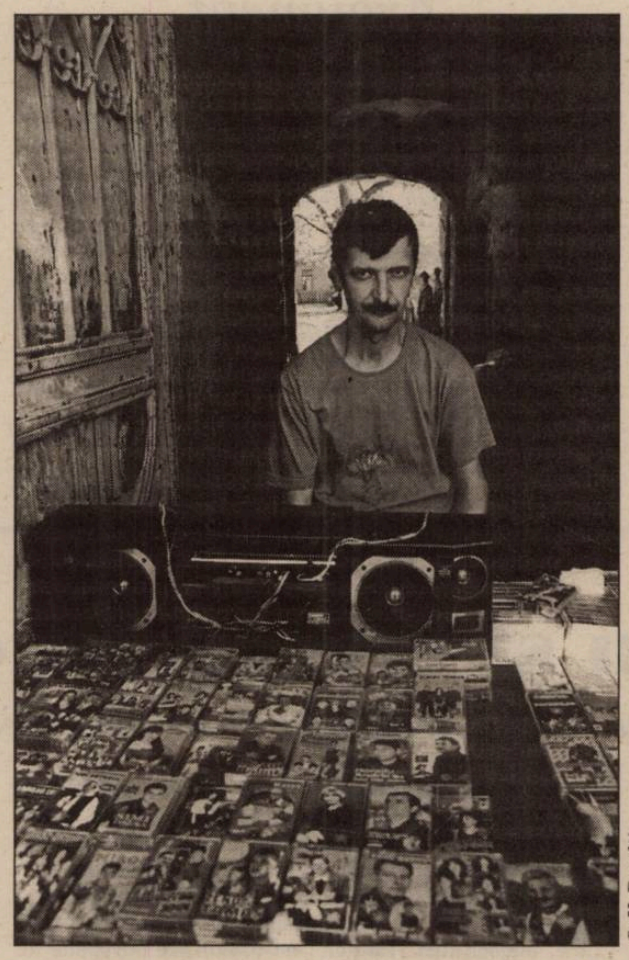

© V. Dorolţi

dezvăluie însă limitele şi caracterul ideologic. Departe de a fi un instrument politic, democraţia constituie fundamentul stabil al economiei de piaţă liberă. Desemnînd fie un regim politic fie un principiu al guvernării, democraţia a constituit şi constituie un spaţiu al confruntărilor de idei privind raporturile dintre guvernanţi şi guvernaţi şi eficienţa acţiunii politice. Deşi între democraţia directă a antichităţii şi democraţia reprezentativă a secolelor XVIII – XIX deosebirile sînt numeroase, cele două concepţii dau seamă despre un numitor comun şi se revendică, în ultimă instanţă, de la o tradiţie comună. Examinarea democraţiei ateniene, departe de a constitui o aridă referinţă istorică, demonstrează compromisul social pe care democraţia l-a presupus de la început. Această formulă politică a constituit soluţia pentru asigurarea unei ordini politice funcţionale în condiţiile diversităţii sociale a Atenei, în care categorii sociale cu interese opuse, proprietarii de pămînt şi negustorii sau armatorii, se aflau în competiţie pentru exercitarea puterii. În disputa lor privind guvernarea, grupurile dominante economic au fost nevoite să apeleze la consensul cel mai larg cu putinţă pentru a compensa lipsa unei forţe poliţieneşti particulare (ce ar fi înclinat balanţa spre una din facţiuni) sau existenţa unei armate sau poliţii permanente (ce ar fi favorizat tirania) printr–un proces de legitimare.

Democraţia modernă, ca şi cea contemporană au regăsit această formulă şi au adaptat-o la alt context istoric. Pe măsură ce tot mai mulţi producători puteau participa liber la activităţile economice şi politice, dezvoltarea economică a fost un proces continuu. Iar prosperitatea relativă cu care acesta s-a însoţit, chiar dacă nu rezolva problema inegalităţilor sociale, crea premisele unor politici care să contribuie la limitarea acestora. O societate liberă asigura indivizilor capacitatea de a-şi folosi calităţile pentru a-şi realiza cît mai bine interesele, fără însă să permită instituţionalizarea privilegiilor. Libertatea pe care societăţile democratice se fondează asigură diversitatea şi mobilitatea necesare unei dinamici sociale şi economice pe care nici un alt aranjament politic nu le poate asigura.

Un exemplu recent al corelaţiei strînse dintre dezvoltarea economică stabilă şi democraţie îl reprezintă criza economiilor din Asia de Sud-Est din anii 1997-1998. Dezvoltarea economică a acestor state nu a fost dublată de o democratizare reală. Centralizarea deciziilor economice în mod nedemocratic a dus la prăbuşirea acestora. Concentrarea deciziilor, fie ele politice sau economice, influenţează negativ atît politica, cît şi economia. Autoritarismul sau totalitarismul nu pot genera economii sustenabile deoarece atît deciziile politice cît şi cele economice traduc doar interesele oligarhiilor.

Conflictele între cei ce au acces la poziţiile de putere şi cei ce nu dispun de aceste posibilităţi, creează atît spaţiul pentru disputele publice cît şi pentru concurenţa economică. Democraţia nu este şi nu poate fi o doar o teorie; ea s–a dovedit o practică redutabilă şi costurile ei au apărut acceptabile. Capacitatea ei de a se adapta continuu, deschiderea sa au creat tendinţa favorabilă ce a produs valul de democratizare din ultimele decenii. ▲

Carol POPA

Pasul mic dintre dictatură şi democraţie

Distanţa de la democraţie la dictatură? Un pas, lesne de făcut într-o economie de tranziţie. Bazat pe o logică simplă, omul de rînd nu înghite democraţia pe stomacul gol. Şi atunci iese în stradă, protestează şi cere statului protecţie pe stil comunist. Am asistat la astfel de manifestări, începînd de la mineriadele conduse de Miron Cozma pînă la blocarea drumurilor de către sindicaliştii din companiile braşovene Roman şi Tractorul.

În 13 ani, teama de şomaj a rămas la fel de puternică pentru românul ce nu are altă sursă de venit decît locul de muncă obţinut facil în perioada comunistă, dar păstrat cu greu acum într-o companie devenită între timp falimentară. De la minerii lui Cozma la mecanicii lui Marius Stinghe, nici o schimbare de mentalitate. Deşi minerii se ascundeau după o lipsă a educaţiei democratice, au acceptat în final „exerciţiul democratic" al disponibilizărilor colective. Recent, muncitorii de la Roman şi Tractorul au cerut guvernului măsuri de protecţie socială ce depăşesc oferta autorităţilor. Riscă în acest moment România revenirea la dictatura proletară? Greu de spus. Un fapt este însă cert: muncitorii braşoveni îşi justifică cererile cu existenţa unui precedent. Cu doi ani în urmă, statul a oferit 48 de salarii compensatorii salariaţilor de la SIDEX, pentru a accepta disponibilizarea. Un precedent periculos, determinat de nevoia de imagine pozitivă a guvernului, care la acea dată accepta orice solicitare pentru a obţine o imagine favorabilă în exterior. Mai precis, în faţa instituţiilor financiare internaţionale, Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială. Combinatul Sidex Galaţi trebuia privatizat, ca semn de bună purtare a PSD-ului în drumul spre capitalismul democratic. Cît de capitalist a fost gestul făcut atunci de membrii cabinetului Năstase constată acum guvernanţii, cînd alţi muncitori ameninţaţi cu disponibilizarea cer condiţii similare cu cele oferite disponibilizaţilor de la Sidex. În timp ce muncitorii braşoveni acuză cabinetul Năstase de discriminare şi susţin că măsurile guvernului sînt antidemocratice, premierul şi miniştrii acuză muncitorii de dictatură proletară.

Această polemică transformată în conflict are un sîmbure de adevăr pentru fiecare parte a baricadei. Pe de o parte, braşovenii se simt discriminaţi de actualul guvern, care a plătit mai scump o măsură similară aplicată la Galaţi. Doar argumentele economice ale sindicaliştilor din „Roman" şi „Tractorul" sînt şubrede. De cealaltă parte, miniştrii din guvern spun că dacă nu se fac disponibilizări, cele două companii riscă să intre în faliment. Nici un cuvînt despre precedentul de la Sidex. De aici pînă la dictatura administrativă a guvernului nu mai este decît un pas. Cabinetul Năstase, ca şi alte guverne ce l-au precedat, au aplicat formule de disponibilizare după metoda bunului plac. Cu alte cuvinte, pentru unii plătim mai mult, pentru alţii mai puţin, important este să ne atingem scopul.

Dar de unde sînt plătiţi aceşti bani, pentru care muncitorii din companiile de stat blochează drumurile şi protestează? Din buget, adică acolo unde principalul contribuabil este sectorul privat al economiei. Adică exact acel sector economic în care salariaţii nu sînt protejaţi împotriva concedierilor colective sau mai rău, în caz de faliment al companiei. Pentru principalul contribuabil, sectorul privat, noul cod al muncii impune companiilor să asigure un fond pentru disponibilizări. Cu alte cuvinte, întreprinzătorul privat plăteşte de două ori: prima dată pentru falimentele din sectorul de stat, iar a doua oară pentru propriile probleme financiare sau administrative. Astfel de măsuri nu pot fi interpretate ca democratice de către oamenii de afaceri. Dimpotrivă, ele seamănă mai mult a dictatură administrativă, unde guvernul joacă doar rolul de arbitru între sectorul de stat şi cel privat. Pînă în prezent, acest arbitru a fost extrem de părtinitor, aplicînd lovituri sub centură sectorului economic cu cel mai mare ritm de dezvoltare.

Guvernul Năstase nu se dezice de aceste principii, promovate de predecesori. Premierul încearcă să demonstreze cu orice preţ că dictatura executivului este mai importantă decît dictatura legii, aşa cum ar fi normal într-o ţară cu pretenţii democratice, cum este România în anul 2003. Adrian Năstase a dat liber negocierilor cu sindicatele din companiile braşovene, fără să ia în calcul că se creează un alt precedent. Mai mult, nici un ministru nu scoate o vorbă despre problemele care au început să apară în companii private şi nici despre modul în care statul va încerca să-i sprijine pe salariaţii acelor companii. Deocamdată, cuvîntul de ordine este rezolvarea problemelor din industria de stat. Sectorul privat, chiar dacă are probleme la fel de mari în anumite sectoare, este trecut în responsabilitatea patronilor. Doar cînd vine vorba despre impozite şi taxe, devine interesant pentru membrii executivului.

Mai devreme sau mai tîrziu, salariaţii acestui sector vor deveni însă o forţă la fel de mare ca mişcarea socială din fabricile braşovene. Din acel moment, nici premierul şi nici un alt membru al guvernului nu vor mai putea stopa dictatura legii în favoarea dictaturii administrative. Aşa cum e acum, pînă la dictatura proletară, adică întoarcerea la 1989, nu e decît un pas. ▲

Cristian GHINEA

O afacere tare proastă

Discuţiile despre dezvoltare sînt bazate în primul rînd pe mituri. Mai precis pe acele legende urbane care iau în considerare un singur factor şi explică facil un fenomen atît de complex ca dezvoltarea. Mai mult vorbe de duh decît teorii argumentate, asemenea legende concluzionează că, de exemplu, Japonia este bine dezvoltată pentru că este plină de japonezi (muncitori din fire) sau că America se află într-o continuă decădere odată ce afluxul de emigranţi a început să fie strangulat. Nu de mult, spunînd că Rusia este o ţară subdezvoltată, mi s-a replicat că programul nuclear al URSS a fost mai avansat decît cel al americanilor. Ceea ce poate fi adevărat sau nu, doar că nu contrazice deloc prima afirmaţie. Henry Kissinger spunea că Rusia este Kenya cu rachete nucleare.

Între aceste vorbe de clacă ce ţin loc de teorie este aceea că o democraţie este incapabilă să se dezvolte, că statele subdezvoltate trebuie conduse de o mînă de fier o perioadă şi abia după ce ating un anumit nivel se pot juca de-a democraţia. Este un fel de tîrg sinistru: renunţaţi la libertate, la opinii şi dezbateri, în schimb vă dăm bogăţie. Această prostie savantă pare a fi mai degrabă rezultatul unei îndelung exersate minciuni. Orice dictatură are nevoie de promisunea unui viitor. Asta pentru că în inconştientul colectiv orice îngrădire trebuie justificată, trebuie să promiţi oamenilor ceva pentru a-ţi perpetua puterea. Este cea mai primitivă formă de mit politic, care funcţionează continuu. Toate dictaturile promiţînd acest lucru, a rămas un fel de zaţ în mentalul colectiv, nu contează că promisiunea nu a fost niciodată îndeplinită.

Comunismul: de la o subdezvoltare la o altă subdezvoltare

Paroxismul acestui gen de a vedea dezvoltarea ca pe un efort sfîşietor al generaţiei actuale în beneficiul celor viitoare a fost atins de comunism. Cine are răbdarea să răsfoiască multele volume din „România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvolatate“ regăseşte acolo elucubraţii care calculează în cîţi ani România va depăşi Anglia şi America. Logica era simplă: România reinvesteşte un procent X din venitul naţional, invariabil mai mare decît al ţărilor capitaliste. Deci, se poate calcula matematic cînd vor locui românii într-o ţară mai bogată decît Olanda. Între timp, s-a ajuns unanim la concluzia că pentru asta este nevoie să emigrezi. Dar nu propaganda ceauşistă a inventat procedeul, ci l-a preluat de la cea sovietică, iar această logică a servit drept legitimare morală pentru întreg sistemul respectiv.

În lumea comunistă, geografia oficială împărţea lumea în modul următor: există ţările lumii dezvoltate („occidentul“ generic, îmbogăţit pentru că a furat de la fostele colonii), există lumea a treia şi mai există „lumea în curs de dezvoltare“. Aceasta era lumea comunistă, care nu era nici dezvoltată şi bineînţeles că nu putea fi nici subdezvoltată. Aşa că s-a inventat un fel de lume de trecere, o divizie specială pentru „tineret-speranţe“. Atît de atractivă intelectual era această idee, încît teorii serioase au preluat împărţirea legitimînd astfel comunismul prin promisiunea intrinsecă: dacă este în curs de dezvoltare, atunci prezentul poate fi scuzat.

Dezvoltarea anapoda

Stelian Tănase descria comunismul ca pe o încercare ratată de modernizare. Şi nu pentru că nu ar fi existat dezvoltare în acea epocă, ci pentru că a fost anapoda făcută. Adică rezultatele au fost pozitive, dar aberante. Se remarcă din acelaşi pomelnic „România pe drumul...“ enorma mîndrie că România depăşise la cantitatea de oţel pe cap de locuitor producători tradiţionali ca Olanda şi Australia. Doar că nu cumpăra nimeni acel oţel, iar România alergase în cursă de una singură, pentru că producţia de oţel nu mai era la modă în economia mondială. Nici australienii, nici olandezii nu au resimţit respectiva ofensă. O altă mistificare consta în comparaţia între România anului 1938 şi România din 1985. Bineînţeles, mai multe tractoare la hectar, mai multe şosele etc. La fel cum sovieticii comparau Rusia lui Brejnev cu Anglia anului 1918. Exerciţiul corect ar fi fost să compari România comunistă din 1985 cu o Românie a anului 1985 fără comunism. O comparaţie imposibilă şi dureroasă.

Fostele ţări comuniste arată ciudat în statistici: populaţia ştie să citească, dar sistemul de educaţie este subfinanţat cronic, iar calitatea sa deplorabilă, există mulţi medici (comparativ cu Africa), dar accesul la serviciile de sănătate este scăzut, calitatea acestora este jalnică, iar mortalitatea infantilă ruşinos de ridicată.

Unde se află astăzi ţările celei de-a doua lumi? Conform *Global Competitiveness Report,* în funcţie de PIB pe cap de locuitor prima ţară fostă comunistă este Slovenia, un fel de exemplar de lux, dar doar pe locul 25 (toate clasamentele la care mă voi referi cuprind 80 de ţări). Rusia este abia pe locul 40 (măsurătoare influenţată masiv de resursele sale naturale), între Mexic si Uruguay, iar România pe locul 49, între Lituania şi Tunisia, o tipică ţară de lumea a treia. Practic, PIB pe cap de rus înseamnă 26% din PIB-ul pe cap de american, cu toate că cei doi concurau odată pentru conducerea lumii. Iar structura economică pe care a lăsat-o comunismul este şi mai tristă. În clasamentul sofisticării tehnologice (unde conduc SUA, Israel, Finlanda şi Japonia) Rusia ocupă locul 64, iar România 72.

Cît despre accesul la computere şi Internet, situaţia rămîne la fel de tristă. Se poate spune că este irelevant, deşi dacă lipseşte tehnologia modernă, înseamnă că şi posibilitatea de a ieşi din subdezvoltare este limitată. Dar şi în ce priveşte tehnologia mai veche şi mai puţin pretenţioasă, pe care comunismul a avut timp să o înalţe pe culmi nebănuite, situaţia tot deprimantă rămîne. Suedia are 73 de linii telefonice la suta de locuitori şi conduce topul, Statele Unite au 66, iar Rusia 24 (între Mauritius şi Trinidad-Tobago, un fel de Kenii fără rachete nucleare). România stă chiar mai slab, cu 18 linii telefonice.

În general, comunismul nu s-a preocupat de investiţii în facilităţi pentru populaţie, probabil în ideea că dacă omul are destul oţel de capul său este atît de fericit că nu îi mai trebuie telefon. Contractul „renunţaţi la libertate şi vă facem bogaţi“ a fost tare păgubos. Din păcate, dictaturile şi sistemele totalitare au prostul obicei să nu îşi lase cetăţenii să se răzgîndească la timp.

O idee atît de proastă merita preluată

Se ia o ţară cumplit de înapoiată. Un lider cumplit de incapabil. Un comunism cumplit de îndepărtat dar generos. Un Occident cumplit de bogat, dar arogant. O soluţie: socialismul african. Cam aceasta era atmosfera în lumea post-colonială, unde lideri complexaţi dar autoritari au importat socialismul ca doctrină a dezvoltării. A apărut un fel de compot ideologic care selecta ce este mai bun din capitalism şi comunism. William Tordoff *(Government and Politics in Africa)* spune că se pot observa trei trend-uri în anii '60: a) trecerea dinspre pluralismul promis în momentul obţinerii independenţei spre concentrarea puterii în mîinile unui singur partid; b) concentrearea puterii în mîinile unei singure persoane (indiferent dacă respectivul este o figură luminoasă, vreo două exemple doar, sau un descreierat sinistru, rezultatele la nivel macro nu prea diferă); c) importul unor forme hibrid de socialism. Amestec de paranoia, conspiraţionism şi teorii şchioape ale dezvoltării, noile socialisme au proclamat libertatea respectivelor ţări de a se dezvolta fără a se lăsa furate de corporaţiile vestice. Modelul de dezvoltare african presupunea implicarea masivă a statului în economie, dirijism şi autoritarism. Statele care măcar au demarat programe de dezvoltare (Ghana, fostul Zair) au copiat modelul sovietic: mamuţi industriali, planificare exactă, buget de investiţii enorm, lipsa de orientare spre export. Doar că au reuşit perfomanţa ca planificarea să fie şi mai deficitară pentru că birocraţia de aici era mai incapabilă chiar decît cea comunistă, corupţia de stat să fie generalizată pentru că propietatea privată nu era prohibită. Încercînd să selecteze ce este mai bun din cele două lumi, socialismele africane s-au ales cu ce este mai prost din comunism şi capitalism.

Secretul tigrilor

Exemplul preferat al celor care spun că este nevoie de o dictatură pentru a trece hopul este cel al aşa numiţilor „tigri“ asiatici: Japonia, Coreea de Sud, Taiwan, Hong-Kong, Singapore, Malaiezia, Thailanda şi Indonezia. Aceştia au reuşit cu regimuri pe alocuri nedemocratice să atingă ritmuri ameţitoare de creştere economică. Demontînd felurite aiureli care explică acest succes, Leszek Balcerowicz *(Libertate şi dezvoltare*, tradusă la Editura Compania) dezvoltă o explicaţie complexă şi economicistă. Dacă îl citeşti pe Balcerowicz, politica are puţin de-a face cu dezvoltarea, politicile economice bine orientate şi non-intervenţionismul sînt esenţiale. Nu este locul aici să intru în amănunte, totuşi un subiect drag celor care susţin dezvoltarea prin dictatură este intervenţia masivă a statului. Bineînţeles că şi democraţiile pot duce politici intervenţioniste, dar acestea sînt apanajul obligatoriu al dictaturilor, mai capabile să centralizeze resursele. Însă mitul intervenţiei statului japonez ca principal factor al dezvoltării este, spune părintele reformei poloneze, doar un mit. El citează studii care arată că ramurile în care statul japonez a investit masiv sînt acum cele mai puţin eficiente. Un exemplu concret: dezvoltarea construcţiei de maşini în Japonia s-a făcut în ciuda statului, care a recomandat să nu se investească aici, pentru că americanii

© C. Prisecaru

sînt prea avansaţi în domeniu.

Revenind, singurul factor politic pe care Balcerowicz îl reţine în complicata sa explicaţie a desprinderii tigrilor este stabilitatea politică. Iar stabilitatea poate fi asigurată şi de dictaturi şi de democraţie. Numai că aş merge mai departe pe aceleaşi cazuri. Cel mai dezvoltat dintre tigri, Japonia, a fost o democraţie. Iar cel mai puţin performant, Indonezia, a suportat cea mai lungă perioadă de dictatură dintre toţi tigrii. Avem deci o democraţie dominată de un singur partid timp de cîteva decenii, Partidul Liberal Democrat, dar care a beneficiat de libertate de exprimare, de opoziţie, deci capabilă să îşi îndrepte greşelile de politică şi orientare. De cealaltă parte a spectrului avem o ţară condusă peste treizeci de ani de Suharto, o combinaţie tipică de dictator militarist-naţionalist, pro-american, pro-economie de piaţă şi pro-intervenţia masivă a statului. A putut fi răsturnat de la putere doar după ce criza economică ce a lovit toţi tigrii a făcut ravagii în Indonezia. Întregul model asiatic de concentrare economică masivă, în diverse coorporaţii imense, s-a bazat şi pe corupţie, iar în Indonezia aceasta a atins cote impresionante. Confruntată cu falimentul total, actuala preşedintă a Indoneziei face un apel la preşedinţii de bănci care au fugit cu banii din ţară în timpul crizei din 1997 să se întoarcă, îi va ierta, doar să aducă ceva înapoi. Concluzia: stabilitatea politică de care vorbeşte Balcerowitz poate fi o explicaţie, dar în temeni comparabili stabilitatea politică asigurată de democraţie este mai viabilă decît stabilitatea unei dictaturi. În plus, dictaturile au prostul obicei de a transforma stabilitatea în permamentizare. Singurul caz în care nişte dictaturi au fost capabile să asigure dezvoltarea este de fapt un exemplu contrar.

Jean-François Revel *(Revirimentul democraţiei)* scria că „despre democraţie trebuie să avem o viziune modestă. Ea nu este acel palat de lux la care nu se poate ajunge decît cu supersonicul, ieşit din fabrica de clişee propagandistice care este imaginaţia sovietică. Dimpotrivă, ea este minimum vital, azilul de noapte al celor fără adăpost (...) democraţia este un fel de asigurare că niciodată doza de erori tolerabile nu va fi depăşită. Chiar şi în societăţile ale căror moravuri o fac impracticabilă, democraţia produce mult mai puţine distrugeri decît soluţiile-miracol pe care oamenii secolului al XX-lea se încăpăţînează să le experimenteze în afara ei. Mulţi observatori neagă acest fapt fiindcă ei compară democraţiile şovăitoare din lumea a treia cu democraţia occidentală şi nu cu regimurile totalitare din lumea a treia.“

Şi totuşi, promisiunea este atît de frumoasă. Un slogan facil spune că decît o democraţie bolnavă mai bine o dictatură sănătoasă. Doar că nici o dictatură nu a fost sănătoasă, pînă acum. Şi pe lîngă asta mai sînt şi mincinoase, de unde rezultă că nu este bine să faci afaceri cu dictaturile. ▲

„...oratorii sau autorii, care au trăit în comunism, insistau asupra primatului economiei de piaţă, în vreme ce reprezentanţii lumii a treia insistau asupra anteriorităţii democraţiei. Pentru cei dintîi, reinstaurarea pieţei condiţiona reinstaurarea democraţiei, a pluralismului, a multipartitismului, a libertăţii culturale. Ceilalţi, deşi foarte convinşi de legătura dintre prosperitate şi economia de piaţă, vedeau în stabilirea controlului democratic condiţia-cheie prealabilă a oricărei dezvoltări economice. (...) Cui să dai dreptate mai întîi, dat fiind că şi unii şi ceilalţi au dreptate? (...) însă unii puneau înainte ouăle, iar ceilalţi găina.“

(Jean-François Revel – *Revirimentul democraţiei)*

Valeriu NEGRU

Spania mea adevărată

Înainte de plecarea la Madrid, în mai 1979, cunoştinţele mele despre Spania nu erau nici prea bogate, nici prea bine ordonate. Într-un ungher al memoriei dormitau, rareori tulburaţi, Isabela de Castilia şi Ferdinand de Aragon, Cristofor Columb, Cervantes, El Greco, Calderon şi Lope de Vega, Velasquez şi Goya, toţi fixaţi într-o istorie fastuos ornamentată cu războaie, cu expediţii, descoperiri şi cuceriri de continente, noi, cu acţiuni civilizatoare sîngeroase, dar şi cu strălucirea marilor momente de spiritualitate şi cultură, care conferă splendoare şi orgoliu unui imperiu. Mai mult decît istoria clasică, mai mult decît „reconquista“ şi „secolul de aur“, mă interesa Spania veacului al XX-lea, mai ales Republica şi războiul civil, despre care citisem mult. Ca om de stînga, îi simpatizam pe republicani, îi admiram pe marii exilaţi (Picasso, Rafael Alberti, Maria Teresa Leon), îi detestam pe Franco şi pe falangiştii lui şi deplîngeam cele patru decenii de dictatură fascistă. Călătoria mea era legată tocmai de dispariţia acestei dictaturi. Franco murise cu cîţiva ani înainte, România restabilise, în 1977, relaţiile diplomatice cu Spania, iar în mai 1979, Regele Juan Carlos şi regina Sofia îi aveau ca oaspeţi pe Nicolae şi Elena Ceauşescu.

Pe vremea aceea, lucram la Televiziune şi mi se ceruse să fac, împreună cu operatorul Doru Lepădat, o emisiune de prezentare a ţării gazdă, emisiune ce trebuia difuzată înainte de începerea vizitei. Primisem de la domnul ambasador Jose Carlos Gonzales y Campo Dal Ré un bogat material documentar despre Spania prezentului 1979, pe care mărturisesc că l-am citit cu destulă neîncredere, cunoscînd, din interior bunul obicei al propagandei de a înfrumuseţa realitatea. Eram nerăbdător, nu atît să fac reportajul acela laudativ şi convenţional, cu castele şi zorzoane aurite, cît să mă întîlnesc cu „Spania mea, adevărată“ o Spanie născută din lecturile mele anterioare, completate viguros prin contribuţii de imaginaţie şi invenţie. Mai ştiam cîte ceva din auzite, mi se spusese, cu glas şoptit, că dictatura lui Franco avusese multe în comun cu cea a lui Ceauşescu. Aveam, aşadar, motive să cred că Spania mea adevărată era o ciudăţenie a Europei occidentale, o ţară anacronică, întunecată, slab dezvoltată şi săracă, semănînd bine la faţă cu România noastră.

Am sosit la Madrid în 12 mai, la ora prînzului. Pînă seara, am avut timp să constat că mă înşelasem rău de tot. Există cîteva indicii imediate care vorbesc despre gradul, direcţia şi calitatea dezvoltării economice a unei ţări. Sînt: starea drumurilor, prosperitatea şi iluminarea oraşelor, aprovizionarea magazinelor, animaţia din restaurante, îmbrăcămintea oamenilor. Nimic din ce vedeam în jur nu semăna cu ce lăsasem acasă.

În zilele următoare, am făcut interviuri cu cîteva personalităţi ale vieţii economice şi politice, la Instituto de Reforma y Desarrollo Agrario, Instituto Nacional de Industria, Ministerio de Asuntas Exteriores şi m-am întîlnit cu gazetari de la agenţia de ştiri EFE şi de la televiziunea R.T.V.E. Am încercat să înţeleg care a fost evoluţia Spaniei în interiorul unei dictaturi dure, izolaţioniste şi izolatoare. Am aflat că, în interesul redresării economice, regimul franchist a demonstrat o flexibilitate şi o abilitate neaşteptate, reuşind, pînă la urmă, să scoată ţara din mizerie. La începutul conflagraţiei mondiale, Franco şi-a declarat nonbeligeranţa, i-a asigurat pe Hitler şi pe Mussolini de adeziunea lui principială, iar, în acelaşi timp, le-a transmis englezilor promisiuni ferme de neutralitate. Recunoştinţa ambelor părţi s-a concretizat în comenzi de produse industriale şi agrare, care au început să dezgheţe economia spaniolă. După încheierea războiului, comunitatea internaţională condamnă prin vocea forului ei suprem O.N.U. totalitarismul franchist. Caudillo se face că nu aude, preocupat de noul război (de data asta rece), din care va şti să scoată un alt profit. Le reaminteşte americanilor că este acelaşi anticomunist furibund, că se pot baza pe sprijinul şi pe lealitatea lui. În 1953, obţine 226 de milioane de dolari ca ajutor militar şi „pentru întărirea bazei economice a cooperării militare“. Între 1954 şi 1958, primeşte un nou ajutor american de 341 de milioane de dolari, destinaţi electrificării, construcţiilor de căi ferate şi sistemelor de irigaţii. Trebuie spus că, deşi capitalistă, economia ţării era controlată şi orientată spre direcţiile de dezvoltare hotărîte de autoritatea centrală. Franco face industrializarea pe principii autarhice şi dirijiste, ca şi Ceauşescu mai tîrziu. Rezultatele economice nu au fost cele aşteptate, astfel că ultima parte a dictaturii franchiste aduce o schimbare a politicii economice. Puterea politică renunţă, în bună măsură, la controlul şi reglementarea vieţii economice, acceptă investiţiile de capital străin, ceea ce va face loc unui liberalism dinamizator şi benefic. Schimbarea a venit însă tîrziu, iar la moartea lui Franco, Spania era, cu excepţia Portugaliei, cea mai înapoiată ţară din vestul european. Totuşi, sărăntoaca Europei occidentale trăia mult mai bine decît România noastră, „ţara miracolelor economice“.

N-aş vrea să se înţeleagă că fac elogiul dictaturii franchiste. Nici vorbă. O dictatură este totdeauna odioasă. Ca şi apa, nu e bună nici în cizme. Îţi îngreunează mersul şi, pînă la urmă, te ţine pe loc. Există dictaturi care, la început, se dovedesc productive, care rezolvă cu succes probleme economice şi sociale, care fac posibilă o anumită dezvoltare a ţărilor lor. Dar, mai devreme sau mai tîrziu, toate eşuează în stagnare sau, şi mai rău, într-o gravă derută economică. Eşecul derivă din însăşi esenţa dictaturii: puterea nelimitată, etern şi arbitrar intervenţionistă. În economie, înfiltrările politice permanente, contrazicînd, de cele mai multe ori, procesele normale, legice ale creşterii, duc, în mod fatal, la funcţionarea defectuoasă şi apoi la blocarea mecanismelor. Românii au verificat, prin experienţă proprie, acest adevăr. Dictatura ceauşistă a intrat şi ea într-o criză economică severă, dar, din motive ideologice, Ceauşescu nu a putut recurge la soluţia găsită *in extremis* de Franco.

Spania postfranchistă, astăzi monarhie constituţională, cu un rege considerat „cel mai bun dintre republicani“, a cunoscut o tranziţie nu lipsită de accidente, spre o democraţie departe de a fi perfectă, dar suficientă pentru a-i permite intrarea în toate organismele europene şi o evoluţie economică sănătoasă.

Spania este socotită şi azi o ţară „săracă“. În 1999, PIB-ul ei era de 638 de miliarde de dolari*... O sărăcie care te face să mori de invidie.

* P.I.B.-ul României era de 46 miliarde de dolari.

▲

Ingrid ŞUŞU

Metafore şi alte mănuşi

Indicativul 001

Am să dedic un poem non-intelectualului, într-o zi... Şoferului de taxi care nu încetează să mă ia prin surprindere cu remarcile sale despre democraţie şi drepturi individuale... Indicativului 001, să-i spunem, celui căruia îi datorez, adeseori, mai mult decît preţul cursei de la radio spre casă. Anonimului care îmi reaminteşte zilnic că democraţia nu e totuna cu posibilitatea de-a exprima un vot o dată la patru ani, şi ca libertatea de expresie înseamnă adeseori cu mult mai mult decît un simplu enunţ...

...O zi ca oricare alta. Indicativul 001 deschide portiera în timp ce aşteaptă la semafor şi scutură scrumiera în plină stradă. „Ăsta da simţ civic!“, comentez eu de pe bancheta din spate. „Da de unde?!“ ripostează el. „Nu vedeţi că trăim în groapa de gunoi?!“. Cam atît despre Parisul Europei de Est... 001 ocoleşte cu dibăcie gropile din asfalt, pentru care îi înjură fără părtinire şi pe Băsescu şi pe Năstase: „Fi-le-ar doctrina a... să le fie!!“.

001 e supărat. Scuipă ritmic pe geam şi din cînd în cînd se uită la mine în oglinda retrovizoare. „De ce purtaţi mănuşi?“, mă întreabă. „Nu port“, zic eu. „Nu. Nu dumneavoastră, ci presa... cu guvernul“, mă lămureşte el. Nu ştiu ce mă derutează mai mult. Afirmaţia lui sau nevoia mea de a mă apăra în faţa acestui om şi, odată cu mine, o întreagă categorie profesională. „Cîteodată nu este atît de simplu să numeşti lucrurile evidente“, răspund. „Nu vorbeam de lucruri evidente, ci de adevăr“, o-ntoarce cu blîndeţe. „Aaa...“, exclam într-o pauză de reflecţie. „Să spui adevărul e simplu. Mai greu e să-ţi asumi consecinţele.“

Simt că de data aceasta el e cel derutat...

Democraţia ca o metaforă

„Nu există libertate de exprimare în România“, spune pe un ton categoric Indicativul 001. „De ce credeţi asta?“, întreb, însumînd în memorie toate cazurile ştiute de jurnalişti condamnaţi pe nedrept pentru delicte de presă. Nu mi-e limpede de ce, dar aştept, cu speranţă, puţină solidaritate... 001 îmi explică, pe tonul lui ferm: „Nu contează că poţi spune ceea ce nimeni nu vrea să audă. Ziariştii pot să facă vacanţa la Mititica, iar sindicatele ies pe stradă cînd şi dacă vrea Big Brother. Eu plătesc de două ori mai mult impozit pe venitul din care îmi întreţin şi mama şi nevasta. Şi plătesc şi taxa de salubrizare, şi taxa de drum, şi...?!? Putem urla cît vrem, că tot ne apucă în cele din urmă autocenzura. Noi trăim pe fundul gropii, iar ţara asta e sufocată de *gunoaie!*“

„Ştiţi ce-i aia o metaforă“, notează mai degrabă pentru sine 001. „Parcă aş bănui ceva“, încerc eu să destind atmosfera. „Ca atunci cînd v-am spus că trataţi guvernul cu mănuşi. Numai că adevărata metaforă aici e democraţia...“ Indicativul 001 îşi drege vocea, scuipă pe fereastră şi îmi şopteşte grav: „Eu cred c-o să ne-mpuşte!“. „Democraţia?!“, întreb. „Guvernul!“ zice 001 privindu-mă de parc-aş fi căzut în cap şi mai scuipă o dată.

„Pe vremea lui Ceauşescu uram comuniştii“, continuă 001 şi schimbă viteza. „Aveam şi casă, şi salariu, puteam să merg în concediu în fiecare vară. Străzile erau line ca luciul apei şi nici un miliţian nu cerea şpagă. Dacă nu venea revoluţia, aş fi intrat fie în partid, fie la zdup. Acum m-aş oferi voluntar.“ „Să nu-mi spuneţi că-l regretaţi pe Ceauşescu!“, mă alarmez. „Care-i diferenţa dintre socialismul ştiinţific şi socialdemocraţie?“, întreabă retoric 001. „Pe vremuri, trebuia să ne dăm cu URSS, ca să trăim bine. Azi cu NATO. Atunci nu aveam drepturi, acum ne sînt limitate. Rezultatul: o ducem tot atît de prost. Cum spuneam: democraţia, ca metaforă... pînă la urmă tot la revoluţie ajungem!“

Indicativul 001 îmi spune că va deveni tată. Pe 4 iulie aşteaptă ca soţia să-i nască doi fii, gemeni. Îl felicit dar 001 reacţionează ca şi cum i-aş fi adresat nu ştiu ce obscenitate. „Ce soluţie vedeţi dumneavoastră?“, mă întreabă. Încerc să-mi stăpînesc sentimentul de groază şi-i povestesc despre nepoţeii mei de cinci ani... cît de greu i s-a părut la început lui frate-miu să facă faţă situaţiei, că în cercetare faci chiar mai puţini bani ca în taximetrie, şi totuşi cîtă bucurie pot aduce doi copii într-o familie. 001 rîde în hohote. „Nu la copii mă refeream, ci la corupţie“.

„Domnia legii!“, exclam şi respir uşurată. Simt nevoia să mulţumesc cuiva, lui Dumnezeu, oricui, că nu mi-e dat să vorbesc din nou despre nefericirea destinată pruncilor într-o ţară de tranziţie, că nu sînt forţată să admit, nici măcar teoretic, că sărăcia poate scuza crima. O astfel de crimă. Entuziasmul meu compensează şi lipsa de entuziasm a lui 001, care din nou mă priveşte ca şi cum aş veni de pe o altă planetă. „Domnia cui?!“

Indicativul 001 monologhează pe tema corupţiei. „Cît cîştigaţi într-o lună?“, mă întreabă. Îi răspund şi se interesează dacă am maşină... dar casă? „Nu“, zic şi 001 se miră. Ba chiar i se pare amuzant că stau cu chirie. Mie mi-e mai greu să pricep ce e neobişnuit în asta, însă 001 explică: „După cum am citit la gazetă, un ministru sau un parlamentar cîştigă cam tot atîta. Numai că el e ministru un an, doi, patru, nu zece! Şi are cel puţin o vilă-două şi-o maşină la scară.“ „Ca să vezi!“ mimez eu surprinderea. „Ca să vezi!“, mă imită el. „De ce n-or fi vrînd ăştia să-şi publice averile?!“...

„Domnia cui?!“, îşi reia 001 ideea, înjurînd din nou doctrina, psd-ul, guvernul, realitatea, prognozele de dezvoltare şi nivelul de trai. Îmi povesteşte de minorii care cumpără droguri de sub nasul poliţiştilor. De prostituatele care intră şi ies din maşina poliţiei după doar cîteva minute, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. De istorioarele auzite de la clienţi despre cum se pot cîştiga sau pierde procesele prin tribunale. Îmi povesteşte despre casa unui actual domn ministru, fost şef pe la sindicat, cu 10 servitoare scrobite în uniforme de iepuraş, ca la revistă... „Într-o zi a trebuit să fac un comision“, îmi spune în şoaptă, de parcă domnul ministru ne-ar putea auzi. „Majordomul m-a lăsat să mă uit la acvariile cu peştişori şi mi-a explicat că numai întreţinerea lor costă în jur de două mii de parai pe lună.“

„Domnia legii!“, repet. „O altă metaforă“, ripostează 001 şi opreşte. „Nu, aceasta e soluţia“, îi spun şi cobor din maşină. „Care lege?!“, mă-ntreabă 001 şi-mi urează vise plăcute...

▲

Daniel DĂIANU

Valorile morale

Adam Smith este privit drept părintele economiei, în special pentru cartea sa *Bogăţia naţiunilor*. El a scris însă şi *Teoria sentimentelor morale*, carte care subliniază determinanţii morali ai unui capitalism activ caracterizat şi de coeziunea socială. Viziunea lui Smith poate fi pusă în legătură cu faimoasa lucrare a lui Max Weber, *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, care investighează în profunzime legătura dintre valori, instituţii şi performanţa economică. Francis Fukuyama, în *Sfîrşitul istoriei* a avut dreptate într-un sens fundamental – sfîrşitul comunismului totalitar a închis un capitol din istorie. Multe dintre speranţele sale însă au fost umbrite de evenimentele ultimei decade.

În cele din urmă, chestiunile eticii în afaceri şi ale responsabilităţii între companii şi indivizi au făcut subiectul dezbaterilor publice. Corupţia extinsă şi comportamentul lipsit de etică sînt văzute în primul rînd ca simptome ale fragilităţii instituţionale şi a lipsei de democraţie, întîlnite în special în regiunile în curs de dezvoltare din lume. Recentele scandaluri din lumea corporaţiilor americane şi europene înfăţişează însă o realitate mult mai complexă. Un val similar de scandaluri a izbucnit de asemenea în anii '80 în Statele Unite. Este oare un model ciclic al economiilor avansate, legat de un comportament excesiv inevitabil în perioadele de exuberanţă, care apoi se stinge în timp în urma ajustărilor politice şi instituţionale? Sau se pot stabili circumstanţe instituţionale sau anume politici care amplifică în mod special comportamentul lipsit de etică şi care nu atrag după sine în mod automat un răspuns corespunzător? Se poate face o legătură între dinamica socială şi economică a capitalismului pe de o parte şi aparenta schimbare a valorilor care motivează antreprenorii pe de alta? Este motivul profitului echivalent lăcomiei – sau, ca să îl citäm pe Alan Greenspan, „exuberanţa iraţională"? Care este rolul normelor (formale şi informale) în constrîngerea comportamentului social iresponsabil?

Tranziţia post-comunistă este plină de exemple de corupţie şi comportament lipsit de etică. Explicaţia cea mai simplă face referire la slăbiciunile instituţionale ale societăţii post-comuniste, la funcţionarea precară a mecanismelor de control şi echilibrare şi la justiţia coruptă, împreună cu o capacitate slabă de aplicare a legilor. Într-o notă optimistă, acelaşi raţionament ar arăta avansul reformelor instituţionale, care permite acestor societăţi să reducă în timp comportamentul malign lipsit de etică. Aderarea la UE poate fi privită în ordinea acestei logici optimiste. Un răspuns mai larg însă ar face referire la chestiunea guvernării atît în sfera publică, dar şi în cea privată, şi ar trece în revistă la nivel internaţional – atît în ţările bogate cît şi în cele sărace. Alternativ, un răspuns într-o notă pesimistă ar face referire la o „cale a dependenţei" şi ar observa persistenţa şi frecvenţa corupţiei, instituţiile precare şi pieţele nefuncţionale în multe ţări din lume. În Europa de Sud-Est, sindromul statului slab şi fragilitatea instituţiilor, ca şi criminalizarea pe scară largă a vieţii economice ar fi motive de îngrijorare adîncă.

În societăţile aflate în tranziţie, perspectiva aderării la UE a funcţionat ca un catalizator şi ca un suport puternic pentru atenuarea durerilor şi frustrărilor schimbărilor sociale. O mare parte a cetăţenilor sînt însă dezamăgiţi de rezultatele reformelor, în vreme ce corupţia pe scară largă şi comportamentul lipsit de etică înfurie o mare parte a populaţiei. Unii cetăţeni leagă aceste fenomene de reformele de piaţă, această percepţie fiind reflectată de sondaje. Odată ce primul val al extinderii UE va avea loc, beneficiile se vor reflecta asupra multor cetăţeni, însă este de aşteptat ca dezamăgirile să devină, de asemenea, mai intense. Astfel de dezvoltări impun o discuţie sinceră asupra legăturii dintre valori, moralitate şi dinamica societăţii capitaliste, ca şi despre ce este necesar pentru ca aceasta să devină mai atractivă pentru cea mai mare parte a populaţiei. Acesta este motivul pentru care dezbaterea publică asupra reglementărilor efective, aplicării lor şi asupra instituţiilor – care ar trebui să amplifice capacitatea pieţelor de a satisface consumatorii şi să preîntîmpine apariţia excluziunii sociale – nu şi-a pierdut relevanţa. Rolul statului în a oferi bunuri publice ar trebui judecat în acelaşi fel, deşi acesta ar trebui definit în relaţie cu necesitatea unui sector public reformat şi mai eficient, care nu ar trebui să submineze sectorul privat.

Dezbaterea publică asupra eticii şi realizărilor economice capătă noi valenţe cînd ne referim la întreaga lume în lumina globalizării. În afară de terorismul internaţional, se poate observa şi o altă parte întunecată a globalizării: incapacitatea de gestionare a chestiunilor globale, a celor legate de mediul înconjurător, imigrarea ilegală pe scară largă, sărăcia în creştere în multe regiuni şi proasta funcţionare a pieţelor financiare internaţionale. În acest context, chestiunea guvernării devine încă şi mai proeminentă. Iar guvernarea nu poate fi disociată de valorile şi convingerile acelora care iau decizii.

Anii care au urmat Marii Crize au adus noi reglementări, menite să restrîngă excesele şi comportamentul lipsit de etică. Un exemplu a fost Legea Steagal-Glass în Statele Unite, care separă băncile de investiţii de băncile comerciale. Scandaluri recente în lumea corporaţiilor au pus sub semnul întrebării dacă este înţeleaptă oportunitatea liberalizării excesive în industria bancară şi pe piaţa energiei la sfîrşitul anilor '90. Ajustări instituţionale au urmat de asemenea sfîrşitului celui de-al doilea război mondial. Istoria pare să indice un ciclu al politicilor şi ajustărilor instituţionale consecutive unor perioade de dinamică economică accentuată. Se prea poate ca după „euforia liberalizării", care a avut un loc atît de important pe agenda guvernelor, să urmeze o nouă etapă. Această fază ar sublinia necesitatea unor reglementări eficiente a pieţelor şi a unei cooperări mai înţelepte între sectoarele public şi privat.

Această logică ar trebui să se aplice în egală măsură şi la nivelul economiei mondiale, care are nevoie de bunuri publice şi impune restructurarea instituţiilor publice capabile să asigure guvernarea la nivel global. Provocările acestea nu pot fi rezolvate dacă raţionalismul economic nu se împleteşte cu valorile sociale şi morale. Această lecţie este valabilă în special în societăţile aflate în tranziţie, unde chestiunea guvernării corporatiste şi a responsabilităţii sociale – atît în sectorul public dar şi în cel privat – sînt acute.

(Text apărut în Southeast European Times, *din Bucureşti, 23.12.2002)*

▲

Marius TUDOR

Sistem pervertit

În ciuda multiplelor înţelesuri dobîndite, noţiunea de democraţie poate fi definită şi aplicată în termeni procedurali, aşa cum i-a enunţat Robert Dahl, şi anume: regim politic caracterizat de alegeri libere şi deschise, cu relativ puţine restricţii de participare la vot, competiţie politică autentică şi protejarea largă a libertăţilor civile. (Michael Burton, Richard Gunther, John Highley – „Transformarea elitelor şi regimurile democratice", în *Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe*, Cambridge Univ. Press, 1995, p. 1) Putem spune că în România de astăzi lucrurile stau chiar aşa. Regimul politic de la noi este caracterizat de alegeri libere şi deschise – nu discutăm aici despre modul în care partidele îşi selectează candidaţii sau despre ingineriile financiare la care apelează pentru finanţarea campaniilor electorale. Participarea la vot este restricţionată doar pentru abateri extrem de grave, explicit menţionate în lege. Competiţia politică este autentică în măsura în care s-a produs alternanţa la putere, iar libertăţile civile sînt, cu relativ puţine excepţii, respectate.

Juan Linz aprofundează, însă, definiţia lui Dahl şi susţine că un sistem politic poate fi văzut ca democratic „dacă permite libera formulare a preferinţelor politice în baza libertăţilor fundamentale de liberă asociere, informare şi comunicare, în scopul unei competiţii libere între lideri care urmăresc validarea, la intervale regulate, şi, prin mijloace nonviolente, a pretenţiei lor de a conduce... fără a exclude din această competiţie nici o funcţie politică şi fără a împiedica pe vreunul din membrii comunităţii politice să-şi exprime preferinţa". *(idem.* nota 1) Din acest punct de vedere, viziunea românească asupra democraţiei prezintă unele eschivări. Legea partidelor, de exemplu, promovează libera asociere, dar o condiţionează prin numărul de membri şi de filiale în teritoriu pe care un partid trebuie să le aibă la înfiinţare sau la reînscriere. La o privire mai atentă, am putea sesiza că unor astfel de condiţionări le face faţă, în cea mai mare măsură, PSD. Să vedem, însă, cum comunică de 13 ani încoace elitele noastre, în scopul liberei competiţii.

În perioada de după decembrie 1989, între elita aflată la putere şi cea din opoziţie s-a deschis o adevărată prăpastie şi nici una dintre ele nu a încercat vreun gest de apropiere. Puterea se baricadase în „nu", ducînd o campanie de autoapărare politică şi economică şi tinzînd spre eliminarea opoziţiei (vezi 13-15 iunie 1990). În acelaşi timp, opoziţia (civică, politică, intelectuală, economică) era caracterizată mai degrabă de conflicte, grupurile ce o alcătuiau suspectîndu-se şi contestîndu-se reciproc, fără să reuşească să gestioneze coerent lupta pentru dobîndirea puterii politice. Lipsită de forţa de a-şi impune voinţa asupra deţinătorilor puterii, opoziţia nu a putut ajunge la un compromis cu elita guvernantă. Aceasta pentru că, în realitate, logica şi scopurile ei nu vizau circulaţia elitelor, ci pur şi simplu eliminarea elitei guvernante. Există o profundă lipsă de încredere reciprocă, elitele (guvernantă şi de opoziţie) percepînd rezultatele politice în termenii *politicii ca război* sau ca *joc de sumă nulă* şi angajîndu-se într-o luptă necenzurată, adeseori violentă *(op. cit.*, p. 10)... Am putea spune chiar că scopul celor două elite era acelaşi, şi anume eliminarea celeilalte.

Alegerile din noiembrie 1996 au modificat radical situaţia politică, schimbarea apărînd ca o transformare a naturii raporturilor dintre elitele politice concurente. Acestea trec de faza dezbinării, de la început, şi *se unesc* – însă pentru foarte scurt timp – consensual (coaliţia CDR-PD-UDMR, ulterior CDR-PD-PNL-UDMR). Transformarea, graduală, a raporturilor dintre elite, din perioada 1990-1996, s-a produs nu prin tranzacţii încheiate între elită şi opoziţie (idem, pp. 11-13), ci prin convergenţa elitelor din opoziţie. Finalizarea acestui proces constituia un semn al consolidării democraţiei, chiar dacă limitată şi instabilă. Fosta echipă guvernamentală se retrăsese într-o opoziţie pe care a declarat-o constructivă, recunoscîndu-şi înfrîngerea. Or, aceasta echivala cu recunoaşterea şi acceptarea regulilor jocului democratic şi a legitimităţii opoziţiei (devenită, între timp, elită guvernantă).

După cîştigarea alegerilor din 2000, PDSR (ulterior PSD) încearcă să convingă nu numai că este un continuator al reformelor, dar şi că este formaţiunea care imprimă acestora coerenţă şi profunzime.

Revenind la definiţia democraţiei dată de Linz, nici o funcţie politică nu trebuie să excludă competiţia, iar membrii comunităţii politice nu trebuie împiedicaţi să-şi exprime preferinţa.

Elita guvernantă de astăzi dă impresia că şi-a însuşit regulile jocului democratic şi că politica nu mai este percepută *ca un război*. Cu toate acestea, toate gesturile formaţiunii politice la putere sugerează că ea este, în cea mai mare măsură, un imens aparat electoral şi că acţiunile ei de *democratizare a democraţiei* (cum spunea Sartori) sînt lăsate în plan secund.

Este ştiut că activitatea oricărui partid parlamentar se justifică în faţa alegătorilor prin elaborarea de legi. Parlamentarii, şi cei la putere şi cei din opoziţie, au dreptul şi obligaţia de a propune proiecte de lege care în final să devină legi. Pentru ca o propunere legislativă să cîştige în reprezentativitate, în mod normal, ea are nevoie de cît mai multă susţinere în Parlament.

© Fotobine

O dovadă clară că PSD percepe în continuare acţiunea politică în termeni de război este modul în care a modificat, discret, regulamentul de funcţionare al Camerei Deputaţilor. Un proiect iniţiat de un parlamentar are de parcurs, acum, nu doar o traiectorie extrem de alambicată şi cronofagă, dar pare să fie o încercare deşartă.

Labirintul de birouri, consilii, comiţii şi comitete nou-înfiinţate prin care un proiect trebuie să treacă – legal, după schimbările aduse de PSD regulamentului Camerei – nu a făcut altceva decît să anihileze vocea opoziţiei parlamentare. Conform noii proceduri, un proiect legislativ trebuie depus la biroul pentru pregătirea lucrărilor în plen, care informează Biroul Permanent al Camerei Deputaţilor despre existenţa sa. Biroul Permanent al Camerei Deputaţilor va solicita Guvernului, Consiliului Legislativ şi Consiliului Economico-Social punctul de vedere asupra proiectului respectiv. În cazul unui aviz favorabil din partea acestor organisme, Biroul Permanent al Camerei Deputaţilor repartizează proiectul legislativ propus comisiilor de specialitate ale Parlamentului şi fixează un termen în care va fi prezentat un raport de analiză a sa. După finalizarea acestui raport, în care proiectul este sau nu este modificat, acelaşi birou permanent îl înscrie pe ordinea de zi pentru a fi dezbătut în plenul Parlamentului. Blocarea proiectelor legislative în birourile permanente ale Parlamentului, în care PSD este majoritar, are ca efect un deficit de reformă care, la rîndul lui, conduce la un grav deficit de democraţie.

Felul în care elita guvernantă a decis modificarea regulilor jocului, după principii care, cel puţin în decembrie 1989, şi-au dovedit ineficienţa, demonstrează că în România anului 2003 elitele politice sînt în continuare dezbinate şi că regimul este mai curînd instabil şi formal democratic. Între timp, nivelul de trai a scăzut catastrofal...

▲

Arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS AL ETNEI

Un autodafé ortodox (II)

Continuă în acest număr recenzia cărţii Invazia sectelor *de diaconul P.I. David. Autorul articolului examinează îndeaproape secţiunea volumului „Mişcarea anticalendaristică", formulînd obiecţii şi rezerve asupra metodologiei utilizate.*

Resping ca pură fantezie ideea autorului că mînăstirile vechi calendariste ar fi avut provizii de carne, brînză şi măsline în anii comunismului[1], pe cînd monahii Patriarhiei sufereau persecuţii (p. 14). Însă comentariile sale *ex maleficio* la adresa Arhimandritului Flavian, stareţul Mînăstirii Adormirii Maicii Domnului din cartierul Militari, Bucureşti, sînt atît de extravagante încît nu le pot trece cu vederea. În paginile dedicate vechilor calendarişti, Stareţul Flavian face obiectul atenţiei Părintelui David în mod obsesiv. Atacul direct la persoană adresat acestuia e de-a dreptul îngrozitor. O afirmaţie absolut infamantă la adresa Arhimandritului Flavian se regăseşte în contextul acuzaţiei false şi josnice că, printre cei ce ar poza drept clerici ai mişcării vechi calendariste, există şi „foşti condamnaţi" (p. 15): „Însuşi stareţul Flavian, ca mulţi alţii, a avut condamnări. Pentru ce? Rămîne de văzut" *(ibid.*, nota 27). La această revoltătoare afirmaţie se adaugă reproşul că vechii calendarişti au acuzat pe nedrept Biserica Oficială a României (Patriarhia) de colaborare cu autorităţile comuniste, în timp ce monahii vechi calendarişti se bucurau de un presupus statut favorizant din partea regimului. Părintele David nu ne spune „ce rămîne de văzut", privind motivele pentru care Arhimandritul Flavian a fost băgat la închisoare sub comunişti, nici nu aduce dovezi asupra statutului special de care s-ar fi bucurat vechii calendarişti. Pe lîngă comentariile mele la nota de subsol 4, *supra*, voi mai avea de adăugat cîteva lucruri privind această omisiune a autorului. Să observăm pe moment doar că un profesor, un cercetător s-ar cuveni să evite bîrfa gazetărească în demersurile academice şi în lucrări date publicităţii.

Sper că am izbutit să surprind spiritul şi conţinutul general al acestui fel de cortegiu autodafé, care este introducerea Părintelui David asupra Bisericii Vechi Calendariste din România şi a reprezentanţilor săi. Există o serie de puncte slabe, erori, absurdităţi, nuanţe supărătoare pe care le-aş putea nota, însă nu cred că e necesar să insist asupra celor spuse, ori să-l tulbur în continuare pe autor. Cum sugeram şi la începutul recenziei mele — sper ca el să realizeze că lucrarea e nepotrivită în concepţia şi realizarea sa. Totuşi doresc să ofer cu acest prilej unele corective la cele menţionate în lucrarea Părintelui David. Scopul meu este acela de a aduce un oarecare echilibru în studierea unui grup lipsit de drepturi, care deseori, neputînd să se facă auzit, e cunoscut mai mult prin gura detractorilor săi decît prin vocea proprie. Despre lipsa de drepturi şi efectele triste asupra psihologiei unor oameni trataţi necorespunzător şi persecutaţi pentru că au dat ascultare propriei conştiinţe am scris extensiv în alte locuri[2]. Voi adăuga aici că spiritul nepărtinitor, dreptatea şi principiile pluralismului democratic mă împuternicesc să afirm că atacurile împotriva oricărei religii minoritare sînt în esenţă incompatibile cu valorile pe care noi ortodocşii la preţuim şi pe care statul român, respirînd acum aerul benefic al unei societăţi deschise şi progresiste, le susţine cu tărie. Profit de acest cadru, în cele de faţă, doar pentru a stabili justa măsură a judecăţilor în ceea ce priveşte comunitatea de vechi calendarişti din România, parte semnificativă şi importantă în peisajul general al Ortodoxiei române, cît şi al vieţii româneşti.

Cînd am vizitat România pentru prima dată în 1980 (vezi nota 4), am avut onoarea şi plăcerea de a-l întîlni pe Mitropolitul Glicherie şi ierarhia Bisericii Vechi Calendariste din România la principala lor mînăstire din Slătioara, Mînăstirea Schimbarea la Faţă. Ne-a întîmpinat o mulţime de aproximativ 20.000 de credincioşi, ceea ce ne-a copleşit, iar mai tîrziu am vizitat un număr de parohii şi instituţii monahale mari, active. Am fost profund impresionat de rînduiala vieţii monahale, de pietatea credincioşilor, de ospitalitatea şi amabilitatea lor, pretutindeni. Am avut ocazia să cunosc mai mulţi preoţi, cîţiva dintre ei îmbrăţişaseră tradiţia veche calendaristă, deşi erau crescuţi şi educaţi în Biserica noului calendar din România[3]. În toate contactele pe care le-am avut cu aceşti vechi calendarişti, n-am reuşit să descopăr lipsa de cultură „teologică" sau „generală". Am constatat că ştiinţa teologică a clericilor — limitată, din necesitate, la cercul mînăstirilor vechi calendariste, deoarece calendariştilor vechi nu li se permitea să studieze la facultăţile teologice administrate de Patriarhia care urmează noul calendarul[4] — este de cea mai bună calitate. Am constatat faptul că monahii şi clericii au lecturi bogate din Sfinţii Părinţi, canoane şi istoria bisericească. Slujbele lor dovedeau cunoştinţe cuprinzătoare de liturgică. Într-adevăr, după căderea comunismului şi instalarea Mitropolitului Vlasie ca Preşedinte al Sinodului Episcopilor Bisericii Ortodoxe Vechi Calendariste, consilierii şi membrii facultăţii Centrului pentru Studii Ortodoxe Tradiţionaliste, din Etna, California, al cărei director academic eram la acea vreme, i-au acordat Înalt Prea Sfinţiei Sale titlul de Licenţiat în Studii Teologice Ortodoxe în urma examinării şi evaluării educaţiei sale monahale şi a bogatelor cunoştinţe de teologie ortodoxă. Aş sublinia că, între examinatorii care i-au acordat acestuia titlul de licenţiat se aflau teologi şi cercetători distinşi[5], majoritatea nefiind de fapt vechi calendarişti. Desigur, experienţa mea ar putea să fie întîmplătoare, dar se întemeiază pe cunoaşterea personală a unor oameni despre care Părintele David are doar vagă ştiinţă, dacă o are. Oricum, rămîne de judecat în ce măsură un cărturar, un specialist, un cercetător se cuvine să catalogheze pe oameni cu termeni de genul „analfabeţi", „bigoţi" şi „inculţi". Mai întîi, înainte de a acuza, s-ar cădea să aibă dovezi la prima mînă, indubitabile, iar în al doilea rînd, în calitate de specialişti şi creştini, am putea găsi modalităţi mai elevate de a face astfel de observaţii, cînd aceasta se impune, fără a devia în atac la persoană.

În plus, Mitropolitul Galaction şi primii episcopi pe care el i-a hirotonit pentru mişcarea vechi calendaristă nu au fost figuri obscure. Mitropolitul Galaction a fost duhovnicul fostei familii regale a României. Regretata Maica Alexandra (odinioară Prinţesa Ileana), de care am fost apropiat în timpul formării mele ca monah (asemenea ei, într-o perioadă destul de tîrziu în viaţă)[6], mi-a vorbit despre consideraţia de care acesta se bucura în sînul familiei regale. Episcopul Evloghie n-a fost niciodată să fi fost considerat un om simplu ori bigot. Mulţi dintre cei mai instruiţi vechi calendarişti l-au apreciat pentru înţelepciunea sa teologică şi trăirea duhovnicească.

---

1. Pe lîngă păstrarea calendarului bisericesc tradiţional, călugării vechi calendarişti din România au renunţat la carne, tradiţie monahală veche care nu mai este îndeobşte respectată în zilele noastre. Prin urmare, acuzaţia autorului îmbracă un aspect absolut bizar. De fapt, atunci cînd i-am vizitat pe vechii calendarişti din Moldova în 1980, împreună cu o delegaţie bisericească din partea Bisericii Vechi Calendariste din Grecia, am fost uimit de sărăcia lucie a comunităţilor româneşti vechi calendariste, care erau private de ceea ce noi în Apus am considera nevoi minime de trai. Ba mai mult, în timp ce călătoream împreună cu mai mulţi ierarhi vechi calendarişti, am fost reţinut, alături de confraţii mei clerici, de către autorităţile comuniste care, de fapt, i-au tratat cu duritate pe unii membri din anturajul meu. Acest lucru se întîmpla în pofida faptului că eu şi cîteva alte persoane călătoream cu paşapoarte americane şi aveam cu toţii vize şi permise de vizită. Nimic nu dovedea că vechii calendarişti ar fi beneficiat de un statut special sub comunişti. De fapt, aşa cum vor confirma observaţiile ce urmează, se întîmpla contrariul. Abia după căderea comunismului Biserica Veche Calendaristă s-a bucurat în cele din urmă de libertate religioasă deplină.

2. În timp ce predam în calitate de profesor vizitator la Institutul Teologic al Universităţii din Uppsala în Suedia, am publicat un articol asupra discriminării faţă de vechii calendarişti: „Social Psychological Dynamics and the Powerless Minority Group" (în suedeză) *(Scandinavian and Ethnic Minority Review*, XV (April 1988), p. 28-32), care l-ar putea interesa pe cititor. De asemenea, vezi eseul meu: „The Old Calendarists: A Social Psychological Profile of a Greek Orthodox Minority", în the *American Journal of Pastoral Psychology*, XL (1991), p. 83-91.

3. Cred că merită să menţionez acum acest lucru, deoarece Părintele David citează, între lucrurile pe care nu le-am menţionat în mod special, cîţiva din vechii calendarişti care au îmbrăţişat Biserica Noului Calendar, ca şi cum acesta ar fi fost un argument pertinent împotriva mişcării vechi calendariste. După cum se vede, adepţi ai noului calendar au îmbrăţişat de asemenea mişcarea vechi calendaristă (fapt pe care Părintele David încearcă să-l prezinte nu atît ca un act stimulat de libertatea de conştiinţă pe care Biserica Ortodoxă o apreciază atît de mult, ci ca pe un „prozelitism intens" din partea vechilor calendarişti, eu personal nevăzînd nicăieri mărturii în acest sens). De fapt, *întreaga ierarhie a mişcării vechi calendariste greceşti* a fost formată la început din *episcopi ai noului calendar*, fiind cu toţii în bună ordine atunci cînd s-au întors la vechiul calendar. Între aceştia se află „părintele" mişcării vechi calendariste greceşti, Mitropolitul Hrisostom de Florina, al cărui diacon a devenit mai apoi Patriarhul Atenagora de Constantinopol.

4. Este întrucîtva trist că vechilor calendarişti nu le este încă permisă admiterea în mod obişnuit la facultăţile de teologie din universităţile româneşti, deşi această politică e nejustificată şi nu este susţinută oficial de autorităţile de învăţămînt. Cu toate acestea, este o mare speranţă şi bucurie că Patriarhul Teoctist a recuzat această politică de facto. În toamna anului 2001, am fost primul vechi calendarist care a ţinut vreodată prelegeri în faţa studenţilor Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, şi aceasta cu binecuvîntarea şi aprobarea personală a Patriarhului. Dacă, într-adevăr, vechii calendarişti pot fi prezentaţi ca analfabeţi sau fără cultură (în ceea ce mă priveşte neg categoric această acuzaţie), asigurarea accesului lor la studii în şcolile teologice ar fi în mod limpede un mod mult mai eficace de a trata această presupusă deficienţă decît interdicţia admiterii la respectivele instituţii de învăţămînt.

5. Între aceştia, Dr. Constantine Cavarnos, bizantinolog şi teolog educat la Harvard; regretatul Dr. John Rexine, Decan de Ştiinţe Umaniste şi Profesor de limbi clasice la Universitatea Colgate, şi Părintele Gregory Telepneff, teolog educat la Yale, pe atunci la Graduate Theological Union, Berkeley.

6. La scurtă vreme înainte de trecerea la cele veşnice, Maica Alexandra a scris introducerea la textul în limba engleză al cărţii mele despre *Smerenie*, care a fost publicată recent (2002) în traducere românească de Editura Vremea din Bucureşti.

traducere de Ioana IERONIM

Ţi-e sete de cultură? Bravo!
Noi avem de băut.

VINERI, 4 aprilie	21^{00}	Muzică live: Cargo
SÎMBĂTĂ, 5 aprilie	21^{00}	Muzică live: Black Bears – *muzică irlandeză*
DUMINICĂ, 6 aprilie	21^{00}	Concert şi lansare de CD: Teodora Enache & Guido Manusardi (4-GIVEN) *On the Sunny Side of the Street*
MARŢI, 8 aprilie	20^{00}	Muzică clasică live: Dragos Mihai Dobre – *chitară clasică*
MIERCURI, 9 aprilie	19^{00}	Dialogurile *Academiei Caţavencu*
JOI, 10 aprilie	20^{00}	Teatru: *premieră* Recviem pentru un vis *cu* Tamara Creţulescu *regia:* Liliana Câmpeanu, *după romanul* Acompaniatoarea *de* Nina Berberova
MARŢI-DUMINICĂ	de la 10^{30}	Café-bar cu muzică ambientală
MARŢI-JOI	19^{00}-21^{00}	Discount 25%

Prezenţă permanentă a artelor vizuale în expoziţia de la parter

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piata Naţiunile Unite 3-5, sector 4, Bucuresti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

PENTRU LIBERTATEA DE A FACE SCANDAL

Afacerea Jones-Gorlin/Skorecki

Pentru prima dată în răstimp de 30 de ani, în Franţa, două cărţi – *Rose Bonbon* de Nicolas Jones-Gorlin (Editura Gallimard) şi *Il entrerait dans la légende* de Louis Skoreckî (Editura Léo Scheer) – au fost ameninţate cu interdicţia de comercializare, de publicitate sau de expunere în virtutea legii din 16 iulie 1949 privind „publicaţiile prezentînd un pericol pentru tineret din cauza caracterului lor licenţios sau pornografic". Romanele respective s-au văzut urmărite de asociaţiile pentru drepturile copilului imediat după ieşirea lor pe piaţă.

Ministerul de Interne francez a decis în cele din urmă – pe 12 octombrie 2002 – să nu cenzureze *Rose Bonbon*. Ecourile „afacerii Houellebecq" se fac simţite în această decizie.

Lumea muzicii este vizată şi ea. La începutul anului trecut, canalele de televiziune hertziene deciseseră în unanimitate să nu difuzeze clipul „Freek", al lui George Michael, decît în intervalul dintre miezul nopţii şi 5 dimineaţa, din cauza unei secvenţe înfăţişînd femei ţinute în lesă. De asemenea, un clip al grupului englez Death in Vegas în care apare actriţa Emmanuelle Seignier (soţia lui Roman Polanski) a fost ameninţat cu interzicerea din cauza unei scene de strangulare ducînd la orgasm.

Rose bonbon

„Este mai mult decît o culoare, e o afacere", scria cotidianul de stînga *Libération*. Ieşit pe piaţă la sfîrşitul lunii august, odată cu marile „maree literare", cel de-al doilea roman al lui Nicolas Jones-Gorlin (30 de ani) povesteşte tribulaţiile unui pedofil. Asociaţiile pentru protecţia copilului se neliniştesc, înglobează în furia lor un alt roman – *Il entrerait dans la légende* de Louis Skorecki, critic de film la *Libération* –, se adresează Justiţiei şi Ministerului de Interne. Editura Gallimard, după ce îngheaţă jumătate din tirajul (oricum modest) al romanului, repune cartea în circulaţie într-un ambalaj de plastic, cu un avertisment. Lumea literară – liberală în sens moral – se întreabă: va scoate Nicolas Sarkozy, ministrul de Interne, vechile foarfeci ale cenzurii în numele Legii din 16 iulie 1949 privind publicaţiile vizînd tineretul? Nu, nu se lasă cu nici o interdicţie; ficţiunea nu este realitate. În acelaşi timp, însă, Justiţia îşi urmează cursul...

Interogatorii la poliţie

(extras din dialogul purtat de Louis Skorecki – convocat marţi 22 octombrie 2002 la Direcţia de Poliţie judiciară, Serviciul pentru afaceri sanitare şi libertăţi publice, în urma plîngerii înaintate de procurorul Republicii împotriva cărţii sale – şi una dintre cele trei poliţiste care l-au interogat)

„Skorecki: Este cea de-a treia carte a mea. Toate au avut un ecou în mass-media. Mi s-au solicitat interviuri. Le-am refuzat pe toate. În presă, la radio, la televiziune. N-am dat interviuri presei, nu văd de ce aş face-o la poliţie.

Inspectoarea: Presa şi poliţia nu sînt acelaşi lucru.

Skorecki: Sînteţi sigură?"

© R.-C. Marinescu

Criticul de film de la *Libération* explică în detaliu celor trei femei, nu foarte convinse, că un bun jurnalist, ca şi un bun poliţist, trebuie înainte de orice să facă o fişă de poliţie cît mai exactă, cu informaţii şi tot tacîmul...

Interogatoriul, cît se poate de politicos, durează trei ore. O durată standard: Léo Scheer, editorul cărţii, ca şi Nicolas Jones-Gorlin, fuseseră de asemenea interogaţi timp de trei ore. Numai că, dacă Léo Scheer a reuşit să strălucească – aşa cum îi stă în obicei – în răspunsurile date, bietul Jones-Gorlin iese din interogatoriu terminat, la doi paşi de sinucidere, şi-i telefonează imediat lui Skorecki pentru a-i spune pe larg cum a fost molestat moral de către comisarul Gay *(sic)* şi cei doi acoliţi ai săi... Considerînd că un scriitor nu trebuie să dea explicaţii în legătură cu conţinutul cărţii sale în faţa poliţiei (şi nici în faţa justiţiei), Skorecki refuză să comenteze anumite (numeroase) pasaje din *Il entrerait dans la légende* – incriminate pentru „apologie a crimei" şi „punere a minorilor în situaţie în scene cu caracter pornografic." Dialogul dintre Skorecki şi poliţie a fost descris de către scriitor ca o simplă conversaţie particulară, Skorecki cerînd ca remarcile sale să nu fie transcrise în procesul verbal. El a adăugat dosarului şi un element nou: epilogul (inedit) al romanului – text pe care-l consideră a fi singurul răspuns posibil la acuzaţiile care i se aduc: *„Mama mea nu avea mai mult de şapte sau opt ani atunci cînd am omorît-o, nu mai ţin minte. Eram amanţi încă din copilărie.*

I-am îngropat trupul în grădină, mi-a mulţumit că am cruţat-o de suferinţele ce n-ar fi întîrziat să vină, toate suferinţele lumii ce n-ar fi întîrziat să vină.

Eu i-am mulţumit la rîndul meu pentru că nu m-a adus pe lume. Nu chiar. Nu încă."

„Ar intra în legendă..."

Primul roman al lui Louis Skorecki, *Il entrerait dans la légende*, este ceea ce se numeşte „o curiozitate literară". Un om (dar este vorba, într-adevăr, de un om?) descoperă încă din copilărie ceea ce el consideră a fi Dragostea prin intermediul atracţiei necontrolate pentru o fetiţă de vîrsta lui, Aimée *(sic)*. În timp ce o strînge în braţe, o omoară. O ucide pentru a o conserva pură, sucombînd unei pulsiuni erotice care este şi pulsiune thanatică. Această crimă este prima dintr-o lungă serie, căci băiatul, crescînd, se va întoarce mereu la acest act originar. Romanul nu este altceva decît un şir de acte sexuale şi de crime sălbatice comise asupra unor femei de vîrste diferite, dar mai ales – şi din ce în ce mai mult – asupra unor fete din ce în ce mai tinere... Ucigaşul violează, violatorul ucide, dar întotdeauna din dragoste. El ucide, dar pentru el acest act nu este niciodată „rău". Cititorul vede în acest monstru „un căpcăun, demon zămislit de inconştientul colectiv, un Maldoror modern" – susţine Olivier Noël; „Naivitatea stilului te duce cu gîndul la un copil sau la un adolescent romantic. Ucigaşul este un copil etern, imoral, amoral mai degrabă, pentru care viaţa se rezumă la căutarea iubirii absolute, idealizată aici de amintirea lui Aimée. Ca şi Georges Bataille în *Histoire de l'oeil*, Skorecki ne dă aici un lung poem transgresiv, în care copiii încearcă să atingă eternitatea, amestecînd într-o singură mişcare dragostea nebună şi dragostea-pînă-la-moarte, prin corpul şi sexul lor."

Nu toate recenziile sînt, însă, la fel de simpatetice: Josyane Savigneau, în *Le Monde*, scria despre carte că este „mai curînd plictisitoare decît realmente şocantă", iar Alexis Liebaert, de la revista de stînga *Marianne*, a descris-o în termenii următori: „bolnavă, inacceptabilă, pornografică şi, mai presus de orice, cu totul lipsită de merite literare"...

Editorul Léo Scheer a fost condamnat de procurorul Republicii din Carpentras la şase luni de închisoare cu suspendare şi la plata unei amenzi în valoare de 15.000 de euro pentru „apologie a violenţei, a pornografiei şi a pedofiliei". Maître Emmanuel Pierrat – avocat-vedetă al scenei pariziene – aştepta verdictul Justiţiei pe 27 martie a.c.*

* În urma sentinţei tribunalului corecţional din Carpentras, editorul Léo Scheer a fost condamnat la plata unei amenzi de 7.500 euro, plus 1 euro despăgubiri.

▲

„Un personaj de roman este fictiv..."

Revista Les inrockuptibles *publică, în numărul din 5-11 martie a.c., o „Scrisoare deschisă" în apărarea editorului Léo Scheer. Scrisoarea-manifest este semnată de mai multe personalităţi culturale din domenii diverse (printre care Chantal Akerman, Ariane Ascaride, Guy Bedos, Jean-Jacques Beneix, Marc Caro, Régine Desforges, Jean Ferrat, Robert Guédiguian, Jean-Marie Laclavetine, Catherine Millet, Edgar Morin, Maurice Nadeau, Paul Otchakosky-Laurens, Olivier Poivre d'Arvor, dr. Leon Schwartzenberg), dar şi de un număr important de asociaţii, de* Revista de studii palestiniene *etc. Redăm mai jos conţinutul integral al scrisorii:*

„Un personaj de roman sau de film este fictiv: el nu există decît în opera respectivă. Dacă acesta face remarci rasiste sau dacă-şi povesteşte viaţa de pedofil, aceste remarci nu au acelaşi sens şi nici aceeaşi valoare ca atunci cînd sînt făcute de către un cetăţean care se exprimă în spaţiul public.

Pe de o parte, ele nu exprimă neapărat opinia autorului, şi ar fi absurd să se condamne penal remarci care nu există decît pe hîrtie: acest lucru ar presupune asimilarea autorului cu personajul său, confundarea lui cu opera sa. Or, a reprezenta, sau a evoca, nu înseamnă a aproba. Pe de altă parte, spectatorul sau cititorul poate să se distanţeze de aceste remarci. Opera de artă, fie că este exprimată prin cuvinte, prin sunete sau prin imagini, ţine întotdeauna de reprezentare. Ea impune deci, prin însăşi natura ei, o distanţare care ne permite să o receptăm fără a o confunda cu realitatea. De aceea, artistul este liber să deranjeze, să provoace sau chiar să facă scandal. Şi de aceea opera sa se bucură de un statut excepţional şi nu ar putea să facă, în plan juridic, obiectul aceluiaşi tratament ca un discurs care argumentează, fie că acesta este ştiinţific, politic sau jurnalistic...

Asta nu înseamnă că artistul nu este responsabil. El trebuie să dea socoteală publicului său, însă numai în cadrul criticii operelor sale, în nici un caz în faţa poliţiei sau a tribunalelor. Este esenţial pentru o democraţie să protejeze libertatea artistului împotriva arbitrarului tuturor puterilor, fie că acestea sînt publice sau private. O operă este întotdeauna susceptibilă de interpretări diverse, şi nimeni nu poate pretinde, în numele uneia singure dintre acestea, să intervină asupra conţinutului operei respective, cerînd modificarea sau interzicerea ei.

Istoria a judecat întotdeauna sever aceste cenzuri şi aceste condamnări. Ele au fost, de-a lungul timpului, expresia unui arbitrar legat de o concepţie momentană asupra ordinii publice, asupra moralei sau chiar asupra esteticii. Afirmăm că liberul acces la opere este un drept fundamental atît pentru artist, cît şi pentru public. Revine mediatorilor, mai ales editorilor, directorilor de publicaţii, comisarilor de expoziţii, producătorilor, difuzorilor, criticilor, sarcina de a-şi asuma răspunderea atît faţă de autori, cît şi faţă de public: informarea publicului asupra contextului (istoric, estetic, politic) şi asupra impactului conţinutului operei respective, atunci cînd aceasta se impune, trebuie să înlocuiască orice formă de sancţiune motivată de conţinutul acelei opere. Şi este, de asemenea, esenţial să apărăm libertatea de creaţie şi de difuzare contra unor fenomene de cenzură economică cum ar fi abuzurile de poziţie dominantă, uniformizarea conţinuturilor şi absenţa de vizibilitate. Liga drepturilor omului, împreună cu anumite personalităţi şi asociaţii, a creat un Observator al libertăţii de expresie în materie de creaţie pentru a dezbate şi a putea interveni în asemenea chestiuni. Ea cere puterilor publice abrogarea: articolului 14 al legii din 1881, articolului 14 al legii din 1949 şi excluderea expresă a operelor pasibile de a fi supuse ariei de aplicare a articolelor 24 ale legii din 1881 şi 227-23 şi 227-24 din Codul Penal, aceste dispoziţii permiţînd astăzi fie o măsură de interzicere din partea Ministerului de Interne, fie o sancţiune penală a operelor din cauza conţinutului lor. Ea îi invită pe toţi aceia care apără libertatea de creaţie, cititori, ascultători, spectatori, precum şi artişti, scriitori, cineaşti, muzicieni, editori, critici, galerii, producători, instituţii, sindicate etc., să participe la acest observator."

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Alex. Leo ŞERBAN

P.S. Şi (n-)am uitat de Oscar

Nu ştiu cîtă lume a stat în noaptea de 23 spre 24 martie ca să urmărească – în direct de la Kodak Theater – a 75-a ceremonie a Oscarurilor (în afară de Irina Nistor şi Bogdan Stănescu în direct la TVR1, vreau să zic). Nu ştiu cîtă lume mai ştie că *există* şi Oscaruri (pe lîngă Irak, vreau să zic). Şi nu ştiu cîtă lume, ştiind că există, ştie şi *nominalizaţii* la Oscaruri (în afară, vreau să zic, de Sergiu Nicolaescu în 1970, care ştie c-a fost şi cînd n-a fost)... Fastul ceremoniei pus deoparte, „Oscar" a devenit – la noi – mai mult o etichetă în-zadar-publicitară pusă pe nişte filme care, uneori, rulează şi pe ecranele noastre (mari, şi mai ales mici): lumea ştie vag ceva despre *American Beauty*, *Gladiatorul* şi *Titanic*, care au luat, cică, Oscaruri. Întrebaţi-i însă (pe aceia care *ştiu!)* cine sînt regizorii respectivelor pelicule; eventual *(go to the next level),* cine sînt scenariştii; iar dacă chiar n-aveţi ce face şi vă place (Kodak)teatrul absurdului, cine sînt autorii costumelor, imaginii şi decorurilor: din *Ruleta rusească* ar rămîne doar Răzvan Exarhu şi găurile în podea.

Deşi Liana Stanciu (pe B1 TV) a pregătit evenimentul şi deşi există un lung serial (pe „Cultural") dedicat istoriei Oscarurilor, la noi urmărirea chestiei este mai mult un moft; cinefilii (acele animăluţe sectant-fanatice pe cale de dispariţie) înroşesc cinemagia.ro, fac pariuri şi aşteaptă agitaţi sosirea lui Moise cu tablele Legii (cinematografice). Nu le aşteaptă nimeni decît ei – ceea ce le dă un sentiment de importanţă. Dar *pentru că nu le aşteaptă nimeni decît ei*, este un sentiment neîmpărtăşit –, iar cinefilii sînt foarte trişti, tulburaţi (şi un pic frustraţi)...

PRO TV-ul a dat, în rezumat, a 75-a ediţie. Am aflat astfel – între două fraze despărţite chirurgical de cca. 5 minute de publicitate – despre Frida „Carlo" (= Kahlo), oraşul „Swanthy" (= Swansea) şi „Erwin" Berlin (= Irving); n-am aflat – din montajul capricios al postului – dacă gazda ceremoniei, Steve Martin, *chiar a strigat*, la un moment dat, „Uite-l pe Roman Polanski! Puneţi mîna pe el!!" – sau nu e decît o legendă inventată de cinefili... (Martin a fost foarte bun, oricum.) Au existat multe rochii cernite din motiv de război şi multe discursuri inflamate din acelaşi motiv (Michael Moore s-a specializat în asta), dar au existat şi discursuri emoţionante (Chris Cooper, Nicole Kidman, Adrien Brody), momente emoţionante (apariţia Oliviei de Havilland, „tabloul de familie" cu oscarizaţii deplasabili), plus sosirea „în carne şi oase" a lui Peter O'Toole pentru a-şi primi Oscarul omagial. O'Toole (un actor uriaş care, deşi a fost nominalizat de şapte ori, n-a obţinut nici o statuetă!) a ţinut şi cel mai elegant discurs – păcat că l-aţi ratat; sincer acuma, nu arăta chiar aşa dărîmat cît mă aşteptam (cineva a spus o dată despre el – o las în engleză, că prea e sinistră butada – *„Peter O'Toole looks like he's walking around just to save funeral expenses."* Ştiţi cine? Distinsul regizor John Huston, tot un irlandez...) Cît despre Catherine Zeta Jones, poate ar mai trebui spus (anecdotă cinefilă) că nu e una şi-aceeaşi cu Catherine Zeta Jones – tot galeză, tot actriţă, născută în 1950!

Newsweek-ul de săptămîna trecută conţine un dosar Oscar(uri), din care amatorii de bilanţuri se pot inspira pentru... mă rog, nu ştiu pentru ce. Cele patru pagini au un subtitlu simpatic (sintetizez): „Oscar împlineşte 75 de ani şi petrecerea se anunţă di granda. Dar înainte de-a afla dacă Jack (= Nicholson) va cîştiga din nou, dacă Scorsese va cîştiga în fine şi tot tacîmul, să ne uităm la cei buni, cei răi şi cei urîţi..." (aluzie la filmul lui Sergio Leone). Aflaţi, deci, că: 1. mai toate actriţele care au interpretat prostituate (cu-inimi-de-aur) s-au făcut cu o statuetă; 2. mai toţi actorii care au interpretat alcoolici, idem; 3. mai toţi idem care au idem handicapaţi, idem; 4. unii ar fi trebuit să ia Oscarul pentru ceva, dar l-au luat pentru altceva (vezi şi Polanski cu *Pianistul);* 5. unii l-au luat pentru ce trebuia, dar cariera lor a făcut pleosc imediat după (atenţie Zeta!); 6. cele mai proaste filme (oscarizate) sînt *Cimarron, The Greatest Show on Earth, Around the World in 80 Days, Ben-Hur, The Sting, Braveheart*; 7. cele mai multe nominalizări pentru un bărbat: Jack Nicholson (12); 8. idem pentru un om: Meryl Streep (13); 9. numărul regizorilor de culoare nominalizaţi: 1 (John Singleton); numărul marilor cineaşti care n-au luat niciodată Oscarul: 7 (Howard Hawks, Alfred Hitchcock, Stanley Kubrick, Ernst Lubitsch, Martin Scorsese, Preston Sturges, Orson Welles). Vorba cîrcotaşilor: Ruşinică! Mai ales că Scorsese n-a cîştigat („în fine") nici de astă dată.

P.S. Din cele 11 pariuri făcute de *Newsweek*, 6 sînt greşite...

▲

Singurătatea vremurilor noastre

– convorbire cu hispanistul Jean-Pierre CASTELLANI –

Jean-Pierre Castellani este profesor de literatură spaniolă şi hispanoamericană la Universitatea François Rabelais din Tours (Franţa) şi autor al unor cărţi de referinţă despre opera Margueritei Yourcenar. Conferinţa pe care a ţinut-o în luna martie la Institutul Cervantes din Bucureşti „Marguerite Yourcenar şi Spania" vorbea despre trei direcţii ale libertăţii personale în Memoriile lui Hadrian*: politică, religioasă şi sexuală, hotărîtoare pentru influenţa cărţii în Spania postfranchistă. De aici am început discuţia noastră.*

Există o schimbare de fond în spaţiul autobiografic al literaturii actuale?

Desigur. În Franţa există, de vreo 30 de ani încoace, o enormă producţie a ceea ce se numeşte „scriitura sinelui", sub forma autobiografiei, a agendei, a jurnalului intim. Autobiografia este un gen foarte complex. În Franţa, *Confesiunile* lui Rousseau sînt considerate unul dintre primele texte autobiografice. Această stranie aventură, a povestirii de sine a început, aşadar, în secolul al XVIII-lea. După asta, romanul realist, romanul secolului al XIX-lea ignoră sinele, disimulat în spatele personajelor. Trebuie să recunoaştem că scriitorului i-a luat destul de mult timp pînă să accepte să vorbească despre sine, în nume propriu. În perceperea actuală a genului, marea cotitură în Franţa a reprezentat-o cartea teoretică a lui Phillipe Lejeune din 1975, *Pactul autobiografic*. Este textul de bază, după care definiţia fundamentală („naraţiune în proză, retrospectivă, în care o persoană îşi povesteşte propria viaţă, punînd în prim plan propria-i personalitate") a fost nuanţată, reluată şi de alţi teoreticieni, ca Michel Leiris. Pînă în 1975, autobiografia nu era considerată în Franţa ca fiind un gen, ci doar mod al naraţiunii, destul de puţin practicat şi mereu ameninţat de pudoare, de riscul confesiunii inutile, de narcisismul condamnabil. Evoluţia literaturii sinelui ar putea fi legată şi de o evoluţie socială, atît în Franţa, cît şi în Spania: este triumful individului, proclamarea „erei postmoderne a individului". Pînă atunci, a vorbi în nume propriu părea de-a dreptul o trădare: trebuia să vorbeşti în numele tuturor, în numele grupului, al poporului, mă rog... Astăzi, în era eului dezlănţuit, am trecut aproape la extrema cealaltă. Individul, bărbat sau femeie, irumpe de peste tot, ne povesteşte propria viaţă, propria copilărie, toate traumatismele şi majoritatea păcatelor, tot ce-i trece prin cap...

Doar nu criticaţi autobiografia, căreia i-aţi dedicat atîtea studii...

Nu, nu, e un gen pe care îl ador, nu sînt critic, dar acesta e adevărul. Autorul îţi povesteşte tot, homosexualitatea, crimele, dorinţele sale cele mai ascunse. De aici vine şi imensul interes pe care îl trezeşte genul autobiografic, memoriile, amintirile din copilărie; există o mare literatură autobiografică franceză, de la Marcel Pagnol la Camus şi Sartre. „Mă numesc Jean-Paul Sartre şi vă voi povesti copilăria mea" – iată „pactul autobiografic", care, de multe ori, nu se produce atît de direct, poate fi extrem de ambiguu. Şi asta pentru că, se ştie, scriitorului îi place să mintă, îi place ficţiunea, disimularea. A scrie înseamnă şi a minţi, a intra într-un proces ficţional. Toţi marii scriitori îşi revendică dreptul de a minţi. În al doilea rînd, autobiografia se întemeiază pe memorie, pe rememorarea trecutului, este o evocare a lucrurilor trăite deja. Or, se ştie, memoria este lucrul cel mai fragmentar, mai selectiv, mai lacunar şi mai fals din cîte există. Memoria reconstruieşte, inevitabil, un trecut fals. Iată ce e autobiografia: o ficţiune incompletă. Cititorul de literatură autobiografică, în schimb, aşteaptă adevărul. Cînd cumpără o carte autobiografică el nu se aşteaptă să citească un roman. Aşa cum preotul aşteaptă confesiunea, cititorul de autobiografie aşteaptă adevărul, întreg adevărul şi nimic altceva decît adevărul, sinceritatea totală. Iar scriitorul nu-i dă cititorului ceea ce acesta crede că va primi. În Franţa, din 1975, şi în Spania din momentul instalării democraţiei, există o imensă vogă a povestirii la persoana întîi care corespunde, pe plan sociologic, unui mediatizat prin toate mijloacele „triumf al eului". Există o inflaţie a povestirii de sine nu doar în literatură: vedeţi şi auziţi zilnic persoane care ţin să ne împărtăşească propria experienţă: sînt gras, sînt slab, sînt frumos/urît, tatăl meu m-a violat, sînt homosexual... E un fel de revărsare a intimităţii care merge pînă la texte extrem de violente şi impudice, în care se povesteşte, fără menajamente, propria sexualitate. În plus, mai ales în Franţa există o serie de scriitoare femei care povestesc cu o impudoare/sinceritate totale viaţa lor sexuală: Catherine Millet sau Annie Ernaux, care e mult mai bună. Iată, deci, autobiografia e un cîmp (de bătaie) literar, cu mai multe subgenuri: s-a trecut de la autobiografie la autoficţiune (conceptul cam vag al lui Doubrovsky), unde lucrurile se amestecă mult.

Houellebecq, Beigbeder, Marie Darrieussecq sînt consideraţi autobiografici?

Mai degrabă nu. Desigur, există proiecţii biografice, ca în orice ficţiune, dar pactul autobiografic nu este respectat la nici unul dintre cei trei...

Houellebecq are un personaj care se numeşte Michel, care are aceeaşi profesie (inginer chimist) ca autorul, aceleaşi idiosincrasii, acelaşi ton iresponsabil...

E drept, dar nu spune „Eu M.H. vă voi povesti viaţa mea".

Jurnalul intim ar fi tot o subspecie a autobiograficului, cu pretext diarist?

Da, putem spune asta. Interesant, în privinţa jurnalului intim, mi se pare, însă, faptul că el a început să înflorească în momentul în care religia catolică a căzut într-un soi de decadenţă. Povestirea autobiografică şi jurnalul iau astfel locul confesiunii la preot. Prin confesiunea religioasă (de altfel, obligatorie) se căuta un fel de vindecare interioară, se făcea eventual o penitenţă, se suportau rigori morale. Autorul care îşi scrie autobiografia în deplină libertate caută un cititor, un destinatar, un interlocutor. Aici însă nu încape nici sancţiunea, nici morala. Putem astfel admite, şi aceasta este o foarte aprinsă discuţie în lumea noastră culturală, chiar şi jurnalul unui criminal. Jurnalul intim al lui Hitler sau cel al lui Stalin mă poate interesa, la fel jurnalul acelui tînăr francez care a omorît anul trecut şase consilieri municipali. *Le Monde* a publicat jurnalul său, ţinut în detenţie, prilejuind un imens scandal. „Poţi publica jurnalul intim al unui ticălos?" – s-au întrebat unii, invocînd problema vinovăţiei. Dar asta e problema justiţiei, nu a literaturii. Literatura vrea să capteze ţipătul, sinceritatea. Iar acest jurnal era şi bine scris, era o lectură extrem de interesantă. Mă interesează acest jurnal ca mecanism, ca proiecţie a eului. Jurnalul intim al cuiva care e gol pe dinăuntru, plat, care nu are nici un gînd pervers, nici o tentaţie nu mă interesează. Mai ales protestanţii scriu jurnal: Rousseau, Amiel, Michel Tournier, care tocmai a scos jurnalul său „extim", adică adresat altcuiva. În Spania a trebuit să intervină un fel de intrare în umbră a bisericii, o eliberare a moravurilor...

Se valorizează gradul de sinceritate în jurnal sau măiestria scriiturii? Există diferenţe importante între scriitorii francezi şi cei spanioli din aceste puncte de vedere?

Se valorizează amîndouă, aproape cu aceeaşi intensitate, lucru curios. Spaniolii au cunoscut „explozia autobiografică" mai tîrziu, după moartea lui Franco. Scriitori care nu practicaseră niciodată autobiografia au început să scrie la persoana întîi, să-şi povestească propria copilărie. Goytisolo îşi confesează homosexualitatea, lucru de negîndit înainte. Acum, la spanioli şi francezi există cam aceleaşi tendinţe, există o „piaţă autobiografică", o mare dorinţă de a scrie aşa. De pildă, în Spania, Francisco Umbral, Strapiello... Cei foarte tineri nu prea scriu jurnal, aşteaptă să mai acumuleze experienţă. În Franţa apare cîte o carte autobiografică bună în fiecare zi: Renaud Camus, Annie Ernaux. Pentru aceasta din urmă, pactul nu e total, fiindcă în romane ea nu foloseşte întotdeauna persoana întîi singular. Cunoaşterea periferică a vieţii ei confirmă genul pe care îl practică: se ştie că tatăl ei era băcan, ea e profesoară de franceză, că a divorţat. Presupun că un cititor chinez, care nu ştie mare lucru despre Annie Ernaux, va citi cartea ca pe o ficţiune, nu ca pe o autobiografie. În schimb, în jurnale, ea vorbeşte la persoana întîi, se numeşte Annie, îşi povesteşte viaţă sexuală, copilăria, fosta viaţă conjugală.

Credeţi că există o scriitură feminină?

Nu, nu cred acest lucru. Dacă cineva care nu ştie nimic despre Marguerite Yourcenar citeşte *Memoriile lui Hadrian* nu poate spune, în ruptul capului, că scriitorul este femeie. Expresia aceasta „scriitură feminină" e cumva peiorativă şi se referă la o scriitură puţin manieristă, puţin sentimentală, acomodantă, cam tîmpiţică, simplă, sentimentală, romantică. Sintaxa poate fi feminină sau masculină, dar un bărbat se poate strecura, în scris, în pielea unei femei şi invers. Cu Yourcenar e mai complicat, ea fiind bisexuală; dar şi Proust era homosexual... Nu mai ieşim la capăt, dacă introducem sexul în evaluarea scriiturii. Yourcenar glisează în pielea unui bărbat, Hadrian, care, la rîndul lui, e bisexual. Pînă la urmă, ea fiind pe jumătate femeie şi pe jumătate bărbat, Hadrian la fel, lucrurile se echilibrează... Putem spune, în schimb, că există o scriitură a corpului, iar din punctul ăsta de vedere lucrurile se complică şi mai tare: corp feminin, corp masculin, poţi avea surprize dacă mergi pînă la capăt. Perspectiva este însă în mod esenţial alta: nimeni n-a aflat vreodată din scrierile autobiografice ale doamnei Yourcenar amănunte intime. Annie Ernaux, în schimb, scrie un roman, o poveste de dragoste între un consul rus şi o franţuzoaică, iar după asta publică şi jurnalul său intim din timpul aventurii, povestind tot, cu cuvinte crude, cu scene toride, cu descrierea corpurilor în plin act sexual, fără pornografie, însă. Mutaţia e radicală, rămînîndu-se, totuşi, în cadrul literaturii. La urma urmelor dezlănţuirea eului nu e decît dovada unei mari singurătăţi a vremurilor noastre.

a consemnat Simona SORA

Simona SORA

puzzlecturi

Omul deteriorat

● **Vasile Gârneţ, *Câmpia Borges*, Editura Vinea, 2002.**

În decembrie trecut, revista *Contrafort* a scos un supliment intitulat grav „Basarabia şi România – un deceniu de integrare literară". În legătură cu chestionata „integrare" s-au pronunţat peste 40 de scriitori de dincolo şi de dincoace de Prut, unii mai de aproape, alţii mai pe departe. Poate şi datorită unui efect de dublă distanţare, care nu poate face decît bine atît panoramei, cît şi criticii de primă instanţă, Mircea Iorgulescu a taxat transferarea de către revista de la Chişinău (al cărei director este Vasile Gârneţ) a termenului integrare din zona politicului şi economicului în cea a culturii şi literaturii. „În politică şi economie – spune criticul de la Paris – «integrarea» presupune constituirea şi existenţa unor ansambluri de unităţi statale, pe criterii specifice. Utilizarea cea mai frecventă a termenului (...) se înregistrează în textele referitoare la Uniunea Europeană (...). Niciodată, nicăieri şi în nici unul dintre aceste texte nu există însă vreo referire la literatură, nimeni nu şi-a pus problema unei literaturi «integrate» sau a «integrării» literaturilor!!! Pe de altă parte, inadecvarea acestui termen pentru relaţiile dintre România şi Republica Moldova este totală, cîtă vreme cele două state nu sînt angajate într-o acţiune de «integrare» vizînd constituirea unui spaţiu economic comun şi/ori a unei forme oarecare de asociere politică (...) Distanţa dintre Bucureşti şi Chişinău este în 2002 mult mai mare decît era în 1989 şi nu este deloc sigur că nu se va mări şi mai mult."

Simplu ca bună ziua. Şi totuşi, dincolo de nefericita formulă, cunoaşterea reciprocă a celor două literaturi, dubla măsură care se mai foloseşte în evaluarea lor (iată cum funcţionează, de la sine, protecţionismul estetic de spectrul căruia se îngrozea Dan C. Mihăilescu...), complexele de superioritate-inferioritate, anormalitatea deplină a circulaţiei cărţilor şi revistelor culturale, cel puţin de acolo încoace, toate acestea merită şi trebuie periodic chestionate. Chiar dacă răspunsurile colectiv-desantice şi „integratoare" nu pot porni decît de la cărţi şi exemple individuale, prea individuale.

În aceeaşi anchetă, pentru Andrei Bodiu volumul lui Vasile Gârneţ *Câmpia Borges* e cea mai bună carte de poezie a anului 2002 „nu din Moldova, din întreg spaţiul românesc". Mi-am manifestat deja preferinţa pentru o altă carte de poezie din 2002 *(Spectacol cu Dimov* de Şerban Foarţă), dar trebuie să recunosc că volumul lui Vasile Gârneţ este unul dintre cele mai bune. Din mai multe motive, dar mai ales datorită asumării unui ton aşa-zicînd „colectiv" (grupul din „landul leprozat") dincolo de care se conturează un individ unic şi dramatic. Lucru imposibil de făcut (astăzi) fără riscuri (estetice) majore! Pentru „europenistul", „integraţionistul" Vasile Gârneţ filtrarea primei voci în cea de-a doua înseamnă exact drumul de la un localism pitoresc la adevărata poezie. Iar pentru (acelaşi) poet postmodern, fascinat de anumite colaje (intelectualiste şi realist-magice), jocul între cele două perspective reprezintă un tur de forţă poetică. Cum Dumnezeu, să vorbeşti/scrii ca scriitor optzecist, hîrşit în toate... procedeele, uns cu toate... intertextualismele în numele „leprozeriei" în care te simţi arestat? Această duplicitate trece în anumite poeme – *scrisoare de la prietenul meu monegasc Domenico Moratti* sau *bez pokoia – bespokoiu? (telefonul de la miezul nopţii)* – într-o complicitate prietenească, în invocarea unui martor pentru confirmarea unei (necesare) perspective exterioare. Şi în *Peisaje bolnave* (1990), *Peisaj în grădina uitată* (1992), în romanul *Martorul* (1988) scriitorul apelează la asemenea instanţe exterioare, mai limpezi în a defini limita, frontiera pe care se află fatalmente „Omul deteriorat", „Omul de la frontieră", care e personajul recurent al poetului de la Chişinău.

Câmpia Borges îşi conţine propria artă poetică, şi ea paradoxală. Cele şapte *Stampe* presărate în volum sînt tot atîtea guri de aer, pentru punerea în starea de scris. În *„melting pot*-ul basarabean", „contemplînd o mocirlă", cu „starea de provincie" în gît – motorul stării poetice este puritatea (pierdută?): „zilele în Basarabia vin ca o promisiune / şi degradează, vai! imediat / într-un sentiment ce mărunţeşte egal totul / împarte generos sărăcia disperarea frica / umilinţa moartea iubirea şi muzica populară / restul – ce mai rămîne oare necontaminat? – / va trebui să-mi declanşeze ficţiunea".

Citind „cu voce tare din Proust", traducînd „din basarabeană-n română", poetul se crede „Kafka – caligraful suferinţei – / într-o promenadă prin Chişinău / trist şi singur Kafka rătăcind / într-o lume care şi-a umilit de mult existenţa". Intelectualismul său, despre care vorbesc mai toţi criticii, este astfel o dublă solidaritate: pe de o parte cu grupul din *summer in Bessarabia* („da, Unirea nu va avea loc nici anul acesta / relua Tania chiar din mijlocul frazei / tristul refren mulat pe feţele noastre / vom şlefui în continuare independenţa / indiferenţa / suveranitatea / subteranitatea / vom persista în prostie"), pe de alta, cu adevărata cultură, fie ea dinspre Est, sau dinspre Vest, de care, prin afinităţi structurale se simte aproape. Aceasta e „câmpia Borges", întinderea fără hotare (pampa argentiniană, dar şi stepa rusească, „o Siberie îngheţată prin care merg plîngînd") a unor instincte (geografico-istorice) primare, sfîşietoare şi inexorabile care se privesc în oglinda unor jocuri intelectuale de o (frumoasă) logică fără cusur.

În acest spaţiu poetic, definit „ca-n poezia minoră" prin afinităţi majore (v. poemul *gellunaum),* singurul spaţiu privilegiat este cel al copilăriei „personajului", care reverberează nostalgic, ca într-un film al lui Tarkovski o monedă căzută într-un anumit fel: „te văd cum mîngîi frumos / ca în filme / intarşii şifonierului cu haine evazate / (...) / cum zîmbeşti în dreptul machetei / unui dirijabil cu care speram / să vedem cîndva România".

Vasile Gârneţ scrie „cu realitatea", o realitate dublă, contorsionată pînă la deformare, uneori patetică, dar respingînd „partitura sufleţelului", în care *Istoria universală a infamiei* se rescrie în fiecare zi. ▲

DILEMATECA

Gheorghe Rasovszky, Dan Stanciu, Iulian Tănase, Sasha Vlad,
Înainte/După – 52 de apariţii trans-vizuale generate de hazard,
Editura ICARE, 2003

Dilema vă recomandă

● Un articol curajos şi curat, vertical ca un semn de exclamare punctat de melancolie („Sindromul criticii ventriloce"), semnează Marius Chivu în *Observator cultural* (nr. 161): „E de-ajuns să-ţi spui părerea pentru a fi suspectat de te miri ce interese şi catalogat drept *soldatul* cuiva. (...) Dacă citesc cu plăcere şi *Observatorul cultural*, şi *22*, şi *Dilema*, şi *Orizont?* Aşa cum ascult cu aceleaşi delicii şi Led Zeppelin, şi Gershwin, şi Björk, şi Vangelis sau Eminem. Libertatea înseamnă, poate înainte de orice, democraţia diversităţii şi dreptul de a fi considerat în afara oricăror suspiciuni." (Alex. Leo Şerban)

● Zilnic, din jumătate în jumătate de oră, la Euronews, rubrica de cîteva minute, spre final, înainte de meteo, „No comment". Imagini la zi, montate concis şi precis, cu un ochi tăcut şi inteligent, care ştie să se uite drept în ochii celuilalt, fie el student chinez la Beijing sau irakian sărăntoc care scandează pentru Saddam strîngînd la piept conserve americane. Fără a avea iluzia obiectivităţii, deplin convins că azi totul e manipulare a dezinformării, înţelegi totuşi ce se poate înţelege, fără să fii bătut la cap. E enorm! Nici o televiziune română nu s-a lăsat influenţată de această cvasi-poruncă: *No comment!* (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Trădări în aversă

● ***Jaf armat* / *Heist* (SUA, 2001), de David Mamet**

Unii oameni – probabil aceiaşi care s-au plîns anul trecut de *Camera de refugiu* al lui David Fincher – vă vor spune că *Jaf armat* e un film convenţional. Într-un fel, au dreptate: aşa cum David Fincher a pus-o pe Jodie Foster să se descurce în genul de situaţie (casă lugubră, tîlhari insistenţi) cu care eroinele lui D.W. Griffith se întîlneau cam de două ori pe săptămînă pe vremea filmului mut, David Mamet îi pune pe Gene Hackman, Danny DeVito, Delroy Lindo şi ceilalţi să respecte protocolul atîtor alte filme cu jafuri: mai întîi dau o lovitură, apoi îşi dau ţepe unii altora pînă nu mai pot. Astea sînt regulile. Pe de altă parte, dacă spui că rezultatul este convenţional e ca şi cum ai spune că *musical*-urile sînt previzibile – te prinzi de la început că oamenii ăia vor începe să cînte. Nu e vorba de o lipsă de originalitate; e mai curînd o chestiune de etichetă. Nu te duci la un astfel de film în căutare de lucruri nemaivăzute. Cauţi alură, finеţuri, stil. Şi dacă-l cunoşti pe dramaturgul, scenaristul şi regizorul David Mamet, te duci cu încredere.

Ca vechi admirator al dialogurilor lui Mamet, cunoscîndu-i dragostea de tautologie, predilecţia pentru definiţiile circulare (lumea sa e alcătuită din cercuri vicioase, ricoşeuri ucigătoare, şerpi care uneori îşi muşcă propria coadă), am fost puţin surprins că nici un personaj din *Jaf armat* nu spune, în nici un moment: „Prietenia e doar... prietenie", sau: „Lucrurile astea sînt... lucruri", sau măcar: *„We're fucking fucked!"*. În schimb, cineva care va muri întreabă sarcastic: „Nu vrei să-mi asculţi ultimele cuvinte?", iar călăul răspunde: „Tocmai le-am ascultat." Glontele e ca un semn de punctuaţie, la capătul unei replici încuietoare. Înainte de a se despărţi, poate pentru totdeauna, doi hoţi profesionişti mai beau o cafea împreună şi discută puţin despre un vechi prieten şi partener, pe care l-au pierdut recent: „Îmi pare rău de el. Mă făcea să rîd. Ce poţi să ceri mai mult de la un om?" „Nimic." Pentru fanii filmului *noir*, viaţa merită trăită pentru astfel de momente – cînd, în focul bătăliei, eroul rămîne de gheaţă, cînd nu se mai bate nimeni şi din blocul de gheaţă se desprinde o picătură, una singură şi apoi nimic. Sau: „O zi frumoasă pentru rasă." „Care rasă?" „Rasa umană: copii care cresc şi aşa mai departe". Această cugetare senină aparţine unui tip care tocmai a băgat-o pe mînecă, iar tipii cărora le-o împărtăşeşte sînt cei care puţin mai tîrziu îl vor ucide. Pentru Mamet, chestiunile astea de etichetă sînt mult mai importante decît jaful în sine. Jaful respectiv e îndeajuns de ingenios, implicînd oprirea unui avion pe pista de decolare (avionul transportă aur elveţian), trei-patru schimbări de uniformă, intimidarea unei biete funcţionare care bea în timpul serviciului, disimularea unei arme într-o cafea şi încercarea de a spune ceva la fel de deştept şi de nepoliticos, faţă de ceasurile-cuc ale elveţienilor, ca răutatea nemuritoare spusă de Orson Welles în *Al treilea om*. Abia se termină jaful şi se porneşte aversa de trădări – fenomenul meteorologic cel mai des întîlnit în lumea lui Mamet. Dacă te prinde aşa ceva înainte de a fi ajuns la adăpost, nu ai decît o şansă: să te numeşti Gene Hackman. După cum se mişcă, Hackman dă toate semnele că nu va îmbătrîni niciodată şi e atît de relaxat în rolul hoţului veteran încît abia spre sfîrşit realizezi cît de dur şi de rece e. Chiar, cît de dur şi de rece e Hackman? Ei bine, nu încerca să treci peste el cu buldozerul, nici să-l bagi la cuptor ca să-l topeşti – cuptoarele şi buldozerele au şi ele sensibilităţile lor, e păcat de ele. Cît despre personajul lui Hackman, de mai multe ori în cursul filmului este introdusă posibilitatea că ar avea şi el un punct vulnerabil – vîrsta, soţia –, un punct care va deveni fisură, care va deveni falie. Dar sînt într-adevăr puncte vulnerabile, sau numai fire de praf de care el se poate descotorosi cu un bobîrnac? În final aflăm, dar un mister tot rămîne: înainte de a se despărţi de partenerul său (Delroy Lindo, la fel de *cool* ca Hackman), el îi promite că îi va trimite partea lui din aur, celălalt spune OK şi asta-i tot, dar ce-am văzut între ei în momentul acela e, în contextul filmului, mult mai şocant decît toate trădările de pînă atunci: iată doi oameni care mai au încredere unul în celălalt. ▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Căciuli muzicale

Totul a pornit de la Anna Lesko: celebra ei imagine cu căciula rusească pe cap poate fi văzută pe pereţii magazinelor de discuri, dar şi în locuri mai puţin aşteptate, precum în cabinetele liceelor bucureştene sau în interiorul autoturismelor. Pe coperta revistei *Super,* din noiembrie 2002, vedeta generaţiei tinere apare doar cu numita căciulă, ce-i drept cu urechile date-n lături, pe orizontală şi cu un colier stil comoară la gît. Povestea căciulii o aflăm din textul interviului: este de cerb şi adusă de mama ei din Rusia, împreună cu cizmele de vizon. Asta pentru că Anna „se consideră rusoaică pînă în vîrful degetelor şi este mîndră de descendenţa sa ucraineană".

Dar insistent autentica Anna şi căciula ei nu sînt decît un început. Căciula de blană devine o permanenţă a sezonului, întreţinută de o iarnă ce părea nesfîrşită. Manechinul de pe coperta revistei *Avantaje* din februarie, anul curent, este pozat tot cu o căciulă de blană pe cap, e drept, mai puţin rusească şi strict fără urechi. Fetele de la *Candy*, în celebrul lor videoclip veşnic difuzat pe Atomic, „Căzut din cer", apar una cu o căciulă gri, alta cu una bej, ambele uriaşe. Căciulile sînt asortate cu ciucurii şi gulerele de la haine foarte sexy, aproape unică vestimentaţie.

Inovaţia blănoasă, în culori deschise, se împleteşte cu tradiţia PNA, în tente întunecate à la B.U.G. Mafia. În videoclipul „Lăutarii", membrii Spitalului de Urgenţă apar cu căciuli negre sau gri dintr-un fel de tricot trase pe ochi, în genul şmecher. Şi alţi participanţi la animaţia generală din acelaşi clip se disting prin acoperăminte capilare ostentative: un tip poartă un soi de joben de magician burlesc, albastru cu alb; o domnişoară – o pălărie texană, roşu cu negru. Alţii se remarcă printr-o căciulă roşie cu urechi lungi, o pălărie cu franjuri, o căciulă pe care scrie USA. Tipa-cowboy îşi scoate pălăria la sfîrşit: nu doar simpla prezenţă a piesei vestimentare în cauză contează, ci şi mişcările şi gesturile pe care aceasta le provoacă.

În clipul formaţiei Etno, schimbarea poziţiei pălăriei asigură, practic, cam singura dinamică a solistului: micul clop de oşan, cu panglici şi ciucuri colorate, este ba scos, ba pus, hîtru, pe-o parte, ba dat, gînditor, pe spate, ba înclinat, netot, pe frunte.

Sobrii VH2 îşi ilustrează obsesiile legate de timp şi moarte prin pălăriile negre şi sobre al figuranţilor din videoclipul „Mai stai". Alte formaţii recurg la arsenalul capilar cel mai comun: şepcile. Fetele de la Evrika poartă o şapcă pe ochi, cu cozoroc, alta albă cu inscripţii şi o a treia cu cozorocul la spate. Jocul capilar se laudă cu multiple funcţii: sugestia de *sex-appeal* ludic, senzaţia de dinamism şi diversitate într-un cadru imagistic restrîns şi sărăcuţ. În cazul durilor din La Familia şepcile ilustrează apartenenţa la clan şi puterea non-formală din interiorul acestuia. Sînt şi formaţii mai puţin alambicate, pentru care căciulile au, pur şi sinplu, o semnificaţie sentimentală: cei de la Simplu, deşi cu căciuli negre, pe ochi, spun că „Vreau să mă pierd în ochii tăi / Să-ţi cînt iubirea mea şi-apoi / Să zburăm spre cer"; iar cei de la Gaz pe foc, cam cu aceleaşi podoabe, declară că „Vreau să zbor cu tine / Vreau să rîd cu tine / Vreau s-alerg cu tine / În noaptea asta". Una din fetele de la TNT poartă, veşnic o căciulă clasică, gri-albastră cred, peste pletele-i blonde. Indiferent de vreme. Nu se ştie dacă semnifică ceva sau e doar o pată de culoare în plus, uşor detaşabilă.

▲

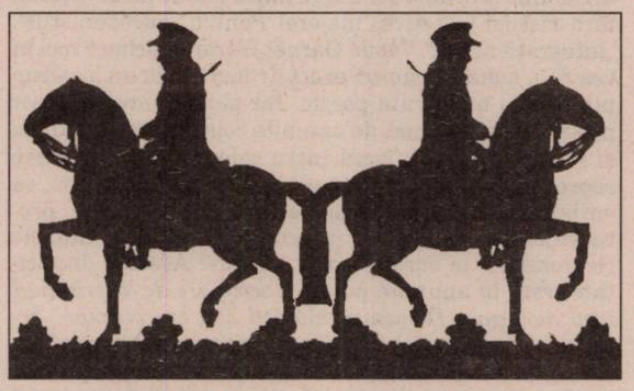

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O ţară de (şi complet) aiurea...

Ca şi cele 4 anotimpuri, literatura e şi ea o ţară, o ţară sfîntă, ireală nu în sensul că n-ar exista, vie, concretă, ziua şi noaptea, ci prin cîteva caracteristici, altele decît cele cunoscute din somptuoasele terfeloage cu statele lumii:

aici, de pildă, a urî pe celălalt e nu atît urît sau imoral, cît inutil, fiindcă nu există moarte;

de aici poţi fi alungat, ca din rai, doar pentru maniheism;

generozitatea ca şi insolenţa sar, din generaţie în generaţie – cum zice poetul –, ca puricii de la o pisică la alta;

invidia are partea ei frumoasă şi avuabilă;

răutăţile sînt vitale şi tonice, nu se moare din ele;

bîrfele, nici ele, nu-s fatale, ci inerente exerciţii de psihologie, vorba lui Pandrea;

spaimele – ca aceasta: dacă „Ion" îi va plăcea sau nu lui Lovinescu... – conţin o doză mult mai mare de impalpabil decisiv;

deşteptăciunea, dacă există, nu caută unanimitatea;

umilinţei i se cere, imediat, putere de sfidare;

modestiei – demnitate, iar demnităţii humor, operaţie epuizantă;

seriozităţii – un fond de neseriozitate, pentru a nu fi ridicolă în faţa absolutului;

neseriozităţii – dreptul de a fi o viclenie;

contestarea e normală în termeni oricît de duri, dar ea trebuie să rămînă inofensivă în planul existenţei imediate – poţi cădea doar pe gînduri, după un pamflet, nu în lanţuri;

ţara asta poate avea ziduri ale plîngerii, dar nu secţii de poliţie, curţi marţiale sau temniţe; cine încearcă să introducă asemenea instituţii lumeşti e sistematic blestemat de un înger exterminator care-i ia talentul sau i-l degradează pînă la insignifiant, cum a fost cazul cu un contemporan de-al nostru, Mihail Şolohov, căruia confraţii, dezicîndu-se de el, i-au spus: nu mai e nevoie să te batem cu pietre, în public, căci ai fost îndeajuns de lovit, de cînd ai încălcat legile acestei ţări a noastre: iată, nu mai poţi scrie nimic de soi! E suficient!

E un tărîm de o frumuseţe solară, cum îl voia Proust – *„la vraie vie, c'est la littérature"* – în care umbrele ne dau un plîns la fel de bucuros ca spiritul critic, a cărui adîncime o găsim nu în ternele şi flaşnetarele obiecţii, ci în judecăţile acelei „exaltate stări raţionale" cum o numeşte Lucian Raicu, fără a fi prea bine priceput în disponibilităţile lui de entuziasm;

aici, elanul de a trăi şi a gîndi e umbra fidelă a spiritului critic incandescent;

aici, angoasele sînt minereul cel mai de preţ;

în sfîrşit, dacă există un curaj pe aceste locuri – unde nenorocirile nu merită a fi definite mai pe larg decît a făcut-o Caragiale: „nenorocirea? prost lucru!" – acesta este acela de a şti să echilibrezi compatibilul cu incompatibilul, adică să găseşti nuanţa vitală dintre respirabil şi irespirabil.

Fără ea, scrisul şi iubirea pentru acest scris care creează sensuri şi lumi pe cît de delicat pe atît de energic diferenţiate – de unde şi acea afirmaţie halucinant de „normală" din atîtea cafenele: „eu, dragă, l-am preferat întotdeauna pe Cehov lui Dostoievski..." – nu s-ar constitui în cea mai grea meserie din lume, singura în care acţionează, ca o lege, feroce, nobilă, pretenţia ca orice talent să aibă un caracter exemplar, caracterul neasigurînd însă realizările talentului!

Lipsa de caracter a unui inginer de pod – abstracţie de forţa unui roman – e criticabilă, dar nu scandalizează o omenire. Unuia care ridică un roman – abstracţie de forţa unui pod – i se pretinde, apăsat, caracter, şi încă ce caracter! De Demiurg, de Creator – să respecte toate cele 10 porunci şi să mai dea şi *Război şi Pace.*

În care ţară se mai întîmplă asta?

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Nea Sandu Huiduc

Ca gunoier vorbiţi?

Ca om.

Unde vă desfăşuraţi activitatea?

Bulevardul Luptătorilor, strada Omului, Epureşti, Elocinţei pînă-n Jiului.

Ce gunoaie strîngeţi de pe Omului?

Obişnuite.

Nu vă uitaţi în cazane?

N-am timp.

Ştiţi lumea de pe Omului?

Da.

Cine stă?

La 1, un veteran şchiop.

La 3?

Cerşetoarea.

La 5?

E ăla care făcea zdrăngăneli.

Viori?

Nu, pizde de aragaz să nu se ardă mîncarea.

La 7?

E familia aia de tălîmbi de vin ajutoarele la ei.

La 9?

E şefii la toate străzile astea.

Adică ce şefi?

Şefi de ia banii de la oameni ca să nu-i fure.

Cine?

Ei.

La 11?

Viran, a fost o nebună şi şi-a ars casa. Că a părăsit-o, era la sere, o ruşinase la toată strada. Bine a făcut.

Cine, el?

Nu, ea.

De ce?

Să-ţi dea ăla muia la zi şi tu să nu înţelegi că n-o să te ia.

La 13?

N-are 13.

Cîte are?

12. Pe vizavi e familie de angrosişti.

10?

Vrăjitoarea. Mi-a ghicit că o să fiu mare şi tare. E, după două zile a murit colegul pe maşină şi m-a pus pe mine mai mare peste mine şi alt coleg.

Rest?

Stau un avocat, un profesor... cică, adică nu sînt, că e veniţi de la pîrnaie. N-au gunoi, că îl folosesc la casa lor de carton.

Ce-aveţi în mînă?

Un urs.

Ce faceţi cu el?

E ziua lu' o nepoţică.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
Mărturii asupra unui veac zbuciumat
de Nicolae Mărgineanu

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Drumurile noastre toa(n)te

1. Dacă există vreun dubiu despre potenţialul de *leadership* indigen, el vă va fi de îndată spulberat de călătoria cu automobilul împrejurul Casei Republicii. Imobilul a fost fagocitat – fizic şi simbolic – de către o parte din Parlamentul ţării, încă de pe vremea cînd era condusă de dl A.N. Zona pavată cu piatră mai conţine acum, statistic vorbind, cam tot atîtea pietre cîte lipsesc. Înţeleg, dar nu pot accepta, că iernile care continuă să vină neaşteptat peste patrie, lipsa de profesionalism a drumarilor şi a celor care îi păstoresc au dus la distrugerea (dispariţia?) unora dintre pietrele acelea. Unde sînt însă cele care să le înlocuiască, după cincisprezece ani de folosinţă? Exista cu siguranţă o provizie de astfel de pietre de caldarîm. În grija cui? A fost furată? De cine? Este cu putinţă ca absenţele să fie plombate cu beton prin care se trag cu deştul bont dungi ca să semene cu restul dalelor de pavaj?

Or, dacă parlamentarii români nu văd sau nu simt la durduliile lor posterioare starea drumului care îi duce la serviciu zilnic (vorba vine), atunci la ce alte teme abstracte ale tragediei naţionale pe care o „legiferează" să mai fie dumnealor sensibili? Din 1995, o autorizaţie de construcţie, probabil ne-reînnoită, ne vorbeşte, dintre bălăriile care constituie curtea din spate a „Parlamentului", despre un garaj subteran. Dacă în şapte ani nu poate fi terminat un garaj, prilej probabil mai mult pentru folosirea „alternativă" de fonduri din bugetul Camerei inferioare, dar inferioare rău, despre ce alte ctitorii să poată da seama corpul legiuitor? Căci doară aquis-ul trebuie tradus, adoptat şi, dacă UE nu cere prea mult de la un teritoriu al anomiei milenare, respectat. „Doar" atît.

La aşa Parlament, aşa drumuri. Casa Republicii lui Ceauşescu, în care se rînesc subsoluri neterminate, înconjurată de craterele nesimţirii instituţionalizate pe post de „bulevarde", este simbolul României contemporane.

2. În România există o Facultate de drumuri şi poduri, cu alte cuvinte avem specialişti în drumuri, titraţi, probabil şi doctori; aflăm din presă că se discută la nivel de sesiune de comunicări ştiinţifice de ce autostrada, aia singura, este făcută praf şi pulbere. Cînd treci Dunărea la Cernavodă, te poţi întreba cum e posibil ca podul lui Saligny să fie o dantelă de fier, iar alături, podul „nou" să fie o rudimentară, supradimensionată, înfricoşătoare însăilare de grinzi şi tabliere. Ce s-a petrecut în această ţară într-o sută de ani, de am dat înapoi pînă aproape de sălbăticie? Podurile erau pe vremuri şi aici „lucrări de artă". Drumurile articulau peisajul, podurile aduceau împreună cu o calmă putere ţărmuri altfel despărţite pe veci. Drumurile urbane din ţări civilizate au o secţiune transversală, una longitudinală, canale de scurgere în locurile de cea mai joasă cotă. Mergeţi la Paris şi înţelegeţi ce vreau să spun: dimineaţa, apa spală singură rigolele şi, fără să bălţească cu săptămînile, se întoarce în subterane. Vom fi moştenit, triştii de noi, drumuri vechi. Dar cînd va veni vremea dez-petecirii modului în care înţelegem să ne facem treaba? Cînd vom înceta să fim o patrie de cîrpaci, în locul uneia de întemeietori şi administratori de drumuri?

3. Mai importantă decît facerea unui drum este întreţinerea constantă în timp. Mă întreb, vor fi fiind atît de importante comisioanele încît decidenţii să nu vadă faptul că, peste tot în ţară, drumurile de piatră cubică (mai puţin Victoria Socialismului, de care abia am vorbit) se comportă infinit mai bine decît cele asfaltate? Este vreo minte teafără care nu observă că, turnat peste piatra cubică, asfaltul se jupoaie repede şi, dimpotrivă, piatra rămîne acolo de decenii şi secole – dacă nu milenii, ca Via Apia? Că, în loc de cratere într-un asfalt imposibil de întreţinut, avem nevoie la sate de bune drumuri de macadam, sustenabile la nivel local? Este, poate, prea simplu? Este, poate, prea ieftin?

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Botezul AP sau Te lepezi de Satana?

Domnul Constantinescu şi-a călcat pe inimă, probabil la presiunile apropiaţilor, şi a aruncat în cristelniţă un nounăscut politic – partidul Acţiunea Populară. Numele e bine ales, are, nu-i aşa, ceva bărbătesc şi în acelaşi timp generos, dar şi oximoronic. Problema e că trăim într-o ţară în care acţiunile nu prea sînt populare, românii preferă reacţiunea, reflecţia, datul cu părerea, cerutul de la stat şi poiana lui Iocan. Mă rog, le place şi acţiunea, dar numai întreprinsă de alţii. Ca să fie cu adevărat populară, noua formaţiune va trebui să dea cu două mîini. Asta e singura acţiune cu adevărat populară în România – să dai ceva. Pe gratis. De unde? N-are importanţă, pentru început promitem, aşa fac toţi, iar pe parcurs mai vedem. Să fim înţeleşi, aceste probleme se vor pune concret de-abia în momentul în care partidul va ajunge (cu şanse) în apropierea momentului electoral. Or, pînă atunci mai e, în fond vorbim de un partid nou, cu o ideologie care de-abia urmează să fie definită. De cine? De principalii săi activişti, proaspăt evadaţi din alte partide. Experienţa contează, sau cum zicea bătrînul Will (nu Bill) „ripeness is all". Pe cît puneţi pariu că AP va susţine economia de piaţă, integrarea în UE, libera concurenţă, dar şi o vastă asistenţă socială, încurajarea consumului, dar şi a exportului, şi, evident, o grabnică ridicare a nivelului de trai?

Pînă nu de mult, fostul preşedinte se arăta scîrbit de viaţa politică, ba chiar a arătat cu degetul către cei care l-au sabotat. Din neatenţie şi nervozitate, degetul tremurînd i-a indicat şi pe cei care l-au sprijinit. Data viitoare va face invers. Ce mai contează, ce a fost a fost. Alianţa Populară se va distanţa intransigentă de modul actual de a face politică, manifestul său preia creativ chiar Biblia (o carte aproape la fel de groasă ca amintirile lui E.C.). E vorba de o parabolă înduioşătoare şi vagă, cu nişte îngeri care se spală şi cu un sindicalist infirm. Abordarea fundamentalist şi beletristic creştină i-a fost sugerată expreşedintelui, mai mult ca sigur, de călugărul Vasile, marginalizat cu cruzime de ateul Iliescu.

Noul partid pleacă la drum în condiţii dificile, admir entuziasmul iniţiatorilor săi, similar cu energia pionierească a tinerilor tehnocraţi (URR, parcă), organizaţie de care s-a vorbit aproape trei săptămîni. Spre deosebire însă de aceştia, unii din aliaţii dlui Constantinescu au petrecut ceva timp pe coridoarele Puterii. Dar, cu toate acestea, cu toate greutăţile şi cu toată scîrba inerentă, au decis să se înhame din nou la treabă. Pentru ce vor să se sacrifice din nou în această lume în care (apud E.C.) recunoştinţă nu există? Simplu, pentru popor. Pentru ţara asta frumoasă şi ospitalieră. Şi (cam prea) răbdătoare.

Acum trebuie strînse adeziuni, trebuie constituite organizaţii judeţene, trebuie organizată strîngerea cotizaţiilor şi, neapărat, trebuie instituit un guvern „fantomă", ca să ştie ciocoii ăştia cu colecţii şi vile că n-o să le meargă la infinit. Acţiunea Populară mai are şi meritul că gîndeşte departe, în perspectiva alegerilor de peste opt-zece ani. Adică atunci cînd Năstase îşi va încheia cel de-al doilea mandat prezidenţial, iar în agricultură nu va mai lucra decît cel mult 4 la sută din populaţie (ca în America). Nu de alta, dar nenumăratele autostrăzi moderne vor reduce drastic suprafaţa arabilă. Dar şi în ceea ce priveşte alegerile care bat la uşă se poate face ceva. De exemplu, candidatura la care dl Constantinescu va fi, cu siguranţă, împins de comilitonii săi, ar putea să scindeze (încă o dată) votul opoziţiei. Negarea negaţiei.

Am scris toate acestea mîhnit de superficialitatea cu care presa a consemnat botezul. Singurul cu o atitudine oarecum fermă a fost *Adevărul* (28 martie), cu o fotografie ce mizează pe un calambur rău prevestitor. Încă o dovadă că nu ştim să ne apreciem valorile. Constantinescu a părăsit scena politică pe şest şi reintră la fel. Nu m-aş mira ca din cucernicul său staff să facă parte şi regele David. Copperfield.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Ţăranul inexistent

Telespectatorul care se uită la emisiunea de pe TVR Cultural „Planeta kitsch" prezentată de Adrian Pintea nu are mari şanse să se lămurească în privinţa kitsch-ului. Lasă că emisiunea e făcută fiţos, cu filmări „deştepte", cu imagine jumătate alb-negru, jumătate color, cu inserturi „dinamice", în care apar Bălăceanu-Stolnici şi cîteva femei ca să pronunţe cuvîntul – toate aceste artificii, trucuri gratuite, fără nici o legătură cu emisiunea propriu-zisă, nu fac decît să ameţească privitorul. Dar nu forma e cea care produce deruta, ci conţinutul şi, pînă la urmă, faptul că realizatorilor înşişi nu le este prea clară noţiunea de kitsch. Pentru ei e simplu: Cultura cu „C" mare e cultură, restul e kitsch. Din păcate pentru ei, în vremurile noastre lucrurile s-au amestecat foarte tare. Nu mai există „Cultura", ci există culturi, ba, mai mult, a apărut sintagma „cultură de consum", cultura serioasă îmbăşi cochetează uneori cu kitsch-ul (îl citează, se joacă cu el, îi preia formele), aşa cum un obiect kitsch se poate metamorfoza, o dată cu trecerea timpului, în obiect artistic. Discuţia e lungă şi nu ne vom opri de data aceasta la ea. Cert este că, pentru cei de la TVR Cultural, noţiunea de kitsch a rămas o nebuloasă. Că este aşa o dovedeşte şi programarea, la numai o oră după ce Adrian Pintea îşi lua la revedere de la telespectatorii săi, a unei mostre colosale de kitsch: o emisiune de muzică populară. Cîteva coconiţe, îmbrăcate scrobit, de la Artizanat, rujate şi machiate, erau scoase la iarbă verde şi puse să ne gîdile plăcut auzul. Dimineaţă se treziseră, îşi băuseră tacticos cafeluţa cu degetul mic ridicat, se duseseră apoi la coafor, să-şi reînnoiască permanentul, pentru ca în cele din urmă să-şi pună uniformele cu paiete şi să meargă la serviciu: adică pe tăpşan la Muzeul satului, unde televiziunea avea să le filmeze *playback*-ul lor despre cum obişnuiesc ele să iasă seara la portiţă ca să dea badei guriţă. Una dintre ele spunea ceva de genul că, dacă ar fi să moară, ar prefera să se întîmple la toamnă, nu acum, primăvara, cînd natura a înverzit. Mărturisea, deci, o situaţie tragică. Numai că, pe fraga rujată a buzelor, era întipărit un zîmbet dulce, atît de dulce! Folcloriştii s-ar lansa, probabil, în speculaţii – „detaşarea mioritică a românului în faţa morţii" etc., etc. Ei aş! Cu siguranţă, coconiţa noastră se gîndea la „mia de para" pe care-o cîştigase duminica trecută la o nuntă.

Pe scurt: ăsta da exemplu de kitsch, nu sărmanii de la Akcent sau Voltaj care apar în promo-ul emisiunii prezentate de Adrian Pintea! Să ne mai mire că o asemenea emisiune a fost dată nu la Etno TV, ci la un canal ce se doreşte a fi cultural? Nu e cazul. Folclorul e cultură, el cristalizează spiritualitatea neamului nostru. Ce mai contează că oferim publicului o maimuţăreală, un produs de operetă creat de „specialiştii" noştri, păpuşele de plastic îmbrăcate în port popular şi băgate în cilindri de plexiglas transparent? Facem cultură!

La prima vedere, emisiunea „Bucătăria lui Radu" de la Pro TV este total opusă celei cu tanti scoase la iarbă verde. Este intelectualistă, fină, rafinată. Acolo, realizatorul, Radu Anton Roman, pe lîngă că este un estet, mai e şi scriitor: „Ouăle se bat temeinic, ca hoţii de lemne la Moroieni"; „Încingem zdravăn nişte ulei, să fumege ca Poarta Iadului"; „Sfecle îndeocheat de roşii, ropot îndrăcit de gulioare"; „Grîu muiat domnişoreşte în lapte"; „O lacrimă melodramatică de untdelemn"; „Sfecla fierbe separat, că-i ruşinoasă şi roşeşte" etc. Uneori, ca nişte intelectuali subţiri ce sîntem, ne dedăm şi la glume mai deocheate (fac bine la public şi ne plac şi nouă...): „Şi bulionul, precum ştiu eu cine, întăreşte tot ce atinge". Altfel, totul e „magic", „miraculos" şi, desigur, „dumnezeiesc de bun".

În realitate, şi „Bucătăria lui Radu" tot despre o lume a satului inexistentă vorbeşte, despre o proiecţie intelectuală citadină asupra acesteia. „În ziua aceasta, toate fetele mari îşi pun nu ştiu ce sub pernă", „ţăranii ung cu usturoi grinda" etc. Fetele mari de la ţară, însă, sînt conştiente că mult mai eficientă pentru viitorul lor amoros este discoteca de la căminul cultural. Iar ţăranii, îmbrăcaţi cu flanele luate din talcioc, se uită la domnul acela de la oraş care soarbe pofticios din borşul dumnezeiesc – făcut după o reţetă tradiţională, dacă nu chiar neolitică (cu muguri de trestie şi şapte tipuri de peşte) – şi-şi înmoaie pîinea în sosul conservei de stavrid pe care o au în faţă.

▲

CUM SE PLEACĂ PE ULTIMUL DRUM

*Dacă nunţile, despre care am scris într-un număr anterior, sînt una din cele mai sigure şi stabile afaceri, apoi înmormîntările sînt şi mai sigure. Fiindcă vorba aceea, nu tot omul se însoară, dar, de murit, sigur moare la un moment dat. Chiar dacă oferta în domeniu a devenit diversă, nu e încă pentru buzunarele tuturor pensionarilor. Iar aceştia ajung să fie mai preocupaţi de costul înmormîntării decît de moartea propriu-zisă. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

Afacerile *underground*

Bine aţi venit!
(site-ul societăţii Eternitatea SRL)

Sînt trei expuse, dintre cele care îşi aşteaptă clienţii în faţa căsuţei de chirpici de la marginea Bucureştiului, pe undeva, în drum spre *Carrefour*. Aliniate de patron, lipite indecent de perete, înflorate pe margine şi sinistre, îşi expun calităţile în tăcere, fără nici un fel de ostentaţie. Nu îţi fac nici cu ochiul şi nici nu te îmbie cu forme apetisante. Doar aşteaptă, nepăsătoare şi iminente, clipa în care, alungat de preţurile celor de la oraş, vei ajunge, cu siguranţă, la ele. Preţurile „mai mult decît accesibile“ sînt afişate pe o pancartă chiar în dreptul lor.

La nea Tudose costă de la 3 la 8 sute de mii de lei. Şi este chiar „cel mai ieftin preţ“, mă asigură atît firmamentul scorojit de vreme, cît şi nea Tudose, proprietarul, care, după o cîntărire bănuitoare din ochii (mai mult din ochiul drept), mă ia la întrebări. Îi spun de reportaj, intimidată de privirea lui dreaptă. Pufneşte, mormăind ceva despre reporteri. Mă întreabă totuşi ce mă interesează, după care îmi face cu mîna să mă uit şi să iau şi fotografii dacă îmi trebuie.

Cam cît mai costă moartea în zilele noastre? întreb cu un aer profesionist şi clar stîngaci. Ca pe vremuri, răspunde scurt moşul, şlefuind un crucifix. Nici mai mult nici mai puţin decît Viaţa. Inspir-expir-reformulez. Mă refeream la costul serviciilor. De servicii nu se ocupă, el oferă doar accesoriile. Bradul ajunge la 700, stejarul la 8. Dacă vrei brizbrizuri pe deasupra mai costă şi astea separat. Cam ce înseamnă un briz-briz? Adică mînere, crucifixe, prosoape, ştii, tu, „tacîmul mortului“. Un crucifix simplu costă 50 de mii. Unul aurit, 70. E mai scump că, deh, „dă mai bine“. La fel, mînerele. Se calculează separat, în funcţie de material şi de lucrătură. Îmi arată un model, pe raft, simplu, argintat. Aşa ceva este doar 35 de mii. De prosoape şi batiste se ocupă nevasta. El are în subordine doar coşciugul, plus anexele.

Şi cele de trei sute, cum sună reclama?

Alea sînt din „traforaj“, patru scînduri, un pumn de cuie, ce vreau, sînt unii al căror buzunar şopteşte aşa, ca din partea mortului, că pentru el, pentru răposat adică, nu mai contează că se duce în stejar, cu pernă de mătase şi Crist aurit, sau pe scîndură goală. Iar clienţii lui, majoritatea, ascultă ultima vrere a celui dus şi se conformează. Profit nu prea scoate el, că materialele sînt scumpe. Dar nu contează preţul, mă asigură profesional, la el calitatea este şi la trei şi la opt sute de mii.

Aproape la fel de morocănos ca şi cutiile pe care le vinde, nea Tudose îşi mai rupe încă puţin de la inimă, spunîndu-mi cum a ajuns cioplitor de sicrie. Se opreşte puţin din lucru, mă priveşte pe deasupra ochelarilor, mai mult cu ochiul drept. Bineînţeles că de nevoie. Că doar n-o fi bolnav la căiţă s-o facă din pasiune sau plăcere. A încercat mai demult o mică afacere cu linguri, blide şi alte cele de lemn, dar nu i-a mers, nu i-a mers chiar deloc, că numai pe prostii din astea nu mai dă românul bani. Aşa a ajuns să se reprofileze pe un domeniu „sigur“. În meseria asta, să vrea şi nu prea rămîne fără clienţi, încheie rînjind sadic unui Crist proaspăt sculptat, trimiţîndu-mă, cînd întreb de concurenţă, să văd preţurile de oraş.

Dacă sfîrşitul aşteaptă tăcut şi discret în atelierul fără pretenţii de la marginea Bucureştiului, în Capitală, nu numai că se zgîieşte impertinent, fluierînd senzual după trecători, în plină stradă şi la vedere – între un restaurant şi o sală de aerobic – dar îşi şi agaţă clienţii, de-a dreptul obscen, pe holurile spitalelor. La început se prezintă cu texte standard, după care îşi oferă condoleanţele, cartea de vizită şi serviciile, devenind deodată, dintr-un străin total, un cineva apropiat, cu care, dacă ai apucat să schimbi o vorbă, trebuie, musai, să dai şi mîna, să împarţi şi buzunarul. De multe ori, fiind intimidat de apariţia bruscă a noii cunoştinţe, te emoţionezi şi ajungi să scoţi din portofel cît ţi se cere, nemaipunînd întrebări şi nemaievaluînd alte oferte. Pentru că, „toată lumea are de o nuntă şi o-ngropare“. Cît costă însă să îţi faci o asemenea cunoştinţă?

Din partea celor care trebuie să se împrumute, se pot accepta, cu indulgenţă însă, cam cinci milioane. În nici un caz mai puţin. Pentru cei care nu se uită la bani, legătura se cimentează şi pentru cincisprezece.

Totul porneşte cu o primă achiziţie. Firmele îţi pun la dispoziţie o marfă mai deghizată, mai cu aere de oraş decît cea lipită de gardul lui nea Tudose, de la trei la zece milioane. Etapa deschide drumul fără întoarcere şi plin de taxe al întregului proces. Urmează constatarea candidaturii (în jur de cinci sute de mii), machiajul şi operaţii estetice, fără de care nu te poţi prezenta în faţa sfîrşitului (care îţi mai papă un milion), florile, transportul şi binecuvîntarea. Taman cînd spui gata, totul s-a terminat, hopa, mai apare cîte o mică atenţie, cîte o sfinţire de patru sute de mii, cîte o îngrijire de alte cîteva sute. De-abia după ce le satisfaci pe toate, cu sufletul greu şi buzunarul uşor, poţi pleca sperînd, măcar pentru o vreme, un loc pe tuşă. Acesta este însă refuzat de reclamele celor peste trei sute de firme de servicii funerare din Bucureşti.

„Acum, preţuri promoţionale“, anunţă una strident, pe un ton la fel de mîndru de a-ţi fi captat atenţia, ca şi cel al strigării cu *„program non stop“* care alungă angoasa că, de acum, nu mai este musai să dai colţul pînă la 8 seara, după cum şi asigurarea serviciilor *„la domiciliu, permanente, inclusiv sîmbăta şi duminica“* îşi face datoria, laolaltă cu restul trîmbiţaşilor, de a mai picura o doză de serenitate în drumul plin de *memento mori* şi de gropi al Bucureştiului. ▲

Adina POPESCU

„Cea mai frumoasă din cimitir!“

„Nu mi-a plăcut deloc slujba! Cred că preotul ăla a fost de vină, n-avea har, se vedea de la o poştă că vrea să-şi termine treaba cît mai repede... La noi, în Ardeal, nu-i aşa! La înmormîntări plînge toată lumea, iar mortu' e transportat de la capelă la groapă cu dric tras de cai! Aicea, la voi, nu se mai respectă nici o tradiţie.“, zice o rudă prin alianţă în timp ce degustă coliva pe care o apreciază drept foarte bună. În sufragerie, la masă, fostele prietene mai cer încă un pahar de vin şi devin guralive. Una dintre ele îşi dă cu părerea cît a costat cu totul înmormîntarea. „Trebuie să fi fost vreo trei-patru milioane“, crede ea, iar cînd aude de paisprezece milioane se sperie de-a binelea mai ales că a împlinit de curînd optzeci şi nouă de ani şi a început să pună nişte bani deoparte, din pensie. „În ţara asta nici să mori nu-ţi mai permiţi!“, declară ea, apoi începe să povestească despre un văr de al ei, de la ţară, care la numai şaptezeci de ani are deja sicriul în pod, „frumos, din lemn de stejar, făcut pe măsurile lui... s-a şi pus odată în el ca să vadă dacă-i vine bine!“. Îl consideră un om înţelept, doar că ea, chiar dacă i-ar urma exemplul, n-ar avea unde să pună sicriul, stă într-o garsonieră minusculă, „unde să-l pun? pe post de pat?“. Începe să rîdă, îşi aprinde o ţigară.

Atmosfera se destinde de-a binelea, mai ales că a plecat şi preotul respectiv care a spus de la început „că el n-are tarif“, dar după ce a băgat banii în buzunar fără să se uite la ei, le-a amintit rudelor apropiate că-i aşteaptă „la nouă zile, la biserică, cu altă colivă!“. O altă fostă prietenă, pentru care, în ultimii zece ani, înmormîntările altor foste prietene reprezintă adevărate evenimente mondene, a observat că „majoritatea preoţilor citesc şi dezleagă pînă la patruzeci de zile ca să nu le mai dea rudelor altă bătaie de cap şi altă cheltuială!“. Praznicul încheie o aventură de trei zile. Mai întîi au fost telefoanele către cei care au mai trecut prin astfel de situaţii şi sînt oarecum „specializaţi“. „Păi, douăzeci şi patru de farfurii, cu linguri şi căni, cincizeci de prosoape... aşa-i la mine în zona în care m-am născut! Da' merge şi cu şase farfurii, dacă nu vreţi să vă complicaţi! O sticlă de un litru de vin, poa' să fie şi d'ăla la douăş' de mii! Să nu le daţi spirt la gropari ca să se spele pe mîini, că-l beau!“, „Sub cap ac, aţă, degetar, foarfecă, pieptene, ochelarii că o să şi-i caute pe lumea cealaltă dacă nu mai vedea bine în ultimul timp, sărăcuţa! Şi ce mai vrei tu, o carte, o agendă, ce crezi că avea la suflet!“, „La slujbă, batiste cu bănuţi la bărbaţi, ba nu, la femei, batiste femeieşti din alea cu dantelă, nu mai ţin minte exact!“, „Dacă-i iarnă şi acuma văd că încă-i iarnă s-o îmbrăcaţi cu palton! Şi căciula, lîngă ea... Să nu uitaţi căciula!“, „Pînă la patruzeci de zile un pahar cu apă şi o felie de pîine pe pervaz. Ce spui? Pîine fără sare? Pune-i pîine fără sare, dacă mînca fără sare!“, „Vorbeşte cu unu' Gică, de la pompe funebre de pe strada... Îi dai un cinci sute de mii şi rezolvă într-o oră cu certificatu' de deces... n-are sens să mergi tu la primărie, sînt nişte cozi imense; Gică are relaţii, te înţelegi tu cu el!“. Micile cumpărături aferente nu reprezintă o problemă. În jurul oricărei morgi înfloreşte un trist comerţ, înjghebat în barăci şi chioşcuri cu prosoape de diferite mărimi, lumînări, farfurii, căni, iconiţe, tămîie. Între timp, Gică, după ce a insistat că deşi sicriele de la firma sa sînt destul de scumpe, au în dotare „pînza şi sărindarul, incluse în preţ“, s-a dus să rezolve treburile de la primărie, după care a dat un apel pe mobil (nu-şi permite să vorbească la telefonul său, că nu-i pe abonament, ci pe cartelă) şi a comunicat că totul e bine, numai că mai are nevoie de încă cinci sute de mii, şpagă pentru un cumnat de la statistici, „care mi-a facilitat mie chestia... el e un om foarte ocupat, trebuia să fie de două ore la Bacău la nu ştiu ce conferinţă, dar a rămas pen' că a ajutat la emiterea certificatului dumneavoastră... mă înţelegeţi, nu-i aşa?“.

La cimitir, taxa oficială este de nouă sute de mii şi include săpatul gropii, transportul mortului şi tot restul, numai că, după ce o plăteşti trebuie să te înţelegi cu groparii. „Ce să vă spun? Două milioane şi s-a aranjat! Gîndiţi-vă, noi sîntem şase! Cît ne mai rămîne la fiecare, după ce împărţim două milioane la şase?!“, spune şeful groparilor, în timp ce stă sprijinit de un monumet funerar şi învăluie cu o privire parcă protectoare crucile din jur. Se negociază şi pînă la urmă lasă la un milion jumate, iar cînd să pleci, strigă în urma ta: „Să nu uitaţi şase prosoape, un săpun şi un litru de spirt!“. După vreo două ore, şeful groparilor dă un telefon, tot pe mobil: „Ştiţi, tot săpînd la groapă, am dat peste nişte oase, ale dumneavoastră cred că sînt! Sigur că nu le-am aruncat, acuma sînt într-un sac din plastic, o să le îngropăm din nou odată cu mortu', da' vă rog să mai daţi vreo două sute de mii la ăla care a pus mîna pe oase şi le-a scos de-acolo... nu e, cum să vă zic, igienic!... mai ales cu epidemiile astea pe care le-am văzut la televizor...“. Cu jerbele s-a rezolvat repede, numai că garoafele erau cam scuturate. Preotul fără tarif, după ce a fost de acord să slujească, a cerut ca în ziua înmormîntării să fie luat cu maşina din faţa blocului şi dus pînă la cimitir. În maşină, s-a dovedit foarte atent la trafic, mai ales că era şi el şofer. Nu s-a abţinut să nu dea indicaţii de genul „atenţie! trecere de pietoni!“ sau „de ce n-aţi băgat a treia?“, să nu ofteze atunci cînd maşina era zduncinată de gropile Capitalei, ca, spre final, în apropierea cimitirului să mărturisească: „Mi-am luat carnetul în Germania prin optzeci şi cinci! A fost o grea încercare pentru mine, aveam în jur de cincizeci de ani!“ (Ce căuta părintele în Germania prin optzeci şi cinci?!). „Să vezi acolo ce autostrăzi! O minune! Netede ca-n palmă, mergeam cu două sute la oră şi nici nu simţeam!“ Apoi, după o scurtă pauză: „Ce vîrstă spuneaţi că avea... Dumnezeu s-o odihnească? Nouăzeci?“. Altă pauză: „Ehe, ce-i viaţa asta! Trăieşti un an sau aproape un secol şi peste tot şi în tot e voinţa lu' Dumnezeu!... Şi cum vă spuneam, cînd mi-am luat eu carnetul în Germania şi am condus prima oară...“.

La cimitir, în capelă, era foarte frig, aşa că slujba a mers repede. Mai erau vreo doi morţi care aşteptau, au venit cîţiva oameni ca să-i vadă şi, din respect pentru ceremonie, au rămas la slujbă. Totul s-a desfăşurat în tăcere, doar la etapa cu „dezlegările“ o femeie necunoscută a intervenit, pe şoptite: „Bagă legăturile cît mai bine în coşciug ca să nu le găsească cine ştie cine şi să facă farmece cu ele!“. Afară era una dintre primele zile ale acestei întîrziate primăveri şi un soare prietenos pătrundea prin vitraliile prăfuite. „Uite, nu-i pare rău după viaţă!“, a mormăit cineva. „Cum să-i mai pară, la nouăzeci de ani?“, a adăugat altcineva. Cele trei foste prietene alcătuiau un duios grup statuar chiar lîngă coşciug: cea de optzeci şi nouă, înaltă şi slabă, în baston şi cu fustă scurtă pînă deasupra genunchilor (venea des acolo, la morminte şi, odată, unul dintre paznici îi spusese oarecum ironic: „Draga mea, eşti cea mai frumoasă din cimitir!“; ea tot timpul povestea momentul acela şi rîdea cu lacrimi), a doua de nouăzeci şi cinci, mică de înălţime, pe a cărei expresie ridată nu se putea citi nimic, apoi a treia de numai şaptezeci şi cinci, durdulie, îşi ştergea tot timpul nasul cu o batistă. Toate patru (împreună cu fosta prietenă) jucau o dată la două săptămîni canastă sau pocher pe monede de o sută de lei. Înclin să cred că drama începe atunci cînd prezenţa celei de-a patra mîini devine o absenţă.

Revenind la praznic, prietena de optzeci şi nouă de ani, după ce s-a ameţit puţin de la paharul de vin sec pe care şi-l dorea de mult, „la fiecare pensie îmi propun să-mi cumpăr o sticlă de vin sec, apoi fac alte cumpărături şi uit!“ (se vedea pe faţa ei că era chiar fericită), a mărturisit că răposatei îi era frică de moarte, după care s-a revoltat brusc: „Cum să-ţi fie frică de moarte?! E ca şi cum te-ai trezi de dimineaţă şi ţi-ar fi frică că vine noaptea!“. Am pus această filozofie de moment pe seama paharului de vin sec... era o zi atît de frumoasă de primăvară! ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Pagube colaterale

Munceşti mult şi cîştigi puţin. Teoretic e cum nu se poate mai rău, practic nu-i dracu' chiar atît de negru. N-ai restanţe la întreţinere, reuşeşti să-ţi achiţi rata la maşină, de cîţiva ani nu mai locuieşti cu chirie, te-ai însurat, ai făcut şi un copil... Cînd erai încă în facultate ţi se părea că dacă ajungi să „bifezi" pînă la treizeci de ani măcar o parte din cele amintite mai sus ar trebui să te declari mulţumit. Aiurea...

Sigur, „cu cît cîştigi mai mult, cu atît vrei mai mult" e deja un truism, dar e din ce în ce mai necesară o completare: cu cît cîştigi mai mult, vrei mai mult şi, de fapt, ai din ce în ce mai puţin.

În primul rînd, n-ai timp. Nu-i nici o noutate, ştiu, dar adevărul e că, în realitate, nici nu vrei să ai timp. Cînd eşti obişnuit să munceşti stahanovist 10-12 ore pe zi ţi se face frică la gîndul că s-ar putea să ai la un moment dat cîteva ore libere în afara celor deja planificate. Oamenii care au timp sînt dubioşi, rataţi, şomeri. Lipsa de timp nu se confundă cu succesul, dar măcar îţi dă iluzia că lupţi din răsputeri pentru a ajunge la el. E lucrul care te ţine la birou cu ochii lipiţi de computer şi urechile sudate de receptor, chit că ai fi putut umbla de cîteva ore în papuci de casă.

În al doilea rînd, n-ai chef. E acoperirea „perfectă" pentru tot felul de lucruri care te-ar putea face să ai la un moment dat mustrări de conştiinţă. N-ai chef să discuţi, n-ai chef să citeşti decît reviste, n-ai chef de ţipetele ăluia micu' şi, în general, n-ai chef de nimic. Eşti obosit, stresat, ai nevoie de relaxare. Motive suficiente pentru ca, în timp, oamenii fără chef să inventeze televizorul şi divorţul.

În fine, n-ai prieteni. De fapt, nici nu-ţi mai vine să ai prieteni, prietenii sînt energofagi, consumă timp şi resurse, cu prietenii trebuie să te confesezi, iar întîlnirile la bere cu amicii pot să nu ducă la nici un rezultat concret. Ceea ce nu se poate spune despre un prînz de afaceri, bunăoară.

Lista ar putea fi mult mai lungă, rămîne deschisă. Ce cîştigi, totuşi?

Mai întîi, cîştigi o oboseală cronică. Omul de succes e mereu obosit, semnele unei oboseli cronice sînt precum tresele de general, cu cît mai multe cearcăne cu atît mai bine, paloarea cadaverică e deja semn de distincţie.

Te poţi alege apoi cu ulcer sau diabet. Alături de divorţ intră în categoria bolilor profesionale şi, oricum, e aproape de neconceput să vrei mai mult şi să nu creşti proporţional cu ambiţiile exprimate numărul ţigărilor şi al cănilor de cafea. Evident, mesele au din ce în ce mai puţină importanţă...

În fine, succesul te face din ce în ce mai bogat în amici, cunoştinţe şi relaţii, oameni „buni" a căror valoare e dictată de funcţia pe care o ocupă. Ce mai contează faptul că stai de vorbă ore întregi cu indivizi cretini sau anoşti? Sau că succesul te obligă să participi la tot felul de evenimente, mai mult sau mai puţin mondene? Oamenii care muncesc mult nu se distrează, socializează.

Lista ar putea fi mult mai lungă, rămîne deschisă. Şi totuşi...

„Munceşti puţin, cîştigi mult", nu ţine. E la limita bunului-simţ, avem în spate cîteva mii de ani în care ni s-a inoculat filosofia devenirii prin muncă. E o crimă să nu munceşti, dar nimeni nu-ţi spune ce omori dacă munceşti prea mult. Pentru că – nu-i aşa? – munca înnobilează, înalţă, restul sînt doar pagube colaterale.

Munceşti mult, cîştigi puţin. E o concluzie, poate paradoxală, dar la care nu pot ajunge decît cei care muncesc foarte mult. De obicei însă, tocmai din cauza muncii în exces, ei nu mai au timp să se gîndească la asta. ▲

Cu ochii-n 3,14

CONTEXTUL E PROPICE: PRINTRE BĂLĂRII ŞI FIBRE OPTICE, STATUIA LUI CARAGIALE PARE SĂ ZÎMBEASCĂ ELOCVENT, DAR CURAT CONSTITUŢIONAL

● Românii ajunşi la cules de căpşuni pe plantaţiile iberice au luat legătura cu sindicatele spaniole, punîndu-se astfel la adăpost de abuzurile temporarilor patroni. Contextul e propice *(Adevărul,* 1 apr. a.c.): spaniolii neaoşi nu prea agreează să muncească în agricultură, iar maghrebienii – lucrători tradiţionali pe plantaţiile locului – nu se omoară cu sindicalismul. Este ceea ce aş numi complementaritate. (**A. C.**)

● În Parcul Tineretului, printre bălării, gunoaie şi leagăne stricate, o lebădă adevărată şi falnică pluteşte pe lacul local. Printre pescăruşi şi raţe, sub ochii încîntaţi ai cetelor de pierde-vară, nedumeriţi de aşa miracol ecologic. (**I. P.**)

● Un recent referendum în Liechtenstein (33.000 de locuitori, PIB 30.000 de dolari pe cap de locuitor) i-a dat prinţului Hans-Adam II mai multe puteri, printre care şi aceea de a demite un guvern considerat incompetent. Unii deplîng acest viraj spre dictatură, ei cred că principatul riscă să fie sancţionat, dacă nu chiar exclus din Consiliul Europei, deoarece nu mai corespunde standardelor democratice ale acestui organism. Centrul mondial financiar are o cunoscută industrie de dinţi artificiali şi proteze dentare, fibre optice şi timbre, dar şi construcţie de maşini. E de sperat că guvernele vor fi competente, că prinţul va fi moderat şi că industria nu va produce arme de distrugere în masă. (**M. B.**)

● E primăvară şi s-a deschis sezonul la manifestaţii: vinerea trecută, am asistat la două astfel de spectacole de stradă. 1) La fîntînă, în faţa Institutului de Arhitectură, s-au strîns vreo 30 de inşi, cu steaguri americane, pentru un miting de susţinere a SUA şi aliaţilor lor din campania din Irak. 2) Vizavi, pe tăpşanul din faţa Teatrului Naţional, vreo 30 de tineri (unii minori) manifestau pentru pace: plete, flori, arme de butaforie, tot tacîmu'. Fără slogane, fără instigări, fără argumente, totul într-o desăvîrşită apatie şi plictiseală. Numai statuia lui Caragiale părea să zîmbească, amestecată, nu ştiu cum, printre manifestanţi. La revoluţie! (**M. M.**)

● Vinerea trecută, vreo 50 de bucureşteni „relativ bine îmbrăcaţi" – după cum ţine *Adevărul* să precizeze – s-au adunat în Piaţa Universităţii clamînd pentru Bush şi SUA, împotriva lui Saddam, cu pancarte elocvente: „Viva Aznar!", „Frère Jacques / Dormez-vous?". De la o fereastră a Facultăţii de Litere li s-a strigat: „Huo, comuniştilor!". După memoria solidă a auzului meu greu încercat, este cel mai nostim urlet emis de o minte şi de un gîtlej în aceşti ultimi 13 ani la Bucureşti. (**R. C.**)

● Auzi, bobocule? Florăresele nu-şi vor mai putea vinde lalelele, dacă nu vor avea acreditarea Ministerului Agriculturii, sectorul de flori urmînd a fi restructurat conform standardelor europene. Tot Guvernul a înaintat Parlamentului un proiect de lege prin care se înfiinţează în România profesiunea de detectiv particular. Cu florărese europene şi detectivi privaţi, dar curat constituţionali, e cazul să te mai şi trezeşti, bobocule! (**R. C.**)

UNEORI, UNII NU PREA ÎNŢELEG MESAJUL: NU POŢI MIMA FERICIREA PE STR. LABIRINT

● Pe Prima TV poţi vedea, uneori, emisiuni OK, ştiri sobre şi, mai nou, mitocănia contrafăcută (şi plictisitoare) *Big Brother*. În intermezzo-urile publicitare, însă, apar nişte tineri (şi tinere) arieraţi (mai ţineţi minte şlagărul: „Sîntem tineri români / Avem inimi curate"?). Respectivii se uită fix şi bovin, uneori întorc capul, îi bufneşte rîsul, alteori dau cu pumnul (dinăuntru) în televizorul nostru şi, în fine, o sexsimbolistă, cu figură de telefonistă stagiară, ne priveşte – după ce camera i-a măsurat cei 1,80 m – elocvent. Ai cui sînt, frate? (**S. S.**)

● Moţiunea de cenzură dezbătută în Parlament pe 31 martie a avut ca prim – şi singur – efect creşterea masivă a vînzărilor bufetului din incintă *(Libertatea,* 1 apr. a.c.). Salivînd probabil la gîndul ouălor şi găinilor din curtea premierului, parlamentarii au dat năvală la tejghea şi au consumat aprig cafele şi sandvişuri. Unii au mai şi vorbit de la tribună – tot cu gura plină. (**A. C.**)

● La Beijing, un protestatar împotriva războiului afişa o pancartă pe care scria: „WAR – NO; DEMOCRACY – YES". Poliţiştii chinezi nu prea au înţeles mesajul. (**C. G.**)

● Billy Corgan, ex-Smashing Pumpkins, actualmente Zwan: „Nu poţi mima fericirea. Poţi mima nefericirea – sînt o grămadă de oameni cu bani care o fac –, dar nu şi fericirea!". (**a. l. ş.**)

● Pe str. Labirint magazinele nu se prea ţin lanţ. Unul dintre ele, aproape de colţul cu Traian, poartă un nume incitant: „Antichităţi". În vitrina sa pot fi văzute, pe lîngă un domn mustăcios aproape nemişcat, rafturi ordonate cu zahăr, ulei, făină. (**I. P.**)

SĂ RECUNOAŞTEM, S-A SPULBERAT ŞI ULTIMA BUCURIE A ROMÂNULUI: O MIE DE ZILE DIN CAUCIUC NATURAL 100%

● Cineva spunea, la noi în redacţie, că cea mai OK „big-brother-istă" este Nadira – pentru că „mai pune mîna pe-o carte"... Recunosc că argumentul nu mi-a făcut-o mai simpatică. Sîmbăta trecută am aflat şi de ce: pentru că autorul ei preferat este Paulo Coelho, iar romanul preferat – evident – *Alchimistul*... Obligaţi să-şi declare preferinţele literare, cei mai mulţi au fost previzibili *(Pe aripile vîntului*, *Poveşti nemuritoare*, Petre Ispirescu şi... Ion Druţă!), dar doi (Alida şi Florin) au reuşit să mă surprindă: prima a ales *Legăturile primejdioase*, cel de-al doilea, *Narcis şi Gură-de-Aur*... Numele autorilor au fost maltratate („Koderloss" şi „Hize"), dar – să recunoaştem – e mai mult decît am crezut! (**a. l. ş.**)

● Ne-a zdrobit Danemarca la fotbal. S-a spulberat şi ultima bucurie a românului (vezi şi *Dilema* de săptămîna trecută, ultima notă de la rubrica aceasta). Luni dimineaţă, *Naţional* a fost singurul care a pus punctul pe i şi a consacrat evenimentului o pagină întreagă cu chenar negru: „Doliu în România. Ne-a murit fotbalul!". Dar nu şi voluptatea ferparelor. (**R. C.**)

● O firmă de construcţii spune într-o reclamă pe Internet că oferă o vilă cadou dacă îţi întîrzie lucrarea comandată mai mult de o mie de zile. Adică aproape trei ani. Deci poate depăşi termenul contractual cu 999 de zile fără probleme. Iar dacă îl depăşeşte şi pe acesta, depăşirea poate fi definitivă. Fiindcă, oricum, apoi ţi se dă o vilă cadou (probabil pe alte zeci de mii de zile – poate urmaşilor), poate chiar vila pe care ai plătit-o şi nu ţi-a fost terminată la timp. Totul e să ai încredere. (**A. M.**)

● Nu mi-a trecut prin cap, cînd le-am luat din magazin, că aveam să primesc felicitări pentru gestul meu anodin. Ajuns acasă, le-am scos din învelişul lor de plastic şi am dat peste o bucată de hîrtie, semnată de firma VETRO DESIGN SRL, care iată ce-mi scrie: „Vă felicităm pentru folosirea mănuşilor din latex pentru menaj, spălatul vaselor, îngrijirea animalelor, reparaţii auto, grădinărit, etc. Aţi achiziţionat un produs de calitate din cauciuc natural 100%, special creat pentru confort, protecţie şi frumuseţe." Bravo mie! (**D. S.**)

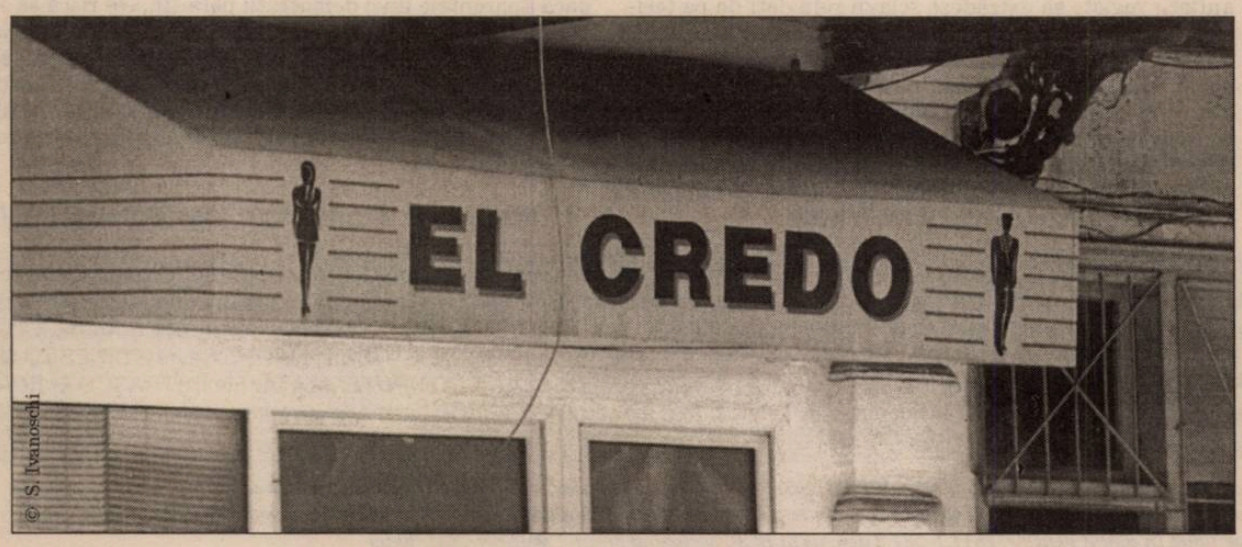

Paul KRUGMAN

Bogăţie şi sărăcie în SUA

Paul Krugman este profesor de economie la Princeton şi editorialist la The New York Times. *Krugman este unul dintre cei mai înverşunaţi critici ai administraţiei George W. Bush; în articolele sale, autorul analizează raporturile dintre interesele clasei foarte avute şi politica promovată de administraţia republicană. Textul de faţă este o traducere prescurtată a unui text al său preluat de* Courrier International *sub titlul* Mains basse sur l'Amérique. Comment les très très riches ont floué les classes moyennes. ***(M. M.)***

Pe vremea adolescenţei mele, cînd locuiam în Long Island, una din îndeletnicirile mele preferate era să admir superbele locuinţe ale „epocii de aur". (Cîteodată, termenul se traduce prin „epoca banilor" şi desemnează perioada ce separă sfîrşitul războiului de secesiune, 1865, de declanşarea primului război mondial, în 1914.) Aceste adevărate palate nu erau numai capodopere ale arhitecturii, ci alcătuiau un omagiu adus unei societăţi apuse, în care bogaţii îşi puteau permite să angajeze o armată întreagă de oameni care să se ocupe de întreţinerea casei – de dimensiunea unui castel european – şi de toate treburile domestice. Pe vremea cînd contemplam aceste case, epoca lor se stinsese deja. Nici una dintre case nu era folosită ca locuinţă privată. Cele care nu au fost transformate în muzeu găzduiau sediile unor şcoli private sau cămine pentru bătrîni.

Căci America în care am crescut eu – America anilor '50 şi '60 – era, în toate privinţele, o societate a claselor mijlocii. Imensele diferenţe de venit şi de bogăţie din epoca de aur dispăruseră. Desigur, sărăcia era destul de răspîndită, dar pe vremea aceea ea era mai degrabă considerată o problemă socială, nu una economică. Desigur, cîţiva oameni de afaceri extrem de bogaţi, moştenitorii unor averi fabuloase, duceau o viaţă cu totul diferită de cea a americanului de rînd; însă nu erau atît de bogaţi ca acei acaparatori de avere care au construit castelele. Epoca în care plutocraţii constituiau o adevărată forţă în societatea americană părea să aparţină unui trecut îndepărtat.

Realitatea de zi cu zi confirma impresia că societatea a devenit egalitară. Persoanele cu studii superioare şi cu slujbe bune (cadre medii, profesori universitari, chiar avocaţi) pretindeau adesea că ar cîştiga mai puţin decît muncitorii afiliaţi unui sindicat. Familiile cît de cît înstărite locuiau în case cu două nivele, o dată pe săptămînă venea femeia de serviciu şi îşi petreceau concediul în Europa. Dar, ca toţi ceilalţi, îşi înscriau copiii la o şcoală de stat şi conduceau singuri maşina. Dar asta a fost de mult. America claselor mijlocii, America tinereţii mele era o altă ţară.

La ora actuală, 1% dintre familii cumulează 16% din venitul total brut şi cam 14% din venitul net. Această parte a populaţiei s-a dublat practic în ultimii 30 de ani. Strict matematic, veniturile familiilor modeste ar fi trebuit să crească mai puţin decît veniturile medii. Este exact ceea ce s-a întîmplat de fapt. Dacă nu luăm în calcul inflaţia, venitul mediu al unei familii a crescut, între 1979 şi 1997, cu 28%. Dar venitul unei familii aflate pe linia mediană nu a crescut decît cu 10%. Cît despre veniturile celor 20% aflaţi în partea inferioară a acestei situaţii, ele chiar au scăzut puţin. (...)

Ne lăudăm adesea cu formidabila creştere economică înregistrată de SUA în ultimii ani. Dar de cîteva zeci de ani, de pe urma acestei creşteri economice americanul de rînd nu a prea profitat. Pe vremea cînd constructorul de automobile General Motors era numit de angajaţi *Generous Motors,* mulţi se bucurau de siguranţa locului de muncă, garantat prin contract. Mulţi dintre ei aveau o asigurare care era valabilă chiar şi după o eventuală concedire. Şi un program de pensii care nu depindea de fluctuaţiile bursei. Astăzi, marile companii fac adesea concedieri masive. A-ţi pierde locul de muncă înseamnă să-ţi pierzi asigurarea medicală şi – milioane de americani au învăţat asta pe banii lor – un fond de pensii administrat de compania angajatoare nu garantează neapărat o pensionare confortabilă.

Dacă sistemul american creează într-adevăr atîtea inegalităţi, el generează totuşi venituri bunicele, şi „toată lumea are de cîştigat". Aceasta este concluzia unui articol dintr-un număr special din *Business Week*, intitulat *25 de idei pentru o lume în schimbare*. Una dintre aceste idei era că *cei bogaţi se îmbogăţesc, iar asta este ceva absolut normal*. Veniturile cele mai mari sînt produsul unei economii de piaţă care încurajează şi recompensează rezultatele bune. Sistemul permite acest gen de performanţe, altfel spus, privilegiaţii nu adună averile în defavoarea oamenilor de rînd ca mine sau ca dvs. Însă dacă stăm să ne gîndim bine, ne vom da seama că explozia remuneraţiei patronilor nu prea are a face cu performanţa lor. Jack Welch se număra printre cei mai bogaţi 10 şefi de companie din SUA în 2000 şi probabil că îşi merita onorariul. Nu acelaşi lucru îl putem spune despre Dennis Kozlowski de la Tyco sau despre Gerald Lewin de la Time Warner care figurau, şi ei, pe aceeaşi listă. (...)

Mulţi americani cred că, trăind într-unul din cele mai bogate state din lume, o duc mult mai bine decît oriunde în lume. America e ţara cu cel mai mare PIB pe cap de locuitor. Nu doar bogaţii sînt mai bogaţi ca în alte ţări, ci şi familiile obişnuite. Din păcate, nu este deloc adevărat. Recent, magnatul IT conservator Glenn Reynolds a făcut senzaţie afirmînd că PIB-ul pe cap de locuitor în Suedia este comparabil cu cel din Mississippi: „Vedeţi, aceşti ridicoli susţinători ai politicii partizane au sărăcit!" – a fost concluzia lui Reynolds. Dacă suedezul mediu este la fel de sărac ca locuitorul mediu din Mississippi (un stat cu o rată a PIB sub media din SUA), atunci este cu siguranţă mai puţin favorizat decît americanul mediu. Dar cifrele arată că suedezii trăiesc cu trei ani mai mult decît americanii, mortalitatea infantilă din Suedia este doar jumătate din cota înregistrată în SUA, iar analfabetismul este cu mult mai scăzut.

Cum este posibil aşa ceva? Indicativul PIB/cap de locuitor este uneori înşelător. Suedezii au mai multe zile de concediu decît americanii. Faptul că timpul lor de lucru este mai scurt decît în SUA este o opţiune, nu un eşec. PIB-ul real pe ora de muncă este cu 16% mai scăzut decît în SUA (paritatea suedeză este similară cu cea din Canada). Acest venit inferior faţă de SUA se explică în primul rînd prin faptul că bogaţii noştri sînt *prea* bogaţi. Familia medie din Suedia trăieşte comparabil cu o familie medie din SUA: presiunea fiscală mai puternică din Suedia este compensată de asigurări de sănătate şi de servicii publice mai bune. Iar pe măsură ce coborîm pe scara veniturilor, vom vedea că nivelul de trai este cu mult mai ridicat pentru săracii din Suedia decît pentru cei din SUA. Foarte puţini suedezi ştiu ce înseamnă sărăcia: în 1994, doar 6% aveau venituri mai mici de 11 dolari pe zi, faţă de 14 dolari, cît era venitul minim american. (...)

Nu putem înţelege ce se petrece în SUA fără să evaluăm amploarea, cauzele şi consecinţele acestei din ce în ce mai mari inegalităţi şi mai ales fără a cuantifica incredibila concentrare a averilor în mîinile cîtorva, foarte puţini, bogătaşi. (...)

Anul trecut, Senatul a examinat textul unei legi prin care se urmărea introducerea unui impozit pe plusvaloare pentru americani care au renunţat la cetăţenie ca să evite fiscalitatea din SUA. Senatorul Phil Gramm s-a inflamat atunci, spunînd că un astfel de proiect de lege ar fi demn de Germania nazistă. Desigur, este o părere excesivă, dar nu mai excesivă decît metafora folosită de Daniel Mitchell de la Heritage Foundation (un *think-tank* untraconservator) pentru a descrie proiectul de lege care urmărea obstrucţionarea acţiunilor de reînfiinţare a societăţilor în afara graniţelor din raţiuni fiscale. Mitchell a calificat proiectul de lege drept „echivalentul fiscal al verdictului Dred Scott", făcînd aluzie la decizia Curţii Supreme din 1857 de a ordona statelor antisclavagiste să extrădeze sclavii refugiaţi de pe teritoriul lor. Cele două comentarii reflectă foarte bine două schimbări radicale din viaţa politică americană: pe de o parte, creşterea polarizării, pe de altă parte, tendinţa din ce în ce mai vizibilă a politicienilor de a apăra interesele celor bogaţi – mă refer la interesele celor foarte bogaţi, nu la cele ale oamenilor înstăriţi, căci numai o persoană cu un patrimoniu mai mare de cîteva milioane s-ar putea gîndi la exil din raţiuni fiscale.

Care este subiectul de dispută al partidelor? Economia. Aş simplifica spunînd că partidul democrat vrea să taxeze averile celor bogaţi şi să-i ajute pe săraci, iar republicanii vor să ţină impozitele şi cheltuielile sociale la un nivel cît mai scăzut. Pe vremea Americii claselor de mijloc, o astfel de descriere ar fi fost de-a dreptul caricaturală, căci pe atunci politica nu îşi avea fundamentul în economie. Era o ţară cu totul diferită de America de astăzi. McCarty, Rosenthal şi Pool cred că „dacă veniturile şi avuţiile ar fi distribuite cît de cît echitabil, atunci oamenii politici ar face o politică în funcţie de conflicte inexistente". Altfel spus, inegalitatea crescîndă a veniturilor explică întrucîtva clivajul politic din ce în ce mai mare.

Polarizarea politică s-a produs din cauza faptului că republicanii au tras prea tare la dreapta, şi nu pentru că democraţii s-au deplasat spre stînga. Politica economică a luat-o şi ea în favoarea celor privilegiaţi. Importantele reduceri de impozit din ultimii douăzeci şi cinci de ani – cele hotărîte de Ronald Reagan în anii '80 şi cele hotărîte de George W. Bush – au cîntărit puternic în favoarea celor bogaţi. Principala creştere de impozit din această perioadă, creşterea impozitului pe veniturile din muncă, s-a produs în anii '80 şi viza în primul rînd clasa muncitoare.(...)

Exemplul cel mai frapant al evoluţiei politicii în beneficiul celor bogaţi este mişcarea în favoarea suprimării taxelor pe succesiune. Aceste taxe reprezintă în primul rînd un impozit pe avere. În 1999, doar 2% dintre succesiuni, cele mai mari, l-au suportat, şi jumătate din impozit a fost plătit doar de 3.300 de succesiuni, adică 0,16% din total, valorînd în medie 17 milioane de dolari.

Un asemenea impozit, care vizează un număr atît de mic de persoane şi generează venituri considerabile la buget ar fi trebuit să fie receptat de opinia publică drept popular şi să nu se izbească de o opoziţie politică puternică. Cu atît mai mult cu cît se spune că taxa pe succesiune promovează valorile democratice limitînd capacitatea averilor foarte mari de a forma dinastii. Cum se explică atunci campania pentru abrogarea acestei taxe?

Cu siguranţă, cei care ar avea de profitat sînt foarte puţini, dar au mulţi bani şi mai ales multă influenţă. Ei sînt genul de oameni care atrag imediat atenţia oamenilor politici, aflaţi într-o continuă goană după fonduri electorale. Partizanii abolirii acestei taxe au reuşit să convingă o bună parte a opiniei publice de caracterul ei nefast. Mi-am dat seama de acest lucru discutînd cu cîţiva pensionari înstăriţi. Ei au şi denumit taxa un „impozit pe moarte". Foarte mulţi dintre ei consideră că patrimoniul lor ar fi serios afectat de această taxă, cînd în realitate ar plăti foarte puţin sau deloc. Aceste idei nu sînt întîmplătoare. Ele au fost promovate în mod deliberat între altele şi de către Heritage Foundation, finanţată, aţi ghicit, de cîteva familii foarte înstărite.

Ceea ce se petrece în SUA e un proces care se consolidează de la sine. Pe măsură ce prăpastia ce-i separă pe bogaţi de săraci devine din ce în ce mai adîncă, economia politică apără din ce în ce mai aprig interesele unei elite; iar serviciile publice destinate populaţiei, cum ar fi educaţia, rămîn cu tot mai puţine fonduri.

SUA anilor '20 nu erau o societate feudală. Erau, totuşi, o ţară în care privilegii imense, adesea moştenite, contrastau puternic cu mizeria în care trăia populaţia de culoare. Erau, totuşi, o ţară în care statul era în slujba celor privilegiaţi şi nu lua în seamă aspiraţiile oamenilor de rînd. Această epocă, se spune, a trecut. Chiar aşa? Inegalităţile din SUA de astăzi au ajuns la acelaşi nivel ca în anii '20. Marile moşteniri nu mai joacă un rol important în societatea noastră, dar cu timpul – şi prin abrogarea taxării succesorale – se va permite formarea unei elite ereditare prea puţin preocupate de clasa mijlocie. Noua elită va exersa o enormă influenţă politică. În cartea sa intitulată *Bunăstare şi democraţie*, Kevin Philips afirma că dacă democraţia americană nu se primeneşte, atunci averea va forma baza unui regim nedemocratic, plutocraţia. Este un punct de vedere radical, dar e de înţeles, trăim o epocă a extremelor. Chiar dacă aparenţele unei democraţii persistă, ele riscă să se golească de sens. Spre ce ne îndreptăm? Spre o ţară în care marile privilegii vor fi rezervate celor care ştiu să se descurce; o ţară în care omul de rînd îşi vede viitorul blocat; o ţară în care angajamentul politic pare inutil, căci, pînă la urmă, numai elita îşi vede apărate interesele.

traducere şi adaptare de Matei MARTIN

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 524
11-17 aprilie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CUM VA ARĂTA LUMEA DUPĂ RĂZBOI

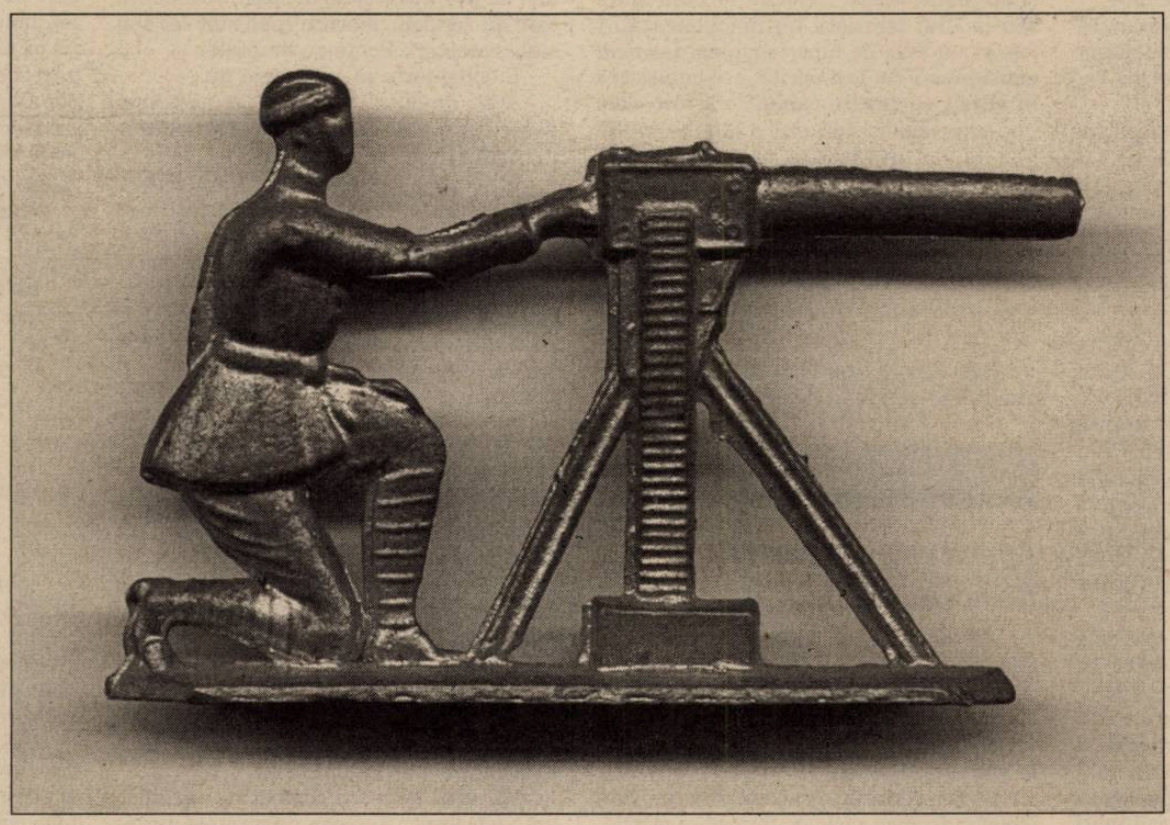

„Cum să nu repudiezi războiul? Și totuși, în acest caz, eu susțin politica intervenționistă a președintelui Bush. (...) Dacă marile puteri europene s-ar fi opus intențiilor ofensive ale lui Adolf Hitler, umanitatea ar fi fost scutită de ororile celui de-al doilea război mondial. Toate acestea sînt valabile și pentru cazul irakian? Da. Hussein trebuie să fie oprit și dezarmat.“

ELIE WIESEL, premiul Nobel pentru pace

„Acest război nu e legitim, toți știu asta, e împotriva tuturor legilor scrise. Bush folosește tonurile mesianice ale intervenției benefice. Powell a încercat să-l legitimeze, dar nu a reușit, iar acum se vorbește de un război «drept». (...) Ne îndreptăm către un dezastru epocal.“

MASSIMO CACCIARI, filozof italian

Andrei PLEŞU – „Câteva întrebări pentru democrațiile avansate“ (pagina 3)

GRATUIT

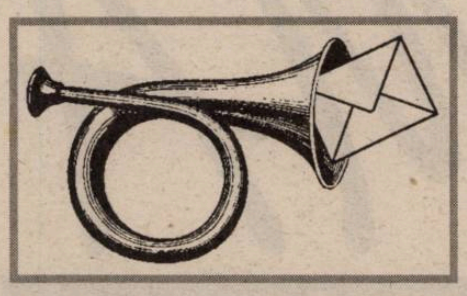

Nr. 517: *„Trecutul nu trece“*

Articolul lui Andrei Oișteanu despre Holocaust

Dl Andrei Oișteanu ne-a transmis, amabil, două scrisori primite de Domnia-sa din partea unor bine cunoscute personalități ale vieții noastre ideologice.

Dragă Andrei

În articolul despre Holocaust, ai pus punctul pe i. Într-un text succint, asta se cerea făcut. Cred însă că acum ar trebui să sugerezi o re-formulare corectă (din punct de vedere istoric și moral) a textului Ordonanței și a definiției Comisiei de cultură a Senatului, dînd tu (și alții care știu despre ce este vorba) o formulare pe care s-o promovezi apoi printr-o campanie publică. Aș susține o asemenea campanie prin semnătură, eventuale texte publicistice etc. Cîtă vreme persistă confuziile pe care le-ai semnalat, toată discuția publică a problemei e imposibilă.

Toate bune

Sorin ANTOHI

Stimate domnule Andrei Oișteanu,

Referitor la articolul dumneavoastră despre Holocaust din *Dilema*. Textul dumneavoastră mi se pare important și mă determină să fac cîteva comentarii.

Aș susține observația dumneavoastră, că interpretarea pe care Comisia parlamentară o dă Holocaustului este rău motivată. Dacă recunoașterea Holocaustului are la noi o miză, aceasta este miza luării în considerare a crimelor împotriva evreilor pe teritoriile românești, nu cele din lagărele naziste (care sînt evidente).

Pe de altă parte, nu aș urma opinia conform căreia în definiția Holocaustului ar trebui incluse și măsurile de discriminare a evreilor. Asta, întrucît esența Holocaustului este dată de caracterul său genocidar. Or, Convenția internațională dă o definiție a genocidului care rămîne sursa de inspirație obligatorie. Ea distinge între „discriminări“ și măsuri care, chiar dacă nu sînt crime, au această natură (precum sterilizarea).

În sfîrșit, deși cred că este nevoie de o lege care să interzică promovarea în spațiul public, de către autorități, a simbolurilor unor responsabili precum Antonescu, sînt împotriva pedepsirii penale a negaționismului. Argumentele sînt mai elaborate. Am scris un text pe acest subiect, care apare ca anexă la volumul meu „Extremismul de dreapta în România“.

Cu stimă,

Gabriel ANDREESCU

La zi

Cum i-am întîlnit eu pe americani

De multă vreme mă duc în sezonul acesta la tratament, la Eforie Nord. Sînt acolo trei hoteluri pe malul mării, legate prin culoare acoperite de un sanatoriu (încă!) foarte frumos, cu suprafețe mari acoperite cu marmură albă și instalații care funcționează (încă!) foarte bine. (În fiecare an se amenință cu desființarea lui, dar, de șaisprezece ani, încă nu s-a întîmplat.) Unul dintre hoteluri, căruia i s-a făcut puțină față și apoi a fost decorat cu patru stele, a fost ocupat de soldați americani. Cînd am sosit eu, cei cîțiva ocupanți ai hotelului fuseseră evacuați și americanii tocmai sosiseră. Era un frig groaznic și unii pacienți, cu nervii mai slabi, au plecat indignați acasă. Rău au făcut – a doua zi a început să se încălzească. „S-a cumpărat combustibil cu banii americanilor“ – au spus unii. (Se pare că sistemul de încălzire e comun.) „E frig pentru că trebuie să-i încălzim și pe americani“ – credeau rău-voitorii. Unii erau de părere că le dăm și de mîncare. Nu părea să-și aducă nimeni aminte că americanii au fost cîndva așteptați – deși erau acolo destui oameni în vîrstă.

Toată lumea știa – de la TV – că Saddam e un ticălos, dar despre necesitatea de a face sau nu un război contra lui nu avea nimeni nici o părere. (O modestă comparație cu Ceaușescu – „nici unul nu a știut să plece la vreme“ – nu a stîrnit comentarii.) Însă toți se temeau de eventuale – neprecizate bine – represalii, iar declarațiile belicoase irakiene nu au îmbunătățit situația. Autoritățile locale au participat și ele la psihoza generală – au început să numere cutiile de conserve din Constanța (evident, un asediu era de așteptat!), adăposturile antiatomice (nu cred că există vreunul!) și au sfătuit populația să-și cumpere măști de gaze (?!). Pe americani nu-i vedea nimeni, veneau și plecau la baza lor de la Kogălniceanu cu mașinile. Eu am întîlnit însă doi – erau niște băieți drăguți care făceau jogging pe faleză. Cum eu stăteam pe bancă singură, m-au salutat. (Recepționera de la hotel nu-mi răspundea întotdeauna la salut...)

Izbucnirea războiului – deși anunțată – a fost ultima lovitură. Mulți au renunțat la cîteva zile de tratament – deși fuseseră plătite cu mulți bani și multă osteneală – și au plecat acasă. Evident, la Baia Mare sau la Cluj teroriștii nu funcționează. A fost și un atac de hipertensiune. Iar cînd emisiunea TV a fost oprită – se hotărîseră în sfîrșit să repare cablul! – a fost clar: „vin chinezii!“ a declarat o familie îngrozită. Eu am ajuns acasă cu bine și la timp (poate altă dată vă voi povesti și despre trenurile românești, sînt multe de spus!) și nu am întîlnit nici un chinez.

Marina SOFRONIE
București

P.S. Curios, am vrut să scriu despre americani și a ieșit despre români.

Replici

Apelul dnei Mihaela Roșioru (nr. 522, pag. 2)

Am onoarea de a răspunde apelului doamnei Mihaela Roșioru din nr. 522: „Profesori din toată țara, combateți-mă!“: N-am sărit în sus, nu (prea) am combătut-o, dar de la noi, din Ploiești, lucrurile se văd un pic altfel.

Să le arătăm cu ce ne ocupăm noi. Să-i obligăm frumos, viclean, fără să se prindă, să ne dea o șansă. Șansa de a le arăta că existăm. Mi s-a întîmplat asta, să constate elevii la jumătatea semestrului că sînt viu. Un sentiment reconfortant. Dar erau puțini.

Pentru ceilalți nu existam. Cu unii mă întîlnesc acum la facultate (am fost profesor de liceu, acum sînt asistent universitar) și mă privesc ca pe o stafie. Ia uite, ăsta apare și la nivelul următor.

Alții nu înțeleg că, în acest context diferit, trebuie să mă comport altfel cu ei (alții nu înțeleg pur și simplu conceptul „TREBUIE“). După un semestru de Deontologie *trebuie* rămîne o abstracție, se întîmplă numai la alții. Pentru ce vreți să fiți liberi?

Nu, pentru că trebuie e ceva din lumea voastră. Păstrați-l. Nu se cîștigă nimic cu el.

Atunci „adevărul se măsoară în bani gheață“ (W. James). Un filosof a spus asta înaintea voastră. Deci puteți învăța ceva din filosofie.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Probabil, dar nu ne interesează, e greu, dacă tot e așa frumoasă, păstrați-o. Decît să îl îndrăgim pe acest James, mai bine ne prefacem idealiști. Poate așa ne lăsați în pace.

Dar spuneți că profesorii care vă dictează fără să vă diferențieze figurile sînt răi. Nu vă respectă. Atunci de ce nu participați la discuții, cînd aveți ocazia? *Pentru că e obositor.*

Ați spus că v-a plăcut mitul peșterii, că Platon spune adevărul, că numai ieșind din peșteră începem să trăim.

E greu, ne doare capul, de ce ne obligați să gîndim?! Păi, n-ați spus că Platon...

Atunci, să vă explicăm pe înțelesul dumneavoastră. Lăsați-ne în peșteră. Dictați-ne, dați-ne ceva clar determinat de tocit. Așa scăpăm și unii și alții mai ușor.

Și-atunci de ce veniți la școală? Doar facultatea nu-i obligatorie. *Da, dar fără diplomă nu se mai poate, plus părinții, plus că la muncă de la vîrsta asta...*

Dar diploma dacă s-ar da degeaba?! *Ce bine ar fi!* Păi, Platon, Kant... *'Ai, dom'le, că deja ești enervant.*

Sau se poate ca o carte să-i scoată din apatie. Să le arate că există o lume în care lucrurile se văd altfel. S-ar putea că viața din afara peșterii să fie frumoasă. Și atunci merită drumul. Devine frumos să vii la școală. Dar dacă îi mințim? Dacă școala e un spațiu paradisiac? Dacă îi pregătim pentru o lume care nu există? Am fost de multe ori definiți ca oameni care se ascund de *real-life* între zidurile școlii. Studenții care au serviciu, afaceri, copii sînt cei mai slabi receptori. Poate au dreptate.

E obligatoriu să credem că nu.

Aveți dreptate că nu vor să ne spună despre ei. La ce bun? Sîntem într-adevăr lumi diferite.

Mai este o categorie, elevi fără orizonturi culturale, fără bani, cu părinți fără studii, dar care respectă foarte mult instituția școlii. Sînt cei care apreciază enorm un profesor care îi respectă, care îi recunoaște ca ființe individuale (o văd ca pe o favoare, social se simt ca numere într-o massă, iar cineva cu un statut superior îi tratează ca și cum ar fi în aceeași categorie). Sînt singurii care cred că un profesor merită respectat. Pe ei școala îi poate ajuta, îi poate trimite în afara cartierului. Cei care spun că iubesc aglomerarea urbană imbecilă în care s-au născut mint cu nerușinare. Unii cîștigă din asta mulți bani. Adolescenții le preiau superficial mesajul pentru că are biiip-uri. Dacă i-am putea convinge că putem înjura și noi la fel de bine, i-ar pune pe Paraziții alături de James.

Merită din partea noastră efortul? Mi se pare amuzant, oricum nu mi-a plăcut niciodată teoria pragmatistă.

Nu cred că v-am combătut, dar dacă un adolescent va sesiza diferențele dintre cele două texte, înseamnă că nu încercăm în zadar să-i înțelegem.

Cu multă simpatie,

Ciprian APETREI
ciprian_apetrei@yahoo.com

N.red.: Sperăm să se înțeleagă că replicile în cursive aparțin unui dialog între semnatar și elevii săi. Sperăm, dar ne facem și datoria...

Articolul d-lui Andrei Gaghi (nr. 521, pag. 8)

Vă scriu datorită amărăciunii pe care o simt după ce am citit articolul scris de Andrei Gaghi despre diaspora română în Franța.

Acesta reflectă cîteva adevăruri (în special referitoare la emigranții din anii '80) și multe, dar multe neadevăruri care rănesc.

Nu sînt nici „normalien“, nici informatician, ci un român venit pe meleagurile de aici în '93, doctor inginer în aerospațiale, fost olimpic român la fizică, organizator al unei conferințe despre imaginea României (împreună cu soția, la Asociația presei străine din Paris, pe 14 martie), al unui forum franco-român la Senatul francez cu sprijinul Senatului francez, al Ambasadei române, al Camerei de comerț franco-române, al BBW și în special al soției mele și a multor tineri români din diaspora (acei tineri huliți și nedreptățiți în acel articol – mare păcat și există un Dumnezeu care le vede și le știe pe toate, dar... fiecare dintre noi acționează în spiritul și conștiința sa și astfel este bine, să-i fie conștiința ușoară redactorului dumneavoastră!). Și toate acestea făcute pentru că nu-mi uit rădăcinile, pentru că sînt mîndru de accentul meu aici, pentru că rulez R-ul și nu îl graseiez și pentru că îmi pare rău că nu-mi pot folosi cunoștințele în țară. Încerc de altfel să fac totul la nivelul meu pentru a putea să-mi practic meseria în țară (mă lupt să conving colegii din EADS să deschidă un centru de cercetare la noi).

Vă scriu pentru a informa pe domnul Andrei Gaghi că a-l copia pe Cioran este poate un lucru nefolositor în timpurile de acum cînd România încearcă să-și croiască (cu împlinirile și mai ales neajunsurile) un drum spre democrație. Vă scriu pentru a-i comunica d-lui Andrei Gaghi că îi stau, atît eu cît și cîțiva informaticieni, normalieni, X-iși, centralieni (da, sînt singur ca pe oamenii care m-au ajutat la organizarea evenimentului sus-amintit îi pot convinge) la dispoziție pentru un dialog constructiv care ar propune soluții pentru evoluția relațiilor din diaspora (sînt într-adevăr cîteva tipuri reprezentative), dar și pentru cum ar putea fi aceasta folosită pentru *lobby*-ul – o, cît de necesar! – țării noastre.

Este oare domnul Andrei Gaghi un om de onoare?! Eu sper și cred din toată inima că da...

O zi bună și numai de bine

dr. ing. Călin PĂUN
Coordonator de cercetare la
Office National d'Etudes et Recherches Aerospatiales, paun@onera.fr.
tel: 00 33 6 85 43 28 40

(portabil, printre altele gratuit în Franța și deci neputînd folosi nicidecum ca „semn de recunoaștere socială specific românească“ sau ceva de genul acesta ca citat din articol), www.onera.fr. www.ad-astra.ro

P.S. Doamne, mă gîndesc și acum la cîte invective voalate face apel d-nul Gaghi și mă întreb de unde atîta dispreț (era mai bine poate să ne înjure pe toți pe față, l-am fi iertat, căci e simplu de minte, dar dînsul este inteligent și cred că are motive și cauze adînci pentru a fi scris așa ceva... de aici dorința de dialog, ori poate trecem noi pe lîngă ceva ce nu vedem?... ori dînsul?).

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Familiaritatea**
- **România în alianțe**
- **Ecologia**
- **Imaturitatea**

Andrei PLEȘU

Cîteva întrebări pentru democraţiile avansate

1. Cît de departe trebuie să meargă încălcarea drepturilor omului într-o ţară, pentru ca „principiul non-intervenţiei“ (al „neamestecului în treburile interne“) să fie invalidat? E un fapt că principiul acesta e, pentru dictatori, o adevărată religie. Retorica suveranităţii, a poporului care trebuie să-şi hotărască singur soarta, e limbajul curent al acelora care subzistă politic tocmai prin suprimarea liberei voinţe a cetăţenilor. Cînd poţi interveni pentru a disloca o dictatură, fără să procedezi arbitrar sau interesat şi fără să ţi se spună că faci pe poliţistul universal? Ce alte soluţii (legitime) sînt posibile, în afara celei militare, dat fiind că embargourile şi comisiile de control sînt, de regulă, inoperante. (Dictaturile se disting întotdeauna prin virtuozitatea cu care se slujesc de orice, în avantaj propriu: embargourile se încalcă şi creează imaginea fotogenică a victimei, iar comisiile de control se pot uşor domestici, devenind excelente soluţii de temporizare.)

2. Care este legitimitatea juridică şi morală a unui organism internaţional (în speţă ONU), în care majoritatea ţărilor membre *nu* sînt democraţii consolidate, iar multe sînt, direct, dictaturi? După ce criterii poate fi luat ca valid în materie de drept internaţional votul unor ţări fără nici o legătură cu practicile statului de drept? Pe ce se bizuie autoritatea unei instanţe a cărei Adunare Generală aplaudă în picioare un discurs al lui Idi Amin din toamna lui 1975, validează cu majoritate de voturi (sub secretariatul general al lui Kurt Waldheim) o rezoluţie (propusă de conferinţa mondială a femeilor!?) împotriva sionismului mondial şi oferă, de curînd, preşedinţia Comisiei sale pentru Drepturile Omului Libiei, adică lui Gadhafi? Acceptarea Chinei în Consiliul de Securitate, pasivitatea totală în timpul masacrelor din Ruanda, ineficienţa patentă în mai toate crizele războiului rece, admiterea pe picior de egalitate, în 1973, a RDG-ului şi RFG-ului ca membri ONU şi tot soiul de alte asemenea „ingeniozităţi“ politice nu conferă, cred, organizaţiei prea multă credibilitate. Pérez de Cuéllar ştia probabil ce spune, la începutul misiunii sale: „Consiliul de Securitate este inapt să reacţioneze în chip hotărît, pentru soluţionarea conflictelor internaţionale“.

3. De ce dictaturile sînt tratate cu altă măsură decît terorismul? Dictaturile nu sînt, în fond, altceva decît *terorism de stat, terorism instituţionalizat*. Un popor care trăieşte decenii întregi în mizeria fizică şi psihică a spaimei, văduvit de drepturile fundamentale, umilit de o obedienţă impusă, dispreţuit, înfometat, expus neîncetat unui tratament arbitrar, nu e mai puţin traumatizat decît orice altă colectivitate aflată sub atac terorist. Şi totuşi, Ceauşescu e primit la curtea Angliei, Fidel Castro cîntă latineşte la înmormîntarea lui Mitterand, ca să nu mai vorbim de Brejnev, Mao sau Kim Ir Sen, adevărate vedete internaţionale, luate în serios pe la toate curţile lumii. Pînă şi Saddam reuşeşte să aducă pe scena publică mondială milioane de „simpatizanţi“, convinşi că războiul împotriva lui e o nedreptate. (Deunăzi, un filozof sloven la modă în Vest îi găsea meritul de a fi „ateu“, într-un context fundamentalist!). Împotriva dictaturilor nu se protestează! În orice caz nu atît de „global“ şi de nobil ca împotriva războiului care le pune în pericol. Juventutea şi intelectualitatea marilor metropole nu s-a mobilizat niciodată atît de masiv contra regimurilor dictatoriale ale lumii, pe cît de masiv se mobilizează, de două-trei săptămîni, pentru a-i oferi lui Saddam Hussein o nesperată pleaşcă propagandistică. Asta pentru că „ororile războiului“ se văd la televizor, în vreme ce ororile dictaturii nu devin cunoscute, de obicei, decît după înlăturarea ei. Şi pentru că războiul e, oricum, ceva rău; cine ar contesta-o? Şi pentru că Bush Junior e incult şi cam primitiv.

4. Întrebare specială pentru Franţa şi Germania: ce diferenţă este între atacarea Belgradului pe vremea crizei kosovare şi atacarea Bagdadului astăzi, din moment ce prima li s-a părut normală, iar a doua nu? „Bine, dar sîrbii omorau albanezi“ – mi-a răspuns un prieten neamţ. Ca şi cînd e mai puţin grav să omori irakieni, şiiţi şi kurzi. Şi încă o întrebare: ce subtilă speculaţie morală poate justifica o alianţă „pe principii“ cu Rusia, China şi Siria?

5. Evident, nicăieri în lume politicienii nu sînt fete mari. Şi SUA şi Marea Britanie au interese proprii, ca şi Germania şi Franţa. Toţi îşi fac calcule şi toţi invocă valori pure. Nu pot, totuşi, să nu pun, în final, o întrebare sentimentală: nu tulbură pe nimeni faptul că pe frontul irakian mor nu Bush şi Blair, ci soldaţi (americani şi britanici) neştiuţi, care o fac *cu convingere*, încredinţaţi că slujesc o cauză bună? Cîţi dintre noi am fi gata să ne riscăm viaţa (a noastră sau a copiilor noştri) undeva la marginea lumii, în timp ce tot mapamondul ne fluieră? E democratic şi cuviincios să credem că trupele aliate sînt o adunătură de mercenari cinici, de prostănaci obedienţi sau de puberi naivi? Dar dacă şi ei şi familiile lor (vezi sondajele de opinie din cele două ţări) au sentimentul acţiunii îndreptăţite, al cărei profit e nul prin raport cu riscurile? Şi dacă cei care organizează, pe marile bulevarde occidentale, vesele chermeze anti-războinice se răfuiesc în realitate (fără să-şi dea neapărat seama) nu cu Bush şi cu Blair, ci cu buna-credinţă a celor de pe front?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Incompetent, dar nervos

Obsedat de imaginea sa şi avînd la dispoziţie un aparat (oficial şi neoficial) de propagandă redutabil, guvernul Năstase a dorit mereu să fie văzut ca eficient şi competent. Siguranţa de sine s-a răspîndit de sus în jos, iar miniştrii par mereu că ştiu ce spun, îi tratează cu condescendenţă pe critici, opoziţia şi ziariştii, şi îşi permit să fie sistematic grosolani. Se conturează astfel un model de comportament ce devine coerent: nervozitatea incompetenţilor bine înfipţi în demnităţi.

Cazul gazonului de pe stadionul „Lia Manoliu“ conţine toate ingredientele: guvernul s-a autosesizat după meciul mocirlos cu Norvegia şi s-a lansat într-o aventură gratuită de salvare a mîndriei naţionale, în ideea că aceasta depinde de starea ierbii. Deşi banii nu erau mulţi iar interesul public era maxim lucrarea a fost atribuită tot prin reţelele clientelare, un fel de gîndire la nivelul rubricii „Jurnalul lui Tetelu“ din *Academia Caţavencu*, în ideea că dacă se poate, de ce nu? Responsabilitatea a fost distribuită la nivel de minister şi în ultimele două luni ministrul Şerban Mihăilescu (orice asemănare cu personaje fictive este neintenţionată) părea a fi fost delegat să se ocupe de iarbă. Iar sentimentul că este cel mai bun şi absolut infailibil a atins cote ilare. Ministrul Şerbănescu era dispus să ţipe la oricine se arăta sceptic. După ce eşecul a fost total şi, mai rău, vizibil la televizor, cu cea mai mare audienţă de faţă, un alt ministru mereu nervos, Octav Cozmîncă, a dat vina pe Dumnezeu, pe un ton deloc umil. Povestea e comică, dar reface caraghios un tipar comportamental: autorităţile intervin acolo unde nu au ce căuta, se dovedesc incompetente, dar se feresc de responsabilitate.

Există însă şi domenii în care incompetenţa guvernului are efecte seriose, mai importante decît iarba şi mîndria rănită a microbiştilor. Codul Muncii, adoptat anul trecut fără dezbateri, pentru că guvernul este prolific în a legifera dar prea firav să reziste unor eventuale critici, era menit să modernizeze o piaţă haotică, unde relaţiile de muncă funcţionau în baza unor legi diferite acumulate de-a lungul anilor. Numai că în loc să pună ordine în sistem, Codul Muncii l-a aruncat total în aer, stricînd şi acele mecanisme pe care viaţa şi piaţa le creaseră în lipsa unor legi cuprinzătoare, clare şi uşor de aplicat. Guvernul a legiferat fără să cunoască realitatea, a reglementat pe baza experienţei şi prieteniilor sindicale ale ministrului, toate relaţiile de muncă au luat drept model pe cele din uzinele metalurgice. Toată economia flexibilă, firmele mici, asigurările, consultanţa, ONG-urile, presa, pînă la nivel de asociaţie de proprietari, sînt acum în aer şi aşteaptă normele de aplicare. Asaltat de contabili şi directori care habar nu au ce ar trebui să facă, Ministerul Muncii arată că este capabil să întreţină şi să prolifereze haosul, nicidecum să îl limiteze. Vrînd să îndrepte o greşeală din trecut, s-a produs un întreg lanţ de greşeli, retractări, alte greşeli din care e greu să înţelegi ceva, prescurtat: „scandalul mămicilor“. Este evident că sistemul public de asigurări nu este destinat mamelor cu venituri mari şi situaţia nu se putea prelungi. Ministerul ar fi trebuit să creeze mecanisme pentru asigurări private şi să lase contractele încheiate să se deruleze. Dar s-a încercat un fel de politică haiducească în ideea că cei cu salarii bune pot fi păcăliţi, că tot au bani. S-a ajuns prea tîrziu la un compromis prin acceptarea contractelor în curs. Cu acelaşi aer cu care făcea bancuri de mahala pentru care un ministru occidental s-ar fi trezit cu internaţionala feministă pe cap, ministrul Sîrbu juca rolul unui om mărinimos faţă de mămicile înstărite, nişte hrăpăreţe isterice care vor să trăiască pe spinarea celorlalţi. Hodoron-tronc şi fără legătură cu scandalul s-a elaborat o politică de egalizare a veniturilor mamelor tocmai bună să descurajeze natalitatea la nivelul clasei mijlocii, încurajînd-o la familiile cele mai sărace. Cei care trăiesc acum din venitul minim garantat (peste un million de persoane) vor depăşi acest venit mulţumită noilor alocaţii. Iar actualele alocaţii pentru copii reprezentau sursa de venit principală pentru multe din aceste familii. Tiparul sociologic nu este strălucit: mediu rural, educaţie minimală, fără loc de muncă şi fără perspectivă. Patru milioane pe lună, tentaţie suficientă, iar după doi ani cînd vor reveni la venitul minim garantat, vor avea şi un copil în plus.

Convinşi că sînt competenţi şi extraordinari, miniştrii văd gazonul verde, iar viitorul copiilor roz. Cine nu este de acord este politicianist, neconstructiv, plătit de alţii, răuvoitor. Dacă insistă este cazul să se intervină la patronii postului de radio.

▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

18.250 de zile

Lichtentaler Pfarrkirche. Concertul de orgă – orga la care a cîntat Schubert – a început. Intru doar în grăbit pelerinaj, apoi mă aşez pe o bancă, în ploaie, sub fereastra casei de alături – o casă mică şi şuie, ieşită din alinierea arhitecturii imperiale a Vienei, cu o cîrciumioară de oropsiţi ai sorţii la parter, numită, emblematic, *Küss den Pfennig* – unde am locuit timp de o lună cu o bursă de la *Institut für die Wissenschaften vom Menschen*. O lună incredibilă, în care am fost plătit doar ca să exist, aşa cum şi cît mă duce capul. O lună plină şi rotundă ca o monadă, în care nimic nu poate fi adăugat şi nimic nu poate fi omis, o lună care există în mine ca o icoană a propriei mele vieţi şi la care simt nevoia să mă închin acum ca un păcătos, cerîndu-mi iertare pentru lunile care au urmat.

Inevitabil îmi revin în minte cîteva rînduri din *Uşa interzisă* a lui Liiceanu, pe care o păstrez pe noptieră din ziua apariţiei sale: „Perioada mea heidelberghează se apropie de sfîrşit. *Am umplut-o bine*. Şi cît este de important că e aşa! Pentru că la o scară condensată şi ca şi cum aş fi experimentat-o în laborator, am avut senzaţia că îmi trăiesc viaţa în varianta ei îmbunătăţită sau că am aflat cum ar fi trebuit, «într-o viaţă mai bună», să mă port cu ea. (...) Dar cine ne împiedică să gîndim aşa încă din zorii vieţii şi să ne gîndim viaţa – exact aşa cum e, de altfel – ca pe o perioadă de zile numerabile? Dacă la 20 de ani ţi-ai spune: «Ai în faţă, cu puţin noroc, 50 de ani plini, adică 18.250 de zile. Astea sînt zilele vieţii tale. Vezi ce faci cu ele.» Şi pentru că sînt zilele vieţii *mele* şi pentru că miza lor e însăşi miza vieţii mele, nu sînt ele, toate şi fiecare în parte, alcătuite dintr-o calitate aparte a timpului?“.

Şi tot Liiceanu are extraordinara onestitate de a pune în discuţie „pudoarea filozofilor, incapabili să prelucreze în discursul lor iubirea şi să-i asigure acesteia «în sistem» un loc pe măsura celui pe care ea îl ocupă în viaţa lor.“ „Dar de ce?“ – se întreabă fără urmă de retorică filozoful. Specialistul ştiinţelor sociale nu poate decît să ofteze cu o uşoară invidie: cel puţin filozofilor le rămîne Moartea. Cum poţi să-ţi „umpli bine“ însă o viaţă de intelectual al ştiinţelor sociale în măsura în care condiţia însăşi a acestor ştiinţe este eludarea Iubirii şi a Morţii din cîmpul lor de competenţă? Divorţul ştiinţă publică – iubire/moarte privată îşi împarte cele 18.250 de zile precum doi soţi geloşi, destrămînd „calitatea aparte a timpului“ care nu este altceva decît „viaţa ta“.

E drept că antropologia, dacă o „trăieşti“ consecvent, are un straniu avantaj în acest context. Faimosul său „relativism“ este, în fond, dacă nu un exerciţiu de iubire, cel puţin o practică a sim-patiei. De asemenea, intuiţia fundamentală a antropologiei poate fi considerată aceea că umanul începe cu darul: eşti ceea ce dărui şi trebuie să dărui ca să ai. De la Mauss şi al său „Eseu despre dar“, prin Lévi-Strauss sau Bataille, acesta rămîne filonul umanist profund al acestei discipline. Antropologia devine astfel o „observaţie participativă“ a acestei practici a umanului. *A dărui timp* – adică a iubi şi a muri dimpreună – ar putea fi atunci un mod savant de a-ţi umple bine viaţa.

Uşor de zis, dar mai greu de făcut, în condiţiile în care unitatea cu care ne măsurăm aceste 18.250 de zile „bine umplute“ a devenit agenda – iar aceasta nu ştie să „dăruie timp“, ci doar să „împartă timpul“. Şi, astfel împărţit cu eficienţă, timpul îşi pierde calitatea sa de „timp al vieţii tale“.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Privatizarea ştiinţei

În fruntea treburilor obşteşti se află un guvern decis să-şi respecte legămîntul de a privatiza tot ce mişcă – şi mai ales ce nu mişcă – în ţara asta: desfrunziţii codri, extenuatele rafinării, vastele uzine producătoare de agregate nevandabile – avîntul inexorabil al privatizării nu putea trece cu vederea ştiinţa, începînd cu lăcaşul perpetuei sale întineriri: Universitatea. Sub vechiul regim, administratorul unic al învăţămîntului universitar era statul. Avantajele acestui binefăcător monopol nu lăsau loc nici unei îndoieli: el înnobila adevărurile ştiinţelor particulare inspirîndu-le din adevărul suprem consemnat în operele insurmontabilului conducător şi gînditor.

Grija pentru concertarea ştiinţelor exacte cu ştiinţa inexactă revenea ministerului găzduit în pitorescul edificiu din preajma Cişmigiului. Slujbaşii instituţiei erau împărţiţi pe căprării, unul dintre ei fiind uns staroste al ştiinţelor sociale. Activitatea junelui cinovnic se distingea mai curînd prin hărnicie decît prin creativitate. Roşi de invidie, parte din colegii lui vedeau în el un cumulard, încadrat în personalul unui minister şi strecurat printre discreţii colaboratori ai altuia.

Tranziţia îl transfigurează pe fostul obscur funcţionăraş mulgător de la două oi într-o personalitate publică de prim rang: el este luptătorul inegalabil pentru o cauză la rîndul ei inegalabilă: înflorirea învăţămîntului universitar privat. Piaţa privatizării unîversitare este categoric dominată de instituţia pe care el o chiverniseşte cu un succes răsunător. Pe lîngă instruirea contra plată a marii aglomeraţii de studenţi, universitatea călăuzită de el, patronată de o fundaţie academică, are propriul său studio TV, desfăşoară o reclamă asurzitoare şi publică periodic rapoarte de activitate încheiate cu fotografia şi semnătura autografă a rectorului. Răsfăţul instituţiei s-a materializat în amiciţia cu care a fost tratată de diferitele formaţiuni succedate la guvernarea ţării.

Superioritatea universităţii private asupra universităţii de stat este izbitor ilustrată prin simpla alăturare a şirului de palate de care dispune prima şi spectacolul dezolant al căminelor în care se înghesuie studenţii universităţilor de stat achitînd dublul cost impus de reguli şi rotunjit de intendenţi.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Rapoarte şi demisii

Pe 31 martie, Departamentul de Stat al SUA a dat publicităţii raportul pe 2002 asupra respectării drepturilor omului. În capitolul rezervat României, există şi cîteva paragrafe referitoare la libertatea de expresie. Nu găsim nimic nou acolo, şi tocmai asta e îngrijorător: ce scrie în raportul Departamentului de Stat seamănă cu ce s-a scris în raportul de ţară al Comisiei Europene, apărut în toamna 2002, în raportul emis de Committe to Protect Journalists (publicat şi el de curînd), în ancheta publicată anul trecut de Institute for War & Peace Reporting (IWRP) şi în alte asemenea documente. Pe scurt, problemele libertăţii presei în 2002 au fost cam aceleaşi ca şi în

© S. Ivanoschi

2001: presiuni politice şi economice din partea puterii şi a grupurilor de interese, pedepsirea cu închisoarea a insultei şi calomniei, diverse forme de intimidare a jurnaliştilor şi a editorilor de presă (de la controale fiscale repetate la procese şi la „convingerea“ unor firme de a nu mai da publicitate la anumite ziare). Ca o notă aparte, există şi „şantajul cu NATO“: jurnaliştilor li se spune, în diverse forme, să fie cuminţi pînă intrăm în NATO şi în UE – cu alte cuvinte, să nu „strice imaginea ţării“. Rapoartele menţionate mai sus – inclusiv cel al Departamentului de Stat – nu uită cele cîteva cazuri flagrante: schimbarea înainte de termen, printr-un vot de partid, a conducerii radioului public, presiunile exercitate asupra *Ziarului de Vrancea*, încercarea de a vota o lege a dreptului la replică şi comunicatul MapN în care ziariştilor li se reamintea că „viaţa e scurtă“, replica dată de preşedintele ţării ziarului *Wall Street Journal Europe* în legătură cu un articol despre foştii securişti („President Ion Iliescu lashed out at *The Wall Street Journal Europe* over an article questioning the trustworthiness of Romania's former Securitate“, scrie în Raport).

Concluzia Raportului în legătură cu asemenea atitudini faţă de presă e clară: „*Such threats undermined other efforts by Romania to convince NATO that the country is making needed reforms*“. Cred că oamenii care lucrează în diversele structuri ale puterii din România ar trebui să citească de mai multe ori această frază (pot s-o şi înveţe pe de rost, nu strică) şi să reflecteze asupra ei. Aşadar, în concepţia Departamentului de Stat, eforturile ţării noastre de a se integra în NATO *nu sînt subminate de ce scriu ziariştii*, ci de încercările politicienilor de a limita libertatea jurnaliştilor, de a le induce autocenzura şi de a-i determina să scrie „cuminte“. Aici se vede foarte limpede deficitul nostru de cultură democratică şi distanţa dintre politicienii români şi cei din ţările mai vechi într-ale democraţiei. În Statele Unite şi în celelalte societăţi democratice, e un loc comun ideea că mugurii progresului social se află în *dezbaterea argumentată*, în discutarea pe faţă, în public, a tuturor problemelor societăţii. Din dezbaterea publică rezultă soluţia cea mai bună şi se ajunge la compromisul politic şi social. La noi, pe urmele vechii atitudini totalitare faţă de libertatea de expresie, mulţi politicieni cred că aspectele neplăcute trebuie ascunse, că nu trebuie să-i deranjăm cu argumente critice pe conducătorii noştri ocupaţi să ne edifice mai-binele comun (în ideea că „ştiu ei mai bine, căci de-aia sînt la putere“), iar că problemele despre care nu se discută nu există. În faţa străinătăţii, trebuie să ne prezentăm frumos aliniaţi şi să ne pronunţăm în unanimitate pentru intrarea în NATO şi în UE. Nimic mai iluzoriu. Pentru o societate democratică, unanimitatea e suspectă, „consensul deplin“ e absurd, lipsa criticii sau a poziţiilor contrare curentului majoritar e un semn de debilitate a organismului social. Iar ideea că trebuie să ascundem de ochii străinătăţii aspectele neplăcute, eşecurile şi poticnelile şi că trebuie să ne afişăm în public doar cu măreţele noastre realizări nu este altceva decît o rămăşiţă a gîndirii de tip propagandistic. Nu mai putem păcăli pe nimeni, eventual doar pe noi înşine. Dacă, de voie, de nevoie, politicienii români au învăţat de-a lungul tranziţiei anumite reguli ale comportamentului democratic, persistenţa în dorinţa de a controla „producerea discursului public“ dezvăluie o tară profundă: incapacitatea de adaptare la pluralitatea discursurilor. Ceea ce implică o nostalgie a discursului unic.

Din păcate, ceea ce se spune în rapoartele instituţiilor internaţionale în legătură cu presiunile asupra jurnaliştilor a fost confirmat recent: trei excelenţi jurnalişti de la radio Europa FM, în frunte cu Rodica Culcer, directoarea ştirilor, şi-au dat demisia pentru a protesta împotriva intruziunilor în activitatea editorială. E de două ori trist: întîi, pentru că se întîmplă în continuare aşa ceva; apoi, pentru că se demonstrează încă o dată că în faţa presiunilor exercitate de mediul politic ori de grupurile de interese, jurnaliştii sînt singuri: doar conştiinţa lor profesională poate duce lupta cu interesele celor puternici. Îi susţin, eventual, cîteva ONG-uri. În rest, opinia publică dormitează, nu are nici o atitudine faţă de această temă: faptul că oamenii care au puterea încearcă să controleze ce află şi ce nu află cetăţenii nu pare a fi o problemă pentru cei mai mulţi dintre noi.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Din război

● În timpul campaniei din Irak, soldaţilor americani care simt nevoia să citească li s-a pus la dispoziţie un număr de cărţi, atent alese de comandanţii lor. La începutul campaniei, cele mai frecvente lecturi au fost *Henric al V-lea* de Shakespeare şi *Despre război* de Sun Tzi. Cînd încercuirea Bagdadului s-a desăvîrşit, cărţile „uşurele" şi haioase au devenit mult mai solicitate. Două lucruri mi se par remarcabile în acest context. Lecturile trădează nevoile noastre şi putem spune că, la început, militarii aveau nevoie de motivaţie, de un sens profund pentru acţiunea lor, de putere interioară şi de o mediaţie de bună calitate pe tema destinului. Cînd operaţiunile militare au intrat într-o logică şi într-un ritm care le-a făcut să devină tot mai clar previzibile şi cînd înaintarea soldaţilor americani s-a oprit la porţile capitalei irakiene pentru regrupare după un drum lung parcurs în forţă, a apărut oboseala, nevoia de relaxare şi găsirea acelor resurse interioare care să facă mai acceptabil contactul diurn cu realitatea tragică a războiului. Pe de altă parte, existenţa unei armate care, în timpul operaţiunilor de război, are un fel de bibliotecă de campanie, care umblă în urma coloanelor de blindate aflate în ofensiva, mi se pare a fi încă un element notabil între altele, multe, care definesc războiul contemporan.

● O nouă temă pentru strategi, dar nu numai pentru ei: cînd se va termina acest război? Sau, mai exact, ce anume trebuie să se întîmple pentru ca actuala coaliţie să se considere, oficial, victorioasă? Care sînt semnele sfîrşitului victorios al acestei campanii militare? Regimul Saddam Hussein este deja paralizat şi, probabil, în termen de zile însuşi liderul irakian va fi capturat, dacă nu cumva va reuşi să fugă profitînd de haosul instaurat în Irak. Mai departe, nu va fi nici o problemă ca, în contextul prezenţei militare aliate, un guvern pro-democratic să fie instaurat la Bagdad. E previzibil, însă, că un atare guvern va avea nevoie încă multă vreme de sprijinul armat al actualei coaliţii.

● În privinţa reconstrucţiei Irakului, am serioase îndoieli că marile corporaţii americane se vor implica în acest proces. Investitorii de mare anvergură sînt, totuşi, precauţi din cale afară. Să ne gîndim, de pildă, că o ţară ca România, aşa cum o ştim, nu li se pare un loc prea sigur de investiţii. Atunci ce poate să spere o ţară ca actualul Irak? Să ne aducem aminte, de asemenea, că înainte de începerea campaniei din Afganistan se vorbea de un miliard de dolari care vor fi investiţi în această ţară în primul an de după căderea regimului taliban. Priviţi spre Afganistan, dacă mai ştiţi pe unde se află, şi veţi vedea cu ochiul liber cît de prezenţi sînt investitorii promişi. Acest precedent ne învaţă că, în situaţii de tip Irak, speranţele privind reconstrucţia stau în iniţiative guvernamentale sau în efortul conjugat al comunităţii internaţionale sub auspiciile unor organizaţii internaţionale.

● Există, însă, o imensă diferenţă între Irak şi Afganistan. Ţara lui Saddam este al doilea producător de petrol din lume. Al doilea izvor de petrol de pe planetă, odată aflat sub controlul unui regim democratic, pro-occidental şi anti-fundamentalist, poate însemna începutul sfîrşitului pentru multe regimuri suspecte, care şi-au bazat stabilitatea şi susţinerea externă exclusiv pe puţurile de petrol de pe propriile teritorii naţionale.

● Dintre toate poveştile războiului, cea mai emoţionantă este cea a salvării soldatului american Jessica Lynch, de 19 ani. Capturată de armată irakiană, Jessica Lynch a fost recuperată de camarazii ei în urma unei acţiuni a forţelor speciale americane care va face, cu siguranţă, subiectul unui film artistic. Însă ceea ce mi se pare cu adevărat semnificativ în această poveste este că salvarea tinerei a fost posibilă pe baza unor informaţii livrate de un irakian, care a văzut cum Jessica era interogată violent de un ofiţer de informaţii irakian într-un spital din Nasiriyah. Omul nu a putut suporta să vadă cum o femeie de 19 ani, care părea serios rănită, este brutalizată de ofiţerii lui Saddam şi a contactat forţele americane aflate în apropiere. Irakianul, un avocat de 32 de ani căsătorit cu o asistentă medicală care lucra în spitalul unde era deţinută şi interogată Jessica Lynch, a indicat americanilor locul exact unde se găseşte prizonierul. O poveste în care un soldat american datorează viaţa unui civil irakian.

● Iar descoperirea cea mai îngrozitoare este, pînă acum, cea făcută de trupele britanice în timpul unei cercetări de rutină la o bază militară abandonată de irakieni în apropierea oraşului Zubayr, din sudul Irakului: osemintele a sute de oameni împachetate în saci de plastic. S-au găsit, de asemenea, cataloage cu numele şi fotografiile acestor oameni ucişi, cel mai probabil, în represiunea sîngeroasă declanşată de Saddam Hussein împotriva revoltelor iscate imediat după războiul din 1991. Locuitorii din Zubayr nu sînt prea folositori anchetei declanşate imediat de armata britanică. Ei se tem, încă, să vorbească despre aceste atrocităţi, un tînăr localnic spunînd unui comandant britanic: „Oamenii Partidului Baas sînt peste tot...". Sună înfricoşător de cunoscut, nu? ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Paştele, lipit tandru de 1 Mai

Am trăit s-o vedem şi pe-asta: sărbătoarea celor ce muncesc s-a făcut soră de cruce cu sărbătoarea Celui care s-a ridicat la ceruri. Timp de o săptămînă şi ceva vom fi liberi (între mese, fireşte) să defilăm sub steagul roşu brodat cu două lumînări şi-un drob de miel. Cu burţile pline (din toată sărăcia, să ne înţelegem...) va fi mai greu să ne ridicăm la demonstraţie. Dar cel puţin ni s-au creat toate condiţiile. Paştele şi 1 Mai, împreună: ce vreţi dovadă mai sigură că românii ştiu să ia din fiecare ideologie tot ce e mai bun?

Evident, se anunţă deja mici probleme, între care aceea că, în timpul ăsta, cineva va trebui să contribuie la PIB cu ceva marfă. Plăcerea asta va fi lăsată probabil păgînilor din companiile private, care vor încerca, între Paşte şi 1 Mai, să vadă dacă se pot descurca şi fără angajaţii statului. Experimentul ar putea aduce concluzii interesante şi periculoase în acelaşi timp: dacă merge şi fără, înseamnă că restul economiei (de stat, fireşte) poate să nici nu se mai întoarcă la slujbă, odată ce oricum treaba ei e să consume ceea ce produc ceilalţi. O punte de concediu pînă la 23 August ar putea fi astfel o uşurare, mai ales dacă ea ar cuprinde şi alte instituţii între care, nu ştiu de ce, prima care îmi vine în minte e Fiscul.

Dar să lăsăm visele. Mai ales că decizia guvernului de a da liber merită o vorbă bună cel puţin pentru subtilitatea cu care aruncă pisica moartă (de fapt leneşă, ca să fim cinstiţi) în curtea sindicatelor. Să recapitulăm momentul istoric în care vine ea: concedieri masive şi justificate în acelaşi timp, urmate de demonstraţii de stradă în care lideri nervoşi (probabil pentru că guvernul negociază acum direct cu sindicaliştii din teritoriu) promit soluţia împuşcării. În acest peisaj primăvăratic, pauza propusă de sus e de fapt un măr otrăvit: dacă sindicatele o acceptă (şi nu există nici o şansă să renunţe la ea), nu vor mai avea nici o legitimitate morală să ne vorbească de lupta lor pentru dreptul la muncă. Nici ele şi nici membrii simpli nu vor mai putea pretinde că au ceva important de făcut la serviciu, ori că munca lor aduce un beneficiu pentru noi toţi. Dacă te poţi duce acasă o săptămînă fără ca asta să se simtă în conturile companiei, e clar că slujba ta e o păcăleală, o butaforie, un decor de cinema în care nu mai filmează nimeni, chiar dacă tu continui să-ţi joci rolul. Nu poţi să ceri „oprirea falimentării cu bună ştiinţă a întreprinderilor", aşa cum fac sindicatele şi să accepţi în acelaşi timp să laşi de izbelişte aceleaşi întreprinderi timp de şapte zile, fără să te întrebi ce înseamnă asta pentru planul de afaceri.

De fapt, care plan de afaceri? Fabricile acestea n-au nici un plan, în afară de acela de a mai pune mîna pe o subvenţie sau două. Dincolo de cazul lor însă, pauza de sărbători e un eveniment neplăcut pentru alţii, care riscă să plătească salarii pentru patru săptămîni unor oameni care muncesc trei. Aceşti cetăţeni, numiţi cu invidie patroni, au de ales între a-şi vedea de treabă, dacă pot (pentru că şi ei trebuie să lucreze cu instituţii ale statului, care vor fi închise) sau de a trimite oamenii acasă, pe banii firmei. Ei n-au cui să ceară subvenţii, iar îndemnurile lor la muncă sună cel puţin ciudat într-o ţară care a inventat zicala aceea cu „pauzele lungi şi dese".

Sigur, vor fi şi *profitori de vacanţă*, după cum sînt şi profitori de război. Companiile de spirtoase îşi freacă de pe acum mîinile, în aşteptarea vîrfului de consum, prevăzut undeva între ultima slujbă din Duminica Învierii şi prima internare cu comă alcoolică din dimineaţa de luni. Nu e nimic rău aici, odată ce şi această industrie generează slujbe onorabile şi profituri după care merită să deschizi o şampanie. Dar, vorba (apocrifă, desigur) a dlui Văcăroiu: dacă toţi or să bea, cine-o să mai servească?

P.S. Am citit replica dlui Marian Negoiţă la unul dintre articolele mele despre Irak. Şi, cum are mai multă dreptate decît mine, nu pot decît să accept corecţia domniei sale. Cu o singură menţiune: nici eu nu cred în teoriile vechi *(white man's burden,* stadii de dezvoltare) pe care le-am expus acolo. Doar am adus aminte de ele, pentru că aproape se potriveau contextului... ▲

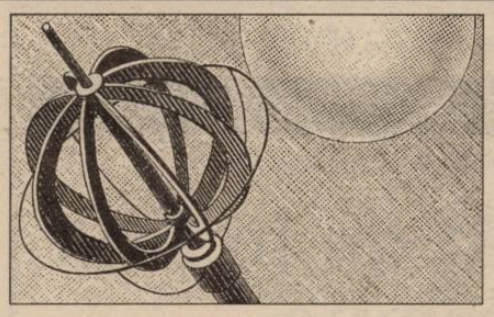

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Alte ştiri

Prima pagină e ocupată de palatele pustii ale lui Saddam, de lupte, de morţii acestui război, de crimele acelui tiran. În celelalte pagini, alte crime, alte masacre, alte procese, desigur alţi dictatori de care nimănui, deocamdată, nu-i pasă: nici celor decişi să lichideze tiraniile, nici manifestanţilor pentru pace.

Cei 1.000 de morţi din Congo de-abia dacă au avut loc la o ştire. Războiul de acolo durează de patru ani, a angajat şapte armate de prin vecini, se spune că au fost pînă acum aproximativ două milioane de morţi (nimeni nu poate oferi o cifră precisă, e un război netelevizat). Un reprezentant al unei organizaţii de caritate ajunge la cifra de 4,7 milioane de oameni, adăugînd celor ucişi în luptă victimele foametei şi ale bolilor. Săptămîna trecută în provincia Ituri au fost masacraţi 966 de ţărani, într-un conflict interetnic stîrnit de forţele ugandeze de intervenţie. Totul a durat trei ore şi au fost folosite arme nesofisticate. Pot avea loc ucideri în masă cu arme proiectate pentru a ucide individual. În replică, se aşteaptă intervenţia militarilor ruandezi. Reprezentanţii trupelor pentru menţinerea păcii ONU s-au deplasat la faţa locului: „Vrem să aflăm ce s-a întîmplat, de ce s-a întîmplat şi cine a făcut-o". În capitala Kinshasa, preşedintele Kabila se străduieşte să formeze un nou guvern, care să dureze doi ani, pînă la alegeri. Ţara unde toate acestea se petrec se numeşte Republica Democrată Congo şi se află în Africa.

S-au dat sentinţele şi în procesul celor 78 de disidenţi de la Havana. Peste 30 dintre ei au fost condamnaţi la lungi termene de închisoare, acuzaţi de trădare, de colaborarea cu puteri străine, că au pus în pericol securitatea naţională. Aşa este încadrat acolo delictul de opinie. Martori ai acuzării au fost prieteni, secretare – de mult timp agenţi ai poliţiei secrete, lucrînd sub acoperire. Acuzaţii – economişti, scriitori, jurnalişti – au semnat felurite documente publice unde susţineau că situaţia din Cuba poate fi îmbunătăţită. Apariţia acestor documente i-a făcut pe unii să creadă că regimul Castro slăbeşte hăţurile. De fapt, se aştepta un moment de neatenţie. Preşedintele Comitetului cubanez pentru drepturile omului şi reconciliere naţională: „acuzaţii n-au avut nici o garanţie, dreptul lor la apărare a fost batjocorit, aşa cum a fost la procesele de la Moscova. Majoritatea avocaţilor şi-au văzut pentru prima oară clienţii în prima zi a procesului". Cît a durat procesul, şeful statului a zăbovit în portul Mariel urmărind tratativele cu nişte piraţi care luaseră vreo cincizeci de ostatici şi ameninţau că îi vor omorî dacă nu li se va permite să ajungă în Statele Unite. Reprezentantul Statelor Unite, James Cason (nume frecvent pomenit în actul de acuzare, relaţiile cu el fiind dovada trădării), le-a spus piraţilor că nu vor putea obţine drept de rezidenţă în Statele Unite. Toate acestea se petrec în Cuba, o ţară din America Centrală, condusă de 44 de ani de Fidel Castro, preşedinte al statului şi conducător al partidului comunist.

În Serbia, s-a emis un mandat de arestare pentru Mirjana Markovici, soţia fostului şef al statului, conducător al partidului comunist, Slobodan Miloşevici, acum judecat la Haga pentru crime de război. În cercetările declanşate de asasinarea prim-ministrului Djindjici, a fost descoperit cadavrul unui fost preşedinte al statului, Ivan Stambolici, dispărut în august 2000. Se bănuieşte că ucigaşii au fost năimiţi de soţia preşedintelui de atunci ca să înlăture atacurile unui adversar periculos pentru că ani de zile fusese un intim al lui Miloşevici, „naşul" carierei lui. Ea a negat orice amestec, dar, prudentă, a plecat la Moscova, unde s-a stabilit şi fiul ei, fugind şi el de un mandat de arestare sub acuzaţia de implicare în crima organizată. Acestea se petrec în Serbia, o ţară europeană.

La Praga a apărut pe Internet, pe site-ul Ministerului de Interne, lista oficială a celor 100.000 de oameni care au colaborat cu poliţia secretă în timpul regimului comunist. În urmă cu vreo zece ani fusese publicată o listă cu 160.000 de colaboratori, aşa numita listă Cibulka, niciodată confirmată, dar nici respinsă de guvern; a fost contestată de mulţi şi unii dintre ei au obţinut reabilitarea în justiţie. În aceste cazuri, pe lista oficială se adaugă o notă explicativă, dar nu se şterge numele. Acestea se întîmplă în Republica Cehă, o ţară din centrul Europei, fostă comunistă, în dorinţa de a afla „ce s-a întîmplat, de ce s-a întîmplat şi cine a făcut-o". ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cît de în faţă trebuie să stai?

M-a luat fi-miu să văd *Captain Cartagus Candoo şi Comorile lui din Gunoaie,* o seară cu marionete, piraţi şi Pandemonium, şi m-a pus să stau în rîndul întîi. Niciodată nu mă aşez în rîndul întîi şi, în cazul de faţă, părea şi foarte periculos din cauza întregului decor făcut din gunoaie, inclusiv un zid de trei metri care părea gata să cadă chiar pe locul unde şedeam. Cum era de aşteptat, doi dansatori îmbrăcaţi în super-resturi care aminteau de fabulos de tristul Pierrot apărură în piruete de după zidul de gunoaie. Au trecut pe lîngă mine, lăsînd în urmă o dîră de cutii de conserve strivite, bilete de autobuz rupte şi pachete de ţigări ghemotocite, o trenă destul de elegantă, la modul gunoiero-urbanist. Nu a trecut prea mult timp pînă cînd spectacolul a devenit interactiv.

Oh, da. Îmi aduc aminte de vremurile în care nu exista loc sigur într-un teatru. Unul dintre primele „frissons de hip" m-a străbătut la un spectacol de Living Theatre la Fillmore East, în New York, cînd actorii au cerut publicului să-şi dea foc la paşapoarte şi la banii din buzunar şi să se dezbrace la pielea goală. Cum de-abia primisem, cu greu, un soi de viză de reşedinţă în SUA, mă cam codeam să dau foc oricărui act de identitate şi nu aveam decît cinci dolari, care să-mi ajungă o săptămînă întreagă. Am fost, însă, foarte fericit privindu-i pe alţii cum o făceau şi m-am bucurat privindu-i pe toţi cum se dezbrăcau, mai ales pe fete. Dar am rămas în fundul sălii, în eventualitatea că publicul i-ar fi dat ascultare tipului ăluia zărghit care striga: „Daţi foc teatrului!".

Tot cam pe vremea aceea am văzut o piesă în regia lui Sam Shephard la St. Mark's Church, care avea un soi de confruntare neplăcută în care actorii, încruntaţi, se aşezau în poalele spectatorilor, strigînd tot felul de chestii politice. Am şters-o cît am putut de repede. Un timp, nici nu mai puteai să te duci la teatru în oraş fără să dai de vreun actor furios care să-ţi strige în faţă oarece. Timpul a trecut, s-a făcut de începutul anilor '70 în San Francisco, viaţa era un Carnaval. Erai „on the bus or off the bus", cum a spus inimitabilul Ken Kesey, dar nu puteai merge pe stradă fără să ţi se ceară să participi la vreo dramă care presupunea golani, travestiţi, poliţie, muzicanţi ambulanţi, clovni, vizionari religioşi, ucigaşi în serie şi mesageri din spaţiul cosmic. Îngerii Luminii şi Cockettes patrulau străzile, ca să se asigure că toată lumea participa la petrecere. Nu exista „rîndul din fundul sălii". Asta îmi plăcea.

Se instalară anii '70 şi mi-a plăcut să stau în faţă la ultimul spectacol Sex Pistols, în San Francisco. Imediat mi-am dat seama de ce rămăsese loc în faţă: încă mai păstrez tricoul scorţoşit de scuipat şi de bere pe care l-am purtat atunci şi nu mă miră deloc că gaşca de *punks* s-a spart. E de mirare cum de s-au unit.

Pierrot-ii de gunoi au deschis cutia Pandorei şi un vălătuc de pene s-a abătut asupra mea şi apoi Captain Cartagus a cerut tuturor celor prezenţi să intre în Kazorchestra sa şi le-a împărţit tuturor nişte *kazoo* de tinichea (găsite!) şi toţi au început să scoată zgomote ciudate şi am dansat. Era foarte drăguţ şi atunci am citit în programul de sală că toate gunoaiele folosite la fabricarea costumelor şi decorurilor au fost „igienizate" şi „neigienizate", ceea ce m-a făcut să mă simt mai bine stînd aşa de în faţă în secolul XXI.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Pacifişti şi mere coapte

Întocmai împăratului din poveste, maestrul B. are trei fete. Cu una am fost coleg de liceu, ea fiind puţin mai mare şi puţin mai diafană decît mine, respectiv decît vremurile acelea destul de discutabile de la mijlocul anilor '80. Pe una n-o cunosc deloc. Iar cu cea de-a treia – trăitoare pe faţa cealaltă a Pămîntului – am luat cina săptămîna trecută, alături de al ei tată şi de o încîntătoare familie de editori. Şi, ca să scurtez această poveste, nici nu venise în faţa-ne desertul de mere coapte că şi ajunsesem în acel punct de neindicat la o cină între oameni serioşi: ne luaserăm în clonţ, cum s-ar spune – pe ce temă? –, pe tema războiului din Irak.

Cînd vine vorba despre acest război, povestitorul capătă un luciu de belicos sadea – pentru că altfel nu înţeleg de ce soarta mi-ar scoate mie în faţă toţi pacifiştii, oricît ar fi ei de urbani şi de amabili, şi de ce francofilia mea nu este suficient de evidentă încît să nu mai culeg toate reproşurile celor foarte suspicioşi faţă de ambiţiile presupus planetare ale Americii insolente.

Or mai fi şi oameni de dreapta pacifişti, precum şi oameni de stînga înţelegători faţă de ceea ce se întîmplă. Eu unul am întîlnit abia cîţiva pacifişti de stînga, în schimb atrag ca un magnet tot felul de reproşuri referitoare la jocul dublu pe care l-ar face dreapta mondială în ansamblu. Rememorez cina cu fata maestrului avînd nevoie de un pretext; nu e tînăra doamnă chintesenţa stîngismului sau pacifismului şi, chiar de-ar fi, nu mă simt cel chemat să lupt împotriva chintesenţelor ca atare. Dar nici nu înţeleg de ce încăpăţînarea de peste un deceniu a lui Saddam ar fi cea chemată să împartă lumea în buni şi răi. Plus că nu mi-e foarte clar cine operează această separare a apelor.

Cum nu înţeleg, de exemplu, de ce pacifiştii momentului se arată a fi, dacă-i zgîndări puţin, mai curînd antiamericani decît filoeuropeni. Antiamericanismul este, pentru unii, un elixir. Am întîlnit, pe două continente, oameni pentru care antiamericanismul rămîne un soi de semn al juneţei veşnice. *Cît timp privesc cu rezerve spre sud, mă simt tînăr* – îmi spunea, anul trecut pe vremea asta, un profesor canadian, cu uşurinţa cu care un bucureştean ar spune că se simte încă în formă atîta vreme cît, locuind în Băneasa, priveşte cu dubii spre Berceni; *e-te drace!*, am zis în sinea mea de paneuropean, înfiorîndu-mă totodată de cît de incorectă politic poate să-mi fie reacţia.

Nu mai înţeleg de ce pacifiştii sînt foarte înfioraţi de ideea dublului standard (de ce Irakul şi nu Coreea nordică etc.). În istoria din urmă pacifiştii au venerat un dublu standard de proporţii. Cu puţine excepţii, pacifiştii cazului irakian au fost foarte relaxaţi în privinţa cazului iugoslav – dar, e drept, între timp antiamericanismul a devenit o modă, strai de *bon ton* pentru un protest care, la drept vorbind, nu are nevoie de motive, ci doar de o ţintă – America, nu?, insolentă. Pe de altă parte, această inculpare a dublului standard mi se pare a fi o greşeală. Bineînţeles că nu există un dublu standard, ci un multi-standard, şi a existat dintotdeauna în politica planetară, normal fiind. În complexitatea lumii, standardul unic e himeră. America a tratat într-un fel comunismul lui Ceauşescu şi în alt fel comunismul lui Brejnev şi în alt fel comunismul lui Castro. La rîndu-i, România, chiar şi în perioada sa de glorie a frăţietăţii cu vecinii, s-a uitat într-un fel la Iugoslavia ultimilor ani ai lui Tito şi în alt fel la Ungaria ultimilor ani ai lui Kadar.

Apoi, chestia cu stînga-dreapta. *Goşiştii* lumii pot să fie cît de mîndri de-ale lor fapte, dar nimic nu mă va convinge că pacifismul, azi, este marca lor. Printre cei care protestează azi – inclusiv la noi – vezi oameni care nu au în comun cu stînga decît, eventual, unghia de la inelar. Ai tot ce vrei: naţionalişti, izolaţionişti, tracomani, dacomani şi monomani. Unde este stînga în peisajul acesta?

În fine. Ceea ce poate contează pînă la urmă este că, la cina despre care vorbeam, maestrul a mîncat în linişte ghiveciul călugăresc şi desertul, dovedind că, în învolburarea lumii, vor fi mereu spirite suficient de liniştite pentru ca lumea asta, aşa cum este, să mai aibă o şansă. Uneori trecută prin foc, dar suportabilă – ca un măr copt.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Între coperţile acelei cărţi celebre

Ce ţi-e şi cu presa asta, mai ales dacă este ea din Vest şi, mai ales, dacă o citeşti pe aceea germană şi franceză. Aşadar citesc analize interesante pe care cu greu le poţi găsi în acelaşi fel şi cu aceleaşi formulări în cea de peste ocean, deşi precis se va impune şi acolo un asemenea mod de abordare a lucrurilor, că de aceea e presa liberă şi slobodă la gură. Aşadar presa europeană proiectează o viziune ornitologică asupra politicii şi asupra politicienilor de la Casa Albă: unii sînt şoimii, sau tabăra şoimilor, alţii sînt porumbeii şi tabăra lor. Cum ar spune Caragiale, curat Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir.

Iată acu', după cum ne instruieşte presa, şi cheia simbolurilor animaliere: în împărăţia cea şoimană de tip neo-conservator petrec şi fac planuri Donald Rumsfeld, vicepreşedintele Dick Cheney, doamna Condoleezza Rice, în timp ce dincolo, printre „columbe", cea mai vizibilă pare a fi Colin Powell. Ce vor unii? Ce vor alţii? Păi, cei dintîi, zice presa, vor multe lucruri: în primul rînd în legătură cu ONU socot că n-are rost să-i tot cîntăm în strune că e un organism care mai mult încurcă decît descurcă, în vremea post-saddamică aceiaşi şoimani nu vor să audă cum că Franţa, Rusia sau Germania ar putea să participe la reconstrucţia Irakului şi că aceasta, reconstrucţia adică, fi-va o afacere înainte de toate a coaliţiei. „Vai, vai!", se vaietă Dominique de Villepin, ministrul francez de Externe şi se întreabă uimit cum că de ce tratăm Irakul şi problema irakiană „comme un gateau", adică în felul unui doboş-tort bănăţean, cînd el ar trebui să fie altfel, adică un doboş-tort gestionat de valorile onusiene (citeşte: ale lui ONU). Pe urmă problema e că aceştia, şoimii, vor remodelarea Orientului Mijlociu prin pax americana, cum zic politologii cei şcoliţi, adică prin rezolvarea pe cale militară a celebrei Axe a Răului. Aici vizate sînt vecinele Bagdadului, adică Damascul şi Teheranul, respectiv Siria şi Iranul.

Se poate aşa ceva? Nu se poate? Cine poate spune acum cu certitudine. Personal, am fost împotriva războiului acestuia din motive hunttingtoniene pe care le socot şi acum valabile. Nu sînt convins că războiul e în măsură să ne apropie. Pe de altă parte, acu' cînd balul a început şi e în toi nu poţi fi altfel decît doritor să se termine cît mai repede prin firească înfrîngere a dictatorului din Bagdad. Un duş rece a primit pacifismul meu cînd am văzut cît de roşie este mişcarea, parcă prea de tot, oi fi eu de centru mai spre neoliberalismul intelectual dispus să aprecieze social-democraţia modernă, dar aici e chiar prea cu slogane din anii '50, las deoparte şi antisemitismul unor lozinci, apoi portretul acela al lui Saddam, cu tot cu mustaţă, la Paris, la o demonstraţie pacifistă. E prea mult şi prea tîmpit. Asta nu înseamnă că nu rămîn la concluzia că evitarea lui Huntington, a predicţiilor acelora blestemate, se poate face mult mai bine decît crede şoimul Donald Rumsfeld, citîndu-l dumnealui chiar pe Al Capone, că o vorbă bună şi un glonţ este mai eficace decît numai o vorbă bună. Dacă e adevărat ceea ce am citit prin presă, şoimul Donald uită cîtă frunză, cîtă iarbă e lumea asta musulmană. De altfel, semne ale conflictului dintre civilizaţii se arată chiar din vremea asta. Cutare şef religios musulman din Londra îndeamnă la Jihad împotriva soldaţilor din ţara în care trăieşte în calitate de cetăţean britanic, alţi imami cer asemenea martiraj şi promit mîntuirea prin crimă. De partea cealaltă sînt animate aceleaşi sentimente, adică preşedintele Bush cu soţia, cu alţi demnitari de rang înalt se roagă pioşi Domnului ca armata americană să biruiască, adică să ucidă cît mai mulţi ofiţeri şi soldaţi irakieni, în timp ce Saddam se roagă şi el Domnului ca Fedayen, Garda Republicană Specială, voluntarii veniţi din alte ţări să omoare cît mai mulţi soldaţi americani şi să-i arate lumii la televizor ca să ştie toţi că Domnul e cu ei şi nu cu păgînii. Adăugaţi la asta şi ceea ce scrie presa mai de stînga, dar şi aceea mai de dreapta occidentală, cît de inspirat scrie ea, presa apuseană, cum că asistăm la înfruntarea dintre cruciadă şi Jihad. Cum spune neamţul: „Pfui, Teufel!" (în care Teufel e numele cel din vechime al Satanei).

E cum s-ar spune treaba pregătită, mai trebuie dat în clocot cît mai bine şi cît mai temeinic, mai trebuie ca premierul italian Silvio Berlusconi, alţii asemenea talentaţi la comparaţii şi alte figuri de stil apropiate acesteia, să sublinieze superioritatea culturii creştin-occidentale faţă de primitivismul muslimic şi am intrat cu arme (mai ales) şi bagaje între coperţile acelei cărţi celebre.

▲

Texte şi opinii de: *Ciprian CIUCU (analist politic) ● Ion CÎNDEA (analist politic) ● Andrei CORNEA (eseist) ● Dan DIONISIE (analist relaţii internaţionale) ● Georgiana ILIE (publicist, revista on-line „dbrom.ro") ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (preşedinta Societăţii Academice din România) ● Andrei POSTELNICU (jurnalist, „Financial Times") ● Adrian SEVERIN (preşedinte emerit al Adunării Parlamentare a OSCE) ● Mihai VARGA (student, SNSPA)*

Unora li se poate părea exagerată întrebarea din titlu: cum va arăta lumea după acest război? Va arăta la fel, nu-i mare scofală. Continentele vor rămîne la locul lor, America va rămîne la locul ei de super-putere, Europa va rămîne la locul ei de super-putere-junior, Rusia la locul ei de superputere pensionară. Despre Saddam Hussein nu aş putea spune nimic. Cînd scriu aceste rînduri un soldat îi bate cu tancul la uşa palatului. După ce se va termina acest război lumea va părea exact la fel. De fapt, s-a schimbat deja, doar că nu ştim cum. Pentru că modul în care oamenii îşi reprezintă lumea s-a schimbat. Deocamdată avem întrebările: ce mai înseamnă suveranitatea statală? Dictatorii nu vor mai putea să facă ce vor la ei acasă? Se poate exporta democraţia cu forţa? Dar dacă noi vedem export de democraţie şi ei se gîndesc

Fără argumente

doar la import de petrol? Şi dacă sînt sinceri, ar trebui să îi dea o lecţie şi bărbosului de alături care tocmai a arestat disidenţi crezînd că nu îl vede nimeni de după fumul din Bagdad? La fel ca Mugabe, tipu' din Coreea şi toţi liderii auto-proclamaţi ai lumii? Sînt haioşi sau vorbesc serios pacifiştii care îl întreabă pe Bush de ce nu invadează şi Coreea, care are arme nucleare, mai ceva ca cele ale lui Saddam? Şi dacă va invada Coreea, ce vor spune apoi? De ce nu şi China?! Şi dacă eşti anti-Bush eşti anti-american? Şi dacă eşti american antirăzboi nu eşti patriot? Sînt simpatici sau enervanţi republicanii ăştia care dau etichete de patriotism? Seamănă cu cineva cunoscut sau sînt eu prea sensibil? Dar democratul care a zis că nu Irakul ci SUA au nevoie de o schimbare de regim? Dacă era după el mai cădea comunismul atunci? Este înfricoşătoare lumea dominată de Statele Unite? Ar fi un unilateralism simpatic? Poate fi jandarmul lumii simpatic? Şi cine i se poate împotrivi? Şi în numele a ce? Dacă cineva îţi aduce plocon democraţia este frumos să refuzi? Dar democraţia nu ar trebui să se exporte singură? Este războiul o soluţie? Dar este pacea o soluţie? De fapt, cînd s-a instaurat domnia păcii universale pe care o strică ăştia acum? Dar ce vină au copiii din Bagdad? Ţi-ar fi convenit să bombardeze americanii Bucureştiul ca să te scape de Ceauşescu? La întrebarea asta se rupe mereu discuţia. Nici nu mai era o discuţie, isteria omniprezentă la nivel planetar tocmai se instalase şi în capul meu.

*În Irak fiecare vorbeşte în numele poporului, spune un articol dintr-o revistă franţuzească (de ce am uitat de Franţa?!). Dar nu numai în Irak, peste tot, toată lumea are dreptate şi planeta este frumos aliniată în spatele fiecăruia. Ce am observat eu este că fiecare se situează în tabăra pro sau anti intervenţie în funcţie de ce părere are despre americani. Dacă America reprezintă patria democraţiei, atunci Saddam merită ce i se întîmplă, dacă americanii sînt noii stăpîni aroganţi ai lumii, atunci poporul irakian are de suferit. Cum poate să arate lumea după această nebunie? Dacă America este patria democraţiei, lumea va fi mai bună. Dacă America este noul stăpîn arogant al lumii, lumea va fi groaznică, dar locuibilă. Oricum, de America depinde totul. Cam asta e ideea şi în paginile ce urmează, doar că oamenii ăştia o spun mai complicat. (**Cristian Ghinea**)*

Alina MUNGIU-PIPPIDI

După ciocnirea civilizaţiilor

În fiecare dimineaţă extrag de sub ştergătorul de parbriz un afiş care cheamă la lupta pentru pace şi contra imperialismului american. Străbat Via Faentina în lungimea ei, peste tot afişele tricolore cu pacea, din care vernilul ce străluceşte ţipător în soarele puternic al dimineţii toscane atîrnă de la toate ferestrele, fie că e vorba de vechi vile de Renaştere de milioane de dolari sau de apartamente de bloc. Deschid e-mail-ul în biroul meu, cel puţin trei cunoscuţi ne-români şi-au amintit de mine şi mi-au mai trimis un nou apel la semnat, sau mai degrabă la nesemnat, pentru că le trimit direct la *cestino*. În marele amfiteatru, Asociaţia de Studii Mediteraneene tună şi fulgeră, cu ajutorul a vreo doi colegi profesori americani care au luat boala comună zilele astea, ruşinea de a fi american, şi vor să întreacă pe toţi europenii în furia lor antiamericană. Chiar acolo unde ar trebui să ne ţinem de treburi serioase, raportul asupra primei lărgiri a Europei şi consecinţele ei, vine Cristoph Bertram, marele guru al politicii internaţionale europene, şi ne spune că terorismul e fabricat de americani ca să-şi justifice dominaţia planetară, şi că nucleul dur european, Franţa şi Germania, trebuie să conteste America şi să-şi asume un rol global. Nu mă pot abţine să nu-l iau peste picior pentru performanţa nucleului dur la Pactul de Stabilitate şi în Balcani în general, dar e mai puţin decît ar merita: am pe masă ultimul lui *paper* care se cheamă „Stay Close to Number One", în care zice exact contrariul a ce ne spune nouă azi – probabil a fost dat la tipar acum trei-patru luni. Sau poate mesajul se schimbă odată cu publicul. Bertram, ca mulţi alţii zilele astea, vrea să facă uitat că a fost atlantist convins şi trece în extrema cealaltă. La Bruxelles, la Comisie, unde sînt *de passage*, francezii şi-au amintit toţi că sînt francezi, grecii că sînt antiamericani, şi numai din zona comisarului de politică externă Chris Patten se degajă oarecare calm, dar Patten e britanic.

Între timp materialele strategice abundă, ca şi întîlnirile despre ce va fi după. Lectura materialelor e atît de deprimantă încît caut în bibliotecă *Cei şapte stîlpi ai înţelepciunii* colonelului Lawrence – şi mă înfurii că nu o găsesc cînd la Bucureşti o avem în două limbi. Una peste alta, ideea că se poate spune ceva *obiectiv şi întemeiat* în circumstanţe precum cele de faţă este aşa de absurdă, încît eu personal nici nu vreau să încerc. Cele ce urmează sînt subiective, întemeiate numai pe intuiţie şi scrise cu enervare. Ca atare, nu m-ar mira dacă se vor dovedi adevărate.

1. Nu mai există Vest şi nu va mai exista o bună bucată de timp. Măreaţa butadă a lui Huntington, Vestul şi Restul, care a scandalizat atîta lume la vremea ei, se dovedeşte o prostie. O parte din Vest e hotărîtă să facă orice ca să nu fie identificată cu ciocnirea civilizaţiilor, chiar să se rupă de „Number One" cum zice dl Bertram. Chiar oameni serioşi din Europa, care nu pot fi văzuţi ca tiermondişti ce şi-au găsit un nou război rece, nu sînt de acord cu administraţia americană în chestiunea Orientului Mijlociu, şi îi vor purta pică lui Bush că i-a dezbinat aşa de uşor, cînd în fond şi cei mai atlantişti dintre ei nu sînt de acord cu unilateralismul american manifestat în chestiunea Kyoto, taxe pe oţel, Tribunalul Penal Internaţional etc.

2. Asta e nimic faţă de resentimentele pe care le vor avea americanii, care ar fi avut sigur un război mai uşor în Irak dacă lupta pentru apărarea lui Saddam nu ar fi fost legitimată de opinia publică internaţională. Franţa, mai mult decît Germania, pare să fie ţinta mîniei americane. SUA vor declanşa o nouă campanie de reformă a Naţiunilor Unite, precum cea a lui Jesse Helms de acum cîţiva ani, şi republicanii în orice caz vor face orice ca Franţa să-şi piardă locul în Consiliul de Securitate. Dacă nu vor reuşi, întreg Consiliul va trece pe linie moartă.

3. Democratizarea şi sfîrşitul istoriei nu vor trece imediat, dacă vor trece vreodată, testul ţărilor musulmane. Europenii au dreptate că există un mare risc ca Irakul de după Saddam să devină a doua Algerie. Logica alegerilor libere favorizează opoziţiile: în Afganistan, după un regim fundamentalist, a fost uşor de montat unul laic. În Irak, după un regim laic, să nu ne mirăm dacă populaţia şiită o să vrea unul islamist. Dacă aşa o să se întîmple, americanii vor suspenda temporar democraţia locală sau vor închide ochii la suspendarea ei, cum s-a întîmplat deja în Pakistan toamna trecută. Democraţia electorală, odată declanşată, va produce tot felul de regimuri în lumea musulmană, toate alese, nici unul simpatic. Cine citeşte *World Values Survey* vede că arabii sînt democraţi, vor alegeri libere. Dar mai vor şi ca femeile să aibă statut inferior, avortul să fie pedepsit drastic, ca şi homosexualitatea.

4. Opinia publică internaţională, această nouă fantomă care bîntuie ecranele televizoarelor noastre, nu-şi va afla liniştea cîtă vreme un republican se va afla la Casa Albă. Mass-media şi activiştii de stînga au reuşit marele succes de a-l face pe Bush să pară mult mai periculos decît Saddam Hussein. În asta s-au întîlnit în mod fericit cu naţionaliştii de doi bani ai planetei, ca Le Pen sau Vadim. Nu sînt acasă, cel mai mult îmi lipseşte să-l aud pe Vadim citînd cu intonaţie din Ramonet, ferocele tiermondist de la *Le Monde Diplomatique* în emisiuni de Marius Tucă. Campania începută cu balotajul din Florida nu se va termina pînă la plecarea lui Bush, Europa va încerca chiar mai mult ca data trecută să fie un actor în alegerile viitoare americane.

5. Antiamericanismul planetar se va duce în sus. Cifrele de astăzi sînt duble faţă de toamna trecută. Oricum s-ar termina povestea din Irak, nimeni nu vrea fraţi mai mari care să spună ce e bine şi ce e rău. Planeta nu mai are chef ca aceşti sectanţi protestanţi, Bush şi Blair, să dea buzna cu ideea lor pretins universală, de fapt anglo-saxon-centristo-iudeo-baptistă asupra binelui şi, mai ales, a răului. Toată planeta e democrată cînd e vorba de a păstra specificitatea culturală sau, mai pe şleau, dreptul fiecărei culturi de a-şi face de cap în (i)morala sa proprie.

6. România şi Bulgaria vor avea necazuri la aşteptata lărgire din 2007. Nu că n-au susţinut pe greii europeni, doamne fereşte, ci, obiectiv, că nu vor fi ajuns la nivelul Europei centrale (nu au ajuns de sute de ani). Comisia Europeană se va agita pentru ele, dar diverse state membre o să tragă de timp. La vremea aceea nu se va mai vorbi de poziţia lor între America şi Europa. Prieteni în Europa nu vor avea mai mult ca azi, cînd nu au deloc, să dea Domnul să mai aibă prieteni în America. Agenda va fi alta atunci, poate şi administraţia. Am întîlnit deja cîţiva democraţi furioşi care cred că noi sîntem cu Bush, nu cu America şi ne-au notat pe acolo.

Pe scurt, ne aşteaptă o perioadă anarhică, în care politica va fi ghidată chiar mai mult ca de obicei numai de interese înguste şi resentimente. Guvernul nostru şi-a ales linia şi stă „close to Number One". Cît de util va fi asta, o să vedem. Personal, mă consolez cu ideea că această politică e aproape de sentimentele mele. Cum însă cine guvernează nu are sentimente nici în general, nici – mai ales – în cazul nostru special, socoteala de acasă riscă să nu se potrivească deloc cu cea din tîrg.

Fiesole, 23 martie 2003

▲

© P. Piscoi

„Soldaţii noştri nu vin în calitate de duşmani sau de ocupanţi. Popor al Bagdadului, aminteşte-ţi că de mai bine de douăzeci şi şase de generaţii eşti strivit sub cizma tiranilor străini care au încercat să instige o casă arabă împotriva altei case arabe pentru a profita de pe urma disensiunilor. Această politică este respingătoare pentru noi, Marea Britanie, şi pentru aliaţii noştri, căci acolo unde domnesc ura şi proasta guvernare nu poate exista pacea, nici prosperitatea."

(din Proclamaţia către populaţia Bagdadului, 8 martie 1917, dată de generalul britanic Stanley Maude)

Dan DIONISIE

Logica şi războiul

Autorul acestor rînduri a argumentat în trecut că, după prăbuşirea sistemului comunist în Europa, viziunea americană asupra relaţiilor internaţionale influenţează relaţiile internaţionale mai mult decît viceversa. Cu alte cuvinte, de la începutul anilor 1990 încoace, sistemul internaţional a tins să copieze perspectiva Washington-ului fără ca imaginea americană să se modeleze după „realitate". Această stranie relaţie de cauzalitate inversă, în care realitatea se pliază imaginii despre ea, s-a manifestat în numeroase ocazii, de la primul război din Golf (1991) pînă la conflictele din Balcani sau la cele două extinderi succesive ale NATO.

Condiţiile pentru ca acest tip de influenţă a viziunii unui actor asupra sistemului internaţional să se manifeste sînt în esenţă în număr de două: actorul respectiv trebuie să aibă o poziţie dominantă în sistemul internaţional şi să avanseze o viziune clară, simplă şi convingătoare, care să poată fi înţeleasă şi adoptată şi de alţii. Cele două criterii se pot răsturna într-o anumită măsură: un actor al sistemului internaţional cu o influenţă mai mică decît a SUA poate totuşi influenţa sistemul dacă posedă o viziune deosebit de convingătoare. Un corolar al acestei teorii este că o politică externă incoerentă a SUA, o viziune neclară şi neconvingătoare, reprezintă o sursă de haos şi dezorganizare a sistemului internaţional. Un alt corolar este că politica mondială este semnificativ influenţată de procesele din politica internă americană care contribuie la formularea politicii externe a acestei ţări. Altfel spus, dacă eşti altcineva decît SUA şi vrei să ai o influenţă, trebuie să faci tot posibilul să influenţezi procesele americane interne în timpul formulării unei anumite politici externe, nu să aştepţi formularea unei politici americane pentru ca apoi să interacţionezi cu ea pe canalele internaţionale consacrate, pentru că atunci este deja prea tîrziu. Dominique de Villepin ar fi avut o influenţă mai mare dacă solicita o audiere în Congres în timpul dezbaterilor din octombrie anul trecut asupra rezoluţiei propuse de Administraţie pentru autorizarea războiului, decît vorbind de la tribuna Consiliului de Securitate.

O afirmaţie de bun-simţ este că atunci cînd ai poziţia dominantă într-un sistem, interesul pe termen lung este să conservi acel sistem. Am dificultăţi să înţeleg cum politica actualei Administraţii de a discredita sistematic instituţiile internaţionale, asupra cărora oricum are mai mult control decît oricine altcineva, poate servi interesele SUA pe termen lung – şi în treacăt fie spus, episodul Irak este cel mai recent dintr-o lungă serie care mai include între altele subminarea tratatelor globale privind protecţia mediului, noua doctrină de apărare bazată pe loviturile preventive, intenţia de retragere unilaterală din tratatul ABM (evitată prin acordul smuls în ultimul moment Rusiei) sau golirea de sens a Curţii Penale Internaţionale.

Pot înţelege pînă la un punct argumentul că actualele instituţii internaţionale şi dreptul internaţional în vigoare au anumite probleme de adecvare la situaţia prezentă, caracterizată de un tip nou de ameninţări. Dar ce intenţionează Administraţia Bush Jr. să pună în loc? Care este acea viziune persuasivă asupra unei noi ordini internaţionale, care să poată fi înţeleasă şi adoptată de restul lumii? În absenţa ei, va fi tot mai greu şi costisitor chiar pentru cei mai fideli aliaţi să susţină pe termen lung politica SUA şi să o poată justifica în faţa propriilor alegători (ca o mostră, a se vedea dificultăţile majore întîmpinate de premierul Blair pe plan intern) şi va fi din ce în ce mai uşor pentru conducătorii altor state să se opună politicii americane revendicîndu-se de la principii uşor de explicat şi de susţinut.

Evidenţa în chestiunea irakiană este că dacă Administraţia are cumva o viziune consistentă cu potenţial de atragere dincolo de conjunctură în construirea unui nou sistem internaţional, atunci a făcut o treabă extraordinar de proastă în a comunica această viziune. Există cel puţin trei surse importante de inconsistenţă în felul în care actualul curs politic a fost explicat restului lumii, şi anume: a) A fost războiul inevitabil sau nu? În timp ce SUA au acceptat trimiterea inspectorilor ONU pentru dezarmare în Irak şi lideri ai Administraţiei au declarat public în numeroase ocazii că războiul nu este inevitabil, pe alte canale s-a transmis semnalul că decizia de declanşare a războiului fusese deja luată. Exerciţiul inspecţiilor s-a dovedit în cele din urmă derizoriu şi recomandările inspectorilor au fost ignorate cînd a devenit clar că nu au produs concluziile pe care le dorea Administraţia; b) Care este scopul urmărit în Irak: dezarmarea sau schimbarea de regim? Această ambiguitate a creat probleme chiar în dezbaterile din Congres. Oficial, scopul a fost dezarmarea, dar în paralel Administraţia a emis continuu semnale publice că scopul ar fi de fapt înlăturarea lui Saddam de la putere, iar de la începutul războiului se vorbeşte mai mult de eliberarea poporului irakian de sub tiranie; c) Care a fost rolul rezervat ONU? Este uşor să spui că ONU s-ar fi dovedit irelevant pentru că în Consiliul de Securitate nu a existat sprijin pentru intervenţia militară americano-britanică. Dar ce fel de relevanţă ar fi avut organizaţia mondială dacă ar fi aprobat formal o decizie deja luată în afara sa?

Venind din partea Americii, aceste fracturi de logică au un efect mai devastator asupra ordinii internaţionale decît orice derapaje imaginabile din partea unor „ţări de mîna a doua", ca să folosesc atît de nefericita expresie consacrată de Secretarul Apărării. Nevoia de coerenţă este un atribut al raţiunii umane. Un sistem internaţional care se refuză înţelegerii logice este unul haotic şi imprevizibil, în care opţiunea cea mai atrăgătoare devine replierea către interese naţionale în sensul lor cel mai îngust şi abandonarea alianţelor bazate pe valori împărtăşite. Un sistem de principii nu este un moft idealist, ci o condiţie esenţială pentru a crea aşteptări stabile, previzibilitate şi ordine în lume.

Îmi doresc să cred că ideologii actualei campanii din Irak lucrează febril la un concept pentru viitorul lumii care să poată fi explicat, înţeles şi adoptat dincolo de zidurile Casei Albe sau ale Pentagonului. America nu este o ţară oarecare, care să-şi poată justifica politica pe baze obscure. Ca să poată exista o ordine mondială, este indispensabil ca SUA, actualul lider al lumii, să îşi traducă interesele şi politica în termeni de principii şi valori care să poată sta la baza instituţiilor internaţionale ale viitorului.

---

* *Polis*, nr. 1/1997, *Sfera Politicii*, nr. 33/1995.

▲

Ciprian CIUCU

Jandarmul mondial

Lumea nu ar trebui să fie înfricoşată de puterea SUA, ci ar trebui să fie mulţumită că dacă există o disproporţie copleşitoare de forţe, această disproporţie este de partea SUA. Globalizarea şi stadiul de dezvoltare a lumii impun existenţa unui centru de putere, existenţa unui garant al securităţii mondiale, existenţa unui super-stat sau, dacă vreţi, a unui imperiu care să îşi asume viitorul omenirii. Lumea este mai sigură datorită Americii.

Filosofia istoriei ne învaţă că sistemele au o viaţă, o creştere, un apogeu, o descreştere şi în final o moarte sau o transformare în altceva. Lumea civilizată ar trebui să conserve actualul sistem mondial cît mai mult, căci în lipsa acestuia nu poate exista decît haos şi un nou Ev-mediu, o mare dezordine mondială. Cît timp garantul va fi puternic şi hotărît, atîta timp sistemul va dăinui. America acţionează astăzi, ceilalţi critică. Politica externă este plină de cinism, iar idealismul nu poate fi folosit decît ca armă. Actuala politică americană se bazează pe doctrina dezvoltată de Paul Wolfowitz, oficial apropiat lui G. Bush senior, care a redactat la începutul anilor '90 un document unde argumenta că într-o eră în care dominaţia americană este copleşitoare, politica externă a SUA trebuie orientată spre a menţine unipolarismul şi spre a descuraja ridicarea altor *mari puteri*. SUA ar trebui să îşi prelungească supremaţia cît de mult va putea.

Personal, mă simt mai în siguranţă într-o lume condusă de aceia care au aceleaşi valori la care am aderat şi eu. Personal, mă simt mai în siguranţă într-o lume cu valori occidentale apărate de America, decît într-o lume care valorizează imobilitatea maselor apărată de China sau o lume intolerantă promovată de un stat musulman. Cu cît capacitatea unui alt stat, în afară de SUA, de a emite pretenţii hegemonice este mai mare, cu atît pacea mondială este mai periclitată, iar lumea mai puţin sigură. Cum ar fi dacă o confederaţie arabă ar deţine controlul asupra majorităţii resurselor energetice ale planetei şi ar amesteca acest control cu înapoierea societăţii şi ideologisme totalitare? Un fel de sinucigaş care are la dispoziţie nu o bombă ci o criză planetară. Dacă sistemul energetic mondial este periclitat, economia mondială este periclitată, iar haosul este iminent. Mai rău, armele de distrugere în masă încep să se „democratizeze", state frustrate ar putea avea posibilitatea să distrugă omenirea din cauza unor rîci istorice (India, Pakistan). Actuala ordine mondială nu a fost capabilă să liniştească temerile faţă de asemenea grozăvii. De fapt, ONU a intervenit doar de trei ori în 50 de ani de războaie locale, deci nu se poate spune că am avut pînă acum ordine. Ordinea a fost mai degrabă excepţia, nu regula. Jandarmul mondial nu este mereu o idee proastă. Dacă eşti singur pe o alee întunecoasă şi auzi paşi în spatele tău, nu te linişteşti dacă te întorci şi vezi un individ în uniformă? Cam aşa este şi la nivel mondial, cu precizarea că dacă nu este tipul în uniformă este un bărbos cu armă nucleară sau un dictator dement.

Cine îşi poate asuma astăzi dacă nu SUA responsabilitatea jandarmului? *Newsweek* a realizat acum două săptămîni un *cover story* răspunzînd la întrebarea „De ce America sperie lumea?". Poate pentru că produce jumătate din bogăţia mondială? Pentru că doar suma cu care şi-a suplimentat bugetul de apărare după 11 septembrie înseamnă mai mult decît bugetele de apărare ale Franţei şi Angliei la un loc? Pentru că nicicînd de la Imperiul Roman încoace nu a mai existat o asemenea disproporţie reală? Pentru că deşi atît de puternică, America a exportat bogăţie şi democraţie şi nu a format un imperiu sîngeros cum s-a întîmplat mereu cu cei puternici? Concluzia celor de la *Newsweek* este că administraţia Bush a pierdut pentru că s-a arătat arogantă, ceea ce nu schimbă datele globale ale problemei. În definitiv, Clinton a dus o politică mai intervenţionistă, a bombardat Serbia fără să iasă asemenea scandal, dar Clinton era simpatic.

Iar Uniunea Europeană mai are mult pînă să devină o alternativă, şi se pare că *diferenţele* dintre statele europene fac *diferenţa* dintre U.S.A. şi propusa U.S.E. Franţa are o populaţie mai mică decît Pakistanul şi o economie mijlocie, dar are frustrări şi ambiţii puerile. Rusia ca jandarm mondial se va comporta cum se comporta jandarmii care păzeau conductele de petrol de la noi: va organiza furtul. Experienţa CAER este încă aproape. Rusia este o putere nucleară incapabilă să îşi păzească propriile obiective militare. China însăşi nu poate diferenţia între conceptele de legalitate şi ilegalitate. Acestea sînt membrele permanente ale Consiliului de Securitate. Îşi poate asuma ONU rolul jandarmului?

De ce astăzi, după 50 de ani, trebuie să mai recunoaştem legitimitatea Consiliului de Securitate care a inclus ţările învingătoare din cel de-al doilea război mondial? Într-un articol analitic foarte bine structurat, *The Economist* pune la îndoială cu calmul caracteristic legitimitatea Consiliului de Securitate, afirmînd tranşant că Franţa ar trebui să se simtă jenată că ocupă un loc între cei cinci membri permanenţi, cu drept de veto, în timp ce forţa ei economică şi militară este la nivel de putere mijlocie. Cît despre Rusia, şi aceasta ar trebui să încerce un sentiment de jenă atîta timp cît economia acestei ţări este echivalentă cu cea a Belgiei. Revista se întreabă şi cum poate ONU funcţiona fără făţărnicie şi eficient atît timp cît Libia deţine preşedinţia Comisiei pentru Drepturile Omului, iar Irakul a deţinut pînă anul trecut Preşedinţia Comisiei pentru Dezarmare?

ONU este depăşită nu doar pentru că reflectă o realitate trecută a războiului rece, ci pentru că se bazează pe un principiu revolut: statul ca unitate de bază pe care se întemeiază relaţiile internaţionale. Această perspectivă este depăşită de mult de realitate, actori importanţi precum organizaţii internaţionale, companii multinaţionale, organizaţii religioase impunîndu-se în spaţiul relaţiilor internaţionale mai cu seamă decît multe dintre state. Statul tinde să îşi piardă treptat încărcătura spirituală, fiind redus la dimensiunea sa administrativă. Pe cine reprezintă astăzi statul, ca celulă de bază, la ONU? Poate reprezenta o majoritate a unei populaţii dintr-un spaţiu dat, dar poate reprezenta şi voinţa unui dictator macabru. Aceasta este chiar realitatea. Iar faptul că un dictator este acceptat la masa discuţiilor, acest lucru îl legitimează.

Ideea unui Club al Statelor Democrate nu este chiar proaspătă. Mulţumindu-i lui Dumnezeu pentru moartea Naţiunilor Unite (în *The Guardian*, «Thank God for the death of the UN»), Richard Perle, personaj important prin administraţia Bush pînă săptămîna trecută cînd a demisionat, plasat de toate teoriile conspiraţioniste în fruntea conjuraţiei iudaice mondiale, deci personaj serios, argumentează cu o aroganţă demnă de poziţia sa că gargara unor dictatori minori din lumea a treia şi bolboroseala „comunistelor" China, Rusia şi Franţa nu poate conferi legitimitate sau ilegitimitate acţiunii altor state. Mult mai potrivită pentru o astfel de funcţie ar fi o organizaţie a statelor democrate. ONU are două funcţii principale: să ofere un spaţiu şi un cadru de discuţii comun tuturor statelor lumii, în calitatea acestora de exponente ale diferitelor culturi, etnii şi interese (divergente sau comune), şi de a legitima acţiuni unilaterale sau multilaterale, în special ale statelor puternice, în relaţiile acestora cu alte state. Să spunem că prima funcţie este îndeplinită. În ceea ce priveşte funcţia de legitimare, totul este discutabil, de la competenţa unui astfel de organism de a legitima şi pînă la modul în care se face această legitimare. Legitimarea ONU este una compromisă, aceasta fiind guvernată de legile „real politik". Aceasta înseamnă că în continuare americanii vor face presiuni şi vor mitui guverne, că francezii vor călca în picioare principiile dreptului european pentru a aduce la Paris dictatori africani în numele francofoniei şi al sferelor de influenţă, că Rusia va ameninţa şi China va fi în continuare evazivă.

Dacă Organizaţia Naţiunilor Unite va fi înlocuită, va trebui să fie înlocuită cu altceva, şi nu cu o altă organizaţie după chipul şi asemănarea ei sau a bunicii – Liga Naţiunilor. Probabil că e nevoie de o organizaţie care să reprezinte state şi grupuri majore de interese, *în funcţie de interese*. Astfel încît cei care vor putea avea parteneriate cu alte state, care îşi vor găsi aliaţi pentru cauzele lor vor domina. Adică ceea ce se întîmplă în fapt. A venit vremea ca lumea să fie sinceră cu ea însăşi.

▲

Andrei CORNEA

Obsesia

Zilele şi săptămînile acestea – „de la Atlantic la Urali", o obsesie bîntuie prin Europa. Analişti politici şi istorici gravi se pronunţă clătinînd capetele a îngrijorare, tineretul demonstrează pe străzile marilor oraşe cu portretele comandantului Che, şefi de state încheie relaţii şi prietenii care, pînă mai ieri păreau curioase, cînd nu „contra naturii", şi aşa mai departe. Despre ce este vorba, care este obsesia? Hegemonia americană ameninţă lumea! „Hiperputerea americană" nu mai are rival, lumea va ajunge sub o singură dominaţie, s-a zis cu independenţa naţională a altor state, ba poate chiar şi culturile noastre vechi şi frumoasele lor tradiţii milenare sînt ameninţate. Pe scurt, ce n-a reuşit Alexandru, Napoleon sau Hitler – iată sînt pe cale să reuşească americanii. Lumea, aşa cum o cunoaştem, e pe ducă! Şi ce lume frumoasă era!

Să spunem mai întîi că, dacă toţi aceşti înfricoşaţi de hegemonia americană ar fi sinceri şi consecvenţi cu ei înşişi, atunci ar trebui mai întîi de toate: să renunţe la programul Microsoft din computerul ce posedă, ba chiar la computerul însuşi adesea, dacă de pildă au un procesor Intel, să arunce la gunoi o parte însemnată a telefoanelor mobile (Motorola), să nu mai zboare cu vreun avion Boeing, să întoarcă spatele dolarilor, să alerge cu trotineta, chiar dacă au Ford sau Chevrolet, să se plimbe la şosea în loc să vadă filmele americane şi, bineînţeles, să nu mai utilizeze engleza ca mijloc universal de comunicare, ci eventual araba. Ceea ce nu vor face, desigur. Vreau să spun cu aceasta că hegemonia americană există de demult şi, mărturisesc cu ruşine, că nu mă deranjează prea mult.

Dar, se va spune, ce facem cu hegemonia politică? Să examinăm lucrurile: după război, Germania Federală a fost sub hegemonie americană; dintr-o ţară ruinată şi guvernată de nazişti, în scurtă vreme a devenit o ţară liberă, democratică, un uriaş economic, iar astăzi îşi permite chiar luxul să facă politică antiamericană. Japonia, care numai tradiţii liberale nu avea, a primit o constituţie de la America, şi astăzi, de asemenea, este o ţară liberă şi a doua putere economică a lumii. Coreea de Sud a stat şi stă sub protectoratul trupelor americane. Dacă cei care denunţă nocivitatea hegemoniei americane pot să explice cum de o jumătate de ţară sub jugul yankeu este astăzi o ţară prosperă şi democratică, în timp ce cealaltă jumătate, rămasă independentă complet, moare de foame într-o imensă puşcărie asezonată cu bombe atomice, să o facă!

Şi totuşi, în unele cazuri, ca de pildă în America Latină, americanii au susţinut regimuri tiranice şi abuzive! De acord: mai întîi nimic nu e fără greşeală; apoi trebuie observat că democraţia a cîştigat teren serios în America Latină în ultimii zece ani; că, în fine, crimele unui Pinochet au fost nimic în comparaţie cu cele ale marilor independenţi Pol Pot, Miloşevici sau Saddam Hussein. Că altor independenţi după felul acestora nu le convine hegemonia americană e limpede de ce. Dar cum de se găsesc atîţia intelectuali în Occident sau chiar la noi care să le cînte în strună e mult mai puţin de înţeles.

În fond, orice putere care îşi extinde influenţa tinde să-şi impună propriul sistem politico-economic, *Stalin dixit*. Fie. Dar care este acesta în cazul presupusei hegemonii americane? Economia concurenţială de piaţă. Liberalismul. Multora nu le place şi de aceea se opun. S-a găsit însă ceva mai bun? Corporatismul, economia planificată, economia tip CAP, trăitul din cerşit ajutoarele ONU? Cînd vor găsi altceva preferabil, vom mai vorbi. Şi ce mai propune America? Sistemul parlamentar, separarea puterilor, libertăţile civile. Şi încă ceva: libertatea religioasă, importanţa comunităţilor locale, respectul pentru minorităţi – etnice, sexuale etc. Unii le detestă şi preferă democraţia de tip islamic şi Sharia. Să le fie de bine! Dar ceilalţi ar trebui să consimtă că hegemonia americană e departe de a reprezenta bau-baul cu care vor să ne sperie adîncii gînditori ai epocilor noastre.

Vai de culturile noastre – ţipă însă unii. N-o să mai vedem decît filme de Hollywood şi n-o să mai mîncăm decît hamburgheri de la McDonalds! Lucrurile acestea se spun ca şi cînd noi, în Europa, am produce, vorba lui Noica, numai „cultură de performanţă" şi am mînca gulaş, sarmale sau brînză Camembert de cinci ori pe zi. Globalizarea nu e opera Americii, ci contribuţia întregii lumi. Ea a început odată cu şoselele romane, iar în epoca modernă – cu căile ferate. Ce-i drept, America a ştiut să profite de globalizare mai repede şi mai bine decît alţii. Avem voie să fim geloşi pe americani, dar de ce să-i urîm pentru succesele lor pe care le-am fi dorit în secret şi pentru noi înşine? Dar n-au o cultură autentică! Intraţi într-o mare universitate americană şi mai vorbim!

Dar nu va predomina astfel un fel de „gîndire unică", exprimînd interesele americane? Judecînd după criticile vehemente aduse neîncetat Statelor Unite şi politicii lor de presa şi oamenii publici din ţările aliate ale Europei, nu cred că semnele „gîndirii unice" sînt prea vizibile. Sau mai exact – „gîndirea unică" circulă în celălalt sens: căci în multe locuri din Europa – universităţi, de pildă – uniforma anti-americanismului, cuplată cu dragostea neţărmurită pentru palestinieni, cărora li se scuză aproape chiar şi terorismul sinucigaş, rămîne în topul modei. Se vede în acest război: cînd americanii cauzează pierderi printre civili din eroare, inflamarea mondială străbate ca un frison toate canalele internaţionale şi naţionale de ştiri, inclusiv pe cele americane; dar cînd irakienii plasează

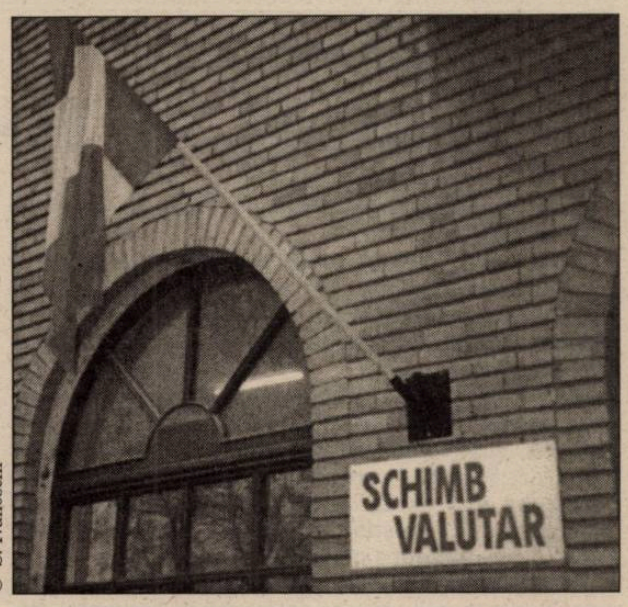

© S. Ivanoschi

deliberat lăzi cu muniţii în şcoli şi spitale şi tancuri lîngă moschei, faptul este relatat cu oarecare jenă. Pe cîţi activişti pentru drepturile omului i-aţi văzut protestînd în acest caz? Pe cîţi ecologişti i-aţi văzut criticînd aprinderea tranşeelor cu petrol în preajma Bagdadului, pentru ca eventual palatele lui Saddam să scape şi să fie lovit vreun bloc?

Şi totuşi, unii caută să ne convingă că o lume „multipolară" este preferabilă uneia „unipolare". Aşa să fie? Pe timpul războiului rece, lumea era bipolară, ceea ce era desigur un avantaj faţă de o lume care ar fi fost dominată numai de URSS. Dar este „bipolaritatea" de atunci superioară chiar şi unei „unipolarităţi" americane? Iată ceea ce nu se poate cîtuşi de puţin demonstra. Dar chiar şi aşa, n-ar fi preferabil ca lumea să fie „multipolară"? Dacă asta înseamnă o asemănare cu situaţia europeană *de dinainte de primul război mondial* nu văd deloc unde e fericirea şi unde e siguranţa! Iar dacă există vreun alt model, să-i rugăm pe noii amici Chirac şi Putin să ni-l dezvăluie, dar fără ştiinţa cecenilor!

Prin urmare: nu văd nimic rău, periculos sau tragic într-un fel de „hegemonie" americană, atîta vreme cît o mare parte din lume trăieşte sub regimuri tiranice, cît în atîtea locuri viaţa umană nu valorează nimic, cît asasinatele în masă, cît terorismul islamic rămîn primejdii teribile. Dimpotrivă, periculos mi se pare altceva: ca scîrbită de eternele noastre nazuri de „culturi vechi", America să se retragă din nou în izolaţionism. Vom avea atunci o independenţă pe care de atîtea ori am fructificat-o prin persecuţii rasiale şi de clasă. Iar faptul că acestea au fost, iarăşi de atîtea ori, legitimate de intelectuali de vază, visceral ostili faţă de libertatea fie şi defectuoasă a „sistemului american", va rămîne, cred, unul dintre marile motive de uluire pentru istoricii viitorului. ▲

Războiul şi pieţele lumii

În loc să se simtă melancolice şi dezorientate, poate că mişcările pentru pace ar trebui să privească la războiul din Irak şi să reflecteze asupra manierei în care se desfăşoară. Mai mult sau mai puţin conştient, preşedintele Bush combate pe două fronturi în acelaşi timp: primul este cel irakian – teatrul propriu-zis al operaţiunilor –, iar obiectivul este de a dezarma adversarul şi de a răsturna regimul lui Saddam. Al doilea front nu e mai puţin crucial, şi are drept obiectiv opinia publică mondială în ansamblu: cea occidentală şi cea orientală, cea creştină, musulmană şi arabo-musulmană. Administraţia americană este constrînsă să includă această a doua bătălie în propriile planuri de război, pentru că înfrîngerea diplomatică pe care a suferit-o înainte să pună mîna pe arme a fost dramatică şi ar putea genera drame şi în viitor. (...)

Dar a reflecta mai bine asupra războiului şi asupra lumii în care trăim nu este doar o misiune a lui Bush. Este o misiune şi pentru mişcările pacifiste, şi pentru guvernele europene care s-au luptat pentru o soluţionare politică şi multilaterală a conflictului. A reflecta asupra războiului înseamnă să înţelegi toate pieţele lumii în care s-a manifestat pentru pace, nu doar pe ale tale: înseamnă să înţelegi şi opinia arabă disidentă, care în Irak şi în atîtea ţări arabe visează să se debaraseze de propriii tirani.

Fouad Allam a explicat foarte bine această slăbiciune a pacifiştilor şi a elitelor europene, în *La Stampa* din 20 martie: timp de decenii, europenii „au ignorat existenţa unei disidenţe în lumea arabă, vie şi adesea creativă, precum aceea rusă din vremea lui Soljeniţîn, adesea şi pentru că realitatea acestor societăţi era citită exclusiv prin prisma conflictului israelo-palestinian".

În al doilea rînd, a reflecta asupra războiului înseamnă a medita asupra forţei pe care o poate avea Europa, dacă statele membre i-o pot da. Nu forţa de a se opune, în costume de pitici, nemăsuratei puteri SUA, ci de a negocia ordinea lumii în calitate de „al doilea uriaş, alături de uriaşul american". A spus-o Romano Prodi, la summit-ul european de la Bruxelles, arătînd calea de urmat: „Nu putem continua să ne punem portofelul în mîinile Uniunii Europene, iar securitatea în mîinile altor puteri".

Ceea ce ne trebuie este să dăm Europei mijloacele unei forţe diplomatice şi militare credibile şi instituţiile care să administreze eficient o asemenea dublă forţă. Alte căi nu există: doar aceea de a da o bază investiţiilor pentru apărare şi de a acţiona pentru ca din Convenţia Europeană să rezulte un tratat constituţional care să permită formarea unor decizii luate prin majoritate de voturi. Acest război a pus capăt, din fericire, visului mediocru şi mincinos al unei Europe care „vorbeşte pe o singură voce". O Europă care ştie doar să vorbească, fără ca după vorbitul în cor să urmeze acţiuni îndrăzneţe, nu este o Uniune şi nu e nici măcar Europa.

A ţine sus stindardul politicii în mijlocul războiului este important pentru cine s-a opus politicii lui Bush cu o vastă mişcare transversală, pentru că în orice moment victoria propagandistică poate fi pierdută. (...) E prea devreme pentru a îngropa ONU şi Uniunea Europeană, pentru că e nevoie de amîndouă mai mult ca oricînd. E prea devreme pentru a-i face cadou întreaga victorie lui Bush, pentru că războiul lui poate fi cîştigat pe termen lung cu o singură condiţie: să apară în ochii tuturor ca o victorie a arabilor moderaţi, nu a Americii. O victorie care să schimbe raporturile opiniei publice cu SUA, iar pieţele lumii în care s-a manifestat pentru pace să înceteze să mai fie tentate de violenţele antiamericanismului.

Antiamericanismul e un virus pe care oamenii lui Bush îl văd cuibărit astăzi în orice opinie contrară, şi aproape s-ar putea spune că ei capătă o anume afecţiune faţă de această ostilitate cvasi-rasială care e certificabilă doar în terorism: în bună parte se naşte în imaginaţie şi facilitează utilizarea fricii ca instrument de guvernare şi de comandă.

Oderint dum metuant – să mă urască, dar să se teamă de mine: Suetoniu scrie că aceasta era deviza lui Caligula. Nu poate fi deviza guvernului SUA, care spune că s-a dus în Irak pentru a apăra democraţia, respectarea rezoluţiilor ONU, confruntarea paşnică între opinii şi libertatea cuvîntului.

(Barbara Spinelli în *La Stampa*, 23 martie 2003)

▲

„Distanţele au dispărut. Lumea a devenit un sat global. Fiecare sat are nevoie de un consiliu al satului. ONU reprezintă singurul consiliu real pe care îl avem."

(reprezentantul statului Singapore la ONU, citat de The Economist, *care observă hîtru că, de asemenea, fiecare sat are nevoie şi de un poliţist)*

Andrei POSTELNICU

Irakul şi Vestul sălbatic

„De ce ne urăsc atît? Ce le-am făcut de vor să ne atace astfel?"

Întrebarea aceasta a început să apară timid pe buzele Americii la scurt timp după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001. La vremea aceea, ea se adresa, indirect, bănuiţilor autori ai atacurilor, aflaţi în peşterile Afganistanului.

Iată că la un an şi jumătate de la respectivele atacuri, aceeaşi întrebare s-ar putea adresa miilor de francezi, englezi, germani, suedezi, pe scurt, tuturor celor care se opun şi protestează cu pasiune împotriva războiului din Irak. Iar acest lucru este cu atît mai surprinzător cu cît aceştia din urmă se declarau solidari cu SUA imediat după atacuri.

Impactul atacurilor din 11 septembrie asupra relaţiilor transatlantice se datorează discrepanţei dintre felul în care SUA au perceput aceste atacuri şi felul în care ele au fost văzute de restul lumii: în timp ce americanii sînt convinşi că atacurile au schimbat lumea, lumea e convinsă că ele au schimbat numai America. Din păcate, această discrepanţă nu a devenit evidentă decît cînd era deja prea tîrziu şi Tommy Franks îşi făcuse deja bagajele pentru Qatar, spre exasperarea histrionică a lui Dominique de Villepin şi a multor altora.

Mi se pare evident că preambulul acestui război reprezintă un eşec diplomatic de zile mari din partea tuturor părţilor implicate în circul pseudo-diplomatic desfăşurat din septembrie anul trecut încoace. În vreme ce americanii nu au făcut un efort credibil şi viabil în numele unei posibile soluţii diplomatice pentru criza din Irak, oponenţii lor au ripostat cu o doză egală de aroganţă şi cinism. Cine vrea să susţină ideea că pe americani nu i-a interesat nimic altceva decît un război contra lui Saddam trebuie să accepte că pe francezi, pe germani şi pe ruşi nu i-a interesat nimic altceva decît să tempereze pornirile beligerante ale Washingtonului, cu orice preţ, fie el şi soarta NATO sau a UE. Nimeni nu ar putea scăpa de la un proces a cărui cap de acuzare ar fi ipocrizia, e destulă vină în sensul acesta pentru ambele părţi ale Atlanticului.

Cert este că acum nu numai Irakul va trebui reconstruit în urma acestui război, dar şi un întreg sistem de relaţii internaţionale. Mai bine zis, va trebui construit, căci el nu a existat vreodată într-o formă care să satisfacă cerinţele actualului context de după războiul rece.

Spun asta pentru că sînt de acord cu un editorial din săptămînalul *The Economist,* care a atras atenţia asupra faptului că nici o minte întreagă nu poate percepe Consiliul de Securitate al ONU ca pe un substitut al unui parlament mondial, aflat în poziţia să confere legalitate conflictelor militare dintre membrii ONU. Cu cinci membri permanenţi cu drept de veto, a căror poziţie a fost stabilită arbitrar în urmă cu peste 50 de ani alături de alţi zece membri aleşi şi alternaţi potrivit unor criterii geografice, Consiliul de Securitate suferă de probleme structurale sistemice. Pe de altă parte, el nu a funcţionat ca for de legalizare a conflictelor militare decît de trei ori: în Coreea în 1950, în Irak în 1990 şi în Afganistan în 2001. Un proverb parafrazat ar spune că din trei rezoluţii nu se face pace mondială.

Aşa că marile puteri, după ce vor fi făcut un duş rece de rigoare – americanii şi englezii pentru a se spăla de nisipul irakian, iar restul pentru a-şi calma nervii şi alina orgoliile –, vor trebui să caute în mod credibil o soluţie pentru a organiza o lume în care există numai o singură superputere, pentru că este evident că multă apă va trebui să curgă pe Sena pînă cînd Europa să poată visa să concureze cu SUA la mod serios pe vreun alt plan decît brînza Camembert şi BMW-urile.

Pe de o parte, americanii vor trebui să încerce măcar să înţeleagă de ce instinctele lor de cowboy – întîi trage şi apoi pune întrebări, regulile le face cel care are arma în mînă şi încărcată etc. – trezesc temeri în restul lumii. Dacă vor ca lumea să nu-i ştie ca pe nişte agresori, ci ca pe poporul care a eliberat Europa de nazism, Afganistanul de terorism şi Irakul de Saddam, ei vor trebui să se comporte mai degrabă în spiritul Planului Marshall şi a proceselor de la Nürnberg şi mai puţin în virtutea doctrinei războiului preventiv.

Problema e că cele două atitudini sînt faţete ale aceleiaşi monede: acelaşi spirit de aventură, aceeaşi energie şi optimism care a permis colonizarea Vestului Sălbatic şi care face ca SUA să aibă cea mai performantă economie care atrage cei mai talentaţi oameni dă naştere unui fals sens de superioritate ce duce la instinctele mai sus menţionate.

Iar în timp ce, metaforic vorbind, cow-boy-ii cutreieră Vestul şi împuşcă indieni fără să-şi pună problema legalităţii a ceea ce fac, din simplul motiv că mai întîi de toate trebuie să-şi apere scalpul, după 11 septembrie, cei rămaşi în urmă, în Europa, îi privesc cu un amestec de invidie şi dispreţ din confortul saloanelor lor, contemplîndu-şi superioritatea culturală şi tradiţia, dar tînjind în acelaşi timp la progresul economic fulminant al yankeilor.

Aşa că, pe de altă parte, criticii SUA vor trebui să încerce să înţeleagă magnitudinea setei de răzbunare şi justiţie, fie ele şi de cowboy, stîrnite în rîndul americanilor de atacurile din 11 septembrie. Vor trebui să aibă răbdare şi să le explice acestor yankei neciopliţi că poate totuşi contează şi cum faci dreptate, nu numai că o faci. Iar dacă vor să le crească economia la fel de repede şi de bine cum e la vest de Atlantic, poate că ar fi cazul să se gîndească cum ar putea importa puţin spirit de cowboy, de sămînţă, contra exportului de scrupule de bătrîn continent, pentru liniştea mondială.

Cu alte cuvinte, ar fi necesar ca la sfîrşitul războiului ambele părţi să se uite una la alta şi în oglindă, să realizeze cum se aseamănă şi cum diferă, şi ce pot învăţa una de la cealaltă în mod cinstit şi fără mofturi.

Din păcate însă acest scenariu ar avea un iz de idealism rupt de realitate şi fără tancuri în drum spre Bagdad şi înfoieri de pene galice la Elysée. Dar e greu de crezut că sînt şanse pentru un dialog transatlantic constructiv în viitorul apropiat: cît timp zornăie şenilele, penele rămîn zburlite.

New York

▲

Ion CÎNDEA

UE: o politică externă uneori comună

În 1991, construirea unei coaliţii internaţionale împotriva Irakului genera, în grade diferite, o stare de euforie printre adepţii primatului ONU în menţinerea păcii şi securităţii internaţionale. În 2003, lipsa de consens în cadrul organizaţiei mondiale a făcut ca SUA să declanşeze o acţiune militară pe cont propriu. Nu este, însă, scopul acestui articol a discuta despre legitimitatea (sau lipsa de legitimitate) a intervenţiei americane împotriva Irakului.

În urmă cu două secole, lordul Palmerston scria, cu privire la politica de alianţe a Coroanei britanice, *„nu avem aliaţi sau duşmani permanenţi, avem interese"*, aserţiune care punea în evidenţă rolul primordial al intereselor în relaţiile internaţionale. În anul 2003, tot interesele naţionale sînt cele care determină acţiunile statelor şi au împiedicat realizarea unui consens în interiorul Uniunii Europene în dosarul irakian (aserţiunea este valabilă şi pentru NATO, problemele vizînd, în esenţă, aceiaşi membri.)

Războiul din Irak este, în realitate, oçazia care scoate la iveală frustrările, mai ales de natură geopolitică, dar şi cu conţinut economic, ale unor state europene faţă de atitudinea de superputere a SUA. În fapt, nu este prima dată cînd SUA decid să acţioneze în afara unui mandat explicit al ONU, iar acest fapt pare, mai mult decît în alte situaţii similare, să nu fie agreat de „nucleul dur" franco-german al Europei, dar nici de alţi actori politici semnificativi (Rusia). Diferenţa specifică ar putea să fie faptul că recent apăruta Strategie de securitate naţională a SUA, o veritabilă doctrină Bush, prevede printre altele contracararea oricărui actor internaţional care s-ar opune preeminenţei SUA ca unică superputere pe glob.

Eşecul în stabilirea unei poziţii comune a statelor Uniunii Europene dovedeşte relativa inconsistenţă – instituţională şi de conţinut – a politicii externe şi de securitate comune. Considerată unul din pilonii fundamentali ai UE, politica externă comună este în realitate, atunci cînd poate fi definită, o agregare a politicilor externe ale guvernelor statelor membre, construită mai degrabă conjunctural, ca reacţie la o anumită problemă ce devine presantă. Dacă, atunci cînd opţiunile de politică externă sînt convergente, consensul se poate realiza relativ uşor, problemele apar – şi acestea nu sînt numai de natură procedurală – atunci cînd opţiunile statelor membre sînt divergente.

Aceasta creează, în mod evident, dificultăţi serioase statelor candidate, datoare să urmeze poziţia comună a statelor membre. E greu de spus ce e de făcut atunci cînd această poziţie comună nu există, iar din acest punct de vedere, reacţia statelor candidate care au susţinut poziţia SUA este una întru totul raţională. De asemenea, pentru statele membre ale Uniunii Europene care au susţinut SUA, adoptarea acestei poziţii poate fi un gest de protest la adresa „nucleului dur" format din Franţa şi Germania.

Negocierea unei poziţii comune abia după declanşarea operaţiunilor militare, de altfel destul de găunoasă cu privire la problema principală în discuţie, este un bun exemplu al modului în care evenimentele o iau adesea înaintea consensului politic, în condiţiile vitezei scăzute de reacţie pe care o determină procedurile de consultare necesare construirii unui punct de vedere comun.

În cazul statelor, opţiunile de politică externă se construiesc pe baza interesului naţional, construct politic ce cuprinde reperele strategice care orientează acţiunile externe. În cazul unui conglomerat de state, cum este Uniunea Europeană, absenţa unor principii clar definite şi recunoscute ale politicii externe comune – similare unui cod de conduită internaţională al Uniunii Europene – care să subordoneze opţiunile politice ale statelor membre şi mai ales să stabilească în mod clar cum vor acţiona statele în cazuri de neconvergenţă a solidarităţilor multiple, reprezintă un alt punct slab care afectează, şi uneori chiar împiedică, aşa cum s-a întîmplat în dosarul irakian, realizarea consensului.

Modul de comportare a statelor europene în criza irakiană relevă nevoia de construcţie, la nivel conceptual şi procedural, a unei politici externe comune care să depăşească stadiul declarativ şi să ordoneze cu adevărat politica externă a statelor membre, contrariul putînd duce la realimentarea tendinţelor de tip *realpolitik* în interiorul UE, tendinţe pe care aderarea a încă 12 state pînă în 2007 le pot accentua, punînd astfel în discuţie chiar funcţionalitatea construcţiei instituţionale europene.

În 1928, un număr de state semnau pactul Briand-Kellog, care îşi propunea să scoată în afara legii războiul ca instrument politic. Neconţinînd nici un fel de sancţiuni împotriva celor care îl încălcau, pactul devenea în scurt timp o tautologie politică, făcînd ca războiul să fie interzis atîta timp cît nu se producea sau, după cum scria mai tîrziu H. Kissinger, să fie *„interzis în orice împrejurare, cu excepţia celor care puteau fi prevăzute."* Forţînd puţin comparaţia, se poate spune că a avea o politică externă comună care se limitează la a declara public propria sa existenţă este similar cu a avea o politică externă comună care funcţionează în toate situaţiile, cu excepţia situaţiilor reale de politică externă.

▲

„Daniel Cohn-Bendit: America trebuie să înveţe că, după un război cu Irakul, relaţia transatlantică se va schimba. Pînă acum a fost ceva asemănător relaţiei tradiţionale bărbat-femeie: bărbatul comandă, femeia ascultă. Apoi, a venit emanciparea. Chiar îmi doresc ceva nou în Europa, nu neapărat în stil francez – antiamerican orice-ar fi. Europa poate să preia din responsabilităţi şi visez că va fi capabilă în viitor să rezolve situaţii ca cea din Bosnia. Această nouă relaţie nu este contra Americii, dar nu este nici pentru America. Este pentru Europa. Interesele europene nu sînt aceleaşi cu interesele americane. Voi, americanii, nu aţi crezut în Europa cînd a apărut Euro. Aţi rîs de noi. L-am făcut şi nu este chiar rău. Şi veţi vedea că vom face mai multe. Înţeleg poziţia Americii, cele două continente înţeleg cu totul altfel ideea de suveranitate.

Richard Perle: Dacă predicţia mea – că totul va merge bine în Irak – va deveni realitate, răul făcut în relaţia transatlantică va fi reparat rapid. Vom avea în continuare o problemă cu ambiţia Franţei de a construi o Europă în opoziţie faţă de Statele Unite. Şi dacă francezii chiar creează o contra-putere pot să nu mai numească alianţă relaţia pe care o au cu Statele Unite. În acest caz, noi, ca americani, va trebui să vedem cum vom trata cu această deviere europeană de la axa transatlantică."

(Dialog al surzilor între Daniel Cohn-Bendit, fost lider radical al studenţilor din Paris în 1968, actual parlamentar ecologist european, şi Richard Perle, la acea dată consilier al preşedintelui Bush, din aripa dură care a susţinut intervenţia în Irak. Fragment din dezbaterea organizată luna trecută de Heinrich Böll Foundation, Washington.)

Mihai VARGA

În spatele manifestaţiilor

– coşmarul unui pacifist –

În multe dintre capitalele unde au loc demonstraţii pentru pace, oamenii se strîngeau în zilele de după 11 septembrie 2001 pentru a aprinde lumînări în faţa ambasadelor americane. Astăzi, în aceleaşi oraşe, se protestează împotriva unei măsuri pe care SUA o prezintă ca fiind o reacţie legitimă la evenimentele de la 11 septembrie. Iar protestul pacifiştilor se sprijină pe cel puţin două mesaje în legătură cu conflictul din Irak:

1. *No blood for oil*. Fără sînge pentru petrol, sună primul slogan. Indiferent dacă în spatele acţiunii militare anglo-americane se află sau nu şi considerente economice, aliaţii nu au reuşit să convingă opinia publică de legătura război anti-terorism – război anti-Irak.

2. *Not in my name*. Nu în numele meu, al doilea slogan. Manifestanţii se *disociază* de acţiunile guvernelor lor şi arată că publicul occidental este profund scindat în privinţa unui război care este văzut ca o acţiune unilaterală a SUA şi pe care tot mai mulţi arabi îl văd ca fiind unul anti-arab. Saddam, cel care în anii '80 „apăra" prin războiul cu Iranul lumea de revoluţia islamică, prezintă lupta împotriva americanilor ca pe o luptă a tuturor arabilor, cu fiecare zi de război în plus ca un argument în plus pentru mesajul lui. Iar dacă manifestaţiile anti-război au ajuns să se desfăşoare pînă şi în Iran, concluziile se impun de la sine.

După cum vom vedea, cele două mesaje se leagă de substratul adînc la mişcărilor pro-pace. Deşi par desprinse din contextul strict al intervenţiei în Irak, sloganurile de mai sus au devenit simptomatice pentru starea de îngrijorare care domneşte între manifestanţi. Pentru ei, începerea războiului a sunat a înfrîngere, cînd în doar cîteva ore, 20% dintre americani şi britanici trecuseră în tabăra susţinătorilor războiului. După prima săptămînă de conflict manifestaţiile s-au reluat şi ele se intensifică cu fiecare nouă zi de conflict. Dar ar fi o greşeală să privim manifestaţiile pro-pace ca pe o consecinţă izolată a deciziei SUA de a intra în Irak, şi prin urmare, ca încheindu-se odată cu sfîrşitul regimului lui Saddam sau a războiului. Ar însemna să nu înţelegem esenţa lor. *Manifestaţiile pro-pace au devenit o parte a lumii post 11 septembrie,* iar esenţa lor constă în îngrijorarea provocată de recurgerea tot mai des la forţă, atunci cînd mijloacele diplomatice nu au fost epuizate şi mai ales atunci cînd dreptul internaţional este călcat în picioare. Protestul faţă de aceste realităţi se suprapune peste viitorul mişcării pro-pace. Iar acesta este sîmburele comun al protestelor de azi cu cele de mîine, de după încheierea războiului din Irak. Iată un exemplu despre cum funcţionează raţionamentul pacifist:

Emergency este o organizaţie non-guvernamentală din Italia care luptă pentru drepturile şi reinserţia socială a tuturor celor care au de suferit astăzi din pricina războaielor Lumii a Treia. Iniţial formată din medici milanezi, *Emergency* duce azi greul organizării manifestaţiilor pro-pace din nordul Italiei. La o manifestaţie din decembrie, ţinută în Florenţa, Tiziano Trevani (lider de opinie al organizaţiei) a întrebat miile de manifestanţi cum se vor simţi atunci cînd militarii italieni din coaliţia internaţională anti-terorism îi vor preda pe „teroriştii" musulmani afgani sau din Kaşmir americanilor, atunci cînd coaliţia anti-teroristă va ajunge şi acolo în căutarea membrilor Al-Qaeda, pentru a fi duşi de americani la Guantanamo. Captivii musulmani fără statut de prizonieri vor însemna încălcarea de către Italia a Convenţiei de la Geneva: italienii vor deveni părtaşi, prin votul lor pentru Berlusconi, la încălcarea sistematică a drepturilor musulmanilor capturaţi.

Mesajul pacifist devine astfel reacţia la măsurile anunţate după 11 septembrie – politica forţei, în contradicţie cu forurile internaţionale care au garantat în mare stabilitatea lumii în ultimii 50 de ani.

Desigur, se pune şi întrebarea ce se întîmplă cu mişcarea, dacă ea nu este ascultată de decidenţii politici? Guvernele britanic şi spaniol au fost supuse celor mai intense presiuni de către manifestanţii pro-pace, deşi fără nici un rezultat. Blair a rămas de neclintit, asemenea lui Aznar, deşi 90% dintre spanioli sînt împotriva războiului. Am ajuns din nou într-o situaţie în care interesul naţional este în contradicţie cu ceea ce crede şi simte majoritatea oamenilor. Cît de inteligent este oare să faci abstracţie de atîţia oameni, şi să-i înveţi pe aceştia „sentimentul propriei neputinţe", după cum îi scria lui Bush scriitorul Paulo Coelho?

Pacifiştii, *peaceniks*, după cum îi numeşte presa anglo-saxonă, nu cred că Bush sau Blair au reuşit să ofere justificarea morală pentru războiul din Irak – dar, potrivit *The Economist*, este oricum o pierdere de timp să susţii că acea justificare trebuie căutată în sînul ONU. Tot mai multe critici se aud astăzi împotriva acestei organizaţii, iar săptămînalul britanic o acuză că a ajuns un loc de traficare al intereselor naţionale între state, anacronică în condiţiile pericolelor cu care se confruntă lumea azi. Se prea poate ca ONU să nu mai corespundă lumii unipolare, dar ar însemna să ne autoiluzionăm în a crede că pericolele care au dus la crearea ONU sau a Ligii Naţiunilor nu mai există. O lume cu aceleaşi probleme, dar rămasă şi fără soluţiile imperfecte de pînă acum, iată viziunea de coşmar a oricărui pacifist faţă de lumea de după.

▲

Georgiana ILIE

Vreau şi eu pacifişti normali

Sînt mulţi oameni săriţi de pe fix pe lume: pacifiştii, feministele, ecologiştii, anti-globaliştii... Gîndiţi-vă puţin! Cu ce asociaţi noţiunile acestea? Fanatici mărşăluind prin diferite capitale ale lumii, care ajung într-un final să fie reţinuţi pentru violenţă; respectiv: femei-bărbat nerase, tunse periuţă şi cu muşchi de oţel (eventual şi lesbiene, pentru a li se anula complet feminitatea); respectiv: alţi fanatici care se leagă cu lanţuri de porţile fabricilor, care se aruncă în faţa trenurilor şi a vapoarelor ce transportă deşeuri radioactive şi care luptă pentru idealuri complet străine nouă – pădurea tropicală, fauna marină, etc.; respectiv: probabil cei mai de neînţeles dintre toţi, căci nici măcar nu e de conceput că cineva protestează împotriva McDonald's-ului, a KFC-ului, a lui Nike şi a lui Adidas... oameni care nu au ceva mai bun de făcut.

Nu prea vă trezesc simpatia, nu? Nu prea vă vine să ieşiţi în stradă şi să protestaţi alături de ei, că doar nu vreţi să fiţi luaţi drept nebuni-de-legat, nu?

Eu nu m-am gîndit la asta cînd am ieşit în stradă pe 15 martie, la marşul anti-război organizat de Fundaţia pentru Perenitatea Naţională (şi îmi amintesc că m-a pufnit rîsul cînd am primit faxul la birou, mi se păruse un nume absolut ridicol). M-am dus pur şi simplu, căci nu aveam nici o altă cale de a spune că nu sînt de acord cu acest război şi ştiind că nu există nici un alt mod de a-mi legitima opinia decît acesta: de a spune cu voce tare ce cred. Altfel nu aş putea să reproşez nimănui, niciodată, că nu m-a ascultat: nu poţi fi ascultat decît dacă vorbeşti.

Aşa că m-am dus pentru prima oară în viaţa mea la o manifestaţie tip marş (nu punem la socoteală dăţile în care am fost în calitate de reporter). M-am alăturat pe la Piaţa Unirii (coloana venise pe traseul Victoriei-Romană-Universitate). Cum mergeam prin coloană, pentru a ajunge la colega mea care era mai în faţă, m-am trezit înconjurată de nişte tineri îmbrăcaţi în negru ce purtau steaguri negre, cu o cruce albă într-un cerc. Subconştientul meu îmi transmitea mesaje foarte puternice, dar eu eram atît de surprinsă încît nu le auzeam. Vreo cîteva secunde nici nu am realizat cine erau. Eram prea blocată de ideea în sine pentru a accepta că mă aflu în mijlocul membrilor Noii Drepte. Am mers repede mai departe, pînă în faţă, copleşită de ruşinea de a sta în rînd cu nişte extremişti, cu nişte oameni limitaţi care nu aveau nimic în comun cu mine. Cu mine, un om care lucrează în programe menite a creşte vizibilitatea minorităţilor (în special romii, minorităţile sexuale şi persoanele afectate de HIV/SIDA) în mass-media. Îmi venea să mă întorc şi să le strig „Sînt romnie şi sunt lesbiană. Tăiaţi-mă!" numai ca să văd ce reacţie au. Dar nu sînt şi nu sînt nici atît de curajoasă. Aşa că m-am consolat oarecum amestecîndu-mă cu cei din faţă, oamenii normali care păreau mai aproape de convingerile mele. Pînă cînd au început să spună rugăciuni, să cînte „Mîntuieşte, Doamne, poporul tău" şi să îşi ţină discursurile naţionaliste pe care se baza protestul lor. Aşa că am plecat.

Astfel de lucruri se întîmplă peste tot în lume. Mici grupuri extremiste îşi asumă exclusivitatea pacifismului şi a protestelor anti-război. Găşti de „pacifişti" manifestează violent (ceea ce este un nonsens!) prin marile oraşe ale lumii, atrăgîndu-i de partea lor doar pe cei de-o seamă şi provocînd repulsie pentru cauză în rîndul oamenilor obişnuiţi. Am o convingere profundă că multă lume – mult mai multă decît cei două sute de „neo-drepţi" şi naţionalişti de pe 15 martie – ar protesta împotriva războiului dacă ar găsi în motivaţia celor care organizează astfel de mitinguri măcar o idee care să se potrivească cu a lor. Mult mai mulţi oameni ar avea curajul să-şi exprime opiniile dacă ar exista organizaţii care să îşi asume lupta aceasta fără să se bazeze pe o doctrină politică (cu atît mai puţin pe una extremistă) sau religioasă – automat exclusiviste – ci pe credinţa curată, de netăgăduit, că nu există razboi drept, că nu există şi nu vor exista niciodată motive suficient de bune pentru a porni un război.

Am aşteptat, înainte de a scrie acest material, să văd ce reacţii vor avea vedetele în seara Oscarurilor. M-am bucurat să văd discursuri raţionale, umane, apeluri la demnitate şi la toleranţă. M-au bucurat cuvintele lui Michael Moore mai mult decît un miting cu zece mii de oameni în centrul Bucureştiului. Pentru că m-am regăsit în ele mai mult decît în toate sloganurile cu „Vrem în Uniunea Europeană / Nu să fim bază americană" (nu îmi amintesc exact, de fapt, dar cam asta era ideea). Pentru că a vorbit un om normal, mîndru de opinia lui, nu un rasist, un extremist, un fanatic. Un om pe care l-aş urma şi l-aş susţine într-un protest, cu ale cărui opinii m-aş identifica sau, măcar, le-aş considera la fel de acceptabile ca pe ale mele. Dar unde sînt oamenii aceştia pe care îi aşteaptă cei care nu cred în război? Nu în România, se pare. Şi, în general, nu în rîndul celor care organizează mitinguri anti-razboi.

Am descoperit astfel, urmărind mişcările anti-război din lume, că cea mai bună cale de a anula o opinie este de a o ignora şi de a face în aşa fel încît să o ignore şi alţii, de a o minimaliza şi, mai ales, de a o face să pară extremistă. Pentru că extremismul şi fanatismul implică întotdeauna ceva ilogic, „necurat", şi oamenii evită să fie asociaţi cu ceea ce nu este *mainstream*, cu ceea ce i-ar face diferiţi de standardul moral al societăţii. Nu vreau să cred că există undeva o societate secretă care dirijează această denigrare a pacifismului – mă feresc de teoriile conspiraţioniste – dar este clar că pacifismul este într-o criză profundă iar acest razboi, în loc să o anuleze, a adîncit-o. Ce va mai fi pacifismul cînd războiul din Irak se va termina? Dacă îl vor caştiga trupele aliate, va fi doar o idee perimată ce se pune de-a curmezişul progresului omenirii şi al libertăţii popoarelor. Dacă nu... mi-e teamă că va da doar capital politic şi dreptul de a spune „V-am spus noi!" celor ce conduc acum protestele anti-război. Şi nici una dintre posibilităţi nu va fi spre binele pacifismului şi al omenirii.

▲

„Ameninţarea constituită de Saddam nu pare atît de iminentă încît să justifice atacul preventiv decis de administraţia Bush. În principiu, nu se poate nega ideea de prevenire ca formă legitimă de autoapărare. Dar această acţiune preventivă trebuie să fie proporţională cu mărimea şi cu iminenţa ameninţării. Găsirea armelor de distrugere în masă ar justifica în parte acţiunea, pentru că mulţi au pus la îndoială faptul că Saddam ar poseda acest tip de arme. Alţii se vor întreba dacă armele descoperite sînt de proporţii suficient de relevante, iar ameninţarea atît de mare pentru a justifica o invazie. Dar chiar dacă ar fi justificată sub acest aspect, nu rezultă că ar fi justificată de intenţia iminentă a lui Saddam de a se folosi de asemenea arme. Pentru mine, întrebarea a fost întotdeauna aceasta: de ce să-l lovim pe Saddam? Care e urgenţa? Administraţia Bush nu a furnizat niciodată un răpuns complet. La urma urmei, există şi alte ţări care posedă arme de distrugere în masă – Siria, Iran, poate şi Egiptul. Le invadăm şi pe acestea? Şi apoi, bineînţeles, este Coreea de Nord. Aceste elemente fac şi mai complicată focalizarea pe Irak".

(Wesley Clark, general în rezervă, fost comandant al forţelor NATO în timpul intervenţiei în fosta Iugoslavie, din 1999, candidat la Casa Albă pentru alegerile din 2004; interviu în Corriere della Sera)

De ce războiul ar fi justificat?

Pentru că toate cele cinci ţări membre ale Consiliului de Securitate au cerut anul trecut Irakului prin rezoluţia 1441 să renunţe la armele de distrugere în masă sau va înfrunta „consecinţe serioase". Diferenţa între cele două tabere din Consiliu nu priveşte deci rezultatul ci metoda. Pentru că, spre deosebire de Vietnam, acum protestarii nu simpatizează cu inamicul, ci îl detestă pe Saddam Hussein. Problema este dacă se mai pot găsi soluţii paşnice, şi aceasta este principala temă de dezbatere. Dacă Saddam este o ameninţare, trebuie analizate rezultatele politicii de descurajare de pînă acum. Sancţiunile nu fac decît să afecteze populaţia, nu dictatorul. După impunerea embargoului, mortalitatea printre copiii irakieni a crescut cu 5000 pe lună, deci sancţiunile trebuie ridicate. Inspecţiile ONU nu au dat rezultate timp de 12 ani, lucru recunoscut şi de cei care cer mai mult timp pentru inspectori. Dar cum poate fi dezarmat? O forţă ONU? Va deveni ostatică, exact ca în Bosnia. America va fi blestemată dacă va interveni, dar va fi blestemată şi dacă nu va interveni.

(după *The Economist*, *Why war would be justified?)*

Arhiepiscopul CHRYSOSTOMOS AL ETNEI

Un autodafé ortodox (III)

Continuare şi sfîrşit la recenzia cărţii „Invazia sectelor" de P.I. David.

Mitropolitul Glicherie nu a fost un simplu călugăr la Neamţ în perioada reformei calendariste, după cum pretinde Părintele David, ci stareţul unuia dintre schiturile mînăstirii. Nici el nu a fost neînvăţat sau neinstruit. L-am cunoscut, înaintat în vîrstă şi infirm, dar o prezenţă impresionantă[1]. Cît priveşte ţinta predilectă a mîniei Părintelui David, Arhimandritul Flavian, stareţul Mînăstirii Adormirea Maicii Domnului, pe acesta l-am întîlnit cu prilejul primei mele vizite în România. Slujesc acum deseori împreună cu el la mînăstirea sa din cartierul Militari. El este un om drept, inteligent şi incredibil de activ. A construit o serie de aşezăminte monahale în România, atrăgînd monahi şi monahii din rîndul românilor tineri şi educaţi care, descoperind în viaţa angelică rădăcinile bogatei vieţi religioase şi culturale a României, reprezintă ceea ce ţara are mai bun de dăruit. Inspiraţi de un om cu harismă unică, ei au descoperit în ei înşişi bogăţia Ortodoxiei trăită în plinătatea ei şi în cadrul străvechii monahale. Ei înfrumuseţează nu numai mişcarea vechi calendaristă, ci întreaga Biserică Ortodoxă şi propria lor patrie, constituind totodată şi un tribut adus omului pe care Părintele David cu răutate îl numeşte „fost deţinut", prevenindu-ne asupra „infracţiunilor" sale, însă fără a ne aduce clarificările necesare.

Problema „foştilor deţinuţi", care formează, pasămite, corpul preoţimii vechi calendariste, aduce în prim plan întreaga chestiune a calomniei împotriva vechilor calendarişti — calomnie îndreptată la început împotriva mişcării de regimul fascist, iar mai tîrziu, de comunişti. Acuzaţiile neîntemeiate persistă şi în zilele noastre. Am reuşit în timp să adun de la vechii calendarişti, ca şi de la alţi clerici şi credincioşi ortodocşi, relatări personale privind persecuţia religioasă sub comunişti. Între multele relatări pe care le-am auzit este şi aceea despre Arhimandritul Flavian, student la fizică al Universităţii din Bucureşti şi călugăr sub oblădirea Episcopului Evloghie cum a fost arestat de către Securitate şi ameninţat cu închisoarea, dacă nu renunţă la activităţile sale religioase şi nu acceptă să devină informator. Cu puţin timp înainte de arestarea sa, văzînd că era iminentă, Părintele Flavian împreună cu Episcopul Evloghie, au făcut o vizită Patriarhului român, predecesorul actualului Patriarh Teoctist. În pofida asigurărilor din partea Patriarhului că va interveni în favoarea lor, mînăstirea le-a fost de îndată dărîmată cu buldozerul, călugării împrăştiaţi, iar Părintele Flavian arestat. (Mînăstirea se afla în construcţie, dar nu primise toate aprobările legale, deoarece, în pofida sugestiei Părintelui David că ei beneficiau de un tratament special sub comunişti, vechii calendarişti nu au avut statutul de instituţie religioasă recunoscută şi ca atare nu puteau primi permisiunea de a construi biserici şi aşezăminte monahale). Doi dintre actualii episcopi vechi calendarişti, Demosten şi Pahomie, asemenea Părintelui Flavian, au petrecut ani mulţi în închisoare pentru că au refuzat să abandoneze calendarul vechi, atunci cînd li s-a făcut această oferta în schimbul libertăţii, după cum mi-au mărturisit personal. Convingerea lor este că Biserica Noului Calendar a putut ea însăşi să scape de persecuţii lăsîndu-i pe vechii calendarişti să preia şocul politicii anti-religioase a guvernului comunist. Nu iau nici o poziţie în această problemă deoarece nu posed nici o mărturie care să o confirme sau să o infirme, în afara depoziţiei foştilor deţinuţi religioşi. Cu toate acestea, găsesc condamnabilă referirea Părintelui David la diverşi clerici vechi calendarişti ca „foşti deţinuţi", fără a menţiona cauza. Nădăjduiesc că tăcerea lui e doar o scăpare.

În ce priveşte înlăturarea vechilor calendarişti de către noii calendarişti, aş dori să observ că insistenţa asupra faptului respectiv nu e inutilă şi needificatoare. Îndepărtarea vechilor calendarişti a fost o eroare, o măsură lipsită de inteligenţă, cum au fost şi alte exemple de rea tratare a vechilor calendarişti de către autorităţile Bisericii noului calendar (printre care se află şi oameni oneşti ori mărinimoşi care admit aceasta). Dacă Bisericile oficiale din ţările unde există vechi calendarişti consideră că termeni precum „schismatic" şi „eretic" nu se aplică la romano-catolici şi protestanţi, ne întrebăm atunci cum se justifică aplicarea unor asemenea termeni împotriva fraţilor lor ortodocşi care urmează calendarul bisericesc („vechi"). Întrucît majoritatea lumii ortodoxe încă urmează calendarul bisericesc, de ce este problema atît de actuală? Dacă a putut fi ridicată anatema împotriva catolicilor, care cred şi azi că Papa este Vicarul lui Hristos pe pămînt, în timp ce noi ortodocşii afirmăm dogmatic, pretutindeni că numai Hristos este Capul Bisericii — şi nici o altă persoană umană —, cum se face că excomunicarea de natură procedurală a vechilor calendarişti (pentru o pretinsă nesupunere faţă de autorităţile bisericeşti) este de nestrămutat, în aşa măsură încît libertatea de conştiinţă ajunge o noţiune golită de orice sens şi există voci extremiste le contestă acestora însuşi statutul de creştini ortodocşi? E vorba de sectarism faţă de ordinea bisericească, sau problema este aceea a supunerii faţă de autoritate? Dacă există erori, probabil, de toate părţile, e bine să le rezolvăm eficient, prin recurgere la cadrul procedural şi canonic, sau e de preferat, simplu, evitarea epitetelor şi resentimentlor personale? Dacă, ce e drept, Mitropolitului Galaction a întemeiat o ierarhie vechi calendaristă, în împrejurări grele, excepţionale şi, cum spune el, unice, putem noi veni acum să-i reproşăm aceasta în termeni legalişti, fără a examina obiectiv motivaţiile şi acţiunile sale şi fără a apela la dialog şi înţelegere reciprocă? Să fie acesta modul de a aborda o chestiune care, în cazuri asemănătoare din istoria bisericească, a fost rezolvată prin concelebrare şi reconciliere, în mod neformalist? Sau e vorba, din nou, de autoritate şi putere?

Referitor la colaborarea comunistă, Părintele David îi critică, pe de o parte, pe vechii calendarişti pentru că s-ar fi bucurat de un statut special sub comunişti (citînd o declaraţie făcută într-o situaţie istorică dată şi care nu a avut o aplicaţie generală) şi, pe de altă parte, foloseşte detenţia acestora ca pe un semn de întrebare privind integritatea lor personală. Nu le putem avea pe amîndouă. De fapt, aşa cum Părintele David ştie şi cum eu am aflat din experienţă personală, vechii calendarişti au avut mult de suferit din partea comuniştilor. Detenţiile Mitropolitului Glicherie au fost frecvente şi brutale şi aveau loc, de multe ori, în perioade în care Biserica Noului Calendar era vizibil recunoscută de autorităţile ostile. Nu mai este nici un secret, după cum ştie şi Părintele David, asupra colaborării dintre comunişti şi Patriarhie, şi aceasta în vremea în care vechii calendarişti îşi îndeplineau activităţile în mod ilegal şi cu preţul unor lungi detenţii ale ierarhilor lor, în condiţii dintre cele mai grele. Spunînd acest lucru, nu comentez compromisurile şi înţelegerile care au marcat acţiunile multor conducători bisericeşti din Europa de Răsărit în timpul opresiunii comuniste. Nu-i pun sub semnul întrebării nici în sens ecleziastic, nici personal, întrucît nu am fost pus în situaţia lor. Ştiu că mulţi dintre membrii Bisericilor oficiale au avut şi ei de îndurat suferinţe teribile în închisori şi au fost persecutaţi pentru credinţă. În împrejurări de felul celor impuse de comunism, trebuie să lăsăm o marjă considerabilă în evaluarea acţiunilor şi motivaţiilor personale. Ceea ce pare a fi fost trădare, poate fi în realitate un act de eroism pentru binele Bisericii, dar şi invers. Problema nu e simplă. Cu toate acestea, mă opun celor care i-ar acuza pe vechii calendarişti de colaborare, dat fiind preţul pe care a trebuit să-l plătească pentru mărturia lor. Aş invita Bisericile oficiale din Europa de Răsărit (adică Bisericile care s-au bucurat cel puţin de aprobarea publică a autorităţilor comuniste) să arate aceeaşi generozitate faţă de cei ce au rezistat şi faţă de dizidenţi, cum arăt şi eu faţă de acestea. Din celulele lor de închisoare, vechii calendarişti (şi alţii deţinuţi pentru credinţă), au plătit un preţ mult mai mare pentru actele lor de conştiinţă decît cei care au lucrat dinlăuntrul sistemului, lucru ce nu trebuie negat. Timpul şi răbdarea vor scoate la lumină tot adevărul, acuzele neavenite, invectivele şi atacurile din răzbunare vor rămîne neputincioase.

Adaug aici cîteva observaţii despre Vechiul Calendar. Dacă dorim să avem o perspectivă serioasă asupra acestei chestiuni, pe baza concepţiei vechilor calendarişti din România, Grecia sau Bulgaria (şi nu lucrările polemice ale cutărui individ), vom vedea că vechii calendarişti nu abordează problema calendarului în chip dogmatic. Ei leagă calendarul mai degrabă de o scădere a clarităţii cu care Biserica vorbeşte, în ultimul timp, despre identitatea ei eclesiologică. Aceasta se petrece în parte din cauza scopurilor politice ale unei mişcări ecumenice, care nu urmăreşte atît înţelegerea teologică reciprocă, acordul tolerant care să permită diversitatea de idei, cît mai degrabă compromisul de dragul colaborării politice şi sociale între religii. Colaborarea este desigur de dorit şi e realizabilă la un anumit nivel, însă nu trebuie să aibă loc cu preţul ignorării purităţii doctrinare şi eclesiologice şi a primatului Ortodoxiei. Totodată, sub stindardul vechiului calendar, a fost exprimată neliniştea faţă de tendinţa neo-papală din teologia ortodoxă care, imitînd teoriile papale ale Bisericii Latine, tinde să îi vadă pe Patriarhii ortodocşi, nu ca episcopi egali în autoritate care îşi stabilesc necesitatea absolută în Biserică prin conştiinţa şi primatul poporului lui Dumnezeu, ci ca dubluri virtuale ale Papei. Într-adevăr, un purtător de cuvînt al Patriarhiei Ecumenice punea recent pe picior de egalitate „primatul egalităţii" Constantinopolului cu „primatul unic" al Papii de la Roma. În cele din urmă, mulţi vechi calendarişti, văzînd că teologia nu este scrisă sau studiată, ci trăită, s-au arătat, prin mişcarea lor tradiţionalistă, din ce în ce mai îngrijoraţi pentru faptul că „formele exterioare" ale vieţii ortodoxe (legate de tainele interne ale credinţei, aşa cum o icoană se leagă de Arhetip) dispar treptat din conştiinţă. Noi pierdem din vedere Ortodoxia exprimată în modul în care mîncăm, vorbim, ne mişcăm şi acţionăm; o Ortodoxie întemeiată pe post, rugăciune, viaţă duhovnicească, smerenie şi dragoste. Desigur, mai există şi persoane care au abuzat de mişcarea vechi calendaristă, care o răstălmăcesc, o denaturează şi au dus-o în situaţii nesănătoase. Dar acest lucru este adevărat şi în cazul Noii Ortodoxii Calendariste şi nu face obiectul discuţiei noastre.

Cît priveşte „îndreptarea" astronomică pe care o reprezintă, probabil, calendarul nou sau calendarul „iulian revizuit" (ca să folosim un eufemism inteligent pe care îl citim în susţinerea acestei inovaţii) aceasta ar trebui să fie mai degrabă o cauză de stînjeneală pentru teoreticienii calendarişti. În primul rînd, vechii calendarişti nu sunt calendariştii „vechi", deoarece ei păstrează calendarul bisericesc, care nu este calendarul iulian. Calendarul bisericesc este un calendar de sine stătător şi de origine patristică, spre deosebire de calendarul iulian. Prelaţii care s-au întîlnit la Constantinopol în 1923 pentru a reforma calendarul au fost neştiutori în ale astronomiei şi în ale calendarului bisericesc şi, crezîndu-se egali cu Părinţii care s-au întîlnit la sinoadele ecumenice pentru a stabili ciclul sărbătorilor Bisericii, au preluat schimbarea calendarului pentru motive care nu aveau nici o legătură cu precizia astronomică. Bolboroseala contemporană legată de „echinox" şi de probleme astronomice derivă din cele mai banale reflecţii asupra temei calendarului şi trebuie înlăturată, fiindcă e prostească. Calendarul bisericesc este o invenţie a Părinţilor Bisericii şi reprezintă o combinare unică a calendarelor solar şi lunar, legînd calendarul solar iulian de formularea datei Paştilor, care se bazează pe un eveniment selenar şi care formează punctul de reazim al ciclului sărbătorilor pentru anul bisericesc. Oricine are chiar şi rudimentare cunoştinţe în ştiinţele astronomice (ceea ce din nefericire nu a fost cazul episcopilor care au reformat calendarul bisericesc în 1923) ştie că oamenii de ştiinţă mai folosesc acum calendarul iulian, datorită preciziei lui, pentru anumite calcule astronomice. Ba mai mult, calendarul bisericesc lunaro-solar este atît de inteligent încît, impresionat de subtilitatea lui, Gauss, vestitul matematician, a conceput formula pentru stabilirea Paştelui ortodox pornind de la acesta. Faptul este în general necunoscut diletanţilor care astăzi susţin virtuţile calendarului gregorian presupus „exact" astronomic, pe care giganţi din istoria ştiinţei, cum a fost Copernic, au refuzat să-l aprobe datorită impreciziei şi complicaţiei sale. Să punem capăt, aşadar, enormei necunoaşterii în astronomie pe care Părintele David o citează în comentariile sale referitoare la vechii calendarişti (vezi nota 3 *supra*)[2].

În cele din urmă, aş sfătui pe toţi cei ce doresc să studieze Biserica Ortodoxă Vechi Calendaristă într-un spirit obiectiv, critic şi irenic să înceapă cu eseul Mitropolitului Ciprian de Oropos şi Fili, ierarh grec vechi calendarist. Lucrarea sa, publicată în *The Orthodox Word* (Cuvîntul ortodox) în anul 1982[3], este probabil cel mai bun rezumat existent asupra acestei mişcări. Dealtfel, după căderea comunismului, vechii calendarişti au construit multe biserici splendide în România, oricît îi minimalizează Părintelui David în lucrarea sa. Vechii calendarişti au în prezent 110 parohii, unele cu mii de enoriaşi, şi mai multe mînăstiri şi schituri de călugări şi călugăriţe, nu numai în Moldova, ci pretutindeni în România. Ei nu pot fi pur şi simplu clasaţi ca o sectă, o comunitate religioasă inutilă, de fanatici şi analfabeţi. Ei se cade să fie consideraţi ca deplini aparţinători ai Bisericii Ortodoxe Române, cu rădăcini în solul culturii religioase româneşti. A venit timpul în care o generaţie tînără de vechi calendarişti nu va mai îndura pasiv calomnia, cedînd, aşa cum au făcut-o unii credincioşi mai slabi, în faţa unor noţiuni diferite scornite de „oficialitatea" care neagă şi neutralizează mărturia importantă şi sacră a credincioşilor ce şi-au sacrificat totul, suferind temniţă şi persecuţii violente, pentru principiile lor. Insulta şi constrîngerea nu pot înlocui răbdarea, dialogul înţelept şi plin de tact, contactele rînduite şi atente şi respectul reciproc. Scrierile de genul lucrării Părintelui David, ale cărei motivaţii nu îmi revine mie a le judeca, nu vor mai reduce la tăcere o generaţie de calendarişti care, bucurîndu-se de privilegiile libertăţii religioase şi de conştiinţă că fac parte din adevărata moştenire culturală şi intelectuală românească, nu sînt, evident, sectari, schismatici, eretici sau troglodiţi, ci purtători ai purităţii ortodoxe, credincioşi în cele mai valoroase tradiţii ale Ortodoxiei Patristice. Vechii calendarişti de astăzi vor juca, neîndoielnic, un rol important în stabilirea adevăratei unităţi ortodoxe şi vor participa la triumful raţiunii asupra spiritului discordiei care azi răneşte Biserica şi zădărniceşte fiecare lucrare a ei, în special a celor din domeniul ecumenismului şi toleranţei religioase. Oferind o prezentare obiectivă a Bisericii Vechi Calendariste din România, ca răspuns la nefericitul studiu al Părintelui David, sper că am adus o modestă contribuţie la spiritul păcii şi al frăţiei care îi uneşte – sau ar trebui să-i unească – în cele din urmă pe toţi ortodocşii.

---

1. Într-adevăr, am fost atît de impresionat de viaţa şi exemplul său, încît am autorizat traducerea şi publicarea vieţii sale în engleză de către Centrul de Studii Ortodoxe Tradiţionaliste. Am fost de faţă la canonizarea lui în 1999, prezidată de ceea ce Părintele David numeşte cu brutalitate Sinodul „stilist fariseo-saducheic" (p. 38). Vezi Mitropolitan Vlasie, *The Life of the Holy Hierarch and Confessor Glicherie of Romania*, trans. Sorin Comanescu and Protodeacon Gheorghe Balaban, Etna, Ca. 1999.

2. Despre problema calendarului din punct de vedere teologic vezi minunatul eseu al lui Constantine Cavarnos, „Orthodox Ecumenism as a Divisive Force", în *Orthodox Tradition*, XVIII (2001), p. 22-26. Referitor la meritul ştiinţific al calendarului iulian faţă de calendarul gregorian, vezi Ieromonahul Cassian, *A Scientific Examination of the Orthodox Church Calendar: or The Old Calendar and Science*, eds. Archbishop Chrysostomos & Hieromonk Gregory (Etna, CA: Center for Traditionalist Orthodox Studies, 1998).

3. Episcopul (Metropolitan) Cyprian, „The True Orthodox Christians of Romania", (Adevăraţii creştini ortodocşi din România), în *The Orthodox Word*, XVIII (1982), p. 5-15. Traducere din greacă de Arhimandritul (acum Arhiepiscop) Chrysostomos.

traducere de Ioana IERONIM

Politica în Estul şi centrul Europei

Nu sînt la stînga centrului,
sînt la Vest de centru.
Adam Michnik

Văzute de sus, ţările din centrul şi Estul Europei sînt un spaţiu tulbure, dominat de evoluţii politice confuze, cu un ritm al transformărilor interne mult mai lent decît cel visat la începutul anilor '90; tot mai multe voci acuză absenţa ajutorului occidental, dar ajutorul primit este pe alocuri risipit, cînd nu e de-a dreptul furat. În mod paradoxal, în toate aceste ţări, chiar şi acolo unde crimele comunismului şi eşecul său economic au fost scoase la vedere şi analizate, partidele considerate de stînga se bucură de mai multă credibilitate electorală decît cele considerate de dreapta. Într-un articol *(Mixed signals in Eastern Europe, The World & I)* publicat la sfîrşitul anului 2002, Margarita Assenova ziarist şi politolog bulgar, acum stabilită la Washnigton, observa că „la 13 ani după căderea comunismului, doar 4 ţări din Europa de Est (Slovacia, Bulgaria, Letonia şi Estonia) aveau guverne de centru-dreapta". Majoritatea ţărilor membre NATO, ca şi a celor candidate la Uniunea Europeană e guvernată pe partea stîngă a centrului, ritmul programelor de aderare a fost determinant pentru progresele lor (atîtea cîte sînt) în structurarea economiei de piaţă, în construcţia sistemului democratic.

„De fapt, tocmai ţările rămase la răsărit de centru păstrînd legături strînse cu Moscova – cum sînt Belarus, Ucraina şi Moldova – au avut un ritm foarte lent în introducerea reformelor". Şi, în timp ce Rusia îşi întoarce tot mai mult faţa spre Vest, ţările fidele unei Moscove mai rapide în schimbări decît greoii ei aliaţi, vor fi nevoite să-şi găsească un alt model de dezvoltare. O privire mai atentă asupra platformelor partidelor de centru dreapta şi de centru stînga nu va omite să observe că în ţările orientate spre Occident diferenţele sînt minime în privinţa obiectivelor majore: societatea pluralistă, piaţa liberă, integrare europeană, domnia legii. „Adesea, partidele de centru stînga se unesc cu cele de centru dreapta alcătuind coaliţii pentru a împiedica forţele extremiste sau autoritare să pună mîna pe putere. În Europa de Est este greu de definit centrul dreapta şi centrul stînga, pentru că nu e prea clar unde e centrul. Acum este un spaţiu vast şi adesea amorf, la egală distanţă de extrema dreaptă naţionalistă şi partidele pur comuniste".

Acest spaţiu vast şi amorf este, în general, suprapopulat cu personalităţi paradoxale şi fluide, dar slab dotat cu programe politice şi cu propuneri concrete de legi. Cum observa un specialist în domeniu, menţinerea denumirii „post comuniste" reflectă ambiguitatea situaţiei: dorinţa desprinderii de comunism, dar şi dependenţa de el. Eliberarea reală de comunism, disponibilitatea de a înfăptui reformele economice, acceptînd sacrificiile inerente, au depins mai puţin de profilul ideologic cît de intensitatea şi de dinamica dialogului dintre formaţiile de dreapta şi cele de stînga. A dialogului nu a adversităţii. André Krouwel, de la Universitatea Liberă din Amsterdam: „Pentru a supravieţui, acolo unde foştii comunişti au intrat în competiţie cu puternice mişcări liberale sau conservatoare, ei au transformat rapid partidele lor în formaţiuni politice social democrate moderne". Cifrele arată că, acolo unde s-a produs acest proces, reformele şi integrarea în structurile euro-atlantice au progresat.

Margarita Assenova consideră că exemplul cel mai bun de sinceră conversiune este dat de partidele din Europa centrală şi de cele din ţările baltice.

De la independenţă, Slovenia a fost condusă de guverne fundamental socialiste; şi preşedintele Milan Kucan şi prim ministrul Janez Dmovsek, la cîrmă, din 1990 sînt foşti comunişti. Slovenia are cel mai ridicat indice al nivelului de trai din Europa de Est şi nimeni nu crede că integrarea ei în UE şi NATO ar pune vreo problemă. În ţările baltice, puterea a trecut alternativ de la guverne de centru-dreapta la cele de centru-stînga, dar virajele n-au fost bruşte şi nu au afectat progresul economic sau eforturile de integrare euro-atlantică".

La o analiză mai aprofundată reiese însă importanţa societăţii pluraliste, rolul jucat de dreapta democratică în reforma partidelor comuniste şi în coagularea celor social-democrate. Acolo unde, imediat după 1990, alegerile libere au fost cîştigate de partidele de dreapta, primii paşi ai reformelor economice au fost înfăptuiţi mai rapid, dar nostalgicii egalitarismului şi victimele obiective şi subiective ale inegalităţii au creat un front comun favorabil readucerii formaţiunilor de stînga la guvernare.

„Polonia a iniţiat răsturnarea regimului comunist în Europa răsăriteană. Dar partidul politic emanat de Solidaritatea, gloriosul sindicat anticomunist, a pierdut puterea în octombrie 2001, în faţa unei coaliţii de centru-stînga. La fel ca preşedintele Poloniei, Aleksandr Kwasniewski, acum aflat la al doilea mandat, Leszek Miller, noul prim-ministru este un fost înalt activist al Partidului Comunist, transformat în social-democrat, devenit lider al Alianţei democratice de stînga. Şi deşi stînga poloneză a avut de profitat de pe urma faptului că dreapta care a precedat-o a introdus reforme de esenţă, e nevoită la rîndul ei să treacă la legiferarea unor măsuri economice radicale cum sînt creşterea impozitelor şi reducerea cheltuielilor guvernamentale. Partidul Socialist Ungar a cîştigat alegerile în mai 2002, dar a format o coaliţie cu Alianţa liber-democraţilor, liberali, cu o platformă radicală a reformelor de piaţă. Noul prim-ministru, Peter Medgyessy, continuă politicile de încurajare ale afacerile şi asigură accesul Ungariei la UE în 2004".

„Se poate constata o oarecare oboseală a agendei de centru-dreapta în Europa de Est – scrie Ognyan Minchev, directorul Institutului pentru studii regionale şi internaţionale din Sofia. Iniţial partidele de centru-dreapta erau identificate cu reformele radicale, cu privatizarea, economia de piaţă, integrarea în Occident. Dar şi partidele de centru-stînga au adoptat aceeaşi agendă. Centrul-dreapta trebuie să-şi redefinească ideologia".

În practica procesului electoral, de după euforia primelor alegeri libere, partidele de centru se confruntă dramatic şi periculos nu în funcţie de plasamentul lor pe dreapta sau pe stînga, ci cu formaţiunile naţionaliste în general, susţinătoare ale intereselor protecţioniste. Exemplul cel mai elocvent e Slovacia: „În 2002, Slovacia reprezenta una dintre perspectivele cele mai suspecte pentru comunitatea euro-atlantică. Posibila reîntoarcere a partidului populist-naţionalist ameninţa nu doar Slovacia, ci şi NATO. Considerată una dintre ţările cu cele mai mari şanse de integrare, Slovacia îşi pierduse poziţia privilegiată din cauza stilului autoritar al fostului prim-ministru Vladimir Meciar, care de-a lungul anilor '90 a dus politici izolaţioniste şi protecţioniste. În 1998, o largă coaliţie a liberalilor, centriştilor, a aripilor de stînga şi a minorităţii maghiare l-a învins pe Meciar. Şi deşi partidul său populist a obţinut în alegerile din Septembrie, fără a se alia cu nimeni, cele mai multe voturi, adversarii, coaliţia de centru-dreapta a reuşit să alcătuiască guvernul, să-l izoleze pe Meciar, anulînd orice posibilă influenţă politică. La cîteva zile după alegeri, miniştrii apărării din ţările NATO au dat un semnal limpede în legătură cu admiterea celor şapte ţări de la poarta Alianţei. În mod similar s-au desfăşurat lucrurile şi în Croaţia, unde şase partide de stînga, conservatoare şi liberale s-au unit pentru a-l înlătura de la putere pe autoritarul lider Franjo Tudjman".

România şi Bulgaria alcătuiesc o categorie aparte, deosebire motivată şi de decalarea tratativelor de admisie în Uniunea Europeană. „În România şi Bulgaria, reţelele alcătuite încă pe timpul comunismului s-au încrustat în resursele statului şi au izbutit să obţină beneficii de pe urma procesului de privatizare", observă André Krouwel. Însă ritmul schimbărilor politice a fost mult mai lent decît cel al acumulării de bogăţie, tulburînd liniile de demarcaţie între stînga şi dreapta. „Deşi partidele de centru-dreapta din ambele ţări – continuă Margarita Assenova – s-au definit şi şi-au urmărit scopurile majore în timpul celor patru ani cît au fost la guvernare, au pierdut alegerile din 2000 în România şi 2001 în Bulgaria. În România, cauza principală a fost ritmul lent al reformelor; în Bulgaria – nemulţumirea generală faţă de nivelul scăzut de trai din ţară. Dar în timp ce în România a venit din nou la putere partidul socialist, Bulgaria a votat pentru o nouă alianţă condusă de fostul rege Simeon al II-lea. Bulgaria a fost una dintre puţinele ţări est-europene unde un guvern de centru-dreapta a fost înlocuit cu alt guvern de aceeaşi culoare politică, evitînd cotitura spre stînga".

Procesul de transformare i-a obosit pe oameni şi le-a înşelat aşteptările. Unii caută soluţii noi, alţii reconsideră trecutul, fie pe cel mai îndepărtat, al dictaturii comuniste, fie pe cel mai apropiat, al guvernării „de stînga", cînd s-au evitat disponibilizările şi s-au adoptat soluţii de amînare a deciziilor radicale. „Renaşterea stîngii în Europa de Est este un fenomen natural, motivat de greutăţile determinate de reforma economică, dar acest fenomen natural va încetini procesul reformei", susţine John Hulsman, analist la Heritage Foundation. „Oamenii preferă să aştepte mai mult timp rezultatele reformei decît să suporte durerea terapiei de şoc."

Numai că vremea alternativei al cărei termen era terapia de şoc a trecut de peste un deceniu. Acolo unde terapia de şoc a fost aplicată, ea nu a creat fericirea generală, ci dinamica necesară căutării fericirii. Tactica amînării nu a făcut decît să prelungească durerea în absenţa oricărei terapii. Acum guvernele sînt presate de termenele obligaţiilor internaţionale asumate, dar şi de necesitatea de a rezolva toate lucrurile lăsate la jumătatea drumului de cei de dinaintea lor, de dreapta sau de stînga, ocupaţi de organizarea concurenţei în propriul folos. O perspectivă optimistă poate fi dedusă din comparaţia acestor ţări cu absenţa reformelor din Serbia, Ucraina, Belarus şi Moldova. Acolo e şi mai rău.

„Atîta timp cît cultura dominantă din ţările est-europene rămîne moderată şi de centru evitînd extremismul, viitorul regiunii va fi relativ sigur. Va trece mult timp pînă cînd centrul-dreapta şi centrul-stînga vor izbuti să se definească şi să poată fi examinate cu ajutorul formulelor occidentale. Procesul poate fi şi mai cert dacă noile mişcări populiste nu vor evolua pe baza sărăciei şi a absenţei speranţei". ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Ți-e sete de cultură?
Bravo!
Te aștept la cafeneaua literară
marți, miercuri, joi, vineri: 10^{30} - 18^{30}
băutura - discount 25%
cărțile - gratis
la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

VINERI, 11 aprilie	Muzică live: Mara & 4-GIVEN band	21^{00}
	Te invit la dans!	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 12 aprilie	Muzică live: Adrian Berinde & 4-GIVEN band	21^{00}
	Dance, Dance, Dance!	23^{00}
DUMINICĂ, 13 aprilie	Muzică live: Tara Fuky *(Cehia)*	21^{00}
MARȚI, 15 aprilie	Muzică clasică live: Renaissance	20^{00}
MIERCURI, 16 aprilie	Dialogurile Academiei Cațavencu	19^{00}
JOI, 17 aprilie	Teatru: Berrymoore *cu* Adrian Pintea, Marius Chivu, Peter Saroși & Teodora Enache	20^{00}

MARȚI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sect. 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Ascultător, deparazitează-ţi creierul!

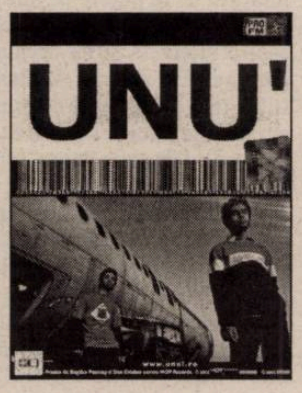

Nu ştiu dacă am sau n-am dreptate, dar găsesc că între entuziasmul avangardist al revistei interbelice *unu* şi muzica pe care o fac Dan Griober şi Bogdan Popoiag în trupa lor de-şi zice tot *Unu'* (binevoiţi, însă, a observa apostroful şi, implicit, diferenţa) există oareşce asemănări importante. Ştiu, e teribil de facil să te laşi în voia tentaţiei de a alătura nişte nume identice, pentru ca apoi să tragi de nişte comparaţii chinuite în speranţa că, pînă la urmă, va ieşi ceva mai mult. (Totul s-ar fi rezolvat fără bătăi de cap dacă i-aş fi întrebat pe ăştia cu muzica dacă au aflat de ideile ălorlalţi cu revista. Dar nu i-am întrebat, iar acum e prea tîrziu.)

Prin urmare, 1 – nu muzica şi nici revista, ci primul exemplu de asemănare (răfuiala suprarealistă şi spiritul ludic) –: „Cîntec pentru sănătatea ierbii". În interpretarea pe cît de tulburător de suavă, pe atît de profund comunistă a lui George Nicolescu, cîntecelul s-a transformat în cea mai bună poantă – de departe – a anului muzical 2002. Trebuie să mărturisesc din start că simt fiori de plăcere ori de cîte ori un şlagăr comunist dă tîrcoale urechilor mele obosite. Nu atît nostalgia copilăroasă, cît tembelismul absolut al versurilor şi al interpretării (oh, tu, maestre Dan Spătaru!) mă ia pe sus cu totul ca să mă transporte într-un spaţiu privilegiat în care muzica se leapădă de constipaţia ei dureroasă, se vindecă de timp şi de Ceauşescu, şi unde prostia se confundă cu bucuria, iar drumurile noastre ating, sublim moment, nemurirea. Veţi înţelege acum mai bine, sper, de ce la redezgroparea ierbii din cimitirul muzical românesc al anilor '80 am scos chiote de bucurie. Nu găsesc răzbunare mai bună în muzică (suprarealistă şi post-modernă totodată) pentru oroarea care a însemnat comunismul: fără a schimba vreun cuvînt, un manifest pentru pace tipic ceauşist devine, într-o altă epocă, unul închinat marijuanei (cenzura n-are ce face, iar comunismul o merită).

Dacă în toată trebuşoara cu iarba, ideea este mai importantă decît muzica propriu-zisă, de-abia în „The Jam" (cu Dru Klein) descoperi cum sună cu adevărat *Unu'*. *Unu'* sună cam aşa, 2 (vra să zică a doua şi ultima asemănare): occidental, adică mult prea neobişnuit şi ciudat pentru piaţa noastră românească (vezi revista). Prin occidental nu trebuie, însă, să se înţeleagă muzica de top, ci aceea pe care un străinez o ascultă prin cluburi, şi anume un amalgam de *house, dance, hip-hop, funky jazz, drumm'n'base*, muzică electronică şi alte d'alde d'astea despre care, cum v-am spus şi altădată, nu prea ştiu mai multe decît că sună bine. Strînşi sub deviza lansată de alt grup românesc – necunoscut aici, dar cu premii afară –, *NSK*, „orice sunet care pare că nu e la locul lui, e la locul lui", şi împreună cu *Şuie Paparude*, *Unu'* are menirea, zic eu, să scoată publicul de pe la noi din inerţia călduţă cu care s-a obişnuit să spună că „tot ăia vechi sînt buni". Muzica lor e o demonstraţie simplă a faptului că există o groază de sunete care împreunate cum trebuie (s-avem pardon) îţi pot suci mintea, inima şi imaginaţia în ceva nou şi surprinzător, proaspăt şi autentic, pe scurt, cu voia dumneavoastră, bun. De altfel, pentru cei care nu ştiu, trebuie să vin neapărat cu precizarea că muzica evoluează şi că n-ar fi rău să ne obişnuim cu asta, mai ales cînd, repet, evoluează bine.

În această ordine de idei, nu vă aşteptaţi să vă plictisiţi cînd ascultaţi albumul pentru că nu există un calapod unic pentru construcţia pieselor: unele sînt dansabile şi cu voci feminine, altele spre hip-hop şi cu voci de celălalt gen (există şi manele puse pe scratch), iar cele mai multe sînt, pur şi simplu, muzică deşteaptă, liniştită şi uneori apropiată de visele de pe ultimele albume *Radiohead*, un fel de substitute electronice pentru păduri şi cetăţi părăsite (şi pentru alte treburi pe care fiecare om şi le imaginează cum vrea). Mai există la urmă şi o melodie cu Dan Amariei – vocalul de la *Omul cu Şobolani* – pe care ar fi mai bine să o ascultaţi înainte de a vă spune eu că e printre cele mai tari făcute vreodată la noi.

Cu toate astea, singura dată cînd am avut ocazia să-i văd pe cei doi de la *Unu'* dînd un interviu la televizor (ei or mai fi fost, dar nu ştiu eu) a fost, ăhă, demult, cam după lansarea videoclipului cu maşina de tuns iarba. Erau crispaţi şi nu vorbeau deloc despre lansări de album, proiecte de viitor sau concerte pentru simplul fapt că nimeni, culmea!, nu-i întreba asta. Au vorbit doar despre vocea inegalabilului George Nicolescu şi cum au fost ei deosebit de onoraţi că acela a acceptat colaborarea şi despre faptul că mesajul melodiei lor nu, nu, nu îndeamnă nicidecum la consum de droguri uşoare, ci că pur şi simplu reducerea spaţiilor verzi din România este o problemă care ar trebui să ne intereseze pe toţi şi aşa mai departe etc. bla bla, am încheiat cu asemănările.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

A şti ce să-ţi doreşti

Noua conducere a Teatrului de Comedie ştie ce-şi doreşte: să redea teatrului strălucirea pe care a avut-o în anii şaizeci, cînd uimea pe spectatori şi dezorienta pe critici. Au dispărut, din foaier, expoziţiile îndoielnice, tablourile de gang fiind înlocuite cu imagini elegante din spectacolele memorabile din trecut. Barul popular a fost transformat într-o sală studio. Eleganţa sobră imprimă publicului o altă ţinută decît aceea debutonată. Desigur, condiţiile sînt schimbate: în ambianţa postmodernă, a uimi este naiv şi a dezorienta este neproductiv. De aceea, George Mihăiţă şi Gelu Colceag au început prin a-şi asigura succesul de public, ştiind că, o dată acesta cîştigat, se poate trece dincolo, spre un ţel superior. Spectacolul cu „A XII-a noapte", favorita mea între comediile lui Shakespeare, a marcat revirimentul teatrului, trezind, întîi curiozitatea, apoi, entuziasmul spectatorilor.

Shakespeare a preferat să intituleze piesa după sărbătoarea care i-a ocazionat premiera (Noaptea Regilor Magi) şi i-a adăugat, ca subtitlu, „Tot ce vă doriţi" (*What You Will*), nu pentru a ironiza aşteptările publicului, ci pentru a arăta că are de oferit cîte ceva pentru fiecare: pentru inocenţi, distracţie populară, pentru perverşi, ambiguitate sexuală, pentru romanţioşi, poezie astrală. Ca şi în excelentul „Tango" de Mrozek, de la Teatrul Bulandra, regizorul Gelu Colceag cutează o interesantă translaţie temporală şi, în consecinţă, culturală, a piesei. Grupul din jurul ducelui Orsino are eleganţa dezabuzată şi melancolia decadentă a secolului al XVIII-lea; Sir Toby pare un boiernaş rustic, *bon viveur*, descins din *Tom Jones* al lui Fielding. Malvolio este un puritan, dintre aceia care, pe vremea lui Cromwell, o jumătate de veac de la premiera absolută a piesei, aveau să interzică teatrul, ca distracţie frivolă, corupătoare de moravuri. Înscenarea exorcizării lui Malvolio pare inspirată din procesiunile religioase, pictate sarcastic de Goya. Adăugînd la aceasta faptul că pioasa Olivia prenumără mătănii, recitînd *Ave Maria*, vedem, cu surprindere, intruziunea catolicismului într-o societate pe care o ştiam dominată de anglicanism şi revoluţionată de puritanism. Conflictul nu se dezvoltă, aşa cum se interpretează îndeobşte, între mentalitatea populară dezinhibată şi regulile stricte ale *establishment*-ului, ci între ideologia catolică, mai permisivă şi cea puritană, mai riguroasă. Travestirea bufonului melancolic în preot alungător de demoni capătă, astfel, un sens mai profund.

Intenţia regizorală de a parodia, în figura ducelui şi a curţii sale, dragostea romantică, *l'amour courtois*, rămîne neîmplinită, cu excepţia momentului cînd intervine bufonul, cu irezistibila replică: „scrie, Curio!". George Ivaşcu (Orsino) şi curtenii lui sînt mult prea timizi în demersul autoironic, care ar fi dat, dacă ar fi fost lucrat mai apăsat, o savoare nouă situaţiei. Oricum, sîntem departe însă de gingăşiile poetice ale lui Emerich Schäfer, din spectacolul Teatrului Bulandra din 1975. Regizorul pare destul de puţin interesat de relaţiile erotice ale personajelor. Nu se simte deloc parfumul *gay*, degajat, după Ian Kott, de dubla travestire, în rolul Violei, a actorului care joacă personajul unei femei, deghizate, ea însăşi, în bărbat şi stîrnind interesul ambelor sexe. De altfel, premianta Mirela Oprişor, binecunoscută datorită clipului de reclamă a cafelei *Elite*, joacă timid şi alb, deşi merită menţionată grija ei pentru rostirea adecvată. În interpretarea Laurei Creţ (pe Dorina Chiriac nu am văzut-o), Olivia este frumoasă, dar lipsită de nerv, iar transformarea reculegerii pioase în interes erotic se execută mecanic, fără haz. Regizorul i-a mai adus în ajutor şi un cîrd de cameriste, care se foiesc inutil în jurul ei.

În schimb, grupul comic este excelent condus. Valentin Teodosiu este un Sir Toby truculent, vital, irezistibil. Gheorghe Dănilă îl construieşte pe Aguecheek în descendenţa soldaţilor fanfaroni, omiţînd latura lui de aristocrat *sportsman* şi sărac cu duhul. Emilia Popescu este sclipitoare de vervă în rolul Mariei, iar Eugen Racoţi, în Fabian, trimite, cu tîlc, la groparii cinici shakespearieni. Dincolo de prestaţiile individuale, grupul este atît de bine sudat, încît funcţionează ca personaj colectiv. Recurgînd, pentru două roluri cheie, la actori care sînt şi vedete de muzică uşoară, regizorul s-a ferit să transforme piesa în *musical*. Ştefan Bănică jr. propune un Feste melancolic, în linia lui Ben Kingsley, din filmul lui Trevor Nunn. Momentele cîntate sînt interpretate cu gust ireproşabil, iar valenţele multiple ale actorului sînt puse pe deplin în valoare. Tudor Chirilă, ca Malvolio, adoptă o ţinută rigidă şi o rostire în falset, de mare efect la început, devenite, însă, pe parcurs, cam monotone. Virgil Ogăşanu, în spectacolul menţionat mai sus, compunea un burghez *bien-pensant*, care putea fi luat, la rigoare, drept activist de partid, iar Gheorghe Dinică, în spectacolul cam prea localizat al lui Andrei Şerban de la Naţionalul bucureştean, făcea din Malvolio un tipic „fesenist". Tudor Chirilă subliniază mai mult setea de putere a personajului, decît reprezentativitatea lui socială.

Scenografia funcţională şi elegantă, cu elemente de somptuozitate, semnată de Liliana Cenean şi Ştefan Caragiu, dar şi mişcarea scenică a Roxanei Colceag, pun în valoare desfăşurările frontale, în plan, ale personajelor, iar încadrarea ocazională a acestora în cutia suspendată le prezintă ca pe nişte preţioase, chiar dacă artificiale, piese de colecţie. Spectacolul durează aproape trei ore, are însă un ritm just şi bine susţinut, astfel încît tensiunea nu slăbeşte. Sensibil şi la muzica lui Nicu Alifantis, discretă şi emoţionantă, publicul îşi revarsă entuziasmul, iar cunoscătorul trebuie să facă eforturi pentru a-şi lua distanţa şi a-şi păstra luciditatea. În final, fiecare, cu puţine excepţii, capătă exact ceea ce-şi doreşte.

▲

Dilema vă recomandă

● *Euro-mix (L'auberge espagnole)*, comedie de comedie franţuzească; emisiunea matinală de pe TV5, cu William (cel mai simpatic cvincvagenar cu strungăreaţă!); reclama la Alfa Romeo (e marfă!); clipurile Vank – „1000" şi Şuie Paparude feat. The Junkyard – „Atac la persoane" (betoane!); şi, în general, „etc." – că e cel mai super! (Alex. Leo Şerban)

● Horia Gârbea, *Raţă cu portocale* (Editura Premier, 2002). Cîteva zeci de „tablete" („calupuri de cîte 500-600 de cuvinte" cu „efect de aspirină"!) scrise în draci şi cu bulbuci pe cele mai acute probleme şi problemuţe ale zilei, săptămînii şi clipei eterne. Autorul e un impertinent, oricum un imprudent, căci poate formula asemenea erezii capabile să congestioneze fruntea oricărui om pios în ale literaturii: „Talentul şi inteligenţa unui scriitor se sădesc în tabletă... Un om poate fi chel şi critic, sau păros şi liric, el nu există ca scriitor dacă nu poate trece proba tabletei..." Volumul – cu vîrtejuri de haz cînd nebun, cînd rezonabil – dovedeşte că Gârbea o fi el categoric, dar nu e demagog. (Radu Cosaşu)

● Editura Liternet (www.liternet.ro) a publicat recent o excelentă e-carte dedicată celor care încă mai ştiu să-şi savureze dimineţile. Într-o lume grăbită, agitată şi zgomotoasă, în care cafeaua e o punte abruptă între visare şi realitate, *Mornings* – suita de imagini (Cosmin Bumbuţ) şi texte (Alex. Leo Şerban) – riscă să-l aducă pe cititorul matinal din nou la visare. (Matei Martin)

● „Reportajul literar" semnat de Constantin Stan în *Ziarul de duminică – Ucenicia literară*. „Vremurile de îndoieli şi speranţe, de continuă căutare a drumului propriu, sînt mai importante uneori chiar decît calea găsită. Spirite vii sînt cele care nu încetează a căuta şi a se îndoi. Numai proştii, suficienţii, limitaţii şi viitorii rataţi au certitudini". Cu totul dilematic, nu-i aşa? (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

În chip poetic se joacă *omul*

● **Gheorghe Rasovszky, Dan Stanciu, Iulian Tănase, Sasha Vlad, *Înainte/După – 52 de apariţii trans-vizuale generate de hazard*, Editura ICARE, 2003.**

„Pe parcursul a feluri te experienţe concepute sub forma unor «jocuri de societate», şi al căror caracter de alungare a plictiselii, ba chiar recreativ, nu mi se pare că le-ar diminua cîtuşi de puţin importanţa (...), credem că am făcut să iasă la iveală o stranie potenţialitate a gîndirii, aceea a *punerii sale în comun*. Fapt este că raporturi extrem de frapante se stabilesc în acest fel, analogii remarcabile apar, un factor inexplicabil de irefutabilitate intervine cel mai adesea şi, în concluzie, avem de-a face cu unul dintre cele mai extraordinare *locuri de întîlnire*." Sub aceste cuvinte ale lui Breton, mai puţin grave decît diatribele împotriva simulării poetice, a poeziei oficiale din manifestele sale, îşi aşează cartea (jocul de cărţi?) cei patru autori, în ordinea de pe copertă, un pictor, doi poeţi şi un artist vizual, cunoscător a 30 de limbi. *Înainte / După* e o carte insolită, experimentală, în care se întîlnesc patru sensibilităţi poetice foarte diferite şi în care nu doar gîndirea (fulgurantă) e pusă în comun, ci şi întîmplarea cvadruplă, în final contorsionată pînă la nerecunoaştere şi care ar sta bine alături de *Nadja* şi *L'amour fou*, unde Breton intercalează şi fotografii, alături de romanele-colaj ale lui Max Ernst, sau alături de instalaţiile paradoxale din artele vizuale contemporane.

Cartea e „făcută" prin combinări de patru luate cîte trei: la fiecare „rundă" (din care rezultă o pagină) participă una/două/trei persoane din cele patru, cu o imagine (ori două) şi/sau cu un text, dispuse (ironico-ludic) ca în reclamele pentru demonstrarea eficacităţii unui produs. Cum arătau lucrurile *înainte* şi cum arată *după?* Nu e aceasta întrebarea pe care se întemeiază nu numai industria *advertising*-ului, dar şi istoria, ştiinţa politică, economia zilelor noastre? Iar atunci cînd în combinări nu intervine nici logica, nici interesul demonstrativ, nici căutarea celui mai bun pretext, cînd tot demersul combinatoriu vrea doar să ilustreze „frumuseţea hazardului obiectiv" – cum spune Sasha Vlad în *Cuvîntul „înainte"* –, rezultatul spune, aproape obligatoriu (paradoxul gratuităţii?), ceva despre natura poetică a lucrurilor.

Cei patru (muşchetari, cum îi numea cineva la lansarea cărţii) aparţin unui grup (cel din jurul lui Gellu Naum) legat de spiritul suprarealist. Ei cultivă şi în această carte atipică o poetică fulgurant-vizuală, a asociaţiilor libere (oare se poate mai libere?), un fel de actualizare a întîlnirii ducassiene dintre o umbrelă şi o maşină de cusut pe o masă de disecţie, tot soiul de colaje (şi grefaje) de un umor nebun ale unor timpuri/spaţii, obiecte diferite care restituie (tot întîmplător) o ordine poetică. Însă ceea ce era la suprarealiştii vechi amestec de discursuri diferite, de analogii mistice, de „liberă gîndire integrală", cum definea Breton poezia, devine la noii intertextualişti – cel puţin în această carte extrem de generoasă şi cu cititorul, şi cu „autorul" tetra-anulat – poezie în sine. Aşa cum *vechii* se plimbau fericiţi prin pieţele de vechituri, creînd întîlniri fericite, *noii* scot din regimul „utilitar-artistic" fotografii, picturi, desene, gravuri, obiecte, frînturi de poezie, combinîndu-le la întîmplare. Arbitrariul imaginilor juxtapuse şi arbitrariul textului căzut din joben provoacă însă o anulare a arbitrariului de fond al fiecărui triptic şi naşterea unei „stări de poezie" care nu e literatură, dar nici nu vrea să fie. În plus, există un soi de conspiraţie a inteligibilului, care trage cu ochiul, uneori, peste umărul hazardului obiectiv, regele jocului: de ce să nu citim textul 3 (sau 8) cu imaginea 2 („Coloana vertebrală prezintă, în plan artero-posterior, ultima colecţie de fluturi a unei cunoscute case de modă" – ilustrat prin spatele tatuat cu aripi de fluture al unei femei, alături de gîtul de lebădă al bateriei de la chiuvetă, în original sub „Fenomenul nepotismului"); de ce n-am putea cola textul 4 cu ilustraţia 5 („Înainte de a vă sinucide faceţi o mică plimbare" – un pod de piatră pe care stă o femeie împietrită, privită de trei cupidoni plutind într-o barcă, alături de două femei îmbrăţişate, una în rochie de mireasă, străpungînd cu privirea un intrus, aflate în original sub textul „Găseşte groapa de obuz sau de meteorit în care peştii îşi depun icrele"); de ce n-am combina textul 44 cu imaginea 26 („După metamorfoză, o serie de indivizi împerecheaţi şi neîmperecheaţi stau într-un cerc şi se apără muşcînd" ar ajunge alături de traseul unei muşte executînd volute impuse şi de chipul unui tip cu multi-*piercing*, în loc să rămînă, cum l-a pus întîmplarea, deasupra unei gravuri cu o operaţiune de scalpare şi un totem).

De fapt, combinaţiile nu se opresc niciodată şi povestirile pe care le putem inventa între *Înainte* şi *După* ar putea fi un exerciţiu de înţelegere a poeziei ca „măsurare", cum spunea un filozof preluînd un poet, a „chipului poetic" în care mai locuieşte omul. Pe marginea jocului din această carte s-ar putea scrie eseuri întregi despre corporalitate şi biblioteca reflectată în două bile de metal, despre mîinile „pregătite pentru vedere", fără micul fum, ca la Castañeda, despre norii anticilor şi cei ai modernilor, despre simbolul sexual al stewardesei şi al zeiţei, despre sfaturile licuricilor şi certitudinea OZN-urilor, despre „vînătorii de semne" care înţeleg mai bine lumea decît vînătorii de consens, despre distorsiunea temporală pe care o introduce prezenţa jucăriilor, despre simbolistica perlei şi a pălărierului, despre cluburile private ale *globe-trotter*-ilor şi ale gladiatorilor ş.a.

Adevărul e că cel mai mult mi-ar fi plăcut să ghicesc (cu tarotul de Marsilia al lui Breton) cine cu ce a venit în fiecare triptic. Mi s-a părut că recunosc undeva urechea lui Dan Stanciu şi, uneori, fronda lui Iulian Tănase, mi-a plăcut să cred că imaginea 34 *înainte* este aleasă de pictorul Gheorghe Rasovszky, iar imaginea cu dictafonul, de poliglotul Sasha Vlad. Nu mă hazardez, însă, deşi ar fi doar un joc (pe coperta 4 veţi vedea chipurile de azi ale celor patru *înainte de joc*, şi figurile lor, pe la 4-5-6-7 ani, *după joc*), unul dintre acele jocuri pentru care îngrijorător de multă lume şi-a pierdut gustul azi. ▲

Aceste vibraţii stranii au durat ani de zile

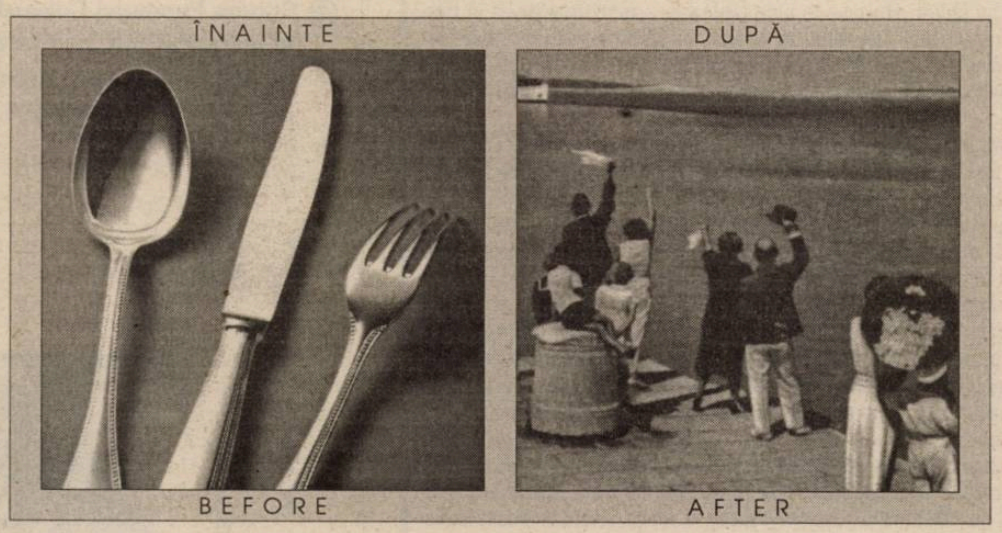

10

These strange vibrations lasted for years

Andrei GORZO

dilematograf

...Sau în rime să ne spargem?

● ***8 Mile* (SUA, 2002), de Curtis Hanson**

Aduceţi-vă aminte de Jimmy Dean, tremurînd ca un mînz, strîngîndu-se în braţe de unul singur pentru că n-avea cine să-l strîngă, iar lumea era un loc destul de friguros – şi friguros a rămas, dacă ne luăm după tinerii rebeli care, generaţie după generaţie, i-au luat temperatura. Şi acum mergeţi la cinema ca să vedeţi un alt Jimmy – cel de ultimă generaţie. Îl cheamă Jimmy Smith Jr., e poreclit Rabbit, e un băiat alb şi sărac din Detroit, are o mamă şomeră (Kim Basinger), o soră mult mai mică, o rulotă în loc de locuinţă şi o uzină părăginită în loc de viitor, îşi doreşte să ajungă rapperul cel mai tare şi e interpretat de Eminem. Puneţi-l lîngă Jimmy Dean şi lîngă John Travolta (cel din *Febra de sîmbătă seara*) şi păziţi acest triptic cu sfinţenie; în cazul în care înţeleapta şi matura noastră civilizaţie reuşeşte să se arunce în aer cu planetă cu tot, să supravieţuiască măcar o mărturie despre cultura tinerilor şi idolii ei, pentru ca extratereştrii care vor vizita scena dezastrului să rămînă cu impresia bună că nu eram chiar toţi atît de înţelepţi şi de maturi. Dacă priviţi tripticul acela, veţi observa că Eminem este, de la distanţă, personajul cel mai puţin simpatic: nu cerşeşte înţelegere precum Dean, nu are transparenţa emoţionantă a lui Travolta. În mers, îşi ţine capul vîrît între umeri şi spinarea sa pare încordată, de parcă s-ar aştepta oricînd la o lovitură. Ochii săi sînt gravi, uşor bulbucaţi, ostili; ceremonialul bătăliilor hip-hop (chiar aşa se numesc – „bătălii") îţi cere să susţii în tăcere privirea unui adversar care îţi aruncă în faţă cele mai bine formulate, legate şi rimate invective de care e capabil, şi dacă nu cîştigi bătălia, nu vei prinde niciodată un contract cu o casă de discuri, vei muri pe 8 Mile Road, adică la frontiera dintre oraş şi suburbii, dintre undeva şi nicăieri. E chiar o chestiune de viaţă şi de moarte, deşi sună ca o distracţie de cartier – băieţi care, în loc să-şi compare atributele masculinităţii – ale cui sînt mai mari –, preferă „să se spargă în rime" – ale cui sînt mai tari. Dar filmul ne arată că, pentru aceşti băieţi, cuvintele reprezintă totul. Dacă vrei să impresionezi o fată, trebuie să ştii să le foloseşti. Dacă vrei să desfiinţezi pe cineva, e suficient să spui că n-are vocabular. Toate astea s-ar putea să-i surprindă pe părinţii care se dau de ceasul morţii pentru că odraslele lor idolatrizează un golan ca Eminem. Adevărul este că Eminem e un model mult mai bun decît toţi eroii aceia, de la „Dirty Harry"-Clint Eastwood încoace (şi în jos, din ce în ce mai jos), care stăpîneau cu mare greutate un vocabular de zece cuvinte şi, după ce-l articulau cu chiu, cu vai, pe cel de-al zecelea, oftau din rărunchi şi îşi continuau discursul cu ajutorul unui Magnum 44. Magnumul acela era salvarea lor şi – din punctul de vedere al lui Eminem, care le-ar fi explicat sclipitor unde să şi-l bage – dovada jalnică a faptului că ei nu pot să se exprime. În timp ce el poate. Oho!

Poate că merita un film mai interesant decît *8 Mile* – ceva mai puţin hollywoodian, mai abraziv şi mai inflamabil. Jimmy e mai accesibil decît interpretul său. Nu ştiu cît de reale sînt misoginismul şi homofobia de care a fost învinuit Eminem, dar ştiu că filmul nu şi-a propus să investigheze; dimpotrivă, filmul a măturat majoritatea ungherelor unde marele public ar fi riscat să dea peste urme de gunoi. Dar, chiar pentru că e un produs hollywoodian – solid, satisfăcător, familiar –, *8 Mile* ar putea fi o bună introducere, pentru cei care nu ştiu cum să ia hip-hopul, dar simt că e mai mult decît teribilism şi obscenitate. Fiţi atenţi la Eminem, cînd e într-un autobuz, cu ciornele în faţă, cu ochii cît cepele, bătînd tactul cu pixul, gata să înhaţe poezia care va trece pe lîngă geamul jegos. N-are cum să nu treacă şi n-are cum să-i scape. Deşi e vulnerabil în bătălii, pentru că e alb, adică un rapper „fals ca o femeie gonflabilă", e un artist autentic. Înţelegem de ce e atît de bun: furia celorlalţi a devenit un fel de obligaţie – sînt negri, sînt datori să protesteze –, în timp ce protestul lui se îndreaptă şi împotriva celorlalţi protestatari, care nu vor să-l accepte, furia lui e de două ori mai mare. Dar oricît de furioase ar fi bătăliile, există acolo şi alte emoţii – curtoazia duelistului care nu se clinteşte pînă cînd adversarul nu şi-a terminat muniţia, solidaritatea unor oameni care trăiesc cel mai intens prin cuvînt şi muzică. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Fratele cel Mare şi-a lui ceată

Mărturisesc că mă uit la *Big Brother*, noul show de la Prima TV, cu acelaşi soi de plăcere perversă cu care am urmărit soap-urile interminabile, telenovelele, *Vara ispitelor*, amăgindu-mă cu motivaţia, intelectuală, că studiez evoluţia mentalităţilor...

După *Surprize, Iartă-mă, Din dragoste, Babilonia* etc., *Big Brother* bate recordul la „interactivitate", în sensul de implicare, golită de orice intimitate, a publicului şi a „omului simplu" în desfăşurarea emisiunii. Întreaga emisiune este, evident numai cu foşti telespectatori, actualmente actori. Un *Truman Show* neaoş în faţa ochilor noştri prea uimiţi: originalul *Truman Show* (filmul) era suficient de tare ca poveste, ca utopie. Ca realitate românească devine tot mai incredibil. Atît de incredibil încît cavalcada de dileme morale rămîne în umbră, în faţa invaziei de imagini *live*. Abia după ce te dumireşti ce vezi, îţi dai seama că e foarte imoral să urmăreşti toate gesturile unor oameni adevăraţi, asemeni ţie, în ritualurile zilnce, care includ duşul, WC-ul, pornirile sexuale. După care, pentru a încurca şi mai tare lucrurile, vocea raţiunii postmoderne pragmatice te linişteşte că nu e decît o convenţie, un joc în care participanţii au intrat de bunăvoie pentru a cîştiga o sumă de bani. Şi totuşi, jocul în sine intră într-o sferă a limitelor depăşite, alături de multe alte spectacole gen *reality TV*, în care însăşi noţiunea de intimitate se pierde, iar priorităţile şi interesele „naţionale" se demitizează. Astfel, o naţiune întreagă se revoltă că Nadira, una dintre concurente care deja a ieşit din joc, nu s-a implicat în activităţile *Big Brother;* sau că Izabela, o altă nominalizată, îi face avansuri lui Costel, patronul din Zalău, care are deja logodnică. Numai faptul că noi, telespectatorii, ne punem deja astfel de probleme, dovedeşte că, prin însăşi structura şi ideologia concursului, am ieşit în afara moralei, păstrînd, din relaţiile interumane, numai lucrurile excitante şi chiar periculoase prin conotaţiile lor negative. Ce fac telespectatorii aşezaţi cu un pahar în mînă în faţa ecranelor? Îl judecă pe celălalt şi bîrfesc, ambele lucruri eufemistic spus nedelicate, care intră mai curînd în categoria „ce ţie nu-ţi place". O fac însă dezinvolt, şi cu iluzia profesionalismului de fotoliu (conform căruia oricine poate deveni specialist) pentru că noua instanţă superioară le-a dat liber la aşa ceva: televiziunea, care este, evident ea însăşi un *Big Brother*, capabilă să se erijeze în instanţă pentru că e publică, e a tuturor, e mereu în casele noastre şi... ne poate face celebri.

Deoarece un alt motiv pentru care concurenţii s-au înscris la *Big Brother*, pe lîngă bani, este celebritatea. A fi în faţa întregii naţiunii, chiar atunci cînd faci duş, eşti la WC, te certi sau flirtezi la beţie e o mîndrie. Acest sentiment e confirmat de rudele şi de prietenii participanţilor, împreună cu grupurile de fani mai mult sau mai puţin artificial constituite, care fac din apropiatul/apropiata lor un idol, brusc înzestrat cu calităţi nebănuite, capabil să reprezinte prestigios cel puţin un orăşel de provincie. În grupurile de suporteri sînt prezenţi toţi posibilii cunoscuţi, inclusiv şefii participanţilor. Dacă una dintre concurente se dovedeşte, să zicem, prea rea de muscă, suporterii spun că e o fire veselă şi spontană. Dacă un alt concurent e închis şi nu vorbeşte cu nimeni, iese la iveală că e un tip enigmatic, un alergător de cursă lungă care pregăteşte surprize la sfîrşit. Totul devine o problemă de importanţă naţională, cu toţii putem lua decizii şi ne putem da cu părerea. Nu putem fi decît mulţumiţi: Fratele cel Mare ne-a dat liber să încălcăm tot ce-am învăţat acasă, desuet şi plin de prejudecăţi, că nu e frumos. ▲

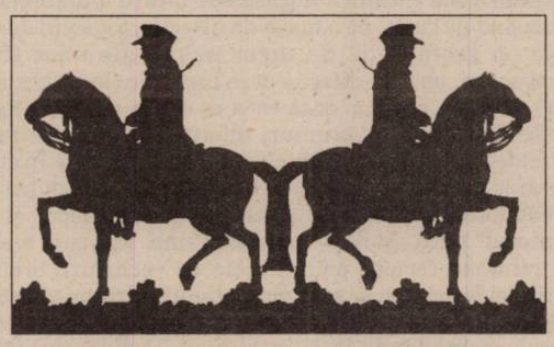

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

70 de ani de la declanşarea războiului dintre Fredonia şi Silvania

Ar fi cu totul deplasat să ne întrebăm de ce-i zice *Supă de raţă* acestui film nemuritor al fraţilor Marx. Îi zice *Supă de raţă* – cred că ar replica Groucho – fiindcă nu i se putea spune *Supă de găină*, iar *Supă de gîscă* ar fi creat confuzii...

Ca între Fredonia şi Silvania să se declare războiul, a trebuit întîi şi-ntîi ca multimiliardara doamnă Teasdale, soţia defunctului preşedinte al Fredoniei, să se îndrăgostească de Groucho şi să-i dea frîiele puterii – din care el face cîteva noduri! – pentru a izbăvi regatul de faliment. Inamicul lui Groucho e Tretino, preşedintele Silvaniei, care ar vrea să cotropească Fredonia, căsătorindu-se cu doamna Teasdale. Pentru aceasta trebuie să-l compromită şi să-l spioneze pe Groucho prin cei doi spioni ai săi – Harpo şi Chico – care se află, de altfel, în solda lui Groucho.

Chico e ministru de război, post obţinut prin răspunsurile date unei ghicitori: „Ce are patru perechi de izmene, locuieşte în Philadelphia şi nu plouă niciodată?", îl întreabă Groucho. Şi tot Groucho recunoaşte că nu se poate răspunde, ceea ce-l obligă pe Chico să pună întrebarea lui, la care Groucho, turbat, îi atribuie – agitînd un imaginar ciocănel de licitaţie – postul de ministru de război.

Groucho conduce Fredonia astfel: i se dă un document la semnat şi este întrebat dacă problema e clară: „Clară?", exclamă el. „Şi-un copil de patru ani ar înţelege-o..." Aplecîndu-se spre secretarul său: „Caută-mi repede un copil de patru ani – sînt pierdut..." Totuşi, el descoperă că Chico, ministrul de război, este spion dublu şi-l trimite în faţa înaltei instanţe. Groucho îl va acuza şi îl va apăra simultan! Procurorul cere ca spionul să fie împuşcat. „Obiectez!", strigă acuzatul. „Ce motive aveţi?", urlă judecătorul. „Nu ştiu să spun altceva...", replică, demn, Chico. Dar în sală apare doamna Teasdale ca să-l anunţe pe Groucho că inamicul Tretino doreşte să-i întindă „mîna dreaptă a prieteniei"...

Groucho cade pe gînduri: şi dacă nu o va face, dacă duşmanul se va răzgîndi? Dacă va fi umilit în public? Groucho se ambalează: „Drept cine mă ia? Cine e el să mă jignească în faţa poporului meu?". Cînd Tretino apare însoţit de escorta sa, Groucho îi strigă: „Va să zică aşa, refuzaţi să-mi daţi mîna?", şi-l pălmuieşte pe rival! *C'est la guerre*, cum ar zice franţuzul – aşa începe războiul, toată sala se transformă într-un fastuos music-hall, în care toată lumea cîntă „Ţara pleacă la război" şi dansează în stilul baletelor la modă, fraţii ajungînd să bată ca la xilofon pe coifurile de oţel ale soldaţilor, după ce le-au tăiat panaşul! E o secvenţă uluitoare, fără egal în cinema, poate doar Fellini în finalul *Clownilor* să mai ajungă la un asemenea delir al semnificaţiilor.

Războiul e, firește, teribil. Groucho trimite telegrame pe front: „Există vreun răspuns la mesajul meu?", întreabă îngrijorat. Nu există răspuns. „În acest caz, nu-mi răspundeţi!", ordonă logic. Vine vestea că un general e atacat cu gaze: „Să ia o lingură de bicarbonat şi-un pahar cu apă..." Harpo rătăceşte printre tranşee, purtînd o mare pancartă: „Angajaţi-vă în infanterie ca să puteţi admira marina!". Groucho îşi bombardează propriile-i trupe, dar va ieşi victorios bombardîndu-şi adeversarul cu portocale, doamna Teasdale va cînta imnul naţional, fraţii se întorc spre insuportabila femeie şi-o vor pocni cu alte portocale-n cap...

Comedie sălbatică, pură, de mare violenţă a candorii, de infinită naivitate a absurdului ascuns în cea mai agresivă inteligenţă, *Supă de raţă* a fost realizată exact în 1933, anul venirii la putere a lui Hitler. Harpo – în amintirile sale – mărturiseşte că în timpul turnării nu l-au deranjat nici scenariul, nici regia, ci discursurile lui Hitler, retransmise la radio: „De două ori a trebuit să întrerupem filmările ca să-l ascultăm cum urlă..." De altfel, ca să fie foarte clar, Harpo şi-a schimbat numele său nativ de Adolf în Arthur.

Ar mai trebui spus că, în 1939, Mussolini a interzis supuşilor săi să rîdă la *Supă de raţă*, iar fraţii Marx au fost declaraţi de nazişti – într-un gag enorm, parcă pe măsură – drept „produse tipice ale culturii comuniste".

În ce mă priveşte, de multă vreme – chiar dinainte de 23 august 1989 –, mă declar, am martori, ca marxist de nuanţă Groucho, şi oricît îmi enervez cu această expresie unii amici pudici în humor şi respectuoşi cu teoriile, nu renunţ la ea fiindcă viaţa de zi cu zi o îndreptăţeşte şi o îndrăgeşte; astfel, e suficient să ajung în preajma vreunei vămi şi să-l văd pe Groucho completînd declaraţia în care, la rubrica „semne particulare", scrie decis: „aţi vrea voi..." Şi numai noi, marxiştii de nuanţă Groucho, putem înţelege azi, în confuzia generală a termenilor, că singurul cotropitor valabil şi ca eliberator este rîsul.

La 70 de ani de la declararea războiului dintre Fredonia şi Silvania, recomand – cu toată perversitatea la care m-au adus evenimentele – o programare a *Supei de raţă* la orice post TV naţional sau privat, fără să pretind nici un leu în caz de succes, dar şi fără să plătesc în dolari un probabil eşec, căci, cum visa Rousseau, eu m-am născut bun, dar societatea m-a corupt. E de altfel ideea pe care Groucho o adora, zicînd că adoarme cu ea şi se trezeşte, dimineaţa, tot în braţele ei. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mihu Piton

Constructorilor cu Vintilă Mihăilescu şi Pădureni.

Şi?

E muncă.

De ce?

Păi, gunoiul e greu.

Mirosul?

Şi mirosul.

Dar mai mult ce?

Gunoiul.

Ideea că lucrezi cu gunoiul?

Adică ce?

Adică îţi bagi mîinile în scîrba altora.

Ce scîrbă?

Gunoiul ăsta.

Nu mi-a fost scîrbă de gunoi.

Că sînteţi murdar tot timpul de la murdăria altora.

Nu e adevărat. Dar ce, de la şpan nu te murdăreşti, de la făcut pîine? Dar cînd la boul de doctor i se face rău de la sînge? Să-i vezi căcatu' şi pişatu', inestinele la o babă e mai scîrbos decît la gunoaie. Adică, e ambalaje la noi. E ce nu trebuie la om. E gunoi, cineva trebuie să-l ia şi să-l ducă.

Dumneavoastră în ce mafie sînteţi, de borcane? De aur-argint?

Ce mafie?

Păi, ştiu că gunoierii sînt organizaţi ca să ia gunoiul la purecat şi să-l aleagă.

Ţiganii de la groapa Glina? Arăt eu aşa?

Păi, umblaţi în nişte papuci de plastic, blugi tociţi, cămaşă roşie. Roşie, la gunoi?

E cald afară, umblu mai uşor. Şi roşu, ce? Am văzut la Faşion că se poartă.

Păi, ştiţi de cablu?

Am cablu acasă.

Legal?

Nu. Păi, dacă ar fi la legal, nici lumină n-aş avea acasă.

Nu vă plătesc aici, la gunoi?

Plătesc, dar nu la mult.

Nu sînteţi supărat, că văd că nu prea v-aţi supărat.

Nu.

De ce?

I-am tras-o azi-dimineaţă lu' una.

Cui?

Clientă veche, dar mie îmi place la ea.

Bucată?

Mie îmi place.

Şi ea ce zice de gunoi?

Îi place cazanul. ▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia
de Mihai Cimpoi

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Evenimente

În ultimul interval de timp am fost răsfăţaţi cu cîteva evenimente pe care merită neapărat să le consemnez aici. În primul rînd, mulţumită eforturilor doamnelor arhitecte Sion şi Patrulius, am beneficiat de o excepţională expoziţie George Simotta, menită să pună în valoare opera de substanţă a unuia dintre arhitecţii mari ai noştri. Cînd am intrat ca preparator la „studiul formei", în 1990, încă se vorbea cu veneraţie despre Profesorul Simotta ca despre cineva care, parcă, abia ieşise din cameră... Domnul Dâmboianu, care ajunsese să-i semene fizic la senectute, era cu deosebire sîrguincios în a ni-l reaminti; dar nu mai puţin dl Bogdan Gheorghiu. Am mai aflat despre Simotta apoi de la regretatul Marian Papahagi, care îi era nepot; istoriile arhitecturii nu îi fac dreptate, cred.

Îl ştim îndeobşte pe Simotta ca autor al Palatului Patriarhiei, o delicată broderie pe tema neoromânescului de sorginte mînăstirească. Jumătatea de biserică articulată în palat, drept capelă patriarhală privată, fascinează, fiind o biserică din care aproape lipseşte naosul: într-adevăr, de vreme ce o capelă ca aceasta are nevoie mai cu seamă de altar, unde se roagă Întîi-Stătătorul BOR? Am reluat, în proiectul pentru Catedrala Patriarhală, studiul lui Simotta pentru o campanilla deasupra/în locul actualei clopotniţe a palatului patriarhal (1937). Citată laudativ de Grigore Ionescu, ce clopotniţă mai bună aş fi putut produce, cînd aceasta reaminteşte de momentul Miron Cristea al Catedralei şi, în arhitectura sa amintitoare, de acea vreme cînd Bizanţul se reîntîlnise cu latinitatea, sub Justinian? Ce altă epocă a propriei istorii poate cita mai bine, în favoarea identităţii sale, Biserica Ortodoxă Română? Cînd o critică pentru „retardarea" sau „romanicul" său, cîrtitorii trebuie să îşi aducă aminte nivelurile spectaculoase de semnificaţie pe care le extrage din arhiva propriei tradiţii „campanilla" simottiană. O asemenea cultivată evocare a tradiţiilor decorative celor mai diverse o sugerează şi arhitectura „civilă", bogată, a lui George Simotta. Însuşi aducînd cu sine – înnodîndu-le în biografie şi carieră – sedimente geo-culturale care aparţin unui areal extrem de divers, arhitectul era, parcă, unul dintre aceia care povestesc istoria neamului lor prin intensitatea evocării în materia construită.

Un alt eveniment, nu mai puţin important: prin grija Institutului Cervantes la Bucureşti, expoziţia de fotografie a d-nei Maria Martinez – expoziţie redusă ca dimensiune, dar grăitoare – dedicată lui Antonio Gaudi a poposit în şcoala de arhitectură căruia Ion Mincu îi este eponim. Profesorul Sorin Vasilescu a coordonat cu această ocazie mai mult decît un vernisaj: o conferinţă pe mai multe voci care a pus în lumină pe Gaudi nu numai drept un geniu al arhitecturii dintotdeauna, ci şi pe Gaudi ca parte a unei tradiţii regionale spectaculoase, aceea din Barcelona Cataloniei. Mincu şi Gaudi sînt congeneri, fiind ambii născuţi în acelaşi 1852, şi o parte din expoziţia Mincu, dedicată centenarului său, a însoţit, prin reflexie, pe aceea a lui Gaudi. Sînt lucruri care îi leagă, altele decît accidentul biografic? Cred că da. Am enumerat atunci, la conferinţă, cîteva: referinţele comune la fondul oriental/maur (Mincu a călătorit în Spania şi s-a inspirat cu siguranţă, nu doar prin folosirea ceramicii glazurate în registrele de sub acoperiş ci şi, poate, în redescoperirea curţii interioare ca topos al arhitecturii pe care îl flatează şi mînăstirile ortodoxe); exuberanţa coloristică şi decorativă; caracterul fractal al arhitecturii lor, în care întregul şi partea au acelaşi grad de complexitate (fotografiile dnei Martinez mergeau pînă la fotografierea ultimei intimităţi a detaliului cutărui mozaic, fascinant încă); în fine, vizitarea intensă a arhitecturii sacre ca loc al maximei intensităţi simbolice posibile în această lume. Sagrada Familia, operă în perpetuă facere, este un apogeu al acestei arhitecturi. La altă scară, dedicate altor geografii culturale, Stavropoleos şi Catedrala din Constanţa dau seamă şi ele, cu smerenie, despre preocuparea similară a lui Mincu, încă şi încă mai puţin celebrată decît s-ar cuveni, parcă.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Curăţenia de primăvară

Războiul a împărţit lumea mai rău decît meciul cu Danemarca. În lumea civilă din jurul meu, am identificat deja trei grupuri de opinie, bine delimitate. Unii zic că a început sfîrşitul civilizaţiei moderne şi că ar fi bine să ne ducem încotro om vedea cu ochii. Nefiind lămuriţi cu ce se întîmplă (din lipsă de interes, nu de informaţie), consumă bazaconiile oferite de ziarele şi televiziunile ahtiate să refacă legăturile „de suflet şi simţire" cu obscurantismul medieval. Aşadar sînt consultate vrăjitoare, astroloage, ghicitoare în palmă, cărţi, cafea şi alte alea. Ţigăncile s-au adaptat, ţin ceremonii nocturne pentru pace în lume şi spun că: Saddam, drum de seară, o apă mare, un semn de sus, Doamne ajută! Mai nou, şi-a scos capul şi altă specie de şarlatani – numerologii. Concurenţa funcţionează, aşteptăm spiritiştii.

Al doilea grup s-ar putea numi „Inamicii SUA" – filiala de conjunctură. Americanii sînt nişte măgari, ca şi preşedintele lor. Care e un bou! Americanii se cred. Se dau mari. Pun botul. *Spre exemplu,* îmi zice unul, *dacă tot vor să le facă irakienilor binele cu sila, de ce nu ne fac şi nouă un pustiu de bine, să ne lase pe toţi să emigrăm? Ce e prostia asta cu Loteria Vizelor? Grav e că ne-am băgat şi noi în ciorba lor, ar fi trebuit să stăm în banca noastră, ca Elveţia.* Bună comparaţie, de altfel şi preşedintele Iliescu a făcut, recent, o nouă aluzie către modelul helvet! Anti-americanii sînt extrem de pasionaţi, nefiind depăşiţi în tăria convingerilor decît, poate, de propagandiştii Protocoalelor Sionului. Ca şi aceia, ei au acces nelimitat la informaţii super-sigure şi arhi-secrete, şi deţin statistici îngrozitoare, pentru care presa străină ar plăti averi (dacă ar şti de unde să le ia). Cu puţină baftă, unii îţi deconspiră şi sursele lor de încredere: un văr plecat toamna trecută în America, nea Tudose de la şase sau mama unei colege de birou care a citit ceva undeva, dar nu mai ştie ce. Poate una din „analizele" care transportă pe Internet termeni financiari prost folosiţi şi informaţii trunchiate. Lucrurile se leagă – Internetul a fost inventat de americani tocmai pentru aburirea lumii, în armată SUA sînt luaţi numai imigranţii, aşa se explică şi accidentele din teatrul de luptă. Ca să nu mai vorbim de precarele lor echipamente (elicoptere pe care le pot doborî pînă şi moşnegii înarmaţi cu ZB-uri fără muniţie). Dar, vai, cu ofiţerii facţiunii anti-belicoase nu se poate discuta – la orice argument auzi rîsete: *„Doar nu crezi pînă şi asta!"*.

Ultima grupare, dar nu cea din urmă (întrucît, cu voia dumneavoastră, mă consider şi eu într-însa), susţine că este nevoie, din cînd în cînd, de măturâ, făraş şi pompă de flit. Dacă sînt inteligente, cu atît mai bine! Cu membrii acestui grup virtual nu prea mă întîlnesc, ne completăm ideile doar în scris sau nici măcar; în schimb, grupurile menţionate anterior sînt şi vocale, şi înverşunate. Iar noi, ca întotdeauna, avem şi cozi de topor. Iată – un editorialist cu condei obedient susţine că da, guvernul a făcut bine. OK, dar de ce? Pentru că era clar de la bun început că victoria va fi americană, aşa că vom fi şi noi de partea cîştigătorului! Cu alte cuvinte, obiectivul războiului n-are nici o importanţă (nici politică, nici morală), important e că ne-am lipit de cine trebuie, continuînd o străveche tradiţie! Dar dacă Bush ar fi decis (prin absurd) să-i deporteze la Polul Nord pe editorialiştii care bat cîmpii? Şi atunci ar trebui să fim de partea Casei Albe, stimabile? Că de succesul ipoteticei operaţiuni nu mă îndoiesc! De fapt, nici de logica ei, dar mă opresc aici, cine ştie încotro alunec!

Premierul Năstase a spus, cred, că nu poţi face omletă fără să spargi ouăle. Morţii acestui război, irakieni sau nu, civili sau nu, constituie o tragedie. Dar ce nume poartă operaţiunile declanşate *intra muros* de Saddam şi soldate cu mii de morţi? Atenţie, în blocul nostru a apărut un focar de infecţie. Dacă nu facem curat, se va extinde!

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Propagandă despre propagandă

Cînd am văzut că Alexandru Mironov s-a mutat la Realitatea TV, m-am bucurat pentru postul TVR Cultural, care, oricum, începuse să se mişte (şi, în unele zone să se mişte chiar bine): scăpa de încă o piatră de moară – un om ideologizat şi discutabil din punct de vedere profesional. Emisiunea lui, „Aurul cenuşiu", a fost preluată, însă, de scriitorul George Cuşnarencu şi iată că bucuria mea fuse de scurtă durată.

Am văzut de curînd o ediţie a „Aurului cenuşiu" care avea tema „Informare şi dezinformare în vreme de război". Pe parcursul emisiunii, mi-am dat seama că tema este, de fapt, „Mijloacele de manipulare mediatică pe care le folosesc invadatorii şi perfizii americani în războiul din Irak". De altfel, trebuia să-mi dau seama că aceasta din urmă va fi tema reală de la început, de cînd au fost prezentaţi invitaţii: Alex Mihai Stoenescu şi, *special guest star* (nu se afla la prima invitaţie în această emisiune), Răzvan Voncu – sub numele căruia stătea scris „editorialist la *Cronica Română*". Sub numele lui George Cuşnarencu nu erau menţionate legăturile lui cu ziarul amintit, pentru că, poate, nu mai era nevoie de precizări suplimentare.

Pe scurt, a fost vorba de o emisiune de *înfierare*. În mod cert, pe lîngă războiul de pe teren, există şi un război mediatic, dar la care ambele părţi beligerante contribuie din plin. Credeţi că s-a discutat cumva despre propaganda presei irakiene – o propagandă serioasă, făcută cu mijloace care ne sînt bine cunoscute, cele ale unei dictaturi? Nici vorbă! Problema era să fie demascat Duşmanul (care, în mod întîmplător sau nu, era acelaşi cu cel de dinainte de '89, duşmanul fratelui mai mare de la Răsărit şi, implicit, al nostru). La un moment dat, monologul din studio a fost întrerupt de un film, aşa-zis documentar. Am avut impresia că am am trăit, pînă acum, într-o buclă temporală, că mă aflu de fapt în anul de graţie 1987 şi că mă uit la emisiunea „Din lumea capitalului" (vă mai amintiţi de emisiunea aceasta?). Materialul pornea de la „dezinformările din primele zile lansate stîngaci de americani", pentru a ajunge la „demontarea" temeinică a întregului mecanism diabolic şi la „americanii invadatori şi interesaţi de petrol care vor să cumpere populaţia cu ajutoare umanitare" (comentariul filmuleţului a fost scris – după cum el însuşi a mărturisit – de realizatorul emisiunii).

Bineînţeles că, pe lîngă americani, au fost puşi la zid şi alţi duşmani ai noştri de ieri şi de azi. De exemplu, inamicul dintotdeauna al Securităţii române, Radio Europa Liberă. Cuşnarencu a lansat tema (dezinformarea practicată de Europa Liberă, care în zilele Revoluţiei anunţa cifra falsă de 60.000 de morţi), iar Răzvan Voncu a prins-o din zbor, pentru a ne face o mărturisire: „Mărturisesc că am început să ascult Europa Liberă de la 14 ani, dar foarte repede mi-am dat seama că face afirmaţii mincinoase. Ei spuneau că recolta nu e culeasă în nu ştiu ce loc (deşi, oficial, fusese raportată recoltarea), iar eu treceam pe acolo şi vedeam că e culeasă." Desigur, Răzvan Voncu a avut şansa să treacă deseori prin „nu ştiu ce loc" şi acela era exact „nu ştiu ce locul" de care vorbiseră cei de la Europa Liberă. Tot aşa, prin '90, nişte oameni au trecut prin nu ştiu ce loc şi au văzut cu *ochii lor* cum ţărăniştii tipăresc dolari falşi... Avîntul sănătos de demascare a Europei Libere a fost întrerupt de Sorin Faur, jurnalist chiar la acest post de radio, care a sunat în timpul emisiunii pentru o simplă precizare (ce l-a făcut pe Cuşnarencu să se bîlbîie şi să schimbe repede subiectul): Europa Liberă nu a făcut decît să preia cifra oficială de morţi în baza căreia a fost condamnat Ceauşescu...

Nu vreau să închei această scurtă şi fără pretenţii prezentare a emisiunii realizate de George Cuşnarencu, fără să transcriu maxima zilei: „Românii nu manifestă (pentru pace, *n.n.*) de frică. Ceea ce s-a întîmplat la Stoeneşti cu minerii a indus un adînc sentiment de frică în sufletul poporului nostru". Autor: Răzvan Voncu, care, înainte de a fi distinsul editorialist al ziarului *Cronica Română*, a fost distinsul colaborator al revistei *România Mare* (unde a şi debutat). Deh, rămînem legaţi toată viaţa de prima iubire.

▲

Iaromira POPOVICI

Strălucirea şi suferinţele Scorniceştiului

Despre satul ex-dictatorului s-a auzit din nou, recent, cu ocazia unei revolte atipice: localnicii au ieşit în stradă şi au protestat împotriva mutării, în spitalul din Scorniceşti, a bolnavilor de TBC din Slatina. Oamenii au pichetat zi şi noapte intrarea spitalului, împiedicînd internarea noilor pacienţi. Motivul cel mai vizibil: refuzul acceptării ca, în centrul localităţii, aproape de şcoală, grădiniţă, de Poliţie şi Primărie, să existe pericolul infestării cu o boală contagioasă gravă. Motivele presupuse (conform „Ziua", 14 ianuarie a.c.): pe de o parte, prefectul Diaconescu ar fi avut interese personale în clădirea spitalului din Slatina, urmărind, ca atare, mutarea bolnavilor la Scorniceşti; pe de alta, primarul Mateescu, ar fi fost interesat de clădirea din Scorniceşti, despre care se zvonea că ar fi vrut să o transforme în fabrică de confecţii. Deocamdată, bolnavii nu au fost mutaţi, pînă la adoptarea unor măsuri de siguranţă, cum ar fi o staţie de epurare a apei. Cert este că, indiferent de motivele reale, povestea spitalului a scos oamenii în stradă şi a readus în atenţie satul lui Ceauşescu. Şi a reînviat tot soiul de atitudini, dar şi nostalgii.

Consecinţele unui experiment

Ce se ştia, în capitală, în cercurile nedocumentate despre Sconiceşti, pe vremea cînd fiul locului era încă pe poziţii? În mare, şi una peste alta, că cei de-acolo o duc bine, uneori mai bine chiar, decît cei din Bucureşti. Că Ceauşescu îi aprovizionează, le creează locuri de muncă, le construieşte blocuri cu condiţii, îi face oraş, le propulsează ansamblul folcloric la Cîntarea României, le dă pîine, zahăr şi ulei din plin... etc. Din cartea Alinei Mungiu-Pippidi şi a lui Gérard Althabe *(Secera şi buldozerul – Scorniceşti şi Nucşoara. Mecanisme de aservire a ţăranului român,* Polirom, 2002) aflăm, însă, mai mult decît zvonuri: aflăm cum au stat lucrurile, de fapt, cu Scorniceştiul. După anii '70, satul, pînă atunci sărac, a fost supus unui „demers paradoxal de a-l moderniza şi transforma într-un oraş printr-o „sistematizare" radicală, pe de o parte, şi de a-l prezenta ca pe un centru al tradiţiei şi culturii rurale, pe de alta (...)". Ce a însemnat acest lucru? Dărîmarea caselor din Scorniceşti, în special a celor ce rezistaseră colectivizării, şi ridicarea de blocuri în locul acestora. Refacerea casei părinteşti a lui Ceauşescu şi a cimitirului, construirea unui muzeu şi a unei case de cultură în care au fost aduşi artişti populari din toată ţara. De aemenea, o industrie prosperă, cu care Scorniceştiul s-a trezit, peste noapte: au apărut o fabrică de mecanică fină, una de confecţii, una de bere, un abator, nişte solarii gigantice. Celebrul spital, depăşind închipuirea sătenilor ca dimensiuni, s-a construit în aceeaşi perioadă. S-a înfiinţat cea mai mare cooperativă din ţară, cu o foarte mare fermă de animale. Cumnatul lui Ceauşescu, Lică Bărbulescu, se pare că din proprie iniţiativă, a dat ordin să se construiască un stadion uriaş, cu o capacitate de 20.000 de locuri, mult peste populaţia comunei, iar echipa de fotbal locală a intrat în divizia A.

Pe lîngă avantajele locuitorilor, Scorniceştiul a fost şi el de folos regimului lui Ceauşescu: a fost, conform Alinei Mungiu-Pippidi şi lui Gérard Althabe, „un fel de cobai pentru testarea conceptului de oraş agroindustrial sub 20.000 de locuitori, care să furnizeze şi servicii zonelor agrare din jur, dar să se întreţină mai ales din agricultură. (...) Transformarea acestuia în oraş făcea parte dintr-o strategie naţională, care urmărea să reducă migraţia spre oraşele mari, închise deja în deceniul 8". Unul dintre efectele acestui proiect a fost crearea unor gospodării hibride între sat şi oraş, din care măcar un adult lucra în mediul urban şi aducea un salariu. Din lucrarea celor doi sociologi aflăm că un sondaj din anii '80, nepublicat, a revelat că o treime din ţăranii cooperatişti nu participaseră nici o zi la munca cîmpului. În schimb, furtul era tolerat cu voie, implicită, de la stăpînire, făcîndu-i astfel pe oameni „vulnerabili".

După '89, multe din aceste favoruri s-au întors împotriva beneficiarilor. Clubul de fotbal, abatorul, sera s-au numărat printre primele victime. Pulsor, întreprinderea de mecanică fină, a mai rezistat cîţiva ani. Fosta fabrică de confecţii de stat e ameninţată de faliment. Conform lucrării deja citate, „industria de stat a Scorniceştiului a fost dusă de rîpă de colectivism". Au înflorit, în schimb, întreprinderile private: micile ateliere de confecţii au devenit fabrici, precum mai cunoscuta *Marlene*. Fabrica de bere s-a privatizat şi merge bine. S-au deschis filialele mai multor bănci, printre care BCR şi BRD. Din cauza greşelilor de proiectare şi a lipsei de întreţinere, cel mai tare suferă serviciile publice. Canalizarea, prea aproape de sistemul de alimentare cu apă, a făcut ca subsolurile blocurilor să fie inundate de ape reziduale, iar apa de la la robinet are urme de fecale. Locuitorii blocurilor n-au mai avut bani pentru energia electrică, şi, ca atare, centrala principală a fost dezafectată. Majoritatea şi-au făcut sobe în casă, cu coşul scos pe geam, iar iarna cară lemne în sacoşe de plastic. Muzeul a fost închis şi la fel s-a întîmplat cu spitalul de la care am pornit.

Pe stradă, cu doi foşti şefi şi-un viceprimar

Într-o dumincă anostă de iarnă mocirloasă, am ajuns şi prin Scorniceşti. Atmosferă tipic apăsătoare de provincie: blocuri decrepite, magazine deschise, dar lipsite de imaginaţie şi mult prea asemănătoare, un lung bulevard şi cîţiva cetăţeni abţiguiţi sau grăbiţi la cumpărături, cu sacoşele. Unii dintre ei intră în vorbă. Primul subiect cetăţenesc pe ordinea de zi – spitalul şi atitudinea scornicesteni lor. Primul interlocutor: „Toată dorinţa oamenilor a fost să nu vină spitalul aicea, pentru că sînt aproape instituţii de grad cum ar fi grădiniţa, şcoala, centrul şi alte instituţii şi ar fi ideea oamenilor că, pe undeva, s-ar îmbolnăvi de aceeaşi boală. Asta nu pentru că sîntem contra cu boala sau că nu sîntem ca să se trateze bolnavii din ţara asta. Că noi toată lumea am vrea ca să se trateze, ca fiecare, eu sau altul care-am avea copii şi, Doamne, cum se spune în faţa sfîntului, dar nu în centrul oraşului. Asta este singura problemă la ora actuală". Despre spital, aflăm că din iulie nu se foloseşte, pentru că nu sînt fonduri. Vreo doi medici de familie mai sînt, pe la parterul spitalului. Altfel, un bolnav cu o problemă mai gravă trebuie să se trateze de-abia la Slatina. Interlocutorul nostru îşi continuă expunerea, atingînd deja un nivel superior de filozofie a bolii: „L-am auzit pe Andrei Gheorghe care ne-a zis că să ne îmbolnăvim de toate bolile. Eu sînt de acord şi cu TBC-ul, şi cu toate bolile, pentru că sînt cardiolog, sînt bolnav de cardiologie, adică de inimă, şi vreau şi cu ei. Da, normal, de ce nu făcem, că avem destule legături, avem în toate pădurile aicea rază, avem localuri mari de tot, unde este şi popasul Stejarul, nu aicea lîngă grădiniţă. Eu sînt de acord pentru că sînt bolnav, şi vreau ca toată lumea să se facă bine". Discursul controversat al scornicesteanului, adevărată perlă de oratorie caragialescă, se încheie cu tipic neaoşa – moştenită de pe vremea fiului locului, ar zice unii – disculpare: „De ce s-a adunat lumea? Eu n-am fost acilea, de ce să zic, s-o fi adunat poate şi la o atenţie de organe de conducere, nu ştiu, nu vorbesc în calitate, nu am fost aicea pentru că sînt bolnav. Am văzut şi eu la televizor, cum aţi văzut şi dv. Noi n-am ieşit nici la revoluţie; cu toate că a fost născut aicea, noi ne-am văzut de treburile noastre şi ne vedem în continuare. Am fost cotizanţi, da, da, de partid, de comunişti, şi ca s-o spunem pe cinstite, ne-a fost foarte bine".

Nu la fel stau lucrurile în momentul de faţă: „Am 800.000 de lei, sînt pensionar, am fost şeful brutăriei din Scorniceşti, şi trăiesc exact într-o boxă, fără lumină, fără căldură, pentru că nu mai e centrală, nu mai e nimic". Acum e greu de trăit, atunci era bine: „Erau de toate atunci, şi locuri de muncă. Erau cîteva secţii care mergeau bine. Orice om, chiar dacă n-avea nici 4 clase, găsea un loc de muncă: zootehnist, orice. Lua camione de bucate, şi bani şi toate treburile". La subiectul"industrie", intervine un alt interlocutor, colegul de escapade duminicale al celui dintîi, de astă dată un adevărat cetăţean turmentat: „Aveam aşa: fabrică de pîine, de bere, mezeluri, abator. Eu am fost şef la abator, la pui, acu' nu mai avem decît confecţii, uitaţi, aici e *Marlene...*". Aflăm, aşadar, că am avut norocul să ne întîlnim, la promenadă, cu doi reprezentanţi de bază ai belşugului alimentar din vremurile de aur: şeful brutăriei şi şeful abatorului. Subiectul nostalgic inevitabil la care se ajunge este Ceauşescu: fostul şef al abatorului ne spune că nu se face nimic cu casa ex-dictatorului, nici muzeu, nici altceva. El e în măsură să dea detalii, pentru că, mărturiseşte: „eu am stat în gazdă acolo, timp de patru ani, la sora lui, la Elena Bărbulescu. Practic am dormit în pat cu Emil Bărbulescu, nepotul. Mărine, recunoşti? Am dus o viaţă bună. Erau oameni cumsecade, pîn' la Dumnezeu. Am scăpat şi de puşcărie, orice. Nu mi-a luat nici un ban chirie. Pe oricine intra într-o belea, îl scăpa." În gazdă la familia Bărbulescu, dl **Nicu Olaru**, căci aşa aflăm că-l cheamă pe interlocutorul nostru, a fost ca elev la liceul local, timp de patru ani. După care, a făcut un curs de calificare la abatorul de la 30 Decembrie, unde era şef socrul lui Ion Ceauşescu, Enciu. Din, '74 a devenit el însuşi şef. Acum, în casă, locuieşte acelaşi nepot, Emil Bărbulescu, care are o firmă de croitorie. Nu s-a făcut muzeu, dar le dă voie oamenilor care vor să viziteze casa veche, a mamei lui Ceauşescu. Şi brutarul şef se prezintă, într-un final, ceremonios: „Sîntem aşa cum sîntem, da' am fost paşnici. Adevărat, cînd s-a făcut revoluţia, noi n-am zis nimic, absolut nimic. Ce dacă era fiul nostru, ce nu puteam să zicem? Că el era plecat de mic copil, de la 14 ani, născuse de 3 ori mama de-atunci, de făcuse 4 copii, şi eu eram al nu ştiu cîtelea, aşa că aveam dreptul meu de-a vorbi. Pe timpul lui Ceauşescu eu am trăit cel mai bine. Am fost şeful brutăriei şi m-am numit **Cristea Marin**".

„Îl vedeţi pe cel cu căciulă şi cu sacoşele care trece? E **Lazăr,** primarul adjunct". Despre spital aflăm, de la viceprimarul între două cumpărături, o opinie oficială, concisă: „Lumea n-are nimic cu bolnavii. N-am vrut decît să se creeze condiţii pentru a fi protejată populaţia din Scorniceşti. Noi am vrea să reabilităm spitalul, care deserveşte toată partea de nord a judeţului, cu 45.000 de locuitori. Oamenii au venit fără să-i convoace nimeni, că aşa sînt ei, vigilenţi". Majoritatea dintre ei lucrează în industria confecţiilor, aproape 4.000 de oameni. Aici în oraş sînt apropae 28 de firme de confecţii. Practică şi agricultura, dar fiecare cu ce are pe lîngă casă. Avem şi societăţi agricole bune în oraş, unde, cei care nu pot să lucreze pămîntul îl înscriu în proprietate". La întrebările standard legate de Ceauşescu, căruia nu i s-a făcut nici muzeu, nici casă memorială, şi nici măcar o plăcuţă, oficialul răspunde: „ e un fel de-a spune că ne-a ajutat, să ştiţi. Pentru că foarte multă lume ne-a acuzat că noi am avut avantaje. Eu vreau să vă spun că aici s-a muncit în draci. Faţă de alte locuri, aici s-a muncit." Abundenţa, cel puţin alimentară, din perioada generală de penurie se justifică, din perspectiva scornicesteanului, tot prin muncă: „Dacă erau unităţi care produceau aicea, era normal să avem mai mult decît în alte părţi. Noi am avut aicea fabrică de pîine, de lapte, abatoare, deci industrie alimentară. Agricultura mergea foarte bine şi, ca atare, apăruse prelucrarea produselor agricole. Avem şi-acuma abator, dar nu mai prelucrează din zonă". La întrebarea finală, dacă primăria e coruptă, vice-ul rîde: „Uitaţi-vă în jur. La ce să fie coruptă?".

Înţelepciuni de crîşmă

În spatele pieţei în care nu vinde nimeni se găseşte o crîşmă, destul de populată: „Florin plus A SRL". Cu biliard. Şi cu mărci de votci, beri şi vişinate de care n-a auzit nimeni, la preţuri incredibil de mici. Deşi nu i-am cunoscut nici pe Florin, nici pe misteriosul/misterioasa A, conversăm larg cu clienţii localului. Aceştia au timp de filozofări, analize şi soluţii lucide. În privinţa spitalului, care nu mai funcţionează din septembrie, dl cu mustaţă care pare un soi de guru, spune că l-ar vrea ca înainte, cu toate specializările, inclusiv chirurgie. Deocamdată, singurul medic din localitate e doctoriţa Vali, restul fac naveta de la Slatina. Bolnavii de TBC erau într-o vîlcea, adaugă dumnealui, în care apoi s-au construit vile, şi normal că celor din vile nu le mai convine să li se scurgă toate reziduurile de la spital... De-asta i-au găsit pe cei din Scorniceşti ţapi ispăşitori. „Bolnavii ăia vor ieşi, s-or duce să ia o pîine, mai ales într-o zonă plină de copiii de la şcoală şi grădiniţă". Altfel, oraşul, spune acelaşi domn, e „după cum se vede. Liniştit. Practic, dacă nu se lucrează... Chiar şi străinii ăştia, dacă o să audă de asta cu TBC-ul, or să rezilieze contractele". Pe vremea lui Ceauşescu, clientul localului spune că au avut de lucru, dar, altfel, tot pîine pe cartelă au mîncat. La întrebarea dacă se pot face bani aicea, ni se răspunde: „da ce, comparaţi Bucureştiul cu Scorniceştiul? Aţi lucrat vreodată un hectar de pămînt, să vedeţi cîtă muncă este, şi ce poţi scoate din el? Vile? Aţi văzut vile? Da' alea erau, probabil, cele construite de Ceauşescu, case naturalizate cu un etaj, cu apartamente, în care urmau să locuiască două familii, sau chiar patru, după ce le demolau casele lor..." Apa e 3 ore pe zi, căldură şi apă caldă nu mai sînt din '89. Cei din bloc se încălzesc cu reşouri şi sobe şi se spală la lighean. Oraş n-are cum să fie, cu 7.000 de locuitori cu comunele arondate cu tot. Străini vin, cu şoferii lor, opresc o clipă la casa veche a lui Ceauşescu şi pleacă. E şi un investitor străin, un francez, la textile. „A primit informaţia că există aparatura, halele şi tot. El decît a venit, a populat şi i-a dat drumul. Mai avem unul la găini outoare şi un albanez".

Pe drumul de ieşire din Scorniceşti, ne oprim în faţa casei lui Ceauşescu. De fapt, în faţa celor două case, cea nouă şi cea veche. Sunăm, îndelung, dar nu deschide nimeni. Doar un cîine latră isteric, dîndu-ne de înţeles că n-avem ce căuta înăuntru. Alături de cele două case, se înalţă, mîndră, clădirea B.C.R.-ului local. Scorniceştiul merge înainte, în ritmul lui hibrid şi seminostalgic. ▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Teoria conspiraţiei

Există români – nu ştiu cît de mulţi, dar în nici un caz puţini – pentru care suspiciunea, neîncrederea, conspiraţia au devenit lentilele suprapuse ale ocheanului prin care privesc zilnic lumea înconjurătoare. Sînt oameni care nu mai au încredere în nimeni şi nu mai cred nimic. Pentru ei orice întîmplare, de la oprirea apei calde pînă la războiul din Irak înseamnă doar o conspiraţie, mai mică sau mai mare, dar, la urma urmei, o conspiraţie.

Am auzit că un francez, bîntuit pesemne de aceleaşi gînduri, a scris la cîteva luni după nenorocirea din 11 septembrie 2001 o carte prin care încerca să demonstreze că prăbuşirea gemenilor new-yorkezi nu a fost un atac terorist, ci o acţiune pusă temeinic la cale chiar de către americani în încercarea disperată de a crea pretextul şi contextul declanşării războiului împotriva lumii arabe. Altfel spus, o imensă conspiraţie. Nu ştiu cum îl cheamă pe respectivul autor, dar aş vrea să-i transmit din acest colţ de pagină că e „mic copil“: oricînd, la orice emisiune „România în direct“ poate auzi cel puţin un român mai bine „antrenat“ în demascarea conspiraţiilor şi a acţiunilor oculte.

Explicaţia e la îndemînă: după treisprezece ani în care ni s-au servit minciuni sfruntate pe post de adevăruri pure, s-a dezvoltat în fiinţa naţională un al şaselea simţ, nedenumit deocamdată, cu ajutorul căruia realitatea oficială e desfăcută ca o matrioşcă, spartă ca o sămînţă în căutarea miezului lucrurilor, a sîmburelui de adevăr. Fie că e vorba de comunicatele guvernului, anunţurile administratorilor de bloc sau mersul trenurilor, în legătură cu oricare dintre ele există o stare de suspiciune şi întrebări care încă îşi mai aşteaptă răspunsurile.

Exemple? Nu există emisiune în care să fi discutat despre evenimentele din '89 şi să nu fi auzit cel puţin o dată teoria conspiraţiei internaţionale care a dus la debarcarea lui Ceuşescu. Am ascultat de zeci de ori povestea imensei pînze de păianjen ţesută de structurile fostei Securităţi peste tot ceea ce înseamnă mediu politico- financiar românesc. Ştiu pe de rost aproape toate scenariile din jurul privatizării Romtelecom sau Sidex, am aflat, pe acelaşi „model“, cum stau lucrurile în fotbalul românesc, cine conduce, de fapt, România, de ce s-a predat Ioana Maria Vlas, ce s-a vrut cu arestarea lui Păvălache, cine e în spatele lui Dabela, care e adevăratul motiv pentru care americanii atacă Irakul, cum a fost sinucis (!) procurorul Panait, ce s-a întîmplat la Bancorex şi în afacerea Ţigareta, de ce nu funcţionează CNSAS, care e adevărata miză a războiului Iliescu- Năstase... E o listă nesfîrşită. Românii imaginează conspiraţii, zîmbesc suspicios la auzul anunţurilor oficiale, colecţionează febril orice bîrfă sau cancan care i-ar putea ajuta să completeze puzzle-ul uriaş al întîmplărilor nelămurite din trecutul nostru recent. Caută adevărul, s-ar zice.

De fapt, adevărul nici nu mai are importanţă, el a fost înlocuit de un *adevăr popular* născut din zvonuri, frînturi de talk-show-uri şi comentarii în tramvai. De aici, prin ricoşeu, apetitul pentru ideea de conspiraţie la orice nivel şi neîncrederea în tot ceea ce înseamnă declaraţii oficiale. Întreaga societate românească pare cuprinsă de un delir ucigător în care lucrurile nu sînt deloc ceea ce par a fi. „E pe bune sau e blat?“, aceasta-i întrebarea.

Trăim starea în care ne-a încremenit lipsa certitudinilor şi a oricăror răspunsuri credibile. În asemenea condiţii, nimic nu e de mirare, nici scenariul securiştilor stăpîni peste România, nici asasinarea procurorului Panait, nici povestea comisioanelor încasate pentru privatizarea Romtelecom... Singurul lucru în faţa căruia s-ar mai putea ridica sprînceana ar fi o porţie zdravănă de adevăr, dar acea masă e departe. ▲

Cu ochii-n 3,14

OBIŞNUIŢI-VĂ CU IDEEA CĂ FRISONUL VEGETAŢIEI UMEDE E O SOSIE A MUŞCHIULUI DE VACĂ PUFOS

● Horoscop de luni de dimineaţă: „Obişnuiţi-vă cu ideea că situaţia dvs. financiară nu va înregistra îmbunătăţiri substanţiale prea curînd“. Scorpion tenace, eu zic că încă e bine. (**R. C.**)

● „Odată învăluit în ceaţa răcoroasă a serii, am simţit frisonul vegetaţiei umede şi solzoase încolăcindu-mi gleznele. În faţa mea se întindea, fremătătoare, o mare de viermi vegetali...“ etc., etc. Acest text este semnat Cristian Ghinea, în revista *Cuvinte româneşti*. Din nefericire, aşa mă cheamă şi pe mine şi eu nu scriu aşa. Serios, nu sînt eu! Serios! De ce rîdeţi?! (**C. G.**)

● Încă o dandana: că cică Ioana Maria Vlas nu ar fi, de fapt, ea! „Baroana F.N.I.“ a fost filmată, „decriptată“ şi comentată mai ceva ca Giulgiul din Torino, iar Antena 1 a lăsat-o mai moale chiar şi cu războiul şi Irakul (unde are corespondent), angajînd o „interpretă de buze“ pentru a desluşi ce-a spus Vlas în prima declaraţie la aeroport: ea a spus – ţineţi-vă bine! – ceva care începe cu „Sorin Ovidiu Vîntu“ – după care duce mîna la gură, sau se uită pe pereţi, sau se termină filmul şi nu vom şti niciodată... Dar este, pînă la urmă, ea, sau nu e ea? Nu – zic cei mai mulţi –, pentru că nu (mai) seamănă! Şi pentru că nu seamănă, e clar că e o sosie... Acuma, arătaţi-mi o singură sosie care să nu semene cu originalul, o singură fugară care să nu încerce să nu mai semene cu ea însăşi şi o singură femeie care să nu se schimbe în trei ani – şi-atunci o să cred că Vlas „se citeşte“ Vax... (**a. l. ş.**)

● În Statele Unite, unei doamne, De Matteo, mamă a doi copii, divorţată, i se refuză dreptul de a-şi mai vizita copilul pentru că fumează. Avocatul ei e indignat: „în curînd i se va putea interzice unei femei să-şi vadă copilul pentru că îi dă muşchi de vacă sau îi pune unt pe pîine“. Se spune că aceste alimente gustoase sînt cancerigene. S-ar putea ca asemenea decizii să furnizeze argumente specialiştilor în tăierea sumelor cuvenite creşterii copiilor din România. (**M. B.**)

● Şi reclamele la emolienţi pot avea simţul umorului. După ce Lenor ne-a intoxicat cu incredibila aducere a naturii în orice aşternut bine spălat, Cocolino a avut curajul să spargă tiparele: la postul de pufos concurează un arici care, chiar dacă nu obţine postul, face un mare „pas înainte în subminarea categoriei de drăguţ“. (**I. P.**)

ESTE ADEVĂRAT CĂ-N ROMÂNIA MANIPULANTUL EMANĂ EFLUVII STEREO, ARĂTÎND LUMII PASUL INVERS?

● „Întreaga Românie e un Dracula Park“, spune un comentariu Reuters (v. *Ev. zilei,* 8 apr. a.c.). Da, merci, ştiam. Acum 20 de ani, la Radio Erevan, un ascultător întreba candid: „Fiţi amabili, este adevărat că-n România...“; „Da, da, e adevărat – venea răspunsul –, apelul următor, vă rog.“ Previzibilă, totuşi, istoria asta. (**A. C.**)

● Pentru „No comment“-ul meu strict personal: Li Liming, ministrul chinez al Sănătăţii, a transmis scuzele cuvenite comunităţii internaţionale pentru că nu a comunicat din timp primele cazuri de pneumonie atipică apărute în ţara sa. Căci fiecare manipulat trebuie să aibă cel puţin un minut pe zi de „No comment“, într-o ţară ca a noastră unde în fiecare tramvai de mult scrie clar: „manipulantul nu stă de vorbă cu pasagerii“. (**R. C.**)

● În plin sector 1, la doi paşi de clădirea Guvernului, în faţa artisticului liceu „Tonitza“ se află toată săptămîna o groapă de gunoi care creşte, se revarsă, se împrăştie printre maşini, elevi şi copii ieşiţi cu bona la plimbare. Lunea vin două tractoare şi încarcă mizeria, care se reface însă marţi, emanînd efluvii greţoase, infecţioase. Săptămîna viitoare dau şi imagini. (**S. S.**)

● Între două zapări, am prins pe MTV un filmuleţ despre Michael Jackson şi am avut curiozitatea (& masochismul) să zăbovesc: mă atrăsese un contrasens evident în subtitrare („catalizator“ (engl.: „catalyst“) „tradus“ ca... „catolic“!!) Ei bine, seria traducerilor aiurea & total aiuritoare a continuat ce-a continuat – pînă ce am cedat: persoana însărcinată (toxic) cu „traducerea“ era la fel de afonă la versiunea scrisă, cît şi la aceea vorbită – stereo, *man!*... Da' credeţi că numai pe MTV? Într-un documentar despre Leonardo da Vinci, pe Cultural (!), „pedestrians“ (= pietoni“) era „tradus“ prin „pedestraşi“!! (Fiind vorba de Leonardo, mergea şi „pederaşti“...) Limba engleză e foarte uşoară, de acord; dar numai pentru cei care o cunosc. (**a. l. ş.**)

● La Piaţa Victoriei, un bătrîn cerşeşte arătînd lumii o copie după un articol de ziar în care se scrie despre cum cerşeşte el. Îmi este frică să nu îl văd săptămîna viitoare arătînd lumii această notiţă în care se scrie despre cum cerşeşte el arătînd lumii un articol în care s-a scris despre cum cerşeşte el. (**C. G.**)

● De la fotbal la război nu e decît un pas. Pas care a fost făcut în urmă cu cîteva decenii cînd, după un meci cu o fază discutabilă, între Honduras şi Salvador a izbucnit un război. Acum cîteva zile am văzut cum aliaţii au jucat fotbal cu irakienii. Pare să fie pasul invers, de la război la fotbal. Şi lucrurile încep astfel să se lămurească acolo, mai ales că aliaţii, în maiouri şi pantaloni de camuflaj suflecaţi, au mîncat bătaie cu 9-3, în uralele spectatorilor localnici. (**A. M.**)

ÎN AMBIANŢA RUSTICĂ FĂRĂ FRONTIERE, DE UN' SĂ ŞTIM?

● În Piaţa Rosetti se află un local care se cheamă *CASA ŢĂRĂNEASCĂ „ELITE“*. Nu ştiu cum o fi înăuntru, dar îmi închipui că dacă i-aş trece pragul şi aş pătrunde în ambianţa sa rustică, aş vedea, aşezaţi la mesele din lemn de brad, nişte flăcăi cu ţări Armani pe dînşii, cugetînd dacă să comande un borş de brocoli dres cu smîntînă ori o tochitură de calamar ardelenească, în vreme ce mîndruţele lor, purtînd catrinţe Jean Paul Gaultier şi încălţate cu opinci Prada sau Manolo Blahnik, îşi aprind o mahorcă Davidoff scoasă din desaga Louis Vuitton. (**D. S.**)

● Citesc într-un ziar că la Vama Borş au fost găsiţi, într-un microbuz, şapte români care au declarat că merg la Madrid, la un botez. Pentru că nu ştiau adresa unde urma să aibă loc fericitul eveniment, pentru că nu aveau bani, în fine, pentru că nu întruneau condiţiile pentru a intra în spaţiul Schengen, cei şapte au fost întorşi din drum. Cred că a fost o greşeală: dacă nici nunţile şi botezurile fără frontiere nu contribuie la unitatea Europei, atunci nu mai e nimic de făcut... (**M. V.**)

● Duminică pe seară, la Ştirile PRO TV, o secvenţă ce mi-a luat piuitul pixului: într-un sat de lîngă Galaţi, nu în creierul munţilor şi nici în fundul lumii, ţărani bătrîni, ştirbi şi necăjiţi, parcă din „Bordeienii“ lui Sadoveanu, nu ştiau „ni'ca“, absolut „ni'ca“ despre războiul din Irak. Cine-i Saddam? Care Bush? „De un' să ştim?... n-avem ni'ca de un' să ştim!“ (**R. C.**)

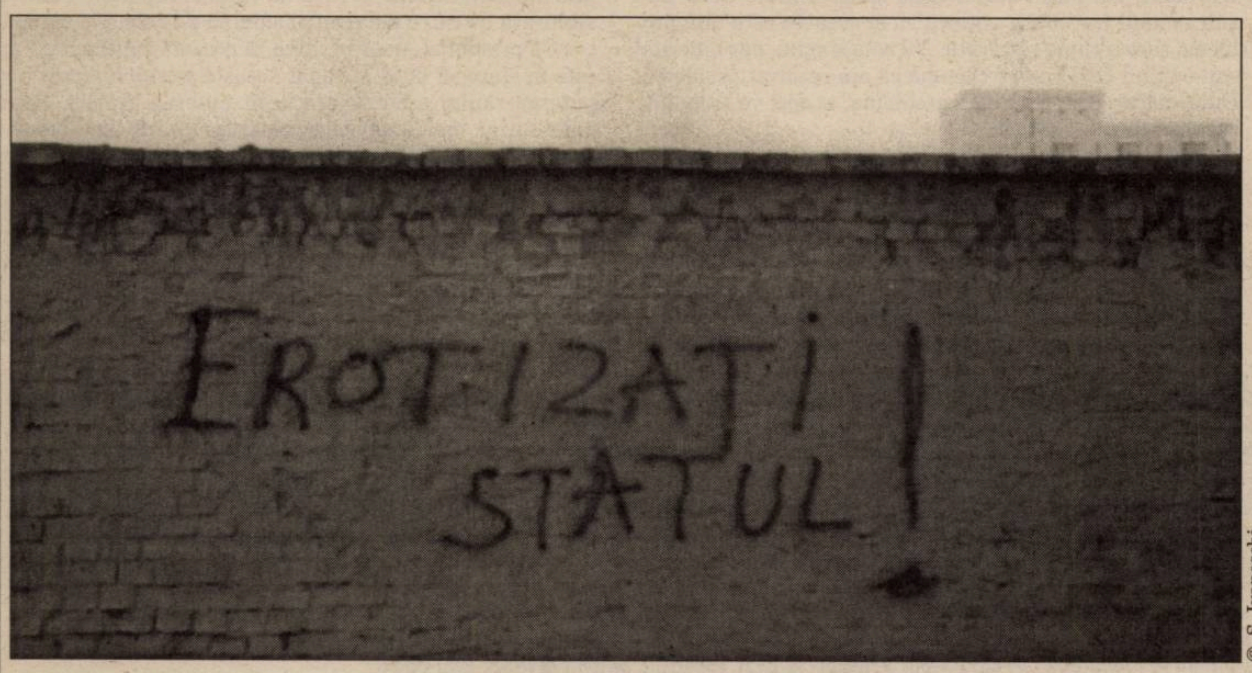

© S. Ivanoschi

„Astăzi dreptul internaţional nu există“

– convorbire cu Adrian SEVERIN, preşedinte emerit al Adunării Parlamentare a OSCE –

Spuneaţi într-un editorial recent că Irakul este de fapt atacat nu pentru că are armele pe care nu ar trebui să le aibă, ci pentru că are regimul care nu trebuie. De ce nu se recunoaşte deschis acest lucru?

Nu se recunoaşte deschis pentru că nu este politic corect să spui acest lucru. Eu îmi asum de regulă răspunderea de a spune lucruri care nu sînt corecte politic, plătesc lucrul acesta, dar am măcar satisfacţia de a fi confirmat de istorie. Nu se spune acest lucru pentru că democraţia ar trebui să se impună prin mijloace paşnice. Dacă adoptăm ideea că un stat sau mai multe pot interveni într-un alt stat în numele a ceea ce cred ele că este drept, riscăm ca în locul unei lumi kantiene, o lume a principiilor morale, să avem o lume hobbesiană, o lume în care fiecare se află în război cu toată lumea. Şi asta pentru că, deşi evident fiecare crede în dreptatea lui, în realitate există diverse dreptăţi. Drept urmare, neavînd instrumente de măsură pentru ce este drept şi nedrept am intervenit cu proceduri legale pentru a încerca să promovăm cît mai mult din valorile în care crede fiecare, fără să se ajungă la confruntare.

Dar are aceeaşi greutate dreptatea unei democraţii cu dreptatea unei dictaturi?

Depinde cine le defineşte. Democraţii spun că dreptatea lor este superioară, dictatorii spun că dreptatea lor este superioară. Desigur că noi care sîntem democraţi sîntem gata să punem mîna pe arme să dăm jos dictatorii, dar şi ei sînt gata să facă acelaşi lucru în sens invers. Dar ce fel de ordine există în asemenea condiţii? Este o problemă de opţiuni: vrem să trăim mereu istoria cruciadelor, în sensul larg, sau încercăm să credem că democraţia poate învinge prin mijloace paşnice. Recent am ascultat un discurs al unui om politic german care spunea că Europa a învăţat din secolul trecut două mari lecţii: fără America, Europa nu poate fi puternică, şi a doua: regimurile totalitare se prăbuşesc după o perioadă fără război. Se gîndea la faptul că libertatea Europei a fost salvată de-a lungul a trei războaie, două calde şi unul rece, datorită prezenţei americane aici, a solidarităţii transatlantice şi, de asemenea, se referea la faptul că sistemul comunist s-a prăbuşit fără un război în sensul clasic. Acestui discurs i s-a răspuns printr-o întrebare din sală: cîţi oameni trebuie să moară din cauza unui regim totalitar ca să decidem să pornim un război clasic împotriva unui asemenea regim. Întrebare care a rămas fără răspuns şi nici eu nu aş încerca să vă dau un răspuns în acest moment, în care lucrurile sînt foarte sensibile.

Dar Kosovo, Irakul reprezintă precedente în care democraţiile îşi permit să intervină, să fie active?

Kosovo, a fost altceva. Era un dezastru umanitar care se consuma sub ochii noştri şi este limpede că trebuia intervenit. Nu poţi lăsa oamenii să moară, nu poţi lăsa vieţile oamenilor să fie distruse.

Nici măcar de dragul suveranităţii naţionale?

Nici măcar de dragul suveranităţii. Mai mult, suveranitatea nu mai poate fi o scuză pentru un stat care discriminează şi îşi nedreptăţeşte propriii cetăţeni. Însă este vorba despre nedreptăţi şi nedreptăţi, nu poţi interveni la chestiune de nuanţă. Irakul înseamnă altceva. Irakul justifica o asemenea intervenţie în momentul în care Saddam a pornit genocidul împotriva kurzilor. Epoca însă era diferită şi „morala“ era mai relativă, depindea de raporturile dintre cele două blocuri adverse; lumea nu este ideală, chiar dacă noi încercăm să definim principii ideale. Revenind la vremurile noastre, o asemenea intervenţie poate fi justificată dacă o ţară condusă nedemocratic are arme de distrugere în masă care pot fi folosite împotriva altora. În asemenea situaţie o intervenţie este justificată, dar problema este cine constată iminenţa atacului. A şti că atacul este iminent şi a nu îl preveni poate fi la tehnologia actuală o adevărată sinucidere. Dar trebuie să fie cert că avem de-a face cu o ameninţare serioasă şi iminentă. Pentru a exclude posibilitatea ca aprecierea să fie greşită sau animată de alte interese, o asemenea intervenţie trebuie să fie multilaterală. Mai multe ţări, eventual comunitatea internaţională în ansamblul ei să ajungă la concluzia că ne aflăm în faţa unei cauze care justifică intervenţia.

Şi atunci cînd nu se poate realiza acest consens al comunităţii internaţionale?

Este vorba despre responsabilitate. În primul rînd trebuie să ne asigurăm că declanşarea acţiunii nu este subiectivă, sau prea subiectivă, iar în al doilea rînd că cei care intervin răspund în situaţia în care nu a fost justificată, fie în ce priveşte lansarea fie în ce priveşte modul de executare. La întrebarea dumneavoastră, nu avem răspuns deocamdată. Astăzi dreptul internaţional nu există în asemenea situaţii, nu funcţionează. Instituţiile internaţionale nu fucţionează.

Avem şansa de a crea curînd alte principii, alt drept internaţional?

Şansa nu ştiu dacă o avem. Obligaţia însă o avem. Pentru că fără asta vom dispărea.

Şi cu ce înlocuim principiul de bază, acela al suveranităţii statului? Îl modelăm, îl înlocuim cu altceva? Îl condiţionăm?

Suveranitatea va rămîne, însă nu în sensul absolut de pînă acum care putea să ducă la o serie întreagă de abuzuri de suveranitate. S-a constat că deşi teoretic puterea vine de la popor, cetăţenii în faţa unei dictaturi nu au posibilitatea reală de a-şi apăra drepturile. Iar starea de tensiune creată din această situaţie poate, în condiţiile tehnologiei actuale şi a globalizării, să ducă la contaminare cu instabilitate. De aceea şi din punct de vedere moral dar şi al pragmatismului comunitatea internaţională trebuie să aibă acest drept de intervenţie. Cum se exercită el, în ce condiţii, cum se răspunde pentru exercitarea abuzivă a acestui drept de intervenţie, acestea sînt lucruri care trebuie definite, iar la ora actuală ele nu sînt definite. Aici este marea problemă. Sîntem abia la început, dar dacă măcar am accepta definirea corectă a problemei am avea şansa să începem să lucrăm la găsirea soluţiilor.

Organizaţiile globale, ambiţioase dar neputincioase pînă acum, mai sînt funcţionale în această lume în care intervenţia trebuie să fie totuşi rapidă?

După părerea mea, ONU are două slăbiciuni majore. În Consiliul de Securitate dreptul de veto este în măsură să oprească o acţiune abuzivă, dar în acelaşi timp este în măsură să oprească şi acţiunile necesare. Această blocare este realizată nu în numele unor principii, ci în numele unor egoisme naţionale. Or, într-o perioadă post-naţională, ceea ce nu înseamnă că dispar naţiunile ci că suveranitatea se exercită în comun, o asemenea blocare a unor acţiuni necesare arată că asemenea organizaţii nu sînt eficiente. A doua slăbiciune: în Adunarea Generală a ONU, unde, pe principiul altminteri democratic al majorităţii, se ajunge ca marii producători de instabilitate şi sărăcie să îşi impună punctul de vedere marilor producători de stabilitate şi de bogăţie. Or, aceştia din urmă cu greu îşi vor putea exercita rolul benefic, cu greu vor putea accepta ca ceilalţi să-i împiedice în drumul de urmat. Desigur, nu totdeauna poziţia justă este găsită de cei care produc bogăţie şi stabilitate, dar şansele ca măcar o asemenea soluţie să fie aplicată convenabil sînt mult mai mari. Cel puţin aceste două slăbiciuni ale ONU pun sub semnul întrebării viitorul ei, şi aceasta este altă problemă care trebuie rezolvată. Nu este simplu, dar ignorînd sau evitînd ONU nu se cheamă că am rezolvat problema. Dacă măcar ştim care este problema, atunci va trebui cu curaj să căutăm soluţii.

Ca întotdeauna în istorie, principiile vor veni post-factum să explice realitatea.

Atunci cînd se întîmplă aşa este rău pentru că acestea nu mai sînt principii. În acelaşi timp, trebuie să fim respectuoşi faţă de realităţi, care pot să ne placă sau nu, dar astea sînt. Eu sînt de pildă convins că în Irak majoritatea este sătulă de această dictatură, dar asta nu înseamnă că aşteaptă schimbarea dinspre americani. Americanii au fost de-a lungul istoriei de mai multe ori întîmpinaţi ca eliberatori, chiar în 1991 în Kuweit, pentru că îi elibera de un străin. Însă pe teritoriul Irakului, Saddam este un alt personaj decît Saddam pe teritoriul Kuweitului. În Irak el este produsul societăţii irakiene. Fiecare societate are pînă la urmă liderii pe care îi merită, ea îi produce, în ultimă instanţă. Că apoi nu mai reuşeşte să îi înlocuiască cînd se convinge că sînt malefici este altă situaţie. În orice caz, schimbarea de regim nu este de acceptat decît dacă ea creşte din interiorul societăţii. A ajuta apariţia mişcărilor democratice, a unei opoziţii, este un lucru pozitiv şi reuşeşte întotdeauna. Dar, dacă modelul bun este adus de un eliberator, s-ar putea ca acest eliberator să se vadă tratat ca invadator. Asta este marea tragedie. Şi dacă în cele două războaie mondiale americanii au fost întîmpinaţi ca eliberatori, în Coreea la fel, în Vietnam nu a mai fost aşa. În acest război din Golf vedem că, deşi ne-am dori, ei nu sînt întîmpinaţi ca eliberatori.

Dar dacă ne gîndim mai bine, în Franţa au fost întîmpinaţi ca eliberatori, în Japonia nu. Dar rezultatele sînt benefice în ambele părţi.

În Japonia a existat sentimentul de culpă al japonezilor, care au pornit războiul, iar învingătorul şi-a stabilit regulile. Americanii nu puteau fi primiţi ca eliberatori, dar putea fi primiţi ca nişte onorabili învingători ai unei Japonii care îi provocase la război. În Irak este altă situaţie. Întrebarea este dacă ei vor să fie eliberaţi. Şi apoi: ei vor să fie eliberaţi de noi? Şi ei vor să fie eliberaţi de noi în modul în care noi îi eliberăm? Şi a patra întrebare: ei vor să fie eliberaţi de noi pentru a organiza libertatea după modelul nostru? Desigur, problema este cum poţi să îi întrebi. Dar poţi acţiona fără să îi întrebi? Sînt interogaţii la care poate aţi vedea un răspuns, dar eu mă feresc să îl dau pentru că orice răspuns este parţial.

Întrebarea generală este cum va arăta lumea după acest război. Am stabilit că se va schimba. Va fi o lume mai bună sau mai puţin bună?

Va fi o lume altfel şi trebuie să sperăm că va fi mai bună. Dar lumea se va schimba şi acesta nu este un lucru rău pentru că nu ne satisfăcea lumea dinainte. Lumea bipolară nu a fost una bună, iar lumea post-bipolară nu a fost una a ordinii, ci una a dezordinii. Trebuie să vedem ce a fost bine şi ce a fost rău, să vedem direcţiile în care se va dezvolta de acum înainte. După părerea mea, o Europă unită este una dintre direcţiile necesare. Această criză este şi o lecţie pentru europeni, care se joacă cu orgoliile naţionale, se joacă cu rivalitatea transatlantică în loc să construiască o democraţie transnaţională solidă, o structură care nu trebuie să fie rival al SUA, ci principalul său aliat, capabil să împartă sarcina securităţii mondiale. Iată un pilon al noii ordini mondiale. Rămîn necunoscute: ce se întîmplă cu Rusia, cu China. Dacă Rusia se va reface şi va putea să joacă un rol în securitatea Eurasiei. O lume în care unii sînt gardienii şi alţii evadaţii, în care unii îşi impun valorile, nu este o lume bună.

Nici dacă sînt gardienii unor principii bune?

Cine spune că sînt bune? Numai Dumnezeu ştie ce este bine şi ce este rău, noi ceilalţi încercăm să aflăm. Chiar dacă sînt gardienii unor principii bune nu vreau să fim într-o permanentă stare de război. Putem avea principii bune şi să murim cu ele în braţe. Nu acesta este idealul nostru. Multipolaritatea trebuie să ducă spre altceva, spre instituţii internaţionale eficiente care să realizeze acea guvernare globală de care se discută.

Nu este o iluzie să vorbeşti despre multipolarism atunci cînd un stat produce 45% din PIB-ul mondial, iar bugetul său militar este mai mare decît al tuturor celorlalte state la un loc?

Să vorbeşti nu este o iluzie, o iluzie este să crezi că se va întîmpla. Şi sfîrşitul lumii este o soluţie teoretică, totul este posibil deci. Repet, lumea nu poate să supravieţuiască cu gardienii buni alergîndu-i peste tot pe răufăcătorii dotaţi cu tehnologie nucleară sau arme biologice. Mie îmi este extrem de frică de viitorul Americii. Poate fi admirată de către noi pentru sarcina pe care şi-a asumat-o. Ca prieten al Americii spun că această superputere nu este în stare să ducă la capăt această misiune. Pentru că puterea răului e mai mare decît puterea binelui. Spun prietenilor mei americani că principalul lor obiectiv strategic trebuie să fie o Europă puternică cu care să împartă responsabilităţile. Chiar dacă nu ne dăm mereu seama de acest lucru, interesele strategice ale Europei şi ale SUA converg. Această comunitate de valori odată constituită, atunci vom avea o şansă pentru o ordine de tip superior.

a consemnat Cristian GHINEA

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 525
18-24 aprilie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

FAMILIARITATEA

„Ştii că eşti în 2003 atunci cînd:

1. Motivul pentru care nu păstrezi legătura cu familia ta este că nu au e-mail...“

GRATUIT

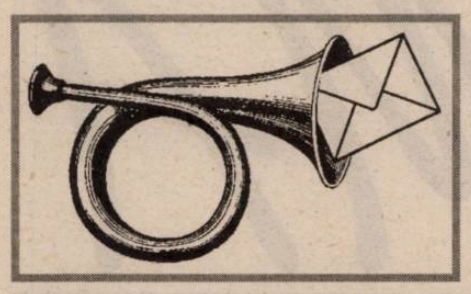

Nr. 522: *Articolul lui Andrei Pleşu „Trăiască lupta pentru pace“*

Stimaţi Domni, Dragul meu domn Andrei Pleşu,

Ţin să vă felicit pentru articolul din Dilema *nr 522, despre lupta pentru pace, căci el m-a făcut să-mi sintetizez, conform umilelor mele puteri, o opinie personală pe care în virtutea unui simplu drept la replică, vi-o trimit într-un document ataşat. Vi-o transmit cu toată încrederea că nu o veţi cenzura şi chiar o să-i faceţi loc într-o eventuală dezbatere în jurnalul Dvs.*

Privind cu mîhnire zilele acestea la posturile de televiziune din patria noastră defilarea impudică a unei cohorte de specialişti politici, militari, ziarişti care ne explicau „cum“ trebuie să vedem evenimentele din **Irak**, sub forma unei benzi rulante „maraton“ ce-mi amintea de apariţiile gureşe şi adezive din primele zile ale „revoluţiei“ române, speram cu disperată nostalgie să vă revăd şi pe Dumneavoastră pentru a „sparge“ cu spirit, calm, luciditate şi temperaţie filosofică, intelectuala masă unei unanimităţi suspecte. Fiindcă ceea ce se întîmplă acum nu poate fi înţeles numai prin binoclul militarului sau al unei gîndiri anchilozate într-un singur punct de vedere – specialitate care după cum văd iarăşi a devenit uzuală pentru „liderii noştri de opinie“ ci mult mai nuanţat sub lupa gînditorului care cunoaşte avantajele luptei de idei duse cu o „minima moralia“, nu-i aşa? Un simplu exerciţiu democratic, căci pentru valorile astea ne luptăm cu atîta pasiune.

Nu v-am revăzut, deşi cu strîngere de inimă, bănuiam cam ce credeţi despre ceea ce se întîmplă. Dar mi-am zis: „nu se poate, un om de calibrul Dvs, avînd garanţia morală a şcolii de la Păltiniş, nu poate fi atît de previzibil!“. Şi a fost să fie ca astăzi, după ce m-am dus să văd şi eu cu ochii mei un miting la care am fost invitat prin internet, de către „Noua Generaţie pentru Libertate, Tradiţie şi Capitalism“ (să nu-mi spuneţi că nu vă „place“ sintagma!) să susţin lupta trupelor aliate pentru libertate, după ce m-am plictisit să văd cum trecătorii îi înjură pe cei 80-100 de cetăţeni, agitîndu-şi paharelele de coca-cola de la mc. donald's (remarcaţi cum vesela de fast-food a devenit arma ideologică) trecînd pe lîngă un chioşc, am cumpărat **„Dilema“** şi **„22“** cu speranţa că voi găsi opiniile oamenilor pe care îi respect atît şi de partea cărora ar trebui să fiu în mod logic. Într-adevăr două jurnale de război, la ora asta, nu-i nevoie să le cumperi pe amîndouă căci avantajul unanimităţii este că e compactă, chiar dacă rezoluţia este joasă, ca să uzez de limbajul informatic. Am trecut rapid peste articolul editorial al d-lui Andrei Cornea din **„22“** care mi s-a părut „patetic“ şi „demascant“ prin ironia gros cordială cu care domnia sa trimite la colţ „utopiile“ pacifiste ale creştinătăţii şi nu numai. Dintr-un condei, a spulberat motivaţia a miliarde de oameni, e atît de simplist că nu merită comentat nici cît un discurs de Pavel Morozov cu care seamănă, ca să folosesc tonul preopinentului. Dar, am dat şi de articolul Dvs, din **Dilema** (nr. 522) care din titlu conţine, tot în context ironic vocabula de „pace“. „Trăiască lupta pentru pace!“ ziceţi Dvs, foarte frumos, mi-am zis, şi eu spun la fel. Dar cînd v-am citit articolul... am rămas uimit. Va să zică, gîndirea subtilă, chiar şi atunci cînd s-a întemeiat sub steaua unui destin norocos, chiar direct de la **Constantin Noica**, poate deveni previzibilă, inrolată într-un militantism lipsit de nuanţe... Cum aţi putut cădea într-o asemenea capcană? Opinia Dvs se invalidează tocmai prin tonul, lipsa de umor şi fineţe cu care o susţineţi!

În numele acestei uimiri vă scriu acum, nu în numele unei „manii proletare“, cum poate aţi încerca să mă etichetaţi, în numele faptului că vă iubesc de mult, pentru că de mult v-am căutat ca pe un mentor, de care de prea multă vreme mă simt depărtat. Nu este rău, însă, ca uneori mentorii să se supună şi judecăţii discipolilor, nu-i aşa? Mai pune puţin sîngele stătut în mişcare.... Prin 1988 v-am căutat, aţi venit la mine acasă şi v-am întrebat cum am putea protesta, fie şi numai intelectualii, contra lui ceauşescu şi mi-aţi încurajat fervoarea anticomunistă, spunîndu-mi să mai aşteptăm puţin. Apoi, aţi fost exilat din Bucureşti... Urmîndu-vă mental cu dorul unei sincere solidarităţi şi admiraţii...

Într-o noapte, de după revoluţie, l-am condus pe prietenul meu drag, fostul meu coleg de liceu **Horia Patapievici**, în curtea casei Dvs, fiindcă şi el dorea foarte mult să vă cunoască. Nu v-am găsit acasă atunci, dar v-a regăsit mai tîrziu. Articolul Dvs, din „Dilema“ îmi evocă ferestrele întunecate de atunci. (pentru mine, care nu pot iubi decît selectiv – pentru alţii, poate sînt aprinse)

Vă tot caut. De aceea vă scriu. Ce rost avea să scriu foştilor securişti, care acum vînează ocazia deplinei legitimări sub umbrela N. A. T. O. ?! Poziţia lor belicoasă, mă lasă rece sau mă amuză – a Dvs mă doare!

Şi nu numai pentru că aceste poziţii ireconciliabile s-au cimentat – pe dedesubt, involuntar – ca într-o piesa absurdă. Ci pentru că citindu-vă articolul „angajat“ asist îndurerat la spectacolul pierderii discernămîntului, nuanţelor pînă la confundarea cu discursul suficient al unui analist de tip Dan Pavel. Cum s-a putut întîmpla aşa ceva? Ştiu că într-un fel, ca fost ministru de externe, sunteţi artizanul alianţei noastre cu NATO. Este un lucru pentru care v-am aplaudat (molcom, dar v-am aplaudat!) dar credeţi că poziţia unei consecvenţe oarbe, este o poziţie conciliabilă cu înţelepciunea şi echilibrul care vă sînt caracteristice?!

Ca intrat într-o alianţă, de orice tip ar fi aceea, ea trebuie asumată cu orice preţ, în orice împrejurări? Oare cîţi paşi despart o asemenea atitudine de ceea ce noi ne străduim să eradicăm şi anume fanatismul? Prevăzînd atitudinea Dvs şi apoi văzînd-o confirmată într-o formă lipsită de subtilitate – asta expiră articolul Dvs, ce să-i fac?! – m-am tot întrebat ce v-ar fi putut face să fiţi atît de unilateral de partea Puterii – e adevărat, mondiale de data asta, nu locale – şi, îmi pare rău să o spun am descoperit motivul chiar înainte de a vă citi articolul acesta, pe care cred că-l veţi zăvorî undeva, într-un sertar al uitării pentru „partinitatea“ lui aculturală, de care pînă acuma n-aţi prea dat dovadă niciodată. Spectacolul „înregimentării“ Dvs, mă doare, după ce v-am citit cărţile.

Dragul meu Domn Pleşu, dumneavoastră încă trăiţi în plin război rece, asta-i problema. Dumneavoastră încă vă mai răfuiţi cu Uniunea Sovietică, cu rătăcirile stîngiste ale intelectualilor, îl vedeţi pe Saddam ca pe un cocteil molotov de „Stalin cu Castro“, vă temeţi de Armata Roşie, îi vedeţi pe francezi şi germani implicaţi într-o conspiraţie mondială alături de stafia lui Mao, asimilaţi pacifiştii (a căror masă mare în lume şi la noi este compusă din tineri care putem spune că s-au născut cu puţin înainte de căderea Zidului **Berlinului**) cu nişte manipulaţi de K. G. B., etc, etc. Sînteţi ca acel soldat de pe front – sînt la modă parabolele cazone, de cînd pacea a intrat în criză ideologică – care fiind uitat în tranşee, n-a mai ştiut cînd s-a terminat războiul. Sau, dacă nu, militaţi pentru o vigilenţă continuă, căci duşmanul păzeşte din întuneric şi peste noapte Franţa şi Germania devin comuniste, aşa să fie? Domnule Pleşu şi domnilor de la „22“ şi pe unde aţi mai fi, n-ar fi cazul să vă treziţi, să descoperiţi, în fine, ceasul istoric real, în care ne aflăm? La ce duce toată această retorică? Ea nu face nici un bine democraţiei şi seamănă prin gonflare şi aroganţă cu o retorică de partid. Dar care partid? Credeţi că o super putere nu poate greşi? De ce nu o ajutaţi să-şi vadă greşelile? Pentru asta ies în stradă milioane de oameni din lumea asta, tocmai pentru a impune democraţia şi nu zăngănitul armelor. De ce domnule Pleşu, vă coboriţi la nivelul unor scenarii senzaţionaliste şi conspiraţioniste, doar pentru a aproba un moment de amarnică rătăcire a unor politicieni ale căror motivaţii nu au cum să fie şi ale noastre, ale oamenilor simpli şi solari de pe lumea asta? Cine vă dă dreptul să consideraţi „pacea“ ca pe o valoare subversivă, colorată politic şi mereu negativ? De ce vă faceţi un titlu de glorie morală din a-l desfide pe Saddam? Toţi sîntem de acord că un dictator ca el ar trebui să dispară! Cum aţi putut intra în corul mărunţilor flaşnetari care identifică superior că o mişcare pentru pace este un vot pentru Saddam?

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Personal, dintr-o minimă morală şi probitate m-aş feri însă să mă fac purtătorul de cuînt al poporului irakian, să afirm răspicat ce este mai bine pentru el. M-aş gîndi de multe ori pînă să eliberez cu forţa pe cineva, fără să ştiu exact ceea ce vrea. Ca să continui raţionamentul Dvs. şi sovieticii au intrat în Cehoslovacia în 1968 ca să-i elibereze iar la noi au intrat tot aşa.... Sînt unele întrebări la care bunul simţ cere să nu răspunzi chiar pe loc ca şi cum ai zbiera scurt: „Să trăiţi! Am înţeles!“ Domnule Pleşu, în problema asta, Dvs nu aveţi întrebări, dubii, îndoieli? Nimic, nici umbra unei îndoieli hamletiene? Nu aveţi chiar nici o dilemă? Nu mă aştept la politicieni, dar nici Dvs? Nu vi se strînge inima, ca om de cultură, cînd vestigiile **Babilonului** pot deveni victima colaterală, urmele unei culturi de aproape 6000 de ani să devină scrum? Ca să nu mai vorbim de atîtea vieţi omeneşti! Am înţeles, vreţi să-l omoriţi pe Stalin şi l-aţi substituit cu Saddam dar nu vă gîndiţi cu ce preţ de sînge vreţi să ucideţi o fantoşă?

Domnul **Liiceanu** spunea cu mare fineţe în „Uşa interzisă“ că dictatorii pot fi cruzi şi inumani pentru că, în primul rînd, le lipseşte imaginaţia. Dar Dvs. v-aţi încumeta să consolaţi o mamă căreia i-a fost ucis copilul în război (irakiană, americană, engleză, australiană, etc) că ăsta a fost preţul pentru alungarea unui dictator? Lacrimogen şi populist, nu? Dar ca tată, ce-o să-mi ziceţi? Dacă aţi fi combatant pe un asemenea front şi Saddam în disperare s-ar refugia într-o grădiniţă suprapopulată, de „scuturi umane“ cum zicem noi, aţi aprinde focosul „mamei tututor bombelor“ (sinistră sintagmă în care neoretorica războiului poate profana noţiunea de „mamă“ în asemenea hal) care să-l termine pe dictator şi pe „DOAR „doi-trei copii, pe lîngă el??? Aţi făcut oare aceste exerciţii de imaginaţie, înainte de a scrie asemenea articole care sînt simple răbufniri fără analiza consecinţelor lor?!

Eu nu înţeleg în ruptul capului un lucru: cum poate un om dedicat speculaţiei estetice, filosofice, un creştin, să susţină războiul ca mijloc de salvare a lumii?! De cînd sînteţi aşa belicos, domnule Pleşu...? Ştiam şi admiram la dvs modul în care apreciaţi viaţa epicureic şi socratic şi mai ales cu cît umor... Platon, Socrate, Aristotel, azi nu vă mai spun nimic? Acum cîteva seri a ieşit la rampă cu iz de naftalină, fostul strateg Emil Constantinescu la un twist războinic. Şi iarăşi m-am umplut de ruşine pentru entuziasmul cu care l-am votat în 1996. N-are rost să mă „răfuiesc“ cu el, oricum e istorie, dar m-a stupefiat noua lui teorie adaptată la evenimente. Zicea că „există mai multe morale, una politică, alta militară, una civilă, etc.“ Ce viol filosofic! Poate **Kant** ar fi trebuit să zică: „cerul înstelat deasupra noastră şi *legile* morale – în noi!“. Şi totuşi în numele unanimităţii unei aderări de conjunctură nu i-a răspuns nimenea... Mă aşteptam să o faceţi chiar Dvs: ar fi fostul semnul unei mari supleţi de gîndire dar şi de credibilitate civică recîştigată. [...]

Aşa că Domnule Pleşu, vă întreb cu marea dragoste ce v-o port: este oare atît de rău să privesc oarecum critic, cu suspiciunile mele de om informat şi credincios oferta marilor puteri ale lumii? Chiar trebuie neapărat să fiu „orientat“ către **Washington** sau **Pekin**, trebuie neapărat să fiu înregimentat în tot soiul de cauze în care nu cred, numai că-mi spun alţii că altfel sînt retrogat sau nostalgic? Atunci de ce domnule Pleşu, Dvs şi alţii, nu vă puteţi susţine ideile personale fără să jigniţi, demonizaţi oamenii care respectă legitimitatea, valorile morale, toleranţă adică **Pacea**? Masa mare a neştiutorilor... Vă simţiţi chiar atît de bine şi de puternici cînd vă puneţi masca unei suficientze, care cred, nu vă caracterizează, şi în mod – iertaţi-mă – nepermis pentru un intelectual, vă permiteţi să trageţi de urechi ţări ca **Franţa, Germania, Rusia** şi psihanalizaţi conjunctural intelectualitatea lor, într-un mod chiar atît de colocvial??? Eu aş zice să nu ne pierdem măsura. Distanţa dintre belicoşii noştri „intelighenţi“ de azi şi... **Sartre**, să zicem, este, cu toate aşa zisele lui inconsecvenţe, enormă – din păcate pentru luptătorii antipacifişti! Le-aş da un sfat: întîi scrieţi cărţile lui **Marquez**, dacă puteţi, şi pe urmă analizaţi prietenia lui cu Castro! Dar mai observ ceva. Distanţa multora dintre Dvs, admiratori sau discipoli, faţă de **Noica**, creşte şi ea... Şi ştiţi la ce mă refer. Păcat!

Pentru generaţia mea, „Jurnalul de la Păltiniş“ a fost o revelaţie care ne-a făcut să mai avem speranţe... De ce oare, dvs învăţăceii lui, acum şi cam de multişor nu mai puteţi să adunaţi tinerii în jurul Dvs...? Tot ceea ce v-am scris a fost din ignoranţă dar şi dragostea mea. N-am scris cărţi ci am făcut spectacole de teatru. Descopăr că Teatrul m-a învăţat mai mult despre lume decît Filosofia sau filosofii. Poate că veţi da cuvîntul în revista Dvs şi unui neştiutor, ca mine.

Am să închei, citîndu-l pe cel care pentru mine rămîne un personaj mitologic, sacru şi călăuzitor, pe regizorul **Andrei Tarkovski**, cel care în momentele de restrişte, îmi este balsam şi sfetnic. Asta ca să vi-l ofer în „contrapartidă“ la citarea surprinzătoare totuşi pentru Dvs. a unui tip a cărui „ignoranţă transatlantică“ pare să vă „placă“ (Jay Leno) mă rog, fiecare luăm citate de la cine putem, ca să ne servim „cauza“ – la război ca la război – right? Este un răspuns pentru cei de la noi şi aiurea, care scriu şi se comportă ca şi cum ar ŞTI totul. Sper să nu speculaţi chiar şi acest citat, vi-l trimit Dvs pentru că sper că veţi înţelege la ce se referă:

„Se pare că viaţa îşi pierde orice sens, dacă ştiu dinainte cum se va sfîrşi – mă refer desigur la viaţa mea. În acest amănunt se află o nobleţe incredibilă, cu totul neomenească, în faţa căreia omul se simte ca un prunc şi fără apărare, dar, în acelaşi timp, protejat. Acest lucru a fost făcut pentru ca ştiinţa noastră să nu fie deplină, pentru a nu pîngări infinitul, pentru a lăsa o speranţă. În neştiinţa omenească există o speranţă. Neştiinţa este nobilă. Cunoaşterea este trivială.“ **(Andrei Tarkovski** */ Discurs despre Apocalipsă / Catedrala Saint-James / 1984).* Merită să citiţi acest discurs în întregime.

Sperînd că nu v-am supărat prea mult, dar nici nu v-am prea pus pe gînduri, aştept veselos, să-mi spuneţi de ce sînt totuşi pacifist?!

Chiar şi după ce am citit articolul Dvs despre „lupta pentru pace“!?

Al Dumneavoastră, cu drag,

Dominic DEMBINSKI
regizor artistic teatru/TV

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **România în alianţe**
- **Ecologia**
- **Imaturitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

La început a fost cuvîntul

Noul patriotism... Ce-o mai fi şi asta? – m-am întrebat cînd mi s-a transmis acest titlu al unui colocviu la Belgrad. Cunoscînd problemele sîrbilor, m-am gîndit că trebuie să fie o vorbă de ocară, ceva neplăcut ce se întîmplă pe la ei şi care trebuie combătut. N-am avut aşadar prea mare tragere de inimă să particip, dar m-am dus totuşi de dragul companiei mai mult decît alese. Şi m-am întors fără a fi înţeles prea bine ce ar fi acest fenomen social care nu numai că pare a fi destul de nou, dar nici nu prea mai seamănă a „patriotism". Nici patriotismul nu mai este ce era; dar ce a devenit el? Păi, **neo**-patriotism...

Am avut un sentiment ciudat de neadecvare a limbajului, ca şi cum cineva ar nimeri din întîmplare într-o comunitate necunoscută şi ar încerca să numească ceea ce vede prin formule de genul „un fel de", sugerînd că ceea ce are în faţa ochilor acum seamănă dar nu tocmai cu cele cunoscute de acasă.

În această stare „lingvistică", mi-am revăzut în minte o serie de alte proiecte şi titluri cu care m-am confruntat în ultima vreme. De curînd, la Helsinki, am discutat îndelungat şi în contradictoriu despre „semnificatul" termenului de *post*-socialism – cineva propunînd, mai în glumă, mai în serios, chiar un concept nou şi mai adecvat, zicea el, cel de *post*-postsocialism. Într-un proiect parizian m-am pomenit implicat în *post*-fordism. La curs, le vorbesc studenţilor de *neo*-primitivism. Alţi termeni sînt însă mai voalaţi, ca să spun aşa. În primul rînd, uzatul şi abuzatul termen de „tranziţie", care defineşte o stare societală care *nu* este încă ceea ce ar trebui – şi va urma – să fie. Cel de „economie informală" apoi, care rămîne de fapt o definiţie negativă, referindu-se la ceva care *nu* este economia formală. Ce este acest ceva? Păi, economie „**in**-formală". Încercînd să fie mai specific, un proiect de la Sofia, despre „tranziţia" Europei de sud-est, vorbeşte despre forme „hibride". Un altul, de la Viena, referitor la „ciocnirea" dintre cultura economică a Vestului şi cea a Estului, vorbeşte şi el despre „hybrids". Hibridizări între socialism şi capitalism, între Vest şi Est, între economie de piaţă şi economie domestică etc. Hibridizări între lucruri cunoscute (sau considerate astfel), dar care nu mai sînt aceste lucruri cunoscute şi pe care, neştiind cum să le mai numim, le botezăm după părinţii lor prezumtivi ca să intre şi ele în rîndul lumii. Procedeu confortabil, deoarece îţi dă sentimentul că toate aceste lucruri au fost puse şi ele în ordine şi, ca atare, pot fi stăpînite. Procedeu periculos însă, deoarece lumea a început să se umple de astfel de „hibrizi", care nu sînt altceva decît realitatea socială şi pe care limbajul ştiinţelor sociale îi numeşte, de-a valma, post/neo/trans-ceva.

„Hibrizii" sînt o problemă de limbaj – îmi spunea zilele trecute o colegă bulgăroaică într-o *Bierstube* vieneză. Şi într-adevăr, se pare că realitatea, cu transformările sale accelerate din ultima vreme, a început să o ia tot mai mult înaintea limbajului, care se preface doar că ţine pasul, inventînd eufemisme de genul celor de mai sus.

Un soi de mistică a modernităţii ne-a obişnuit cu idea că intelectualul, slujitor prin excelenţă al Raţiunii, este Cuvîntul, iar Cuvîntul este la intelectual – ca să spunem aşa. El avea puterea şi menirea să „numească realitatea", cu tot ce a fost bun şi rău în acest demers. Or, se pare că în prezent acest intelectual se bîlbîie, iar cuvintele sale sînt uşor handicapate, avînd nevoie de tot felul de proteze lingvistice. Incapabil să arunce un nou năvod de cuvinte peste realitate, aceasta îi scapă printre ochiurile rare ale plaselor sale, devenind prada uşoară a pescuitului industrial lansat de birocraţie. Realitatea se numeşte tot mai mult în birourile de la Bruxelles sau de aiurea decît în *academia*.

Să fi intrat oare în epoca *post-intelectuală?*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O altă zonă gri

– libertatea de expresie şi imaginea României –

„Este ridicol ca cineva să susţină că în România anului 2003 libertatea de exprimare este o problemă." Această frază face parte din răspunsul oferit de guvern discursului în care George Soros se arăta îngrijorat de situaţia democraţiei din România (intervenţia făcută în cadrul Consiliului OSCE era intitulată *„Restricţionarea drepturilor: politică de stat în România?"*). Deşi guvernul nu vrea să vadă, libertatea presei începe să devină o problemă externă pentru România şi intervenţia premierului la *Ştirile PRO TV* împotriva arestării lui Andrei Gheorghe poate fi interpretată în această cheie.

Săptămîna trecută, două evenimente distincte au alertat organizaţiile îngrijorate de libertatea de expresie. Cazul Rodica Culcer este clar: un radio privat urmăreşte interese comerciale supunînd politica editorială acestor interese. Din păcate, analizînd structura patronatului media din România, această situaţie pare a fi mai degrabă regula decît excepţia. La Europa FM a existat însă o echipă cu experienţă în presa serioasă care a ştiut unde şi ce să spună pentru a se face auzită. Cazul lui Andrei Gheorghe este mai încurcat. Fapt este că el a recunoscut public o infracţiune. Dar dacă singura persoană arestată în România pentru posesie de marijuana este un ziarist care tocmai făcuse haz de politicile guvernului (cornul şi laptele), suspiciunile în legătură cu o justiţie supusă politicului păreau a se confirma.

Excepţională în această afacere a fost apariţia şefului guvernului, în aceeaşi seară, la *Ştirile PRO TV* unde, spre sfîrşitul interviului, a condamnat vehement acţiunea procuraturii. Adrian Năstase era nervos şi iritat, scos din sărite de sistemul pe care îl patronează, numind fără menajamente arestarea „o gafă enormă" şi „un joc absolut stupid". Fraza cheie spusă atunci este: „sînt atîtea lucruri, din păcate, care se fac cu picioarele şi care ne costă, din multe puncte de vedere – credibilitate, încrederea oamenilor şi însăşi imaginea Guvernului". De ce a simţit premierul nevoia unei intervenţii atît de tranşante?

Poate pentru că problemele presei şi atacurile asupra libertăţii de exprimare devin o problemă pentru imaginea României. Cazul Armaghedon II, acapararea presei locale de către oameni de afaceri apropiaţi PSD-ului, violenţele împotriva *Ziarului de Vrancea*, campaniile de intimidare din Bacău, Gorj şi Oradea şi nu numai, toate alcătuind un dosar voluminos. Legislaţia care condamnă ziarişti s-a dovedit a fi incredibil de rezistentă. În 1997, Consiliul Europei constata că România are două mari probleme în privinţa legilor: incriminarea penală a delictelor de presă şi incriminarea homosexualităţii. Este tragi-comic că, după 6 ani, problema homosexualilor a fost rezolvată, în ciuda opoziţiei unei instituţii fundamentale (Biserica Ortodoxă), dar problema ziariştilor e încă în suspensie, deşi nimeni nu pare a se opune deschis intrării legilor în legalitate. Cînd se adaugă supra-mediatizarea acţiunilor guvernului la televiziuni, direcţionarea politică a publicităţii, suspiciunile asupra patronatelor din aceste televiziuni, şantajul prin Rodipet, avem noi capete de acuzare.

Agenţia de Monitorizare a Presei / *Academia Caţavencu* îşi începe abrupt raportul pe 2002: „În cei doi ani de guvernare PSD, România a înregistrat un regres semnificativ în ceea ce priveşte libertatea de exprimare". Semnificativ sau nu, este clar că mediul jurnalistic se simte asediat, iar organizaţiile internaţionale de profil înregistrează ca atare aceste regrese. Două rapoarte recente şi puţin mediatizate vin să confirme. The Southeast European Media Organization (SEEMO) a plasat România pe locul doi în regiune în ce priveşte numărul de violări ale libertăţii presei. SEEMO numără ameninţările la adresa ziariştilor, conflictele cu autorităţile, intervenţiile patronatelor în politica editorială, procesele etc. Doar Serbia întrece România în acest clasament, aflată înaintea unor ţări ca Moldova sau Macedonia. La rîndul său, Freedom House, în *„The annual survey of press freedom"* pentru anul 2002 plasează România în rîndul ţărilor cu presă „parţial liberă". Metodologia foarte complicată a FH foloseşte o scală de la 1 la 90. Între 30 şi 60 este zona gri, ţările cu presă „parţial liberă". Rusia are 60, Moldova 59, Iugoslavia 45, România 35. Deşi diferenţa între Bucureşti şi Moscova este semnificativă, cert este că România nu reuşeşte să scape din zona gri, aşa cum, la limită, se califică Bulgaria (29 – presă liberă, Polonia stă cel mai bine, cu nota 18). Acestea sînt doar două rapoarte importante, au mai fost şi altele, toate spunînd acelaşi lucru. Atacurile şi presiunile directe sau indirecte exercitate de putere asupra celor care se exprimă critic încep să aibă efecte asupra credibilităţii acestui guvern, care mizează pe imaginea sa pro-occidentală, deschisă şi modernă.

Cea mai dură lovitură a venit din partea Departamentului de Stat al SUA, care în raportul anual asupra drepturilor omului a amintit despre schimbarea Consiliului de Administraţie de la Radio, despre Marian Oprişan şi isprăvile sale, despre Armaghedon II, despre Codul Penal etc. Toate fapte cunoscute, dar toate la un loc au fost spuse de un organism oficial american pe susţinerea şi aprecierea căruia guvernul Năstase conta.

Deşi, în mod ipocrit şi interesat, guvernul a negat pentru public, aceste semnale au fost percepute. Adrian Năstase şi Mircea Geoană se simt în largul lor în lumea bună a politicii internaţionale şi sînt deranjaţi cînd sînt plasaţi lîngă Vladimir Voronin. De aici exasperarea provocată de transformarea lui Andrei Gheorghe din personaj controversat în erou naţional. Ca şi în cazul Armaghedon II, Adrian Năstase pare a fi picat victimă slugărniciei sistemului. Sistem pe care nu îl amendează decît atunci cînd devine prea evident abuziv, scandalul e prea mare şi imaginea guvernului pătată. În multe alte cazuri, primul eşalon al politicii româneşti s-a făcut că nu vede abuzurile, din Focşani la Gorj şi, recent, Timişoara. Totuşi, intervenţia nu rezolvă nimic. Deşi mai puţin spectaculos, cazul Europa FM este chiar mai serios pentru că ţine de acel gen de intimidare care nu va face niciodată subiect de ştire principală în *prime-time*. Ar fi fost interesant ca, la *Ştirile PRO TV*, Adrian Năstase să fi spus şi că guvernul nu va cumpăra avioane de la grupul de afaceri care patronează Europa-FM.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Sănătatea

Înaintea ultimei sale plecări în bejenie recent reînhumatul rege Carol al II-lea, ostenindu-se să întemeieze o dictatură căreia nu-i putea găsi o ideologie, s-a mulţumit să o echipeze cu un limbaj sacerdotal. Termenul central al acestui limbaj era „sănătate". Comunicările sale cu supuşii se încheiau invariabil cu parafraza: „la toţi cei de faţă şi viitori sănătate" – România continuînd totuşi să aibă sub domnia lui una din cele mai precare durate medii de viaţă din Europa.

Cu un sfert de secol după izgonirea lui, capriciile istoriei au proţăpit în fruntea statului un alt dictator, infinit mai calificat pentru această îndeletnicire. În opoziţie cu fostul monarh, îndepărtatul său succesor era bîntuit de mistuitoare veleităţi ideologice. Frazeologia lui a generat un ritual în accepţia căruia nesfîrşitele lui litanii adresate poporului se încheiau cu o perifrază oarecum familiară, el ura tuturor „multă sănătate şi fericire".

Aceleaşi capricii ale istoriei au înlocuit rutina dictatorilor prin inovaţiile tranziţiei. Deşi opuşi de o rivalitate ireductibilă, cei doi preşedinţi care au administrat-o s-au ferit amîndoi să revină la perimata simbolistică a urărilor de sănătate. Schimbarea retoricii nu a aduse însă cu sine şi o schimbare corespunzătoare a situaţiei. Structura actualului guvern include un departament al sănătăţii şi familiei, sănătatea familiştilor părînd să intereseze mai mult decît cea a celibatarilor. În fruntea departamentului a fost numită o doamnă doctor, reprezentativă ca medic pentru profesie şi ca femeie pentru rolul de adevărat oblăduitor al vieţii de familie.

În agitata sferă a sănătăţii s-a consumat zilele trecute un incident zguduitor şi totodată revelator. Eroul întîmplării: Ion Apostol din Bacău, în vîrstă de 75 de ani. Neprimind nici un răspuns la repetatele cereri de a-şi interna soţia grav bolnavă, el s-a postat în faţa spitalului judeţean, s-a dezbrăcat complet, s-a stropit cu benzină, şi-a dat foc şi a decedat la faţa locului. Sinucigaşul lansează un îngrozitor semnal de alarmă asupra stării disperate în care se află asistenţa sanitară a populaţiei.

Aproape simultan, în zona de miazăzi a ţării, s-a prăbuşit un helicopter militar care a costat viaţa întregului echipaj. Ministrul Armatei a organizat în cinstea victimelor funeralii de-a-dreptul somptuoase. Cam în acelaşi timp, la morga spitalului băcăuan avea loc autopsia cadavrului carbonizat al lui Apostol Ion, purtătorul de cuvînt nebăgat în seamă al miilor de bolnavi pe care incuria sistemului sanitar îi împinge în ghearele disperării.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Breasla

Demisia celor trei jurnalişti de la redacţia de ştiri a postului Europa FM nu a generat prea multe discuţii şi comentarii: doar cîteva reacţii izolate prin presă. La suprafaţă, faptul că Rodica Culcer, Cosmin Prelipceanu şi Nadina Forga şi-au dat demisia pentru că nu erau de acord cu intruziunile conducerii în conţinutul ştirilor ar putea fi considerat un „incident minor" sau o problemă care priveşte exclusiv relaţia dintre patronii şi angajaţii unei instituţii media. Nu este însă deloc aşa. Şi demisia, şi inconsistentele reacţii pe care le-a provocat demonstrează o anumită slăbiciune a spiritului public din România. Şi, mai ales, arată o anume precaritate a condiţiei jurnalistului.

După 1990, mass-media au fost probabil unul dintre domeniile cele mai dinamice din România: au apărut mii de publicaţii, posturi de radio şi TV, care au început să funcţioneze după regulile pieţei într-o perioadă în care despre privatizare încă se discuta în termeni foarte generali; au apărut lideri de opinie, editorialişti de succes, moderatori de mare impact în public; s-a lansat o generaţie nouă de jurnalişti, care scriu şi gîndesc altfel decît cei formaţi la şcoala „de tip vechi"; s-a format un public fidel, care îi acordă presei ca instituţie o mare încredere; în fine, ca şi în alte societăţi postcomuniste, presa a funcţionat adesea – după cum observa Alina Mungiu-Pippidi în *Românii după '89* – ca un „substitut al structurilor absente" din societatea românească: al opoziţiei, al justiţiei, al instituţiilor democratice etc. Mass-media au jucat, fără îndoială, un rol esenţial în crearea noii identităţi democratice a societăţii româneşti (cîtă este şi cum este). Paradoxal însă, deşi instituţia presei a dobîndit prestigiu, încredere şi autoritate în raport cu publicul, statutul său e destul de fragil, iar condiţia jurnalistului în România e destul de precară. Firmele şi trusturile mass-media sînt uneori dependente în mod excesiv de cei care au bani şi putere: şi la centru, dar mai ales la nivel local, ziarele, posturile radio şi TV funcţionează uneori ca simple „curele de transmisie" între grupurile de putere şi public. Independenţa jurnalistică rămîne pentru mulţi o simplă vorbă: cei care au interese politice şi/sau economice sînt preocupaţi doar de promovarea acestor interese şi de folosirea presei ca instrument în lupta cu adversarii (politici sau economici). Ce pot face jurnaliştii în faţa unor asemenea atitudini ale patronilor? Mai nimic. Şi nu discut aici de acei jurnalişti dispuşi să facă „ciocu' mic" şi să scrie ce şi cum li se cere, ci de aceia autentici, care vor să-şi facă în mod cinstit meseria. Ei au de cele mai multe ori un statut profesional precar – sînt angajaţi temporar, cu contract de drepturi de autor sau prin alte formule juridice care să atragă cît mai puţine responsabilităţi din partea angajatorului; de apartenenţa la organizaţii sindicale care să le apere eventual drepturile nici nu poate fi vorba; de contracte care să stipuleze clar limitele pînă la care patronatul poate interveni în problemele ziarului ori postului radio-TV, cu atît mai puţin. Aşa încît independenţa instituţiilor de presă este asigurată – acolo unde este – numai atîta timp cît nişte jurnalişti cinstiţi se încăpăţînează să-şi facă datoria în ciuda tuturor, uneori chiar în ciuda propriului editor sau patron. Cînd „nu mai ţine", rămîne doar soluţia demisiei demne. Şi atît. După asta, eventual, apar cîteva comentarii prin presă, iar apoi „cazul" e inventariat de organizaţiile internaţionale care se ocupă de libertatea de exprimare. Opinia publică românească e mai degrabă indiferentă, iar modalităţi juridice ori instituţionale de a-i apăra pe jurnalişti de abuzurile patronilor, politicienilor, grupurilor de interese economice etc. nu prea există. Procese? Daune morale? Manifestaţii în stradă pentru a apăra independenţa unei instituţii media, precum la Praga acum cîţiva ani? În România anului 2003, asemenea soluţii par utopice.

În bună măsură, situaţia aceasta se datorează şi incapacităţii jurnaliştilor de a se coordona şi organiza. Există cîteva asociaţii profesionale, apărute după 1990 „la vivat concurenţa", care în ultima vreme dau semne că vor să colaboreze. Există şi Clubul Român de Presă, mai degrabă o organizaţie patronală, dar care vrea să aibă şi funcţii de reprezentare a breslei, a lucrătorilor „de rînd", ceea ce creează o contradicţie în termeni. Oricum, o relaţie firească între o organizaţie a patronatului din mass-media şi o structură sindicală a jurnaliştilor (ca în alte domenii) încă nu există, din lipsă de „combatanţi": Ceea ce, la nivelul jurnaliştilor ca indivizi, se traduce printr-un statut destul de nesigur al profesiei, al condiţiilor de lucru şi de plată, al drepturilor şi obligaţiilor. Dacă demisia unor jurnalişti cunoscuţi, de la un post de radio cu acoperire naţională, rămîne aproape fără urmări, ce să mai spunem de nişte reporteri „anonimi" de la un ziar din provincie, victime sigure ale rechinilor politico-economici de prin partea locului?

Paradoxal, prestigiul şi autoritatea presei ca instituţie, mîndria ei de a fi „a patra putere în stat" şi de a dinamiza spaţiul public s-au construit (şi) cu preţul unui statut profesional precar al jurnaliştilor. „Revoluţia presei" îşi devoră şi ea copiii.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Cu cine s-a pupat tov. Vîlcu?

Care au fost motivaţiile profunde ce i-au determinat pe liderii de la Bucureşti, la începutul anilor '60, să schimbe macazul şi să ia distanţă faţă de Moscova? Răspunsul este cu atît mai greu de dat cu cît e vorba de aceiaşi oameni care făcuseră dovada unui servilism necondiţionat. Ne putem forma cît de cît o idee despre modul în care se discuta „la vîrf" din documentele pe care le publică Mihai Retegan într-un volum intitulat *Război politic în blocul comunist* (Editura RAO). Sînt aici, în principal, stenogramele cîtorva şedinţe, din primăvara lui 1963, ale Biroului Politic al C.C. al PMR. Se poate vedea cum refuzul de a accepta integrarea economică în cadrul „lagărului socialist" se îmbină cu un antioccidentalism virulent şi un anticapitalism inflexibil, şi cum suspiciunea liderilor români vizează nu numai URSS dar şi partidele „frăţeşti" polonez, cehoslovac şi maghiar. Dincolo de disputele pe care, cu multă bunăvoinţă, le-am putea numi ideologice, frapează îngrozitorul limbaj de lemn, discursul rudimentar, împleticit, confuz. La discuţiile cu delegaţiile sovietice strategia constă în a trage de timp şi de a dovedi, totodată, fidelitatea faţă de principiile de bază ale marxism-leninismului. În fine, tentaţia e mare de a decupa mostre de umor involuntar, tentaţie căreia ar fi păcat să nu-i dai curs.

Iată aforismul fulgurant şi ermetic: *„Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:* Pentru a face speculaţii este nevoie şi de o lege speculativă".

Despre consecinţele creării unui organism economic suprastatal: *„Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:* Atunci guvernele ţărilor ce mai au de făcut, pot să se ducă la vînătoare în fiecare zi".

Amănunţita dare de seamă pe care Alexandru Bîrlădeanu o face cu privire la reuniunea la nivel înalt din februarie 1960 de la Moscova e completată cu precizări pertinente: *„Tov. Alexandru Moghioroş:* Am mai fost la un spectacol «Praga pe gheaţă», un spectacol cehoslovac".

O ţară frăţească a apucat-o pe o direcţie greşită: *„Tov. Chivu Stoica:* Se ştie că Polonia este vîndută imperialismului american".

Vizionarism politic: *„Tov. Gh. Gheorghiu-Dej:* Sigur că atunci cînd Europa va fi o federaţie de ţări socialiste, va fi altă situaţie. Europa într-adevăr poate să trăiască fără America".

Un tovarăş sovietic foloseşte într-o discuţie privată formula „cazan comun" pentru a desemna integrarea economică:

„Tov. Chivu Stoica: Ei nu-şi pot închipui în concepţiile lor o Românie cu o economie aşa de dezvoltată şi povestea cu cazanul comun are la bază concepţia de a ţine pe români sub control. (...)

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: El, săracul, a spus-o într-o poziţie de beţie, este vorba de Novikov, pe urmă i-a spus lui Cioară: îmi eşti prieten, nu mă nenoroci, nu spune la nimeni ce ţi-am spus eu".

Unele informaţii preţioase ajung pe căi nebănuite: *„Tov. Gh. Gaston Marin:* Am aflat că ungurii au descoperit petrol, dar nouă nu ne cer instalaţii, ca să nu ştim noi că şi ei dispun de petrol. Asta am aflat-o de la americani".

Un portret cald al lui Fidel Castro: *„Tov .N.V. Podgornii:* Vizita tovarăşului Castro în toată ţara s-a desfăşurat bine, a vizitat şi Ucraina şi a spus: Îmi las inima mea aici. Este un om cu spirit de observaţie.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: El are şi o înfăţişare plăcută cu barba aceea a lui.

Tov. N.V. Podgornii: Discuţiile care le-a avut cu colhoznicii, cu muncitorii au fost interesante. (...) Cînd a discutat cu o mulgătoare de vaci – mulgătoarele la noi sînt solide – şi a dat mîna cu ea, atunci el a spus: strînge mai tare mîna.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: Este tînăr".

Tot la această întîlnire cu Podgornîi, liderul român dezamorsează, cu fineţe diplomatică, un incident ce putea avea grave urmări. La un cocktail oferit, pe un vapor, de ambasadorul RDG, primul-secretar de la Constanţa, Vasile Vîlcu s-ar fi sărutat (afirmă Podgornîi, care are sursele lui) cu ambasadorul chinez. Gheorghiu-Dej pretinde că lucrurile au stat, ca să zicem aşa, exact viceversa:

„Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: Faptul că s-a sărutat priamul secretar regional cu chinezul nu este adevărat. Bietul Vîlcu s-a sărutat cu un consilier de la Ambasada Sovietică, cu Karpov.

Tov. Podgornîi: Agenţia France Presse a spus asta. Şi eu m-am sărutat la timpul meu cu Vîlcu.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: Să vă spun eu cum stau lucrurile. Ambasadorul RDG s-a gîndit să organizeze un cocteil pe vas. Acolo, desigur, a fost un coniac în cantitate mai mare şi Vîlcu care era în regiunea lui, el este şi aşa un om entuziast, s-a sărutat cu Karpov, consilier de la Ambasada Sovietică.

Tov. Podgornîi: Poftiţi, nici nu seamănă cu chinezul cel puţin".

Acestea fiind spuse, incidentul a fost considerat închis.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Standarde noi pentru lume nouă

Cînd vom vorbi în viitor despre războiul care a dus la căderea lui Saddam Hussein, e foarte posibil să ne referim la acest eveniment ca la un moment în care s-au stabilit noi standarde în mai multe domenii. Pe lîngă operaţiunile militare propriu-zise şi schimbările de paradigmă în politica internaţională, de referinţă va rămîne prestaţia jurnaliştilor în legătură cu acest război, parcă mai numeroşi şi mai implicaţi ca niciodată. Din păcate, cîţiva dintre ei au plătit cu viaţa îndeplinirea misiunii de a transmite rapid, „la cald", ştiri de pe linia frontului. Rămîne plin de semnificaţii şi faptul că una din ultimele decizii ale lui Saddam a fost aceea de a alunga toţi jurnaliştii din Bagdad, inclusiv pe cei de la Al-Jazeera. S-a dovedit o dată în plus că un regim totalitar nu suportă jurnaliştii. Pline de consecinţe vor rămîne, sînt sigur, şi discuţiile despre jurnalism aprinse de cei care, de acasă, au urmărit, practic, războiul în direct. Fără să pretind că mă lansez într-o discuţie exhaustivă, două mi se par a fi marile întrebări care se pun acum, după acest război, în legătură cu fenomenul jurnalistic.

Prima este întrebarea asupra obiectivităţii ştirilor transmise în situaţii de război. Obiectivitatea ştirii, obsesie veche pentru jurnalişti, are drept condiţie esenţială, dar nu suficientă, imparţialitatea jurnalistului. Prima tentaţie e aceea de a spune că imparţialitatea are, şi ea, limitele ei chiar dacă obiectivitatea ştirii rămîne un principiu absolut. Într-un fel sună comandamentul echidistanţei jurnalistului cînd se transmite o ştire economică sau o dispută din Parlament şi altfel cînd se transmite în direct un război în care luptă armata ţării jurnalistului. În acest caz concret, mulţi jurnalişti americani aflaţi în Irak alături de soldaţii ţării lor, au fost criticaţi pentru un prea evident angajament de partea SUA. S-a spus că pe frontul din Irak, imparţialitatea jurnalistului profesionist a fost prea des suspendată. Reportajele de front au fost criticate de apărătorii corectitudinii politice pentru că au folosit noţiuni precum „armata noastră", „soldaţii noştri", „ofensiva noastră" etc. şi nu „armata SUA", „soldaţii americani" sau „ofensiva americană", inducînd, în acest fel, ideea de adversitate faţă de irakieni, fapt considerat inacceptabil după criteriile jurnalismului echilibrat şi independent. Acum, rămîne de stabilit dacă un jurnalist care însoţeşte armata ţării sale într-un război trebuie să fie echilibrat şi imparţial. Înainte de toate, însă, te întrebi dacă într-o încleştare atît de tragică precum este un război, cineva mai poate să-şi păstreze distanţa faţă de eveniment, mai poate să-şi suspende emoţiile şi ataşamentele naturale. Într-o cheie mai puţin tragică, situaţia jurnalistului sportiv care transmite meciuri în care joacă reprezentativa ţării sale este similară. E bine să amintim că această temă are directă legătură atît cu dreptul cetăţenilor de a fi informaţi corect, cît şi cu dreptul lor firesc de a susţine propria armată angajată într-un război. Nu îmi amintesc ca în celelalte conflagraţii majore să se fi ridicat această problemă. Această întrebare, însă, este în deplin acord cu stadiul actual al modernităţii şi are, deci, legitimitatea ei.

A doua temă de discuţie în aceste zile, este cea a compromisurilor pe care un jurnalist ori o organizaţie de presă poate/trebuie să le facă ca să poată transmite ştiri dintr-un mediu ostil libertăţii de expresie şi opac oricărei circulaţii a informaţiei. Concret, şeful biroului CNN de la Bagdad a recunoscut că nu a transmis anumite informaţii şi ştiri la care a avut acces şi care dezvăluiau brutalitatea dictaturii lui Saddam Hussein pentru a nu irita şi mai mult regimul de la Bagdad, oricum ostil trustului american, în scopul de a putea ţine deschis biroul din capitala Irakului. S-a apreciat, deci, că e preferabil să se treacă sub tăcere anumite ştiri şi informaţii despre dictatura lui Saddam în scopul de avea, totuşi, ştiri dintr-o ţară închisă şi paralizată de frică. Concurenţii CNN sînt, astăzi, scandalizaţi de această recunoaştere. Nu ştiu exact cît e revoltă etică şi cît e fructificarea unei bune oportunităţi în contextul competiţiei pe piaţa ştirilor, dar şi această dezbatere este deschisă.

În privinţa primei probleme, sînt de părere că atîta timp cît informaţia transmisă nu este deliberat denaturată fie din considerente tactice, fie propagandistice, jurnalistul are libertatea de a folosi limbajul pe care îl consideră cel mai adecvat publicului său. În epoca multiplicării nelimitate a surselor de informaţie şi a imposibilităţii existenţei unui monopol asupra informaţiei, jurnalistul şi organizaţia sa de presă ştiu bine cărui public i se adresează, ştiu bine ce anume aşteaptă publicul său şi ştiu bine ce trebuie să facă ca să ţină acest public conectat cu organizaţia de ştiri. Din punct de vedere logic, pentru un jurnalist american există o deplină sinonimie între „armata noastră" şi „armata SUA", ceea ce înseamnă că în ambele situaţii el nu denaturează adevărul, căci se referă în mod clar la acelaşi lucru. Opţiunea pentru una sau alta din formule nu viciază, deci, informaţia şi nu cred, de aceea, că folosirea uneia sau alteia este automat blamabilă din perspectiva principiilor fundamentale ale jurnalismului democratic.

În al doilea caz, sînt de părere că o organizaţie de presă din lumea liberă, mai ales una de calibrul CNN, este datoare să facă orice este posibil pentru a transmite ştiri din lumea totalitară, pînă la limita descrisă de următoarele: să nu sprijine prin activitatea sa regimul totalitar şi să nu pună în pericol vieţi omeneşti. Cu alte cuvinte, strategia menţinerii pe piaţa ştirilor ar urma să fie complet liberă, pînă la pactizarea cu dictatura de dragul unei prezenţe acolo unde nimeni altcineva nu mai e prezent şi pînă la periclitarea de vieţi omeneşti prin decizia de a transmite sau de a nu transmite anumite ştiri.

În orice caz, discuţia pe ambele subiecte e abia începută şi, pentru cei care privesc cu pasiune cum se schimbă lumea sub ochii lor, e o discuţie fascinantă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Al-Sahaf: viaţa şi opera

Până să-l cunosc pe Mohamed n-aveam mare respect pentru mincinoşi. Însă nici nu pot zice că mă deranjau cu ceva. Ba chiar, în calitate de ziarist, aş minţi să va spun că nu simţeam o oarecare solidaritate de branşă faţă de ei. Cu Mohamed e însă altceva. Cum spune unul dintre exegeţii lui, Jean-Pierre McGarrigle, „Într-o epocă a relaţiilor publice şi manipulării subtile, Al-Sahaf oferă sentiment şi autenticitate. Nu minte: pur şi simplu e superior adevărului"

Acum, pentru cine n-a auzit de Mohamed Said al-Sahaf, ministrul informaţiilor în guvernul irakian (în prezent în şomaj tehnic), autorul acestui articol nu poate avea nici un pic de înţelegere. În trei săptămîni de război, Al-Sahaf a vorbit la televizor mai mult decît Blair şi Bush împreună. Bereta lui în stil „comando", de un verde închis foarte şic, ochelarii cu ramă subţire, aproape la modă, ca şi lipsa mustăţii, au făcut din Al-Sahaf un personaj aproape simpatic – chiar înainte să-l asculţi. Dacă pui la socoteală şi vorbele însă, Al-Sahaf intră pe teritoriul respectului. Cu mîinile goale, el i-a convins pe jurnaliştii prezenţi la conferinţele lui de presă (numite, spre sfîrşitul războiului, Sahaf-Show) că americanii pierd oameni, tancuri, avioane (ba chiar şi războiul) şi că armata populară, sub comanda preşedintelui-expert-militar-războinic-victorios, nu mai are mult şi-şi va trimite inamicii în iad. Acolo unde, ca să-l citäm, „stomacurile lor se vor prăji veşnic". Istoria nu trebuie să facă nici un efort să-l aşeze pe Al-Sahaf în Panteonul Comunicării Publice (secţia nou-înfiinţată de Mari Oratori în Slujba unor Cauze Rele). Îl califică pentru asta cel puţin un panseu: „Avansul lor e de fapt o tactică de-a noastră. Îi lăsăm să cîştige teren – asta va face mai uşor să-i înfrîngem!" De fapt, în venele lui Al-Sahaf curge sîngele Şeherazadei. El e autorul celebrelor vorbe „Nu sînt necredincioşi americani în Bagdad! Niciodată!", rostite în momentul în care, dacă făceai puţină linişte, auzeai şenilele tancurilor pe strada vecină. Tot Al-Sahaf constata că „Minciuna e interzisă în Irak. Preşedintele Saddam Husein nu tolereaza nimic altceva decît adevărul. Fiecare irakian e încurajat să spună ce se vede în ochii lui şi ce e în inimă". Observaţi stilul literar, din care, vă asigur, cea mai mare parte a farmecului s-a pierdut, inevitabil, la traducere. Dar specialitatea lui Al-Sahaf sînt ameninţările. „Sentimentele mele – ca de obicei – sînt că îi vom măcelari pe toţi!" a ajuns deja pe tricouri, în Statele Unite. Aerul bucolic al unora dintre ieşirile sale reuşeşte să inspire forţă şi plăcere estetică în acelaşi timp: „Prindem rachetele de croazieră ca peştii în rîu (...) Inamicul e ca un şarpe pe care îl vom tăia în bucăţele!". Cu vorbe ca acestea, farmecul lui Al-Sahaf a reuşit să treacă graniţele şi animozităţile culturale. Inamicii americani („porci imperialişti retardaţi", cum îi alintă Mohamed), îi simt deja lipsa. Ministrului plecat în concediu i s-a dedicat deja un site (www.welovetheiraqiinformationminister.com) care îi transformă opera orală într-un obiect de cult. Unii fani îl vor înapoi, poate într-un talk-show, ori o companie de PR, şi cu siguranţă într-un film. În rolul principal e propus (între alţii) Dustin Hofmann. Dar – vă puteţi întreba – de ce v-am vorbit atît despre acest erou al luptei cu adevărul? Bat cumva vreun apropo, ma gîndesc la vreo analogie? Ei bine, da, n-are rost să mă ascund. Lecţia lui Al-Sahaf ar trebui să fie o lumină pentru noi toţi. Ea ne arată că, între jumătăţi de adevăr şi minciuna cea mai gogonată, e preferabilă a doua variantă. Nu numai că e mai uşor de înghiţit, dar oferă mai multă libertate artistică şi plăcere estetică. În plus, e perfectă la menţinerea moralului: în fond, Irakul n-a capitulat pînă ce al-Sahaf n-a plecat de la televizor. Ca atare, propun o instituţie nouă, neafiliată politic şi dezinteresată material, sub numele provizoriu de Mincinosul Poporului. După modelul Avocatul Poporului, aceasta ar trebui să lupte cu descurajarea şi defetismul publicului, prin orice mijloace verbale. Nu ştiu cine s-ar potrivi cu ea, însă ştiu cu ce cuvinte ar trebui să înceapă prima conferinţă de presă:

„Doamnelor şi domnilor, e bine!" ▲

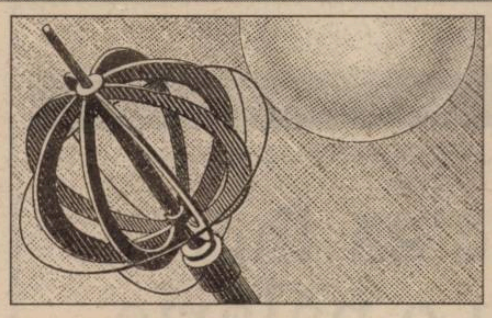

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

După dictatură

Prin viteza cu care se descompun, prăbuşirea dictaturilor are întotdeauna un element de irealitate: devotamentul faţă de persoana, pînă ieri, aproape divină, a conducătorului, este astăzi înlocuit de ură şi dispreţ. Ritualul demolării statuilor e punctul de pornire al unor stihii eliberatoare: s-a dovedit că teroarea acceptată decenii de-a rîndul, pentru că părea eternă, a rezistat doar cîteva zile şi foştii ei supuşi intră într-un fel de delir al delincvenţei colective. Nu americanii sînt de vină pentru jafurile din Irak, nu ei au introdus haosul, e de presupus că aceia care le reproşează acum neputinţa i-ar fi judecat aspru dacă ar fi fost pregătiţi din prima clipă să impună legea şi ordinea ocupaţiei militare: n-ar fi lipsit acuzaţiile de imperialism, colonialism, jandarm mondial, brutalitatea inerentă în asemenea conflicte ar fi devenit probă necesară într-un eventual şi cerut proces pentru crime de război. Scenele de jaf de la Bagdad şi Basra nu sînt decît dovada efectelor mutilării individuale şi colective produse de orice dictatură: nu legea domnea în Irak, ci frica, şi cînd a dispărut frica n-a mai rămas nici un cod moral în loc. E uşor să rîzi de pretenţia aliaţilor că vor aduce democraţia în Irak, dar rîsul se bazează pe aroganta prezumţie a propriei superiorităţi, pe convingerea că democraţia nu va fi niciodată posibilă în ţările musulmane.

Huntington, autorul formulei „ciocnirea dintre civilizaţii", argumenta că „ideile individualismului, ale liberalismului, constituţionalismul, drepturile omului, libertatea, statul de drept, democraţia, piaţa liberă şi separaţia dintre biserică şi stat nu au rezonanţă decît în Occident" şi tocmai tentativa de a le promova provoacă opoziţia faţă de „imperialismul drepturilor omului". Dacă nu dispreţ, este multă condescendenţă în această poziţie, motivată, într-un sens, de realitatea cifrelor: din cele 192 de ţări ale lumii, două treimi sînt democraţii electorale (condiţie necesară, dar nu suficientă pentru însuşirea valorilor enumerate de Huntington). Dar din cele 47 de ţări cu majorităţi musulmane doar un sfert sînt democraţii electorale *(Freedom House)*.

Experienţa algeriană, acceptată cu jenă de comunitatea internaţională, cînd procesul electoral a fost oprit printr-o lovitură de forţă, pentru a împiedica partidul islamic să-şi însuşească puterea acordată de urne, arată cît de accidentată poate fi distanţa între primul pas şi cei următori. Dar o cercetare făcută de *World Values Survey*, institut american care explorează, în peste 70 de ţări, gradul de acceptare al valorilor şi credinţelor, exprimă o realitate în schimbare: în ultimul deceniu, democraţia a devenit singurul model politic sprijinit – sincer sau ipocrit – de toată lumea. În toate ţările cercetate, oamenii descriu sistemul democratic ca fiind „bun" şi „foarte bun". În Albania, Egipt, Bangladesh, Azerbaidjan, Indonezia, Maroc şi Turcia, 92-99% dintre indivizi susţin instituţiile democratice. (În Statele Unite, cifra este de 89%). E adevărat că în ţările musulmane preferinţa pentru autorităţile religioase este mai puternică decît în alte părţi ale lumii, dar propoziţia „politicienii care nu cred în Dumnezeu nu sînt potriviţi pentru serviciul public" are o susţinere puternică nu doar în ţările arabe, ci şi în ţările Americii Latine, iar în Statele Unite, două cincimi dintre cei întrebaţi nu ar vota pentru un ateu. Deosebirea e că în ţările musulmane, clerul, care impune şi principiile învăţămîntului, este ostil modernităţii şi din această cauză tînăra generaţie refuză lumea modernă pentru că nu are calităţile necesare pentru a se integra. Unii, cei din organizaţia lui Ben Laden, o refuză în mod violent.

Democraţiile reale se deosebesc de cele electorale, în tranziţie sau de alt fel, prin calitatea relaţiilor interpersonale, prin toleranţa socială, prin capacitatea indivizilor, dar şi a instituţiilor statului de a accepta exprimarea liberă a diversităţii. Omogenizarea se obţine, cel mai lesne, prin represiune, dar de îndată ce represiunea slăbeşte, sărăcia are aceeaşi forţă egalizatore. E un cerc vicios definit simplu de americanul Thomas L. Friedman, jurnalist şi autorul unor cărţi de sinteză politică: „Antidemocraţia favorizează antimodernismul, care favorizează sărăcia, care favorizează antidemocraţia şi aşa mai departe". ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ce să faci cu o pălărie veche

Niște tineri binevoitori împărțeau fluturași în fața unei cafenele din Flagstaff, trîmbițînd un spectacol de poezie al „Poeților împotriva războiului". Niște cetățeni trecînd pe-acolo au replicat: „N-ați auzit? S-a terminat războiul!". Unul dintre împărțitorii de fluturași a dat trist din cap, dar un altul a răspuns vioi: „Nu încă și, în plus, o să vină altul". Mi-a atras atenția tipul care a dat trist din cap, așa că l-am întrebat: „De unde atîta tristețe?". A ridicat din umeri și n-a răspuns nimic, dar eu am înțeles. Aprilie e luna poeziei și poeții din toată țara au un surplus de poezie antirăzboinică. Ce să faci cu un atare surplus? Să aștepți pînă la războiul viitor sau să te prefaci că războiul e încă în toi, pentru că nu te uiți la televizor? Grea întrebare pentru poeții depășiți de situație. Poeții nu sînt singurii lăsați cu ochii în soare în perioada postbelică. Mai sînt și politicienii care rosteau discursuri grandioase, profețind rezultate dezastruoase; actorii de Hollywood care pozau, se expuneau ochilor lumii și hăpăiau timp de antenă; europenii mistuiți de senzația că au dat-o în bară; și lista poate continua. Acum avem nevoie să vindem la solduri un mare surplus de mărfuri de protest. Mă rog, pare cinic, dar adevărul este că putem da la solduri și unele din sentințele mele mai vechi. Istoria a călcat rău pe pălăria cea veche, dar ceea ce a rămas din ea nu e chiar de aruncat. A existat o neliniște sinceră în fața acestui război, și asta e mare lucru. Înseamnă că cetățenii au simțit, au gîndit, au dezbătut și au luat poziție. Adică exact ceea ce irakienii nu puteau face, dar o fac acum. (După cîteva răscoale bine simțite!) Nici parte din poezia de protest nu e chiar atît de rea, pentru că, în cel mai bun caz, ea vorbea despre suferință și despre cum e să fii om și asta, indiferent de circumstanțe, ne face pe toți un pic mai buni. Ceva din empatia aceea se poate transforma acum în acțiune pozitivă, cum ar fi să îi îngrijești pe cei răniți cu medicamente adevărate, nu doar cu jeluiri abstracte. Mustața stalinistă a lui Saddam Hussein a dispărut în marea pubelă a mustăților de dictatori, care e plină și de pălării vechi și tuflite. Să sperăm acum că ai noștri conducători, în plin extaz, nu vor face ca acea poezie să devină din nou relevantă, pornind un alt război. Dacă există ceva mai rău decît o poezie de protest, aceea este o poezie de protest reciclată.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Hoțul din Bagdad (dă lecții de relativism)

...Și poc, și poc peste nas, *alabalah kalabalah*; iar mai spunea ceva, iar poc și poc! Uite-așa mi-a rămas mie pe retină finalul războiului din Irak – cu imaginea acelui tataie care-i dădea cu papucul peste nas, tîmple și ochelari dictatorului Saddam (cel aflat într-o carpetă-portret), neștiind – vai, neștiind – că va intra astfel în *media* lumii și, prin aceasta, în istorie. Cei mai sceptici dintre dvs. vor spune că același om, cu o săptămînă înainte, poate arsese vreun steag american – aprinzîndu-l de la un altul, britanic sau israelian – și ovaționase pentru tătucul Hussein. Dacă veți spune asta, vă veți deconspira: se va vedea clar, de la o poștă, c-ați supt zerul țării în care Patriarhul Nicodim, în prima pastorală de după 22 iunie 1941, spunea că Dumnezeu sprijină eliberarea Basarabiei de sub barbaria bolșevică, pentru ca trei ani mai tîrziu, în prima pastorală de după 23 august, să spună că Dumnezeu sprijină eliberarea Ardealului de sub barbaria horthystă – cunoscută fiind, se știe, disponibilitatea lui Dumnezeu de a se orienta între Est și Vest, ca și unii dintre noi, creaturile sale. Cei mai suspicioși dintre dvs. vor spune că tataie arab a bătut ce-a bătut carpeta cu papucii, după care și i-a luat la spinare și s-a dus să împrumute ceva de prin palatele tiranului dispărut, vreun vas, vreo mobilă, vreun tacîm de masă strîns într-un covor. Nu știu de ce dumneata, cititorule, stai cu ochii numai pe bărbații din Irak plecați la sustras – atît de mustăcioși încît toți seamănă între ei, cum spunea dl Mândruță – și nu dați atenție și femeilor care fac același lucru, în costumele lor negre trase pînă sub ochi, uniformă a virtuții ce le împiedică, teoretic, să cadă în tentația păcatului prin adulter dar nu și să plonjeze, foarte practic, în păcatul furtului – semn că și decalogul la Allah are relativismul său, de la Nord de Mosul pînă la Sud de Basra.

Hoțul generic din Bagdad a devenit, de o săptămînă, personaj de epopee.

Dar eu mai am și o altă poveste – care va argumenta clar și de necontrazis de ce povestitorul nu crede în teorii la modă, precum cea *huntingtoniană*. Imaginați-vă că joi 10 aprilie a.c., puțin după ora 13, una dintre catedrele Facultății de Istorie a rămas goală numai vreo 30 de minute, cu principala ușa de acces închisă; destul ca, printr-o ușă alăturată, altfel blocată, un fur sau doi să se strecoare, să umble la gențile profesorilor și să sustragă de la unul una bucată agendă electronică și de la un altul portmoneul cu acte și suma (enormă, pentru un profesor) de 680 de mii de lei. Vreo doi-trei ofițeri de poliție, tinerei și bine crescuți, au venit la scurt timp după apel, au luat amprente și declarații, au făcut schița încăperii și au glumit cu păgubiții – ghici pe seama cui? – pe seama hoților din Bagdad. La scurtă vreme am aflat că ceva asemănător s-a mai întîmplat și pe la Facultatea de Geografie – semn că și jefuitorii s-au inițiat în polispecializare și interdisciplinaritate, așa cum cer legile capitalismului și, evident, necesitatea conformării la normele UE. Sau: zilele trecute mi-am dus mobilul la reparat la un service de sub librăria „Eminescu" din București, l-am luat a doua zi nereparat și, peste o săptămînă cînd m-am uitat în el, nu mai avea nici un șurubel! – semn că și în umbra și la subsolul marilor poeți hoțul din Bagdad are frați de cruce și veri de semilună.

...Și în aceste condiții să mai iau în serios teoria catastrofică a ciocnirii civilizațiilor! Nț!

În fine, povestea n-ar fi toată dacă n-ar mai exista, în această lume a relativismelor islamico-ideocreștine, constanța emoționantă a celor care anunțau pentru americani, după cinci zile de conflict în Golf, un „Vietnam pe nisip". L-am văzut pe unul pe un ecran zilele trecute, spunînd că americanii au cîștigat, „evident", războiul, dar în reconstrucția Irakului nouă ne vor lăsa „doar nisipul".

Și care-i problema? – întreb. Aduceți nisip din deșertul irakian! Altfel, în ce am mai putea noi planta, pe cîteva stadioane, iarba verde (a hoților noastre) de acasă?

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un cîine mai frumos ca nimeni altul (I)

– fragment de proză –

Lumea a treia singular din autobuzul 92, lumea a treia singular care fojgăie în dreapta și stînga, pe Königstrasse colț cu Rotebühlstrasse, cu Marienplatz, lumea din fața cinematografului Delphi 1+2, din magazinul Lerche cu minunate aparate muzicale, din magazinul Breunninger cu minunate haine scumpe de primăvară pe manechine din ghips cu forme delicate pe care domnul K., protagonist al prozei noastre, le privește în trecere, scrutează cu coada ochiului mutenia manechinelor îmbrăcate elegant, sportiv, domnișoare și domnișori cu pantaloni sport, cu centuri, paftale, cu rochițe scurte dezvelind piciorul delicat din ghips cu ciorapi fumurii, domnul nostru, personajul acesta pe care îl scrutez de undeva din afara lui, trece chiar acum prin parcul de la Schlossplatz, pe lîngă bazinul cu lei din aramă pe lîngă care ai stat tu, autorul acestei ficțiuni, astă toamnă, și nu era atunci chiar toamnă, un vag presentiment al ei plutea în aerul luminos al unei zile de sfîrșit de august.

Acum, chiar acu', domnul K. privește atent o pereche de tineri-care-de-aproape-nu-mai-sînt-tineri, perechea aceea de tineri-de-la-distanță-care-sînt-altfel-văzuți-de-aproape, perechea aceea urcă în autobuzul 92, autobuzul care te duce, vă duce pe toți, spre pădurile care despart orașul Stuttgart de orășelul medieval Leonberg, te duce autobuzul acela pe tine și figura ta înstrăinată în persoana domnului oarecare ce stă impenetrabil pe scaunul de la ușa din mijloc, acolo stă creația ta sub forma protagonistului aceluia pe nume K. (de la Vasilică), stă aproape de butonul pe care apeși ca ea să se deschidă automat atunci cînd busul este în stație, într-una din ele din drumul tău, al lui, zilnic, spre Schloss, spre Castelul dintre păduri, printre drumuri pietruite și asfaltate, pe lîngă bănci din butuci lungi, foarte groși. Perechea aceea este însoțită de un cîine, un schnautzer cuminte, dresat, foarte, foarte la locul lui, ca toți cîinii pe aici, civilizați, obișnuiți cu mijloacele de transport în comun, frumos cîine, foarte frumos, și blînd, și maiestuos, și ușor plictisit stă el cu botul pe labele de dinainte, s-a întins pe podeaua autobuzului și-i privește direct în ochi pe călători, și domnul K. stă impenetrabil, cu o figură oarecare între figurile oarecare din lumea asta largă, stă chiar lîngă butonul care deschide ușa, acolo stă și privește schnautzerul acela frumos, dresat, civilizat și plictisit, un schnautzer cu blana negru-lucioasă, întins pe podea, așezat cu botul pe labele dinainte, în timp ce, dincolo de geamurile fumurii ale autobuzului, aleargă îndărăt pădurile cu alei. Cu bănci. Cu căsuțe din lemn pentru adăpost: loc de odihnă pentru cei care se plimbă prin păduri, pentru cei care fac jogging, pentru bicicliștii cu căștile lor lunguiețe, cu formă aerodinamică. Frumos cîine. Frumoase locuri. Civilizate. Domnul K. stă, la rîndu-i învăluit într-un aer impenetrabil, lîngă butonul de la ușa autobuzului și este de-acu toamnă, nu mai e primăvară, nu mai sînt anii ăștia, clipa asta nu mai e; plouă mărunt; bălți pătate cu motorina de la TAFUL lui Fekete Pedăr, tafistul mare în spate și mare și în gură de pe Valea Moratului, de acolo de sub poala dealului cu stejari din aceia groși care adăpostesc parcul mănăstirii franciscane. Valea Moratului este ceva minuscul, o sărăcie măruntă, și foarte ștearsă, fără nimic interesant în ea, asemenea figurii domnului K. în autobusul 92, în drum spre Schloss Solitude – castelul cela baroc, construit sub influență franțuzească pe la mijlocul veacului Luminilor. Pe Valea Moratului se află cîteva căsuțe mărunte, sărmane căsuțe se află pe Valea Moratului, cu cerdac de lemn sînt căsuțele de pe valea aceea, pe jos au lut pe care femeile îl împrospătează vara cu ceva care se numește barbar muruială; „am muruit în casă", zic femeile de pe Valea Moratului, adică au luat lut roșu dintr-o groapă de sub deal și l-au amestecat cu apă și cu balegă de vacă și pe urmă au dat pe jos cu substanța aceea, sau cum să-i spunem, că nici nu știm cum anume i-am putea spune. Și n-a mai rămas din vremea aceea decît mirosul odăilor cu podeaua de lut proaspăt muruită: „n-am mai văzut de ani de zile Valea Moratului", își spune domnul K., de 30 de ani domnul K. n-a mai văzut-o, „oare or mai fi existînd căsuțele acelea mărunțele în care trăiau de-a valma o mînă de sărăntoci", se întreabă, retoric și oarecum livresc domnul nostru pe nume K., protagonisul acestei schimbări din eul subiectiv în ileitatea indiferentă a unei existențe indiferente. Din deplina sa ileitate privește el impenetrabil și învăluit în straiul odihnitor al unei înfățișări oarecare la schnautzerul cel cuminte și e vreme de ploaie autumnală și tare măruntă în valea aceea de acu' treizeci de ani.

▲

Cartea săptămînii

Florin Manolescu, ***Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații***, Editura Compania, 2003

(Editura Compania, str. Prof. Ion Bogdan nr. 16, sector 1, București. Tel. 210.66.90, 211.59.64, e-mail: compania@fx.ro)

Texte şi opinii de: Alec BĂLĂŞESCU (antropolog) ● Raluca BĂTĂNOIU (studentă) ● Camelia BECIU (sociolog) ● Gigi CĂCIULEANU (dansator) ● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare) ● Norbert DODILLE (profesor univ., La Réunion) ● Marina DUMITRESCU (publicistă) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Anca MANOLESCU (eseist) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ., Universitatea Politehnică)

Dudui şi mătăluţe

(către o simptomatologie a familiarităţii)

Recent, la o emisiune în direct, un critic de film, dl V.S., şi-a „permis" să facă abstracţie de prezenţa în studiou a senatorului-regizor S.N. pentru a i se adresa moderatorului (A.P.) cu observaţia că montajul de secvenţe din filme – exclusiv din filmele senatorului-regizor... – îi făcea acestuia un deserviciu; V.S. a amintit, cu îndreptăţire, că, dacă e vorba de filme (româneşti) despre război (tema emisiunii), atunci peliculele unor Liviu Ciulei sau Radu Gabrea – premiate la marile festivaluri – ar fi fost mult mai potrivite pentru ilustrare... Atît i-a trebuit bietului nostru critic! Pînă s-apuce moderatorul (actor, altminteri) să zică ceva, senatorul-regizor a sărit cît colo, urlînd la critic: „Nu-ţi permit să fii obraznic!"

Dar criticul nu fusese obraznic, ci doar insinuant şi ironic; mai mult – cum spuneam –, nici măcar nu se adresase, direct, SNtorului...! Legătura a fost ruptă din studiou, unilateral şi fără explicaţii, realizatorii emisiunii considerînd că o mitocănie „filată" este preferabilă unei răbufniri de bilă de durată nedeterminată.

Acest mic incident mediatic spune multe despre „halul" în care a ajuns familiaritatea astăzi. Ea este, în primul rînd, o tutuială generală – mai ales la televizor (dar şi radio): oameni cu care nu te-ai văzut, nas în nas, în viaţa ta, dar care ştiu că-i ştii, *nu se poate să nu-i ştii (de la televizor, radio...), te iau de guler şi-ţi spun, verde-n faţă, verzi şi uscate. De la reclame la* talk-show*-uri şi de la ştiri la divertismente, tot audiovizualul este* one big, (un)happy family! *Există un pact tacit, pe care foarte puţine emisiuni riscă să-l rateze adresîndu-se spectatorului cu „dumneavoastră"; se crede că acesta: 1. este de modă veche, 2. creează o distanţă între moderator şi public, 3. agasează tineretul (care trebuie atras).*

Pînă să fie atras tineretul (de la jocurile pe computer şi alte activităţi conexe), publicul cel mai constant al acestor talk-show*-uri sau „telenovele" (gen* Surprize, surprize, Din dragoste, De 3 x femeie *etc.) rămîne cel de vîrstă medie sau mare; or, invariabil, vezi cîte o „animatoare", cu aplomb invers proporţional cu inteligenţa, tutuind invitaţi care-ar putea să le fie părinţi sau bunici! Şi se mai întîmplă un lucru bizar: această tutuială – în loc să creeze dorita „familiaritate" – instituie un nou formalism. La fel de factice.*

Pe vremea copilăriei mele, termeni ca „duduie" sau „matale" erau un apogeu al familiarităţii („tovărăşică" era uşor maliţios!). Dacă te duceai la pîine, te adresai cu: „Duduie, una mai rumenită dacă se poate..." – iar „duduia", dacă era „gentilă", îţi căuta franzela mai rumenită. La piaţă, în faţa tarabei, nu-i spuneai ţăranului „dumneavoastră" – „Da' «dumneavostră» roşii mai puţin stîrcocite n-aveţi?..." –, ci „matale". Ca oriunde (cu excepţia sexului), diminutivele făceau minuni: „mătăluţă" era preambulul, „duduiţă" venea cu o calinerie în plus, iar „fii drăguţă" topea orice rezervă. Tranzacţia – pe care toţi o făceam – cu dictatura era alcătuită din asemenea „căptuşeli", perniţe, pufuri puse acolo unde trebuie... *Pînă şi bestia birocratică putea fi îmblînzită, dacă puneai accentele bine.*

Astăzi, mă fascinează formele de familiaritate care, în mod pervers, fac traseul invers. Oricine poate să tutuiască pentru a se „da bine" cu X sau cu Y sau pentru a arăta că e „intim", „de-al casei", „la toartă" cu numele mari (americanii, care n-au decît „you", numesc asta name-dropping). *Dar* bonus*-ul meu se duce doar la aceia care reuşesc să transforme tutuiala în ceva devalorizant! Dacă politeţea de tip „dumneavoastră" poate fi, oricînd, scoasă de la naftalină pentru a păstra distanţa fără a aboli deferenţa, „tu"-ul cu semiton este ideal pentru a marca aceeaşi distanţă, dar fără respect. „Nea Cutare", „auzi, tanti", „măi, ăsta" sau „bă, Poezie!"*

Încercaţi: nu aveţi de pierdut decît o „toartă"...

Numărul de faţă nu este, de fapt, încheiat – deşi atinge multe chestiuni legate de familiaritate. Există un întreg segment al temei (frenezia GMS-urilor, a SMS-urilor – „Nu-mi răspunzi la SMS/Eu îţi scriu atît de des..." –, a „apelabilului oricînd" şi a abrevierilor emailistice) care va fi investigat într-un număr viitor. Tot atunci, problema foarte sensibilă a relaţiilor – tot mai disfuncţionale – dintre părinţi şi copiii lor... adulţi! În fine, o contabilizare mai aplicată a familiarităţii cu obiectele de zi cu zi, cu mediul imediat înconjurător şi cu propriul corp se cere a fi întreprinsă. „Familiaritatea" se schimbă, fără a schimba – totuşi – raportul pe care îl întreţine cu distanţa; „valoarea nu aşteaptă numărul anilor", în schimb timpul aşteaptă ca spaţiul dintre mine şi celălalt să fie reciproc acceptat pentru a trece. ***(a.l.ş.)***

Anca MANOLESCU

Cel prea-îndepărtat, „prea-separat"

Dacă există pentru noi o evidenţă în ce priveşte divinul aceasta e desigur transcendenţa, majestatea lui fără nici un fel de afinitate cu condiţia noastră. El e cel prea-înalt, prea-sfînt: *al-quddûs*, spun musulmanii, care înseamnă şi „cel prea-separat" de creatura lui pieritoare (atît de separat încît tindem să-l considerăm adesea drept absent). Limbajul paradoxal, limabjul apofatic, limbajul încărcat pînă la obsesie de negaţii încearcă să spună cît de Altul este el faţă de tot ceea ce putem concepe. Nici îngerii nu-i pot privi misterul esenţial, iar a-l cunoaşte adecvat înseamnă, spun anumiţi mistici, a pătrunde în întunericul de necuprins şi de neepuizat care îl înconjoară, a-l cunoaşte dincolo de orice cunoaştere.

Aceasta e instanţa căreia fiecare credincios îi spune „Tu". Dacă e să ai de-a face cu El şi cu distanţa lui ireductibilă, trebuie să te angajezi la o familiaritate fără rezerve. Cu spaimă reverenţială ori cu filială încredere, cu conştiinţa crizei proprii ori cu patima iubirii, cu dubiul, cu confuzia ori cu indiferenţa noastră, fiecare trebuie să-i facă faţă direct, neprotejat de nici o convenienţă. Am citit odată un text în franceză care i se adresa cu „vous" şi mi-am dat seama că, în ce-l priveşte, respectul, ceremonia, oricît de elaborată, nu sînt de ajuns. Şi nici măcar nu este vorba, în acest tip de familiaritate, despre un *face-à-face*, despre o confruntare între doi. Familiaritatea cu el e şi mai exigentă: este o intimitate care îţi cere să treci dincolo de limitele egoului, să pătrunzi în adîncul, necunoscut, al fiinţei tale. Textele sacre spun, toate, că în centrul fiinţei, în inimă (virtualmente în inima fiecăruia), acolo e sediul Celui „prea-separat".

Mundaka Upanişad: „Uriaşa fiinţă divină e prin natura ei de negîndit. Ea pare a fi mai subtilă decît tot ce e mai subtil, mult mai depărtată decît tot ce e mai depărtat şi totuşi aici, foarte aproape – depusă chiar aici, în peştera (cel mai lăuntric cotlon al inimii) celor ce văd." Inima e, pentru tradiţia hindusă, *Brahmapura*, lăcaşul lui Brahma, al realităţii ultime. „Cerurile şi pămîntul nu Mă cuprind", se spune într-o sentinţă musulmană (*hadith*), „dar inima slujitorului Meu credincios Mă cuprinde". Or, aşa fiind, inima omului angajat în familiaritatea cu Dumnezeu trebuie să devină asemenea Celui ce o locuieşte. Tradiţiile Cărţii, tradiţiile monoteiste insistă pe necesitatea ca inima să depăşească dispersia afectelor şi a gîndurilor, să nu se lase furată de ele, să devină adunată, să se unifice, să ajungă *una* – ca să poată găzdui pe Unu. Antoine Guillaumont („Monahism şi etică iudeo-creştină") notează că, atunci cînd în Deuteronom se vorbeşte despre faptul de a-L iubi pe Dumnezeu (Deut. 6, 5), de a-L căuta (Deut. 4, 29) „din toată inima", accentul cade pe cuvîntul „toată": cu inima întreagă. Gelozia lui Iahve e stîrnită de multiplicitatea idolilor, reflectată în diviziunea şi în confuzia interioară a fiinţei. Iahve îi detestă pe cei „împărţiţi" (Psalmii 119, 113). Psalmul 85, 10 cere: „Povăţuieşte-mă pe calea ta şi voi merge întru adevărul tău. Uneşte (unifică) inima mea". În Ieremia 32, 38-39, Iahve spune: „Eu le voi da o inimă unică şi o cale".

Cei care se dedică intimităţii cu Cel prea-separat, contemplativii tuturor tradiţiilor îşi caută centrul interior, descoperă „locul inimii", îşi purifică inima (ceea ce, în acest context, înseamnă, foarte precis, a goli inima de orice solicitare străină de prezenţa Lui), şi-o „şlefuiesc" pentru a face din ea un spaţiu capabil să cuprindă de-necuprinsul divin. Persanul Rûmî spune despre sufiti: „ei şi-au lustruit inimile, şi le-au curăţat... Sfîntul desăvîrşit păstrează în sine infinita formă fără formă a Invizibilului, reflectată în oglinda propriei inimi". Ioan Climax, în a 27-a treaptă a *Scării Paradisului* dă una dintre definiţiile creştine ale contemplativului: „Isihast e cel care – o, paradox! – se străduie să cuprindă infinitul Duhului în incinta inimii sale." O asemenea intimitate presupune concentrarea intelectului, a organului contemplativ în inimă, locul unde poate avea loc unirea cu Ilimitatul. Într-un text despre rugăciunea – practicată – a inimii care e atribuit lui Simeon Noul Teolog se spune că există un *farynx* al inimii, un „gîtlej" care comunică cu „abisul fără fund al inimii". Dacă mintea ajunge să se stabilizeze în inimă, fiinţa are posibilitatea să găsească şi să deschidă acest *farynx*, ceea ce o face să pătrundă în propria sa ilimitare, capabilă de ilimitatul divin. Transcendenţa divinului devine astfel transcendenţă interiorizată, descoperită în interiorul fiinţei umane: familiaritatea între divin şi uman devine comunicarea între două abisuri, între două nemărginiri.

E o familiaritate evident dificilă, greu de atins şi greu de menţinut; dar, fie şi numai ca model, ca ideal, acesta e tipul de familiaritate pe care îl cere transcendenţa. Iar ea pune omul în faţa a ceva foarte straniu: disponibilitatea totală, fără fisură, neîncetată a lui Dumnezeu pentru întîlnire. În raporturile noastre „normale" cu fiinţele şi lucrurile lumii nu avem decît clipe, scurte intervale compacte de atenţie şi de întîlnire. Nu sîntem în stare să dăm nici celui mai important dintre ele decît porţiuni restrînse din timpul şi din atenţia noastră. El, în schimb, ne cere o atenţie integrală, de fiecare clipă, o atenţie potrivită condiţiei Lui transtemporale. „Rugaţi-vă neîncetat!" spune Pavel în I Tes. 5, 17. Chiar „profesioniştii" rugăciunii şi-au pus, cu o anume perplexitate, problema aceasta: cum te poţi ruga neîncetat? E posibil să acoperi cu rugăciunea toate momentele unei vieţi de om? E util, pînă la urmă, să acoperi cu o asemenea îndeletnicire succesiunea temporală? Nu rămîne ea, chiar şi în acest caz, succesiune temporală? Ceea ce se numeşte „rugăciune neîncetată" nu are această orizontală ambiţie. Ea tinde să străbată către Prezenţa atemporală din inimă, să respire în ritmul ei, să compună verticala veşniciei cu orizontala timpului nostru. ▲

Mircea CĂRTĂRESCU

Tu, Nichita...

Cînd am stat prima dată faţă-n faţă cu Nichita Stănescu (mă simţeam de parcă aş fi stat la masă cu Eminescu sau cu Baudelaire) eram la restaurantul Uniunii Scriitorilor cu prietenul meu Traian T. Coşovei. Am fost atunci atît de intimidat de ochii albaştri, foarte depărtaţi, ai lui Nichita, încît vreo jumătate de oră n-am putut scoate o vorbă, lucru pe care el l-a luat drept o tăcere ostilă.

„Bătrîne, gata!" mi-a spus pînă la urmă. „Ai dreptate, sînt cel mai prost poet din lume. Dar hai să stăm de vorbă, totuşi, şi să ciocnim un pahar ca doi prieteni." „Dar dimpotrivă", i-am răspuns, „am tăcut fiindcă vă respect prea mult..." „Haide, lasă-l pe vă şi pe dumneavoastră. Zi-mi tu, bătrîne!" „Iertaţi-mă, dar nu pot..." Atunci Nichita s-a uitat la mine mai atent. „Ascultă, tu eşti credincios?" „Da, bineînţeles." „Şi te rogi cîteodată lui Dumnezeu?" „Da, uneori." „Şi cum îi spui lui Dumnezeu cînd te rogi, Tu, Doamne, sau Dumneavoastră, Doamne?" „Tu", i-am răspuns zîmbind, pentru că mi-am dat seama brusc ce vroia să spună. „Şi-atunci, dacă lui Dumnezeu îi spui tu, mie de ce-mi zici dumneavoastră? Hai, bătrîne, zi-mi Nichita, şi să fim sănătoşi..."

De-atunci, în puţinele momente în care ne-am mai văzut, m-am străduit să-i spun pe nume: tu, Nichita. ▲

Marina DUMITRESCU

Ipostaze familiare

Cuvîntul simplu – reflecţie deschisă.

Deseori, zăbovind doar o secundă în plus asupra unui termen aparent banal sau uzat, constatăm cîtă amplitudine are de fapt. Cîte nuanţări permite. Cîtă descriere semantică, morală, socială sau antropologică suportă. Avea perfectă dreptate regretatul etnolog Irina Nicolau cînd sugera, din a sa perspectivă dinamică şi curajoasă, că, practic, cu cît un aspect al lumii înconjurătoare este mai *familiar*, mai apropiat, mai amalgamat în cotidian, cu atît merită o sporită atenţie analitică, mai multă explicaţie sau descifrare. Surprizele posibile fiind pe măsură căci, *sub* obişnuinţă sau uzură, se ascund rădăcinile pline de mister ale umanităţii celei mai simple, deci perene. (Îi las cititorului plăcerea de a găsi oricînd exemple pentru a verifica acest punct de vedere. Eu mă rezum la a menţiona de pildă concepţia modernă care tinde tot mai frecvent să aloce spaţiul privilegiat al *muzeului* lucrurilor comune, faptului de viaţă anonim dar reprezentativ. Cele mai recente exemple în acest sens mi-au fost prilejuite, surprinzător, de pitorescul orăşel montan portughez, Seia, unde recent au fost deschise două muzee bazate pe această idee: unul al *pîinii* şi un altul al *jucăriei* – ambele reactivîndu-mi o experienţă similară, la Roma, unde, acum cîţiva ani, vizitam cu uimire şi încîntare fermecătorul *Muzeu al pastelor făinoase / Museo delle paste alimentari*, un fel de *altă* istorie a Italiei...)

Obiectele, situaţiile ca şi *noţiunile de uz cotidian* (nepretenţioase, neambigue) oferă, aşadar, însemnate cantităţi de informaţie despre fragil-complexa noastră existenţă, punînd-o într-o lumină de autenticitate imposibilă altminteri.

Familiaritatea, în sine, poate fi unul din conceptele de care pomeneam: în aparenţă clar, bine definit, chiar limitat dar care prilejuieşte multiple ipostazieri. Înainte de a încerca să menţionăm cîteva asemenea faţete trebuie cred notat că, mai ales în acest caz, există două registre fundamentale care înglobează totul: unul constructiv, elevat şi un altul distructiv, trivial.

Familiaritatea cu omul

Ne vedem deseori obligaţi să revenim asupra constatării că foarte multe realităţi sau fenomene ale existenţei noastre concrete au suferit, sub presiunea „mentalităţii" comuniste, profunde alterări sau chiar denaturări.

Familiaritatea face parte dintre acestea, ea dezvăluindu-şi complexitatea abia acum, după ieşirea din menghina spirituală şi comportamentală generată de comunism. În ambianţa claustrată şi claustrantă în care se vieţuia, un asemenea aspect era, din plecare, mărginit la puţinele zone unde se putea manifesta liber: familia, cercul intim de prieteni, albumul de amintiri, eventual un „complice" la locul de muncă..., în condiţiile în care prea multe *alte* zone rămîneau (principial-ideologic, explicit sau implicit) *interzise* familiarităţii. E suficient să ne gîndim de pildă cît de *nefamiliare* erau deopotrivă spaţiul public, magazinul, restaurantul, parcul, ziarele, emisiunile informative ale televiziunii, cît de *rece* sau *inexpresivă* era prestaţia *persoanelor* angajate în servicii, a *funcţionarilor* din instituţii etc. Ca să nu mai pomenesc de clasa politică, etanşeizată într-un veşnic, unilateral discurs. Ce înseamnă că erau lipsite de *familiaritate?* Înseamnă că refuzau orice formă de dialog cu individul, cu individualitatea, cu omul propriu-zis care nu reprezenta mai mult decît o cantitate neglijată şi neglijabilă. Caracterul forţat-colectiv, deci esenţialmente *nesolidar*, al vieţii urbane în comunism limita la maximum convivialitatea interumană sau o anula de-a dreptul, atunci cînd nu o transforma în (pură) *promiscuitate*. Am în vedere aici tristul topos al BLOCULUI (parţial încă valabil din păcate!) – universul în care „buna vecinătate", proximitatea generau frecvent tablouri de o supremă vulgaritate: de la ieşitul în papuci şi capot pe hol la orice oră, gătitul impenitent de rîntaşuri şi jocul de table „la" maiou în faţa intrării, pînă la scandaluri, bîrfe, spionări sau veritabile turnătorii între apartamente.

Paradoxala alienare din „colectivitatea" comunistă, care confisca necesara familiaritate între semeni, se risipeşte treptat din 90 încoace. Fapt îmbucurător, în măsura în care orice societate liberă, adică formată din indivizi recunoscuţi ca atare, are datoria să încurajeze variile forme de *apropiere* posibile, deci utile. Nu încape îndoială că viaţa arată altfel cînd un vînzător, un chelner, un funcţionar la poştă, sau un director adjunct de secţie financiară ţi se adresează politicos pe de o parte, *familiar, neintimidant,* pe de alta; cînd oamenii pe stradă se privesc normal, fără suspiciune, acceptîndu-şi diferenţele, cînd o publicaţie oferă nu doar informaţie rigidă ci şi spaţiu de *dialog,* cînd o personalitate (om politic, om de cultură, sportiv sau magnat de presă) acceptă să stea de vorbă cu oamenii, cu publicul. Cultura democratică occidentală (pentru a mă referi aici doar la ea) oferă la tot pasul exemple benefice în acest sens deşi derapaje se constată oriunde. Noi, însă, cei aflaţi în *tranziţie*, sîntem mai cu seamă primejduiţi de capcana trecerii în extrema cealaltă: a *familiarităţii excesive, triviale, şocante*. Capcană în care frecvent cădem şi care riscă să denatureze încă o dată, deşi într-un mod radical diferit faţă de comunism, această coordonată esenţială a existenţei sociale.

Familiaritatea cu locul

Menţionam înainte că şi *spaţiul vital* poate fi sau nu *familiar*. Pornind de la premisa că *locul* are viaţă, dă viaţă sau capătă viaţă prin *noi,* ajungem lesne la ideea că i se şi poate *lua* viaţa, suflul: aşa cum s-a întîmplat în comunism, mai ales cu oraşele (dar şi cu multe sate). Bucureştiul, bunăoară, ajunsese dintr-o (fostă) capitală bine individualizată, profund convivială, fermecătoare, o urbe cenuşie în care pînă şi lucrurile încă frumoase nu se mai vedeau, în care persistau eventual cîteva oaze de sentimentală *familiaritate,* hrănite mai mult din vagi amintiri sau poveşti. Acum lucrurile se schimbă, *omul* îşi poate *refamiliariza, reapropria* ambianţa. Teoretic e un lucru pozitiv. Problema este a modului

© S. Ivanoschi

cum o (va) face, cu cît har sau... lipsă de har. Subiect de discuţie aparte. Important este, pînă una alta, că *omul sfinţeşte locul*, viaţa *conştient* trăită într-un *spaţiu*, se investeşte în dimensiunile lui intime (fie că e vorba de o cameră, o casă, un palat, un cartier sau un oraş) înzestrîndu-l cu virtutea aproape magică a comunicării, a simbiozei, a memoriei.

Întîmplarea a făcut ca, în ultimii 16 ani, să fi *locuit* în 8 oraşe, respectiv în 12 case (de fiecare în parte legîndu-mă amintiri deja indelebile)... Veritabilul miracol al acestor succesive *familiarizări* m-a pus nu o dată pe gînduri. Una din întrebările cărora îmi place de pildă să le caut mereu dezlegări este următoarea: cum se face că un oraş imperial istoriceşte şi culturalmente, precum Roma, surprinde înainte de orice printr-o misterioasă *familiaritate* intrinsecă?... Răspunsurile sînt tot interogative: graţie, poate, cerului placat pe zidurile antice, *obişnuinţei* cu Istoria? Graţie lipsei de ostentaţie urbanistică şi a oricărei ambiţii, în afara celei de a nu *denatura*?... Graţie acumulării paşnice a timpului, fără precauţia de a i se înfrumuseţa cu orice preţ trecerea? Sau nu cumva, graţie străchinilor cu mîncare discret aşezate la mai tot colţul de stradă, pentru neobositele pisici? Probabil cîte puţin din toate, plus elementul-cheie al *rufelor pitoresc atîrnate la uscat* prin balcoane, sau chiar între case, pe unele străzi înguste. Ce sursă de profundă *intimitate* cu locul şi cu omul o reprezintă oricînd rufa spălată, întinsă în aer liber! Ce umanitate strînsă exprimă un asemenea peisaj, vizibil în forma sa originară şi care leagă printr-un fir nevăzut curţile ţărăneşti de pretutindeni, Lisabona, Roma, Napoli, Palermo şi atîtea alte *locuri*...

Revenind puţin la discuţia iniţială: de ce totuşi rufele, în blocul comunist, nu generau acelaşi plăcut sentiment de familiaritate? De ce nu *umanizau* locul, pocindu-l mai degrabă? Probabil fiindcă, în acel context, mai nimic nu era trăit cu autenticitate, cu identitate. Se orbecăia sub mizerie, lipsuri şi teamă. De altfel, dacă ţin bine minte, la un moment dat, „rufele la vedere" fuseseră pînă şi ele interzise, ca şi „închiderea" balcoanelor; argumentele estetice necredibile ascunzînd, de fapt, strategia lentă a distrugerii oricărei forme de *familiaritate*, în raport cu exteriorul şi cu interiorul deopotrivă...

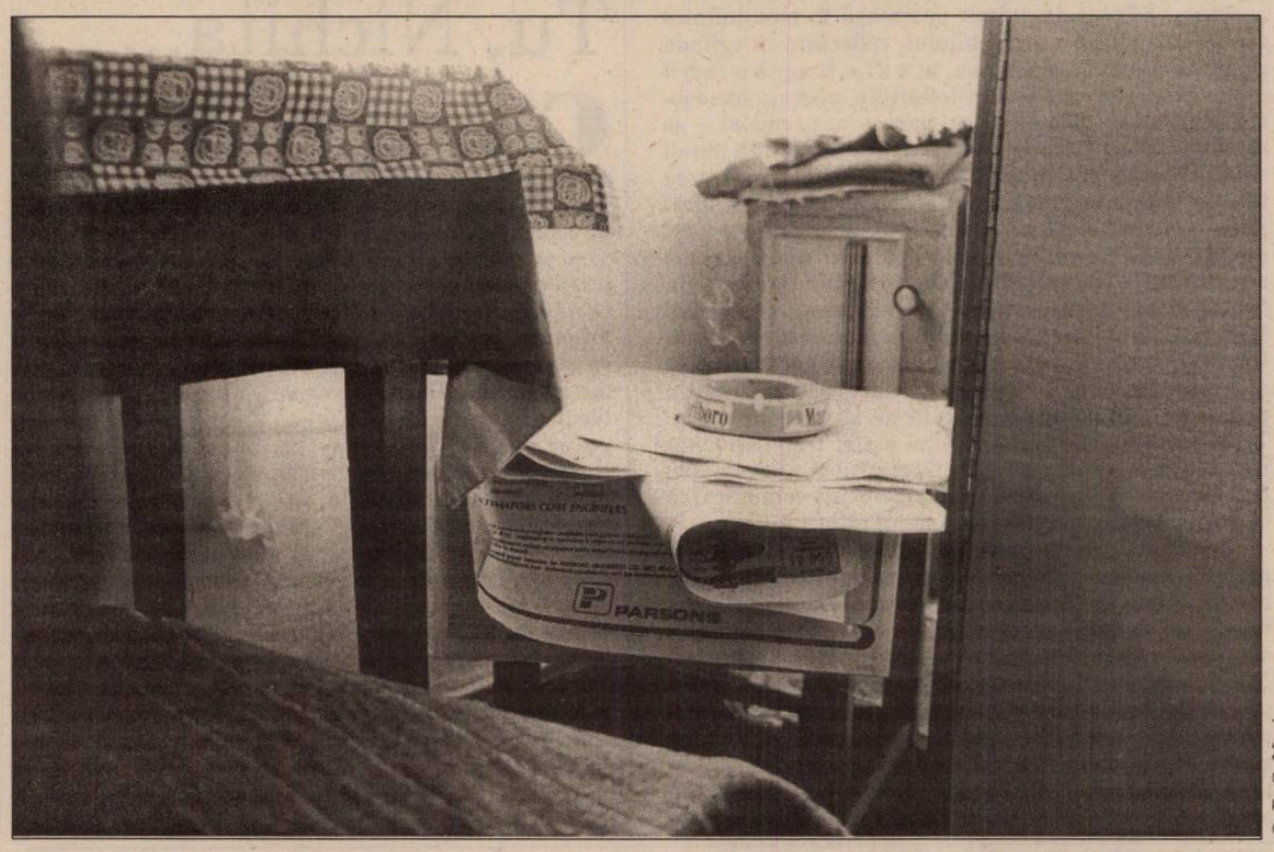

© R.-C. Marinescu

Familiaritatea cu moartea...

...înseamnă familiaritate cu Dumnezeu. Sau invers.

Din orice parte am privi-o, ea e structurantă. Este rădăcina tuturor tipurilor de intimitate, pentru că îndrumă sufletul omului către *apropiere*, către înţelegere. Dar şi către relativizare. Situarea *cotidiană* în perspectiva unui *dincolo*, a unui prag, a unei răscruci solicitante pentru fiecare în parte, organizează într-un anume fel ansamblul contactelor cu lumea înconjurătoare, punînd permanent elementele realităţii între oglinzi paralele. Reevaluîndu-le proporţiile, dimensiunile, forma, importanţa, greutatea.

A fi *familiar* cu Dumnezeu nu înseamnă a-l diminua sau a reduce practica liturgică, ci a-l asimila oricărui gest, oricărui moment, oricărei persoane cu care stabilim un raport. O asemenea categorie a *proximităţii* le subsumează într-un fel pe toate celelalte fiind, în acelaşi timp, cel mai dificil de atins. Ea presupune umilitatea gîndului că sîntem *vecini* cu propria „trecere" şi că numai perspectiva ei conferă *sens* întîmplărilor, oamenilor, obiectelor prin care şi între care trăim. Perspectivă elementară, dar exigentă.

Lisabona, aprilie 2003

▲

Svetlana CÂRSTEAN

„Da' ce sînt părinţii tăi, fetiţo?“

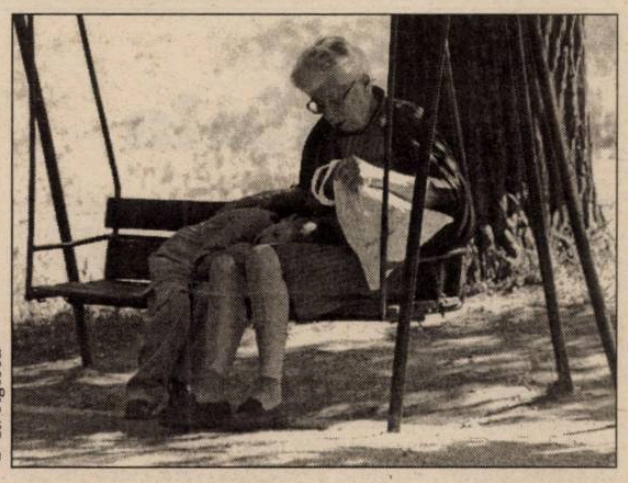
© R. Jigorea

Cred că atunci cînd sînt într-o pasă proastă, prefer să văd şi să aud lucruri familiare, care prin definiţie sînt bune, calde, moi, ca cearceafurile în care dorm noaptea.

Iar atunci cînd sînt vioaie, nebunatică şi cu dor de ducă, îmi place să văd şi s-aud lucruri străine, care ar putea părea reci, îndepărtate şi distante. Asta se întîmplă mai ales cînd lucrurile declarat familiare îmi par prea bune, prea calde şi mă satur de tot ceea ce e prea cunoscut. Încep în asemenea momente să bat alte drumuri, să aud alte glasuri. Îmi construiesc o altă familiaritate, nouă, cu ceea ce în mod obişnuit îmi e străin.

Niciodată nu am putut trăi în afara familiarităţii. Deşi am citit în poveşti încă de cînd eram mică tot felul de lucruri legate de băbuţa aceea care te atrage în cursa familiarităţii, rugîndu-te să-i cari grămada de nuiele. Aici familiaritatea mizează pe nevoia noastră de a şti că sîntem buni, amabili, drăguţi. Şi de cîte ori nu m-am conversat inutil cu băbuţele pe care le-am traversat strada, le-am ajutat să urce în lift sau să-şi recupereze cartofii răspîndiţi pe trotuar din plasa prea fragilă. Pentru că băbuţele acestea nu se mulţumesc niciodată cu ajutorul tău simplu şi distant, ele vor să te „aibă“ prin jocul familiarităţii, al acelui „da ce sînt părinţii tăi, fetiţo?“ sau al lui „locuiţi de mult timp la noi, că nu prea vă ştiu?“. A fost o vreme cînd nu-i puteam refuza nici unei asemenea băbuţe porţia de familiaritate, aşa cum atunci cînd întîlneam un cîine sau un om dubios pe stradă, posibil agresiv, în loc să traversez pe trotuarul celălalt, alegeam să spun smerit „Bună seara“ sau să mă pun bine mormăind un „cuţu, cuţu“.

Niciodată nu am putut trăi în afara familiarităţii. Am crescut la ţară, iar acolo oamenii sînt foarte familiari unii cu ceilalţi, dar se pricep să rămînă în acelaşi timp distanţi. Cînd părinţii mei m-au adus la oraş, ca să mă civilizeze, timp de două luni i-am salutat, pe drumul spre şcoală, pe toţi cei cu care mă întîlneam. A fost modalitatea mea de a mă familiariza şi de a îmblînzi locurile, dar şi un reflex rural, îndelung exersat în cei „şapte ani de-acasă“. Procentual vorbind, din o sută de trecători salutaţi, îmi răspundeau doar maximum zece. Şi asta în zilele cele mai bune, în care dădeam peste oameni care se lăsau uşor impresionaţi de apariţia mea inedită. Au trecut aproape treizeci de ani de atunci, am schimbat oraşul, dar am rămas cu obiceiul de a deveni rapid familiară cu oamenii, de a saluta cînd intru undeva, oriunde, de a spune ceva drăguţ – şi asta nu neapărat din politeţe. Dar asta numai cînd vreau eu, pentru că între timp am învăţat şi eu să mă ascund în spatele reflexelor urbane. În zilele mele bune, îmi place înstrăinarea dintr-un oraş ca Bucureştiul şi în drumurile mele e posibil să am un schimb de familiarităţi cu o persoană complet necunoscută, pe care nici nu am s-o revăd niciodată. Cu şoferul de taxi de exemplu. În zilele proaste, aş vrea ca Bucureştiul să funcţioneze ca satul în care salutam pe toată lumea. Sau poate e invers. Poate că zilele proaste sînt de fapt celelalte.

Ceea ce mi se întîmplă în plus acum e că senzaţia de familiaritate s-a deplasat către o zonă aproape virgină, pe care aş putea să o asemăn doar cu cîteva experienţe trecute. Cu mulţi ani în urmă, citeam *Ciuma* lui Camus şi în pauzele în care ieşeam afară simţeam că mă sufoc, simţeam cum epidemia pluteşte în aer. Sau citeam *Arca lui Noe* sau *Ocheanul întors* şi aveam o senzaţie absolută de familiaritate cu Nicolae Manolescu sau Radu Petrescu. Credeam că ştiu totul despre ei. Sau îmi visam cine ştie ce coleg de liceu, pe care îl cunoşteam prea puţin, şi care în visul meu era atît de drăguţ, atît de prietenos şi tandru, încît a doua zi nu pricepeam de ce e atît de străin, de distant, de diferit. Foloseam visul drept cale de acces spre familiaritate. Acum, merg pe stradă şi îl văd pe Mircea Radu sau pe tanti din reclama la margarină. Şi îmi vine să-i salut şi îmi imaginez că îmi vor răspunde în proporţie de 100%. Ceea ce e complet fals. Ei acţionează şi asupra realităţii şi asupra imaginarului meu, creîndu-mi o falsă senzaţie de familiaritate. Mă simt iar ca la ţară datorită televizorului. Toată lumea se cunoaşte cu toată lumea, dar, cu toate acestea, înstrăinarea e absolută. Şi totuşi mie mi se pare că îi văd pe cei de la *Big Brother* umblînd liberi pe străzi, ceea ce poate să însemne că mi-au devenit atît de apropiaţi şi familiari, încît m-aştept să dau oricînd nasul cu ei sau că am o fantezie de eliberare a lor. Aleg exemple din cultura „minoră“, fiindcă ele au puterea cea mai mare de penetrare în imaginarul nostru. Aparent sînt inofensive, la fel ca băbuţa cu legătura de nuiele, din poveste.

Recomandare: acest articol nu trebuie să vă dea impresia unei familiarităţi cu persoana mea, chiar dacă am spus atîtea despre mine însămi – mai puţin ce sînt părinţii mei. Nici măcar eu nu am această senzaţie de familiaritate decît sporadic. ▲

Raluca BĂTĂNOIU

Mereu alta

În zadar am căutat să dau o definiţie „familiarităţii“, să înţeleg ce înseamnă ea de fapt pentru mine. Degeaba! Pot să mi-o reprezint numai dacă mă gîndesc la ce anume îmi este mie familiar. E imaginea camerei mele ce o cunosc pînă în cel mai mic detaliu; este lumea mea, cu mobilierul vechi, cărţile din bibliotecă, tablourile de pe perete, calculatorul de pe masă. Este prima imagine ce mă întîmpină dimineaţa, cînd mă trezesc, şi, recunoscînd-o, ştiu că mă aflu la mine acasă. Familiară îmi este priveliştea din faţa casei, pe care o văd zilnic, fie de la balcon, fie de la birou, în timp ce scriu, fie în trecere, grăbită, văzînd-o dar neprivind-o, căci m-am obişnuit să o ştiu mereu acolo, lîngă mine. Familiar îmi este parcul în care am copilărit, în care zilnic mă duceam cu prietenii să ne jucăm. Şi deşi nu m-am mai plimbat pe acolo de ani de zile, imaginea sa mi-a rămas la fel de aproape şi îmi amintesc perfect fiecare alee, fiecare cotitură, fiecare copac sau tufiş cu flori, fiecare bancă. Poate între timp parcul s-a mai schimbat, însă el, în mintea mea, a rămas acelaşi, căci aceeaşi a rămas şi amintirea lui din copilărie. Familiar îmi este apoi mirosul de pîine caldă, de la brutăria de unde îmi cumpăr covrigi dimineaţa, şi zgomotul maşinilor de pe stradă pe care-l aud zilnic, şi ticăitul ceasului din sufragerie ce-mi aminteşte mereu de măsurătoarea timpului, şi gustul prăjiturilor de casă. Şi cîte şi mai cîte...

Cînd plec pentru cîteva săptămîni din oraş, din universul meu obişnuit (şi familiar!) şi-mi schimb decorul din jur, cu zgomotul său, cu gustul său, cu mirosul său, îmi schimb, fără să vreau, şi sentimentele. Scenariul exterior îmi invocă un anume scenariu interior, iar schimbările fiecăruia le coordonează pe ale celuilalt. Acum alta e camera în care mă trezesc dimineaţa, şi, cînd mă trezesc, ochii mei observă lucruri noi, descoperă în jur o altă priveliştе, alte sunete, alte obiecte, alte arome, altă lume, altă viaţă. La început toate acestea par străine de mine, îndepărtate de unde am plecat, dar apoi, nici eu nu ştiu bine cum şi cînd anume, ele încep să mi se apropie. Mă obişnuiesc cu acel alt decor. Îl descopăr zi de zi cu privirea-mi cercetătoare, îl explorez cu toate simţurile, caut să îl pătrund cît mai bine, iar apoi, treptat, ajung să nu mă mai simt o străină în el.

Nu ştiu dacă asta înseamnă că sînt flexibilă, conformistă sau mereu dornică de schimbare. Ştiu doar că mă face într-un fel să mă simt inconsecventă, inconstantă în sentimentul de familiaritate ce spun că îl deţin faţă de unele lucruri, de vreme ce apoi le uit pentru altele.

Cînd revin acasă, am nevoie de cîteva zile să reintru în mediul din care odată plecasem dar pe care ulterior l-am trădat cu un altul, de care nu îmi mai amintesc. Caut să mă reobişnuiesc cu decorul noii camere în care mă trezesc dimineaţa, să reînvăţ să văd priveliştea din faţa casei, să resimt mirosul de pîine caldă de la brutărie, să reaud zgomotul maşinilor de pe strada mea, ticăitul ceasului din sufragerie. Revin la vechea familiaritate, deşi ştiu prea bine că o voi uita din nou, la un moment dat, cînd iarăşi mă voi despărţi de ea, voi pleca şi o voi schimba, şi-mi voi crea un substitut, ce mă va face iarăşi să o uit.

De fapt, eu singură îmi creez sentimentul de familiaritate şi singură ajung să îl înţeleg, aşa cum pot eu. E un sentiment legat numai de mine, de lumea, simţurile şi amintirile mele, de percepţia mea, de simţămintele mele. Şi numai eu ştiu cum mă afectează acest sentiment, cum uneori îl alung, sau îl chem, cum alteori îl trădez sau îl regăsesc.

Şi poate de aceea nici nu pot să dau o definiţie familiarităţii, nu pot să găsesc cuvintele adecvate care să o contureze. Pentru mine familiaritatea este mereu alta, se îndreaptă mereu către alte lucruri, se schimbă în mine, aşa cum se schimbă şi lucrurile şi aşa cum mă schimb şi eu. ▲

aduse cu poşta

Index personal de lucruri şi femei

A trebuit mult timp pentru a înţelege candoarea ascunsă în uşurinţa cu care bunica (imaginaţi-vă o femeie bătrînă cuprinsă de Bărăgan) adopta lucrurile: se ruga seara la o icoană bulgărească într-o pereche de papuci pufoşi, roz, adusă de o verişoară din bîlci; apoi, erotica gestului ce parcurge estetica lucrurilor uzate. Încărcate de grăsime, pămînt şi adăstare, sînt toate locurile care încercuiesc singurătatea. Pe lîngă limba germană această experienţă m-a ajutat mult în a înţelege disecţia ochiului metafizicii moderne.

Întrezărim suferinţa obiectelor abia atunci cînd, înconjuraţi de despărţire, bolovanii ne dau ameţeli (cred că am mai scris asta undeva,sau poate altcineva). Există o intimitate pur materială între femei şi obiecte, după cum o voluptuoasă înstrăinare există între cuvinte şi femei (a se citi într-un registru de proză sinuoasă, zenobiană). În raport cu imaginea lucrurilor din camera mea, scoţînd limba şi bătînd bucuroase din cozi la auzul paşilor ei în faţa casei, ştiinţa modernităţii îmi pare un cimitir al lucrurilor. Reverenţa teoretică a acestora *ca obiecte* nu-mi spune însă nimic despre cana din care ea a băut cafea... din care ea nu va mai bea cafea. Lucrurile ce mă înconjoară au căpătat mimică, ele întrevăd în braţul alb, gol căutînd în noapte paharul cu apă, lumea în care *io* am fost creat din coasta ei. Apoi, într-o zi oarecare, îţi devine fizic imposibil a mai intra în cameră de atîta memorie, tainică istorie, dramatică transfigurare a venelor subţiri, albastre, ce-i străbat tîmpla... Poate că nostalgia e greutatea ce-o capătă lucrurile în lipsa ei?! Poate că nostalgia e chipul dureros al familiarităţii?! Poate că nostalgia nu e decît lumina de la baie cînd ea nu este acolo?! Poate.

Şi, poate, toate acestea îşi găsesc locul lîngă pantofii negri, de lac, primiţi cadou la vîrsta de trei ani; lîngă mistica mirosului cărţilor noi sau mirosul de plămîn însîngerat, ftizic, al filelor de anticariat; lîngă pupila parcurgînd colecţia de fotbalişti a nu ştiu cărui Eurosport... Chiar, *oare*, lucrurile se pot îmbolnăvi?

În mimica lor se ascunde toată îngăduinţa faţă de fiinţa istorică, pieritoare.

Mihai Dan RADU

Claude KARNOOUH

Tutuiala

Da, sîntem moderni, da' ce zic, postmoderni, şi această nouă cultură e marcată de o profundă mutaţie a moravurilor: în Occident, limbajul ierarhiilor sociale şi profesionale a fost supus unor adevărate răsturnări. Generalizarea tutuirii este una dintre transformări.

În 1967, cînd îmi încheiasem studiile universitare, am avut şansa (sau meritul?) de a mă integra imediat în CNRS (Centrul naţional de cercetare ştiinţifică), şi, spre uimirea mea, am descoperit că majoritatea cercetătorilor, cu cîteva, puţine, excepţii, se tutuiau, fără nici o demarcaţie ierarhică. După cîteva luni, în timpul evenimentelor din 1968, am observat că toată lumea se tutuia. Directorul de studii, colaboratorii şi stagiarii, studenţii, toţi voiau să alcătuiască un grup unit şi egalitar. Dar, odată cu refluxul festiv, de îndată ce a devenit necesară revenirea la funcţia de arbitraj, deşi s-a păstrat tutuirea, mai-marii universităţii au ştiut foarte bine cum să-şi impună puterea. Îmi aduc aminte că, pe vremea aceea, directorul institutului meu, un om de dreapta extrem de corect, generos şi cu o înaltă ţinută morală, continua să le spună dumneavoastră subalternilor săi, ceea ce mie îmi plăcea, dar colegii mei îşi băteau joc de acest anacronism şi mă demascau ca pe un reacţionar periculos, pentru că aprobam menţinerea unei distanţe necesare de către cel de la pupitrul de comandă!

Acest exemplu mi se pare pertinent, pentru că face parte dintr-o experienţă reală şi nu este decît una dintre faţetele mutaţiei ilustrate atît de frumos de media audiovizuală. În spectacolul oferit poporului, tutuirea (aşa cum o practică personajul lui Karl Zéro pe Canal+) generalizată, prieteşugul ostentativ, glumele şi jocurile de cuvinte deşucheate nu sînt o lecţie de demnitate. Circul nu împiedică acţiunile din culise, din „off": competiţia feroce, josnică, loviturile de cuţit în spate, capcanele. Familiaritatea generalizată este, la rîndul ei, una dintre manifestările societăţii spectacolului şi a simulacrelor.

Nu mă deranjează să-i spun dumneavoastră unui superior, dimpotrivă, e marcată astfel în public o realitate, cea a exerciţiului puterii asumate de către cel care o deţine, nu pentru a-şi umili subalternii (cum atît de des am văzut în România) ci pentru a le cere ca, la rîndul lor, să-şi exercite drepturile şi datoriile, să păstreze sensul echităţii şi să respecte scrupulos legea. Această acţiune nu este doar o trăsătură constitutivă a societăţii civile, ci are şi valoare pedagogică: astfel, tineretul învaţă că respectul pentru lege şi pentru drept nu poate funcţiona în cadrele unei familiarităţi pseudo-permisive, cum n-a putut funcţiona nici amalgamat în rămăşiţele feudalismului tardiv, unde se combină aroganţa şi servilismul, laşitatea şi abjecţia. Cînd autoritatea e disimulată în spatele unei pseudo democraţii sau cînd se afirmă cultivînd cea mai urîtă josnicie umană, nu este decît expresia forţei împotriva legii.

Credinţa că raporturile părinte-copil sau angajator-angajat s-au modificat prin folosirea generalizată a tutuielii, prin comportamentele „moderne" ale promiscuităţii identificate cu relaţiile de amiciţie şi prietenie, ar fi o iluzie teribilă. Cum să nu vezi în această abolire a ierarhiei de generaţie sau dintr-o profesie (descrisă în diverse feluri de istorici, etnologi, sociologi) pierderea respectului, a solidarităţii între generaţii, între maestru şi ucenici, a valorii acordate experienţei; sub pretextul democraţiei, acţionează în cîmp deschis arbitrarul funcţional al modernităţii, impunînd imperialismul cunoaşterii ştiinţifice şi al banilor. ▲

Camelia BECIU

Tele-familiaritatea cu naţiunea

În sfera televiziunii, familiaritatea serveşte un întreg proiect de comunicare menit să restrîngă celebra relaţie „de vasalitate" dintre public şi instanţa televizuală: aşa-numita neo-televiziune nu s-ar mai adresa *publicului,* ci *telespectatorului-interlocutor*; dintr-o sursă impersonală de informare, televiziunea devine şi o sursă de *amiciţie, confesiune şi convivialitate.* Mizînd pe imagini familiare (déjà vu), pe sentimentele familiare („trăitul autentic") şi mai cu seamă pe vorbirea conversaţională („spontană", deci, „naturală"), televiziunea recupera în felul acesta absenţa interacţiunii imediate cu un publicul dornic de „autenticitate".Ca urmare, conversaţia televiziunii cu naţiunea începe să fie programată în funcţie de ceasul domestic („cafeaua de dimineaţă", telenovela de după-amiază, filmul de seară, actualităţile de noapte etc.) şi se desfăşoară în decoruri domestice prefabricate (biroul, fotoliul, bucătăria, grădina etc.) sau în locuri „autentic" domestice (de pildă, acasă la interlocutor). Retorica televizuală a oamenilor politici, a înalţilor birocraţi şi a clasei mediatice (experţi, analişti, vip-uri) se personalizează, devenind *charismatică* şi *dramatică* în timp ce „mărturiile" de viaţă cotidiană, „intimitatea" şi „faptul divers" sunt considerate *„exemplare"* şi *„emblematice"* pentru „societate" (corespunzător, telespectatorul îşi va reordona universul cotidian în funcţie de spaţiul domestic proiectat în şi prin televiziune).

Odată generalizat modelul de televiziune locvace, producătorii încep să exploateze acest model, cu metodă: se proiectează *genuri* de conversaţie (precum *talk-show*-urile sau *reality-show*-urile), în funcţie de teme specifice şi de anumite forme de sociabilitate. Conversaţiile devin dependente de un anumit *format*, astfel încît telespectatorul, dar şi participanţii propriu-zişi sunt plasaţi de fapt în *regimuri de familiaritate* („elevată", „agresivă", „amicală", „trivială", „terapeutică", „exhibiţionistă" ş.a.m.d.).

Cel mai gentil regim de familiaritate indus de televiziune este acel tip de talk-show (în fapt, formula originară) în care oameni politici, vedete, personalităţi publice au posibilitatea să-şi povestească viaţa cotidiană şi să se desfete – cu o familiaritate complice – în rolul de „persoană obişnuită".

În talk-show-urile politice (mai ales cazurile autohtone), jurnaliştii interpelează adesea guvernanţii în numele unei familiarităţi consensuale cu telespectatorul (*„Domnule ministru, telespectatorii mei vor să ştie"...*; *„românul nu mai vrea...", „Românul, în momentul ăsta nu se aşteaptă să..."*). Se poate de asemenea întîmpla ca în toiul unei discuţii despre, să zicem, implicaţiile unui eveniment internaţional sau ale decretului „x", moderatorii să înceapă, pe neaşteptate, să se „destăinuie", povestindu-şi propriul „caz", renunţînd la rolul de mediator în favoarea unui bun moment confesional (*„iată, cazul meu...", „eu, în calitate de...", „eu sînt de-a dreptul consternat...", „eu am semnalat mereu că..."* etc.). Enunţarea derizoriului constituie poate forma de familiaritate cea mai des întîlnită în talk-show-urile politice. Prin formulări sceptice, reamintind că „la români" unele stări de lucruri sînt „date", unii moderatori îşi construiesc un personaj hibrid, deopotrivă comic şi populist-justiţiar. Se cultivă astfel un soi de paternalism ludic-autoritar în raport cu telespectatorii şi cu liderii politici. Iar dacă participanţii la talk-show-uri sînt lideri de opinie, nu puţine sînt cazurile în care aceştia se adresează unii altora cu o familiaritate de la sine înţeleasă, confirmînd şi în acest fel opinia potrivit căreia talk-show-urile întreţin mai mult *comunicarea dintre lideri („aşa cum spunea Radu..."; „aş dori să completez ceea ce ai spus mai devreme cu privire la...").* Telespectatorului i se conferă poziţia celui care participă oarecum într-un mod privilegiat, oarecum „pe ascuns", la discuţii „cu circuit intern" pe parcursul cărora ceva important ar trebui „să se rezolve" sau „să se explice" de către liderii-„experţi în analiza dramelor colective".

În aşa-numitele emisiuni intimiste (televiziunea „hiper-reală"), moderatorii exersează o familiaritate cu pretenţii terapeutice, în faţa unor interlocutori-"pacienţi" care îşi asumă dramele personale „în spaţiul public" (unii comentatori consideră că aceste emisiuni au pregătit terenul pentru *Big Brother*, varianta radicală a unui soi de exhibiţionism ludic, după expresia lui Guy Lochard).

Există un element comun majorităţii emisiunilor intimist-"confesionale" care se difuzează la posturile autohtone şi anume acţiunea intervenţionistă a realizatorilor în traiectoria de viaţă a persoanei care alege să-şi prezinte „cazul". Rolul moderatorilor nu mai este atît terapeutic cît „decizional" – instanţa televizuală care prescrie o reparaţie *de facto* a „cazului", reordonînd universul perturbat al victimelor. Aşadar, persoana în cauză nu mai poate recurge la o privire reflexivă asupra trecutului său problematic, ci se află în aşteptarea unui „rezultat", urmare a confesiunii sale. Prin intervenţii de o familiaritate condescendent-didactică, moderatorii punctează „marile adevăruri" desprinse din mărturia interlocutorului; paradoxal, pe parcursul emisiunii, comentariile interlocutorului sînt minime, acestuia revenindu-i mai mult rolul de a ratifica explicaţiile moderatorilor precum şi posibila „soluţionare" a cazului său („Abaterile" sînt admise, dar numai după ce moderatorul a epuizat toate mijloacele de convingere: *„Nu-i aşa că o să-i permiteţi tatălui dvs. să îşi vadă nepoţii?"* Răspunsul negativ al interlocutorului îl va determina pe moderator să opteze pentru o familiaritate maternă: *„Nu cred că puteţi fi atît de rău!... Ce credeţi că pierdeţi dacă acceptaţi...?").*

Emisiunile de acest gen instaurează un anumit imaginar mediatic cu privire la telespectatorul-cetăţean, un telespectator dependent de conjuncturi şi de asistenţa binevoitoare a unei instanţe de decizie (experţii, jurnaliştii-moderatori, instituţia mediatică însăşi). Cu alte cuvinte, dincolo de autenticitatea *lumii aşa cum este ea*, ar exista o autenticitate „pertinentă" la care telespectatorul ajunge nu oricum, ci prin regimuri de familiaritate. ▲

Alec BĂLĂŞESCU

Un loc pe piele

Vă aflaţi în faţa unei dileme: sînteţi invitaţi la un cocktail unde ştiţi că vor fi prezente persoane sofisticate, dar vi se spune că este vorba de o petrecere într-o atmosferă informală. La ce vă gîndiţi întîi?

Profesorul de desen din clasa a cincea ne îndemna constant să gîndim imaginativ. Îmi amintesc cum într-o zi ne-a rugat să ne închipuim că sîntem veniţi de pe o planetă care nu cunoaşte hainele. Care ne-ar fi impresiile la un prim contact cu pămîntenii? Cel mai probabil ar fi – spunea el – să credem că fiinţele umane au o întreagă colecţie de piei sau ţesuturi, de culori şi forme diferite dar oarecum uniforme, pe care le schimbă în diverse contexte. Nu ştiam că particip la primul exerciţiu antropologic (clasic) din viaţa mea, acela de a transforma familiarul în bizar, pentru a-l putea explica mai bine. Şi nu ştiam că o definiţie mai bună a hainelor este greu de găsit.

Hainele constituie legătura materială între corpul fizic şi corpul social, ele sînt mediatorul perfect al relaţiilor interumane şi elementul de legătură între contextul arhitectural (interior şi exterior) şi fiinţa care îl populează. De cîte ori nu vi s-a întîmplat să vă simţiţi *nelalocul dumneavoastră* numai din cauza hainelor pe care le purtaţi? Şi de cîte ori, cu aceleaşi haine (dacă nu aţi ajuns să le urîţi şi aruncaţi), nu v-aţi simţit perfect confortabil, înconjurat de oameni şi obiecte ce nu puteau fi mai potrivite? „Loc" este un concept important, căci integrează nu numai spaţiul fizic (aici sau acolo) ci şi spaţiul relaţional. „Loc" este o ţesătură de relaţii şi nu se limitează la spaţiul fizic pe care acesta îl ocupă. „Familiarul" este parte constitutivă a locului, vom vedea cum.

Angoasele provocate de alegerea hainelor sînt intim legate de ideea de „loc", şi au fost cel mai bine descrise poate de Balzac; este interesant că el scrie în perioada de stabilire a fenomenului numit „modă", cu tot ceea ce înseamnă el: calendar specific, marcă, semnătură, publicitate. Diversificarea hainelor prin modă este paralelă cu diversificarea spaţiilor de interacţiune socială, care funcţionează pe baza unui cod din ce în ce mai elaborat de semnificaţii vehiculate nu în ultimul rînd de haine (analizele semiotice ale hainelor abundă, dar multe păcătuiesc prin lipsa de contextualizare). Aşadar, un costum în trei piese cu cravată poate semnifica diferit în diferite spaţii. El este familiar într-un context formal de o anumită natură, şi poate fi familiar în anumite contexte informale sau chiar familiale (în sensul literal). El este însă complet nelalocul său în multe situaţii cotidiene în care îl vedem afişat cu insistenţa ridicolului – abundenţa costumelor de acest gen pe străzile Bucureştilor la zece dimineaţa mă amuză de multe ori. Însă într-un spaţiu semnificat diferit, să zicem Teheran, un costum în trei piese, de obicei bej, *fără* cravată, purtat de un bărbat cu barba tunsă scurt, fie el şoferul de taxi care te duce la aeroport la şapte dimineaţa, semnifică o persoană religioasă, aproape dar nu chiar habotnică. Nimic de rîs aici, şi foarte greu de creat familiaritate...

O pereche de blugi poate fi *chic* şi *cheap* în acelaşi timp, fără însă a-i lua din capacitatea de a produce familiaritate. Combinaţi cu un tricou (eventual cu inscripţie) transformă corpul într-un turist-canibal ieşit la vînătoare de cultural/exotic. Dar acest turist este la *locul* lui hălăduind printre ruinele cine ştie cărui imperiu de mult apus, o apariţie familiară în august, dar complet bizar să zicem într-un vernisaj, sorbind delicat o cupă cu şampanie. Să revenim: blugii combinaţi cu un maiou alb este formula androgin-*chic* a verii 2003. Împreună cu un sacou şi o cămaşă este un „passe partout" – n.b. pentru cocktailul de mai sus.

Chestiunea devine şi mai complicată în cazul modei feminine, care are avantajul de a putea fi combinată cu efemerul machiaj. Mînuit în exces, pentru multe (mulţi) acesta se transformă într-un dezavantaj.

Aşadar, familiarul este o funcţie a locului şi a relaţiilor care creează locul şi se stabilesc în el. Moda este unul din elementele semnificative ale „locului", şi stabileşte relaţiile corpului fizic cu mediul prin crearea unui tip specific de corp social.

Hainele sînt într-adevăr un strat de piele, ce aparţine în acelaşi timp corpului uman şi relaţiilor sociale – apropierea între termenul tehnic „ţesături" şi cel anatomic „ţesuturi" nu este doar de natură fonetică. Acelaşi profesor de desen, în timpul orelor de teorie a culorilor, ne-a demonstrat cum combinaţia de verde şi roşu dă tonuri de gri. Încercaţi pe pielea dumneavoastră. ▲

Adrian MIHALACHE

În pat cu adversarul

Era la începutul anilor 1990, cînd totul părea încă posibil. Intelectuali notorii ai Europei, cunoscuţi nouă doar din cărţi groase şi reviste lucioase, a căror vervă se revărsa, de puţină vreme, şi prin canalul TV5, se perindau prin Bucureşti, ţinînd conferinţe, înfruntîndu-se în colocvii, animînd recepţii. O lume pînă atunci inaccesibilă ne devenea, brusc, familiară. Veneau mînaţi de curiozitate şi avizi de publicitate, dornici să ne intuiască, dar, mai ales, să ne instruiască. Efervescenţa intelectuală a Estului trebuia alimentată cu o infuzie ideatică de calitate, îndeajuns de stimulativă, dar, în acelaşi timp, lipsită de orice risc de intoxicare. La un colocviu dedicat conceptului de democraţie la Tocqueville putea fi întîlnit însuşi François Furet, anturat de o întreagă pleiadă, între care Françoise Mélonio, Pierre Grémion, Philippe Raynaud, Eduardo Nolla, Pawel Kloczowski (trec peste alţii, deloc neînsemnaţi). În jurul colocviului se agitau românii, dornici să arate ce ştiu şi ce fac. Se solicitau dedicaţii pe cărţi proaspăt traduse, se schimbau cărţi de vizită, se ofereau exemplare din revistele apărute, în sfîrşit, în libertate. Cel mai recent număr din *Secolul 20*, dedicat Revoluţiei Franceze, stîrnea un mai mare interes, deoarece cuprindea numeroase contribuţii franceze. La un moment dat, Françoise Mélonio se apropie de François Furet, cu exemplarul în mînă, îi arătă sumarul şi comentă: „Este aici o doamnă – *une dame* – care împarte tuturor această revistă. Uimitor este că figurează în ea autori care, la Paris, n-ar fi acceptat niciodată să stea alături, fie între aceleaşi coperte, fie la aceeaşi masă. Doar nu sînt din aceeaşi familie! *Ils ne sont pas de la même famille*".

O revistă grupează o familie de spirite înrudite, care nu acceptă amestecul, impurificarea. Prin extensie, orice comunitate bazată pe *afinităţi elective* este o familie, în care înrudirea, lipsită de organicitate, este bazată pe opţiuni clare şi guvernată de restricţii severe. În „familiile" intelectuale, ca şi în familiile aristocratice, alianţele se fac din raţiuni aflate dincolo sau dincoace de sentimente. Inima poate avea raţiunile ei, exclusivismul este raţiunea lor de a exista, ca grup unificat prin idei, gust şi stil. În familiile „naturale", biologice, lucrurile stau cu totul altfel. Sergiu Celac, ministru de Externe în primul guvern postrevoluţionar, fiind întrebat cum priveşte militantismul antifesenist al surorii sale, Mariana, a răspuns: „E soră-mea şi o iubesc". Dragostea împinsă pînă la sacrificiu pentru rude, îndeosebi pentru copii, trece de barierele opţiunilor intelectuale, nu neapărat pentru că aşa vrem, ci pentru că aşa sîntem programaţi, să ne ocrotim bagajul genetic comun. Familia (biologică) nu este „patria cea mică", deoarece funcţionează pe alte baze decît cele ale contractului social. În schimb, familia bazată pe matrimoniu, deci pe contract, nu rezistă decît rareori atunci cînd partenerii încetează de a împărtăşi aceleaşi valori. Nu te desparţi de copilul care preferă calculatorul cărţilor, dar nici nu stai în pat cu cine-ţi dispreţuieşte scriitorii preferaţi.

Mihail Sebastian, în jurnal, se arată stupefiat de faptul că, la noi, persoane care îşi manifestă vehement opoziţia în spaţiul public, se regăsesc apoi amical, la o bere, mai schimbă cîte o bîrfă, merg împreună la femei etc. „Adversari sîntem la serviciu, aici sîntem doar prieteni", i se spune, dezarmant. Fraternizarea bate polemizarea. Intelectualul european manifestă exigenţe mai mari în ceea ce priveşte coerenţa dintre comportamentul public şi cel privat. Jean-Paul Sartre, în *Autoportret la şaptezeci de ani*, afirmă că nu are o viaţă intimă, adică ascunsă, secretă. „Existenţa formează un tot, exteriorul şi interiorul, subiectivul şi obiectivul, personalul şi politicul interferează şi se corelează" (cf. Bernard-Henri Lévy, *Le siècle de Sartre*. Grasset, 2000, pag. 535). Mai mult, după el, raporturile umane sînt viciate tocmai de partea ascunsă pe care fiecare o conservă în raporturile cu celălalt. Teribilă exigenţă, trasparenţa, comentează BHL.

Albert Camus, spune Sartre, a fost ultimul său „prieten bun", un adevărat *copain*, partener de ştrengării. Despărţirea însă nu va întîrzia. Aplicînd principiul *cherchez la femme*, unii au explicat-o, derizoriu, prin faptul că Wanda, iubită de Sartre, i l-a preferat acestuia pe Camus. Nici derivele politice ale celor doi nu justifică ruptura, căci „ideile, dezbaterea lor, contează mai puţin decît se crede; contează în primul rînd înfruntarea dintre viziuni, trupuri şi stiluri; ideile vin pe urmă, să pună în muzică ceea ce trupurile deja au spus" (BHL, *op. cit.*, pag. 411). Ceea ce a contat, de fapt, a fost discordanţa dintre atitudinea negatoare a lui Sartre, aflat în sistematică opoziţie cu natura, societatea, umanitatea, şi tendinţa camusiană către sublimarea conflictelor prin integrare într-o unitate mai vastă. După Camus, în ultimă instanţă, totul va fi bine, dacă ştim să ne lăsăm ghidaţi de natură pînă la deplina exaltare cosmică. Sartre nu-i poate ierta lui Camus faptul că acesta-l vede afirmativ şi cooperant pe omul absurd, iar pe Sisif, fericit. Din acest moment, Camus nu mai face parte din familia lui, familia lui va fi, cum o va afirma mai tîrziu, refuzînd Premiul Nobel, „blocul de Est", chiar aşa, *lagărul* socialist.

Uneori, cînd raportul direct, familiar, încetează, foştii parteneri aleg să păstreze, totuşi, „un alt mod de a fi împreună, de la distanţă, dar fără a se pierde din ochi", aşa cum au făcut Breton şi Aragon, Schelling şi Hegel, Husserl şi Heidegger (BHL, *op. cit.*, pag. 414). Dispariţia definitivă a unuia este însoţită nu numai de regretele, ci şi de remuşcările supravieţuitorului.

Există, în atitudinea foarte românească de a pune conivenţa în intimitate mai presus de diferenţa în conceptualitate, o manifestă lipsă de rigoare, dar şi o înţelepciune ironică, relativizantă. La urma urmei, oameni sîntem cu toţii, români „mai mult sau mai puţin oneşti", pentru noi nu există bariere de netrecut, insulte de neşters, opţiuni de neconciliat. A prefera adevărul, şi nu amicul, ni se pare, pe undeva, pueril, căci primul este, deseori, mai nesigur şi mai schimbător decît al doilea. Sartre însuşi, în schiţele pentru al patrulea volum din *Drumurile libertăţii*, îl face pe principialul Brunet să exclame, la vederea cadavrului lui Vicarios, comunist renegat: „puţin îmi pasă de partid, tu erai singurul meu prieten!".

Atitudinea familiar-destinsă între entităţi fundamental ireconciliabile a fost prezentată în varianta ei extremă, frizînd blasfemia, nu de un român, aşa cum ne-am fi aşteptat, ci de un german care, totuşi, punea mare preţ pe rigoare, anume Goethe. În prologul la *Faust*, Dumnezeu şi Diavolul stau la o agreabilă şuetă, pariază degajat pe soarta unui om, apoi se despart în cei mai buni termeni. Spune Mefisto: *Din cînd în cînd, îmi place să-l văd pe-acest bătrîn, / Nu vreau s-o rup cu el cît ţine veacul / E nostim să vorbească un ditamai stăpîn / Atît de omeneşte chiar cu dracul.* (Faust I, 850-853, trad. Ştefan Augustin Doinaş). Dacă Diavolul şi bunul Dumnezeu n-o rup unul cu altul şi-şi vorbesc atît de familiar, „omeneşte", de ce nu ne-am întîlni şi noi, adversari ideologici, concurenţi politici, opuşi în preferinţe, gust şi stil, ca, după o aprigă dispută privind cine sîntem, de unde venim, încotro mergem, să căutăm împreună răspunsul la întrebarea de bază: „noi, azi, ce bem"? ▲

Norbert DODILLE

Plăcerea posacă a cititorului de jurnal

Dacă există o experienţă la îndemînă, aceea e recitirea propriului jurnal. Cu condiţia să fi trecut ceva timp, ai toate şansele să faci descoperiri şi să ai surprize – decepţii, mai ales. Sînt lucruri pe care le-ai uitat – altele, dimpotrivă, pe care le ţii minte precis, dar asupra cărora n-ai suflat o vorbă. Jurnalul intim aruncă asupra trecutului nostru o lumină neaşteptată. El lasă în umbră ceea ce ai fi vrut să revezi şi pune sub lupă detalii ciudate, pe care nu le căutai. L-ai vrea mai fidel, dar fidelitatea lui nu e decît fragmentară.

Căci există o contradicţie inerentă jurnalului care este, în acelaşi timp, piatra sa de încercare. Scrii un jurnal pentru a putea să-l reciteşti, îl scrii ca să ai un reper al memoriei, îl „ţii" tocmai pentru a ţine, captive într-un caiet, nişte urme a ceea ce va deveni trecut. Dar nu-l poţi scrie decît pe fugă, fără a construi o perspectivă, fără a pune în operă mijloacele veritabile ale unei reprezentări întrucît scrierea unui jurnal, zilnică, banală, nu se poate compara cu aceea a unei opere. La prima vedere, sinceritatea însăşi cu care scrii, atunci cînd scrii, îl face infidel faţă de ceea ce ai trăit atunci cînd îl citeşti.

A scrie un jurnal nu înseamnă, cu toate astea, a-ţi descrie viaţa, ca şi cum ai putea să te dedublezi în cel care trăieşte şi cel care scrie ceea ce trăieşte. Din contră, a-ţi scrie jurnalul e un act care face parte din viaţa celui care-l scrie (de altfel, e foarte posibil să vorbeşti mai mult despre gîndurile şi sentimentele tale decît de viaţa ta propriu-zisă şi de evenimentele care-o compun). Astfel, primul lucru peste care dai, frunzărind paginile trecutului tău, este însăşi figura celui care scrie, subiectul particular al acestei scrieri particulare, care blochează un pic peisajul aşa cum umbra unui fotograf neîndemînatic apare alături de subiectul fotografiat. Nu doar notaţiile punctuale şi aproape obligatorii, de tipul: „scriu asta în pagină" sau „sînt la aeroport aşteptînd avionul, profit pentru a-mi deschide caietul sau laptopul" etc. Nu vorbesc nici despre ceea ce eziţi a numi (căci jurnalul nu este, cu excepţiile de rigoare, o operă literară) *stilul* diaristului (şi care, deşi nu este chiar stil, se înrudeşte oricum cu acesta). Problema stilului pare, de altfel, să-l privească înainte de toate pe cititor şi nu prea are de-a face cu ceea ce spuneam mai sus, anume plăcerea diaristului de a se reciti. Cîteva jurnale celebre au marcat istoria genului tocmai prin stil. Cel al lui Barbey d'Aurevilly, *Memoranda*, prin recursul la acele racursiuri faimoase („Trezit la ora opt. Făcut baie. Privit pe fereastră etc."), a influenţat multe generaţii de diarişti. Dar, ca o regulă generală, stilul unui jurnal este împrumutat, iar studiile care s-au făcut, de pildă, asupra jurnalelor fetelor tinere (cf. *Cher cahier* de Philippe Lejeune) subliniază caracterul convenţional al scriiturii. Cu cît jurnalul este mai „intim", cu atît riscă să dea peste clişeele intimităţii, care sînt ale tuturor.

Nu, ceea ce împiedică jurnalul meu, atunci cînd îl frunzăresc, să-mi redea motivele pentru care l-am început şi continuu, în van, să îl ţin, acele evenimente de zi cu zi pe care mă temeam să nu le uit şi care nu-mi revin, nici pe departe, în cantitatea sau calitatea lor, într-atît mi se par de desfigurate şi incomplete, marcate de o amprentă de nedefinit – acea umbră care strică imaginea –, acest lucru nu poate fi definit decît pornind de la un soi de *familiaritate decalată* pe care o simţi faţă de tine însuţi. Acest erou despre care e vorba, căci el vorbeşte chiar despre el, cel care trăieşte şi vorbeşte despre ceea ce trăieşte, acest personaj şi, confundîndu-se cu el, vocea acestui personaj, sînt eu... şi totuşi nu sînt eu. Între mine şi mine însumi se interpune şi se impune nu doar distanţa temporală datorată faptului că am îmbătrînit, că nu mai am aceleaşi idei, aceeaşi privire asupra lucrurilor, ci, mai mult, un travesti subtil care mă împiedică să mă identific în întregime. Îmi dau seama că amintirile mele, notate în jurnal, nu sînt doar incomplete, parţiale, greu de suprapus peste amintirile pe care le caut direct în memorie, ci, mai degrabă, că aceste amintiri nici nu sînt ale mele, ci ale unui personaj a cărui voce îmi este imperceptibil străină (ca atunci cînd nu-ţi recunoşti glasul pe reportofon).

Doar vocea. Căci toate celelalte, actele descrise, mi le asum. Ele chiar mă amuză, şi simt o oarece tandreţe faţă de cel care le-a făptuit. Alţii ar putea să-i reproşeze una-alta, dar ce contează – n-am trăit pentru ei, nu m-am descris pentru ei. Sînt însă mai reticent în privinţa acestei voci care se impune, *naratorul* jurnalului meu, acela care n-a zis ceea ce voiam eu să zică, care a ales pentru mine dintre faptele întîmplate şi care n-a jucat jocul acestui contract implicit pe care l-am făcut cu el: „ajută-mă să-mi aduc aminte".

Deşi ştia prea bine la ce activitate era convocat, şi că un jurnal bine întocmit nu e destinat decît celui care îl scrie, în pofida aparentei nepăsări în privinţa oricărei forme de efort literar de care-a dat dovadă de-a lungul paginilor, în ciuda unei sincerităţi deloc jucate, diaristul care eram nu s-a putut abţine *să facă pe naratorul*, deşi eu nu-mi doream decît o apropiere ingenuă de realitate. Aveam nevoie de transparenţă, de *copy & paste*. M-aş fi declarat mulţumit cu o compunere şcolară, ca acelea care-ţi povestesc în detaliu, deloc artistic, ultima vacanţă la mare, şi din care nu lipsesc nici mătuşica, nici bunica, nici borcănelul de dulceaţă, nici plimbărica pe malul mării, pe înserat, la cules de scoici. În locul acestora, disimulată insidios în ţipătoarea sa naivitate, văd bine că diaristul care eram (şi care, vai, încă mai sînt!) n-a făcut decît să povestească o poveste, dar mai ales, prin intermediul acelei poveşti, să construiască un personaj – acest personaj familiar şi îndepărtat în care, fireşte, nu pot crede.

Desigur, mi s-a întîmplat uneori (destul de rar), în jurnalul meu, să mă las dus, să fiu *adevărat*. Două-trei pasaje lirice care nu corespund personajului despre care vorbesc şi care par ieşite din gura sau din stiloul altuia. Am dat, recent, peste unul din aceste pasaje. Mi s-a părut atît de plicticos că l-am suprimat imediat. ▲

Silviu LUPAȘCU

În al nouălea cer (II)

În al nouălea cer (I) a fost publicat în *Dilema*, nr. 515/7-13 februarie 2003. Prima parte a eseului reprezintă o comparaţie între doctrina cosmologică identificată în fragmentele de gnoză folclorică românească antologate de Tudor Pamfile *(Cerul şi podoabele lui. După credinţele poporului român)*, Marcel Olinescu *(Mitologie românească)* şi Simion Florea Marian *(Înmormîntarea la români)*, pe de o parte, şi cosmologia gnostică a celor nouă sau zece ceruri, reconstruită de Herbert Leisegang *(Die Gnosis)* şi Kurt Rudolph *(Gnosis. The Nature and History of Gnosticism)* după aşa-numita „diagramă a ofiţilor", menţionată de Origen în *Contra Celsum*, VI, 25-38, şi după „teogonia Pleromei", refutată de Plotin în *Eneade*, II, 9, în tratatul intitulat *Împotriva celor care afirmă că Demiurgul lumii este rău şi că lumea este rea (gnosticii)*, pe de altă parte. *În al nouălea cer (II)* extinde acest demers comparatist asupra *Bibliotecii de la Nag Hammadi*.

În sistemele gnostice necreştine, aşa cum este cel respins de Plotin, asimilarea gnozei mîntuitoare şi traiectoria ascensională a sufletului prin cerurile intermediare ocupă locul central. Esenţial în toate scenariile gnostice ale mîntuirii individuale este traseul ascensional al sufletului omenesc prin cele şapte sau opt ceruri intermediare guvernate sau păzite de arhonţi, demoni şi puteri malefice. Scenariul post-mortem al trecerii sufletului prin vămile văzduhului, aşa cum este el redat în fragmentele narative antologate de Olinescu şi Marian, se situează în filiaţiune ideologică directă, probabil prin filiera bogomilismului sud-dunărean, cu doctrina gnostică arhaică a trecerii sufletului prin cerurile stăpînite de arhonţi. După apogeul bulgar din secolele X-XII şi după sîngeroasele persecuţii bizantine, Biserica bogomilă a dăinuit în Serbia şi Bosnia pînă în secolul al XV-lea, cînd majoritatea membrilor săi s-a convertit la islam *(cf.* Rudolph, *op. cit.*, p. 374-375), prin urmare era cu neputinţă ca ideile bogomile să nu pătrundă în spaţiul românesc medieval, fie prin colportarea textelor redactate în vechea slavonă bisericească, fie prin transmitere orală, în cadrul comunităţilor ţărăneşti. Legendele cosmogonice care au drept protagonişti pe Dumnezeu şi pe Satanail *(cf. Legendele românilor*, vol. I, *Legendele cosmosului*, Brill, p. 13-18, 23-27), precum şi tradiţia celor nouă ceruri, conturează un import de ideologie gnostică-bogomilică în spaţiul folcloric românesc. Apariţia episodică a Sfîntului Petru, la capătul punţii raiului *(cf.* Olinescu, *op. cit.*, p. 367), nu infirmă ipoteza gnostică, de vreme ce apostolii apar frecvent în scrierile gnostice creştine, lucru demonstrat de textele incluse în Biblioteca de la Nag Hammadi. Timp de un mileniu sau un mileniu şi jumătate, prin alchimia transmiterii textuale sau orale, anvergura iniţială a învăţăturilor gnostice a fost simplificată, redusă la esenţa mişcării ascensionale determinate de însuşirea gnozei mîntuitoare şi cenzurate de intervenţia pedepsei sau damnării. La rîndul ei, damnarea sufletelor păcătoase nu este rezultatul unei intervenţii teocratice directe, ci consecinţa aproape fatalistă a mecanicii justiţiei imanente din cerurile intermediare, aflate în puterea demonilor văzduhului. În spaţiul religios balcanic, predominant creştin, ţărănesc, Pleroma a fost înlăturată, împreună cu detaliile ei complexe, quasi-mitologice, dar în locul ei, în spaţiul folcloric-narativ, nu a fost aşezată întotdeauna Trinitatea creştină, ci a rămas, mai curînd, în virtutea unei dinamici gnostice inerţiale, prezenţa nebuloasă, îndepărtată, a Dumnezeului-Tată, apropiată ca imagine de „Dumnezeul necunoscut", *Propator* sau „Tatăl a toate" din sistemele gnostice *(cf. Apocryphon-ul lui Ioan*, Berlin Codex, Papyrus Berolinensis 8502, 22, 19 – 26, 2, in Rudolph, *op. cit.*, p. 63-64; *Nag Hammadi Corpus*, Robinson, p. 104-123). În scrieri copte incluse în Biblioteca de la Nag Hammadi, precum *Binecuvîntatul Eugnostos* (74, 20 – 75, 10) şi *Sophia lui Iisus Christos* (98, 20 – 99, 15), Domnul universului este numit „StrăMoşul fără început" *(cf. Nag Hammadi Corpus*, III, 3 şi III, 4, Robinson, p. 227).

„Arhonţii", „portarii" şi „încasatorii de taxe" pentru trecerea prin „barierele" cerurilor intermediare descrise în textele gnostice se regăsesc în „demonii văzduhului" şi „dracii-vameşi" din tradiţiile folclorice antologate de Olinescu şi Marian. În *Contra Celsum* (VI, 30; VII, 40), Celsus (secolul II d.H.), partenerul polemic al lui Origen, îi ia în derîdere pe ofiţii care învaţă pe de rost nume secrete şi incantaţii magice pentru a se adresa „iluştrilor portari", pe parcursul ascensiunii sufletului prin sferele planetare demonice. După ce trece de „bariera răului" sau firmament, sufletul traversează „porţile veşnic închise ale arhonţilor" şi trebuie să dobîndească, prin formule misterioase şi rugăminţi, favoarea fiecăruia dintre paznicii staţiilor planetare. După moarte, sufletul este înconjurat de şapte arhonţi, care îşi exercită puterile malefice asupra sa, şi de şapte „îngeri de lumină", care îi vin în ajutor, concomitenţă a prezenţei demonice şi a prezenţei angelice păstrată în versiunile lui Olinescu şi Marian. Ca exemplu, Origen citează cuvintele propiţiatorii prin care sufletul trebuie să se adreseze lui Astaphaeus, arhontele care guvernează sfera planetei Venus: „Astaphaeus, stăpîn al celei de a treia porţi, veghetor peste sursa primordială de apă, întoarce-ţi privirea spre un iniţiat care a fost purificat de spiritul unei virgine, *Sophia*, lasă-mă să trec, tu, cel care contempli esenţa lumii. Fie ca graţia să fie asupra mea, tată, îngăduie să fie asupra mea!" *(cf.* Origen, *Contra Celsum*, VI, 27, Chadwick, *op. cit.*; Rudolph, *op. cit.*, p. 172-173).

Codex Askewianus conţine două tratate redactate în coptă, cunoscute sub numele *Pistis Sophia* sau „credinţă înţelepciune" *(ca.* 250-300, prima carte; *ca.* 300-350, a doua carte). În cuprinsul acestor scrieri, compuse în stilul evangheliilor gnostice, Iisus le povesteşte discipolilor Săi, reuniţi pe Muntele Măslinilor sau pe ţărmul oceanului, călătoria de traversare a lumilor eonilor şi arhonţilor, a căror putere a înfrînt-o. Iisus o întîlneşte pe Pistis Sophia, „singură şi îndurerată", sub cel de al treisprezecelea eon, şi istoriseşte aventurile şi lamentaţiile acestei fiinţe, care a căzut din rangul celest al celui de al treisprezecelea eon în regatul materiei, în concordanţă cu schema valentiniană. Prin acţiunea Sa mîntuitoare, Iisus restaurează armonia celestă şi o înalţă pe Pistis Sophia în locul ei de origine. Spaţiul celest este guvernat de ordinea teocratică a „Dumnezeului care nu poate fi numit", sub care se află „comoara de lumină", locuită de doisprezece salvatori şi nouă paznici, şi „locul drepţilor", locuit de cei şase „mari prinţi": Jeu, „paznic al marii lumini"; Melchisedec; „marele şi bunul Sabaoth", paznic al „porţii vieţii", însoţit de cei doi „mari conducători", care eliberează sufletele de suferinţele pe care le îndură din partea arhonţilor; în locul intermediar al „porţii vieţii" domneşte „marele şi bunul Iao", înconjurat de „micul Iao, cel bun", de „micul Sabaoth, cel bun" şi de îngeri. Justiţia divină este adusă la îndeplinire de „Fecioara de lumină", care judecă sufletele şi decide damnaţiunea eternă sau fericirea eternă. Ea verifică dacă sufletele au primit „misterele de lumină" şi „sigiliile botezului": cele care au primit iniţierea sînt sigilate, iar cele care au săvîrşit o crimă sînt expulzate în tenebrele exterioare, unde sînt distruse. Sub „comoara de lumină" se află „locul din partea stîngă", care cuprinde *kerasmos*-ul sau „lumea apusului de soare", în care domneşte „marele şi nevăzutul Propator", însoţit de Barbelo şi de „cei de trei ori puternici". Urmează cei doisprezece eoni, în care materia se amestecă gradual cu lumina, iar sfera *heimarmene* separă cei doisprezece eoni de lumea terestră: ea are două porţi, prin care sufletele intră în lume sau ies din lume, „poarta oamenilor" şi „poarta zeilor", numite şi „porţile Soarelui", pentru că se află la polii Soarelui. Prin cuvintele pe care le adresează discipolilor, Iisus îi inspiră şi luminează „omul de lumină" care se află în fiecare dintre ei. În cel de al doilea tratat, Iisus, numit şi Aberamentho, descrie în faţa comunităţii apostolice pe „arhonţii destinului" şi pedepsele îngrozitoare pe care ei le aplică sufletelor omeneşti. Pentru a înlătura temerile auditoriului, Iisus celebrează misterele care aduc purificarea de păcat, dar manuscrisul, în parte distrus, nu conţine decît primul mister, „botezul cu apă". Revelaţia continuă şi este concluzionată printr-o expunere despre soarta cu care se va confrunta sufletul omului păcătos, după moarte. A doua carte din Codex Askewianus conţine o rugăciune pe care Iisus o adresează „Tatălui comorii de lumină", în numele discipolilor Săi: „Tu, Tată al Paternităţii infinitului, ascultă-Mă de dragul discipolilor Mei, pe care i-am adus dinaintea Ta, pentru ca ei să creadă în toate cuvintele adevărului Tău! Dăruieşte tot ceea ce Eu cer de la Tine, deoarece Eu cunosc numele Tatălui comorii de lumină!" *(cf. New Testament Apocrypha*, vol. I, *Gospels and Related Writings*, Schneemelcher şi McL. Wilson, p. 361-369; Leisegang, *op. cit.*, cap. 12).

Avatarurile sufletului în călătoria ascensională sînt menţionate şi în cele două *Cărţi ale lui Jeu*, care aparţin unui stadiu tardiv al gnosticismului (Codex Brucianus, datat, cu aproximaţie, între secolul III şi secolul X d.H.). Staţiile Pleromei, denumite „însemne" şi „sigilii" ale „comorilor" din înalt, sînt descrise în detaliu şi reprezentate prin desene şi diagrame. Iisus comunică discipolilor instrucţiunile ascensiunii prin cerurile intermediare şi îi sfătuieşte să-şi sigileze sufletul cu puterea numelor magice şi numerelor magice: „După ce părăsiţi trupul şi ajungeţi în primul eon şi arhonţii acelui eon vă ies în cale, să vă sigilaţi cu acest sigiliu: numele *Zozeze*. Să îl pronunţaţi o singură dată, să apucaţi numărul 1119 cu amîndouă mîinile." Alte nume secrete sînt *protethpersomphon chus* şi *eaza zeozaz zozeoz*. Atunci cînd arhonţii primului eon aud aceste nume, vor fi înfricoşaţi, se vor îndepărta spre apus, în partea stîngă, iar sufletul va putea să urce netulburat în cel de al doilea cer: „...pentru ca voi să puteţi aduce la îndeplinire cuvintele Mele şi să vă eliberaţi de arhontele acestui eon şi de capcanele sale, care nu au sfîrşit. Dar voi sînteţi discipolii Mei, grăbiţi-vă să primiţi cu grijă cuvîntul Meu pentru voi înşivă, pentru ca să-l cunoaşteţi, iar arhontele acestui eon să nu se poată lupta cu voi..." Cu diferite nume şi invocaţii magice, acest scenariu se repetă la fiecare treaptă a ascensiunii, pînă la cel de al unsprezecelea eon. Dincolo de pragul celui de al doisprezecelea eon, sufletul intră în Pleroma alcătuită din „marele Dumnezeu nevăzut", din „marele Spirit neprihănit" şi din cei douăzeci şi patru de dumnezei „nevăzuţi" şi „nenăscuţi", faţă de care trebuie să declare, de asemenea, nume, sigiliu şi număr. O dată cu al paisprezecelea eon începe împărăţia sfinţeniei, în care sufletul nu poate intra decît prin „misterul iertării păcatelor" *(cf. New Testament Apocrypha*, vol. 1, *Gospels and Related Writings*, Schneemelcher şi McL. Wilson, p. 370-373; Rudolph, *op. cit.*, p. 173). Această trecere mediată de cunoaşterea şi pronunţarea numelor şi numerelor magice are drept corespondent în spaţiul folcloric românesc întîlnirea sufletului, pe puntea raiului, ultima şi cea mai severă dintre vămi, cu „cîinele", „pisica" şi „omul": „Pisica se repede la suflet, pentru a-l ispiti cu ispitele pămînteşti, dar cîinele credincios se repede la ea şi n-o lasă. Vine atunci un om, şi dacă sufletul are o para la deget, o dă şi scapă, trecînd puntea pînă la poarta raiului..." *(cf.* Olinescu, *op. cit.*, p. 367; Marian, *op. cit.*, p. 290). În economia salvării gnostice, gestul de a da „paraua" joacă un rol identic cu pronunţarea numelor şi numerelor magice, cu însuşirea gnozei sigiliilor. „Banul" dat „omului", „banii" şi „colacii" daţi vameşilor reprezintă elementele ritualice prin care se înlătură barierele succesive de la intrarea în împărăţia paradisiacă, prin care se deschide accesul spre spaţiul nelimitat locuit de libertatea salvării.

Biblioteca de la Nag Hammadi configurează acelaşi cadru al mîntuirii gnostice, al eschatologiei individuale. *Evanghelia adevărului*, 34, 35 – 35, 5, demonstrează afinităţi textuale valentiniene atunci cînd afirmă: „Acesta este cuvîntul evangheliei despre revelaţia Pleromei, pentru cei care aşteaptă salvarea care vine din înalt." *(cf. Nag Hammadi Corpus*, I, 3 şi XII, 2, Robinson, p. 47) În *Apocryphon-ul lui Iacov*, 8, 30-35, Iisus se adresează apostolilor şi în special lui Iacov cu următoarele exhortaţii: „Şi de multe ori v-am spus vouă, iar de asemenea ţie singur, Iacov, ţi-am spus: Salvaţi-vă! Şi ţi-am poruncit ţie să Mă urmezi şi te-am învăţat ce să spui dinaintea arhonţilor." După plecarea lui Iisus, Iacov şi Petru înaintează pe calea ascensională, parcurg două ceruri, dar se întorc în mijlocul comunităţii alcătuite din apostoli şi ucenici *(cf. Nag Hammadi Corpus*, I, 2, Robinson, p. 33, 36). În *Prima apocalipsă a lui Iacov* (25, 25 – 28, 15), Iisus îi dezvăluie lui Iacov misterul despre cele „douăsprezece hebdomade", despre cele „şaptezeci şi două de ceruri", aflate sub autoritatea celor „doisprezece arhonţi". Puterea aflată pe cea din urmă poziţie ierarhică a zămislit îngeri şi nenumărate oştiri celeste, iar Dumnezeul necunoscut şi îndepărtat este numit „Cel ce este", în concordanţă cu *Ieşirea*, 3, 14. Iacov este sfătuit să ajungă la „Cel ce este", să se înalţe prin *gnosis* sau cunoaştere redemptoare dincolo de cerurile intermediare, să îşi piardă propria identitate şi sinele în „Cel ce este", prin suferinţele martiriului şi *unio mystica*, dar se teme de puterile şi de oştirile arhonţilor, care s-au înarmat împotriva sa: „Şi tu nu vei mai fi Iacov, eşti mai curînd Cel care este." Deşi mîntuirea lui Iacov este menită desăvîrşirii pentru că Iisus a biruit oştirile arhonţilor şi a deschis calea celestă spre „Cel ce este", Iacov însuşi trebuie să parcurgă calvarul înfruntării arhonţilor şi să rostească răspunsurile rituale, în măsură a-i asigura trecerea: „Iacov, iată, acum îţi voi revela mîntuirea ta. (...) Te vei înălţa la ceea ce este al tău." În continuare, textul aminteşte despre trecerea „prin respiraţia acestui arhonte care este numit Adonaios" *(id.* 30, 5 – 31, 15-30 şi 32, 25 – 36, 5; *cf. Nag Hammadi Corpus*, V, 3, Robinson, p. 262-267). *A doua apocalipsă a lui Iacov* (55, 5-15 şi 56, 20) îl înfăţişează pe „cel drept" în calitate de călăuzitor al sufletelor gnosticilor prin „uşa" împărăţiei cereşti: „Iar cei care doresc să intre şi caută să umble în calea care se află dinaintea uşii, deschide uşa cea bună prin tine. Iar ei te urmează, ei intră şi tu îi însoţeşti înăuntru şi dai o răsplată fiecăruia dintre ei care este pregătit să o primească. (...) Iată, îţi voi revela acele lucruri pe care nici cerurile, nici arhonţii lor nu le-au cunoscut." *(cf. Nag Hammadi Corpus*, V, 4, Robinson, p. 273-274) *Discursul despre cel de al optulea şi cel de al nouălea* (56, 15 – 63, 15), un tratat hermetic compus, cu aproximaţie, în secolul II d.H., în Egipt, în aria culturală a templului lui Hermes Trismegistus din Diospolis, descrie călătoria mistagogului şi a iniţiatului în ogdoadă şi în al nouălea cer, precum şi uniunea mistică dintre călătorii ascensionali şi Mintea universală sau „Zeul nevăzut", invocat prin numele magice Zoxathazo şi Zozazoth: „Tată Trismegistus! Ce voi spune? Noi am primit această lumină. Iar eu, la rîndul meu, văd aceeaşi viziune în tine. Şi eu văd al optulea şi sufletele care se află în el şi îngerii cîntînd un imn celui de al nouălea şi puterilor sale. Şi văd cum el (Hermes), cel care are putere asupra tuturor, îi creează pe cei care se află în spirit. (...) Mai degrabă, treaptă după treaptă, el (iniţiatul) înaintează şi intră în calea nemuririi. Şi în felul acesta el intră în înţelegerea celui de al optulea, care îl revelează pe cel de al nouălea." *(cf. Nag Hammadi Corpus*, VI, 6, Robinson, p. 324-326)

Traiectoria pe care o parcurge sufletul, după moarte, constituie un element comun al textelor gnostice şi al textelor folclorice despre vămile văzduhului. Viziunea amplă a teogoniei şi cosmogoniei gnostice, reprezentarea universului, a celor nouă ceruri, traumele şi beatitudinile ascensiunii, care se desfăşoară pe fundalul unei complexe teologii a mîntuirii şi damnării, a înfruntării dintre bine şi rău, întregesc simplitatea ţărănească a rohătcilor şi zaplazurilor dintre pămînt şi cer. Imaginarul folcloric despre vămile văzduhului îşi are originea în imaginarul gnostic al eonilor şi arhonţilor, al trecerii iniţiaţilor prin sferele planetare şi cerurile intermediare, dar fragmentele desprinse din bogăţia labirintică a acestor învăţături arhaice sînt la fel de greu de recunoscut în textura naraţiunilor populare ca şi pietrele luate din ruinele cetăţilor antice, folosite pentru a alcătui structura de rezistenţă a zidurilor caselor de ţară. Hazardul transmiterii acestei gnoze mîntuitoare, timp de două milenii, nu este răscumpărat decît prin persistenţa şi vitalitatea credinţelor şi ritualurilor care mediază trecerea sufletului între lumea văzutelor şi lumea nevăzutelor, căci este vai şi amar de sufletul care nu a învăţat numele, numerele şi formulele magice sau nu poartă cu sine banii, lumînările şi colacii cu ajutorul cărora va ajunge teafăr la celălalt capăt al punţii raiului, în al nouălea cer... ▲

Wolf LEPENIES

Moştenirea uitată

Fundamentele franceze ale politicii americane

Wolf Lepenies este unul din cei mai impozanţi intelectuali ai Germaniei contemporane. Sociolog, profesor la Freie Universität Berlin, deţinător, în 1991-1992, al Catedrei Europene la Collège de France, rector, vreme de 15 ani, al Institutului de Studii Avansate din Berlin (Wissenschaftskolleg zu Berlin, probabil cel mai important institut de acest tip din Europa), el a debutat editorial în 1969, cu o lucrare intitulată „Societate şi melancolie". Au urmat numeroase alte volume (traduse ulterior în engleză, franceză, japoneză, suedeză, spaniolă şi portugheză), ultimul, masiv, dedicat lui Sainte-Beuve. Wolf Lepenies este membru al Institutului Aspen din Berlin, al Academiei Regale de Ştiinţă din Stockholm, al Academiei Germane pentru Limbă şi Poezie şi al multor altor asemenea prestigioase instituţii din întreaga lume. Este doctor honoris causa *la Sorbona, Ofiter al Legiunii de Onoare franceze, laureat al mai multor premii şi distincţii. A ţinut conferinţe în toate marile universităţi de pe glob, a contribuit decisiv, după 1989, la înfiinţarea unor Institute de Studii Avansate în Europa de Est (între care „New Europe College", la Bucureşti). Erudit, plin de umor, ingenios, „european" în chip exemplar, Wolf Lepenies participă cu pasiune la toate dezbaterile importante ale contemporaneităţii. În acest sens, e caracteristic faptul că a acceptat, în urmă cu doi ani, să devină colaborator permanent la* Süddeutsche Zeitung, *pe teme de actualitate.* Dilema *e mai mult decît onorată să preia în paginile sale, începînd din acest număr, articolele semnate de Wolf Lepenies în cunoscutul cotidian, oferind astfel cititorilor săi ocazia de a frecventa la Bucureşti unele „trufandale" occidentale. Mulţumim redacţiei* Süddeutsche Zeitung *pentru amabilitatea de a ne fi îngăduit acest „import" gazetăresc şi, fireşte, lui Wolf Lepenies, care s-a declarat încîntat să colaboreze la* Dilema. ***(Andrei Pleşu)***

SUA vor cîştiga un război împotriva Irakului. Rămîne însă de văzut dacă îşi vor putea menţine supremaţia şi în privinţa disensiunilor diplomatice legate de iminenţa acestui război. În Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite nu s-au opus doar China şi Rusia, aşa cum s-a întîmplat de obicei. O altă mare putere cu drept de veto, Franţa, s-a opus americanilor printr-un gest ce indică o conştiinţă de sine şi chiar o oarecare înfumurare.

Ministrul francez de Externe, Dominique de Villepin, a explicat că ţara lui va depune propria rezoluţie dacă SUA vor merge prea departe cu revendicările lor faţă de Irak. Ba chiar a afirmat că nu este exclus ca Franţa să se opună în Consiliul de Securitate rezoluţiei americane, exagerate, după părerea sa. Ultima dată cînd s-a întîmplat aşa ceva a fost în 1956, în războiul din Suez.

Există alte motive pentru iniţiativa Franţei decît dorinţa de a juca, măcar pe scena diplomaţiei, un rol principal. Atît Franţa cît şi Rusia sînt parteneri comerciali tradiţionali ai Irakului şi au acolo interese economice importante. Dar nu doar acesta este motivul neînţelegerilor cu SUA. Există şi motive istorice, care acum devin din ce în ce mai virulente.

De ce nu a pus Jacques Chirac problema reluării inspecţiilor ONU – chiar cu suport militar – decît foarte tîrziu şi aparent fără vreo înţelegere prealabilă cu SUA şi nu a făcut-o mai devreme, de exemplu în iulie sau iunie anul acesta, în interviul său din *Le Monde?* Michael Walzer crede că refuzînd un război ce are drept scop schimbarea regimului irakian, Franţa dă dovadă de independenţă. Şi într-o conferinţă la Princeton a mai adăugat: „Unde este gaullismul de care avem acum atîta nevoie?".

În această interogaţie se vede limpede ce întorsătură paradoxală a luat conflictul americano-francez, care este de fapt strîns legat de Charles de Gaulle. Ambiţiile de putere mondială ale marelui general au fost luate la cunoştiinţă de către americani uneori cu un soi de amuzament, alteori cu supărare. Atunci cînd Jacqueline Kennedy de la Casa Albă îl curta pe ministrul francez de Externe André Malraux, o făcea ţinînd cont de un calcul politic al administraţiei americane: cine admira cultura franceză fără rezerve, putea să ia peste picior încercările Franţei de a rămîne în continuare o putere mondială (cu ajutorul „Force de frappe"). Astăzi americanii ar trebui să se întrebe dacă nu cumva au mers prea departe cu batjocura.

Cea mai mare putere militară din istorie nu se aştepta la opoziţia francezilor. Imperiul american, care se recomandă din ce în ce mai des ca o misiune civilizatoare, ar avea însă mult de profitat de pe urma unei susţineri franceze. Americanii sînt oarecum supăraţi pe francezi pentru că aceştia nu recunosc în politica americană propria istorie şi ambiţiile franceze din trecut.

Mesianismul imperialist al americanilor nu are ca model doar Franţa, ci şi Anglia. Astfel, Tony Blair a putut să convingă majoritatea englezilor că susţinerea fără rezerve a politicii americane ar fi un fel de redobîndire a imperiului. Francezii nu se pot însă amăgi cu o asemenea iluzie. Şi nici nu prea le rămîne altceva de făcut decît să privească escapada americană. Dar nu sînt dispuşi să supună fără luptă „Imperiul limbii şi al obiceiurilor" lor, cum îl numea Tocqueville.

Credinţa mesianică a americanilor în înţelepciunea propriei lor civilizaţii este veche: ea exista încă de pe vremea primelor colonii înfiinţate de Lumea Nouă; această credinţă revendică o lume mai bună. Întrebaţi dacă valorile civilizatoare pot fi impuse şi prin violenţă, nu doar prin convingere, fondatorii au decis că există o „diplomaţie mesianică": împotriva intervenţiilor militare şi a politicii autoritare trebuie luptat, pe termen lung, cu argumente morale. Cînd era ministru de Externe în timpul administraţiei lui Monroe, John Quincy Adams, cel ce avea să fie preşedinte în 1921, scria: „America nu se angajează în campanii externe pentru a extermina răul. America îşi doreşte ca peste tot să domnească libertatea şi neatîrnarea. Dar noi luptăm numai pentru libertatea şi neatîrnarea noastră. America ar putea deveni dictatorul întregii omeniri. Dar atunci n-ar mai avea suflet."

Nu americanii, ci francezii au ajuns primii la concluzia că progresul social, libertatea şi civilizaţia ar putea fi impuse şi cu forţa. După 1792, Revoluţia Franceză a căpătat un caracter mesianic, care întrevedea în războaiele externe o continuare firească a revoluţiei din interior. Democraţia devenea războinică cu cele mai bune intenţii. Ideea că lumea nu va fi sigură şi stabilă pe termen lung decît în momentul în care democraţia şi drepturile omului se vor impune, chiar şi cu forţa, peste tot, este o idee profund franceză. Această idee a influenţat în mod plenar politica americană.

Ea este din ce în ce mai vizibilă atunci cînd americanii încearcă să scrie cu mîndrie despre istoria imperialismului; ei s-au prefăcut multă vreme că propriile cuceriri coloniale ar fi fost luate sub oblăduire din întîmplare, nu intenţionat. Aparent împotriva voinţei lor şi pentru mult timp aproape fără ca propriii politicieni să observe, SUA au devenit o putere mondială. Printre altele, fostul ambasador al SUA în Iugoslavia, Warren Zimmermann, a năruit această legendă. Într-o carte publicată recent – *First Great Triumph* – el a descris cît de sistematic şi-au construit SUA imperiul. Războiul era de fiecare dată ultimul mijloc la care s-a recurs, dar era întotdeauna un mijloc legitim. Pentru că pînă la urmă nu era vorba doar de cuceriri americane, ci de extinderea civilizaţiei vestice.

Războiul pentru impunerea propriilor valori de civilizaţie este mai degrabă o idee franceză decît una americană. Această observaţie dă viitorului conflict americano-francez o profunzime istorică. Americanii sînt supăraţi pe francezi pentru că ei sînt inconsecvenţi în ceea ce priveşte propria tradiţie. Francezii nu vor să-i urmeze pe americani bazîndu-se pe tradiţia unei diplomaţii care refuză războiul şi care se întemeiază pe puterea de convingere a moralei – o diplomaţie care a fost dezvoltată de primii americani.

traducere de Matei MARTIN

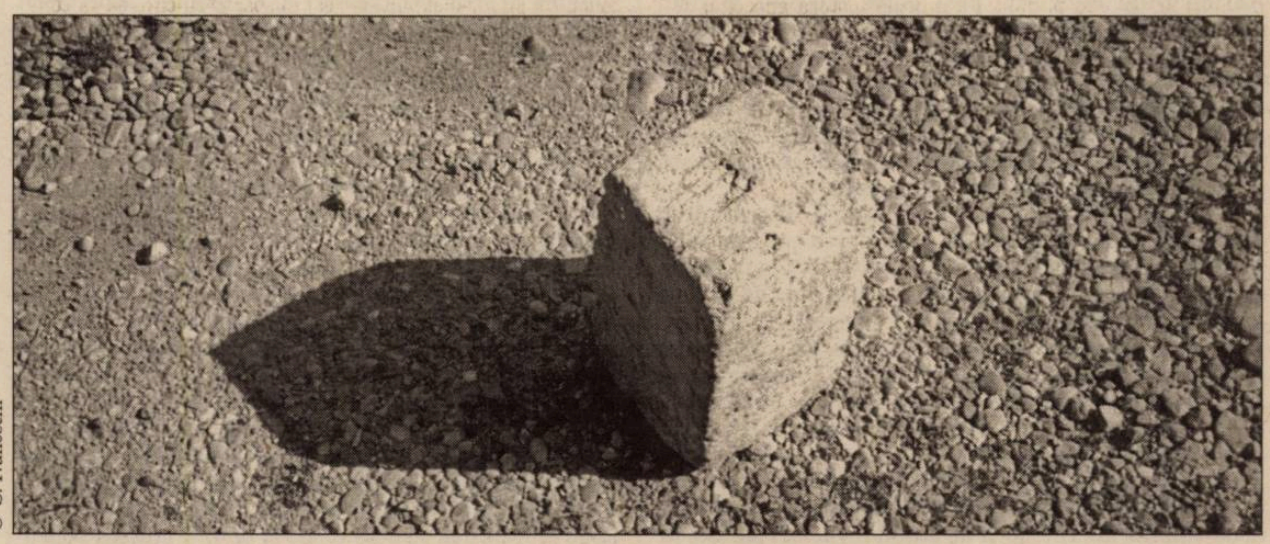

© S. Ivanoschi

O alianţă provizorie

Poziţia comună faţă de intervenţia anglo-americană în Irak, adoptată de Germania, Franţa şi Rusia, nu vine din aceleaşi izvoare şi nu se va vărsa probabil în aceeaşi mare. Pe plan intern, preşedintele Putin anunţă o schimbare menită nu atît să-i aducă noi aliaţi, cît să-i domolească pe mai vechii adversari. „Încrederea" şi „prietenia" declarate de preşedintele SUA nu erau de natură să placă oamenilor cu funcţii în administraţia rusă, celor din „structurile de forţă" (serviciile secrete, militarii), convinşi că, orice ar spune, americanii vor face tot ce le stă în putinţă pentru ca să împiedice Rusia să-şi recapete măreţia şi puterea.

Un analist rus, Andrei Piontkovski, analizează această schimbare a poziţiei, în preliminariile celui de al doilea război din Golf, arătînd că, pînă la un punct, Vladimir Putin s-a mulţumit cu rolul de mediator între poziţiile americanilor şi cele ale europenilor (Franţa şi Germania). Cînd şi-a anunţat intenţia fermă de a se opune prin veto rezoluţiei Consiliului de Securitate şi apoi prin tot ce a spus, conducerea Rusiei a trecut de partea establishment-ului militar şi diplomatic intern, ostil parteneriatului ruso-american: „De mult timp, aceşti oameni păstrau tăcerea, dar acum au găsit un bun prilej de a se exprima, aliniindu-se la poziţiile adoptate de Franţa şi Germania. Putin a încercat să reziste şi a vorbit într-un discurs la Kiev (înainte de declanşarea acţiunii militare) de necesitatea unor măsuri mai severe faţă de Irak şi a avertizat că nu ar trebui cedat anti-americanismului. Dar, în cele din urmă, el a cedat, prins între presiunile propriilor camarazi din conducerea rusă şi influenţele exercitate de Paris şi de Berlin. Însă – subliniază Piontkovski – ar fi eronat să se creadă, aşa cum o fac unii în Franţa şi în Germania, că aceia care, în Rusia, se opun liniei americane în Irak sînt în mod esenţial «prietenii europenilor». De fapt, e vorba de mediile anti-occidentale". Referindu-se la aceeaşi realitate, Natalie Nougayrede scria în *Le Monde:* „Diminuarea influenţei ruseşti în Asia Centrală, consimţămîntul dat ţărilor baltice pentru intrarea în NATO, dezactivarea radarului rus din Cuba şi desfiinţarea unei baze militare din Vietnam au fost tot atîtea concesii nerăsplătite (...) În materie de politică externă, a venit ora adoptării unui ton mai patriotic, mai naţionalist, pentru a reafirma linia specifică rusă, exprimată deja prin legăturile întreţinute cu Irakul, cu Iranul şi cu Coreea de Nord. Contextul politic interior din Rusia va influenţa, la rîndul lui, desfăşurarea evenimentelor. În pregătirea alegerilor din decembrie 2003, o parte din administraţia de la Kremlin, din anturajul apropiat al lui Putin, ar fi favorabilă adoptării unui discurs «patriotic» cu conotaţii anti-occidentale, colectînd astfel voturile date comuniştilor şi ar putea obţine majoritatea în Duma".

Rusia are motivele ei să se opună instaurării unei lumi unipolare, mereu cu nostalgia simetriei celui de al doilea pol, asigurat de ea. Absenţa comunicatului comun după recenta întîlnire de la Sankt-Petersburg, unde preşedinţii Chirac şi Putin împreună cu primministrul Schroeder au discutat consecinţele victoriei americane, pare a exprima esenţa unei alianţe de circumstanţă: Rusia nu va putea fi redusă la dimensiunile unei ţări europene printre altele; tendinţa ei va fi mereu aceea de a-şi apăra propriile interese (preţul petrolului, Cecenia); ea va accepta, în prezent, orice susţinere diplomatică sau de altă natură, oferind în schimb un sprijin enigmatic în numele trecutului. **(M. B.)**

▲

Zilele culturii române din Basarabia

La optzeci şi cinci de ani de la istorica unire a Basarabiei cu ţara, printr-un act de voinţă a poporului dar şi a oamenilor politici, care au ştiut atunci să lase deoparte interese mărunte şi orgolii personale, Fundaţia Culturală Română a organizat – conform unei tradiţii deja încetăţenite în peisajul cultural al fiecărei primăveri bucureştene – „Zilele culturii basarabene“. Deschisă de preşedintele Fundaţiei Culturale Române, acad. Augustin Buzura, în prezenţa unui numeros public şi a directorului Oficiului guvernamental pentru gestionarea relaţiilor cu Republica Moldova, Adrian Bălănescu, manifestarea a prilejuit un număr de simpozioane, mese rotunde, lansări de carte şi concerte care, în zilele de 8 şi 9 aprilie, au adunat în sala mare a Fundaţiei, în sala de expoziţii şi în ateliere de lucru un mare număr de participanţi, invitaţi de peste Prut şi din ţară, prestigioşi oameni de ştiinţă, scriitori, profesori, studenţi şi elevi.

Toate acestea au antrenat şi participanţi de marcă, şi spectatori entuziaşti, dar probabil că două au fost cele mai bogate întîlniri, mai pline de substanţă şi au avut cei mai numeroşi vorbitori: simpozionul *Identitate naţională şi integrare culturală,* care a pus în discuţie problemele păstrării şi dezvoltării identităţii naţionale prin integrare culturală în condiţiile noii Europe şi ale politicilor ei identitare (simpozion la care au avut intervenţii substanţiale academicienii Florin Constantiniu, moderatorul discuţiilor, Alexandru Moşanu, Ştefan Ştefănescu şi Alex. Zub, istoricul Ion Varta şi alţii) şi discuţia despre literatura română din Basarabia, specificul ei în cadrul literaturii române unitare şi felul în care aceste probleme se reflectă în „Istoria deschisă“ a literaturii române din Basarabia a criticului şi eseistului Mihai Cimpoi, membru de onoare al Academiei Române, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, carte ajunsă la a treia ediţie în recenta apariţie de la Editura Fundaţiei Culturale Române. Moderată şi însufleţită de profesorul Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, bucurîndu-se şi ea de o foarte largă participare (acad. Augustin Buzura, prof. Adrian Dinu Rachieru, prof. Alex. Moşanu, criticul Daniel Cristea-Enache ş.a.), discuţia a avut o dimensiune analitică şi o convergenţă care vor genera – aşa cum s-a stabilit – un grupaj de texte promise uneia din cunoscutele reviste de cultură din Capitală. Ea va putea astfel servi mai departe unei dezbateri care este utilă şi autorului, şi reaşezării unei altfel de înţelegeri a patrimoniului nostru cultural comun.

Manifestările legate de carte, istorie, literatură şi publicaţii s-au continuat cu dezbaterea prilejuită de apariţia numărului jubiliar 100 al revistei *Contrafort* şi de rolul său în medierea politicilor culturale de o parte şi de alta a Prutului; directorul revistei, V. Gârneţ, redactorul-şef, V. Ciobanu, şi o mulţime de vorbitori au discutat, în deplină libertate de opinii, orientarea, realizările şi perspectivele *Contrafortului,* al cărei colectiv redacţional a şi fost premiat – împreună cu acad. Mihai Cimpoi pentru cartea sa – cu premiul pe anul 2002 al Fundaţiei Culturale Române. S-au mai prezentat, în cadrul reuniunii, şi trei apariţii recente: cele două volume ale culegerii de studii *Structuri politice în Europa centrală şi de sud-est* (Editura Fundaţiei Culturale Române), coordonate de prof. Ioan Scurtu, volumul de documente *Moldova şi Ţara Românească în timpul domniilor regulamentare. Documente inedite din arhivele din Federaţia Rusă, Ucraina, Republica Moldova*, de Ion Varta şi Tatiana Varta (Editura Cartdidact, Chişinău) şi *Documentări politice*, volum cuprinzînd scrieri politice ale lui Const. Stere, îngrijit de Iurie Colesnic (Editura Museon, Chişinău).

Manifestările au fost încununate de deschiderea unei expoziţii de artă plastică (sculptură, pictură şi grafică) ale artiştilor din Republica Moldova, vernisată de criticul Pavel Şuşară în prezenţa lui Anatol Rurac, preşedintele Uniunii Artiştilor Plastici din Republica Moldova, şi de concertul studenţilor de la Academia de Muzică, Teatru şi Artă Plastică din Chişinău, avînd ca solişti pe Iulia Vrancea, Ilinca Vartic şi Dumitru Hanganu, concert prezentat de criticul muzical Clemansa Firca. Succesul acestor manifestări şi ambianţa serioasă şi stimulatoare în care s-au desfăşurat în general lucrările acestor întîlniri anunţă o dezvoltare pe măsură a comunicării şi a colaborării dintre oamenii de artă şi de cultură de pe ambele maluri ale Prutului, pe care nu le unesc încă decît seraficele poduri de flori.

Cronicar

Alexandru ZUB

Dominaţie geopolitică şi modernizare

Aşa s-ar putea defini amprenta pusă de protectoratul rus în ţările române, timp de cîteva decenii, în prima parte a secolului XIX, pe seama unor mutaţii produse mai înainte încă, în cadrul „chestiunii orientale“. Pentru români, rezolvarea acestei crize era vitală, din capul locului, însă ea a durat secole în şir, pînă în preajma războiului ce avea să le aducă desăvîrşirea unităţii de stat. Deja în secolul XVIII, criza devenise cronică, generînd la răstimpuri războaie, ocupaţii militare, proiecte de reformă etc. A.D. Xenopol le-a cuprins într-o „serie istorică“, spre a le sesiza o anume coerenţă, conexiunile cu alte „serii“, logica degajabilă dintr-un segment sau altul. Dacă, la timpul său, marele istoric nu avea cum să-i urmărească toate implicaţiile, posteritatea istoriografică a împins cercetarea mai departe, pe multe planuri, publicînd surse, iniţiind restituiri fragmentare sau de ansamblu, propunînd noi sinteze. Nici un istoric de seamă nu s-a putut sustrage tentaţiei de a studia mai profund o asemenea temă, a cărei miză în definirea statutului nostru geopolitic şi a modernizării e considerabilă.

Între dominaţie absolută şi anexiune, astfel caracteriza, nu demult, un specialist în domeniu *Protectoratul Rusiei asupra principatelor române*, examinînd situaţia pe o durată de opt decenii, spre a conchide că imperiul ţarist a rămas consecvent în această atitudine[1]. Este ceea ce ne dezvăluie şi explorările de arhivă întreprinse concomitent de Ion Varta la Moscova, Odessa, Chişinău, în legătură cu revoluţia de la 1848 în ţările române[2], explorări continuate cu Tatiana Vartic în acelaşi spaţiu pentru epoca regulamentară[3].

Dacă documentele privitoare la revoluţia paşoptistă puneau în lumină componenta rusă a represiunii, adăugînd numeroase ştiri noi şi făcînd posibile alte exegeze, cu figuri de prim plan (K. Nesselrode, P. Kiseleff, A. Lüders, A. Duhamel, K. Kotzebue ş.a.), noua serie de *inedite* (aproape trei sute) cu referire la *Moldova şi Ţara Românească în timpul domniilor regulamentare* se vădeşte nu mai puţin importantă, îndeosebi prin rapoartele agenţilor diplomatici şi consulari ai imperiului protector, la care se adaugă documente emise de moldoveni şi munteni pe teme afine sub domniile lui M. Sturdza, Al. D. Ghica, G. Bibescu. „Rusia este omniprezentă“, conchide cu bună justificare acad. Dan Berindei într-un *Cuvînt înainte* menit a sublinia aportul documentar al volumului, aport deloc neglijabil faţă de întreaga bibliografie a chestiunii.

În adevăr, direct, prin reprezentanţii ei, sau indirect, prin oamenii locului, cîştigaţi la politica rusofilă, puterea protectoare a ştiut să exercite mereu o influenţă considerabilă, să-i descurajeze pe mesianici, să-i elimine la nevoie pe redutabili. Prezenţa polonezilor în Moldova, după înăbuşirea revoltei din 1831, a făcut-o mai vigilentă şi în raport cu localnicii, îndeosebi cu noile generaţii, a căror „europenizare“ se cuvenea blocată în orice caz. Domnul însuşi, M. Sturdza, nu era scutit de asemenea injoncţiuni, bănuit fiind că tolerează idei subversive, ca în cazul lui M. Kogălniceanu, al cărui voiaj spre Apus, în 1844, avea tocmai să fie întrerupt brutal la Viena[4]. C. Negruzzi, Alecu Russo ş.a. din „partida tinerilor“ se aflau consensual sub observaţie, aşa cum „partida naţională“ din Muntenia, avîndu-l în centru pe I. Cîmpineanu, era obiect de continuă supraveghere, dat fiind că viza unirea politică a românilor extracarpatini şi submina astfel, deschis, programul gîndit *à la longue* de cabinetul de pe Neva. Conjuraţia lui Leonte Radu şi mişcarea secretă condusă de D. Filipescu beneficiază de date noi, alături de alte demersuri subversive din epocă, între care activităţile lui A. Vaillant şi F. Colson ocupă, cum e şi firesc, un loc aparte.

Ar merita să fie amintite, de asemenea, ştirile privind instituţiile regulamentare sau modelate în virtutea Regulamentului organic, text fundamental din care Rusia a voit să facă un instrument al dominaţiei sale la Dunărea de Jos. Protectoratul avea nevoie de încă o bază juridică şi de aceea s-a introdus în Regulament un articol adiţional, conform căruia nici o modificare nu se îngăduia fără avizul puterii dominante. Rusia a exercitat în adevăr o „dominaţie absolută“, în Moldova şi Muntenia, ceea ce a stîrnit reacţii ostile şi avea să conducă, se ştie, la arderea simbolică a Regulamentului şi la proteste deschise din partea tinerimii binegînditoare. Cine a cerut protecţie, se indigna Kogălniceanu? Se aştepta oare ca românii să fie civilizaţi dintr-o dată? „Vom fi aşa peste douăzeci de ani, cînd vom fi defanariotizaţi, deruşizaţi, degermanizaţi“, replica V. Alecsandri în 1857, an decisiv pentru orientarea europenistă a societăţii noastre[5].

Era îndată după o nouă criză orientală, începută prost pentru români, cu o dublă ocupaţie, dar sfîrşită nesperat de bine, cu abolirea protectoratului rus (1856), consultarea voinţei colective prin *adunări ad-hoc* în ambele capitale (1857), iar în cele din urmă prin unirea Moldovei cu Muntenia la 24 ianuarie 1859. Cine ar fi bănuit, cu numai un deceniu în urmă, o asemenea evoluţie? Rusia triumfase asupra revoluţiilor din zonă şi era jandarmul necontestat al Europei. Lipsa de măsură a pus-o în conflict cu celelalte puteri şi a condamnat-o momentan la eşec. Intenţiile ei reale puteau fi sesizate, în lumina istoriei, nu numai de români. „Dacă se obiectează că scopul politicii ruseşti nu era extinderea teritorială, voi răspunde – insista Kiseleff în 1832 – că evoluţia evenimentelor este mai puternică decît orice previziune şi că Rusia nu a pornit în marş de peste un veac de pe malurile Niprului doar pentru a se opri pe malurile Prutului[6]“.

În adevăr, nimic mai şocant decît această dezvăluire de proiect imperialist. N. Iorga avea să-i denunţe în felul său urmările la început de nou secol: „Prutul, îngustul rîu mîlos, lutos, rîpos nu mai e o apă dunăreană, ci o prăpastie uriaşă prin care se despart două lumi ce nu pot avea nici o legătură între ele“. Basarabia? „Aceea e ţara muscalului, care ia oricînd, nu dă niciodată îndărăt![7] Ea putea redeveni însă, pe seama unei realităţi mai profunde, o ţară românească, parte integrantă a României, cum avea să se întîmple nu peste mult timp, după o nouă criză, încă mai amplă.

Ciudăţeniile istoriei sînt fără capăt. E un paradox că regimul Regulamentului organic, menit să asigure influenţa Rusiei în zona noastră, a stimulat pînă la urmă o renaştere naţională, mai ales în domeniul culturii, lucru sesizat adesea de analiştii fenomenului şi confirmat acum din plin de documentele scoase la iveală de Ion şi Tatiana Varta, istorici din generaţia care promite să ne dea o nouă sinteză asupra relaţiilor noastre cu Rusia în epoca modernă.

---

1. Apostol Stan, *Protectoratul Rusiei asupra principatelor române, 1774-1856. Între dominaţie absolută şi anexiune*, Bucureşti, Saeculum, 1999.

2. Ion Varta, *Revoluţia de la 1848 în ţările române. Documente inedite din arhivele ruseşti*, Chişinău, Arc, 1998.

3. Ion Varta, Tatiana Varta, *Moldova şi Ţara Românească în timpul domniilor regulamentare. Documente inedite din arhivele din Federaţia Rusă, Ucraina şi Republica Moldova*, Chişinău, Cartdidact, 2002.

4. *Ibidem*, p. 416-417.

5. Cf. Catherine Durantin, *Istoria românilor*, Iaşi, 1998, p. 102.

6. Apud N.I. Arnăutu, *12 invazii ruseşti în România*, Bucureşti, Saeculum/Vestala, 1996, p. 5.

7. N. Iorga, *Veşti din Basarabia*, apud *Magazin istoric*, XXXIV, 6, 2001, p. 4.

▲

Dilema vă recomandă

● Pe 23 aprilie, de *Ziua Cărţii şi a Drepturilor de Autor,* ziua cînd (se pare) au murit şi Cervantes şi Shakespeare, la Institutul Cervantes va avea loc, după modelul madrilen, o lectură publică din *Don Quijote*. Lectura propriu-zisă (la care sînt invitaţi *toţi cititorii* lui Cervantes şi Shakespeare) va debuta la ora 17,00, va fi precedată de o prezentare a cărţii *on-line* şi de acordarea unui premiu pentru desen şi pictură şi va fi întreruptă de alte două premieri: Premiul de traducere „Don Quijote“ şi Premiul de eseu „Don Quijote şi Hamlet: două mituri ale modernităţii“, oferit împreună cu British Council. O zi a „minţilor deschise“ la Cervantes... (Simona Sora)

● Iulia Blaga, *Fantasme şi adevăruri. O carte cu Mircea Săucan*. (Editura Hasefer, 2003). O confesiune densă şi cîteva mărturii pe măsură despre unul dintre cei cîţiva, puţini, regizori români de cinema hărăziţi cu o viziune, cu o obsesie. Pentru prima oară recomand o carte exact în clipa cînd lansarea ei (la Bucureşti) coincide cu înmormîntarea eroului (la Nazaret). Viaţa nu se teme de coincidenţe. Mircea Săucan le detesta. (Radu Cosaşu)

● Următoarele corecturi, de făcut la *Portretul scriitorului în secol / Eugène Ionesco. 1909-1994* de Marie-France Ionesco; la pag. 52, în loc de „F. Towarnicki“ – „F(rederic) *de* Towarnicki; la pag. 75, în loc de „Giorgio De Chirico“ – „Giorgio *d*e Chirico“; la pag. 108, în loc de „amestecă între cele trei itinerarii...“ – „amalgamează cele trei...“. În fine, nota de la pag. 71 („Acela pe care Beckett îl numeşte «Nenumitul».“) păcătuieşte prin reducerea titlului (anti)romanului beckettian *(L'innommable)* la un singur sens, creştin... Altminteri, o carte necesară, pasionată şi pasionantă. (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Elogiul relecturii

● **Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului în secol. Eugène Ionesco 1909-1994*, Editura Humanitas, 2003.**

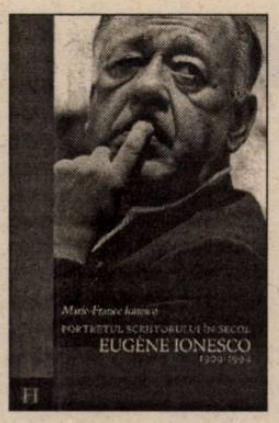

În primăvara anului trecut, în plin scandal provocat de apariţia în Franţa a cărţii semnate de Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco: L'oubli du fascisme*, Irina Nicolau a publicat, în *22*, un scurt articol intitulat „Dádar". Cred că a fost ultimul ei articol, în esenţă o pledoarie pentru recitirea cărţilor lui Ionescu, înaintea altora, care le pun sub semnul întrebării. Amintirii Irinei Nicolau, care n-a mai apucat să recitească cele nouă cărţi pe care le scosese din bibliotecă şi le pusese pe noptieră, îi este dedicat volumul fiicei lui Eugen Ionescu, la origine un interviu provocat de Gabriela Adameşteanu care s-a transformat într-un discurs la două voci, vocea auctorial-filială şi vocea lui Ionescu din cărţile sale.

Marie-France Ionesco nu discută cărţile Alexandrei Laignel-Lavastine sau pe cea a Martei Petreu, *Ionescu în ţara tatălui*, apărută cu un an înainte şi reeditată în 2002, ci reia, pe structura interviului propus, anumite chestiuni pe care încearcă să le limpezească mai ales prin recurs la opera lui Ionescu. Acestea sînt, aşa cum le enumeră autoarea în preambul: Ionescu „sofist" şi „manierist" (cum îl cataloghează Marta Petreu); „originile materne" ale lui Ionescu; exilul; Ionescu la Vichy; Ionescu şi România; relaţiile dintre Ionescu, Cioran şi Eliade, la care adaugă un capitol despre influenţele literare ale dramaturgului.

Apelînd la texte ale tînărului Ionescu, la lecturile lui din epocă, la convorbirile din 1977 cu Claude Bonnefoy, la portretul făcut scriitorului de Mircea Vulcănescu în *Dimensiunea românească a existenţei*, Marie-France Ionesco încearcă să relativizeze un exerciţiu de sofistică al Martei Petreu din primul capitol al cărţii dedicate lui Ionescu. Despre tonul „ştiinţific, de expert, ton despovărat de grija nuanţării şi netemător de primejdiile simplificării şi ale locului comun" acestui articol, primul din teza de doctorat a autoarei, a scris şi Mircea Iorgulescu într-o cronică de acum un an la cartea Martei Petreu. Ar fi de adăugat o dublă folosire a termenilor „sofist" şi „manierist", pe care, într-o notă iniţială, autoarea cărţii *Ionescu în ţara tatălui* spune că îi întrebuinţează „în accepţiunea lor filosofică şi tipologică, ce aparţine istoriei filosofiei şi filosofiei culturii, şi în nici un caz în accepţiunea lor axiologică, secundă", pentru a vorbi, doar cîteva pagini mai încolo, de Ionescu – „mînuitor de circumstanţe favorabile... ca şi cum ar fi urmat un curs de tehnici la şcoala *micilor* (s.m.) sofişti" (pag. 23) – şi mai încolo despre „gîndirea neserioasă şi obraznică" (pag. 44) a lui Ionescu tînăr. Toate întemeiate pe un text de tinereţe în care Ionescu conchide: „Nu preţuiesc opera de artă decît după cantitatea de drăcesc pe care o conţine".

Capitolul despre originile materne ale lui Ionescu este un adevărat document, ce va fi cu siguranţă folosit de istoricii literari. Răspunzîndu-le aici celor două exegete ale lui Ionescu care „explică opţiunile sale etico-politice şi chiar opera prin originea maternă", fiica scriitorului duce mai departe căutările identitare ale acestuia. Concluzia: „această ascendenţă evreiască foarte probabilă prin Anna Lebel (sau Lindenberg – Eugène Ionesco va încerca în zadar să afle numele ei de fată), străbunică a lui E.I., era totuşi destul de îndepărtată pentru ca autorităţile române din epoca lui Antonescu să-i elibereze lui Ionesco un certificat de etnie română pe care trebuia să-l aibă în calitatea sa de funcţionar". Oricum, *clou*-ul documentării este dorinţa de a proba – prin cărţile lui Ionescu, de la *Jurnal în fărîme*, la *Prezent trecut, trecut prezent*, *Omul cu valize* sau *Călătorii la cei morţi* – că Ionescu nu a ascuns originea iudaică a mamei sale, nu „a trecut-o în planul al doilea" (A. Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco...*, p. 519). Marie-France Ionesco probează însă şi altceva, complexitatea problemei, riscurile reducţionismului biografie-operă şi al extrapolării în avalanşă.

Partea despre exilul ionescian, fără a avea trimiteri directe la cele două cărţi luate în discuţie aici, încearcă să lumineze o problemă mult prea delicată pentru a fi redusă la răspunsuri sau explicaţii: credinţa. Capitolul reia o experienţă mistică pe care Ionescu a trăit-o în copilărie, La Chapelle-Anthenaise, povestită şi în *Între viaţă şi vis*, în *Jurnal în fărîme*, în *Prezent trecut...*, în *Antidoturi*. Este vorba despre o dimensiune care poate arunca o altă lumină asupra rupturilor succesive, însingurării şi exilărilor (interioare şi exterioare) permanente.

Perioada lui Ionescu la Vichy şi evadarea din România „în uniforma gardianului" a fost interpretată ca un alt prilej de culpabilizare. Fără a discuta gestul lui Ionescu, Marie-France Ionesco colaţionează textele în care tatăl său vorbeşte despre singura „strategie de supravieţuire". În lipsa oricărei „declaraţii în favoarea regimului antonescian sau a colaboraţioniştilor francezi" (v. articolul lui Toma Pavel „Trecutul şi vinovăţia", *22*, 14/20 mai 2002), din „tăcerea vinovată „ de care Ionescu este acuzat în cartea Alexandrei Laignel-Lavastine nu rămîne decît o suspectă acuzaţie de... lipsă de eroism.

Tot „tăcere vinovată" este considerată şi reluarea prieteniei dintre Cioran, Eliade şi Ionescu, după perioada de răcire din ţară, cel din urmă fiind „le témoin consentant". „Ce era să denunţe? În faţa cărei instanţe? – se întreabă autoarea «portretului în veac». Nici Cioran, nici Eliade nu erau vinovaţi de delicte criminale, ci de delicte de opinie. Or, delictul de opinie nu este pedepsit decît sub dictaturi". Marie-France Ionesco aminteşte, aproape fără explicaţii, un schimb de mesaje între Cioran şi Ionescu, la sfîrşit, cînd amîndoi erau bolnavi grav. Cioran îi transmite: „Spune-i că ne-a făcut viaţa suportabilă", la care Ionescu îi răspunde „Spune-i că e fratele meu şi că-l iubesc". Dacă unii vor extrage de aici amănunte despre „frăţia" vinovată a celor doi, nu e nici măcar vina limbii (franceze) care purtase mesajul.

Cartea-interviu despre Eugen Ionescu semnată de fiica sa este o pledoarie pentru înţelegerea care ştie să evite pericolul proximităţii, al apropierii ce (poate) exclude obiectivitatea. Poziţia de pe care vorbeşte (scrie/transcrie) autoarea este una a evidenţelor şi a bunului-simţ. Sînt momente cînd tonul e, fatalmente, ridicat, verdictul radical, fie că e vorba despre „miopia" autoarei franceze, fie că e vorba despre „mitocănia" autoarei române (mitocănie pe care Marta Petreu i-o aruncă, din vîrful condeiului „ştiinţific", lui Ionescu, sprijinindu-se pe o comparaţie, scoasă din context, a lui Livius Ciocârlie cu un personaj al său din *Un Burgtheater provincial*). Este însă o carte cu cel puţin trei calităţi incontestabile. În primul rînd aduce la zi, documentînd-o cum puţini puteau s-o facă, o chestiune de biografie ionesciană: originile materne ale lui Eugen Ionescu. În al doilea rînd este o introducere recuperatorie, deşi parţială, la reeditarea operei lui Ionescu în româneşte, pe care Editura Humanitas o pregăteşte. Iar în al treilea rînd, poate cel mai important, cartea (fragmentară, prin chiar procedeul adoptat) dovedeşte necesitatea unui studiu serios, netendenţios, fără accente incriminatorii şi ironii-etichete „demonstrate" din pornire, fără umori şi *parti-pris*-uri, fără tabere „obiective" şi fără cernerea operei prin anchete cu „meschin iz rasial".

▲

Contrafort – 100

Într-o anchetă publicată nu de mult în *Contrafort*, participanţii, scriitori, critici, oameni de teatru, editori de dincolo şi de dincoace de Prut, erau invitaţi să discute despre „Basarabia şi România – un deceniu de integrare literară". Cu mai mult sau mai puţin umor, anchetaţii au rămas în dilema enunţată de titlul anchetei. Cînd însă au fost întrebaţi de curentele principale şi de numele care le vin în minte atunci cînd se gîndesc la literatura basarabeană, (aproape) nimeni n-a putut evita referirea la revista-gazdă. Grupul de la *Contrafort* a fost fatalmente pomenit în fiecare răspuns fiindcă el reprezintă în momentul de faţă, pentru cei mai mulţi dintre noi, literatura contemporană din Basarabia. Postmoderniştii, integraţioniştii, optzeciştii, cum le spune Mihai Cimpoi în *Istoria* sa, adunaţi în jurul revistei *Contrafort* au fost nu doar factorul de echilibru, cum le place să se recunoască, între un neotradiţionalism patetic -lăcrimos şi oamenii puterii, ci şi una dintre zonele privilegiate de dezbatere civică şi de responsabilitate etică dintre Prut şi Nistru.

A pomeni *Contrafortul* printre revistele româneşti de cultură este azi aproape un automatism. Revistă a tinerilor scriitori din Moldova, cum se intitulează, *Contrafortul* adună în jurul său cele mai importante nume literare din zonă, încearcă, în condiţii pe care greu ni le putem imagina la Bucureşti, să păstreze oaza de normalitate din jurul revistei *Contrafort*. Cum au rezistat, însă, între „valul de ură şi neîncredere... chiar din partea unor colegi de generaţie şi ostilitatea sau reticenţă «bătrînilor»" de care vorbeşte Vasile Gârneţ într-un articol aniversar? Adoptînd tactica „războiului indirect," de profunzime, punînd sub semnul întrebării toate majusculele şi cuvintele sforăitoare folosite în scopuri imediate de unele grupări „din Republică". „N-am răspuns – îşi aminteşte directorul revistei, la 100 de numere – atacurilor decît cu rare excepţii, pentru că asta ne-ar fi atras într-un inutil şi păgubos război de uzură, iar noi trebuia să construim şi să oferim cititorului *un alt tip de revistă* – mai bine scrisă, valoroasă, competitivă, interesantă, care să respingă, să trimită la urmă în ridicol toate acuzaţiile...

Într-un număr de la începutul acestui an, programul contrafortist (promovarea tinerilor, spirit critic, civism, pluralism, europenitate plus conştiinţă naţională) e rememorat ca o permanentă măsură de precauţie. Ce bine ar prinde, şi dincoace, la revistele din Ţărişoară, o periodică rememorare şi reevaluare, plus o reală deschidere faţă de problemele literaturii în general şi a celei din Basarabia, în special, o reală receptare a scriitorilor de acolo, firească, continuă, naturală şi lipsită de festivisme ocazionale. (**S. S.**)

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Orhideea ca eroină de film

● ***Hoţul de orhidee* / *Adaptation*** **(SUA, 2002), de Spike Jonze.**

Presupun că, pentru a vă bucura de un rezumat al acestui film, cel mai bun antrenament ar fi o ţigară cu marijuana, dar în lipsă de asta merge şi un minut de respiraţie adîncă. Sînteţi gata? Începem. Titlul românesc al filmului este de fapt titlul unei cărţi de Susan Orlean, *The Orchid Thief*. Orlean există, scrie la revista *New Yorker* şi, în pofida a ceea ce veţi afla despre ea văzînd filmul (în care e interpretată de Meryl Streep), se pare că e o intelectuală cumsecade, care de obicei nu aleargă după oameni prin mlaştinile Floridei, cu intenţia de a-i omorî. Mai departe. Scenariul filmului este munca fraţilor Charlie şi Donald Kaufman, iar eroii filmului sînt doi fraţi gemeni (Nicolas Cage în rol dublu), amîndoi scenarişti, care întîmplător se numesc Charlie şi Donald Kaufman. Donald nu există în realitate, dar Charlie este omul care a scris *Being John Malkovich* (realizat tot de Spike Jonze), în care era vorba despre un tunel secret, situat între două etaje ale unui bloc de firme, tunel care nu se oprea decît în capul actorului John Malkovich, interpretat de actorul John Malkovich. Mai sînteţi alături de mine?

Premisa noului film este că, după ce-a dat lovitura cu *Malkovich*, Charlie Kaufman vrea să continue cu o ecranizare după *Hoţul de orhidee*, care, după cum bănuiaţi, este o carte despre viaţa, poezia şi misterul orhideelor, deci nu se poate ecraniza. Filmul pe care-l vedem noi nu este acea ecranizare imposibilă – asta ar fi prea simplu, venind din partea lui Kaufman. După cum i-ar fi fost prea simplu să facă un autoportret al artistului în criză de inspiraţie – şi asta s-a mai văzut, de la Fellini încoace. După cum n-avea de gînd să se oprească, odată pornit pe drumul din *Malkovich* – fantezii comice nebuneşti construite în jurul unor persoane reale. Deci pînă la urmă ne-a oferit, în acelaşi timp, două porţii de autoportret (doi Kaufmani care sînt, fireşte, opuşi şi complementari), mai multe porţiuni de ecranizare imposibilă, o porţie dărîmătoare de adevăr integral şi în întregime delirant despre Susan Orlean, o meditaţie despre creaţie (Kaufman 1 vrea să fie sută la sută original, Kaufman 2 vrea să scrie după toate regulile scenariului hollywoodian, Kaufman 1 + 2 reuşeşte cumva să facă şi una şi alta) şi despre Creaţie (cu o apariţie-surpriză a lui Darwin şi un pios omagiu adus primului organism unicelular). Totul sună aproape exagerat de isteţ şi de postmodern şi de intertextual şi de autoreflexiv, ca să nu spunem că sună destul de autoerotic şi narcisist şi solipsist şi fastidios în bizareria sa. Dar narcisismul şi solipsismul n-au dat spectacol mai captivant, de la *8 1/2* încoace. Şi oricît de excentrice le-ar fi traseele, personajele sînt menţinute (aproape pînă în final) la o temperatură emoţională potrivită, prietenoasă, atrăgătoare. Nicolas Cage şi Meryl Streep au şansa de a face lucruri noi şi recunoştinţa lor e evidentă. Mai ales Cage, care în ultimii ani a avut parte de prea mult eroism de tip hollywoodian şi nu e făcut pentru astfel de eroi; e făcut să joace mari excentrici, mari romantici, mari clovni. E atît de bun în rolul fraţilor Kaufman (Charlie cel posedat, pentru care viaţa e căutarea permanetă a unor noi metode de autoschingiuire, şi Donald cel împăcat, pentru care viaţa e, ca pentru Forrest Gump, o cutie de bomboane) încît uiţi că el e doar unul. Charlie e tot numai suflet şi chelie; uneori aduce cu marele comic Gene Wilder – demenţa cristalină din privire, cînd se hotărăşte să intre în propriul scenariu şi dictează această idee în reportofon. (În secvenţa următoare îl vedem stînd şi dictînd în reportofon despre cum stă el şi dictează această idee în reportofon: „filmul din film" încearcă să prindă din urmă filmul: nebunie curată.) Puţin mai tîrziu îl vedem ieşind dintr-o gură de metrou şi parcă ar ieşi dintr-o gură de iad, atît de mare e contrastul dintre el şi oamenii normali de pe stradă. Cît despre Donald, pe care Charlie îl consideră sărac cu duhul – aşa o fi, dar e greu de imaginat sărăcie mai luminoasă. Şi cu toate că are preocupări mai comune decît ale fratelui său – problemele ucigaşilor în serie despre care scrie el sînt ceva mai vandabile decît problemele orhideelor –, nici prezenţa lui nu e lipsită de anumite efecte ciudate: dimpotrivă, din clipa în care se oferă să scrie şi el despre orhidee, ca să-şi ajute fratele, viaţa florilor cîştigă simţitor în aspectele – urmăriri, împuşcături – care pînă atunci fuseseră mai slab reprezentate. Nu e puţin lucru să hollywoodizezi o orhidee.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Mic dejun globalizant

Am scris, mai demult, despre un mic dejun continental servit – cuvînt foarte antipatic, dar atît de simpatic chelnerilor – în Maramureş, la motelul de lux din Sighet. Acel mic dejun era ceva cu ou şi salam de Sibiu, cu o anvergură însă vizibil diminuată de orele de sculare ale bucătarului, care le depăşeau pe cele de masă afişate. Doar termenul de „continental" mi-a rămas, ca o descoperire distractivă. În recenta excursie la Budapesta, micul dejun de la hotelul Taverna de acolo se putea, evident, numi tot continental. Sau, mai explicit european. Puteai găsi acolo aproape tot ce-ţi imaginai că şi-ar putea dori populaţia Europei fără frontiere. Dar de ce doar a Europei? Diversitatea la liber de acolo părea să-ţi indice că aceleiaşi pragmatice mîncări îi stă în putere să înlocuiască cetăţenia naţională cu cea globală. Mai întîi, felul în care îţi puteai alege micul dejun era liber şi democratic: intrai în sala de mese, nimeni nu îţi cerea să te identifici în vreun fel sau să-ţi arăţi cartela de masă. Pur şi simplu păşeai în restaurant, îţi luai farfuria şi purcedeai la explorarea gastronomică a lumii, cu mentalităţile, opţiunile şi susceptibilităţile ei. Dacă vroiai un *breakfast* clasic englezesc, cu extensii americăneşti, apelai la sfîrîindele *bacon and eggs*, cu varianta omletă cu mai multe feluri de cîrnăciori. Dacă erai un gurmand cu temperament, să zicem, meridional, puteai alege mîncăruri săţioase cu sos. În cazul în care pasiunea ţi se împletea cu rafinamentul şi cu dispreţul pentru sosuri şi colesterol, erai liber să optezi pentru salamurile picante în stil unguresc. Aveai vederi total sau aproape opuse: puteai să le urmezi fără dificultate în ambele cazuri. Erai un semi-vegetarian numai cu brînzeturi? Beneficiai de o „gamă largă" *à la française* în domeniu. Făceai parte nu numai din categoria celor care nu omoară animalele sau cărora le repugnă orice cu sînge, ci chiar a celor care nu se ating de nimic organic – existau o mulţime de salate, atît de legume cît şi de fructe. Micul dejun de la Taverna te încuraja să-ţi urmezi convingerile şi „să-ţi consolidezi personalitatea" – sintagmă mult iubită în cercurile la modă ale căutătorilor de identităţi personale. Nu neapărat trebuie, însă, să fie vorba aici de o ideologie soteriologică nobil-umanitară: o altă perspectivă putea fi cea a pelerinului veşnic tînjitor după tinereţe fără bătrîneţe, agăţat cu ritualuri de mitul longevităţii. Fructele proaspete puse aproape de intrare sau fresh-urile de citrice te trimiteau vizibil la această categorie. O grupare adiacentă acesteia din urmă putea fi cea a naturiştilor, pentru care nu numai fructele şi legumele proaspete stăteau mărturie, ci şi bolurile cu cereale. Dincolo de fructele supraetajate prezentate în propria lor coajă, ţi se oferea şi alternativa opusă, pleziristă: o masă dedicată numai dulciurilor, în număr de cel puţin 5 la micul dejun.

Cei prezenţi în sală se bucurau profesionist de toată această libertate şi diversitate, îmbinînd cu abilitate categoriile de mîncăruri. Dacă chiar vroiai, puteai ghici cam cine din ce zonă provine, după fizionomie şi după felurile din farfurie. Era, de fapt, un joc prostesc: nici măcar nealambicata mîncare nu poate fi un criteriu al identităţii etnice a cuiva. Mai curînd, uriaşa sală de mese dădea seamă de particularităţile poate bizare, dar îndrăzneţe şi convinse ale fiecăruia, de unde o fi venit el/ea.

▲

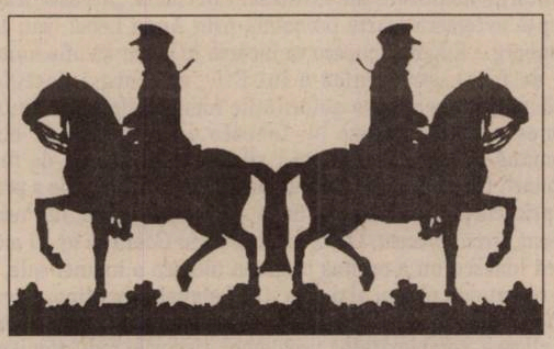

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

În vreme de război

Această curăţenie generală pe biroul meu, ca înainte de Paşte, în care constat că am pierdut o ascuţitoare fidelă.

Această scrisoare din Lugoj de la un domn prieten necunoscut la faţă care îmi relatează ce tulburare l-a cuprins cînd „la 3 ore după ce a început războiul din Irak şi la 48 de ore după ce am terminat de recitit *Idiotul*", a descoperit în *România literară* cum i-o descria Emil Brumaru lui Lucian Raicu pe Nastasia Filipovna, „poate mă înţelegeţi: de o viaţă – de cînd am citit *Idiotul* prima oară în 1980 – am considerat-o o frumuseţe rece... domnul Brumaru îmi turteşte convingerea... nu pot citi liniştit că Nastasia Filipovna era lesbiană.." şi în P.S. adaugă: „...e formidabil Brumaru ăsta!", iar mie îmi trece prin cap să-i răspund: „D-voastră nu ştiţi ce poate scrie un poet cînd divinizează un critic", dar mă reţin şi mă duc să văd ce mai e nou la Um Qasr.

Aceşti oieri din Munţii Sebeşului care se plîng – pe prima pagină a *Adevărului* – că, de cînd a început războiul din Irak, arabii nu mai vin la ei să le cumpere miei, berbecuţi şi lînă, în timp ce, mai anii trecuţi, „ne mergea foarte bine, veneau arabii, Primăria anunţa ziua în care ajungeam noi, ciobanii, cu turmele de pe munte şi vindeam berbecuţii pe viu, plătiţi foarte bine", dar nici nu apăreau – mă gîndesc – pe prima pagină a ziarelor, căci niciodată, la noi, binele nu e senzaţional, ba chiar e secret.

Acest meteorolog ieşit la pensie care mi-a prezis că vom avea o ninsoare în aprilie şi mă sună nu numai ca să-mi reamintească asta, dar şi că nu poate veni, poimîine, la bridge.

Acest război din Irak în care fiecărui soldat american trebuie să i se asigure zilnic 10 litri de apă potabilă şi acest şoc în lumea fotografilor de front: dacă filmăm morţii irakieni, n-ar fi inadmisibil să nu-i arătăm şi pe cei americani sau englezi? Şi cum? În *gros-plan*-uri dure sau în cadraje obscure? Trebuie să arătăm sau nu oamenilor ce este un război?

Această simfonie, „a întîia" de Brahms – „a 10-a lui Beethoven", cum a rămas în limbajul fanaticilor ei – al cărei adaggio mi-l întrerupe un telefon viguros: „Ce faci?". „Ascult Brahms pe Mezzo!" „Deci nu te interesează ce-i la Basra..." „Ce e la Basra?" „Basra nu se predă!" „Nici Brahms!" – îi răspund şi îmi închide telefonul, mie părîndu-mi rău de fanatismul meu muzical, singurul la care nu renunţ.

Acest ziarist proamerican care poate scrie, dezlănţuit, un întreg articol plecînd de la premisa că Bush e un idealist, în timp ce Norman Mailer, un anti-Bush, reaminteşte fraza mai puţin cunoscută a lui Churchill: „Cînd cîştigi un război, aproape tot ce faci pare înţelept şi drept".

Acest volubil analist atoateştiutor, foarte vesel ori de cîte ori crede că îşi zdrobeşte adversarii cu argumentele şi citatele sale prorăzboi şi care-mi aminteşte de întrebarea lui Preda în asemenea cazuri: „Nu ţi se pare că eşti prea vesel pentru situaţia în care ne găsim?".

Acest pacifist ambiguu care-mi spune că ce-l frămîntă este perspectiva ca Bagdadul să fie tratat de americani precum Groznîi de către ruşi, ca după aceea să aud analişti francezi convinşi că la Bagdad va fi ca în 1956, la Budapesta, cea mai normală comparaţie în ziua căderii Bagdadului fiind aceea de la BBC, cu Bucureşti şi Ceauşescu în '89.

Acest restaurant din Bagdad în care se zice că ar fi murit, sub bombardament, Saddam şi – pentru a lărgi comparaţia – imaginea unui Ceauşescu prins de mulţime la bistro Ateneu, lîngă C.C., pe Episcopiei, în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989.

Acest „old friend" căruia îi telefonez să nu scape pe Mezzo, la 21,45, un documentar canadian despre Glenn Gould, în primul său turneu, prin '57, la Leningrad şi Moscova, îi înnebunise pe toţi, îl ascultau ca pe un sfînt, o rusoaică de la conservator, Kitty Gvozdeva (i-am reţinut şi numele) îi scria în transă – şi el mă ascultă cît mă ascultă, ca să-mi spună, în sfîrşit, că să-l iert, dar i s-a prăpădit o foarte bună prietenă şi mîine o incinerează.

Şi acest domn strict necunoscut din Iaşi care, a doua zi, mă sună pe la amiază să-mi spună că tocmai acum 5 minute s-a terminat pe Mezzo un documentar despre Glenn Gould în turneu la sovietici, prin '57, după Budapesta, şi s-a gîndit la mine, după care, timp de 25', ajungem departe, la Ion Neculce, la Caragiale, la Bach, la Richter şi Dimitrie Cantemir.

Acest bărbat, de mult trecut de „il mezzo del camin", care îmi explică de ce e fericit în ultima săptămînă: „o femeie pe care o iubesc de peste 40 de ani s-a îndurat şi mi-a dat numărul mobilului ei".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Safta

(florăreasă din Piaţa Amzei)

Douăzeci şi una de lalele.

Douăzeci plătiţi, una gratis.

Văd că vindeţi lalele pe un ziar din 24 decembrie '89.

Da. L-am luat din pod.

Din pod?

Urc ziarele la pod.

Dar de ce din 24 decembrie '89?

Dom'le, era ziarele mai bune.

Erau scrise mai bine.

Da' dracu' ştie, că baba nu ştie citeşte.

Dar cum erau mai bune?

Aveau hîrtia mai bună. Rezistă. Uite şi matale, am luat azi-dimineaţă din grădină flotocelele astea, vreo sută, o sută cincizeci şi şase, le-am învelit la ziar din pod. Vezi matale vreo zbîrcitură la ziar? Vezi matale cerneală luată la mîna mea, vezi matale poză lipită pe lalea? Nu.

Păi, ziarele astea noi?

Nu e aşa, *Libertatea* se lipeşte la lalea. A trebuit să stric două lalele săptămîna trecută, că nu puteam să dezlipesc *Libertatea* de petală. Clei, mămăligă de diaree. Nu e asta, hîrtia ca-nainte. Nu e, orice i-ai face, e făcut ziarul să nu reziste, să se macereze repede, să uiţi dracu' de el, că vine mîine altul. E hîrtie, uite, nici să te ştergi pe mîini şi la treaba mare. Nu e bun.

Dar cum erau ziarele alelalte?

Nu vă spun. Stă laleaua în ziar, e ţeapăn, nu vine să strice marfa.

Şi de unde le aveţi pe astea vechi?

Le-am urcat în pod. O venit un ziarist şi mi le-a adus, un kilogram, şi eu le-am urcat la pod.

Cam pe ce dată?

Păi, după Revoluţie, pe martie, aşa. Striga ziaristul pe la porţi şi luam fitecare cîte vroia. Eu am luat şapte kilograme. Şaptezeci de lei.

Şi pe astea noi cum le luaţi?

Le ia nor-mea de la oraş.

Unde lucrează?

Păi, ce ştiu eu unde? Să se înţeleagă ei între ei, s-aducă banii în casă, dar nu ştiu, că uite, a fost la o tricoteză, dup-aia s-a dat afară, că o punea să facă cafeaua. Cum, maică, să te dai afară, din asta? Dup-aia s-a dus şi a muncit noaptea la telefon. A adus banii în casă, asta e. Se mai ceartă cu Gicu, dar e viaţa lor.

Dar bătrînul lu' matale unde e?

A murit la Revoluţie.

Omo?

Da, s-a uitat la televizor pînă pe 23 decembrie şi dup-aia a zis că se duce-n Bucureşti, la Revoluţie. Două luni n-am ştiut de el. Dup-aia, a adus miliţia un mort. Că zi, da, că se-mpute la Bucureşti. Stai, dom'le, să văd mortu'. Nu, că e mort vechi şi l-a văzut alţii după acte. E Mitu lu' matale. A căzut la metrou pe 23, teroriştii cu arme-n colive l-a împuşcat. Mi l-au lăsat în prag şi s-au dus. Deschid coşciugul şi ce văd, că era jumate sloi, jumate omu' meu dezgheţat. Era el, nu era? L-am omenit, l-am îngropat.

▲

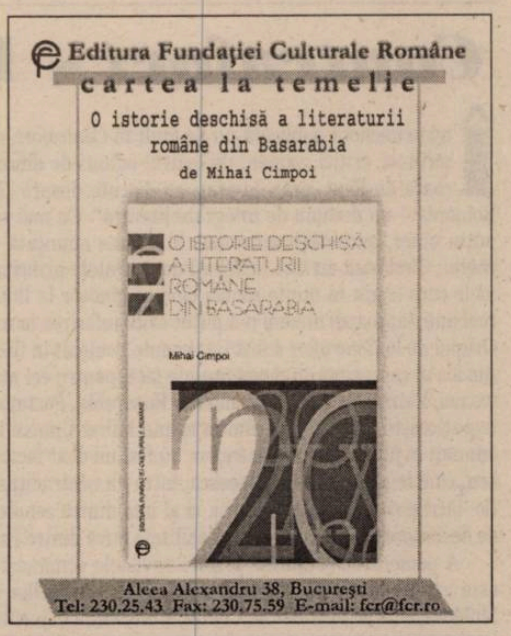

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Romînia din avion (I)

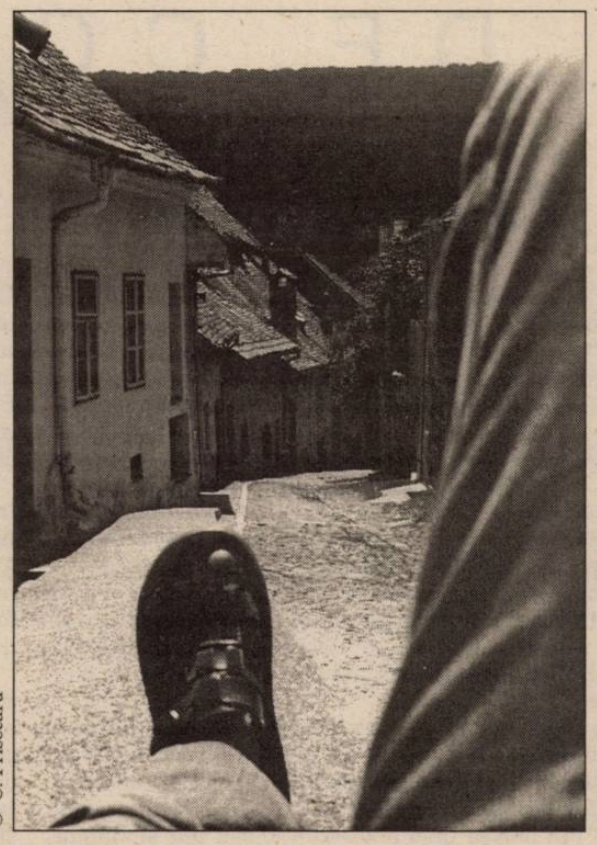

© C. Prisecaru

Arhitecţii prezintă adeseori oraşele şi casele lor într-un tip de perspectivă numită „a vol d'oiseau", după tradiţia şcolii beaux-arts-iste. Această perspectivă plonjantă ne arată cum s-ar vedea (cum se va vedea) de sus, de acolo de unde, de fapt, niciodată nu vor fi privite, decît de păsări şi de pasagerii aeronavelor, zidirile noastre viitoare. Dominarea ansamblului, prin reducerea scării elementelor, este de asemenea o caracteristică a acestui fel de privire. Ne uităm la realitate aşa cum, păstrînd proporţiile, am privi un model al ei. Oraşul place privit de sus, de pe o colină învecinată, din turla unei biserici, de pe acoperişul unui turn.

Perspectiva din zborul păsării nefiind faţetată – precum aceea propusă de cubişti, suprapunînd într-o singură reprezentare perspective diferite asupra obiectului – multe detalii rămîn ascunse de către ceea ce se opune, prin opacitate, vederii plonjante. Mereu rămîn cîtimi insondabile, pe care Ştefan Petrescu, în cartea sa recent apărută la Editura Fundaţiei Culturale Române, şi-a propus să le reducă la minimum rotindu-se – cu avion şi cameră proprii deopotrivă – împrejurul obiectivelor sale. Se pierd inevitabil detaliile pe care le revelează apropierea. În nici una dintre aceste fotografii nu există informaţii „tactile", legate de texturi, de porozităţi ale materiei, de consistenţă. Pe de altă parte însă, perspectiva în zborul păsării descoperă alt fel de detalii, din cele inaccesibile în mod curent, de la înălţimea statului de om. Cartea pe care ne-o propune domnul Ştefan Petrescu pune probleme de interpretare celui care o inspectează acum, în forma sa finală. Îmi place să cred că autorul ei nu a prevăzut această plăcută încurcătură. Căci domnia sa, ca fotograf profesionist, a actat – într-un mod, de altfel, în sine extrem de angajat, anume zburînd el însuşi deasupra obiectului fotografiei viitoare – într-un fel care invită la interpretare.

Există puţine peisaje în întregime „inocente" între cele propuse de autorul fotografiilor. Destul să apară o cărare şerpuitoare, un baraj, un turn de televiziune sau staţie meteorologică, o ambarcaţiune sau doar urma unui ogor, riguros sau nu trasată, spre a înceta orice pretenţie cu privire la caracterul virginal al naturii. Ceea ce este cu adevărat interesant în acest fel de fotografie nu este frumosul natural, care este, de fapt, asemantic şi slab din perspectivă estetică. E drept, avem motive să investigăm în asemenea fotografii de peisaj ceea ce J.J. Wunenburger numeşte „puterea cosmică" a elementelor naturii. Nu detaliile înfrunzirii sau culorile cutării toamne le vom căuta în fotografiile aeriene, ci acel „infinit matematic" kantian din *Critica facultăţii de judecare*, cel care ne impresionează prin dimensiunile – zdrobitoare pentru biata fiinţă umană – ale elementelor naturale văzute de sus în toată complexitatea lor. Dacă privesc fotografia aeriană a cutărui baraj, pe care ne-o oferă Ştefan Petrescu, resimt în tensiunea vizuală a imaginii şi „infinitul dinamic", mai cu seamă prin potenţialul de catastrofă al unui asemenea loc. Ne interesează însă cu adevărat relaţia dintre mediul natural şi mediul edificat, aşa cum se degajă – în întreaga ei complexitate – şi din lucrările fotografice ale lui Ştefan Petrescu aplicate spaţiului românesc.

Adeseori, în fotografiile lui Ştefan Petrescu, apare foarte vizibil autorul însuşi, deliberat sau nu, apăsat sau voalat. Prezenţa cea mai frecventă este aceea a aripii avionului, care – imediat – contextualizează fotografia, oferind o localizare celui care ia imaginea. Cu alte cuvinte, nu mai putem pretinde cu inocenţă că „noi înşine" am putea privi direct prin lentilă la peisajele sau casele prezentate, nu: sîntem atenţi deopotrivă la peisaj şi la curbura aripii din prim plan, vedem deopotrivă casele de jos şi poziţia autorului relativă la avionul său, de unde fotografiază. Alteori, mai cu seamă cînd apar mai multe ilustraţii ale aceluiaşi loc, autorul devine prezent printr-o anumită încadrare, prin focalizarea pe anumite detalii în detrimentul altora şi, întotdeauna, printr-un fel anume de a decupa şi înrăma fotografia din/în peisajul mai amplu. Privită astfel, România nu este nici mai spectaculară, nici mai plictisitoare decît alte patrii. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Umanismul

De lîngă ingredientul de bază al unei emisiuni de divertisment, prostul gust, televiziunile au descoperit, de ceva vreme, un altul: cinismul. Reţeta e simplă: se iau cîţiva oameni disperaţi, li se fac surprize-surprize şi, cu lacrimile şi cu palpitaţiile pe care le provoci astfel, cîştigi importante puncte de rating, deci mulţi bani din publicitate.

Dacă celelalte televiziuni sînt cinice, Antena 1 este, după cum ştim, umanistă. Într-o vreme, avea o emisiune în care – ai fi putut spune – lua de la bogaţi şi dădea la săraci: vedetele invitate erau puse să cotrobăie prin acvarii cu scîrboşenii, iar din asta cîştigau şi postul (audienţă), şi unele aşezăminte de copii defavorizaţi, cărora le era donată o sumă de bani. În plus, oamenii de rînd care se uitau la televizor aveau şi satisfacţia că îi văd pe cei răsfăţaţi de soartă puşi în situaţii mai puţin plăcute. Acum, Antena 1 a renunţat la „Academia vedetelor", pentru a-i da lui Dan Negru o altă sarcină umanistă: „Marea provocare". În această emisiune, pe lîngă vedete (ele, pentru că nu au nimic de cîştigat, pot să facă şi nazuri la unele probe mai dure – iată o altă dovadă de înţelegere faţă de slăbiciunile omeneşti), sînt invitaţi şi oameni simpli, oameni săraci care sînt atît de disperaţi, încît ar face orice pentru a cîştiga cîţiva bănuţi. Umanismul constă, desigur, în faptul că ei cîştigă aceşti cîţiva bănuţi. Acum, e adevărat că, pentru a se alege cu ceva, trebuie să se mai sacrifice şi ei... Ar fi fost nepedagogic (şi, deci, ne-umanist) să ia banii fără să facă nimic!

Ce trebuie să facă? O nimica toată. De exemplu, să se aşeze în nişte sarcofage improvizate, să fie legaţi de picioare şi, după ce s-au turnat peste ei cîteva kilograme de viermi vii, să-şi îndese, contra-cronometru, toţi viermii în sîn. Cîştigă cel care a reuşit, la expirarea timpului, să strîngă cea mai mare cantitate de viermi. E adevărat, vor exista şi unii care, deşi s-au făcut astfel frate cu viermele şi l-au crescut la sîn, nu se aleg la final cu nimic – riscurile meseriei! Unul, în schimb, va cîştiga – şi nu va fi vorba de o sumă de neluat în seamă. Cinci milioane, dragi telespectatori! Publicul din platou este în culmea delirului. Dan Negru urlă, însă, cel mai tare, excitat de fapta bună la care asistă. Cinci milioane, vă daţi seama cîte poate face omul acesta cu atîţia bani?! Îşi poate cumpăra cîteva sute (da, aţi înţeles bine: cî-teva su-te!) de pîini şi îi mai rămîn bani şi pentru o şedinţă la psihanalist, cu ajutorul căreia va scăpa de coşmarurile provocate de experienţa cu viermii prin care tocmai a trecut!... Concurentul, căruia îi este filmat un vierme ce i se urcă pe picior (dar ce mai contează unul în plus, cînd are atîţia în sîn?), zîmbeşte şters şi este fericit. Pe lîngă faptul că a cîştigat bani, a cîştigat şi experienţă. La ce-l ajută această experienţă? Nu ştim, dar poate că vreodată va dori să descindă în vreun cimitir şi atunci va putea să facă lucruri pe care oamenii obişnuiţi nu obişnuiesc să le facă. De-acum, el este un supraom – călit în focul bătăliei pentru audienţă. Căci (poate nu ştiaţi), umanismul, în formele lui superioare de manifestare, asta creează: supraoameni. ...Atunci trebuie să-l numim supra-umanism? Iată o excelentă temă de discuţie pentru talk-show-ul postului. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Trei plicuri

Pe 12 aprilie 1961, URSS marca un gol preţios printre picioarele americanilor. Un anume Iuri Alexeevici Gagarin dădea ocol Pămîntului cu Vostok 1, o navă de 5 tone şi încăpătoare cît un dulap. La bordul navei lansate de la Baikonur pilotul nu putea să ia nici o decizie (cu o excepţie). Era în aceeaşi situaţie cu viteaza căţeluşă Laika, moartă la datorie, pe orbită. Maiorul Gagarin însă trebuia să se întoarcă viu. La coborîre (după 108 minute şi un ocol circumterestru), el face uz de singurul său drept la iniţiativă – apasă butonul care-l ejectează. Slavă Domnului, pe teren sovietic, lîngă Saratov! Capsula coboară şi ea cu bine, dar şocul aterizării l-ar fi ucis pe ocupant. Este şi motivul pentru care Gagarin s-a paraşutat, dar Kremlinul a negat acest episod pentru ca victoria să nu fie ştirbită. În primele momente, ţăranii au luat din capsulă tot ce au putut ridica sau rupe, cine ştie la ce putea folosi. KGB-ul a fost de altă părere. Pe lîngă premiera spaţială, au fost înregistrate şi primele bătăi picate din cer.

La Moscova, Hruşciov l-a declarat pe Gagarin „noul Cristofor Columb". Era cel mai celebru om din lume. Presa a primit ordin să deschidă plicul „numărul unu" şi să publice textul dinăuntru, despre supremaţia cosmică a comunismului. Ziariştii mai primiseră două plicuri alternative, unul despre moartea lui Gagarin într-un zbor experimental, celălalt despre aterizarea sa (accidentală şi paşnică) într-o ţară străină. Ele au fost trimise înapoi, intacte, la acelaşi KGB.

Gagarin fusese selecţionat pentru istoricul său zbor în urma unor examene severe. 2.000 de piloţi militari fuseseră puşi la probe, în final rămăseseră şase. Pe primul loc se situase Gherman Titov, dar dosarul său (fiu de intelectuali) nu a încîntat Kremlinul. A cîştigat Gagarin, fiu de ţărani. Titov a fost recompensat cu al doilea zbor orbital, e drept, mai puţin „istoric". Reîntors pe Pămînt, zîmbitorul Gagarin a fost prins în maşinăria de propagandă a partidului. Iuri era tînăr (27 ani) şi vesel, făcea acum turnee prin ţară şi străinătate. Mîinile sale uitaseră de manşa avionului şi erau ocupate tot mai des cu paharele de şampanie servite generos la recepţii. Şi cu formele feminine. Pentru băiatul simplu de la ţară, educat în şcolile de aviaţie ale armatei, şocul a fost devastator. În toamna lui 1961, în Crimeea, beat fiind, încearcă să violeze o femeie de serviciu. KGB-ul muşamalizează cazul, ziarele scriu că Iura s-a zgîriat într-un accident la munte. Soţia, Valentina, vrea să divorţeze, invocînd beţiile şi accesele de furie ale primului cosmonaut. I se atrage atenţia că are datoria patriotică de a păstra simbolul naţional în stare de funcţionare. Lupta împotriva americanilor cerea sacrificii. Şi-atunci, şi-acum.

Iuri Alexeevici este readus la comandamentul lui Koroliov, şeful programului cosmic, dar i se dau sarcini minore. Pentru o perioadă este şi deputat. În 1967, studiind documentaţia zborului Soiuz 1, găseşte cîteva erori. Cere să fie corectate, dar nu e luat în seamă. Primul om în cosmos devenise un „fost", iar bătălia pentru cosmos nu admitea amînări. Lansarea are loc conform planului, dar aterizarea e ratată. Controlorii de zbor apucă să-l audă pe Vladimir Komarov urlînd „m-aţi omorît". Avea să fie primul cosmonaut mort la datorie. Zguduit de catastrofă, de intrigile din lumea birourilor, Gagarin cere să revină la cariera de pilot militar. Este repartizat la flotila Centrului Spaţial de la Skalovski. Pe 27 martie 1968 instructorul Serioghin se suie în carlingă alături de (acum) colonelul Gagarin pentru un zbor de rutină, destinat să-i dezmorţească reflexele. Din motive încă necunoscute, aparatul MiG-15 se prăbuşeşte. Nici un supravieţuitor. Resturile avionului sînt puse sub lacăt. Comisia de anchetă face un raport, azi în arhive se află doar o redactare neutră, ulterioară accidentului cu 20 de ani. În timpul funeraliilor ziarele sovietice deplîng moartea temerarului, care întreprindea un zbor experimental. Plicul numărul doi fusese păstrat bine. ▲

SUFLETE DE COMPANIE

Adina POPESCU

Zoopuzzle

Alex, român stabilit în SUA de aproape cincisprezece ani, a venit în România într-o scurtă vizită, împreună cu soţia sa. Încă de la aterizarea pe aeroportul Otopeni s-a arătat îngrijorat de soarta căţeluşei lor pe care o „abandonaseră“ pentru acele două săptămîni de vacanţă într-un hotel pentru cîini. „The poor dog“ nu-şi părăsise niciodată pînă atunci curtea ranch-ului stăpînilor din statul Texas, iar după încă două zile, cei doi erau convinşi că Betty va muri de dor şi de inimă rea. Soţia lui Alex nu mai făcea altceva decît să le arate prietenilor din România fotografii şi casete video cu Betty şi să lăcrimeze la fiecare prim-plan al cîinelui sau la fiecare lătrat. Pînă la urmă l-a bătut la cap pe Alex să telefoneze scurt patronului hotelului de cîini şi să întrebe de soarta lui Betty. Au aflat, spre surprinderea lor, că Betty era O.K., chiar se adaptase nesperat de repede noii sale locuinţe. Soţia lui Alex îl suspecta, totuşi, pe patron că le ascunde ceva, aşa că au mai sunat încă o dată şi au cerut cu insistenţă să le-o dea pe Betty la telefon. Probabil că patronul nu s-a crucit cînd a auzit o astfel de cerere (mai mult ca sigur că nu era prima!), căci, după cîteva minute, cei doi au auzit în receptor un lătrat. Nici de data aceasta nu au fost siguri că era a lui Betty, dar s-au mai calmat.

După această întîmplare, m-am întrebat dacă asistasem la un comportament specific occidentalilor fără copii şi fără alte probleme pe cap, dar, la ceva timp, l-am cunoscut pe Piki, un pekinez imperial născut în Japonia, dar naturalizat în România de la vîrsta de două luni. După un lung drum cu avionul, căţelul a fost predat în mîinile actualei sale stăpîne într-o cuşcă legată cu fundiţă roşie. „Săracu' Piki! Cred că a suferit o traumă de la transportu' ăla, cine ştie cum au bruscat cuşca aia nenorocită sau poate au fost de vină golurile de aer sau...“, se plînge stăpîna, apoi povesteşte cum că Piki are „probleme psihice grave“, nu suportă nici un cîine de-o talie mai mare decît a lui, e tot timpul foarte nervos, mai ales cînd îi e foame etc. Oricum Piki nu se hrăneşte decît cu anumite conserve cu hrană pentru cîini mici (în special pekinezi), produse numai în Germania. „Am un prieten şofer pe TIR şi mi-aduce conserve la fiecare două săptămîni. Mîncarea asta pentru animale de la noi din ţară e atît de nocivă“! Mai mult decît atît, Piki are vreo duzină de hăinuţe pentru iarnă, comandate în ţara lui de baştină, care mai de care mai şic: una cu blăniţă şi glugă, alta gen pelerină de ploaie, alta cu multe buzunare.

Cel mai bun prieten a lui Piki e Boby, tot un pekinez imperial. Boby e deja bătrîn şi suferă de adenom de prostată. Stăpîna lui Piki se conversează seară de seară cu cea a lui Boby pe tema bolii căţelului. „Ţi-am zis, dragă, să nu-i mai dai boabe din astea româneşti că de la ele i se trage. Mai bine îi găteşti tu nişte orez cu carne de pui, ce te doare mîna?“. Stăpîna lui Boby se jură pe ce are mai sfînt că nu i-a cumpărat lui Boby decît „Royal Canin, care sînt cele mai bune boabe, verificate de veterinar şi...“. „Mai bine încercai cu din alea pe bază de legume şi peşte... astea le mai gustă şi Piki cînd are el chef“! De la povestea cu „boabele“, se trece la discuţii despre perii pentru cîini, lese, jucării şi astfel înţelegem de ce magazinele tip „Pet shop“ apar peste noapte, căci grija şi afecţiunea românilor cu o anumită stare pentru animalul favorit cresc de la o zi la alta.

La „Pet Shop“ poţi intra pentru a achiţiona hrană pentru cîinele sau pisica ta, diverse obiecte utile şi plăcute („Mîine e ziua motanului meu. Poate îmi recomandaţi ceva special!“, am auzit mai demult o replică venită din partea unei adolescente) sau pur şi simplu să caşti gura şi, dacă rămîi impresionat de drăgălăşenia unor exponate, poţi pleca acasă cu un hamster sau cu un porcuşor de Guineea sau cu un papagal.

Ambiţia posesorilor de papagali este să-i înveţe să vorbească şi cei mai perseverenţi reuşesc, după ceva timp, să scoată de la pet-ul lor cîteva ciripituri inteligibile. Textele diferă în funcţie de sezon. Stăpîna lui Coco (un nume clasic pentru un papagal) s-a străduit, în preajma Crăciunului, să-l înveţe să vorbească în urări. După ce şi-a petrecut cîteva zile bune în faţa coliviei, repetînd la nesfîrşit „Zi, mă, «La mulţi ani!»“, Coco, dotat se pare cu un I.Q. ieşit din comun, s-a apucat să turuie: „Zi, mă, «La mulţi ani!»“, o adevărată performanţă, e adevărat, însă cînd papagalul a învăţat să reproducă şi înjurăturile auzite prin casă, stăpîna s-a văzut nevoită să-l închidă în cămară, cînd primea musafiri.

Broscuţele ţestoase în miniatură (cele de apă care se ţin în acvarii) se fac cadou de „ziua lu'“, de Valentine's Day, între iubiţi, de 8 martie, pe post de flori. Din păcate, mor repede. Un prieten de-al meu a primit odată un rac care a murit după doar o noapte, singur şi trist, într-o cratiţă cu apă.

Copiii cuminţi, dacă îşi doresc un animal, primesc un hamster sau un iepure pentru că sînt mai uşor de întreţinut.

La noi, se pare că oamenii încă nu-şi doresc să devină stăpînii unor animale neconvenţionale sau exotice pe care să le crească în propriile locuinţe. „Am avut la vînzare mai multe tipuri de şerpi şi şopîrle, multă lume a stat să le privească, însă puţini s-au arătat amatori să le cumpere“, ne spune Vlad, vînzător la un Petshop, apoi povesteşte cum că, în Germania, de exemplu, există o categorie de tineri nonconformişti care preferă un şarpe pe post de cîine.

„Am avut şi cîteva maimuţe; copiii erau foarte încîntaţi să le vadă şi le cereau părinţilor să le ia şi lor una, dar nici unul nu s-a încumetat la aşa ceva. Mulţi aveau idei preconcepute, credeau că maimuţele transmit nu ştiu ce boli oamenilor. Odată, cineva s-a arătat foarte indignat că le expunem şi ne-a sugerat să le ducem cît mai repede la Zoo“, continuă Vlad.

Dacă astfel de animale nu prezintă un prea mare interes, în schimb, mai poţi întîlni în Bucureştiul de astăzi crescători de găini sau raţe care le ţin pur şi simplu pe balcon. „Toată viaţă am trăit la curte, iar acum, dacă m-am mutat la bloc, ce era să fac cu găinile, să le tai pe toate? Le mai ţin puţin, mai fac şi ele cîte un ou şi dupaia o să le dau la altcineva. M-am ataşat de ele, de ce să nu recunosc? Dacă eşti singur la vîrsta mea, te ataşezi de orice suflet pe care îl ai prin preajmă“, mărturiseşte un bătrîn de şaptezeci şi patru de ani, după care îmi prezintă găinile din coteţul de pe balcon, Moţata, Roşcata şi Albiţa.

Recunoaşte că vecinii au dreptate să se supere, „nu e civilizat să ţii păsările la bloc, dar săracele nu deranjează pe nimeni, nu fac gălăgie, abia dacă simţi că există! Dacă aş fi avut un cocoş, ar fi fost altceva; i-ar fi trezit dimineaţa din somn şi ar fi fost normal să se enerveze!“. Vecinii cred că bătrînul nu mai e în toate minţile.

Doamna S. are propria sa „afacere“: creşte prepeliţe în baia apartamentului său. În prezent are cincisprezece perechi de păsări şi şi-a amenajat baia special în acest scop. „Pensia e foarte mică şi m-am gîndit că trebuie să mai cîştig un ban de undeva“, se justifică doamna S. „Atunci mi-a venit ideea cu prepeliţele; ouăle, chiar şi carnea sînt foarte căutate şi se vînd destul de bine, iar întreţinerea păsărilor nu costă foarte mult“. I-am atras atenţia doamnei S. că nu mai poate să folosească baia, dar mi-a arătat că mai are o baie de serviciu. „Mi-aş dori să mai cumpăr încă vreo douăzeci de prepeliţe, dar nu mai am unde să le instalez cuştile decît acolo. Atunci nu ştiu ce o să se mai întîmple! O să merg probabil să fac duş prin vecini!“, rîde doamna S.

▲

Raluca ION

Vieţi paralele

Furăciosu'

L-au salvat atunci cînd era mic dintr-un accident de maşină. L-au dus la doctor. L-au făcut bine. După aceea i-au făcut o cuşcă în faţa blocului şi au continuat să îi dea de mîncare. În acele vremuri de restrişte pentru rasa canină, cînd hingherii dădeau încontinuu ture prin cartier, l-au adăpostit în scara blocului. În vremea din urmă, însă, au făcut în jurul cuştii un gard. Ca măsură de precauţie. Este un cîine mare, negru şi blănos, absolut inofensiv, jucăuş de nu se poate, dar chiar aşa, domnule, nu se mai poate, pentru că sperie copiii, spune nea Goşu. Îi muşcă? „Nici vorbă! Îi latră, atunci? Domnule, cîinele ăsta nici nu ştie măcar să latre. Dar... Are, nu ştiu cum să vă spun eu, un fel de manie. Ceva ca un soi de dependenţă. Dependenţă de ce? O să rîdeţi. De fesuri. Şi atunci fură fesurile copiilor mici, de 5 ani. Nu le face absolut nimic, doar se apropie de ei pe la spate şi le fură fesul. Cîteva mămici mai isterice au vrut să cheme un doctor să îl eutanasieze. De asta i-am făcut acum un gard, nu mai iese, nu mai deranjează pe nimeni. Dar aş vrea să îl mai lase şi pe el liber, m-am gîndit poate există vreo soluţie pentru boala asta a lui, ar trebui cred să îl vadă un psihiatru de animale, am auzit că există. Eh, costă şi ăsta bani, dar pe onoarea mea, că aş da...“

Cuvîntul magic

„Dacă vine vreun cîine să vă muşte spuneţi cuvîntul magic. Da, dacă se apropie vreunul de tine şi te latră spune-i doar atît *Puricosu'! Puricosu'! Puricosu'!* Aici pe stradă el este şef. Toţi îl ştiu de frică şi se potolesc“. Efectul este garantat. Puricosu' este liderul informal al unei străzi din Vatra Luminoasă. Informal pentru că, după cum ştim cu toţii, cîinii nu prea ţin la formalităţi. Tigruţu' şi Alba-neagra, o căţea grasă şi lasă care te muşcă de picior pe la spate fără nici un mîrîit, atît de tăcut încît ai putea să crezi că te-a muşcat un peşte, sînt mîna dreaptă şi respectiv mîna stîngă a lui Puricosu'. Adjuncţii lui. „Într-o noapte adjuncţii lui au încolţit-o pe o prietenă pe cînd pleca de la mine. Şi? Şi a spus formula magică. Puricosu' a apărut din ceaţă, îl şi vedem acum apărînd, aidoma unui motociclist misterios, şi adjuncţii s-au potolit A condus-o după aceea pînă în staţia de autobuz, deşi nu o cunoştea, este o poveste absolut autentică.“ În faţa unei uşi de la etajul 3 sînt bucăţi de parizer şi o oală cu apă. Reşedinţa. Bineînţeles că nu prea stă acasă, umblă ca un vagabond toată ziua şi toată noaptea. În rarele momente în care îl prinzi acolo, zace la reveneală, apatic, aproape depresiv şi pare bolnav. În rest, bîntuie prin cartier şi protejează drumeţi. Un cîine care are grijă de oameni. Hm, ceva reconfortant ca primul episod cu Lessie.

Metamorfoza lui Athos

A fost un pachet de nervi. O poză imbecilă, numită „Bestia“, trimisă de un prieten prin e-mail, uite-o şi tu. Cum or putea unii să îşi bată joc de animale în halul ăsta? E groaznic, este exact ce i s-a întîmplat şi lui Ahos. Pe scurt, cîinele Athos a avut un somn agitat toată noaptea, în cazul în care, în noaptea aceea, va fi avut parte de vreun pic de somn. A lătrat întruna, la început rar şi scurt, ca un fel de mormăituri de-ale noastre în vis, apoi de-a binelea, treaz pe de-a-ntregul. Stătea nemişcat, privind undeva spre locul în care strada face un arc de cerc şi dă în altă stradă, care la rîndul ei dă în bulevard, şi lătra. Ştiu acest neînsemnat detaliu pentru că în noaptea aceea şi eu avusesem un somn agitat, cu ridicat din pat şi uitat pe fereastră. Mi-au rămas necunoscute altele, ca de exemplu dacă a lătrat premonitoriu, pentru că îi e necunoscut în general dacă au sau nu cîinii premoniţii, sau dacă agitaţia lui de dinainte a fost o banală coincidenţă. Într-un final a adormit, s-a trezit reconfortat, fără amintiri, şi a plecat la serviciu fluierînd. Cîinele Athos dipăruse din faţa blocului, s-a gîndit, aşa fac cîinii vagabonzi, mai dispar din cînd în cînd. Ce-i drept, lui Athos, un cîine din cei mai sociabili şi mai laşi, atît de sociabil şi de umil încît tot timpul i se spune „măi, prostule!“, nu i se întîmplase niciodată să plece prea departe. Era ca un cîine de casă, cu o mie de stăpîni, asupra căruia tot blocul iubitor de cîini, dar nu atît de iubitor încît să aducă vreunul în casă, îşi revărsa în pusee afecţiunea şi ocările. Şi cu gîndurile acestea în cap, sau poate cu altele, însă acestea sînt puse aici pentru *background*, merse înainte. Pe lîngă gard, se tupila o creatură înfricoşată, semănînd cu un leu, cu coamă, vîrf de coadă şi lăbuţe gri, cu ochi căprui. Pe restul corpului, blana lui Athos era rasă. Ce nenorociţi, şi-a zis, ochii i s-au umplut de lacrimi şi a fugit să prindă autobuzul. De atunci nu l-a mai văzut şi nu s-a mai gîndit la el.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Oda întreţinerii

N-am scris în viaţa mea o odă, dar textul de mai jos l-am gîndit şi l-am vrut a fi astfel, o odă a odelor, o cîntare a cîntărilor, un homeric fluviu de vorbe despre neasemuita, nepreţuita şi atît de gingaşa întreţinere. Da, da, aţi citit bine, am scris „întreţinere“, iar ca să evit din start orice posibil derapaj semantic voi face precizarea că e vorba chiar despre acea foaie spînzurată de-o piuneză în avizier, banală la prima vedere, pe care lună de lună sînt afişate datoriile fiecărui locatar din blocurile patriei. Acestea fiind zise, pentru uşurinţa lecturii, să-i spunem simplu „întreţinere“.

Aţi privit-o vreodată cu atenţie? Aţi încercat să vedeţi ce se ascunde în spatele simplei înşiruiri de cifre? E acolo întreaga poveste a timpurilor moderne, tabelul aparent anost pe care stau pictate lungi coloane cu cifre e o filă din pagina de istorie foarte recentă a României. Dacă s-ar aduna măcar jumătate din foile de întreţinere afişate în ultimii treisprezece ani în avizierele blocurilor din toată ţara cred că am avea cel mai impresionant compendiu de istorie scris vreodată despre perioada de după 1989. Pentru că întreţinerea spune tot.

În primul rînd vorbeşte despre oameni aşa cum sînt sau, mai bine zis, cum au ajuns să fie. Tabelul întreţinerii e dovada ciudatei metamorfoze din Popescu în bun- platnic şi din Georgescu în rău- platnic, din foşti vecini, cîndva prieteni, în beligeranţi ai unui război nesfîrşit avînd ca miză achitarea cheltuielilor comune. Printr-o simplă comparaţie pe luni, ani şi oraşe, sumele din dreptul fiecărui apartament spun totul despre economia românească, inflaţie şi ineficienţă. Restanţele vorbesc despre sărăcie, apartamentele debranşate despre disperare. Foaia de întreţinere din holul blocului e tot ce vrei: barometru pentru nivelul de trai, indicator despre politica partidului aflat la guvernare, telenovelă, film de acţiune cu bătăi în ţeavă, poveste despre viaţă sau relatare despre cum se moare. Întreţinerea „vinde“ apartamente, goneşte oamenii de la oraş la ţară, e motiv de divorţ sau pretext pentru căsătorie.

Întreţinerea poate fi sursă de inspiraţie pentru cele mai bune romane. Cum să nu-ţi vină să scrii despre el şi ea, înghesuiţi cu patru copii şi trei bunici în două camere, trecuţi pe tabelul din holul blocului cu pix roşu la rubrica „Atenţie, caz social!“? E suficient să priveşti întreţinerea şi să-ţi imaginezi drama pensionarului, luptele administratorului-gladiator cu leii aruncaţi pe facturi de regia de termoficare, ţevile sparte din subsol, cheltuielile cu refacerea terasei şi, mai ales, nesfîrşitele şedinţe de bloc în care toată lumea vorbeşte mult şi nimeni nu face nimic.

Dar, dincolo de toate acestea, mai e lucru magic pe care numai ea, întreţinerea, îl poate face. O minune. Citiţi foaia de întreţinere din holul oricărui bloc din România. Citiţi-o cu atenţie şi veţi vedea cum, în doar cîteva minute, îi ştiţi pe toţi cei care locuiesc acolo. Cum să nu-l ştiţi pe Damian de la doi, patru persoane, trei camere, două milioane opt sute cincizeci şi trei de mii pe luna martie, restanţe aproape şapte milioane, fond de rulment zero?! Îl aveţi mereu în faţa ochilor, orice bloc are un „Damian de la doi“. Cum să n-o recunoaşteţi pe doamna Sorescu de la parter, o persoană, probabil pensionară, restanţe zero, fond de rulment opt sute de mii? Sigur aţi recunoscut-o, există o pensionară Sorescu pe toate listele de întreţinere.

Şi-atunci? Am dreptate, sigur am dreptate cînd spun că întreţinerea merită o odă. Ea, o simplă înşiruire de litere şi cifre pe-o foaie, adăpostind într-o cabală de secol XXI înţelesuri ascunse ale vremurilor pe care le trăim sau debordînd de evidenţe, merită o cîntare a cîntărilor. Un imn măcar, în stare să aducă aminte generaţiilor viitoare c-a existat cîndva o lume românească îngenuncheată în faţa unor cifre răstignite pe o banală bucată de hîrtie...

▲

Cu ochii-n 3,14

IA ZI-MI POVESTEA UNUI MOFT INEFABIL CARE PROGRESEAZĂ NEOBOSIT ÎNTR-O ŢARĂ OBSCURĂ

● La culcare, fiică-mea (de cam 6 ani) refuză toate poveştile, chiar şi capitolul obişnuit din *Harry Potter* şi-mi zice răspicat, stimulată de la grădiniţă: „Ia zi-mi povestea cu Madam şi Eva“. (**S. S.**)

● Din mereu simpatica emisiune „Cafeaua cu sare“ de la Antena 1 (care reuşeşte prin Dana Deac să atace cele mai dificile probleme din unghiul paşnic al normalităţii) aflu că, în statisticile organizaţiilor româneşti care cercetează violenţa în familie, sînt 400 de plîngeri ale unor bărbaţi agresaţi de rude de gradul 1, femei sau bărbaţi. Măcar soarta acestora să-i pună pe gînduri pe comentatorii macho ai legii, convinşi – aşa cum am citit într-un comentariu din ziarul *Adevărul* – că legea e un moft periculos, punînd la dispoziţia acestor fiinţe decerebrate – femeile – modalităţi de răzbunare împotriva înţelepţilor care se exprimă cu pumnii: bărbaţii. (**M. B.**)

● Un cuvînt bîntuie prin vocabularul contemporanilor noştri: „deosebit“. Probabil că, în aceste vremuri de uniformizare, o irepresibilă nevoie de individualitate îi face pe unii să recurgă, în mod subliminal, la... Hai că glumeam! Cuvîntul cu pricina e plat ca o clătită (deşi ţine de fast-food), nu spune, de fapt, nimic (deşi pare că „valorizează pozitiv“) şi eu, unul, am făcut deja alergie la el (deşi m-am obişnuit cu atîîîtea!); propun să fie înlocuit cu: „inefabil“, „incomparabil“, „inenarabil“ şi – bineînţeles – „inconturnabil“ (de „inexprimabil“)... Pe scurt: „Joe“ – ca în reclama cu napolitana. (**a. l. ş.**)

● Teledestin de moderator: un prost care progresează neobosit, sub ochii noştri, spre o mediocritate indiscutabilă. (**R. C.**)

● Donald Rumsfeld a văzut două filme în ultimii ani: *Saving private Ryan* şi *Black Hawk Down*. Sînt sigur că primul i-a plăcut, acolo eroi americani salvează un alt erou american, într-un război în care americanii toţi erau eroi pentru că salvau Europa. Al doilea film e mai puţin clar: localnici primitivi doboară super-elicoptere americane într-o ţară obscură. Nu e de mirare că săracu' om nu s-a mai uitat la filme. (**C. G.**)

VESTEA CEVA MAI PROASTĂ ESTE CĂ PLĂCERILE CONSUMULUI SÎNT SĂRACE. ŞI-N PLUS, BEREA A DISPĂRUT CU O DEZINVOLTURĂ ORBITOARE

● Ultima cu Saddam Hussein. Se adună cele 10-11-12 sosii ale lui; şeful lor se ridică şi le spune: „Am o veste bună şi una ceva mai proastă. Vestea bună e că Saddam al nostru trăieşte. Vestea ceva mai proastă este că şi-a pierdut o mînă, în ultimul bombardament.“ (**R. C.**)

● Şi la Budapesta, plăcerile consumului nu se sfiesc să se amestece, firesc, cu trimiterile livreşti: de la „Bonbon Hemingway“ poţi cumpăra iepuraşi de ciocolată şi răţoi de marţipan. (**I. P.**)

● Nu toate universităţile sînt sărace: directorul Grădinii Botanice din Iaşi a găsit un document testamentar din 1942 prin care Universitatea „Al.I. Cuza“ moşteneşte 40 de hectare în zonele Miroslava, Ripa Galbonă şi Copou (v. *Opinia studenţească*, 7 apr. a.c.). Culmea e că tocmai în acele zile universitatea era preocupată de recuperarea a 300 de metri pătraţi din apropierea clădirii, în dispută cu un auto-service... (**A. C.**)

● Dacă aş fi dictator, aş ordona următoarele: 1) toţii francezii, care pronunţă „Bassorah“, ar fi obligaţi să pronunţe – ca tot restul lumii – *Basra;* 2) toţi actorii ăia de la Hollywood, care nu se consideră *cool* dacă nu bifează „civil disobedience“, ar fi obligaţi să se uite – nonstop – la imagini din Bagdadul eliberat, cu irakieni mulţumindu-le americanilor că au intervenit; 3) toţi pacifiştii care au participat la marşuri de protest împotriva războiului ar fi obligaţi să facă acelaşi lucru ca actorii de la Hollywood deja amintiţi şi-n plus, să poarte insigne cu textul „criminal de pace“... (**a. l. ş.**)

● Niciodată, în ograda noastră, nu mi-am permis – şi bine am făcut! – să dispreţuiesc mintea cocoşului. Ultima ei realizare, această reclamă insistentă, simplă ca oul lui Columb, de un firesc şi mare succes: „Berea frate cu românul!“. (**R. C.**)

● Singura pierdere colaterală comică – ministrul irakian al Informaţiilor care minţea lumea, zilnic, cu o dezinvoltură orbitoare; a dispărut nemeritat de repede. Ca punct de reper în dezinformare – ne va lipsi, dar nu-l vom uita. (**R. C.**)

APAR, OBOSITE ŞI PLICTISITE, DIFERITE MĂRIMI

● Un panou publicitar. Treci prin faţa lui tocmai cînd nudul unei tinere îţi adresează acest mesaj: *„Din 14 aprilie începi să descoperi“*. Nici n-apuci bine să te avînţi cu închipuirea în zona descoperirilor promise, că reclama se schimbă, iar următorul mesaj care apare te cam pune pe gînduri: *„Cu numai 1.000 de lei adaugi şi brînză“*. (**D. S.**)

● Un butic, adevărat multifuncţional, în zona Piaţa Unirii: hamburger, hot-dog, XEROX, dactilografie (cu 2 dactilografe şi 2 maşini de scris obosite şi plictisite), procesare foto la minut, foto buletin/paşaport, băuturi răcoritoare, terasă. Dacă l-ar fi demolat Băsescu, ar fi fost ca şi cum ar fi demolat cinci buticuri. (**M. M.**)

● În paginile de mică publicitate ale ziarului *Ziarul* de miercuri, 9 aprilie 2003, cineva vinde *„diferite păsări de curte sau de apartament, papagali de diferite mărimi, zebre australiene, canari“*, altcineva vinde *„păpuşă deosebită, cu cap de porţelan care are o vechime de peste 100 de ani, costumată în ţinută de ţarină“*, iar o tînără doreşte *„cunoştinţă cu tinere doamne/domnişoare în vederea petrecerii timpului liber în băi cu şampanie“*. Aceasta fiind oferta, e relativ uşor de înţeles de ce n-am faruri la prosop. (**D. S.**)

„Ca la toreadori“

– dialog cu Gigi CĂCIULEANU –

Trecerea de la baletul clasic la dansul contemporan seamănă cu trecerea de la „Dumneavoastră“ la „tu“; sînteţi de acord cu acest punct de vedere?

Un mare critic de dans francez, doamna Dinah Maggie, spunea că „dansul clasic este dansul contemporan al lui Ludovic al XIV-lea“. Cînd cineva îţi răspunde „fac teatru“, nimănui nu-i vine în minte să-l întrebe ce fel de teatru face. În dans nu-i aşa, nu ştiu de ce... Un Strehler, un Brook sau un Ciulei, în momentul în care montează o piesă de Sheakespeare, ce fel de teatru fac: clasic ori contemporan? Nu ştiu să dau o definiţie noţiunii de dans contemporan, aşa cum n-aş şti să definesc nici măcar noţiunea de contemporan. Se pare că dacă vrei să faci să înnebunească un computer, trebuie să-l întrebi ora exactă. Pînă cînd îţi comunică informaţia, ora indicată a şi trecut şi... nu mai e exactă. Iar el, săracul, înnebuneşte. Poate pentru că este şi el cam prea legat de o definiţie!....

De fapt, cînd se vorbeşte de dans contemporan este vorba mai exact de faptul că *cei contemporani nouă încep să descopere dansul.* Pentru mine, dansul este unul singur. Cu D mare. Restul nu contează. Dansul ca artă majoră, nu ca divertisment, trebuie să facă şi el ca celelalte arte. Nici mai mult, dar nici mai puţin. Adică să exprime şi fericire, şi durere, şi incertitudine, şi frumuseţe, şi nebunie, şi urît, şi vis, şi realitate, şi ceea ce se poate concepe şi ceea ce nu se poate...

Ţin minte, cînd Miriam Răducanu a dansat undeva într-un subsol pe jumătate interzis un dans care se chema „Zborul“, fusese criticată de către artiştii cei mulţi şi oficiali că nu filfiia din mîini. La care dumneaei, zîmbind, a replicat: „Da? Da' unde sînt aripile şi penele «Păsării Măiestre» a lui Brâncuşi?“ Dar... şi Brâncuşi era în acel moment considerat, tot de către aceeaşi, drept un artist decadent şi de nefrecventat... Iar eu, personal, ce fericit şi privilegiat mă simt de a-i fi frecventat pe amîndoi. (Bineînţeles că nu l-am frecventat pe Brâncuşi decît în vis, în vise şi în visuri. Nu l-am putut cunoaşte personal aşa cum cred că nimeni, de altfel, mai ales „contemporanii“, faimoşii contemporani ai săi, nu au putut să-l fi cunoscut, în ciuda faptului că-l frecventaseră, poate chiar şi fizic. L-am „practicat“, aşa cum spun francezii, cu delectarea fructului interzis şi mai tîrziu cu cea a fructului neînţeles. Profund neînţeles pentru că îngerii nu pot fi înţeleşi pe de-a întregul de către nimeni... Şi l-am iubit, şi continuu să-l iubesc ca pe ceva de ne-atins, de ne-ajuns şi de ne-pămîntean, cu toate că tot ceea ce a plămădit nu este decît pămînt şi aer, lemn, metal şi codru de piatră. Ce sertar să-l poată cuprinde, ce despărţitură a universului să-l poată accepta?)

Mi se pare nemaipomenit faptul că dansul clasic, lucrînd totuşi corpul din rărunchi şi storcîndu-l pînă la sleire, nu ajunge mai niciodată să exprime *esenţe.* Esenţa unui zbor nu rezidă într-o filfiială de braţe. Zborul adevărat este avînt, este economie de mişcare, este o ştiinţă a văzduhului şi a senzaţiilor interioare... Pescăruşii din colţul Cazinoului de la Constanţa, la încrucişare de vînturi, zboară nemişcat. Orice filfiială în plus ar constitui, dimpotrivă, un sacrilegiu.

Orişice artă în care o dai cu „Dumneavoastră“ mi se pare nesinceră, artificială, minoră. Dar nici nu e de ajuns să o iei cu „tu“.

„Tu“-ul artei adevărate nu reprezintă mai puţin decît „Dumneavoastră“ ci, dimpotrivă, este ceva ce îl depăşeşte pe departe. În momentul în care îl tutuieşti pe Dumnezeu, este infinit mai mult decît atunci cînd i te ploconeşti cu Dumneavostră...

Cît de familiar trebuie să fie un dansator/coregraf cu propriul său corp pentru a „desena“ mişcări, respectiv pentru a dansa?

Cît de familiarizat este un Rubinstein cu mîinile lui atunci cînd cîntă la pian?

Mişcările nu se desenează, ci se trăiesc. Asta ar fi şi diferenţa faţă de divertisment, unde mişcarea decurge dintr-un formalism estetic. Este exact ca în amor. Există un instinct al mişcării şi un instinct al corpului. Exisă o ştiinţă a corpului şi o ştiinţă a mişcării. E deajuns să le contopeşti în proporţia adecvată ...

Corpul e instrumentul dansatorului, iar dansatorul este instrumentul coregrafului. Ce de instrumente!.. Am să vă mărturisesc aici cu ruşine că denumirea de *coregraf* mi s-a părut dintotdeauna un barbarism. Ce frumos este cuvîntul „dans“ sau „dansator“ faţă de cel de „coregraf“! Sună de parcă ai spune „termometru“... Eu aş zice mai degrabă: „Făcător de dans“, aşa cum se zice „făcător de minuni“ şi nu „minunograf“.

Fericit dansatorul care este şi „făcător de dans“. Cu nimic nu se poate compara fericirea unei mişcări trăite din plin. Poţi să nici nu ştii cum arată... Este suficient că a trăit prin tine, chiar dacă n-ar fi fost să existe decît o singură fracţiune de moment.

Vorbeaţi, într-un interviu, despre „imperfecţiune“ ca posibil motor al creaţiei; în ce măsură te familiarizează dansul cu propriile limite?

„Nobody's perfect“... Cred că este o replică dintr-un film cu Marilyn Monroe, dar şi un mare adevăr. Una din puţinele certitudini pe care ne-am putea baza în viaţă, dar şi în artă. Nu trebuie să faci neapărat dans ca să depăşeşti nişte limite. Limitele cele mai cumplite sînt ideile preconcepute, sertarele în care sîntem închişi şi în care îi ferecăm şi noi la rîndul nostru pe ceilalţi.

Recuperarea mi se pare mai interesantă decît execuţia la „perfecţiune“. Reechilibrarea, mai pasionantă decît echilibrul în sine. În ceea ce mă priveşte, *mi*-aş defini dansul ca un mers pe sîrmă la foarte mare înălţime. Totul nu e numai să nu cazi, ci să te apropii cît mai mult de dimensiunea de sus decît de cea de jos.

Un Pablo Casals, o Ella Fitzgerald, un Johny Răducanu fac slalom printre note şi printre tabu-uri. Principiul incertitudinii m-a impresionat dintotdeauna. Iar din timpul verbelor, cele mai grozave mi se par paradoxalul „viitor anterior“ şi „mai mult ca perfectul“ care, fie vorba între noi, reprezintă faţă de prezent (vorbeam adineaori de „contemporan“!) o imperfecţiune în sine!...

Ce părere aveţi despre tentativele unor regizori de teatru (probabil – cunoştinţele mele în domeniu sînt minime... – şi în coregrafie) de a aboli distanţa dintre scenă şi public? Nu este cumva interacţiunea aceasta o facilitate?

Facilitatea nu constă în formă, ci în fond. Dacă avem realmente ceva de spus o putem spune şi într-un teatru, într-un templu, şi pe stradă sau într-o gară. Iar dacă n-avem nimic de comunicat, mai bine am sta acasă.

Cum priviţi ceea ce se numeşte „teatru-dans“ (exemplul care-mi vine în minte acum este Josef Nadj – dar am mai avut fericirea de a prinde, în '91 la festivalul de la Edinburgh, ultimul spectacol al lui Kantor: „Astăzi e ziua mea“...)? Sînt asemenea „metisaje“ (le-am mai putea numi „familiarisme“) între arte cîştiguri certe pentru artele respective? Sau poate publicul însuşi ar trebui să se familiarizeze cu diferenţele specifice dintre ele înainte de a primi „tot pachetul“ (Gesammtkunstwerk!)?

Da, într-adevăr Kantor a fost şi rămîne o fericire. Am avut şi eu privilegiul să-i „prind“ cîteva spectacole. N-aş şti să vă spun dacă ceea ce am văzut este teatru, dans sau altceva. Sau toate acestea la un loc. Ştiu doar că a fost Kantor.

Aici se pune problema personalităţii în artă. Care depăşeşte sau transcende tema genului.

Problema unui artist nu este să facă ceea ce poate. Ci să nu poată face altceva decît ceea ce face. Dacă din această „neputinţă“ se naşte o şcoală sau un curent artistic, cu atît mai bine sau... mai rău.

Cîteodată, dacă spectatorul nu înţelege nimic dintr-un spectacol, acest lucru se datorează poate mai puţin unei lipse de culturi cît, poate mai mult, faptului că nu ar fi cam nimic de înţeles. Publicul a ştiut mai întotdeauna, mai devreme sau mai tîrziu, să „miroasă“ pînă la urmă atît adevărul, cît şi impostura. Problema este ca artistul respectiv să „rămînă“ înscris pe ceva: o pînză, o carte, un ecran. Tragedia (nu mi-e frică de cuvînt), dar şi (idem) sublimul dansului constă în faptul că, în ciuda înregistrărilor pe film sau pe video, e menit să rămînă o artă a momentului.

Ca la toreadori: Momentul Adevărului.

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

© C. Prisecaru

Ştii că eşti în 2003 atunci cînd:

2. Ai o listă de 15 numere de telefon pentru cei 3 membri ai familiei tale;
3. Bunica te roagă să-i trimiţi un *.jpg* al bebeluşului tău ca să-şi poată crea un *screen saver;*
4. Opreşti maşina în faţa casei tale şi suni pe celular să vezi dacă e cineva acasă;
5. A pleca de acasă fără celular, obiect pe care nu l-ai avut în primii 20 sau 30 (sau 60) de ani ai vieţii tale, te face să te întorci panicat ca să-l iei;
6. A folosi bani adevăraţi, în locul cărţii de credit, înseamnă o mare bătaie de cap şi necesită mult mai multă planificare;
7. Ţi s-a întîmplat măcar o dată să introduci parola cărţii de credit pe *display*-ul cuptorului cu microunde;
8. Afli cele mai multe bancuri pe e-mail decît prin viu grai;
9. Cînd te deconectezi de la Internet ai o senzaţie groaznică, de parcă te-ai fi despărţit de cineva iubit;
10. Te trezeşti şi te conectezi la Internet înainte de a-ţi fi băut cafeaua;
11. Cînd citeşti toate astea dai din cap şi surîzi;
12. Mai rău chiar: ştii exact cui o să forwardezi aceste 12 puncte...

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Alex. Leo ŞERBAN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 526
25 apr. - 1 mai 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ROMÂNIA în alianţe

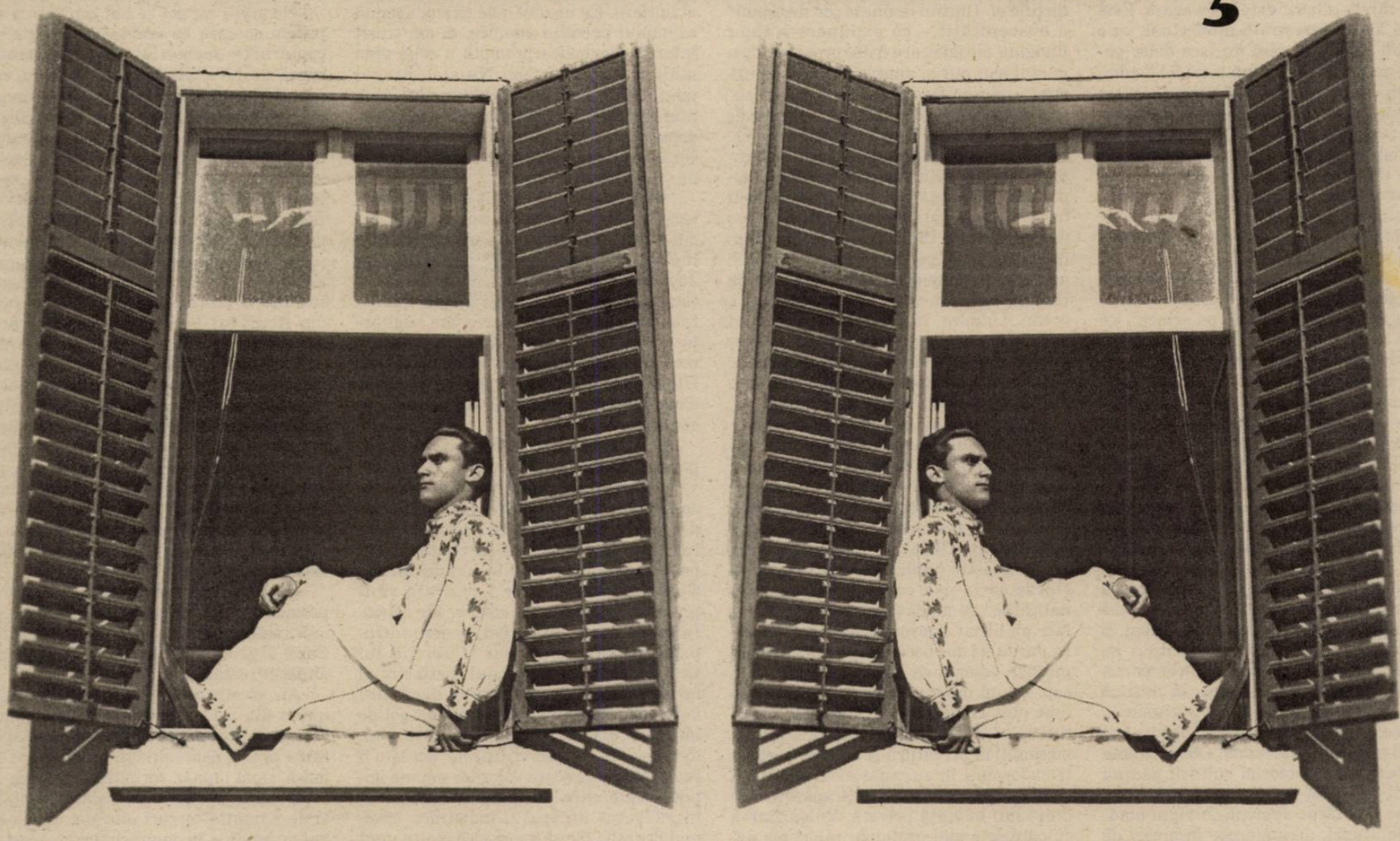

„Ei bine, de la 1856, noi am intrat în exerciţiul deplinei noastre suveranităţi naţionale, şi în relaţiunile exterioare niciodată nu am recunoscut alte margini decît acelea pe care ni le-a pus însăşi Europa."

(Nicolae Ionescu, ministru liberal de Externe, în dezbaterile Adunării Deputaţilor, 22 decembrie 1876)

„Republica Populară Romînă a luat naştere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german şi a eliberării Romîniei de către glorioasa Armată Sovietică (...). Făurirea şi întărirea statului de democraţie populară, prietenia şi alianţa cu marea Uniune Sovietică, sprijinul şi ajutorul ei dezinteresat şi frăţesc asigură independenţa şi suveranitatea de stat, dezvoltarea şi înflorirea Republicii Populare Romîne."

(din Capitolul introductiv *al Constituţiei RPR adoptată pe 27 septembrie 1952)*

GRATUIT

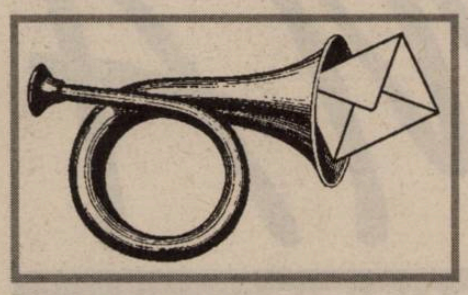

Nr. 522: *„Obscenitatea“*

Abundența scrisorilor pe această temă ne silește – pentru o dată – să citățm fragmentele ce ni s-au părut cele mai interesante. Sperăm că dilematicii vor înțelege că nu am exercitat vreo cenzură care nu ne stă în caracter.

Obscenitatea sîntem noi

„Un bărbat n-ar mai avea două treimi din problemele pe care le are dacă nu s-ar aventura să fută“, spune un personaj a lui Philip Roth în *The dying animal*. La prima vedere, fraza pare de-a dreptul obscenă, dar nu este în contextul cărții (în afara faptului că este și foarte adevărată). Exemple de fraze pornografice din cărțile autorilor de succes, dar care nu scriu literatură de consum gen Sandra Brown, s-ar putea aduce cu duiumul. Cunosc o femeie de 35 de ani în vocabularul căreia „dînsa“ este la ea acasă. Este o tipă foarte înzestrată intelectual, cu o cultură solidă de care nu face deloc paradă, capabilă să susțină orice fel de dialog din varii domenii. Însă deține această pasiune de a folosi în limbajul curent cuvinte considerate obscene, drept care este catalogată nu în funcție de ceea ce îi poate mintea, ci în funcție de cantitatea de obscenități care îi ies într-un minut din gură. Culmea este că stilul acesta de a vorbi o prinde atît de bine, încît fără el nu ar mai fi ea.

C. este un tip care toată ziua-bună ziua își scoate și își bagă încontinuu, nervos și supărat pe guvern, pe semeni, pe viață. Pe el nu-l plac pentru că este lipsit total de orice urmă de umor, singurul capabil a mai îndulci tonele de obscenitate pe care le folosește permanent, în condițiile în care este incapabil să realizeze că ceea ce profesează ligvistic deranjează teribil întreg anturajul. O să spuneți: dar de ce vorbești doar despre alții și nu vorbești și despre tine? Iată că vorbesc și despre mine. Înjurătura pe care o folosesc la nevoie este „Băga-mi-aș picioarele“, cu varianta, funcție de caz, „Du-te-n puii mei!“. Nu știu dacă o fi ceva obscen în ele, dar eu asta folosesc. Însă obscenitate există nu numai în limbaj, ci în toate cîte sînt. În modul de a ne îmbrăca sau în modul de a ne comporta, în pictură sau în literatură, în muzică sau în sculptură, pînă la urmă oriunde în ceea ce ne înconjoară. Doar natura nu este și nu poate fi obscenă. Obscenitatea este rezultatul victoriei culturii asupra naturii și, odată cu clipa căderii, obscenitatea și-a făcut apariția în viața omului. De atunci, nenumărate încercări de învingere a obscenității și-au făcut apariția, prin intermediul codurilor de bune maniere, a normelor de comportament, al religiei în special. La animal nu există obscenitate, decît instinct. Animalul scapă acestei acuzații. La fel de adevărat este și faptul că nu oricine poate fi obscen. Că este vorba despre educația prin intermediul căreia nu ne dăm voie să profesăm obscenitatea sau că este vorba despre dorința de a fi obsceni cu orice preț, astea sînt, pînă la urmă, conduite proprii pe care le alegem sau le respingem fiecare, în funcție de atît de multe criterii încît nu ar încăpea într-un articol de dimensiuni mici. A folosi sau nu obscenitatea în variatele ei contexte cred că ține, în cele din urmă, atît de „naturalul“ din fiecare, cît și de obligațiile impuse de societate, dar nu în ultimul rînd de cultura în care te-ai născut, cu atît de multele ei cerințe. Așa cum pentru unii obscenitatea este o notă proastă, care aduce în prim plan proasta educație și influența anturajului, așa pentru alții este o notă care dă bine, care diferențiază individul într-un mod aparte din masa înconjurătoare. Pentru unii motiv de mîndrie, pentru alții motiv de jenă, obscenitatea va exista atîta vreme cît omul va exista. (...)

Ioana PETREA
Ploiești

România mea obscenă

Să pornim de la premisa că modernitatea însăși e obscenă, pentru că s-a născut din apetitul acut pentru corporalitate, fiind înțesată de macabru și morbid. Tehnologiile reproducerii în masă a imaginilor sînt o mărturie vie a acestei afirmații. Mass-media reprezintă continua exercitare a mecanismelor pornografice ale modernității. Și pentru că este esențialmente obscenă, modernitatea a consacrat și formula „nimic nu este obscen!“. Cu toate acestea, obscenitatea s-a oploșit la marginile culturii europene, sălășluind în periferic și în limitrof. Ea presupune tot ce nu poate fi „pus în scenă“, adică tot ce nu poate fi făcut vizibil – deoarece, deși proclamă absoluta libertate a corpurilor de a fi expuse, modernitatea își păstrează interdicțiile ei. Dintr-o definiție „de dicționar“ a obscenității – ca expunere a unor imagini/ mesaje care irită, provoacă dezgustul sau pur și simplu insultă bunulsimț – putem face o definiție „de lucru“ a unei Românii care seamănă uluitor de tare cu o groapă de gunoi ne-ecologică. Printre dejecțiile istoriei se mișcă, grupuri-grupuri, felurite creaturi. Politicienii care scurmă în „zonele cele mai bune“, unde poți da peste cîte o idee europeană, ba chiar peste un program internațional, ori, cine știe, poți găsi abandonate pînă și niște rufe folosite de rudele noastre mai bogate de peste ocean. Undeva, în planul doi, culegînd sticle de plastic goale și deșeurile industriei românești, sînt baronii de cauciuc chinezesc, repede împuțibili printr-o scurtă purtare cu ciorap de nylon.

Folosind mai departe această definiție pentru a ne caracteriza pe noi înșine, România actuală – nu numai văzută din afară! – este un teatru al bălăcărelii, o scenă pe care se regizează show-uri ce oriunde altundeva ar fi de neconceput. Obscene nu sînt doar figurile noastre publice care se înjură reciproc ca la ușa cortului, ori „personalitățile“ de mucava al căror limbaj ar face un birjar lipovean să-și verse mațele, dar la fel de obscene sînt fițuicile care publică asemenea ridicări de poale în cap. De un prost gust provocator de rău fizic sînt creaturile care bîntuie instituțiile românești, delapidatorii ajunși mecenați ai literaturii și artelor, borfașii transformați în susținători ai societății civile și turnătorii deveniți apărători ai dreptului la viață privată. Vulgaritatea cu care cele mai profunde valori ale democrației sînt tratate atinge obscenitatea cînd personaje odioase se folosesc de principii cum ar fi libertatea de exprimare sau dreptul la opinie pentru a învenina opinia publică, cînd dulăii îmbîcsiți ai comunismului stau de pază la porțile presei libere și cînd călăii și asasinii plătiți ai ceaușismului sînt puși să facă toaleta capitalismului „de paiață“. Obscene sînt, prin urmare, și manifestările de circ (de prost gust) în care administrația noastră publică își desfășoară activitatea – spre disperarea tuturor instituțiilor europene (...)

Obscen e și acest text și, în cele din urmă, obsceni sîntem cu toții, jucînd marea farsă a modernității românești.

Doru POP
Chapel Hill, 6 martie 2003

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărțile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECȚIA DE CHIMIE“

Mînca-v-ar Raiul!

Obscenitatea e fața ascunsă a gîndurilor necurate. Necenzurate și nestăpînite, ele se furișează, cînd te aștepți mai puțin, în intimitatea precară a sufletului inocent, a Eului nerăbdător. (...)

Interdicția stîrnește în noi curiozitatea, iar aceasta înseamnă moarte: mor de curiozitate. Copil fiind, am pîndit iubiții care se furișau în pădurea din Dealul Crucii, în spatele cimitirului din Mănăstirea Agapia. Dar nu ceea ce vedeam îmi tăia respirația, ci faptul că aș fi fost surprins de cineva, ca un paparazzo înarmat cu o cameră ascunsă, în pădurea obscură, fascinat în clandestinitatea care mă făcea să-mi simt sufletul la gură. Imaginile de atunci au pregnanța unei amintiri de paradis. Acolo se întîmpla o minune. Mirarea era că nu știam ce-i înlănțuia pe cei cei doi, de ce erau așa de cuprinși, că nici o șoaptă nu le-ar fi întrerupt ritualul.

Mult mai frapante îmi păreau expresiile pe care bărbații le adresau femeilor, și care contrastau violent față de imaginea celor doi pierduți în minunatul joc al inițierii. Eu însumi, mai tîrziu, urmînd exemplul perechii edenice, m-am trezit interzis de replica promptă a celei prea mult imaginate: „Nu! Nu aici, dragul meu. Pădurea are ochi și urechi“. Abia atunci mi-am adus aminte de mine (surprinzătorul surprins, *le chasseur chassé),* cel din copilăria însetată și cutremurată de *ce se vede.*

Radu Petrescu a privit și el sub fusta servitoarei urcate pe o scară și nu a văzut nimic. A avut pînă la urmă revelația luminii, ca pe o *făptură de aer.* James Joyce, vizitînd colegiul unde învățase tatăl său, observă că lîngă literele încrustate, care alcătuiau numele, era adăugată o expresie vulgară. În clipa aceea a realizat că orice față are și un revers, că Ulise nu e decît efigia fiului risipitor, cînd eul nu e orbit de con-textul pervers, seducător.

Pînă la urmă, obscenitatea nu-i decît păcatul literei moarte: auzul e insidios, văzul e pervers, litota e salvatoare. Obscenitatea e virtualitate doar cînd nu-i deconspirată. Imediat ce curiozitatea se înfiripă, frica face să se zbată în noi pasărea neagră a unei închipuiri atroce. Cel care vede doar ce i se arată va fi pradă unei remușcări eterne. Iar cel căruia i se arată, înfricoșat, vedere întrupată, cel care întrevede *(Discretul* lui Gracian), va purta semnul distinctiv al accesoriului salvator. Chiar dacă nu-l vede nimeni, Robinson nu umblă gol pe insulă. E discret și recunoscător cerului, dar, imediat ce observă o *urmă,* aceasta îi reamintește de scara valorilor umane impuse, cele care circumscriu voind să îngrădească un spațiu indistinct, cînd, mai degrabă fac să sporească ispita unui eu excesiv și exclusiv, iar sufletul nu poate fi decît captiv. Cei de la CNA au impresia că au furat cheile Sfîntului Petru de la poarta raiului. Or, raiul nu e un spațiu al îngrădirii, ci unul al naturii umane ireductibile. Altfel, în grădina raiului pămîntesc va crește un singur pom: cel al ipocriziei. (...)

Goliciunea Evei nu e obscenitate, așa cum florile nu știu nimic de eternitate. Și cîte flori nu-s decît răsfăț de obscenitate. Domnișoara Pogany nu e obscenitate decît în șușoteli deocheate.

Adevărul e că nu ne înfricoșăm de eternitate, așa cum nu ne suportăm în singurătate, de aceea, poate, ne însoțim în aleatoriul unei adumbriri perverse.

Iubirea e uitare, iar ce îmbrățișăm e amintirea unui text anonim. Și decît să navighez printre citate, mai bine să uit de obscenitate și să mă minunez de corpul literei moarte care vibrează în albul imaculat de-atîta nuditate. Titlul articolului reproduce formula de binecuvîntare a Părintelui Cleopa de la Sihăstria. Nu am mai întîlnit un echivoc mai seducător ca acesta și nici o invocație mai tandră pentru iubire: Mînca-v-ar raiul!

Gheorghe SIMON

Actualități

Arcul nostru de triumf

Recent am citit într-unul din cotidianele de mare tiraj un articol critic referitor la starea deplorabilă a carosabilului bucureștean, perfect justificat în limita subiectului propus, conținînd însă și unele inserții exterioare temei tratate, sub forma unor aprecieri inepte și stupide, vizînd cel mai important și reprezentativ monument al unității neamului, Arcul Triumfului Nostru, din primul război, triumf plătit atît de scump.

De aceea nu pot și sînt convins că nu putem accepta ca acest Arc de Triumf, construcție memorială impresionantă, operă a arhitectului Petre Antonescu, erijat sub domnia Regelui Carol II, monarh avizat și de bun gust, să fie minimalizat prin caracterizări precum „obosit de vreme care mai mult încurcă circulația decît impune respect!!“ de către un fel de „spălător de parbrize“ rătăcit în ziaristică. Este adevărat că „Arcul Nostru de Triumf“ nu are amprenta secolelor asemenea monumentelor glorificatoare ale Romei imperiale, dar ne sugerează descendența sa ilustră, cu rădăcini în aceeași epocă, din Arcul lui Titus, prin armonia proporțiilor și unicitatea arcadei, din Arcul lui Constantin (cel Mare), mesaj de ecumenism creștin, precum și din bijuteria arhitectonică dedicată victoriilor lui Septimiu Sever, care, prin simbolistică și perfecțiune, i-au inspirat, 1.600 de ani mai tîrziu, în plină glorie napoleoniană, pe Fontaine și Mercier la conceperea Carrousel-ului, iar pe Chalgrain, la edificarea poate a celui mai frumos reper edilitar al Parisului, l'Arc de Triomphe de l'Etoile. (scuzele mele dlui Gustave Eiffel).

Cu o asemenea ascendență ilustră și pe fondul unei francofilii consolidate în anii războiului, vocația de mecenat a lui Carol II și talentul lui Petre Antonescu, au făcut restul.

Am socotit necesară schițarea filiației unuia din cele mai reprezentative simboluri ale trecutului nostru eroic în speranța că unii neaveniți într-ale mediilor de masă, și nu numai, vor reține cîte ceva.

Observațiile mele ar trebui receptate și de anumite cercuri oficiale, care s-ar putea implica în împrospătarea acestui important edificiu, reinscripționînd plăcile laterale, șterse prin dăltuire de către comuniști, reactualizîndu-i eventual simbolistica prin adăugarea unor alegorii ale Revoluției din decembrie, și altele, ca să fim și noi „ca la Paris!“.

Dr. Ing. Dan C. BASILIADE

Următorul număr al ***Dilemei*** *va apărea vineri, 9 mai, 2003.*

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Păstrați curățenia?**
- **Imaturitatea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Lungul drum al strămoşului către pensionar

Tanti Steluţa este o mătuşă pierdută pe ramurile genealogice ale familiei şi singură în bojdeuca sa de la Botoşani. Cred că a uitat-o Dumnezeu. De ani de zile aşteaptă să trec pe la ea ca să îmi dea o linguriţă de argint şi o lampă de gaz cu abajur, ambele de la străbunicul ei, ambele pentru mine, ultimul strănepot din ţară. Cînd, în sfîrşit, am trecut ieri pe la ea şi am primit moştenirea, mîinile îi tremurau iar în ochi avea o lumină ca la prima comuniune. *Acum pot să mor liniştită* – mi-a mai spus ea, cu un zîmbet care întrevedea deja raiul.

O linguriţă de argint şi o lampă de gaz cu abajur... Ce, Doamne, iartă-mă, să fac cu ele? Greutatea acestor fleacuri mă încovoaie însă. Mă vor pîndi din fundul de debara în care le-am pus pînă cînd va trebui să le dau şi eu mai departe, integrîndu-mă astfel la rîndul meu în lanţul istoric al neamului, legat prin el de cei dinaintea mea şi de cei de după mine. Tanti Steluţa e de acum liberă.

O poveste mică dintr-o istorie mare cît omenirea. Căci, într-un fel, genealogia face omul. Acesta se desprinde de animal prin inventarea strămoşilor, care definesc un grup de indivizi (adică o societate umană) ca descendenţi ai acestora. Oamenii devin astfel nişte animale cu trecut. Noi sîntem noi deoarece coborîm cu toţii din acelaşi strămoş şi sîntem diferiţi de voi în calitatea noastră de moştenitori comuni. Identitate şi diferenţă se originează împreună într-un trecut real întrucît este mitic şi rămîn solidare cu acesta. De la societăţile segmentare descrise de antropologi la legendele eponime din satele noastre şi de aici pînă la Traian sau Decebal, oamenii s-au definit ca descendenţi dintr-un strămoş comun, consumînd o creativitate uluitoare în inventarea unor varii înlănţuiri genealogice.

Acest cult al strămoşilor nu este însă (doar) expresia unei veneraţii mistice. „Legătura celor vii cu trecutul strămoşilor capătă, o dată cu neoliticul, o importanţă atractivă – ne aduce aminte Keesing. Pămîntul ca *proprietate* devine principalul mijloc de producţie; şi titlul de posesiune asupra lui trebuie să fie transmis din generaţie în generaţie.“ Sistemele de filiaţie şi alianţă se vor strădui apoi de-a lungul mileniilor să definească modul în care acest lucru trebuie să se petreacă. Dar ele vor integra în fluxul lor nu numai moştenirea lui *a avea*, ci şi pe aceea a lui *a fi:* moştenirea este (şi) o „datorie ontologică“, după cum se exprimă Ivaylo Ditchev.

Mitul revoluţionar al individului ca *self made man* înseamnă moartea strămoşului. *Bunicul* este personajul istoric de legătură. Vag idealizat patriarhal şi divers valorizat utilitar, de la cel care stătea la coadă în timpul comunismului la cel care avea grijă de nepoţi în lipsa părinţilor plecaţi la slujbă. Acum nu mai există cozi, iar bunicii nu prea mai au ce să transmită generaţiei Internet. Ei au devenit simpli *pensionari*. Eventual utili ca posesori de pensie. Altfel tot mai singuri, după cum o arată şi statisticile, liberi pentru un hedonism *sui generis* de *oldies but goldies* şi/sau pentru o moarte anonimă. Chiar şi pomana creştină a urmaşilor, care îi consacra în calitatea lor de strămoşi, se transformă tot mai mult în „pomană de viu“, pe care cei în vîrstă şi-o dau singuri din timpul vieţii, transformîndu-se astfel în propriii lor strămoşi. Cîtă libertate însă pentru cei care păşesc astfel în viaţă fără nici un fel de servituţi!

Prin transformarea strămoşului în pensionar, trecutul a fost scos şi el la pensie. Eliberaţi de acesta, sîntem cu toţii o populaţie activă. Dar, spuneţi-mi, eu ce să fac cu linguriţa de argint a mătuşii Steluţa?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Fantasmele schimbării

© L. Muntean

Înghiţirea UFD de către liberali înseamnă recunoaşterea tardivă a unui eşec politic, dar şi finalul mişcărilor anti-sistem. Noile demisii din PD pot reprezenta eşecul încercării de întinerire masivă a partidului. Două din promisiunile schimbării – mişcările înnoitoare şi tinerii – se dovedesc a fi doar fantasme.

Finalul oficial al UFD reprezintă mai mult decît o altă mişcare obscură în zona politică. Este sfîrşitul multor iluzii. UFD a apărut şi a continuat zgomotos cu mesajul unei schimbări radicale. Doreau să schimbe faţa politicii româneşti. A fost mişcarea anti-sistem cea mai închegată dintre cele apărute, prin asumarea fermă a unui set de valori politice şi prin accentul pus pe ideologie ca element definitoriu. Asumîndu-şi un mesaj de dreapta pentru care nu avea public, mişcarea pornită din zona intelectuală a fost fermă, vehementă dar şi destul de incoerentă, cum sînt de obicei intelectualii români cînd intră în politică. Reluînd tradiţia unei drepte onorabile, dar depăşite de istorie, UFD nu a ştiut să aleagă. Astfel încît îndemnurile la toleranţă se amestecau cu mesaje chinuit cerebrale dar naţionaliste, chiar rasiste pe alocuri. O dreaptă construită din lecturile învechite ale liderilor săi.

Dar nu derapajele ideologice au fost cauza falimentului UFD. Mişcarea a repetat mai spectaculos eşecurile multor iniţiative care au vrut să schimbe radical scena politică. Faptul că au eşuat lamentabil şi s-au contopit într-un final în partidele care fac legea, arată că iniţiativele anti-sistem nu au şanse. Vestea bună: sistemul politic din România se stabilizează. Că e drept sau nu, că e enervant sau nu, politica în România va sta în următoarele decenii sub semnul iniţialelor mature: PSD, PNL, PD (aici există unele semne de întrebare), PRM, UDMR. Eventual şi PNŢCD, dacă Partidul Popular European va continua cu încăpăţînare să pompeze bani în el. Politica devine un joc serios, iar sistemul care nu permite noilor veniţi gălăgioşi să se dezvolte spectaculos provoacă poate dezamăgiri, dar oricum este mai sănătos.

După ce a înghiţit ApR, liberalii par a se specializa în a coagula energiilor marginale de pe scenă. Iar acest fapt consacră PNL ca actor principal pe culoarul de dreapta şi, mai ales, ca principal opozant al PSD. La drept vorbind, în plan real PNL nu a cîştigat mare lucru. Din contră, prezenţa în interior a unui lider carismatic şi ambiţios ca Varujan Vosganian ar putea crea noi probleme interne într-o mişcare liberală cu trecut bogat în delimitări şi schisme. Vosganian este genul de om care poate argumenta orice punct de vedere, în mod fermecător şi chiar credibil, ceea ce Theodor Stolojan nu poate face. Cînd imaginea de tehnocrat serios nu va mai fi suficientă, Vosganian va putea să argumenteze lejer de ce ar trebui să fie el şef la partid.

Dacă eşecul UFD înseamnă maturizarea marginalilor, noile demisii din PD reprezintă imaturitatea consacraţilor. Practic, prin demisiile vicepreşedinţilor Viorel Pană şi Liviu Negoiţă se conturează eşecul lui Traian Băsescu de a schimba cadrele partidului prin promovarea unei garnituri de figuri noi şi retragerea în plan secund (sau plecarea din partid) a puternicilor de pînă atunci. Dar răbufnirea orgoliilor pare a falimenta un experiment de întinerire ce se anunţa interesant. Noua criză a plecat de la o alegere imposibilă pe care a trebuit să o facă Traian Băsescu: între Stelian Duţu şi Viorel Pană. Cel de-al doilea făcea parte din noua generaţie de lideri spre care arăta Băsescu cînd spunea că PD s-a reformat. Tipul de demagog de opoziţie, senatorul Pană, era util pentru că apărea în conferinţele de presă şi dădea impresia că dinspre PD se mai aud şi alte voci. De cealaltă parte, Stelian Duţu este preşedintele Consiliului Judeţean Constanţa. Înainte de alegeri, PD domina judeţul Constanţa, al doilea producător de bogăţie al României după Bucureşti. De altfel, secretul rezistenţei PD într-o opoziţie cruntă în 1992-1996 şi 2000-2003 este tocmai înrădăcinarea în aceste reţele locale de putere, care se dezvoltaseră în zone din cele mai diverse, de la Constanţa şi Teleorman la Bistriţa. Moştenirea FSN este mult mai substanţială decît pare. După o ceartă pe funcţii, Stelian Duţu a trecut brusc la liberali. Tot brusc, o mare parte din administraţia judeţului (cîteva zeci de consilieri judeţeni şi primari, plus cîteva sute de consilieri locali) a schimbat partidul urmînd traseul PD-PNL. Analizat la nivel formal, gestul nu prea avea logică: nu se putea ca atîţia oameni cu scaun la cap să descopere concomitent calităţile liberalismului şi mizeria social-democraţiei. Au ieşit atunci la suprafaţă relaţiile informale prin care un preşedinte de Consiliu Judeţean poate controla administraţia. Stelian Duţu a fost primul din specia care avea să facă apoi carieră în guvernarea PSD: baronul local. A trecut apoi la PUR, iar acum Stelian Duţu şi reţeau sa de influenţă s-au întors în PD. Acestea sînt personajele: unul bun de conferinţă de presă la Parlament, altul bun de arătat lumii că PD este încă puternic într-un judeţ mare. Traian Băsescu a ales şi s-a comportat marinăreşte cu generaţia de lideri pe care a crescut-o, nemulţumită că infidelitatea este răsplătită. Cu orgoliul rănit de înjurăturile (la propriu) de partid, Livju Negoiţă, un alt vicepreşedinte, şi-a dat demisia. Se spunea că Negoiţă era un preferat al preşedintelui şi, de fapt, mîna sa dreapta în partid. Pe culoarele politice se vorbeşte despre vremuri tulburi ce vin peste PD, încercări de lovituri de palat, poate o reîntoarcere triumfătoare a lui Petre Roman, care a demonstrat că în România nu merită nici măcar să te faci că munceşti dacă nu eşti lider de partid. Oricum, schimbarea de generaţii în interiorul partidelor, ca soluţie pentru a schimba faţa politicii, se amînă. Schimbarea masivă se dovedeşte păguboasă, fie că este vorba de partide noi, fie de mini-revoluţii în interiorul celor consacrate. Deocamdată, schimbarea individuală, obedientă şi cu voie de sus e mai profitabilă. Victor Ponta o poate confirma.

▲

Bd. Timişoara nr. 58, sectorul 6, Bucureşti; Tel.: (021) 402.26.30, E-mail: comenzi@all.ro

EDITURILE ALL ANUNȚĂ

S-A DESCHIS

LIBRĂRIA ALL-SPECTRUM!

Aici găsiţi cărţi de la cele mai importante edituri din România!

Şi pentru că cel mai frumos cadou este o carte,
de sărbători vă aşteptăm cu o bogată şi bine aleasă ofertă.

Un Paşte fericit!

Librăria ALL-SPECTRUM
Şos. Mihai Bravu, nr. 62 A, Bucureşti (în Complexul Comercial Spectrum)
Program zilnic: 10.00-22.00

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Aşa-zisa revoluţie

Prăbuşirea lui Saddam a precipitat Irakul într-un vid de autoritate civilă. Răzmeriţa populaţiei a înlocuit de la o clipă la alta ordinea statală coercitivă prin dezordinea mulţimii dezlănţuite. Saltul din obedienţă necondiţionată în insubordonare generalizată capătă conotaţiile unei catastrofe naturale. În lipsa oricărei pregătiri, libertatea ia forma haosului; transferaţi în extra-legalitate cetăţenii se metamorfozează în delincvenţi. Frecvente comentarii ale acestei drame compară uluitorul spectacol de pe străzile Bagdadului cu scenele desfăşurate cu peste un deceniu în urmă în pieţele din inima Bucureştiului. Cele două episoade vădesc totuşi mai puţine analogii decît deosebiri. În primul rînd, locuitorii metropolei orientale se ridică împotriva fostului satrap după înfrîngerea lui de către o copleşitoare coaliţie militară internaţională. Demonizarea tiranului zdrobit în război nu poate fi socotită o revoltă şi cu atît mai puţin o revoluţie.

Răsturnarea dictaturii de către o intervenţie militară străină nu a provocat numai disoluţia regimului, ci şi destrămarea texturii acelor relaţii care fac posibilă convivialitatea oricărei societăţi umane civilizate, împinsă spre primejdia de a involua spre starea de hoardă. Denigrarea revoluţiei române a lansat şi a întreţinut legenda unor unelteri contra regimului puse la cale din afara graniţelor, asezonate cu fabulaţii despre terorişti şi despre misterioşi paraşutişti exotici. Dincolo de asemenea speculaţii rămîn faptele de netăgăduit: lipsiţi de orice organizare, opozanţii cei mai înverşunaţi ai dictaturii s-au asociat în mod spontan, neapucîndu-se să devalizeze magazinele, ci improvizînd baricade în centrul oraşului şi rămînînd să le apere cu preţul vieţii. consemnaţi în folclorul revoluţiei sub denumirea de revoluţionari, veritabilii eroi ai acestei rezistenţe s-au pierdut cu timpul într-o masă de impostori şi de profitori.

Spre deosebire de Saddam, dictatorul român nu a fost hăituit de o armată supradotată, incapabilă să-i dea de urmă, fiind capturat, încarcerat, supus unei parodii de judecată şi executat în mare grabă de propria sa armată. Extinderea tulburărilor în teritoriu nu a provocat evacuări masive de populaţie, formarea unor aglomerări de refugiaţi flămînzi şi însetaţi, dependenţi de aşa-numitele „ajutoare umanitare" în parte distribuite şi în parte devalizate. Între timp, fără a se amesteca în neliniştea străzii, cîţiva foşti fruntaşi ai partidului pregăteau prima structură instituţională menită să preîntîmpine agravarea vacuumului de autoritate. Această tentativă nu a luat forma unui expedient plănuit din exterior, de către liderii coaliţiei învingătoare, ci de forţe politice din interior. Programul prezentat de aceste forţe la Televiziune s-a bucurat de un ecou mai presus de orice aşteptări, confirmat de triumful electoral al CPUN obţinut cu cîteva luni mai tîrzu. Forţa diriguitoare a întregii drame nu a fost, ca în Irak, violenţa, ci edificarea de către noua putere şi sprijinirea de către marea majoritate a unui sistem politic funcţional. Comportamentul majorităţii de-a lungul acestor încercări s-a caracterizat printr-un amestec de exasperare şi cumpătare. Tragedia Irakului aduce în felul său o nouă mărturie că transformările petrecute în 1989 în România nu reprezintă o *aşa-zisă revoluţie*, ci o revoluţie autentică. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Inegalităţi mediatice

Raportul Departamentului de Stat al SUA în legătură cu respectarea drepturilor omului aminteşte, într-o frază, despre o realitate românească pe lîngă care de obicei trecem nepăsători: „Televiziunea de stat (TVR), Radio România şi Europa FM rămîn singurele posturi naţionale care ajung la masa populaţiei din mediul rural". Evident, nu e nici o noutate aici: ştim asta, şi politicienii ştiu (de aceea se şi duce o luptă atît de aprigă pentru „cucerirea" televiziunii de stat). Dar faptul că ştim nu determină vreo reacţie sau măcar vreun efort de a explica efectele acestei stări de lucruri. Iar efectele înseamnă – pe scurt – noi surse de înapoiere şi de inegalităţi, pe lîngă cele economice şi sociale.

Aşadar, locuitorii dintr-o mare parte a mediului rural au la dispoziţie doar posturile radioului de stat, postul TV România 1 (căci TVR2 şi celelalte canale de stat nu au acoperire naţională) şi reţeaua Europa FM. Pentru ei, televiziunile private nu există, pentru că nu sînt conectaţi prin cablu (în multe sate ar fi nerentabil, pentru că nu ar exista prea mulţi clienţi). Evident, este vorba despre acei locuitori din mediul rural care au televizor în casă – la acest capitol România stă încă foarte prost în raport cu celelalte ţări europene. Ceea ce nu împiedică însă autorităţile statului să ia o taxă radio-TV de la toată lumea, inclusiv de la cei care nu au aparatele respective. „Soluţia" găsită recent pentru a linişti vociferările – aceea de a da cadou nişte televizoare celor care plătesc taxa – întregeşte absurdul situaţiei: popor, dă-ne mata banii pe nimic, şi pentru că te-ai purtat frumos, noi, Statul, îţi dăm cadou un televizor cumpărat din banii Statului, pe care tot mata ni i-ai dat. Mersi, popor.

Locuitorii din mediul rural mai au la dispoziţie, eventual, ceva posturi locale FM, cu multă muzică şi eventual nişte buletine de ştiri. În multe sate nu există nici chioşcuri de ziare, iar formula abonamentului funcţionează prost (adică ziarul de azi îţi vine mîine). Aşadar, o mare parte din cetăţenii României, care au avut „ghinionul" să se nască la ţară, suportă un deficit de informaţie şi de acces la mass-media. Ei nu pot „schimba canalul" şi nu au la dispoziţie aceeaşi ofertă mediatică pe care o avem noi, ceilalţi. Ei nu prea intră nici în calculele de audienţă (făcute de obicei pe „urbanul mare", cum se spune în jargonul specialiştilor, adică pe publicul din oraşele cu peste 200.000 de locuitori), pentru că nu beau destule băuturi răcoritoare şi destulă bere, nu folosesc destui detergenţi ori cosmetice pentru a deveni interesanţi în faţa firmelor de profil care cumpără spaţii publicitare la TV. Dar cel mai important mi se pare că deficitul lor de informaţie conduce (fenomenul s-a constatat şi în alte ţări) la un deficit de participare civică şi la un potenţial democratic mai scăzut: pentru că nu au posibilitatea să se informeze din surse alternative, sînt mai uşor manipulabili la alegeri şi mai nepăsători faţă de ceea ce se întîmplă în „centrul" îndepărtat, de care nu se simt legaţi prin canalele pe care circulă informaţia. De aici decurg o seamă de diferenţe privind comportamentul social-politic, consumurile culturale, modurile şi stilurile de viaţă ş.a.m.d.

Mi se va spune că la ţară nu există canalizare, iar WC-urile sînt în fundul curţii, deci „avem alte priorităţi". De acord, dar lista de priorităţi trebuie adaptată la secolul în care ne aflăm, chiar dacă în unele locuri din România nu s-a încheiat nici măcar secolul al XIX-lea: accesul la informaţie şi cultură, conectarea la realitate printr-o ofertă consistentă de canale mediatice provoacă modernizare şi civilizare într-un mod mai rapid şi mai eficient decît introducerea canalizării, care nu înseamnă decît o minimală recuperare a decalajelor, o simplă „spălare" a greşelilor trecutului. Iar o reală recuperare a decalajelor în dezvoltarea economică şi socială poate avea mai mult succes cu oameni care ştiu, care sînt conectaţi la ce se întîmplă în lume, îşi pot construi repere şi se simt legaţi prin fire mediatice de „centru", şi nu uitaţi de Dumnezeu în colţul lor de lume.

Deocamdată însă Statul preferă să strîngă taxe pe audiovizual de la toată lumea decît să imagineze vreun program pentru stimularea accesului la informaţie al defavorizaţilor mediatici. În acest fel, în loc să scadă, decalajele cresc. Între locuitorii oraşelor mari, care au la dispoziţie o ofertă media bogată şi diversă, „ca-n Occident", şi locuitorii satelor în care televizor au doar cîteva familii mai înstărite (aşa cum în secolul al XIX-lea abonament la ziar aveau doar preotul şi domnu' învăţător), există o prăpastie care separă, de fapt, două Românii, nici una compactă şi coerentă. Nici cea „postindustrială" nu e cu adevărat pregătită pentru era cunoaşterii, nici cea „preindustrială" nu e cu totul arhaică şi conservatoare. Trăim de fapt, cu toţii, între două lumi care comunică destul de prost între ele. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Pagube mediatice nu tocmai colaterale

„Tot mai lent, mai costisitor, războiul din Irak se prelungeşte iremediabil către vară (...) Campania de bombardamente continuă, dar rămîne zadarnică. Rezervele de bombe ghidate prin satelit sînt serios afectate, stocurile de rachete de croazieră Tomahawk s-au subţiat mult şi ele. Adevărata ofensivă spre Bagdad va începe cu siguranţă mult mai tîrziu". Articolul din care am citat a apărut într-un foarte respectabil ziar franţuzesc în data de 1 aprilie. Nu e vorba însă cîtuşi de puţin de o farsă. O pagină mai încolo, un „expert" (prezentat drept „consultant militar") profetizează: „Un eşec american". Alături, o jurnalistă explică, laborios, că forţele aliate se confruntă cu teribile dificultăţi, că tancul Abrams, conceput în perioada în care duşmanul se numea Uniunea Sovietică, nu se adaptează solului irakian şi că soldaţii americani, foarte puţin pregătiţi să trăiască în condiţii precare, „au nevoie de *corn-flakes* la micul dejun şi nu pot trăi fără deodorante".

Acesta fiind tonul pe care l-a adoptat presa franceză, victoria americană şi, mai ales, modul în care a fost ea obţinută ar trebui să intre în categoria fenomenelor supranaturale. Despre Bagdad s-a spus că va fi un nou Stalingrad, iar comparaţia cu Vietnamul devenise un loc comun. Zi de zi, reporteri, comentatori şi experţi au emis profeţiile cele mai sumbre. Pe TV5, am putut urmări jurnalele canalelor France 2 şi France 3: acelaşi antiamericanism virulent, acelaşi pesimism şi aceeaşi siguranţă în a anticipa catastrofe. Se adaugă o extraordinară capacitate de adaptare la evoluţia evenimentelor, fiecare fapt ce infirma previziunile fiind relatat şi comentat în aşa fel încît să intre în schemă. După căderea Bagdadului, o televiziune francofonă a invitat la jurnal un exilat irakian, care a declarat – fără ca prezentatoarea să aibă cea mai vagă reacţie – că jafurile nu sînt comise de locuitorii oraşului, ci de indivizi recrutaţi şi dirijaţi de către americani, cu scopul de a compromite în ochii lumii poporul irakian şi de a justifica totodată ocuparea ţării pe termen lung; teorie amintind tulburător de aceea care a pretins că atentatele din 11 septembrie au fost gîndite şi înfăptuite de CIA, pentru a motiva declanşarea intervenţiei în Afganistan şi asumarea de către SUA a rolului de „jandarm mondial". Altă dată, trimisul special de la France 2 a povestit cum americanii aruncă în aer depozitele de muniţii şi arme, făcînd astfel un zgomot asurzitor: mimica ziaristului arăta limpede cît de tare îl deranjează zgomotul (poluarea sonoră, pacoste a epocii noastre...) şi cît de inutile sînt, în opinia lui, astfel de operaţii.

Performanţele la care a ajuns televiziunea publică franceză ridică multe – şi grave – semne de întrebare. Dincolo de ralierea necondiţionată la poziţia oficială a Franţei, s-a văzut clar convergenţa cu ideologia ce a impulsionat, în toată această perioadă, demonstraţiile pacifiste şi antiamericane. Informaţia a fost realmente înecată de comentariul patetic şi „angajat". În schimb, mass-media din Franţa s-au dezlănţuit în ironii la adresa postului Fox News, acuzat că prezintă... punctul de vedere american. Un alt ziar, care nici nu mai trebuie numit întrucît e cunoscut drept „cotidianul de referinţă", a semnalat o scandaloasă abatere de la normele deontologice elementare: jurnaliştii de la Fox News obişnuiau să spună „trupele *noastre* înaintează spre Bagdad, în loc de „trupele americane", formulă care ar fi asigurat, nu-i aşa, distanţarea şi obiectivitatea.

Dar, cu siguranţă, cea mai spectaculoasă prestaţie mediatică a fost aceea a *experţilor*. S-au înşelat metodic, tenace, constant, toate ipotezele lor s-au dovedit eronate, toate speculaţiile lor au fost infirmate. Dezinvoltura cu care au ratat tot ce se poate rata în materie de previziuni suscită admiraţia. Un medic care ar da numai diagnostice greşite şi-ar pierde clientela; un critic literar care ar miza numai pe cărţile proaste ar ajunge bătaia de joc a confraţilor. Ei bine, experţii şi-au continuat, imperturbabili, treaba şi nu ştiu pe nimeni care să fi recunoscut public că s-a înşelat. Nu e de mirare că fabulosul Mohammed Said Al-Sahaf, ministrul Informaţiilor, este invocat cu atîta simpatie şi atîta nostalgie. El reprezenta, pentru întreaga tagmă a experţilor, un alibi şi un ideal. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Fericirea irakiană

Este posibil că, aşa cum scria Huntington, modernizarea lumii să nu însemne neapărat democratizarea ei. Mai mult, este posibil, tot de la Huntington citire, că democraţia paralmentară de tip occidental şi economia de piaţă să nu fie, aşa cum cred ţările Vestului, dezirabile pentru alte civilizaţii (ţările islamice, China etc.) care văd diferit *fericirea* pe lumea asta. Poate că ar fi bine să înscriem printre acele principii ale relaţiilor internaţionale recunoscute de toate ţările lumii civilizate ceea ce Thomas Jefferson a înscris ca principiu în *Declaraţia de Independenţă a SUA*: recunoaşterea dreptului natural al fiecăruia de a-şi căuta propria *fericire*. E altceva decît principiul neamestecului în treburile interne, căci un atare principiu a produs şi susţinut creaturi precum Ceauşescu, Miloşevici, Pol Pot, Saddam Hussein şi, totuşi, numai fericire nu au adus aceste regimuri. În fond, totul se reduce la asta: fiecare are propria sa definiţie a fericirii şi trebuie lăsat să-şi urmeze visul. În fine, se vede cu ochiul liber, deja, că identitatea de tip cultural-religios este mult mai puternică în a mişca oamenii, decît orice ideologie sau orice interese economice. Ceea ce se întîmpla şi, mai ales, ceea ce se va întîmpla în Irak în următoarele şase-douăsprezece luni este, probabil, experienţa fundamentală a începutului de mileniu. După Irak, vom afla dacă modelul nostru de *fericire* (democraţia liberală, statul de drept şi economia capitalistă) este chiar reţeta *fericirii* tuturor. Irakul va fi testul suprem pentru vocaţia universală a *fericirii* noastre.

Marile întrebări continuă să aibă răspunsuri pe care nu le ştie nimeni. Poate să fie Irakul o democraţie în sens occidental, o ţară stabilă şi în asemenea măsură ne-islamică, încît să fie un bastion al luptei împotriva fundamentalismului musulman? Poate Irakul să se transforme din duşmanul de moarte al Israelului într-un sincer partener de dialog care să acţioneze pentru stabilitate şi pace în Orientul Mijlociu? Poate Irakul să-şi schimbe fundamental atitudinea faţă de vecini şi nu mă refer doar la Kuweit, ci şi la Iran şi la Siria? E limpede că Washingtonul doreşte asta. Poate că şi majoritatea liderilor europeni doresc asta. Dar această determinare nu înseamnă, practic, mare lucru. Căci dincolo de ceea ştim că este „voinţa marilor puteri" mai este ceva mult mai important şi mult mai puternic: *concepţia irakienilor despre fericire*. Chiar ştie cineva cum arată lumea perfectă, lumea fericirii în visul irakianului obişnuit? Chiar ştie cineva care sînt acele idealuri care pot face pe irakieni să se sacrifice în numele lor, căci acest tip de idealuri sînt cele care jalonează teritoriul fericirii? Ştim, deocamdată, sigur că Saddam Hussein nu era un asemenea ideal. Slabă rezistenţă a forţelor armate regulate şi chiar a celebrei gărzi republicane arată ceea ce bănuiam deja: Saddam nu era iubit, ba dimpotrivă. E un bun început. Dar e cam puţin.

Personal, sînt sub impresia oribilă a jafului dezlănţuit de irakieni în primele zile de haos de după căderea Bagdadului saddamic. Înţeleg descătuşarea enormă a maselor înrăite de dictatură şi sărăcie. Înţeleg că asemenea vremuri fac să iasă la iveală, în plină stradă, şobolanii care, altfel, stau ascunşi de frică. Înţeleg şi mai mult: haosul şi suprimarea autorităţii totalitare fac să iasă din oameni mizeriile gregarităţii şi bucuriile primitive ale distrugerii. Şi totuşi, de ce spitale? Şi totuşi, de ce muzee? E ceva în neregulă cu un popor care se manifestă aşa după căderea unei dictaturi. E ceva defect cu acea masă care se repede spre spitale şi spre muzee ca să le distrugă, după ce află că autoritatea dictatorială s-a prăbuşit. Încerc să leg asta de experienţa mea persoanală, cea a revoluţiei din decembrie 1989. Îmi amintesc bine, şi atunci apăruseră hoţi, jefuitori, vandalizatori, dar erau o minoritate jenantă. Şi nici măcar ei nu s-au năpustit asupra spitalelor şi muzeelor. Nu mai vorbim de bănci sau instituţii de cultură, de care chiar nu s-a atins nimeni. Muzeul de Artă din aripa nordică a fostului Palat Regal a suferit distrugeri serioase şi multe opere de artă de acolo au fost pur şi simplu masacrate, dar nu de hoarde de bucureşteni isterizati, ci de gloanţele trase în toate părţile de soldaţi înfricoşaţi şi de acei imposibil de depistat „teroriştі". Biblioteca Centrală Universitară a fost incendiată. Dar nu de civili în căutare de canapele şi scaune, ci de trasoarele armatei debusolate care vîna „teroriştі" prin toate ungherele clădirilor din jurul fostului Comitet Central. Românii, consideraţi atunci victimele celui mai rece întuneric comunist, au avut, totuşi, o cu totul altă atitudine cînd regimul Ceauşescu s-a prăbuşit. Românii erau atunci, ca şi acum, un popor european, purtătorii unei culturi de o anumită civilitate, şi oricît de oribil fusese mutilată fibra lor morală, tot mai aveau instincte sănătoase, mai ales în ceea ce priveşte operele de artă, cărţile şi suferinzii. Ni s-a tot spus că Irakul e leagănul civilizaţiei lumii, şi istoriceşte aşa este. Ni s-a vorbit mereu despre educatul popor irakian şi ni s-a vorbit mereu despre istoria şi cultura inestimabilă care se găseşte în palatele irakiene. Oare cum se simte purtătorul unei culturi multimilenare cînd vede că patrimoniul propriei ţări ajunge să fie protejat de nebunia propriului popor şi că această protecţie vine din partea unor oameni dintr-o cultură nu mai veche de trei sute de ani, pe care a ironizat-o şi a dispreţuit-o în numele istoriei? Dacă e onest, îşi dă seama că a greşit grav undeva, în urmă. Iertat să-mi fie, dar în ecuaţia asta eu ţin cu *the cowboys*. Ţin cu acei băieţi din Minnesota şi din Texas care protejează memoria copleşitoare a Irakului de irakieni.

▲

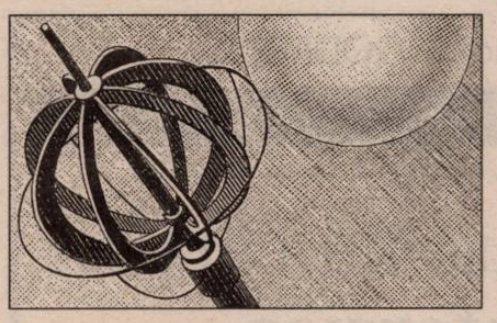

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Complotul

Oamenii bine informaţi au răspîndit ştirea şi acum toată lumea o colportează pe la colţuri: „Cum de a dispărut aşa pur şi simplu? A existat un acord secret între Bush şi Saddam. De altfel, Statele Unite au jucat dintotdeauna cu Saddam, ca să domine Irakul. Saddam a fost şi este un agent al Washingtonului, el a vîndut Irakul, onoarea şi petrolul". Povestea e bună pentru că explică înfrîngerea şi, punînd în aceeaşi tranşee ocupantul care se prezintă drept liberator şi dictatorul care s-a prezentat drept „cel mai iubit fiu", îi dotează pe „simplii cetăţeni" cu o conştiinţă curată. În această versiune, jafurile, care prin proporţii şi violenţă le-au oferit irakienilor o neplăcută imagine colectivă, au fost comanditate de oamenii bogaţi din SUA şi organizate de CIA.

Între comunicatele victorioase ale ministrului Informaţiilor şi realitatea înfrîngerii, cu tot cortegiul ei de dezordine şi haos, populaţia încearcă să-şi raţionalizeze sentimentele, înainte de saltul în necunoscut. Şi necunoscutul e ameninţător. În primul rînd din punct de vedere economic: 60% din populaţie depindea de programul de alimentaţie subvenţionat de guvernul dispărut. Zece milioane de irakieni lucrau „la stat" şi n-au primit leafa de o lună. Şi din ce buget vor fi plătiţi în viitor medicii, profesorii, şoferii de autobuz şi ceilalţi funcţionari guvernamentali?

Nici politica nu se descurcă mai bine. Discursurile despre instaurarea democraţiei în Orientul Mijlociu se lovesc deocamdată de realitatea neputinţei de a instala ordinea, de epuizarea atît de rapidă a bucuriei de a fi scăpat de tiran. Americanilor le vine greu să dea un comunicat oficial al victoriei, printre altele, pentru că nu există un reprezentant al învinşilor care să semneze ceva ce ar putea semăna cu capitularea Germaniei sau a Japoniei. Probabil că reapariţia poliţiei irakiene pe străzi a fost rezultatul unei înţelegeri confidenţiale prin care militarii străini le garantau impunitatea în schimbul continuităţii. S-ar putea ca unii să recunoască în agenţii ordinii de azi pe torţionarii de ieri şi să conteste valabilitatea aranjamentului încheiat sub imperiul necesităţii imediate. Dorinţa de a instala o guvernare eficientă se loveşte de inexistenţa unor lideri cu o autoritate incontestabilă, din meandrele disputelor religioase şi tribale lipsesc complet încrederea în celălalt şi toleranţa. Primejdia dezmembrării teritoriale a fost îndepărtată deocamdată, dar nu anulată. Experienţa din Bosnia a arătat că alegerile libere nu sînt o garanţie a evoluţiei democratice, că în condiţiile căderii economice, inerentă schimbărilor de structură, promisiunea unei ţări „mari" e preferată de electorat celei care cheamă la construcţia unei ţări „bune". Un politician britanic, Paddy Ashdown, care a supervizat din partea comunităţii internaţionale acţiunile politice din Bosnia, spunea că acolo secvenţa instalării democraţiei a fost greşit practicată: în absenţa instituţiilor democratice, a unei economii funcţionale, a unei societăţi civile evoluate, a încrederii populaţiei în poliţie şi justiţie, oamenii se satură de alegeri. Şi pînă se coc toate aceste condiţii cineva trebuie să guverneze ţara. Dacă americanii se vor implica direct va fi colonialism, dacă o vor face prin interpuşi aceştia vor fi marionetele lor. Dacă vor lăsa procesul să evolueze spontan, e probabil ca autoritatea deţinută de liderii religioşi să se transfere în sfera politicului. Or, nu pentru un stat islamic s-a făcut acest război. Visul despre contaminarea democratică în Orientul Mijlociu, consecinţă a înlăturării regimului Saddam, s-ar putea să devină contrariul său. În absenţa unei formule magice, efortul de a stabiliza situaţia din această zonă a lumii ar trebui să coaguleze toate energiile celor interesaţi de soarta lumii: ale celor care au făcut războiul şi ale celor care au făcut mitinguri pentru pace.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Un popor, două oraşe

La cîteva luni distanţă, am trecut cu treabă prin două oraşe situate în diagonală pe harta ţării. Unul, în nord-estul extrem, iar altul în sud-vest. Oraşe mari, unite arhitectural prin blocurile de zece etaje ale unor constructori mai harnici şi mai naivi în avîntul lor de neînţeles astăzi. Oraşe despărţite însă de oamenii din spatele betoanelor: două popoare cu totul neînrudite între ele.

În primul, cetăţenii păreau că aşteaptă un Mesia şi că, între timp, nu sînt dispuşi să crediteze pe nimeni cu calităţile acestei funcţii, şi nici să organizeze concurs pentru ocuparea ei. În al doilea, nimeni n-avea chef să mai aştepte pe nimeni şi mai toţi sperau să nici nu mai vină cineva să-i deranjeze din treabă – includeţi aici pe omul de la Fisc şi pe cel de la Prefectură.

În primul oraş, doi-trei invitaţi s-au pilit la o petrecere şi-au început să-i înjure pe cei de la masa alăturată, la fel ca în clipul acela în care două babe se întreabă din ce bani şi-au luat televizor vecinii. În al doilea oraş lumea a băut cu măsură şi mai toţi au vorbit cu admiraţie (nu din aceea distilată din invidie) despre *business*-ul celuilalt. În primul oraş, succesul era neapărat o chestie suspectă, un dosar în atenţia Parchetului, un păcat faţă de legile firii. „Am o mică firmă de cutare, fac atît pe an, îmi ajunge, îmi place să dorm liniştit" îmi spunea unul dintre interlocutori, mîndru c-a reuşit să găsească şi-n afaceri o morală, întîmplător foarte potrivită cu un program 9-17.

Ba nu, „vreau să fac un imperiu al consultanţei de afaceri", mărturisea un mesean din a doua localitate, recunoscînd discret că la firma lui mai sînt deocamdată alţi doi angajaţi. „Cînd saturăm piaţa românească, n-ar strica să încercăm şi Bulgaria şi Serbia", spuneau alţi mici capitalişti cu aere de Warren Buffet sau Steeve Jobs, îmbrăcaţi de la cel mai scump magazin din urbea din sud-vest – magazin prezent şi în primul oraş, fără să facă însă prea multe vînzări acolo.

„Aşa e drept: să nu te întinzi mai mult decît îţi permite plapuma", spuneau, fără s-o rostească, siluetele relaxate ale celor din nord-est. „Cum am putea să facem nişte bani din ideile noastre?", păreau să se întrebe apariţiile scrobite din sud-est.

E un truism că între aceste două extreme se întinde România. Numai că termenul „se întinde" poate fi folosit fără nici o problemă în sensul lui cel mai propriu: neştiind ce să facă altceva, România se întinde, obosită, între două regimuri politice, tresărind la cîte o schimbare de guvern şi întorcîndu-se pe partea cealaltă *la cumpăna dintre ani*, aşa cum spune formula consacrată a oricărui Revelion TV.

Vestea bună e că, iată, cîteva segmente ale trupului naţional sînt mai animate de viaţă decît altele. Firească, treaba asta dă naştere la diferite proiecte: unii sînt pentru amputarea (ca să nu zicem separarea) membrelor gangrenate – sau a celor care palpită – iar alţii nu se sfiesc să găsească, în acest peisaj dizarmonic, mărturia vie a unităţii naţionale.

Cîteva vorbe şi despre relaţia cu Capitala. În general, cei care aşteaptă izbăvirea de la Bucureşti locuiesc în primul tip de oraş, în care afacerile merg prost şi nimeni nu crede că se poate şi mai bine. Al doilea model cultural-economic stă cu ochii pe cifre şi face socoteală regăţenilor: aici găsiţi oameni capabili să vă spună cît au consumat anul trecut căpuşele de pe Dîmboviţa din avuţia strînsă de provincia muncitoare.

Vestea bună, totuşi? La a doua generaţie, emigranţii din primul oraş, cel din nord-est îmbrăţişează valorile celui de-al doilea. Cultura cedării în faţa sorţii şi închinării la clădirea Autorităţii se evaporă după o generaţie în faţa celei care-ţi spune că nimeni nu trebuie şi nici n-are dreptul să-ţi spună ce să faci. Numai că atitudinea asta nu pare să se propage prin simpatie şi nu reuşeşte să treacă graniţele istorice între fostele provincii...

Şi totuşi, ne descurcăm bine pentru un popor cu două viteze şi-o singură pereche de roţi. Dar chiar şi aşa, cu siguranţă, Cuza ar mai avea ce face încă un mandat. Am zis Cuza, nu Emil.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Aroma cărţilor interzise

Anul 2003 va fi pomenit în New Orleans pentru multe, dar cel mai interesant lucru pînă acum este decizia municipalităţii de a interzice vînzarea cărţilor pe stradă. Poţi să cumperi, cu totul legal, lame de ras, mărgele, tatuaje temporare şi cîrnaţi. Ilegal, poţi să cumperi orice, inclusiv droguri, trupuri şi arme şi, bănuiesc, chiar şi cărţi. Josh Wexler şi Anne Jordan Blanton au hotărît să lucreze cu legea şi prin urmare au dat în judecată primăria, la Curtea Federală de Justiţie, pentru dreptul de a neguţa cărţi şi cărţulii. Îi sprijină în demersul lor Institutul pentru Justiţie din Washington DC, cei care, în numele împletitorilor africani de cosiţe, au înfrînt regulile industriei cosmetice din California şi au făcut vinul să curgă în valuri către New York, în transporturi interstatale. Cu astfel de oameni nu te pui. Mîine-poimîine te trezeşti că o să-ţi poţi cumpăra Faulknerul de la căruciorul de crenvurşti.

Oricum, eu aşa trag nădejde, dar interdicţia este interesantă şi din alte raţiuni. Care ar fi, de exemplu, istorica îngrijorare care a determinat această decizie? Să fi fost literatura care satiriza oraşul nostru eminamente satiric? Să se fi împiedicat vreun oficial al oraşului, în drum către sauna de la New Orleans Athletic Club, de vreun neguţător ambulant care vindea *Conjuraţia imbecililor?* Să fi hotărît Departamentul Sănătăţii că volumele sînt neigienice? Să fi decis Comisia pentru Vieux Carré că nu este istoriceşte autentic să oferi băştinaşilor materiale de citit? Cine, ce, cînd, vă rog.

Părerea mea, şi sînt gata să depun mărturie pentru asta, e că pe stradă şi numai pe stradă trebuie să se vîndă cărţile. Cînd intri la Barnes & Noble este ca şi cum te-ai duce la FBI cu lista ta de lecturi. Aş face excepţie de la regula asta numai pentru cîteva mici librării pe care le frecventez, librării care, trebuie să adaug, sînt numai la o palmă distanţă de a fi aruncate în stradă de către profiturile mai puţin decît diafane pe care le obţin. Cealaltă părere a mea este că volumele obţinute ilegal sînt infinit mai dezirabile, dar asta vine de la un individ care crede că *Ulysse* al lui James Joyce era cu mult mai citit pe vremea cînd era interzis.

Astăzi, cînd multe din cărţile interzise odinioară pot fi găsite pe listele de lecturi obligatorii ale oricărui colegiu, mult mai puţini sînt cei care le citesc. Ţine de natura umană să tînjească la ceea ce e interzis şi stă în natura scriitorului să-şi dorească să fie interzis în Boston. Mulţi scriitori sînt adînc răniţi de indiferenţa autorităţilor. În acest sens, New Orleans este încă un oraş al scriitorilor. Dar, vai!, nu şi al cititorilor. Vă ţin pumnii, Wexler şi Blanton.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Cartea săptămînii

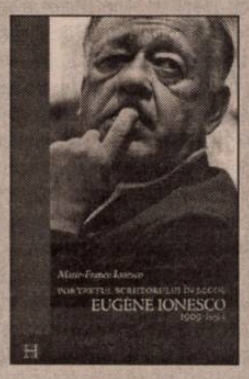

Marie-France Ionesco, ***Portretul scriitorului în secol: Eugène Ionesco, 1909-1994,*** *traducere de Mona Ţepeneag, Editura Humanitas, 2003.*

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Un Paşte cu babic şi antifascism

Mîine seară, pe cînd mă voi întoarce cu lumînarea spre casă încercînd s-o păstrez aprinsă, pe cînd mă voi simţi împresurat de ecoul paşilor creştinilor (unii de-o noapte) ce-şi dau vestea Învierii, încă voi mai păstra în minte ceva din aceste straşnice nedumeriri. Şi, prins – ca şi dumneavoastră – între strădania de a fi mai bun şi dorinţa de a fi mai deştept (de ce oare nu le poţi avea întotdeauna pe amîndouă?), atent la ceara topită şi la strania ei tendinţă de a pica pe mîneca sacoului, îmi voi pune aceste cîteva întrebări – sau măcar una-două dintre ele, cît pentru menţinerea tonusului. Nu, nu voi ajunge la răspuns.

M-aş putea întreba, de exemplu, ceaş putea spune în cazul în care, peste vreo 20 de ani, un student azi nenăscut încă îmi va spune că a văzut filmul *Concurs*, al lui Dan Piţa; *şi ce-i cu-asta?*, l-aş întreba eu. Şi el îmi va spune că, din moment ce Gheorghe Dinică a fost descoperit pe o scenă de amatori de către o echipă de oameni de teatru ce *coborîseră din turnul de fildeş* şi cutreierau ţara – pentru că aşa cerea viziunea despre arta proletară a partidului comunist atunci –, înseamnă că sistemul ăla e mîntuit. Ce-i voi spune, ca să nici nu-l jignesc din prima şi ca să-nţeleagă, totuşi, că şi mie îmi place Dinică?

M-aş putea întreba, mai la concret şi mai la ordinea zilei, cum se face că cei care au o mare înţelegere pentru Antonescu Ion şi pentru încăpăţînarea sa de a-şi păstra cuvîntul faţă de Hitler Adolf – *drept care nu putea ieşi din război*, zic ei – au strania tendinţă de a spune că parolismul nostru faţă de NATO e cu totul altceva, un fel de ploicică de primăvară – *drept care*, continuă dînşii, *puteam să nu intrăm în război* împotriva cărţilor de joc ce au susţinut palatele tiraniei lui Saddam.

M-aş mai putea întreba, în liniştita seară discret luminată de mîine, cum se face, în anul 2003, că Biroul Permanent al Camerei Deputaţilor din Parlamentul României a impus pe ordinea de zi proiectul privind înfiinţarea Asociaţiei Antifasciştilor din România. Şi dacă nu cumva asociaţia cu pricina este cea care-i trimitea trimestrial cîte un buletin modest tipărit fostei noastre Tita Chiper – iar ea desfăcea cu greu plicul, se uita peste pagini şi spunea, aproape invariabil, *uite băiatul prinţului roşu Callimachi, tot mai luptă, mai luptă...* Da. Nu prea mai este fascismul un mare pericol pentru România, eu unul n-am mai văzut fascişti de pe vremea filmelor unui regizor român *no-mi-na-li-zat la Oscar* – da-da, juca şi Dinică acolo –, dar e tonifiant, desigur, să ştii că mai luptă cineva împotriva lui, sub protecţia Parlamentului. Nu corupţia, nici clientelismele şi nici cumetriile nu-s piedica din faţa noastră – ci fascismul, care în capul unora învie mai des decît Isus!

Mă voi mai întreba, în fine, cum se face că globalizarea cea mult hulită a aprins făclia de Paşte etern a orgoliului de Buzău şi, cu toate astea, nimeni nu ia fenomenul în serios. Despre ce-i vorba? E vorba că normele Uniunii Europene cer acum impunerea de standarde şi revendicarea de mărci – pe principiul că nu poţi face şampanie la Segarcea de Dolj, ci doar în pivniţele din regiunea Champagne. Iar buzoienii au prins din zbor ideea şi au trecut la fapte: ei vor să facă marcă înregistrată din babicul de Buzău – pentru că babic ca la Buzău nu se mai face niciunde – şi, mai ales, vor să impună exclusivitatea europeană pe covrigii de Buzău! *Ce au aparte aceşti covrigi?* – întreba candidă reporteriţa TV, iar covrigarul buzoian, cu o mîndrie ce dădea forţă dublă mîinilor sale ce frămîntau aluatul, s-a gîndit o clipă, s-a gîndit două şi chiar nouă, şi a răspuns în cele din urmă: *ăăăăă... covrigii de Buzău noi credem că au un ingredient secret!*

Şi povestitorul crede la fel.

...Iar noaptea de mîine se va scurge şi ea cu secretele ingredientelor sale, cu luminiţe pe străzi şi parole creştineşti schimbate la răspîntii. Merită – veţi spune –, într-o astfel de noapte, să te gîndeşti la babic, la parlamentari şi la Hitler? Şi vă răspund: nu. Dar, la drept vorbind, chiar mai aveţi nevoie, în noaptea Învierii, şi de o altă certitudine?

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un cîine mai frumos ca nimeni altul (II)

– fragment de proză –

Cînd s-a petrecut fapta aceea ciudată, pe Valea Moratului era deja seară, o seară, cum am spus, de toamnă; între timp ploaia de peste zi s-a oprit, s-a ivit o clipă, scurtă şi deloc întîmplătoare, lumina amurgului; soarele, uriaş, s-a arătat dintre nori chiar înainte de a apune peste coama dealurilor cu stejari medievali de dincolo de parcul mănăstirii franciscane din apropierea văii. Şi, desigur, spunem noi, desigur că amurgul acela straniu nu este întîmplător şi fără legătură cu ceea ce s-a întîmplat. De fapt, amurgul va prevesti chiar Epifania, cu luminile lui roşcate, asemenea tablourilor kitsch din coridorul bisericii mănăstirii franciscane. Deasupra Văii Moratului se lăbărţaseră în văzduh luminile unui amurg baroc, rococo, cu nori îndepărtaţi şi rotofei, cu lumina piezişă a soarelui strecurată printre norii cei dolofani în aşa fel încît totul, dar absolut totul, părea acolo asemenea unei imagini, a unei litografii, sau ce o fi fost să fie, una catolică şi dreptmăritoare. Aşa a fost seara aceea peste dealuri şi peste defileul Mureşului: o seară, domnilor, unică, o seară kitsch prin frumuseţea nepămînteană a asfinţitului. O seară menită să celebreze frumuseţea acelei apariţii, a Epifaniei aceleia care s-a petrecut în curtea din spate a sărmanei babe pe nume Saveta lu' Gugu. Purtătoarea acestui nume barbar a fost martora Epifaniei a ceva bicisnic şi tainic totuşi, dar şi frumos, domnilor; am putea zice asemenea părintelui fra Ruhe, am putea striga asemenea lui de la amvonul bisericii mănăstireşti, împodobit pe margini cu amoraşi şi îngerei dolofani agăţaţi de trîmbiţe aurite, că în ograda babei ni s-a arătat nouă, nevrednicilor, calea mîntuirii prin Frumuseţea de dincolo de fire. Numai că povestea, cucernici şi preacucernici domni, este simplă cum simple sînt toate pe Valea Moratului. Aşadar, cum ziceam, la vremea arătării, tocmai se întîmpla peste lume acel amurg catolic şi dreptmăritor, ale cărui raze oblice învăluiau (ca în litografiile de deasupra cuptorului din bucătăriile babelor nemţoaice din Lipova, din Neudorf sau din Şarlota) turlele trufaşe ale mănăstirii Maria-Radna, loc de sfinţit pelerinaj şi de adîncă istorie, zid de apărare împotriva păgînilor otomani în veacurile de demult. Acolo, şi nu întîmplător acolo, s-a arătat frumuseţea, acolo s-a ivit ea pe cînd amurgul acela se sfîrşea brusc, aşa cum se întîmplă de obicei toamna. În curtea din spatele casei sărace a babei lumina scădea tot mai mult, baba tocmai trebăluia în faţa mesei de lîngă geamul din spate, geamul acela mititel cu cercevele scorojite, cu vopseaua lipsă. Baba Saveta lu' Gugu, purtătoarea acestui nume aspru şi urît, ştergea cu o cîrpă muşamaua feţei de masă şi, cînd şi-a aruncat ochii în curte, l-a văzut în lumina aceea puţină cîtă mai rămăsese după orgia cromatică a acelui apus nebăgat în seamă. Trebuie să spunem din capul locului că a fost izbită de frumuseţea lui: era cel mai frumos cîine ce s-a văzut vreodată.

Şi cum spun, s-a îndreptat calm cîinele acela, demn, îndepărtat oarecum de tot ceea ce era primprejurul lui, s-a îndreptat spre dudul din spatele curţii, spre cîrdul de gîşte care stăteau acolo lîngă o oală turtită cu apă, şi gîştele s-au dat deoparte din faţa trecerii lui, respectuoase şi fără să se sperie, fără să găgăie; s-au dat deoparte, aşa cum se feresc, cu afecţiune şi devotament, curtenii cînd se arată împăratul, ţarul, kaiserul la un bal al curţii: aşa s-au ferit pline de afecţiune respectuoasă gîştele babei dinainte trecerii lui gînditoare şi pline, cum spuneam, de demnitatea unei vechimi deodată cu vechimea neamului omenesc.

Baba Saveta s-a uitat uluită pe geamul cel mărunt al bucătăriei şi atît a apucat să spună: „îu, maica mea, da' de unde o apărut cînocu' ăsta la mine", atîta a apucat să spună şi s-a repezit spre mătură şi a dat să iasă în curte, a şi ieşit în lumina puţină de dinaintea nopţii şi n-a mai apucat să spună „marş, mă!", n-a mai spus nimic, curtea era pustie, doar culoarul rămăsese încă prin mijlocul cîrdului de gîşte şi tăcerea lor intimidată şi emoţionată asemenea aceleia pe care o trăieşti cînd ţi-este dat să te întîlneşti cu nepămîntescul.

Mai apoi, la cîteva zile după întîmplarea aceea, a povestit baba cui s-a nimerit cum s-a ivit spre seara un cînoc mare în curtea ei şi cum a trecut el pe acolo, şi cum nu s-au speriat gîştele, şi cum Azor, cîinele de pază al babei, nici nu s-a sinchisit să iasă din cuşca lui, stătea acolo legat în lanţul lui şi nici pîs n-a scos, chit că altfel, în alte situaţii, latră la orice cît de neînsemnat. Precis o fi fost răposatul Gugu, crede baba, deşi nu e chiar aşa convinsă de treaba asta, altceva trebuie să fi fost.

▲

Texte și opinii de: *Liviu ANTONESEI (scriitor) ● Costică BRĂDĂȚAN (profesor de filozofie) ● Carol CĂPIȚĂ (lector univ., Facultatea de Istorie, Universitatea București) ● Constantin CORNEANU (analist politic, „Observatorul militar") ● Vasile GÎRNEȚ (director, „Contrafort", Chișinău) ● Sorin IONIȚĂ (director, Societatea Academică din România) ● Lucian NASTASĂ (cercetător principal, Institutul de Istorie „G. Barițiu", Cluj) ● Liviu ORNEA (matematician) ● Brîndușa PALADE (lector univ., SNSPA) ● Ioan STANOMIR (lector univ., Facultatea de Științe Politice)*

La cîți români, atîtea alianțe

(argument)

Miza acestui număr nu este numai alianța cu NATO, ci – în sens mai larg – comportamentul României în diversele alianțe din care a făcut parte de-a lungul istoriei. Unde este dilema? Uneori spunem, cînd ne punem cenușă în capul național, că noi am trădat toate alianțele din care am făcut parte. Alteori spunem că o țară mică, precum noi, nu poate fi un exemplu de constanță și consecvență atunci cînd destinul ei depinde de o situație geopolitică mai vastă, de comportamentul vecinilor, de distribuția intereselor marilor puteri etc.

Să urmărim cronologia: aprilie 1877 – convenție cu Imperiul țarist în vederea războiului împotriva Imperiului Otoman; ● octombrie 1883 – guvernul Ion C. Brătianu semnează tratatul (secret) de alianță cu Austro-Ungaria și Germania, îndreptat împotriva Imperiului țarist; ● după 1908, din cauza sprijinului acordat de Austro-Ungaria Bulgariei și din cauza politicii naționale austro-ungare din Transilvania, guvernele românești tatonează posibilitatea unei realinieri după poziția Franței; ● august 1914 – România încheie o convenție secretă cu Italia, îndreptată împotriva Austro-Ungariei; ● septembrie 1914 – România încheie o convenție secretă cu Imperiul țarist, prin care Rusia recunoștea drepturile României asupra Transilvaniei; ● august 1916 – România semnează tratatul cu Antanta (Anglia, Franța, Rusia și Italia) și intră în război contra Austro-Ungariei; ● martie 1918 – la Buftea, România semnează un tratat preliminar de pace cu Germania și Austro-Ungaria; ● noiembrie 1918 – noul guvern Constantin Coandă decide decretarea mobilizării și reluarea războiului împotriva puterilor Centrale; ● martie-septembrie 1921 – proiectul Micii Înțelegeri (alianță bazată pe tratate comune între România, Cehoslovacia, Iugoslavia și Polonia); ● februarie 1934 – la Atena, România, Iugoslavia, Grecia și Turcia semnează Înțelegerea Balcanică; ● aprilie 1939 – Anglia și Franța acordă garanții României în cazul în care independența i-ar fi pusă în cumpănă; ● noiembrie 1940 – România aderă la Pactul Tripartit, alcătuit din Germania, Italia și Japonia; ● iunie 1941 – România devine parte din coaliția antisovietică dirijată de Germania; ● august 1944 – în urma unei lovituri de palat, România intră în alianța antihitleristă; ● mai 1955 – România devine membru fondator al Tratatului de la Varșovia (blocul militar al țărilor comuniste; ● august 1968 – România nu participă la înăbușirea Primăverii de la Praga de către trupele Tratatului de la Varșovia, nefiind informată de Brejnev, care nu avea încredere în Ceaușescu; ● februarie 1991 – Tratatul de la Varșovia se autodesființează; ● martie 1991 – România pregătește un tratat dę prietenie și colaborare cu URSS; ● noiembrie 2002 – România intră în rîndul statelor invitate să adere la NATO.

Și să urmărim cîteva opinii. (**Adrian Cioroianu**)

Costică BRĂDĂȚAN

De ce? Cu cine? Cînd? Cum?

1. *De ce* să te aliezi cu cineva mai curînd decît să n-o faci? Poți să te aliezi, bunăoară, dintr-un „prea plin", din nevoia de a înceta să fii, provizoriu, tu însuți mereu același, pînă la banalitate același, și de a încerca cumva să te „reînnoiești" în proximitatea cu *altceva*. Cum ar veni, ți se întîmplă să te saturi de entitatea specifică și auto-suficiența care ești și să te deschizi spre ceva ce *nu* ești tu, și nu neapărat în speranța vreunui folos imediat. Simplul fapt că ai de-a face cu altceva, că ești eliberat pentru o vreme de povara propriei identități, ți-e deja o recompensă suficientă.

Dar poți, foarte bine, să te aliezi și din „insuficiență", din sentimentul că ceea ce-ți lipsește cel mai mult e o identitate proprie, consolidată și inconfundabilă, și că, cine știe, poate că aliindu-te ajungi cumva să te întregești. Te aliezi nu ca să dai, ci ca să primești, nu pentru că te-ai săturat de tine însuți, ci pentru că nu ai ajuns să ai un „tine însuți". Feluritele combinații și asociații în care intri devin tot atîtea șanse prin care ai putea să-ți cîștigi, în sfîrșit, o identitate: o definiție a ta, completă și auto-suficiență. Desigur, însuși faptul de a nu avea o identitate clară face ca orice „politică de alianțe" ce ai practica-o să nu fie mai mult decît o glumă, dar pînă una-alta alierea compulsivă cu diverși te poate alina într-o anume măsură. Te poate ajuta în sensul că, fiind atît de ocupat cu alianțele, nu mai ai timp să observi ce e cu tine și ce-ți lipsește. Prins în jocul altor identități, uiți pentru o vreme de faptul că tu nu ai nici una. Chiar dacă nu poți să te definești prin ceea ce ești, poți totuși să te refugiezi în ceea ce se întîmplă să te includă la un moment sau altul.

2. *Cu cine?* Poți să te aliezi, să zicem, cu cei de seama ta. E un exercițiu cît se poate de firesc: în general, oricine tinde într-un fel sau altul spre așa ceva. Îl cauți pe celălalt ca să te oglindești, reconfimi, recunoști într-însul, îl cauți ca să scapi de tine însuți pentru o vreme, ca să-l provoci, să-l stîrnești, să-l tachinezi. Pe de altă parte, poți să te aliezi, la fel de bine, și cu cei mai prejos decît tine. E un adevărat deliciu să *patronezi:* să știi că sînt unii care depind în mod semnificativ de tine, care se uită în sus la tine, care-ți urmăresc mișcările și pivotează neîncetat în jurul tău. Prin actul tău de bunăvoință îi legi pe alții de tine, iar binefacerile ce le risipești în jur sînt tot atîtea fire care-i țin pe ceilalți cu privirea ațintită asupra-ți. Astfel se face că existența ta e amplificată la o scară amețitoare: exiști prin fiecare semn de gratitudine, prin fiecare pereche de buze care-ți mulțumește, prin fiecare gînd pios ce-ți este dedicat. Fără îndoială, să te aliezi cu cei mai prejos decît tine îți aduce beneficii greu de supraestimat.

În sfîrșit, poți să te aliezi cu cei mai presus decît tine. Nu că ai fi fost invitat cu insistență, sau că ai fi o parte esențială a afacerii, și nici că fără tine lucrurile ar sta cu totul altfel. Nimic din toate acestea. Ești auto-invitat, auxiliar și stînjenitor. Și totuși, există un rol și pentru tine: în general, tu vei juca rolul celui de pe margine, cel cu zgomotele, cu „heirup"-ul și cu uralele. Și mai ales tu ai fi cel cu justificările: în cazul în care ceilalți membri ai alianței sînt prea prinși cu treabă ca să mai poate oferi justificări pentru ceea ce fac, tu vei fi cel care vei demonstra, oricui s-ar întîmpla să te asculte, că ce fac ăia e bine, justificat și necesar. Că tot ce-au făcut ăia pînă acum, orice ar fi făcut, n-a fost decît justificat și necesar. Mai mult decît atît, că nici ce le va trece prin cap să facă de aci înainte nu va putea fi altfel. Aproape nebăgat în seamă și ținînd cu tot dinadinsul să te afli în treabă, sfîrșești prin a-ți face o vocație din a juca roluri pe care nimeni nu și-a bătut vreodată capul să le distribuie cuiva.

Cel mai spectaculos e însă atunci cînd, slab fiind, iei partea celor puternici împotriva celor slabi. Stai pe margine și radiezi văzîndu-l pe cel slab (întîmplător rămas pe dinafară oricărei alianțe) cum încasează lovitură după lovitură. Te apleci să vezi dacă mai suflă și, dacă ți se dă permisiunea, mai dai și tu cîte un picior-două. Spectacolul te copleșește, plăcerea astfel prilejuită te cotropește pînă la măduvă: toate neîmplinirile și toate umilirile ți-au fost în sfîrșit răzbunate, tot trecutul tău printre cei slabi parcă s-a șters acum dintr-o dată. Atenție însă: chiotul ce-l scapi spontan nu e unul de victorie, ci de *ușurare*. Căci în năpăstuitul acum îngenuncheat, în marginalizatul acolit de toți și neagreat de nimeni, vezi exact ceea ce ți s-ar fi putut întîmplat și ție, dar de care tu ai scăpat ca prin minune.

3. *Cînd* să te aliezi? Poți să te aliezi, de exemplu, de la bun început. Îți asumi tot ce-o să urmeze, bun sau rău, și iei alianța în care ai intrat ca pe una ce-ți aparține lăuntric, ca pe ceva ce e o parte din tine însuți. Nici nu mai contează dacă totul se sfîrșește cu o victorie sau cu o înfrîngere. Asta deja nu mai are nici o importanță, căci oricum, pentru tine, „zarurile au fost aruncate" cu multă vreme în urmă; tot ce s-a întîmplat după aceea n-a fost decît exact ceea ce a trebuit să se întîmple. Dar poți foarte bine să te aliezi și altcîndva decît la început. De pildă, ai putea s-o faci undeva pe drum, strategic, exact „la momentul oportun", cum se spune. Stai pe margine și aștepți cu iscusință, vezi cum anume se înclină balanța, citești semnele de tine știute și te înscrii într-o tabără sau alta exact atunci cînd trebuie: nici prea degrabă, ca să nu riști nimic, nici prea tîrziu, ca să rămîi fără glorie. Dacă totul e făcut cum se cuvine, dacă nu transpiră nimic, te trezești bine-mersi printre învingători, aclamat pretutindeni și în admirația tuturor, model de abnegație și dat drept exemplu celor mai tineri.

În sfîrșit, mai poți să te aliezi post-factum, cu scuzele de rigoare, cu cenușa pusă-n cap, cu jurămintele de credință eternă și toată retorica de rigoare. Totul s-a sfîrșit, învingătorii se știu, nici măcar nu există dificultatea alegerii: nu ai decît să aderi. E, desigur, o soluție complet neglorioasă, dar cîte lucruri în viață nu sînt lipsite de glorie?

4. *Cum* te aliezi? Sînt o sumedenie de modalități. Poți, bunăoară, să decizi să faci o grupare și să inviți pe unii sau pe alții să ți se alăture. E modalitatea cea mai simplă: cei care și sînt întrucîtva asemănători se recunosc și se grupează, e doar lucrul cel mai natural din lume. Dar, la fel de bine, poți să-ți cerșești intrarea într-o alianță sau alta. E adevărat, nu te-a chemat nimeni, nu-ți duce nimeni dorul, nu se pune mare preț pe prezența ta, dar asta nu e destul să te convingă să rămîi pe margine. Trebuie doar să bați pînă ce ți se va deschide. Totul e să fii insistent și să nu cedezi, indiferent de ce ți se spune: într-o bună zi n-o să te mai poată ignora, se vor stînjeni prea tare, și te vor pofti să intri. Și atunci, odată pătruns acolo, ce mai contează cum anume ai intrat? Ce diferență mai e, strict vorbind, între cei ce au fost acolo de la începutul petrecerii și cei ce au fost lăsați să intre, filantropic, doar mult mai tîrziu?

În sfîrșit, și aceasta e situația cea mai ironică dintre toate, poți să te trezești într-o alianță sau alta, fără nici măcar să ai habar cînd ai intrat: nici n-ai avut inițiativa alianței, nici n-ai fost invitat să te alături, și cu atît mai puțin ai înfruntat ridicolul de a te autoinvita. Pur și simplu: nu tu faci alianța, ci ea te face pe tine. Situația e atît de ironică pentru că, în acest caz, greu nu e să intri în alianță, ci să ieși din ea. ▲

aduse cu poșta

Casă de piatră

În culturi diferite sau în vremuri diferite căsătoria are loc în circumstanțe diferite. Hotărîrea aparține cuplului, părinților sau unor persoane influente social, iar vîrsta mirilor poate diferi mult. Ba mai mult, și rolul soților în căsnicie diferă. Tot așa, și circumstanțele în care au loc alianțele diferă de la o cultură la alta, de la o vreme la alta. Implicit, ceea ce i se cerea României într-o alianță în urmă cu o sută de ani diferă de ceea ce i se cere azi.

România, de-a lungul timpului, a rupt alianțe. Numai în contextul primului război mondial aceasta s-a întîmplat față de ambele tabere. Întîi neutraliatea (apoi, mai mult, intrarea în război de partea Antantei) hotărîtă de Consiliul de Coroană din vara lui 1914 trăda tratatul încheiat cu Puterile Centrale, apoi Pacea de la București din 1918 încălca prevederile tratatului de alianță cu Antanta. Cum în certurile conjugale au dreptate ambele părți (soțul a băut „două beri" pentru că a luat chenzina, iar soția s-a culcat în altă cameră din cauza mirosului de băutură), Consiliul a putut susține că întrucît Austro-Ungaria nu a fost atacată, ci a pornit ea ostilitățile, nu ne găseam în condițiile tratatului sus-amintit, apoi situația militară mai mult decît critică nu ne dădea alternativă la semnarea păcii de la București.

Comparația mea se oprește aici, căci alianțele de azi (postmoderne?) se desfășoară pe mai multe registre. NATO este o alianță politico-militară. În articolul 2 al tratatului ce a pus bazele organizației se spun lucruri precum că fiecare parte va contribui la întărirea instituțiilor sale democratice, iar termeni precum bunăstare sau prosperitate apar în mod repetat.

Dacă pentru o alianță pur militară le e clar tuturor, de la guvernanți pînă la omul de rînd, ce au de făcut, în cazul actualei alianțe este puțin mai complicat. Îmi aduc aminte, cu cîteva zile înaintea *summit*-ului de la Praga, în drum spre universitate, văd oameni purtînd drapele naționale. Odată ajuns, studenții mă lămuresc: era meci. Dacă în acele zile nu s-a întîmplat ca mase largi să-și manifeste public bucuria (să sărbătorească logodna, nu?) înseamnă oare că totodată mase largi nu conștientizau asumarea ireversibilă a unor valori proprii unor democrații cu tradiție?

Mă opresc aici înainte ca articolul meu să-i nască cititorului mai multe dileme. Primăvara mă determină să închei într-o notă optimistă. La Llosa, Varguitas era cu 14 ani mai tînăr decît mătușa Julia. Cred cu tărie că, odată aliați cu democrații cu tradiție, vom mai prinde și noi din drum ceva valori.

Cătălin VASII
doctorand în matematică
Universitatea de Vest, Timișoara

Vasile GÎRNEȚ

Basarabia şi alianţele României

Spre deosebire de conaţionalii lor din România, care privesc în mod nuanţat alianţele pe care le-a făcut ţara lor de-a lungul istoriei sale moderne, găsindu-le atuuri sau/şi defecte, basarabenii consideră politica de alianţe a Bucureştiului, mai veche sau mai recentă, constant defavorabilă lor. Din păcate, la o primă şi grăbită lectură, faptele confirmă această atitudine rezervat-sceptică. Basarabeanul de pregătire medie, deloc atent la nuanţe (la amănuntele de context), consideră că România l-a trădat de-a lungul istoriei de mai multe ori. Marea „trădare" s-a produs în 1940, cînd „Basarabia a fost cedată ruşilor fără nici un foc de armă". În acelaşi timp, cei ce emit o atare apoftegmă uită că un an mai tîrziu, în iunie 1941, ostaşii români şi-au sacrificat viaţa pentru recuperarea „moşiilor pierdute astă vară" – vorba unui cîntec de luptă românesc, pe care bunică-mea îl fredona privind înlăcrimată peste Prutul îngrădit de ruşi cu sîrmă ghimpată după război (la Ţiganca, o localitate din apropiere, s-a consemnat una din cele mai dure confruntări între armata romînă şi trupele sovietice, în care au căzut cîteva mii de soldaţi români).

În cei 50 de ani de ocupaţie sovietică, basarabeanul şi-a reconvertit treptat frustrarea celui abandonat de patria-mumă într-un dispreţ suveran faţă de cineva care-şi trădează alianţele, pentru că, nu-i aşa: „...românii au început războiul cu nemţii şi l-au terminat luptînd împotriva lor!". Acesta a fost refrenul care a răsunat, ca o sentinţă, exasperant, în multe din casele din Basarabia. O judecată superficială şi schematică: evident, nimeni nu se gîndea să cerceteze motivele, nu încerca să explice motivaţiile acestei inconsecvenţe româneşti. Pentru că era mai comodă poziţia de victimă, care, părăsită fiind, trebuia să supravieţuiască, să-şi salveze, nu-i aşa, „fiinţa fizică" – recunoaşteţi silogismul! – şi atunci a îmbrăţişat comunismul adus de sovietici... Evident, o asemenea logică selectivă nu mai admitea o judecată morală întoarsă asupră-şi.

Basarabia e derutată, în sensul bun al cuvîntului.

Alianţa de astăzi a României cu Occidentul, în speţă cu SUA, dacă ne referim la războiul din Irak, este privită neunivoc între Prut şi Nistru. Iată o sumară analiză sociologică. Există un prim segment rusofon şi rusofil al populaţiei care tratează apartenenţa României la NATO prin prisma suspiciunilor şi idiosincrasiilor Moscovei, pentru că Rusia este ţara lor de referinţă, iar loialitatea faţă de ea principala sursă de legitimitate. Un al doilea segment de populaţie (mă refer mai cu seamă la un grup de lideri de opinie, intelectuali, care au cules multe dividende politice din retorica patriotică/patriotardă cu care şi-au făcut intrarea pe scena publică la începutul anilor '90) se consideră din nou „vîndută", „trădată", întrucît astfel frontiera Europei se instalează pe Prut „şi noi rămînem în braţele Rusiei". Îngrijorările acestor oameni sînt parţial întemeiate, dacă ne gîndim numai la faptul că începînd cu 2007, aşa cum au anunţat deja oficialii de la Bucureşti, România va introduce vize de intrare pentru cetăţenii moldoveni, iar verificările de la frontieră se vor intensifica, desfăşurîndu-se în conformitate cu standardele UE. În sfîrşit, o a treia categorie de basarabeni, deocamdată o minoritate – însă rîndurile ei ne putem aştepta că vor spori spectaculos în următorii ani! – salută şi se bucură de perspectiva de integrare euroatlantică a României, întrucît aceasta oferă şanse bune în viitor şi pentru europenizarea Moldovei de Est. România e, în sfîrşit, consecventă, iar Basarabia e derutată, în sensul bun al cuvîntului, în faţa acestei fisuri apărute în clişeul de percepţie pe care mulţi dintre locuitorii săi şi l-au făcut în legătură cu ţara de la vest de Prut.

E uşor să judeci cu spirit critic atitudinile basarabenilor faţă de alianţele României, mai ales că RîMî (Republica) şi-a construit propriul „parteneriat strategic" (dezastruos din punctul meu de vedere) cu Rusia, fapt care o îndepărtează tot mai mult de Europa. Totuşi, pentru a fi eficientă, politica României faţă de Basarabia ar trebui să ia în considerare şi să studieze cu grijă aceste susceptibilităţi şi reflexe de gîndire, mai mult sau mai puţin persistente în stînga Prutului. Mai ales că România a manifestat, în perioada interbelică, o atitudine destul de neglijentă faţă de Basarabia, unde a trimis adesea cadre administrative incompetente şi venale – fapt speculat cu abilitate pînă astăzi de adepţii moldovenismului separatist, pro-rusesc, din Republica Moldova. Un lucru e cert pentru mine: necesara alianţă cu Occidentul nu trebuie să excludă măcar de acum încolo construirea, gîndirea unei strategii coerente, de durată, a României în relaţiile cu Basarabia. O strategie capabilă să producă eficienţă. Interesul naţional românesc trebuie să includă şi acest versant, basarabean, dacă vrea ca, în fine, conştiinţa noastră colectivă să-şi recapete integritatea pierdută sub teroarea menghinei totalitare de-acum 60 de ani.

Cred că singura alianţă cu adevărat durabilă şi profundă care ne-a lipsit pînă acum a fost alianţa românilor... cu ei înşişi. Unitatea sufletească a românilor de o parte şi alta a Prutului. Alianţa bazată pe solidaritate naţională ne va aduce mai multe beneficii decît orice tratat sau înţelegere cu străinii. ▲

Constantin CORNEANU

Profundele neînţelegeri

Sistemul de tratate de pace de la Versailles şi noua ordine internaţională, instituită după 1919, conferiseră României posibilitatea recunoaşterii actului de la 1 decembrie 1918, ceea ce făcea imposibilă abandonarea alianţelor din primul război mondial. Politica externă românească din perioada interbelică, integrată principiilor Societăţii Naţiunilor, deşi „o turmă şi un păstor" avea să rămînă, încă, „un ideal pentru cel mai înflăcărat apostolat cu putinţă". Ea este contestată şi astăzi, în ciuda unor realizări – care ţin de perioada cînd la conducerea ei se afla Nicolae Titulescu, în condiţiile existenţei unui moment, respectiv vara anului 1940, cu semnificaţii profunde pentru întregul curs al politicii externe româneşti de pînă atunci.

În planul politicii externe, România a urmat cu fidelitate linia pe care o trasează Ion I.C. Brătianu, prin semnarea, în 1916, a Tratatului de Alianţă cu puterile Antantei, aceea a unei alianţe cu Franţa, care ne dăruise destule dovezi de simpatie şi prietenie. Această linie de politică externă a fost determinată în timpul primului război mondial de situaţia deosebită a României, de interesele şi aspiraţiile sale, de un firesc şi normal sentimentalism, dar mai ales de o analiză lucidă a momentului.

Totuşi au existat, în perioada 1919-1939, o sumă de informaţii secrete şi analize politico-economice care îi îndreptăţeau pe oamenii politici şi de stat români să ia în considerare o răsturnare a alianţelor tradiţionale. Acele conştiinţe care au înţeles importanţa şi semnificaţia poziţiei noastre geopolitice şi geostrategice, precum şi cursul pe care îl luau relaţiile internaţionale, au fost îndepărtaţi, cu multă grijă, din *luminile rampei*. Peste avertismentele lor s-au aşternut nepăsarea contemporanilor şi cavalcada faptelor ce au devenit istorie. Conducătorii diplomaţiei româneşti, împreună cu o parte însemnată a colaboratorilor lor, au crezut şi au investit timp, energie, suflet în această Societate a Naţiunilor, menită să ofere o pace şi o securitate mondială, dar care avea să eşueze. Analiştii Serviciul Secret de Informaţii Român, mai apoi ai SSI-ului, au intuit în analizele lor marile confruntări geopolitice ce vor urma, dar nu au putut să le influenţeze, nu au avut agenţi de influenţă în marile centre de putere ale lumii.

Politicienii şi liderii militari de la Bucureşti au rămas tributari unor principii învechite în ceea ce priveşte înţelegerea noilor mişcări din arena relaţiilor internaţionale. Cazul diplomatului român Viorel V. Tilea, şi a acţiunii întreprinse de el, reprezintă o dovadă elocventă a ceea ce a însemnat Marea Britanie în orientarea de politică externă a României. O Mare Britanie confruntată cu uriaşe greşeli de analiză ale Intelligence Service-ului, în ceea ce priveşte noile alianţe şi primejdii geopolitice, respectiv Pactul Molotov-Ribbentrop, şi cu perspectiva de a fi inclusă în cel de-al treilea cerc geopolitic pe care SUA se pregăteau să-l cucerească – zona Europei unite de azi.

României i-ar fi fost utilă o politică a geografiei.

România avea să intre, la 22 iunie 1941, într-un „conflict al continentelor, al civilizaţiilor, al raselor, al rezervelor economice mondiale", cu speranţa că pacea nu va fi decît „o soluţiune de esenţă istorică, de perspectivă şi de organizare durabilă, care să poată aduce, în acelaşi timp, o soluţiune de echilibru al raselor şi al continentelor, un sistem economic de organizare, de dominare şi de distribuire a materiilor prime, un sistem de organizare politică şi regională, care să creeze funcţiuni şi organisme noi, pentru ca popoarele să-şi poată salva existenţa" – cum spunea ministrul de Externe Mihai Antonescu în 1943.

Lipsa unui tratat formal, din punct de vedere al dreptului internaţional, care să fundamenteze alianţa politico-militară româno-germană, în războiul cu URSS, a constituit un motiv de reproş la adresa capacităţilor politice ale generalului Antonescu. Existenţa unui asemenea tratat ar fi atenuat o parte din disfuncţionalităţile ivite în cooperarea româno-germană, pe parcursul războiului din Est, dar nu cred că ar fi influenţat de-o manieră decisivă evoluţia României şi statutul ei geopolitic.

Avînd în vedere statutul geopolitic al Germaniei la 22 iunie 1941 şi capacitatea de ripostă militară a acesteia, concepţia lui Hitler despre războiul de coaliţie, aproape inexistentă, reproşurile la adresa capacităţii de luptă a armatei române, în parte întemeiate, cred că ar fi fost extrem de dificil, dacă nu chiar imposibil, de impus condiţii partenerului german. Convingerile generalului Ion Antonescu despre pericolul generat de bolşevism şi URSS, despre onoarea militară şi nevoia de a fi redată armatei române, după evenimentele din iunie 1940, au influenţat deciziile omului politic şi conducătorului statului.

Trecerea Prutului, la 22 iunie 1941, a reprezentat o chestiune de demnitate naţională, rănită de evenimentele din 26-28 iunie 1940, iar trecerea Nistrului a avut drept obiectiv, dincolo de chestiunea războiului de coaliţie, soluţionarea „problemei ruse" sau a necesităţilor militare imediate, eliminarea unei virtuale primejdii geopolitice: Ucraina Mare, gata de reînviere cu sprijinul celui de-al III-lea Reich.

Iarna de la cumpăna anilor 1942-43 avea să devină, datorită bătăliei Stalingradului, o veritabilă iarnă a pătimirii şi-a vrajbei noastre şi orice înţelegere a rolului şi locului nostru, în rezolvarea „problemei ruse", a devenit imposibilă. Tactica opoziţiei politice interne, respectiv a lui Iuliu Maniu, a generat imposibilul în ceea ce priveşte găsirea unei soluţii, unanim acceptate, în condiţiile în care destinul nostru istoric ne împinsese în vîrtejul disensiunilor dintre Marile Puteri. „Discretele" jocuri ale serviciilor secrete aliate şi propaganda de război a Naţiunilor Unite au bulversat opinia publică românească şi pe factorii de decizie în stat, împiedicând, astfel, obţinerea unui consens politic, în drumul ce trebuia urmat, precum şi alegerea unei soluţii, de salvare naţională, demnă şi corectă.

Eşecul soluţionării „problemei ruse", reînvierea politicii „sferelor de interes" şi abilitatea conducătorilor politici sovietici, în special, aveau să determine, din partea aliaţilor occidentali, o serie de concesiuni politice şi economice, privind zona Europei Centrale şi de Est, consfinţite la Yalta şi la Postdam. Ambiţiile Mareşalului Ion Antonescu pentru realizarea unui „23 august" în manieră proprie derivau dintr-o anumită concepţie privind onoarea şi demnitatea unui militar, a unui conducător de stat şi a unui popor.

Nota EB 34 elaborată de Consiliul American pentru Relaţii Externe, la 24 iulie 1941, a schiţat conceptul unei „Mari Zone" pe care Statele Unite vor trebui să o domine din punct de vedere economic şi militar, după încheierea războiului, şi marchează, împreună cu decizia de-a intra în război, începutul bătăliei Americii pentru cucerirea celui de-al treilea cerc geopolitic al lumii. Discretul contact al OSS-ului cu SSI-ul de la Bucureşti, din cursul anului 1943, sugerează posibilitatea unui interes crescînd, în afara planului „Zeppelin", pentru România şi sud-estul Europei din partea cabinetului de la Washington, dar, din păcate, fără o finalitate pe măsura aspiraţiilor românilor. Cedările cabinetului de la Washington, în ce priveşte Europa răsăriteană, au fost influenţate de strategia sovieticilor în abordarea chestiunilor postbelice, dar şi de interesul manifestat de SUA numai pentru cucerirea acestui al treilea cerc geopolitic.

Spectaculoasele răsturnări de alianţe ale României, de după 1877-78 şi pînă astăzi, au fost dictate de „interesul naţional", însă nu au fost dublate, întotdeauna, de o analiză profundă a consecinţelor interne şi internaţionale, a faptului că modul în care rămîi în conştiinţa colectivă a umanităţii, pozitiv sau negativ, îţi poate influenţa relaţiile şi prieteniile viitoare. ▲

Ioan STANOMIR

Despre alianţe, şi nu numai...

Este comportamentul românilor faţă de alianţe unul excepţional, în contextul istoriei moderne? Momentele care par să acrediteze clişeul „feloniei" autohtone sînt clasicizate prin evocarea lor obsesivă: de la pacea separată din 1918 pînă la întoarcerea armelor din 23 august 1944, enumerarea este cît se poate de previzibilă. Exerciţiul de contextualizare reduce lucrurile la proporţia naturală: regîndirea poziţiei în raport cu o grupare de state are consecinţe dramatice şi în cazul Italiei, a cărei dezangajare din ultimul război mondial este una lipsită de glorie militară pe termen scurt, dar eficientă în cel mai înalt grad, dacă o evaluăm pe durată lungă. În definitiv, ceea ce nu poate fi trecut sub tăcere este că nimic din existenţa unei alianţe, politice sau militare, nu este investit cu atributul veşniciei şi că fenomenul de reconstituire/repoziţionare decurge firesc, ca o modalitate de a elimina inconvenientele. Un exerciţiu contrafactual proiectează consecinţele unei loialităţi greşit plasate: absenţa României mari, în primul caz, şi devastarea teritorului naţional, în cel de-al doilea.

Patosul trezit, în cazul românului mediu, de chestiunea alianţelor traduce, dincolo de un nivel epidermic, şi o particularitate psihologică: în această viziune, ceea ce Alianţa, ortografiată întotdeauna cu majusculă, este presupusă a ne oferi un maxim de securitate, contribuţia statului nostru fiind, în contrapartidă, una redusă la minim, neantrenînd asumarea de riscuri. Atunci cînd alianţele se prăbuşesc, şi cazul verii/toamnei lui 1940 este simbolic, degringolada se datorează dispariţiei bruşte a factorului extern care împinsese în plan secund responsabilitatea omului politic şi a comunităţii. În absenţa aliaţilor istorici, creatori ai statului şi protectori ai graniţelor, determinarea de a rezista unui ultimatum este o perspectivă utopică. Ambivalenţa raportării se traduce prin speranţa secretă că inevitabilul nu se va produce, cu adevărat, niciodată, şi că opţiunea localizabilă la nivel individual şi naţional va fi substituită, prin decizia celor care ne veghează, din depărtare.

Într-un plan care este cel al actualităţii imediate, problematica alianţelor este inseparabilă de aceea a păcii, războiului şi rolului pe care organizaţiile internaţionale cu vocaţie universală, calchiate pe modelul Ligii Naţiunilor/Naţiunilor Unite, mai îl pot îndeplini într-un spaţiu definit prin schimbările post 11 septembrie 2001. Imaginea avioanelor americane aterizînd pe aeroportul Mihail Kogălniceanu semnala, dincolo de orice ambiguitate, realitatea unei legături strategice pe cale de a fi materializată prin oferirea unui sprijin logistic într-o operaţiune a cărei legalitate, din perspectiva unei lecturi stricte a regulilor de drept internaţional, era ea însăşi obiect de controversă. Cîteva săptămîni mai tîrziu, invadarea Irakului, în contextul unei obstrucţii venite din partea membrilor permanenţi ai Consiliului de Securitate opuşi soluţiei militare, oferea întregii umanităţi exemplul concret al rezolvării unei dileme puse de ineficacitatea unei organizaţii menite să protejeze pacea universală. O interogaţie se contura, dincolo de spectacolul divizării publice a Consiliului de Securitate – pînă la ce punct diplomaţia, mijloacele de prevenţie se mai pot substitui recursului la forţă în soluţionarea unei crize afectînd, pe termen mediu şi lung, securitatea unor puteri care dispun de resursele logistice pentru a elimina, o dată pentru totdeauna, ameninţarea?

Opţiunile româneşti sînt formulate pe acest fundal, care este în continuă mutaţie şi care anunţă, indiferent de conotaţia pe care o acordăm sintagmei, o nouă ordine mondială, modelată de singura entitate etatică cu vocaţie de superputere, Statele Unite. Confruntarea, mediatică şi imagologică, între „americanofili" şi „legaliştii eurofili" reproduce, în cîmpul public autohton, un clivaj avîndu-şi originile în marea dezbatere provocată de abordarea americană. Poziţiile, se argumentează de către opozanţii „agresiunii", reflectă demarcaţia dintre conduita ilegală şi „realistă", în sensul teoriei relaţiilor internaţionale, blamabilă prin pragmatismul extrem şi ignorarea Organizaţiei Naţiunilor Unite, şi abordarea avansată de triunghiul ruso-germano-francez, marcată de un ethos al legalităţii şi respectului pentru regulile jocului, instituite prin carta O.N.U. Fie şi datorită simplului fapt de a fi făcut obiectul unei interpelări a preşedintelui francez, provocată de asumarea unei poziţii proamericane, România este, ca şi celelalte state central şi est-europene, condamnată să îşi indice alegerea, corolarul natural fiind plasarea în poziţii de adversitate cu „alianţa" ale cărei orientări le respinge, explicit sau implicit.*

Mai mult decît un pretext pentru lamentaţii (ipocrite), această separare a puterilor europene în grupări cu interese separate/opuse reflectă redimensionarea atitudinii în condiţiile dispariţiei inamicului comun, Uniunea Sovietică, cu rol de cimentare a relaţiei transatlantice, şi resurgenţei unor rivalităţi tradiţionale, pe care ordinea bipolară le estompa. Retorica vehiculată în această ofensivă a „păcii" nu este inocentă şi prezenţa Rusiei, moştenitoarea Uniunii Sovietice şi a stilului ei de comportament internaţional, în această trilaterală continentală, subminează, dramatic, credibilitatea unui proiect al cărui numitor comun este intenţia, cît se poate de legitimă în ecuaţia echilibrului de putere, de a imagina o alianţă destinată să contracareze solidaritatea anglo- americană şi să opună rezistenţă unei hegemonii privite ca inacceptabile. Consideraţiile etice sau legale cedează în faţa unui imperativ al coalizării interetatice.

În această reconfigurare iminentă, alianţa în orbita căreia România gravitează este cea agregată în jurul puterii dominante a Statelor Unite. Motivaţiile asocierii la o asemenea grupare, dincolo de evidenta generozitate a invocării unor considerente de natură culturală, ideologică sau geopolitică, ţin de o logică a absenţei intereselor conflictuale: în cazul coaliţiei „pacifiste", al cărei pivot, învecinat geografic cu România, este Federaţia Rusă, sînt identificabile, fără dificultate, punctele în care divergenţele, pe termen mediu şi lung, sînt prea importante pentru a fi ignorate. În termenii unui calcul elementar, asumarea opţiunii „pacifiste" ar plasa România în postura de a fi aliatul unei puteri cu care, istoric, relaţiile au fost marcate de un sever dezechilibru, cauţionîndu-i veleităţile hegemonice.

Rezumînd, ce poate oferi României prezenţa într-o alianţă cristalizată în jurul Americii, astăzi? Un set de garanţii de securitate şi obligaţiile colaterale de a-şi asuma datoriile care incumbă din statutul care îi este oferit. Dincolo de acest teritoriu al politicii externe, se plasează însă acea provocare ultimă pe care nu avem dreptul de a o elimina din ecuaţia chestiunii de faţă: constituirea unui mecanism de guvernare receptînd valorile cu care, la nivel declarativ cel puţin, oficialitatea îşi proclamă solidaritatea. În definitiv, coalizarea împotriva unui pericol comun, fundamentalismul islamic, a situat multe dintre ţările central-asiatice în vecinătatea, deceptivă, a celor mai distinse democraţii. Un certificat de respectabilitate a fost acordat, în virtutea unui argument pragmatic, tiraniilor care reprimă libertăţile civile, în descendenţa unui stalinism adaptat tradiţiilor locale. Cazul României este marcat, în pofida aparenţelor de europenitate, de un decalaj similar între poziţionarea internaţională „corectă politic" şi consistenţa unei societăţi dominate de un sistem feudal, al „baronilor" care revigorează, în plină postmodernitate, venalitatea funcţiilor, patronajul, corupţia.

„Economia de piaţă funcţională" a României, dacă este să credem în corectitudinea verdictului american recent pronunţat, nu a suferit, în urma acestei reconsiderări, o schimbare la faţă: lecţia succeselor de imagine repurtate în Occident de primul şi singurul preşedinte al României Socialiste se cere poate reamintită celor mult prea entuziaşti. Căci ceea ce nici o alianţă nu poate oferi românilor înşişi, niciodată, este acea naţiune de cetăţeni fără de care nimic din toate acestea nu are sens, în cele din urmă.

---

* Anatomia „pacifismului", realizată de Caius Dobrescu în paginile *Observatorului cultural*, este antologică prin claritatea cu care deconstruieşte miturile unui antiamericanism proteic, pe cale de a fi aclimatizat şi în spaţiul intelectual autohton.

▲

Liviu ORNEA

Contra cui ne aliem?

Cuvîntul „alianţă" mă duce cu gîndul la adversitate. Mi se pare că două entităţi, fie ele indivizi sau state, nu se aliază decît *împotriva* alteia. Mai degrabă decît punerea în operă a unor afinităţi, o alianţă stă mărturie pentru distanţele care se iau, trasează linii de demarcaţie, afirmă adversităţi mai mult sau mai puţin conflictuale.

La nivel statal, alianţele ar trebui dictate (numai) de interesul naţional. E, cred, unicul criteriu raţional de stabilire a alianţelor şi, post festum, de judecare a oportunităţii, a justeţii opţiunilor luate. America şi Rusia (pe atunci Uniunea Sovietică) au fost aliate împotriva Germaniei; alianţa s-a destrămat cînd duşmanul comun a dispărut. Acum par să se alieze din nou împotriva noului inamic comun, terorismul musulman fundamentalist. Jocuri a căror unică regulă e interesul strategic şi economic.

Nu cred că o categorie precum onoarea poate fi operantă în acest domeniu. Cum s-ar putea transla şi aplica în siguranţă noţiuni din sfera individualului la cea colectivă, naţională? Ce înseamnă că un popor se ţine de cuvînt? Prin vocea cui? E relevant faptul că un conducător îşi pierde onoarea, călcîndu-şi angajamentul luat, dacă astfel îşi salvează ţara de la ruină? Trebuie ţinut cuvîntul dat atunci cînd e angajată fiinţa naţională? E de imaginat sinuciderea onorabilă la nivel naţional? Eu cred că nu.

Se tot spune că România a acţionat nedemn la 23 august 1944, că a fost dezonorant să îşi trădeze aliaţii întorcînd armele. Discuţia mi se pare inutilă şi pernicioasă. Interesul ţării, aşa cum se vedea el atunci, aşa cum l-au identificat regele şi partidele politice, era desprinderea de tabăra care se îndrepta spre dezastru şi alipirea la tabăra învingătoare, măcar în ultimul moment, în speranţa salvării a ce se mai putea salva, a unui tratament mai blînd după război. În acel moment istoric, învingătorii erau deja cunoscuţi şi nimeni de la noi nu putea prevedea ce avea să urmeze. Restul e detaliu.

S-au comportat mîrşav şi cinic americanii şi englezii cînd ne-au „trădat", lăsîndu-ne pradă sovieticilor? Nu cred. Aveau alte interese şi alt aliat atunci. Tot ce li se poate reproşa este că au judecat prost, că au fost orbi, ca n-au văzut în perspectivă, dar asta e cu totul altceva.

E nedemn să te opui făţiş aliaţilor tăi, cum tocmai au făcut Germania şi Franţa? Nu, dacă aşa cere interesul naţional (era să zic „partidului", Farfuridi nu e deloc prost). Din spatele vorbăriei unora despre (export de) democraţie, securitate, prevenirea răului, sau despre legalitate şi pacifism a celorlalţi, se iţesc aceleaşi vechi interese economice. E o constatare, nu o judecată de valoare. Nu mi se pare nedemn să încerci să asiguri petrolul de care ţara ta are nevoie, nici să vrei să preîntîmpini eventuale atacuri, fie ele economice sau armate. S-a întîmplat ca în acest moment să iasă la iveală interese diferite ale unor aliaţi de drept. Asta e tot. Are prea puţină importanţă că aproape tot ce a spus Chirac (Irakul nu reprezintă un pericol militar, arme chimice sau de alt fel de distrugere în masă nu s-au găsit încă) s-a adeverit, de altfel tot discursul său era, de fapt, construit în logica războiului, pornind de la premisa că va fi război. Toată lumea era de acord că trebuie scăpat de Saddam, numai unii au trecut la fapte. „Franţa va plăti", au spus învingătorii. Au procedat mai onorabil, mai înţelept Aznar şi Berlusconi mulţumindu-se să-i susţină pe americani cu vorba, dar nepunînd în pericol viaţa soldaţilor lor? Probabil că nu. Sîntem încă prinşi într-o logică de tip medieval: pare să conteze numai afirmarea forţei cu arma în mînă, loialitatea se dovedeşte pe cîmpul de bătaie.

Probabil că singura problemă adevărată e identificarea corectă şi pe termen lung a interesului naţional. Într-un stat democratic, aceasta e sarcină organelor alese, reprezentative pentru majoritatea populaţiei. E, totuşi, preferabil, ca deciziile strategice să fie luate printr-un soi de consens naţional, cum s-a şi întîmplat la noi în ultima vreme. Dacă deciziile luate democratic sînt şi cele mai raţionale, asta e o altă discuţie. Oricum, singura (cred) alianţă a României care nu a fost decisă astfel, cea cu Germania şi Austro-Ungaria de la finele secolului al XIX-lea, hotărîtă de regele Carol I, nu a funcţionat de fapt şi a fost invalidată democratic în 1916.

Mai mult decît pentru NATO, România a optat acum pentru America (afirmîndu-şi, implicit, adversitatea faţă de adversarii Americii), adică pentru cel mai tare. Pare decizia corectă în acest moment. Să sperăm că aşa va fi şi peste ani, deşi mulţi analişti văd America pe o pantă repede coborîtoare economic şi militar. A optat şi pentru UE România şi şi-a atras deja dojenile mai marilor ei. Care, cînd e vorba de alţii, mai ales de cei mici, ies din logica interesului naţional pe care o aplică strict în privinţa lor. Sigur, e uşor să comentezi de pe margine, dar am impresia că dansăm în contratimp, că am pierdut ritmul: intrăm într-un NATO care pare să se desfiinţeze, într-o Uniune Europeană pe cale de scindare.

Şi totuşi: contra cui ne aliem?

▲

Liviu ANTONESEI

Cu America, „șold la șold“!

România are reputaţia puţin plăcută a unei ţări pe care nu prea te poţi baza, care-şi lasă aliaţii de izbelişte cînd le-a ajuns acestora cuţitul la os, schimbînd jocul şi locul după cum i se pare, conjunctural adesea, că este mai bine. Această reputaţie vine încă din Evul de Mijloc, cînd voievozii locului, chiar şi cei mai importanţi dintre ei, treceau dintr-o barcă în alta cu o viteză remarcabilă. Turcii, ruşii, polonii, ungurii ori austro-ungurii au fost, rînd pe rînd, şi prin rotaţie, ca să spun aşa, ba aliaţii, ba inamicii noştri. Am reuşit ca şi în cele două războaie mondiale să schimbăm echipa – în cel dintîi, chiar de două ori, dar măcar atunci am ieşit în cîştig cu întregirea ţării. A doua oară, schimbarea alianţelor nu ne-a mai ferit de necaz, trezindu-ne internaţi în „lagărul socialist“. În cele din urmă, singurele alianţe în care am rezistat cîteva decenii au fost „maleficele“ CAER şi Pactul de la Varşovia, în care, cumplită ironie a sorţii, nici măcar n-am intrat de bunăvoie. Despre OSCE nu vorbesc, pentru că, chiar înaintea căderii sistemului comunist, dar mai abitir după aceea, nu prea a reuşit să depăşească statutul unei biete „forme fără fond“. Dar măcar înainte de respectiva prăbuşire, celebrul „coş trei“ a oferit o pavăză, oricît de fragilă, disidenţelor estice. De aceea, mi se pare cu totul remarcabilă stabilitatea de circa un deceniu cu care ne „chinuim“, din păcate chiar acesta este cuvîntul, să accedem în cele mai importante alianţe ale momentului – mă refer, desigur, la NATO şi UE. Însă, poate mai mult decît acest efort integrativ în respectivele instituţii, de această voinţă înduioşătoare de a intra „în rînd cu lumea“, mă fascinează continuitatea atitudinii pro-americane a puterilor succesive de la Bucureşti – începînd cu „parteneriatul strategic“, continuînd cu intervenţia din Iugoslavia, cînd americanii au suplinit neputinţa europenilor de a gestiona o criză pur europeană, continuînd apoi cu solidarizarea cu America în chestiunea Tribunalului Penal Internaţional şi sfîrşind cu sprijinirea deschisă a intervenţiei anglo-americane din Irak. Ultimele două gesturi ne-au adus, de altfel, mustrări din partea partenerilor europeni, însă, eu cred că merita să riscăm. De ce? Pentru simplul motiv că, în vreme ce America este o putere reală, economică, politică şi militară, Europa Unită mi se pare mai degrabă o speranţă vag utopică, subminată, pe de o parte de orgolii naţionale inflexibile, pe de alta, de un proces de birocratizare, menit să castreze orice iniţiativă, ori imaginaţie politică, orice impuls creator în construcţia de instituţii viabile şi în relansarea dezlănţuită a economiei. Tocmai de aceea, reproşurile făcute de preşedintele Chiraq (rog nu schimbaţi ortografia, prietenii ştiu de ce!) ţărilor estice, mai ales României şi Bulgariei, erau absurde – aceste ţări ar fi trebuit să se alinieze unei poziţii europene comune, care nu exista! Dacă nu cumva majoritatea celorlalte ţări europene vor fi delegat tripletei comice Franţa-Germania-Belgia dreptul de a vorbi şi în numele lor fără să ştie. Iar propunerile privind construcţia Europei făcute de Valéry Giscard d'Estaing la Conferinţa UE de la Atena sînt aşa de utopice încît mi-au evocat vînătorile în care fostul preşedinte francez îl însoţea pe Ceauşescu, un practician al „utopiei negative“, nu un simplu teoretician!

În locul integrării europene, aş prefera naşterea Statelor Unite ale Americii Mari.

Ei bine, în opinia mea, dacă România doreşte să recupereze decalajul în dezvoltare de cîteva zeci ori cîteva sute de ani – în funcţie de numărul, seriozitatea şi ponderea criteriilor – ce-o desparte de statele mediu dezvoltate din UE, nu o va putea face recurgînd la reţetele clasice, promovate de UE, prin foaia de parcurs, cu toată finanţarea sosită de la Bruxelles. Cele cîteva miliarde de euro planificate pînă în 2007, pentru a impulsiona procesul de aliniere la standardele europene, se vor evapora ca apa în nisipul deşertului, prin efortul cumulat al risipitoarei birocraţii europene şi al corupţiei ce caracterizează puterea clientelară de la Bucureşti. De aceea, decît să perseverăm într-o direcţie ce se va dovedi o fundătură, mai ales că guvernanţii români nici n-au dovedit o capacitate de negociere similară cu cea a polonezilor de pildă, mai bine să ducem pînă la ultimele consecinţe constanta, deşi cel mai adesea discreta, opţiune pro-americană. Prin urmare, în locul „integrării în Europa“, unde totuşi geografic şi, în oarecare măsură, cultural, sîntem deja, aş sugera solicitarea dinspre partea americană a unui statut de asociat. Desigur, dacă ei ar fi de acord! Asta ar însemna transformarea „parteneriatului strategic“, care a trecut deja de un deceniu, într-un amplu acord de asociere şi, ulterior, de integrare, după un model prin care au trecut Hawaii ori Puerto Rico. În epoca transporturilor rapide şi a comunicaţiilor instantanee, impedimente geografice nu există, iar economic vorbind, în locul soluţiilor europene, birocratizate, minate de excesele de protecţie socială etc., am putea miza pe impulsul liberal al economiei americane. În locul sumelor de la Bruxelles, care oricum se risipesc cu talent, am putea aştepta investitorii americani, nu doar cu banii lor, ci şi cu entuziasmul liberei întreprinderi neosificat încă precum în bătrîna Europă. E amuzant să observi că economia americană, în momentele ei proaste, este mai performantă decît economiile europene atunci cînd sînt în plină formă. Doar în acest mod, ar putea şi economia românească scurtcircuita cercul vicios al dezvoltării. Pe lîngă această infuzie de comportamente antreprenoriale libere, o asemenea opţiune ar mai însemna şi selectarea altor soluţii neclasice, precum paradisurile turistice, fiscale şi/sau ale jocurilor de noroc. Prin soluţii clasice, mă îndoiesc că vom recupera vreodată uriaşul decalaj de dezvoltare, mai ales că ele nici nu îndeamnă serios la comportamente de risc şi iniţiativă. România are nevoie practic de o veritabilă baie de liberalism, nu doar economic, pe care Europa este cea din urmă în stare să i-o ofere. De aceea, în locul integrării europene, eu aş prefera naşterea Statelor Unite ale Americii Mari. Şi nici măcar n-ar fi vorba despre o opţiune ne- ori anti-europeană, pentru că America, fosta colonie şi fosta fiică, este adevărata moştenitoare şi gestionară a spiritului Europei. Acolo funcţionează cel mai bine cea mai importantă invenţie a Europei – capitalismul, democraţia liberală. Pînă şi justiţia, pentru care avem nevoie urgentă de un model, funcţionează cel mai bine tot acolo. Deci, cu America „şold la şold“, cum spunea traducătorul discursului de astă toamnă al preşedintelui Bush!

▲

Sorin IONIȚĂ

România după *Blitzkrieg*

– sau „Lăsaţi-o mai moale cu geopolitica“ –

Care va să zică, ofensiva von Rumsfeld a triumfat lăsîndu-i de ruşine pe Saddam, Jacques Chirac, Céline Dion şi Ion Cristoiu. Ba chiar atît de repede încît era să surprindă din greşeală pe teren doi generali ruşi în schimb de experienţă, o parte din cele 101 firme germane care au participat la Marele Tîrg Internaţional de la Bagdad din noiembrie 2002, precum şi ultimul transport de autoutilitare frigorifice de fabricaţie franceză, uşor convertibile în laboratoare biologice mobile. Noroc cu uzanţele diplomatice, care au dat tuturor celor menţionaţi răgaz de fugă prin Siria – şi nu doar acestora ci şi multor băştinaşi, la ambasada franceză din Damasc fiind zilele acestea coadă ca la Bucureşti în zilele bune ale regimului Schengen. Şi toate astea s-au întîmplat în condiţiile în care standardele victoriei militare s-au schimbat total. Nu mai e de ajuns doar să baţi inamicul, ci trebuie să-l baţi în aşa fel încît la o săptămînă după aceea să cîştigi şi în sondaje de opinie la el acasă. Cum spunea cineva, victoria acum este ca exorcismul: să dai corpului inconştient un şoc suficient de puternic ca să iasă din el duhul rău, dar fără să-i produci vreo leziune.

În fine, războiul ca războiul, întrebarea este unde se află România în această poveste. Nu trebuie să ne lăudăm sau să ne înspăimîntăm că am fi fost mai grozavi decît alţi est-europeni sau că am fi singurii care au încălcat *fatwa* lui Chirac. La asaltul portului Umm Quasr au luptat sub comanda britanică 200 de militari polonezi din trupele speciale, reînnodînd tradiţia bătăliilor pentru Anglia, Tobruk sau Monte Cassino. România s-a plasat de partea corectă, dar de ce, Dumnezeu ştie. Explicaţiile au fost cam confuze, amestecînd vorbele mari cu perspectiva recuperării unor bani pe care Irakul ni-i datorează. Chestia cu banii este puerilă, pentru că nu se pune problema returnării unor bani împrumutaţi şi tocaţi de Saddam pe diverse palate kitsch. Întreaga producţie de petrol a Irakului pe vreo cinci ani abia valorează cît costurile intervenţiei militare şi reconstrucţiei din primul an şi e clar pentru toată lumea, mai puţin pentru ideologii paranoici arabi şi populaţia semi-analfabetă pe care o păstoresc, că nimeni nu poate confisca întreaga producţie petrolieră a ţării pe cinci ani. În fond, ce rost are să ne îmbulzim la coadă la luat şapte piei de pe înfometaţii din Basra, în contul fier-betoanelor turnate pe acolo de Ceauşescu, cînd alianţa morală Franţa-Germania-Rusia şi-a oprit deja loc în faţă? La ce-mi trebuie să recuperez miliardul şi jumătate de dolari de la irakieni, ca să-i dau subvenţie lui Ioan Niculae la SNTR, sau altor cinci-şase bine plasaţi? Nu este asta în fond doar un alt exemplu al iluziei tunului, al pleştii, care ne macină de un deceniu şi ceva – că printr-o lovitură genială, un viraj deştept şi geostrategic (conducta pentru petrolul de la Caspica etc.) am putea ajunge din coada plutonului în primul rînd?

Ţăranii est-europeni ştiu ceea ce vedetele de la Hollywood încă n-au înţeles.

Dacă nu interesul material imediat, atunci ce anume ne-a făcut să fim de partea coaliţiei anti-Irak? Desigur, ca şi ceilalţi est-europeni, sîntem oameni raţionali, ne uităm la istoria ultimului secol şi constatăm că tabăra corectă (şi cîştigătoare) a fost cea a SUA. În al doilea rînd, după decenii de mobilizare socială forţată, sîntem cam obosiţi ca să mai ieşim în stradă şi să dăm foc la steaguri imperialiste fără motiv aparent. Fără a fi mai puţin pacifiste sau mai morale decît altele, popoarele foste satelite ale URSS nu traduc atît de uşor teama de război în anti-americanism. Ţăranii est-europeni au învăţat cumva de la viaţă ceea ce vedetele de la Hollywood sau unii teoreticieni ai relaţiilor internaţionale încă n-au înţeles – anume că vechea dispută dacă este mai bine ca lumea să fie multipolară sau unipolară este simplistă. Nu contează doar cîte mari puteri există la un moment dat, ci şi *natura* lor. Nu este totuna ca hegemonul, local sau global, să fie democrat sau nedemocrat, vă mai amintiţi vechea glumă din perioada comunistă, în care cineva întreabă cum să facem să devenim liberi şi prosperi, iar celălalt răspunde: simplu, declarăm război Americii, iar ei vin şi ne ocupă? Se pare că, datorită aderenţei demonstrate timp de secole pentru democraţie şi libertate, pluralismului, dezbaterii deschise şi profesioniste a chestiunilor publice şi sistemului intern de echilibrare reciprocă a puterilor, comunitatea politică americană generează cel mai benign şi responsabil executiv ce poate acţiona pe scara globală, reprezentînd indirect interese mult mai largi decît cele ale votanţilor direcţi. Sigur, aranjamentul este departe de a fi optim, dar vorba lui Churchill, momentan nu văd altul mai bun.

De aici, şi problema pentru România: Bush se poate certa cu Chirac sau Schroeder, dar divergenţele rămîn în interiorul comunităţii de valori occidentale, în ciuda veninului împroşcat acum peste Atlantic. Însă noi devenim cu adevărat membri sinceri ai acestei comunităţi, aderăm la aceste valori? Dacă în teren joacă cei în alb cu cei în albastru, sîntem şi noi undeva pe acolo, măcar pe banca de rezerve, sau chibiţăm din tribună? E bine că am îmbrăcat tricoul cîştigător, dar este el dobîndit pe merit sau e unul vopsit cu Galus în piaţa Crîngaşi? Personal, nu cred că sîntem încă titulari de drept în acest joc, chiar cînd răcnim de la peluză melodia corectă. Nu pot să uit că oficialii români profită de noul climat global de opinie pro-securitate pentru a păstra foşti securişti în poziţii înalte, a restrînge libertatea de asociere, a strînge presa cu uşa şi a condamna la închisoare pentru „propagare de informaţii tendenţioase ce afectează interesele ţării“ (noul proiect de Cod Penal, ce pare copiat după Constituţia lui Hugo Chavez, dictatorul plebiscitar al Venezuelei, ultimul interlocutor oficial al lui Saddam). Sîntem noi o ţară în care, dacă guvernul ar angaja armata într-un război major (Doamne fereşte), cetăţenii şi presa să i se poată opune deschis, chiar cu exagerări şi tendenţiozităţi? Personal, nu cred. Iar diplomaţia nu poate cocoloşi la nesfîrşit derapajele democratice şi apucăturile de komisar ale unora, ci doar să facă o diferenţă marginală. Ea poate anticipa nişte merite sau ascunde o vreme nişte defecte, dar nu poate confecţiona din vorbe o ţară care nu există. De aceea cred că, pentru a fi luată în serios de vreuna din tabere, România trebuie să arate acasă că asimilează valorile celor mari. Altminteri, rămînem în postura ridicolă de a face mari desene geostrategice, cînd de fapt ne jucăm cu răţuştele în cadă. Pînă cînd asta se va întîmpla, eu unul votez cu Michael Guest.

▲

Lucian NASTASĂ

Patologia alianţelor simbolice

Se reproşează adeseori românilor inconsecvenţa de-a lungul istoriei în respectarea diverselor înţelegeri, precum şi apetitul de a găsi mereu justificări pentru ceea ce deja pare o patologie naţională: uşurinţa prea mare cu care nu-şi respectă întotodeauna angajamentele. La nivelul elitelor politice, ca şi în straturile cele mai de jos ale societăţii, felurite sintagme, devenite deja proverbe, par să confirme trasături etno-psihologice cu care uneori ne mîndrim, dar pe care cel mai adesea le regretăm. Am manifestat mereu temeri faţă de „celălat", am acutizat uneori pînă la obsesie ideea conspiraţiei, radicalizîndu-ne în anumite direcţii, înbogăţindu-ne conceptual şi motivaţional, în consecinţă schimbîndu-ne adeseori „amicii" şi „inamicii" după cum a evoluat istoria naţională şi cea europeană.

S-au creat astfel mereu şi mereu, pe baza imperativelor de moment, construcţii istoriografice deformatoare şi fals inspiratoare. În plus, ca pretudindeni de altfel, se pare că avem tot mai mult de-a face cu două tipuri de discursuri, ce funcţionează în paralel: unul elevat, ştiinţific, cu un circuit mai restrîns şi, deci, prea puţin accesibil marelui public, dar care caută să reconstituie trecutul măcar sub imperativul ranckeian („adevărul, aşa cum a fost"); un altul vulgarizatoar, atotprezent mai ales prin intermediul mass-media, dar cu un real impact în societatea românească, şi care manevrează fel de fel de subiecte ale istoriei naţionale şi universale într-o manieră de-a dreptul fabuloasă.

În felul acesta, „pactul" cu URSS-ul după al doilea război mondial şi instaurarea comunismului în România, ca să luăm un exemplu, a fost atît de uşor atribuit unor minoritari şi alogeni, autohtonilor nerămînîndu-le decît să se împace cu realitatea. La fel cum nici „trădarea" de la începutul primului război mondial faţă de angajamentele asumate vizavi de *Tripla Înţelegere*, iar ulterior abandonarea *Triplei Alianţe* nu face o bună figură sub aspectul motivaţiilor nici în clasicele noastre cărţi de istorie, nici în cele ale unor perdanţi ai conflagraţiei, care nu-şi pot reţine – cu îndreptăţire – uimirea: cum a reuşit România să iasă din război cu atîtea cîştiguri teritoriale, cînd în fapt şi-a cam abandonat mereu aliaţii în momentele „cheie"?

Se pare însă că nici lecţia oferită de anii interbelici nu ne spune mare lucru. Cu toată activa noastră diplomaţie de atunci, ilustrată de personalităţi ce-au avut ca lider pe Nicolae Titulescu, poziţia României în preajma celui de-al II-lea război mondial a fost – trebuie să recunoaştem – lamentabilă, iar prăbuşirea frontierelor s-a derulat ca picătura chinezească. Ce şansă mare pentru unii că s-a inventat geopolitica, pe baza căreia se pot explica atîtea! Este mult mai simplu să afli motivaţii generale, de conjunctură, şi să-ţi menajezi propria responsabilitate. Aşa se face că anii '80 au fost copleşiţi de o cantitate enormă de literatură istorică pe seama locului României în jocul politicii internaţionale, atribuindu-i-se fără excepţie rolul de victimă plasată între două mari puteri (Germania şi URSS).

Aşa încît, după atîtea lecţii ale istoriei doar a ultimului veac, se pune întrebarea cum de mai apar lideri de opinie (unii chiar analişti politici!) care să îndrăgească şi să susţină acceptarea noastră în Alianţa Nord Atlantică, dar cînd proba de foc ne obligă la exprimări şi atitudini tranşante, aceştia să propovăduiască eschivarea, să pună chiar condiţii, să elaboreze modele teoretice ale funcţionării „alianţei" cît se poate de bizare, de-a dreptul iritante pentru individul la care onoarea este mai presus de orice. Dar se pare că pentru unii nu doar averea este de carton, ci şi onoarea, iar şansa – la care istoria nu ne-a prea încurajat pînă acum – de a fi invitaţi într-un asemenea conclav nu trebuie confundată totuşi cu simpla invitaţie la un „club". Oricîtă mîndrie şi entuziasm ar genera o atare acceptare a noastră în alianţa menţionată, aceasta este departe de a putea fi asemuită cu un „club select" (nu pentru că n-ar fi ceva select, dar noţiunea de „club" nu sună prea bine), iar obsesiva repetare a sintagmei îmi dă deja fiori de neîncredere, că iar va fi luat totul în uşor, că ne umflăm în pene etc.

Iar temerile provin tocmai din conduita aşa-zisei „elită politică" (în multe cazuri mai pricepută la economia subterană decît la gestionarea pîrghiilor instituţionale), care pune în practică, pe plan intern, tocmai ceea ce vrea să nu arate în relaţiile cu partenerii noştri nord-atlantici: nestatornicia. Nu cred să existe în vreuna din ţările care ne dau garanţii de securitate atîta inconsecvenţă la diverşii lideri sau membri de partide ca la noi. Aici, deja ideologia e desuetă, bună doar pentru analişti şi cîţiva gînditori mai de soi, mulţi „politicieni" trecînd cu o seninătate incredibilă de la „dreapta" la „stînga", inventind cînd e nevoie nuanţe de „centru-dreapta" sau „centru-stînga", de parcă centrul poate fi cu adevărat de o parte sau alta a axului. În plus, mai toţi îşi proclamă o genealogie ideologică despre care nu ştiu mare lucru – doar ceva din vechile manuale şcolare de istorie, exagerat triumfaliste –, invocînd modele de conduită politică pe care ar cam trebui să le dăm uitării. Nicicînd la noi nu au funcţionat infrastructurile, mereu aparatul funcţionăresc a fost obedient politicului, orice schimbare de guvern antrenînd cu sine şi schimbarea funcţionarilor de sus pînă jos (asta dacă nu treceau rapid dintr-o tabără în alta), justiţia era departe de a se manifesta independent, în cazul celor din vîrful piramidei legile erau facultative, corupţia era modul cel mai natural de a-ţi dovedi perspicacitatea şi prosperitatea ş.a.m.d.

Nici evoluţia partidelor nu a fost liniştită, cu rupturi, deziceri, regrupări, facţiuni etc, pe temeiuri nicicînd confirmate. Numai la noi se mai supăra cîte un politician, care repede îşi creează un partid, şi nu oricum, ci ataşîndu-şi numele în coadă: din Partidul Naţional Ţărănesc s-a desprins un Partid Ţărănesc-dr. N. Lupu, plus alte cîteva ce-şi mai adăugau ceva la „ţărănesc"; din conservatori apare Partidul Conservator Gr. Filipescu, dar şi alte nuanţe; din liberali apar iarăşi o puzderie de facţiuni (tătărescieni, brătienişti, georgişti, liberal-democraţi etc); la fel cu socialiştii, cu extrema dreaptă, chiar şi grupurile minoritare îşi permiteau să aibă cel puţin două-trei partide – iar asta doar în perioada interbelică, atît de dragă unora şi des invocată. Apoi, mereu s-a vorbit de existenţa „ocultei", grup sau grupuri ce acţionau din umbră pe lîngă puternicii zile şi care au îndeplinit o funcţie socială şi politică de prim ordin, în multe cazuri neelucidată încă.

Există ceva din toate acestea care nu se regăseşte în peisajul vieţii noastre politice actuale? De aici şi temerile partenerilor externi, care ne supraveghează cu acribie şi intoleranţă, întrucît parcă ar trebui să împlinim o fatalitate: mai nimic din ceea ce este durabil în societatea românească nu s-a realizat „prin noi înşine", ci mereu şi mereu prin presiunile din afară, de la crearea statului modern de la mijlocul veacului XIX şi pînă la mult aşteptata schimbare din 1989.

Dincolo de scenografia şi ritualurile festiviste ale aderării la o alianţă, se impune mai ales fermitatea respectării angajamentului asumat, cu racordarea fără menajamente la exigenţele şi valorile determinante ale celor care ne întind o mînă, fără suspiciuni şi ezitări inutile. Şi poate că dizarmoniile din ultima vreme dintre vechii aliaţi şi maniera în care vor fi estompate ne vor spori tonusul tocmai în direcţia la care ne arătăm foarte sensibili şi gata să ne poticnim: conflictualitatea. Va trebui să înţelegem că lumea este intrinsec conflictuală, alcătuită din grupe cu interese divergente, în care unii mereu vor dori să fie mai presus decît alţii. Or, beneficiul pe care îl reprezintă cele două structuri din care vom face parte (UE şi NATO) constă tocmai în faptul că ele şi-au creat de mult pîrghiile care girează conflictualitatea în loc de a o elimina, neînţelegerile manifestîndu-se la lumina zilei, în vreme ce instituţiile lor propun soluţii pe care le şi aplică. ▲

Brîndușa PALADE

Subtexte ale integrării euro-atlantice

Discursul politic din ţările est-europene e saturat în prezent de o obsesie omniprezentă. E vorba, desigur, de programul *integrării* în structurile euro-atlantice ce gestionează astăzi principalele canale de putere militară, politică şi economică. Altfel spus, din această parte a lumii, privim de obicei lucrurile în termenii următori: putem să ne redobîndim *integritatea* numai dacă ne aliniem la o mişcare concertată, post-comunistă şi est-europeană, de *integrare* euro-atlantică. Deşi discursul conţine în aparenţă doi termeni cu o rădăcină comună, *integr*(u), folosirea lor aici indică, paradoxal, două sensuri diferite. *Integritatea* pe care ar trebui să o recîştigăm înseamnă o *întregire* a identităţii noastre istorice, politice şi culturale de europeni. Pe de altă parte, a *ne integra* în alianţele europene şi nord-atlantice înseamnă, la o analiză mai atentă, a *ne asimila* într-un eşafodaj politic, diplomatic şi economic construit deja de occidentali. Ca ultimi veniţi, nu putem decît să respectăm standardele şi regulile jocului definite deja de ceilalţi. Nu sîntem coautori ai acestor norme, şi trebuie doar să ne conformăm conştiincios la cerinţele pe care ele le presupun. În termenii unei etici acceptate în discuţiile academice despre democraţie, ceea ce avem noi de făcut pentru a ne integra în alianţe se cheamă un *compromis*. Pentru a fi admişi în clubul restrîns instituţionalizat prin alianţele euro-atlantice, trebuie, deci, să ne reformulăm priorităţile şi interesele de moment în funcţie de agenda programelor de aderare şi să renunţăm, implicit, la o parte din scopurile care ne pot face să ne simţim *integri* şi auto-definiţi.

Ce presupun, aşadar, în subtext condiţiile de admitere în alianţe? Desigur, o ierarhie implicită între un răsărit al Europei şi o Românie rămase *nefinisate* şi un apus care stabileşte valori, formulează criterii şi defineşte (în mod unilateral) realităţi. Presupune o distincţie verticală între o identitate est-europeană imatură, aflată încă în convalescenţă, şi un Vest care funcţionează, printre altele, ca pedagog, infirmier şi, uneori, chiar ca salvator mesianic al Estului. Această prezumţie de superioritate apuseană este ceea ce pare să îi îndreptăţească pe mulţi analişti şi *political scientists* occidentali să evalueze şi să comenteze „dificultăţile tranziţiei" răsăritene pe un ton profesoral vag mustrător, subliniind „slăbiciunea mecanismelor democratice", „slaba difuziune a sentimentelor liberale în rîndul intelectualilor" şi, firește nu în ultimul rînd, „tensiunile inter-etnice" şi predispoziţiile sud-est europene spre conflict.

Dar, pentru a nu privi lucrurile excesiv de parohial, se cuvine să reamintim aici că Estul post-comunist este cel care a solicitat, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, cum se spune în faţa ofiţerului stării civile, sprijinul şi asistenţa Vestului în materie de resurse şi expertiză. Ţările din estul Europei şi-au exprimat singure, în repetate rînduri, voinţa de aderare la structuri internaţionale cheie, în spaţiul geopolitic mondial. Prin urmare, compromisul, dacă despre asta e vorba, a fost acceptat din start de aceste ţări, ca o premisă de neocolit a negocierilor pentru aderare. Decizia de aderare euro-atlantică a ţărilor din Europa post-comunistă a fost luată în foruri de deliberare domestică autonome şi nu a presupus constrîngeri externe. Autonomia morală şi suveranitatea acestor ţări ar fi, aşadar, neatinse de calculele de putere şi ierarhiile prezente de obicei pe scena relaţiilor internaţionale. Sau cel puţin aşa ar susţine avocatul responsabilităţii actorilor politici, ce ar apăra teza simetriei între Est şi Vest în privinţa autonomiei deliberative la nivelul statelor.

Pentru a putea fi într-adevăr privit ca un actor politic care ia decizii responsabile, e însă necesar să cunoşti toate implicaţiile procesului de aderare. Să privim, în acest scop, mai departe, analogia cu clubul select. Cînd te decizi să iniţiezi demersuri pentru a fi acceptat într-un club exclusiv, te strădui, în mod firesc, să obţii cîteva recomandări ce oferă *garanţii de similitudine* între tine şi membrii clubului. În plus, se aşteaptă de la tine să te angajezi că vei respecta regulile scrise şi nescrise ale acelei asociaţii private. Dacă te manifeşti, în schimb, ca o personalitate rebelă şi pari din start nerăbdător să conteşti toate regulile tradiţionale ale clubului în discuţie, foarte probabil vei întîmpina o serie de rezerve legitime din partea membrilor săi. Clubul select pare, aşadar, că se bazează pe structuri de asemănare socială şi antropologică, ca şi pe o disponibilitate de *integrare* (*asimilare*) a membrilor săi, mai curînd decît pe reguli de tolerare a diferenţelor ireductibile. O anumită conformitate pare aici indispensabilă, în sensul respectului prescris de etichetă faţă de normele de conduită statornicite în comunitatea de referinţă.

Dar, dacă lucrurile stau într-adevăr aşa (dacă analogia între clubul select şi omogen şi principiile de admitere în alianţele euro-atlantice are un sens), atunci această implicaţie morală a aderării e mult prea interesantă pentru a nu merita să fie scoasă la suprafaţă: aderarea ar însemna şi vindecarea de „maladiile" est-europene şi o asimilare reuşită în nucleul de putere dominant, cristalizat în mare parte după principii occidentale. A spune că alianţele euro-atlantice pun în practică ideologia liberală a toleranţei faţă de diferenţe multiculturale, în acest caz, şi că, pe de altă parte, tot ele cultivă şi impun standarde unilaterale de integrare este un mod de exprimare confuz. Şi probabil că avem nevoie astăzi în România şi de o abordare intelectuală lucidă a implicaţiilor logice şi morale ale normelor de integrare. Desigur, nu pentru a ne încetini ritmurile de aderare şi a ne disloca ambiţiile actuale legate de politica noastră externă. Sugeram însă, mai înainte, că o decizie autonomă în privinţa integrării presupune şi responsabilitatea faţă de ceea ce implică programele de aderare, în termeni de valori şi opţiuni prioritare. O conştientizare a subtextelor prezente în discursul integrării ne poate fi astfel utilă pentru a ne modela o atitudine matură şi avertizată legată de politica externă. Într-un interviu acordat recent postului de radio RFI, ministrul francez de Externe conchidea cu diplomaţie că, în ce priveşte aderarea Romîniei la UE şi NATO, „important nu este să fii cel mai rapid, ci să fii printre cei mai buni". Dacă ideile pe care le-am susţinut aici sînt oportune, am putea adăuga că important nu este să fii cel mai rapid, ci să fii printre acei *integraţi* care au ştiut să rămînă cei mai *integri*. ▲

Anca MANOLESCU

O noapte de libertate

Înainte de 1989, în seara de Înviere erau puţini oameni care să nu meargă la biserică. Tolerată de regim – sau poate acceptată de el ca o limită pe care opresiunea e primejdios să o încalce –, noaptea aceea era o noapte de libertate. Ne amintim cu toţii cum, de pe la zece seara, pe orbecăite, populaţia începea să ia în stăpînire oraşul. Era, pe atunci, singurul moment în care ea ocupa un spaţiu ce nu mai era de mult spaţiu public, ci scena unde puterea îşi desfăşura din ce în ce mai agresiv butaforia. Oameni de tot felul se îndreptau în pîlcuri spre biserici: angajaţi religios, ori numai respectuoşi faţă de tradiţie, ori chiar indiferenţi; familii de la mic la mare, grupuri de prieteni, tineri dornici de socializare şi petrecere, oameni pe jos, în maşini, în taxiuri. Şi cu o seară înainte, în Vinerea mare, bisericile ieşeau în stradă pentru înconjurul de prohod. Dar acum, mulţimea care venea spre ele era mult mai mare şi mai evidentă.

Dacă Paştele e trecere de la tenebră la lumină, dacă din biserica complet întunecată preotul iese cu o lumină aprinsă pe care o împarte tuturor, Bucureştii anilor '80 erau un foarte bun decor pentru sărbătoare. Pînă la douăsprezece noaptea, oraşul era – ca în toate nopţile anului – o masă de beznă groasă, informă, tăcută. Acum însă bezna era animată, împrejurimile bisericilor erau pline lume, de murmure şi aşteptare. Unii încercau să ocupe locul cel mai bun; nou-veniţii se băgau în faţă spre nemulţumirea stăpînită, totuşi, a celorlalţi. La douăsprezece, bisericile împresurate de lume se luminau deodată: preoţii îmbulziţi de mulţime reuşeau să ajungă pînă la masa de oficiere din faţa bisericii, fiecare lua lumină de la celălalt, în lumînările protejate de pahare de plastic, cu grijă să nu-ţi pici hainele, să nu arzi părul ori pardesiul vecinului la înghesuială. După slujba scurtă de afară, cînd mulţimea intona „Christos a înviat din morţi!", lumina aceasta curgea pe toate străzile oraşului. Din faţa fiecărei biserici şi de la o biserică la alta, se auzea neîncetat, insistent în tăcerea moartă a nopţii: „Christos a înviat!", „Adevărat a înviat!". Cuvintele erau repetate pe străzile acum luminate, parcurse de lumini şi de oameni care îşi spuneau unuia altuia, fără reţineri, salutul pascal. Cei mai angajaţi religios rămîneau la liturghia care începea în biserică. Ceilalţi grăbeau, cu lumînările aprinse, spre casă, la reuniuni de familie ori de prieteni, la masă.

În oraşul bine luminat de după 1989, sărbătoarea nu mai e atît de pregnantă, a ajuns un drept printre altele. Salutul pascal nu mai sparge şi nu mai sfidează o tăcere sufocantă, impusă cu brutalitate şi acceptată, cu foarte puţine excepţii, de noi toţi. El aparţine, firesc, dreptului nostru la expresie. Nu e cazul să regretăm, evident, acele timpuri – nici măcar pentru expresivitatea pe care o dădeau, prin contrast, nopţii de Înviere.

Fie că se petrece în lumea posomorîtă a totalitarismului ori în zarva zilelor de azi, evenimentul pascal ne propune oricum o libertate care se revarsă şi cheamă dincolo de *toate* limitele noastre. Atît în tradiţia ebraică cît şi, mai explicit, în cea creştină, Paştele e „trecere", e „ieşire" înspre o lume unde limitările umane se topesc faţă în faţă cu prezenţa divină. Christos este această prezenţă coborîtă pînă în inima lumii noastre. Dar, dacă a coborît pînă aici – şi chiar mai jos, căci, în Sîmbăta mare, el coboară pînă în străfundurile lumii, pînă în „infern" –, dacă a coborît pînă aici, el nu a coborît pentru a se *instala* în condiţia noastră şi în lume, aşa cum par să creadă cei care utilizează religiosul în tot soiul de întreprinderi strict umane, fie ele respectabile ori mai ambigue, în ceea ce Berdiaev numea „obiectivările" care îmburghezesc Spiritul (care îl arestează în cetate şi în categorii mundane). Evenimentul pascal ne pune faţă în faţă cu un drum spre locul de unde a venit Christos, în care el se întoarce. Ne pune în faţă acest drum. Iată perspectiva proprie sărbătorii pascale, perspectivă declarată chiar de numele ei.

Ca să privim Paştele în calitatea lui de *drum vertical* pus înaintea omului, ca să încercăm să-i înţelegem această calitate, ne putem îndrepta spre textul sacru: toate cele patru evanghelii marchează semnele, reperele, treptele acestei itineranţe – puse în act liturgic în zilele Săptămînii Mari.

© C. Prisecaru

Interpretarea lui André Scrima la ultimele capitole ale celei de-a patra evanghelii (André Scrima, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, Humanitas, aprilie 2003) insistă tocmai pe acest caracter al textului evanghelic: ea depistează *semnele drumului,* urmăreşte situarea lor în textul lui Ioan, descoperă coerenţa şi rigoarea cu care ele au fost înscrise acolo, le urmează... Demersul părintelui Scrima oferă, în plus, un model de atitudine faţă de textul sacru: ascultarea. A asculta cu atenţie neştirbită textul, a pune urechea, s-ar spune, pentru ca să asculţi respiraţia textului: a-i degaja temele, ritmul, cuvintele cheie, semnificativele consonanţe, a te lăsa condus de text, a călători împreună cu el. Comentariul lui urmează foarte riguros *traseul de cunoaştere* pe care Ioan însuşi îl parcurge ca discipol şi martor al lui Christos. E un traseu care îşi imprimă urmele în desfăşurarea evenimentelor narate şi în textul evangheliei, dar care conduce, prin fiecare pas, spre un dincolo absolut.

Ioan Cassian, monah din sec. IV-V, relata în *Convorbiri* X cuvintele unui maestru al pustiei conform căruia există lecturi ale evangheliei prin care învăţătura sau doctrina Scripturii „îşi deschide într-un fel vinele şi măruntaiele..." Comentariul părintelui Scrima ne face să asistăm întrucîtva la o asemenea deschidere a textului: atent şi fidel „ascultat", textul lui Ioan îşi desface straturile intime de semnificaţie şi ne livrează „un traseu teologal". „Evanghelia lui Ioan e teologică", spune André Scrima, „nu pentru că ar trata o temă de acest tip (toate evangheliile şi scrierile neotestamentare tratează teme teologice; ce altceva ar putea trata?), nici pentru că, mai mult ca alte scrieri, ea ar oferi materie abundentă reflexiei teologice secunde (de nivel doi: cercetare academică, istorică, etc...). Evanghelia lui Ioan e teologică pentru că e cufundată pur şi simplu – cu o inflexibilă determinare – în aspiraţia ultimă şi primă: aceea de «a vedea pe Dumnezeu» şi nimic altceva. Absolut totul şi toţi, inclusiv şi mai ales Iisus, trebuie *să vină de la* şi *să ducă înspre* Dumnezeu. Evanghelia în întregul ei constă într-un exerciţiu de supremă dificultate, anume a vedea lumea aceasta în Cealaltă lume, lumea Cealaltă în aceasta de aici – Iisus fiind *Locul* de prezenţă deschisă, locul de trecere, de «revelare»".

Capitolele 18-21 ale evangheliei – pe care le urmăreşte comentariul lui André Scrima – relatează culminaţia întîlnirii, a comunicării, a „trecerii" între cele două lumi. În aceste ultime capitole, actul christic realizează efectiv trecerea de la o lume la cealaltă, mai bine zis trecerea unei lumi în cealaltă. Iar Ioan, contemplativul, o poate pune expresiv în cuvînt pentru că are un văz capabil să recunoască prezenţa din ce în ce mai intensă a celeilalte lumi în cea de faţă, pentru că poate recunoaşte *calitatea* prezenţei christice. De aceea, evenimentele la care asistă şi pe care le narează sînt, pentru el, spune comentatorul, „manifestarea unei «drame» care se joacă dincolo de lume, mult mai sus decît actorii ei şi-ar putea-o închipui, o dramă al cărei suveran Stăpîn rămîne Christos". Or, aşa fiind, imaginile şi detaliile cele mai concrete ale evangheliei ioanice, repetiţia anumitor cuvinte, împreună cu contextele unde ele apar, sînt decisive: ele nu fac parte doar din trama unor întîmplări – istorice, oricît de impresionante; ele sînt mai cu seamă şi întîi de toate întipărirea, în textura lumii noastre, a unui plan transcendent, sînt punctele de inserţie şi reverberaţie ale realităţii ultime în cea imediată. Ioan nu e numai un contemplativ, capabil să vadă realităţile celeilalte lumi; pe cale de consecinţă, Ioan este şi un *vizual*: el ştie să vadă acele peisaje şi situaţii ale imediatului care sînt intens transparente pentru lumina celeilalte lumi. În gesturile, situaţiile, compoziţiile de personaje, în simbolica spaţială a evangheliei lui, în fiecare dintre acestea, se pot citi modalităţile transcendenţei de a asuma lumea noastră, se pot citi etapele drumului de întoarcere – e ceea ce ne dovedeşte comentariul lui André Scrima.

Comentariul acesta nu este un comentariu de teolog profesionist (în sensul şcolar al termenului), nu este un comentariu „greu", masiv: e un comentariu *proaspăt* şi în acelaşi timp *ascuţit*, fiindcă insistă cu precizie pe centrele de sens ale textului ioanic, pentru că le deschide, le dezvoltă, le pune în evidenţă secreta legătură. E un comentariu care se ţine foarte aproape de text şi în acelaşi timp foarte aproape de perspectiva, deschisă spre „dincolo", care e specifică lui Ioan. E un comentariu mereu atent la articulaţiile între aceste două niveluri. E, pînă la urmă, un comentariu al sensului pascal. ▲

● André Scrima, ***Comentariu la Evanghelia după Ioan,*** Editura Humanitas, 2003, colecţia „Înţelepciune şi credinţă"

O carte despre Paşte, despre sensul şi traseul pascal urmărite prin interpretarea, pas cu pas, a ultimelor capitole ale evangheliei lui Ioan. Monah, profesor de filozofie şi de ştiinţe religioase la Paris (1966-1968) şi Beirut (1968-1989), André Scrima nu a făcut acest comentariu într-un context academic, ci într-o situaţie specifică tradiţiei: lectura în adîncime a textului s-a petrecut în mijlocul unei comunităţi monahale, s-a adresat unor oameni angajaţi în sensul şi în traseul pascal. „Un fapt rămîne fundamental", spune el. „O dată ce a fost deschisă «întru cunoaştere», cartea Sfîntului Ioan nu se mai închide la loc, după cum nici cunoaşterea pe care o împărtăşeşte nu are a se mai sfîrşi."

● Simone Weil, ***Greutatea şi harul***, Editura Humanitas, 2003, colecţia „Înţelepciune şi credinţă"

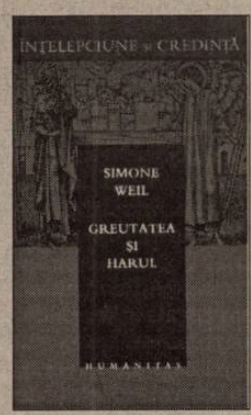

Simone Weil (1909-1943) a fost un filozof mistic de o calitate cu totul specială: pasionata ei orientare spre transcendent se îmbina cu o libertate şi cu o exigenţă intelectuală fără rest. Gîndea în perspectivă catolică, dar, pentru ea, catolicismul însemna universalitate: Grecia veche, budismul, taoismul, textele sacre hinduse erau locuri de prezenţă ale Adevărului viu. A scrie era, în ce o priveşte, un suport pentru atenţia contemplativă. Notaţiile din acest volum, selectate din *Caietele* ei de Gustave Thibon, vorbesc despre detaşare şi supunere, despre nenorocire şi violenţă, despre cruce şi absenţă, despre atenţie, inteligenţă şi frumuseţe, despre sensul universului. E o carte despre felul în care existenţa noastră curentă oglindeşte absolutul.

Precedentul războiului preventiv

Declanşarea unui război preventiv – bine sau prost motivat –, fără încuviinţarea comunităţii internaţionale pentru folosirea forţei, a deschis calea celor mai negre previziuni: Statele Unite, singura superputere, nu se mai simt legate de nici un fel de aranjament anterior cu celelalte ţări. De aici încolo, totul e posibil, spun cei care îl consideră pe Bush jr: mai periculos decît Saddam. Apărarea activă a democraţiei şi a liberalismului va masca promovarea propriilor interese şi interpretarea dată acestor interese de chiriaşii din Biroul Oval. Ce pot face ceilalţi pentru a împiedica asemenea derive, în absenţa unei forţe militare care ar permite un eventual dialog de la egal la egal? Un început de răspuns vine din articolul profesorului de ştiinţe politice Robert A. Pape, de la Universitatea din Chicago (*The Boston Globe*, reluat în *Courrier International*, 10-16 aprilie 2003).

„În ultimele şase luni, diplomaţii americani constată modificarea reacţiilor comunităţii internaţionale faţă de forţa ţării lor. Aliaţii tradiţionali ai Statelor Unite nu au manifestat doar aversiune faţă de ideea de a se alătura efortului de război iniţiat de Washington, dar au făcut tot ce au putut ca să întîrzie, să contrarieze şi să saboteze planurile Casei Albe, lista statelor gata să se alăture SUA devenind din ce în ce mai scurtă. E întîia dată în istoria ei cînd ţara noastră se confruntă cu o opoziţie generalizată şi care – acesta este aspectul cel mai neliniştitor – are toate şansele să-şi sporească amploarea în viitor. Decizia Statelor Unite de a declanşa deliberat şi unilateral un război împotriva Irakului a incitat celelalte state să se constituie într-o contraputere faţă de puterea americană. Unii cred că, momentan, Franţa, Germania, Rusia şi China şi alţi importanţi actori regionali bombăne, dar vor uita de obiecţiile lor după victoria strălucită a Statelor Unite. S-ar putea să se înşele.

Cînd statele alcătuiesc alianţe militare pentru a se împotrivi unuia mai puternic, specialiştii în relaţii internaţionale vorbesc despre *hard balancing* (reechilibrarea prin forţă). Dar, deşi actualii rivali ai Statelor Unite nu pot nutri speranţa că vor egala puterea noastră militară, ei îşi apără interesele prin alte mijloace şi aşa vor proceda şi în viitor. Dacă Statele Unite nu-şi modifică radical atitudinea, recursurile la instanţele internaţionale – presiunile economice, manevre diplomatice vizînd contracararea intenţiilor americane – se vor multiplica. În viitor, de exemplu, europenii vor putea ameninţa economia noastră cumpărînd petrolul în euro şi nu în dolari, vor putea ameninţa securitatea noastră facilitînd construcţia reactoarelor în Iran sau în alte părţi ale lumii. Bine aţi venit în epoca *soft balancing* (reechilibrare prudentă)"

O salvă de aplauze

Autorul american nu consideră recentele contradicţii între Statele Unite şi cei ce s-au opus declanşării războiului simple derapaje verbale produse de oameni mînioşi uitînd de politeţurile limbajului diplomatic: ele sînt considerate începutul mişcării de revenire la organicitatea simetriei. „Pe scena internaţională, statele puternice trezesc adesea suspiciuni. Ele pot modifica situaţia de fapt, reprezentînd astfel o ameninţare pentru ceilalţi. Ca să nu se întîmple aşa, statele mai slabe au tendinţa de a coopera pentru a dejuca proiectele celui tare. În urmă cu două sute de ani, Austria, Marea Britanie, Prusia şi Rusia s-au înţeles să reechilibreze situaţia în detrimentul Franţei napoleoniene. După un secol, în anii precedenţi primului război mondial, Marea Britanie, Franţa şi Rusia au format Tripla Alianţă pentru a stăvili expansiunea Germaniei. Pînă acum, hegemonia exersată de Statele Unite a fost o excepţie. Dacă nu punem la socoteală Uniunea Sovietică, marile puteri nu au încercat niciodată să stea în calea puterii de la Washington. Nu pentru că Statele Unite ar fi fost slabe. De-a lungul secolului XX au fost cea mai puternică ţară din lume, iar după încetarea războiului rece au rămas singura superputere. Reţinerea nu s-a datorat nici faptului că Statele Unite au ezitat să folosească forţa. Adevăratul motiv a fost reputaţia păşnică a Statelor Unite, mai puternică decît a oricărei alte ţări: politica americană nu a încercat să-şi impună dominaţia, ci a împiedicat alte puteri să o facă într-o regiune sau alta a lumii. În numele acestei strategii, americanii i-au apărat pe aliaţii lor europeni în cele două războaie mondiale, de aceea s-au luptat în Coreea şi Vietnam în timpul războiului rece şi pentru Kuweit în 1991. Războiul preventiv a distrus reputaţia bunelor intenţii şi celelalte mari puteri suspectează intenţiile ascunse *(arrière-pensées)* ale americanilor, expresie care a declanşat o neobişnuită salvă de aplauze la Naţiunile Unite, cînd a fost folosită de ministrul francez de Externe.

De ce s-a aplaudat? Înainte de toate, pentru că ameninţarea unui război american împotriva Bagdadului a încălcat una dintre regulile cele mai importante ale politicii internaţionale: democraţiile nu declanşează războaie preventive. În ultimele două secole, nici o mare ţară democratică nu a declanşat un război împotriva altui stat doar cu scopul de a-l împiedica să devină o putere militară. De 18 luni, administraţia Bush încearcă să legitimeze principiul războiului preventiv ca instrument «normal» din arsenalul diplomatic al Statelor Unite. Noua strategie americană de securitate naţională, devenită publică toamna trecută, exprimă dorinţa de a împiedica alte state să «întreacă» sau «să egaleze puterea Statelor Unite». Acest discurs a incitat alte state să vadă sub o lumină nouă intenţiile americane. Dacă Statele Unite s-au lansat acum într-un război preventiv, de ce n-ar face-o şi în viitor? Oricare ar fi valorile lor politice, oricare ar fi caracteristicile persoanelor de la conducere, prin însăşi natura lor, statele au tendinţa de a reface echilibrul forţelor. Or, pentru asigurarea acestui echilibru, e necesară egalizarea şanselor în conflictul care îi opune pe cei slabi celui puternic. Recursul la metodele clasice de echilibru prin forţă – cursa înarmărilor, alianţe militare, transferul de tehnologie militară statelor ameninţate de puterea hegemonică etc. – nu mai e posibil într-o lume dominată de o singură putere. Asemenea măsuri necesită un efort militar enorm, ceea ce înseamnă costuri".

Arma monedei comune

Se ştia, iar acum s-a şi văzut: avansul tehnologic al Statelor Unite este copleşitor, Rusia a pierdut această cursă, puterile europene beneficiind de umbrela americană nu s-au angajat în ea, oricît de spectaculoasă ar fi evoluţia Chinei ea nu poate spera – pe termen scurt şi mediu – să devină un competitor real. Rămîn statele cu un comportament imprevizibil care pot lovi fără speranţe în victoria finală şi împotriva unei asemenea reacţii s-a declanşat operaţiunea militară din Irak.

Se poate exprima puterea şi altfel decît prin arme? Profesorul american crede că da: „Manevrele diplomatice desfăşurate la Naţiunile Unite au întîrziat planurile de război de la Washington, au redus efectul surpriză, iar procedura inspecţiilor a oferit Arabiei Saudite şi Turciei un pretext diplomatic pentru a nu se alia militar cu SUA. Ceea ce nu i-a împiedicat pe americani să cucerească Irakul, dar a pus probleme pe termen lung pentru securitatea noastră. Milioane de europeni şi sute de mii de americani au protestat împotriva războiului din Irak. Aceste proteste pot avea un impact relativ important atît asupra guvernelor care susţin politica americană, cît şi asupra celor care o contestă. Conducătorii politici germani, turci, cei din Coreea de Sud au constatat la ultimele alegeri din ţările lor, că anti-americansimul le poate asigura victoria, iar în ţările aliate, amintirea protestelor va diminua probabilitatea alăturării în viitoarele aventuri americane. Mijloacele prudente pentru redobîndirea echilibrului pot să impună costuri mari Washingtonului. Statele Unite sînt o superputere izolată geografic. Depind de bazele militare locale, deci de bunăvoinţa aliaţilor, ca să-şi exercite puterea în Europa, Asia sau Orientul Mijlociu. Fără aliaţi regionali, Statele Unite pot interveni unilateral, dar costurile vor fi foarte mari, atît în vieţi omeneşti cît şi în termeni financiari. (...) În acelaşi timp, europenii, dar şi ceilalţi au cum să ia măsuri în vederea inversării echilibrului economic. Astăzi, europenii cumpără petrolul în dolari, o practică profitabilă pentru Statele Unite, consolidînd astfel statutul bancnotelor de culoare verde ca monedă de rezervă mondială. Cererea de dolari permite Statelor Unite să facă faţă unor enorme deficite comerciale şi bugetare fără să-şi bată capul cu primejdia inflaţiei şi cu creşterea dobînzilor. Dacă un grup de ţări va decide concertat să cumpere petrolul în moneda euro, Europa va trage foloasele, ceea ce ar putea duce la o scădere permanentă de 1% a produsului intern brut din SUA".

Robert A. Pape nu exclude nici posibilitatea unui asemenea scenariu: Rusia va continua să sprijine programul nuclear iranian şi dacă Statele Unite vor adopta sancţiuni economice la adresa Rusiei, nu este exclus ca Uniunea Europeană să-şi deschidă mai larg porţile către această ţară. „Va fi pentru prima oară cînd mai multe mari puteri vor coopera pentru a putea transfera tehnologie militară către un adversar al Statelor Unite. În acest fel, reechilibrarea prudentă se va transforma în reechilibrarea prin forţă. Fără sprijinul comunităţii internaţionale, strategia războiului preventiv nu serveşte intereselor americane în materie de securitate naţională. Este important ca dictatorii ostili să fie împiedicaţi să se doteze cu arme nucleare, dar, chiar fiind o superputere planetară, SUA nu-şi pot permite să provoace, ba mai rău, să înspăimînte, lumea întreagă (...) Dacă Statele Unite vor face să dureze politica lor actuală riscăm ca noua coaliţie a marilor puteri, poate nu teribil de solidă, dar universală, alcătuită din aliaţii noştri teoretici nu numai să nu colaboreze cu noi, dar să ne pună şi beţe în roate".

E de bănuit că această nouă alianţă va produce la rîndul ei noi echilibre şi dezechilibre: ţările slabe sub raport economic şi deci nesemnificative sub raport militar vor trebui să ţină seama de interesele celor mai bogaţi şi mai influenţi. Orice ţară se poate declara superputere dacă îşi găseşte aliaţi suficient de slabi; realitatea superputerii se verifică în raporturile cu adversarii.

traducere şi adaptare de
Magdalena BOIANGIU

Ți-e sete de cultură?
Bravo!
Te aștept la cafeneaua literară
marți, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}
băutura – discount 25%
cărțile – gratis
la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

Clubul Prometheus vă urează Paște fericit!

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sect. 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Formaţie rock, pierdut stil

De mai bine de jumătate de an mă tot aştept să dau peste anunţul ăsta zgribulit prin vreun colţ de revistă sau de ziar, singur, mititel şi uitat, dar totuşi existînd atît cît pe noi să ne ducă un gînd nu spre locuinţele lacustre, ci spre, cum de nu v-aţi dat sema pînă acum, *Red Hot Chili Peppers*. Nu, nici măcar în *România liberă*, dacă vă vine să credeţi una ca asta, nu mi-a fost dat să citesc măcar o silabă din stilul pierdut. E adevărat că mulţi oameni de acolo doresc să cumpere sau să vîndă chitări bas, dar ceva mi-a spus tot timpul că, fiind îndeobşte vorba despre firma Reghin, nu mă aflu pe drumul cel bun şi că legătura cu trupa americană, oricît de binevoitor aş fi, este doar una pe cît de inconsistentă, pe atît de întîmplătoare. Şi cum răbdarea mea are şi ea o limită, iar în plus am descoperit în cîteva rînduri numele meu deasupra unui chenar negru în care scrie cu alb „audio şi n-am cuvinte“ (din cîte mi s-a spus asta ar fi o rubrică de muzică), m-am decis că poate e bine să lansez eu anunţul ăsta, chiar dacă au trecut luni bune de cînd „By the Way“ a ieşit pe piaţă.

Şi-aş începe cu basul şi cu puricele care îl pişcă de corzi, adică băiatul, sau mai bine domnul (că are deja 40 de ani), căruia i se spune Flea. Flea şi Anthony Kiedis erau colegi de liceu pe la începuturile anilor '80 (ceea ce, să recunoaştem, e o afirmaţie de o banalitate absolută). Că cei doi şi-au făcut o formaţie în acelaşi liceu, împreună cu un alt coleg chitarist – actualmente plecat din cea lume din cauza abuzului constant de heroină – este o altă afirmaţie nefericită în cazul în care mi-aş fi propus să vă şochez cu ceva (spre cinstea mea, însă, nu mi-am propus). În fine, lucrul pe care vreau să-l spun, şi căruia îi tot fac curte de cîteva propoziţii încoace, este că băieţii ăştia au scos şi ei basul în faţă într-o epocă în care toată muzica cu succes comercial făcea asta, numai că au lipit această chestie unui stil de rock anarhic (să-i spunem totuşi punk), au mai adăugat ceva hip-hop (aflat atunci într-un adorabil stadiu larvar), şi-au dat jos hainele de au rămas doar într-un ciorap căruia – cucu! – i-au schimbat locul de aşezămînt, şi în felul ăsta au dat iama pe scene, prin droguri şi femei, fără să vîndă totuşi mai mult de cîteva mii de albume (iar, după cum majoritatea oamenilor au aflat, în America există o populaţie ceva mai mare, ceea ce vrea să însemne că în acea perioadă muzica lor nu a avut succes).

Succesul a venit de abia la începutul anilor '90 şi, evident, ca la aproape orice formaţie rock, a trebuit să fie o baladă cea care să urnească vînzările înspre milioane de albume, săli pline şi recunoaşterea stilului ca inovator. Băieţii au ajuns staruri, şi nu numai „Under the Bridge“, ci şi „Give it Away“ sau „Suck My Kiss“ (adevăratele embleme ale grupului) au devenit refrene pentru anul 1991. Viitorul lor roz s-a mai decolorat în anii ce au urmat. Se părea că al doilea chitarist al lor se îndreaptă repejor pe drumurile dezastruoase ale primului. Fără el, concediat, următorul album, „One Hot Minute“, şi-a pierdut mult din strălucire, iar cei mai mulţi specialişti s-au apucat să le cînte prohodul. A venit însă „Californication“, iar de aici povestea, teribil de hollywoodiană dacă nu v-aţi prins, a intrat în pasa ei languroasă de *happy end:* chitaristul s-a făcut bine şi s-a întors, ceilalţi au renunţat la ciorăpei (adică i-au tras pe picioare), la cuvintele urîte din texte, şi-au pornit la compus balade simple, impecabile ca linie melodică, cu o voce irezistibil de unduitoare şi chitară dătătoare de lacrimi, cu un milion de oameni aclamînd la Moscova, şi cu reputaţia neştirbită de băieţi ai dracu. În toată armonia asta („jale splendidă“) băieţii au uitat însă esenţialul, iar prin asta eu înţeleg basul acele funk, care bas funk, voce sacadată şi texte obscenuţe însemnau de fapt *Red Hot Chili Peppers*. Dacă în „Californication“ – ce părea pentru ei o culme a disculuí comercial – mai existau o droaie de piese care să te scoată din starea călduţă şi comună a unor melodii frumoase şi să-ţi arate totuşi ce înseamnă un stil excentric, proaspăt şi cu totul atipic, în „By the Way“ plăcerea asta a dispărut cu totul, cu excepţia, poate, a vreo două sau trei melodii, însă şi acelea perturbate de solo-uri de chitară şi de ritmuri nepermis de încetinite.

Poate că muzica lor de acum este mai bună decît cea dinainte. Însă la fel de adevărat mi se pare că ea şi-a pierdut prospeţimea agresivă ca să devină ceva frumos pe care l-ai mai auzit şi la alţii.

În consecinţă, cu dezamăgirea bîntuindu-mi sufletul, anunţ că ofer găsitorului recompensă. Stilul foştilor puştani mai are ceva timp pînă să fie declarat nul.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

Descreţirea frunţii

Cîndva, Răzvan Rădulescu afirma la o masă rotundă dedicată coregrafiei că diferenţa dintre dansul clasic şi cel contemporan constă în atitudinea feselor. Baletul clasic este caracterizat printr-o nenaturală încordare: dacă stai undeva, în culise, în spatele balerinilor, vei vedea că aceştia au fesele încordate chiar şi atunci cînd îşi aşteaptă rîndul, la *pas de deux*. Dansul contemporan, însă – observa Răzvan Rădulescu – aduce o benefică relaxare a posteriorului şi în această relaxare se află sîmburele unei adevărate revoluţii de expresie. Coregrafii de astăzi au descoperit firescul, atitudinea naturală a corpului.

Dacă urmăreşti dansul nostru contemporan, ajungi foarte repede să-ţi dai seama că Răzvan are dreptate, numai că dansatorii noştri s-au oprit, cu revoluţia lor, undeva, pe la jumătatea drumului. E adevărat, şi-au relaxat fundul, dar încordarea a migrat într-o altă parte a corpului: pe scurt, li s-a urcat la cap. Dansatorii se mişcă dezinhibat, numai că în timpul acesta gîndesc profund – şi şi ţin să arate cu tot dinadinsul că fac acest lucru. Dansul lor este grav, iar corpul lor e străbătut de idei şi de importanţa actului artistic pe care-l prestează. Deşi se mişcă dezinvolt, în realitate ei dansează cu degetul la tîmplă, aşa cum se pozau scriitorii şi filozofii veacurilor trecute. În dansul contemporan românesc nu există umor sau ironie, ci, cel mult, caricatură şi sarcasm (la nivel mental, coregrafii noştri au rămas, deci, în zona concepţiilor romantice). În timp ce corpul lor este relaxat – uneori *demonstrativ* relaxat – fruntea lor, îmbrobonată de idei, dă măsura adevăratei încordări pe care o trăiesc.

În acest sens, spectacolul lui Cosmin Manolescu, *Paradis serial*, duce (ca să ne exprimăm grandilocvent) revoluţia pînă la capăt. Fără simboluri à la Sergiu Anghel cu *Anotimpurile* lui (şi care se întîlnesc, latente, camuflate, în multe producţii coregrafice de astăzi), fără militantism corect politic şi care să dea bine în faţa organismelor europene, fără clamări teatrale ale condiţiei şi tragediei personale. Dar cu mult umor şi ironie fină. *Paradis serial* este un spectacol la care rîzi cu poftă. Rîzi de personajele cu capete de porc (afaceristul îmbrăcat la patru ace, tînărul-dance şi şmecheraşul-vedetă), rîzi de fotbalistul în costum care se antrenează aşa cum ar face amor şi îşi sărută cruciuliţa înainte de a intra pe teren, rîzi de vedeta de *show-biz* străbătută de crize existenţiale. Cosmin Manolescu ironizează tipurile umane care se bucură de maximă vizibilitate în presa noastră, avîntul demagogic al discursului *pro-integrare* (concretizat în nişte chiloţei drăgălaşi cu steagul României, al Americii şi, respectiv, al Uniunii Europene) şi, nu în ultimul rînd, diferite discursuri coregrafice. Ironizează *show-biz*-ul, *strip-tease*-ul de orice fel – cel propriu-zis şi cel implicit. Spectacolul *Paradis serial* este unul cu adevărat postmodernist – un spectacol al ironiei, al meta-textului, al întrepătrunderii genurilor (se dansează, se cîntă *live*, se proiectează un filmuleţ de animaţie). De remarcat, pe lîngă concepţia şi prestaţia scenică a lui Cosmin Manolescu, interpretările celorlalţi doi dansatori: Mircea Ghinea şi Eduard Gabia (acesta din urmă nu numai că este un dansator excepţional, dar – am văzut cu această ocazie – şi un talentat cîntăreţ).

Faptul că rîzi la *Paradis serial* nu înseamnă că spectacolul nu mărturiseşte o dramă (drama omului care trăieşte în celebra noastră ţărişoară tristă şi plină de umor). Dar iată că drama poate fi mărturisită şi altfel, iar zîmbetul de pe buze şi descreţirea frunţii nu fac decît să o potenţeze.

▲

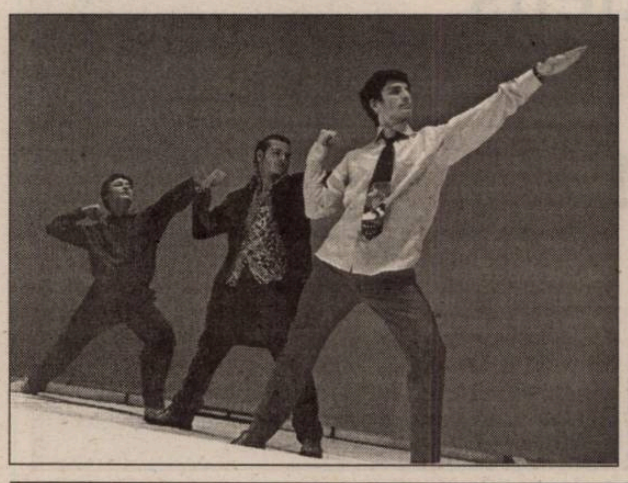

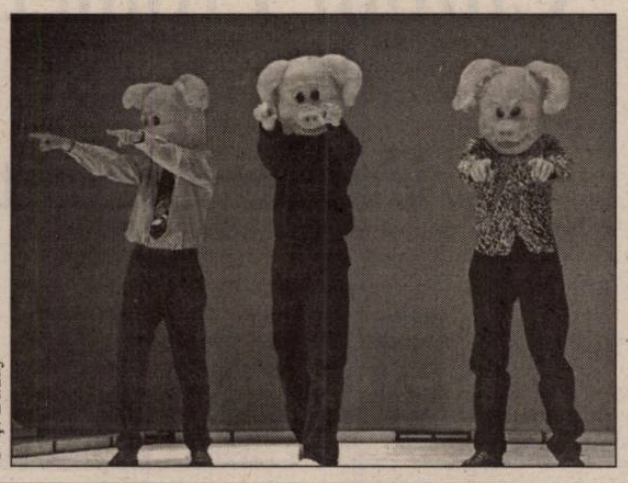

© Ş. Daday

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Discursul paradoxal

De la un timp, televiziunea se comportă ca o planetă care gîndeşte (à propos de *Solaris)* uneori. Îmi inspiră comparaţia cu psihicul uman, mai exact cu al unui individ mediu (mediocru?) şi mediumnic. Aş spune că majoritatea gîndim prea mult şi, din păcate, prost, probabil tocmai din cauza cantităţii. Televiziunea, însă, gîndeşte încă puţin. Pînă nu demult, odată cu semnalul care anunţa declanşarea interstiţiului publicitar, asistam la desfăşurarea unui adevărat delir de imginaţie, neîntrerupt decît de plictiselile noastre. Eram ca nişte analişti, întinzindu-se ei înşişi confortabil pe canapea şi aşteptînd, cu calm, ca pacientul să înceapă să abereze, să-şi povestească visele, năzdrăvăniile, revendicările, pretenţiile copilăreşti sau absurde, poveştile închipuite. El ne prindea uşor în plasă, începea să ne facă din ce în ce mai curioşi, mai naivi, mai nătîngi pînă ce nu mai aveam puterea să ne ridicăm, să spunem timpul dumneavoastră s-a terminat şi sfîrşeam prin a ne plăcea să credem totul cu desăvîrşire. Asta dacă delirul era satisfăcător. Mai nou, însă, cerebelul tv dă semne care indică prezenţa unor forme rudimentare de conştiinţă de sine şi în spaţiul publicitar. E un fel de a ne spune: eu gîndesc, nu doar exist, pot face diferenţa între bine şi rău, mă delimitez de propriul meu discurs dacă am chef aşa cum unii politicieni trăiesc într-o permanentă şi sinceră delimitare de ei înşişi. Cu alte cuvinte, după ce ai consumat cu inocenţă şi bună credinţă reclama la **Goldessa**, de exemplu, eşti invitat să te maturizezi sau, dimpotrivă, să te întorci puţin în timp, la vremea cînd aveai nevoie de îndrumări, fie că le cereai sau nu, şi să adaugi sloganului produsului instrucţiunile de folosire sau reticenţele comisiei cu foarte multe euri. *Consumul excesiv de alcool dăunează grav sănătăţii.* Dacă îmi aduc bine aminte, preocupările pentru sănătatea consumatorului au devenit vizibile cu mult timp în urmă şi în exclusivitate pe panourile publicitare stradale. Sub reclamele la ţigări era scris, la fel de clar, cum că *Tutunul dăunează grav sănătăţii* şi te opreai debusolat, nemaiştiind dacă să o iei la stînga sau la dreapta, gîndindu-te că trăieşti într-o lume nebună, nebună, da sinceră şi pavată cu bune intenţii publicitare.

În regimul trecut, era o melodie care promitea că în anul două mii vom fi cu toţii copii. Judecînd după varietatea bulinelor frumos colorate care însoţesc programele TV, aş spune că cineva şi-a ţinut promisiunea.

Să fie bine, să fie rău? De-aici începe delirul de interpretare.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

„Românii din deplasare“

● **Florin Oncescu, *Întoarcerea*, Editura Ramuri, Craiova, 2003.**

Prin mai 2000 am făcut un număr la *Dilema* despre întoarcerea acasă „după o îndelungată absenţă“, cum zice Kundera în *Testamentele trădate*. Am avut în acel număr cîteva întoarceri unice: întoarcerea în România a lui Mihai Şora în toamnă lui ’48 „taman atunci cînd toată lumea bună o părăsea“, utopia întoarcerii *tuturor* saşilor plecaţi, întoarcerea lui Maiorescu de la studii şi chiar o întoarcere de pe Lună. Am căutat însă pe cineva care să scrie fără a judeca/valoriza despre micile întoarceri (aparent) nesemnificative, despre mobilurile acestora, despre pendulări zănatice şi bizareria comunităţilor româneşti de oriunde, roase (şi ele) de tot felul de sentimente ale fiinţei.

Citind ultima carte a lui Florin Oncescu (a treia după volumele de proză scurtă *Dispoziţie depresivă* şi *La umbra unui enciclopedist*) mi-am dat seamă că găsisem omul. Asta căutam, se pare că nu destul de bine: un povestitor care la nevoie să îmbrace haina reporterului, un *insider* cu umorul privirii din afară, un *raissoneur* neispitit de stranietăţi nedigerate. *Întoarcerea* e însă mai mult decît atît: o înlănţuire de flash-uri comportamentale „montrealeze“ cu pretext diasporean, o comèdie a limbajelor amestecate, o serie de negative suprapuse prin care clipoceşte ca la radiografiile din desene animate sufl(et)ul întoarcerii.

Naratorul, Sorin Popescu – un inginer de aeronave, la fel ca autorul dar şi ca mulţi alţii din mediul canadian şi apoi american din carte – are o predispoziţie pentru întoarcere: scrisul. Ironizat de nevastă, privit cu mirare de ceilalţi, Sorin Popescu scrie la o revistă românească din Canada, frecventează medii artist-boeme româneşti şi are o idee fixă, pe care însă o lasă doar enunţată, cel mult dialogată în poncifele diasporei: „La întîlnirile noastre există un subiect pe care îl abordăm rar, cu precauţie... Întoarcerea acasă. O problemă prea personală... Mai personală decît problemele de familie, decît aventurile sentimentale din trecutul îndepărtat, decît dificultăţile întîmpinate în activitatea de scriitori de duminică. O opţiune de gradul zero!... această opţiune... nu poate fi argumentată. Nu pot fi puse în aceeaşi balanţă o opţiune idealistă şi una pragmatică“. Iar Sorin Popescu, *à la fois* idealist şi pragmatic, „prozator“ (cum îl strigă, la vocativ, poetul montrealez Marin Mălin) şi inginer nici nu pune nimic în balanţă, nici măcar fiziologiile exilului şi lumea halucinant-familiară din Drumul Taberei care îl întîmpină la ... întoarcerea de probă. Deşi, imponderabila scrisului – ţinută sub tăcere ca şi opţiunea întoarcerii – devine prilej de hărţuire, o diferenţă „slabă“, pretext pentru eşecuri inevitabile. Nevasta ştie mai bine ca orcine că „reuşita“ e în altă parte: „Cristina bănuieşte că forţa nepăsării mele vine din faptul că orgoliul îmi este cantonat în altă parte. Ea e mare amatoare de discuţii «à batons rompus» pe tema aspiraţiilor mele tainice. Ar vrea să mă aibă în faţă cu sufletul gol ca un fund de nou-născut, îngăimînd „Eu vreau să mă ocup cu scrisul!“. Lucru care nu împiedică strîngerea rîndurilor în faţă ironiilor străine, ale unui Gelu, coleg la compania montrealeză Bombassault (p. 135). Dincolo de această ritmare în puţine cuvinte, redată prin alte voci decît cea a povestitorului, în care povestea cu scrisul se suprapune aproape peste cea a întoarcerii, puzzle-romanul lui Florin Oncescu se construieşte prin personaje mai mult sau mai puţin simpatice, mobilizate de tot felul de convingeri recent dobîndite şi mişcîndu-se ca nişte mecanisme cu cheiţa la purtător: cuplul Ramona-Marcel, pendulînd între Canada şi România, cu argumente egale pentru plecare/întoarcere; alt cuplu, Traian şi Narcisa, măcinat de „ideea fixă“ a întoarcerii, pe care nu şi-o explică raţional; Vicenţiu, un arhitect cu stil prins în perioada lui montrealeză de care nu vrea să-şi mai amintească la Paris; Petre, un basarabean ce scrie... proză în locul cererii de azil şi-l ia pe bietul narator de martor ocular la „incendierea bisericii la care el îndeplinea funcţia de preşedinte al comitetului parohial“, un *„Eugène Muscan, écrivain et agent d’ assurances“*, enervat de cronica lui Sorin Popescu la cartea sa demascatoare şi acţionînd pe toate planurile („Nu ştiu cît de bine stăpîniţi limba franceză“) ca să-l discrediteze pe cronicar; Nik, un grec din Brăila, care nu vrea să vorbească româneşte şi carnasierii de la Bombassault sau Edi, alt coleg, încercînd să-şi amintească o lungă după-amiază cu se zice *whipped cream* sau *crème fouettée* pe româneşte.

În exclamaţia triumfătoare a amicului Edi la o bere („FRIŞCĂ, spune cu o figură de posedat. Frişcă, domnule!“) se topesc toate poveştile „românilor din deplasare“ despre întoarcere, despre ratarea momentului de către unii minabili sau despre „ce se pierde atunci cînd ceva se cîştigă“.

▲

Dilema vă recomandă

● Pe PAX – un post care a debutat somnolent, cu slujbe şi parastase –, „Uncensored“, o excelentă emisiune de interviuri realizată de Jana Wendt (de la televiziunea australiană) cu, printre alţii, Madeleine Albright, autoarea feministă Germaine Greer şi fostul spion-şef din RDG, Markus Wolf. (Alex. Leo Şerban)

● Stelian Ţurlea, *Orbi în tranziţie* (Editura Fundaţiei Pro, 2003). Curajoasă în concizie, în imprudenţele şi provocările unei sinceităţi patetice, anticalofilă în stil – o transmisie *live* a unui amor din zilele astea, ale noastre, „într-o lume în care dacă nu înjură, fiecare se gîndeşte numai la el“, şi unde nefericirea – ca în toate poveştile valabile – îşi face datoria de cum simte vibraţia unui entuziasm. Fericirea e una singură: romanul (ca şi românul) de dragoste nu moare cu una, cu două... (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

INDEPENDENŢA FILM
PREZINTĂ
POPORUL MIGRATOR
LE PEUPLE MIGRATEUR
OSCAR 2003
nominalizare "CEL MAI BUN FILM DOCUMENTAR"
Din 18 aprilie în BUCUREŞTI
(Hollywood Multiplex, Europa)
Din 2 mai în CLUJ
Distribuit de INDEPENDENŢA FILM
DILEMA Cotidianul PORT.ro FILM100%

Andrei GORZO

dilematograf

Încă un rebel

● ***A 25-a oră / 25th Hour* (SUA, 2002), de Spike Lee**

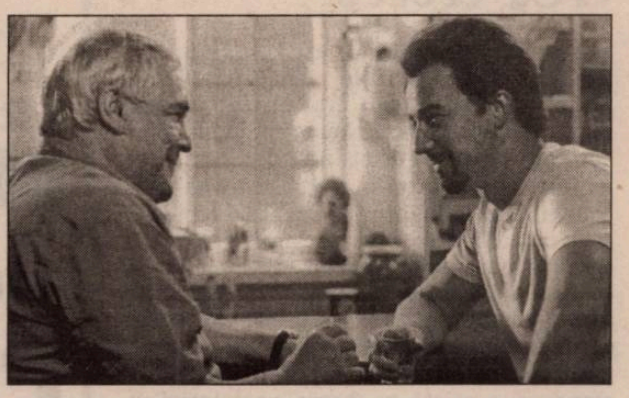

Edward Norton se uită în oglindă şi înjură tot ce mişcă. Pe sikh-ii şi pakistanezii din New York îi face „teroriştii în formare“, pe ruşii din Brighton Beach îi face mafioţi, pe portoricani îi trage la răspundere pentru „cea mai proastă paradă din oraş„, dominicanii sînt de vină pentru că sînt mai proşti decît portoricanii, toţi italienii se comportă de parcă ar da probe pentru *Clanul Soprano*, negrii nu ştiu decît să dea vina pe albi atunci cînd pierd la baschet. Mai sînt menţionaţi, printre alţii (Norton înjură mai repede decît pot eu să iau notiţe), „jidanii cu pălării negre, în gabardinele lor pline de mătreaţă“, „poponarii care-şi vîntură sculele pe canalul 35“, brokerii de pe Wall Street, soţiile albe, bogate şi bătrîne, poliţiştii, preoţii, biserica catolică, „I.H.“ („a scăpat uşor – doar o zi pe cruce“), prietenii cei mai buni, prietena, tatăl alcoolic, New Yorkul, Ben Laden şi, la final, Montgomery Brogan, traficantul de droguri care în mai puţin de 24 de ore va intra la puşcărie, Monty Brogan, omul care se uită în oglindă şi nu se mai poate opri din înjurat. Nici n-am vrea să se oprească: unui om care „se duce şapte ani în iad“, nu-i ceri să se sinchisească de corectitudinea politică, să respecte sensibilităţile celorlalţi şi să nu ia numele lui I.H. în deşert. Ca să nu mai vorbim de faptul că ieşirea lui – ca o arie a urii, dintr-o operă hip-hop – e genul de moment vînos datorită căruia merită să vezi şi celelalte 120 de minute ale unui film.

Filmul, bazat pe un roman de David Benioff, adaptat chiar de autor, e povestea ultimelor ore de libertate ale lui Monty, dar pentru regizorul Spike Lee, important este şi mirosul schimbărilor de după 11 septembrie, pe care îl tot adulmecă în aerul New York-ului şi ni-l tot suflă pe sub nasuri, de parcă drama lui Monty n-ar mai avea sens dacă nu mirosim şi noi. Nu e chiar aşa. Chiar dacă unul dintre personaje locuieşte într-un apartament cu vedere spre schimbare – adică spre Ground Zero, un pustiu cu un steag american înfipt în mijloc –, unele lucruri nu se schimbă şi unii eroi de film fac mereu aceleaşi lucruri. În 1954, cînd Marlon Brando, în *Pe chei*, îi spunea unui preot catolic să se ducă dracului, era un semn că penitenţa şi iluminarea sînt aproape. Tot aşa, în timp ce Edward Norton stă în faţa oglinzii şi huleşte, după colţ îl aşteaptă o bătaie cumplită, purificatoare (literalmente ruptă din rai), urmată de o epifanie pe măsură. Problema e că Spike Lee nu cunoaşte măsura, dar cel puţin sîntem avertizaţi de la început: eroul se numeşte Montgomery (şi, dacă nu ne-am prins, ni se precizează că mama sa avea un sentiment deosebit pentru Montgomery Clift) şi are acasă un afiş, pe un perete întreg, cu Paul Newman în *Luke mînă rece*, deci nu-i mai rămîne decît să treacă printr-un supliciu hiperbolic, în stilul lui Brando, pentru a-şi dobîndi mîntuirea şi intrarea liberă în paradisul rebelilor. La final, cînd Monty, odată mîntuit (şi arătînd ca Omul-elefant), are o viziune care îl împacă, aparent, cu lumea, iar muzica lui Terence Blanchard contribuie, mai mult decît e cazul, la religiozitatea experienţei, s-ar putea să simţiţi o uşoară confuzie: e, totuşi, un film despre un traficant de droguri, nu despre patimile lui I.H.; era dreptul, ba chiar datoria filmului, să ne facă să-l înţelegem pe Monty, dar, oricum, ce se întîmplă? Se întîmplă că Brando, Newman şi Monty Clift, cu marile lor gesturi, cu masochismele lor magnifice, fac parte din adolescenţa lui Spike Lee şi a lui David Benioff. Sînt cu totul de partea lor şi sînt dispus să înfrunt la amiază, în faţa *saloon*-ului, cu orice arme, pe oricine ar ponegri aceste nume. Dar, cu toată truculenţa lor, Lee şi Benioff au făcut un film destul de moale. În pofida eleganţei tensionate a lui Edward Norton, Monty e un personaj făcut mai curînd din posturi şi gesturi reţinute din alte filme. Mai interesanţi sînt prietenii care îi sînt alături în ultima noapte de libertate: Barry Pepper în rolul unui războinic de pe Wall Street, care a uitat ce e pacea (în această calitate, el susţine cît de cît ambiţia filmului de a spune ceva despre 11 septembrie); şi Philip Seymour Hoffman în rolul unui profesor de liceu, pierdut în faţa unei fete de 17 ani (Anna Paquin), cu ochelarii aburiţi, atît de hămesit încît pare gaga, în timp ce îşi încrucişează picioarele ca să-şi ascundă tulburarea şi îi scade nota ca să-şi salveze demnitatea.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Turism derutat

Dacă stau să mă uit în urmă, din toate călătoriile mele, întreprinse mai mult sau mai puţin turistic după '89 încoace, au rămas impresii. Şi o senzaţie încă persistentă de derută şi panică: declanşată de dezorientarea propriu-zisă în labirinturile stradale occidentale, precum şi de înţelegerea parţială a excesului de minunăţii văzute. Primele oraşe occidentale vizitate, cu ora, între trenurile spre o minibursă Soros, s-au întipărit chiar ca nişte imagini onirice: erau un pic prea mult pentru mintea cenuşie bucureşteană standard, asociată cu oboseala călătoriei cu trenul. Aşa am alergat prin Praga, noaptea, rămînînd cu o uriaşă senzaţie de lumini; am văzut catedrala din Köln, dar şi McDo-ul local, unde am fost impresionată de salata cu ton şi porumb; mi-am revăzut o prietenă englezoaică pe malul Tamisei şi am vizitat cimitirele din Edinburgh. La Paris, cîţiva ani buni după, cu falsa ocazie a unui congres al exilului, am bătut cît am putut din oraş pe jos, şi în general în sens opus; nu am ajuns niciodată la întîlnirile cu oră fixă, am schimbat mai multe metrouri decît trebuia pentru a ajunge într-un loc, am trecut, din greşeală, noaptea, pe lîngă peşti şi fetiţe din zone de gări periferice, dar am şi străbătut Sena cu vaporaşul şi am văzut, în realitate, japonezii care pozau, la Luvru, Monalisa şi Venus din Milo. În Grecia, drept efect al mînăstirilor din Meteora, am mers cu doi traficanţi de benzină, sîrbi şi milionari, dintr-un sat de graniţă – evident, cetăţeni români în perioada războiului şi embargoului – să doneze bani unei biserici din Salonic. Am schimbat mai multe avioane decît trebuie spre America, nu departe de locul, din Pennsylvania, unde s-a prăbuşit al doilea avion, în iulie de dianinte de 11 septembrie.

În sfîrşit, am ajuns, mai nou, şi la Budapesta, într-o ordine oarecum inversă a spaţiului. Pur şi simplu turistic, de weekend, deci lăsînd cumva deoparte emoţiile şi palpitantul călătoriilor fără cazare fixă. Aici, totul era aranjat, şi cazarea era foarte bine făcută, chiar în plin centru, fără încurcăturile agenţiilor de turism confuze din primii ani postrevoluţionari. A doua zi de dimineaţă (după micul dejun despre care deja am scris, în buna tradiţie neaoşă de exaltare a mîncării) am pornit-o, pe jos, spre mai turisticul Buda: am traversat Dunărea, cu ghidul în mînă, ne-am urcat cu funicularul, după ce am făcut poze cu el, am admirat priveliştea de sus , de la cetate, evident, iarăşi după ce am făcut poze cu statui şi porţi; am vizitat muzeul, unde ne-am distrat la tablourile de epocă, pe care le-am privit ca pe nişte instantanee ale vremii, mai mult curios decît cultural, am văzut seria de clădiri istorice din Buda, care urmau calea ghidului; am văzut Matias Church, cu partea de mister necesară, urcînd nişte trepte înguste spre muzeu; am băut cafea „Maria Terezia"; am trecut pe lîgă restaurantul „Sisi", regina imperiului de origine maghiară, aceeaşi cu personajul de la Fox Kids; am mîncat într-un restaurant plin de diavoli roşii, în care chelnerul le prezenta tuturor, drept introducere, cocktailul tradiţional, nu prea tare, amestec de palincă cu Tokay, vinul lor celebru; ne-am pozat cu albastrul de lac Ballaton, prezent în diverse ţesături, şi cu şiraguri de ardei uscaţi, am mîncat gulaş şi ficat de gîscă. Într-un cuvînt, am consumat, într-o zi, turistic, oraşul. A doua zi, nu ne-a mai rămas decît să mergem la Mall, la cumpărături, ca tot turistul superficial, de care David Lodge ar fi fost mîndru în a sa „Veşti din Paradis". Aşa că ne putem adăuga, liniştiţi, şi Budapesta, pe lista noastră internaţională. ▲

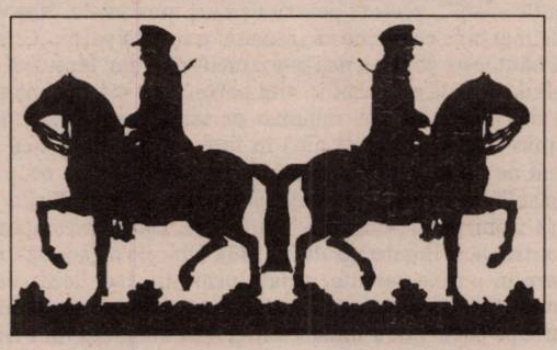

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

După 20 de ani şi 5 luni

Pentru că sîntem fiii romanelor noastre – aşa cum a stabilit de mult, la debutul său editorial, în „Romanul lecturii" –, pentru că ne-au plăcut de mici „Cei trei muşchetari" şi, ca bătrîni vianişti, nu-i uităm nici la maturitate, Gelu Ionescu nu va fi prea şocat dacă îi voi spune că noi, azi, în aprilie 2003, scriem împreună epilogul unui roman intitulat „După 20 de ani şi 5 luni".

La 17 noiembrie 1982, la orele 16, el a plecat din cişmigioaica stradă Gheorghe Lazăr 7 la Geneva, luîndu-şi maşina de scris, însoţit fiind pînă la aeroport de Mircea Martin; eram la veşnica noastră belotă – cu Lulu Ulici, Roger Cîmpeanu, Puiu Ciobanu şi Costică Teodori – şi ţin minte că nu ne puteam concentra, aşteptînd telefonul lui Mircea că totul a fost în ordine. N-a fost nici prima, nici ultima oară cînd tremuram pentru soarta lui Gelu. Oricît ar fi şocat un sobru ca el de un asemenea titlu (în fond, posed o măturşă care, cu multă rigoare, declară că are 94 de ani şi 6 luni, şi 7 luni...), am liniştea, plăcerea şi chiar orgoliul de a-l asigura că şocul său nu se va compara cu bulversarea mea, citindu-i „Copacul din cîmpie". Pe scurt: abia acum, după peste 35 de ani (cum ar fi spus *l'autre)* de prietenie şi activitate nu o dată contrarevoluţionară, am înţeles ce caracter curat revoluţionar a avut şi are solidaritatea noastră virilă. Revoluţionar şi straniu.

Abia acum, în 2003, citindu-l de la prima pagină şi începînd să îngîn cu el: „Istoria, istoria...", mi-am dat seama că el a fost primul fiu de moşier cu care m-am împrietenit spontan şi durabil, norocos şi benefic, în calitatea mea de utecist belit, la ora aceea, ca mic-burghez. Istoria şi-a permis – fără multe explicaţii, ruşinoasă, mie-mi spui? – să lege o „bestie moşierească", adică el, de „o javră mic-burgheză", adică eu; nu ştiu nici pînă azi dacă am fost primul om de stînga din viaţa lui, dar azi, cu cartea în mînă, am revelaţia care mi-l impune ca primul „reacţionar" cu care m-am înhăitat, intrînd într-o experienţă împăciuitoristă şi scandaloasă pentru toate serviciile de cadre, pasionantă şi fermecătoare pentru mine. Pînă la Gelu, n-am avut decît prieteni cu acelaşi ideal, „de stegari căliţi ai veacului ce vine", repede intraţi, vai de mama noastră!, în deruta şi lămuririle provocate de practica unei revoluţii ce-şi devora copiii şi îşi asasina utopia. În cartea sa, într-una din paginile cele mai clare şi vibrante care s-au scris la noi, lîngă cele ale lui Ion Ianoşi, despre „evreii şi comunismul", Gelu are grijă să ne pună pe noi, aceia, într-o paranteză miloasă, remarcînd că „a existat şi o mînă de idealişti printre ei..." Dar, în practica prieteniei noastre, lupta de clasă, religia, vîrsta, toate clişeele presante ale istoriei nu au avut absolut nici o greutate. Cu stînga şi dreapta noastră, am răsucit gîtul oricărei retorici maniheiste şi învrăjbitoare. Totuşi, dacă Gelu ştia mai totul despre mine – palavragiul impudic şi frivol, niciodată ipohondru în ale socialului – eu, despre el, abia acum, citindu-l, aveam să aflu că acel covor de Smirna din Gheorghe Lazăr 7 era din conacul alor săi, că a trăit angoasele pionieriei şi ale originii sale nesănătoase, că a avut un bunic demn de o sagă a unei Moldove nu prea sadoveniene. De ce mi le-a tăcut? Probabil, *par delicatesse* – să nu-mi împovăreze dosarul de împăciuitorist.

Ca atare, primul amănunt biografic – decisiv în a-l înţelege – din cele încredinţate de el a fost acela al vieţii sale ca şef al figuraţiei la Teatrul de Operetă dirijat de Ion Dacian; nu m-am înşelat păstrîndu-l tenace şi structuralist: episodul sună azi formidabil printre paginile numite cu totul inadecvat „Răzleţe", de o truculenţă, de un haz, de o vigoare a memoriei care ar trebui să ne facă şi mai atenţi la ceea ce el numeşte „coşmarul depresivităţii" sale. Taciturnă pînă la muţenie, Istoria, dar mai ales aceea cu literă mică, istoria prieteniei noastre se întrupează din pudorile comune, din discreţia lui şi împăciuitorismul meu inalienabil, din intransigenţele lui precise, precare şi imposibilitatea mea de a dispreţui ca (şi cît) el, din teroarea duplicităţilor noastre şi „frica de libertate", cum bine a definit-o el. M-am înhăitat – cum ar fi spus „cadrele" – cu Gelu prin Vianu *père et fils,* prin Thomas Mann şi „Liliacul" lui Johann Strauss, prin Roger şi Tonio Kröger, prin joc, joacă, „2 Mai" şi strigătul nostru sălbatic: „toate femeile sînt nebune!". Mai presus de toate, cu Gelu am făcut schimb de dramă şi comedie – ceea ce ne-a asigurat nevroze robuste, de nu sănătoase, în orice caz creatoare. El mi-a fixat, ca nimeni altul, ideea unei cvadraturi feroce a cercului virtuos: e imposibil să scrii cinstit, inteligent şi bine sub cenzura ăstora; m-am străduit nu să-l dezmint – ar fi fost imposibil – ci să-i suport blestemul; zilele trecute mi-a zis că mi-a citit „Supravieţuirile" fără nici o nemulţumire. E rar un Gelu nemulţumit printre contemporani. Eu, ca sebastianist, i-am combătut cît am putut „ruşinea de a fi român"; cînd afirmă că am fi putut scrie împreună „o carte interesantă, uneori nostimă", cred că la comedia asta iudeo-creştină şi bucureşteană se referă; nu ştiu cît a mai rămas din ea – cele două eseuri finale, despre Eminescu şi Caragiale, au o asprime care nu mai doare.

Oricum, dacă am o certitudine în prietenia noastră, este aceea că am tremurat bine unul pentru celălalt, şi înainte şi, mai ales, după '89, cînd aristocraţi, burghezi, mic-burghezi şi proletari, toţi intelectuali, am avut de trăit cea mai tragicomică experienţă, aceea a anticomunismului incapabil să asigure democraţia română.

În fine – ca unuia căruia inconturnabilul nostru prieten Ion Vianu nu i-a recomandat, niciodată, antidepresive – ţin să denunţ cu toată hotărîrea şi gingăşia că acest depresiv poate ajunge să scrie, la pag. 135, negru pe alb: „Am investit mult timp, energie şi sentiment în prietenie şi din fericire mi s-a răspuns la fel. Mă consider, din acest punct de vedere, un fericit". E happy-end-ul scandalos al acestui roman, „După 20 de ani şi 5 luni", inadmisibil şi incredibil doar pentru cei care nu ştiu ce este o iremediabilă depresie melancolică. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Lostea Divinu

De ce întinaţi uniforma asta cerşind?

Gunoierii nu cerşeşte, unde cerşeşte?

Mi-aţi cerut nişte bani pentru sfintele sărbători de Paşte. Cum te cheamă?

Dar de ce?

Să spun la firmă cu ce te îndeletniceşti şi să scriu la ziar despre mătăluţă.

Dar de ce să scrii la ziar?

Că eşti un cerşetor. Unde trebuia să fii la ora asta?

Eu? Pe munca mea.

Eşti?

Sînt.

Cum eşti? Că cerşeşti.

Ia-n ascultă acilea la mine... cine eşti tu, mă? Gicule, Pisulice, ăsta mă bate!

Ai luat-o razna? Sînt civic, te văd cerşind şi te întreb: de ce?

Hai sictir! Cînd bat cu stomacul în inimă, n-am ruşine, n-am tată, n-am mamă, n-am Dumnezeu.

Dar cum te cheamă?

Băieţi! Ăsta vrea să ştie cum ne cheamă!

(Se apropie cei doi, sînt trei acum.)

Ce vrei tu, mă? Chiar, ce gîtu' mă-tii la aia mică a lu' taică-meu, mamă, avea tata o fiară mică... uite-l cheamă... Leostea... Divinu.

Păi, ce are divin în el?

Măciulia. Ce-ţi pasă, ia cară-te!

E strada mea, sînt cetăţean al oraşului.

Eşti pe mă-ta! E strada Lotru, e a noastră! Stai aici? Marcă banu'! Hai, mişcă!

Vă spun la şefi, să moară mama, dacă-mi faceţi ceva!

Bă, mă-ta a murit!

De unde ştiţi voi?

Nici tu n-ai mamă, n-ai tată! Ce bou, s-a dat de gol! Te omora mă-ta cu chiştocul ei?

De unde ştiţi voi că mama fuma?

Te-am văzut cînd dădeai la groapă ţigări. Eram groparii lu' mă-ta.

Chiar?

Boule, du-te acasă! Hai, acasă, stai ca pula prin tîrg. Cine-i scoate pe ăştia, Divine, ha-ha-ha, în calea noastră? Eşti divin, e ziua ta de nume toată săptămîna asta!

Nu vreau să plec!

Divine, ia tulumba, bagă-l la ea!

Strig să vină poliţia!

Strigă! Poliţia se scarpină la bile!

Să vină cetăţenii!

Cetăţenii au ieşit şi se rîd de tine! Nea Georgele! E Paştele mata, dă un ban să-ţi mai iau gunoiul tot anul, pînă la Crăciun, vezi bă, ce oameni stau aici?

▲

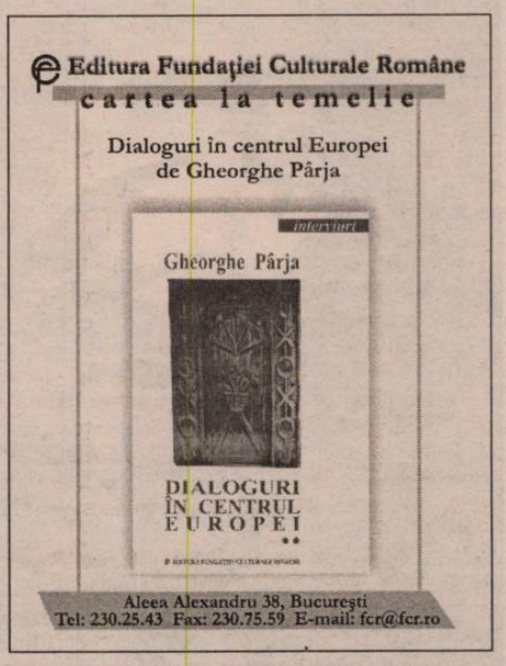

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

România din avion (II)

Spectacolul fotografiilor lui Ştefan Petrescu, publicate recent de Editura Fundaţiei Culturale Române, nu este unul care să sugereze unicitate şi să exalte patriotice inimi. Dar, în tocmai „normalitatea" acestor ilustraţii rezidă una din calităţile albumului. În firescul acestor fotografii – pe care, dincolo de accidentele istoriei recente sau de caracterul teribil al unor „ştiri" curente, îl surprinde amuzată, dar cu seriozitate, şi Joella Gipson într-o carte de fotografie dedicată de asemenea României – e de căutat atributul cel mai tare al lucrărilor artistului. „Verismul" acestor fotografii este înviorător: avem o patrie normală, totuşi. Sîntem, cu natură şi cultură edificată, în rîndul lumii. Uneori, e drept, ruina unui sit arheologic se străvede prin vegetaţia care stă la pîndă spre a înghiţi lucrarea descoperitoare. Aici se vede urîciunea unui lăcaş de cult ridicat (prea sus, prea mult, prea greu) după 1989. Dincolo, vedem pumnalul demolărilor împlîntat în ţesutul urban al Bucureştilor, sfîşiindu-l.

Vedem însă, de asemenea, delicateţea unei inserţii ziditoare din străvechime, care nu numai că nu siluieşte peisajul întru care se aşează, ci, dimpotrivă, îl amplifică. Multe dintre bisericile fortificate dimprejurul Braşovului ne vorbesc exact despre această consunare a naturii cu edificarea. Pare că fortificaţia, cu acoperişurile sale uneori şui, s-ar fi ridicat neriguros; or, fotografia „a vol d'oiseau" a lui Ştefan Petrescu ne dezvăluie adevărul, cel care de sus se vede cu limpezime. Nu numai că o asemenea cetate nu era întîmplătoare, dar ea acta ca o cutie de rezonanţă a peisajului natural. Ceea ce în natură era doar potenţial, se clarifică, iluminat prin zidire. Iar cetatea, sau doar satul „de jos" urmează această logică tectonică, potrivit căreia aşezarea se distribuia potrivit liniilor de forţă ale peisajului.

Unde trebuie făcută o astfel de aşezare? Ne-a explicat demult Aristotel în *Politica*: „Pentru edificiile închinate cultului zeilor şi pentru cele mai importante mese comune ale deţinătorilor de funcţii se cuvine un spaţiu corespunzător (...) ar putea să fie astfel orice loc îndeajuns de ieşit în evidenţă datorită situării lui privilegiate şi cu aşezare mai întărită decît părţile învecinate cetăţii". O cerea de altfel, în acesti termeni, Leon Battista Alberti în ale sale *Zece cărţi despre arta construcţiilor*: locul trebuia să fie „vizibil din toate părţile". Dar, mai cu seamă – am adăuga în lumina întregii discuţii anterioare despre vizibilitate şi privind fotografiile lui Ştefan Petrescu – locul trebuie să fie vizibil de sus. Această scriere pe sit, extrăgîndu-i din ascundere sau din jocul hazardului natural, ca pe un minereu, frumuseţea, rămîne trăsătura cea mai apreciată, cu toată nostalgia pe care o presupune irepetabilitatea ei, la arhitectura medievală. Ce era instinct al aşezării pe sit s-a pierdut, iar a o reînvăţa durează de multe decenii, cu rezultate nu întotdeauna relevante. Alteori nu doar linia sinuoasă a zidurilor, ci şi jocul – derutant aproape – al acoperişurilor este cel care dramatizează şi mai tare locul fotografiat. Ori, poate, dimpotrivă: peisajul „slab" este centrat printr-un punct de forţă, de felul Turnului Chindiei de la Tîrgovişte sau, de ce nu, al unora dintre ansamblurile hoteliere de pe litoralul Mării Negre. Autorul nu se sfieşte să prezinte în întreaga sa multiplicitate acest raport dintre zidire şi peisaj. O face producînd serii de imagini, în care ţine pe rînd partea naturii, apoi pe aceea a arhitecturii, pentru a încheia prezentînd îngemănarea – nu rareori conflictuală – dintre ele. Acele fotografii sînt izbutite, de pildă, unde nu se dă o (singură) soluţie încleştării dintre „natură" şi „cultură". Nu este clar, de pildă, în ce măsură barajele au sistematizat natura acolo unde au apărut, sau, dimpotrivă, au tulburat-o doar. Astfel „dezscrise" în fotografii, barajele par a fi consumate de către peisaj, ca o cezură care instituie o nouă tensiune în scandarea frazei. În diversitatea ipostazelor urbane, a peisajelor, a stilurilor şi a raporturilor reciproce dintre ceea ce se află jos şade interesul „personajelor" fotografiate de Ştefan Petrescu. Dacă există ceva cu adevărat excepţional şi unic în România văzută din zborul păsării de către autor, ei bine, este vorba tocmai despre această diversitate încîntătoare. Ea e dătătoare de speranţe, pentru că, în pluralitatea exemplară a trecutului, aşteaptă să fie descoperite resursele pentru – la fel de diverse – viitorurile noastre posibile. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Piedone

Prin anii '80 era un personaj care, în comedioare italieneşti ieftine ca „I se spunea Buldozerul" sau „Piedone în Egipt" bătea ca la fasole la mafioţi tembeli şi neputincioşi din cale afară. Tipul nu avea deloc tehnică, dar nici nu era nevoie de aşa ceva pentru astfel de filme. Mişca prin aer o mînă (cică dădea cu pumnul...) şi culca la pămînt trei-patru mafioţi. Vezi bine, era un om foarte puternic, iar asta scutea personajul să fie agil sau bine antrenat. În realitate, corpolentul actor care-l juca pe Piedone era mai mult adipos decît musculos şi cred că la filmări, la scenele de acţiune, cerea pauze lungi şi dese, ca să-şi tragă sufletul. Dar ce conta? – puştii înghiţeau hapul, umpleau sălile de cinematograf, şi-şi povesteau extaziaţi, a doua zi la şcoală, fazele de cafteală pe care le văzuseră.

Astăzi, însă, dacă rosteşti numele „Piedone", nu ştiu cîţi îşi mai amintesc de Bud Spencer, dar cu siguranţă toţi se vor gîndi la un anume consilier al primăriei sectorului şase.

Nu ştiu din ce raţiune, cineva a vrut să facă din umilul consilier Cristian Popescu un super-erou. Superman sau Batman nu putea fi pentru că nu-l ajuta fizicul (şi, pe de altă parte, ar fi fost şi destul de dificil să umble pe stradă cu mantie sau mascat), aşa că, dacă tot trebuia să poarte un nume, i-au spus Piedone. Dar masca sau mantia sînt, pînă la urmă, accesorii nesemnificative pentru un astfel de personaj. Cel mai important lucru, fără de care nici un super-erou nu ar exista, este camera de luat vederi. Iar aşa ceva Piedone al nostru are din belşug. Camerele îl însoţesc cuminţi oriunde s-ar duce şi-l filmează din toate poziţiile, ca pe cei din casa *Big Brother*. De altfel, zilele trecute, îl vedeam invitat în studio, la „Salut, Big Brother!" să-şi dea cu părerea despre acest *reality show*. Interesantă punere în abis!

Scurt istoric. Consilierul Cristian Popescu a început prin a fi un obişnuit al jurnalelor televiziunii Prima (iată, Prima, care astăzi găzduieşte *Big Brother*-ul). Fiecare descindere a lui prin pieţe era filmată. I s-a zis Piedone de la bun început şi a trebuit să treacă ceva timp pînă să aflăm că în spatele personajului se afla un anume consilier Cristian Popescu. Aşa cum era şi normal, mitul mediatic a precedat persoana propriu-zisă. Pe de altă parte, cei care s-au ocupat de construirea acestui personaj au realizat un fapt evident: numele lui era destul de banal, iar unui super-erou îi trebuie neapărat un supra-nume. Peter Parker este, de fapt, Spiderman, iar Cristian Popescu – Piedone. Excelentă găselniţă, trebuie s-o recunoaştem! Ce făcea tipul: mergea prin pieţe, răsturna tarabele amărîţilor „care comercializau produsele în condiţii improprii" (şi îi prezenta publicului ca pe nişte afacerişti veroşi) sau mîngîia pe creştet băbuţe neajutorate. Mai mare dragul să te ia un asemenea personaj sub aripa lui încăpătoare... De la comerţul stradal, Piedone şi-a extins apoi raza de acţiune. A ajuns chiar şi prin unele judeţe ale ţării să se intereseze, de exemplu, de soarta unor sînistraţi, victime ale inundaţiilor (ce căuta consilierul bucureştean prin judeţele patriei rămîne, practic, un mister; în realitate, orice dă bine la imagine e binevenit). Apoi Piedone a început să fie preluat, încetîncet, şi de celelalte televiziuni. A devenit un „VIP", a fost invitat în show-uri gen „Academia vedetelor" (şi revistele cu vedete au început să scrie despre el) sau pe la talk-show-uri. Cu ocazia acestora din urmă, ne-am dat seama că omul e destul de cuminţel, că nu vrea să-i supere pe cei mari şi că-şi umflă pieptul numai în faţa plevuştii cu tarabe (ca şi Bud Spencer, el îi bate numai pe cei debili – şi, oricum, trebuie *să pară* că bate, nu să o facă într-adevăr). Pe de altă parte, tot cu ocazia talk-show-urilor, Piedone a dat adevărata măsură a agramatismului său funciar sau a puţinătăţii ideilor care-l vizitează (asta dovedeşte, printre altele, că el, singur, nu ar fi fost în stare să-şi organizeze o campanie publicitară atît de bine articulată).

Acum, Piedone este o vedetă dîmboviţeană în adevăratul sens al cuvîntului (faptul că e cu mult mai vizibil decît şeful său, Dan Darabont, nu trebuie să ne mire deloc). Cei care l-au plămădit îi pregătesc, cu siguranţă, un viitor politic de invidiat. Ai putea zice, însă, că lucrurile n-or să meargă: dacă unui super-erou nu i se cere să deschidă de prea multe ori gura, politicianul tocmai cu ajutorul acestui organ trebuie să-şi facă meseria. În realitate, însă, nu cred că asta va fi o problemă. Nu ar fi primul caz de acest fel... Puştii cu drept de vot vor înghiţi şi de data aceasta hapul şi-şi vor povesti extaziaţi, a doua zi, după ce au fost la urne, fazele mişto cu personajul lor preferat. ▲

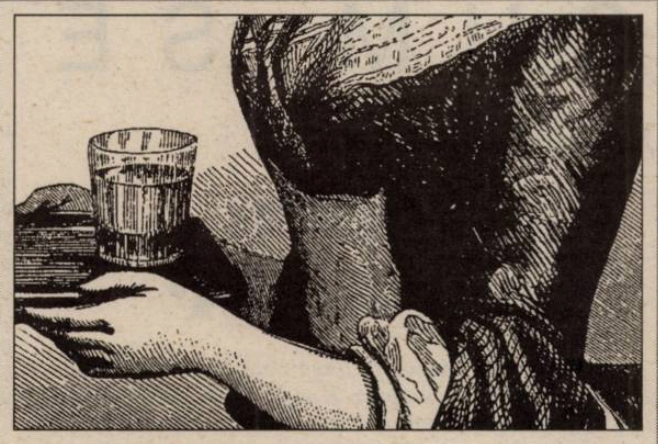

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

O vopsea foarte utilă

1. Vrei să fii informat? Vrei să ştii în permanenţă ce se întîmplă în Irak? Rămîi alături de TVR! Ştiri, reportaje şi comentarii de la reporterii noştri din prima linie a bătăliei pentru Bagdad. Unul în Turcia, altul la Amman şi altul la Washington.

2. Moderator Realitatea TV: „Cum se face că americanii ştiau că la noi e corupţie? Sînt adevărate, domnule Pîrvulescu, afirmaţiile că Statele Unite ne spionează, ca să afle astfel de detalii?". Invitat: „Pentru aşa ceva nu este nevoie să fim spionaţi, situaţia corupţiei e vizibilă pentru oricine vine în România, ca să nu mai vorbim de faptul că ziarele furnizează mereu cazuri ce nu lasă loc la dubii". Moderator: „Am înţeles. Aşadar, Statele Unite se ocupă cu spionajul în România!".

3. Într-un mod foarte raţional, televiziunile au grijă (la solicitarea CNA) să ne atragă atenţia că reclamele au şi prostul obicei să înşele. Te sfătuim, stimate consumator, să pui mîna şi să citeşti prospectul, eticheta, termenul de garanţie. (Şi, în general, să citeşti.) Fiindcă sîntem în epoca vizualului, acest mesaj (peste măsură de complex) este prezentat artistic sub forma altui clip, care durează 30 de secunde. Cît un clip normal de reclamă. Un ţăran cu tendinţe de obezitate se învîrte prin grădină neştiind dacă să mănînce sau nu singura roşie care s-a copt. Muzica e insinuantă, sugerîndu-i probabil actorului că se apropie sfîrşitul filmării. Sau al lumii. În fine, ţăranul se-aşază la masă, privindu-ne cam de sus. Are de ce, în faţa lui se găsesc atît roşia cît şi o bucată de brînză. Dar e tot nelămurit – să le mănînce sau să le vîndă în Piaţa Dorobanţi? Odată stabilite premisele, apare şi forma explicită a mesajului. Pe înţelesul tuturor – cu caractere mici, în continuă mişcare şi clipoceală.

4. Presa (11.04): Armata Română va beneficia în curînd de o vopsea specială care va face ca tancurile, avioanele şi alte echipamente să nu poată fi observate de inamic. Nici cu ochiul liber, nici cu mijloace electrono-optice (?!?). Vopseaua e realizată de cercetătorii români şi a fost deja testată pe diverse obiective civile – case, vile, furturi la drumul mare, găinării. Certificatul de omologare a fost semnat de Parchet.

5. Una caldă, una neagră! Auzind că PD-ul a publicat o carte despre activitatea lor, miniştrii PSD au pus mînă de la mînă şi au publicat un răspuns. Poate cer prea mult, dar aş vrea să văd şi eu tabelul cu donaţii şi semnături, cu dată, ştampilă şi altele. Nu sînt birocrat, dar actul e necesar pentru ca Ministerul de Finanţe să le poată deduce sumele respective la calculul impozitului.

6. Soluţia de mai sus ar trebui să fie aplicată şi în cazul Nicolaescu. Domnul senator (regizor şi scenarist) vrea să meargă în Irak, dar şeful său, Nicolae Văcăroiu, grijuliu cu banul public, spune că n-are de unde să-i plătească diurna. Donaţia ar fi cu atît mai eficientă cu cît senatorii sînt, oricum, mai mulţi decît miniştrii! (Din păcate.) Chestiunea trebuie rezolvată rapid, pînă nu apucă cei din corpul expediţionar românesc să folosească vopseaua de la punctul 4!

7. Corespondenta de război de la Realitatea TV s-a întors vie şi nevătămată din Irak. Bravo ei, felicitări pentru efortul jurnalistic, ca să nu mai vorbesc că a venit şi cu un sac de materiale filmate. Şi totuşi – pe lîngă casetele video, ea a adus şi cîteva suveniruri. Unele benigne, unele aşa-şi-aşa. De exemplu, din casa fostului ministru de Externe Tariq Aziz a luat albumul acestuia cu fotografii. Şi oficiale, şi de familie. Cu sora, cu soţia, cu fiii săi, în copilărie, la maturitate, etc., etc., vă daţi seama. Hmm!

8. La TCM, minisezon de filme din „Swinging Sixties". Am picat exact peste „Blowup" („Explozia", cum s-a tradus la noi, de fapt titlul înseamnă pur şi simplu „Developare"). Văzînd în alt mileniu metafora lui Antonioni, mi-au venit idei. Oare nu seamănă guvernul nostru cu jucătorii de tenis fictiv, din final? Ne duc cu zăhărelul o vreme, după care începem să le dăm înapoi mingile scăpate peste gard. *Turn on, tune in, drop out...*

▲

CUM SE TRĂIEŞTE SUS

Adina POPESCU

Scara spre cer

Blocul se află undeva pe lîngă Sala Palatului, deci în „buricul tîrgului", cum se spune. E un bloc vechi, construit prin anii '30 şi a scăpat ca prin minune de ameninţătoarea bulină roşie, deşi structura sa de rezistenţă e cam şubredă. Are opt etaje şi apartamente mari, spaţioase, cum erau pe timpuri, cu livinguri de douăzeci şi ceva de metri pătraţi. Aici au locuit oameni de afaceri, personalităţi publice, familii de fotbalişti celebri, dar au plecat, pe rînd, de frica Marelui Cutremur. Acum apartamentele sînt, în general, de vînzare, dar nu le cumpără nimeni.

Singura parte a blocului, veşnic animată, unde trăiesc oameni, aparent normal, într-o nepăsare perpetuă faţă de cutremure şi de alte catastrofe care nu privesc viaţa lor de zi cu zi, este podul unde există cîteva mansarde, probabil fostele camere ale servitorilor de odinioară. Pe fiecare uşă a încăperilor de doi metri lăţime şi trei lungime, poţi vedea încă plăcuţele pe care scrie „apartamenul nr...", metoda comuniştilor de împărţire a imobilelor, în timpul naţionalizării.

Podul, în sine, este un univers, o lume ruptă de realitate, de forfota, de jos, a străzii, de vastele apartamente goale, aflate la numai cîţiva metri dedesubt, iar spaţiul are o magie proprie, căci cei care vin, se mută acolo temporar, în speranţa că-şi vor găsi curînd altceva mai bun, dar anii trec şi nu mai pleacă, îşi formează obiceiuri şi tabieturi legate de lumea lor, formează o mică comunitate suspendată undeva, între cer şi pămînt.

Drumul spre... şi „sufrageria" din uscător

Ca să ajungi la mansarde, trebuie să urci mai întîi cu liftul, pînă la ultimul etaj al blocului, apoi cîteva trepte ale unei scări metalice, pînă la o fereastră al cărei geam nu mai există demult. Te strecori prin fereastră într-o încăpere lungă, un fel de hol prăfuit unde se află depozitate diverse obiecte, dulapuri fără uşi şi sertare, fotolii cu arcurile scoase, biciclete stricate. De aici, te caţeri pe încă o scară, de tipul celor de incendiu, sprijinită de unul dintre pereţii holului şi descoperi o uşă scundă, te apleci ca să nu dai cu capul, intri şi te pomeneşti în pod.

„E de belea cu scara asta!", comentează Leo, unul dintre locatari. „Dacă eşti treaz o mai urci cum o mai urci, da' dacă eşti mangă e de rău! Io de două ori era să-mi rup gîtu', noroc că există dumnezeu' beţivilor şi d'asta n-am păţit nimica pînă acuma!".

În apropierea uşii, pe tavan, se află un chepeng care stă mai mult deschis ca să se aerisească holul-depozit. Prin chepeng se vede cerul.

Podul ţi se pare mare cît o hală, nici nu-i vezi capătul, însă e doar o iluzie, din cauzei luminii slabe, a becurilor din tavan. De-o parte şi de alta, uşile „apartamentelor", apoi singura toaletă unde de obicei e o mică coadă de vreo două, trei persoane, ca şi la fostul spălător, transformat în cabină de duş ascunsă privirilor indiscrete de o perdea din muşama; auzi melodia fluierată de cel care se află sub jetul de apă ce tîşneşte dintr-un furtun, apoi o voce a altcuiva pe care nu-l vezi, e dincolo de unul dintre pereţii subţiri, aproape ca paravanele din hîrtie ale caselor tradiţionale japoneze: „Mişa, fi tu al dracu' să fii! Iar stai cîte o oră, de se duce toată apa caldă!", după care vocea lui Mişa, din spatele perdelei: „Care paştele mă-sii a înfundat iar canalu'? Uite numa' resturi de ciorbă pe aicea, roşii, morcovi... v-am mai zis să nu mai aruncaţi ciorba la canal, aruncaţi-o şi voi la vece!".

Mai departe, lîngă cabina de duş, uscătorul, un soi de cuşcă din şipci de lemn. Aici şi-au amenajat cele două familii o mică „sufragerie": masă, scaune, un raft cu pahare şi cu căni, un reşou pentru cafea sau ceai, iarna, pentru vin fiert. Cei patru stau toată ziua la masă şi sporovăiesc, citesc ziarele cu voce tare, cele două fete îşi fac una alteia teste din revistele pentru femei sau joacă cărţi cu toţii, partîde interminabile de whist sau de renz. Cîteodată se îmbată împreună, dar numai de sărbători sau de ziua cuiva sau la vreun salariu. „De Crăciun aicea facem bradu' pentru că e mai mult spaţiu", spune Miruna, una dintre soţii. „Ne dăm cadourile, facem masă festivă, dar fără lumînările că se aprinde lemnu' ăsta din prima! Am mai fost şi pe la ţară, la ai mei, da' acuma nu ne mai ducem pen'că soţul meu nu se înţelege bine cu tata; l-a pus într-o iarnă să taie el porcu' că doar d'aia e bărbat, zicea tata! Soţu' n-a vrut că îi era milă de porc şi de atunci nu ne-am mai dus, ne trimit ei pachet şi stăm acasă de Crăciun!"

Orice vizitator cum intră în pod dă cu nasul de ei care îşi pierd timpul la masa din „sufragerie" şi e nevoit să spună „Salut!", iar ei răspund veseli, în cor: „Salut!". Cînd pleacă, trece din nou pe lîngă ei şi iar „salut!", „salut!".

În rest, mai sînt doar camerele în care încap, de regulă, un pat, o noptieră sau o masă mică şi un scaun. Hainele şi obiectele casnice se ţin de obicei sub pat, în diverse genţi sau rucsace, pe parcă toată lumea ar fi, în fiecare moment al zilei, pe picior de plecare. „Din cauza lipsei de spaţiu, am amenajat noi locu' ăla la uscător!", povesteşte Alex, soţul Mirunei. „Nu poţi să vii acasă, să deschizi uşa şi să te arunci direct în pat!". Mai spune că el unul este convis că micul lor colţ de şuetă nu deranjează pe nimeni şi că ei se comportă cît se poate de civilizat, căci „aşa e cînd stai la comun, ce să-i faci?"

Leo, Mişa, cele două familii, "ţiganca" şi bătrînul criminal

Leo s-a mutat în mansardă în primul an de facultate, Imagine de film. Între timp a terminat şcoala, s-a apucat zdravăn de băut şi n-a mai plecat în altă parte. „Cred că prin anu' doi am început să beau ca lumea! Înainte o bere, două, mi-erau suficiente ca să mă simt bine, dup'aia am trecut pe vodcă, iar acu' numai vodcă beau, cam o sticlă jumate pe zi!".

Prin anul trei un prieten i-a pus o „pilă" la o televiziune şi s-a angajat ca operator. „Cîştigam o groază de bani!", îşi aminteşte el. „Cum luam leafa cum o beam în două zile, făceam cinste la toată lumea, dădeam de băut prin baruri şi la prieteni şi la necunoscuţi!". După şase luni, a primit un „avertisment" pentru că a venit beat la o filmare, iar după încă două luni a fost dat afară pe motiv că-i tremurau mîinile. Acum nu-i angajat nicăieri, dar noroc cu foştii lui colegi de şcoală care-i mai „paseză" cîte o nuntă sau cîte un botez!

Toată lumea îl place pe Leo, pentru că e un beţiv simpatic, nu devine violent, nu face scandal. De fiecare dată, cînd apare prin pod cîte o fată necunoscută, începe să-i facă curte: „Dumnezeule! Eşti cea mai frumoasă femeie pe care am văzut-o vreodată! Îmi dai voie să-ţi fac o fotografie?". Dispare pentru o clipă în mansarda lui şi apare cu aparatul foto; o pozează pe fată din toate poziţiile în timp ce-i şopteşte că s-a îndrăgostit de ea din prima clipă şi, astfel, Leo are pereţii cămăruţei lui tapetaţi cu portrete de femei.

Perete în perete cu Leo, stă Mişa un basarabean care a terminat Conservatorul. E un tip mic de statură, blond, foarte slab, puţin comunicativ, tace aproape tot timpul. Vecinii îl bîrfesc fără răutate, tocmai pentru că nu ştiu mai nimic despre el. „Mi-a spus odată că vrea să plece din ţară, în Austria, mi se pare. L-am întrebat din ce-o să trăiască acolo şi mi-a răspuns că o să cînte pe stradă şi prin parcuri şi o să cîştige bani. Io nu cred că e în stare de aşa ceva, mi se pare prea timid pentru treaba asta!", spune Miruna. Totuşi, Mişa vine acasă însoţit de fiecare dată de o altă fată pe care el susţine că le „meditează". Acesta a devenit principalul motiv al mişto-urilor pe seama lui Mişa; ceilalţi îl strigă mai mereu cu „măi, nebunaticule!" sau cu „fluturaşule!", iar Mişa nu spune nimic, le aruncă doar cîte o privire opacă.

Odată, Leo l-a pîndit la duş ca să confirme vecinilor mitul virilităţii basarabeanului, iar Mişa l-a văzut şi s-a supărat rău, i-a tras lui Leo un pumn, Leo, fiind beat, ca de obicei, a căzut, s-a lovit cu capul de ciment... în fine, a fost un mic scandal, dar treburile s-au calmat repede.

Cele două familii seamănă foarte mult între ele, aş zice că sînt aproape identice. Femeile, Miruna şi Oana sînt amîndouă blonduţe şi palide, de parcă ar fi surori. Muncesc, una casieră la un supermarket, alta la o fabrică de pantofi. Soţii lor, Alex şi Dragoş, sînt înalţi, slabi şi bruneţi, amîndoi şomeri, oficial, dar învîrt mici afaceri, cumpără şi vînd dintr-o parte într-alta. Îşi petrec majoritatea timpului împreună, toţi patru, doar cîteodată bărbaţii merg doar ei doi, singuri, la bere, la o terasă de pe lîngă Cişmigiu, iar „fetele" doar ele două, singure, la piaţă. Ambele familii îşi doresc mult cîte un copil, dar, din lipsa de spaţiu nu-şi permit să-l aibă. Dacă ai spirit de observaţie, poţi descoperi la răstimpuri, în coşul de gunoi de la toaleta comună cîte un test de sarcină cu două liniuţe roşii. Urmează o perioadă tristă, în care se plînge şi se vorbeşte mult, după care brusc lucrurile revin la normal ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

În orice comunitate trebuie să existe un leader, aşa că „şefa" neoficială a podului a fost declarată Viorica, „ţiganca", cum i se spune în şoaptă. Nu se ştie exact dacă e chiar ţigancă, dar i se zice aşa din cauza tenului negricios. Este cea mai „avută" persoană din pod, pentru că şi-a închiriat două mansarde pe care le-a unit şi le-a transformat într-un mic apartament. Are covoraşe, carpete pe pereţi, tablouri cu pisici, o canapea care se întinde, nu un simplu pat şi, cel mai important, are toaleta sa personală! Nimeni nu ştie cu ce se ocupă şi de unde are bani, pentru că stă mai toată ziua pe acasă. Are în jur de patruzeci de ani şi n-a fost văzută niciodată cu nici un bărbat. Ea este cea care ia deciziile majore cum ar fi „hai să strîngem bani ca să cumpărăm alte becuri pentru hol!" sau „avem nevoie de o mătură nouă şi de o găleată!", ea este cea care impune interdicţii: „Mişa nu mai scîrţîi cu vioara aia a ta după doispe noaptea că nu putem să dormim!" sau „Miruno, dacă vreţi să vă luaţi cîine, mutaţi-vă la casă cu curte!" sau „Nu mai lipiţi afişe şi poze la spălător! Ce, n-aveţi destul loc pe pereţii camerelor voastre?!". Viorica nu e nici iubită nici urîtă, e doar aşa cum trebuie să fie.

În sfîrşit, ultimul chiriaş al podului e un bătrîn de şaptezeci şi ceva de ani care a stat mult timp la puşcărie. „Şi-a omorît nevasta!", povesteşte Oana, aruncînd priviri speriate spre uşa moşului care e tot timpul baricadată cu tot felul de lăzi şi de drugi din fier. „Zece lovituri de cuţit a băgat în ea! Nu-i în toate minţile!".

Bătrînul iese foarte rar din camera lui, uneori nu mai dă nici un semn de viaţă cu săptămînile, iar ceilalţi se întreabă dacă nu cumva o fi murit, adulmecă prin preajma uşii ca să vadă dacă nu cumva miroase a hoit. Uneori se mai aud zgomote stranii de acolo: lovituri repetate ca de ciocan şi o tuse ca un horcăit. Prezenţa moşului tulbură viaţa paşnică din pod. Unii presupun că el construieşte în mansarda sa o maşinărie ciudată şi sînt intrigaţi, alţii cred că îşi bate cuie în cap, ca la pîrnaie, iar cele două femei sînt speriate de-a binelea. „De fiecare dată cînd fac duş, mă gîndesc că mă aşteaptă undeva, după perdea, cu un cuţit în mînă. Mă simt ca în filmele de groază!", zice Miruna.

Totuşi, bătrînul n-a făcut pînă acum nici un rău nimănui, doar cîteodată cînd se mai organizează cîte un soi pe petrecere pe hol sau în sufrageria improvizată şi e mai multă gălăgie, ba chiar şi muzică, deschide uşor uşa şi pîndeşte din spatele ei, iar ochii lui sclipesc în întuneric. Atunci le trece la toţi cheful de distracţie.

Acţiunea: „toaleta" şi imnurile de slavă

În pod apar foarte rar conflicte între chiriaşi, fiecare încercînd să-i accepte pe ceilalţi şi să nu-i deranjeze cu nimic. Una dintre puţinele probleme este curăţenia la toaletă care se face cu rîndul, fiecare cîte o săptămînă. Leo nu suportă mirosul, „cred că-i din cauza ficatului care-i pe ducă!", rîde el, iar Mişa şi-a cumpărat o pereche de mănuşi din cauciuc cu care face treabă. Pe moş nu-l vezi aproape niciodată la coadă la WC şi toţi se întreabă scîrbiţi unde îşi face nevoile, „probabil că în mansarda aia a lui mizerabilă!", îşi dă cu părerea Oana. Cîteodată unii dintre locatari îşi neglijează aceste îndatoriri impuse şi atunci se iscă cearta.

Viorica a venit cu ideea să pună toţi ban de la ban şi s-o angajeze pe femeia de serviciu a blocului. Toţi au fost de acord dar, la scurt timp, au început să regrete. Femeia respectivă era pocăită şi în timp ce făcea curat, cînta, cu o voce subţirică şi tremurată, dar suficient de puternică ca să devină „îngrozitor de enervantă" imnuri de mărire şi de slavă. Mai mult decît atît, a încercat să-i îndoape pe locatari cu „hrana sufletului", pînă cînd acestora le-a pierit de tot pofta de orice fel de mîncare. Avea tot timpul în buzunarul halatului ei albastru un radio portabil pe frecvenţa postului „Vocea credinţei" şi, încă din prima zi de lucru, a început să împartă nişte broşurele colorate despre viaţa de apoi care s-au transformat cu timpul în hîrtie igienă, pentru perioadele de criză. Leo a fost primul care a încercat s-o potolească şi să-i taie elanul depus în eforturile sale de „salvare a păcătoşilor": „Mai, lasă-ne, femeie, cu Iadul tău! Nu vezi cît de aproape de cer locuim noi aicea!". Femeia nu s-a lăsat şi a început să-i turuie cum că a auzit ea despre el că e un beţiv notoriu şi că „băutura e de la diavol, nu de la Dumnezeu! Vai şi amar de sufletul tău, creştine!". Leo n-a mai băgat-o în seamă, ceilalţi chiriaşi urmîndu-i exemplul şi ignorînd-o total, iar ea, într-o disperare de cauză, a început să ciocăne zilnic la uşa fostului criminal şi să-i strige: „Primeşte solii Celui de Sus, căci altfel vei muri în păcat şi în întuneric!". Desigur, nu i-a deschis niciodată nimeni, dar ea a continuat să-şi reverse „mila cerească" pe o uşă baricadată cu drugi din fier.

Porumbeii

Dimineaţa, la prima oră, se trezesc aproape toţi locatarii podului şi, pentru că, cum am mai zis, pereţii sunt foarte subţiri, se aude totul, dar, odată cu scurgerea timpului, micile tabieturi matinale ale fiecăruia au intrat în normalitate: din mansarda lui Leo se aud o tuse tabacică şi cîteva icnete, de parcă i-ar veni să verse, apoi gîlgîitul unui lichid dintr-o sticlă în pahar, Mişa scîrţîie cîteva acorduri plictisite la vioară, Miruna şi Alex se ciondănesc din cauza banilor pe care şi-i numără şi realizează că nu le ajung şi că trebuie să se împrumute iarăşi, „de unde să se mai împrumute pînă la leafă sau pînă cînd vor da lovitura sau...?", Oana şi Dragoş fac dragoste, sau... Miruna şi Alex fac dragoste, iar Oana şi Dragoş se ceartă din cauza banilor, Viorica deretică prin casă, scutură covoare şi carpete, moşul îşi bate cuie în pereţi sau în cap, iar femeia de serviciu începe să-i cînte lui Isus.

Apoi vin porumbeii, căci am uitat să vă spun, că blocul respectiv e preferatul porumbeilor din zonă. Vin foarte mulţi, uneori chiar stoluri întregi şi se aşează pe pervazul ferestrelor înguste ale mansardelor şi lovesc cu ciocurile în geamuri. Toţi, poate chiar şi bătrînul singuratic, deschid ferestrele şi le aruncă firimituri de pîine. Porumbeii se agită, se bat între ei pentru fiecare firimitură, mănîncă, apoi îşi iau zborul şi pleacă. ▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Déjà vu

Cînd am auzit că România a trimis un prim avion cu ajutoare umanitare spre Irak m-a lovit brusc un val de aduceri aminte. Se îngrămădeau să iasă la lumină, din Dumnezeu ştie ce unghere ale minţii, imagini vechi, de acum treisprezece ani, cu un fel de văr îndepărtat din partea mamei, fost cascador, actualmente funcţionar prin aparatul guvernamental, descărcînd în curtea bunicii baloţi de păturI, haine de piele şi alte „ajutoare". Lucruri destinate, în principiu, tuturor românilor, dar pe care puseseră mîna doar cîţiva băieţi descurcăreţi sau trimişi la înaintare. Ajutoarele descărcate în bătătură n-au zăbovit mult timp acolo. Într-o zi sau poate noapte au dispărut încărcate în alte maşini şi nu mai ştiu ce s-a întîmplat cu ele, dar am citit mai tîrziu anchete jurnalistice despre felul în care unii au făcut afaceri bune în primele zile ale Revoluţiei din deturnarea ajutoarelor umanitare.

Nu vreau să recurg la comparaţia deja comună dintre România lui 1989 şi Irakul anului 2003. Poate întîmplările viitorului se vor derula altfel în tărîmul celor o mie şi una de nopţi, dar cîteva lucruri parcă e imposibil să nu se repete.

Dincolo de febra ajutoarelor umanitare va urma şi la ei – dacă nu cumva a şi început – momentul de glorie al disidenţilor. Mai mari, mai mici, veniţi din exil sau apăruţi chiar din rîndurile fostului partid unic. E vremea idealiştilor şi a marilor speranţe. Se vor da lupte crunte pentru putere şi bani mulţi pentru democratizare. Anonimii vor prinde alură de persoane publice în vreme ce figurile prăfuite şi supra-expuse ale vechiului regim vor cădea în dizgraţie sau uitare. E adevărat, nu pentru mult timp. Unii dintre activişti, „recuperabili", vor încerca haina democraţiei şi, dacă nu-i strînge foarte tare, vor deveni peste ani stîlpii financiari şi politici ai noii orînduiri. De aici încolo, nu trebuie să fii nici mama Omida, nici Alvin Toffler ca să găseşti urme din ce va să fie destinul „românesc" al societăţii irakiene: alegeri pătimaşe, lupte de stradă, încercări de lovituri de stat, palate ale lui Saddam ocupate de emanaţi, unul-două jocuri de tip Caritas şi, peste doar cîţiva ani, o ceată din ce în ce mai numeroasă de nostalgici care, oftînd sau blestemînd, va rosti în cor echivalentul în limba arabă al celebrului „Înainte era mai bine!".

E adevărat, Irak nu e România, Orientul Mijlociu nu e Europa de Est şi un război nu e totuna cu o revoluţie. Dar hoţia, deruta, prostia şi corupţia sînt de găsit peste tot. Ca să nu mai vorbim de foamea de bani, ori de foamea propriu-zisă.

Aşa stînd lucrurile, parcă văd deja un copil irakian învîrtindu-se nedumerit printre ajutoarele umanitare descărcate de-a valma de o rudă îndepărtată, fără să înţeleagă cum stau lucrurile decît mulţi ani mai tîrziu. Prea tîrziu.

P.S. Pariez că peste zece ani toţi jefuitorii palatelor lui Saddam vor povesti la televiziune faptele lor eroice din lupta pentru înlăturarea dictatorului, iar bătrînul irakian doborîtor de avioane americane cu praştia va fi invitatul permanent al emisiunilor TV realizate de un celebru poet de curte. ▲

DE DIMINEAŢA PÎNĂ SEARA, OUĂLE SE DAU PESTE CAP DE CEL PUŢIN 25 DE ORI

● Aflăm din *Realitatea românească* (20 aprilie) că „De dimineaţa pînă seara, credincioşii îşi aşteaptă rîndul sub patrafirul preotului pentru a-şi spune păcatele săvîrşite la îndemnul celui rău." Îi şi vezi pe credincioşii patriei aşteptînd, cuminţi, sub nişte corturi imense ce pornesc de la brîul preoţilor. Jurnaliştii români, chiar cînd scriu cu picioarele, creează imagini interesante. (**C. P.-B.**)

● O mostră de kitsch pascal într-un oficiu poştal: dintre multele felicitări scoase la vînzare în preajma Paştelui, mi-a sărit în ochi una pe care se vedea, într-un oval negru închipuind un ou, o cruce alcătuită din 36 de ouă roşii. Mai lipsea (fie-mi îngăduită o părere de profan) un Crist de cozonac răstignit pe ea. (**D. S.**)

● Pe bulevard, aproape de Universitate. Aud în spatele meu: „Cum a zis, mă? Ouăle, ouălele...? Ouălelor...?" Dacă-mi spuneţi că vorbeau despre Paşti, înghit toate *ouălelele!* Inclusiv alea din vocabular... (**a. l. ş.**)

● În centrul Bucureştiului am văzut o mare reclamă la Citroën: „Viaţa e frumoasă!". Numai că imaginea cu multe maşinuţe roşii, cu uşile deschise, plutind printre norişori albi pe un mare cer albastru, mie mi-a sugerat mai degrabă frumuseţea vieţii de apoi. Mi-am zis că oi fi prea chiţibuşar. Numai că, la cîteva sute de metri mai încolo, am văzut altă reclamă la o altă maşină, Toyota de data asta, în care imaginea era a unei maşini cu roţile în sus, iar textul zicea ceva de „7 euro pe zi" şi „Ne dăm peste cap pentru tine!". Mi-am zis că, totuşi, ceva nu e în regulă cu maşinile astea. (**A. M.**)

● Într-un admirabil de dezinvolt „show" la Tucă, Florin Piersic jr. a mărturisit că a văzut la viaţa lui *All that jazz* de cel puţin 25 de ori. Un salut entuziast din partea unuia care a văzut filmul lui Bob Fosse de exact 26 de ori şi jumătate. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

A APĂRUT, ÎN SFÎRŞIT, UN MOMENT DE CÎRJE ŞI BIBEROANE: AR FI CAZUL SĂ SE DEA CUVÎNTUL CELOR CARE SE BUCURĂ DE DISPARIŢIA TREZIRII

● La *Big Brother* a apărut, în sfîrşit, un moment de umanitate, tocmai după ce ne pierdusem orice speranţă – de cînd cu voturile pro şi contra îndepărtării din casă a căţelușei Tesa, devenită problemă esenţială: concurenţii din echipa cîştigătoare a concursului radiofonic au transmis mesaje şi pentru cei din echipa adversă. Cînd Big Brother i-a sancţionat pentru încălcarea regulilor, majorităţii concurenţilor nu le-a păsat, fiind gata chiar să renunţe la mîncare. A fost singurul moment cînd am sperat că vor ieşi din experiment. (**I. P.**)

● În atenţia guvernului şi chiar a poporului român: la Hong-Kong (oraş cu 7 milioane de locuitori), în ziua consacrată spălării tuturor imobilelor şi străzilor pentru a combate epidemia de pneumonie atipică, ministrul Sănătăţii a făcut şmotru cot la cot cu toţi cetăţenii. La Beijing a fost demis ministrul chinez al Sănătăţii, dar şi primarul Capitalei, pentru că nu au dat atenţia cuvenită primelor simptome ale aceleiaşi epidemii. În aceleaşi zile, la Bagdad, hoţii care au jefuit tot ce se putea jefui – de la banii din bănci pînă la vaze cu flori din plastic – s-au speriat de blestemul imamilor şi au început să aducă şi să depună, în curţile moscheilor, mii şi mii de obiecte, de la computere, medicamente, fotolii pînă la cîrje şi biberoane. (**R. C.**)

● Personal, n-am nimic împotriva taxei generale pentru posturile publice de radio şi televiziune, sensibilă fiind la multitudinea de argumente etalate de Radio România Actualităţi: oameni politici, feţe bisericeşti, artişti, reprezentanţi ai instituţiilor internaţionale pledează minute în şir, în fiecare dimineaţă, pentru firescul şi larga ei răspîndire. Dar dacă Radio România vrea să ne convingă că şi-a însuşit într-adevăr standardele unui serviciu public, ar fi cazul să dea cuvîntul şi celor care sînt împotriva ei. Prin omisiune, argumentele lor devin foarte convingătoare. (**M. B.**)

● Evoluţii de ultimă oră în gîndirea postmodernă: preşedintele Bush declară că nu-l îngrijorează manifestaţiile antiamericane din Irak, „ele fiind un semn al libertăţii regăsite". Cancelarul Schröder „regretă profund exagerările" din comentariile recente privitoare la politica americană şi se bucură de dispariţia a încă unei dictaturi. Un soldat din celebra Gardă Republicană fidelă lui Saddam Hussein recunoaşte că dezertînd şi dînd bir cu fugiţii nu a încercat „nici o ruşine, fiindcă mi s-a făcut frică". Papa Ioan Paul al II-lea cere celor care l-au văzut şi l-au auzit în predica sa de Paşte – indulgenţă. (**R. C.**)

● De nedescris figura lui Dan Bordeianu (dimineaţa, înaintea *Ştirilor PRO TV)* după vizionarea materialului în care elevii de la o şcoală din România declarau – mîndri de ei, sărăcuţii... – că încep orele, de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni, intonînd imnul, spunînd rugăciuni şi făcînd gimnastica de trezire! Dar

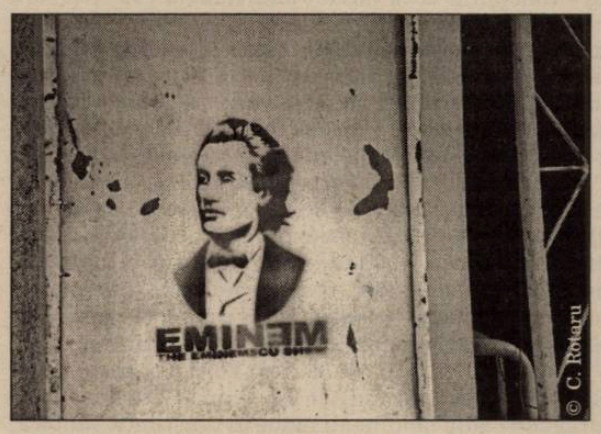

© C. Rotaru

în ce ordine? Precizarea e foarte importantă totuşi, nu? (**a. l. ş.**)

DORMI LINIŞTIT, VIAŢA E FRUMOASĂ ŞI ÎŢI POŢI PERMITE ORICE ÎN LUMEA NOASTRĂ DE PLĂCERI ORIZONTALE ŞI VERTICALE

● Ca şi săptămîna trecută, tot ceva din *Opinia studenţească* (şi ieşeană, nr. 160, 14 apr. a.c.): aflăm, bunăoară, că, în particular, bojdeuca lui Ion Creangă, din dealul Sărăriei, este păzită de cîinele roşcat Guluţă şi că, în general, România este păzită de avioanele NATO; titlul ediţiei: *Dormi liniştit! Hercules zboară peste tine.* (**A. C.**)

● Stau şi mă gîndesc: dacă guvernul spune că fiecare firmă trebuie să plătească taxa TV, asta înseamnă că guvernul e de părere că românii nu prea muncesc la locul de muncă. Şi viaţa e frumoasă: la locul de muncă ne uităm la televizor. Cum să nu fii obosit?! (**C. G.**)

● Flyer publicitar pentru Economat sector 5: „Aici îţi poţi permite orice!". Nu se înţelege, din acest slogan ambiguu, dacă magazinul are un public-ţintă format din oameni săraci sau din mitocani. (**M. M.**)

● Au adus lumii noastre ceva nou şi uneori util, şi-au petrecut viaţa îmbrăţişînd cu fervoare o idee. Pe mulţi dintre ei nu-i ştim şi doar întîmplarea ne scoate numele lor în cale. O asemenea întîmplare a fost, pentru mine, un anunţ umanitar din ziarul *Ziua* de miercuri, 16 aprilie 2003: *„În vederea eternizării memoriei dr. ing. Varadi Ernest, inventatorul uleiului polar, cunoscuţii şi colaboratorii sînt rugaţi să contacteze Fundaţia".* Fie ca aceste rînduri să eternizeze, în felul lor, memoria inventatorului uleiului polar. (**D. S.**)

● Marţi, la *Rondul de dimineaţă,* Dan C. Mihăilescu le explică tinerilor săi interlocutori actuali şi potenţiali cum (nu) este „prizat Cezar Petrescu în manuale". Cum junii duc dosul mîinii la nară spre a priza în sens literal, criticul comută spre zone inaccesibile junilor: „Cel mai mult îmi place să mă plimb desculţ prin casă, ascultînd Bach". Ehe, plăceri interzise... (**S. S.**)

● Un anunţ din *Libertatea* de vineri, 18 aprilie 2003 mi-a readus în minte o întrebare care se punea cîndva prin gazete şi reviste: *„Ce carte aţi lua cu dvs. pe o insulă pustie?"* (în viziunea celor care puneau întrebarea, insula pustie fiind pesemne un fel de Eden al lecturii). Iată anunţul, apărut la rubrica „Vînzări diverse": *„Vitrine frigorifice orizontale şi verticale, rafturi frigorifice, lăzi şi insule frigorifice".* Întrebare: ce carte aţi lua cu dvs. pe o insulă frigorifică? (**D. S.**)

Carol CĂPIȚĂ

Dracul şi puntea

– sau armonia dintre capră şi varză –

Nu este uşor să încerci o privire asupra alianţelor pe care românii (sau alţi locuitori ai acestor meleaguri) le-au încheiat de-a lungul timpului, iar aceasta din mai multe motive. În primul rînd, datorită faptului că alianţa – ca semn al contactului cu străinul – este continuarea logică a unui loc comun, acela al ospitalităţii. A critica politica de alianţe romîneşti seamănă cu punerea sub semnul întrebării a uneia din calităţile prin intermediul căreia se definesc românii pe ei înşişi. Apoi, pentru că există evoluţii în timp ale conceptului de alianţă. De la alianţele dacilor pînă la tratatele medievale, de la acordurile între marile puteri din secolul al XIX-lea pînă la valorile promovate de tratatele de după cel de al doilea război mondial, modul prin care cei ce iau decizii au perceput acest ingredient necesar al politicii coerente s-a schimbat de nenumărate ori. În sfîrşit, încărcătura morală a actului politic pe care îl reprezintă o alianţă. Rămîne o întrebare constantă dacă morala individuală este cea care trebuie să ghideze opţiunile politicianului sau dacă există o moralitate specială a opţiunii politice, căci dincolo de răspunderea dureroasă a celui ce ia decizii în numele altora (sper că este vorba de răspundere), există şi răspunderea faţă de un ideal asumat (şi care, cred eu, trebuie formulat în termeni general umani).

Cîteva sînt momentele semnificative pe care vreau să le sugerez pentru a preciza ipoteza că alianţele stabilite de locuitorii acestei guri de plai au balansat între alianţe perdante şi alianţe trădate. Nu sînt toate momentele reprezentative, dar, credem noi, sînt importante din perspectiva sensibilităţii contemporane (şi nu numai a dăscălimii apropiate de nenea Caţavencu).

În primul rînd, lumea dacică. Folclorul pseudo-cultural creat de manualele de istorie din perioada naţional-comunismului au indus în conştiinţa multora, care nu au avut timpul sau interesul să zăbovească mai mult şi mai lucid asupra acestei probleme, ideea că sistemul de alianţe al căpeteniilor dacice a fost dacă nu neapărat reuşit, măcar unul care sublinia autoritatea acestora în regiune. Ce păcat că alianţele acestea au fost mai degrabă conjuncturale şi – cel puţin în cazul relaţiilor cu romanii – perdante. Se pare că Burebista s-a aliat cu Pompei, înfrînt de Caesar, iar unul din urmaşii săi cu Antonius, zdrobit la rîndul său de Octavianus. Cît despre înţelegerile încheiate cu triburile aflate în afara Imperiului Roman, ele au fost mai degrabă înţelegeri pentru raiduri împotriva provinciilor imperiale; alianţele defensive nu au rezistat, situaţie care pare să fie demonstrată de prăbuşirea rapidă a acestora în faţa profesionalismului militarilor romani (sună cunoscut, nu?) puşi să elimine zavera de la graniţe.

Mai tîrziu, mult mai tîrziu, alianţele române vor fi la fel de ineficace. Chiar dacă luăm în considerare paradigmele diplomaţiei din acea epocă (de pildă, dreptul lanciei avea aceiaşi greutate ca şi, mai înainte, *Instituţiile* lui Gaius), cred că ne aflăm în faţa unei diplomaţii sublime, dar care suferea de o acută ineficacitate. Tot vulgata naţional-comunistă a indus o sintagmă nefericită sau doar inabilă, aceea a „frontului anti-otoman al celor trei Ţări Româneşti". Ce păcat că luptele dintre aceste trei state (nu toate trei „româneşti", în orice caz nu erau româneşti în sensul politicii epocii) au fost la fel de frecvente ca cele dintre acestea şi otomani. Ne putem gîndi că boierii munteni, dependenţi de veniturile realizate din schimbul efectuat prin portul Brăilei, nu au fost entuziasmaţi de arderea oraşului de către Ştefan cel Mare, iar unele documente ale epocii descriu cu vivacitate starea de spirit opusă sfîntului libertin de la Suceava. Înaintea lui, să ne reamintim, Iancu de Hunedoara s-a simţit mai în siguranţă atunci cînd alianţa era semnată de un domnitor impus de el însuşi pe tronul Munteniei sau al Moldovei.

Această lume a suveranului care stabilea alianţe în funcţie de interesele casei sale dispare odată cu războiul de 30 de ani şi cu textele lui Grotius. Lumea de după 1648 este mult mai pragmatică, poate şi datorită profesionalizării măcelului şi a distrugerii. Cetăţenii ca soldaţi şi ca producători de suport material al deciziei politice devin prea importanţi, iar *raison d'état* devine etalonul unei diplomaţii mai înclinată spre constanţă şi predictibilitate. Schimbările sînt evidente în secolul care desparte pacea de la Utrecht (1713) de Congresul de la Viena (1815).

Valorile se schimbă, dar impulsul fundamental, al încrederii, rămîne acelaşi.

Românii, spirit creator stimulat de vecinii mai puternici, au reuşit să inoveze de o aşa manieră încît, pentru a parafraza o altă formulă stranie, au reuşit, nu doar să „pună Europa în faţa faptului împlinit", ci să o şi lase cu gura căscată. Este o nouă notă adusă diplomaţiei româneşti. Ignorarea, cu ajutorul ambiguităţilor unor texte internaţionale, a deciziilor luate de marile puteri, lăudabilă în sine, a ridicat mereu semne de întrebare cu privire la măsura în care România este guvernabilă (Carol I a avut la un moment dat astfel de dubii). Constanţa a fost caracterul aproape naiv al unor alianţe. La 1877, guvernul român a semnat un acord cu Imperiul ţarist cu privire la trecerea Dunării, condiţionată de respectarea integrităţii teritoriale a României (şi a oraşelor sale, dimpreună cu moralitatea unor doamne din protipendadă). Ce păcat că la acea dată România nu era subiect de drept internaţional; independenţa, pentru a fi un statut legitim, trebuia să capete recunoaştere internaţională, ceea ce s-a întîmplat abia la 1878.

Situaţia din secolul care tocmai a trecut este, poate, ceva mai limpede. România a intrat în cele două războaie mondiale ca parte a unei alianţe, dar a ieşit din acestea fiind de partea cealaltă a baricadei. Trebuie să recunoaştem, însă, că România s-a aflat şi continuă să se afle într-o lume mai largă în care este foarte posibil ca raţionamentele ţesute pe urzeală dîmboviţeană să nu fie deloc importante. Faptul că schimbarea alianţelor a fost, măcar în unele momente, singura soluţie pentru menţinerea subiectului de drept internaţional numit România este, credem noi, un argument în favoarea renunţării la perspective extreme.

Desigur, pentru toate acestea există explicaţii. Situaţia de moment, datul geopolitic, evoluţia statelor europene, realismul politic, priorităţile politice şi sensibilităţile populaţiei ş.c.l., dar cred că, de fapt, ne confundăm cu trei probleme care sînt mai degrabă independente.

1. O alianţă reprezintă, dincolo de dimensiunea instrumentală, aderarea la un set de valori. Acestea se schimbă de-a lungul timpului, dar impulsul fundamental, acela al acordului şi al încrederii, rămîne acelaşi. Adevărat, românii au o experienţă istorică neplăcută, marcată de abuzuri şi eşecuri usturătoare. Dar statutul de victimă nu poate elimina propria culpabilitate. Cazul celui de-al doilea război balcanic, cînd România a atacat neprovocat Bulgaria, este semnificativ, căci România se angajase să păstreze neutralitatea. La fel, atacul împotriva URSS a fost, tehnic vorbind, o agresiune ce pornea din păguboasa naivitate politică a generalui Antonescu (România a cedat fără luptă pămînturile sale, în timp ce Finlanda, mult mai mică, s-a bătut cu dinţii şi cu schiorii şi a avut ceva succes împotriva lui Stalin).

2. Mai gravă este percepţia comună despre diplomaţia românească, în condiţiile în care se ignoră particularităţile epocilor istorice. Transferul valorilor şi a conceptelor moderne într-o lume care habar nu avea de ele poate duce la interpretări riscante sau elegant manipulative (şi acum stau să mă gîndesc dacă Mihai Viteazul se gîndea la unirea românilor sau, ceea ce este mai probabil, profita de statutul său de subordonat al lui Rudolf al II-lea pentru a crea o uniune dinastică în favoarea familiei sale).

3. În sfîrşit, reflexele culturale pe care le-am dobîndit mulţi dintre noi în anii de pînă la 1989. Politica de relativă autonomie (mai mult declarativă şi publicitară decît efectivă) a Bucureştiului faţă de Moscova s-a tradus şi prin sublinierea momentelor de decizie diplomatică independentă, dar cu ignorarea transgresiunilor de la regulile diplomaţiei. Deşi sînt în favoare intervenţiei americane (mi-e şi frică să mă gîndesc cîţi se vor supăra pe mine) fiindcă reprezintă angajarea cu orice riscuri în numele unor idealuri şi valori, cred că surprinderea statelor europene este sinceră. Nombrilism sau sinceră îngrijorare în faţa apelului la un instrument de persuasiune datînd din momentul în care primul antropoid a descoperit că un femur poate folosi şi la altceva decît la îmbogăţirea micului dejun – este greu de spus.

Pînă la urmă, trebuie să punem în balanţă valorile şi idealurile cu expedientul politic, perspectiva lungă şi fundamental civică cu cea a oportunităţii de moment. Fluctuaţiile de la o extremă la alte sînt nesănătoase nu numai prin prisma felului în care ceilalţi se uită la noi, ci şi prin prisma modului în care ne definim noi pe noi înşine. Cred că ospitalitatea ar trebui să meargă mînă în mînă cu consecvenţa întru valori. Dar poate că pînă acum nici nu am fost cine ştie ce ospitalieri...

▲

aduse cu poşta

Codul de maniere al bunului aliat şi al bunei alianţe

În trecut, România a fost o ţară extrem de activă, dar alianţele i-au pus mereu probleme. Asta pentru că în trecut a jucat de multe ori nemanierat şi prea „pragmatic". Putem spune că în trecut România s-a orientat mai ales spre alianţe bune. Cu schimbări bruşte de blocuri politico-militare sau cu alianţe care au readus echilibrul în zonă, România a luat parte la majoritatea acţiunilor politice la care a avut ocazia, descurcîndu-se fără mare onoare, dar – cu sistemul: nu contează capra aliatului, capra mea să nu păţească nimic – a cîştigat multe.

Prezent. Lucrurile se schimbă. În schimbul unei aderări, România oferă orientări politice, susţinere internaţională şi linguşeli. Într-un timp în care părerile încep din nou să se împartă, România şi-a pierdut dreptul de a avea o opinie individuală sau de luat în seamă. Ea este nevoită să accepte orientările politice ale celor puternici.

Alianţele ne ţin în viaţă. Tratatele economice cu ţările occidentale şi mai ales cu băncile europene şi internaţionale sînt imperative pentru România. Politica este dispusă să facă orice pentru a intra într-un bloc politico-militar actual, inclusiv a trimite trupe într-un război care nu are nici cea mai mică legătură cu România numai pentru a fi pe placul americanilor. Politicienii fiind siguri de succesul în viitoarele alegeri în caz că reuşesc o intrare în vreun val de candidaţi, momentan se pune deoparte morala, necesitatea sau umanitatea în schimbul unei aprecieri pozitive. România alege să fie o insulă, asemenea Angliei, aliindu-se din nou cu cel mai puternic, nu cu cine ar putea să-i apere cauza, dacă mai are aşa ceva...

Pe final putem spune că dacă eşti cel mai puternic atunci în mod cert ai România de partea ta. Nu cred că cineva ar încheia acum o alianţă cu România decît dacă ar fi o organizaţie umanitaro-caritabilă sau dacă ar exista un conflict în care ar fi nevoie de carne de tun. Ceea ce se şi întîmplă.

NEMETHI Barna
elev, clasa a XI–a,
Colegiul Naţional „Sf. Sava"

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Adrian CIOROIANU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 527
9-15 mai 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

PĂSTRAŢI CURĂŢENIA?

„...criza ambientală nu este o simplă banalitate, nici un entuziasm pasager pentru un nou stil de viaţă şi nici un mijloc de eludare a conflictelor fundamentale cu caracter economic, social şi politic. Dimpotrivă, problemele mediului ambiant par să aibă calitatea stranie de a pătrunde pînă în miezul acelor dificultăţi care apasă cel mai greu asupra lumii moderne.“

BARRY COMMONER – „CERCUL CARE SE ÎNCHIDE“

GRATUIT

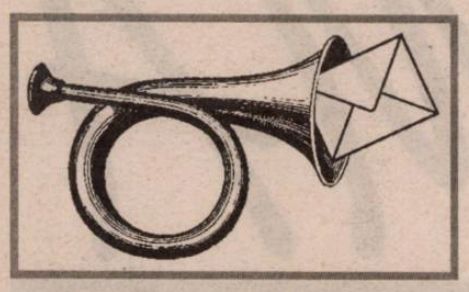

Nr. 524: *„Cum va arăta lumea după război“*

„Noua Dreaptă“ răspunde

Stimată redacţie,

Prin acest drept la replică dorim să facem cîteva precizări şi să îndreptăm neadevăruri strecurate în articolele „Vreau şi eu pacifişti normali“ al d-nei Georgiana Ilie, din nr. 524/2003, şi „Pacifismul în România“, semnat de dl Cristian Ghinea în numărul 523.

– În primul rînd, afirmaţia făcută în ambele materiale, cu privire la caracterul neo-fascist al grupării Noua Dreaptă, este o minciună sfruntată. Dacă semnatarii ar fi făcut un efort minim de voinţă, ar fi putut citi pe pagina de Internet a organizaţiei (www.nouadreapta.org) următoarele:

„Poate fi considerată Noua Dreaptă o organizaţie extremistă?

Nu putem fi «extremişti» atîta timp cît valorile pe care le apăram sînt familia, Biserica, tradiţiile româneşti. Dimpotrivă, respingem extremismul practicat de secte, de minorităţi naţionale sau sexuale agresive şi tot ceea ce poate îngrădi evoluţia firească a neamului românesc.“

Materialul semnat de dna Ilie este extrem de părtinitor; dar nu asta e problema (revista *Dilema* găzduind comentarii şi luări de poziţie), ci inadvertenţele strecurate:

– Organizatorul principal al manifestării anti-război din 15 martie se numeşte „Perenitatea Naţională Română“ şi nu „Fundaţia pentru Perenitate Naţională“. În loc să o bufnească rîsul, dna Ilie, ca un adevărat publicist profesionist, putea da un telefon să afle cine este şi ce vrea respectiva organizaţie.

– Simbolul Noii Drepte nu este „o cruce albă într-un cerc pe un steag negru“, ci crucea celtică (sau tracică), vechi simbol creştin, întîlnit în România pe porţile de lemn şi în cimitirele din Maramureş. O simplă vizită la Muzeul Satului poate fi foarte instructivă în acest sens.

– La oprirea coloanei în faţa Dealului Mitropoliei nu s-a ţinut vreun discurs, ci s-a rostit o rugăciune, „Tatăl Nostru“, pentru simplul motiv că ne aflam în faţa unei troiţe şi pentru că atît Perenitatea Naţională Română cît şi Noua Dreaptă – adică organizaţiile participante – şi-au declarat ataşamentul faţă de credinţa creştin-ortodoxă, piatra de temelie a ethosului românesc. Nu ne-am gîndit că cineva se poate supăra atît de tare încît să plece acasă din cauza asta.

– Găştile de „mici pacifişti“ care demonstrează violent prin capitalele lumii aparţin unei alte zone a spectrului politic. În ciuda aparenţelor, lupta de stradă nu face parte din apanajul politic al naţionaliştilor români.

– Cel mai neplăcut lucru din materialul dnei Ilie sînt categorisirile membrilor ND ca „extremişti, rasişti, fanatici, fascişti şi limitaţi“. (Însă nu e de mirare pînă la urmă, căci în fraza următoare tot dînsa ne pune în antiteză cu propria-i persoană „progresistă“, cu ocupaţii deosebite.) În loc să folosească un STEREOTIP, dna Ilie putea să se prezinte şi să întrebe pe reprezentanţii Noii Drepte „cine sînteţi voi şi ce doriţi?“ Drept e însă că-i mai uşor să arăţi cu degetul.

Se impune o observaţie aici. Într-un material publicat de *Accept* (da, „limitaţii“ citesc aşa ceva!) am citit despre „strategiile“ de care sînt acuzaţi cei care se opun promovării homosexualităţii ca alternativă normală de viaţă. Erau menţionate anularea personalităţii individului şi extinderea unor trăsături negative asupra întregului grup. Ei bine, aceste strategii sînt folosite din plin, la adresa naţionaliştilor, chiar de către onorabilii apărători ai drepturilor omului! Astfel, aşa cum oricine obiectează contra homosexualităţii este „bigot, ignorant şi vinovat de delict de ură“, prin extrapolare, naţionalistul este curăţat de identitate şi transformat într-unul dintr-un grup de „extremişti limitaţi, fascişti, extremişti“ etc.

Distinsa doamnă se înşeală confundînd Noua Dreaptă cu un grup de indivizi fără căpătîi, ocupaţi cu „tăierea“ ţiganilor şi homosexualilor. Ne pare rău să o dezamăgim, dar principalele noastre preocupări sînt munca cinstită sau învăţătura – şi nu vagabondajul şi actele antisociale.

Cît despre adevăratele motive care au ţinut românii în case, în loc să-i aducă pe străzi la manifestaţii, considerăm că problema este mult mai simplă decît pare. În „piramida nevoilor umane“, românii n-au trecut de prima treaptă, aceea a satisfacerii necesităţilor primordiale. Cînd n-ai apă caldă şi ţi-s copiii desculţi, nu-ţi arde de războiul dintr-o ţară depărtată aşa cum nu-ţi pasă de micşorarea populaţiei de balene. De ce românii au ajuns în această stare, poate e mai bine să-i întrebaţi pe distinşii guvernanţi „democraţi“ care învîrt ţara pe degete de 13 ani încoace.

Vă trimitem acest drept la replică, cu rugămintea de publicare, contînd pe profesionalismul şi competenţa dvs. şi vă asigurăm de întreaga noastră consideraţie.

Bogdan STANCIU

Serviciul de relaţii publice al forumului Creştin „Noua Dreaptă“

N. red.: Oricîte inadvertenţe se pot descoperi în paginile noastre, cea mai gravă inadvertenţă rămîne aceea a unor mitinguri antirăzboinice care nu scandează nimic împotriva dictaturilor, asigurîndu-le astfel „o pace“ oribilă. A existat vreun miting pacifist care să aibă ceva împotriva lui Saddam?

Cal zănatic, căpetenia Sioux

Azi, după prăbuşirea comunismului, partea noastră d elume cunoaşte preţul punerii în practică a unei utopii. Da – faptul că o astfel de utopie a fost respinsă, după ce a funcţionat peste 70 de ani, nu înseamnă că omenirea a învăţat mare lucru şi că repetarea greşelii nu-i posibilă. De fapt, cred că numărul erorilor pe care le putem face este destul de mic, altfel este de neînţeles repetarea frecventă a acestora în desfăşurarea istoriei. Poate că nu sîntem capabili să învăţăm ceva din istorie. Nikolai Berdiaev credea că: „Utopiile ne apar astăzi mult mai realizabile decît se credea pe vremuri. De aceea în vremurile noastre ne aflăm în faţa unei întrebări destul de chinuitoare: cum să evităm înfăptuirea lor definitivă? ...Utopiile sînt realizabile. Viaţa se îndreaptă către utopii. Şi poate că începe un veac nou, un veac în care intelectualii şi pătura cultivată vor visa mijloacele de a evita utopiile şi de a reveni la o societate neutopică, mai puţin «perfectă», dar mai liberă“. Lungul citat a servit drept motto romanului *Minunata lume nouă* al lui A. Huxley. Azi, lumea se îndreaptă cu repeziciune spre confirmarea profeţiilor scepticului scriitor. Intelectualii, cel puţin cei de pe la noi, nu par a fi interesaţi, cum presupunea N. Berdiaev, în împiedicarea realizării utopiilor.

Dar poate că este eronat să vedem doar latura sumbră a utopiilor. Există, probabil, şi aspecte pozitive ale utopismului, aşa cum s-a manifestat acesta de la T. Morus şi Campanella încoace.

Odată comunismul expirat, se pare că noua utopie îmbrăţişată cu entuziasm de noi toţi este instaurarea unei noi ordini mondiale şi a democraţiei pretutindeni.

Comunismul a fost o utopie occidentală, reformulată şi pusă în aplicare în

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Asia şi Orientul european. Azi, Occidentul vrea să exporte democraţia în... Irak. Dar poate fi conciliat modelul occidental, ştiinţific şi tehnologic, care a condus la un remarcabil progres tehnic, cu mentalitatea, filosofia sau religia orientale? Analiza empirică ne-ar spune că nu. Civilizaţia occidentală se dezvoltă separat, paralel, de cea orientală, în particular de cea islamică.

Există un decalaj, în timp, între cele două civilizaţii. Procesele de globalizare pot duce la întîlnirea, prin coliziune, a celor două civilizaţii. Este ceea ce se întîmplă, probabil, azi în Irak. Ca şi în trecut, exportul noii utopii din Occident spre Orient se face prin intermediul armelor. Comunismul, instalat printr-o revoluţie sîngeroasă în Uniunea Sovietică, a fost exportat de sovietici, inclusiv în România, cu ajutorul tancurilor. Democraţia este implementată (barbarism adecvat acestei situaţii!) în Irak tot cu tancurile. Este o lipsă de imaginaţie a istoriei? Cehoslovacia a fost „eliberată“ în aug. 1968 în baza unei doctrine ad-hoc, doctrina Brejnev, care limita suveranitatea statelor mai mici. Irakul este şi el eliberat azi în baza aceleiaşi doctrine, revopsită şi rebotezată acum doctrina Bush-Rumsfeld. A devenit mai bună?

Desigur, ordinea mondială instaurată după al doilea război mondial, nu este perfectă. Poate este chiar proastă, acum după încheierea războiului rece.

Dar este singura existentă. Şi s-ar cuveni respectată, chiar de cei puternici.

Este necesar ca cineva să îşi aroge funcţia de jandarm mondial, spre a ţine sub control manifestările entropice ale comunităţii mondiale. Statele Unite au ieşit învingătoare din războiul rece. SUA puteau deveni jandarmul consiliului de Securitate al ONU, dar au ales să o facă pe cont propriu, în afara sistemului de reglementări ale ONU. Învăţămintele trecutului ar fi cerut ca ONU să fie restructurată, modernizată şi nu desfiinţată. Aroganţa şi neînţelegerea cu care a fost tratată Liga Naţiunilor au condus la cel de al doilea război mondial. Desfiinţarea ONU nu ar conduce, probabil, la mai multă ordine în lume. Azi, Statele Unite sînt singura putere mare, dar valorile promovate de SUA nu sînt universale, nu pot fi exportate fără riscuri, nu pot fi impuse restului lumii. Conflictul SUA-Uniunea Europeană arată că sînt şi opoziţii faţă de aroganţa universală a singurei supraputeri. Europa occidentală nu a uitat ce datorează Statelor Unite ale Americii, dar, probabil că a observat trecerea acestora de la idealismul wilsonian şi pragmatismul planului Marshall la un imperialism arogant, care nu mai ţine seama de reglementările internaţionale, care ar putea duce, în final, la un alt război devastator între Occident şi lumea islamică.

Saddam Hussein era un dictator, în bună măsură creaţie a Occidentului.

Occidentul l-a înzestrat cu uzinele capabile a realiza arme de distrugere în masă (uzine chimice de către Germania, un reactor nuclear de către Franţa). Actualul război, lipsa unei armate irakiene de pe teatrul de război, lipsa armelor de distrugere în masă arată că Irakul ar fi putut fi dezarmat şi fără ca oraşele sale să fi fost distruse.

Singurele rezultate obţinute din acest război intempestiv al SUA ar putea fi cele colaterale – distrugerea oraşelor, devastarea muzeelor, care deţineau mărturiile începutului culturii şi civilizaţiei umane, moartea şi mizeria pentru civilii irakieni.

Democraţia adusă cu tancurile diviziilor americane nu va rezista, probabil, plecării acestora. Democraţia celor puternici – „noi ştim cel mai bine ce trebuie făcut, iar alţii n-au decît să ne urmeze cînd vor vedea că aşa e bine“, spune cinic-paternalist, secretarul american al apărării, Donald Rumsfeld – impusă unei ţări „eliberate“ cu forţa.

Dar poate că Ahmed bin Mustafa nu vroia să fie eliberat, o evaluare empirică ne-ar arăta că democraţia occidentală exportată de SUA nu se potriveşte în Irak, a cărui tradiţie culturală şi social-politică are alte surse decît tradiţia occidentală.

În definitiv, Ahmed bin Mustafa ar putea replica aroganţei lui D. Rumsfeld, cum a replicat o căpetenie indiană strămoşilor secretarului american al apărării: „Ne spuneţi să muncim şi să ne agonisim traiul, dar Marele Spirit ne-a menit să trăim din vînat. Voi, Oamenii Albi, n-aveţi decît să munciţi, dacă asta vă este voia. Nu ne amestecăm în nici un chip cu voi, dar voi ne spuneţi: «De ce nu vă civilizaţi?». Nu vrem civilizaţia voastră! Vrem să trăim aşa cum au trăit părinţii noştri şi părinţii lor şi părinţii părinţilor lor“. (Cal Zănatic, căpetenia Sioux).

Demcoraţie în Irak? Este recomandabilă, desigur, şi poate chiar ar fi posibilă. Dar pentru acest lucru nu trebuie distrusă ţara, ucişi irakienii.

Nu războiul este calea de impunere a valorilor civilizaţiei occidentale şi nici exportul de armament către ţările ai căror locuitori mor de foame. Condamnarea războiului ca metodă de trecere la o nouă ordine mondială nu reprezintă o pledoarie pentru menţinerea dictaturilor şi a dictatorilor. În definitiv, ţările democratice, în prezent, sînt puţine, restul sînt conduse de regiuni dictatoriale, autoritare, nepopulare în raport cu normele noastre. Le declarăm tuturor război?

D. SMARANDA

Bucureşti

Replici

Scrisoarea lui Dominic Dembinski (nr. 425)

Domnule Dominic,

Vă rog respectuos să-mi permiteţi şi mie să-mi exprim o opinie, adică să nu vă supăraţi – că şi aşa sînteţi foarte supărat. Eu cred că atunci cînd admiri un om îi respecţi opiniile, eventual i le contrapui pe ale tale. Am citit scrisoarea dvs. (cel puţin de două ori mai lungă decît articolul domnului Pleşu) doar-doar voi găsi vreun argument. Mi-ar fi plăcut. Rezumatul însă ar suna cam aşa: „Vă iubesc, deci fiţi de acord cu mine“. E cam copilăros, dar este o copilăreală agresivă. Aş zice că sînteţi victima propriilor iluzii şi dragostea cea mare pe care o arboraţi e cam goală de conţinut – dacă e o dragoste intelectuală. Şi aş mai zice două lucruri (dacă tot v-aţi expus): aveţi grijă să nu vă dezamăgească şi Tarkovski; şi mai aveţi grijă că „ignoranţa“ (dvs. aţi spus-o!) vă poate juca feste şi în profesia dvs.

Cu înţelegere, dar şi cu puţină teamă,

Anca LUCA

psiholog

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Imaturitatea**
- **Solidaritatea intelectuală**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Neo-boema

Ca un făcut, apartamentul în care am nimerit la Paris, făcînd rocada cu un prieten care venea la Bucureşti, se află în acelaşi cartier Faubourg Saint-Antoine în care am petrecut cele şase luni ale primului meu sejur parizian, acum 12 ani. Şi ca un alt făcut, nici n-am ieşit bine să-mi iau berea de bun sosit că prin faţa mea a trecut Alex, proaspăt venit de la Teheran. A cerut şi el o bere şi am schimbat noutăţi. Apoi am mers împreună la Ecole să mîncăm – Steph avea nişte bonuri de la o prietenă plecată în Argentina. Cafeaua am luat-o pe terasă, unde tot ce era sau se visa balcanic în Ecole era la întîlnire. Am putut astfel să rezolv o problemă rămasă în suspensie cu Otilia, pe care o ratasem la Bucureşti.

Apoi am mers la Steph şi Boris să bem ceva în cinstea revederilor – la baruri această îndeletnicire a devenit aproape prohibitivă.

O mansardă studenţească într-un cartier şic. De pe balcon se vede, bineînţeles, Turnul Eiffel; iar de balustrada balconului atîrnă o funie lungă, cu care nu ştiu cine a vrut să urce – sau să coboare, nu se mai ştie prea bine – de pe acoperiş cu iubita sa, reeditînd *sui generis* scena balconului.

Sîntem vreo zece în cei zece metri pătraţi – cu cîteva zile înainte însă, la aniversarea de 30 de ani a lui Steph au fost vreo treizeci. Cîţiva stau pe canapeaua recuperată de la notarii de dedesubt, care o lăsaseră în stradă; restul stăm pe jos pe unde putem. Au mai rămas cîteva beri de la cheful de zilele trecute, Maria a adus nişte vin, a mai rămas nişte „Balsam" rusesc de la Igor – care a apărut şi la acest chef cu cîte un peşte afumat în fiecare mînă şi o sticlă de votcă în buzunar, pe care a băut-o singur pînă la ziuă –, o sticlă de „Travarica" croată şi, deloc de neglijat, nişte castraveţi acri polonezi.

– §%&°'*μ.... – în iraniană. Alex vorbeşte la telefon cu iubita sa de la Teheran.

Peste cîteva minute sună Riccardo.

– §%&°'*μ.... – în italiană. Apoi în engleză: Unde dracu' eşti?

Riccardo, amicul de la Los Angeles, şi-a întrerupt doctoratul şi pleacă pentru cîteva luni în Zimbabwe. În drum se va opri însă două săptămîni acasă la el, la Napoli.

– Perfect! – se entuziasmează Alex. Tot nu mai aveam unde să stau la Paris două săptămîni; mă duc la Napoli.

Acum stă la o prietenă care a plecat în Brazilia, dar se întoarce peste o lună.

Ne uităm apoi la nişte poze de pe patru continente, cu unii dintre cei de faţă şi alţii care nu mai sînt de faţă. Le promit să le trimit şi eu pozele de la Bucureşti, cu Iulia în trecere de la Geneva, Bogdan de la Perugia şi Adina de la Bruxelles.

Şi iar sună telefoanele.

Mă apucă brusc un rîs copios.

– De ce rîdeţi? – mă întreabă unul dintre ei.

– Exact pentru faptul că voi nu mai găsiţi nimic de rîs în toată această poveste – îi explic eu, cam eliptic.

De fapt, ceea ce mă uimeşte este faptul că pentru ei

nu mai este nimic uimitor în aceste prietenii nomade şi trasee academice flexibile, că această seară extraordinară pentru mine este tot ce poate fi mai firesc pentru ei. Au cu toţii în jur de 30 de ani, traversează lumi pe firul ce duce de la masterat la doctorat şi apoi la postdoctorat şi ţes o lume a lor la purtător. Unii se opresc mai repede, iar multora nu le este uşor. Dar de cele mai multe ori există mansarda unui prieten unde să-şi lingă rănile înainte de a merge mai departe.

Îi las şi mă întorc în cartierul meu, la barul „Le Virginie" unde, în urmă cu 12 ani, visam la frumoasa Virginie. Între timp s-a măritat cu un arab bogat. *La bohème ne veut plus rien dire du tout* – vorba lui Aznavour. Îmi iau, ca pe vremuri, un pastis şi las să cadă o picătură pe podeaua barului: boema a murit; trăiască boema!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Deficitul de instituţii

Un volum recent răspunde simplu la ubicua întrebare „Ce este rău cu România?". Instituţiile, este răspunsul. Societatea românească nu are reguli, dacă le are le schimbă prea des, dacă nu le schimbă prea des, ele sînt făcute pentru a servi unor persoane şi nu sînt rezultatul unor analize raţionale, iar dacă sînt totuşi făcute raţional oricum nu se respectă.

Serios vorbind, volumul *Mentalităţi şi instituţii – Carenţe de mentalitate şi înapoiere instituţională în România modernă* (coord. Adrian-Paul Iliescu, Ed. Ars Docendi, 2002) concluzionează că: „handicapul principal al României nu este înapoierea tehnologică şi cognitivă, ci înapoirea instituţională (concretizată mai ales în ineficacitate instituţională, denaturare a acţiunii instituţionale, confiscare a instituţiilor de către clanuri sau interese speciale, manipulare a instituţiilor, modele comportamentale ostile aranjamentelor instituţionale). Comparativ cu alte societăţi post-comuniste, România are o tradiţie de ineficacitate instituţională şi retard instituţional". Şi nici viitorul nu sună bine: „Contextul social rezultat este, în mod paradoxal, favorabil perpetuării dorinţei comportamentale existente; devine «raţional» recursul la soluţii iraţionale, extra-instituţionale".

Studiul introductiv al coordonatorului („Maniheism politic şi eşec instituţional") aşează acest deficit într-o tradiţie a construcţiei sisifice: instituţiile sînt construite pentru a fi dărîmate de „ceilalţi". Deşi destul de teoretic pentru a nu avea nevoie de demonstraţie prin cercetare, ipoteza studiului este convingătoare: deficitul instituţional a fost o caracteristică a statului român modern încă din tinereţe. Una dintre cauze este lipsa unui acord politic de principiu. Deşi alţi teoreticieni (Stelian Tănase de exemplu) vorbesc despre existenţa unui acord politic între elite, care a făcut posibil statul român, Adrian Paul-Iliescu crede că acea epocă s-a caracterizat prin maniheism politic: „ura reciprocă (între liberali şi conservatori, n.m) exclude orice normalitate a jocului politic şi explică lipsa de scrupule; ea justifică pretenţia de război total." Război care transformă politica doar în luptă pentru dominaţie, iar instituţiile devin victimă ale sistemului de promovare pe bază de obedienţă. „Atmosfera de război total nu a fost nicidecum episodică în societatea românească." Exemplele sînt chiar şocante, cum a fost atribuirea unui eşec din războiul de independenţă unui ofiţer sau altuia, în funcţie de orientarea politică.

O altă problemă a epocii este eclipsarea regulilor de către persoane publice. Instituţiile prea fragile se pierd în spatele personalităţilor puternice. Este definitorie în acest sens replica ministrului de Justiţie cînd i s-a sugerat că ar trebui arestat Nicolae Iorga: „nu se arestează aşa de uşor un om ca Iorga". Istoricul instigase studenţii la violenţe împotriva unei piese de teatru în limba franceză. Nu era clar dacă trebuia arestat, deşi discipolii său încălcaseră drepturi elementare prin violenţe, dar faptul că replica a făcut furori şi a fost considerată un semn de apreciere este relevant.

Alte studii din volum analizează epoci mai apropiate. Instituţiile au fost deformate de comunism (Paul E. Michelson şi Jean T. Michelson: *Post-Communist Romania: A Dysfunctional Society in Transition* – oare ce părere ar fi avut Iorga despre o aşa carte bilingvă!?), care a lăsat o societate fără memorie, un mediu caracterizat prin nebunie mai degrabă decît prin raţionalitate (în teoria bună, birocraţia şi instituţiile sînt raţionale prin excelenţă). Dar societatea comunistă nu era decît un haos organizat în care insituţiile sînt create şi destructurate periodic, culminînd cu puterea aproape tribală a familiei Ceauşescu.

Dar volumul este deosebit prin studiile de caz. Trei cercetători au întrebat funcţionarii români ce părere au despre instituţiile în care lucrează („Structuri formale şi informale în administraţia publică"). 50% dintre ei cred că în sistemul administrativ se intră pe bază de „pile", iar alţi 30% nu exclud relaţiile ca modalitate de recrutare. Pe scurt, 80% dintre funcţionarii chestionaţi spun că aşau stau lucrurile şi e de presupus că ei ştiu cel mai bine. Dar atunci cînd întrebarea se referă la propria instituţie, 65% cred că angajările acolo au la bază competenţa, ceea ce spune ceva despre responsabilitatea şi personalitatea funcţionarului public.

Alte două studii de caz vorbesc despre partide ca instituţii. „PNŢCD – recrutare şi performanţă politică" confirmă aşteptările. Faptul că acest partid şi-a promovat miniştrii mai mult din afara partidului decît din conducerea proprie poate fi un simptom specific: PNŢCD este partid tipic de opoziţie care şi-a arătat limitele la guvernare. Mai interesant chiar este studiul „Mecanismul decizional în organizaţiile politice româneşti. Consiliul de conducere PNL Bucureşti". Practic, cercetătorii au urmărit în amănunt activitatea de la acest nivel cîteva luni. Ar fi fost de aşteptat ca membrii aceleiaşi echipe să se înţeleagă între ei. De fapt, un fotoliu la nivel de sector, într-un partid de 10%, este mult mai mult decît pare. Pe scurt, oamenii nu au încredere deloc unii în alţii. Filialele de sector s-au împărţit în două tabere „pornind de la afinităţi şi antipatii persoanle ale conducerii filialelor". Toate eforturile organizaţiei au fost anulate de aceste lupte interne. Apelul la conducerea superioară a fost inutil, şi conducerea superioară avea aceleaşi probleme (era pe

vremea lui Valeriu Stoica, dar unele instituţii nu prea se schimbă).

Cel mai reuşit studiu a măsurat migălos relaţiile dezvoltate de politicienii locali („Reţelele clasei politice locale ieşene"). Concluzii: deşi formal răspund în faţa cetăţenilor, legăturile cu aceştia sînt cele mai puţine. „În schimb, proporţia celor care au raportat legături cu prietenii, rudele şi susţinătorii politici arată persistenţa unui model clientelar în viaţa politică locală (chiar dacă nu se poate vorbi despre dominaţia unui astfel de model) şi de incompleta instituţionalizare a societăţii ieşene". Persoana cea mai influentă nu este nici primarul nici prefectul, ci preşedintele PSD. În lipsa unui model politic stabil, instituţiile politice şi instituţiile statului se suprapun.

Cam aceasta este imaginea statului român într-o radiografie poate prea teoretică la cît ar fi fost de cercetat. Un stat la cheremul voinţelor personale, care asigură doar unora bunuri publice teoretic gratuite pentru toţi, mai mult corupt decît cinstit, totuşi ambiţios şi intervenţionist chiar dacă nu duce de obicei lucrurile pînă la capăt. Chiar în ziua în care am terminat de citit cartea despre instituţii şi mentalităţi, *Adevărul* publică un articol incendiar în care *ministrul* Dan Matei Agathon ameninţă ziarul că *Ministerul* nu îi va mai acorda contracte de publicitate dacă mai scrie de rău despre EL, Dan Matei Agathon.

S-ar putea scrie un studiu doar plecînd de la această frază: bani publici, contracte care ar trebui acordate conform unor studii de audienţă, în funcţie de publicul ţinţă, după nişte reguli clare. Şi retrase în acelaşi mod. Dar aplicarea unor aşteptări raţionale minime la realitatea românească naşte de multe ori zîmbete. Ţi se spune în faţă: eşti naiv, ştim noi cum stau lucrurile. Poate doar instituţia zîmbetului cinic-superior e permanentă.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Cronică a inactualității

Pasiunea cinegetică a mijloacelor de comunicare este vînătoarea de evenimente la zi. Abătîndu-se de la această regulă, săptămînalul 22 publică recent un editorial care nu informează asupra unui anumit eveniment, ci evenimentul este chiar el. În loc de vestirea unor ştiri senzaţionale, textul descrie încercarea autorului de a-şi examina epoca examinîndu-şi propria sa imersiune în adîncurile ei.

Textul în chestiune are conotaţiile unui studiu simbolic de caz. Combinînd comentariul analitic cu confesiunea, textul încorporează concluzia unei experienţe existenţiale izbitoare prin insolitul ei. Ceea ce îl particularizează cu precădere pe autor nu este scriitura, ci personalitatea lui. El proiectează asupra contextului istoric o performanţă biografică în multe privinţe unică printr-o mobilitate care frizează instabilitatea. Literat, organizator de concerte populare, întîiul preşedinte al Grupului pentru Dialog Social şi întîiul redactor-şef al publicaţiei la care între timp a devenit colaborator, animator al Pieţei Universităţii, participant proeminent la întemeierea unui partid care, în acele circumstanţe, părea să întruchipeze principalele speranţe într-o înnoire politică (partid a cărui evanescenţă va fi la fel de rapidă ca şi ascensiunea lui), membru al Parlamentului, explorator tenace şi nu de puţine ori norocos al arhivelor PCR, ctitor al unor fundaţii dinamice, al unor organizaţii de profil ştiinţific şi al unor periodice a căror adresă elitistă nu le împiedică să dovedească o longevitate de invidiat, semnatar a numeroase lucrări monografice, devorator insaţiabil de roluri publice, unele succesive, altele sincrone, a căror compatibilitate lasă uneori de dorit. Într-o relaţie ambiguă cu conjunctura şi cu diverşii săi agenţi, el pare mai înclinat să îşi abandoneze vechile amiciţii decît să lege altele noi.

Oscilînd între propriile sale capricii şi cele ale epocii, el alunecă prin simpla forţă a inerţiei în capcanele hazardului, acea formulă de hazard care poartă numele de destin. Ţelul suprem al acestei debordante activităţi este domesticirea tranziţiei, performanţă a cărei îndeplinire nu revine aşa-zisului sistem politic, ci aşa-zisei societăţi civile. Îndărătul acestei nehotărîri stă vechea reverie utopică a unei societăţi pentru care libertatea înseamnă evitarea oricărei puteri politice, o nostalgie care poartă în sine prevestirea eşecului. Editorialul din *22* reprezintă actul recunoaşterii publice a acestui eşec. Renunţînd să propună soluţii, el este totodată actul de exprimare publică a celei mai inexorabile lucidităţi – luciditatea resemnării în faţa unei situaţii disperate. Groazei în faţa disperării, eroul acestei evocări îi opune eventualitatea unui drept la disperare. Luciditatea nu se mărgineşte numai să asume acest drept, ci odată cu el şi responsabilitatea pentru modul cum îl folosim.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Vina presei

Unul dintre reflexele cele mai la îndemînă ale politicienilor români este de a declara, în situaţii dintre cele mai diverse, că „presa e de vină". Cînd Occidentul ne-a criticat pentru soarta copiilor instituţionalizaţi, au fost destule voci care au acuzat presa că îşi băgase nasul în această problemă, scriind pe larg despre căminele de copii; mai de mult, cînd Consiliul Europei monitoriza România şi critica autorităţile de la Bucureşti pentru nerespectarea unor drepturi fundamentale, tot presa era de vină, alături de partidele de opoziţie, care spuneau la Strasbourg ce se întîmplă la Bucureşti; cînd un demnitar român spune o prostie, e foarte uşor să revină după aceea cu declaraţia-stas „presa a distorsionat/răstălmăcit cuvintele mele". Ş.a.m.d. Recent, premierul a avut o declaraţie exact pe această linie, actualul preşedinte a făcut de mai multe ori astfel de afirmaţii, fostul preşedinte la fel. Iar la un seminar recent despre relaţia dintre presă şi justiţie, procurorul anticorupţie a spus, ca un fel de replică la cazurile de corupţie semnalate în presă şi neluate în seamă de autorităţi, că există şi jurnalişti corupţi. Dacă ţinem seama de toate aceste păreri emise de la nivelele cele mai înalte, rezultă că, în principiu, presa poartă o vină „globală": aceea că nu tace, că îşi bagă nasul în tot felul de subiecte în loc să „îşi vadă de ale ei".

Care sînt însă „ale ei", ale presei? După gîndirea unor politicieni români, presa ar trebui să nu se amestece chiar în toate: să nu scrie, de exemplu, despre cazurile de corupţie, pentru că – aţi ghicit! – „creează o imagine proastă a ţării în exterior". Ar mai trebui să nu critice guvernul şi celelalte autorităţi ale statului, ci „să le lase să lucreze" spre binele ţării. Şi, în general, presa ar face bine să evite subiectele controversate – mai bine să scrie despre creşterea producţiei, despre drumul nostru neabătut spre Europa, despre faptele bune şi despre lucrurile frumoase. Pe scurt: să fie cuminte şi să zică mersi. Sînt încă destui politicieni în România care gîndesc astfel şi nici nu le dă prin cap că, oricît s-ar strădui ei să mimeze jocul democratic, o asemenea atitudine faţă de presă le trădează instinctele antidemocratice. Întîi, pentru că obsesia de a găsi la tot pasul un vinovat este o dovadă a incapacităţii de a se desprinde de principiul acela perfid moştenit din comunism: „cine nu e cu noi, e împotriva noastră". Apoi, a da vina pe presă „pentru că scrie", a nuanţa la infinit declaraţii anterioare şi a spune că „presa a răstălmăcit" este un semn de de-responzabilizare: demnitarii români nu prea au obiceiul să spună lucrurilor pe nume, să discute pe faţă, să accepte că au greşit, ci preferă mai totdeauna să spună că „au fost greşit înţeleşi". Culmea e că asemenea reacţii vin de cele mai multe ori din partea unor oameni care nu au abilităţi minime de comunicare: fac fraze greoaie şi fără logică, nu ştiu să exprime ceea ce ar vrea să exprime, vorbesc prea mult cînd ar trebui să tacă, exclamă cînd nu e cazul, folosesc cuvinte şi expresii populare (din categoria „ciocu' mic") atunci cînd ar fi de preferat o oarecare sobrietate, fac glumiţe de prost gust (vezi exemplul recent cu „ouăle premierului") ş.a.m.d. Nici nu e greu să „răstălmăceşti" ce spun politicienii români, atîta vreme cît mulţi dintre ei nici nu ştiu exact ce vor să spună. Ştiu, în schimb, una şi bună: că atunci cînd critică ori cînd scrie despre subiecte neconvenabile, presa e vinovată.

Învăţînd din mers oarece reguli democratice, politicienii care gîndesc astfel n-au ajuns pînă la lecţia despre relaţia dintre presă şi public: dacă le reproşează jurnaliştilor că scriu despre anumite lucruri, înseamnă că ar vrea ca publicul să nu fie informat despre acele lucruri. Înseamnă, cu alte cuvinte, că libertatea de expresie îi deranjează pe unii dintre demnitarii români. Aşa încît să nu ne mirăm că, în ansamblu, exercitarea acestui drept fundamental are de suferit în ultima vreme: prin presiuni politice sau economice „discrete", puterea încearcă să cuminţească presa cît mai mult. Iar la anul vor fi alegeri, aşa încît presiunile se vor accentua. Eventuala vină a presei (sau a unei „anumite părţi a ei", ca să reiau o formulă clasică) ar fi cedarea în faţa acestor presiuni. În rest, chiar dacă în jurnalistica noastră încă există destule exemple de neprofesionalism, prefer o presă care greşeşte *în libertate*.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Homo festivus

Că reportajele privind modul în care au trăit oamenii aceste multe zile libere vor vorbi pînă la saţietate de petreceri „pe cinste" cu mici şi bere, era previzibil. Mai neaşteptată a fost o relatare din Piaţa Universităţii, de la ziua presei. După ce a arătat rolul capital pe care îl joacă mass-media şi cît de importantă este libertatea de exprimare, reportera, zîmbind şugubăţ către camera de luat vederi, ne-a informat că, seara, ziariştii vor trage, de ziua lor, „un chef pe cinste", semn – probabil – al vitalităţii profesiunii.

Întîmplarea a făcut să citesc tocmai în această perioadă o culegere de eseuri a lui Philippe Muray intitulată *Exorcisme spirituale III* (Editura Les Belles Lettres, 2002). Autorul, deloc cunoscut la noi, e dintre cei pe care o cărţulie recentă, ce a provocat valuri efemere în lumea monden-mediatică pariziană, i-a numit „noii reacţionari" (din grup – un grup care, de fapt, nu există – ar mai face parte Michel Houellebecq, Maurice Dantec, Renaud Camus, Alain Finkielkraut, Pierre Manent, Marcel Gauchet, Pierre-André Taguieff şi alte personaje demne de toată stima; un exemplu la îndemînă din spaţiul românesc ar fi Patapievici). Romancier, polemist redutabil, spirit non-conformist, Muray propune, printre altele, conceptul de *Homo festivus*. Trăim, scrie el, într-un univers hiperfestiv care s-a substituit universului real. „Faire la fête" a căpătat sensuri noi: este un mod de a te exprima, de a participa la viaţa publică, de a arăta că eşti de partea cea bună a baricadei, că ai încredere în progres şi în ideologia stîngii. Festivul a devenit esenţialmente cantitativ şi intranzitiv; sărbătoarea nu mai este, ca odinioară, o excepţie ci are tendinţa să ajungă ocupaţia cotidiană a oamenilor. În ceea ce s-a numit „societatea spectacolului" exista o distanţă între spectacol şi spectatori; acum, festivul presupune participarea totală, comunicarea permanentă. Cultura şi arta ascultă şi ele de aceleaşi ritualuri: se merge din sărbătoare în sărbătoare, se stimulează „creativitatea", se mizează pe acumularea de „evenimente", „performanţe" etc. În fapt, se tinde către abolirea diferenţei dintre sărbătoare şi non-sărbătoare, la orizont profilîndu-se „un fel de unificare festivă a timpului şi spaţiului".

Care sînt, se întreabă Philippe Muray, resorturile profunde ale acestor fenomene? Fuga de realitate, în primul rînd. Apoi, infantilizarea societăţii: individul participă de bună voie la toate sărbătorile programate avînd iluzia că e liber să opteze. *Homo festivus* nu este alienat: „el nu are decît ce merită, nu are decît ce doreşte". Febra festivă e, în sfîrşit, o ieşire din istorie: celebrînd prezentul, sacralizînd clipa, ea aneantizează memoria.

Teoretic, mania sărbătorilor caracterizează ţările dezvoltate, societăţile zise de consum. România se singularizează şi de această dată. Proiectele turistice şi culturale (mă rog, culturale în sens foarte larg) stau sub semnul megalomaniei (Dracula Parc, Riviera românească, Litoralul pentru toţi etc.). Nu mai miră pe nimeni oficierea slujbelor pe plajă, iar pentru noul amplasament al Catedralei Neamului se va opta, pare-se, pentru un parc bucureştean. Evenimentele politice – desfiinţarea vizelor Schengen, primirea în NATO – sînt marcate de gigantice spectacole în aer liber, cu cîntece compuse ad-hoc şi prezentate drept „imnuri" obligatorii de o zi. De Anul Nou se cere oamenilor să iasă în stradă şi să-şi manifeste zgomotos bucuria. Sărbătorile tradiţionale sînt pretexte pentru lungi vacanţe cînd în România aproape totul se opreşte: mai bine de două săptămîni de Crăciun, mai bine de o săptămînă de Paşte, un lux pe care nu cred că şi-l mai permite vreo ţară europeană. Iar vara, adică cel puţin trei luni pe an, toate posturile de televiziune nu fac altceva decît să inducă ideea că românii au rupt orice legătură cu realitatea şi că singurul loc unde se trăieşte cu adevărat este pe malul mării. Un lucru e cert: şi anul acesta, va fi o vară pe cinste.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Trei gînduri despre putere

1. Obişnuiesc să spun prietenilor că nimic nu ţi se mai poate părea nou ori surprinzător pe lumea asta dacă ai citit cu atenţie şi în întregime pe Shakespeare. Tot ce e omenesc e acolo. În privinţa puterii şi, în special, în privinţa eşecului în mariajul cu *puterea* îmi vine mereu în minte o remarcă a lui Brutus de la începutul actului al doilea din *Julius Caesar*. Iat-o: *„E blestemul măririi că desparte de cugetul cel bun puterea“*. Cu mai mulţi ani în urmă, în vremea glorioasei guvernări Văcăroiu, îmi amintesc că dl Andrei Pleşu a publicat un text în care, în esenţă, spunea că îl alarmează faptul că nici unul dintre liderii acelei vremi nu exprimase vreodată, într-un context sau altul, regretul pentru ceva ce făcuse prost ori părerea de rău pentru vreo oportunitate ratată sau măcar îndoială cu privire la o decizie luată. Ca şi actualul cabinet, şi echipa Văcăroiu avea un aer super-performant şi invincibil. Desigur, atunci ca şi acum, România îşi consolida zi de zi şi ceas de ceas poziţia de codaşă la principalele materii ale tranziţiei, cu o ritmicitate susţinută şi implacabilă care amintea de aceea pe care Lenin o evoca cînd vorbea despre ascuţirea luptei de clasă. Atunci, dl Pleşu exprima ideea de bun-simţ ca un om care nu are îndoieli şi care, în timpul exercitării puterii, mai ales a unei puteri ca cea din prima jumătate a deceniului trecut, nu admite public măcar o singură dată că a greşit sau că se întreabă asupra eficacităţii sale este suspect moralmente şi periculos politiceşte. Evocăm cu cîteva luni în urma ultimul discurs ţinut de Vaclav Havel în calitate de şef de stat la New York. Acolo, liderul ceh, cu adevărat o figură majoră a istoriei Europei de Est şi nu un mediocru cu pretenţii aşa cum producem noi pe bandă rulantă, spunea că, după 13 ani de preşedinţie, simte mai multe îndoieli decît oricînd şi că e tot mai nesigur pe ceea ce face. Asta spunea cel care a condus Cehia în cea mai de succes poveste a tranziţiei de la comunism la democraţie cunoscută în anii '90. La noi, puterea s-a exercitat mereu cu emfază şi siguranţă. Şi ce diferenţă!

2. Problema oricărei *puteri*, de orice natură ar fi ea, este tendinţa ei naturală spre hegemonie. Tendinţa oricărei *puteri* de a-şi ieşi din sine şi de a se exercita într-un spaţiu cît mai întins şi într-un mod cît mai autoritar este greu de explicat, aşa cum e greu de explicat explozia canceroasă într-un organism care, pînă cu o secundă înainte, funcţionase, o viaţă întreagă, echilibrat ca un ceas elveţian. Pe cale de consecinţă, problema oricărei cetăţi este menţinerea *puterii* în limite controlabile şi, mai ales, în limitele în care *puterea* rămîne folositoare cetăţii. Raţiunea, legile, libertăţile cetăţenilor şi tradiţia democratică (exprimată prin cutume) sînt principalele căi prin care *puterea* este menţinută la dimensiuni acceptabile.

Raţiunea trebuie să se exprime, mai ales, de partea celor care exercită puterea. Raţiunea, a cărei ascultare este dovada supremă a înţelepciunii în materie politică, este singurul impediment interior al puterii care nu o lasă să devină canceroasă, care o restrînge atunci cînd se inflamează şi îi domoleşte asperităţile, care, în fond, o conservă şi o împrospătează. Pentru că, istoria o dovedeşte, din momentul în care sparge barajele propriei raţionalităţi, puterea începe, de fapt, să se epuizeze şi e numai o chestiune de timp pînă cînd va dispărea cu totul.

Legile (şi mă refer aici mai ales la cele juridice, fie ele constituţionale sau administrative) sînt cele care stabilesc mecanismul răspunderii. Legile obiectivează socialmente ceea ce Brutus numeşte *„remorse“* în citatul sus-evocat, pentru că stabilesc consecinţele inevitabile ale greşelii evitabile.

Libertăţile cetăţenilor sînt cele care produc alternativa. În temeiul acestor libertăţi există ideile diferite, există criticile, apar şi se exprimă noii lideri care intră în competiţia pentru putere, există curentele de idei care se opun propagandei oficiale.

Tradiţia democratică este cea care, în primul rînd, apără opoziţia de excesele puterii şi, în ultimă instanţă, apără **puterea** de ea însăşi.

3. Şi mai e ceva cu adevărat alarmant în privinţa puterii: de foarte multă vreme, nimeni nu mai poate spune nimic nou despre ea. Şi nu vorbesc despre *experienţa* puterii, ci despre *esenţa* puterii. Am sentimentul tot mai limpede că sutele de cărţi şi miile de articole, unele isteţe altele idioate, pe tema puterii care apar săptămînal în lume sînt variaţiuni pe teme date şi bine ştiute. E adevărat, despre o realitate cum e cea politică, care nu a putut produce decît patru forme de guvernămînt şi două variante de exercitare a puterii (cu multe nuanţe, într-adevăr, dar, fundamental sînt doar două: varianta democratică şi varianta totalitară), nici nu cred că se mai poate spune ceva cu substanţă care să nu mai fi fost auzit înainte. Drama a ceea ce azi numim „ştiinţe politice“ este că originalitatea în sensul ei adevărat, primar, nu mai este posibilă. Orice se scrie azi nou despre putere nu mai poate fi decît fie despre fenomenologia puterii şi atunci e, mai degrabă, istorie sau despre anecdotica puterii şi atunci e, mai degrabă, literatură. Şcolile de ştiinţe politice îmi pare că au, azi, două meniri principale: să producă fie comentatori, fie consilieri. Şi, bineînţeles, profesori pentru propria reproducere. Atît. Ele nu mai pot produce idei care să schimbe lumea pentru că lumea însăşi se schimbă după reguli pe care nici chiar aceste şcoli nu le înţeleg pe de-a întregul. ▲

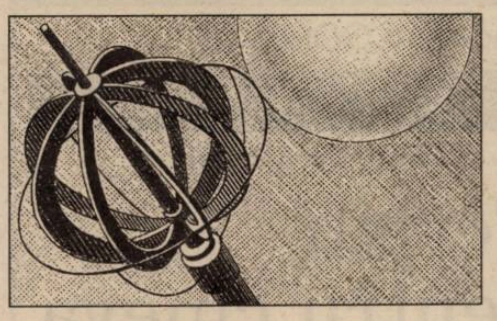

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Vasalii

După ce încep să enumere ţările care s-au întîlnit în Belgia şi trec de Franţa şi Germania, cînd ajung la Belgia şi Luxemburg, oficialii americani dobîndesc o intonaţie ironică: din punctul lor de vedere, consolidarea proiectului comun de apărare europeană, decisă la sfîrşitul lunii, a fost încă o ocazie de exerciţii retorice, practică atît de îndrăgită de liderii europeni orgolioşi.

Într-un interviu acordat ziarului *Le Monde* (29 aprilie 2003) prim-ministrul belgian, Guy Verhofstadt, spunea că, deşi a fost stimulată de criza irakiană, iniţiativa nu e un act ostil faţă de Statele Unite: „Dorim să definim conceptul apărării europene ca o parte integrantă a politicii NATO şi să lansăm iniţiative coerente, nu doar un document în plus despre apărare... Cred că trebuie să revitalizăm şi să reechilibrăm Alianţa atlantică. Acum ea e alcătuită dintr-o superputere şi alte optsprezece ţări. Ca să corectăm această situaţie e necesar să existe, alături de puternicul filon nord-american, un filon european coerent şi integrat. Uniunea Europeană cheltuieşte pentru apărare aproximativ jumătate din suma alocată acestui scop de Statele Unite, dar eficacitatea ei pe teren este de zece ori mai mică“. După această constatare, ironia americanilor capătă o explicaţie: e dificil să pretinzi egalitate, cînd unii sînt cu banii şi alţii cu discursurile despre principii.

Aroganţa grupului de consilieri neo-conservatori din preajma preşedintelui Bush exploatînd ceea ce ei consideră a fi victoria din Irak are de ce să-i pună pe gînduri pe liderii europeni. Puterea americană a sfidat regulile, organismele responsabile cu respectarea regulilor şi şi-a impus voinţa. De obicei, învingătorii nu sînt judecaţi, dar acum izbînda lor e relativă: nu a fost bifat nici primul scop declarat al acţiunii militare (nu s-au găsit armele chimice şi de distrugere în masă – a fost rîndul preşedintului rus, Putin, să fie ironic), promisiunea democratizării Irakului nu pare a se realiza într-un viitor previzibil. Există totuşi cîteva lucruri sigure: primul e planul de reconstrucţie al dispozitivului militar din Golf, coroborat cu reducerea efectivelor staţionate în Europa şi moblizarea diplomatică în jurul conflictului israelo-palestinian; apoi, constatarea că prezenţa militară americană în Irak exercită presiuni asupra statelor din zonă şi SUA au motive să spere că vor modifica mediul politic şi financiar care încurajează şi alimentează terorismul islamic. Dar ca şi democraţia din Irak, aceasta e un obiectiv de durată şi răbdarea nu pare a fi o calitate preţuită la Casă Albă.

Cînd Statele Unite îşi întorc faţa spre Orient şi spre Asia (în timpul războiului rece erau staţionaţi în Europa un milion de soldaţi americani, acum sînt o sută de mii plus cei 14-15.000 din Flota a VI-a din Mediterana) preocupările pentru securitatea comună europeană nu pot fi considerate doar un moft, expresii ale unui orgoliu rănit. Justificarea lor se găseşte în chiar proiectul comunitar, al unui continent solidar în opţiunile sale politice, respectînd toate consecinţele ce decurg din această solidaritate.

Or, Conferinţa de la Bruxelles – prezentată ca o iniţiativă a celor patru la care sînt chemaţi să adere, eventual, şi alţi membri ai Uniunii – a fost un bun prilej pentru etalarea diferenţelor: obiectivului lumii multipolare anunţat nu doar de cei patru europeni ci şi de Rusia şi de China, prim-ministrul britanic Tony Blair i-a opus discursul său despre lumea unde la polul valorilor democratice Europa se alătură Statelor Unite.

Un bun cunoscător al „vechii“ şi „noii“ Europe, istoricul britanic Timothy Garton Ash propune o nouă Antantă Cordială, similară celei din 8 aprilie 1904 dintre Franţa şi Marea Britanie, care a pus capăt unei rivalităţi vechi de 600 de ani. Poate că în secolul scurs de atunci, rivalitatea a fiert la foc mic, aşteptînd prilejul să dea în clocot.

Dacă lupta împotriva hegemoniei (militare şi economice) americane se dă pentru asigurarea hegemoniei unor ţări mai puţin puternice pe plan economic şi slabe sub raport militar, doar pentru ca acestea din urmă să poată domina ţările slabe economic şi militar, şansele democraţiei se amînă nu doar la Bagdad, ci şi în capitalele din centrul şi Estul Europei. Obligate mereu să navigheze între interesele şi discursurile contradictorii ale celor de care depind, aici se va perpetua mentalitatea vasalului ipocrit, preocupat de preţuri, nu de valori. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

În peşteră e adevărul

(săpaţi după el lîngă stalagmita din dreapta)

Faceţi cunoştinţă cu Omul de la Petralona. N-are mamă, n-are tată, n-are nici copii cîntăreţi de muzică uşoară ori verişori consilieri locali în urbea învecinată. Ce l-a făcut însă celebru a fost ideea lui de a-şi da duhul într-o grotă din nordul Greciei, acum multe, foarte multe mii de ani.

Dar să începem cu plîngerea: Omul de la Petralona mi-a stricat vacanţa. Pînă să-l întîlnesc credeam că am găsit, în sfîrşit, ţara ideală: vreme caldă, mîncare bună, proprietate privată, localnici vorbitori de engleză. Numai că, ascuns în muzeul de lîngă peşteră, Petraloneanul pîndea, decis să radă, cu briciul lui de silex, cea mai mare iluzie a turistului balcanic. Aceea că sînt estici care au scăpat de obsesia strămoşilor.

Dar să ne întoarcem puţin la paşopt. Mai precis în anii '50 cînd un cioban din Macedonia dă peste o peşteră şi-n ea găseşte un schelet. Ridicat şi dus la Universitatea din Salonic, acesta e clasificat undeva în teritoriul antropologic al Neandertalienilor, o populaţie pre-umană blîndă şi plinuţă ce şi-a făcut veacul la soare începînd cu 200 de mii de ani în urma şi pînă acum vreo 40 de mii, cînd au sosit strămoşii nostri şi lucrurile s-au complicat. Clasificarea omului de la Petralona drept o variantă de Neandertalian e întărită de mai mulţi profesori nemţi, însă complet respinsă de un cercetător grec, Aris Poulianis. Acesta şi-a dedicat viaţa teoriei că Petraloneanul e cu mult mai vechi (poate chiar 700-800 de mii de ani) şi că, în general, istoria speciei umane se poate foarte bine să fi început în Grecia. Bazat pe alte oase, găsite într-o carieră din vecinătate („văzute de oameni cu educaţie, însă din păcate aruncate de muncitori“ după cum argumentează ştiinţific profesorul), Poulianis crede că putem trimite liniştiţi la coş teoria originii africane a omului. Pentru că, spune el, „civilizaţia Petraloneană e cea mai veche din lume – peste un milion de ani. În Petralona am găsit cele mai vechi urme de foc din lume, precum şi dovada că hominizii stăpîneau deja vorbirea“ Mai mult, „civilizaţia greacă n-a venit din Baltica, aşa cum încearcă unii să demonstreze, ci e creată aici“, conchide Poulianis.

În acest moment al argumentaţiei, servită de un ghid pasionat în galeriile frumos luminate ale peşterii, m-am simţit umilit – şi în acelaşi timp trădat de istoricii patriei mele. Istorici care, chiar mînaţi cu biciul de activişti, n-au reuşit să găsească nici un strămoş mai bătrîn de 2050 de ani, şi-acela dac, nici măcar Cro-Magnon. În vremea asta, învăţaţii liberi ai Greciei, fără multă tevatură ori efort, au scos milionul de ani de pedigri şi i-au trimis pe africani şi evoluţia lor la culcare! Nu pot spune că nu-i înţeleg: cînd ai o istorie de cîteva mii de ani, cu figuri eroice care se învaţă la şcoală în toată lumea, e greu să te opreşti aici ori să-ţi stăpîneşti pofta de priorităţi. Şi, cum avionul ori insulina le-au descoperit alţii (românii, ca să fiu mai precis), un craniu într-o peşteră poate fi o tentaţie prea mare...

Fireşte, la fel ca alţi mari patrioţi balcanici, Poulianis e subminat de forţe oculte, care nu vor să se ştie unde a început evoluţia omului (cca 30 km sud-est de Salonic, 8 kilometri nord de prima terasă cu peşte de pe plaja Triglia). După cîţiva ani de astfel de declaraţii, la mijlocul anilor '80, autoritatile greceşti (aflate probabil la cheremul mafiei antropologice americane) l-au dat afara din peşteră. L-au ajutat însă avocaţii şi tribunalele, aşa că Poulianis s-a întors la Petralona, a făcut şi-un muzeu şi a scos cîteva broşuri, în care pictori naivi au desenat primii ocupanţi ai peşterii, nişte cetăţeni cu frunţi teşite care se uită spre stele stînd comod în jurul focului din peşteră. Urmaşii lor, ghizii, te îndeamnă să povesteşti şi altora ce-ai văzut aici: locul în care, împotriva tuturor, grecii au reuşit să dea umanităţii nu numai pe Aristotel Stagiritul, ci şi pe Adam si Eva, în varianta cu craniul de 1.200 de centimetri cubi şi arcade exagerat de groase.

Exact asta am făcut: v-am povestit de toate acestea, fără să pot scăpa, totuşi, de un sentiment de vinovăţie: şi dacă Poulianis şi daciştii nostri au, pînă la urmă, dreptate? ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ferpar pentru cineva anume

Într-o zi, un copil care visa cu ochii deschişi sub un copac fu zărit de un adult furios, care îl privea cu o mînă în şold şi cu o riglă în cealaltă. „Ce? Cum?“, bîigui visătorul, care tocmai ce alungase o armată de invadatori şi era pe punctul de a-şi rosti discursul triumfal în faţa unor bărbaţi cu joben, care reprezentau cele mai alese minţi din toate timpurile în domeniul ştiinţelor, artelor şi diplomaţiei.

„Gîndeşte!“, se răsti adultul.

De atunci, copilul, care deveni şi el adult, împietri în faţa oricărei persoane care îi ceru să „gîndească“. Numai cînd se gîndea că trebuie să gîndească se simţea vinovat, pentru că ştia că ordinul „gîndeşte“ înseamnă că trebuia să se gîndească la ce-a făcut rău, aşa că, pentru el, gîndirea a devenit sinonimul vinovăţiei. Dacă se „gîndea“ destul timp, cu siguranţă descoperea ce-a făcut ca să deranjeze ordinea lucrurilor.

Pentru a scăpa de gîndire, care are fi condus la concluzia inevitabilă că era vinovat, copilul începu „să nu gîndească“, abătîndu-şi mintea, cît se poate de mult, de la ceea ce ar fi putut fi considerat „gîndit“. Pînă a nu i se fi ordonat să „gîndească“, activitatea lui favorită fusese visatul cu ochii deschişi, dar nu se mai putea deda acestei activităţi, care îi umpluse copilăria pînă în momentul în care a apărut adultul cu o mînă în şold şi cu o rigla în cealaltă mînă, în puseuri masive, neîntrerupte şi prelungite, tocmai pentru că ea fusese viciată de porunca de a „gîndi“. Încă îi mai plăcea să viseze cu ochii deschişi, dar nu o mai putea face decît în scurte salturi, ca şi cum ar fi dat o raită în cheseaua cu dulceaţă a propriei sale minţi.

În şcoală, unde studiase cum să nu gîndească, a urmat un curs despre natură şi procesul gîndirii şi a aflat, spre disperarea sa, că majoritatea gînditorilor despre gîndire considerau că procesul este fundamental generat de necesitatea de a afla ce nu era în regulă. Mai existau şi alte activităţi care puteau purta numele de gîndire, cum ar fi „rezolvarea problemelor“, „înţelegerea comportamentului cuiva“ şi „rumegarea lucrurilor“, dar astea nu-l deranjau dacă putea să pună în ele suficient de multă visare cu ochii deschişi ca să le facă cît de cît plăcute. Nu avea nici o problemă în a se concentra ca să „rezolve o problemă“, atîta timp cît problema avea o soluţie, sau să se gîndească la el însuşi, ca să înţeleagă exact de ce a minţit fără de nevoie despre un lucru nesemnificativ, sau să mărunţească evenimentele de la cheful de noaptea trecută sau cele legate de funcţionarea bizară a politicii trupului. Dar bănuia că aceste aplicaţii practice ale puterilor minţii sale aveau foarte puţin de a face cu ceea ce avea în minte figura sumbră cu o riglă în mînă, atunci cînd îi întrerupsese atît de neplăcut discursul în faţa iluminaţilor adunaţi sub copacul acela.

A intrat în mormînt fără să fi reuşit vreodată să „gîndească“, aşa cum i se ceruse. La priveghi, cîţiva vorbitori l-au descris ca fiind „preocupat de sine însuşi“, în timp ce alţii l-au considerat „extrovertit“. Nimeni nu a înţeles că vegheau leşul unuia care şi-a petrecut întreaga viaţă încercînd să evite să „gîndească“. Şi chiar dacă ar fi dat ascultare poruncii, ar fi devenit oare mai înţelept?

Ascultînd din coşciugul deschis aceste reflecţii despre propria persoană, a înţeles că a fost abătut fundamental de la misiunea sa de acel ordin – „Gîndeşte!“ – şi că de fapt ar fi trebuit să-şi termine discursul triumfal sub acel copac în loc să zacă aici mort, ascultînd oameni cumsecade proferînd remarce mediocre despre el. A înţeles că lumea rea există numai pentru a întrerupe visarea cu ochii deschişi a copiilor. Lumea este prost întocmită, şi acesta fu primul său gînd.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Tratatul, ţărăncuţa şi ruşii

E bine cînd mai-marii joacă rolul tătucului grijuliu şi mai plantează o vacanţă în mijlocul primăverii noastre, unind la capătul unei săptătmîni (una de vreo zece zile, de fapt) sărbătoarea creştină a Învierii cu sărbătoarea mai mult atee a berilor băute în fumul ce lasă apă-n gură – al grătarului de 1 Mai. Un guvern darnic în vacanţe este unul care se gîndeşte la multe: la alegeri în primul rînd şi, în al doilea rînd, că e mai simplu să dai zile libere decît salarii care, prin responsabilizare, te pot încorseta. Nu ne-am primit în decembrie '89 toată raţia de libertate, iată, din moment ce am mai primit şi acum o felie. Ca să fie.

...Iar peste toate, în treacăt fie spus, în această vacanţă părintele Mihalache – de la biserica Ungureni din Craiova – mi-a spus aşa, întărindu-mi şi mai mult anumite aprehensiuni identitare specifice relaţiei mereu simbiotice cu alteritatea proximă (cine n-a înţeles din prima ultimele cuvinte să nu mai citească o dată): *Dumnezeu vrea ca un copil să se nască bărbat sau femeie, gena îl face nalt sau scund, blond sau brunet, frumos sau botos. Dar nu se ştie încă cine face ca unii oameni să fie mai buni de la gît în jos, iar alţii mai buni de la gît în sus.*

Şi, pe căldurile care au venit odată cu vacanţa – 35 de grade la Craiova, unde am admirat în parcul Romanescu un leu stînd tolănit cu burta în sus şi neinteresat de vizitatorii de prin Zoo, care-i aruncau priviri multe şi cîte un *chips* de cartof drept bacşiş, şi 35 de grade la Bucureşti, unde am avut o interesantă întîlnire cu dl secretar general al guvernului Şerban Mihăilescu –, pe aceste călduri, spuneam, s-au găsit şi ruşii să vină; spre deosebire de altădată, acum nu au venit prea mulţi. O mică delegaţie, în frunte cu ministrul de Interne Igor Ivanov, ocazie cu care s-a parafat la acest nivel tratatul pe care preşedinţii Iliescu şi Putin îl vor semna în iunie la Moscova.

După multe vorbe şi după cîteva antecedente notabile – din februarie 1948, Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală cu Stalin, pînă la Tratatul de colaborare şi prietenie cu o URSS ce horcăia solemn în martie 1991 –, în contemporaneitatea relaţiilor româno-ruse s-a întîmplat, în fine, ceva dătător de speranţe. Ivanov şi Geoană s-au întîlnit bine şi la mijloc într-un pragmatism de calitate.

Povestitorul crede că, măcar din prima parte a veacului XIX pînă azi, cuvîntul cheie al relaţiilor cu Rusia a fost suspiciunea. Cu suspiciune i-au privit paşoptiştii noştri pe muscali, cu suspiciune l-a privit regele nostru Carol I-ul pe ţarul Nicolae al II-lea venit în vizită, în iunie 1914, la Constanţa, cu suspiciune a privit bunicu-meu prima librărie „Cartea rusă“ din Bucureşti, inaugurată pe Calea Victoriei în ianuarie 1945. Şi reciproc: cu suspiciune l-a privit Lenin pe regele Ferdinand al nostru, în 1918, ştiind oricum că n-are nici o şansă să sărute mîna reginei acestuia, Maria, care era efectiv de fix 1918 ori mai frumoasă decît Nadejda Krupskaia; cu suspiciune l-a privit Brejnev pe Ceauşescu, cincizeci de ani mai apoi, şi a decis să nu-l avertizeze despre intrarea trupelor Pactului în Praga; în fine, cu suspiciune l-a privit un rus din Leningrad pe unchiu-meu, pe la începutul anilor '80, cînd acesta i-a propus una bucată sticlă de cognac românesc (în formă de ţărăncuţă!) contra una bucată straşnică, bărbătească şi cu urechi căciulă de blană.

Unchiu-meu are şi-acum căciula, de unde rezultă că între doi oameni inteligenţi suspiciunea poate avea sincope...

Nu cred că ministrul Geoană a dat la schimb vreo ţărăncuţă, după cum nu cred că s-a dat la schimb Basarabia sau tezaurul. După 11 septembrie, după ce preşedintele Putin s-a relaxat brusc în privinţa extinderii NATO, moştenirea istorică a relaţiilor dintre România şi Rusia trece în plan secund. Indiferent de halul în care s-ar afla la un moment dat şi trecător, Rusia rămîne o putere a Europei. În centrul Europei, nici noi nu sîntem ţara cea mai mică. Dar ne putem face istoria comună şi cu capul, nu numai cu muşchii, ca mai ieri.

Înţelegeţi unde v-am adus: tot încercam să vă sugerez că şi un cognac bun, şi o căciulă bună prind mai bine de la gît în sus decît de la gît în jos.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

O statuie dezmembrată

Văzută dintr-o parte, dimineaţa sau seara, pe sub holul cu lampadare, statuia aceea chiar pare aşa ceva, adică o statuie; ba mai mult chiar, de la distanţă pare un om, cineva care încearcă să facă ceva, să-şi lege şireturile la pantofi. Numai că, dacă te apropii să vezi cum e, aşadar dacă treci pe sub bolţile acelea cu chiorchini din ghips şi alte daraveri, steme ducale cu figuri bărboase de soldaţi înnegrite de praf, pe lîngă nişte butoaie de bere plasate nepotrivit dedesubtul scărilor, aşadar dacă treci pe acolo, ajungi în faţa a ceea ce ai socotit că ar putea fi o statuie aruncată din neglijenţă, din nepăsare, din nepricepere, sub bolţile de sub castelul Solitude, de pe lîngă Stuttgart, între aşezările „periurbane“ Willemdorf şi Gerlingen; te apropii şi ce vezi, păcatele noastre, că statuia nu e statuie, nu mai e aşa ceva, a fost cîndva, acu e aproape o bucata de piatră, un glob mare din piatră (ăsta e aproape intact) pe care stă ceva necunoscut, mutilat, fără chip, cu un ciot al mîinilor, unul întins înspre în afară, altul aplecat spre glob, şi doar parte din trunchiul statuii a mai rămas în faldurile unei togi, sau altceva oarecum asemănător însă greu de identificat: „oare cine, păcatele mele, să fi distrus în asemenea hal statuia asta“, îţi spui acolo, sub bolţile acelea, nu departe de cele cîteva butoaie cu bere, pe sub pavajul cu piatră, pe sub ciorchini, halebarde, figuri de soldaţi morocănoşi, prăfuiţi, şi e seară de duminică, după o zi în care castelul şi împrejurimile au fost asaltate de mulţime de turişti, parchingurile au fost pline, restaurantul cu grădina de vară a funcţionat la capacitate maximă, pe scările cele baroce perechi de tineri stau la soare, alţii se sărută aşa cum se şi cuvine în asemenea locuri.

Acu', chiar acu', aici, pe sub bolţile castelului nu mai e aproape nimeni; pe colina din faţă, pe pajişte sau pe băncile de piatră, doar cîţiva întîrziaţi, e 12 aprilie şi a fost o zi caldă şi acu' e seară şi priveşti „statua“, şi lîngă *schloss* e un stejar enorm, foarte mare, „o fi de pe vremea cînd s-a construit castelul“, îţi spui şi pe sub gangurile acelea e curent, e aproape frig, se văd, în vale, luminile oraşului; multă vreme ai crezut, ai fost convins, că acolo e Stuttgart-ul pînă ţi-a spus cineva, nu mai ştii cine anume, că nu-i aşa şi că, dimpotrivă, ceea ce se vede acolo, în depărtare, în fiecare seară, în fiecare noapte, depărtarea aceea scăldată în lumină ar fi altceva, oraşul Ludwisburg, un orăşel mai mărunţel pe care l-ai văzut şi poţi spune despre el că nu e chiar mic, mergi acolo cu S-Bahn-ul, mergi mai multe staţii, ieşi din Stuttgart, treci printre mari platforme industriale; în S-Bahn urcă muncitori, lume de toate felurile, şi pentru o clipă ai impresia că eşti în trenul automotor Radna-Arad care duce şi el muncitorii la fabrici, la combinatul Tudor Vladimirescu, la uzina de vagoane, acolo unde ai lucrat mătăluţă cîtă vreme ai fost în vacanţă în clasa a XI de liceu; ai lucrat la ceva înfiorător de greu cu Iani Abfalter, cu alţi colegi de clasă, descărcaţi vagoane cu dulapi din lemn pentru fabrică. Grea muncă, istovitoare, eraţi terminaţi seara, la ora 23, cînd se termina schimbul doi, sau la ora 16 cînd îl isprăveaţi pe cel de peste zi. Abia vă trăgeaţi picioarele în sala de duşuri, abia vă îmbrăcaţi, pe urmă va gîndeaţi cu groază că a doua zi urma să o luaţi de la capăt. Aşa a fost pe atunci, în acele vremuri istorice, ai lucrat 3 săptămîni cît să strîngi bani ca să mergeţi la mare şi să staţi la Mamaia Sat, aşa îi spunea unui complex de restaurante cu specific regional, fiecare judeţ avea acolo un birt al lui, cam aşa cum sînt pe aici, prin oraş, birturile italieneşti, chinezeşti, vietnameze, mexicane, croate. Aşa era şi acolo, la Mamaia Sat, voi vă ţineaţi pe lîngă restaurantul arădean, îi zicea Căsuţa Arădeană. Un prieten de-al vostru era acolo chelner, avea o cameră a lui vraişte, foarte dezordonată, acolo făceaţi voi chefuri, de dormit aveaţi o căsuţă pentru personalul auxiliar al restaurantului; desigur că aţi plătit ceva şefului de unitate: aţi plătit ceva; apoi mai făceaţi mici servicii, bunăoară cumpăraţi de la autoservire coniac şi alte băuturi pe care vi le strecura în auz prietenul chelner şi acelea erau apoi vîndute pe şest, pe şestache: era simplu; parcă ştia cineva că în loc să vindeţi băutură din pivniţa unităţii o vindeaţi pe a voastră, şi încasaţi diferenţa, şi cu banii cîştigaţi mai trăgeaţi cîte un chef în camera aceea vraişte a prietenului vostru cu diferite „putane“ tinere şi frumoase, doritoare să stea şi ele cît mai mult pe litoral şi care se pretau, tocmai de aceea, la distracţii dintre cele mai avangardiste pe muzică Phoenix şi Janis Joplin şi cine se mai nimerea, spre exemplu Boby Solo. „Fapte de demult, istorie“, îţi spui, în timp ce priveşti abătut şi confuz statuia aceea dezmembrată.

▲

Texte şi opinii de: *Adriana CĂLIAN FRĂTEANU (jurnalistă) ● Dimitrie CLEBAN (şeful Inspectoratului de Protecţie a Mediului Alba) ● Dorin CORPADE (jurnalist) ● Silviu COSTINESCU (jurnalist) ● Mircea DUŢU (profesor univ. dr., rectorul Universităţii Ecologice Bucureşti) ● Matei FLORIAN ● Speranţa IANCULESCU (şefa Inspectoratului de Protecţie a Mediului Bucureşti) ● Ioan JELEV (ministru secretar de stat în Ministerul Mediului) ● Liviu MIHAIU (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor)*

Argument

Mai întîi, am fost industrializaţi în marş forţat, pentru atingerea visului de aur al comunismului. Desigur, pe vremea aceea, nimeni nu se gîndea să protejeze şi natura (comuniştii nu se gîndeau să protejeze nici măcar omul – de exemplu, bunicul meu a lucrat, prin anii '50, în mine de uraniu; nimeni nu le-a dat vreodată minerilor echipament de protecţie, iar ei erau nevoiţi să manipuleze uraniul neprotejaţi). Pentru comunişti, „sentimentul naturii" trebuie să fi fost o trăire mic-burgheză.

După '90, am rămas cu moştenirea industrială, dar şi cu o natură grav afectată de această moştenire. Acum se putea vorbi de ecologie şi, cu ocazia asta, am conştientizat că respirăm otravă şi că stăm pe un morman de deşeuri. Paradoxul era că aveam şi o industrie neperformantă, bună de nimic, şi o poluare cum nu se putea întîlni nici în ţările puternic industrializate. O economie bună să fi avut şi, dacă tot respirăm aer poluat, măcar să o ducem bine!... Oricum, protecţia mediului nu e o problemă a politicii de dreapta sau de stînga, ci, pur şi simplu, o problemă vitală. Şi, dacă sănătatea oamenilor nu ne interesează, măcar să ţinem cont că e vorba de un punct important în condiţiile puse de UE pentru integrare.

Acum, situaţia coloşilor industriali poluatori a început, încet-încet, să se rezolve. Fabricile s-au cam închis (nu pentru că poluau, fireşte, ci pentru că erau neprofitabile). A rămas, în schimb, mica poluare, cea la care contribuim fiecare dintre noi. Şi, cum contribuim cam toţi, ea este, de fapt, marea poluare.

Aceasta tot din vremea comunistă ni se trage, de cînd gîndeam că ce e la comun nu este al nostru, de fapt. Şi ce nu-i al nostru nu ne interesează. La tine în casă arunci resturile alimentare la gunoi, dar coşul de gunoi îl arunci apoi pe geam (aşa cum se întîmplă în unele cartiere, unde blocurile sînt înconjurate de bariere de gunoi). Cînd sîntem pe stradă, ideea de coş de gunoi nu mai are nici un sens. Cînd mergem la picnic, în mijlocul naturii, aruncăm pe jos, pentru că acolo oricum nu există coş de gunoi...

La început, gunoiul se datora faptului că oamenii considerau că se pot comporta oricum într-un spaţiu care nu le aparţine, acum însă el face parte, firesc, din peisaj. Dacă mergeţi în pădurea Băneasa la sfîrşit de săptămînă, veţi vedea acolo oameni ieşiţi nu la iarbă verde, ci la pajişte de deşeuri lăsate de ei înşişi sau de alţii în escapadele anterioare; şi acest lucru se pare că nu-i deranjează deloc.

Sîntem o ţară săracă şi nu avem bani să cumpărăm filtre pentru furnale. La prima vedere, am putea spune că, totuşi, putem face ceva: curăţenie, care nu costă mare lucru. Cu toate acestea, mă tem că mai repede o să ne punem filtre, decît să ne apucăm să facem curat. La filtre şi instalaţii de depoluare e o problemă de bani, la curăţenie de mentalităţi. Iar mentalităţile costă mai mult decît ne-am închipui. **(C. P.-B.)**

Mircea DUŢU

Mimetism civico-politic, formalism juridic

Mişcarea ecologistă (atît în plan politic, cît şi civic) şi legislaţia de mediu au apărut în România cu o semnificativă întîrziere şi într-o anumită măsură mai degrabă din nevoia de conectare la evoluţiile înregistrate la nivel internaţional.

Mai puţin legată de ideologie, reglementarea juridică a reacţionat prima, astfel că, imediat după Conferinţa ONU privind mediul uman de la Stockholm (iunie 1972) a fost adoptată întîia lege privind protecţia mediului (nr. 9/1973) fiind creat chiar şi un organism specializat: Consiliul Naţional pentru Protecţia Mediului (1974). Acest sincronism a rămas însă absolut formal, în condiţiile absenţei unei politici adecvate în domeniu (dreptul mediului nefiind de altfel decît expresia formalizată a unei politici ecologiste) şi a unei dezvoltări economico-sociale deformate, prin excelenţă productivistă, antiecologică.

Mişcarea ecologistă nu şi-a putut găsi însă locul în viaţa publică românească anterioară anului 1989 dintr-un îndoit motiv: pe de o parte, represivitatea excesivă a regimului totalitar, iar, pe de alta, tradiţionala lipsă de apetenţă civică a românilor. Diacronia cu Occidentul în această privinţă este evidentă. Astfel, dacă în ţările vestice asociaţiile ecologiste s-au afirmat încă din anii 1960, iar în celelalte state central şi est europene apelul public la protecţia mediului a jucat în anii 1980 un important rol contestatar, alături de mişcările pentru drepturile omului şi pacifiste (în Bulgaria ecoglasnost-ul dînd chiar semnalul perestroikăi), în România a fost deplină tăcere.

Referitor la partidele politice, întîrzierea este oarecum de înţeles; în sistemul comunist al partidului unic, nici măcar „benignele" formaţiunii verzi nu-şi puteau găsi locul. Aşa că progresul occidental în domeniu şi decalajul existent sînt explicabile. De la crearea primului partid ecologist *(Values Party,* în 1972, în Noua Zeelandă) ori întîiul candidat „verde" la preşedinţie (francezul René Dumont, în 1974), verzii au ajuns în jurul anului 2000 să participe la guvernare în unele state occidentale (Franţa, Germania, Belgia), ori să ocupe locuri în vîrful Executivului (vicepreşedintele SUA, Al Gore în Administraţia Clinton) sau să fie prezenţi în Parlamentul european (din 1989).

Un fenomen asemănător s-a petrecut şi la nivelul dreptului; în timp ce în Occident instrumentele juridice de protecţie a mediului s-au diversificat şi consolidat (evaluarea impactului de mediu, autorizarea specifică, facilităţi economico-fiscale, răspundere particulară ş.a.), la noi totul s-a redus la reglementarea formală, rămasă fără efect.

Căderea comunismului în 1989 a deschis calea sincronizării depline mai ales printr-un import masiv de norme şi modele verzi; au apărut partide politice şi mişcări ecologiste şi în zona ex-comunistă a continentului, iar în contextul integrării euroatlantice aproximarea legislaţiei interne cu dreptul comunitar al mediului reprezintă un obiectiv prioritar. Capitolul „22-mediul" al programului de aderare se dovedeşte unul dintre cele mai dificile şi mai costisitoare, dar care revoluţionează politicile şi legislaţiile naţionale în materie.

Mimetismul civico-politic

Imediat după decembrie 1989, problemele mediului au devenit brusc un subiect „la modă", iar noua orientare pro-occidentală a ţării presupunea deschiderea şi spre acest domeniu rămas pînă atunci din punct de vedere al militantismului civic şi politic un adevărat tabu. Reacţia formală a fost, ca de obicei, promptă. Mişcarea ecologistă din România (MER) a reprezentat cel de-al doilea partid înregistrat legal (la 11 ianuarie 1990) după reluarea vieţii politice democratico-pluraliste în România, iar la alegerile parlamentare din 20 mai 1990 a obţinut 2,62 din voturi, ocupînd un meritoriu loc patru.

Din păcate, în plin avînt, ecologismul românesc avea să fie afectat brusc şi brutal de o prematură criză de afirmare prin scandalul importului de deşeuri toxice de la Sibiu (februarie-iunie 1992) care s-a transformat într-o adevărată anatemă. Totodată, fărîmiţarea organizaţională prin crearea simultană de noi formaţiuni (Federaţia Ecologistă din România – FER, Partidul Ecologist Român – PER) ori diviziunea celor existente (şi formarea altora precum Alternativa Verde Ecologistă – AVE, Convenţia Ecologistă din România – CER) au diluat forţele şi aşa slabe ale mişcării politice ecologiste preluate mai ales prin reflex şi mai puţin născută din existenţa unor convingeri şi orientări doctrinare bine conturate. De altfel, unul din marile paradoxuri ale (autointitulaţilor) verzi români rămîne absenţa unei doctrine veritabile, ecologiste. Programele politice cuprind elemente disparate, de natură social-democrată, neoliberală, chiar naţionalistă, în funcţie de alianţele în care au intrat conjunctural, însoţite în permanenţă de simple aserţiuni privind protejarea mediului. Şi atunci cînd s-a recurs la importuri masive de profil, acestea reprezintă simple capitole livreşti, fără nici o „prelucrare" spre a ajunge la o platformă politică propriu-zisă şi adaptată contextului românesc.

După o perioadă de peste un deceniu de diverse încercări de supravieţuire (cea mai uzitată formulă fiind alianţa sub umbrela Convenţiei Democratice, care a permis PER şi FER să cunoască experienţa parlamentară) şi căzute după alegerile din 2000 în anonimatul periferiei vieţii politice, formaţiunile ecologiste au ajuns acum la concluzia nevoii absolute de unificare. Pasul hotărîtor în acest sens a fost făcut la 1 martie a. c., cînd PER, AVE şi CER au fuzionat sub sigla Partidul Ecologist Român. Şi, continuînd strategia „tovarăşilor de drum", încă necesară pentru o existenţă onorabilă, cele două formaţiuni care au supravieţuit şi refuzînd fuziunea s-au afiliat diviziunii politice tradiţionale: PER a optat pentru zona de centru stînga, iar FER s-a considerat cu orientare de dreapta (simplă oportunitate conjuncturală şi nicidecum doctrinală!)

Un fenomen asemănător s-a produs şi la nivelul acţiunii civice ecologiste. Explozia de ONG (peste 800) cu veleităţi ecologice din primii ani ai ultimului deceniu din secolul trecut a avut diverse motivări: moda europeană, tentaţiile fondurilor de ajutorare sau facilităţile fiscal-va-

© S. Ivanoschi

male ş.a. şi, din păcate, mai puţin dorinţa de militantism efectiv în favoarea protejării mediului. Acest „defect congenital" a făcut ca treptat conglomeratul de organizaţii ecologiste de ocazie să se decanteze pînă a ajunge la cîteva zeci (20-30) care mai desfăşoară astăzi cîteva activităţi de profil. Consecinţele unei asemenea situaţii sînt evidente; în absenţa unei veritabile presiuni din partea societăţii civile interne, problemele ecologice continuă să se agraveze, singurul factor de „lobby" în materie rămînînd cel internaţional, în frunte cu exigenţele integrării în Uniunea Europeană. De remarcat că nici organizaţiile internaţionale de prestigiu (precum Greenpeace, Green Cross International ş.a.) nu au simţit nevoia unor prezenţe semnificative în România.

Salvarea legislativă: integrarea în UE

După o perioadă iniţială post-decembrie 1989 de „amatorism eco-legislativ", odată cu semnarea acordului de asociere cu Comunitatea Europeană (1993) şi mai ales după stabilirea strategiei de aderare (2000) România a început să-şi rînduiască legislaţia în raport cu *acquis*-ul comunitar de mediu. Legea-cadru în materie (nr. 137/1995) a fost ajustată în mod corespunzător; în baza şi pentru dezvoltarea prevederilor sale, în consens cu armonizarea comunitară, în prezent fiind în vigoare peste 350 de acte normative de mediu. Un ansamblu încă nu pe deplin coerent, dar în plin proces integrator.

Potrivit estimărilor oficiale, pînă la 1 ianuarie 2003 Bucureştiul transpusese 70% din *acquis* (ceea ce a presupus adoptarea a peste 150 de acte normative interne), urmînd ca la sfîrşitul acestui an procesul să se încheie în linii generale. Aşadar, în scurt timp vom avea, din punct de vedere formal, o legislaţie europeană. În privinţa aplicării sale efective însă, atingerea minimului comunitar va presupune parcurgerea a diferite perioade de tranziţie (pînă la 25 de ani în unele sectoare) şi mai ales investiţii de zeci de miliarde de dolari (după unele estimări, peste 30 mld USD, aproape PIB-ul ţării pe un an!). Alături de care se impune o reformă radicală a instituţiilor de mediu şi nu în ultimul rînd o schimbare, prin educaţie, a mentalităţilor şi a comportamentelor populaţiei.

Odată formele (politice, civice, juridice) stabilite, rămîne ca fondul să crească pînă la deplină identitate. ▲

Liviu MIHAIU

Ecologeşti, deci exişti!

Cel mai mare lucru din lume, cel pe care stăm cu ajutorul misterioasei forţe gravitaţionale, suferă. Pămîntul, „Mother Nature“, cum îl numesc Discovery-urile, posturile mele preferate, a intrat într-o clepsidră a pieirii. Să fie acesta secolul acela al lui Malraux, care nu va mai fi deloc?! Încă nu ştim. Pămîntul se industrializează în era consumismului, una dintre cele mai mari păcăleli în materie (sic!) de fericire. Consumismul ne face mai proşti şi nepăsători. Într-un secol din ce în ce mai puţin smerit şi cucernic în care sîntem dominaţi „democratic“ de barbarismul utilitar al zeului Ban şi înlănţuiţi de apostolii săi, Informaţia, Filmul, Turismul şi Fotbalul, omul are tendinţa de a-şi sacrifica mama, precum într-o adaptare modernă a unei tragedii antice, de dragul televizorului. Pe de altă parte, de ce să n-o recunoaştem, avem de-a face cu cel mai civic secol dintotdeauna, ceea ce nu-i rău. Dar nici pe cîmpuri de roze nu mai stăm. Şi ca să ne mai dehuntingtonizăm puţin, şansa ar fi ca cei mai verzi doi apostoli, Turismul şi Fotbalul, să se revolte pe motiv că maidanul lor dispare cu fiecare zi. Raiul de pe Pămînt se acoperă cu ciment, zilnic dispar specii de plante şi animale, iar conferinţele pe teme de mediu se-nmulţesc asemeni supelor de aripioare de rechin sau afrodisiacelor din bărbăţia tigrului. Stăpînii lumii, mai sensibili la petrol decît la strigătele balenei, nu vor să semneze în ruptul capului convenţiile internaţionale pentru reducerea armelor de distrugere în masa verde. Ecologia este, indiscutabil, ultima redută a civilizaţiei, rămînînd astfel o chestiune de lux a conştiinţelor. Întorcîndu-ne însă în Groapa noastră cea de toate zilele, România, ecologia pare o *persona non grata,* un science-fiction de genul filmului *Brasil*. Într-o ţară în care oamenii îşi fură banii de medicamente şi al cărei *hybris maximus* este sinuciderea pe trotuarul indiferenţei Ministerului Sănătăţii, la ce te poţi aştepta în atitudinea faţă de capra neagră sau faţă de problemele de supravieţuire ale lostriţei?! Într-o Capitală, a patra în ordinea poluării europene, unde 3.000 de oameni mor anual din cauza prafului şi a noxelor, cum poţi crede că îi pasă cuiva de declinul exponenţial al populaţiei de vrăbii?! În nişte munţi ca Apusenii, unde şi-a instalat capitalismul de şmecherie aurită Roşia Montană, cum ne putem imagina că pune cineva peisajul mai presus de-o casă nouă primită-n schimbul tăcerii otrăvite?! Într-o Deltă de patrimoniu mondial unde elicopterele Armatei sau ale Poliţiei cară icre negre la Bucureşti, iar supravieţuitorii aşteaptă sturionul la colţ cu bîta şi somnul la curent electric, cum am putea crede că există cineva capabil să-i amendeze pe cei care lasă cutii goale de conserve pe malul unor rezervaţii interzise?! Cînd judecătorii restituie grădini publice unor prădători îmbrăcaţi în blănuri scumpe, cine să observe, în afara unui lider sindical suedez, că la noi cresc *pet*-uri din belşug pe cîmpiile patriei?! Dacă o candidată la integrarea europeană nu e în stare să-şi refacă siturile istorice, ce mai contează că premierul vînează în extrasezon?!

Şi cred că aş continua pînă mîine dacă nu m-aţi întrerupe. În final, v-aş „forwarda“ o mică povestire pe care unul dintre cei mai mari antropologi pe care i-am cunoscut (am cunoscut doi), mare cercetător al tipologiilor româneşti de peste 25 de ani, Steve Sampson, mi-a relatat-o prin 1975-76. Steve călătorea cu rata alături de foarte mulţi ţărani români întru o cercetare (apropo, ştiaţi că personajul preferat din serialul *Dallas* al ţăranului român era J.R.?!!) şi, la un moment dat, şoferul le-a spus călătorilor: „Oameni buni, eu unul sînt un tip care ţine foarte mult ca autobuzul lui să fie curat. Aşa că v-aş ruga să strîngeţi toate resturile de mîncare şi să le-aruncaţi pe geam!!!“. Steve, destul de nou în tărîmologia românească, s-a opus din răsputeri, drept pentru care toată lumea, inclusiv şoferul cel „curat“, l-a privit ca pe un nebun sau cel mult ca pe un străin bizar. E drept, lucrurile au mai evoluat de-atunci, aceiaşi oameni nu prea mai aruncă public mîncarea pe geam, ci doar ţigările!

Am putea spune că ecologia românească are de aşteptat în anticamera conştiinţei numite stomac, pentru ca, după aceea, să stea la o coadă infernală pentru a-şi plăti impozitele sufleteşti.

▲

aduse cu poșta

De la diletantism la profesionalism

Prins în vîltoarea supravieţuiri, între O. Paler şi „Profesioniştii“ dnei Vodă, între berea de la terasă (ah, a venit căldura!) şi examene, între o iubire (ştie ea care!) şi alta, între banii mamei şi (dez)interesul tatălui, termin, în sfîrşit, facultatea. Doar două luni, şi gata! Voi lua, sper, o diplomă pe care va sta scris (ne)onorant titlul de Specialist în Ştiinţa Mediului. Aş fi vrut să vă vorbesc din această perspectivă. Nu mă simt în stare. O s-o fac doar din cea care-mi este familiară, aceea de priceput. Dar unul care-şi doreşte să devină profesionist.

De mai bine de trei ani, asupra acestei chestiuni numită protecţia mediului („Totalitatea acţiunilor întreprinse de om pentru păstrarea echilibrului ecologic „– Petre Neacşu – *Dicţionar de ecologie,* E.S.E, Buc., 1982), ignoranţa mea era salvată – şi încadrată – de două extreme, cu care reuşeam să-mi alung gîndul, născut încă din primul an de facultate, că, totuşi, ar trebui să încerc să văd această problemă şi dincolo de lehamitea pe care mi-o provoacă *sistemul* (cuvînt la modă; protector şi pentru ei, şi pentru mine). Extrema dreaptă, intelectualistă, studiată în cursuri şi episoade Discovery, se referea la „efectul de seră“, distrugerea stratului de ozon şi altele de genul ăstora, cu tot ce genera: topirea gheţarilor, deşertificare, etc. Cealaltă, cea de stînga, civică şi sentimentală, se referea la gunoaiele aruncate (pe fereastră), unde nici cu gîndul nu gîndeşti, văzută, ulterior, ca o încercare palidă de reeditare a anilor studenţiei (cunăscătorii ştiu la ce mă refer, ceilalţi să treacă prin Regie şi Grozăveşti, mai ales duminica).

Oricum, ca să-mi arăt dezinteresul pentru facultatea şi ţara „lor“, la amîndouă răspundeam cu invariabila interogaţie (românească): şi ce? Cu ce mă afecteză pe mine? N-are cu ce! Iar de lucrat să lucreze ei şi în domeniul ăsta! (ceea ce la drept vorbind o şi fac). Însă, după patru ani de facultate, datorită unui om, dar şi nevoii mele de a depăşi stadiul de „civism resemnat“ şi neputinţei mele de a mă implica decît, cel mult, într-o discuţie despre „marile probleme ale omenirii“, mi-am dat seama că... miracolul stă la îndemîna noastră, vorba lui Noica. Şi că în tot acest gol al ignoranţei mele (văzută din ambele perspective) stau: gropile de gunoi şi bolile noastre (gîndiţi-vă la maşina care se întoarce de pe o groapă de gunoi necurăţată fiind, iar şoferul, om şi el, se opreşte cu aceeaşi maşină să-şi cumpere o prăjitură...) sau oameni cărora n-avem cu ce le plăti sacrificiul. (V-aţi gîndit vreodată, aşa într-o doară, la cîte e expus un poliţist în marile intersecţii bucureştene, de la noxele maşinilor? Hazos exemplu, nu!? Păcat că nu ştiţi ce emană şi ce efect au gazele emise.)

Concluzia: stînga şi dreapta trebuie să se întîlnească. Ambele trebuie să ştie că există un principiu fundamental al mediului: mediul trebuie să fie luat pentru ceea ce este şi nu pentru ceea ce ne poate oferi; altfel natura – chiar şi cea omenească – se va întoarce împotriva noastră, cum de altfel o şi face.

Florian GABA
gabaflorian2002@k.ro

Cu batista la nas. Un caz: Zlatna

– interviu cu Dimitrie CLEBAN, şeful Inspectoratului de Protecţie a Mediului Alba –

Domnule Dimitrie Cleban, din cîte ştim, zona Zlatna rămîne o problemă pentru mediu.

Aşa este. Zlatna rămîne în continuare unul din punctele critice la nivelul judeţului şi chiar al zonei. De vină este tehnologia învechită de prelucrare a cuprului de convertizor. Aerul este afectat cu pulberi în suspensie, pulberi sedimentabile şi dioxid de sulf. Pe parcursul a 24 de ore, sînt două perioade critice: dimineaţa, în jurul orelor 10-12, şi una după-amiază, pe la 4-5. Atunci, datorită calmului atmosferic, nivelul de impurificare cu SO_2 şi pulberi este foarte ridicat, depăşind de foarte multe ori concentraţia maximă admisibilă.

Deci putem spune că e o atmosferă irespirabilă. De altfel, zlătnenii pot fi văzuţi deseori cu batistele la nas, încercînd să filtreze astfel aerul.

Aşa este. În pulberile în suspensie şi cele sedimentare se găsesc, la Zlatna, cupru, zinc, plumb, de multe ori şi arseniu (deşi noi am interzis procesarea materiei prime cu concentrat de arseniu). Poluarea aceasta cu metale grele afectează toată zona şi ajunge uneori şi pînă la Alba Iulia.

Să lăsăm la o parte funcţia pe care o deţineţi. Cum apreciaţi, ca simplu trecător prin zonă, imaginea de astăzi a Zlatnei?

Imaginea este destul de urîtă, avînd în vedere că solul s-a destructurat şi vegetaţia a dispărut aproape în totalitate. Există şi zone care se pot reface natural, dar există multe altele unde trebuie să intervenim cu măsuri de reconstrucţie ecologică, care însă sînt destul de costisitoare. Un metru pătrat de reconstrucţie ecologică în zona Zlatna costă 3-4 dolari, asta înseamnă 30-40.000 de dolari hectarul. Deci avem mult de lucru aici, numai să avem sursele de finanţare...

Ce se poate face?

Trebuie să existe măsurile de finanţare pentru a depolua solul, apele de suprafaţă şi cele subterane. Trebuie, apoi, puse în funcţiune tehnologii moderne, dotate cu instalaţii de recuperare a pulberilor în suspensie, acestea urmînd să fie reintroduse în procesul tehnologic. La fel se poate face şi cu SO_2. Produsul finit, cuprul de convertizor, în momentul de faţă, la bursa de la Londra, se vinde cu 1.600 de dolari, iar aceste noxe, dacă ar fi recuperate şi folosite ca materii prime, ar reprezenta circa 25% din preţul produsului finit.

Uzina de cupru din Zlatna se află în faţa procesului de privatizare. Credeţi că prin această privatizare se vor pune în practică acele măsuri de protecţie a mediului?

Cred că asta e şi intenţia celor care vor să achiziţioneze uzina veche de la Zlatna: să refolosească aceste materii prime – pentru că altfel nici nu ar avea sens să cumpere societatea, nu ar avea cum s-o facă profitabilă. Oricum, noi nu le vom da autorizaţie de mediu dacă nu vor interveni în procesul tehnologic şi cu instalaţii de recuperare şi de valorificare a noxelor.

a consemnat
Dorin CORPADE

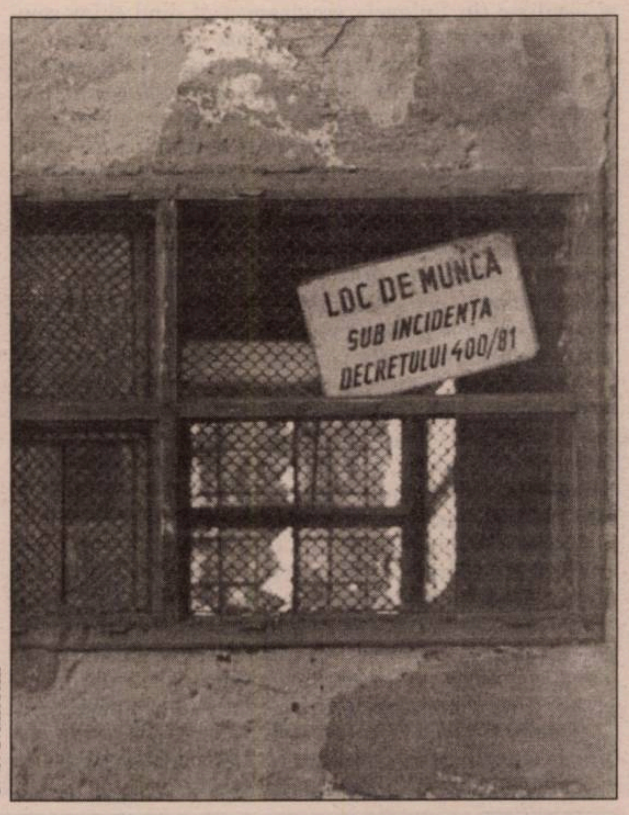

© S. Ivanoschi

Ecologia, ca eficienţă economică

– intreviu cu Ioan JELEV, ministru secretar de stat în Ministerul Mediului –

Din cîte ştim, România are grave probleme ecologice...

Aşa e, există zone fierbinţi unde s-au dezvoltat, în special în trecut, activităţi economice în care nu s-au luat în considerare şi problemele de mediu. Aş aminti numai cîteva dintre ele: Baia Mare, Copşa Mică, Zlatna, zonele Rîmnicu Vîlcea-Govora, Ploieşti-Brazi, Bacău-Oneşti-Borzeşti ş.a. Pe de altă parte, aş spune că încă România păstrează nealterate o serie de zone naturale – şi în procesul acesta de aderare în care sîntem implicaţi se remarca acest lucru: noi putem veni cu un aport de capital natural deosebit la Uniunea Europeană. Majoritatea ţărilor Uniunii şi-au irosit acest capital natural şi noi trebuie să fim atenţi să nu ajungem în aceeaşi situaţie. Să vă dau un exemplu: am avut o colaborare foarte bună cu specialişti olandezi, care erau interesaţi să studieze Delta Dunării ca zonă naturală nealterată unică în Europa. Deci există o alternanţă de zone puternic afectate de o activitate neraţională a omului cu zone naturale.

Dar avem grijă de aceste zone naturale aşa cum ar trebui? De exemplu, mai exportăm lemn?

Din păcate, se mai exportă şi ce e mai grav că se exportă lemn foarte puţin prelucrat. Noi ne-am opus sistematic exportului de lemn brut sau de fier vechi. Acum am instituit nişte taxe pentru cei care preiau şi exportă aceste resurse – iar veniturile merg la aşa-numitul „Fond naţional de mediu" din care se vor finanţa proiecte care-şi propun diminuarea poluării sau reciclarea deşeurilor. La ora actuală, o bună parte din fondul forestier al ţării este deja privat. Problema este că foarte multe dintre pădurile acestea care se restituie sînt preluate de oameni care nu au suficientă forţă economică şi nici managerială. Vedeţi, în cazul întreprinderilor se urmăreşte atragerea unui investitor care să vină şi cu fonduri să dezvolte acea activitate şi în acelaşi timp să vină şi cu un management superior. Ei bine, lucru acesta nu se întîmplă şi în cazul restituirii pădurilor. Şi astfel apar tentaţiile de a le valorifica prin vînzarea lemnului pentru un cîştig imediat – deşi ei trebuie să respecte o anumită cantitate care poate să fie exploatată. De asemenea, proprietarii pădurilor se confruntă cu fenomenul de furt, pentru că nu pot asigura paza pădurilor.

Protecţia mediului cu pistolul la brîu

Şi ce se poate face în cazul acesta?

Ideal ar fi ca proprietarii de păduri ar fi să se asocieze şi să apeleze la Romsilva care să asigure gestionarea şi paza acestor suprafeţe de păduri. O altă soluţie ar fi să înăsprim mijloacele de control. Recent s-a înfiinţat Garda Naţională de Mediu care a preluat şi controlul silvic. Noi am avut în trecut cîteva controale, în colaborare cu Ministerul de Interne, la nenumărate gatere care multe dintre ele erau ilegale. Acolo noi am aplicat sancţiuni foarte mari; de exemplu, la un singur control de acest tip, amenzile aplicate au fost de ordinul miliardelor de lei. Este – vă spun – foarte greu, de multe ori inspectorii noştri au fost ameninţaţi, le-a fost pusă chiar viaţa în pericol; nu întîmplător, în cazul Gărzii Naţionale de Mediu, noi am decis ca, în special atunci cînd se acţionează în astfel de zone izolate sau cu oameni mai certaţi cu legea, comisarii acestei gărzi să fie şi înarmaţi.

Dar omul care şi-a luat pădurea se gîndeşte că-i a lui şi poate să facă ce vrea cu ea. La o adică, s-o şi taie pe toată...

Este ilegal şi va răspunde în faţa legii. Fiindcă o fi proprietatea lui, dar în Constituţie (unde sînt trei articole care se referă la mediu) se spune că proprietatea privată nu exonerează pe proprietar de răspunderea faţă de mediu. Oricine ar fi acest proprietar – chiar şi statul. Tu, ca proprietar, nu poţi să faci orice şi, în plus, nu poţi să perturbi buna vecinătate – dacă, chiar neacţionînd direct pe teritoriul altuia, îi aduci prejudicii, răspunzi în faţa legii.

Ecologia costă...

Cum putem împăca nevoia de dezvoltare economică cu protecţia mediului? Ce facem? Ca să protejăm mediul ne trebuie bani, pentru asta trebuie să ne dezvoltăm economic, dar dezvoltarea presupune agresiune faţă de mediu.

Lester Brown, în lucrarea sa *Eco-economia,* observa că, la ora actuală, mediul este subordonat, ca structură, economicului şi ar trebui să fie, de fapt, invers: economicul să se alinieze la capacitatea de suport a mediului, a resurselor naturale. Vedeţi? Noi neglijăm acest lucru din motive de priorităţi pe termen scurt.

Dar ecologia costă...

Da, aşa e. Dar mai mult îi costă pe alţii. De exemplu, o fabrică de pantofi produce deşeuri şi ape impure care ajung într-un rîu, iar apa ajunge la oraşul din vale care prelevă apa din rîu pentru uzul casnic al oamenilor. Acea apă va trebui tratată suplimentar pentru a deveni potabilă – deci fabrica respectivă a indus nişte costuri la alţii din activitatea ei, iar producţia şi eficienţa ei sînt, de fapt, false, pentru că în mod real ar trebui ca în costurile ei să includă şi investiţiile necesare pentru depoluare.

Poluatorul plăteşte, depoluatorul cîştigă

Aceasta la apă, dar la aer nu mai depoluează nimeni după tine...

Aţi atins un punct foarte sensibil. Şi pădurea şi apa sînt considerate şi resurse şi factori de mediu. Aerul încă nu e văzut şi ca resursă, ci doar ca factor de mediu. Dar, dacă vom continua să punem economia înaintea mediului, vom ajunge să constatăm că nici aerul nu e infinit şi va trebui gospodărit şi împărţit ca o resursă. Ministerul Mediului este un fel de gospodar al aerului şi recent am impus ca toţi care emit în atmosferă anumiţi poluanţi să plătească o contribuţie în Fondul de mediu. Dacă vor să promoveze o investiţie care să depolueze pot fi chiar ajutaţi din acest fond. Deci poluatorul plăteşte, iar cel care depoluează va fi ajutat din aceşti bani.

În străinătate există filtre foarte sofisticate care sînt puse la furnale. Noi avem aşa ceva?

Unul chiar s-a pus în funcţiune recent la Galaţi. SIDEX Galaţi a fost, în opinia noastră, o privatizare reuşită, pentru că şi-a respectat obligaţiile şi investiţiile de mediu asumate. Acum au pus în funcţiune cea mai mare investiţie de mediu făcută vreodată în România, o instalaţie complexă de desulfurare. Oxizii de sulf ajunşi în atmosferă creează mari probleme, inclusiv ploile acide. Această instalaţie nu numai că protejează atmosfera şi plămînii oamenilor, dar recuperează şi o parte din materia primă – deci este un cîştig şi economic.

Acesta e un caz fericit, dar sînt alţi coloşi industriali care nu-şi pot plăti datoriile curente, dar să mai plătească pentru protecţia mediului?

Aici intervine acel paradox: mediul poate fi rezolvat atunci cînd şi economicul merge bine; economia produce un impact asupra mediului, dar tot economia, atunci cînd este eficientă, poate să suporte şi costurile mediului. De multe ori, însă, tocmai în situaţii cu impact mare asupra mediului, se pot obţine reduceri spectaculoase cu costuri minime. Printr-o bună gospodărire. Adeseori efectele sînt mari asupra mediului fiindcă există conducte sparte, etanşările nu sînt bune sau omul nu-şi mătură şi nu-şi face ordine prin curte ca să pună deşeurile unde trebuie. Aceste lucruri nu costă mult, iar beneficiile sînt spectaculoase. Dacă nu am bani, măcar pot să-mi ţin curat în casă... Să vă dau un exemplu: „Timpuri noi" arată acum, după ce s-a privatizat, ca o întreprindere din vest – ordine, curăţenie, muncitorii îmbrăcaţi în salopete curate, se strîng şi ultimile deşeuri şi se valorifică, nici o conductă nu mai pierde apă... Acum doi ani, înainte să vină actualul manager la conducere, fabrica arăta jalnic, ca după un război. Chiar vă invit să vă duceţi şi să vedeţi ce se poate face cînd îţi propui să gospodăreşti lucrurile, chiar fără investiţii deosebite. Şi, nu întîmplător, aceasta a atras după sine şi ridicarea fabricii, care acum a reuşit să obţină un proiect cu susţinere japoneză.

1.000 de dolari de persoană

Da, dar aplicarea legislaţiei Uniunii Europene în privinţa mediului presupune costuri mari. Iar noi trebuie să ne integrăm şi la acest capitol.

Da. Practic, pentru a pune în aplicare această legislaţie, în 15-20 de ani, costurile ar însemna cam 1.000 de dolari pentru fiecare locuitor. Aceasta nu înseamnă că fiecare va da această sumă. Dar, să zicem, dacă fiecare dintre noi ar da în următorii 15-20 de ani 1.000 de dolari pentru mediu, România ar fi la nivelul Uniunii Europene din punctul de vedere al ecologiei. Aceste fonduri vor veni, în cea mai mare parte, de la agenţii economici. Trebuie cu toţii să găsim soluţii – şi noi, ca stat, şi patronatele, şi societatea civilă. Dar trebuie, în primul rînd, cum spuneam, să ne facem curăţenie în propria casă. Oamenii nu înţeleg că pe termen lung curăţenia aceasta are efecte extrem de benefice şi pentru activitatea economică. Nu poate fi profitabilă o întreprindere care aruncă sute sau mii de tone de poluanţi în aer sau în ape, pentru că asta înseamnă că ea are consumuri energetice şi de materie primă suplimentare care nu se valorifică în produsul final, ci se duc în natură sau în plămînii oamenilor. Dacă nu-i putem convinge din punctul de vedere al mediului, ar trebui să fie convinşi din cel al interesului lor economic. Cei care vor fi eficienţi economic vor rezolva sigur şi problemele de mediu şi invers: cei care rezolvă problemele de mediu sînt eficienţi economic.

Mulţi au impresia că Ministerul Mediului trebuie să facă uzinele nepoluante şi să rezolve efectiv problemele de mediu.

Ministerul Mediului este un fel de poliţie. Aşa cum poliţia controlează respectarea regulilor de circulaţie, aşa şi acest minister controlează respectarea legii pe mare arteră a mediului. Nu poliţia, să spunem, dă bani pentru repararea maşinilor, dar ea îl opreşte pe cel care nu îndeplineşte condiţiile tehnice.

a consemnat
Cezar PAUL-BĂDESCU

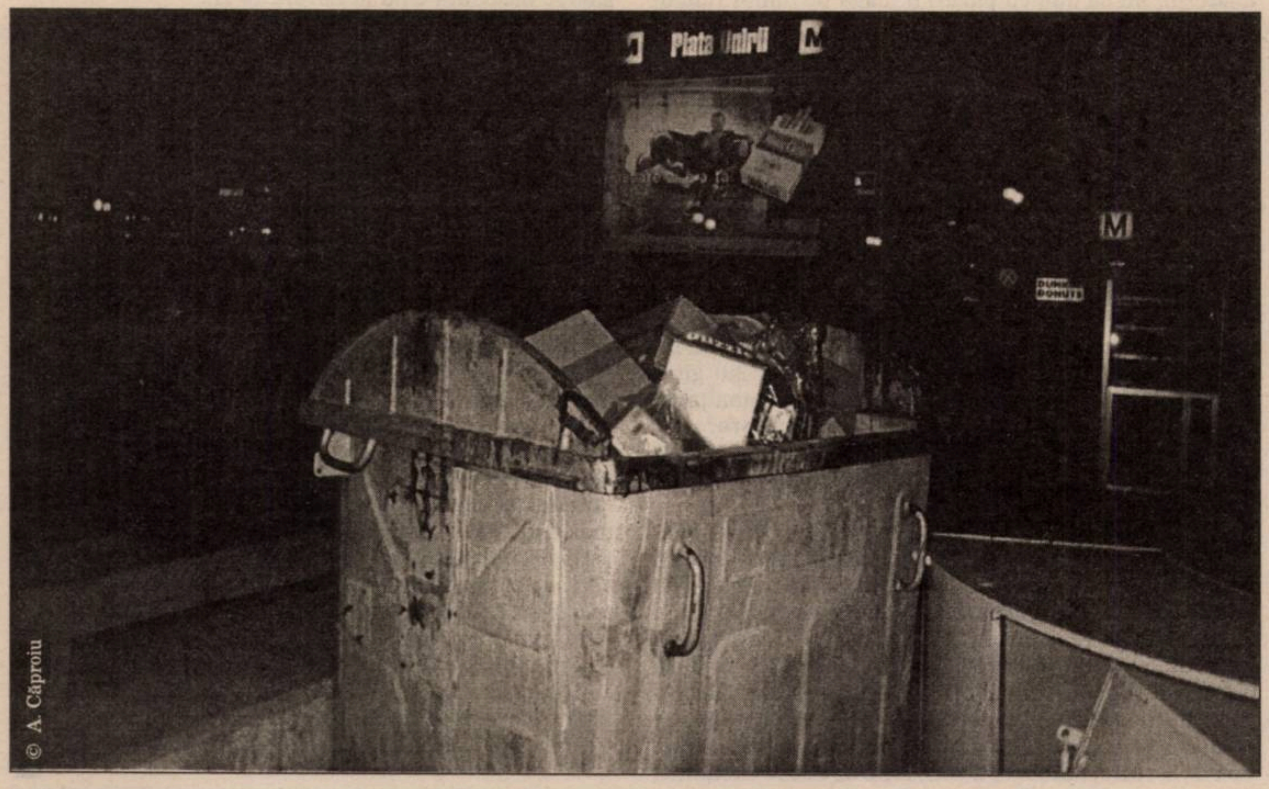

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
Europa mon amour
de Petre Răileanu
Petre Răileanu
Europa
mon amour
© EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE
Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

GUNOIUL CEL DE TOATE ZILELE

Adina POPESCU

Picnic în stil *Romanian Beauty*

Una dintre primele duminici însorite şi calde ale acestei primăveri întîrziate, în pădurea Băneasa. Bucureştenii au evadat pentru cîteva ore din oraşul lor pe care mulţi îl consideră îmbîcsit, poluat şi murdar într-unul dintre cele mai accesibile locuri de „iarbă verde"... iarba respectivă nu a încolţit încă, ghioceii şi viorelele au fost date dispărute, în schimb respirăm cu toţii aerul curat amestecat cu gazele de eşapament de la zecile de maşinî care se preumblă „la pas" pe aleile pădurii şi se claxonează discret, poate că doar se salută între ele. Atmosfera e asemănătoare cu cea de pe bulevard, la o oră de vîrf.

Cei veniţi să se recreeze la pădure îşi parchează maşinile pe unde apucă, dau casetofoanele la maxim, fiecare cu melodia sa preferată şi te trezeşti brusc într-un soi de bazar, lipseşte doar „marfa"! Apoi se organizează picnicurile la marginea drumului, chiar lîngă maşina personală, căci nimeni nu se mai străduieşte să caute o poieniţă liniştită în adîncul pădurii; oricum ar fi greu să identifici vreuna printre rămăşiţele picnicurilor de anul trecut sau de acum doi ani sau... ambalajele unor produse care au dispărut de mult de pe piaţă, pet-uri, cioburi, grătare ruginite, anvelope sparte, bucăţi din scaune pliante, fiare vechi, multe pachete de ţigări goale şi multă hîrtie igienică.

Curînd întreg spaţiul destinat agrementului şi bunei dispoziţii se umple de fum şi de aromă de mici. Se încing partidele de fotbal şi de badminton şi, uneori, fluturaşii şi mingile de cauciuc ajung undeva printre crengile copacilor şi acolo rămîn. Berea se gîlgîie, în cel mai bun caz, din sticlele care odată golite se pun la păstrare în portbagaj, pentru „garanţie", iar în cel mai prost caz din cutii care rămîn mărturii, la locul faptei, ale plăcutelor beţii duminicale. Fetele şi damele mai sensibile pleacă prin pădure la cules de flori şi se întorc cu cîteva brînduşe palide pentru care, probabil că au săpat cu îndîrjire prin maldărele de gunoaie.

Resturile prînzului se împart cîinilor vagabonzi care populează pădurea din cele mai vechi timpuri. „Dacă nu-i văd prin preajmă, le las oricum oasele într-o hîrtie... sigur or să le găsească ei pîn' la urmă! Ce să fac cu oasele? Să mă car cu ele înapoi acasă?", spune o femeie cu alură de gospodină întreprinzătoare, în timp ce strînge masa. Ea şi soţul ei, un ins în maieu şi în şort care aleargă transpirat după o minge ceva mai încolo au o experienţă îndelungată cu picnicurile. „Cînd eram mai tineri mergeam în fiecare an la mare sau la munte cu cortu', aşa că ştim cum e viaţa de camping". Îmi povesteşte că oamenii chiar şi în vacanţă sau „în timpu' liber" trebuie să se ajute între ei, de exemplu „soţu' todeauna cînd strîngeam şi plecam de undeva lăsa ceva celor care urmau să vină, adică vreo cratiţă care nu ne mai trebuia, nişte cărbuni pentru foc sau o sticluţă cu petrol... le lăsa pe locu' cortului ca să le fie de trebuinţă şi altora!". Îi atrag atenţia că s-ar putea ca toate aceste lucruşoare să nu fie de trebuinţă nimănui şi să rămînă acolo pentru vecie; ridică din umeri şi-şi păstrează punctul de vedere: „noi ne-am făcut datoria!". Aşa e! Omul pe unde trece trebuie să lase urme, ca melcul. Rîde, nu înţelege. O întreb ce părere are despre faptul că pădurea seamănă cu groapa de gunoi de la Glina şi răspunde înţepată: „E adevărat că oamenii ar trebui să se comporte mai civilizat şi să nu facă mizerie, da' acuma nu poţi să fi atent la fiecare muc de ţigară şi doar n-o să vii cu scumieră la tine! Ar trebui să fie cineva care să se ocupe de treburile astea, adică de curăţenie, că doar n-o să facem noi muncă în folosu' comunităţii şi să strîngem după nişte nesimţiţi care-şi lasă ciorapii în drum!".

Petrecerea la „iarbă verde" continuă. La o adiere de vînt diverse pungi din plastic pe care scrie „Mega Image", „La Fourmi", „Thank you for shopping here!" etc. încep să plutească prin aer mai ceva ca în *American Beauty*... şi astfel redescoperim cu toţii frumuseţea lumii care ne înconjoară.

Abia a început sezonul cald şi încep să mă gîndesc la zilele toride cînd lumea va da năvală să-şi petreacă week-end-urile la „salba de lacuri" de pe lîngă Bucureşti unde deşi scrie mare şi cu roşu pe toate gardurile „Scăldatul interzis!", din cauza apei mizerabile, totuşi românii cu pielea încinsă şi băşicată de la soare se aruncă în undele răcoroase, se scufundă în mătasea broaştei sau înoată zglobii printre diverse obiecte din material refolosibil care plutesc în derivă. Cei pasionaţi de pescuit pot prinde în cîrligul undiţei o garderobă completă, de la adidaşi rupţi la căciuli din blană sintetică, apoi cîte un fier de călcat, un prelungitor sau un furtun de aspirator de parcă ar locui cineva sub apă şi nu e exclus să păţească ca în bancul cu tipul salvat de la înec şi cu „Nu vezi că ăsta are patine?!"

Munţii Bucegi (la doar mai puţin două ore de drum cu o maşină „adevărată"), cei mai populari munţi din ţară, au devenit cu timpul un soi de prelungire a pădurii Băneasa şi a locurilor de agrement din preajma „salbei de lacuri". Dacă te saturi de Valea Cerbului, să zicem, un loc pentru „păşunişti" unde şoferii îşi spală maşinile în pîrîu, la aer curat şi ciripit de păsărele, iar nevestele lor rufele, tot acolo după care le întind la uscat pe frînghia dintre două corturi, te poţi aventura pe Jepii Mici. Traseul se prezintă OK, dacă faci abstracţie de deja clasicele pachete de ţigări goale, ambalajele de ciocolată, cutiile de băuturi energizante, adică rămăşiţele a tot ce îi este necesar turistului pe un traseu lung şi obositor. Uneori, te mai poţi bucura de imaginea vreunui „munţoman" din alte vremuri, cu rucsacul în spate şi cu băţul în mînă care îţi dă „bună ziua" cum îi stă bine oricărui drumeţ, dar ajungi la cabana Babele unde vine şi telecabina şi se sparge conducta de tineri admiratori ai frumuseţilor patriei care după ce beau o bere la cabană şi văd lumea de sus se întorc în „civilizaţie", tot cu telecabina. După plecarea lor, poţi colecta de pe jos tocuri cui, unghii false, casete audio cu banda ruptă şi te întrebi dacă într-adevăr te mai afli pe munte sau nu cumva te-ai teleportat în vreo discotecă.

La coborîre, pe Jepii Mari, vreun turist cu un dezvoltat simţ al umorului negru care a trecut pe cărare cu ceva timp înaintea ta vrea să facă o glumă. Mai întîi lasă cîteva „indicii" lugubre, ca în filmele horror: nişte ciorapi de damă atîrnaţi într-un copac, o bucată de furou zdrenţuit într-o tufă şi, în sfîrşit, nişte semne vrăjitoreşti confecţionate din rămurele, pietre şi hîrtie igienă (nefolosită!). După ce te sperie de-a binelea şi te crezi hăituit de forţele răului ca-n *Blair Witch Project* (dacă ai văzut filmul faci imediat legătura!), la o răscruce te aşteaptă capul de mort cu două oase (tot din pietre şi hîrtie igienică... a depus omul ceva muncă ca să-l realizeze!) şi o inscripţie mare, pe o stîncă, cu cretă roşie: „Death!". Astfel îţi poţi da seama de impactul filmelor americane asupra turistului îndrăgostit de natură şi o iei la picior ca să te întorci cît mai repede la graffiti-urile cuminţi de pe centrala termică din spatele blocului tău; „Hai Steaua!", „Nicu + Carmen = Love" etc.

După cele povestite mai sus poţi trage orice concluzie chiar şi aceea că în timp ce mierla lui Kundera devine o pasăre citadină, omul modern se reîntoarce în sînul naturii, transformînd-o în găleata de gunoi a unei societăţi de consum. ▲

Matei FLORIAN

Românul frate cu codrul

– dar în codru e gunoi –

Există un şablon (considerat de unii profund antipatriotic) care spune că poţi să dormi liniştit într-un tren (să presupunem că vameşii sînt prea înduioşaţi ca să te mai trezească), să deschizi ochii la un moment dat (un cîmp nesfîrşit, fără blocuri şi fără case) şi totuşi să recunoşti din prima clipă România. Ca să evităm alte şabloane (de data asta patriotice), trebuie să menţionăm că această recunoaştere nu se va face prin bătăi năvalnice ale inimii, versuri de Goga sau Alecsandri (înviate tainic din manuale prăfuite) şi nici măcar prin schimbarea bruscă a peisajului în sensul că prin faţa geamului vor începe să se perinde izvoare cu luciri de aur pe prundişuri ce curg cristalin spre Dunărea cu plescăiri de crap, crestele înzăpezite ale munţilor Carpaţi sau salba de hoteluri (cu un real potenţial turistic) de pe litoralul Mării Negre. Nu, ceva mult mai simplu şi cu neputinţă de evitat (trebuie să închizi ochii, dar nu asta e soluţia cea bună) îşi va asuma dificila sarcină de a reprezenta specificul naţional al patriei: gunoiul. Personal, din aceste două şabloane mă simt mult mai atras să-i dau dreptate celui anti-patriotic cu menţiunea că, făcînd acest lucru, nimic din bunul meu românism nu începe să urle şi să mă ia cu huo ceea ce, la drept vorbind, e un lucru suspect de ciudat. Adîncindu-mă într-o detectivistică pasionantă, înclin să cred că dezlegarea acestui mister stă în faptul că recitatorul de Coşbuc din mine vede şi el gunoaiele acolo unde sînt, adică peste tot, şi tace.

Sau poate că o căldură frăţească (încerc să rezolv misterul, nu să dau cu parul) îl leagă pe bunul român de gunoi.

a) Să fie oare sentimentul penibil de jenă ce mă încearcă de fiecare dată cînd prin buzunare mi se rătăceşte vreo hîrtiuţă inutilă şi ceva (o prostie inadmisibilă fără doar şi poate) mă împinge să o car prin tot Bucureştiul în căutarea unui coş de gunoi (iar hîrtiuţa strigă, vă rog să mă credeţi, „nene, da' prost mai eşti") cînd mult mai înţelept şi în asentimentul tuturor ar fi să-i fac vînt pe asfalt împreună cu o flegmă de adio? Şi de ce mi se pare atunci cînd găsesc, în sfîrşit, coşul de gunoi căruia nu-i lipseşte fundul că lumea strîmbă din nas în spatele meu şi că se uită ca la felul 14? De ce, de cele mai multe ori, trebuie să ajung cu ea acasă ca de abia în intimitatea bucătăriei mele să am curajul să-i iau gîtul (hîrtiuţei)? Şi de ce mă expun atît de mult psihanalizării în faţa dumneavoastră cu întrebări de felul ăstora?

b) Sau poate umblu eu cu definiţia vopsită (după moda din vest) şi habar n-am de valorile ezoterice ale gunoiului?

Să o luăm aşa: acum cîteva luni, cînd am intrat pentru prima oară în garsoniera asta din Drumul Taberii de unde scriu acum acest text, m-am închinat de trei ori şi am rugat-o pe Fecioara Maria să-mi fie alături în momentele grele ce vor urma. Mocheta era scorojită şi îmbibată de pipi de pisică, de fapt, dacă stau bine să mă gîndesc, toate lucrurile rămase de la ultimul chiriaş (dispărut cu datorii imense la întreţinere şi telefon) erau insuportabil de la fel: scaune rupte, resturi de sertare, adidaşi găuriţi, tone de haine (Doamne, cum mai puţeau), cărămizi, cioburi de sticlă, nisip (de la mîţă, evident), manechine de plastic (un chiriaş pervers, se vede), tigăi şi cratiţe (sparte, cum credeaţi?), fulgi de pernă (perne de fapt: cam o sută), în fine – am vrut să uit şi am uitat – o tonă de gunoi. Mi-au trebuit zece saci de plastic ca să încarc totul. Zece saci şi o insuportabilă dilemă: cine şi unde naiba să-i ducă (gunoieri sau oameni vajnici, după cum bine ştiţi, nu se găsesc niciodată cînd ai nevoie de ei).

Nu ştiu dacă Maica Domnului a fost cea care mi-a vorbit cu glasul administratorului de bloc (deşi mie aşa mi se pare), dar cert e că intonaţia aceea era pe cît de şăgalnică, pe atît de mirată: *gunoi? în saci? gunoieri? ha!; se vede că nu sînteţi de pe aici; la copac, la bulevard.* Ceea ce trebuia să însemne că soluţia era chiar în nasul meu şi de o simplitate revoltătoare: se tîrau sacii pînă la lift, se cobora pînă la parter, iar de acolo se mai cărau aproximativ cinci metri pînă la bulevard unde se lăsau sprijiniţi de un copac. Şi asta, aici era singura parte mai dificilă, de zece ori. Cu mîndrie trebuie să mărturisesc că m-am supus (de cîte ori, pe cinstite, îţi vorbeşte Maica Domnului într-o viaţă? Vedeţi?). Însă, să fi fost al cincilea sau al şaselea drum pe care-l făceam, cînd am descoperit că tot maldărul acela cu miros suav se răsturnase, iar sacii de plastic (ce-i drept, nou-nouţi) se ridicaseră pur şi simplu la ceruri, în lipsă de dovezi palpabile (trecuseră doar cinci minute) că cineva i-ar fi împrumutat. Jumătate de oră mai tîrziu mai existau doar cioburile de sticlă. (Ele mai sînt şi acum acolo, singura mărturie a unui miracol evident de sorginte divină.) Cu timpul m-am liniştit: oamenii îşi lasă lucrurile la copac (nu, nu are beteală, nici clopoţei şi nici măcar nu e brad), iar ele sînt scormonite cu grijă, cu răbdare, cu migală, pînă ce dispar încetişor cu totul. Joi vin gunoierii, dar ei vin degeaba. Adresa: B-dul 1 Mai (fost Compozitorilor) nr. 24. Să n-aveţi nici o grijă: veţi vedea copacul. ▲

O întrebare pentru Speranţa IANCULESCU, şefa Inspectoratului de Protecţie a Mediului Bucureşti

Care e situaţia gunoaielor din Bucureşti?

Este ceva mai bună decît anii trecuţi, dar e departe de a fi corespunzătoare. Problema e că numai 50% din populaţia Bucureştiului are contract cu unităţile de salubritate. În al doilea rînd, situaţia ar fi extraordinară dacă bucureştenii nu ar mai arunca resturile pe terenurile virane, în parcuri sau, pur şi simplu, lîngă pubele. Cînd am venit acum doi ani în această funcţie, mi-am zis că nu se face curăţenie pentru că Inspectoratul de Protecţia Mediului nu se implică. Şi primul lucru pe care l-am făcut a fost să merg cu cei de la salubritate pe maidanele pline de gunoaie. Şi am constatat că unitatea de salubritate făcea curăţenie astăzi şi peste o zi-două maidanul respectiv era ca înainte. I-am sfătuit atunci să aducă în zonele respective pubele mari, în care oamenii care nu au contracte cu salubritatea să-şi lase gunoiul. Şi au făcut aşa, numai că, peste o săptămînă, cînd am revenit în acele locuri, am văzut că gunoiul fusese pus lîngă pubele. Vă spun, eu nu vreau să apăr nici unităţile de salubritate, nici primăriile, dar vreau să vă explic de ce rezultatele se văd aşa de greu în Bucureşti: e o problemă de educaţie. Noi am făcut un fel de organizaţie, cea a agenţilor ecologi voluntari – oricine poate să fie un astfel de agent şi primeşte o legitimaţie. Aceştia vin şi ne semnalează tot felul de aspecte, mai ales legate de salubritate. Dar ne spun că dacă îi atenţionează pe cei care aruncă gunoaie sînt repeziţi şi înjuraţi. Unuia care era mai în vîrstă i-au spus că îl caută moartea pe acasă şi el umblă pe stradă... Deci trebuie foarte multă muncă de educaţie, începînd din şcoli.

© S. Ivanoschi

PARADA DE ECOLOGIE

Silviu COSTINESCU

Protejaţi animalele de protecţia animalelor

Printre alte caracteristici ale fiinţei umane, militantismul îşi ocupă un loc de necontestat. Pînă ce orizontul său nu este străpuns de un portdrapel în umbra căruia să se alinieze, omul nu se împacă deloc cu sine. Iar cînd ţara este unită şi propăşită, armatele şi teroriştii sînt în pauză de fumat, iar drepturile omului sînt respectate mai abitir decît embargoul împotriva Irakului, pentru ce să mai militezi? O soluţie pare a fi drepturile animalelor.

Partea nasoală e că, în timp ce pentru drepturile homosexualilor militează în cea mai mare parte homosexualii, pentru drepturile animalelor nu militează tot ele, ci oamenii. Pe animale nu le-a întrebat nimeni. Şi mă gîndesc cu groază cum iadul lor este pavat cu bunele intenţii ale oamenilor. Observ în jur cum spectrul sumbru al vegetarianismului se extinde ameninţător. Ce s-ar face bietele animale dacă raportul dintre oamenii ierbivori şi cei omnivori s-ar inversa? Grija interesată a omului pentru propăşirea rasei lor s-ar stinge. Văcuţe care ar prinde în mod normal ani buni de fătat şi alăptat, practic ar fi concediate sau detaşate la abator. Dacă scapă de măcelar, unde să se ducă sărmanele, că şi în pădure le-ar mînca lupii. Ăsta e destinul lor, nu ajung în meniu doar atunci cînd le loveşte trenul pe calea ferată. Căci istoria nu mai poate fi dată înapoi, iar cele mai multe dintre ele nu mai încap în ecosistem, singurul rost pe lume pe care îl mai au este folosinţa umană.

Tot cam aşa cu hermelinele, zibelinele şi alte viitoare gulere de palton. Ia să dea ăştia o lege care să interzică hainele din blană naturală! Cîte din animalele de genul ăsta născute în captivitate s-ar mai descurca în mediul lor natural şi cîte din animalele născute libere ar mai evita statutul de specie pe cale de dispariţie?

Godacii, nutriile, văcuţele şi găinile au ca unic rost şi motiv al existenţei lor omul. El le duce la montă, el moşeşte, el le hrăneşte şi el le mănîncă. Trist sau nu, tot e mai vesel decît ce le aşteaptă dacă se pun în aplicare teoriile organizaţiilor pentru apărarea drepturilor necuvîntătoarelor. Habitatul lor natural a devenit acum grajdul şi coteţul. Falimentarea acestor azile reprezintă pentru multe specii acelaşi lucru ca distrugerea pădurilor amazoniene pentru suratele lor sălbatice.

Noroc că în vremea din urmă Saddam a mai distras atenţia şi sponsorizările din direcţia preamiloşilor cu deficienţe proteice. ▲

© S. Ivanoschi

Răzvan RĂDULESCU

Prea verzi pentru verde

Dacă, în România, preocuparea pentru sănătatea mediului ar însemna ceva, aş fi poate mai puţin sceptic în legătură cu necesitatea articolului la care tocmai m-am apucat să scriu. Sigur, cînd la Copşa Mică lenjeria de pat atîrnată pe sîrmă se face neagră, cînd se mai răstoarnă o cisternă cu cianură într-un afluent al Siretului şi cînd nişte containere cu deşeuri radioactive sînt abandonate pe nişte pajişti, opinia publică de la noi reacţionează. Este pe undeva normal: ieri, de exemplu, am încercat să omor în bucătărie un gîndac cu mătura şi, în timp ce eu loveam, gîndacul fugea. Nu mă refer la acest tip de reacţie. Iarăşi, nu mă refer nici la încercările, mai mult sau mai puţin oneste, ale unor producători de a convinge cumpărătorii că produsele lor sînt naturale. Aici, interesul cumpărătorului este în egală măsură satisfăcut de oferta unui producător de ouă („Nu te uita la mărime, că e plin de vitamine“) şi de oferta unui producător de pui („vindem pui de fermă fără apă“). Cum adică fără apă? – am întrebat. Adică nu le bagă injecţii cu apă ca să tragă mai mult la cîntar, mi-a spus vînzătoarea. Evident, lumea de aici înţelege, ca oriunde în altă parte, că a mînca legume care au avut cît mai puţin contact cu produse chimice e mai bine decît viceversa, că uneori boli grave se remit în urma unui tratament cu plante, după ce au fost refractare oricărei alte medicaţii, că în marile oraşe se respiră tot mai greu şi că, în puţin timp, copiii, din cauza staturii lor mărunte, vor leşina intoxicaţi pe bulevardul Magheru. Însă între a bea infuzii şi a consuma spirulină – verde ca însuşi ecologismul – pe de-o parte, şi a avea o societate civilă responsabilă – pe de alta, este o distanţă.

Am să explic: sînt iritat de cîte ori trec prin faţa unui Body Shop – ştiţi, magazinele acelea de cosmetice colorate exuberant şi nu pot preciza sursa iritării mele. Am şi cumpărat cadouri de acolo: creme exfoliante cu sîmburi de măslină zdrobită, şampoane sidefii din lapte de cocos, antibronzante cu papaya, maracuja sau rodii, emoliente cu ylang-ylang, unele puse în tuburi transparente, altele în cutii modeste şi sobre. Ţi le ambalează în hîrtii cu textură rugoasă ca a scoarţei de sicomor şi le pun în pungi care foşnesc ca papyrus-ul. O vreme, m-am gîndit că iritarea mea vine de la aspectul acuzat de îngheţată pe băţ pe care îl au cele mai multe dintre cosmetice. Nu e corect, mi-am spus, ca o chestie care se dă pe corp să arate ca şi cum ar urma să o mănînci. Pe urmă, mi s-a năzărit că e din vina imaginii pe care acest magazin o vinde: produse naturale, *environment friendly*, te transformă pe tine, beneficiarul lor, într-o părticică a naturii, la fel de curat pe cît e iarba de verde şi la fel de inocent cum e copacul. Oare e chiar aşa? Oare în aceste produse nu intră nici un fel de derivaţi petrochimici? Măcar în ambalajele lor. În fine, am pus iritarea pe seama tipului de tranzacţie care mi se propune şi pe vinovăţia care, implicit, mi se inculcă: nouă ne pasă de mediu; noi nu testăm produsele noastre pe animale, făcîndu-le pe acestea să sufere şi ucigîndu-le la urmă; cumpără de la noi şi vei arăta că şi ţie îţi pasă. Repet, însă, jena mea era una difuză. Aş fi protestat, dar nu ştiam cum să-mi formulez protestul. Şi nici de pe ce platformă. Într-un oraş în care gunoaiele dintre blocuri depăşesc înălţimea maşinii care ar trebui să le ridice şi într-o ţară unde se deversează jovial deşeurile în apele curgătoare, să acuzi un producător de cosmetice de presupusă ipocrizie este cam deplasat. De aceea, cînd am aflat că, în 1998, Greenpeace a protestat împotriva mai multor corporaţii, între care şi The Body Shop, lucrurile s-au lămurit.

Între capetele de acuzare cuprinse în protestul Greenpeace, pe lîngă cele care remarcă lipsa de consistenţă dintre imaginea promovată de companie şi propriile ei practici (Body Shop nu a testat niciodată ingredientele pe animale, pentru că le-a cumpărat de la alţi producători care le testaseră deja), se află unele remarci de bun-simţ (cum ar fi aceea că o companie de o astfel de talie trebuie să-şi standardizeze produsele, şi, prin urmare, ele trebuie să conţină conservanţi, coloranţi artificiali şi să fie iradiate pentru eliminarea microbilor), urmate de unele contestări de natură politică şi socială (Body Shop a contestat dreptul angajaţilor săi la libera asociere, în uniuni sindicale sau altminteri şi a dat în judecată pe cei care i-au discutat public practicile). În acest sens, menţionez şi eu, aşa cum se cuvine în astfel de cazuri, că responsabilitatea celor afirmate în protestul Greenpeace aparţine sursei (în cazul de faţă, „What's wrong with the Body Shop – a criticism of «green» consumerism“, London Greenpeace Press Release, 1998, pentru textul integral v. http://www.mcspotlight.org). Concluzia raportului: nimeni nu poate transforma lumea într-un loc mai bun cumpărînd. Dimpotrivă, consumul la o astfel de scară încurajează industriile poluante, atît în etapa de producţie, cît şi mai tîrziu, în cea de transport şi logistică.

Ecologia şi, implicit, preocupările ei, organizate sau nu doctrinar, au, după cum se vede, legătură cu bunăstarea, cu o anume etapă a capitalismului, cu New Age-ul, cu mişcarea hippie, cu corporaţiile multinaţionale, cu reformarea şi deghizarea stîngii. Bunăstarea, în România, este un subiect asupra căruia ar fi decent să tăcem; capitalismul de la noi este tînăr, impetuos, crud şi vesel; New Age-ul ne-a iertat; pe hippies îi alergau securiştii să-i tundă; corporaţii n-avem; cît despre stînga, aceasta s-a reformat prea puţin şi a ales să nu se deghizeze.

Aşa se face că, în timp ce noi credem că a fi ecologist înseamnă a te afla pe ocean într-o bărcuţă cît o jumătate de nucă, agitînd o pancartă în faţa unui petrolier de mare tonaj pentru a preveni poluarea apei, mişcarea şi-a schimbat tonul şi mijloacele de protest şi are, în prezent, alţi cai de bătaie. În orice caz, un astfel de protest aici, în România, unde imaginea prosperităţii este încă reprezentată de fumul care iese pe coşul uzinei, ar fi ca şi cum cineva ar încerca să-ţi rezolve o problemă pe care nu ştiai că o ai, într-un fel pe care nu-l poţi înţelege. ▲

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

Farmington, Walpole, Lewis

– *o colecţie* sui generis –

Farmington era un orăşel de ţărani – adevărată contradicţie în termeni, pentru mentalul nostru est-european – în vremurile primelor aşezări coloniale. Un *farming town,* într-adevăr, în care se trăseseră tot atîţia puritani cîţi aveau să întemeieze familii harnice, austere, cu frica lui Dumnezeu. Din Lumea Veche, aceşti exilaţi ai istoriei imediate aduceau, peste ocean, credinţa necondiţionată, nu doar în Biblia păstrată exemplar la piept, ci în sufletul profund marcat de convingerea că păcatul adamic nu se spală, în fapt, niciodată, chit că truda zilnică poate fi un mod de a-l îndupleca pe Dumnezeu. Ca pe întreaga Coastă de Est, oamenii erau aici buni gospodari, atenţi la marile momente ale anului, încă mai atenţi la lucrările pămîntului şi la mereu înnoita datorie de a împărtăşi, zi de zi, seară de seară, cuvîntul Domnului, în familie, aplecaţi asupra slovelor Sfintei Scripturi. Noua Anglie se înconjura, din capul locului, de acea distinctivă *Bible belt* care o demarchează şi acum, cînd ochiul vizitatorului cedează, o clipă, la puzderia de semne şi spaţii ale consumismului biruitor: *supermarket, drive-in, theme park,* pentru a se obişnui rapid cu aceste slove ale alfabetului lumii de aici.

Englezii stabiliţi în împrejurimi introduc plugul, boul şi grapa, cărate din lăcaşul de baştină – *the old country* – odată cu Cartea care le confirmă ritmicele pulsaţii ale existenţei. Îşi fac aşezări dincoace şi dincolo de apele nord-estului prea puţin generos natural. Peste descriptivele nume indiene – Connecticut, „fluviul cu flux şi reflux", care desemnează statul *yankee* prin excelenţă!, Massachusetts, „muntele cel mare" – se scriu, cu un alt înţeles descriptiv, nume ca Vermont, „muntele verde" şi New Hampshire, în contrast cu „vechiul comitat Hants". Se constituie în comunităţi „de frontieră", totodată alerţi şi alertaţi de prezenţa triburilor indigene. De la băştinaşii *tunxis,* de pildă, iau obişnuinţa cultivării „grîului indian", zis şi „aurul cald", care îi face mai bogaţi chiar decît aurul cel rece din „Vestul sălbatic". Învaţă plăcerea de a găti nenumăratele soiuri de fasole, anghinare şi dovleac. Şi nu se dau înapoi de la a boteza locurile cu vocabulele din strămoşi: Avon, New Britain, Burlington şi Bristol, precum transparentul Plainville, sau luteranul Berlin, amintesc de bătrînul continent, în plină Revoluţie Americană – saltul în afara moştenirii metropolitane.

La 1774, în pragul marilor reaşezări, Farmington este cel mai populat dintre oraşele coloniale britanice. Participă cu ostentativ sîrg la evenimentele dezlănţuite de răzmeriţa de la Boston şi, după dobîndirea statutului de independenţă, se lansează pe piaţa Lumii Noi, construind drumuri, canale, ateliere şi mici fabrici menite prelucrării resurselor locului. Din tradiţionalul „oraş de fermieri" devine un punct de atracţie pentru imigranţi italieni, irlandezi, polonezi. New Britain îşi dobîndeşte, treptat, apelativul adiacent de Nowa Britska, anume pentru a sugera că Mickiewicz este la fel de „acasă" aici şi la Varşovia. Se implică în mişcarea aboliţionistă şi are un cuvînt de spus în eliberarea sclavilor. Pe la 1860, îşi construieşte fabrică de hîrtie şi se afirmă în comerţul de periodice. Celălalt comerţ, al mirodeniilor şi mătăsurilor, leagă locul de aceeaşi îndepărtată Chină. Invenţie a Extremului Orient, hîrtia aduce şi noua faimă a disciplinatului *farming town* – şcoala de fete a domnişoarei Porter, unde îşi va face instrucţia elementară şi Jacqueline Bouvier, viitoarea doamnă Kennedy. Jackie era nepoţica doamnei Lewis, a cărei casă-muzeu este principalul punct de interes al Farmingtonului ca extensie a Universităţii Yale.

La începutul secolului trecut, domnul Pope, magnat al industriei fierului din Cleveland, îşi tratează soţia şi fiica, scăpată ca prin minune din dezastrul vasului *Lusitania,* cu un „Grand Tour" al Europei. Voiajul iniţiatic care desăvîrşea educaţia tinerilor aristocraţi din Anglia georgiană trăieşte, astfel, avatarul anilor de avangardă europeană. În tragedia *Titanicului* dispărea tînărul Widener, în memoria căruia familia înzestrată cu uriaşe resurse financiare funda bibliotecă Universităţii Harvard, cea mai spectaculoasă instituţie de acest fel din întreaga lume. Pe domnişoara Pope, cu dorinţa de a-şi plăsmui o strălucită carieră de arhitect, părinţii o sprijină necondiţionat, încă din anii în care, supraveghind lucrările casei de la Farmington, ea se afirmă ca spirit novator şi îndrăzneţ. O serie de gesturi semnificative îi conturează personalitatea: se numără printre primele femei-arhitect ale Americii, devine sufragetă îndîrjită, ia numele bunicii, devenind *Theodate,* pentru că se simte ea însăşi un „dar al lui Dumnezeu".

Theodate Pope continuă dispoziţia cu totul ieşită din comun, în preajma locului, a tatălui său, aceea de a colecţiona obiecte de artă, piese de mobilier, cărţi şi instrumente din diverse şcoli europene – tot atîtea semne ale marii tradiţii veterocontinentale. Sindromul colonial transpare, de altfel, în liniile casei memoriale, în culorile pastelate stil *Colonial Revival,* în titlurile volumelor de pe nenumăratele rafturi ale bibliotecilor de la parter şi etaj, din camerele părinţilor, ale fiicei, ale oaspeţilor. Dar, mai ales, din colecţia de impresionişti care înnobilează încăperile cu uşi de o amploare obositoare, gata să lase trecere lesnicioasă a două persoane, una lîngă alta, şi despărţite, vertical, la o treime de înălţime de la podea, ca să nu intre oile... Căci, minunatele canavale semnate Degas, Manet şi Monet sînt, totuşi, mîndria unei colecţii din Lumea Nouă. Lumea lipsită de înălţime aristocratică. Acesteia, Theodate îi aduce o notă de *high life* prin căsătoria tîrzie cu diplomatul Riddle, care o va aduce în Orientul Mijlociu şi Europa de Est. Din perioada românească datează şi o fotografie a prinţesei Maria, viitoarea regină. În casa Pope-Riddle descind, pe rînd, Archibald McLeish şi Henry James, ambii pasionaţi de jocul de table (sic) adus din stranii Balcani. O lume atît de veche, în lumea atît de nouă.

Farmington îmbină, în felul lui, textul cel mare cu scriitura mică a lumii. De Hartford, capitala statului Connecticut, căruia îi aparţine teritorial, îl desparte o oră de mers cu maşina. Toată lumea merge cu maşina oriunde, în America, dar pe Coasta de Est, cu precădere, gara locală aminteşte mai curînd de o surată europeană din vremea lui Franz Joseph – relicvă a istoriei tradiţionale. New Haven – „limanul nou" la care ajunseseră intransigenţii nedoriţi în Vechea Anglie – îşi întinde, tot de la o oră distanţă, tutela. Universitatea Yale, a doua instanţă academică a Statelor Unite, după Harvard, patronează incredibila *Lewis-Walpole Library,* găzduită de casa colonială clădită, în 1784, pentru generalul Solomon Cowles, şi de casa mai puţin somptuoasă ridicată, în acelaşi an, pentru colonelul Roote. Wilmarth Sheldon Lewis, absolvent de Yale, se căsătoreşte cu Annie Burr Auchincloss, a cărei fabuloasă avere îi permite luxul de a studia o viaţă opera lui Horace Walpole, al patrulea fiu al lui Robert Walpole. Tatăl, „primul Prim-Ministru" britanic, a păstrat renumele de mare corupt! Fiul, primul mare autor de roman gotic britanic, a rămas în istoria culturală drept cel mai senzaţional colecţionar al modernităţii clasice britanice! Lewis cumpără cele două imobile şi porneşte opera de o viaţă de reconstituire a perimetrului walpolian, refăcînd, dincolo de Atlantic, o impresionantă *Walpoliana.*

Manuscrisele şi cărţile rare, corespondenţa, gravurile, caricaturile, picturile, precum şi splendidele *objets d'art* strînse, cîndva, de rafinatul Horace la Strawberry Hill, în atît de englezescul Twickenham sînt, într-o impresionantă proporţie, mîndria Farmingtonului, astăzi. Tînărul Lewis preface pasiunea intelectuală în habitudine de colecţionar cu serioase posibilităţi pecuniare. Îşi dedică practic întreaga existenţă matură, din 1937, pînă în anul morţii, 1979, editării scrisorilor walpoliene şi reface, în Noua Anglie, ambientul de secol al XVIII-lea al „micului castel gotic" pe care Walpole îl construise nu departe de celebra vilă a lui Alexander Pope. Editate de Lewis, epistolele adresate de Walpole lui Sir Horace Mann, feldmareşalului Henry Seymour Conway, contesei de Ossory, lui George Montagu şi domnişoarei Berry completează corespondenţa trimisă de Madame du Deffand lui Horace Walpole, publicată, în 1912, sub îngrijirea doamnei Paget Toynbee. Prin testament, W.S. Lewis lasă Universităţii Yale casele achiziţionate anume pentru neobosita sa strădanie intelectuală, fonduri pentru lărgirea colecţiei, pentru administrarea locului şi pentru burse de cercetare în domeniu. Consemnat în acelaşi document, citim visul său de a vedea anglişti aplecîndu-se asupra filelor îngălbenite şi a ilustraţiilor arhivate, cuprinşi, ca şi el, de pasiunea de a-şi sluji meseria fără medierea unei terţe instanţe. Am cunoscut nemediat această plăcere, ca beneficiară a unui *grant* al Universităţii Yale, pentru *Eighteenth-Century Studies.*

▲

Ţi-e sete de cultură?

Bravo!

Te aştept la cafeneaua literară

marţi, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}

băutura – discount 25%

cărţile – gratis

la parter, în expoziţia dedicată artelor vizuale.

VINERI, 9 mai	Muzică live: Mara & 4-Given Band	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 10 mai	Muzică live: Sarmalele reci	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
DUMINICĂ, 11 mai	Seară Jazz: Teodora Enache & 4-Given Band	21^{00}
MARŢI, 13 mai	Muzică clasică live: Cvartet de coarde	20^{00}
MIERCURI, 14 mai	Dialogurile Academiei Caţavencu	19^{00}
JOI, 15 mai	Teatru: *Ich bin Ofelia, cu Coca Bloos, Regia: Sorin Militaru*	20^{00}

MARŢI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS

FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sect. 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Wolf LEPENIES

Politică, religie, fățărnicie

E timpul intervenţiilor paradoxale. Asemeni unei strategii ce ar avea succes terapeutic la bolnavi psihici, hai să acutizăm conflictele geopolitice! Sinucigaşii organizaţiei Al Qaeda susţineau eliminarea tuturor necredincioşilor şi au atacat Statele Unite, ţara din Occident în care politica este cel mai puternic marcată de religie. SUA au declarat război fundamentalismului islamic şi au identificat drept inamic, în locul teroriştilor de negăsit, Irakul, unul dintre statele cele mai secularizate ale lumii musulmane.

Politica misionară a americanilor îşi are originea în ideile revoluţiei franceze, care încuviinţa folosirea forţei în scopul instaurării civilizaţiei. Încrederea nativă a francezilor în mijloacele diplomatice a găsit corespondenţi în politica externă promovată de părinţii fondatori ai SUA, care vroiau să se distanţeze de politica imperialistă a statelor europene, puternic marcată religios. Papa, reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, se opune unui război pentru care preşedintele american cere acum binecuvîntarea Domnului.

Occidentul, care se bazează, în condamnarea teocraţiilor islamice, pe moştenirea secularizării şi pe iluminism, este ameninţat cu schisma.

Publicaţiile americane deplîngeau *The Great Divide* (Marea scindare) dintre bătrîna Europă şi Lumea Nouă. Această schismă nu este surprinzătoare. Ea a început încă din 1989. În momentul în care ameninţarea URSS a dispărut, devenea evident că SUA au rămas singura mare putere mondială, iar statele europene promovau viziuni diferite în ceea ce priveşte lumea postcomunistă.

Sfîrşitul comunismului, sfîrşitul ultimei religii seculare a secolului XX, a adus în prim plan conflictele din Occident; aceste conflicte seamănă din ce în ce mai mult cu războaiele religioase.

Orice ar spune ministrul german al Mediului, un război în Irak nu e purtat în primul rînd pentru petrol. Preşedintele american invocă mai degrabă în războiul său cu Saddam o luptă în care Binele trebuie să învingă Răul. Această atitudine belicoasă îi enervează pe europeni. Ceea ce îi deranjează profund e recunoaşterea faptului că la baza disponibilităţii conflictuale americane se găseşte o politică fundamentată în credinţă.

George W. Bush şi-a ancorat de mult politica de credinţă. La 39 de ani, Bush s-a botezat. O treime dintre delegaţii republicani care l-au ales ca prezidenţiabil aparţineau „dreptei creştine". Încă de la începutul mandatului, Bush a promis să dea societăţii americane o nouă orientare pornind de la valorile religioase. Evenimentele de la 11 septembrie l-au marcat pe preşedinte precum profeţia apocalipsei. După 11 septembrie, cuvintele celui mai puternic om din lume au sunat adesea precum cuvîntul Atotputernicului. Şi-a ales cuvintele cu chibzuinţă: atunci cînd unul dintre „textieri" i-a propus drept metaforă-cheie a discursului „axa urii", consilierii de la Casa Albă au considerat-o prea teologizantă. Aşa s-a ajuns la „axa răului".

Preşedinţii americani au chemat adesea religia în ajutor cînd au fost nevoiţi să-şi definească politica. Puţini au acţionat însă cu atîta convingere precum George W. Bush. Mai mult decît o credinţă comună, participarea premierului britanic este un semn al convingerii. După 11 septembrie, Tony Blair a spus că nu e suficientă pedepsirea vinovaţilor, ci ar fi necesar ca după nimicirea „umbrei răului" să izvorască un Bine puternic şi durabil; totul a sunat ca un citat. La fel vorbea şi liberalul William Gladstone (1809-1898) în secolul al XIX-lea; iar „morala creştină" nu i-a fost influenţată preponderent de nimeni altul decît de Woodrow Wilson, acel „Mesia din Washington".

Paradoxal, caracterul nu întotdeauna mesianic, dar adesea religios al politicii americane îşi are originea în prima democraţie secularizată, fondată în 1776, de emigranţii europeni în America. Separarea Bisericii de stat a fost codificată în Constituţia SUA. Astfel, unii politicieni îşi puteau justifica mai uşor ancorarea religioasă a convingerilor lor apelînd la un drept individual. Primul codicil al Constituţiei SUA interzice atît împiedicarea cît şi promovarea exercitării credinţei religioase. Ambivalenţa acestei prevederi are în zilele noastre urmări paradoxale. Rugăciunile sînt interzise în orele de şcoală, dar şedinţele Congresului încep cu o rugăciune. Ieslea nu poate fi expusă în spaţiul public, dar pe fiecare dolar american e scris: „In God We Trust".

Europenii au ajuns adesea la concluzia că limbajul religios folosit de americani în politică este numai spoială şi că de fapt totul se învîrte în jurul banilor şi al puterii.

Însă atunci cînd europenii se revoltă împotriva SUA devenind avocaţi ai politicii seculare, bizuindu-se pe iluminism, nu o fac fără o anumită făţărnicie. Europa secularizată a dat un chix cumplit în timpul războiului religios din Iugoslavia. Fără angajamentul SUA, fără bombele din „The God's Own Country", războiul nu s-ar fi terminat atît de repede. Iar în nordul Irlandei, disensiunile dintre catolici şi protestanţi sînt departe de a se fi terminat definitiv. În spatele „Europei regiunilor" se vede încă destul de limpede „Europa religiilor".

Atunci cînd era oportun, europenii nu s-au opus unui amestec al religiei în politică. Ei au receptat cu evlavie cum a cerut Lech Walesa ajutorul Fecioarei Maria pentru ca Solidarnost să învingă, i-au admirat pe est-germanii care organizau marşuri de protest după slujbele religioase, au tremurat alături de preoţii ortodocşi care s-au opus tancurilor trimise de Boris Elţîn. Şi cei mai mulţi admiratori pe care Papa şi i-a cîştigat în urma protestului împotriva războiului din Irak uită că Ioan Paul al II-lea se vede pe sine ca pe un misionar al cărui principal obiectiv este recreştinarea Europei secularizate.

Atunci cînd mujahedinul afgan trăgea cu rachete americane Stinger în avioanele militare ruseşti strigînd „preamărit fie Alah!", nimeni din Vest nu s-a simţit deranjat. Atunci cînd au întors armele împotriva Vestului folosind aceleaşi cuvinte, rugăciunile lor au devenit brusc nişte blasfemii. Europa se întîlneşte cu SUA în felul în care se raportează – sau se distanţează – la sau de religie în funcţie de interesele politice şi de conjunctură. Americanilor nu prea le place politica secularizată, căci astfel legitimarea puterii nu s-ar baza pe cele cereşti, ci numai pe mult prea pămîntenele discipline juridice, în legătură cu care comunitatea de popoare e lămurită. Europenii văd în politica secularizată un ideal încă mult prea îndepărtat.

martie 2003
(articol preluat din *Süddeutsche Zeitung)*

traducere de Matei MARTIN

„O libertate responsabilă, asumată, etică şi profesională"

– interviu cu Philippe DESSAINT, director de ştiri la TV5 –

Între 17 şi 19 aprilie Centrul Cultural Francez şi Goethe Zentrum din Iaşi au organizat în parteneriat cu Departamentul de Jurnalism al Universităţii A.C. Cuza din Iaşi, Televiziunea Română din Iaşi şi Şcoala Superioară de Jurnalism din Lille un seminar cu tema „Mass-media şi deontologie".

Cum în materie de jurnalism ne aflăm pe un teren de precaritate deontologică, în care derapajele se pot produce oricînd şi pe nesimţite, tinerii jurnalişti trebuie să capete conştiinţa imperfecţiunii. Scopul seminarului organizat la Iaşi a fost tocmai acela de a determina o sporire a vigilenţei în materie de etică profesională. S-a vorbit mult despre derapaje, distanţă critică, solidaritate profesională, rigoare şi etică.

Am rezumat, în interviul cu Philippe Dessaint, director de ştiri la TV5 şi realizator al emisiunii Kiosque, *cîteva dintre concluziile seminarului.* ***(M. M.)***

Există o contradicţie, un antagonism între termenii de deontologie şi libertatea presei?

Nu, nu cred că e vorba de o antagonism. Deoarece contrariul libertăţii presei este cenzura. Or, jurnalismul trebuie să beneficieze de libertate, dar libertatea presupune în primul rînd responsabilitate; pentru a fi responsabil, trebuie să respecţi nişte reguli, cum ar fi respectul pentru viaţa privată, prezumţia de nevinovăţie, refuzul oricărui gen de corupţie, refuzul supunerii faţă de putere – oricare ar fi aceasta; libertatea şi deontologia fac casă bună împreună. Deontologia este exersată în deplină libertate, dar libertatea nu înseamnă să faci orice, nu înseamnă să te dispensezi de toate regulile ci dimpotrivă, respectarea eticii, a deontologiei, a regulilor domeniului. Altminteri, există riscul derapajelor, şi în acest caz puterea poate fi tentată să recurgă la cenzură. Cred că trebuie căutată o libertate responsabilă, asumată, etică şi profesională.

Puteţi rezuma, în cîteva cuvinte, comandamentele esenţiale ale deontologiei jurnalistice?

E o întrebare complexă, deoarece tentativele de a defini deontologia jurnalistică sînt cel mai adesea negative. Ele expun mai degrabă ceea ce *nu* trebuie să faci; de exemplu, nu trebuie să difuzezi informaţii fără să le verifici cu atenţie, fără să primeşti confirmarea de la mai multe surse. Nu trebuie să primeşti avantaje de nici un fel pentru a difuza (sau a nu difuza) informaţii. Nu trebuie să te foloseşti de poziţia de jurnalist pentru a-ţi regla conturile.

Care ar fi principalele provocări în materie de deontologie în ziua de azi?

Sînt extrem de multe. Oricare ar fi evoluţia noilor tehnologii, oricare ar fi evoluţia afacerilor internaţionale, aceste provocări rămîn constante. Însă în momentul în care eşti jurnalist la o televiziune cu difuzare mondială – aşa cum este cazul meu, la TV5 – atunci rolul jurnalistului este mult mai important decît cel al unui ziarist de la un ziar regional sau local. Marea provocare constă din diversificarea surselor de informaţie, din dificultatea de a le verifica pe toate; o altă provocare ţine de mediul economic: un ziar trebuie să fie profitabil (sau măcar să nu lucreze în pagubă), dar nu trebuie să confunde reportajul cu publicitatea, să refuze să se lase manipulat la conferinţele de presă. Ziaristul trebuie să verifice fiecare informaţie, să se îndoiască de fiecare rînd pe care îl scrie, să nu aibă nici un avantaj de pe urma celor scrise, să nu-şi exprime părerea proprie în detrimentul altor păreri. Căci misiunea lui nu este să aibă opinii, ci, dimpotrivă, să faciliteze o dezbatere. O altă provocare actuală este viteza de lucru din mediul audiovizual. În ciuda avansului tehnologic, aflăm cu greutate ce se întîmplă la Bagdad, la Paris sau la Bucureşti tocmai din cauză că mijloacele de care dispunem sînt din ce în ce mai rapide. Căci pe măsură ce posibilităţile de a transmite imagini *live* din orice colţ al lumii cresc, ne dăm seama că avem de fapt din ce în ce mai puţin timp pentru a verifica informaţiile, pentru a redacta materialele, pentru a căuta o perspectivă editorială asupra emisiunilor de ştiri pe care le difuzăm la scară mondială. E important să nu ne lăsăm antrenaţi de evoluţia tehnologică în detrimentul reflecţiei.

Noua tendinţă în Statele Unite ale Americii, dar, mai nou, şi în Europa, este de concentrare a proprietăţilor mass-media. Este această concentrare o ameninţare reală pentru jurnaliştii din Europa?

În Occident, ziariştii s-au eliberat, încetul cu încetul, în munca lor, de ingerinţele oamenilor politici şi ale instituţiilor. În ultimii douăzeci de ani s-a rezistat la presiuni şi la tendinţele de cenzură. O dată cu apariţia posturilor private de televiziune, a apărut şi concurenţa din domeniul audiovizual, o concurenţă cu efecte benefice în ceea ce priveşte calitatea programelor. În al doilea rînd, alternanţa frecventă la putere a partidelor a indus politicienilor convingerea că nu ziariştii fac jocurile în alegeri. Eliberarea de amestecurile politice ar fi un prim pas. În ceea ce priveşte concentrarea proprietăţilor, riscul constă în a ajunge la o dependenţă economică. La un moment dat, un grup de capitaluri sau un gigant industrial ar putea considera presa nu un element de informare şi un spaţiu etic, ci, dimpotrivă, ca un suport al intereselor partizane. Astfel de situaţii se văd adesea în SUA. Riscul actual este să te eliberezi de o tutelă – politicul – şi să cazi victimă unei alte forme tutelare, cenzura prin bani.

Credeţi că problemele actuale ale ziariştilor sînt diferite în Occident şi în Europa de Est?

Cred că există diferenţe. Noi avem un mic avans, nu doar un avans tehnologic, ci o practică mai îndelungată a jurnalismului şi a raportului cu instituţiile politice şi private. Ţările din Europa de Est au ieşit de-abia acum vreo zece ani dintr-un sistem în care nu exista pluralismul presei. Oamenii politici, funcţionarii din instituţii, jurnaliştii încep să-şi dea seama de această libertate şi deci de responsabilitate. Noi, ziariştii din Occident, avem o practică mult mai veche şi cunoaştem toate riscurile pe care le presupune relaţia cu politicul şi cu mediul de afaceri. Această maturitate cred că lipseşte în această parte a Europei. Ziariştii români mai au mult de învăţat. Şi nu e ceva care se poate învăţa la comandă, la fel cum nici democraţia nu se poate impune cu forţa. Responsabilitatea se învaţă în timp.

Lucraţi la un post de televiziune reper pentru mulţi ziarişti în materie de redactare a ştirilor. Nu vă e teamă de responsabilitatea unui formator de opinie?

Ştim foarte bine că fiind o televiziune mondială, orice cuvînt inadecvat, orice informaţie eronată pot avea consecinţe dramatice. Am difuzat recent un documetar al unei televiziuni partenere, France-Télévisions, despre situaţia din Coasta de Fildeş. Difuzarea acestui film a provocat imediat reacţii foarte ostile la adresa Franţei. Cunoaştem foarte bine această realitate. Tocmai de aceea, sîntem mult mai scrupuloşi în verificarea informaţiilor şi evităm să arătăm pe post imagini şocante sau degradante. Tot pentru a nu încinge spiritele, nu oferim acces pe postul nostru persoanelor intolerante sau extremiste şi căutăm întotdeauna să fim cît mai pluralişti.

interviu realizat de Matei MARTIN

Colecţia „Femina“ şi misterul masculin

– interviu cu Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA, directoarea Editurii Pandora –

Editura Pandora a început – cu Dans ces bras-là *– romanul publicat de Camille Laurens în 2000, o nouă colecţie, coordonată de Magdalena Mărculescu-Cojocea. Colecţia „Femina“ va cuprinde literatură contemporană scrisă de autoare binecunoscute, cu succes de public şi de critică. Nu întîmplător seria se deschide cu acest roman mai degrabă despre scrisul (corporal) feminin decît despre peripeţiile erotice ale protagonistei, cu care ne-au obişnuit ultimele franţuzoaice traduse în româneşte. Naratoarea se numeşte, previzibil, Camille, este protestantă, ca autoarea, dar pentru prima asta înseamnă, literal, un protest continuu, la fel cum a fi de o moralitate îndoielnică înseamnă a se îndoi de „morala celorlalţi“. Inventarul tuturor bărbăţilor din viaţa ei, pe care-l face în acest roman excelent tradus de Irina Mavrodin, e doar pretextul de a-i „scrie“ pe aceştia, de a-i folosi cît mai poetic cu putinţă, de a inventa conceptual bărbatul-resursă. Am discutat cu directoarea colecţiei, profesoară de filozofie şi bună-cunoscătoare a zonei prospectate în continentul „Femina“, pentru a şti la ce să ne aşteptăm în continuare...* **(S. S.)**

Cum s-a născut ideea colecţiei „Femina“?

Oarecum brusc, surprinzător! În timp ce cutreieram librăriile pariziene şi am avut revelaţia că se scrie foarte multă literatură feminină, că există foarte multe autoare-femei. Ideea unei colecţii „Femina“ a pornit tocmai de la această constatare: ne aflăm în faţa unei diversităţi care ne confruntă nu cu sarcina de a impune, ci de a expune, adică de a opera o selecţie asupra unui cîmp literar ce-şi afirmă de la sine putere stilurile, exigenţele, pretenţiile.

Faptul că o autoare are succes şi creează opere de o incontestabilă valoare nu mai poartă amprenta ineditului, a excepţiei, a extravagenţei. Pe scurt, într-un anumit sens, scriitura feminină nu mai este un eveniment. Doar într-un anumit sens însă, care vizează registrul ineditului... Încetînd să se mai prezinte ca un fenomen excepţional, scriitura feminină s-a instalat în schimb în cîmpul excelenţelor valorice.

Ca editor, nu încerc să creez autori, ci lectori pentru o literatură feminină care deja există. Principiile selecţiei sînt următoarele: texte îndrăzneţe, stiluri inventive, perspective scriitural-existenţiale cît mai diverse şi necenzurate de rutina mediocrităţii. Titlurile alese aparţin literaturii contemporane feminine care a marcat un evident succes de critică şi de public; ca traduceri ele devin în acelaşi timp provocări ale limbii române şi ale limbajului creaţiei.

Aţi început colecţia cu o autoare puţin cunoscută în România. Aţi fost mai atrasă de problematica zonei decît de un nume răsunător?

Carnet de bal de Camille Laurens este cartea care a primit în anul 2000, în Franţa, Premiul „Femina“. O carte care s-a vîndut în cîteva sute de mii de exemplare şi care a fost deja publicată în aproape treizeci de ţări. Succesul ei ţine, desigur, de fineţea unei scrieri menite să exprime o trăire violentă prin realismul, prin luciditatea şi prin debordanta sa senzualitate. Avem de-a face cu un poem al dorinţei, pe fundalul căruia se conturează portretul bărbatului în diversele sale ipostaze: tată, bunic, fiu, iubit, soţ... editor. Alteritatea astfel invocată este locul unei relaţii posibile doar în registru senzual (nu există formă socială care să poată instituţionaliza iubirea) şi a unei destinaţii ideale fără de care această imensă tăcere/necunoscută, care este femeia pentru bărbat (dar şi bărbatul pentru femeie), nu se poate întrupa în cuvînt. Avem de-a face cu povestea unei „întîlniri“ cu preţul pierderii de sine şi, în acelaşi timp, a unei cuceriri care-şi înţelege dreptul vital la refuz: „Femeile caută bărbatul vieţii lor, dar uneori acesta seamănă cu bărbatul morţii lor, e acelaşi, uneori“. Ceea ce rămâne din moralitate este o simplă provocare: cît de fidelă poţi fi acestui necunoscut care este bărbatul tău? Cît de infidelă îţi poţi permite să-ţi fii ţie însăţi? Da, cred că am fost atrasă în primul rînd de problematica zonei...

Credeţi că există caracteristici ale literaturii scrise de scriitoare?

Este greu să etichetezi. Tocmai asta este problema: sînt tentată să resping orice criterii de omogenizare. Îmi place literatura scrisă de femei tocmai pentru că se prezintă sub varii faţete. Deseori această literatură este pregnant confesivă, dar nu întotdeauna. Mai mult, confesiunea este oarecum dislocată, nu lasă impresia că ar viza o identificare, ci o proiectare a imaginarului feminin în diverse profile existenţiale, profile care nu se dezvăluie poate decît prin literatură. Mod în care se şi legitimează de altfel. Realism, umor, tandreţe, violenţă, cinism – sînt feluri de a fi ale unui discurs suplu ce nu se vrea cimentat de idei preconcepute, dar nici nu vrea să dea naştere unor noi prejudecăţi. A doua jumătate a secolului XX a adus o prefacere a statutului social şi cultural al femeii, care dezvăluie un tip de trăire ce contorsionează tradiţionala partiţie feminin/masculin şi bulversează valorile fundamentaliste. De pildă, *Carnet de bal* nu mi se pare a fi o carte a misterului feminin, ci mai degrabă a misterului masculin. Există – nu? – o uşoară ironie în această răsturnare de perspectivă: „enigma“ femeii se dovedeşte a fi proteică, iar seducţia nu mai ţine de tăcere, ci de un discurs care-şi poate permite să fie nemilos.

Vom da de sentimentalisme, romantisme şi patetisme în colecţia „Femina“?

La urma urmei, romantismul şi visarea sînt coordonate umane universale. Ceea ce polarizează oarecum scriitura feminină sînt autoconfesiunea – sau discursul care se declară confesiv (fie că în realitate este sau nu este astfel) – şi iubirea. Departe însă de a putea înscrie acest sentiment al iubirii, în jurul căruia gravitează de obicei jocul existenţei concrete, în registrul unic al „sentimentalului“! Pasiunea şi misterul sînt de multe ori estompate, puse la îndoială de o senzualitate crudă, de cinism, aventură, sexualitate, efemeritate, deziluzie. Oare accesul la o lume interzisă – şi la urma urmei, ce este trăirea dacă nu o suită de lumi interzise – nu presupune resuscitarea potenţelor „barbare“ (nedomesticite) ale discursului?

Există mai multe scriitoare în Franţa decît în altă parte?

Într-adevăr, există multă scriitură feminină în literatura franceză actuală. Şi fenomenul de mediatizare al acestei scrieri este extrem de puternic. Mă gîndesc de pildă la Christine Angot, care – printr-o prezenţă verbală îndrăzneaţă şi provocatoare – constituie o apariţie extrem de captivantă a canalelor TV. Ultima ei carte a fost anunţată cu mult înaintea apariţiei ca fiind bomba anului 2002. Finalmente, ea nu a fost pe măsura reclamei făcute. Dar, totuşi: să pregăteşti autorii, să-i lansezi, să-i transformi în vedete, să-i încadrezi în topuri literare – asta demonstrează un interes accentuat pentru lectură, un gurmandism al cărţii aş spune...

Care sînt titlurile ce vor urma şi cum aţi ales cărţile?

În toamna acestui an urmează să apară alte patru titluri din „Femina“. Primul ar fi *Discurs despre o dragoste ilicită* – o carte extrem de bine receptată în Franţa, scrisă de Alice Ferney – povestea fină şi pătrunzătoare a unei pasiuni adulterine. Urmează apoi *Schimbarea la trup* – romanul fascinant şi oarecum suprarealist al lui Marie Darrieussecq, scris în notă kafkiană, a cărui parabolă constă în schimbarea unei femei tinere, frumoase şi senzuale în... purcică! O carte plină de umor şi alegorie... *Rosie Carpe* este titlul romanului care a primit premiul „Femina“ în anul 2001 în Franţa şi este o relatare plină de surprize, acţiunea exprimîndu-se de fapt în „limbajul“ oarecum delirant al intimităţii celor două personaje principale. Autoarea este Marie Ndiaye. În fine, titlul cel mai şocant, aparţinînd lui Virginie Despentes, este *Fuck me!*, carte după care s-a făcut şi un film şi care, nu este greu de imaginat, a avut un succes nebun. Droguri, sex, crimă şi, dincolo de ele, nepremeditare, ci simplă plăcere, absenţă absolută a vreunei finalităţi căutate sau dorite. Limbaj de bordel pentru a semnala ironia anonimatului în care, genii sau criminali deopotrivă, trăim neobservaţi. Am ales, deci, maniere diferite de a imagina şi a scrie, încerc să evit manierismul stilistic. Coerenţa colecţiei ţine de faptul că ea va conţine doar literatură feminină. Altfel, ea propune flash-uri distincte, ce nu caută să evidenţieze o anumită valoare umană sau să militeze în sensul unei anumite idei, fie ea preconceputâ sau emancipatoare.

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Poştaşul sună de două ori

Operă a unui anonim elizabetan, piesa *Arden din Feversham* a atras numeroşi regizori, deoarece transfigurează în stil shakespearian un fapt divers, de regăsit în orice epocă, anume crima pasională. Subiectul este aproape identic cu cel al faimosului roman *Poştaşul sună întotdeauna de două ori*, care a cunoscut cel puţin două ecranizări celebre, între care cea semnată de Visconti – *Ossessione* – a marcat începutul neorealismului. Soţia şi amantul pun la cale uciderea soţului, dar nu reuşesc din prima încercare. Perseverînd, îşi ating scopul, însă nerăbdarea şi înverşunarea cu care acţionează îi fac imprudenţi, deci uşor de prins şi de pedepsit. Piesa este bine construită, cu simţ al *suspense*-ului şi fineţe psihologică. Se încearcă, succesiv, diverse metode de ucidere, unele indirecte, extravagante chiar, pentru ca, în final, să reuşească cea mai banală, dar şi cea mai riscantă pentru asasini: strangularea şi ciopîrţirea la domiciliu. Ne aflăm în secolul Caterinei de Medici, care a ridicat asasinatul la rangul de artă, folosind parfumurile toxice sau cărţile cu pagini încleiate de otrăvuri. La început, adulterinii Alice şi Mosbie recurg la un artist, Clarke, cerîndu-i să picteze un tablou care să emane aburi toxici, fatali pentru privitor. La crimă sînt asociaţi ucigaşi plătiţi, dar şi adversari ai lui Arden, al cărui noroc, în plan social, deranjează. Interesant, în plan psihologic, este cinismul bine calculat cu care Alice se justifică faţă de soţ, invocînd mecanismul inconştient al atracţiei sexuale. Intrigă, de asemenea, felul cum Arden caută să şi-l apropie pe Mosbie, fascinat de misterul farmecului acestuia, pe care crede că-l poate neutraliza prin amiciţie.

În spectacolul Teatrului Odeon, regizorul Dragoş Galgoţiu dezvoltă cu atenţie şi gust dimensiunea culturală a piesei. El introduce o trupă de actori ambulanţi, care recită fragmente din piesele lui Shakespeare (îndeosebi din *Macbeth* şi, cred, din *Furtuna)*, oferind, astfel, intrigii sordide, un context elevat. Decorul sofisticat al lui Vittorio Holtier – un eşafodaj de lemn care se reconfigurează sub ochii noştri – oferă diverse spaţii de joc, care delimitează acţiunea brutală de comentariul ei cultural. Coloana sonoră sofisticată accentuează stranietatea intervenţiilor actorilor ambulanţi, care citează din Shakespeare, dar le bruiază, din păcate, replicile, făcîndu-le, uneori, de neînţeles. Spectacolul este cursiv, interesant, de o vizualitate bogată, cu trimiteri culturale fireşti, de bun-gust. Cu toate acestea, există o incertitudine a demersului regizoral, divizat, acesta, între tendinţa de aducere la zi a psihologiei personajelor şi aceea de conturare cît mai exactă a contextului cultural de epocă.

Dan Bădărău îl interpretează pe Arden ca pe un Karenin frămîntat şi nesigur de sine. El interacţionează inteligent cu prietenul Franklin (Mircea N. Creţu) şi cu servitorul Michael (Pavel Bartoş), dar nu redă suficient ambiguitatea relaţiei cu rivalul său, Mosbie (Marius Stănescu). Cătălina Mustaţă face din Alice o femeie modernă, cinică, lipsită de scrupule, scoasă parcă din paginile *Poştaşului...*, astfel încît jocul ei distonează cu suprastructura simbolică a spectacolului. Marius Stănescu construieşte un Mosbie lucid, a cărui inteligenţă rece nu se lasă copleşită de pasiune. Din păcate, nu se prea vede ce anume din el a reuşit să declanşeze nebunia erotică a partenerei. Momentul de maxim al interpretării sale este monologul care-l arată conştient de mecanismul implacabil pus în mişcare de crimă. Constantin Cojocaru şi Gabriel Pintilei realizează o adevărată performanţă, prezentîndu-l, în tandem, pe ucigaşul Black Will ca pe un monstru medieval, cu trei mîini şi două capete. Marian Ghenea atrage atenţia ca pictor sofisticat. Mircea Constantinescu, Laurenţiu Lazăr, Ioan Batinaş sînt vioi şi pitoreşti, iar Constantin Rotaru, în rolul lui Greene, deposedat de Arden, obţine aplauze la scenă deschisă. Mugur Arvunescu, ca lord protector al trupei de actori, face legătura între cele două nivele – terestru şi simbolic – ale spectacolului. Rodica Mandache, Jeanine Stavarache, Virginia Rogin şi Wanda Rotaru, care alcătuiesc trupa de actori a lordului, dau senzaţia dorită de stranietate şi, mai ales cînd se fac auzite, schiţează cu abilitate dimensiunea culturală a acţiunii, reuşind cel mai bine în scena corului *a capella*.

În ciuda unor interpretări inegale şi a unei relative nesiguranţe în modul de abordare, spectacolul, elegant şi cursiv, dă publicului senzaţia confortabilă că participă la un elevat act de cultură.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

O carte şi trei paradoxuri (I)

● **Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Editura Compania, 2003.**

Plecarea lui Florin Manolescu, în 1993, la Bochum, în Germania, a fost una dintre cele mai serioase lovituri pe care le-a primit catedra de Literatură Română a Universităţii din Bucureşti. Într-o perioadă în care lucrurile (oamenii, cărţile, metodele) ar fi trebuit să se (re)aşeze, în care ceea ce s-a tot numit „nevoia de modele“ era mai acută ca oricînd, faptul că unul dintre cei mai vii şi mai personali profesori de la Litere – care făcea săli pline (la curs şi seminar) atunci cînd ocupaţia principală a studenţilor era... exercitarea libertăţii totale – a ales altă universitate, ar fi trebuit să dea de gîndit. De la Florin Manolescu învăţai carte, dar învăţai şi să relativizezi canoanele, învăţai rigoarea (avea, la catedră, un mod foarte elocvent de a amenda semidoctismul agresiv), dar şi „jocul cu mai multe strategii“, învăţai (pe viu, fără urmă de didacticism) cum să nu pui boii (tehnicilor) înaintea carului (literar). Iar felul în care se mişca în cea mai canonizată epocă a literaturii române sau în literatura trivială (paraliteratură) era în sine o invitaţie la reflecţia pe cont propriu.

Citite în 2003, cărţile criticului de dinainte de 1989 au nu doar un aer paradoxal în raport cu linia epocii, dar şi o uimitoare actualitate. Teza sa din *Poezia criticilor* („Poetul creează, criticul descoperă“) care venea în răspăr cu critica (necesar) creatoare, adică anti-ideologică este de o evidentă actualitate în vremuri normale şi s-ar putea aplica şi prozei acestora. Folosirea, în studiul despre Caragiale, a teoriei jocurilor, a teoriei receptării şi a esteticii informaţionale a dat unul dintre cele mai incitante (şi moderne) studii despre un autor mult frecventat. Iar dacă publicarea, în 2002, a unei extraordinare cărţi de poveşti incredibile *(Misterul camerei închise)* a mirat pe multă lume, deşi autorul părea că foloseşte şi aici mai degrabă inteligenţa critică decît invenţia creatoare, *Enciclopedia exilului*, de mult anunţată în presa culturală, a venit ca un lucru firesc: criticul, plecat de zece ani din România, scrie despre un subiect la... îndemînă. Cartea conţine însă cel puţin trei paradoxuri. În primul rînd, un paradox exterior, pragmatic, ce ţine de improbabilitatea (demonstrabilă) a editării unui asemenea instrument în România de azi; în al doilea rînd, un paradox intern, opţiunea de a exclude o parte semnificativă a exilului literar (cel german, mai ales) deşi autorul, ca germanist şi rezident în Germania, ar fi fost cel mai în măsură să o facă; în al treilea rînd, paradoxul neutralităţii (obiectivităţii) pentru un critic care, deşi mizează pe inteligenţa descoperirii, îşi pune amprenta inconfundabilă pe orice rînd scris. Să le luăm pe rînd.

Florin Manolescu ar putea scrie, acum, cu *Enciclopedia* pe masă, cea de-a zecea povestire incredibilă a materializării acestui proiect, la fel de utopic ca principiul de funcţionare al motoarelor cu ardere internă pentru fundamentalistul profesor Jacques Bigot din *O conferinţă de pomină*. În normalitatea noastră răsturnată, cartea aceasta de aproape 800 de pagini, recuperînd scriitori şi cărţi, reviste şi instituţii ale exilului românesc de-a lungul a 50 de ani, ar fi trebuit să zacă, la nesfîrşit, prin sertarele mai multor edituri, ar fi trebuit pomenită (cu revoltă şi neputinţă), ar fi trebuit citată în necunoştinţă de cauză şi apoi criticată, peste vreo 10 ani, ca inactuală. Ca să nu mai vorbim despre scrierea ei: utopia utopiilor. În ţara care abia a încheiat un dicţionar (incomplet, cum altfel, şi inactual) al propriilor scriitori, pe care autorii (cu o excepţie) n-au mai apucat să-l vadă, într-o cultură care nu are o istorie a literaturii la zi, nici măcar una discutabilă metodologic, într-un spaţiu în care grupurile se desfac din start şi proiectele colective sînt contramandate de azi pe mîine (de obicei cînd autorii şi-au terminat treaba) – cine s-ar încumeta să facă, de unul singur, o enciclopedie a exilului literar? Care critic ar pune între paranteze propriile cărţi „de opinie“ ca să ia de la capăt drumul unui eşec anunţat? Nu întîmplător (şi aproape paraliterar) Florin Manolescu reproduce în introducere trei proiecte comparabile cu demersul său. Primul proiect de „Lexicon românesc“, din 1951, aparţine Bibliotecii Române din Freiburg şi e faraonic: nu doar literatură şi filologie, dar şi arte şi filozofie, religie, teologie, drept, sociologie, economie, istorie, geografie, ştiinţe pure şi aplicate. Nu e de mirare că nu s-a realizat, nici după simplificarea sa în 1960. Cel de-al doilea proiect a fost iniţiativa scriitorilor Nicolae Petra şi Horia Tănăsescu, stabiliţi în Mexic, care preconizau să coordoneze o Enciclopedie a contribuţiei româneşti la cultura universală. N-a fost să fie. După 1989, Academia româno-americană de arte şi ştiinţe a dus pînă la capăt (în 5 ani, cu un colectiv de 150 de autori) prima enciclopedie a românilor din exil, din care lipsesc nume fundamentale, precum Nicolae Balotă, Gabriela Melinescu, I. Negoiţescu, Bujor Nedelcovici, Oana Orlea, Dumitru Ţepeneag, principalele reviste şi instituţii. Se pare că proiectul a făcut şi victime, căci Nicolae Petra, invitat la prima întîlnire ARA pe acest proiect, a făcut un atac de cord pe drumul spre aeroport şi a murit.

Probabil Editura Compania, Adina Kenereş şi Petru Romoşan, au scos cartea anului, au făcut posibilă o utopie, care merge şi mai departe (în timpurile acestea de „redactită cronică“) cu rigoarea, cu respectarea propriilor criterii editoriale, cu redactarea sau corectura (impecabile) de care se ocupă din ce în ce mai puţină lume, prin edituri şi redacţii. Şi, să nu uităm, este un volum în mai multe limbi, cu o materie eterogenă şi exigenţe proprii, ce mai, o meserie în sine. O carte despre un continent pierdut, care se citeşte ca un roman bun şi prin grila căreia (grilă elaborată, desigur, şi de studii anterioare, precum cele semnate de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Cornel Ungureanu, Mircea Anghelescu, Eva Behring, dar, ne place sau nu, şi Marian Popa sau Mihai Pelin), va fi citită de acum încolo orice carte scrisă „dincolo“.

Despre celelalte două paradoxuri, săptămîna viitoare.

▲

Lettre Internationale, ediţia română nr. 45, primăvara 2003

În ce societate trăim? Richard Sennett, Ralf Dahrendorf, Daniel Bell, Ulrich Beck, Martin Albrow, Anthony Giddens, Amitai Etzioni, Gianni Vattimo şi Vintilă Mihăilescu ● **Rusia între ieri şi mîine:** Karl Schlögel, *Năvala timpului* ● Nadejda Mandelştam, *Memorii* ● Rodica Culcer, *Suma şi restul* ● Adrian Cioroianu, *Rusia e bolnavă? – Priviri în actualitate* ● Alexandr Soljeniţîn, *Un grăunte între pietrele de moară* ● Karlheinz Kasper, *Literatura rusă de azi* ● Andrei Bitov, *Lomonosov* ● Adrian Mihalache, *Cecenia – de ce nu-i o Elveţie* ● Monica Gheţ, *Notă despre o emisiune TV* ● **Cultura – cardiograme:** Amitav Ghosh, *Istorie şi teroare* ● B. Elvin, *Eu, la matineu şi seara* ● Eduardo Berti, *Mica istorie culturală a absintului* ● Andrei Gorzo, *Parte din reţea* ● Christine Resch, *Trecutul hitlerist «în unghi mort»* ● Tracy Chevalier, *Fata cu cercel* ● Alberto Manguel, *destin(aţia) Ithaca* ● José Antonio Marina, *Intelectualul şi puterea* ● Mircea Vasilescu, *Intelectualii între discursul despre sine şi comunicarea cu ceilalţi* ● Marcel Reich-Ranicki, *Viaţa mea* ● Alexandru Al. Şahighian, *Creaţie şi critică* ● Martin Walser, *Moartea unui critic* ● **Biblioteca «Lettre Internationale»:** Herta Müller, *Cînd e ceva în aer* ● Hanif Kureishi, *Licărire* ● Julio Cortázar, *O floare galbenă* ● **Comentarii şi scrisori:** Cristian Teodorescu, *Oferta mafiotă şi cererea de mafiotism* ● Vladimir Ivanidze şi Sophie Shihab, *Cum reuşeşte să prospere Mafia rusească la umbra Kremlinului* ● Vladimir Ivanidze, *Alianţa dintre vîrfurile societăţii şi cele ale Mafiei* ● Federico Varese, *Mafii de-acasă şi mafii de export* ● Valeria Pizzini Gambetta, *Bărbaţii şi femeile din «Cosa Nostra»* ● Yiu Kong chu, *Triadele din Hong Kong* ● Peter Hill, *Bizara reţea japoneză Yakuza* ● Laura Tuşa-Ilea, *Scrisoare din Germania* ● Urvashi Butalia, *O călătorie ratată.*

Dilema NU vă recomandă

● Reclama aia CNA, proastă şi pisăloagă, care recomandă citirea etichetelor (aţi văzut-o fără să vreţi: un ţăran, o roşie, o brînză, o muzică asasină...); şi videoclipul trupei Laguna – un fel de t.A.T.u. kitsch, cu vulgarissima Nicoleta Luciu („o femeie superbă“, *apud* Florin Călinescu) în scene lesbi (puneţi „y“-ul de rigoare cu umlaut), strip-tease prin nămeţi, un 4x4, o cameră video digitală, fiţe, şmecherii... Nu lipsesc decît ghiulurile şi o manea-două, cinstite şi sănătoase. (Alex. Leo Şerban)

● *Infocultural* (zilnic la TVR Cultural). În contrast cu evoluţia luminoasă a unor emisiuni ale postului, jurnalul de ştiri se menţine mohorît, cînd cîlţos, cînd lemnos, stîngaci pînă la rudimentar, pe scurt: lipsit de farmec. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Marea aşteptare

● ***Quo Vadis* (Polonia, 2001), de Jerzy Kawalerowicz**

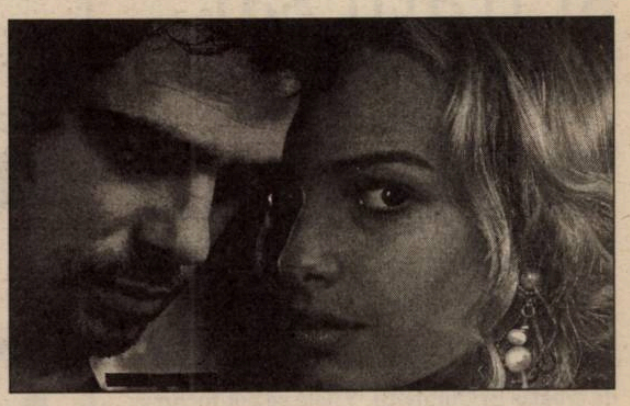

Quo Vadis are de toate: gladiatori, uriaşi buni la suflet îngenunchind tauri din Germania, femei aproape goale legate pe grumajii taurilor, femei bune care îşi demonstrează bunătatea îngrozindu-se atunci cînd văd sînge, femei rele care îşi demonstrează răutatea excitîndu-se atunci cînd văd sînge, pe Sfîntul Petru, pe Petronius, pe Nero bînd dintr-o cupă în formă de melc (cu coarne cu tot) şi plîngîndu-se că Troia nu arde destul (în poemul epic pe care încearcă să-l scrie), Roma arzînd (şi arzînd destul, chiar după criteriile cele mai exigente), capturi, evadări, convertiri, cucernicie, desfrîu, voci venite din cer şi... şi... mai era ceva – ah, da, leii, cum puteam să uit leii! După cum sînt convins că vă amintiţi, în 1912 v-aţi dus la cinema ca să vedeţi superproducţia italiană *Quo Vadis*. Iar acum vreo 50 de ani, Hollywoodul se afla într-o pasă ciudată, cînd răspundea la ameninţarea televiziunii cu tot mai mult *Quo Vadis*, tot mai multă pietate, lei tot mai fioroşi, ecrane tot mai mari, vedete tot mai rătăcite în Roma antică (imaginea lui John Wayne în togă şi sandale este una pe care o voi păstra de-a pururi, în sertarul cu antidepresive al inimii mele) şi romani tot mai decadenţi (dilematicul Laurence Olivier, în *Spartacus*, neştiind după cine să tînjească mai tare: după sclava Jean Simmons sau după sclavul Tony Curtis?). E clar: în veci n-o să scăpăm de *Quo Vadis*.

Deci ce e nou, la această nouă versiune a romanului lui Henrik Sienkiewicz? Faptul că e poloneză şi faptul că regizorul Kawalerowicz o mînă într-un ritm care ar putea fi descris politicos ca „mersul înţeleptului“; e ca şi cum ne-ar cere, seniorial, să avem răbdare, pentru că orice lucru care durează mai puţin de trei ore e nedemn de un laureat al premiului Nobel, şi orice lucru care durează trei ore, dar pare să dureze mai puţin de trei zile, e neserios. Deci ne punem serios pe aşteptat. Există multe prim-planuri şi mult dialog, de parcă regizorul ne-ar aminti la tot pasul că aici nu sîntem la *Gladiatorul*, nu sîntem la circ, filmul său e altceva, mai bogat, mai complex, deci să avem răbdare, căci bogăţia şi complexitatea vor apărea în faţa camerei de filmare, ca nişte animale rare şi magnifice în bătaia puştii unui vînător perseverent. Aşteptăm şi nu apare nimic. Ba da, după două ore şi jumătate apar leii. Faptul că eram încă treaz la apariţia lor, l-am luat ca pe un triumf personal – genul de faptă cu care, mai tîrziu, ajungi să te făleşti în faţa nepoţilor. Nu vreau nici să fiu crud, nici să plîng după kitschul de altădată, dar nu-mi pot ascunde sentimentul că, la un astfel de proiect, distinsul regizor ar fi avut nevoie de unul dintre producătorii aceia hollywoodieni de modă veche – un tip nu prea distins, ca David O. Selznick sau Louis B. Mayer, un zbir care să stea cu nuiaua în spatele său, să taie filmul ca un apucat şi din cînd în cînd să zbiere: „Voi, ăia cu orgia, mai cu viaţă!“, sau: „Leii, mai convingători!“ Adevărul e că leii sînt mai convingători decît creştinii pe care-i devorează. În orice caz, sînt mai convingători decît Marcus Vinicius (Pawel Delag), ofiţerul roman care începe cu: „Sînt supărat, o să biciuiesc o sclavă doar ca să-i aud gemetele“, şi ajunge la: „Te iubesc, iartă-mă, am încercat să ajung la sufletul tău pe căi greşite“ – toată această prefacere spirituală lăsînd o impresie mai slabă decît barba sexy, de trei zile, a lui Marcus. Rolul avea nevoie de cineva ca Richard Burton, în *Cămaşa lui Hristos* – cineva care să pară zbuciumat şi profund, chiar dacă se gîndeşte, de fapt, la cîrciuma care îl aşteaptă cu uşile deschise, la încheierea filmării. Delag nu e omul potrivit: am văzut mai mult zbucium interior la oameni care se pregăteau să traverseze o stradă. Am aşteptat să-l mănînce leii, deşi ştiam prea bine că asta nu se va întîmpla. Ceva mai tîrziu m-am ridicat să plec, cînd, deodată, mi-am dat seama că filmul nu se terminase: ce mai e, ce trebuie să se mai întîmple? m-am întrebat, simţind că filmul va merge imperturbabil înainte, în mersul înţeleptului, în timp ce tinereţea mea se va duce pe pustii. Ah, da, încă n-a apărut o Lumină şi nu s-a auzit o Voce. Şi chiar în clipa aceea, slavă Domnului, a apărut Lumina şi s-a auzit Vocea. La ţanc. Louis B. Mayer ar fi apreciat sfîrşitul acesta. Eu am apreciat faptul că există un sfîrşit.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Codrul şi fraţii săi vitregi

După Paşti, iar am plecat la Cumpătu. Mi s-a spus, chiar, „iar ai să scrii despre Sinaia“. Nu ştiu cum se face, dar de cîte ori mă duc acolo, se mai întîmplă ceva; sau mai bine zis, se întîmplă tot mai puţine. Scriam despre strălucirea şi decăderea Casei de creaţie, precum şi a instituţiilor din jurul ei: s-a încheiat şi subiectul ăsta, pentru că deja nu mai există Casă de creaţie în Cumpătu. Vilele se pot închiria la preţuri mai mari doar la faţa locului, prin administraţia locală. „Vînătorul“ a murit, „Clubul“ a sucombat, „Cabana“ nu mai e. Singurul restaurant rămas, victorios, în ciuda semnelor rele, este Cantina (sau, mă rog, fosta cantină, care acum se numeşte Restaurant etc.).

În aceste condiţii de post-tranziţie Cumpătu s-a banalizat, pierzîndu-şi aura artistică. În schimb, a devenit ceea ce înţelepţii locului de mult au prevăzut: o staţiune de vacanţă în care vilele somptuoase în stil alpin (cu lemn pe dinafară şi geamuri uriaşe) au înflorit, cum pot să spun altfel, ca ciupercile. Evoluţia actuală nu presupune însă, aşa cum ne-am putea imagina, o clasă de nou-îmbogăţiţi stilaţi care vin la Cantina devenită cel puţin bistro să consume caviar şi şampanie. Ci o şleahtă de oameni în pantaloni scurţi sau treninguri, cu bunici, nepoţi, taţi semi-burtoşi şi mame voluntare care mănîncă în propriile bucătării. Precum şi o migraţie de „outsideri“, fie ei sinaioţi sau bucureşteni, carte invadează şi tratează Cumpătu de parcă ar fi o simplă terasă cu mici şi bere.

Chestia asta e valabilă pentru orice loc din Cumpătu, nu doar pentru Cantină: consumiştii medii îl tratează ca pe un alt loc ce poate fi devorat pînă la epuizare, unul dintre multe altele asemănătoare lui. Aşa s-a întîmplat cu poiana locală, de mulţi numită poligon, evident, datorită tragerilor locale. Pe vremuri, intervine vocea nostalgic-memorizatoare, poligonul era chiar o poiană adevărată, cu iarbă întreagă şi verde, şi cu multe flori. Era locul consacrat pentru jocurile inocente de copii, ziua, şi mai puţin inocente de adolescenţi, pe seară, cînd, la focuri, se spuneau poveşti horror sau se formau cupluri efemere. Treptat, datorită tragerilor, dar şi a călcărilor succesive şi nemiloase, poiana a chelit, şi-a schimbat forma şi structura, aducînd mai degrabă a formaţiune semi-deşertică sau a stadion prost finisat. A fost descoperită de tot mai mulţi „neiniţiaţi“, care nu numai că au călcat-o , ci au strivit-o cu maşinile.

Astăzi, toţi vin pe ea cu maşinile, pînă aproape de a doua poiană, cea cu scorbura, cîndva loc sălbatic de mare taină. Întrebaţi de ce trebuie să invadeze locul cu şenilele şi gazele lor de eşapament, românii de iarbă verde spun că nu există plăcuţe care să interzică aşa ceva. E drept că, la intrarea în pădure, figurează toate celelalte interdicţii, de la cea, clasică, cu aprinderea focului, pînă la una mai rară, care sancţionează „deranjarea vînatului“. Ocupanţii pădurii, care fac focuri pe unde apucă, într-un soi de întoarcere cu orice preţ la preistoria culinară, ştiindu-se cu musca ecologică pe căciulă, mută accentele acuzînd autorităţile: nu vedeţi că primarul n-a pus nici un tomberon în pădure, noi ne-am chinuit să strîngem gunoaiele cum am putut; dar de defrişarea pădurilor ce părere aveţi? Nu vedeţi ce murdărie e la noi, pe cînd în străinătate spală străzile cu detergenţi; la noi o mînă de capitalişti fac legea.

▲

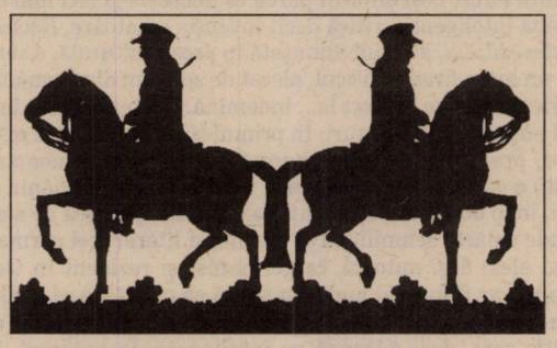

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

De ziua Victoriei asupra hitlerismului

Anul trecut, exact pe 7 mai, am primit la redacţie un e-mail expediat în acea zi la orele 10,41, semnat cu un nume căruia îi dau azi doar iniţialele încărcate, ulterior, de un sens: A.B.; l-am citit de cîteva ori şi, după ce i-am răspuns, l-am pus grijuliu în colecţia muzeului meu deloc imaginar; le fac, după un an şi două zile, publice, atît scrisoarea cît şi răspunsul, convins că – la trecerea atîtor milioane de secunde – nu voi fi acuzat decît (sau în primul rînd...) de „exces al memoriei“, ceea ce, desigur, e mai puţin grav ca excesul de viteză:

„Stimate domnule R.C., iată – ca în fiecare an – a sosit încă o dată luna mai; şi anul acesta s-a dovedit a fi «un luminos mai», aşa cum scriaţi în capitolul «Evadaţi personali» din volumul *Alţi doi ani pe un bloc de gheaţă*. Volum pe care, într-un exces de gospodăreală pascală, l-am regăsit pe unul din rafturile bibliotecii mele, bibliotecă răvăşită (oarecum) după un divorţ ce s-a dovedit a fi mult mai reuşit decît căsătoria ce l-a precedat. Şi, cu pornirea nestăvilită şi necondiţionată cu care deschid în ziua de vineri a fiecărei săptămîni *Dilema*, m-am repezit asupra volumului mai sus amintit, apărut în 1974 la Editura Eminescu. Ajungînd la pagina 44, m-am întrebat cu o curiozitate mai mult dilematică decît feminină: oare domnul Cosaşu mai ridică «aceeaşi şi aceeaşi odă victoriei şi răzbunării umane asupra inumanului Hitler?». Şi, revenind la articolele din «vieaţa extremistului de centru», mi-am dat seama că întrebarea e prisoselnică, pentru că autorul «acestui imn de slavă şi al acestei rugăciuni în care murmură cele mai sălbatice şi cele mai rigide lozinci antihitleriste» nu e «nici neînsufleţit şi nici apus», atîta timp cît mai poate sorbi cu nesăţioasă bucurie un film cu Stan şi Bran. În acest luminos mai, vă doresc să rămîneţi cît mai mult la fel de dilematic în certitudinile pe care le aveţi şi la fel de ferm pe cea mai «excentrică» poziţie: centrul limitelor infinite... A.B.“.

Înainte de a transcrie răspunsul, cred că e cazul – spre buna lămurire a cititorului – să citez în întregime şi fără jenă, din acea carte semnată de mine în urmă cu aproape 30 de ani, pasajul la care se referă A.B.: „Ca în fiecare an – nesmintit şi niciodată dezminţit – luminosul mai e luna luminoasei mele uri antifasciste, luna bucuriei mele deşănţate la gîndul că Hitler e mort, iar hitlerismul zdrobit, fie şi nestîrpit. În fiecare an – fără să mă tem de stereotipie şi conformism, fiindcă în acest domeniu stereotipia e mai sfîntă decît orice gînd «original», iar conformismul antihitlerist mai nobil decît orice conformism al toleranţei – în fiecare an, eu ridic aceeaşi şi aceeaşi odă Victoriei şi răzbunării umane asupra inumanului Hitler, «Hicler cremenalul care ne-a furat Ardealul», cum striga minunat un vînzător de ziare, în mai '45, pe bulevard, vestind moartea călăului. În acea lună mai, cînd n-aş mai înălţa acest imn de slavă şi această rugăciune în care murmur cele mai sălbatice şi cele mai rigide lozinci antihitleriste, în acea lună mai mă voi considera neînsufleţit şi apus. N-a venit încă ziua aceea.“ Şi iată răspunsul meu, tot pe e-mail, de anul trecut:

„Nu e o întrebare prisoselnică, mult stimată cititoare; de ani de zile mă chinuie şi n-am scăpat de ea nici în 2002; am rămas stupefiat – nu exagerez! – cînd am văzut-o formulată şi de dvs. Îmi faceţi graţia de a mă dezlega din strînsoarea ei, sînteţi prea generoasă, de nu «împăciuitoristă». Nu sînt atît de masochist ca să vă «combat». Vă mulţumesc pentru urările de bine, dar mai ales pentru că mi-aţi confirmat o idee şi ea greu de divulgat: scriu pentru necunoscuţii care-mi trimit asemenea mesaje.“

Azi, după 365 de zile şi nu ştiu cîte ore, consider răspunsul meu insuficient – aşa cum s-a dovedit şi antihitlerismul meu, de-a lungul ultimei jumătăţi de secol. Am o bază morală pentru a mă putea privi drept în ochi, recunoscînd că acum nu aş mai folosi cuvîntul „ură“ cu atîta dezinvoltură ca în urmă cu 30 de ani, într-un text de cîteva rînduri; nu mai ştiu să urăsc ca pe vremuri şi nu mă simt trist din cauza asta. Ceea ce nu face întrebarea lui A.B. prisoselnică: într-adevăr, de ce în ultimele trei decenii, de ziua Victoriei, n-am mai dat glas antihitlerismului meu decît telefonînd, an de an, unor prieteni antistalinişti şi felicitîndu-i pentru 9 Mai 1945? Să mă fi blocat şi eu în clişeul tot mai tenace care pune semnul egalităţii între Hitler şi Stalin, între crimele lor, diferenţiindu-i doar prin numărul victimelor? Azi a-l lega pe Hitler de Stalin printr-un „şi“ mecanic a devenit un tic ideologic şi stilistic; n-am pus niciodată semnul = între ei fiindcă pentru mine, pentru viaţa, ideile şi idealul meu, Stalin mi-a făcut *incomparabil* mai mult rău decît Hitler. Această inegalitate îmi dă, cred, dreptul să consider că actuala bagatelizare a antifascismului, evidenta minimalizare a lui Hitler în raport cu crimele lui Stalin, crescînda paloare a sentimentelor antihitleriste avînd ca explicaţie şi alibi anticomunismul, constituie un caz tipic pentru acea incapacitate de a deosebi între două noţiuni, numită, pe scurt, sobru şi fără mînie: o prostie.

Trăiască, deci, ziua Victoriei obţinute de cea mai ambiguă alianţă dintre bine şi rău asupra răului fără echivoc!

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Florin de pe Economu Cezărescu

Io iau gonoiul pe la „Pui de urs“, „Şorlei“.

Mîncaţi înăuntru?

În spate.

Şi cum arată murdăria aici?

Păi, ce să vă spun?

Dacă-i sănătoasă murdăria acestui loc.

Gunoiul e sănătos, ce, iau boli din el? Omul dă tuse, gunoiul, că ridic, e greu şi dă boli de şale.

Nu vă îmbolnăviţi stînd cu nasul în gunoi?

Nu.

Cum vă îmbolnăviţi.

Ca orice oameni. Îmbolnăvesc că n-am casă şi dorm pe te miri unde că m-a dat tata afară de acasă că am adus paranghelii cu simbilis.

Bucăţi?

Vome.

De ce?

Nesănătoase.

La creier?

Jos şi sus.

Mişto.

Să-ţi dea una...

Doctor.

Te-ndoaie.

Şi ce?

Iei şantru.

Se face bine, o iei de la cap.

Păi, una – că fără bani nu stă pe spate.

Şi?

Mergi pe Grant la 2 noaptea.

I-aţi pus-o apoi?

Sînt nesănătos să umblu pe pod?

Atunci?

Am luat trei cocălari şi am fript-o la mine şi ăl bătrîn a dat cu noi de pămînt.

Nu i-a tras-o şi el?

Am făţău de animal? Am bubă.

La matale?

Da, vrei să ţi-o arăt?

De-o poză.

Mă-ta te-a făcut la tinereţe?

Păi, ce are, fac poză, o public...

E ruşine.

Nu dau numele.

Voi minţiţi.

De ce să minţim? Pozez, nu mint. Care-i ruşinea?

Uite, îţi dau adresa lu' aia de unde am luat. Pozeaz-o pe aia. Stă pe Laminorului 5 sau 9, întrebi de Limbi.

▲

Cartea săptămînii

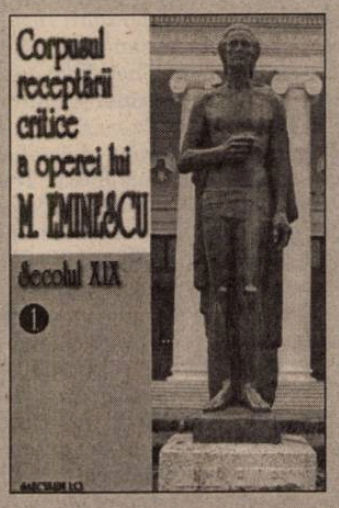

Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu (sec. XIX)
vol. I-III
Ediţie critică de I. Oprişan şi T. Vârgolici
Editura Saeculum I.O., Bucureşti
e-mail: saeculum@pcnet.ro

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Îndreptarea spre est (1)

La data apariţiei acestui text se va afla în plină desfăşurare un colocviu interdisciplinar româno-francez dedicat „Imaginarului punctelor cardinale“. Centrul de Istoria Imaginarului de la Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti (al profesorului Lucian Boia), în colaborare cu Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Universitatea Stendhal Grenoble 3, a organizat acest festin intelectual pe tema orientării, care, asta înseamnă, îndreptare spre est. Voi glosa la rîndul meu pe această temă, atît de proprie arhitecturii. Profesorul meu de la Oxford, specialist în istoria secolului al douăzecilea european, spunea următorul lucru: „Nu există istorie europeană. Există doar germani înaintînd spre est şi ruşi înaintînd spre sud“. Mi se pare însă că pot invoca spusele profesorului Z. Zeman (atît de dureros verificate chiar de secolul trecut) drept motto al modestului text care urmează. El este menit mai degrabă să recapituleze chestiunea tensorilor, adică a direcţiilor privilegiate de articulare ale zisului spaţiu. Discuţia despre centri şi periferie, despre orientarea caselor şi, mai cu seamă, a templelor este una despre ceea ce face dintotdeauna buna arhitectură, conferind sens existenţei noastre de, printre multe altele, utilizatori ai spaţiului.

Puţină fizică elementară, mai întîi. Pentru a avea o direcţie, este nevoie de un punct de pornire şi de unul de destinaţie; direcţia le uneşte. Mai avem nevoie de o tindere (vector, sens), la conjuncţia tuturor acestor elemente aflîndu-se sensul al doilea, adică semnificaţia. Banal; cu toate acestea, vom observa că, întocmai precum în fizica einsteineană, avem nevoie de sisteme de referinţă pentru a putea vorbi despre orientare în spaţiu. Avem, adică, nevoie de centri. Spaţiul este orientat relativ la ceva mai mult sau mai puţin fix: corp propriu cel mai adeseori (la rîndul său acesta extinzîndu-şi proliferarea în raport cu propriul *omphalos*, gheizer al creşterii şi centru), sau repere exterioare corpului. Orientările în raport cu corpul sînt însă moleculare: există şase direcţii/grade de libertate, care, nefiind relative la ceva fix în sine, sînt imprecise.

Reperele însele pot fi temporare, circumstanţiale (un copac, un hotar de ogor sau de patrie), sau quasi-permanente la scara vieţii umane (Calea Robilor, Steaua Polară, Polii înşişi, formele majore de relief). Fireşte, astrofizica a dezvrăjit şi calitatea ultimă a acestor repere molare, de vreme ce toate corpurile cereşti îşi schimbă în permanenţă poziţia – atît cea relativă unul faţă de celălalt, cît şi cea, să zicem, absolută, în raport cu „moment-locul“ originar, al Big-Bang-ului.

La limită, orientarea este riguros imposibilă. La această scară, *kosmos*-ul – chintesenţă, imagine a ordinii – este şi el un spaţiu neted, al vagabondajului şi al dez-orientării, devreme ce nu există un „Orient“ absolut. Şi, cu toate acestea, chiar acolo unde nu este posibilă decît orientarea moleculară, în spaţiul neted (deşert, spaţiul gheţii veşnice, pădure), caravanele umblă, iar ştergerea şi rescrierea micro-reperelor nu înseamnă trimiterea în derivă veşnică a celor ce s-au folosit de ele pentru a face doar pasul următor în deplină certitudine. Acei „piles in the swamp“ kuhnieni servesc pentru o clipă, apoi dispar. Kuhn vorbea despre o scară mai mare a lucrurilor, aceea epistemologică; dar metafora micro-orientării rămîne validă şi în sensul său propriu, al parcurgerii spaţiului.

Mai întîi, cîteva cuvinte despre casă. Avem la dispoziţie un mic fragment heideggerian, care ne serveşte şi aici. Arhitecţii îl iubesc încă pe Heidegger pentru că acesta pare a le fi oferit argumente dintre cele mai înalte pentru lucrarea lor; de fapt, filozofia artei şi a spaţiului heideggeriene transcend, folosindu-l, limbajul propriu edificării. Locuirea nu este, bunăoară, (doar) locuire în sensul comun, ci atribuire, sau înfiinţare de locuri, prin efectul instituirii de limite tari, esenţiale *(peras)*. Templul, casa, statuia zeului, construirea însăşi sînt figuri filozofice, tipuri *(types)* nu exemple concrete *(tokens)* de felul celor pe care le celebram la istoria arhitecturii. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Vedeta PRO

Acum cîtva timp, invitat la *Marius Tucă Show* a fost Florin Călinescu. Cu această ocazie, tăticul *Chestiunii zilei* s-a plîns că foarte mulţi s-au bucurat cînd a căzut din Empireu, cînd, ajuns la Tele 7 abc, nu a mai făcut nici pe departe ratingul de altădată. Chiar: de ce s-or fi bucurat ziarele, care au aplaudat în scris nu prestaţia lui scenică deosebită, ci eşecul răsunător? Există o singură explicaţie: Florin Călinescu fusese vedetă PRO TV. Cu siguranţă, oamenii nu ar fi avut o aceeaşi reacţie, dacă „domnul Florin“ ar fi lucrat înainte la Antena 1 sau la Prima TV.

PRO TV a fost, indiscutabil, prima noastră televiziune occidentală. A adus în spaţiul românesc un discurs dinamic, eficient, deschis, care a reuşit chiar să schimbe mentalităţi. Din păcate, însă, o dată cu acesta, a aclimatizat şi stilul agresiv, occidental şi el, de a-şi face publicitate şi de a-şi construi vedetele. Era normal să se întîmple aşa, numai că mă tem că din această aclimatizare a rezultat un hibrid pe alocuri monstruos. Auto-promo-ul a devenit, încet-încet, propagandă (cu care, de altfel, fuseserăm obişnuiţi pînă atunci), iar PRO TV s-a transformat într-un fel de Big Brother, care-ţi umple şi controlează viaţa: *PRO TV e totul* – ni se spunea.

În privinţa fabricării vedetelor, PRO TV a jucat acelaşi rol de pionierat şi a adus pe plaiurile noastre conceptul de vedetă occidentală. Putem spune chiar că, pînă să apară acest post, vedetele nu erau vedete în adevăratul sens al cuvîntului. Numai că şi la acest capitol lipsa unei bune măsuri a jucat feste celor care urmăreau să-şi facă publicitate cu orice preţ. Aşa cum auto-promo-ul a devenit propagandă, vedetele PRO au început să fie percepute ca activiştii regimului comunist: suficiente, dispreţuitoare faţă de omul de rînd, parcă făcînd parte dintr-o castă superioară. Sistemul PRO însuşi s-a transformat foarte repede într-un fel de sectă: în afară de noi şi ai noştri nu mai există nimic. La evenimentele organizate de PRO sînt invitate numai vedete ale trustului MediaPro (vedetele proprii de televiziune, cîntăreţii care au contract cu MediaPro Music sau artiştii care lucrează cu MediaPro Pictures), tot exclusiv acestea sînt chemate la emisiunile TV cu invitaţi, tot numai acestea sînt promovate de publicaţiile mondene ale trustului. Nimeni din afară nu poate să intre, cu adevărat, în această reţea, care nu a fost niciodată o reţea de presă obiectivă, ci una de propagandă. Cazul revistelor *PRO TV Magazin* sau *Acasă Magazin* este elocvent în acest sens.

Partea proastă pentru MediaPro este că publicul a început să realizeze minciuna care-i este servită şi auto-promovarea deşănţată a stîrnit o reacţie de respingere. Oamenii nu sînt proşti şi şi-au dat pînă la urmă seama – şi aceasta este, cred, cauza scăderii de audienţă a postului.

Cît despre vedetele PRO, ele sînt victime ale sistemului. *Pro*fesionalismul afişat cu emfază („Noi sîntem cei mai buni!“) a sfîrşit prin a fi perceput ca simplă infatuare. Spun „victime“, pentru că, în munca jurnalistică pe care am făcut-o, am avut de-a face cu cîteva dintre vedetele PRO şi am realizat că e o mare distanţă între ce se vede şi cum sînt ele, de fapt. De exemplu, se poate discuta foarte firesc cu – să zicem – Cristi Tabără sau Andreea Esca, fără să ai deloc de-a face cu aerele de vedetă la care te-ai fi aşteptat de la ei.

Aşa că nu ştiu cum e în realitate omul Florin Călinescu, dar cel care apare pe sticlă este, fără discuţie, stigmatizat. E şi el o victimă şi nu ştiu dacă este chiar una colaterală. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Pâques la Război!

Paştele, Loteria, 1 Mai. Trei sărbători naţionale, multe sentimente contradictorii. Dar, adevăr vă zic vouă, România ştie să-mpace morala cu moravurile. Şi percepţia cu recepţia. De voie, sau de nevoie. Dovada – micul ecran, singurul spaţiu cît de cît comunitar.

La început a fost iepuraşul. Prezent în toate promo-urile TV de azi şi pînă-n veac, simpaticul rozător are tot ce-i necesar pentru ca noi, ca popor, să ne regăsim în el. Este ierbivor (poate mînca şi scoarţă de copac), are blăniţa imaculată (ca orice baron), urechile lungi (de-atîta aşteptare) şi se mişcă repede (numai cînd e-n pericol, dar şi-atunci oboseşte repede). Ar mai fi de menţionat curajul. Iată de ce, dacă tot lipsea din tradiţia ortodoxă, providenţialul mamifer a trebuit să fie inventat. Sau, mai bine zis, importat, împrumutat printr-un credit nerambursabil, la pachet cu Sf. Valentin, Halloween şi altele. E vorba aici de strălucita noastră capacitate de adaptare la vremurile postmoderne. Există în toată lumea sceptici care susţin că globalizarea va distruge obiceiurile, tradiţiile, specificul ţărilor mici. N-ar fi exclus. Din fericire, România este scutită de acest pericol. Îşi otrăveşte singură fîntînile.

Dar, cum primăvara nu se face cu o floare, nici Paştele nu depinde doar de prezenţa unui animal lîngă ouăle frumos încondeiate. Dacă vrea să le numere, n-are decît! Dacă azi ne-am procopsit cu un iepuraş, mîine putem încerca aligatorul (specie pe cale de dispariţie!), apoi pisica de mare (are în sînge un hormon care combate cancerul!). Să lăsăm însă detaliile (deşi în ele constă perfecţiunea, cel puţin aşa susţinea Michelangelo), importantă rămîne semnificaţia evenimentului pascal.

Biserica spune că în perioada sărbătorilor de Paşte ar trebui să fim iluminaţi de gînduri despre sacrificiu, răstignire, mîntuire, înviere, credinţă. Ca-n fiecare an, toate acestea au fost reamintite şi nuanţate, cu vocabular arhaic, de bărboşii ierarhi ortodocşi găzduiţi sub reflectoarele televiziunilor. Diverse organizaţii (slavă Domnului, tot mai multe) au iniţiat manifestări caritabile, şi-au întors faţa către azilele de bătrîni, către orfelinate şi spitale. Spectacolele care-şi cedează reţeta pentru scopuri umanitare au devenit obişnuite. Păcat doar că toate astea se întîmplă doar, cum bine zice vorba, din an în paşte. Excepţiile să mă scuze!

Dar sentimentele frumoase nu sînt, şi nici nu trebuie să fie, apanajul oamenilor bisericii. Drept care, micile ecrane au fost traversate meteoric de diverse figuri publice, care ne-au explicat ce înseamnă pentru ele misterul Învierii. Scriitori şi artişti, comentatori şi starlete, rockeri şi ziarişti, oameni de afaceri. Şi, bineînţeles, figurile emblematice ale mîntuirii României, oamenii care se lasă răstigniţi pe plan central şi judeţean de dragul învierii naţiei. Siliţi să poarte coroana de spini a luxului într-o ţară în care pensionarii se sinucid, iar tinerii îşi iau tălpăşiţa, politicienii români s-au dovedit totuşi oameni cucernici, ataşaţi tradiţiei, smeriţi şi cuvioşi. Într-un cuvînt – cu frica lui Dumnezeu. Rar s-a văzut în această ţară un consens mai profund şi mai înduioşător între persoane cu convingeri diferite şi averi apropiate!

Dar sindromul acut al credinţei atipice e mult mai vast. Profesori care scădeau nota la purtare elevilor prinşi cu ouă roşii. Securişti care făceau ore suplimentare printre credincioşii adunaţi la Înviere. Animatori de spectacole-mamut organizate în aceeaşi noapte a-nvierii. Judecători legaţi la ochi, medici care lasă pacienţii în stradă, poliţişti care ţin de şase. Parlamentari care mediază legile viţelului de aur. Foşti activişti deveniţi experţi în drepturile omului. Adevărat au înviat! Aceşti nobili de strînsură au vărsat de zor lacrimi cu bicarbonat, pătîndu-şi blazoanele cumpărate în leasing. A urmat 1 Mai, Ziua Muncii, prilej de odihnă. Amărîţii au traversat Săptămîna Patimilor sperînd să ispăşească măcar 6 din cele 49 de păcate capitale. Alţii au stat cu nasul în televizor. Viaţa face toţi banii doar povestită de Dana Război. ▲

PAZA BUNĂ TRECE PRIN STOMAC

Adina POPESCU

În cocoaşa cămilei

Dacă cineva s-ar apuca să scrie un manual al supravieţuitorului într-o perioadă de criză ar trebui să se inspire din viaţa de zi cu zi a românilor în anii comunismului, mai ales din ultimii zece. Fiind un copil al anilor '80, îmi amintesc destul de vag aventura cozilor, tevatura gătitului iarna, în miez de noapte cînd „venea gazu'", bufetele bine garnisite şi interzise oamenilor de rînd de unde vecinul cutare îşi umplea sarsanalele, lipsurile de sărbători şi... în sfîrşit, toate mijloacele prin care cei din jurul meu, adulţi cu serviciu, reuşeau să mai trăiască încă o zi, cu burţile pe jumătate pline şi s-o aştepte plini de o jalnică speranţă pe cea care urma să vină.

Criza se pare că a cam trecut, cel puţin aşa deduci dacă intri într-un supermarket plin cu de toate, dar recunosc încă *acele* metode ce nu dau niciodată greş, prin care adevăratul Supravieţuitor, cel care se luptă mereu cu vitregiile sorţii, indiferent de epocă sau de regimul politic, continuă să-şi asigure traiul şi să se pună la adăpost de orice primejdie neaşteptată (fie ea cutremur, inundaţie, război în Irak sau epidemie de pneumonie atipică). Se pot menţiona următoarele:

„Banii strînşi la ciorap" – pe principiul „Nu avem încredere în bănci; toate vor da faliment odată şi odată!". Domnul S., 54 de ani, inginer, mărturiseşte: „Avem vreo opt sute de dolari, puşi deoparte din leafă. Ne-am gîndit să-i depunem la o bancă, da' oricum dobînda la dolari era prea mică, iar ca să-i schimbăm în lei... nu ştiu!... n-am încredere... cu toată inflaţia asta!... puteam să-i investim în ceva, da' io şi soţia nu ne pricepem la afaceri... ce să-i faci? Nu ne-a educat bine comunismu' ăsta!". Cei opt sute de dolari se află depozitaţi în biblioteca din sufragerie, mai exact printre paginile cîtorva cărţi-cheie pe care domnul S. (indiferent dacă le-a citit sau nu!) le va ţine minte toată viaţă: trei sute în „conversaţia" lui Llosa, două sute în „Principiile termodinamicii", o sută în „Probleme globale ale omenirii" şi restul în „istoria..." lui Călinescu care mai ajută, din cînd în cînd, şi la presatul prăjiturilor de casă.

Mai pot fi amintiţi anumiţi pensionari care fac colecţie de mărunţiş pentru „zile negre" în diverse cutii şi cutiuţe cu ace, bolduri, nasturi pînă cînd banii se devalorizează, unii dintre ei dispar de pe piaţă şi devin inutili.

„Congelatorul burduşit cu carne" pe principiul: „Nu se ştie niciodată!". Marina, 49 de ani, contabilă: „Cam o dată la două luni, la salariu iau mai multe kile de carne, uneori chiar juma' de porc pe care-l tranşez şi fac diverse pacheţele: pentru ciorbă, pentru gătit, pentru friptură... apoi le scot pe rînd şi le consum. Ce, fac rău la cineva dacă le ţin acolo? Oricum combina asta frigorifică îmi mănîncă o grămadă de kilowaţi... de ce să stea goală?". Apoi, înţepată: „Io nu-i înţeleg peăia care-şi iau de la magazin cîte-o bucăţică de două sute de grame de carne... ăsta-i moft! A doua zi îşi iau alta şi tot aşa... Păi, cum poţi să-ţi contorizezi banii în felul ăsta? Du-te, dom'le, în hală, ia-ţi carne ca să-ţi ajungă, dacă tot îţi trebe carne şi nu te mai fandosi degeaba!".

Povestea cu congelatorul ar putea face parte dintr-un capitol mai mare care se numeşte: *„Proviziile"*. Domnu' Grigore, pensionar, tocmai şi-a cumpărat de la „Alimentara" căreia acum îi zice „General Store" cîteva pungi de făină, cîteva de mălai, zahăr şi vreo duzină de conserve de peşte în sos tomat, mai ieftine. Şi-a cheltuit toată pensia, dar nu-i pare rău: „Io am mai trecut o dată printr-un război şi ştiu ce înseamnă! Foamete! Poţi să ai purcoiu' de bani că nu găseşti de nici unele..." Care război? Îmi povesteşte că a primit la cutia de scrisori un bileţel semnat de primarul sectorului unde locuieşte care l-a învăţat cum să se comporte în caz de atacuri cu bombe atomice, biologice, chimice şi alte soiuri de bombe. „Vă arăt că scria acolo negru pă alb: orice cetăţean trebuie să aibă în propria sa locuinţă un minim de alimente necesare supravieţuirii timp de cîteva zile... sau poate chiar mai mult, cît o ţine războiu'!". Păi dacă aşa spune primarul, noi ce să mai zicem!

Tot la capitolul respectiv pot fi incluse *„Murăturile pentru iarnă"* pe principiul: „Gospodina cînd e bună, rostul casei merge strună!". În fiecare toamnă, aceeaşi isterie: sacii cu gogoşari şi gogonele, oalele cu bulion şi cu magiun şi sfaturi şi reţete ale gospodinelor cu experienţă către cele tinere, căci „dacă nu ştii să murezi un castravete, habar n-ai cum să ţii o casă!". Adevăratul motiv: teama că iarna va fi lungă şi grea şi nu se ştie niciodată cînd vei apela la ultimul borcan de dulceaţă de pe raftul cel mai de sus! „Io aşa am învăţat de la mama că în fiecare toamnă pui una şi alta la borcan ca să-ţi ajungă pînă-n primăvară!", spune Geta, 41 de ani, asistentă medicală. Cînd îi amintesc că în toate magazinele alimentare poţi găsi acum zacuscă şi murături strîmbă din nas: „Alea nu sînt bune şi mai sînt şi foarte scumpe pe deasupra!".

„Magazia", pe principiul „Nu aruncăm nimic!". Oamenii prevăzători au cîte un loc care poate fi cămara apartamentului, boxa din subsol, vreun coteţ de prin curte unde îşi depozitează o serie de nimicuri, de la cuie ruginite, ciocane, cabluri electrice pînă la cărucioare pentru copii stricate, găleţi fără fund, cioburi de gresie etc., care cine ştie la ce îi vor folosi într-o bună zi. Costel, din Cîmpina, s-a certat rău de tot cu fratele lui cînd au vîndut casa părintească de la ţară şi a trebuit să desfiinţeze magazia. „Problema a fost cum să împărţim tot ce era acolo că se strînsese un maldăr de tot felu' de lucruri şi nu mai ţineam minte care al cui fusese. I-am dat lui bicicleta aia Pegas, deşi io o cumpărasem în două rate, da' ştiu că vroia să i-o facă cadou unui nepot... încă mai putea fi reparată... dup' aia la greble, lopeţi şi furci ne-am încurcat rău, noroc că ne-au descurcat nevestele!... soţia şi-a amintit că ale noastre-s alea mai puţin ruginite pen' că am ştiut cum să avem grijă de ele, nu ca nesimţitu' de frate-miu care-şi bate joc de lucrurile lui!"

„O beţie garantată" pe principiul „Cîte un pic, pic, pic...". Un prieten de-al meu, Sorin, 38 de ani, filolog, m-a surprins întotdeauna pentru că atunci cînd ieşeam în oraş ca să bem ceva, îşi comanda de fiecare dată cîte două, uneori chiar cîte trei beri, pe care le bea pe rînd, încet, fără grabă. Nu m-am mai putut abţine şi l-am întrebat care-i motivul. „Pe vremea lu' Ceaşcă dacă mergeam la o cîrciumă şi-mi luam o halbă, o beam cu frica că atunci cînd o voi cere pe a doua mi se va spune că li s-a terminat berea... atunci am început să-mi iau cîte trei de la bun început şi aşa mi-am format o obişnuinţă de care nu mai pot să scap! Totdeauna e bine să fie o bere în plus pe masă, de siguranţă!"

„Kent-ul şi cafeaua pentru domn' doctor". Luana, 35 de ani, doctoriţă, le-a explicat în mai multe rînduri pacienţilor săi să nu-i mai aducă nimic, în afară de flori, desigur, florile nu are cum să nu le primească, însă tot se pomeneşte că i se strecoară în buzunarul halatului clasicul Kent sau cîte un pacheţel de cafea. „Ce să le fac dacă au rămas cu ideea asta că doctorii fumează ţigări lungi şi fine şi nu beau niciodată nechezol? Eu nici măcar nu fumez. Le dau la asistente şi ţigările şi cafeaua... oricum toată ziua nu fac altceva decît beau cafele şi fumează ţigară de la ţigară... cred că şi ele s-au obişnuit aşa din vechiul regim!... nu ştiu cum de nu se îmbolnăvesc de inimă!"

„Relaţia" pe principiul: „A mea-i cea mai tare!". Înainte cumpărai carne de la colegul de serviciu cu soacră la Suceava, ouă şi fulare tricotate de la liftiera care creştea găini şi n-avea cu ce să-şi ocupe timpul între două etaje, peşte de la amicul din copilărie cu nevastă din Tulcea, vin de la vecinul de sus cu părinţi la Drăgăşani. Dacă te întreba cineva cum de ai făcut rost de toate aceste minunăţii, îi şopteai la ureche: „E, am io o relaţie!", dar dacă era un ins simpatic şi de încredere îi vindeai şi lui pontul.

Vechiul sistem de relaţii s-a păstrat şi în ziua de astăzi, căci cu siguranţă că viţelul de la Suceava şi vinul de la Drăgăşani sînt mai sănătoase şi mai „naturale" decît ceea ce găseşti prin magazine.

Domnul P., inginer, a descoperit de curînd relaţia perfectă pentru vin de sărbători (şi nu numai) în persoana noului său coleg de birou, originar din Focşani. Toată întreprinderea a rămas stupefiată cînd a aflat că, cu două săptămîni înainte de Paşti, domnul P. a comandat „ca înecatu'", vorba unei alte colege, patruzeci de litri de vin. Domnul P. şi-a dus fericit vinul acasă, însă mai avea o singură mare temere: să nu cumva să se bea pînă la Paşti. De cînd şi-a turnat vinul din damigeană în sticle şi pînă în noaptea de Înviere, domnul P. nu a făcut altceva decît să numere fiecare pahar oferit rudelor şi prietenilor, deşi se jurase că nimeni n-o să se atingă de vin, dar n-a putut să-şi ţină jurămîntul, căci mai era şi el tentat din cînd în cînd. Ziua de Paşti l-a găsit un pachet de nervi, văicărindu-se că nu-i ajunge vinul şi păzindu-şi cu străşnicie ultimii treizeci de litri rămaşi.

▲

Ingrid ŞUŞU

Despre excese

Să tot fie ceva vreme de cînd m-am născut... Mama ignora însă anii scurşi de cînd m-a slobozit din pîntec, îmi ia capul în poală şi-mi cîntă. E felul ei de-a compensa durata, de a mă readuce în copilărie parcă negînd vîrsta mea adultă. M-ar mai ţine o dată, şi încă o dată în burtă, m-ar renaşte de un număr infinit de ori, mi-ar oferi tot atîtea şanse cît să o iert că i-a trecut prin minte, chiar şi pentru o clipă, să curme acea pulsaţie de viaţă care s-a furişat în corpul ei fără să-i fi cerut consimţămîntul. Noroc cu tata, zice. Pentru că lui întotdeauna i-a lipsit iubirea egoistă, de sine. Poate şi fiindcă bărbaţii, în general, deposedaţi de privilegiul de a da viaţă, sînt mult mai generoşi cu sentimentele lor... Mîinile ei delicate îmi alunecă încet prin păr şi mă întreb de cîte ori ar fi nevoie să mă nasc ca mama să se elibereze de acest sentiment de vinovăţie. Îşi reia, ca un susur, cîntecul. Tata păşeşte în cameră pe vîrfurile degetelor, să nu întrerupă vraja în care mă afund ca într-un leagăn.

Poate ţi-e foame?... mă-ntreabă ea şoptit, ca şi cum s-ar teme să pună capăt toropelii care mă scaldă în poala maternă. La drept vorbind, mă cam aşteptam la întrebarea asta. Face parte din ritual, ca şi mîngîiatul, cîntatul, recitatul din Nichita Stănescu. Nu îndrăznesc să spun nu. „Ţi-e foame?" n-a fost niciodată o întrebare la noi acasă, ci o declaraţie care anticipează tot soiul de lucruri grave. Protestul faţă de politica de partid, faţă de ideea de cartelă şi de raţionalizare, protestul faţă de rafturile goale... Mi-l amintesc pe taică-meu, cu aproape 20 de ani în urmă, stînd în capul mesei şi descriind semnificaţia, cu totul specială, a prezenţei şniţelelor şi pulpelor de pui din platouri... efortul, stresul şi sforile trase pentru a asigura mese în cantităţi şi calorii suficiente. Aerul lui de cloşcă blîndă dar vigilentă, convingerea cu care îmi explică de ce şi cum trebuie să mănînc, şi mai ales de ce cantitatea este atît de importantă în ecuaţia existenţei noastre. Ce zici de un grătar făcut de tata, cum îţi place ţie? – mă-ntreabă entuziasmat, în vreme ce maică-mea se ridică de pe canapea, transferîndu-mă simbolic în grija celuilalt părinte. „Ştii că nu mănînc carne", răspund, dar umbra de dezamăgire de pe chipul lui mă face să bat în retragere şi-adaug: „o să gust puţin, din porţia ta, dar ştii că fratemeu e un mare carnivor, o să pape el cît pentru doi". Tata rîde şi se-apucă de treabă în vreme ce eu şi frate-meu schimbăm priviri cu subînţeles. Mă duc din nou cu vreo 20 de ani în urmă. Privesc la supa aburindă din faţa mea şi aleg cu lingura morcovii. Carnea plonjează, pe ascuns, în farfuria fratelui meu, gata oricînd să se „sacrifice" şi să mă salveze de criticile paterne. Avem tort de nucă, chec şi bezele, mă pune la curent mama, dispărînd ca o cometă în cămară. Pendulez ca limba unui ceas între trecut şi prezent. Merg după ea. De parcă simpla mea intenţie de a ajuta i-ar ştirbi din calitatea de mamă, mama mă expediază în curte, la taică-meu. Privesc la rafturile pline de capace, borcane, sticle, pungi goale. Parcă aş fi în depozitul unei fabrici de conserve. „Las' să fie aici, niciodată nu ştii cînd ai nevoie de ele!", parcă o aud spunînd, şi mă încearcă un sentiment amestecat de duioşie şi milă. Sînt mulţi ani de cînd refuz să mai primesc „mîncare la pachet" de acasă, mi-e mult mai simplu să cumpăr ce am nevoie, cînd am nevoie, în cantităţile de care am nevoie. Mama face însă abstracţie de refuzurile mele şi continuă să strîngă lucruri a căror utilitate eu n-o văd, dar înţeleg că gestul în sine se explică prin iubirea ei profundă faţă de mine, faţă de noi, copiii ei, de care încă este legată de un ombilic imaginar care scuză la urma urmei orice exces de acest gen. „Ştii că tatălui tău îi face plăcere să se converseze cu tine cînd găteşte", îmi reaminteşte ea, în vreme ce-şi umple şorţul cu tot soiul de lucruri. Terasa miroase a primăvară, a copaci înfloriţi şi friptură. Tata glumeşte, îşi împărtăşeşte buna-dispoziţie cu mine şi cu frate-meu, învîrtindu-se cu gesturi ample în jurul grătarului. Masa e deja plină cu o mie de bunătăţuri din care cu eforturi supraomeneşti o să reuşesc să mănînc o zecime, şi mă străduiesc din răsputeri să pricep rostul acestui exces alimentar. „Uită-te la tine în ce hal ai slăbit!", mă apostrofează el ghicindu-mi parcă dilema, iar eu rîd în hohote, nu ştiu de ce, în vreme ce genele mi se înmoaie în lacrimi. Sar şi-l îmbrăţişez strîns, iar el încremeneşte aşa, pe loc, jenat cumva de explozia mea de afecţiune. „Vă iubesc foarte mult!", spun şi izbucnesc necenzurat în plîns, în vreme ce el mă cercetează cu un aer grav, ca şi cum aş suferi de nu ştiu ce maladie. Mama mai pune cîte ceva pe masă şi arborează un aer absent, dar în sufletul meu ştiu că şi ea plînge şi că toate aceste ritualuri au fost inventate ca să compensăm depărtarea, dorul care ne copleşeşte şi anii care se scurg. Şi-mi dau seama că toate astea nu vor mai exista într-o zi şi că excesul e menit să nege o absenţă viitoare a cărei simplă anticipare doare deja prea tare...

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Portret de român

Nu-mi iese din cap, şi asta de luni de zile, mirarea unui ascultător atunci cînd am avut „curajul“ să spun că prostituatele ar trebui ajutate, consiliate, poate chiar sprijinite să-şi găsească un loc de muncă. „Ce, dom'le, la soarta curvelor trebuie să ne stea nouă mintea acum? N-are nevastă-mea loc de muncă şi eu să-mi fac griji pentru toate jigodiile?!“, a rostit românul. Şi a închis. La un moment dat emisiunea despre femeile străzii s-a terminat. A urmat alta, despre musulmani. Era înaintea declanşării războiului din Irak şi am avut curiozitatea să aflu ce şi cît ştim noi, românii, despre Coran şi lumea arabă. M-am convins atunci – şi spun aşa pentru că de mai multă vreme mă încerca o astfel de bănuială! – că trăim alături de oameni a căror concepţie despre lume şi viaţă e un puzzle hidos construit cu fragmente din lecturi şcolare obligatorii, secvenţe din filme americane proaste, frînturi din talk-show-uri şi documentare de pe Discovery. Într-o altă zi am vorbit despre maghiari şi s-a ajuns, inevitabil, la autonomia culturală şi administrativă. Subiect sensibil, de acord, dar nu complexitatea unei dispute cu argumente pro şi contra m-a făcut să amintesc aici acest episod, ci faptul că ea n-a avut niciodată loc. Cînd vine vorba despre un astfel de subiect argumentele dispar, ele sînt înlocuite brusc de fraze sforăitoare cu iz naţionalist sau citate din Constituţie despre ce stat naţional, unitar şi independent avem noi, românii, în timp ce, smucind în hăţul limbii stau gata, gata să dea pe-afară herghelii de înjurături. Aş mai putea să menţionez, în acest context, „memorabile“ clişee despre ţigani, ruşi, Antonescu, Regele Mihai, Ceauşescu, Iliescu şi mulţi, foarte mulţi alţii.

Ce legătură există între toate acestea? Aparent, nici una. Dar eu le văd ca tuşe de portret, frînturi ale felului în care, din păcate, obişnuim să fim.

Compasiunea noastră are limite, ea nu poate fi extinsă pînă dincolo de marginea trotuarului. Unei prostituate, nu-i aşa, nu-i poţi plînge de milă, ea *vrea* să fie acolo, *îi place*, o face pentru că *e puturoasă şi nu-i place munca!* Prostituata nu e om, e curvă, n-are suflet, e un tonomat al plăcerilor, bagi... banul şi cîntă! Musulmanii? Nişte înapoiaţi, fanatici religioşi îmbrăcaţi caraghios, jegoşi şi proşti. Lumea lor e de neînţeles şi poate că e mai bine să rămînă aşa, la urma urmei cine are nevoie de complicatul proces al descifrării unei alte civilizaţii? E mai comod să spui că nu există şi că trebuie înfiinţată. Cu forţa armelor dacă e nevoie pentru că, ştii, am văzut eu un documentar pe Discovery despre felul în care se comportă ăştia! Cît despre unguri, să fim serioşi... Despre autonomie pe criterii etnice să vorbească la ei, în Ungaria, aici sîntem în România şi România trebuie să rămînă aşa. Aşa cum? Nimeni nu ştie, pentru că România e o mare necunoscută chiar şi pentru români.

Încet, încet, din miile de glasuri şi păreri auzite de-a lungul timpului, am reuşit să împing în faţa ochilor un tablou ciudat care arată foarte puţin din felul în care sîntem şi foarte mult din felul în care nu reuşim să fim. E un tablou nereuşit, cu pete mari în spaţiile care ar trebui să înfăţişeze toleranţa, compasiunea şi chiar cultura noastră. Dar totul e aşezat pe un fundal de ipocrizie şi orgoliu născătoare de înjurături la adresa celor ce îndrăznesc din cînd în cînd să picteze uitîndu-se în oglindă. ▲

DE DOUĂ ORI FOAME, DE DOUĂ ORI IOWA

● Săptămîna trecută, cînd bucuria Învierii cuprinsese naţia, am auzit în Piaţa Sudului un glas din popor coborînd bucuria cu picioarele pe pămînt: „Toată lumea îmi zice «Hristos a-nviat!», da' io ce mănînc?“. (**D. S.**)

● Timp de 9 zile mari şi late, n-am citit şi n-am auzit nicăieri, nicicum, celebra jelanie: „Românul moare de foame!“. De la 5 mai pînă la 25 decembrie 2003, ea intră din nou şi firesc în vigoare. (**R. C.**)

● Antena 1 a programat cel mai bun film din minivacanţa trecută – *Ultima cină*. Pe lîngă că a fost foarte bun, am avut parte şi de o traducere tare haioasă: „Consiliul Judeţean din Iowa a votat...“. Aşteptăm baronii locali din Utah. (**C. G.**)

● Jo Hamlett (aşa se scrie, cu doi „t“) este primar, nu prinţ, în micul orăşel american Mont Sterling, situat în inima terenurilor de pescuit şi vînătoare din statul Iowa. Nu fără legătură cu această poziţie, el a pus la vot în consiliul orăşenesc un proiect de regulament care să stabilească ce anume amenzi să plătească oamenii prinşi cu minciuna (legea i-ar fi plăcut şi prinţului). Din sumele obţinute ar dori să finanţeze restaurarea bisericii, pavarea drumurilor şi instalarea unei băi în localul primăriei. Aşezarea nu are o puşcărie unde să-i închidă pe cei care nu plătesc după ce vor încălca noua lege. Primarii care mint se vor spăla de păcate în cada de baie oficială. (**M. B.**)

ILEANA COSÎNZEANA CU MIROS DE BOMBONELE ŞI PĂRINŢII FONDATORI AI IAURTULUI NE FAC SĂ UITĂM DE DURERE

● În Bucureşti există o stradă care se numeşte Făt-Frumos. În apropiere, paralelă cu ea, este o alta numită Ileana Cosînzeana (ce destin tragic!... nu se întîlnesc niciodată). Pe amîndouă le intersectează, însă, sinuoasa Petre Ispirescu. (**C. P.-B.**)

● A venit, în fine, primăvara! – cel puţin, pe 25 aprilie venise... Pe-o străduţă din vecinătate a apărut o broscuţă Volkswagen verde-crud cu numărul 20-B UAC, iar în parcuri şi grădini, pe rămurele, au înmugurit floricele... Floricelele alea alb-roz-siclam care miros a bombonele... Bombonele alea idioate din copilărie care-mi întorceau stomacul pe dos...! Pe bune acuma, Natura asta e supralicitată. (**a. l. ş.**)

● N-ar fi drept şi nici democratic să trecem sub tăcere cele cîteva bucurii pascale încercate de bătrîna şi minoritara noastră specie, a cinefililor înrăiţi: *My Fair Lady* (România 1) văzută pentru a „n“-a oară, în 2003 entuziasmîndu-mă Doolittle tatăl, şi *La nord prin nord-vest* (PRO TV) al lui Hitchcock, cu geniala secvenţă a luptei desfăşurate printre nasurile, urechile şi frunţile Părinţilor Fondatori ai Statelor Unite, săpaţi în stînca munţilor. (**R. C.**)

Cu ochii-n 3,14

● Chefirul *Napolact,* sub sloganul „Dă viaţă vieţii tale“ şi după asigurarea „Nu conţine conservanţi“, ne delectează cu legenda sa, narată pe larg: „Legenda ne spune că pe versantul nordic al Muntelui Sfînt Elbrus, în burdufurile cu lapte ale păstorilor, s-a născut chefirul. Acest miracol-frate al iaurtului! Cînd au desfăcut burdufurile, pastorii ar fi exclamat: plăcut! – în limba turcă kefi“. (**I. P.**)

● Două băbuţe mici, cu ochelari, îmbrăcate amîndouă în albastru, stăteau pe două scăunele la colţul Cişmigiului, pe lîngă primărie, fiecare cu cîte o pancartă în mînă. Pe ele scria ceva greu inteligibil despre torturile la care le supune SRI, de la distanţă, prin nişte aparate speciale care „ne fac să uităm de durere“. Din cînd în cînd, băbuţele chiar scandau cu ţipete ascuţite ceva despre o casă pierdută în favoarea unei „ţigănci vrăjitoare“. Mare e grădina Bucureştiului. (**A. M.**)

NU VĂ GÎNDIŢI LA ŞTIINŢA CLANŢEI ÎN PREAJMA DOAMNELOR ÎN STARE DE FUNCŢIONARE

● La *Gala* Mihaelei Rădulescu, Emil Brumaru vorbeşte – amestec halucinant de onirism, suprarealism şi pragmatism ilocuţionar – despre coşmarul propriei întreţineri (la bloc, nu vă gîndiţi mai departe) achitate cu banii primiţi pe poeziile publicate în *Plai cu boi*. Se pregătesc – la sugestia poetului – Mircea Cărtărescu, Mircea Ivănescu şi Şerban Foarţă. (**S. S.**)

● Un fierbinte salut – cum se formula pe vremuri cu asemenea prilejuri – celui de al nouălea Congres internaţional de umor care se desfăşoară la Stuttgart, adică în Germania aceea planetar cunoscută pentru lipsa ei de haz. Celor indignaţi că azi, cînd tragicul îşi face de cap într-o lume unde se moare abundent, oameni de ştiinţă, ştiinţa rîsului numită Gelotologie, au insolenţa organizării unui Congres eminamente ironic, poate că le va fi util să ştie că „cea mai serioasă condiţie“ pentru a participa la lucrările diverselor secţiuni (cum ar fi: „Umor şi afaceri“, „Rîsul şi sistemul imunitar“) a fost fixată în aceşti termeni: „Să ai la tine un nas roşu!“. Pentru noi, românii, acest al nouălea Congres al umorului are însă un accent în plus. Noi cînd auzim de orice „al nouălea congres“ simţim că ne ia şi un fior necunoscut altor neamuri. Avem gelotologia uşor complicată. (**R. C.**)

● În fine, s-a risipit misterul: virusul SARS trăieşte patru ore pe clanţa uşii! (v. *Ziua,* 6 mai a.c.). Acum înţeleg de ce, la majoritatea toaletelor din instituţiile româneşti, uşa bălăngăne şi clanţa lipseşte. (**A. C.**)

● O ştire care a trecut – din păcate – nebăgată în seamă: în preajma Paştelui, sex-shop-urile au avut vînzări record! Un vînzător zicea că, pentru a nu „păcătui în Săptămîna Patimilor“, femeile au cumpărat vibratoare... Întotdeauna se găsesc explicaţii. (**a. l. ş.**)

● Două anunţuri din ziarul *Ziarul* de sîmbătă, 26 aprilie 2003: a) „Vînd concentrator de oxigen, 93-96% puritate“; b) „Finuţ, senzual 100%, romantic, ofer masaj doamnelor finuţe, senzuale“. Precum se vede, diferenţa dintre puritate şi senzualitate este de 4-7%. (**D. S.**)

● În acelaşi ziar *Ziarul* din aceeaşi zi, un alt anunţ: „Vînd maşină de cusut Singer, înseriată Simanco, cu vulturul pe ea, în stare de funcţionare“. Dacă vulturul de pe ea este în stare de funcţionare, înseamnă că maşina aia de cusut ar putea fi utilizată ca zbormaşină. (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

Natura faţă cu natura umană

– interviu cu Adriana CĂLIAN FRĂTEANU –

Aţi făcut, după '89, la Radio România, mai multe emisiuni dedicate protecţiei mediului, dintre care cea mai cunoscută a fost „Tribunalul verde". Acum aveţi o emisiune care se numeşte „Dreptul la natură". Din cîte ştiu, v-aţi ocupat şi înainte de această problematică.

E un fel de-a spune că m-am ocupat. Nu ştiam că fac asta. Mă atrăgea natura, pur şi simplu. Mai întîi am avut emisiuni dedicate cercetării ştiinţifice şi aşa m-am apropiat de secţia de biologie a Academiei Române din Cluj, unde am întîlnit nişte oameni extraordinari, cu dragoste pentru natură. Eram pe atunci studentă şi colaboratoare a radioului Cluj. Din această amiciţie pentru natură s-a născut o emisiune care se numea „Pro natura". Evident, nu se foloseau termenele de ecologie sau de poluare (nu era voie pe atunci şi, oricum, nu ştiam eu prea multe despre acestea), ci era mai mult un mod de a-l îndemna pe ascultător să se apropie de natură mai delicat. Deci am vorbit, fără să vreau, despre ecologie. În corespondenţele pe care le făceam în acea perioadă pentru radioul de la Bucureşti, vorbeam, însă, implicit, şi despre poluare, referindu-mă, de exemplu, la situaţia din Turda: era un oraş teribil de poluat, cu o fabrică de ciment aşezată exact în mijlocul oraşului – acolo totul era gri, iar frunzele erau verzi doar puţin timp, după ce ploua.

Fabrici nepoluante = fabrici închise

Asta se întîmpla în vremea studenţiei dumneavoastră. Cum e acum în Turda?

În Turda, poluarea nu era numai de la ciment: mai erau şi alte două fabrici care produceau noxe – una de produse chimice, alta de produse de ceramică pentru industria electrică. Întreprinderile acestea acum nu mai există şi, astfel, s-a redus poluarea. Fenomenul nu este specific doar Turdei, ci se întîmplă în toată ţara.

Se pare că asta a fost şansa să rezolvăm catastrofele ecologice din perioada comunistă: s-au închis fabricile. Neprofitabilitatea lor a avut, astfel, şi laturi benefice.

Închiderea fabricilor a fost mai ales în prima parte a anilor '90. Apoi, părţile din întreprinderi care au mai rămas în stare de funcţiune au trebuit să se privatizeze. Partea bună e că, la privatizare, li se impune acum rezolvarea problemelor ecologice. Întreprinderea se cumpără cu tot ce are şi cu tot ce are de rezolvat – şi dacă nu-şi rezolvă problemele de mediu are şansa să nu mai funcţioneze. Un exemplu interesant este Copşa Mică. Copşa Mică era considerată, pînă nu demult, localitatea cea mai poluată din România. Acolo existau două uzine, iar acum una este închisă şi cealaltă a fost privatizată. Aceasta din urmă a avut de plătit o grămadă de datorii şi are să-şi rezolve problemele de mediu. Dar, pentru că şi-a plătit toate datoriile şi altele care au mai apărut pe parcurs, a mai fost păsuită cu chestiunile legate de mediu. Nenorocirea e că sînt localităţi monoindustriale şi nu poţi închide fabricile dintr-o dată – ce faci cu oamenii de acolo? În afară de faptul că există cazuri, cum e cel de la Copşa Mică, cînd uzinele respective sînt cu profil unic în România. Deci sînt tot felul de probleme la care autorităţile trebuie să se gîndească cu multă grijă.

Ecologia la oraş

Aşa cum e cu autoturismele: nu poţi să-i obligi pe oameni să aibă Euro 2, cînd mai toţi au Dacii.

Sigur că da. Nu mulţi au bani să renunţe la maşina veche şi să-şi ia una în regulă din punct de vedere ecologic. Pe de altă parte, se pare că şi combustibilul pe care-l utilizăm noi este mult mai prost decît cel occidental şi poluează foarte mult. În altă ordine de idei, oraşele noastre nu au fost construite pentru atîtea maşini. Ce facem cu ele acum?

A existat la un moment dat o propunere pentru instituirea unei zone exxclusiv pietonale în centrul Bucureştiului.

Distanţele sînt foarte mari. Poţi să-l obligi pe cetăţean să meargă pe jos de la Unirii la Piaţa Victoriei? Zici că mergi cu metroul. Dar dacă vrei să ajungi undeva, la mijlocul distanţei dintre staţii, sau pe vreo

© R.-C. Marinescu

străduţă laterală? Apoi, poluare nu există numai în zona Romană-Universitate. Şi zona Pache Protopopescu, de exemplu, unde locuiesc eu, este la fel de poluată – poate nu ca Piaţa Unirii, care deţine recordul, dar oricum... Cum să reduci poluarea? Nu ştiu. Nu ştiu nici eu, dar nu sînt lămuriţi nici edilii, pentru că de ani de zile, de cînd fac emisiuni pe tema aceasta, nici unul nu are vreun răspuns la această întrebare.

...şi la sat

Locuitorii de la oraşe au probleme cu noxele maşinilor şi cu gunoaiele. Cei de la sate au, se pare, cu pădurile.

Ţăranul ia lemne din pădure pentru că este sărac şi nu-i ajunge cît primeşte de la Romsilva, care-i dă uneori aproape pe gratis. Romsilva îl lasă să cureţe copacii şi crengile căzute. Dar el cînd se duce în pădure mai taie şi unul sănătos şi-l bagă în căruţă sub crengi... Asta se numeşte furt. Pe de altă parte, zice aşa: dacă vecinul meu a primit pădurea înapoi şi eu n-am primit-o, ia să mă duc eu să-mi fac dreptate şi să iau de la el. Şi se duce noaptea şi-l fură. Vreau să vă spun că în judeţul Suceava (Suceava fiind zona cu suprafaţa cea mai împădurită din România) am văzut coaste de deal rase – nici măcar nu au tăiat copacii de jos, aşa cum se face: au lăsat butucii de aproape un metru. Un dezastru! Îţi venea să plîngi. Senzaţia era de boală. Ce a rămas se îmbolnăveşte şi îmbolnăveşte şi restul pădurii, torenţii vin şi spală... Sînt sate acolo unde toată lumea s-a apucat să taie. Au tăiat pădurile primite, au furat, şi la porţile curţilor erau aşezaţi buştenii să vină lumea să-i cumpere. Nu i-a mai cumpărat nimeni, pentru că era inflaţie de lemn. În timpul acesta, au fost cazuri de fabrici de mobilă din ţară care importau lemn din Ucraina, fiindcă acela era mai ieftin. Deci şi cu pădurea tăiată, şi cu buştenii necumpăraţi.

Românul o fi fiind el frate cu codrul, dar iată că-şi omoară fratele...

Cîte lucruri fără nici o logică nu s-au petrecut după '90? Omul zicea că e liber să facă ce vrea el! Dar dacă nu gîndea!... Pădurea se regenerează în 70-80 de ani. Deci copiii lor nu vor şti ce-i aia pădure. Din ce păduri aveam noi, acum doar 27% din teritoriul României mai e acoperit de pădure, iar media optimă este de 32-33%. Un hectar de pădure dă între 180 şi 200 de kg de oxigen şi absoarbe 2.200 kg de CO_2. Apoi, 65% din apa României este în zona montană, unde este şi pădurea – acolo este „casa apei", cum îi spun pădurarii. Ca să nu mai vorbim de fauna din păduri sau de fixarea solului – iată care este valoarea unei păduri...

Sahara made in Romania

În sudul ţării, defrişarea pădurii duce chiar la deşertificare.

În sudul Olteniei este o zonă cu influenţă puternică mediteraneeană şi nisipul de acolo a dat de furcă oamenilor de cînd lumea. Aşa că de prin 1852 s-a început acolo plantarea salcîmilor – salcîmul fiind o specie repede crescătoare şi rezistentă. S-au creat, astfel, adevărate perdele de protecţie pentru sate. După '90, ce-au zis oamenii? Ia să tăiem noi pentru foc, care taie primul are mai mult! Şi au năvălit şi au tăiat tot. După aceea se duceau la primar să se plîngă şi să-l roage să facă ceva că le intră nisipul în casă. Tăiaseră copacii chiar şi din lunca rîului. Iar Jiul mîncase din mal şi înaintase pînă la şosea. Acum trebuie să întărească malurile şi să facă tot felul de investiţii în plus să rezolve problema cu rîul. Vorbeam cu pădurarii şi se plîngeau că ei nu pot să asigure paza – era un pădurar la nu ştiu cîte zeci de hectare de pădure. La începutul anilor '90 unii dintre ei, care au încercat să se opună, au fost chiar omorîţi. Cel mai rău a fost între '90 şi '94, cînd încă nu se retrocedau pădurile şi oamenii se duceau să taie unde ştiau ei că avuseseră proprietate înainte. „Tai pădurea, că asta a fost a mea!" Şi fără ea a rămas! Cum au făcut şi cu CAP-urile. Nu că s-au dus să-şi ia vaca înapoi, dar au dărîmat grajdurile, silozurile, crescătoriile de porci. Le-au dărîmat şi şi-a luat fiecare două-trei cărămizi şi şi le-a pus în curte. Şi aşa au rezolvat problema.

Filtre

Totuşi, acum lucrurile au început să se mişte şi la noi în ceea ce priveşte protecţia mediului.

Da. Acum, la fiecare privatizare, e trecută în caietul de sarcini şi obligaţia de a rezolva problemele de mediu. Retehnologizarea întreprinderilor duce şi la rezolvarea problemelor de mediu, dar şi la creşterea productivităţii muncii. Un foarte mare rol în chestiunea ecologiei îl joacă educaţia fiecăruia dintre noi. Şi mai este ceva. Să vă dau un exemplu. Am nişte prieteni care şi-au făcut la marginea Bucureştiului o întreprindere pentru producerea medicamentelor pe bază de fitoterapie. Ei sînt foarte atenţi, pentru că nu poţi să faci medicamente ecologice într-un mediu ne-ecologic. Numai că, din întîmplare, lîngă ei s-a construit o altă întreprindere care produce ţigări – de la care rezultă fum, aburi şi tot felul de mirosuri. Întrebarea mea e cum de şi-a dat edilul acordul să se construiască, una lîngă alta, două fabrici contradictorii? Sigur, acum soluţia ar fi să fie puse tot felul de filtre la coşurile de fum.

Cred că filtrele puse la mentalităţi ar fi mai eficiente.

De fapt, s-o spunem pe şleau: foarte eficiente ar fi filtrele puse la spagă.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

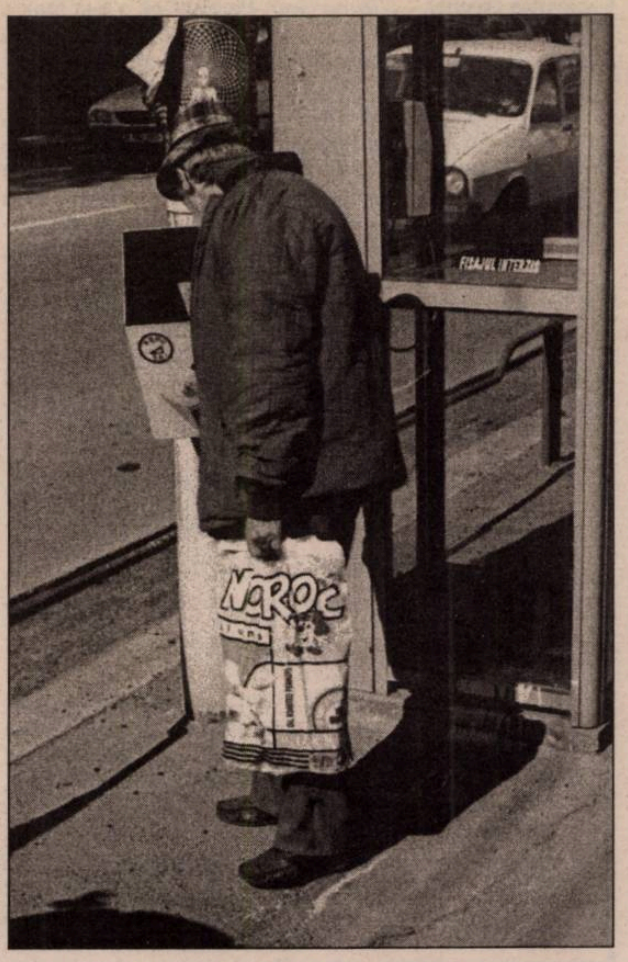

© P. Piscoi

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 528
16-22 mai 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

IMATURITATEA

„Imaturitatea nu este întotdeauna înnăscută sau impusă de ceilalţi. Există şi o imaturitate către care ne împinge cultura atunci cînd sîntem copleşiţi de ea, cînd nu reuşim să ne ridicăm la înălţimea ei. Sîntem infantilizaţi de orice formă «superioară». Omul, torturat de masca sa, îşi va făuri pentru uz personal şi pe ascuns un soi de subcultură: o lume clădită din deşeurile lumii superioare a culturii, domeniu al lucrurilor de doi bani, al miturilor impubere, al pasiunilor nemărturisite... domeniu secundar de compensaţie.“

WITOLD GOMBROWICZ – „PORNOGRAFIA“

GRATUIT

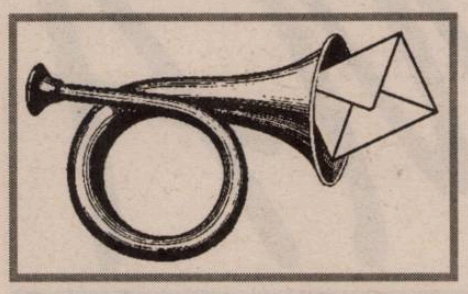

Replici

Nr. 521: Articolul lui Lucian Mîndruţă, „Califul şi alegerile libere“

Nr. 520: Articolul lui Sever Voinescu, “Falimentul diplomaţiei (I)“

Fiecare nou număr al *Dilemei* îmi confirmă că această revistă reflectă pluralitatea de opinii, îmbinînd spiritul analitic cu umorul, fără să cedeze tentaţiei „gîndirii unice“. Mai exact, fără să cedeze acestei tentaţii înaintea numărului 521. Mă alătur domnului Marian Negoiţă, care critică pe drept cuvînt teoria rasist-entocentrică prezentă în articolul domnului Lucian Mîndruţă. Nu mai revin asupra argumentelor bine expuse de către domnul Marian Negoiţă. Aş vrea numai să insist asupra faptului că articolul domnului Mîndruţă, ca de altfel alte articole ale ultimelor *Dileme* (ca de pildă cel al domnului Sever Voinescu, în nr. 520), referitoare la războiul din Irak, relevă de un maniheism liniştitor, dar incompatibil cu realitatea.

Ce mă surprinde şi dezamăgeşte cel mai tare este că, în aceste articole, analizei lucide a argumentelor „pro“ şi „contra“ i se substituie spiritul partizan şi părtinitor, ca şi cînd autorii articolelor cu pricina ar fi direct ofesanţi de cea mai mică schiţare a unei obiecţii contra declanşării războiului din Irak. Mi se pare că se poate vorbi aici de atitudinea de proiecţie a acestor autori, care identifică dictatura irakiană cu dictatura comunistă din România, şi care trăiesc prin procură eliberarea României de dictatura comunistă prin eliberarea Irakului de către americani (de altfel Radu Cosaşu relatează în nr. 521 conversaţia cu o prietenă din Canada, care îl întreabă care este atmosfera venirii americanilor la Constanţa, considerată ca „împlinirea unui vis de jumătate de secol“ şi ce ar fi făcut „dacă americanii debarcau în ’44 la Constanţa“).

Ba mai mult, participarea României alături de americani la război îi permite să joace rolul măgulitor de a lupta pentru înlăturarea unei dictaturi şi, de ce nu, pentru a realiza misiunea pretins civilizatoare a rasei albe.

Se uită astfel că discursul de legitimare al războiului a fost la început cel de eliminare a armelor de distrugere în masă, mai ales a armelor biologice şi chimice (a căror existenţă nu a fost încă atestată), ca mai apoi acestui discurs să i se substituie cel al eliberării de către dictatură. Această campanie de comunicare este extrem de eficace, omorînd în faşă orice formă de protest: cine ar putea fi atît de insensibil sau iraţional pentru a se împotrivi eliberării, libertăţii ca drept uman fundamental?

În acest context, dezbaterea, ca schimb raţional de opinii diferite, este înlocuită de discursul afectiv care sancţionează, prin sarcasm şi ridiculizare, orice încercare de a formula altă opinie decît cea majoritară. Altfel spus, cine exprimă cea mai mică obiecţie legată de legitimitatea şi de modul de derulare al războiului în Irak este taxat imediat de comunist sau de pacifist (termen care a căpătat o conotaţie peiorativă), interzicîndu-i-se practic dreptul de a participa la dezbatere şi calitatea de persoană raţională! Ca dovadă, pacifiştii sînt reprezentaţi prin imaginea tinerilor încă pe băncile liceului sau, mai grav, ca şi cînd ar fi încă pe băncile liceului, rockeri anacronici pe care-i toleram cu condescendenţă, cu condiţia să nu se amestece în treburile oamenilor mari.

Amalgamul care se face astfel între comunism şi pacifism mi se pare total abuziv: nu este suficient ca Ceauşescu (n. red.: şi numai el!) să fi impregnat propaganda comunistă cu expresii legate de „lupta pentru pace“ şi de imagini reprezentînd porumbelul alb pentru a pune un semn de egalitate între comunism şi pacifism, între pacifism, comunism şi anti-globalizare (şi, în general, orice contestaţie a ideologiei societăţii de consum).

Mai întîi, mişcările de contestare a societăţii de consum, departe de a fi apanajul „bătrînei Europe“, au înflorit chiar pe tărîmul nord american, mai precis în 1964, cînd studenţii din campusul din Berkeley au manifestat împotriva războiului din Vietnam, manifestaţie care a declanşat mişcări sociale de proporţii. S-a născut astfel o contra-cultură care a favorizat dezvoltarea drepturilor minorităţilor (drepturile femeii, drepturile reprezentanţilor diferitelor culturi care compun societatea americană).

În Franţa, manifestaţiile de contestaţie, influenţate de revoltele din America, sînt cunoscute sub numele de „mai ’68“. Deşi revendicările nu erau omogene (au apărut divergenţe importante între partizanii „gauchistes“ – maoişti, troţkişti, anarhişti, între reprezentanţii intelectualilor şi cei ai muncitorilor care au intrat în grevă în majoritatea fabricilor), deşi i se pot reproşa „spiritului lui mai 68“ efectele perverse (ca de exemplu „criza autorităţii“ şi criza educaţiei), aşa cum o fac în momentul de faţă mai mulţi intelectuali francezi (de la ministrul Educaţiei, Luc Ferry, la filozofii Jean-Claude Michéa şi Alain Finkielkraut), „mai ’68“ a schimbat radical peisajul cultural şi social francez. Contestarea rigidităţilor ierarhice a permis o serie de reforme ale instituţiilor sociale (Stat, Şcoală, Biserică, familie), de reforme sociale (referitoare la relaţiile salariale) şi politice (ca de exemplu legile de descentralizare ale Statului).

În al doilea rînd, mişcări de contestaţie ale globalizării au apărut recent întîi în SUA şi Canada, răspîndindu-se pe urmă în Europa. Or, aceste mişcări nu sînt totuna cu pacifismul hipioţilor „pisendlove“ – vorba domnului Dan Cosma (în scrisoarea publicată în nr. 523 al *Dilemei*). De acţiunea partizanilor antiglobalizării, din ce în ce mai cunoscută şi numărînd din ce în ce mai mulţi adepţi, fără a fi total omogenă, este legată răspîndirea agriculturii bio şi interesul pe care-l suscită comerţul echitabil. Or, comerţul echitabil nu înseamnă naţionalizarea economiei, după cum nici stînga nu înseamnă extrema stîngă (altfel am putea spune că dreapta înseamnă extrema dreaptă, ceea ce este absurd).

În al treilea rînd, a considera Franţa în rîndul ţărilor comunist-pacifiste *(n. red.:* de unde această caracterizare?) înseamnă a ignora profund realitatea politică actuală a acestei ţări, unde, la ultimele alegeri, partidele lui Robert Hue şi Arlette Laguiller s-au făcut de rîs. Paradoxul este de-a dreptul amuzant: intelectuali din România, ţara condusă de un preşedinte din vechea gardă comunistă, reproşează Franţei veleităţile comuniste, deşi la ultimele alegeri din Franţa a cîştigat un preşedinte de dreapta şi o majoritate legislativă de dreapta!

Evident, aceste lucruri sînt ocultate, atît este de mare dorinţa de a contura un spaţiu împărţit clar între două tabere: cea a americanilor mesianici (mesianism care ar trebui analizat în contextul istoriei americane, dominată de spiritul de cucerire, începînd cu cucerirea Vestului Sălbatic), reprezentanţi ai binelui, luptînd cu zmeul cel rău, Saddam, şi tabăra obscurantiştilor arabo-islamico-tribali, susţinuţi în mod naiv de grupuscului pacifiştilor (prea puţin serios pentru a fi socotit o tabără), format de adolescenţi întîrziaţi visînd un paradis comunist irealizabil. Apare aici o opoziţie secundară, care o susţine pe cea principală (între civilizatori şi obscurantişti, între prinţul salvator şi zmeul cel roşu): opoziţia între Lumea Nouă, plină de curaj, de energie şi însufleţită de valori umaniste (umanitare) şi Vechea Europă, pasivă şi filtrînd cu comunismul (Franţa ar avea antecedente serioase, datorate simpatiilor pro-sovietice ale lui Sartre şi Aragon, dar se uită că aceşti intelectuali nu au fost majoritari din punct de vedere social, şi că s-au exprimat în timpul unui guvern de dreapta, cel condus de De Gaulle). Opoziţia este întărită de reproşul de infidelitate faţă de americani – salvatori ai Europei cu ocazia celui de-al doilea război mondial –, care i se aduce Franţei şi preşedintelui Chirac. Dar dacă ar fi să vorbim de datorii istorice (trecem peste interesele proprii ale americanilor în ultimul război mondial), n-ar trebui menţionată participarea Franţei la Războiul de Independenţă, în America? (Vă mai amintiţi de filmele cu generalul La Fayette?) Este, însă, pertinent să vorbim de datorii istorice, ca şi cînd istoria s-ar repeta? Este simplu să compari toţi dictatorii cu Hitler (este cazul lui Ceauşescu, lui Miloşevici şi al lui Saddam) – şi, în mod logic, ar trebui atunci să poreclim „Bush“ (sau poate Churchill) pe toţi preşedinţii democraţiilor. Problema este că istoria nu se repetă, că mizele şi circumstanţele nu sînt aceleaşi, că războiul din Irak nu este echivalentul celui de-al doilea război mondial, că venirea americanilor la Constanţa în 2003 nu înlocuieşte faptul că nu au venit în 1944. A propos de mizele actuale, ar trebui vorbit aici de faptul că Saddam a fost susţinut de americani, dornici să sprijine laicismul în lumea islamică, în contextul căreia dictatura lui Saddam le-a apărut ca o garanţie a ordinii. Or, problema este acum că succesorului lui Saddam îi va fi greu să se facă acceptat de reprezentanţii comunităţilor culturale şi religioase irakiene (şiiţii, suniţii...). Ar mai trebui vorbit şi de mizele actuale legate de războiul între Israel şi Palestina, de mizele urmărite de complexul militaro-industrial american, de armele vîndute Irakului de către Franţa şi SUA, de raportul de forţe între ţările dominante (şi de atitudinea anti-americană a multor francezi, căreia îi corespunde, în oglindă, atitudinea anti-franceză a multor americani, atitudini întărite de o sumedenie de stereotipuri culturale).

Într-un cuvînt, realitatea mi se pare mai amestecată, încăpăţînîndu-se să nu intre în schema maniheistă care împarte lumea între aliaţii prinţului şi cei ai zmeului (despre care nu zic că nu este rău şi urît). Le mulţumesc de altfel domnului Vintilă Mihăilescu şi doamnei Magdalena Boiangiu pentru articolele lor care, prin simţul nuanţei, păstrează spiritul tradiţional dilematic.

Roxana OLOGEANU
doctor în ştiinţele comunicării
Universitatea Stendhal – Grenoble 3

N. red.: Nr. 520 şi 521 – în care aţi citit două articole cu care n-aţi fost de acord – nu modifică „legea“ noastră dogmatică: fiecare colaborator – solicitat şi acceptat de redacţie – exprimă punctul său de vedere cu care ne putem identifica sau nu. Oricum, vă mulţumim pentru străşnicia cu care ne citiţi.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Scrisoarea dlui Ciprian Apetrei (nr. 524)

Colegul meu Ciprian Apetrei spunea foarte bine cînd spunea într-un număr anterior al revistei d-voastră că şcoala românească nu mai e şcoală pentru că o denigrează derbedeii. Şcoala românească este jignită şi denigrată pentru că se dau derbedeii drept deştepţi. Cine credea vreodată că şcoala românească după ce a fost bine răsădită şi ulterior ridicată din noroiul neştiinţei va ajunge aşa repede să aibă nevoie să fie ridicată iar? Şcoala românească se prăbuşeşte sau nu? Aşa ajunge oricine să se simtă nimeni într-un amfiteatru. Studenţii sînt plictisiţi, n-au chef de ore, ba mai mult îi înjură pe cei care nu gîndesc ca ei şi cu ce te alegi de aici? Geniile, elevii de nota 10 dezaprobă degeaba, cei care au sensibilitate la tot ce e legat de şcoală suferă pentru că nu au un cuvînt important de spus. De ce dăm atîta atenţie derbedeilor? Aceasta nici un student de bună credinţă nu poate să şi-o explice, nu şi-o va putea explica nicicînd. Pînă atunci şcoală românească decade înainte de a şti ce este acela mod occidental de a fiinţa, iar studenţii ei se vor retrage în propriile cochilii sau cine ştie ce vor mai face, că oricine este atins acolo unde îl doare mai tare şi rezultatele vor fi pe măsură, probabil.

Ionela FLOREA
studentă şi viitor cadru didactic al U.P.G. Ploieşti

Despre *Dilema*

Media de vîrstă

Am calculat cîteva statistici pe baza datelor de naştere ale redactorilor *Dilemei:* media 42 ani, mediana 37.

Admiţînd că o revistă reflectă în mare măsură opiniile redactorilor săi, se poate spune că „Dilemele“ dvs. sînt, în medie, dilemele „optzeciştilor“. Uşor ne-actuale, s-ar putea spune.

Mie *Dilema* îmi evocă, sincer, serile plicticoase în care ascultam Europa Liberă şi frigiderul dezgheţîndu-se (fiindcă se oprise curentul). *Dilema* chiar e, de multe ori, dezarmant de neputincioasă, aşa, de parcă chiar nu s-ar mai putea face nimic prin România. Nu zic, nici eu nu cred că se poate face mare lucru – da’ orişicît...

Mă gîndesc, aşa, după ce-am cosit iarba în curte, că n-ar strica, poate, să vă deschideţi un picuţ către cei care chiar pot schimba ceva în România – ei au acum între 20 şi 30 de ani şi s-ar putea să aibă alte dileme...

Sincere respecte,

Cătălin RIZEA

N. red.: Ne-aţi oferit, citindu-vă, o dimineaţă deloc plicticoasă. Sîntem gata să cosim şi noi iarba din curte, dacă ne veţi deconspira care sînt statisticile după care ne-aţi calculat media de vîrstă. Pentru noi, esenţială e vîrsta mentală; presupunem că vă corespundem...

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Solidaritatea intelectuală**
- **Violenţa domestică**

Editura Fundației Culturale Române
cartea la temelie
BOOKARÈST 2003

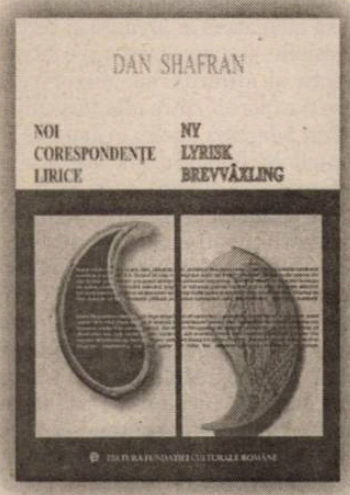

Dan Shafran
Noi corespondențe lirice
Ny lyrisk brevväxling

Scris în piatră
Traducere de Dan Shafran și Gabriela Melinescu
Kjell Espmark

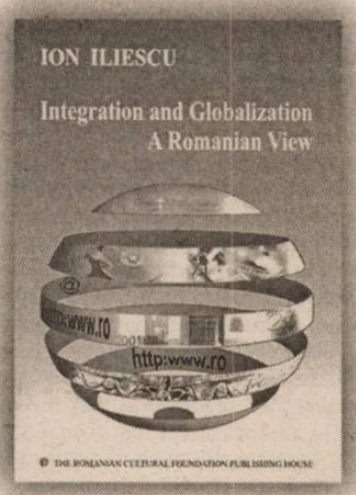

Ion Iliescu
Integration and Globalization
A Romanian View

Structuri politice în Europa Centrală și de Sud-Est
coord. **Ioan Scurtu**

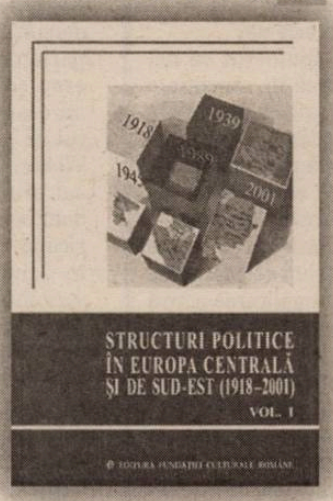

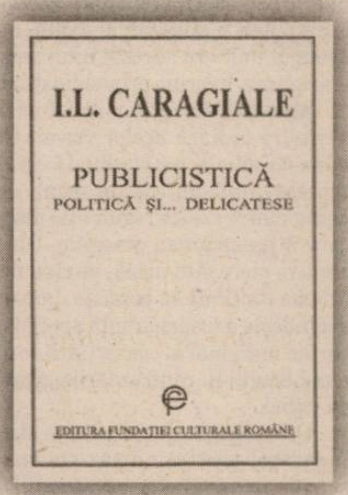

I.L.Caragiale
Politică și... delicatese
Ediție de Viola Vancea

Editura Fundației Culturale Române: Aleea Alexandru 38, București. Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Interesele justiției

Interminabilul serial al flotei continuă cu o nouă anchetă și noi semne de întrebare se ridică în legătură cu imparțialitatea justiției. Interesul public este maxim, dar anchetatorii nu au adus alte probe pentru a justifica reluarea anchetei. Implicarea comisiei de la Palatul Cotroceni, presupusele relații cordiale dintre Traian Băsescu și Ion Iliescu, întîlnirea secretă dintre primarul capitalei și Adrian Năstase, despre care am aflat cu întîrziere, complică scenariul și lărgesc distribuția spectacolului, dar victima e aceeași: justiția.

Toată săptămîna trecută, Traian Băsescu a făcut turul talk-show-urilor, ca o veritabilă vedetă politică, susținînd că e nevinovat și că totul nu e decît o înscenare politică. În mod normal, o acuzație atît de gravă ar fi trebuit să provoace o replică și dincolo de emisiunile de televiziune. Suspiciunea vizează însăși modul de funcționare a sistemului de împărțire a dreptății, acuzînd justiția că e un mecanism de combatere a adversarilor politici. Comentariile jurnalistice par a cădea de acord că Băsescu este ținta unei anchete la comandă. Puținele voci din presă care susțin contrariul vin dinspre ziarele de apartament, apărute ca ciupercile după ploaie, nimeni nu știe cum supraviețuiesc: ele se pretind echidistante și chiar sînt, pînă în momente ca acestea, cînd trebuie să apară la televiziune și jurnaliști care îl înfierează pe Băsescu. În afara acestor voci interesate, se conturează o majoritate care consideră că afacerea e cusută cu ață albă.

Se pornește de la premisa că justiția este supusă politicului, fapt considerat o fatalitate. Și dacă e o fatalitate, putem analiza situația: cine ce are de pierdut în plan politic, ce va crede electoratul, ce va face Băsescu, ce va face guvernul. De fapt, pînă acum nu s-a vorbit nimic despre posibilitatea ca un președinte de partid să intre la închisoare, toți știu că de fapt miza este spectacolul de circ în regia justiției. Bineînțeles, în dezbaterile televizate, deținătorii adevărurilor ultime afirmă sibilinic: să lăsăm justiția să își urmeze cursul. Dar nimeni nu pare să creadă că acest curs este independent și nu dictat de interesele politice. Zîmbetul forțat angelic cu care Victor Ponta, de exemplu, susține o independență iluzorie nu arată respect pentru justiție din partea unui magistrat eșuat în politică, ci doar modul cum se rinocerizează o persoană, dacă interesul o cere. De altfel, aceasta este capcana din toate discuțiile cu reprezentanții puterii. Deși societatea românească nu crede deloc în independența celei de a treia puteri în stat – justiția – existînd o idee împărtășită de toată lumea, de la taximetriști la comentatori, că „i-au făcut-o lu' Băsescu", puterea care a comandat această anchetă răspunde calm: justiția este independentă. La fel de independentă ca glonțul plecat din pușca vînătorului, pentru a da un exemplu din altă zonă echidistantă politic.

Așadar, cazul Băsescu readuce în atenție problema independenței justiției. Dosarul justiției în ultimii trei ani este maculat: recursuri în anulare pentru clienții politici (de la procesele revoluției și iertarea simbolică a cuplului Stănculescu-Chițac, pînă la hoții, cazurile Răzvan Temeșan și Banca Internațională a Religiilor); înlăturarea brutală a magistraților neascultători (cazurile Budușan și Lele); reacția la „Armaghedon II", cînd s-a arătat foarte concret că democrația în România nu este chiar ireversibilă.

Reformele declanșate de ministrul Justiției, Rodica Stănoiu, se ocupă de latura formală a sistemului. Consiliul Superior al Magistraturii a căpătat atribuții lărgite, conform cerințelor rapoartelor internaționale. CSM este un organism teoretic echidistant, ales de breasla magistraților. Doar că magistrații au ales ca reprezentanți ai lor procurori compromiși în afacerea „Armaghedon" și chiar în dosarele revoluției. Acest fapt spune multe despre calitatea oamenilor din justiție. Se pot schimba relativ rapid instituțiile, dar oamenii mai greu.

Dar alte probleme rămîn intenționat fără soluție. Un exemplu ce poate părea minor: modul cum se redeschid dosarele vechi. Cazul Băsescu este simptomatic. Procuratura poate lucra cît vrea la un dosar, la bunul plac al procurorului: el nu este obligat să justifice decît în fața superiorului joaca lui cu hîrtiile. Procuratura poate închide un dosar și poate relua cercetările peste cîțiva ani, fără noi argumente, fără noi dovezi. Odată deschis, un dosar devine un permament instrument de șantaj politic împotriva persoanei în cauză. Situația este absurdă și, în mod paradoxal, victima ar trebui să-și dorească trimiterea în judecată. De exemplu, Băsescu ar fi preferat să ajungă în instanță cînd a fost anchetat prima dată, în 1995. Dacă ar fi fost găsit nevinovat, așa cum declară el, dosarul ar fi fost închis. Deși pe moment a crezut că neînceperea urmării penale îi este favorabilă, sabia lui Damocles i-a rămas deasupra capului și orice procuror o poate agita dacă are chef sau dacă i se spune să aibă chef. Evident, trebuie schimbate procedurile. Un dosar ar trebui să fie redeschis doar cu avizul unui judecător și doar dacă există noi probe și indicii clare că de această dată procurorul poate ajunge cu dosarul în instanță. Nu este o invenție extraordinară ci un fapt știut de autorii complicatelor reforme inutile. Este acel tip de amănunt care nu solicită resurse financiare, care ar putea fi introdus imediat, dacă s-ar dori o justiție independentă.

Conform barometrului de opinie publică SAR-CURS, anul trecut 69% dintre români credeau că justiția nu servește interesul public. Pentru că este ocupată cu servirea altor interese.

▲

© S. Ivanoschi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Galeriile

Limba de lemn nu agrea vocabula „galerie". În accepţia de mulţime care îşi exprimă sentimentele, întreaga naţiune era constrînsă la rolul unei galerii. Sentimentele ei nu prindeau glas sub forma unor fraze articulate, ci sub cea de ovaţii pe care populaţia putea fi silită să le emită, dar nu şi să le creadă. Mesajul unic era adresat unui personaj unic. Dreptul de a alege era înlocuit prin obligaţia de a aclama.

Mersul necruţător al istoriei a spulberat cu desăvîrşire ordinea acelor vremi. Căderea în tranziţie a adus cu sine o neorînduială cristalizată, prin simplă repetare, într-un cod de reguli nescrise. Cea mai evidentă dintre aceste reguli este dispariţia personajului pe care îl preamăreau omagiile. Obiectul aclamaţiilor coercitive piere fără urmă, pe cînd nevoia ori plăcerea de a aclama continuă să persiste. Impactul acestei incoerenţe dobîndeşte o transparenţă specială într-un domeniu mai curînd marginal al convieţuirii sociale: implicarea activă a publicului în confruntările sportive, începînd cu jocul de fotbal.

Orice echipă de fotbal este alcătuită din 11 jucători. Îndărătul acestui număr standard al jucătorilor pulsează încurajările numărului necunoscut al susţinătorilor lor: galeria. Integraţi prin denumire unui univers ludic, cei mai dotaţi jucători de fotbal devin profesionişti, o ambiguitate din care extrag venituri fabuloase. Nimeni nu devine însă susţinător profesionist al echipei căreia îi este ataşat. Jucătorul este promovat de un manager în virtutea calităţilor specifice care îi sînt atribuite. Omul de la galerie nu accede la acest rol pe calea promovării, ci prin propria lui decizie. Ratificîndu-i apartenenţa la această comunitate, actul de voinţă îl proiectează sub culorile clubului ales, nutrindu-i resentimentele faţă de cluburile concurente. Îndeletnicirea de suporter are atît o dimensiune locală cît şi una internaţională. Spre exemplu, descinderile grupurilor de suporteri britanici pun adesea în alertă poliţiile europene.

Fără britanici, detaşamente de suporteri neaoşi bat drumurile ţării, purtaţi de un avînt partizan care nu se lasă intimidat de distanţe. Limbajul predilect al acestui avînt este violenţa, interzisă simplilor cetăţeni, dar nu militanţilor pentru cauza fotbalului. Trecerea lor lasă veritabile traume în tribunele stadioanelor care i-au găzduit; vehemenţa lor nu este numai nepedepsită, ci şi nemotivată; ei îşi adaptează excesele la posibilităţile mediatizării audiovizuale, oferind astfel populaţiei spectacolul unor comportamente violente care nu sînt numai îngăduite, ci şi puse în scenă.

Galeriile nu au buget, dar au cheltuieli considerabile. Printre acestea recuzita, de pildă enormele panouri cu care împodobesc tribunele. Acestea nu se rezumă însă la o simplă funcţie ornamentală. Ele poartă înscrise, cu litere uriaşe, sloganuri care nu au nimic în comun cu fotbalul, cum ar fi „Afară, afară, cu ungurii din ţară". Suporterul de fotbal se metamorfozează în propovăduitor al unor politici care nu promit să consolideze articularea tranziţiei cu democraţia. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

McToalete şi McMici

Vestea bună – mai ales pentru o anumită parte a (com)patrioţilor noştri – este că România nu s-a mcdonaldizat. Vestea proastă este că asta nu ne ajută la nimic.

Editura *comunicare.ro* a Facultăţii de Comunicare şi Relaţii Publice „David Ogilvy" a publicat cartea *Mcdonaldizarea societăţii* de George Ritzer (profesor la Departamentul de Sociologie al Universităţii Maryland): un eseu scris limpede, cu multe date şi exemple concrete, adresat unui public mai larg, nu doar specialiştilor. Punctul de plecare îl constituie teoria raţionalizării a lui Max Weber. George Ritzer defineşte mcdonaldizarea ca „procesul prin care principiile restaurantului *fast-food* încep să domine din ce în ce mai multe sectoare în societatea americană, precum şi în restul lumii". Iar aceste principii sînt, în viziunea lui, patru: eficientizarea, calculabilitatea, previzibilitatea şi controlul prin tehnologii non-umane. Spre deosebire de Max Weber, care considera că modelul raţionalităţii societăţilor moderne a fost birocraţia, George Ritzer vede în restaurantul *fast-food* paradigma „noii" raţionalităţi. Aceasta pentru că restaurantele *fast-food* au introdus „traseele prestabilite" în servirea clienţilor, iar acest tip de consum s-a extins apoi şi în alte domenii: de la supermarketurile fără casiere, în care clienţii îşi scanează singuri etichetele produselor cumpărate şi apoi plătesc cu cartea de credit pînă la ghişeele electronice ale băncilor unde poţi, pas cu pas, ghidat de informaţiile de pe *display*, să-ţi plăteşti facturile. Comportamentele de consum se uniformizează, ritmurile se accelerează, relaţiile vînzător-client se codifică (autorul dă exemplul instrucţiunilor foarte amănunţite pe care le primesc vînzătorii despre cum trebuie să vorbească cu clienţii, cît şi cînd să le zîmbească etc.), porţiile de mîncare sînt identice şi produse pe bandă. Nu numai angajaţii fac – după principiul benzii de asamblare aplicat de Henry Ford – aceleaşi operaţiuni, dar şi clienţii unui *fast-food* sau ai unui supermarket. Controlul se exercită, aşadar, şi asupra consumatorilor, obligaţi să respecte, pas cu pas, procedurile şi indicaţiile – care de multe ori sînt oferite de nişte aparate sau ecrane electronice. Sistemul, pentru a fi eficient, se bazează pe previzibilitatea acţiunilor clientului şi pe cuantificarea lor. Procesul s-a extins şi în domenii foarte diferite: McDentist-ul, de pildă – adică acele cabinete stomatologice care oferă doar anumite tratamente, de obicei cele mai simple, cu proceduri standard; sau firma de asigurări Combined Insurance, care îşi instruieşte foarte detaliat agenţii, după un scenariu fix, în care sînt incluse chiar şi glumele pe care trebuie să le facă, oferindu-le astfel o McIdentitate; sau chiar discursurile şi apariţiile publice ale politicienilor, construite şi regizate pînă la ultimul detaliu, astfel încît totul să fie previzibil şi „calculabil" şi să nu rămînă loc pentru nici o improvizaţie.

George Ritzer acceptă că mcdonaldizarea are şi multe avantaje: eficienţa e un lucru bun, sistemul „pe bandă" face ca tot mai mulţi oameni să aibă acces la produse şi servicii care înainte le erau inaccesibile, standardizarea şi controlul asigură o igienă perfectă şi eliminarea „surprizelor neplăcute", modelul poate fi exportat către alte ţări/culturi şi altele. Există şi reacţii ori adaptări locale: în Japonia (ca şi în România) restaurantele McDonald's sînt utilizate nu neapărat după principiul „mănîncă şi fugi", ca în SUA, dar şi pentru a sta îndelung de vorbă cu prietenii în faţa unui pahar de Coca-Cola ori pentru a serba ziua de naştere a copiilor. Mcdonaldizarea are, totuşi, o anume flexibilitate, demonstrată şi prin faptul că în multe ţări *fast-food*-urile au adoptat şi standardizat produse tradiţionale locale. Aştept, prin urmare, ziua cînd McDonald's România va pune în vînzare „McMic-ul" (ofer consultanţă: ştiu un carmangiu care face nişte mici teribili, mai multe restaurante de pe Valea Prahovei cumpără de la el; omul ţine reţeta secretă, dar plătit cum se cuvine poate că acceptă să o dezvăluie; din dorinţa de echilibru, cedez comisionul pentru consultanţă în beneficiul mişcării *slow-food*).

Cartea se citeşte cu plăcere şi cu interes, chiar dacă „avertismentul împotriva pericolelor mcdonaldizării" mi se pare uneori exagerat: autorul alunecă pe panta marxistă a „alienării" şi pare a vedea, în spatele acestui proces, un nene capitalist rău şi avid de îmbogăţire care ne manipulează pe toţi. Oricum, pentru românii care se tem că ni se mcdonaldizează ţara, lectura e lămuritoare: eficienţă şi previzibilitate, la noi? „Control prin tehnologii non-umane"? Să fim serioşi, stimabile: la noi, controalele în pieţe şi restaurante le vor face încă mult timp de-acum înainte Piedone şi inspectorii OPC, sub lumina reflectoarelor. Deocamdată, în România, McDonald's înseamnă, pe lîngă produsele sale, „doar" nişte standarde foarte înalte pentru curăţenia în toalete (McToalete!): pentru restul ţării, aceste standarde rămîn un ideal irealizabil. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Senzaţionalul bine temperat

Apărute în 1965 la Paris (după ce, cu patru ani înainte, o versiune prescurtată fusese tipărită la Londra), cele două volume memorialistice ale lui Matila Ghyka, *Popasuri ale tinereţii mele* şi *Fericit ca Ulise...*, sînt acum traduse în româneşte de Georgeta Filitti (Editura Curtea Veche). Cunoscut prin studiile sale de estetică în cercurile de specialişti, Matila Ghyka a avut o viaţă extraordinară, plină de evenimente cît să încapă nu în unul, ci în mai multe romane. O biografie concisă şi exactă, ce urmează firul memoriilor, aflăm în excelenta carte a lui Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc* (Editura Compania). Născut la Iaşi în 1881, pleacă la zece ani împreună cu mama lui la Paris. Face o şcoală navală, apoi îşi ia diploma de inginer la Ecole Supérieure d'Electricité, dar îşi va da, la Bruxelles, doctoratul în... drept. Îşi începe cariera în marină, însă optează curînd pentru diplomaţie, primele posturi fiind la Berlin şi Londra. Cum însărcinat cu afaceri în capitala britanică e prietenul lui Antoine Bibescu şi cum la legaţie se cam stă degeaba, cere un concediu fără plată şi pleacă într-o călătorie în jurul lumii. La New York îşi schimbă identitatea, ia numele de Maximilien Euler şi se angajează ca simplu muncitor la o fabrică de automobile (a mai făcut şi figuraţie în filme de mare spectacol). Patronii îl remarcă şi îl promovează, dar omul nostru n-are stare şi pleacă mai departe, în Japonia, China, Egipt. În timpul primului război e ofiţer de legătură pe lîngă misiunea franceză a generalului Berthelot. Revine în diplomaţie, ocupă diferite posturi în Italia, SUA, Spania, Polonia, Franţa, Austria, Suedia, Anglia. Demisionează în 1940, ca urmare a venirii la putere a lui Antonescu. După război e timp de doi ani profesor la Universitatea din Los Angeles. Îşi publicase principalele studii încă prin 1930, tot pe atunci îi apăruse şi romanul *Pluie d'étoiles* care a obţinut, în 1933, premiul „Rester Jeunes" acordat celei mai optimiste cărţi. Moare în 1965, la Londra, ducînd în ultimii săi ani o existenţă precară din punct de vedere material.

Acest om care a făcut călătorii absolut fabuloase (să amintesc şi de misiunea din Persia, unde îi însoţeşte pe Georges Bibescu şi pe George Stoicescu, primul soţ al domnişoarei de Caillavet, devenită ulterior doamna André Maurois), care era în largul său în mediile aristocratice, diplomatice şi literare şi a cunoscut nenumărate celebrităţi, îşi povesteşte viaţa cu simplitate şi firesc. La Paris, în decembrie 1918, stă la hotelul Lutétia, îl întîlneşte de două ori pe Proust („într-un palton cu guler de blană, cu ochii strălucind de curiozitate sub sprîncenele de prinţ persan") la principesa Şuţu (ce avea un apartament la Ritz), viitoarea soţie a lui Paul Morand. Cu Valéry a fost foarte apropiat, se frecventau, poetul îl primea dimineaţa, după ce-şi termina lucrul, la el acasă, în strada Villejust; Ghyka îl vede ca pe un om care se bucura din plin de viaţă şi căruia „dragostea îi părea a fi, în lumea iluziilor, iluzia cea mai valabilă". O strînsă amiciţie l-a legat de Léon-Paul Fargue, împătimitul de Paris, care îşi făcuse un sport din descoperirea bistrourilor şi restaurantelor şi ale cărui „turnee" nocturne căpătau dimensiuni epopeice; îl revede în 1945, Fargue suferise un atac cerebral, avea partea stîngă paralizată, dar rămăsese la fel de viu şi de sclipitor. Valéry şi Fargue i-au scris lui Ghyka prefeţe pentru două din cărţile sale. La Hollywood a cunoscut staruri de cinema (Douglas Fairbanks jr., de pildă) precum şi pe Salvador Dali, pe care l-a reîntîlnit în mai multe rînduri la New York.

Discreţia e regula şi cînd memorialistul schiţează portretele unor femei care ar fi putut să-i schimbe destinul. Doamnei D., pasageră şi ea pe vasul care-l duce în Japonia, i se prezintă sub numele de Euler şi pretinde că e simplu muncitor; femeia îl invită să petreacă împreună o zi pe o plajă din Honolulu, iar Ghyka se simte ca unul din personajele de „proletari vitali" din romanele lui D.H. Lawrence. E un citadin incorigibil, adoră Londra unde inhalează cu voluptate „aerul umed trăsnind a funingine, a tutun blond şi a bere acră". Iar dacă vrea să sugereze mai mult, citează din propriul lui roman, *Pluie d'Etoiles:* „Îi plăcea părul femeilor din Londra, cum îi plăceau pielea lor albă, ochii frumos desenaţi, picioarele lor lungi..."

Vitalitatea face casă bună cu livrescul şi aventuri exaltante sînt povestite cu calm şi detaşare. Matila Ghyka e un memorialist al senzaţionalului domesticit. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre gîndirea dublă*

Creierele personajelor care populează lumea orwelliană au o capacitate specială, obţinută prin tratamente agresive şi îndelungate, aidoma celor practicate de Pavlov cînd făcea cîinele să saliveze la auzul soneriei, şi anume aceea de ***gîndi dublu***. Nu e nimic nou aici – e deja un truism că orice tiranie spală creierele în scopul de a face oamenii să se simtă confortabil în umilinţă, căci ce altceva decît suprema umilinţă a naturii umane este o tiranie? Anii din urmă dovedesc, în plus, ceva ce, poate, nu am fi crezut cu ani în urmă: că *gîndirea dublă* e rezistentă, că un creier odată contaminat de *gîndirea dublă* nu mai poate scăpa de ea şi că, la nivel colectiv, *gîndirea dublă* se propagă în continuare, deşi maşinăria propagandei demente care a generat-o şi încurajat-o nu mai funcţionează de mult. *Gîndirea dublă* s-a născut în momentul în care discursul public pe care erai constrîns să-l susţii a devenit complet opus celui interior, intim, în care credeai. Prin manipularea fricii, s-a ajuns ca discursul public, repetat la infinit, să se impună în forul interior ca un discurs paralel, ca un al doilea discurs, alături de cel autentic şi niciodată exprimat. Anii trec şi conştiinţele trebuie să doarmă liniştite. În timp, dicursul public, conformist, s-a instalat confortabil în mintea noastră, alături de cel interior, autentic şi au început să convieţuiască, să se alimenteze chiar unul pe altul, sfîrşind prin a nu mai putea exista unul fără celălalt. Ca după o lege darwinistă cumplită, creierul şi-a creat organul care produce *gîndire dublă*. În ani, această excrescenţă oribilă a devenit parte legitimă a creierului şi *gîndirea dublă* este astăzi primită în cetate cu salvele admirative destinate inteligenţei.

De fapt, *gîndirea dublă* preia decontextualizat cîteva din atributele inteligenţei şi le îngroapă în prostie. Mai exact, *gîndirea dublă* nu este decît aparent gîndire dilematică sau dubitativă. Pentru că *gîndirea dublă* nu este interogativă, ci afirmativă. Iată, de pildă, o mostră de gîndire dublă care a devenit un fel de filosofie de bază pentru unul din statele cele mai puternice ale lumii noastre: societatea poate funcţiona foarte bine avînd o dimensiune din ce în ce mai liberalizată (cea economică) şi o dimensiune de-a dreptul totalitară (cea politică). E vorba despre o ţară în a cărei economie, de pildă, prezenţa capitalului american este cel puţin la fel de însemnată ca în toate ţările est-europene la un loc şi în care, în plan politic, principiul constituţional al partidului comunist unic se aplică cu maximă rigoare. Asemănarea pînă la identitate cu celebra lozincă din *1984, Freedom is slavery* (Libertatea e sclavie) este frapantă. Tot *gîndirea dublă* lucrează şi atunci cînd spui, într-o zi, că dai cu corupţia de pereţi şi a doua zi zici: „Care corupţie? Aveţi vreo problemă, băieţi? Corupţia e un produs de presă şi nimic mai mult". Sau cînd susţii operaţiunea militară din Irak asumînd deschis motivaţia acestui război, şi anume construirea unui Irak democratic, şi apoi zici că democraţia nu se poate exporta prin război. În fine, tot gîndirea dublă este cauza pentru care, o masă însemnată din electoratul românesc se declară nemulţumită de activitatea unui anumit guvern, dar spune că mîine ar vota în continuare pentru partidul/partidele care formează guvernul – şi asta e o trăsătură a electoratului nostru vizibilă fără întrerupere din 1990 încoace.

Preluînd întrebarea hamletian-caragialiană *„...şi care e problema, băieţi?"* (mărturisesc că e întrebarea mea preferată, o ador – mă voi referi într-un text viitor la implicaţiile abisale ale acestei întrebări atît de *macho-chic* în Bucureştiul de azi), spun că problema e că aceşti oameni nu se contrazic, pentru că nu sînt proşti, şi nici nu s-au răzgîndit, pentru că nu au exerciţiul acesta (ca să te răzgîndeşti e esenţial să recunoşti că ai greşit prima oară, or *gîndirea dublă* îţi conferă rîvnita însuşire de a nu greşi niciodată). De fapt, aceşti oameni pur şi simplu cred în acelaşi timp două lucruri opuse, gîndirea lor *dublă* se întemeiază pe credinţele lor *duble*. Creierul lor e antrenat să fie confortabil în această dihotomie şi conştiinţa lor e anume *re*construită ca să fie împăcată cu *dubla* credinţă. După ani de zile de exerciţiu *în dublu*, creierul nici nu mai poate funcţiona altfel. Aşa că pentru orice afirmaţie, creierul produce implacabil, independent de voinţă şi credinţă, afirmaţia opusă pe care o livrează conştiinţei spre imediata aprobare şi nu aşteaptă decît pretextul ca să o exprime. E fals să se spună că aceşti oameni nu cred în nimic; ei cred în *orice*. Totalitarismele, toate, fără excepţie, suferă de lipsa legitimităţii morale, aşa că materia umană de care au nevoie e aceea dispusă şi anume antrenată să creadă în *orice*. Cei care nu cred în nimic, precum anarhiştii, sînt la fel de periculoşi pentru ordinea totalitară ca şi naturile normale, demne, care au opţiuni şi credinţe bine articulate.

În România, băieţii tineri de pe la UTC-ul de ieri, şcoliţi în *gîndirea dublă* anume pentru a purta pe culmi viitorul luminos-orbitor al ciumei, nu şi-au trădat menirea şi sînt, astăzi, marii maeştri ai *gîndirii duble* cu parfum democratic, prestidigitatorii inteligenţei şi liderii noului capitalism în care se poate *orice*. În vremea noastră, a devenit un standard al inteligenţei să relativizezi totul. Există, astăzi, convingerea că omul inteligent e acela care e în stare să relativizeze orice şi, pe cale de consecinţă, să argumenteze orice. Veţi spune imediat că această disponibilitate pentru gîndirea dublă nu e un apanaj al modernităţii, fie ea şi în epoca ei *„post-"*. Ce erau altceva adversarii lui Socrate, cunoscuţi azi drept sofişti, decît relativizatori de profesie şi purtători ai *gîndirii duble?* Ce erau altceva majoritatea retorilor romani sau foarte mulţi dintre şcolastici? E drept, toţi aceştia *gîndeau dublu*, dar tot am impresia că ştiau să-şi păzească sufletele de consecinţele murdare ale acestui joc.

În orice caz, lumea noastră pare gata să accepte *gîndirea dublă* ca pe o nouă *formă mentis*. Astăzi, a *gîndi dublu* nu se mai cheamă nici ipocrizie (pe limbă mai elevată) şi nici jigodism (în varianta de argou), ci *inteligenţă*. Dar despre cum ajunge *gîndirea dublă* să domine lumea şi să smintească masele, vom vorbi săptămîna viitoare. ▲

---

* *The road to 1984* semnat de Thomas Pynchon şi apărut în *The Guardian* din 3 mai a.c., în fapt un fragment al prefeţei la ultima ediţie a celebrului roman *1984* care apare zilele acestea într-o nouă ediţie, la prestigioasa *Penguin US*.

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cum ştii că a venit vara

● Ştii că a venit vara cînd se vorbeşte şi despre corupţia de pe litoral, nu numai despre cea de la Bucureşti.

● E, fireşte, vară atunci cînd mitingul de Ziua Europei se ţine la Ciorogîrla, singura localitate în care se putea raporta o prezenţă de 50%.

● Ştii că a venit vara cînd constructorii fac studii de trafic, să poată turna asfaltul la o oră de maximă audienţă şi enervare.

● Ştii că a venit vara cînd Sever Mureşan iese de la mititica, iar poporul, cu gura plină de mititei, e forţat de împrejurări să nu ia atitudine.

● Ştii că-i în mod clar vară cînd la televizor e atacată spinoasa problemă a ştrandurilor, în care nu se recomandă să intri (sau să ieşi, n-am înţeles prea bine).

● Guvernul ştie şi el c-a venit vara, pentru că, într-o hotărîre recentă vorbeşte despre căldura... de la iarnă.

● Ştii că e, totuşi, vară, pentru că scumpirea benzinei prinde cu greu pagina unu, între o pereche de bikini şi veşti despre perplexitatea meteorologilor.

● Ştii c-a venit vara cînd seminariile lungi cu titluri incitante ca „Autofinanţarea locală – între de-reglementare şi impuls legislativ" atrag mai puţină lume bună decît bistroul din colţ.

● Şi tot vara a venit cînd vîntul zbîrleşte meşele de păr ale politicienilor, iar soarele reuşeşte un contact direct cu chelia, cu efect imediat asupra discursului şi modelului de comunicare (de la Roman-Jakobson la Crîngaşi-Cap-în-Gură).

● Ştii c-a venit vara cînd numai 20-30 la sută din timpul petrecut la volan îl dedici supravegherii drumului şi respectării regulilor de circulaţie (motivele sînt uşor de zărit, pe trotuar...).

● Ştii c-a venit vara cînd oferta de la Metro pe care o găseşti în cutia poştală conţine cinci-şase piscine. Şi cînd, împotriva oricărei raţiuni, te apuci să măsori sufrageria, încercînd să vezi care ar încăpea.

● Ştii c-a venit vara cînd eşti, în sfîrşit în stare să te ţii de promisiunile pe care ţi le faci. Din păcate, un drum pînă la terasă nu arată chiar un mare efort de voinţă.

● Ştii c-a venit vara cînd domnii cu mutre importante care trec vorbind la telefon în maşini negre încearcă să găsească un motiv plauzibil pentru o călătorie de afaceri în Tenerife, cu secretara.

● Ştii c-a venit vara cînd îţi doreşti ca vecinului să i se strice aerul condiţionat, nu maşina.

● În sfîrşit, ştii c-a venit vara cînd unii dintre cetăţenii cu rubrică permanentă la *Dilema* fac tot ce pot să nu mai scrie cele 4.000 de semne reglementare. Între altele, întocmind un fals ghid de detecţie a verii, fără indoială util cînd ai nevoie de o hîrtie pe care să pui sticla cu bere.

● A, să nu uit: Ştii c-a venit vara încă de cînd te întorci pe partea cealaltă, dimineaţa. Dar cui îi pasă?

● Şi încă ceva: Ştii sigur c-a venit vara cînd esti în Tecuci şi ai pus mîna pe un motor. Fatalitate: nici în ziua de azi asta nu-ţi foloseşte la ceva. ▲

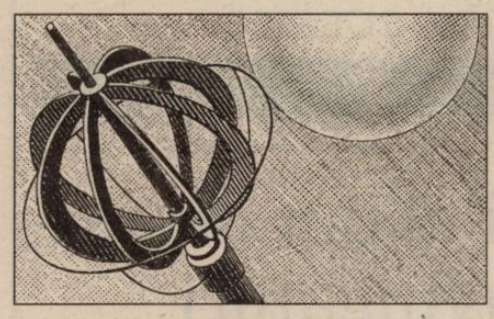

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Scuipatul interzis

Simptomele seamănă cu cele ale unei gripe obişnuite: febră şi o tuse seacă, dar, în absenţa unui tratament adecvat, numărul deceselor, raportat la îmbolnăviri, e neobişnuit de mare. Desigur, într-o ţară cum e China, unde populaţia a depăşit 1,6 miliarde de locuitori, neliniştea provocată de cele cîteva sute de morţi atribuiţi sindromului acut respirator sever (SARS) poate părea o exagerare. Dar epidemia declanşată, se pare, în noiembrie 2002 în provincia Guangdong şi recunoscută oficial abia în aprilie a apucat să se răspîndească pe tot globul şi să transmită un la fel de acut sentiment de panică în faţa necunoscutului, cu consecinţe economice deja îngrijorătoare şi perspective politice greu de prevăzut.

Oamenii de ştiinţă încearcă să introducă un element de raţionalitate: chiar dacă virusul s-a extins într-un număr neobişnuit de mare de ţări, numărul cazurilor este relativ mic; în unele ţări bate în retragere; şi niciodată savanţii nu s-au mobilizat atît de rapid pentru găsirea unor soluţii de combatere a virusului. Medicii au devenit buni detectivi: după 1981, a fost nevoie de 3 ani pentru identificarea bolii SIDA. Alimentată de avansul tehnologic, de o cooperare ştiinţifică fără precedent şi de sentimentul presiunii unei crize mondiale, detectarea sindromului acut respirator sever s-a desfăşurat cu viteza fulgerului. A durat 7 săptămîni. Într-o conferinţă a Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii s-a decis să se renunţe la tradiţionalele rivalităţi pentru fonduri, glorie şi profit. Internetul e aprovizionat cu date, „toţi microbiologii celebri, al căror vis de o viaţă este să descopere un virus, să-l boteze cu numele lor şi să ia Premiul Nobel, au înţeles că şansa lor e colaborarea, să pună la un loc informaţiile şi să lucreze împreună" a declarat Klaus Stohr, conducătorul celulei de criză din OMS.

În presa mondială titlurile despre avansurile şi retragerile epidemiei au trecut în paginile din interior şi, aşa cum s-a întîmplat şi cu sida, numele bolii a început să fie scris cu litere mici. În China însă, s-ar putea să apară consecinţe mai serioase.

A fost pentru prima oară, cînd în mod public, doi demnitari cu rang înalt – primarul Beijingului şi ministrul Sănătăţii – au fost demişi pentru că au ascuns extinderea bolii, fideli reflexului comunist de a nu da curs veştilor proaste. Perspectiva răspîndirii epidemiei în mediul rural, unde igiena este precară şi îngrijirea medicală catastrofală, are de ce să-i sperie pe responsabilii chinezi. China depinde de restul lumii nu numai în materie de comerţ, ci şi pentru a preveni în modernitate posibilele efecte ale unei ameninţări de tip medieval.

Evenimentul se produce într-o perioadă politică delicată, cînd puterea se transmite de la o generaţie la alta, de la un grup la altul. Nu se ştie dacă Hu Jintao, conducător al partidului din luna noiembrie, a fost de partea celor care au ţinut secretul sau a fost uimit odată cu restul lumii, cînd a aflat ce se petrece în ţara lui. La fel de misterios este şi rolul jucat în actuala criză de Jiang Zemin, fostul conducător suprem, încă la cîrmă, prin postul de comandant şef al armatei.

Într-un sens, conducătorii chinezi sînt victimele propriului lor succes. Ritmurile înalte de dezvoltare, accesul în Organizaţia Mondială a Comerţului au făcut imposibilă menţinerea zidului tăcerii. Se crede că epidemia s-a declanşat într-o regiune dens populată unde oamenii trăiesc în condiţii igienice precare în imediata vecinătate a crescătoriilor de porci şi păsări. În China – o ţară săracă, dens populată, cu intense conexiuni comerciale în restul lumii – s-a declanşat reacţia în lanţ: se suspendă întîlnirile internaţionale, oamenii de afaceri, dar şi turiştii, anulează călătoriile şi industria turismului poate pierde aproximativ 6 miliarde de dolari; compania aviatică Shanghai Airlines a anunţat reducerea la jumătate a profiturilor. În capitală s-au închis locurile de distracţie, consumul scade. „O criză sanitară prelungită, probabilă dacă SARS va dura mai mult de două trimestre, ar dezorganiza producţia industrială şi comerţul exterior", crede un expert de la Goldman Sachs.

În centrul unei crize mondiale, oficialii chinezi din provincia Guangdong au instituit o amendă de 50 de yuani (6 dolari) pentru cine este prins scuipînd pe stradă, deoarece se bănuieşte că boala se transmite prin stropii de salivă. Corespondentul BBC spune că suma e destul de mare pentru buzunarele oamenilor obişnuiţi, în absenţa remediului medical, se speră tot în procedeul verificat al interdicţiilor. Mai bine li s-ar interzice porcilor să se îmbolnăvească. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Şi acum despre învingători

Modul în care televiziunile au relatat despre războiul din Irak ne-a dat posibilitatea să comparăm reţelele şi nu am nici o îndoială că Fox News a ieşit pe primul loc. Reţeaua se autointitulează „corectă şi echilibrată", ceea ce e destul de amuzant, dat fiind derapajul său vădit spre dreapta în toate cele, de la „french fries" la bombele cu fragmentare, dar nu în asta stă farmecul ei. Secretul canalului Fox News este că e ca un film porno cu actori îmbrăcaţi. Prezentatoarele blonde de la Fox, cu genele lor false şi fustiţele scurte, arătau tot timpul uşor obosite, de parcă ar fi stat treze toată noaptea, făcînd prostioare şi le mai ţinea în viaţă numai adrenalina produsă de război şi speranţa că or să se poată destrăbăla din nou de îndată ce se termină emisiunea. Colegii lor bărbaţi semănau cu nişte foşti membri ai frăţiilor studenţeşti rînjind pe furiş la cine ştie ce glumă deşucheată pe care tocmai ce-au spus-o sau şi-au amintit-o. Ei, ca şi telespectatorii, de-abia aşteptau ca prezentatoarele să se aşeze picior peste picior. O reporteriţă de la Fox, călătorind cu trupele, a transmis mustind de satisfacţie din carlinga unui avion de vînătoare, radiind de dorinţe şi de fericire perversă către colega ei din spatele biroului, la sol: „Pun pariu că-ţi pare rău că nu eşti şi tu aici sus, cu băieţii ăştia!". Rînjet. Grimasă. Strînge bicepsul tînărului pilot. Prezentatoarea de la sol pune

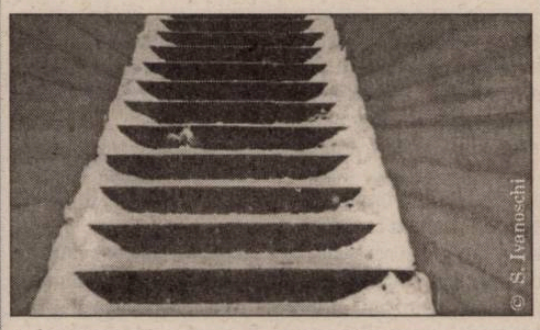

picior peste picior. Invitaţii şi comentatorii erau versiuni mai bătrîioare ale membrilor din frăţii, cu precădere ostaşi decrepiţi ai războiului rece precum William Bennet şi Al Haig, în plin delir după ce au găsit o prezentatoare blondă de la Fox în fundul cutiei de fulgi de cereale. Cu toţii păreau că doar ce-au pus jos paharul de scotch ca să vină să vorbească la TV. Din nefericire, Fox a ratat punctul culminant al acţiunilor din Bagdad pentru că a folosit materiale de la televiziunea din Abu-Dhabi, filmate special pentru a demonstra că nu erau prea mulţi cei care se bucurau în stradă de dărîmarea statuii lui Saddam. Concurenţa s-a descurcat mult mai bine la faza asta, aşa că, pentru un moment, a părut că Fox a făcut sluj tot timpul, iar ceilalţi au căpătat acadeaua. Dar, în fond şi la urma urmei, nici ceilalţi nu au fost cine ştie ce. Aaron Brown de la CNN a fost timid şi cam ţîfnos şi n-avea pic de snagă. MSNBC a încercat să fie încă şi mai de dreapta decît Fox, dar e ca şi cum ţi-ai îndesa ceva în pantaloni, să pară că ai cine ştie ce sculă acolo unde de fapt nu ai nimic. Lucrurile s-au mai domolit după încheierea războiului, dar efectul Fox încă mai bîntuie. De exemplu, Bill Bennett, fost ţar al drogurilor şi cruciat al moralei, se dovedeşte a fi un împătimit al jocurilor de noroc. Cu o figură paternă ca Bennett şi odrasle optimiste precum cei de la Fox, plus un război ca lumea din timp în timp, conservatorii nu au de ce se teme. Numai stripteuzele care prezintă ştirile, din Rusia şi Canada, le-ar mai pune ceva probleme, dar sîntem totuşi în America, ce pana mea! Putem fi obsceni şi cu hainele pe noi.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Adam şi gitanca

După unele interpretări, ţiganii şi-ar fi început periplul lor plecînd de undeva din regiunea Sindului, din nordul Indiei de azi, în două valuri: unul spre finele secolului al VIII-lea, altul prin cel de-al XII-lea*. Traversînd Afganistanul şi Iranul, Turcia şi Grecia, ramificîndu-se spre Arabia Saudită şi Siria iar alţii îndreptîndu-se, prin nordul Mării Negre, prin Ucraina spre Rusia şi ţările nordului, populaţiile gitane au ajuns în Occidentul european semnalîndu-şi prezenţa pe parcursul cîtorva secole: în Roma pe la 1300, în Serbia la 1348, în Ungaria la 1383, în România de azi la 1385, pe pămînt german pe la 1407, în Spania şi Franţa pe la 1425, la Moscova în 1501, apoi în Suedia (1512) şi Finlanda (1580). Cînd au ajuns în Occident, ţiganii au găsit o societate ierarhizată şi sedentară. Dezorganizaţi şi mereu în mişcare, ei reprezentau exact opusul acestei lumi – altfel spus, ei îmbracă haina alterităţii celei mai evidente. „Pentru că umblă de colo-colo, e clar că au ceva de ascuns" – spunea Papa Pius al V-lea, artizanul victoriei antiotomane de la Lepanto (1571). Pentru că nu au astîmpăr, înseamnă că-şi spală păcatele – spuneau legendele ce însoţeau, prin lumea creştină, căruţele nomade. Potrivit uneia dintre ele, cuiele cu care ar fi fost bătut Iisus pe cruce ar fi fost fabricate de un fierar ţigan; potrivit altei legende, o ţigancă ar fi furat scutecele pruncului Iisus. Şi iată blestemul căzut asupra lor.

De ce ţigani? În cursul veacului XII, grecii le-au spus *atzinganos*, adică *cei neatinşi* – de la simpla observaţie că nomazii se salutau fără să-şi dea mîna. De unde gitani, egipţieni sau faraoni? Pentru că ei înşişi se lăudau, în legendele romani, că vin din micul Egipt – acest ţinut mitic neavînd nimic de-a face cu Africa, ci – se pare – cu muntele Gype din Peloponez, pe unde populaţiile nomade au stat o vreme. Şi, în fine, de ce boemieni? Cu trimitere la Sigismund de Luxemburg, rege al Ungariei, împărat al Germaniei şi rege al Bohemiei, care dă nomazilor permise de liberă trecere de-a lungul ţării sale (acelaşi rege va fi mult mai dur cu reformatorul ceh Jan Hus, ars pe rug în 1415).

Instalaţi în caravane la vreo margine de burg, cîntînd din vioară, plimbînd ursul sau citind viitorul în palme, boemienii au încîntat imaginarul romantic al Europei Apusene: misterioşi şi copilăroşi totodată, nepervertiţi de civilizaţie, trăind de pe azi pe mîine dar gîndind mult şi adînc, gitanii ar fi partea pură a lumii noastre. Unii încă mai credeau că ei sînt descendenţii unui prinţ egiptean. Un preot dominican de început de secol XV spusese că ei reprezintă un trib de israeliţi care l-ar fi însoţit pe Abraham pe drumul de la Ur la Canaan, dar s-ar fi rătăcit prin Europa Centrală. Un secol mai tîrziu cineva arătase că ţiganii ar fi nepoţii lui Noe, fiii fiului acestuia. Un scriitor italian şi-a imaginat că epipţienii ar fi urmaşii atlanţilor mitici: fugiţi cu chin din Atlantida scufundată, unii dintre ei ar fi ajuns în delta Rhonului, iar alţii ar fi ajuns în America – unde, aţi ghicit, urmaşii lor se vor numi indieni şi

vor avea pielea mai roşie. Altcineva, în fine, a demonstrat că ei ar fi, de fapt, copii ai lui Adam făcuţi cu o femeie anterioară Evei (deci un fel de copii din flori ai celui mai fidel bărbat al speciei!). Scăpaţi astfel de păcatul originar, ei nu ar fi obligaţi de Dumnezeu să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţii!

Să venim acasă. La anul se vor împlini 160 de ani de cînd Gheorghe Bibescu (în Ţara Românească) şi Mihail Sturdza (în Moldova) i-au dezrobit pe ţiganii statului şi ai mînăstirilor, urmînd ca din 1856 ei să fie dezrobiţi şi de pe moşiile marilor boieri. Noua campanie dedicată şcolarizării romilor (începută pe vremea ministrului Marga şi ilustrată zilele astea cu un clip TV drăguţ şi uşor utopic în care un ţigan îşi strică acordeonul pentru a-i face nepotului un ghiozdan) mie îmi spune că timp de 160 de ani subiectul lor a rămas constant unul periferic în ordinea socială, integrarea rămînînd mereu în faza de proiect. Rezolvarea nu este de a-i transforma din ţigani în romi, ci de a-i face ceea ce ei se tot pregătesc să devină, cum spuneam, de pe la 1385 – români pur şi simplu. Doar că, între timp, am rătăcit împreună în problemă.

* Baudouin Eschapasse, „Tziganes: indésirables depuis cinq siècles", în *Historia* nr. 677, mai 2003.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

La tejgheaua lui nenea grădinarul

La marginea şoselei care coteşte la vale, chiar pe sub coama pe care se află castelul, nu departe de grajdurile şi pajiştile îngrădite în care pasc caii aceia pentru închiriat în vederea călăriei prin pădure, pe aleile Reiterweg: acolo, chiar acolo la marginea şoselei, stă zilnic un nenea grădinarul. Are o maşinuţă din aceea pentru aprovizionare, mese, două la număr, mai lungi; pe ele sînt găleţi de plastic şi multe flori, roze, liliac, alte flori pe care protagonistul rîndurilor de faţă nu le ştie, adică nu face legătura prea clară între aspectul lor şi numele lor, ce înseamnă adică narcisele, dar garoafele, ba nu, pe astea le ştie, şi crinii îi ştie din vremea cînd mergea la serbare cu buchetul de crini din grădiniţa casei. Se uită la grădinar şi îşi aduce aminte de Benedek-bacsi de acasă, care şi el era aşa ceva, adică avea sere la care mergea protagonistul în primăvară cu bunica lui să cumpere butaşi, sau răsaduri de roşii, de vinete, şi se uita atunci fascinat la sere, la acoperişul lor de sticlă, la ceea ce era acolo, înăuntru, la ceea ce se vedea dincolo de pereţii asudaţi de sticlă: o lume se vedea, ceva din minunăţiile verii păstrate peste iarnă, în ciuda ei, în ciuda gerului cel polar şi a nopţilor sticloase din defileul Mureşului. Vara era acolo, în serele acelea ale lui Benedek-bacsi, vara minunată a copilăriei, vara cu plopii uriaşi de pe malul rîului care slobozeau în depărtările albastre cu dealuri şi pusta molcomă vata aceea, puful acela alb care plutea fără rost peste coturile Mureşului, peste liniile de la stîlpii de lemn ai telefonului, peste strălucirea oţelului de la şinele căii ferate, peste cantonul CFR din spatele Pavilioanelor ofiţereşti.

De fapt, dacă stă să gîndească bine, nici nu ştie ce ar fi să fie puful ăla al plopilor: florile lor să fie oare puful ăla? Sau altceva necunoscut, ceva care îi părea atît de ciudat, şi liniştitor, ceva care e chiar aşa un mister care parcă îl chema atunci, în acea vară de demult, să meargă undeva departe şi aiurea, să plutească şi el cu puful ăla inutil peste dealuri, şi prin singurătatea amiezii de vară, şi peste acoperişurile roşii ale clădirilor pustii ale fermelor de la IAS-urile din satul Neudorf, din satul Alioş, din satul Zăbrani.

Să fie oare Benedek-bacsi un soi de ortac de breaslă cu nenea ăsta? De bună seamă că aşa e, amîndoi sînt particulari; erau, că Benedek s-a prăpădit şi nu mai ştim dacă i-o mai fi continuat careva activitatea lui semilegală, capitalistă, în plină vreme a naţionalizărilor, în care tot ce mişca trebuia să fie altfel, al cooperaţiei, cel mult, dacă nu al statului: aşa cum erau uriaşele sere de la Işalniţa, bunăoară. Bătrînul Benedek prelungea Banatul de altădată în care şvabii de aici s-au aşezat acu' aproape trei veacuri, poate chiar uicile şi moşii grădinarului ăstuia care stă cu mesele lui cele două – una cu flori, alta cu lădiţe cu fructe, cu banane, mere din acelea mari, galbene, roşii, căpşuni de seră în cutioare de plastic – stă chiar la intersecţia care desparte drumul spre castel de celălalt drum, acela obştesc şi intens circulat la vremea după amiezii spre Weillimdorf; acolo stă grădinarul, urmaşul coloniştilor, al paurilor, adică al ţăranilor: stă nu departe de un fel de steag mare pe care scrie vorbele Baden-Würtemberg şi, dedesubt, asigurarea că acest land este al parcurilor şi castelelor; aşa scrie pe steag, nu departe de mesele lui nenea grădinarul şi – cine ştie? – poate vreun uică din familia lor, vreun văruţ, s-au stabilit prin locurile cele bănăţene, şi au apucat uicile şi văruţii să facă agricultură şi ai noştri, valahii bănăţeni, proaspăt ieşiţi de sub domnia cea turcească, îi vor fi privit cu chipurile arse de soare, brăzdate de vînt, pînă cînd, peste o jumătate de veac, la 4. IV. 1815, protopopul Nicolae Stoica de Haţeg dă o circulară la Mehadia, plină de îndemnuri *„pentru gloate"*. Ascultaţi cum zice *„protoprezviterul"* în scris cele ce trebuiau împlinite:

„La lucrul pămîntului care de care mai bărbat, să se îndemne, gloatele să trăiască. De la Dumnezeu vite aveţi: gunoi, bucluc iarna pe locuri, în grădini grîu, bucate sămănaţi. Mulţi aţi văzut cum lucră nemţii, franţuzii, italienii, ungurii, sîrbii, grădinile îşi direagă: legumi, păsui, mazăre, ceapă, ai, salată, varză, crumperi, chel, morcovi, napi, pătrînjel, piparcă, de tot felul fierturi să aibe gloatele. Cum se ia neaua, cu sapa la ţălină, la pămînt nou de linte, de cînepă şi de in să sape. Şi aşa, cînd vom avea de toate, vom fi gazdă şi fraţi cu alte naţii luminate. Aceasta presciţ-o şi o ziceţi."
(apud Liviu Smeu, **Din circularele lui Nicolae Stoica de Haţeg** în *Mitropolia Banatului*, nr. 1-3, 1979, p. 146)

▲

Texte şi opinii de: Adriana BABEŢI (scriitoare) ● Ştefan BĂLAN (scriitor & medic, SUA) ● Magdalena BOIANGIU ● Marius CHIVU (critic literar) ● Matei FLORIAN ● Radu Pavel GHEO (eseist) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Adina POPESCU ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Cecilia ŞTEFĂNESCU (scriitoare) ● Cornel UNGUREANU (critic literar)

C-eşt' copil?

(argument)

Pentru patronul Dilemei, *imaturitatea este o întîrziere motivată. Costică din* Cam tîrziu... *ajunge de la moşie la berăria unde se discuta noul impozit asupra ţuicii cu o întîrziere de trei zile. Petiţiunea „iscălită de mai multe zecimi de cultivatori de prune" e inutilă, fiindcă legea s-a votat iar „camerele" s-au închis de o săptămînă. Cine-i poate lua însă plăcerea călătoriei, „încurcăturile" de-o noapte cu prietenii, jovialitatea despovărării temporare de „cariera de cultivator"? „C-eşt' copil" asta înseamnă: devierea, amînarea scopului şi exaltarea (nevinovată) a mijloacelor; ignorarea (temporară) a modurilor de funcţionare, a mecanismelor lumii, societăţii, familiei, rapiţei...*

Ca stare de tranziţie, imaturitatea se defineşte întotdeauna prin ceea ce nu este încă. Imaturul e şi irresponsabil şi ireverenţios şi (pentru ordinea matură a lucrurilor) irelevant. El are o aşteptare nedefinită şi o slabă stăpînire a registrelor vieţii, o vulnerabilitate ce naşte stridenţe şi un patetism ce se suprapune adesea peste o rigiditate orgolioasă. Gombrowicz scria în Jurnal *despre „teribila superioritate a Adultului, socială, economică, intelectuală realizată cu o cumplită cruzime şi acceptată de către cei care se supun" doar pentru a ajunge la apologia imaturităţii creatoare şi la duplicitatea adorării ei necondiţionate. „Adultul îl asupreşte astfel pe Tînăr pentru a nu cădea în genunchi în faţa lui?" – se mai întreabă scriitorul polonez, trimiţînd la tot felul de scadenţe sociale, biologice, erotic-retractile care definesc imaturitatea ca limb privilegiat, dar inconştient de sine.*

Despre aceste scadenţe, literare, jurnalistice, politice şi... fenomenologice ale imaturităţii (creatoare sau handicapante) ar fi vorba în acest număr.

Vorba întîrziatului Costică: „Ţal, nene Iancule...!". ***(S. S.)***

Adriana BABEŢI

Imaturologia

— cursul scurt —

Să fim serioşi (maturi, responsabili, academici) şi să începem aşa. Cu un proiect de curs, care, ca orice proiect, are următoarele *Obiective*: Cursul (destinat anului I *master)* îşi propune să configureze dintr-o perspectivă interdisciplinară conceptul de imaturitate şi cîmpurile de extensie ale acestuia – filosofie, psihologie, antropologie, sociologie, istorie, estetică – (Domeniul pe care acest curs îl privilegiază este cel estetic, cu un accent special asupra creativităţii literare, a cărei analiză va degaja o tipologie tematică şi formală convergentă ideii de imaturitate, în corelaţia sa cu modernitatea). Şi următoarea *Durată*: un semestru (14 cursuri, 14 seminarii). Şi următoarele *Teme*: Imaturitatea – un concept cu geometrie variabilă; Avatarurile imaturităţii; Imaturitatea – identitate şi criză; Imaturităţi „bune", imaturităţi „rele": valorizări sociale; Forma, informul, ne-formatul şi vîrstele culturii central-europene; Maturitate (Tradiţie) vs. Imaturitate (Modernitate); Şansele imaturităţii; Neşansele imaturităţii. Şi următoarea *Bibliografie*...

Dacă aţi reuşit să ajungeţi pînă la rîndul de mai sus fără să aţipiţi de căldură, aflaţi că acest proiect nu a fost încă înaintat ca atare vreunei catedre academice, dar că, sub o formă sau alta, cîţiva tineri timişoreni au întors deja cuvîntul *imaturitate* (ridicat la rang de concept!) pe toate feţele. S-a întîmplat aşa, deoarece, de parcă s-ar fi înţeles cu cei de la *Dilema* pentru un număr tematic, patru profesori ţin de ani buni cursuri şi seminarii despre imaturitate în faţa studenţilor de la Litere şi de la *Timişoara Open College* (care pregăteşte specialişti în studiul comparat al culturilor central- şi sud-est europene). Cei patru sînt Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieş, Marius Lazurca şi subsemnata. Dacă s-ar ambiţiona, ei ar putea propune chiar înfiinţarea unei catedre de imaturologie la orice universitate care ar avea un dram de umor şi de nonconformism. Ar risca doar ca o comisie superioară de acreditare să le taxeze iniţiativa drept imatură şi să o respingă în consecinţă.

Hai, să fim serioşi... (imaturi, iresponsabili, neacademici). Mai bine să începem aşa. Cu trezirea bruscă din vis a lui Józio, la ceasul „hain şi meschin", cînd afară nu e nici noapte, nici zi, pentru că noaptea nu se sfîrşise încă, dar nici ziua nu reuşise să se ivească „de-a binelea". Cine e Józio Kowalski? Pentru cei care nu îşi mai amintesc, e personajul principal din romanul lui Gombrowicz, *Ferdydurke*. Un jucător de bridge. Un boem. Un vorbăreţ. Un scriitor controversat, ajuns „la amiaza vieţii". Trecut, ca-n Dante, de 30 de ani. Care scrie: „La mijlocul drumului vieţii mele m-am trezit într-un codru întunecat. Şi, ce-i mai rău, codrul acela era verde". Numai că lucrurile nu-i sînt nici pe departe clare nici în vis, nici în realitate. „Cine eram eu de fapt?" Greu de răspuns, pentru că el nu se simte nici puştan, nici bărbat. E, la drept vorbind, exact cum mărturiseşte fără nici o spaimă, nimic. Aşa: „eram nimic". Ceva neaşezat, neterminat, neformat. „Trebuia să mă transfer în forme clare, cristalizate, să mă aranjez, să mă cizelez, să intru în viaţa socială a celor maturi şi să mă conversez cu ei". E neputincios în faţa marii alegeri, a sacrificiului prin care, odată ajuns la vîrsta maturităţii, bărbat adevărat, să-l poată ucide pe adolescentul neconsolat din el.

Ca să se lămurească mai bine cu ceea ce i se întîmplă, scrie o carte, *Amintiri din perioada maturizării* (chiar volumul de debut al lui Gombrowicz, publicat în 1933). Rezultatul e însă departe de cel dorit. Dimpotrivă. În locul limpezirii, o teribilă înceţoşare, ba chiar întunecarea. Nici metamorfoza la care-l supune în mod miraculos T. Pimko, doctor şi profesor, „un filolog civilizat din Cracovia", nu-l prea ajută. Devenit deodată adolescent, un belfer în clasa a VI-a, cu poponelul umilitor de infantil, el regresează, se diminuează. Piciorul îi devine picioruş, mîna – mînuţă, persoana – personică, fiinţa – fiinţişoară, cartea – cărticică, iar el un biet autoraş. Nu-l ajută nimic să crească, să se împlinească. Nici şcoala, nici ştiinţa, nici societatea. Nici măcar dragostea?

În final, după ce a ratat toate experienţele (probele) clasice ale unei maturizări, se trezeşte de-a dreptul în rai. În braţele Zofiei, pe o pajişte de vis, într-o zi însorită, printre flori, păsări, pîrîiaşe limpezi. Să aibă iubirea forţa aceea care mişcă soarele şi stelele? Da şi nu. Pentru că lui Józio îi e teamă să se dăruiască total cuiva. E fascinat şi deopotrivă înspăimîntat de gîndul fixării, al prizonieratului într-o formă, într-o relaţie. Cere ajutorul unui al treilea, „rece şi neînduplecat, îndepărtat şi neutru". Se predă tuturor străinilor care citesc aceste pagini unde lui îi e frică să devină matur şi fuge, încredinţînd unui oarecare W.G. finalul: *„Asta-i tot. S-a terminat. / Cine-a citit e un căscat"*. Şi-atunci?

Atunci, să spunem — în stil academic — că, lăsîndu-se povestit, creşte nu el, Józio, ci, printr-un transfer magic, chiar cel care-l scrie, genitorul său, Witold Gombrowicz – Autorul. Dar această dezvoltare e una ciudată, cum numai modernitatea o concepe în bătălia ei cu tradiţia. Nu prin construcţie, întreg, canon, afirmaţie, armonie, precizie, rigiditate, fermitate, fixare, încheiere, ci prin demolare, fragmentare, decanonizare, negaţie, dizarmonie, imprecizie, flexibilitate, relativitate, mobilitate, deschidere. Nu Forma, capodopera divină, clasicizată, în apoteoza marii vîrste, convenţională, osificată, ci Autenticitatea, care sparge toate normele cu tinereţea ei excesivă, în freamăt, neliniştitoare. O operă dinamitardă, ca a prietenilor săi, Witkiewicz sau Schulz, imaturii rebeli, nebunii de geniu.

Să fim şi-şi. Cel mai bine ar fi să încheiem aşa. Gravi şi jucăuşi deopotrivă, maturi şi imaturi în acelaşi timp, să recunoaştem că acel curs despre imaturitate ar merita să devină program de studiu. L-am putea propune din Timişoara în toată ţara, vorbind neobosit despre splendoarea şi nefericirea vîrstei de trecere, deşi toţi cei patru sîntem nişte profesori maturi. Poate uneori chiar obosiţi. Dar am descoperit, studiind imaturitatea şi predînd-o, gustul pierdut al libertăţii, dreptul la visare, latenţa care aşteaptă să irumpă, nesiguranţa spornică, teama de a rata, promisiunea. Speranţa, în toată fragila ei splendoare, cu oricîte riscuri am şti că ne pîndesc. ▲

Cornel UNGUREANU

Despre alintarea conceptelor

Am scris de foarte multe ori despre imaturitate după ce l-am descoperit, prin anii şaptezeci, pe Gombrowicz. Era fermecător, iar paginile lui iluminau, cum puţine, întîmplările din Europa de Est care va deveni Europa Centrală. Iar paginile despre Europa Centrală, ale lui Konrad, Havel, Kiš sau Kundera erau nişte pagini fericite: nici prin cap să le treacă – să ne treacă – bănuiala că Europa Centrală nu are doar un centru – Viena – sau un triunghi central – Viena/Praga/Budapesta – ci un centru dublu – Viena/Auschwitz. Un spaţiu care se autodistruge. Unul care se exprimă prin dublul sau infernal, agonic, autodestructiv.

Gombrowicz lansă fraza, superbă dacă evităm dictatul generalităţilor: „cei vechi visau să fie zei, cei de azi – să fie tineri". Sigur că dacă e să privim repede şi cu iubire literatura gombrowicziană, cam aşa stau lucrurile: cei de demult visau deitatea, ideea de perfecţiune (zeiasca!), cei de azi visează dinamica fericită a vîrstei. Ne uităm prin jur şi descoperim că marginile mitteleuropei scriu o literatură a lui „dincoace", în care ideea de imaturitate (imensa ofertă postmodernă) e rostită pe toate vocile: Kusniewicz şi Sorin Titel, Miodrag Bulatovici şi Nicolae Velea, Konrad György şi Mircea Cărtărescu sînt mari scriitori ai Imaturităţii – creatori extraordinari ai unui timp în care toate sau măcar ceva ar putea numi Utopia. Dar numai ei? Dar senzaţionalii regizori, ca să nu-i numim decît pe Forman *(Asul de pică)*, Polanski *(Cuţitul în apă)* Pintilie *(Reconstituirea)*? Dar Tarkovski?

Literatura imaturităţii e primul răspuns la propunerile Utopiei – e primul moment al retragerilor. Al autoapărării artistului. Al doilea ar fi acela schiţat de antiutopiile tradiţionale.

Fiindcă literatura imaturităţii a fost privită (şi) cu imensa suspiciune de o seamă de mari scriitori – cei care, precum Camil Petrescu, vedeau în vîrstele imaturităţii o cumplită capcană. Se ştie, spunea Camil, cît rău ne-a făcut exaltarea valorilor tinere. Sigur că se ştie, deşi parcă începem să uităm imnurile şi marşurile anilor douăzeci sau ale anilor treizeici. ▲

© S. Ivanoschi

Cecilia ŞTEFĂNESCU

Maturitatea – mod de folosire

Maturitate, teribil cuvînt! Timpul care se scurge între tinereţe şi bătrîneţe, fără să fii nici una, nici alta, fiind din amîndouă cîte puţin. Şi acum, cînd mă gîndesc la poza gravă, aproape secretoasă, pe care şi-o luau maturii în faţa noastră, a celor mici – pe vremea cînd visam şi eu, pervers, la maturitate şi la cotloanele edificiului ei atît de bine păzit –, mă trece un fior pe şira spinării. Că nu ştiam să preţuiesc zilele acelea atît de lungi ale copilăriei, în care îţi pierzi vremea cu toate mărunţişurile şi ai vrea să zapezi peste timp, să fii la fel de mare şi la fel de... liber, că am crezut în această poveste a înţelepciunii, cumpătării şi măsurii în toate nu-mi pare rău. Visul de mărire a făcut ca timpul să treacă mai plăcut. Între timp, maturitatea era refăcută, bucată cu bucată, din cărţile pe care le-am descoperit: mai întîi cărţile uşurele – cărţi de vacanţă, cărţi de „fete" –, apoi cele de aventuri, julesvernistice, care au netezit drumul direct spre „piesele grele", din literatura serioasă. Din fericire, am nimerit, în perioada mea de creştere, altoită pe un trunchi puternic de timpi morţi şi de plictiseală, şi peste cîteva cărţi ale imaturităţii. Mai trebuie să vorbesc acum despre *De veghe în lanul de secară*, sau despre *Cărţile cu Apolodor*, sau despre *Poveste fără sfîrşit*, despre *Robinson Crusoe* sau *Călătorie în adîncuri?* Cărţi care-ţi picură în ureche otrava dulce-amăruie a cîntecului de libertate, cărţi care te lasă să te bucuri naiv, care te-ntorc în copilărie, te pun faţă-n faţă cu chipul tău mic din oglindă: vesel, lipsit de griji, nepăsător, deseori crud. În fond, de ce nu? Abia de cînd am început să scriu – „serios", cu „miză" –, mi-am dat seama că nu-mi place maturitatea, mai mult, că mi-e frică de ea, că prefer să evit compania oamenilor maturi, că timpul mărunţişurilor, al după-amiezelor plictisitoare – ce exerciţiu mai bun de meditaţie decît cel din după-amiezele copilăriei profunde? – rămîne mereu, într-un colţ al minţii, sclipind ca un felinar de veghe.

Maturitatea îţi mai potoleşte din curiozităţi, îţi inculcă perfid sentimentul de frică, te face să-ţi măsori mai bine vorbele, să-ţi studiezi mai atent gesturile, te împopoţonează cu un costum destul de strîmt, în care îţi este ciuntită spontaneitatea. Maturitatea te învaţă cum să exişti sub lupă şi ce te aşteaptă atunci cînd ai ieşit din vizor. Aşa cum văd eu lucrurile, maturitatea e adevărata întruchipare a Cotoroanţei. E un fel de ochi omniscient, holbat asupra ta, care te urmăreşte şi-ţi vînează cele mai mărunte abateri sau infidelităţi.

Sînt mai multe forme de maturitate: unii înţeleg maturitatea prin căsătorie, copii şi toată recuzita de familie, alţii, să trăieşti cumpătat, să te „chivernisești" – brrr! cuvîntul ăsta aproape că-l uitasem cu desăvîrşire –, să fii, cu alte cuvinte, măsurat sau, încă mai bine spus, să nu depăşeşti măsura, alţii, să-ţi clădeşti meticulos, perseverent, neabătut cariera, chiar dacă mai apelezi cîteodată şi la mijloace mai puţin ortodoxe, să-ţi construieşti destinul şi, mai apoi, să te umfli-n pene că eşti stăpîn peste el, să te dedici exclusiv rutinei zilnice, fără să îndrăzneşti să recunoşti că te-ai plictisit – şi plictiseala asta n-are nimic a face cu cea a după-amiezelor de melasă din viaţa mică! – şi, în fine, ultimii, activiştii, care încearcă să concentreze toate acestea la un loc şi să te convingă de ideal.

Multă vreme am crezut că maturitatea se dă „la pachet" cu vîrsta, că „progresia" biologică aduce cu sine şi înţelepţirea, cuminţenia. „Să fii cuminte!" – nu sîntem pregătiţi încă de mici pentru maturitate? N-am avut nici pe departe o copilărie frumoasă. Dar am avut norocul cîtorva cărţi care mi-au picat în mînă la momentul potrivit, mi-au uşurat trecerea prin după-amiezele somnoroase şi m-au obişnuit cu singurătatea pe care o resimţeam, copil fiind, în lumea maturilor.

Iată-mă ajunsă şi aici! Am arătat numai faţa rea a maturităţii – deşi, după ce am scris atîta despre ea, îmi apare parcă mai prietenoasă acum! –, dar, dacă aş face un efort şi aş putea trece peste rezistenţa mea personală, probabil că aş putea scrie şi despre cele cîteva calităţi. Cum ar fi că, avînd tot ce-am pomenit mai sus (familie, carieră, glorie etc.), maturitatea nu te constrînge să devii matur. Le poţi trăi şi cu o anumită inocenţă, cu un pic de cruzime, lăsînd frîiele cumpătării, încălcînd din cînd în cînd măsura. Dar n-am să mai vorbesc despre calităţi. Fiindcă îmi sună în cap, ca un şlagăr, sfîrşitul tragic al poveştii de iubire dintre pinguinul Apolodor şi mica lui maimuţică: „Şi ei, ca doi copii cuminţi, / Ce vor să facă totul bine, / Au ascultat, cum se cuvine, / De sfatul scumpilor părinţi. // Şi a plecat Apolodor. // Şi a rămas pe-o rămurică, / Departe, suspinînd de dor / O foarte mică maimuţică..." Aşa că, dac-ar fi să scurtez vorba, cel mai bun test de maturitate ar fi să iei în mînă *Cărţile cu Apolodor* ale lui Gellu Naum, să citeşti şi, dacă nu te mai bucuri, dacă nu vei mai rîde, dacă vei lăsa cartea din mînă cu un zîmbet superior, la amintirea vremurilor mici, atunci ai trecut testul. Eu nu pot să vă spun, despre mine, decît că l-am picat, că a fost primul eşec care mi-a produs bucurie şi că modelul meu e pinguinul Apolodor – un Candide mult mai simpatic –, care a lăsat în urmă tot, pentru a pleca încăpăţînat în căutarea paradisului personal.

Sînt multe drumuri care duc la maturitate şi acum, că mă gîndesc mai bine, maturitatea, atît de des şi reverenţios evocată pe buzele tuturor „maturilor", ale chibzuiţilor, nu mai pare un cuvînt chiar atît de teribil.

▲

Adina POPESCU

Mici jurnalişti pe bandă rulantă

În perioada adolescenţei am participat la un program iniţiat de M.T.S., intitulat „Şcoala de sîmbătă", care cuprindea şi o „şcoală de jurnalistică" destinată liceenilor. Cursurile se ţineau, desigur, sîmbăta şi se concentrau pe cîteva module cum ar fi istoria presei, tehnoredactare, principiile şi genurile jurnalisticii, chiar şi pamflet de presă, într-un cuvînt cam tot ceea ce ar trebui să ştie un tînăr cu ambiţii de a scrie la gazete şi de a face parte, mai tîrziu, dintr-o redacţie „adevărată". Pe vremea aceea încă îmi doream cu ardoare să urmez facultatea de jurnalistică transformată peste noapte din atît de blamata „Ştefan Gheorghiu" într-o şcoală care pregătea viitori profesionişti ai presei etc., etc.

Lectorii care participau la „jocul" respectiv (căci, în fond era un „joc"!) proveneau de pe la diverse ziare cu renume, în special cotidiane şi toată treaba părea foarte serioasă, căci ne trimiteau pe străzile capitalei ca să găsim subiecte de reportaj, iar cel care scria cel mai bun material primea chiar şi un premiu, un „bonus" (eu am primit, de exemplu, o carte: *Banchetul* lui Platon).

Am mers sîmbătă de sîmbătă la cursuri şi aşa i-am cunoscut pe Parazitu', pe Balenuşa, pe Tătaru, pe Didi, pe Diana şi pe Loredana, pe Laura şi Lăurica (una mai mare şi una mai mică), aşa am băut una dintre primele mele beri la „Bombonica" care acum nu mai există, vis-à-vis de A.S.E. şi licheur la M.B.L., în Cişmigiu, aşa am plecat în tabără „de lucru" la mare şi am scos nişte reviste de sezon la imprimantă, am devenit peste noapte redactor-şef la publicaţia *Insolaţie*, apoi colectivul m-a demis pentru că preferam ora mea personală de plajă şi terasa de lîngă hotel în loc să alerg după interviuri cu vedete care se prăjeau pe undeva, pe la Neptun; în sfîrşit! a fost o experienţă interesantă în urma căreia pînă şi acum mai ţin minte că prima foaie tipărită s-a născut la Paris şi încă mai ştiu să organizez un material pe principiul „piramidei" sau chiar al „piramidei răsturnate".

Deşi şcoala aceea ar fi putut fi un bun punct de plecare pentru cei care şi-ar fi dorit la modul serios să facă presă, totuşi cred că, dintre liceenii participanţi la program, cei care într-adevăr au făcut-o se pot număra pe degetele de la o mînă. Parazitu' şi Tătaru sînt „tari" la computere, de Balenuşa nu mai ştiu nimic decît că a făcut armata şi atît, Misha are afacerile lui, Laura într-adevăr lucrează în televiziune, Mădălina în Belgia la tot felul de proiecte sociale, Lăurica se mărită, iar pe Loredana am întîlnit-o de curînd pe holurile fostei Case a Scînteii, încerca să se angajeze la o revistă şi era foarte speriată: „Vai era frumos atunci, da' acum nu ştiu dacă aş mai putea... cine ştie? mi-ar plăcea să mai scriu, cred că asta mă defineşte pe mine, totuşi... poate că mă pricep mai bine la altceva..."

Şcoala de jurnalistică pentru liceeni mi-a distrus definitiv visul meu adolescentin de a urma facultatea de profil şi nu din cauza faptului că acele cursuri ar fi fost proaste. La scurt timp după „absolvirea" ei am nimerit întîmplător într-o redacţie „adevărată", unde am aflat faptul că dintre redactori unul e medic, altul istoric, altul inginer şi altul... şi „nu-i nimic! contează oare ce pregătire are fiecare? Noi de opt ani scoatem o revistă! asta-i important!", mi-a spus cineva. Desigur, am înţeles! Înainte de '89 nu aveai de unde să înveţi cum se face presă, „înveţi din mers, totul e să se publice şi să se citească!", mi-a mai zis altcineva. Oamenii citeau înainte de... din lipsă de altceva (cărţi presupun), au mai citit cîţiva ani pînă şi *Infractoarea mov* pentru a-şi satisface senzaţia de noutate pe care o reprezenta pentru ei presa, iar acum... Totuşi, avem şcoli de jurnalistică (de stat şi particulare) care „produc" ziarişti.

Un concurs de redactori-reporteri la un mare cotidian naţional. Aproximativ treizeci de tineri se înghesuie şi fumează nervos într-un hol larg înainte de marele examen. „Mie nu mi-e frică! Mi-am ales special meseria asta pentru că înainte eram o fată cam timidă şi nu prea puteam să comunic cu cei din jur. Acum pot să iau un interviu fără să mă mai înroşesc!", spune Cristina. „Eu dintotdeauna am fost tupeistă, d-asta m-a trimis şi mama la jurnalistică... mi-a zis că jurnalistica e de mine! Ştiu să mă bag în viaţa oamenilor!", spune Mihaela. „Io unu' n-am nici un chef să lucrez toată viaţa în presă... stau cîţiva ani, îmi fac cîteva relaţii şi dup-aia îmi văd de ale mele... cu presa în ziua de azi se moare de foame!", spune şi Mihai. „Io vreau să-mi fac mulţi prieteni şi să cunosc multă lume... sinceră să fiu mă cam plictisesc!", spune şi Georgiana. Atmosfera mi s-a părut asemănătoare cu cea din şcoala de jurnalistică pentru liceeni de odinioară. După un sfert de oră de aşteptare, tinerii candidaţi intră la examen, apare şi boss-ul ziarului respectiv care ridică din sprînceană: „Uite noua generaţie! E plină de entuziasm!", zîmbeşte şi pleacă, li se spune să scrie despre ceva, „orice", cîteva fete mai îndrăzneţe vor să înţeleagă ce presupune acel „orice", adică o ştire, un reportaj, o compunere... se apucă de scris; „noua generaţie" lucrează.

Redacţia unei reviste de viaţă mondenă. La început, nu era decît o secretară care căsca şi făcea cafele pentru ea însăşi şi un redactor-şef (femeie) care colecta baza de date, diverse ştiri şi anunţuri luate de pe Internet. În două săptămîni au răsărit ca din pămînt vreo şase fete cu studii de specialitate care au acaparat cele cîteva telefoane din dotare: „Doamna Minodora? La maxim? Da, îmi cer scuze că vă deranjez... sînt de la revista X... aş vrea să-mi acordaţi un interviu despre viaţa dvs. sexuală... nu se poate?... da' ştiam că sînteţi o persoană lipsită de prejudecăţi!... bine, atunci despre viaţa dvs. în general!", iar de undeva, din spatele unui birou, se aude vocea unei alte domnişoare redactor-reporter: „Las-o, bă, pe asta, că-i fumată! A apărut şi la *Babilonia* de curînd cu iubitu'... Sun-o mai bine pe Sanda Ladoşi că-şi scoate o carte! Şi vrea iar să-şi schimbe lucru'". Altă voce: „Mai ia şi tu un scriitor că aşa ne-a zis şefu', să mai facem şi cîte un reportaj pe tema dacă se poate trăi din scris...". După zece minute în redacţie apar nişte reprezentate ale unei companii producătoare de băuturi energizante (au trasee însemnate pe o hartă: sedii de ziare şi reviste, firme ai căror angajaţi au program prelungit etc.) care împart cîte o „doză" la toată lumea prezentă; e veselie mare! Unele fete iau cîte două cutii şi pentru iubiţii lor care muncesc în domenii chiar mai epuizante decît presa.

Altă redacţie, de data aceasta o publicaţie serioasă, iar redactorii angajaţi aleatoriu după realizările lor pe pînă atunci şi după recomandări. Cei cîţiva cu „jurnalistica" terminată sau studenţi par cei mai conştiincioşi, îşi iau „job"-ul în serios, stau peste program, butonează computere, nu contează dacă scriu scrisori pe căsuţa lor de mail sau pălăvrăgesc pe chat. Important e că sînt acolo, iar redactorul-şef îi vede şi îi apreciază. Important e că sînt la datorie, de dimineaţa pînă seara, ca orice redactor adevărat. Dar... „Cum poţi scrie aşa? Scrii cu picioarele!". Fata respectivă, absolventă de jurnalistică de aproape doi ani, se înroşeşte, bîiguie ceva de genul „cum ai vrea să scriu?" (şi la noi e moda să-i spui şefului pe nume, iar el să te înjure la „per tu"). „Foloseşti cuvinte prea complicate într-un text simplu... ce-i cu exprimarea asta: cutare şi-a maximizat eforturile pentru...? sau «exclamaţiile laudative ale intervievatului punctează beneficiile aduse de legea cutare»..." Fata se uită la text şi nu mai ştie ce să spună, se apără fără prea multă convingere: „aşa ne-au învăţat pe noi la şcoală profesorii să folosim un limbaj cît mai elevat!". Şeful se enervează şi-i sugerează că ea într-o redacţie ar trebui să înceapă de la „munca de jos", cum ar fi culegerea textelor; fata se supără şi zice că în cazul acesta va pleca, „îşi va da demisia", poate se va apuca de o altă meserie.

„Un jurnalist profesionist în România trebuie să ştie cum să dea nişte «burţi» tari!", afirmă A. după doisprezece ani de presă. „Nimeni nu stă să verifice, totul e să ai imaginaţie. La un interviu, de exemplu, poţi face o compilaţie din interviurile apărute în presă pînă la data respectivă, vorbeşti cu persoana, de obicei e de acord dacă te cunoaşte, oricum vrea să scape de tine cît mai repede... scrii şi vinzi! ăsta e dictonul!". A. rareori îşi redactează textele singur; de obicei le dictează prietenilor, la un pahar, ei notează pe petice de hîrtie sau pe şerveţele, iar a doua zi A. se prezintă la una dintre redacţiile sale, căci are mai multe şi roagă pe cîte o fată drăguţă care tot se învîrte pe acolo degeaba să „le scrie la computer". „Poţi lăsa moştenire o «burtă» din tată-n fiu! Dacă ţi-a ieşit bine, o înfloreşti la nesfîrşit şi o pasezi pe unde apuci cît timp e de actualitate!". Rareori i s-a întîmplat lui A. ca cineva să se prindă şi să-l dea afară, dar n-a fost dezamăgit, căci ştia unde să găsească o redacţie „proaspătă" şi s-o ia de la capăt.

Deşi cele cîteva cazuri de mai sus pot exprima o lipsă de profesionalism (existentă) şi în alte domenii, totuşi ele conţin o doză de naivitate emoţionantă... şi de nepăsare faţă de meseria aleasă (şi asta poate să te enerveze!), dar... mi-amintesc că în tabăra „de lucru" de la mare unde micii jurnalişti aveau obligaţia de a scoate nişte fiţuici la imprimantă s-au organizat, printre alte evenimente paralele şi concursuri de castele de nisip. Totul e bine atunci cînd ceva se construieşte!

▲

Marius CHIVU

4 reguli despre sfîrşitul jocului

„Ce bufonerie şi ce impostură, în fond, în meseria de critic literar: expert în obiecte iubite!“

Julien Gracq

Cînd eşti suficient de matur pentru a începe să scrii cronică literară? Habar n-am. Ştiu că eu am început să scriu recenzii destul de tînăr. Am mers, cum s-ar zice, pe mîna celui care m-a încurajat sperînd, spre binele amîndurora, că nu se înşală.

De aceea, cred că imaturitatea intră în derivă, în acest caz, abia odată cu prima cronică pe care o dai spre publicare cu inima strînsă. De *îndoială*. Nu-i vorbă, şi prima recenzie o scrii cu teamă, dar atunci ai o altfel de reţinere, eşti preocupat de datele aşa-zis tehnice: am folosit eronat o dată, am ratat un acord, am greşit vreun titlu, am încurcat naratorul cu naratarul etc.!? Un tînăr cronicar face un mare pas înainte odată ce începe să-şi cultive îndoiala: din momentul în care nu se mai încrede doar în curajul pînă la indecenţă, în vanitatea freneziei vîrstei, în personalitatea şi suficienţa stilului, în seninătatea sau, după caz, în scepticismul cu orice preţ sau, dimpotrivă, exclusiv în decenţa aproximativului „călduţ“.

Îndoială, dar ce fel!? S-o ştim şi noi! Păi, îndoiala că n-ai comunicat, că n-ai convins sau, dimpotrivă, că ai fost persuasiv fără a fi just. Nedreptăţind, cu alte cuvinte! Îndoiala e un infinit joc al nuanţelor. Ca şi critica, de altfel. Te poţi juca, eschiva, poţi jongla, dar nu trebuie să-ţi fie indiferent de eşti relevant sau nu. Te poţi consola oricînd la gîndul că oricum opera e deschisă, că nu există interpretare unică şi alte chestiuni de teorie literară, dar ai tu liniştea că ai citit bine, că ai revelat măcar o faţetă a cărţii? Îndoiala „soft“ şi nu frica, sau mai ştiu eu ce alt sentiment dur care paralizează orice act critic şi viciază verdictul. Îndoiala matură înseamnă reţinere şi provocare în egală măsură, stimulează, e creativă şi te pune într-un permanent dialog cu tine însuţi. *Nu te-ncrede în cronica ce nu ţi-a strecurat îndoiala în suflet!*

Urmează o anumită doză de *responsabilitate*. Altfel nu se poate. Dar cum şi în ce fel, greu de spus şi aici! Nu-ţi rămîne decît să cîntăreşti onestitatea faţă de tine însuţi. Să scrii cum poţi tu mai bine şi mai onest despre o carte scrisă la rîndu-i după priceperea autorului. Responsabilitate în măsura în care îţi asumi dreptul la eroare. Un critic din provincie a scris odată o jumătate de revistă în care „rădea“ trei sferturi din cărţile publicate acolo, evident cărţi cu pretenţii total nejustificate. A doua oară a făcut-o în direct la televiziunea locală rupînd efectiv în două un volum de poezie prost. Autorul, însă, a făcu un preinfarct, sau aşa ceva. Mi-am adus atunci aminte de Tudor Vianu şi, dintr-o dată, mi-a fost şi mai drag. În fond, cîtă vină are scriitorul care nu poate?! Deseori simt cum critica literară implică cumva şi o problemă de morală. Oricît s-ar zice că se scrie numai despre cărţi, oamenii sînt cei implicaţi şi cei care suferă. Încerc să-mi impun gîndul că, în cele mai multe cazuri, primul care îşi ştie limitele este autorul însuşi. Şi-atunci te consolezi cu gîndul că nu faci decît să-i confirmi bănuiala. Alteori simţi că mai bine nu scrii. N-are nici un rost, oricum nimeni nu va ajunge să scrie cum vrei tu. Şi iată o armată de autori, care aşteaptă săptămînal la chioşcul cu reviste o cît de mică recenzioară, transformîndu-te într-un... Godot! O prezenţă iminentă care se tot amînă. Însă imatur, naiv e să crezi cu adevărat în vreun nobil scop salubritar al cronicii. Tentaţia e mare mai ales cînd autorul se crede pe puţin Cervantes. Atunci intră în joc şi orgoliul criticului.

Kafka are la un moment dat o metaforă foarte expresivă în care criticul e asemănat unui vampir care se hrăneşte cu sîngele (a se citi gloria) autorilor. Care critic preferă scriitorul „anemic“? Tăcerea face deseori cît o radere, dar nu te poţi abţine la infinit şi în toate cazurile. E implicată şi aici o anume responsabilitate în cinism. Cum să te comporţi cu zecile de cărţi (proaste) care te asaltează (covîrşitor) lunar la redacţie,

© L. Muntean

semnate cu dedicaţii (stînjenitor de) măgulitoare (pe majoritatea autorilor nu-i vei cunoaşte niciodată), sau chiar însoţite de scrisori (cam) patetice, care-ţi stîrnesc (chiar şi) mila, (destul de) impertinente, (prea) colocviale sau, pur şi simplu, prost scrise? *Nu scrie cronică dacă simţi că nu merită!*

Ar mai fi *cultivarea admiraţiei*. „Je juge un homme à sa capacité d'admirer“, spune scurt Roger-Gilbert Lecomte. Nici măcar nu ştiu cine e acest francez, am găsit cuvintele lui undeva. Ioana Pârvulescu a găsit o frază asemănătoare şi la Michel Tournier. Maturitate e şi atunci cînd te afli într-o permanentă dispoziţie de a învăţa, şi nu doar de la Cineva, dar de la oricine. Starea aceasta de ucenic permanent te învaţă că admiraţia e, de fapt, un nevăzut schimb de energie. Nicolae Manolescu spunea despre critic că e un democrat: scoate din premise asemănătoare concluzii diferite. Nu-mi pot închipui un democrat fără exerciţii de admiraţie. Or, admiraţie înseamnă să înţelegi şi ceea ce nu iubeşti, dar să iubeşti şi ceea ce nu înţelegi. În fond, admiraţia nu exclude impersonalitatea sau independenţa de opinie, care sînt obligatorii. Şi nici nu „atacă“ personalitatea proprie, ba e chiar un semn de nobleţe. Chit că nu pare să se mai poarte! *Să n-ai trufia de a crede că ştii de-ajuns!*

Apoi, *conştiinţa prejudecăţilor*, care pot fi şi ele legitime ori greşite, nu contează. Asumîndu-ţi prejudecăţile le poţi manipula în favoarea ta, angajîndu-le în acelaşi dialog interior. De multe ori, prejudecăţile tale coincid cu cele ale cititorilor tăi. De aceea o cronică trebuie să te convingă în primul rînd pe tine. Multe ţi se lămuresc la urmă citindu-ţi propriul articol. Sau dimpotrivă, şi-atunci eşti nevoit să reiei demonstraţia. Tot recitind o carte proastă pentru a-i arăta cît mai persuasiv defectele, se-ntîmplă să înceapă să-ţi placă. Ca Eugen Ionescu scriind despre Arghezi. O răscruce a indeciziei te-aşteaptă mereu la o anumită pagină a cărţii. Deh, riscurile meseriei! *Nu ignora faptul că trăieşti într-o lume a ideilor primite de-a gata!*

Aşa cum văd eu acest posibil şi parţial cod al cronicarului matur, el poate fi lesne perceput drept bunsimţ. Tant mieux! Inutil să mai spun că acestea sînt şi cele mai dificile lucruri de respectat atunci cînd scrii despre cărţile altora. Eu n-am făcut decît să mi le enumăr încă o dată aici.

▲

Matei FLORIAN

Trilu-lilu-crocodilu *vs.* Pink Floyd *via* Sex Pistols

Ar trebui în acest început de frază să-mi iau un aer profesoral şi doct şi să vă explic mecanismele de funcţionare în ceea ce priveşte muzica superstarurilor de la Asia, Valahia şi alţi de-alde d-ăştia. Nu cred însă să fie mare nevoie de aşa ceva pentru că în fond este de ajuns să scriu lalala, lalala ca să consider problema definitiv încheiată. În plus, acest dulce lalala (care se vinde şi pe care ei îl cred muzică pop) este pe cît de adorabil, pe atît de inefabil aşa încît: orice încercare de a-l demonta pentru ca apoi, cu un strigăt de triumf, să arăţi lumii întregi marea ta descoperire că acolo nu există nimic este la fel de lipsită de haz, pe cît de facilă. Imaturitatea lor e drăgălaşă, şi e drăgălaşă tocmai pentru că ei habar n-au de ea (în funcţie de persoană, cuvîntul *drăgălaşă* se poate înlocui cu *prostească, enervantă, oribilă, plicticoasă)*. Şi aşa.

În felul ăsta, consider jumătate din problemă rezolvată. Da, i-am trimis la colţ pe toţi ăia care nu ştiu de fapt să facă muzică, le-am atîrnat un epitet de loază şi le-am mai dat şi un 4 cu care i-am lăsat repetenţi (personal, cu o sticlă de ceva, sînt dispus să-i trec clasa – oameni sîntem –, numai că tare mi-e că pe ei îi doare-n cot de şcoală şi cum se face iunie se pun iarăşi pe mare şi soare, fericire şi iubire, fetiţe şi fustiţe pînă ajungem să fredonăm cu toţii). În fond şi la urma urmei, toţi sînt copii cuminţi şi de familie bună.

Ce ne facem însă cu pramatiile punkiste care în momentul apariţiei lor (1977) i-au făcut pe toţi părinţii, profesorii şi criticii din lume să se ia cu mîinile de cap şi să ceară-n cor nota 3 la purtare? Cum au ajuns ei, totuşi, să treacă clasa, başca să influenţeze toată muzica britanică sau americană care le-a urmat? De ce nu s-au demodat şi ei ca *heavy-metal*-ul? Şi, mai ales, cum se face că în momentul ăsta o groază de publicaţii serioase vorbesc despre Sex Pistols cu un respect aproape egal cu cel acordat lui Eminescu în manualele noastre? Cum naiba poate deveni muzica lor anarhică o instituţie respectabilă?

În primul rînd, se întîmplă de multe ori în viaţă ca tocmai repetenţii mucoşi care nu vor să înveţe, care umplu tabla de măscări şi pun piuneze pe scaunul profesorului, cei care habar n-au să ţină un solo de chitară gen Led Zeppelin sau modulaţii à la Deep Purple să se dovedească ulterior mai importanţi decît nişte tocilari ca Yes sau Soft Machine. În al doilea rînd, muzica lor era de o sinceritate absolută şi devastatoare, iar, în plus, avea o explozie de energie care dipăruse cam de multişor de prin rock-ul acelor ani (sofisticat, complicat, doct). 3. Au spulberat şi ultima rămăşiţă de maturitate cu o furie de care numai nişte adolescenţi teribili sînt în stare. Iar 4: toţi acei adolescenţi furioşi care dărîmau orice proclamînd anarhia s-au făcut între timp mari (40-50 de ani), stau în fotolii şi se gîndesc cît de *cool* erau vremurile de altădată cînd o luau la băşcălie pe regină şi se luau la bătaie la concerte. Răspuns final: Sex Pistols au avut tot: furie, teribilism, carismă, exaltare. O definiţie a adolescenţei în muzică. Şi cred că e de ajuns ca să trec mai departe.

Nu găsesc bucurie mai mare în muzică decît să ascult din cînd în cînd seara „The Piper at the Gates of Dawn“ a lui Pink Floyd. Este primul lor album, din 1967, şi singurul oficial pe care cîntă Syd Barrett. De fapt, nici nu e prea mult Pink Floyd cît Barrett şi asta se vede clar pe albumele următoare cînd, plecat la o vacanţă de curăţire prin sanatorii, Barrett a fost înlocuit de Gilmour, Waters a preluat şefia şi s-a ajuns la Pink Floyd-ul pe care cred că îl ştim cu toţii. E adevărat că era curentul vremii (şi Beatles ajunseseră la aceleaşi experimente) să cauţi tot felul de sunete bizare – trompete, talăngi, farfurii – pe care să le legi într-un fel sau altul astfel încît să sune ca un cor de oameni căzuţi în mintea copiilor. Nu ştiu cum, însă în toate experimentele acelea se simţea cumva căutarea, şi că Beatles, bunăoară, erau cît se poate de conştienţi de faptul că sînt cine sînt, au făcut muzica pe care au făcut-o, iar acum, *voila*, au devenit ciudaţi şi exploratori.

Am convingerea, însă, că Barrett era căzut în cap de-adevăratelea. Explicaţia poate să vină şi de la LSD-ul care i-a adus internarea, însă, dacă toată acea feerie de basm cu unicorni, sperietori de ciori şi călătorii interstelare, cu copii care visează biciclete şi doctori vine de aici, atunci mai bine fug şi rămîn în beciul blocului pentru tot restul vieţii.

Bucuria este prea mare şi în stare pură. Găseşti în ea visele oricărui copil care închide ochii fără să doarmă. Îţi vine să sari într-un picior, să cauţi bălţi de ploaie şi să sari şi cu celălalt, să dai din mîini şi să faci stropi. Pe de altă parte, în toată povestea asta există un rafinament indiscutabil al imaturităţii. Rock-ul rămîne acelaşi, dar colorat cu poveşti şi cu sunetele de-acolo se transformă, nu într-un refuz al maturităţii, nu într-un alt experiment psihedelic, ci doar în portiţa prin care poţi intra altundeva, începuturile dimineţii. Ne putem lua de mînă şi merge acolo. Mai devreme sau mai tîrziu, cu sau fără albumul ăsta, tot aici vom ajunge.

▲

Valeriu NEGRU

Candoarea – un rău de înălţime

De multă vreme, doresc să citesc o carte, nescrisă încă. Titlul ei este „Istoria României în gafe“. Nu cred că e nevoie să-i precizez conţinutul. Cartea ar trebui să fie opera unui istoric, dar mi-e teamă că nici unul dintre istoricii noştri nu se va lansa într-o atare întreprindere, descurajat la gîndul că ar putea fi luat drept umorist. Mă ademeneşte ideea s-o scriu eu, care nu am reticenţe cînd e vorba să mă fac de rîs (ori să-i fac pe alţii), dar, din păcate, nu deţin o informaţie completă, nu am pregătire de istoric şi nici suflul potrivit. Rămîn, deci, acelaşi bătrîn gazetar, care se va mărgini la articolul de faţă, cu intenţia de a readuce în memoria cititorului infantilisme trist-amuzante, dar şi nechibzuinţe cu consecinţe grave, săvîrşite de conducătorii noştri, de ieri şi de azi, aleşi sau mai puţin aleşi.

În regimurile totalitare, toanele necontenite ale dictatorilor reuşesc, pînă la urmă, să toceasca sensibilităţile critice şi indignările supuşilor, împingîndu-i într-o lehamite neagră, într-o acceptare resemnată şi împietrită a tuturor extravaganţelor venite de sus. Nimeni nu se mai miră de nimic. La noi, însă, unele dintre năstruşniciile lui Ceauşescu mai aveau darul să ne zgîlţîie, deşi credeam că sîntem de neclintit, pironiţi într-o blazare betonată şi fără fisură. În august 1965, la cîteva luni după preluarea puterii, Ceauşescu a iniţiat un concurs pentru un nou imn al ţării. Apelul nu a stîrnit fervoarea poeţilor şi a compozitorilor. Răspunsul a fost firav aşa că, după doisprezece ani de aşteptare, conducătorul a decis să rezolve personal problema. La 29 octombrie 1977, Marea Adunare Naţională emite legea cu numărul 33, prin care hotărăşte că imnul României va fi „Trei culori“. Era, de fapt, „Cîntecul tricolorului“ al lui Ciprian Porumbescu, apărut în 1880 la Viena, în „Colecţiune de cîntece sociale pentru studenţi“. Surpriza care ne-a electrocutat pe toţi a fost noul text adaptat, al cărui autor era însuşi Ceauşescu. Acum, cîntecul începea astfel: *„Trei culori cunosc pe lume / Amintiri de-un brav popor / E viteaz cu vechi renume / În luptă triumfător“*. Mai departe suna aşa: *„Azi, partidul ne uneşte / Şi pe plaiul românesc / Socialismul se clădeşte / Prin elan muncitoresc“*. Urmau alte cîteva strofe, de aceeaşi intensă radiaţie poetică. Dar combustia lirică nu a fost totală. După mai puţin de o lună, la 18 noiembrie, apare decretul Consiliului de Stat, prin care autorul îşi revede şi îşi rotunjeşte opera. O corectează astfel: „E viteaz“ devine „Ce-i viteaz“ şi o completează cu alte două strofe, la fel de inspirate, pe care nu le mai reproduc. Fac parte dintre cei care îi recunosc lui Ceauşescu inteligenţa nativă şi anumite merite reale de om politic, dar nu îi pot ocoli momentele de imaturitate care, din nenorocire, nu au rămas doar în spaţiul versurilor ratate. În materie de economie, ignoranţa, naivităţile lui enorme, inflexibile, imposibil de combătut, au costat foarte scump. Deciziile de construire a megafabricilor lipsite de materii prime şi de pieţe de desfacere, ideea încăpăţînată şi crud infantilă de „sistematizare“ (dărîmare) a satelor, hotărîrea de achitare integrală a datoriei externe au fost sursele anilor de înfometare trăiţi de noi toţi.

Deficitul de maturitate nu este monopolul dictatorilor. De la revoluţie pînă acum s-au succedat cîteva „regimuri“, care s-au întrecut în boacăne şi năsărîmbe. Vorbind despre maturitate, ne gîndim la judecată echilibrată, seriozitate, adîncime, experienţă limpezită şi asumată. Azvîrliţi în realitatea străină a democraţiei, politicienii postdecembrişti au intrat într-o horă pe care nu ştiau să o joace. Aveau, desigur, calităţi, dar le lipsea suportul experienţei adecvate. Nu cunoşteau paşii şi călcau mereu pe alături. „Emanaţii revoluţiei“ (componenţii puterii instalate fără alegeri), ca şi oamenii primului regim ales Iliescu, mulţi dintre ei vechi activişti, simulau chinuit şi stîngaci un comportament democratic, care îi strîngea teribil la încheieturi şi pe care îl lepădau ori de cîte ori credeau că e nevoie. Anii aceia au lăsat amintirea procesului Ceauşescu (jalnic şi compromiţător), amintirea ruşinoasă a înfruntărilor de la Tîrgu-Mureş, amintirea alungării jignitoare a Regelui Mihai. O guvernare matur-democratică le-ar fi putut evita. Mineriadele au făcut, însă, dovada catastrofalei incapacităţi de acomodare la democraţie a primului regim Iliescu. Consecinţele pe plan internaţional au fost sumbre, victoria în alegeri a fost o pierdere.

În următorii patru ani, regimul Constantinescu a evoluat sub steaua totalei inocenţe. Politicienii coaliţiei veniseră, mai toţi, din domenii extra politice, iar zestrea lor era un car de bune intenţii şi de rele orgolii. De la ei ne-au rămas declaraţii copilăreşti, intrate în repertoriul comic popular, despre „sacrificiul conducătorilor“, despre „Cei 15.000 de specialişti“ sau „participarea masivă la reconstrucţia Iugoslaviei“. Din punctul meu de vedere, în guvernarea învălmăşită şi incoerentă a coaliţiei, semnul suprem al imaturităţii va rămîne *creşterea economică* ZERO. Regimul Constantinescu a ieşit din scenă, lăsînd în urmă o sărăcie extinsă şi o neîncredere în democraţie greu de lecuit.

Ne aflăm, acum, în ultimul regim Iliescu, sub guvernarea Năstase. Oamenii conducerii au trecut, deja, prin şcoala puterii, au făcut şi cursuri post-gimnaziale de opoziţie. Totul merge bine, guvernanţii stau la cîrmă, experimentaţi şi vigilenţi. Sondajele nu semnalează nici o primejdie la orizont. Dar iată că vine Michael şi arată că privatizările se fac la tocmeală, că licitaţiile sînt măsluite, că medicamentele costă mai mult ca la ei, că justiţia se face după grosimea plicului. În concluzie, nimic nu mişcă fără şpagă şi „e păcat“ sau „e ruşine“ (depinde de traducere). Dacă lucrurile stau aşa, dacă pînă acum guvernanţii n-au ştiut nimic, dacă a fost nevoie ca Michael Guest să le deschidă ochii, atunci candoarea lor este îngrijorătoare. Iar cînd domnul Năstase cere să-i fie arătat „ăla corupt“ din guvern, cred că trebuie să ne alarmăm de-a binelea. ▲

Radu Pavel GHEO

Imaturitatea? *C'est moi!*

Imaturitatea îşi are dichisurile ei. Sensul primar, denotativ, este „absenţa maturităţii“, dar despre aşa ceva nici nu are sens să discutăm decît dacă poate cineva să explice sensul primar al termenului „maturitate“.

Mai interesantă (şi cu largă aplicare la România contemporană) mi se pare acea imaturitate care seamănă uneori pînă la confuzie cu prostia crasă şi evită diplomatic, printr-un efort de imagine, identificarea cu aceasta din urmă. Acest gen de imaturitate hrăneşte jurnalele de ştiri, bîrfele mass-media, gurile satelor şi discuţiile din tramvaie, trenuri, pieţe. Într-un fel, e o etichetă bună pentru România contemporană, fiindcă, aşa cum am zis, termeni ca „prostie“, „incompetenţă“, „rea voinţă“ ş.a.m.d. sînt prea concreţi, uneori calomnioşi, iar alteori prea mulţi pentru a caracteriza simplu, direct şi inocent o realitate. „Imaturitate“ nu are nimic rău, nu? Ne aminteşte de inocenţă, ne trimite cu gîndul la copilărie... Deşi copiii nu au nimic de-a face cu imaturitatea.

Imatură este, de exemplu, convingerea diletant-birocratică a Ministerului Sănătăţii că va rezolva criza din domeniu prescriind, printre altele, „aplicarea unui sistem de depunctare pentru medicii care prescriu nejustificat medicamente“. Deşi la prima vedere s-ar părea că avem de-a face cu un zăcămînt de prostie, termenul de „imaturitate“ mi se pare mai exact, fiindcă atitudinea amintită denotă o indiferenţă faţă de bolnavi inabil deghizată în opusul ei, pornind de la convingerea „factorilor de decizie“ că simplul cetăţean habar n-are de realitate. Am avut ocazia să vorbesc cu un medic căruia încă de acum doi ani, mult înainte de depunctarea sugerată azi, i-au fost retrase într-o lună nu puncte, ci trei milioane de lei din salariu pentru că semnase nişte reţete compensate cu prea multe medicamente; ordinul era – şi mai este încă – să nu existe pe nici o reţetă compensată mai mult de trei medicamente. Aşadar, un birocrat oarecare a decis că nici un bolnav nu are nevoie de mai mult de trei medicamente. Dacă are, treaba lui, iar dacă medicul vrea să-l vindece de-adevăratelea, o face pe banii săi, nu ai statului. Dar nici aici, aşa cum spuneam, nu e vorba de prostie sau de incompetenţă (altfel ea existînd din belşug în domeniu), ci de o metodă de a face economii, metodă care, pe termen lung şi asociată altor măsuri de acelaşi gen, urma să pună (sau a pus deja) pe butuci sistemul sanitar.

Dovadă de imaturitate este şi taxa obligatorie radio-TV, introdusă de guvern anul acesta. Cu cîţiva ani în urmă, un articol din *Dilema* enumera patru surse de alimentare financiară ale radioului şi televiziunii publice de la cetăţeni (cu alte cuvinte, patru taxe). Dintre toate, cea devenită azi obligatorie este şi cea mai pentru buzunarul cetăţeanului. Cînd pomenesc de ea, mă gîndesc iarăşi mai întîi la imaturitate (şi nu la prostie lacomă), deşi suma îi va deranja în primul rînd pe cetăţenii cu venituri mici, pe pensionari, pe oamenii de la sate şi în general pe votanţii de bază ai partidului de guvernămînt, care îşi bate astfel cîteva noi cuie în talpă. Nu pomenesc însă (sau încă) de prostie, de vreme ce pînă la alegeri mai e un an şi mai bine, iar pagubele viitoare sînt umbrite pe moment de nişte cîştiguri sigure şi consistente.

Imatură mi se pare şi atitudinea unui minister ce ar trebui să fie caracterizat prin maximă seriozitate – cel ce se ocupă de finanţe. Aici mă gîndesc la haosul care se va naşte anul acesta cu declaraţiile de venit ale populaţiei, graţie unei organizări „cum n-a fost alta“, cum se zice în basme. Să vedeţi: data limită de depunere a declaraţiilor de venit este 15 mai. Conform unui cotidian de informaţii din Timişoara, la data de 25 aprilie în judeţul Timiş „au fost trimise pînă acum doar 5.000 de plicuri, alte 5.000 fiind returnate de către Poştă din diverse motive“. Aşadar, într-un întreg judeţ au sosit doar 10.000 de declaraţii pentru cetăţeni, din care 5.000 au fost returnate. Iar restul cetăţenilor aşteaptă liniştiţi amenzile de după 15 mai, fiindcă Direcţia Financiară nu are dreptul să dea ea însăşi formulare şi nici să accepte de la cetăţeni alt tip de formular decît cel imprimat şi expediat de la Bucureşti (!). Aici iarăşi vorbesc despre imaturitate şi nu despre incompetenţă, indiferenţă sau prostie (cum ar trebui să o fac), fiindcă de fapt victimele nu vor fi jucăuşii funcţionari de la Bucureşti, ci simplii cetăţeni din ţară. Dintre care unii – am văzut cu ochii mei – au primit prin poştă formularele, dar... surpriză!, au aflat de la Direcţia Financiară că „...nu-s bune, trebuie să vă vină altele, tot de la Bucureşti“. Şi, vorba cetăţeanului revoltat, cine garantează că de data asta vor veni cele bune?

Imatură e şi atitudinea cetăţenilor care îl regretă pe Ceauşescu, după ce l-au înjurat şi au spus bancuri cu el ani sau chiar zeci de ani în şir. Desigur, aceiaşi oameni, dacă l-ar fi avut în mînă în decembrie 1989, l-ar fi sfîşiat şi i-ar fi pus bucăţile de carne în formol. Sau a celor care erau gata să aleagă la conducerea ţării nu un simplu ţuţăr al fostului dictator, ci pe însuşi ţuţărul ţuţărului lui Ceauşescu, şi asta doar pentru a nu vota cu marile dezamăgiri ale anilor trecuţi. Sau a aleşilor neamului care fac biluţe din materia nazală şi se înfig în camerele de luat vederi ale vreunei televiziuni locale, anunţînd că ei se numesc aşa şi pe dincolo, fără a uita să specifice că „...e un nume de care veţi mai auzi“, deşi eu le-am uitat chiar în clipa în care au fost rostite.

De fapt, imatur e şi textul de faţă, scris cu speranţa că va atrage atenţia asupra unor lucruri pe care toată lumea le ştie foarte bine, căci în realitate fiecare speră – cu la fel de multă imaturitate – că el, personal, se va descurca şi singur, fără să se lege la cap dacă nu-l doare. Imaturitatea e porecla noastră, pe care ne-o ascundem, deşi o ştim cu toţii. Restul nu e decît prostie, impostură, incompetenţă, indiferenţă, rea voinţă... ▲

aduse cu poşta

Strada

Săptămîna trecută facultatea noastră a avut ca invitat un profesor din Germania. Întrebat de studenţi care ar fi cea mai evidentă impresie pe care i-au făcut-o oraşele prin care a trecut, acesta a răspuns, într-o română stîlcită, că fetele din România sînt foarte frumoase şi se îmbracă cu bun-gust.

Decontextualizez afirmaţia, atribuindu-i prin extrapolare valoare de caracteristică principală a româncelor, percepută prin ochelari de occidental şi o supun unei analize, din punctul de vedere al corectitudinii celor două trăsături ale româncelor. Da, româncele sînt foarte frumoase! Nimeni nu poate contesta acest lucru, de aceea nu insistăm asupra lui. Se îmbracă româncele cu bun-gust? Eu, ca orice locuitor al unui oraş mare, în cazul de faţă Cluj-Napoca, mă anonimizez mai mult sau mai puţin voluntar în puzderia de oameni „diversificaţi“ ce populează străzile zi de zi.

Constat, cu surprindere şi nedisimulată contrariere, senzaţie ce se regenerează constant la fiecare ieşire, cît sînt tinerii de tributari modei, cît de îndatoraţi se simt ca în „virtutea“ ei să încalce cel mai important cod al geneticii: varietatea, individualitatea, specificitatea. Probabil că nu am zis nimic nou pînă acum, nu? Unul dintre apanajele tinereţii este tocmai atracţia asta incontrolabilă către nou şi extravagant. Ceea ce mi se pare că vara aceasta a adus nou, pe lîngă venirea ei timpurie, ar fi o imensă doză de indecenţă, reliefată prin puzderia, deranjantă pentru unii, fascinantă pentru alţii, de decoltee mai mult decît îndrăzneţe, de fustiţele ce concurează cu succes, ca lungime, pantalonaşii scurţi, de bustierele atît de purtate prin videoclipuri, încît uneori am impresia că, uzata expresie: „mă îmbrac şi ies“, a devenit „mă dezbrac şi ies“.

Cauza cred că e lipsa maturităţii. Nu mă refer la aceea, care se „achiziţionează“ progresiv, o dată cu înaintarea în vîrstă, o dată cu acumularea de experienţă, ci la aceea formatoare, inerentă educaţiei induse de mediul psiho-social şi cultural al dezvoltării proprii. Devine, astfel, strada un indicator al nivelului de (i)maturitate morală al unei societăţi care, asemenea unui copil răsfăţat, încearcă din răsputeri să se evidenţieze, adoptînd tehnici ce intră în domeniul ridicolului. Poate că tocmai această tendinţă indică situarea pe primele trepte ale unui lung urcuş al maturizării, al unei societăţi ieşite de sub „tutela“ comunistă, dar, deocamdată, incapabilă în a discerne între gama largă de soluţii care i se arată.

Loredana COJAN
Facultatea de Ştiinţe Politice
şi Administrative, Cluj

Simona POPESCU

Despre „dezmătuşire“ şi „dezunchire“, despre „neotenie“ şi „hailasism“, despre puştii din Pitar Moş (*y compris* Nick & Catherine)

Cui nu-i e frică de imaturitate? Adică de această capacitate inepuizabilă de a gafa, de a fi inadecvat, confuz, indecis, timid etc.? Cine nu vrea să scape cu totul de ruşinoasa imaturitate care se ţine scai de tine şi iese în faţă cînd nu trebuie? Ajunge – şi-acum – să dai de unul din specia maturitară (cei care n-au fost tineri niciodată) ca să începi să te bîlbîi, să nu mai găseşti cuvintele din cauza unei stranii hipercorectitudini inhibitive. Te infantilizezi vertiginos şi în acelaşi timp te băboşeşti – hibrid grotesc, insuportabil. Asta mi s-a întîmplat de curînd în faţa unei doctoriţe care cred că era mai tînără decît mine. Ea mă tutuia. Eu îi vorbeam cu „dumneavoastră“. A doua oară cînd am văzut-o aveam pe mine pantalonii mei „tineri“, evazaţi, strîngeam în mînă de zor o mingiuţă de cauciuc. Corpul meu era altul. Şi bîlbîiala dispăruse. Iată cum haina „tînără“ (şi, eventual, o mingiuţă portocalie) îl face pe om (îl face pe om un matur dezinvolt)!

Animalele, îţi zici, nu sînt niciodată imature („imaturitatea“ lor ţine doar de partea de reproducţie). Ele au instinct de mici. Instinctul le ţine loc de „maturitate“. În ceea ce ne priveşte pe noi, oamenii, lucrurile sînt mai încurcate. Copilăria are o superioritate a ei prin stadiul poetic (să-i zicem aşa) al nedomesticirii. Apoi vine timpul dresajului mic. De-aici iese tulbure şi derutat puberul setos, aspirînd cu toată fiinţa lui spre soarele orbitor al „perfecţiunii“. El intră în acest fel, aiurit şi îmbătat de miresme înşelătoare, în împărăţia seducătoare a kitsch-ului somptuos. Caută podoabe culturale, bibelouri lirice, mileuri filosofice, ornamente de sezon, brelocuri cu VIP-urile gîndirii recente, flori nemuritoare ale cogito-ului dintotdeauna, panseluţe de spirit bine conservate. La 15 ani îmi făcusem un plan de „autoperfecţionare“ – un orar pe zile, pe ore, conţinînd de la gimnastica de înviorare (era în schemă!) şi lecturile normate (o carte sau două pe zi), însoţite de obligaţia de a depune piosul comentariu în jurnale de lectură, pînă la orele insuportabile de vioară şi zecile de pagini cu probleme de matematică istovitoare. Beţia sacrificiului întru luminare mă făcea să mă uit de sus la semenii mei tolăniţi pe iarbă dincolo de fereastra închisă, pierzîndu-şi timpul... Mi-aduc aminte că-mi dădusem şi pauze. Scurte, de 15 minute. Goneam bezmetic, aşadar, spre *adulthood*. Am numit altundeva *„înmormoloceală“* intervalul ambiţiei stupide, al prostiei cu pene, al instrucţiei programate, al infestării mele cu ceea ce eu numeam pe atunci cultură.

Pe la 17 ani abia s-a petrecut prima dintre „treziri“. Mi-am dat seama că trebuie neapărat să scap de puberul „studios“ şi „serios“, că, în fond, „imaturitatea“ mea putea fi folosită, că-mi putea fi aliat împotriva bătrîniciozităţii de toate felurile. De pildă:

Timiditatea care-mi umplea corpul ca o durere – o durere fizică, în muşchii gîtului – îmi era scut şi dezvolta în mine un soi de intuiţie ascuţită care mă făcea să ştiu clar cine e cel din faţa mea, dincolo de învelişul lui socio-cultural-vestimentar. Timiditatea îmi dădea un soi de putere, de curaj. Mă auzeam spunînd lucruri care abia aşa, „văzute“ în afara mea, mă umpleau de adevărul meu.

Confuzia, *indecizia* mi-au rămas pînă azi aliate. Ele sînt absolut necesare, de pildă, scrisului meu pentru că mă obligă la acea „lentoare“ în care, mi se pare mie, lucrurile prind cu adevărat volum şi consistenţă. Stau în faţa foii de hîrtie, în faţa ecranului alb, pe care zac aruncate cîteva cuvinte. Nu ştiu încotro s-o apuc. Umplu albul de notiţe contradictorii. Nu încep niciodată ceva (nici măcar pentru articolul ăsta) avînd o direcţie. Intru într-un spaţiu al ideii care, pentru mine, e întotdeauna concret, sub formă de imagini, imagini cu oameni şi obiecte aruncate la un loc. Stau aşa şi aştept să înceapă conexiunile. Mă uit cum un lucru îl cheamă pe altul de pe cu totul altă orbită. Spaţiul se modifică, vin imagini noi din alte planuri, aduc cu ele nişte cuvinte, cuvintele rămîn sau pleacă. Totul se petrece ca într-un desen animat *imatur*! Apoi vine un ritm (al gîndirii, să zicem) care-şi face treaba.

Frica de a nu rata ceva am considerat-o întotdeauna vulgară şi îmi pare rău pentru mine cînd mai cad în capcana asta. Frica de a nu rata nişte lucruri în fond fără importanţă mă împinge, uneori, spre uluirea mea, la un fel de sociabilitate la care cineva din mine asistă cataleptic şi uluit. Un eu scîrbit lucrează atunci la desolidarizarea de *Zgloby*. Şi, adesea, *Zgloby* dispare. Uneori lasă în loc un înlocuitor destul de ţepos. Cu mult mai îmbătător e sentimentul pe care-l ai cînd decizi să ieşi din combinaţii, din cursă, cînd te decizi pentru „lateralitatea“ ta, ca la întrecerile de alergare de viteză din timpul liceului cînd, înainte cu cîţiva metri de sfîrşit, deşi ai fi putut cîştiga, te opreai, te aplecai răsuflînd cu zgomot privind învingătoarele picioare ale celorlalţi trecînd pe lîngă tine, percepînd (cu un soi de satisfacţie) curentul acela uşor al corpurilor lor depăşindu-l pe-al tău.

Inadecvarea mă disperă, deşi, adesea, cel mai bătrîn şi copilăros dintre eurile mele mă învăluie cu o tăcere densă şi plină de aprobare.

Cu vremea, descoperind mecanisme mai sofisticate de folosire a imaturităţii, am preţuit-o tot mai mult, ca pe o forţă, pînă la urmă, a continuei mele restructurări. Cu imaturitatea trebuie să lucrezi însă ca şi cu o substanţă periculoasă. Poţi să te arzi dacă nu ştii cum s-o foloseşti. Uneori chiar te arzi! Pe la douăzeci şi ceva de ani am descoperit ca pe o revelaţie „structura“ mea, a celei care nu vroia să renunţe în mersul ei inevitabil spre maturizare la formele, la stadiile anterioare. Am descoperit că în lumea animalelor acest fenomen se numeşte *neotenie*. Eu eram aşadar un *neoten*, un hibrid de imaturitate şi maturitate, o comunitate de euri active şi pasive *à tour de rôle*. Ce bătaie de cap!

Prietenii mei cei mai buni îmi seamănă în multe privinţe. Cînd ne întîlnim rîdem de stingem (nu se rîde cu oricine!), redescoperim împreună acea luminoasă neseriozitate, luminozitatea noastră din facultate, atunci cînd nu luam lumea în serios – şi nici pe noi. Ce uşurare, ce libertate! Aveam şi-un cuvînt pentru asta: *„hailasismul“* – de la: „Hai, lasă...“! Cum venea unul din *sfera împovărării*, cum ne uitam unul al altul cu subînţeles: „Hai, lasă...“ în ultima vreme căutăm, rîzînd, forme de *„dezmătuşire“* şi *„dezunchire“*, cum numeşte Felicia procesul de luptă continuă împotriva pericolului *redorii*, rigidizării, care, cică, vine cu vîrsta (sau prin accident!). Adică vine peste tine automulţumirea călduţă, acel „bunsimţ“ enervant, resemnarea înţepenitoare, „înţelepciunea“ nedubitativă. Corpul se cuminţeşte, nu mai ştie de el, începi să faci pe deşteptul, pretinzi respect (am o vîrstă, o cultură!). Şi-atunci, „animalul inimii“, vorba unei scriitoare, vede spectrul *redorii* apropiindu-se de oasele tale, de creierul tău şi începi şi rîzi de toate – începi cu tine. „Acolo unde vezi că nu-i loc de rîs, cel mai bine e să te cari. Repede. Acolo s-a instalat *mătuşirea*“, zice Felicia. Dai drumul la muzică şi dansezi ca nebunul, de unul singur. Ştii tot ce mişcă în materie de muzică „tînără“. Îi reciteşti pe *resuscitatori* (cîţiva, din toate timpurile), nu „literatură cu E-uri“, vorba Cristinei. Taci intens pînă dizolvi prostia înconjurătoare, ca Sandu. Nu te laşi! Iei exemplu de la Mândi, care e şi-acum atît de frumoasă, de la Dan, care face glume. Ne întîlnim din cînd în cînd şi-atunci „imaturitatea“ noastră (atit de vulnerabilă!) şi „maturitatea“ noastră relaxată fumează pipa prieteniei. Numai împreună ceva din amîndouă începe să strălucească.

Mă gîndesc uneori că dacă nu aş fi ales literatura aş fi devenit, poate, o persoană responsabilă, cu adevărat utilă. Societăţii. Poate respectată, poate în bătaia caldelor brize ale recunoştinţei, poate îmblînzită de binele făcut semenilor mei. Mă gîndesc uneori că opţiunea mea pentru literatură (marginală şi inutilă) reprezintă ataşamentul meu pentru sfera puerilului. Nu e o treabă de om serios să faci poezie. Nu poţi să le vorbeşti despre asta *unchiţilor-mătuşiţilor* de toate vîrstele. Te vor dispreţui. Scriitorul e, în fond, un „infantil adaptat şi deci ostil“ (cum zicea un tînăr poet de 80 de ani). Unii scriitori, mai precis. Viaţa mă sileşte să ies din „sfera puerilului“ şi să joc rolul de profă, de pildă. Îl joc din ce în ce mai prost şi mă simt din ce în ce mai bine.

Ascult un scriitor la radio. Vocea lui e monotonă. O voce fără de om. Citeşte ceva în loc să vorbească (sau vorbeşte ca şi cum ar citi). Pierd şirul. Perfecţiune soporifică. Îl ascult pe-un prof vorbind rar, cu pauze, deschide paranteze, face digresiuni, mă trimite pe traiecte diferite, îl ascult pentru că-i urmăresc gîndirea... ezitantă. Ezitarea asta face discursul lui viu: el pregăteşte totul aici în faţa mea, nu-i ceva reîncălzit. Ezitarea vocii lui a fost un aşa bun conservant! E unul dintre puţinii profi de care-mi amintesc. Îmi amintesc ce spunea, adică. Acum trebuie să vorbesc şi eu în faţa unor studenţi. Simt uneori cum vocea mea se linişteşte, intru pe pilot automat, discursul curge fără volute. Atunci mă hotărăsc să-l sparg. Sînt (auto)ironică. Schimb macazul. În fond, scopul meu nu e să le spun rezumatul poveştii fără de sfîrşit al literaturii contemporane. Scopul meu este să-i *dezmătuşesc*. Mătuşile şi unchii de opşpe ani, de douăzeci s-au cam oprit cu cititul pe la anii '60. În loc să danseze pe ritmurile muzicii literaturii contemporane lor, fac goblenuri pe model dat, cu cîteva fire colorate strident. Îi paşte – şi nu-şi dau seama – *redoarea* ...

Nu am cultul tinereţii (acuma că s-a oficializat), nici pe acela al maturităţii, adică al perfecţiunii (pentru că e bătrînicioasă). Ceea ce mi se pare important este în ce fel lucrează împreună nesiguranţa şi puterea tinereţii tale (retrasă încet, încet în planul invizibilităţii, dar nu mai puţin activă!) cu siguranţa pe care maturitatea ţi-o aduce, puterea sau slăbiciunea uneia cu puterea sau slăbiciunea celeilalte. Această sofisticată alchimie zilnică, uimitoare ca un dicteu automat sau ca un vis. Nu te mai saturi. Ieri noapte, de pildă, erau nişte puşti în faţa blocului meu, în „părculeţul“ Pitar Moş. Dăduseră radioul din maşină tare şi dansau (mi-am adus aminte de unele străzi din Berlin). Eram cu Catherine, Nick şi Bogdan. *„Mătuşa“* (mai precis, *„mătuşenia“* şi-a făcut repede apariţia, mi-a venit să-i cert pe puşti (nesimţiţi, la ora aia!), îmi venea să-i zic vreo două fetei ăleia blonde, arogante, insolente, dar... ea dansa atît de frumos! şi-atunci totul s-a mutat pe un plan estetic. În fond, era ceva neobişnuit, discotecă în aer liber, o chestie din alt film. Am trimis-o pe „mătuşă“ să se culce şi ne-am uitat de sus, de la balcon, la Nick şi la Catherine care au coborît din maşină şi-au început şi ei să danseze, cîteva minute, cu puştii ăia care le-ar fi putut fi copii. ▲

Magdalena BOIANGIU

Din altă lume

Actorul e un veşnic copil. Dar regizorul? În teatru, maturitatea, fiind previzibilă, e plicticoasă deşi poate trece, uneori, drept profesionalism. Absenţa ei atrage patimile criticii: dincolo de aprecieri sau de negaţii se simte neputinţa de a judeca de la distanţă, cu bunăvoinţă şi fără prejudecăţi pozitive sau negative, imperfecţiunile sincerităţii. Imaturitatea nu este apanajul vîrstei: unii debutează gata încleiaţi, alţii desfac şi refac mecanismul lumii în imagini teatrale ca pe o jucărie, de fiecare dată nouă. Aşa era Vlad Mugur.

Sistemul teatral românesc e constituit copiind structura omului adult cu gîndul la pensie, amintirea succeselor de ieri e oricum mai dulce decît necunoscutul de mîine. Conservarea e mai preţuită decît inovaţia, după „rătăcirile“ declanşate de *Tragedia* lui Andrei Şerban, de *Cătuşele* lui Hausvater, de emulaţia de la începutul anilor '90, s-a reintrat pe făgaşul unei rutine perverse. Se poate observa un paradox: creatorii talentaţi din toate generaţiile au înregistrat „pe bune“, multe succese, în serile de premieră, se aplaudă pe rupte, se dau premii peste premii, dar teatrul romînesc ca fenomen unitar pare a fi în competiţie cu propria lui tinereţe, mai mult sau mai puţin irosită. Vanităţile inerente potenţează forţa centrifugă, itinerarul persoanelor e atît de haotic, instituţiile sînt atît de sclerozate, încît traiectoria care uneşte generaţiile e o linie punctată şi adeseori întreruptă.

Substanţa şirului de spectacole prezentat în ultimele două stagiuni de mai mulţi tineri regizori (lucrate fie în regim independent, fie la instituţii de stat) pare a veni din altă lume. Nu sub raportul mijloacelor sau al conceptului de teatralitate, ci al sistemului de referinţă. Ei vin dintr-un univers violent şi barbar, bolnav de indiferenţă şi de lehamite, unde nu există milă şi compătimire. O lume insuportabilă, pe lîngă care teatrul trece în viteză, surprinzînd ba un strigăt, ba o grimasă, ba o combinaţie nefirească de obiecte sau vorbe. Din cînd în cînd, muzica încearcă, zadarnic, să combine armonios deşeurile unor vieţi netrăite. Viaţa e alcătuită din cioburi, fragmente de neînţeles, moartea, prezenţă familiară, adeseori dorită, nu le dă sens. Moartea transformă viaţa în destin, spunea raţiunea comună a secolului XX. Destinul şi confruntarea cu el au pierit din viaţă ca şi din teatru.

Toate aceste spectacole sînt expresia unei sensibilităţi rănite şi a unei vulnerabilităţi asumate: nemulţumiţi de lumea în care au intrat, autorii lor nu-şi mai permit să imagineze alta, imaginea răului nu ne e dată pentru a-l exorciza, bătălia e oricum pierdută şi artiştii vin spre noi ca nişte soli de pe un cîmp de luptă unde s-au desfăşurat evenimente atroce. Nu toată lumea vrea să-i asculte sau să-i creadă. Obosită, cetatea refuză confruntarea cu această imagine a ei, exprimată uneori butucănos, alteori fără relief, în mod programatic dizarmonic. Nu mă interesează viaţa echipei de autopsieri de la morgă şi a artiştilor din circul ambulant, nu vreau să ştiu de ce se sinucid oamenii tineri şi cum se moare de SIDA pot să spună cumpărătorii de bilete pentru distracţii. Nu sînt roluri de virtuozitate, de performanţă, lucrul cu începători intransigenţi pune întotdeauna probleme actorilor consacraţi, prea puţin dispuşi, în acest stadiu al carierei lor, să coboare în adîncul unor fiinţe de dispreţuit. Există riscul ca acest teatru care vorbeşte despre marginali şi despre inadaptaţi să rămînă la rîndul lui marginal, rupt de ceea ce se consideră a fi centrul vieţii teatrale. Privirea imatură, concentrată pe faţa lucrurilor, le oferă adulţilor şansa de a vedea din ce sînt alcătuite grămezile de gunoi acumulat.

Pericolul nu vine din conflictul cu autorităţile consacrate ale telenovelelor scenice, ci din dinamica, inevitabilă, a succesului: nu e exclus ca patosul imaturităţii să devină o meserie ca oricare alta. ▲

Ana BOTEZ

Despre talanţi şi talent (I)

Parabola talanţilor din Evanghelia după Matei[1] m-a făcut să mă gîndesc la asemănarea cuvîntului talant cu cuvîntul talent. După DEX[2], am aflat că talantul era fie o „unitate de măsură pentru greutăţi, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică", fie o „monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică", în timp ce talentul este, desigur, o „aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu; capacitate deosebită, înnăscută sau dobîndită, într-o ramură de activitate, care favorizează o activitate creatoare". Primul cuvînt este venit în limba română pe filieră slavă, iar al doilea pe filieră franceză. Pentru lămurirea problemei etimologice, am deschis programul Concise Oxford Dictionary şi am aflat, în primul rînd, că englezescul talent reprezintă echivalentul ambelor cuvinte româneşti pomenite mai sus, iar în al doilea rînd că are următoarea etimologie: „Old English talente and Old French talent via Latin talentum «inclination of mind» from Greek talanton «balance, weight, sum of money»". Aşadar, talentul este ceea ce face mintea să încline către ceva, în acelaşi fel în care talantul face să se încline talerul balanţei în care este pus. Totuşi, este o coincidenţă remarcabilă faptul că orice talent este în acelaşi timp un talant, oferit spre fructificare omului.

Dar nu numai talentul, ci şi tot ceea ce am putea considera drept al nostru este, de fapt, nimic altceva decît un dar divin, mai exact un bun lăsat în grija noastră pentru a-l face să rodească, începînd cu viaţa însăşi şi continuînd cu mintea şi inima, trupul şi sufletul, aptitudinile şi vocaţia, dragostea şi credinţa, pînă la orice prilej, cît de mic, care ni se iveşte pentru a face bine aproapelui nostru. Acest din urmă sens, cel mai strict, este de altfel acela pe care Mîntuitorul însuşi îl dezvăluie în Evanghelia după Matei[3], după ce rosteşte pilda celor zece fecioare şi pilda talanţilor. Cei care au dat să mănînce celor flămînzi, care au dat să bea celor însetaţi, care au găzduit pe cei străini, care au îmbrăcat pe cei goi, care au îngrijit pe cei bolnavi, care au cercetat pe cei întemniţaţi, într-un cuvînt, cei care au făcut bine aproapelui sînt aceia care vor moşteni împărăţia cerurilor, în timp ce aceia care au avut prilejul de a face aceste lucruri, dar nu le-au făcut, vor merge în „focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui"[4]. Sfîntul Ioan Gură de Aur tîlcuieşte într-una din omiliile sale[5]: „Prin talanţi înţelegem aici puterea fiecăruia, fie în a-l sprijini pe aproapele nostru, fie în a-l ajuta cu bani, fie în a-l învăţa, fie în a face orice alt lucru asemănător." Iar mai departe adaugă: „Nimeni deci nu-i atît de bun prieten al lui Dumnezeu ca acela care trăieşte spre folosul celor din jurul său. De aceea ne-a dat Dumnezeu cuvînt, mîini, picioare, tărie trupească, minte şi pricepere, ca toate acestea să fie spre mîntuirea noastră şi spre folosul aproapelui."

Mai presus de faptele bune enumerate ceva mai sus, dar cuprinzîndu-le şi pe acestea, stă dragostea, ţinta celor două porunci divine fundamentale: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău"[6] şi „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi"[7]. Într-una din epistolele sale, Sfîntul Apostol Ioan îndeamnă: „Iubiţilor, să ne iubim unul pe altul, pentru că dragostea este de la Dumnezeu şi oricine iubeşte este născut din Dumnezeu şi cunoaşte pe Dumnezeu. Cel ce nu iubeşte n-a cunoscut pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este iubire."[8] Aceasta înseamnă, după cum comentează Christos Yannaras, „nu că există Dumnezeu şi că, pe deasupra, existenţa Lui se caracterizează prin iubire, ci că Dumnezeu este iubire, că modul în care fiinţează Dumnezeu este iubirea. Cu termenii limbajului nostru uman, relativ, noi spunem că fiecare Existenţă divină personală nu are «fiinţare proprie», ci că îşi realizează fiinţarea ca dăruire absolută de sine, de iubire şi existenţială, faţă de celelalte Persoane divine. Fiecare există iubind şi deoarece iubeşte: existenţă şi iubire, iubire şi libertate se identifică în cazul Persoanelor divine. Şi această ec-statică dăruire existenţială de sine este însuşi erosul «teonim», unificator al existenţei şi vieţii Dumnezeului triadic."[9] Ca măsură a iubirii dumnezeieşti pentru oameni, Sf. Ioan ne reaminteşte de Întrupare, Răstignire şi Înviere: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu faţă de noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viaţă să avem. În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul Său jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre."[10] Iar mai departe arată: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, dar de ne iubim unul pe altul, Dumnezeu rămîne întru noi şi dragostea Lui în noi este desăvîrşită."[11] În acelaşi sens, în Evanghelia după acelaşi Ioan, găsim în rugăciunea lui Iisus către Tatăl: „Părinte drepte, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut, dar Eu Te-am cunoscut, şi aceştia au cunoscut că Tu M-ai trimis. Şi le-am făcut cunoscut numele Tău şi-l voi face cunoscut, ca iubirea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei şi Eu în ei."[12] Şi, revenind la epistola citată, aici Sf. Ioan mărturiseşte: „Şi noi am cunoscut şi am crezut iubirea, pe care Dumnezeu o are către noi. Dumnezeu este iubire şi cel ce rămîne în iubire rămîne în Dumnezeu şi Dumnezeu rămîne întru el."[13] Acelaşi lucru este exprimat şi de Yannaras: „Incognoscibil şi inaccesibil după Esenţa Lui, Dumnezeu («din înălţimea Sa mai presus de toate şi din depărtarea Sa de toate»), se revelează ca lucrare personală de pasiune erotică pentru fiecare creatură a Sa («coboară în toate»), ca «prea plin» de activă bunătate iubitoare şi ca zelator exclusiv al relaţiei personale. Dumnezeu «iese din Sine» nu numai prin faptul întrupării Sale ca om, ci şi prin însuşi modul Său de existenţă ec-statică şi de lucrare («prin puterea extatică supraesenţială de nedespărţit de El»), ca o capacitate activă de relaţie personală şi de comuniune."[14] Acum este mai limpede de ce Sf. Ap. Pavel arată că ştiinţa, aşadar cunoaşterea prin intermediul intelectului, darul proorociei şi al vorbirii în limbi, ba chiar şi credinţa şi faptele bune, în lipsa dragostei nu au nici o valoare[15], pentru că dragostea este aceea care uneşte cu Dumnezeu, iar aceasta se întîmplă pentru că dragostea vine de la Dumnezeu.

Paragraful precedent a avut rolul de a lămuri ce înseamnă sau ce ar trebui să însemne iubirea pentru creştini, pentru a putea vorbi despre aceasta ca talant, ceea ce implică în primul rînd o acţiune dinspre Dumnezeu către om şi în al doilea rînd, ca răspuns, o acţiune a omului către Dumnezeu. Este limpede că dragostea dumnezeiască se revarsă fără măsură nu numai peste oameni, ci peste toată Creaţia, fiind chiar motivul pentru care aceasta a fost adusă la existenţă, şi că ea implică un răspuns pe care fiecare îl dă pe măsura posibilităţilor sale.[16] Omul poate să cunoască sau să ignore ceea ce Domnul aşteaptă de la el, iar dacă o cunoaşte, are libertatea de a o accepta sau nu[17]; a nu accepta provocarea divină este însă o atitudine sortită eşecului, pentru că este acelaşi lucru cu a nu accepta dragostea divină şi comuniunea cu Dumnezeu, adică a rămîne în „întunericul cel mai din afară", unde „va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor"[18], soarta celui care, deşi nu a pierdut talantul încredinţat, nu a făcut nimic pentru a-l înmulţi. Probabil că momentul pocăinţei, aceea care precedă taina botezului, la cei care nu sînt creştini, sau care actualizează pentru prima dată harul primit la botez, pentru cei care au avut o tinereţe de „fii risipitori"[19], poate fi identificat în mod conştient cu momentul primirii talantului, ceea ce explică şi de ce aceştia au uneori mai multă tragere de inimă decît „fraţii cuminţi" ai lor. Acest talant se înmulţeşte în primul rînd pe sine însuşi, după cum spune Dionisie: „Întîi trebuie să li se transmită o lumină moderată. Apoi, ca unora ce au gustat lumina şi o doresc mai mult, să li se dăruiască şi mai mult şi să lumineze cu prisosinţă, fiindcă au iubit mult (cf. Luca 7, 47). Şi pururea se vor întinde înainte, pe măsura înălţării lor."[20] Apoi are roade văzute în iubirea faţă de semeni, însoţită şi susţinută, după cuvintele Sf. Ap. Pavel, de răbdare, de bunăvoinţă, de stingerea patimilor dezbinătoare: invidia, trufia, egoismul, mînia[21]. Şi, ceea ce este cel mai important, are ca rod nevăzut faptul că Dumnezeu rămîne întru noi, cum arăta Sf. Ap. Ioan în textele sale citate mai sus, şi îndumnezeirea, adică „asemănarea şi unirea, pe cît posibil, cu Dumnezeu"[22] a celor vrednici[23].

Pentru aceasta, creştinii au la dispoziţie două căi, monahismul şi căsătoria, care sînt, cum spune Paul Evdokimov, „cei doi versanţi ai Taborului; şi unul şi celălalt au aceeaşi culme, Duhul Sfînt".[24] Depinde de vocaţia fiecăruia dacă atacă vitejeşte peretele abrupt al muntelui, cale mai rapidă spre destinaţie pentru cei pregătiţi, dar şi de pierzanie pentru cei care nu pot să facă faţă efortului, sau dacă alege drumul care şerpuieşte prin pădure, aparent mai uşor, dar care, urmat pînă la capăt, cere un efort nu mai puţin important. Uneori, privind de pe unul dintre aceste drumuri, celălalt pare cel puţin bizar, dar Evdokimov precizează: „Adevăratul călugăr înţelege diferenţa calitativă între căsătorie şi neînfrînare; şi invers, starea de har a adevăratei căsătorii duce la înţelegerea diferenţei calitative dintre fecioria monahală şi celibatul despre care Sfîntul Apostol Pavel a spus: «este mai bine să te căsătoreşti decît să arzi»"[25]. Diferenţa, în ambele cazuri, nu e deloc una fiziologică, ci este aceea dintre har şi păcat."[26] Sf. Ap. Pavel sfătuieşte: „Celor ce sînt necăsătoriţi şi văduvelor le spun: Bine este pentru ei să rămînă ca şi mine."[27] „Dar fiecare are de la Dumnezeu darul lui: unul aşa, altul într-alt fel."[28] Cu alte cuvinte, fiecare cu talantul său.

---

1. Matei 25, 14-30.
2. *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Editura Academiei, Bucureşti 1984.
3. Matei 25, 31-46.
4. Matei 25, 41.
5. Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia LXXVIII, în *Scrieri,* Partea a treia, Omilii la Matei, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1994.
6. Matei 22, 37; cf. Marcu 12, 30, Luca 10, 27.
7. Matei 22, 39; cf. Marcu 12, 31, Luca 10, 27.
8. I Ioan 4, 7-8 *(Biblia,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1994)
9. Christos Yannaras, *Heidegger şi Areopagitul,* Editura Anastasia, Bucureşti 1996.
10. I Ioan 4, 9-10.
11. I Ioan 4, 12.
12. Ioan 17, 25-26.
13. I Ioan 4, 16.
14. Christos Yannaras, *op. cit.;* citatele sînt din Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre Numirile Dumnezeieşti,* cap. IV, subcap. 13, de regăsit în traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae în vol. Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete,* Editura Paideia, Bucureşti 1996. Tot aici se găsesc şi argumentele Părintelui Stăniloae împotriva folosirii numelui Pseudo-Dionisie.
15. De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea darul proorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atîta credinţă încît să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. I Corinteni 13, 1-2.
16. Dar Cuvîntul adevărat îndrăzneşte să spună şi aceasta, că El însuşi e cauzatorul tuturor pentru covîrşirea bunătăţii şi pe toate le iubeşte şi toate le face, toate le desăvîrşeşte, toate le susţine, toate le întoarce spre Sine şi este şi iubirea dumnezeiască, face roditor binele binelui spre bine. Căci însăşi iubirea binefăcătoare* a celor ce există, preexistînd în mod covîrşitor în bine, nu l-a lăsat pe acesta să rămînă neroditor în sine, ci l-a mişcat pe el la făptuire prin covîrşirea care le face** pe toate. Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.,* cap. IV, subcap. 10.

* Însăşi iubirea binefăcătoare. Minunat zice că iubirea (erosul) cea bună, preexistînd ca iubire, n-a rămas neroditoare, ci a născut în noi iubirea (erosul) cea bună, pentru care dorim frumosul şi binele; căci Dumnezeu e făptuitor şi născător, după cum s-a spus: Tatăl meu pînă acum lucrează şi eu lucrez (Ioan 5, 17). Observăm de aici mişcarea dumnezeiască; căci dragostea binefăcătoare a mişcat dumnezeirea spre pronie, spre susţinerea noastră, ca să fie făptuitor cel ce se mişcă şi să nu rămînă neroditor (...). Sf. Maxim Mărturisitorul, Scolii la *Numirile Dumnezeieşti,* în acelaşi volum.

** Covîrşirea care le face. Adică a produs creaţia, ca să arate prin ea mişcarea iubitoare. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*

17. Iar sluga aceea care a ştiut voia stăpînului şi nu s-a pregătit, nici n-a făcut după voia lui, va fi bătută mult. Şi cea care n-a ştiut, dar a făcut lucruri vrednice de bătaie, va fi bătută puţin. Şi oricui i s-a dat mult, mult i se va cere, şi cui i s-a încredinţat mult, mult i se va cere. Luca 12, 47-48.
18. Matei 25, 30.
19. Luca 15, 11-32.
20. Sf. Dionisie Areopagitul, *op. cit.,* cap. IV, subcap. 5.
21. Şi de aş împărţi toată avuţia mea şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte. Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieşte, nu se laudă, nu se trufeşte. Dragostea nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie, nu gîndeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. I Corinteni 13, 3-7
22. Sf. Dionisie Areopagitul, *Despre Ierarhia Bisericească,* cap. I, subcap. 3.
23. O dată ce veacurile rînduite de mai înainte pentru lucrarea prin care Dumnezeu avea să se facă om au luat sfîrşit la noi, Dumnezeu împlinind cu adevărat lucrarea Sa desăvîrşită, trebuie să aşteptăm de aici înainte celelalte veacuri ce vor veni, care sînt rînduite pentru lucrarea îndumnezeirii tainice şi negrăite a oamenilor. În cursul lor ne va arăta Dumnezeu bogăţia covîrşitoare a bunătăţii Lui, lucrînd desăvîrşit, în cei vrednici, îndumnezeirea. Căci, dacă a ajuns la capătul lucrării tainice a înomenirii, facîndu-se în tot chipul asemenea nouă afară de păcat şi coborîndu-se pînă la cele mai de jos părţi ale pămîntului, unde-l prăbuşise pe om tirania păcatului, desigur că va ajunge şi la capătul lucrării tainice de îndumnezeire a omului, făcînd pe om în tot chipul asemenea Lui, afară de identificarea în fiinţă cu El, şi ridicîndu-l mai presus de toate cerurile, unde mărimea firească a harului îl cheamă, din pricina nesfîrşitei bunătăţi, pe omul care zace jos. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie,* Răspuns la Întrebarea 22, în *Filocalia,* vol. III, Editura Humanitas, Bucureşti 1999.
24. Paul Evdokimov, *Taina iubirii. Sfinţenia unirii conjugale în lumina tradiţiei ortodoxe,* Editura Christiana, Bucureşti 1999.
25. I Cor. 7.
26. Paul Evdokimov, *op. cit.*
27. I Cor. 7, 8.
28. I Cor. 7, 7.

▲

Neo-conservatorii și imperiul

Într-una dintre aprinsele dezbateri declanșate de intervenția militară americană în Irak, Daniel Cohn-Bendit, „Danny cel roșu", fosta glorie a revoltelor din Mai 68, i-a spus lui Richard Perle, considerat unul dintre cei mai fanatici radicali ai administrației Bush că e un bolșevic. „Toată viața el a luptat cu bolșevicii de la stînga lui, acum îi găsea pe dreapta" (Ian Buruma – *Dacă am fi condus lumea, Times Online*).

Confuzia dintre dreapta și stînga este probabil una dintre pagubele colaterale de durată ale acestui conflict militar de la început de mileniu: intervenția americană a fost sprijinită de oameni de stînga (Blair) și contestată de lideri de dreapta (Chirac), iar în interiorul Statelor Unite intervenția, susținută de 70% din populație, a fost contestată atît de unii intelectuali de stînga (Chomsky: „războiul se duce pentru satisfacerea intereselor corporațiilor americane") cît și de unii de la dreapta (Buchanan: neoconservatorii „sînt gata să verse sînge american pentru ca Israelul să trăiască într-o lume sigură").

Cine sînt ei

Victoria pe teren a noii doctrine de politică externă americană a determinat o scrutare mai amănunțită a originilor. S-a constatat că a fost formulată înainte de 11 septembrie 2001 de un grup de intelectuali (denumit de adversarii săi „clică"). Într-un articol din revista *New Statesman* de la Londra, Michael Lind descrie trecutul și prezentul acestor persoane: „Se poate spune că rădăcinile lor ideologice sînt de stînga, produse ale mișcării iudeo-trotkiste din anii 1930 și 40 metamorfozate, la a doua generație, într-un liberalism anti-comunist, pentru a deveni în cele din urmă un fel de dreaptă militaristă și imperială, fără precedent în istoria politică sau culturală americană. În straniile lor explozii de entuziasm ideologic pentru «democrație», ei se revendică de la concepțiile lui Wilson, dar de fapt predică teoria revoluției permanente formulată de Troțki, combinată cu extrema dreaptă a partidului Likud și cu picături de sionism... Neo-conservatorii s-au folosit de ignoranța și lipsa de experiență a lui Bush". Reiese că acești conservatori sînt, de fapt, revoluționari, iar în această calitate nici măcar noi. Unul dintre membrii grupului, Irving Kristol, spunea, glumind doar pe jumătate, că un neo-conservator este un liberal (în SUA, asta înseamnă un om de stînga) „cioplit de realitate".

Revista *The Economist* găsește că afirmația despre „clica de intelectuali care a uzurpat politica externă americană e exagerată. Înseamnă a le atribui, în același timp, prea mult și prea puțin. Nu se poate spune că politica externă americană a fost capturată de cîțiva ideologi care au izbutit să-și impună limitele concepțiilor lor. S-ar putea spune mai degrabă că neo-conservatorii sînt o parte a unei mișcări mult mai largi, asumată de Președinte și îmbrățișată, în diferite grade, de principalii actori implicați, începînd cu vicepreședintele Cheney, secretarul de stat Colin Powell fiind una din excepțiile importante. Urme de neo-conservatorism pot fi găsite chiar și printre membrii Partidului Democrat, ceea ce ar putea să însemne că e pe cale să apară un nou *establishment* de politică externă". Desigur, există multe lucruri comune autorilor noii doctrine de politică externă americană: vin cam din același fel de familii, sînt profesori sau avocați, lucrează împreună la aceleași instituții de analiză și prognoză, citesc aceleași reviste, la care și scriu, sînt cum s-ar spune, intelectualii influenți de la Washington. „În multe alte țări, unde politica externă este făcută de eternii birocrați ar fi de neconceput ca un grup de profesori și de avocați să aibă vreun rol în formularea conceptelor politice și, cu atît mai puțin, să aibă un rol dominant în domeniu. În America, unde există tradiția avocaturii în serviciul politicii de întreprindere, nu e chiar atît de ciudat. E neobișnuit doar că acești neoconservatori sînt atît de diferiți de cercul oamenilor de afaceri texani din jurul lui Bush. Sînt altfel și decît șefii de corporații angajați de Președinte în funcții de răspundere, cum sînt domnii Cheney și Rumsfeld. În campania electorală, mulți dintre neo-conservatori au susținut candidatura lui John McCain, rivalul republican al lui Bush jr: cîțiva l-au sprijinit chiar pe democratul Al Gore".

Analiza revistei descrie o realitate în mișcare: înainte de a fi un grup, ei au fost personalități cu o anume concepție despre interesele Statelor Unite în lume, cu viziuni diferite asupra mijloacelor de realizare ale acestor interese. Cînd și-au descoperit afinitățile, ei au alcătuit un grup printre altele, pe care șocul de la 11 septembrie l-a găsit pregătit. „Neo-conservatorii pornesc de la ideea că America se confruntă cu provocarea conducerii unei «lumii unipolare» (expresie inventată de comentatorul neo-conservator Charles Krauthammer). Ei văd lumea în termenii binelui și ai răului. Ei cred că America trebuie să vrea să-și folosească puterea militară ca să înfrîngă forțele haosului. După cum se știe, ei merg mai departe, pledînd pentru transformarea democratică a Orientului Mijlociu, o opinie departe de a întruni o majoritate în cadrul administrației. Cu această excepție, opiniile lor nu se deosebesc de ale celorlalți înalți funcționari.

Din dinamica opoziției cu «adevărații» conservatori republicani, indiferenți la mesianism și care cred că ajutorul american creează dependență, (deci nu e cazul să fie risipiți banii contribuabililor), se definesc obiectivele din Afganistan și din Irak, se alcătuiesc alianțe și se reorganizează sferele de influență. Neoconservatorii au, de asemeni, un stil energic, preferă limpezimea morală fineților diplomatice și acceptă confruntarea în locul urmăririi unui scop prin sporirea treptată a avantajelor. Sînt sceptici cu privire la rolul instituțiilor multilaterale care limitează puterea și eficiența americanilor. Preferă să se concentreze asupra noilor amenințări și ocazii decît asupra vechilor alianțe".

De după statuia de la Bagdad pîndeau alte situații de criză: cea de a doua Intifadă în Orientul Mijlociu, amenințările nucleare ale Coreei de Nord, instabilitatea din atîtea alte zone ale lumii. Multitudinea lor pune sub semnul întrebării rolul de hegemon al Statelor Unite: nu vor putea stinge toate focarele de incendiu. Dar nici una dintre aceste crize nu se va rezolva (în bine sau în rău) fără amestecul lor.

„Supraexpunerea imperială"

După victoria militară, pacificarea și reconstrucția Irakului par a fi dincolo de previziunile ideologice ale grupului neo-conservator. Renunțarea la alibiul oferit de organizațiile internaționale (ONU în primul rînd), izolează Statele Unite într-o situație excepțională, creată de ei înșiși. Paul Kennedy, profesor de istorie la Universitatea Yale crede că SUA au intrat într-o eră nouă: „Guvernarea Bush este mult mai ideologică și mult mai naționalistă decît cea a lui Clinton. E puternic influențată de religie și de convingerile fundamentaliste ale Sudului. Se poate observa, de asemeni, o resurecție a orgoliului american. Nici un om politic n-ar îndrăzni să critice armata. Nu se poate nici măcar pune în discuție bugetul militar. El este acum egal cu cel al Europei, al Chinei și al Rusiei luate împreună. Acest lucru creează un avantaj enorm Statelor Unite. În același timp, sondajele arată că o majoritate de americani doresc ca țara lor să nu acționeze singură, ci împreună cu aliații. Nu se dorește o «supraexpunere imperială», chiar dacă obiecțiilor țărilor «invidioase», cum sînt Franța și Rusia, nu-i lasă indiferenți. Ceea ce înseamnă că adevărații ideologi conservatori care vor să transforme Orientul Mijlociu – Michael Rubin (cercetător la *American Enterprise*) vrea ca America să atace Iranul – sînt frînați de influența lui Colin Powell sau de neliniștile opiniei publice. Pînă acum, Statele Unite au beneficiat de un context al împrejurărilor imprevizibile: dezintegrarea Uniunii Sovietice a diminuat presiunile asupra bugetului, stagnarea economiei japoneze, sporirea fără precedent a productivității, în anii '90. Au putut deci, să-și ofere acest important buget militar. Cînd s-a declanșat criza irakiană, dl Bush avea puternice atuuri în mînă. Dar economia slăbește rapid. Deficitul bugetar este enorm. Teza declinului ineluctabil al imperiilor rămîne valabilă. Spania a decăzut timp de 200 de ani. La fel – Imperiul Britanic și încă din anii 1860-1870 scriitorii îi anunțau declinul. Acum, în Statele Unite locuiește 5% din populația lumii, dar aici se realizează 30% din economia mondială și 50% din totalul cheltuielilor militare. E credibil că 5% din populația lumii să rămînă o superputere? Pe termen lung, răspunsul e nu. Dar pe termen scurt nimeni nu se va putea măsura cu America. Pe termen mediu, ea va rămîne puterea militară dominantă, pentru că nimeni nu vrea să investească, în special în puterea aeriană. Și războiul din Irak a demonstrat, dincolo de orice dubiu, că nu se poate cîștiga un război fără aviație. Nimeni nu poate rămîne la vîrf pentru eternitate, nici măcar Roma. Dar trebuie să admitem că puterea americană nu are rival" (*Le Monde*, 11 aprilie 2003).

Un cod de conduită

Comparația cu Imperiul Roman l-a inspirat și pe comentatorul ziarului britanic *Guardian*, Jonathan Freedland: „Punctul comun evident este cel al puterii militare copleșitoare. Roma a fost o superputere în epoca ei, avea armata cea mai bine echipată, finanțată și antrenată a lumii de atunci. La fel e și cu Statele Unite. (...) Și totuși există o mare diferență: în afară de niște insule – cum ar fi Porto Rico sau Guam – Statele Unite nu au colonii. Nici un teritoriu îndepărtat nu este condus de un consul sau de un vice-rege american. Dar această diferență între Roma antică și Washingtonul de azi poate că e mai puțin semnificativă decît pare. Unii istorici consideră că întemeierea Americii și cucerirea Vestului au fost manifestări la fel de imperiale ca și voința romană de a controla Mediterana. Mai mult, Statele Unite au baze militare în 40 de țări, versiune modernă a coloniilor de altă dată. Pentagonul susține că Statele Unite sînt prezente militar în 132 din cele 190 de țări membre ONU. E ca și cum Roma ar fi lăsat moștenire un cod de conduită imperial, respectat cu sfințenie de SUA. Lecția numărul unu ar suna așa: nu e suficient să ai o mare putere militară, lumea trebuie să știe și să se teamă de ea. Romanii au recurs la tehnicile de propagandă ale timpului lor, demonstrînd caracterul implacabil al domniei lor. Acum televiziunea transmite 24 de ore din 24 operațiunile militare americane și filmele de la Hollywood îndeplinesc același rol. A doua lecție se referă la rolul central al tehnologiei. Romanii erau celebri pentru drumurile lor în linie dreaptă care au permis deplasarea cu o viteză uluitoare a trupelor și a logisticii Imperiului. Acestor mari drumuri romane le corespund căile de comunicare. Internetul este în inima sistemului comercial american. Iar engleza este latina zilelor noastre. Roma a înțeles că pentru a dura trebuie să practice imperialismul brutal al victoriilor militare și al invaziilor concomitent cu cel mai subtil al fineților culturale și politice destinate nu preluării puterii, ci păstrării ei. Cele mai mari cuceriri ale Romei nu s-au datorat spadei, ci capacității de a seduce popoarele cucerite. Așa cum sublinia Tacit în legătură cu Bretania, autohtonii apreciau în mod vizibil toga, băile și încălzirea centrală și nu-și dădeau seama că toate acestea erau simboluri ale «aservirii» lor. Astăzi, Statele Unite oferă popoarelor de pe planetă un ansamblu cultural la fel de coerent, produse de serie, semne ale unei uniformități liniștitoare. Nu jocurile de circ și toga, ci Starbuck, Coca-Cola, McDonald's și Disney, totul cu plata în dolari". Și de-ar fi numai atît...

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Ți-e sete de cultură?

Bravo!

Te aștept la cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10^{30} - 18^{30}

băutura – discount 25%

cărțile – gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

VINERI, 16 mai	Concert afro: Gloria	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 17 mai	Muzică live: Sofia Blues Band – Bulgaria	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
DUMINICĂ, 18 mai	Muzică live: Rambling Blues Band – Ungaria	21^{00}
MARȚI, 20 mai	Muzică clasică live: Cvartetul Modern	20^{00}
MIERCURI, 21 mai	Dialogurile Academiei Cațavencu	19^{00}
JOI, 22 mai	Teatru: *Berrymore*, cu Mariua Chivu, Peter Saroși, Adrian Pintea	20^{00}

MARȚI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS

FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sect. 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Copilul teribil al României

Îmi vine greu, dar scriu şi eu despre Ada Milea. Care a scos un album nou (ştiţi): „Absurdistan". Îmi vine greu deoarece observ în ea un potenţial Goran Bregovic & Cesaria Evora, adică: muzica devine 1) un fel de loc comun al intelectualismului;

2) eticheta de bon ton pe care ţi-o lipeşti pe frunte şi începi să umbli;

3) ritmul pe care dansezi şi filozofezi la petreceri (cînd la petreceri te simţi mai bine cu *Girls Aloud* sau *Sugarbabes).*

Avertisment: a nu se înţelege că nu-mi place Ada Milea (de altfel, ar fi o regretabilă eroare).

Cîteva motive pentru care îmi place Ada Milea:

e simpatică de-adevăratelea (şi asta înseamnă că atunci cînd o vedeţi copilăroasă, trăsnită, zurli, fericită sau bosumflată, ea chiar aşa este. Ceea ce – deci părerea mea – nu-i puţin lucru);

în muzica ei se simt toate treburile astea; iar toate treburile astea n-ar putea să existe fără umor;

umorul ei este irezistibil, iar uneori intonaţia vocii bate hazul cuvintelor;

îşi vede liniştită de cîntat: chiar dacă Florin Călinescu şi-a propus s-o scoată din pepeni la emisiunea lui; chiar dacă Mihaela Tatu a înmulţit-o cu 3 (nasol: dacă o împarţi la loc pe Ada după ce-a fost înmulţită, rezultatul e Tatu.);

într-o vreme, venea singură la filmele de la Institutul Francez şi se aşeza la capătul rîndului din mijloc (partea dreaptă, cum priveşti ecranul);

la lansarea „Absurdistanului" era singura persoană în adidaşi, blugi şi tricou într-o mare de costume şi cravate şi rochii de seară;

pe album sînt invitaţi nişte muzicieni talentaţi: Radu Georgescu (violoncel), Mihai Iordache (saxofon, flaut, drîmbă, pai), Oliver Sterian (percuţie);

felul în care cîntă este inimitabil;

face folk-ul suportabil în clipele astea cînd dînsul şi-a propus să nu se clintească un milimetru de pe cîmpurile lui cu păsărele, la la la, li lu lu, mare artă şi floricele care nu sînt popcorn;

pe „Absurdistan" are 4 colinde horror la care, oricît te-ai fofila, ajungi la aceeaşi concluzie: trebuie să rîzi; mostră: „cînd din crîşmă ai ieşit şi în şanţ ai adormit / albă zăpadă s-o pornit să cadă";

cîntecele din engleză, 3, sînt la fel de proaspete ca şi cele din română, chiar şi pentru cei care nu ştiu că *winter* înseamnă *iarnă;*

şi pentru că injectează slănină în găină, ceea ce numai unui copil teribil i-ar trece prin cap.

Cîteva obiecţii sau observaţii:

am tot amînat să scriu despre albumul ei (motivele se pot găsi în primul paragraf);

se simte în muzica pe care o face un actor talentat, mult umor negru şi o voce foarte bună, însă de multe ori te întrebi dacă toate astea nu sînt mai potrivite unui foc de tabără, decît unui CD player;

evident că poanta melodiei rămîne aceeaşi (am I smart or what?) astfel încît, după un timp, ajungi să nu mai rîzi şi, în loc să mai asculţi CD-ul o dată, îl laşi pe vreun raft să se prăfuiască şi aştepţi noul album;

Florin Călinescu avea pe undeva dreptate cînd s-a apucat să inventeze pe loc noi versuri la melodiile Adei: dacă ai o minte deşteaptă şi odihnită + o predispoziţie pentru umorul absurd o să-ţi vină uşor să faci asta (lui Călinescu nu-i era);

nu pot să înţeleg de ce o femeie şi-ar dori să fie înmulţită cu 3;

pe „Absurdistan" sînt 7 melodii în care Adrian Berinde o are ca invitată pe Ada Milea;

din cîte ştiu eu, „Absurdistan" este albumul Adei Milea (în cele 7 melodii aproape că nici nu se aude, iar melodiile sînt orice, mai puţin stilul ei);

Adrian Berinde vrea să fie un Cohen român (şi unde cuvintele *vrea* şi *român* fac toată diferenţa);

de fiecare dată cînd ascult albumul, sar peste cele 7 melodii (şi din cauza lor îmi plac mai mult primele două discuri „Aberaţii sonore" şi „Republica Mioritică România").

Acestea fiind zise, vă doresc o zi ravisantă, cu împliniri pe toate planurile şi puţin vînt de bun gust, iar, înainte de a-mi lua la revedere, ţin să extrag o unică şi definitivă concluzie privitoare la domnişoara Milea: Ada, orice ar fi / Noi mereu te vom iubi!

La revedere.

▲

Răzvan RĂDULESCU

Protest individual

– în chestiunea scandalului de la CNC, avînd ca scop desfiinţarea acestei instituţii şi împotriva finanţării filmelor din bani publici –

Moderaţia îi poate duce la îmbolnăvire pe cei care nu sînt suficient de antrenaţi să o practice. Eu nu sînt. Am constatat-o cu prilejul protestului pe care l-am semnat (şi la a cărui alcătuire am participat), alături de Cristi Puiu, Tudor Giurgiu, Florin Iepan, Radu Muntean, Cristi Mungiu, Nae Caramfil, Alexandru Solomon – există mai multe liste complete cu semnatarii, precum şi discuţii legate de motivele protestului, în presa ultimelor săptămîni. Am să povestesc pe scurt, pentru cei ce nu sînt încă la curent, cu inexactităţi, exagerări şi puseuri de furie (datorate în mare parte exerciţiilor nesănătoase de moderaţie pe care le-am practicat în ultima vreme), ce-a făcut Centrul Naţional al Cinematografiei şi de ce găsim noi cu cale să protestăm.

Anual, din bugetul statului, cîteva milioane de euro, să zicem vreo patru, se duc înspre cinema. Probabil că au existat şi vor exista ani în care suma va fi mai mică, sau nu va fi deloc, dar asta e lipsit de relevanţă. Cînd banii există, CNC anunţă un concurs de proiecte, numeşte un juriu şi împarte banii. Ca întotdeauna în astfel de cazuri, nu împărţirea de bani este neapărat frauduloasă, ci procedura în sine. CNC are un Colegiu Consultativ – o mînă de oameni fără atribuţii precizate de către legea cinematografiei, fără mandat şi fără frică: o parte din ei merg în juriu, restul participă la concurs şi cîştigă. Aceasta este esenţa fraudei din cinematografia română de doi ani încoace, şi nu văd de ce lucrurile ar trebui să se schimbe, atîta timp cît, aşa cum spune public Segiu Nicolaescu, (preşedintele comisiei care finanţează proiectele) legea nu interzice.

Acestei situaţii, de o nesimţire care înmărmureşte, protestul nostru îi opune o sumă de soluţii civilizate, toate prezentate cu o voce mică, dar demnă: să se interzică membrilor colegiului consultativ participarea în juriu şi în concurs; să se găsească un criteriu de selectare a membrilor juriului, ca urmare a unor propuneri venite din partea uniunilor profesionale; să se introducă un sistem-grilă care să cuantifice rezultatele concursului şi oportunitatea finanţării, bazat pe eficienţa anterioară a regizorului şi/sau producătorului, pe succesul său de casă şi pe selecţiile la festivalurile internaţionale; să se afişeze rezultatele concursului la un avizier, împreună cu punctajul, pentru ca cei respinşi să afle de ce au fost admişi cei admişi. Mai mult, în timp ce eu scriu acest articol, Cristi Mungiu, un model de echilibru, moderaţie (şi naivitate, aş adăuga) alcătuieşte o grilă credibilă de concurs, pentru a o negocia în zilele care urmează la sediul CNC.

Protestul a fost făcut public într-o conferinţă de presă la care, din partea CNC, a participat însuşi preşedintele, Decebal Mitulescu. Cu această ocazie, s-au văzut roadele moderaţiei: cum protestul nu conţinea nume, nu contesta nici rezultatele concursului, nici calitatea intelectuală a membrilor juriului, ci doar semnala o stare viciată de fapt, preşedintele CNC nu a putut să spună decît că este de acord cu noi şi să ne invite să dezbatem împreună soluţii pentru remedierea etc. De fapt, puţin a lipsit ca preşedintele CNC să nu declare că vrea să semneze protestul alături de noi. Dezavantajele moderaţiei s-au văzut mai tîrziu, într-o emisiune a lui Tucă, în care acelaşi preşedinte al CNC a ţinut un cu totul alt discurs. În realitate, fără nici un fel de moderaţie, Decebal Mitulescu ar fi trebuit destituit pe loc, la conferinţa de presă, pentru onestitate dublată de incompetenţă: dacă a găsit observaţiile din protest întemeiate înseamnă că a fost orb pe toată durata concursului şi nu a văzut frauda. Iarăşi, în absenţa moderaţiei autoimpuse, Sergiu Nicolaescu ar fi trebuit dat în judecată pentru afirmaţia pe care a făcut-o în presă, anume aceea că ştie el ce e cu noi, că sîntem manipulaţi şi că poate dovedi asta cu documente. În sfîrşit, dacă protestul nostru ar fi fost unul extrem, şi nu unul moderat, accentul ar fi trebuit să cadă pe legea cinematografiei – primejdioasă cînd restrînge libertatea de creaţie după criterii staliniste (vedeţi punctul în care este refuzat sprijinul pentru acele proiecte care aduc atingere imaginii României) sau plină de gugumănii – acolo unde asimilează documentarul cu filmul de scurt metraj şi îi interzice o durată mai mare de 20 de minute.

Am reuşit să izolez cîteva dintre simptomele pe care mi le-a produs atitudinea moderată a ultimelor săptămîni, dar o să-l numesc doar pe cel mai grav: nesiguranţă. Nu neapărat legată de reuşita sau eşecul protestului, ci, mai curînd, de propriile mele repere morale, culturale şi, ca să zic vorbe mari, axiologice: ce aş avea eu de negociat, în definitiv, cu cei care fac acum jocurile în CNC, de vreme ce nu mi-aş lăsa nici un scenariu la cheremul lor? De ce aş sta de vorbă cu vreunul dintre cei ce au alcătuit juriul, atîta timp cît nu dau doi bani nici pe filmele pe care le fac, nici pe romanele sau scenariile pe care le scriu? Şi, presupunînd că mi-aş călca pe inimă şi aş sta de vorbă cu ei, pentru viitorul cărei cinematografii aş face-o? Pentru o cinematografie în care filmele corecte apar unul la un deceniu, iar cele cît de cît remarcabile din douăzeci în douăzeci de ani? Dacă nu sînteţi de acord cu mine şi credeţi că cinematografia română are vreo importanţă în peisajul internaţional, de la inventarea filmului şi pînă acum, faceţi exerciţiul trist pe care îl fac şi eu, de cîteva ori pe săptămînă: luaţi următoarea listă: Ford, Hitchcock, Forman, Bostan, Gilliam, Fellini, Pasolini, Piţa, Dreyer, Blaier, Mihalkov, Kaurismaki, Truffaut, Godard, Corjos, Rohmer, Bergman, Cărmăzan, Coppola, şi eliminaţi trei nume în ordinea lipsei de importanţă. În sfîrşit, pentru ce aş continua să cauţionez, printr-un protest constructiv, o breaslă în care cîţiva privilegiaţi îşi tranzacţionează de ani de zile banii, simpatiile, umorile şi orgoliile, producînd sistematic cele mai scumpe porcării văzute vreodată? Fiecare dintre filmele proaste, insignifiante, mediocre, pe care le-aţi văzut anul acesta, anul trecut, în anii de imediat după '89 şi în cei patruzeci de ani de dinainte au costat, în medie, jumătate de milion de dolari. Toţi aceşti bani au venit şi vor continua să vină de la buget, adică din taxele plătite de contribuabil. Industriile cinematografice sănătoase (ca orice industrie sănătoasă în general) nu trăiesc cu subvenţii de la buget. America şi India nu cunosc subvenţia. Dimpotrivă, cred că Hollywood-ul ar sucomba în doi-trei ani dacă s-ar inventa un CNC american care să organizeze concursuri.

În Europa, Franţa alocă bani mulţi cinematografiei, Germania şi Italia la fel. Însă aceste ţări au trăit în prosperitate şi, chiar dacă acum lucrurile nu mai merg, economic, la fel de bine, inerţia este cea care mai ţine sistemul. În plus, Franţa are de demonstrat de cîţiva ani că şi Europa poate face superproducţii hollywoodiene, iar Germania face, la acest capitol, ce face şi Franţa, ca să nu fie mai prejos. Mai puţin vulgar spus, există o anumită presiune a concurenţei dintre piaţa americană şi cea europeană care se traduce, la nivelul propagandei culturale, în sume de bani alocate cinematografiei.

Ce are România de-a face cu toate astea? Avem o ţară nevoiaşă; încă nu sîntem în Europa; oriunde se găsesc ceva bani, apare pe loc corupţia; nu sînt seringi în spitale; profesorii au lefuri mici; handicapaţii nu au rampe ca să intre în instituţiile publice. Ei bine, în aceste condiţii, Statul îşi permite luxul de a aloca anual cîteva milioane de euro pentru producerea unor filme mediocre, în cel mai bun caz, iar cîţiva iresponsabili îşi permit luxul de a le face. Consider că este imoral. Consider că cine are cu adevărat chef să facă film poate găsi soluţii de finanţare în altă parte. Consider că nu există nici o metodă de a garanta, în momentul în care reclami bani pentru filmul tău, eficienţa lui economică sau valoarea lui artistică şi că bugetul nu este în situaţia de a face investiţii cu un asemenea risc.

Din toate aceste motive, precum şi din altele, pe care abia aştept să le enumăr, consider că repartizarea de bani către cinematografie ar trebui oprită, iar CNC, instituţia care se face responsabilă de repartizarea lor – desfiinţată. Măcar pentru zece ani, pînă se aşează lucrurile. Aş milita, dimpotrivă, pentru o bună lege a sponsorizării.

▲

Dilema vă recomandă

● Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici* (Biblioteca Apostrof, colecţia Ianus, cu o prefaţă de Ion Vartic). În traducerea de maximă rigoare anticalofilă a Janinei Ianoşi – păstrînd astfel o energie stilistică pe măsura vehemenţei morale – una din cele cîteva nuvele fără de care zadarnic discutăm care e sensul literaturii. (Radu Cosaşu)

● Expoziţia de fotografie „Scriitorii şi *Litera*tura" lor a artiştilor spanioli Javier Rodríguez şi Miguel Ángel Mota, deschisă pe toată durata Tîrgului de Carte Bookarest 2003 (21-25 mai) în sala 3, etaj 3, Galeriile et. 3/4. Peste 30 de instantanee alb-negru, în care cunoscuţi scriitori contemporani sînt surprinşi scriind – pe tablă, ca la şcoală – despre cîte o literă aleasă şi semnificaţia ei personală. De văzut! (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

O carte şi trei paradoxuri (II)

● **Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989. Scriitori, reviste, instituţii, organizaţii*, Editura Compania, 2003.**

Scriam, săptămîna trecută despre paradoxul editării *Enciclopediei exilului* în România nesfîrşitei noastre tranziţii.

Cel de-al doilea paradox, intern, de această dată, este excluderea cu totul din corpusul analizat a exilului literar german, pe motive lingvistice şi de formare prealabilă. Germanist de formaţie, profesor la Seminarul de romanistică al Universităţii Ruhr din Bochum, Germania în timpul redactării acestei cărţi, autorul exclude o zonă pe care ar fi putut-o limpezi ca nimeni altul. Criteriul este, de altfel, ireproşabil în sine: „în timp ce scriitorii evrei la care m-am oprit s-au manifestat ca atare în limba română... scriitorii de alte origini (cazul germanilor este cel mai clar)... au folosit ca mijloc de expresie literară ... altă limbă decît cea românească.". Nu este însă mai puţin adevărat că antologia tinerilor poeţi germani *Vînt potrivit pînă la tare*, apărută (în româneşte) la Editura Kriterion, în 1982 a avut o influenţă considerabilă asupra poeziei optzeciste şi nouăzeciste, ajungînd (prin intermediar) la ultimele promoţii literare. Biografismul unor poeţi ca Richard Wagner, Franz Hodjak, William Totok, Anemone Latzina sau Johann Lippet, prozaismul, inexpresivitatea şi procedeele folosite au influenţat (în cadrul aceluiaşi spaţiu lingvistic şi literar) poezia românească. „Materia românească" prezentă în operele lor scrise, mai tîrziu, în Germania era un bun pretext de reconsiderare a influenţei pe care au avut-o asupra înnoirii poeziei româneşti într-o perioadă tulbure. La fel în cazul Hertei Müller, ale cărei origini romanesc-româneşti sînt esenţiale literar (în *Animalul inimii,* de pildă, avem nu doar o realitate ardelenească şi uneori chiar folclor românesc, tradus în nemţeşte şi apoi restituit de Nora Iuga). Primatul „statutului iniţial de scriitori de altă origine, de altă cultură şi de altă limbă decît cea românească" introduce criterii mai străine materiei abordate, decît, de pildă, multilingvismul, căutarea şi „blocajul care intervine atunci cînd scrii pentru traducător" despre care vorbeşte Norman Manea şi care sînt categorii proprii literaturii exilului. În plus, dincolo de opţiunea pragmatică, multe dintre cărţile scriitorilor germani neluaţi în considerare în *Enciclopedia exilului* sînt scrise într-o limbă de graniţă, contaminată la modul profund, la rădăcina cuvîntului, aş zice, şi despre care numai cineva bine ancorat în cele două spaţii lingvistice şi literarare putea scrie. Primul exemplu care-mi vine în minte e tot din *Animalul inimii* de Herta Müller (recunosc că am deschis Enciclopedia căutînd-o şi poate de acolo îmi vine frustrarea) şi se referă la modul în care a învăţat naratoarea nemţeşte: „De fiecare dată mă întreba, dacă am aflat deja cum se numeşte pe româneşte pasărea din instrucţiunile lui Georg. Dar nu-i puteam explica Terezei pe româneşte cum se numeşte pasărea în nemţeşte: cel ce ucide de nouă ori. Numele păsării nu figura în nici un dicţionar."

Pe de altă parte, în *Enciclopedia exilului literar* există deja cîteva personalităţi „pe muchie" din punctul de vedere al criteriului lingvistic: Paul Celan, care a scris extrem de puţin în româneşte, chiar dacă decisiv pentru „structurilele de adîncime" ale operei de maturitate, cum crede Andrei Corbea (p. 145), fabulosul Matila Ghyka, care, după Mircea Eliade, „nu a publicat ceva semnificativ în româneşte, deşi fenomenul românesc l-a pasionat toată viaţa" (p. 348), Martha Bibescu care şi-a scis în franceză atît romanele „pentru midinete", cît şi splendidele scrieri memorialistice traduse recent, tot la *Compania*. Mai mult, prezenţa unor personalităţi exterioare exilului *literar* şi tratarea fenomenului şi din punct de vedere sociologic, prin influenţe, cîmpuri de forţe (jurnalistul Noel Bernard, cu un portret în care încap şi anecdotele soţiei şi critica dură a lui Jacob Popper, istoricul Neagu Djuvara, memorialist savuros, istoricul Radu Florescu, omul de afaceri, specialist în drept corporativ Iosif Constantin Drăgan şi chiar Regele Mihai, mai degrabă o instituţie a exilului *literar* decît un membru direct).

Al treilea paradox ar fi cel al neutralităţii, căci, scrie autorul, „obiectivitatea deplină e ca sfinţenia: un ideal greu de atins". Într-adevăr „vocea" autorului enciclopediei e prezentă, cum singur mărturiseşte, în felul în care au fost alese opiniile critice, în felul în care a fost făcută selecţia, în paginile acordate fiecărui articol. Iar în această obiectivitate retorică stă miza (de unitate, opinie şi rigoare) a cărţii. Sigur că autorul are propriile convingeri critice (le putem găsi în antepenultima sa carte, *Litere în tranziţie*), dar în decupajele sale încap nu doar opiniile cele mai semnificative despre un fenomen, un autor, o carte, ci şi pulsul vremii, palpat printr-o metodă în care se amestecă istoria literară cu rupturile sociologice ale exilului, receptarea cu identificarea, citatul obligatoriu cu anecdota semnificativă. Pentru Cioran, Eliade şi Ionescu avem în *Enciclopedie*. micro-monografii esenţiale, cu valurile succesive de contestare, cu receptarea în Occident şi în România, chiar cu ecourile literare ale biografiilor celor trei scriitori. Evadarea lui Petru Dumitriu, înfăţişată în B.I.R.E. (Buletin de Informaţii al Românilor din Exil), într-o maşină cumpărată de partid de la consulatul iugoslav este confirmată după 30 de ani chiar de scriitor în volumul *Pactul cu diavolul*. Scandalurile legate de figuri precum Constantin Virgil Gheorghiu, Iosif Constantin Drăgan, Marian Popa chiar sînt prezentate prin amănunte semnificative, prin media reacţiior pe care le-au provocat şi interesul acestora pentru actualitate. Colajul e însă clar subiectiv şi din această colaţionare a amănuntului ce nu poate fi omis (chiar dacă uneori acesta e din afara simplei istorii literare) şi asumarea unei „neutralităţi" auctoriale rezultă o carte cu foarte multe sertare. *Enciclopedia exilului* este un extraordinar instrument de lucru, de care cu greu ne-am mai putea lipsi, este o „hartă a inginerilor sufletelor moarte" din exil, cu o expresie a lui Virgil Ierunca despre cultura românească a anilor '50, dar şi un elogiu al rolului formativ al exilului, o poveste fără sfîrşit în care se amestecă rezistenţa, clandestinitatea (uneori tolerată) şi omenescul esenţial al profesării literaturii. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Goethe Institut Inter Nationes ● Stability Pact For South Eastern Europe ● IRIR

Luni, 19 mai – marţi, 20 mai 2003, la Institutul Goethe Bucureşti, str. Henri Coandă nr. 22 va avea loc SIMPOZIONUL INTERNAŢIONAL **cu tema**

În ce societate trăim?

Manifestare a Institutului Goethe Inter Nationes Bucureşti, cu sprijinul financiar al Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, în colaborare cu Institutul Român de Istorie Recentă.

„Epicur definea fericirea individului drept absenţă a suferinţei din trup şi a tulburării din spirit. Din această perspectivă a împlinirii personale, lumea în care trăim, aflată într-o tranziţie structurală profundă, nu pare fi locul cel mai potrivit pentru a-ţi găsi fericirea. Problemele societăţii au implicaţii majore asupra confortului personal, tulburat de evoluţii aparent incontrolabile. Creşterea şomajului, intensificarea inegalităţilor sociale şi a dislocărilor economice în plan mondial şi la nivelul fiecărei ţări în parte – cu atît mai mult acţionînd asupra celor aflate în tranziţia de la socialism la economia de piaţă – au dizolvat legături sociale tradiţionale, care ofereau pînă nu demult omului cel puţin aparenţa unei protecţii din partea societăţii. Această aparenţă, dizlocată treptat sub imperiul tranziţiei, a creat o nesiguranţă colectivă. Obişnuiţi cu o percepţie paternalistă în ceea ce priveşte rolul societăţii, oamenii nu sînt pregătiţi să se orienteze spre o viaţă caracterizată de un puternic individualism. Mulţi pur şi simplu nu se descurcă în noile condiţii-cadru instituţionale, prin care societatea îl obligă pe fiecare acum să-şi dezvolte propria sa biografie şi să ia decizii. Confruntaţi cu probleme şi provocări noi, sîntem cel puţin dezorientaţi de răspunsurile care ni se cer. Dar în aceste răspunsuri rezidă decizia noastră asupra înfăţişării societăţii de mîine. Problemele majore ale individului, tulburarea de astăzi care a luat locul confortului aparent de ieri, fac dificilă o evaluare a viitorului personal. Dar lumea de mîine poate căpăta un contur mai precis în minţile noastre numai dacă putem preciza în ce fel de societate trăim".

Armin Pongs / Marius Oprea

Andrei GORZO

dilematograf

O singură dimensiune

● ***Pianistul* / *The Pianist* (Franţa-Germania-Polonia-Marea Britanie, 2002), de Roman Polanski.**

Naziştii dau buzna într-un apartament din Varşovia, unde o familie de evrei stă la masă; ridică un bătrîn, cu tot cu scaunul său cu rotile, îl duc pe balcon şi, fără vorbe, fără ceremonial, exact ca şi cum ar scutura o faţă de masă, îl aruncă. Deşi e trecut de ora stingerii, vecinii ies din case, se adună în jurul cadavrului. Atunci naziştii deschid focul. Cei mai mulţi cad pe loc, iar reflectorul îi găseşte, fără grabă, pe cei care au rămas în picioare şi acum fug – fâpturi timorate, ieşite imprudent din vizuinele lor – şi în cîteva secunde sînt morţi cu toţii, iar blindatele naziştilor se îndepărtează călcînd peste ei. În această secvenţă, ca şi în celelalte momente de violenţă din *Pianistul*, camera de filmare refuză să-şi plece privirea în faţa morţii, dar nici nu se lasă hipnotizată de ea; nu fuge de obscenitate, dar nici nu se apropie suficient încît să fie împroşcată; nu evită nimic, dar nici nu insistă. Iar eleganţa şi demnitatea regizorului, instinctul său de a tăia secvenţele fără să zăbovească, fără să apese, fără să forţeze ceea ce este deja puternic, sînt infailibile. Regizorul este, desigur, Roman Polanski, a cărui capodoperă neagră *Chinatown* ne-a făcut să simţim în propria piele cusăturile de pe nasul tăiat al lui Jack Nicholson şi ne-a arătat, odată pentru totdeauna, ce poate face un singur glonte, tras la întîmplare, din frumuseţea lui Faye Dunaway. (Vedeţi neapărat şi *Macbeth* – un mare filmcoşmar, deşi coşmarul nu prea mai este al lui Shakespeare: Polanski a înecat în sînge poezia.) *Pianistul* e foarte bun pe detalii (carameaua cumpărată pe 20 de zloţi şi împărţită la şase oameni), pe viniete (femeia care şi-a sugrumat copilul, ca să nu atragă atenţia naziştilor cu ţipetele lui, dar tot n-a scăpat), pe somnul malefic pe care-l doarme un oraş ocupat, după ora stingerii. E un somn plin de viziuni teribile – un copil încearcă să iasă prin ferestruica unui beci, cineva încearcă să-l ajute, să-l tragă de mîini afară, dar în beci e cineva sau ceva care vrea să ţină copilul acolo, un monstru care nu se vede, dar se aude vorbind în germană – şi aceste viziuni nu numai că sînt reale, dar sînt normale, ele sînt viaţa de noapte (de fapt moartea de noapte) a oraşului. Sub reflectoarele naziste, evreii aliniaţi lucesc, sînt deja spectre.

Aceeaşi impresie mi-a lăsat-o şi protagonistul, pianistul Wladyslaw Szpilman (Adrien Brody), cu toate că povestea lui (bazată pe volumul lui de memorii) e despre supravieţuire. El scapă în ultimul moment de trenul care-i duce toată familia la Treblinka. Mai tîrziu, scapă şi din ghetou. Pînă în ziua cînd sovieticii intră în Varşovia, viaţa lui e o trecere de la o ascunzătoare la alta: apartamente îngheţate, firide, găuri de şarpe. Stă dîrdîind, cu genunchii la gură. E mereu în palton, pentru că i-e frig şi pentru că în orice moment ar putea fi silit să fugă. Cînd fuge, trece pe lîngă morţi, se împiedică de morţi, se aruncă la pămînt şi face pe mortul. Într-un fel, chiar *pare* un om mort: în el nu mai funcţionează decît instinctul de supravieţuire, care e animalic, şi simţul muzical, care e o punte către divin. Nimic la mijloc. Szpilman e difuz, e o siluetă incertă, un „x" făcut cu creta pe o tablă peste care buretele ar putea să treacă oricînd şi, din fericire, nu trece. Efectul acesta e voit; e o ilustrare puternică a vieţii omeneşti reduse la o singură dimensiune – supravieţuirea. Dar n-ar fi fost, oare, mai puternică, dacă Polanski şi scenaristul Ronald Harwood ar fi schiţat şi celelalte dimensiuni – toate gîndurile şi emoţiile care se estompează, de parcă nici n-ar fi fost, în atîţia ani în care grija lui principală este să respire în continuare, încă un ceas? În film, Szpilman e încă de la început flu, iar la final, cînd totul s-a terminat, e impenetrabil. Adrien Brody arată interesant, cu nasul lui lung, ascuţit, sensibil, cu sprîncenele lui care uneori devin un accent circumflex. Expresia lui tipică – un fel de duioşie neputincioasă şi cumva mirată de propria neputinţă – e mişcătoare. Dar în nici un moment nu e – nu e lăsat să fie – la fel de emoţionant ca Ben Kingsley în rolul contabilului Stern din *Lista lui Schindler*. Vedeai şi la Stern revolta unui organism împotriva nefiinţei, dar vedeai mai mult decît atît: vedeai lucrurile profunde care făceau din Stern fiinţa omenească unică numită Stern; lucruri mai puţin importante pentru umanitate decît un talent ca al lui Szpilman, dar care capătă o importanţă imensă, în vremuri inumane. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Bridget şi ai ei 30 de ani

Jurnalul lui Bridget Jones, autoare Helen Fielding (apărut la Polirom în 2003, traducere de Dora Fejes) are drept eroină, pompos spus, femeia de 30 de ani. Principalele ei preocupări sînt partenerii stabili, lupta cu caloriile, cu viciile – ţigările şi băutura, gîndurile negative, relaţiile cu părinţii, şi, în ordinea asta, cariera. Povestea ei m-a pus, însă, pe gînduri în privinţa vîrstei de 30 de ani. Faţă de cea de 20 de ani, de pildă, există nişte diferenţe nete, şi nişte caracteristici specifice. La 30 de ani îngrijorările se accelerează şi fericirile devin ceva mai inconsistente. Locul de socializare devine unul fix, şi anume serviciul: şi Bridget şi majoritatea dintre cei aparţinînd menţionatei vîrste îşi petrec acolo o mare parte a vieţii. De aceea, relaţiile de servici sînt, pentru mulţi, esenţiale, şi se prelungesc şi în afara locului de muncă: colegii de acolo devin obiecte ale afecţiunii, invidiei sau aşteptărilor impiegatului. Bridget e mereu iritată şi uimită de şefa ei şi îndrăgostită de şeful ei. Relaţiile de serviciu se prelungesc şi-n afara cadrului profesional propriu-zis: şeful ei îi devine iubit şi se văd acasă, în week-end-uri romantice etc. Exaltările de la 20 de ani sînt acum, înlocuite, cu începuturi de anxietăţi în privinţa justeţii opţiunilor de carieră. Înnoirile profesionale nu mai sînt nici ele neapărat graţioase sau victorioase: cînd Bridget se angajează ca reporter de televiziune, în căutarea unei slujbe mai dinamice, ratează transmisia în direct intrînd prea tărziu în emisie. Sentimentul de *wonderwoman* e, mai curînd, înlocuit cu unul al ridicolului.

Plăcerile de toate felurile, pînă de curînd savurate fără restricţii, sînt, acum, tot mai cenzurate şi mai raţionalizate: nu mai poţi bea sau mînca orice fără efecte vizibile asupra modului în care arăţi. Lucrurile de care trebuie să ţii cont se înmulţesc tot mai mult, greutatea corporală, circumferinţa pulpelor şi tonusul muscular fiind cîteva dintre cele mai sîcîitoare. De fapt, în anii cu „3" în cap, responsabilităţile de toate felurile tind să ia locul libertăţii aproape fără limite. Auto-cenzura şi înfrînarea par să fie două dintre caracteristicile perioadei: lucrurile ies mai greu, şi cu mai multe eforturi.

Nici dezamăgirile nu lipsesc: miturile copilăriei şi adolescenţei pot fi, acum, mai uşor distruse (ai maturitatea să înţelegi...). Aşa se face că Bridget asistă la criza mariajului aparent perfect stabil al părinţilor ei şi la metamorfozarea mamei sale, în ajunul vîrstei a treia, în femeie fatală, de succes, şi, în cele din urmă, aproape infractoare. Precum şi la demitizarea căsniciilor prietenelor ei, pe care, într-un fel, le invidia: soţii se dovedesc a nu fi atît de fideli şi viaţa lor de cumpărături şi copii nicidecum atît de palpitantă.

Partea frumoasă abia de-aici începe: Bridget ştie ce ar trebui să facă, conform cerinţelor acestei tinereţi mature, dar rar le îndeplineşte sută la sută. De multe ori trage beţii monstruoase, sau măcar cîte un Bloody Mary precum şi multe ţigări şi calorii; ba încalcă chiar şi cerinţele înţelepciunilor specializate în obţinerea unui partener stabil (gen „Femeile sînt de pe Venus, bărbaţii de pe Marte"): îşi sună iubiţii şi cînd nu ar trebui să-i sune. Toate astea ne-o fac simpatică pe Bridget Jones şi acceptabilă vîrsta de 30 de ani. Iar pe linia virtuoasă, a responsabilităţilor şi abstinenţelor, rămîne lupta, ca deziderat în sine.

▲

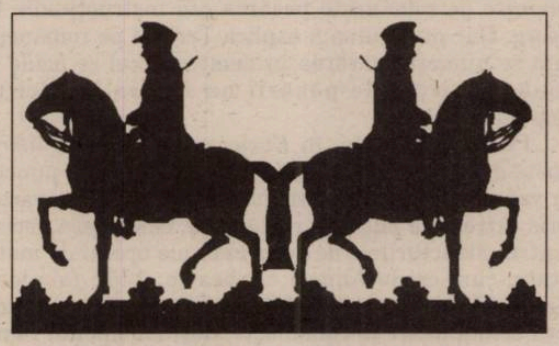

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Generozitatea – ca un preparat rece

„Faci binele şi-ţi auzi vorbe!"
Teodor Mazilu

Unul dintre cele mai obscurizate sentimente este, azi, generozitatea. Ea devine din ce în ce mai greu de definit. Inteligenţa lumii – fastuoasă în problemele cu care chinuie morala – blochează principalele căi de acces spre o înţelegere senină a ceea ce, totuşi, de secole, în toate cărţile bune, se putea numi un om, un caracter generos. Nu mi se pare O.K. – mi-am zis, în dimineaţa primei zile de Paşti, la o oră cînd nimic nu mişca în oraşul însorit, doar cîte un tramvai, lumea întreagă fiind răpusă de oboseală, după Înviere.

Dificultăţile în definirea clară a generozităţii – dar poate că nu mai e cazul s-o definim, ci s-o trăim, dar cum? – provin din turbulenţa dusă pînă la dizolvare a categoriilor morale. De cînd s-a descoperit că „poţi zîmbi şi fii ticălos", că binele poate fi un rău, că o minciună poate lua chipul unui adevăr, că maniheismul tranşant e o insuficienţă a gîndirii – caracterele clasice, cele „bătute în piatră", perfect radiografiate într-o carte care încă la 1688 se numea chiar aşa, articulat: *Les caractères* şi începea cu celebra sentenţă: „Totul e spus", şi-au pierdut garanţia, limpezimea, soliditatea. Niciodată nu s-a spus totul despre om şi oameni, ci tot mai mult şi tot mai complicat. „Omul simplu" – de la Platon Karataev pînă la „proştii" lui Rebreanu –, „omul strict" din delta lui Sadoveanu, ca şi „omul nou" visat şi de generoşi şi de ticăloşi, sînt fie aproximaţii, fie inexactităţi, fie erori duse pînă la perversităţi şi orori. Nu mă simt solidar nici cu „omul recent", nici cu cel „bătrîn" care nu-l suportă – e aici o contradicţie dintre cele numite de Koestler, încă în 1950, „dileme ofilite". Mă declar pentru omul cît mai complicat, conştient de cîte îl zbuciumă şi îl înveselesc totodată; mă doresc, aproximativ, ca un om al lui „totodată".

De aceea, sînt nesigur în a-mi defini generozitatea, atîta cîtă există, dacă există – precizare urgentă căci imediat poate să apară acuza că sînt lipsit de modestie şi (mă) văd enorm. Aici s-a ajuns: generozitatea – fixată în dicţionar ca „mărinimie, largheţe" – să fie socotită un exhibiţionism, o ostentaţie, o lăudăroşenie de sine! Ba chiar – din treaptă în treaptă – şi mai departe:

să fie demascată ca o prostie, fiindcă „nimeni nu merită, toţi sînt ticăloşi, nu-ţi dai seama?, nu te ştiam imbecil!";

să fie confundată cu filantropia abreviată în milă – ceea ce ne deconspiră incapacitatea de a defini şi mila, căci, după mintea mea, poţi fi generos fără a fi milos şi invers;

să fie dispreţuită ca tot ce e patetic, pornire cu totul inadecvată în lumea de azi unde „cine nu-i cinic, moare!" (şi de aici obsesia mea: fereşte-te de patetismele cinicului!);

să fie permanent mînată şi minată de un interes, totdeauna murdar, desigur (fiindcă un interes curat ca acela de a-ţi bucura un semen nu se numeşte interes...);

să fie detestată ca o linguşeală, de unde – loc comun, cel mai tenace, inexpugnabil corolar al tuturor celorlalte – suspiciunea de ipocrizie.

Ar trebui să fii un sfînt prea sfînt ca să susţii că în toate aceste prezumţii de vinovăţie nu există nici un adevăr, nimic inteligent. Generozitatea – definită straniu în Larousse ca: „bunăvoinţă, indulgenţă" – nu are nici ea drept la inocenţă. Am un bun amic care – speriat de aceste riscuri în interpretarea bunătăţii sale, el fiind dintre aceia care confundă generozitatea cu bunătatea, altă eroare... – a hotărît să-şi interzică orice elan şi să tacă orice elogiu la adresa cuiva, oricît ar fi de îndreptăţit, de presant; mi-a spus-o clar, la o bere (unde altundeva?) cu o indenegabilă tristeţe: „decît generos, mai bine umbros!" şi, într-adevăr, întreaga sa înfăţişare se conforma acestei idei; îi dispăruse buna dispoziţie notorie, în schimb insista pe ultimele sale ratări sentimentale, devenise melodramatic, avea ceva de castrat. Nu am de gînd să-l urmez, asumîndu-mi acest păcat, de neiertat mai ales în lumea artei şi a talentelor ei.

Aici – unde talentul se aliază mai uşor şi mai des cu invidia neagră decît cu inteligenţa curată – generozitatea în emoţie şi gînd e privită pieziş, ca un preparat rece între cîteva obligaţii adjectivale şi două-trei evidenţe de serviciu. Cei eleganţi îi impută lipsa de sobrietate, cei severi – sărăcia spiritului critic, cei subtili – absenţa lucidităţii. Largheţea în elogiu indispune, entuziasmul necăjeşte. Prea puţini înţeleg generozitatea ca un elan al spiritului critic, ca o senzualitate sănătoasă a lucidităţii, ca un lirism al inteligenţei. Pentru a nu mai discuta pe larg cu cît e mai greu să fii convingător în dărnicie decît „fiară", cum e la îndemîna oricărui „mofturos din principiu", cea mai antipatică specie. După ani şi ani de cenzură şi autocenzură, refuz – ca egoist raţional – să-mi reprim plăcerile generozităţii, atent doar la densitatea şi concizia ei. A, că mă pot înşela – aceasta e o altă poveste, o cu totul altă păcătoşenie.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Valeriu Sile

Cu ce vă luptaţi aici pe Timpului?

Uite, cu nişte frunze de la salcîmul ăsta.

Pe căldura asta salcîm ce-şi scutură frunzele?

Păi, nu vedeţi că iau la tîrn toată porcăria asta de la salcîm?

Dar cum de şi-a scuturat frunza acum?

Dar ce sînt eu, mama lui salcîm, să ştiu?

Dar cum vă explicaţi?

Bă, eu am venit, am constatat că e gunoi şi am măturat.

Pe strada Timpului, ce frumos!

Am auzit că a trecut şi Eminescu pe aici.

Ieri?

Eşti la mişto cu mine?

Păi, ce am eu cu Eminescu...

Am crezut că eşti de omenie, ziarist ai zis, că pot să-ţi zic şi eu de oameni importanţi.

Aţi citit ceva de Eminescu?

Păi, am făcut trei clase.

Şi ce dacă? Te naşti cu Eminescu.

Aoleu, mă nasc cu mama, dă-l la gura lu' mă-sa.

Sînteţi ţigan.

Ce vrei, mă discriminezi?

E frumos că ştii de Eminescu.

Am citit pe placă.

Dar salcîmul?

Salcîmul am văzut pe stradă că e plin de salcîm şi l-am măturat.

E murdar aici?

E murdar cînd se construieşte, că e vile şi toţi şi le construiesc, de parcă la jeg nu poate să stea. Numai la lucrare de var alb.

Şi ciubuc?

Iese un picuţ, dar nu mult, de o pîine, un pate, de să dai la ăia mici.

Mulţi?

Trei suflete, împărate.

De ce nu te-ai oprit la unul.

Ştii cum se zice, tu cocoşezi nevasta o dată, restul o cocoşează scandicul.

Şi ea munceşte?

Face tură noaptea.

Se fac ture noaptea?

Da, se fac, ca să arate beton la boieri.

Ai vrea să fii boier?

Vrei, calule, ovăz?

Dar ai fost vreodată boier, să te simţi bine?

O dată.

Cînd?

Acu' vreo doi ani am fost cu nevasta la o cumetrie şi am mîncat şi am băut şi m-a dus unu' cu bicicleta.

Şi care e boieria?

Am mîncat somon şi şampanie.

Bun somonul?

Bun, zicea că l-a pescuit atunci.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
O istorie
a muzicii universale IV
de Ioana Ştefănescu

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Îndreptarea spre est (2)

Există un mic fragment heideggerian, des invocat de arhitecți, despre orientarea casei. Ce face casa din Pădurea Neagră, orientată spre sud cum se află, privind spre vale? Pentru că, să ne reamintim, opera lucrează, îi face utilizatorului său ceva: locuirea este un proces activ, biunivoc, iar nu o simplă „luare de loc". Casa ține piept vînturilor, închizîndu-se către miazănoapte prin zid opac și bine ferit; dar se și deschide și către lumină. Dacă lemnul este un material de construcție cu predilecție nordic, iar pămîntul – unul cu deosebire sudic, vom putea oare specula asupra faptului că primul este dispus astfel încît să întîmpine lumina de sud, iar cel de-al doilea, să înfrunte miazănoaptea? Probabil că nu la această scară a lucrurilor cel puțin.

Dar mai există una, cu mult mai amplă și mai general-culturală, la scara istoriei europene iudeo-creștine. Alan Colquhoun a ridicat întrebarea dacă nu cumva modernismul postbelic recuperează – deliberat sau inconștient – o serie de structuri și modele exemplare (arhetipuri) arhaice. După Collin Rowe, știm că moderniștii nu erau în întregime străini de modele compoziționale folosite de arhitecții dinaintea lor, în ciuda manifestelor anti-tradiționaliste. Comparația sa dintre Palladio și Le Corbusier a fost relevantă în acest sens.

Goethenäum-ul lui Steiner și spațiile sacre ale lui Aalto pun sub semnul întrebării falia dintre modernitate și tradiție. Dar un strat încă mai adînc trebuie interogat ca situîndu-se printre posibilele surse ale arhitecturii moderne: cel al *arché*-tectonicii (concept formulat prin analogie cu arché-scriitura lui Derrida). O atare ontologie a modernismului a fost pe rînd „descoperită", negată cu vehemență sau îngăduită în subtext de cercetători. Cu siguranță însă întrebarea merită pusă.

O paralelă cu arhitectura anilor treizeci merită invocată aici, întrucît poate inspira analogii fertile. În *Celălalt Modernism* (1995, 125-37) am analizat autocelebratele origini ale arhitecturilor regimurilor totalitare interbelice. În joc era atunci identitatea – de rasă, de ideologie, națională. *Identitatea* în arhitecturile oficiale germană și italiană era condiționată de naționalism *ca* ideologie.

În același timp, realismul socialist se vedea unic prin natura „progresistă" a ideologiei sale. Abia începînd cu războiul naționalismul este și el invocat de propagandă. A se întoarce la acele presupuse origini naționale, rasiale, sau ideologice era încă o dată (după revoluția franceză) o mișcare culturală în care arhitectura avea de jucat un rol esențial. Ea va fi devenit astfel „mai pură".

În nazism, existau origini „ariene", arhaic-estice, ale arhitecturii, celebrate pe rînd de Rosenberg și Speer, recte stilul doric și (implicit) structura trilitică. Dacă trebuiau celebrați dorienii ca strămoși ai arienilor germani, de bună seamă că arhitectura germană trebuia să elogieze în sine și doricul din care se revendica „ca o expresie a conștiintei lor de clasă". În *Revolution in der bildenden Kunst*, Rosenberg elogiază stilul arian – doricul, în vreme ce disprețuiește arcul, ca fiind expresia efeminată a popoarelor sudice, etrusce (neariene). Sistemul trilitic era așadar „viril" și „bun", iar arcul „slab", „rău".

Invers, pentru *stille littorio* (și, pentru motive similare, pentru „stilul Carol II"), a reînvia arhitectura edificiilor romane – în forme epurate, contemporane – era a pune din nou la lucru valorile (reale sau atribuite) acelei civilizații imperiale. ▲

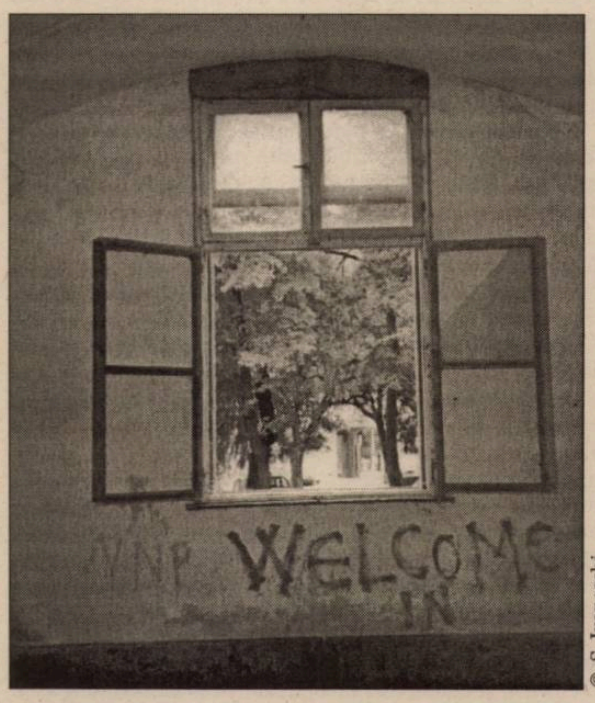

© S. Ivanoschi

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Culoarea scaunului

Acum cîtva timp, comentînd *Jurnalul* lui Mircea Cărtărescu, Cristian Tudor Popescu scria că îl interesează visele autorului tot atît de mult cum l-ar interesa ce culoare a avut scaunul lui de dimineață. În fine, trecînd peste comparația urît mirositoare, jurnalistul, ca exponent al maselor largi ce se află, voia să spună că lumea nu e interesată de amănuntele personale, intime ale cuiva. Nu discutăm acum faptul că visul, la Mircea Cărtărescu, e strîns legat opera lui, așa cum sînt, de altfel, multe lucruri din viața lui particulară, ne oprim doar la concluzia lui C.T. Popescu: intimitatea scoasă în lume nu dă bine deloc. Iată însă că nu ne interesează visele povestite de Cărtărescu, dar ne interesează de-a dreptul culoarea scaunului de dimineață al unor oameni banali, cum sînt cei închiși în casa *Big Brother*. O țară întreagă se uită în gura lui Soso cînd acesta le povestește colegilor lui de „suferință" cum a ejaculat el în somn noaptea precedentă, cu toții stau cu urechile ciulite atunci cînd băieții din casă vorbesc despre tehnicile lor de masturbare sau toată lumea exultă văzîndu-l pe Ernest băgîndu-și mîna în pantaloni să-și desmierde odorul. Cum care Soso sau care Ernest? Asta e o întrebare de intelectuali elitiști, șoareci de bibliotecă, insensibili la mersul lucrurilor. Toată lumea știe cine-i Soso! E o rușine să nu fi auzit de el.

Big Brother este o emisiune emblematică, ce scoate la lumină esența însăși a televiziunii. Televiziunea face vedete. Punct. Nu contează din cine, nu contează dacă indivizii au ceva calități sau ceva de spus. Simpla lor prezență pe ecran îi transfigurează. Atinși de bagheta magică a televiziunii, ei se transformă în supraoameni, în modele. Bineînțeles că „bagheta magică" e un fel de a spune: nu e deloc magie aici, ci doar tehnică, efecte speciale și iluzie. Televiziunea nu vinde realități nici măcar în emisiunile care vorbesc despre realitate – totul e o iluzie, ambalată cît mai frumos, să pară reală. Și are o asemenea măiestrie în a coafa ficțiunea, încît chiar și ficțiunile servite ca atare sînt percepute de public ca realitate (Iisus-ul lui Zefirelli este *chiar* Iisus, sîntem afectați pesonal de soarta lui Jade din „Clona" sau le trimitem actorilor din serialul „În familie" mesaje în care îi mustrăm pentru ce fac pesonajele lor).

Apoi, după cum ne arată *Big Brother,* televiziunea de succes înseamnă sex, mult sex. Acest ingredient stă și la baza formulei chimice a majorității vedetelor. Să ne amintim ce vedetă a produs emisiunea *Vara ispitelor,* bunica autohtonă a lui *Big Brother:* Cosmina Păsărin, al cărei singur merit a fost că a făcut amor cam cu tot ce a mișcat pe-acolo. La *Big Brother,* asta așteaptă toată lumea: concurenții să treacă o dată la fapte! Pînă una-alta, publicul se mulțumește să mai vadă un sîn la duș, să mai asculte o disuție despre fantezii erotice – dar pînă cînd va mai avea de așteptat lucrul acela pe care și-l dorește toată lumea? Oamenii au cam început să-și piardă răbdarea, iar ziarele se întreabă și ele disperate: oare nu vom avea parte de sex la *Big Brother?* Oricum, în așteptarea marelui moment, cei mai populari concurenți (cei care – se spune – fac sarea și piperul emisiunii) sînt tocmai cei care vorbesc cel mai dezinhibat despre sex: Izabela și Ernest.

E clar. *Big Brother* asta are de oferit: mostre de intimitate. Iar intimitatea supremă este actul sexual. Emisiunea face să se întîlnească două categorii de oameni, cu nevoi complementare: exhibiționiștii și voyeuriștii. Fapt lăudabil, de altfel, pentru că din asta toată lumea are de cîștigat. Și unii, și alții și, mai presus de toți, televiziunea însăși. Ea, desigur, nu se încurcă cu prostii: cîștigă, pur și simplu, bani. E ceva rău în asta? ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Pisica în literatura română

Se spune că, de la o vîrstă încolo, memoria începe să-ți joace feste. Unul dintre simptomele cele mai izbitoare, dar și fermecătoare (pînă la o limită, desigur), se traduce printr-o reglare perversă a microscopului amintirilor, dacă mi se permite această modestă metaforă. Îți amintești cu mare precizie, adică, întîmplări din grădiniță, liceu, armată, uiți însă cu generozitate unde ai pus cheia, cum îl cheamă pe vecinul de palier și alte lucruri care constituiau prezentul în urmă cu doar cîteva zile (sau chiar ore). Altfel zis, uiți pe ce lume trăiești. Personal, cred că există și cazuri cînd de vină nu e, pur și simplu, bătrînețea, ci și o uriașă incapacitate de a înțelege prezentul.

În ultimele săptămîni l-am auzit de mai multe ori pe Adrian Păunescu elogiind cu ardoare „momentele de conștiință" ale culturii române sub comunism. Modalitatea sa predilectă de lucru este o binecunoscută rețetă relativistă și relativizantă (și, de fapt, completamente obturantă și nocivă), bazată pe afirmația perfidă că „se făceau și greșeli, dar totuși...". Dar iată cum sună, în rezumat, momentele cu pricina. Ceaușescu renunță să reintroducă realismul socialist, șantajat fiind de Marin Preda că se va sinucide; Eugen Barbu are îndrăzneala să-i spună aceluiași Ceaușescu că „uneori scriitorilor li se arată pisica"; chiar Păunescu, tentat fiind să-l intervieveze pe Mircea Eliade, cere mai întîi permisiunea autorităților; o carte era să fie respinsă, dar o intervenție la Cornel Burtică rezolvă lucrurile ș.a.m.d. Din perspectiva realizatorului TV amintit, acestea sînt dovezi cum nu se poate mai ferme că, în ciuda exagerărilor răuvoitoare, cultura era înfloritoare peste măsură, iar libertatea de expresie era îndeajuns de apărată prin cîteva cuvinte potrivite acolo unde trebuie. Evident că, pentru siguranță, cîteva osanale cu rime-ncrucișate nu stricau, ba dimpotrivă, nu făceau decît să consolideze statutul de om liber (și angajat!) al scriitorului român.

Dar, vai, din altă perspectivă toate aceste istorii nu fac decît să demonstreze o dată în plus că gheara partidului nu-și slăbea niciodată victimele. Indiferent cît de curajoase sînt (sau par) intervențiile descrise, ele nu sînt decît excepțiile triste (și marginale) din viața unei elite îngenuncheate, care putea supraviețui aproape numai prin compromisuri și rugăminți. Și, alteori, prin evazionism. Argumentația lui Adrian Păunescu nu face decît să ilustreze, o dată în plus, expresia „libertate în genunchi". O libertate a cenzurii, a temelor interzise și a celor pentru care „încă nu e momentul". O libertate a vizelor, a tirajelor dirijate și a mormăitului cu gura-nchisă. Iar partidul avea grijă de scriitori, le oferea diverse avantaje, deloc neglijabile, ar fi fost și păcat să le refuzi doar din dorința de a vorbi ce nu trebuie. Și dacă partidul dădea, atunci avea dreptul să și pretindă!

Nu fac parte dintre cei care consideră că, fără excepție, tot ce s-a scris (și publicat) sub comuniști a fost prost. Ca întotdeauna cînd vorbim despre oameni, nu se pot aplica legi precise ca în fizică. Dar ce puțini sînt adevărații supraviețuitori ai acestui război civil! Aș putea fi acuzat că pretind cu obrăznicie că scriitorul român trebuia să devină, cu orice preț, disident sau martir. Nu pretind așa ceva (deși, în mod sigur, n-ar fi stricat), dar nu prea pot accepta să mi se vorbească cu atîta entuziasm despre vîrsta de aur, despre blîndețea sistemului și despre piatra filozofală. Dar poate că Adrian Păunescu nici nu suferă de sindromul descris în primele rînduri ale intervenției mele. Poate că, pur și simplu, este un nostalgic al comunismului, care a găsit un teren prielnic de exprimare. Căci, la urma urmei, dacă partidul de guvernămînt a reușit să facă ceva cu adevărat solid, acest lucru a fost discreditarea sistematică a principiilor și a moralei. În acest context haotic, am putea vorbi, cu regrete similare, și despre funcționarea precisă și ecologică a ghilotinei. ▲

Eugen ISTODOR

Ouătoarele de la Obor

Cauze pierdute sînt înghesuite în spatele magazinului Bucur Obor. Tonetă lîngă tonetă. Dincolo de ţigăncile cu „lalele Ulanda şi trandafiri Mulgaria“ şi mai încolo de magazinele cu articole de pescuit şi porcuşori de Guineea pentru rumeguş Italia şi acvariu Germania. Înşirate pe sfert de kilometru, femeile stau în nişte căsoaie de tablă.

● **Vînd ouă.** Luate de pe la Mihăileşti, de pe la Crevedia, „toate cu acte, toate cu garanţia pe ele“. Construcţiile „cu scara gata pusă“, nici un cub nu vor să respecte. Cîrpite din table de toate folosinţele, sînt încăpătoare de ou, nu de om. Nu-s potrivite la dimensiuni. Hilda are „un şaizeci“, iar pătrăţoaia ei e de un cincizeci şi opt. Mara, unu şaizeci şi opt, iar metru pe talie, crucea ei stă spre un metru optzeci şi taie la un metru patruzeci. Potrivită e la Popeasca, ea are dimensiuni de top, 60-90-60, un metru şaizeci şi doi şi stă la tarabă de un metru şaptezeci pe nouăzeci şi trei. Steluţa stă într-o hardughie cam aşa: intrarea e triumfală: un metru sus pe optzeci la mijloc şi sus trasă spre şaizeci, ca un om. E, dar înspre fund, variază de la patruzeci, cel mai puţin, la cincizeci şi opt. Dar Steluţa nu pune pe fund şi pe şolduri. Mai mult la burtă, cînd mă-sa face deliciul toamnei: prune învelite în pesmeţi. Dumnezeule, mănîncă şi Magda ca sparta, aia care zice că cu toatele, inclusiv ea, sînt nişte paraşute. Dar de ce? Că-şi permit de la *second hand* să ia „o Dolce Gardena“? Micuţa geantă unde pui ce trebuie şi-şi dă aere de femeie.

● **Cornuleaţa e de la Madrileni** de Călăraşi şi cînd pleacă dimineaţa pe la patru prin ţărînă cu Dolcea ei n-o vede nimeni, dar se ştie că e cea mai elegantă. Cornuleaţa nu vrea să scrie numele satului ei, are gura strîmbă „a luat tac-su sipilis de la curva satului Adrieni“. Cornuleaţa are gura întoarsă ca cornuleţul, în sus, rîde, în mijloc, mănîncă, colţul din dreapta, plînge. „Cine o vede? Dă ouă. Dă muie?“

● **Stau la petece.** Petece. Petece de la fiare vechi, uite, găseşti în taraba de ouă bucată ruptă dintr-un Alfa Romeo, de prin ’79, dar şi capac de Trabant din ’82, uşă Dacie spate din ’79. Patronul lui Mia a zis într-o zi: „Fă, pizdelor“ (nu a înţeles Mia de ce mereu patronul, domnul Mihai, cînd se adresează ei foloseşte pluralul maiestăţii, să-i audă tot Oborul) „ hardughia asta e de la bunica mea, creştea raţe de ficat, fă, să n-o strici, să te îngraşi că te duc de unde te-am luat“. A, nu, domnul Mihai nu a profitat niciodată de nurii ei, nu ştiu ce zic colegele de la ouă, da chiar domnul Mihai dă banii la timp, vine cu marfa la timp, face lucrurile exact, e profesor de fizică, desen, matematică la o şcoală din Brăneşti. Dar patronul lui Thailanda? E, ăla nu are nici o manieră. Îi spune mereu că a luat „bungalov de la americani, de la ajutoare, bungalov, unde făceau ăia treaba mare şi numai împrăştiat de la amburgherii. Să nu mergi prea departe în bungalov, că dracu’, calci în ceva.“ Dar ouăle? Ouăle le pune peste tot. De puţit pute „casa pe roţi“, dar aşa put toate.

● **Fetele nu put.** Se spală, dar se spală. Eşti la oraş, un parfum, un şampon, dai şi tu pe tine. Spălat... Se trezesc dimineaţa, patru, trei... să te speli la cişmea? A, pe ochi, demachiere puţin, un ruj, un albastru la pleoapă, se pune. E omeneşte că nu poţi să stai iarnă-toamnă-primăvară la cişmea. Să încălzeşti la butelie, păi, iei juma din ea, „se spără tata“ că nu aduci din juma din ce consumi. Nu zilnic, dar după-masa, cînd ajungi pe la nouă acasă, nouă noaptea, mai încălzeşti o supă, o ciorbă, mănînci un orez, pui şi apa în lighean, la colţul patului, scoţi papucii şi adormi.

● **Mucii.** A văzut Marilena că e treabă orăşenească. Şi şterg cu toţii cu mînecile. Doar Vali vine cu o batistă, vara şi-o spală seara şi vine cu ea dimineaţa la prima oară. Şi-i mai trag, şi-i mai şterg cu un ziar. Se găseşte, e rău că uite, s-a dus o vorbă că sînt mucoase. Că cum se sparg ouăle alea şi toamna-primăvara-iarna-vara mai curge nasul. Şi au văzut-o pe Thailanda că îi curgea o dată nasul pe gălbenuşul unuia. Stai, dom’le e o întîmplare, chiar trebuie să fim animale şi să generalizăm? Clar, nu. Thailanda fusese la Bucur să ia cercei să ducă la o cumetrie, treaba ei, şi se zicea atunci că cum schimbi mediul, cum se duce dracului „aura la fată“. Ei, n-a găsit cercei în Bucur, a luat-o şi ea pe unde a putut, a ajuns la Europa, la ieftin-ieftin. Au chinezii ăia nişte boli, i-au dat-o lu thailanda, că la ei e frig, în Europa. Că nu ai ce face, tarabă lîngă tarabă, deschise toate, intră aerul, conduce vreun microb, ţi-l pune în ţesătură, în biscuit, în sabot. Dar aşa aici la ouătoarele din Bucur, e conservat. Aceleaşi vînzătoare amabile, aceleaşi drumuri, aceiaşi bani, aceiaşi patroni, de unde mama mă-sii să se îmbolnăvească... Bine, adică se îmbolnăvesc, dar de boli de-ale lor, de profesie. Dar nu muci lungi. „Mucii lungi e chinezească.“

● **Bolile sînt** de la profesie. Să nu ne ascundem. Adică, spre exemplu, „lombosciatica“ e că strîmbi acolo la loc micuţ. Ai număr mic de mişcări. Iau banii, dai cartonul, duci cartonul la client, descarci. Te suceşti, te beleşti, te încălzeşti, răceşti. Relaţia cu clienţii. Ai număr mic de mişcări. Iau banii, dai cartonul, duci cartonul la client, descarci. Te suceşti, te beleşti, te încălzeşti, răceşti. Vorbeşti cu patronul, că închizi taraba, să ai un pic de intimitate, că doar lucrezi cu bani. Te suceşti, te beleşti, te încălzeşti, răceşti. E şi că ţi se umflă picioarele. Marilena, ce pulpe avea, subţire, fus, de la vîrf de pantofi la fund, nici un bombeu pe linie şi uite-o săraca că i se umflă picioarele, de stă cu alea la gură în căsuţă şi mai zic clienţii de vinde şi picioare. Săraca. Ce fac ouăle astea din om. Şi Mioara. „Doboram un bou şi-l tăiam, dar acum m-am împuţinat... de la praful de pe ouă am luat o mîncărime de mi se scoală părul cînd m-apucă. Mi-a zis doctorul, specialist din Titan, unde mă cunoaşte de mică, că e de stresul de la ouă. „Mioaro, te distrugi, eşti sensibilă, ouăle nu-s de tine!“

● **Ouăle** sînt fragile, e marfă perisabilă a dracului. Iarna îngheaţă de nu stai pe ele cu plăpumi, cu cartoane, cu suflarea ta. Dar te şi sufocă, adică mereu grijă la cofrag, mereu, dar ce ne fac nişte ouă. Omul unde e? La această întrebare au avut amabilitatea să răspundă Thailanda, Mari, Tanţa şi Mioara. „Trebuie să te porţi cu ou, să ai o atitudine la ou, să nu fii ca un tîmpit, ca un zăbăug, să uiţi că lucrezi cu oul.“ „Oul are valabilitatea lui, trebuie să-l vinzi să nu se vadă, repede-repejor, că se duce pe căldurile astea, o avea el două săptămîni valabili de la găină la client dar în cinci zile nu mai merge.“ „Patronii ia mai puţin la căldura asta, chestie care pe noi ne supără fiindcă avem salariu la număr de ouă vîndute. Merge oul, merge banu’. Nu, nu.“ „Nu poţi veni cu unghii făcute ca lumea că se bagă oul ăla şi praful de nu-l mai poţi scoate.“ „Da, nu poţi da o ojă, decît după program, asta e bine, că te prezinţi frumos la o întîlnire, la un băiat.“ „Se usucă gălbenuşul ăla pe degete şi nu poţi să te speli decît în piaţă, la morcovi şi trebuie să treci prin toată piaţa, bine, e oameni manieraţi, dar sînt şi ăia care sînt cu cartofii, de prin Covasna, Rădăuţi, care sînt cam mitocani, ne-am obişnuit.“ „Ce zic?! Ce zic!? Zic că puţim a pizdă nespălată. Asta-i meseria. Aşa miroase oul, ce l-am făcut noi?“

● **Oul, după Tanţa**: „Se apără al dracului singur, mi-a căzut, o dată un cofrag pe jos, înnebunisem, e, ce credeţi, nu s-au spart decît patru. Le-am pupat pe toate, le băgam eu pe zeamă, pe adaos, pe pierdere tehnologică, pe rebut, dar erau multe ale dracului pe oră. Aş face oul pătrat să stea locului fără cofrag. Mă înnebuneşte că fuge. La început, puneam oul într-un loc şi se învîrtea ăla. Am zis că mă las de meserie, plec la căpşuni în Spania.“

● **Anii** nu sînt mulţi. 19, 18, 27, 23, 43, 27, 19, 37, 18, 60, 23, 24, 20, 31, 19.

● **Numărătoarea ouălor.** De Paşte şi de Crăciun se numără mai mult, dar nici atunci, că ia omul cu cofragul. Vrea patru cofraje, nu o sută douăzeci de ouă, aşa că şi Sărbătorile sînt de ajutor. Nu numără cu sutele. Altfel, „un, două, treia, patru, uite-l pe-al cincilea, şase, şepte, opt, nouă, zece.“ Numărătoarea Ginei. „Un milion, două, trei...“, asta e Marilena, care puşcă milioane mereu. „Mă obişnuiesc şi eu.“ Dar altfel, se numără banal, din ochi, te obişnuieşti. E treizeci pe cofrag, bun, iei, la ochi, două-două. Nu numeri cîte dai, ci cîte îţi lipsesc.

© C. Tudor

● **Numărătoarea banilor.** Tragi oblonul cu juma de oră înainte să vină patronul. Să numeri şi tu ca lumea. Să nu te facă ăla la bani. Să nu zică ceva, că nu ai vîndut... Faci pe bilanţ, cîte crede el că ar trebui să vîndă, atît, bine, dar e ploaie, sau zăpuşală, bun, azi îi dau lu patron, atît, ca să am şi pentru mîine, dacă mîine nu merge bine, ce te faci? Ce-i dau mîine? Acum, banii nu se numără cu milionul, ce-i milionul? Numeri, un leu egal un milion. Bine, să nici nu te superi prea tare, că auzi pe ăla că ia milioane pe munca ta, şi vine şi ia, tu cu ce te alegi? Cu amarul?

● **Aplicantele.** Se pot numi şi ouătoare, deşi nu fac ele ouăle, dar sînt distribuitoare, nu? „Ana, distribuitor Samsung, adică ce are Ana aia cu un nume nobil ca Samsung? Auzi tot soiul de nume, că dilăr, uite sîntem şi noi dilăre de ouă.“ Dar sînt şi aplicante la munci în străinătate. Cu toatele şi-au depus sivi, cu munca lor grea de aici şi sînt respinse că nu lucrează în agricultură, că nu ştiu ce înseamnă pămîntul, cum nu ştim ce aia pămînt? Se simt jignite, e cam jignire. Paraşute nu sînt, cum zice Magda. De ce, că se strîng şi ele la o cafeluţă dimineaţa? Că fac şi ele un sfat la o cafeluţă, făcută la fierbător, la priza din hală de la Peşte, sau la becul care are dulie şi priză, ăla a lui Marilena? Se vorbesc şi ele cu cît să dea oul, „marchetăm produsul, ce facem, dăm în cap la oameni.“ E, nu, că de ce nu deschidem noi fix la şapte şi bem cafele, dar deschide, fă proasto, tu, ce vînzări face, şapte ouă? Hai las-o, noi exact la şapte treişcinci intrăm în ouă. Cui nu place să ne pupe undeva.“ Ha-ha, Magda îşi ciufuleşte degetele de la picioare.

● **Degetele de la picioare ale Magdei.** Ea are mănuşi în mînă, din alea de chirurg, are halat pe ea, ca un chirurg şi cînd a fost începutul de răceală chinezească purta mască. Ea face cozonacii cei mai buni. A văzut o lustră cu douăşpatru de braţe, de fier forjat, cu oglinzi în Bucur. Îi place pentru garsoniera ei. Mamă, dacă şi-ar lua-o, ar fi bine. Şi-ar vedea degetele de la picioare. Căci la ele meştereşte zilnic. La pilă şi la forfecuţă. Şi mai e ceva cu degetele astea, ea ştie să servească ouăle cu piciorul. E singura.

Ea, ca şi celelalte, împarte oul în: spart, ciobit, gălbenuş, albuş, la cofraj. Oul se vinde oricum.

▲

Cartea săptămînii

Matila Ghyka, ***Curcubeie.*** *Vol. I –* ***Popasuri ale tinereţii mele.*** *Vol. II –* ***Fericit ca Ulise...***
Editura Curtea Veche, 2003

str. arh. Ion Mincu 11, Bucureşti
tel./fax: (021)222.52.26, (021)222.47.65
e-mail: arsene@kappa.ro

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Interpretarea viselor

Două lucruri mă doboară în ultima vreme: lectura şi somnul. De fapt, cînd reuşesc să mă scufund în paginile unui volum e obligatoriu să rup din orele de somn, iar cînd mă las răpus de oboseală adorm de cele mai multe ori cu nasul îngropat în pagini, ca un semn de carte. Oricum ar fi, există o conexiune stranie între somn şi lectură, ba mai mult, aş îndrăzni a spune că e din ce în ce mai mult o relaţie concurenţială: ambele mă vor, eu pe ele aşijderea, dar cu toate acestea şi dorm şi citesc din ce în ce mai puţin.

În schimb- deşi nu-s convins că se poate vorbi de vreun fel de cambie- cumpăr cărţi în neştire şi programez ore de citit pînă... mă ia somnul! Dimineaţa mă trezesc cu un sentiment apăsător de vină şi remuşcare, privesc turnul de volume îngrămădite în aşteptarea lecturii pe noptieră, strîng din dinţi şi promit o nemiloasă bătălie cu Moş Ene. Cîteodată sînt aproape învingător, adică reuşesc să rămîn pironit în fotoliul de lectură ca în... nopţile bune, pînă spre cîntatul cocoşilor. Alteori însă...

De la o vreme, a mai apărut o problemă: citesc greu. E ca un mers prin mlaştină, simt nevoia să mă opresc din cînd în cînd, să recitesc anumite pasaje şi nu pentru aprofundare. Constat, pur şi simplu (?) că am parcurs zeci de rînduri fără să înţeleg nimic; ochii au alunecat pe litere, gîndul fost-a însă departe.

„Eşti stresat, amice, ia o pauză!“, mi-a spus un prieten medic. Oi fi, dar cine nu e?! Scuze nu există. Şi, de fapt, cred că aici e marea problemă. Poţi să te minţi liniştit că din cauza oboselii n-ai avut timp să speli vasele sau să faci piaţa, dar cînd vine vorba de cărţi te îngroapă mustrările de conştiinţă. Mai ales dacă, aşa cum se întîmplă din ce în ce mai des în ultima vreme, trădezi volumele părăsite pe noptieră mîngîind butoanele telecomenzii ori curbele mouseului. (Într-un gest de sadism inconştient, eu unul am comis şi o alăturare „chinuitoare“, televizorul fiind aproape înfipt în rafturile bibliotecii!). Cărţile te lasă, o zi, două, trei, uneori chiar cîteva săptămîni sau luni şi apoi încep să te bîntuie. Le visezi, auzi vorbindu-se despre ele, ţi se răstoarnă de pe noptieră, te strigă, dar dacă le ignori în continuare, te uită. Iar cheful de citit e greu de păstrat, aduce a femeie capricioasă şi geloasă în stare să te părăsească la cel mai mic semn de infidelitate.

Asta despre cărţi. Cu somnul lucrurile stau oarecum la fel, doar că nu poţi să-l cumperi. În rest, pe mine mă bîntuie aproape tot timpul, îl simt cum vine, îi mai dau o palmă de cafea peste ceafă, dar în cele din urmă mă pune jos şi mă chinuie. Pentru că numai somn nu se poate numi; visez tot felul de tîmpenii, mă trezesc mai degrabă obosit decît odihnit şi am tot mai des impresia că numai el, somnul, e de vină pentru toate cărţile necitite încă. Mă mint şi eu cum pot...

Între somn şi cărţi, ce crudă balansare! Chinuitoare, frustrantă, obositoare şi născătoare de sirene cu chip de tub catodic. Prins în vîrtejul oligofren al stresului ajung să mă mint şi eu ca mulţi alţii că televizorul e cel mai bun somnifer şi după potrivirea timerului aşez cu grijă telecomanda deasupra cărţilor stivuite pe noptieră. Înainte de a cădea în groapa de somn strîng din dinţi şi-mi promit încă o dată să schimb lucrurile începînd de mîine, apoi adorm gîndindu-mă la concediul de vis în care voi avea timp pentru cele două lucruri care mă doboară. ▲

Cu ochii-n 3,14

DIVERSITATEA INSCRIPŢIILOR ADORABILE NU-I MAI BUNĂ DECÎT STILUL DEFENSIV AL SUPRAVIEŢUIRII ÎN CASCADĂ?

● Plecat cu maşina de la Bucureşti spre Viena, observ din mers diversitatea inscripţiilor: prin zona Simeria-Deva, cîteva panouri publicitare în italiană pentru West Bank („Con gli imprenditori italiani“) şi multe firme şi indicatoare cu „Albergo – Ristorante“; trec în Ungaria, iar la intrarea şi la ieşirea în/din primele sate de după graniţă văd panouri cu inscripţii de bun venit şi de bun rămas scrise în maghiară, română, germană şi engleză. Ajuns la Viena, regăsesc sinteza Orient-Occident cu aer de globalizare à la Babel: pe restaurantele McDonald's nu scrie *fast-food*, ci *frühstuck*, iar pe chioşcurile care vînd kebab „de luat acasă“ scrie *turkish take away*. Aşadar, în atenţia tuturor adversarilor plăcuţelor bi- şi multilingve: a se slăbi! Piaţa şi meandrele concretului lingvistic au învins. (**M. V.**)

● Escală de cîteva ore între două trenuri la Viena. Mă întîlnesc cu adorabilul nostru redactor-şef (vedeţi? mă pun bine cu conducerea!), care mă duce, la insistenţele mele, să-mi arate muzeul Sigmund Freud. „Cafe Freud“ alături, plăcuţe pe casă etc. – iar în faţă, pe trotuarul larg, amenajat un fel de mic scuar, cu două bănci... Bănci! Cîtă imaginaţie îţi trebuie ca să ştii că se potriveau DIVANE!? (**a. l. ş.**)

● Intru în Ungaria pe la Battonya. Vameşul maghiar mă întreabă dacă am de declarat ceva (alcool, ţigări) şi îi răspund că am o sticlă de palincă pe care o duc cadou unui prieten din Austria. „Da' de ce nu ţuică? Nu-i mai bună?“, zice vameşul şi mă lasă mut. N-am sesizat în tonul lui nici urmă de ironie sau de „provocare“. Aşa că, dacă tot s-a pornit „războiul palincii“ pe plan european, propun să se organizeze – din fonduri PHARE, desigur – un seminar româno-maghiar cu tema „ţuica, palinca şi problemele integrării europene“. Pot fi invitaţi şi experţi de la Bruxelles, în calitate de observatori. De data asta, *know-how*-ul îl furnizăm noi, români şi maghiari deopotrivă. Iar vameşul meu poate să prezinte comunicarea „Tăria fără frontiere“. (**M. V.**)

● Pentru cei tot mai îngrijoraţi de soarta lumii: Johann Cruyff – fotbalistul olandez numit cîndva „Pele cel alb“ – socoteşte că prezenţa în semifinalele Cupei Campionilor Europeni a trei echipe italiene, cu stilul lor defensiv, meschin, de un pragmatism la limita „antijocului“, constituie „o tragedie“! Ne mai lipsea una! (**R. C.**)

● *Poporul migrator* e un documentar artistic despre păsările migratoare. Autorii spun că migraţia lor se face pentru supravieţuire, pentru asigurarea hranei. Există însă o pasăre (i-am uitat numele) care zboară în fiecare an din zona Polului Nord în cea a Polului Sud şi înapoi, adică 40.000 de kilometri în total. Cred că aici nu mai e vorba de supravieţuire, ci de microbul călătoriei. Să mă contrazică cineva. (**A. M.**)

● Cu 23 de morţi şi 340 de îmbolnăviţi, Canada este una dintre ţările cele mai afectate de SARS. Drept care Irene Elia, primăriţa din orăşelul american Niagara Falls (la graniţa cu Canada), spune: „Evident, dacă trebuie să vizitaţi Canada, va trebui să vă spălaţi mai des pe mîini.“ (*Courrier International* nr. 653, 7 mai a.c.). Evident, nu în cascadă. (**A. C.**)

NIMENI NU NE MAI POATE FURA ACEST MIC DETALIU: O FRUMUSEŢE ÎNFRĂŢITĂ CU GURA CĂSCATĂ ROADE TOT

● Iar s-au furat (în proporţie de 90%!) reflectorizantele ancorate în carosabil de pe autostrada Bucureşti-Piteşti. Dar nimeni nu ne mai poate fura această expresie mirobolantă: „ancorat în carosabil“. (**R. C.**)

● Cele 36° C au ajuns prima ştire la jurnal pe mai toate posturile TV. Se vorbeşte despre insolaţii, afecţiuni dermatologice şi neurologice. Nu temperatura excesivă e problema, ci (iarăşi!) armonizarea cu UE: a.l.ş. ne transmite din Franţa că vremea e răcoroasă şi ploioasă. Numai acest mic detaliu ar trebui să-i pună pe gînduri pe neuroscepticii. (**M. M.**)

● Pe Valea Oltului, peisaj pe dreapta, peisaj betonat pe stînga şi în faţă rîul ecluzat şi ticsit cu sticle goale de plastic cu capace verzi, roşii, negre, lila. O frumuseţe. Parcă era mai bine cînd dădeai cu tunul să găseşti o sticlă de plastic... (**S. S.**)

● La intrarea în comuna Lenchiş, în Ardeal, o plăcuţă: „Localitate înfrăţită cu La Bruyère, Belgia“. La Bruyère, frate cu românul... Ce caractere, domnule... (**M. V.**)

● Dacă bătrîna şi dezinhibata Europă mai avea cu ce să ne dea în cap ameţindu-ne şi lăsîndu-ne cu gura căscată, aceasta nu poate fi decît deschiderea, la Bucureşti, pe ziua de 24 mai, a acelui Congres organizat de Societatea Europeană pentru Femeia la Menopauză (cu F şi M mare). Congresul va număra vreo 3.000 de participanţi şi va fi onorat de prezenţa Preşedintelui României. Poate greşesc, dar – după opinia mea – va fi la fel de captivant ca orice *Big Brother* sau *Big Mother*. (**R. C.**)

● Pisica prietenilor mei parizieni (o arătare albslăbănoagă căreia i se mai zice şi „Zombie“) roade tot... În camera fiului, plină de postere cu avioane militare şi hărţi, Zombie a fost surprinsă ronţăind... „De ce nu rozi avioane?“, s-a răstit la ea stăpînul; „Lasă sistemul solar şi roade avioane!“. Zombie a rînjit albastru, cu o bucată de univers pe canin. (**a. l. ş.**)

DACĂ AR FI SĂ JUDECĂM DUPĂ CĂLDURA DEGAJATĂ, DISCURSUL DĂUNEAZĂ GRAV SĂNĂTĂŢII

● În urmă cu cîteva luni, ministrul Octav Cozmîncă declara că „a fost o iarnă fortuită, o iarnă grea“. Acum, întrebat dacă guvernul va aproba derogări de la incompatibilităţile legale, acelaşi ministru spune că: „dacă vor apărea situaţii fortuite şi absolute necesare...“ Dacă ar fi să judecăm după DEX, ar însemna că guvernul acordă derogări excepţionale în situaţii întîmplătoare, ceea ce poate fi chiar adevărat, dar nu asta dorea să spună ministrul. Perseverenţa în greşeală a domnului Cozmîncă este uimitoare. Se pare că pentru domnia-sa „fortuit“ merge cu orice este rău, nasol, aiurea, naşpa. Deşi sună mai ţărăneşte şi nu aşa de elevat ca *fortuit*, o situaţie naşpa şi o iarnă nasoală sînt mai onorabile, totuşi. (**C. G.**)

● Se propune ca locatarii care şi-au instalat centrale de apartament să plătească şi o cotă pentru termocentralele de cartier, deoarece beneficiază de căldura degajată de ţevile pe unde tranzitează apa caldă. Aşteptăm cu nerăbdare taxarea cetăţenilor pentru aparatele de aer condiţionat, cele care le asigură factorilor de decizie microclimatul favorabil unor decizii atît de înţelepte. (**M. B.**)

● Taximetriştii români continuă să ne uimească. Suindu-mă, la întîmplare, într-un Cris Taxi parcat reglementar şi spunîndu-i şoferului: „Vis-à-vis de PRO TV“, mă trezesc cu următorul discurs drept răspuns: „Săru' mîna, doamnă, cu respect, dacă-mi spuneţi pe unde; nu cunosc deloc oraşu' Bucureşti. Sînt taximetrist de patru zile, din şomaj de la COMAICO. Am avut şi magazin, da' mi l-a desfiinţat Băsescu. Acu' am semnat cu Cris Taxi, pe 2.000 de dolari. Dacă nu-mi fac planul, îi dau înapoi“. (**I. P.**)

● În România, textul imprimat pe pachetele de ţigări sună aşa: „Tutunul dăunează grav sănătăţii“. În Polonia, sună aşa: „PALENIE TYTONIU POWODUJE RAKA“. Oare cum sună tex**tu' tun**isian? (**D. S.**)

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

Ştefan BĂLAN

Copilul din copil

Cei care îşi mărturisesc imaturitatea îmi trezesc compasiunea suspicioasă. Indiferent de domeniu, nimeni nu-şi acceptă voios incompetenţa. Dar cum maturitatea este un fel de competenţă a competenţelor, o meta-competenţă, a accepta că nu o posezi echivalează cu o negare de sine. A-ţi accepta imaturitatea este, la urma urmelor, o imposibilitate, o contradicţie în termeni: dacă eşti cu adevărat imatur, atunci nu ai cum să realizezi acest lucru; dacă, totuşi, te plîngi de imaturitate, nu faci altceva decît să-ţi afirmi superioritatea, logică sau morală, în faţa propriului handicap. Este un fel de a spune că eşti suficient de lucid ca să-ţi realizez imaturitatea, suficient de competent ca să-ţi critici incompetenţa. Cînd nu-i de-a dreptul vanitate, atunci este orgoliu. „Orgoliul are, uneori, subtilitatea de a le îngădui (oamenilor) să-şi declare, fără sfială, incompetenţa, pînă şi în teritorii în care nu e tocmai măgulitor să fii incompetent."[1]

Totuşi, rar, se-ntîmplă să asişti la confesiuni dostoievskiene, deprimate (şi deprimante), perverse în luciditatea lor fără ţintă, luciditate încolăcită-n jurul ei înseşi ca un şarpe, zguduitoare, tragică şi inutilă. Astfel de plîngeri sînt lipsite de orice voioşie a descoperirii, de orice heirupism introspectiv şi, în lipsa lor de absolvire şi de acceptare, de orice satisfacţie. Perversiunii durerii nu-i urmează nici o perversiune a satisfacţiei, logice sau morale. Din cînd în cînd ne trăim, pur şi simplu, neputinţa fără scăpare. Astfel de cazuri sînt o chiar mai bună dovadă că nu, nu-ţi poţi *accepta* incompetenţa, handicapul, inferioritatea, inaderenţa la tine însuţi, incoerenţa cu tine însuţi. Nimeni nu-şi acceptă imaturitatea.

Ca şi dragostea, imaturitatea este o crimă în care ai nevoie de un complice. Urîtă sau interesantă, imaturitatea are nevoie de oglinda celuilalt, care sfîrşeşte din nou prin a fi infernul.

În *Uddhava Gita* – parte din Bhagavatha Purana (Cartea zeului), mai cumsecade cu cititorul decît Vedele şi Upanişadele – regele Krishna, al optulea avatar al lui Vishnu, povesteşte de un om pur (un *avadhuta*), care şi-a dobîndit înţelepciunea „de la pămînt, aer, spaţiu, apă şi foc, de la soare şi lună, porumbel şi piton, de la mare, de la molie, de la albină şi de la elefant, de la culegătorul de miere, de la căprioară şi de la peşte, de la prostituata Pingala, de la vulturul-de-mare, de la copil şi de la fecioară, de la făcătorul de săgeţi, de la un anume şarpe, de la păianjen şi de la insecta prinsă de viespe"[2]. Într-una din poveştile înţeleptului, doi porumbei trăiau drăgostos, de ani buni, într-o pădure: „Inimile lor îndrăgostite se legaseră una de alta la fel cum trupurile lor se legaseră în iubire". „Mîncau, vorbeau şi se jucau împreună," îşi ghiceau unul altuia dorinţele, pe care de îndată şi le împlineau. Ducîndu-şi astfel traiul, cei doi au dat naştere unui pui căruia i-au dedicat întreaga lor existenţă. Dar, într-una din zile, pe cînd umblau după hrană, un vînător le descoperă cuibul peste care îşi întinde capcana. Întorcîndu-se prima, mama îşi află puiul captiv şi, repezindu-se într-ajutor, cade şi ea în capcană. Mai tîrziu vine tatăl, care, nemaiavînd nici o raţiunea de a trăi, se aruncă de bunăvoie în „plasa crudă". De la familia de porumbei, cel care era înţeleptul care avea să fie, a învăţat despre „durerea ataşamentului obsesiv", despre „marea tulburare care dezechilibrează mintea", despre ce înseamnă „să nu poţi vedea dincolo de de bucurie şi necaz", dincolo de „propriul cămin şi de familie".

Cum imaturitatea se descoperă în oglinda celuilalt, poate că natura ei stă tocmai în raportul cu celălalt. Cu alte cuvinte, nu poţi fi imatur de unul singur. Ai nevoie de celălalt nu doar pentru a-ţi afla imaturitatea, dar şi pentru a ţi-o defini. Sub o formă sau alta, imaturitatea este o ignorare a celuilalt, a lumii de dincolo de propria lume, de „propriul cămin şi de familie". Cei doi porumbei îşi dovedesc imprudenţa şi lipsa de maturitate prin ignorarea lumii din afara universului pasiunii lor. Problema maturităţii (sau a lipsei de maturitate) se naşte cu păşirea în lume. Imaturitatea începe abia cînd, terminîndu-ţi cafeaua, deschizi uşa şi intri în lume. Imaturitatea se hrăneşte din premisa că lumea mea este singura dintre lumi, că-mi pot satisface dorinţele, obsesiile şi aspiraţiile ignorînd lumea din jur. În primul rînd, a fi imatur înseamnă a ignora graniţele dintre mine şi lume, a-mi ignora limitele, şi nu este de mirare că marii imaturi fascinează prin aparenta imponderabilitate. Nevoia maturităţii se naşte la frecuşul cu lumea. Astfel, maturitatea este o tehnică de supravieţuire şi de realizare a propriilor aspiraţii *în* această lume, cu vicisitudinile şi constrîngerile ei, care sfîrşesc prin a da propriilor realizări o greutate pe care nu o aveau.

În acest sens, imaturitatea nu umblă de una singură, ci însoţită de lipsa de înţelepciune. Dar asta nu înseamnă că atunci cînd înţelepciunea intră pe scenă, maturitatea culege şi ea aplauzele; înţelepciunea şi maturitatea nu sînt unul şi acelaşi lucru. Înţelepciunea este un fel de maturitate cu sistemă şi presupune o coerenţă pe care maturitatea nu o are cu necesitate. Ea pătrunde în colţuri în care maturitatea nu face curat. Doar într-un anume fel, diferenţa dintre maturitate şi înţelepciune este aceeaşi cu cea dintre isteţime şi inteligenţă. Maturitatea are o latură aplicată şi ocazională, deseori defensivă, dincolo de care înţelepciunea înoată în voie. Înţeleptul are o seninătate faţă de care seninătatea omului matur pare autoprotectoare şi pragmatică. Dintre multe alte lucruri, înţelepciunea cunoaşte voioşia abruptă şi iresponsabilă; înţeleptul este şi copilul pe care omul matur îl critică şi faţă de care se defineşte prin opoziţie. Maturitatea este întotdeauna cu cîştig, pe cînd înţelepciunea poate fi de o gratuitate care-ţi înmoaie maseterii. La fel, şi mai evident, maturitatea nu are nimic de a face cu talentul sau geniul. Pentru a strivi ţînţarul îndoielii cu argumentul baros, îi amintesc pe Einstein şi Beethoven, unul copil nu rareori crud, altul imatur *summa cum laude*. Una este maturitatea cu domeniu, certificată şi specializată, ca cea a tehnicii lui Beethoven în faţa muzicii, alta este maturitatea în faţa vieţii înseşi, şi asta poate pentru că portativul nu este însăşi viaţa, viaţa pe de-a-ntregul.

În fine, în timp ce poţi fi matur pe bucăţele, înţelepciunea răspunde legii tot sau nimic. Zhuang zi povesteşte de o broască ţestoasă care, arătîndu-se în vis regelui din Song, i-a spus că, fiind trimisă emisar la Fluviul Galben, a fost prinsă de un pescar pe nume Yu Ju. Dimineaţa, regele din Song îşi întreabă şamanul ce să facă. Acesta îi spune că broasca ţestoasă este divină şi că trebuie găsită. În cele din urmă, regele întîlneşte pescarul care, de bună voie, i-o oferă în dar. Cerînd din nou sfatul şamanului, acesta îi spune să sacrifice broasca ţestoasă şi să-i utilizeze carapacea pentru divinaţie, sfat pe care regele îl urmează. Spre marea lui satisfacţie, carapacea se dovedeşte a prezice corect viitorul de

© Takashi Murakami

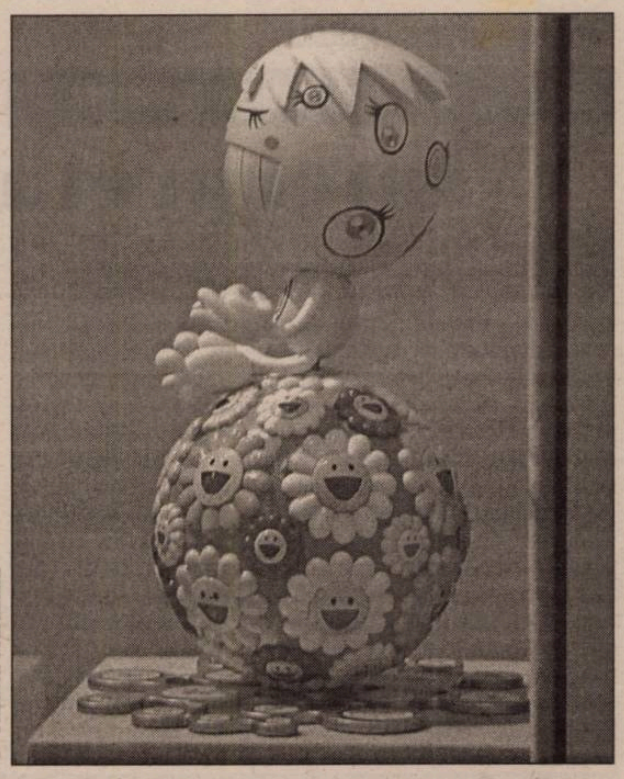

© Takashi Murakami

şaptezeci şi două de ori la rînd. Confucius, scrie Zhuang zi, comentează că deşi broasca ţestoasă i-a putut vorbi în somn regelui din Song şi a putut prezice viitorul de şaptezeci şi două de ori, ea nu a reuşit, totuşi, să-şi împiedice propria moarte. În felul lui caracteristic, Zhuang zi îşi încheie povestea punînd pe frişca lui Confucius propria cireaşă: „preocupată fiind de un scop anume, o inteligenţă măruntă vede unele lucruri, în timp ce este oarbă la altele; înţelepciunea, în schimb, este fără cusur, iar a fi fără cusur înseamnă a fi atoatevăzătoare". În timp ce poţi fi matur pe bucăţele, înţelepciunea răspunde legii tot sau nimic.

Într-un fel, maturitatea este o vindecare de copilărie, în timp ce înţelepciunea, deşi dojeneşte copilul pentru imprudenţele poftei, nu refuză niciodată copilul din copil. Maturul este încet şi greoi; copilul este elastic şi iute şi mai aproape de viaţă şi chiar de înţelepciune decît pare la prima vedere:

„Omul la naştere este slab şi plăpînd
iar cînd moare este tare şi ţeapăn;
cele zece mii de lucruri, iarba, copacii
la naştere sînt firave şi fragede
iar cînd mor sînt ofilite şi-uscate."
Deci
ceea ce-i tare şi ţeapăn
pe drumul morţii apucă,
ceea ce-i slab şi plăpînd
pe drumul vieţii apucă.
Prin urmare
dacă oastea e tare, nu are izbîndă,
iar copacul de-i tare, va fi tăiat.
Ce-i mare şi puternic se află dedesubt,
ce-i slab şi plăpînd se află deasupra."[3]

Concluzia este că maturitatea nu-i totul şi, în nici un caz, un scop în sine. Altfel, o dată atins, copilul din noi ar muri, iar, o dată cu el, noi înşine am înceta să fim. „Cînd nu mai sîntem copii, deja am murit" (Brîncuşi).

Dacă adevărata filosofie îşi rîde de filosofie (Pascal), adevărata maturitate nu-şi rîde de maturitate. Pentru acest lucru avem nevoie de un copil.

www.cloudsmagazine.com

---

1. Andrei Pleşu, *Minima moralia*, Cartea românească, Bucureşti, 1988.
2. *The Uddhava Gita*, translated by Swami Ambikanada Saraswati, Frances Lincoln Limited, London, 2000.
3. Lao zi, *Cartea despre Dao şi Putere*, traducere de Dinu Luca, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Simona SORA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 529
23-29 mai 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

SOLIDARITATEA INTELECTUALĂ

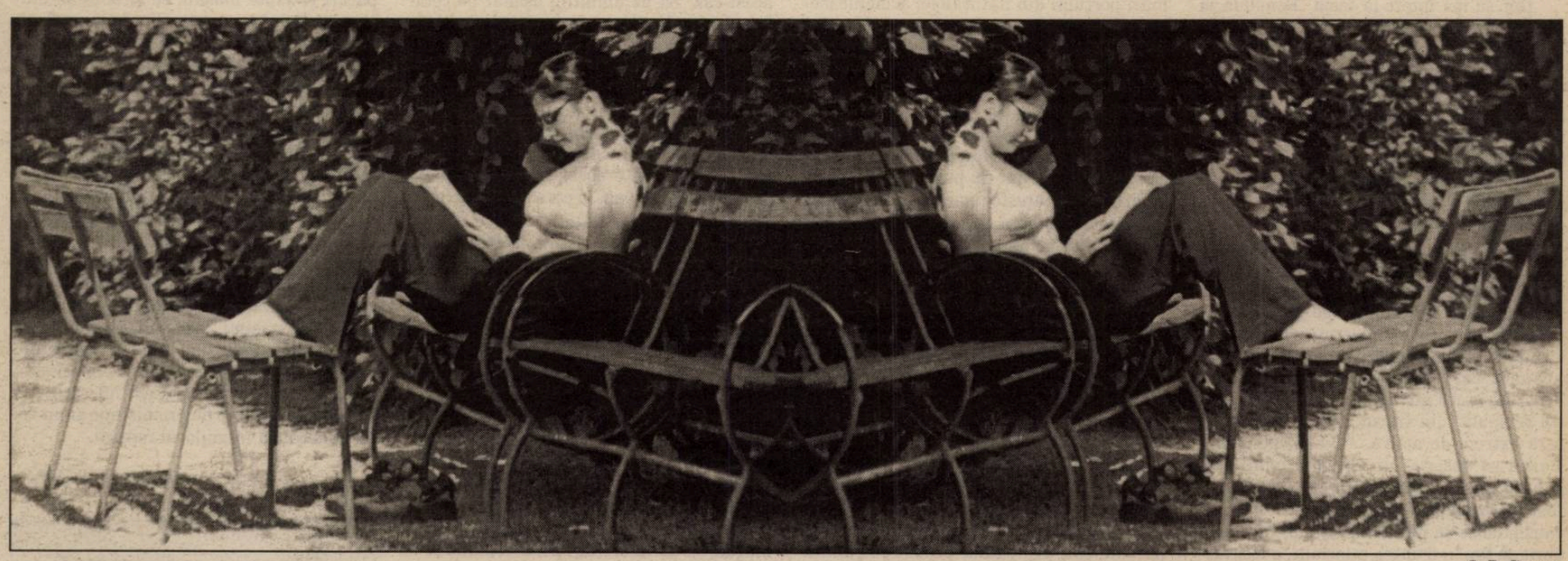

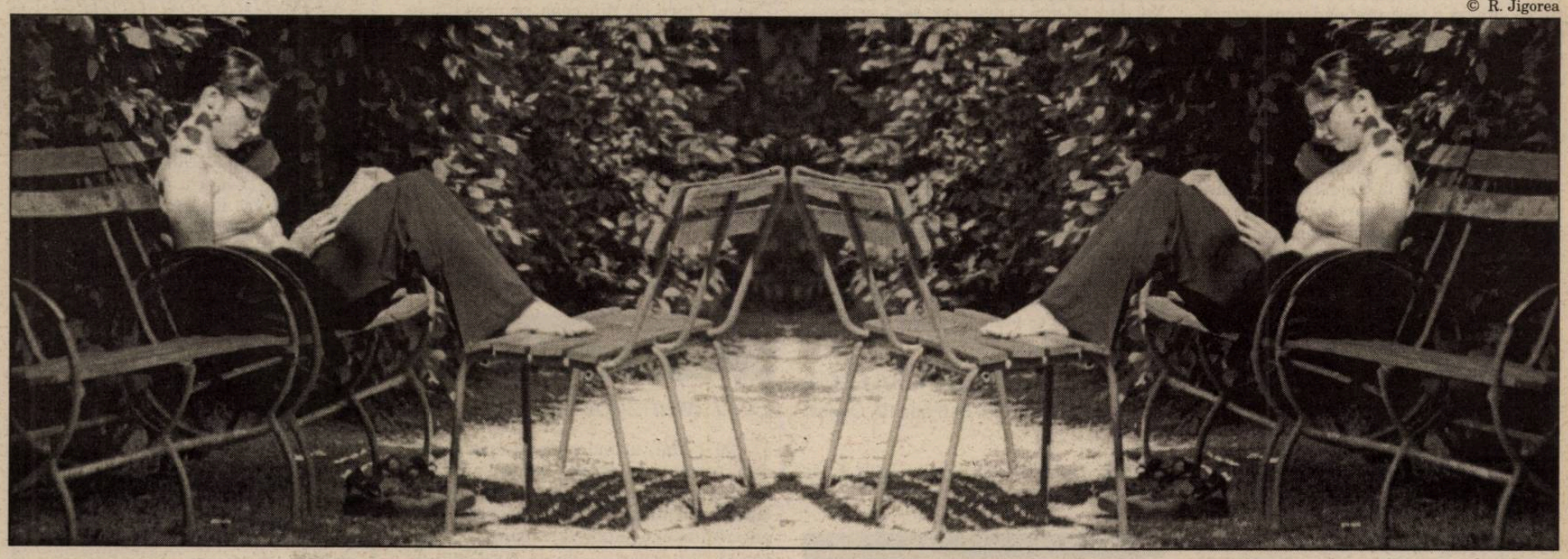

© R. Jigorea

„Rateau privea pînza în întregime albă, în mijlocul căreia Jonas scrisese, cu litere foarte mici, doar un singur cuvînt, ce putea fi descifrat, dar care nu știai dacă trebuie citit solitar *sau* solidar.“

ALBERT CAMUS – „JONAS SAU ARTISTUL LA LUCRU“

GRATUIT

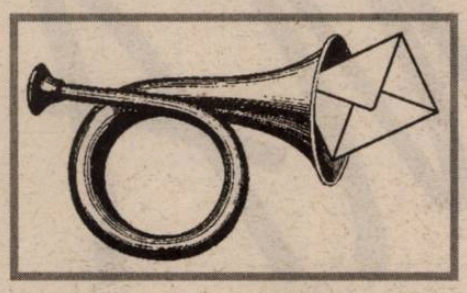

Nr. 526: „România în alianţe“

Cum sînt aşezate casele satelor

Dintr-un colţişor al ţării, unde viaţa este foarte dură, cîştigul oamenilor este munca cu pămîntul şi creşterea vitelor, aici unde munca a devenit idolul oamenilor, fiindcă cred ei datorită muncii vor ieşi din promiscuitate, m-am hotărît să vă scriu, la acest moment important, care coincide cu apariţia temei „România în alianţe“, să-mi expun punctul de vedere – deşi cred că această scrisoare niciodată nu va fi publicată – şi apoi să-mi continuu lupta pe care am început-o, lupta pentru cunoaştere; pentru asta a alergat şi Faust, nu numai el ci şi Gh. Chindriş din Ieud, care prin cuvintele sale a devenit un demn urmaş al marilor ţărani din istoria României; el spunea: „Mi-a plăcut mult cartea şi de aceea poate nu am avut noroc de ea“ cu acea filosofie din popor care ne învaţă că, de regulă, ceea ce dorim mai intens ne este cel mai puţin accesibil.

Dar să mă întorc la tema „România în alianţe“. Aş vrea să-l felicit pe domnul Mircea Vasilescu pentru curajul pe care l-a avut cînd a spus pe faţă ceea ce ştiam cu toţii, dar ne era frică să spunem. Articolul nu trebuie ratat, scoate în faţă adevărul care este în România postindustrială şi în cea "preindustrială„ nu mai este nimic de spus.

Articolul drei Nemethi Barna, atît de neaşteptat, a trezit în mine o lume pe care o credeam de mult îngropată, uitată. Pierdusem firul cu cărţile care vorbesc despre România, deoarece *Schimbarea la faţă a României* era o carte pe care este greu să o înţelegi dacă nu trăieşti pe culmile disperării, să suferi împreună cu ţara ta. Cred că dra Nemethi Barna nu a citit această carte, dar i-aş recomanda-o, deoarece atacă probleme esenţiale. În articol se spune: „În trecut, România a fost o ţară extrem de activă...“ I-aş sugera drei Barna să observe că aşa cum omul este sub vremi, iar nu vremile sub om, aşa a fost şi România de-a lungul istoriei. O cauză, de ce să nu recunoaştem, care ne-a oprit să fim în fruntea celorlalţi, a fost faptul că sîntem o ţară preponderent agrară. Niciodată nu vom avea ultimul cuvînt de spus, dacă vom continua să trăim din agricultură.

Uitaţi-vă la satele noastre – dar unii nu-şi vor murdări, ori strica încălţămintele pe uliţele rurale să vadă trista realitate – casele sînt aşezate una lîngă cealaltă ca într-o frică ancestrală. Ferestrele sînt mici, insignifiant de mici, parcă nici nu ar exista, ceea ce denotă frica oamenilor; poate a fost teama şi la sate de „teroarea celor 3 f“ – frig, foame, frică, dar de altă spaimă se tem truditorii pămîntului: că şi copiii lor vor trăi în promiscuitate şi nu vor putea ieşi de-acolo. Fiindcă cu cît încerci să ieşi din ea, te afunzi în ea, şi generaţia dinainte s-a resemnat. Se tem că viitorul nostru este la fel. Cine le va spune că nu-i aşa? Acei copii teribili care au învins greutăţile au cîştigat. Ei sînt modelele noastre.

Revin: Cioran spunea odată un lucru extraordinar: nu locuieşti într-o ţară, locuieşti într-o limbă. Visa pentru România soarta Franţei şi populaţia Chinei. Dar cu gîndul la România a scris: „plăsmuirea acestei ţări să ne fie singura obsesie“. Dar aşa este? Poate că de oratori nu ducem lipsă, dar oamenii care să pună în practică cele spuse, sînt aproape de nr. oratorilor?

Cu prietenie,

C.L.M.
Remetea Chioarului 98

Nr. 525: „*Cum va arăta lumea după război?*“

Bagdadul, magnoliile, grătarul...

Vă scriu după terminarea războiului din Irak. Şi după lectura unor articole pe această temă. Sigur, pur statistic, se spune (voci autorizate, intelectuali de toată stima) că s-au comis mai puţine crime, decît cele pe care le-ar fi comis Saddam. Femeia tranşată, împachetată şi trimisă familiei rămîne ceva îngrozitor şi înfiorător. Deci, am devenit proamericană. Pentru că că nu am de ales. Armele de distrugere în masă au trecut, se spune, în Siria. Muzeul de Arheologie din Bagdad şi-a pierdut comorile. Comori ale umanităţii. Poate se va mai recupera cîndva, ceva, undeva. Femeia custode al muzeului plîngînd rămîne o imagine a rănilor despre care nicicînd nu se va vorbi suficient. Copiii îngropaţi de bombe, copilul rămas fără mîini şi cu 3/4 piele arsă transportat la un spital din Kuweit – pierderi colaterale. Ochii ne-au fost cruţaţi de imaginea civililor omorîţi de bombe. Acum, bine că s-a dus.

Primăvara debordînd de frumuseţe şi prospeţime a sosit brusc şi la pătrat. Magnoliile cărnoase, cele ciclam şi strălucitoare, cele albe izbesc retina fericind-o. Drumurile prin păduri şi pe lîngă limpezi pîrîiaşe săltînd vesel sînt dătătoare de energie. Sumedenia de vile înghesuite sau împrăştiate la sfîrşitul dar şi la începutul drumului îmi aduc sub ţeastă diferite gînduri. Mă tem să nu se asfalteze prea mari porţiuni din naturalele, armonioasele şi drăgălaşele poteci montane. Mă mai tem că în astfel de vile se moare de plictiseală şi de ghiftuială. Şi, în sfîrşit, mă mai tem că ele, vilele, adăpostesc prea puţine frunţi îngreunate de gînduri, prea puţine mîini iscusite zăbovind pe clape de pian, pe computer sau, doamne fereşte, pe pix. Şi mă întristez, dar nu puţin, pentru jaful de arbori şi cheresteaua călătorită şi mult aducătoare de bani. Pentru lacul acoperit îndestulător cu ambalaje. Poate aşteptăm să ne facă UE ordine în propria ogradă.

Un om îmi aduce dintr-un sat (al bunicii mele) un ied de Paşti (copita micuţă deja mă indispune). Îi spun omului că va trebui să-şi tragă apă în casă, că vine UE şi mai trebuie schimbat cîte ceva. Are fîntînă în curte şi apă pentru „gite“, îmi spune. La sate trăiesc oameni care trudesc din greu. Doar trudesc. Şi desigur nu prea gîndesc (cum gîndim noi, ci probabil altfel). În mod sigur au ce mînca. Dar nu prea au cu ce se spăla. Nu ştiu să-şi înfrumuseţeze viaţa, să se bucure. Se tîrăsc prin noroaie sau praf, fiind poate mulţumiţi. Noi dăm telefon la dispecer, dacă se opreşte apa, dar ei? Cîndva, în anii dictaturii, auzeam la cozi o vorbă: „dacă e mîncare, e de toate“. Am citat cu exactitate (eram în sudul ţării). S-ar putea şi invers. Dacă este minte, simţire, hărnicie, iubire de frumos vom avea destule. Dar poţi răsturna o cugetare, vai, profundă şi adîncă (nu?) ca cea cuprinsă între ghilimele cînd toată ziua auzi ce bun este un grătar, mici, bere etc.?

Vreau să spun că se insistă cu, uneori, iresponsabilitate în mass-media asupra unor banalităţi, stupidităţi. Nu că nu ar fi normale, dar devin un fel de obsesii. Toată lumea a avut ce pune pe masă. Pentru că, cine nu a avut, a primit.

Maria NICULESCU
str. Radu Rosetti Bl 6 ap. 19, Oneşti

P.S. Chiar în clipa asta la R.A. se vorbeşte iar de grătar (+ cafea).

Replici

Atotrezolvatoarea pace?

Ca umil răspuns la articolul-minune al dlui Dembinski o să fac apel la o sursă (externă) de „inspiraţie“ de care am avut

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

parte pe proteve în 20 aprilie. Mă refer aici la emisiunea Parte de carte, „organizată“ de singurul om din proteveu care nu are voie să slăbească (şi bine mai face, zău...). Invitaţi, Cristian Pîrvulescu şi Adrian Cioroianu (fără nevoie de prezentări...). Ei bine, deşi s-ar putea scrie o carte despre ce au spus ei acolo (carte care de altfel probabil a şi fost scrisă, în mod real sau virtual), mă voi referi la un singur lucru, care bîntuie de altfel pe mulţi care au ceva de-a face cu filosofia (cu „s“). Dl Dembinski dădea un exemplu straniu de irelevant în articolul său, mirarea dînsului fiind cum de un om atît de înzestrat ca dl Pleşu, preocupat de speculaţia filozofică, poate avea o poziţie belicoasă faţă de „închipuitele“ (lasă de înţeles dînsul) pericole care bat dinspre Irak şi dinspre, dacă nu aliaţii, cel puţin aprobatorii mai mult sau mai puţin taciturni ai lui Saddam şi gaşca.

Pe lîngă faptul că un posibil răspuns la astfel de „mirare“ ar putea fi aceleaşi argumente cu care dl intelectual de serviciu atacă, aş mai aminti un singur fapt (şi acum, în sfîrşit, legătura cu mai sus amintita emisiune). Ceea ce trebuie adus în discuţie sînt orientările politice ale lui Platon, căci, nu este aşa, filosofia speculativă nu prea are nici un fel de relevanţă în acest caz! Să ne amintim aşadar de cetatea ideală platoniciană, care exclude libertatea conştiinţei, în care interesul politic subminează total interesul personal (nu există persoană, există doar cetăţean), care nu acceptă posibilitatea alegerii categoriei sociale, în care conducătorul îţi alege ocupaţia, în care nu există proprietate privată (vă e dor?), în care viaţa de familie este exclusă, în care orice trăire interioară este suprimată violent. Ironic, nu?! Ironic să dai un astfel de exemplu ca sursă de învăţăminte politice! Sau să ne amintim doar de acest pasaj din Aristotel, care deşi a avut un spirit politic mult mai moderat faţă de cel platonician, iată ce scrie în *Politica* (I, 4, 1253b 34 – 1254a 2): „Sclavul este un bun însufleţit şi orice servitor este ca un singur instrument ce ţine locul altora“. Oare are rost să ne ascundem în spatele unor false principii, aşteptînd succesul lor necondiţionat, doar stînd cu mîinile în jep? Are rost să ridicăm la rang de atotrezolvatoare, pacea? Ca exerciţiu de memorie ar trebui să ne aducem aminte de leitmotivul epocii comuniste – Pacea! Oare cît din ceea ce presupune pacea se păstra atunci? Şi oare ce război mai îngrozitor putea exista decît cel împotriva voinţei puterii, a acelui despotikos care (culmea!) fusese pregătit tocmai de Platon. Oare chiar credeţi că dl Pleşu aprobă acest Platon şi acest Aristotel? Oare credeţi că ar trebui cineva să mai creadă în acest Platon şi în acest Aristotel? Eu nu...

Corina BUCEA
Alba Iulia

Actualităţi

De 1 Mai 2003

De 1 Mai, uitînd promisiunea făcută anul trecut, mi-am luat inima în dinţi şi am ieşit ca tot românu' la iarbă verde. Şi cum urbea mică – împrejurimile sărace în entertainment, muntele departe, iar marea şi mai departe – m-am lăsat luat de cîţiva prieteni de nădăjde, pe malul rîului, la pădure. Poate că am pornit noi prea tîrziu, poate că economia de benzină ne-a făcut să nu ne depărtăm prea tare de oraş, cert e că nu doar noi am avut ideea aceea şi că de-a lungul rîului, pe mulţi kilometri, se aliniase deja maşină lîngă maşină, pătură lîngă pătură, toată clasa muncitoare din oraş. Unii dintre oameni, mari iubitori de animale, căci codrul e frate cu românul şi viceversa, românul e frate cu codrul şi într-un sens mai larg cu natura toată, şi-au adus întreaga fermă să se bucure de sărbătoare: miel, viţel, căţel, numai purcelul lipsind, probabil lăsat acasă să-şi sporească ţesutul adipos, că pînă la Crăciun nu mai e chiar aşa mult. Românul mai e printre altele şi poet. Mai mult sau mai puţin. Dar nu toţi putem fi geniali şi omul îşi simte carenţele şi le acceptă, astfel că nu începe el să compună versuri, mişcat pînă la lacrimi de clipocitul undelor (pe care nu le observă) sau de trilul păsărelelor (care nu se aud din motive evidente). Nu! El ştie că nu are talent, astfel că ascultă versurile altora, de preferat la maxim şi pe ritmuri binecunoscute. Că dacă nu se aude muzica ta mai tare decît a vecinului, înseamnă că ai dat banii degeaba pe boxe şi dacă asculţi altceva decît manele înseamnă că pur şi simplu ceva nu e în regulă cu tine. Dar muzica nu ţine de foame şi omul mai trebuie să şi mănînce. Cum tradiţia spune că trebuie consumaţi mici – mici să fie. Cruzi să-i mănînci nu poţi. Aşa că faci un foc mare din care să iasă mult fum care să ajungă peste şapte paturi şi şapte maşini, că şi ei te-au afumat la rîndul lor, mama lor de ce-or fi, nu puteau ei să stea acasă şi să te lase numai pe tine şi tribul tău să vă simţiţi bine. Şi în sfîrşit, după mîncare, puţină mişcare nu strică, aşa a recomandat doctorul, dragă, astfel că pregătiţi cu un întreg arsenal de mingi, mingiuţe, palete, cercuri şi alte OZN-uri, încep oamenii să arunce cu ele de la unii la alţii, şi mai nimeresc şi persoane nejucătoare, se mai cer scuze, nu se mai cer, parcă mai contează, noi să fim sănătoşi dacă mai putem. Pe seară, sub razele blînde ale soarelui de ora 19, un convoi de maşini se întoarce în oraşul prăfuit, depăşind, înjurînd, claxonînd să ştie şi cei care n-au depăşit graniţele oraşului că a fost 1 Mai. Să ne citim şi la anu' pe vremea asta, dacă nu cumva o să-mi aduc aminte de promisiune şi nu voi Mai sărbători în mijlocul naturii.

Victor FLUERAŞ

Terapie sau hoţie?

Luni, 19 mai 2003, în paginile 8-9 ale ziarului *Libertatea*, un psihiatru ieşean, dr. Gabriel Crumpei, recomandă terapia prin lectură apelînd, spre ilustrarea tezelor sale, la un text apărut în nr. 387 al *Dilemei*, din 14-20 iulie 2000 („Lectura ca leac“ de Dan Stanciu), fără însă a indica sursa şi autorul şi fără a lăsa să se înţeleagă că ar fi vorba de un citat. Un asemenea procedeu poartă numele de plagiat şi este descalificant atît pentru dr. Gabriel Crumpei cît şi pentru ziarul *Libertatea*, care l-a găzduit cu o generozitate potrivită mai degrabă pozelor înfăţişînd bebeluşe dezgolite.

Redacţia

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Violenţa în familie**
- **Integrare în 2007?**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Solilocviu

– Mă gîndesc cu groază că iar vine sfîrşitul de săptămînă şi iar nu ştiu despre ce dracu' să scriu!

– Hai să fim serioşi! Dacă nici la Paris nu găseşti subiecte de pilule, atunci chiar că nu ştiu unde poţi găsi. Sau ţi-ai pierdut „mirosul"...

– Nu despre asta e vorba – deşi, cine ştie... Ceea ce vreau să spun este însă că **nu pot** să scriu despre Paris. De două săptămîni la rînd trimit depeşe acasă prefăcîndu-mă că **nu sînt** la Paris: boema internaţională, ora imaginară, găselniţe de-astea. Nu spun că e aberant sau că nu cred în ce-am scris, dar putea să fie la fel de bine din Québec sau din Viena.

– Şi ce te împiedică să scrii acum din Paris, despre Paris?

– N-ai înţeles nimic: Parisul e comunist!

– !?

– Şi colac peste pupăză, această grevă! A scrie acum din Paris şi despre Paris înseamnă a scrie despre această „mişcare socială", care a blocat tot Parisul şi de care tot Parisul – sau aproape – este foarte mîndru.

– Afară de amicul tău din Canada, care ai văzut ce zicea: e o societate prost organizată, el a venit cu bani să-i cheltuie, ca un turist respectabil, şi ei nu vor să-i ia banii şi să-i ofere servicii pe care are dreptul să le ceară...

– El cu dreptul lui, ei cu dreptul lor. Problema e cum să scriu eu acasă, pentru compatrioţii mei intelectuali, despre o **manifestaţie la Paris**?

– Nu-nţeleg...

– Mă enervezi! Dacă aş face-o, ar însemna să-mi „dau arama pe faţă", de „bătrîn bolşevic" adică, aşa cum mi-a mai zis unu', o dată, ar însemna că sînt clar simpatizant comunist sau ceva de genul asta. Pentru că o manifestaţie înseamnă sindicate, proletariat + intelectuali de stînga, adică nişte „contestatari de profesie", care adică nu sînt de dreapta cum trebuie să fie orice om cu scaun la cap, adică ce mai tura-vura, nişte comunişti cu toţii! Că manifestaţia asta nu este tocmai de dreapta, ca să zic aşa, este evident. Dar cum să explici că asta nu înseamnă că este vorba despre „contestatari de profesie" – ceea ce la noi, de cînd cu marşurile pentru pace, înseamnă nişte fluieră-vînt plătiţi de cine nu trebuie –, ci de o cultură contestatară de vocaţie liberă, care a răsturnat multe guverne şi puteri de cîteva secole încoace, de cînd au inventat sportul ăsta naţional. Chiar dacă nu ştii prea bine care sînt „drepturile" pentru care au ieşit cu toţii în stradă, nu poţi să nu „miroşi" în aerul Parisului, să simţi aproape material determinarea cu care au făcut-o.

– Dar ţie chiar nu-ţi pasă de ce au făcut-o?

– Sînt intelectual român, cum o să-mi pese!? Mă rog, să zicem c-am glumit... Dar am mai rămas oricum puţin antropolog, aşa că m-am dus marţi să văd manifestaţia.

– Şi?

– O să rîzi, dar ceea ce m-a pus cel mai mult pe gînduri a fost „arta manifestaţiei", o scenografie bogată şi bine rodată – şi mai ales cîntecele: *La Carmagnole*, cîntecelul ăla pe care l-am învăţat cînd eram mic, cu „en passant par la Lorraine"... Toate sloganurile – ca atîtea zeci de mii înaintea lor, în zeci de mii de alte manifestaţii similare – erau cîntate pe această muzică de acum nu ştiu cîte secole, mereu aceeaşi, de parcă ar fi vrut să spună: sîntem tot noi, poporul (în română sună ca dracu' asta cu poporu'!) şi nu plecăm de aici pînă nu ne obţinem drepturile noastre – ceea ce probabil că vor şi face, ca în 1995, cînd, dacă nu s-a putut altfel, au stat în stradă vreo lună pînă cînd au dat jos guvernul. Şi mă gîndeam aşa, într-o doară, cum ar arăta o „mişcare socială" în România pe „m-a făcut mama oltean"? Am avut şi noi al nostru „noi de-aicea nu plecăm", dar n-a ţinut decît vreo lună, după care manifestanţii au fost cei care au plecat, nu guvernul... A, şi mi-a mai plăcut ceva. Cum am stat mai mult în casă să lucrez, eu am aflat de fapt despre grevă de la radio, şi anume de pe postul „Classique". După nu ştiu ce sonată de Brahms, o voce precum cea de la metrou a anunţat acelaşi lucru ca la metrou: „din cauza unei mişcări sociale" nu putem să transmitem rubricile noastre obişnuite – aşa că au lasat să curgă Brahms mai departe. Proletariatul „classique" participă şi el la „mişcarea socială". Asta iarăşi e greu de explicat. De fapt, problema e cum poţi să explici că toate astea laolaltă şi doar laolaltă înseamnă cultura politică, *pour le meilleur et pour le pire*, tot vorba franţujilor? Mda, voi vedea, m-oi descurca eu şi de data asta...

– Poate că ar trebui să scrii o „scrisoare" pentru uzul colegilor tăi despre *Comment peut-on être Français*...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Nervoşii

Miniştrii sînt din ce în ce mai nervoşi. Poate că e firesc: e mai greu să faci, decît să stai pe margine şi să critici. Dar, la începutul mandatului, enervarea unui ministru avea un caracter excepţional. Acum e aproape regula în conferinţele de presă: un ministru ţipă şi ameninţă. Pare că ţara se duce de rîpă şi singurul baraj în calea dezastrului sînt nervii ministrului.

La baza piramidei sînt nervoşii primitivi. Nervozitatea lor combină ranchiuna cu bădărănia. Sînt puternici şi nu înţeleg de ce ar trebui să se comporte altfel cu presa şi cu opoziţia decît o fac cu secretara, şoferul şi nevasta. La ce bun să mai fii puternic atunci? Nicolae Mischie, de exemplu, este mereu nervos. A făcut enorma gafă de a recunoaşte cu voce tare ceea ce toată lumea ştie: un preşedinte de Consiliu Judeţean poate şantaja alegătorii. Distribuirea fondurilor de echilibrare (banii de investiţii, altfel spus) doar primarilor PSD a devenit o practică răspîndită. De exemplu, primăria din Giurgiu (primar liberal) a ajuns să dea în judecată Consiliul Judeţean (PSD) pentru a afla pe baza legii liberului acces la informaţiile publice cum s-au distribuit aceşti bani, deoarece reşedinţa de judeţ nu a primit nici un leu anul trecut.

Este acel gen de practică despre care nu se vorbeşte cu voce tare. Iar dacă opoziţia o atacă, i se spune că nu este adevărat, că nu ştie ce vorbeşte, că sînt mecanisme tehnice şi calcule complicate care garantează echidistanţa. Doar că, pentru a putea prezenta această scamatorie verbală, e nevoie de ceva şlefuire. Nu este cazul lui Nicolae Mischie, care a ameninţat alegătorii că, dacă nu pun ştampila unde trebuie, pixul lui va scrie un buget mic, conform zicalei din zilele noastre: „Ce pixu' meu!". A fost o gafă de proporţii, asemenea chestiuni nu se spun nici măcar dacă eşti baron local. Un politician mai subtil ar fi încercat să demonstreze că de fapt a vrut să spună altceva. Aşa cum a făcut Cozmin Guşă oferind o explicaţie alambicată şi deloc credibilă cum că un primar PSD ar avea mai multe şanse să se informeze asupra bugetelor şi proiectelor. Ceea ce tot o formă de discriminare politică este, dar Cozmin Guşă are meritul de a scoate castane din foc cu zîmbetul pe buze, fără nervi, de parcă asta ar fi menirea lui de secretar general. În schimb, Nicolae Mischie s-a răstit în continuare la presă, care nu a înţeles exact, şi la opoziţie, care nu îl lasă să lucreze pentru ţară.

Un alt nervos primitiv este Octav Cozmâncă. Deja celebra hotărîre de guvern a „debranşaţilor-profitori de căldura din pereţi" i-a provocat o nouă criză hormonală. Este chiar o performanţă să conduci o instituţie ce reglementează aberant şi funcţionează la fel şi să ai forţa de a ieşi în public urlînd la alţii. Parcă s-ar aplica zicala: „Dacă nu poţi să-i convingi, zăpăceşte-i". Iar un ministru nervos poate fi chiar convingător.

Văzînd că merge, subordonaţii repetă această schemă de cucerire a auditoriului. Pe România 1, secretarul de stat Ilie Ştefan s-a văzut nevoit să răspundă unor întrebări simple legate de aceeaşi hotărîre. De exemplu: bonele vor fi trecute la întreţinere? Cum vor fi măsurate caloriferele fără elementi? etc. Deranjat de asemenea mărunţişuri, domnul Ştefan a devenit şi el la fel de nervos şi primitiv ca şeful său, combinaţie ciudată de secretar PCR cu şef de galerie în democraţie.

Nervoşii primitivi şi cu funcţie sînt tot mai mulţi şi tot mai liberi să se exprime în public. De fapt, ei nu sînt foarte primejdioşi. Întreaga lor personalitate se rezumă la un urlet. În definitiv, nervosul primitiv este cel mai răspîndit tip de şef aruncat în modernitate de o societate tradiţională. Nervosul primitiv nu poate să dezamăgească pentru că nimeni nu aşteaptă nimic de la el.

Mai tulburător este nervosul insidios şi aparent subtil. La fel de ranchiunos ca şi primul, nervosul insidios nu zbiară, ci ameninţă voalat, nu spune lucrurilor pe nume, ci lasă să se înţeleagă. *Ziua* din 16 mai publică un interviu fluviu cu ministrul Justiţiei, sub titlul „Rodica Stănoiu se dezlănţuie". Doamna de la Justiţie este calmă, vorbeşte cursiv şi cu mîndrie despre reformele pe care le întreprinde. Cineva a enervat-o rău de tot: Paul Florea, preşedintele Curţii Supreme de Justiţie, care o acuzase de abuzuri şi intervenţii politice. Mischie sau Cozmâncă s-ar fi dezlănţuit a doua zi, într-o conferinţă de presă, făcîndu-l cu ouă şi cu oţet pe respectiv. Dar Rodica Stănoiu este tipul nervosului cu metodă. După cum ea însăşi declară, a lăsat să treacă sărbătorile, perioadă în care „se cuvine să ne purificăm sufletele cu gîndul la jertfa Mîntuitorului". Odată purificată, revine la subiect. Paul Florea este „definit de o anumită intoleranţă, de incapacitatea de a angaja un dialog echilibrat, fără puseuri de agresivitate". Şi asta nu e nimic: a încălcat Constituţia, aduce argumente juridice de nivel studenţesc de care ar trebui să se jeneze. Nu a terminat. Acelaşi Paul Florea mai are şi o dorinţă secretă „de a se «eterniza» însăşi domnia sa ca judecător la Curtea Supremă„. Dar doamna ministru cunoaşte aceste „zbateri". Tot doamna ministru se întreabă, nu spune, doar se întreabă, cum a ajuns Paul Florea la CSJ pe traiectoria Medgidia-Judecătoria Sectorului 3? Nu cumva a avut pile? Sau, ar fi cazul să ne întrebăm noi, prin ceva mai rău? Dna Stănoiu nu zbiară, ci recomandă „să păstreze un ton ceva mai rezervat". Doar „domnul preşedinte al CSJ ştie la ce mă refer". O asemenea terfelire înfiorătoare, dar elegantă, merită a fi pusă la gazeta de onoare a luptei politice.

Dar nu doar Paul Florea o enervează pe doamna Stănoiu. O mai enervează şi Fundaţia „Horia Rusu", care tocmai organizează o masă rotundă cu titlul „Starea Justiţiei – între lege şi tocmeală politică". Păi, aştia vorbesc!? „Ce a produs conducerea liberală a Ministerului Justiţiei?" Credeaţi că s-a dezlănţuit? Nu e cazul, titlul interviului este exagerat. Doamna Stănoiu se enervează cu subiect şi predicat: „agresivitatea demersurilor celor de la fundaţia amintită nu poate acoperi lipsa de onestitate în a recunoaşte adevărata stare de lucruri". Frumos, elegant. Dar nu s-a terminat, pe doamna Stănoiu o mai enervează şi Fundaţia Soros, care face rapoarte negative despre Justiţie şi „încearcă acreditarea unei idei absolut eronate şi deosebit de nocive pentru eforturile depuse de România în ultimii ani în accelerarea procesului de integrare europeană". Elegant, frumos. Îl vedeţi pe nervosul Mischie vorbind aşa? Nervii doamnei Stănoiu lasă loc pentru un final tot elegant: „Daţi-mi voie să mă opresc aici" (nu înainte de a arăta că şi Băsescu o enervează).

Sînt doar cîteva exemple. Văzînd că Adrian Năstase poate spune despre ambasadorul SUA că umblă cu corupţia în gură, miniştrii par nişte copii lăsaţi să scuipe în parc. Văzîndu-i atît de încordaţi, s-ar putea crede că partidul se află sub pragul electoral, că opoziţia are 70% şi s-a unit, că Traian Băsescu tocmai a fost ales preşedintele Internaţionalei Socialiste. Nu e cazul. Atunci de ce? Se pare că e doar o chestiune de personalitate.

▲

Editura Fundaţiei Culturale Române
cartea la temelie
Politică şi... delicatese
de I.L. Caragiale
antologie de Viola Vancea
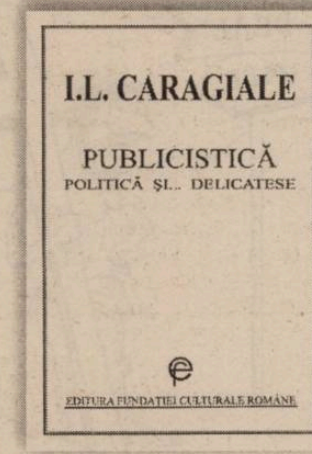

Aleea Alexandru 38, Bucureşti
Tel: 230.25.43 Fax: 230.75.59 E-mail: fcr@fcr.ro

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Festivităţi ale memoriei

Tara pregăteşte cu osîrdie comemorarea neînfricatului voievod moldovean căruia contemporanii din apus i-au elogiat vitejia decernîndu-i titlul unic „Atletul lui Hristos". Înfăptuirile lui fără egal au inspirat un folclor personalizat la rîndul lui neegalat. Generaţii după generaţii de copii au vibrat de pe băncile şcolii citind despre credinciosul Aprod Purice şi despre Stejarul din Borzeşti. Înaintînd în vîrstă, învăţăceii povestirilor patriotice din cărţile de citire se strămutau pe băncile teatrelor de unde urmăreau zguduiţi patetica trilogie a lui Delavrancea. Copleşiţi de emoţie ei ascultau geamătul tunător al bătrînului domnitor muribund care lăsa cu limbă de moarte Moldova urmaşilor urmaşilor săi. Din rîndurile acestor urmaşi fac parte şi înalţii dregători care pun în aceste zile la cale solemnităţile de celebrare ale lui Ştefan cel Mare şi cel Sfînt.

Peste limpezimea moştenirii transmise de falnicul voievod istoria şi-a aşternut negurile ei necruţătoare. Sub învălmăşeala lor nu se mai poate distinge nici care este obiectul moştenirii: ce realitate este desemnată sub denumirea Moldova? Şi nici cine sînt beneficiarii îndreptăţiţi ai străvechiului testament. Purtată de vîrtejurile secolelor, Moldova nu a devenit o ţară cuprinsă între graniţe obişnuite, ci o însăilare de vecinătăţi mai legate prin promiscuitatea distanţelor decît prin căldura amiciţiilor. Moldova cu capitala la Chişinău nu fusese lăsată moştenire de Ştefan, ci de Djugaşvili; Moldova transnistreană, cu capitala la Tiraspol, multă vreme adăpost al temutei armate a XIV-a; nordul dulcii Bucovine şi sudul braţului Chilia, pecetluind marginile extreme ale Moldovei Kieviene; şi în sfîrşit Moldova pe care o ţintesc de fapt organizatorii dâmboviţeni ai comemorării lui Ştefan.

Planurile organizatorilor sînt însă confruntate cu necruţătoarea tiranie a hazardului. Luînd înfăţişarea coincidenţei, hazardul vrea ca celebrarea bucureşteană a moştenirii Moldovei să coincidă cu semnarea, la Moscova, a îndelung disputatului tratat dintre România şi Rusia. Clamoarea festivităţilor de peste Prut nu uşurează dialogul prin care cei doi preşedinţi îşi propun să dedramatizeze apăsătoarele reminiscenţe ale celui de al doilea război mondial. Cotroceniul nu are statura potrivită pentru a pune la punct Kremlinul pe care Casa Albă îl tratează cu asidui semne de amiciţie. De o oportunitate politică îndoielnică, proiectul reactualizării melancolicelor nostalgii despre Moldova şi despre Ştefan comportă, în viziunea organizatorilor, cheltuieli exorbitante. Ele nu urmează să fie acoperite din punga unor sponsori privaţi, ci din extenuata visterie a statului. Rămase fără seringi, spitalele îşi evacuează pacienţii, acoperişurile şcolilor în ruină ameninţă să se prăbuşească asupra elevilor, România înregistrează cel mai dezastruos deficit demografic şi cel mai ridicat procentaj al îmbolnăvirilor de SIDA, situaţie alarmantă căreia secretarul general al guvernului îi răspunde cu două declaraţii liniştitoare: solemnităţile dedicate celebrării lui Ştefan vor costa cu puţin peste 20 de miliarde, o sumă pe care autorul declaraţiei o consideră perfect rezonabilă.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Fratele mai mare

După ce, acum cîtva timp, a încercat să facă ordine printre videoclipuri, CNA vrea acum să „dreagă" programul *Big Brother*. O recomandare emisă pe 15 mai constată că programele de acest tip „promovează atitudini şi comportamente care pot avea o influenţă nefastă asupra principiilor şi modelelor de conduită ale unor telespectatori şi pot fi socialmente distructive, fapt care contravine rolului cultural pozitiv pe care televiziunea ar trebui să-l joace". De acord. Trec peste faptul că, de la propunerea cuiva – nu spui cine, persoană însemnată – de a i se număra ouăle pînă la (veşnicele) ştiri cu morţi şi răniţi, sînt pline televiziunile de tot felul de lucruri care „pot avea o influenţă nefastă". Trec şi peste propunerea pe care o face CNA („să asigure participanţilor momente şi locuri în care să nu fie filmaţi"), imposibilă practic, pentru că programul este preluat *în această formă* de la firma olandeză Endemol şi mă îndoiesc că aceasta ar accepta schimbarea lui aşa, ca o (nouă) „excepţie românească". Sînt de acord că *Big Brother* vorbeşte (şi încă într-un mod destul de cinic) de funie în casa spînzuratului, adică „are o conotaţie specială într-o societate în care se resimt încă traumele unei lungi perioade de totalitarism": cu amendamentul că tinerii participanţi nu au apucat, din fericire pentru ei, să afle pe pielea lor ce înseamnă *adevărata* supraveghere a Marelui Frate, aşa că le dă mîna să se joace...

Cred însă că ar trebui să ne oprim puţin asupra unui paragraf din recomandarea CNA, în care se spune că în asemenea programe „trebuie respectate drepturile fundamentale ale omului, demnitatea umană, valorile familiei, bunele moravuri ca şi Legea audiovizualului, care răspunde standardelor legislaţiei europene". Aşadar, CNA a emis această recomandare pentru a apăra nişte principii nobile: drepturile omului, valorile familiei, bunele moravuri. Reacţia CNA poate fi înţeleasă din punct de vedere uman, moral sau intelectual: pot să admit că, excedaţi de un program, membrii CNA se simt datori să avertizeze opinia publică; pe plan instituţional însă, această reacţie trădează cîteva slăbiciuni ale societăţii româneşti şi ale relaţiilor dintre instituţii, societatea civilă şi opinia publică. CNA are alte atribuţii, nu să apere „bunele moravuri". Asemenea reacţii ar fi fost normal să apară din partea societăţii civile şi a liderilor de opinie, din partea reprezentanţilor Bisericii, a asociaţiilor de tot felul ş.a.m.d. Anul trecut, în Franţa, cînd pe M6 se difuza programul *Loft Story* („fratele" lui *Big Brother*), presa a fost plină de comentarii în legătură cu acest program; au intervenit în dezbateri educatori, psihologi, filozofi, preoţi, scriitori, analişti media, simpli cetăţeni care au trimis scrisori la ziare şi reviste. Nu „s-au dat directive şi indicaţii", ci pur şi simplu s-au afirmat puncte de vedere pro şi contra, s-au analizat efectele şi consecinţele asupra publicului, s-a încercat explicarea audienţei enorme a emisiunilor de acest tip. Aşadar, o reacţie sănătoasă faţă de ce se întîmplă în spaţiul public a unei societăţi pluraliste şi deschise. La noi, în schimb, n-au existat decît cîteva comentarii critice prin ziare şi reviste, în general pe un ton superior şi dezabuzat, dar nicidecum o dezbatere de substanţă. Biserica Ortodoxă Română, de pildă, şi-a făcut o adevărată tradiţie din a tăcea chitic atunci cînd, dacă se vrea apărătoarea moralei creştine şi a tradiţiilor spirituale ale neamului, rolul ei ar fi tocmai *să vorbească*, să-şi afirme punctul de vedere, să încerce luminarea poporului şi să-i ferească pe oameni de ispite şi de păcate. Dar – nimic din toate acestea. Ocupată cu mutarea Catedralei Neamului prin Bucureşti, Biserica Ortodoxă produce în continuare doar un discurs abstract, în care vorbeşte de „spiritualitatea şi tradiţiile poporului român", fără să pară a observa că poporul e făcut din oameni concreţi cu problemele lor. Ce să mai vorbim de alte puncte de vedere care lipsesc mai totdeauna din spaţiul public atunci cînd se dezbate o temă?

Aşadar, CNA a emis o recomandare şi simte că şi-a făcut datoria. Probabil că n-o să aibă nici un efect – emisiunea *Big Brother* nu se va schimba (n-are cum), oamenii se vor uita în continuare, iar urmele totalitarismului despre care e vorba în comunicat vor rămîne încă multă vreme printre noi, în noi, cu noi. Una dintre aceste urme este tocmai nepăsarea faţă de ce se întîmplă în spaţiul public şi sentimentul că cineva, un Frate mai mare (Guvernul, Preşedintele, Statul, Vlad Ţepeş, Europa, americanii sau – de ce nu – CNA) trebuie „să ia măsuri", să facă şi să dreagă, să ne apere de rele, să ne dea, să ne asigure şi, evident, să ne înţeleagă: am fost oprimaţi timp de decenii şi convalescenţa încă nu s-a terminat. De multe ori chiar asta vrem: un Frate mai mare. Atîta timp cît societatea în ansamblu e incapabilă să se comporte coerent şi să reacţioneze faţă de problemele pe care le are, parcă nici nu-mi mai vine să critic Consiliul Naţional al Audiovizualului pentru faptul de a se pronunţa – iarăşi – în legătură cu conţinutul unor programe. Mai ales că acum a emis doar o simplă – şi fără efect – recomandare.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Nefericit cel care, precum Ulise...

Ulise, cel mai mare aventurier al tuturor timpurilor este, spune Kundera, şi cel mai mare nostalgic. Îi e atît de dor de Penelopa şi de Ithaca încît o părăseşte, după şapte ani de iubire pătimaşă, chiar şi pe frumoasa Calypso. Ajuns acasă şi recunoscut în sfîrşit de ai săi, i se împuie capul cu tot soiul de detalii despre ce se petrecuse în lipsa lui. Dar nu asta îl interesează pe Ulise: el ar vrea să-şi povestească aventurile, să spună toate prin cîte a trecut în toţi aceşti lungi ani. Are, acum, nostalgia exilului, aşa cum avusese, departe fiind, nostalgia locurilor de baştină.

Această interpretare a mitului ne sugerează cheia în care trebuie citit noul roman al lui Kundera, *L'ignorance*. Publicat mai întîi, acum trei ani, în Spania, tradus – cu mare succes – şi în alte ţări, el apare abia acum în Franţa. Romancierul a fost nemulţumit, după cîte se zice, de unele din cronicile la ultimele sale cărţi. Exilatul devenit francez şi scriind direct în limba ţării de adopţie nu mai beneficia de un tratament preferenţial. Eroina romanului trăieşte o experienţă similară. Plecată din Cehoslovacia după înăbuşirea „Primăverii de la Praga", e privită cu simpatie şi generozitate. Cînd comunismul se prăbuşeşte, prietenii ei francezi se aşteaptă ca emigranta să exulte de bucurie la perspectiva reîntoarcerii în patrie: dar cum femeia nu mai are nici forţa nici curajul să înceapă o nouă experienţă a exilului, ei se simt înşelaţi în aşteptările lor şi o găsesc, brusc, neinteresantă. Prezenţa ei a devenit stînjenitoare.

Romanul, de mici dimensiuni (îl citeşti, dacă te laşi prins, în nici trei ore), poate părea de la un punct încolo, previzibil şi manierist: aceeaşi înlănţuire de secvenţe scurte, dispuse în aşa fel încît să permită reluarea temelor, multiplicarea variaţiunilor, într-o formulă binecunoscută pe care Kundera însuşi a definit-o ca fiind de inspiraţie muzicală. Cartea, povestind dramele celor din estul Europei, e scrisă pentru cititorul occidental. De aici, şi prezenţa unor pagini cu un aspect oarecum didactic. Dar nu cunoscuseră, în 1969, Irena, Martin şi ceilalţi imense dificultăţi în a explica amicilor lor francezi oroarea comunismului? Şi cum să-i faci să înţeleagă că, după douăzeci de ani, găseşti, întorcîndute din exil, o lume străină, ireversibil traumatizată, prizonieră a trecutului în timp ce se străduie să dea impresia că nu trăieşte decît în prezent? Între cei care „au rămas" şi cei care „au fugit" toate punţile s-au rupt. Primii îşi arogă monopolul suferinţei, se consideră, prin faptul că au continuat să trăiască sub regimul comunist, absolviţi de toate poltroneriile şi de toate compromisurile; ceilalţi sînt incapabili să ţină pasul în această competiţie a suferinţei, nu găsesc discursul adecvat, constată că propriile lor drame nu interesează pe nimeni. Regăsirea trecutului e iluzorie, memoria – într-un reflex de auto-apărare – a evacuat amintirile dezagreabile şi, oricum, e imposibil să reconstitui realitatea întrucît adevărul nu e decît – parafrază a celebrei formule bergsoniene – „du vraisemblable plaqué sur de l'oublié".

Ca în toate romanele lui Kundera, erotismul pare să reprezinte soluţia ieşirii din impas. Soluţie înşelătoare şi efemeră. Personajele se acuplează, în final, cu o desperare în acelaşi timp patetică şi grotescă. Furia erotică e o tentativă de exorcizare a singurătăţii şi a dezrădăcinării. Iar Ulise se întoarce în exil (dar n-ar fi mai potrivit să spunem: se întoarce *din* exil?) după cele cîteva ore de frenetică iubire cu o Penelopă căreia îi uitase pînă şi numele.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Despre gîndirea dublă (II)

Capacitatea unei minţi de a cuprinde şi accepta simultan două credinţe contradictorii – aşa defineşte Orwell, cu precizie, *gîndirea dublă*. Efect al agresiunii totalitare asupra creierelor, *gîndirea dublă* se perpetuează şi se răspîndeşte autonom, ca un virus care nu mai are nevoie de nici o contribuţie exterioară pentru a se înmulţi, după cum ne dovedeşte deceniul post-totalitar care tocmai s-a scurs. Succesul enorm al *gîndirii duble* merită analizat mai pe îndelete, pentru că astfel vom descoperi lucruri esenţiale despre noi înşine. E necesar, cred, mai mult decît un articol în *Dilema* pentru a evidenţia magnitudinea şi rădăcinile profunde ale *gîndirii duble*. Totuşi, cîteva consideraţii, ca un fel de provocare pentru o viitoare articulare a subiectului, merită să fie făcute.

Gîndirea dublă are, orice s-ar zice, calităţile ei. Întîi, că nimeni nu se supără pe tine dacă *gîndeşti dublu*. Dimpotrivă. Vei spune mereu ceea ce vrea fiecare să audă, vei crede de fiecare dată ceea ce circumstanţele vor cere să crezi şi, astfel, lumea pare mult mai primitoare şi viaţa, în general, mai confortabilă. În al doilea rînd, *gîndirea dublă* rezolvă marea problemă a responsabilităţii în felul cel mai comod: o suprimă pur şi simplu. Gîndind dublu nu ai, în cele din urmă, nici o responsabilitate pentru că, cognitiv, nu asumi nici un risc. Gîndind dublu, eroarea este imposibilă. În al treilea rînd, *gîndirea dublă* satisface deplin exigenţele intelectuale pe care fiecare dintre noi le avem faţă de noi înşine, ne înalţă în propriii noştri ochi şi ne asigură împotriva prăbuşirilor psihice care pot apărea dacă realizăm că nu avem dreptate, am greşit în credinţele noastre. Simplul fapt al *gîndirii duble*, după toate standardele lumii noastre, echivalează cu inteligenţa, cu subtilitatea filozofică şi cu exerciţiul cultural înalt. O lume în care cultul nuanţei este dus pînă la paralizarea oricărui raţionament şi în care suspendarea judecăţilor se zice că ţine de înţelepciune, nu poate fi decît foarte primitoare pentru *gîndirea dublă*.

Gîndirea dublă, însă, îşi atinge cu adevărat excelenţa cînd vine vorba despre politică, adică despre raporturile de putere din interiorul cetăţii. Acesta este teritoriul în care *gîndirea dublă* atinge supremul rafinament şi îşi epuizează fără rest propria-i, enormă, fenomenologie. Două sînt aspectele care merită discutate în acest context. Primul, cel care pune lucrurile în perspectiva deţinătorului puterii, ne arată imediat că *gîndirea dublă* este cel mai eficace mijloc de apropriere şi menţinere a puterii. Cu alte cuvinte, *gîndirea dublă* este cel mai bun instrument de dominaţie. Că guvernanţii *gîndesc dublu*, se ştie de cînd lumea. Doar cîţiva regi ai antichităţii, nu prea mulţi prinţi medievali, Vaclav Havel şi, în altă categorie, liderii revoluţiilor sîngeroase, purtaţi fie de ideologii fie de religii direct în imperiul crimei de masă, sînt singurii oameni ai puterii care au refuzat să gîndească dublu. În rest, germenele *gîndirii duble* a fost mereu prezent în creierele puternicilor pînă într-acolo încît concluzia că *gîndirea dublă* este consubstanţială acţiunii politice inteligente a devenit un truism. Masa este şi ea foarte fericită şi confortabilă cu *gîndirea dublă* a puternicilor. Dacă cei care exercită puterea ar gîndi corect şi ar exprima exact ceea ce cred, atunci s-ar naşte în sarcina guvernaţilor obligaţia morală de a reacţiona ori de cîte ori guvernanţii trădează termenii mandatului care i-a aşezat la putere. Guvernaţii preferă să audă vorbe frumoase, linguşitoare, care să-i facă să aibă bune motive pentru toropeală civică, şi se tem pur şi simplu să ia act de trădările guvernanţilor, căci asta i-ar obliga la acţiune. Chiar şi atunci cînd unele dintre acţiunile puterii dovedesc limpede existenţa celui de-al doilea gînd, exprimat doar în camere de taină în prezenţa camarilei, dar obiectivat socialmente în văzul tuturor, masa preferă explicaţia oficială şi astfel *gîndirea dublă* este din nou triumfătoare.

În *Despre dragoste* de Stendhal aflăm că un conte este îndrăgostit nebuneşte de logodnica lui, altfel o curtezană cu notorietate în Parisul vremii. Destinul îl poartă pe îndrăgostit în locul (ne)potrivit la timpul (ne)potrivit şi o găseşte pe logodnica-curtezană în plin amor cu un tînăr cavaler. Răvăşit în faţa priveliştii care excludea orice dubiu, contele jură să se omoare, să-l omoare pe cavaler, s-o omoare pe logodnică, să-i omoare pe toţi... Atunci, calmă, logodnica i-a spus înlăcrimată, în timp ce ieşea din aşternuturile pe care le frămîntase intens cu cavalerul numai cu cîteva minute în urmă: „Vezi că nu mă iubeşti. Dacă m-ai fi iubit cu adevărat ai fi crezut ceea ce-ţi spun eu, şi anume că nu s-a întîmplat nimic, decît ceea ce-ţi spun propriii tăi ochi". De fapt, logodnica invită pe contele disperat să gîndească dublu, sugerînd, în subtext, că asta ar fi cea mai potrivită soluţie pentru a face realitatea acceptabilă. La fel şi în politică, puterea arată maselor că perpetuarea *gîndirii duble* impuse de agresiunea totalitară este cea mai bună soluţie pentru continuarea mariajului existent. Şi merge. Merge foarte bine.

Ieşirea din paradigma *gîndirii duble*, însă, este o poveste deprimantă ca orice poveste a unei boli incurabile. Nimeni nu ştie cum te poţi debarasa de *gîndirea dublă* şi nu cred că există cineva să poată mărturisi experienţa unei astfel de decontaminări. Nici măcar dl Winston Smith, eroul lui Orwell, nu se vindecă. Somn uşor!

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Seminarul

– prezent şi perspective –

Sigur, puteam găsi un titlu mai bun. De exemplu „Unele aspecte actuale în fenomenologia seminarului", sau, cu aer de Sorbona, „Seminal şi Seminar – sincronicitate în unicitate". Fireşte, pentru uzul publicului rural e suficient un „Seminar De Gravide şi FILM. La Căminul Cultural – 15.000 lei". Totuşi, din respect pentru acest tip de manifestare se cuvine să încep în Seminară, limbă pe care am început a o deprinde, astfel încît să mă pot înţelege cu indigenii din Seminaria – un teritoriu în care lumea trăieşte din vorbit (şi din frigăruile de la cocktailul de după, să nu uit). Aşadar, cum ar spune unul dintre localnici, „abordarea holistică a seminarului presupune o cercetare interdisciplinară, aplecată în primul rînd asupra construcţiei simbolice suprapusă tranzacţiei semnificantului". Sau nu.

Dar să nu vă irosesc vremea: adevărul e că am fost la prea multe seminarii anul acesta. Atît de multe încît sînt sigur că, la fel ca soldaţii americani întorşi aparent nevătămaţi din Vietnam, pot spera să ies la pensie curînd, cu diagnosticul „Stres Post-Traumatic de Dizertaţie". Trebuie deci să mă descarc de experienţa dobîndită cu multă transpiraţie (seminarul prespune sacou şi cravată) şi aproape deloc inspiraţie (plictisul e de uniformă la orice seminar care se respectă). De fapt, de cînd se fac seminariile? Istoricii pretind că prima manifestare de acest gen s-a petrecut pe Munte, acolo unde Domnul l-a invitat pe Moise, la un colocviu cu tema „Păcatele Capitale – Încotro?". Ca de obicei, evenimentul s-a transformat într-un monolog şi era cît pe ce să aibă soarta tuturor celorlalte de după el, adică să rămînă fără nici un rezultat. Numai că Moise şi-a notat tot, iar expunerea cam lungă a Celui de Sus (2h 30', cu pauză de cafea) s-a transformat în zece *slide*-uri din piatră, folosite şi astăzi în prezentări de cel puţin trei multinaţionale din business-ul mistic. Din raţiuni de spaţiu, al 11-lea păcat capital – *Să nu-ţi chemi semenii la sfaturi din acelea în care fiecare să vorbească mult şi fără rînduială, căci acest seminar se numeşte şi înseamnă a lua numele Domnului în deşert!* – a rămas pe dinafară. Seminarul de astăzi pare că a evoluat din ruda sa mai săracă, şedinţa. Numai că, spre deosebire de aceasta, care are o temă clară şi se încheie cu nişte decizii, seminarul e eliberat de orice constrîngeri lumeşti. El pluteşte undeva deasupra subiectului, liber să se încheie cu un apel către societatea civilă şi guvern sau pur şi simplu cu orez sîrbesc şi murături.

Şi-atunci, care e scopul întîlnirii? Nu trebuie să organizăm un seminar ca să aflăm. Unii bănuiesc că firmele o fac pentru a cîştiga în notorietate (un colocviu dă frumos la televizor, chiar şi într-o ştire pe scurt) – chiar dacă o astfel de acţiune se dezumflă de obicei după ce pleacă echipele de filmare. În contrast, seminariile organizate de ONG-uri (sponsor principal: Uniunea Europeană) ţin mult, pentru că ele trebuie neapărat să rezolve problema spinoasă a... (completaţi cu ce vă lasă inima) şi oricum participanţii par că n-au nici o altă treabă în ziua aceea. Dacă seminariile ar fi burse, Dow Jones-ul lor ar fi pe minus de mult. Cum să cîştigi dintr-o schemă în care investeşti cîteva ore şi cîteva idei şi te întorci acasă fără amîndouă? În privinţa asta, merită să calculăm pierderile economice datorate seminariilor. Cu siguranţă, Guvernul şi zilele sale libere s-ar reabilita: seminariile sînt cu mult mai multe şi tind să ocupe vremea celor mai productivi dintre semenii noştri. Orice dezbatere care se respectă caută să momească, cu cele mai ticăloase metode, celebrităţile domeniului respectiv. Abominaţiile de anul acesta includ colocviile de vineri seară (19,00-22,00) pe probleme de investiţii străine şi fiscalitate ori cele de sîmbătă dimineaţă (începînd cu ora 10,00, final necunoscut), în chestiunea care nu mai suferă amînare a alegerilor de la anul.

La final, dacă cumva mergeţi mîine la primul dumneavoastră seminar, reţineţi măcar trei reguli: dacă vorbiţi, nu întrebaţi pe nimeni dacă e de acord. Cînd ascultaţi, nu lăsaţi ca asta să se vadă. Şi nu uitaţi că hîrtia şi creionul din faţă sînt puse acolo pentru a vă perfecţiona la desen. O meserie bună, după ce trece moda seminariilor.

▲

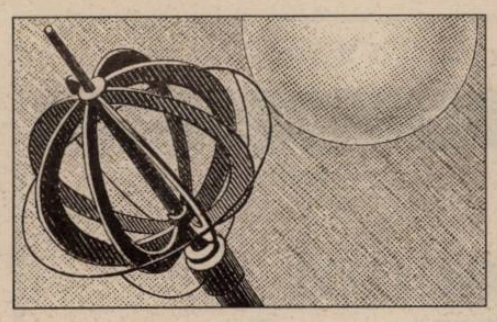

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Din uşă-n uşă

Rezultatele alegerilor din Belgia au confirmat continuitatea: coaliţia liberalilor cu socialiştii, „a curcubeului", rămîne la putere, după ce a obţinut, conform rezultatelor preliminare, 92-96 de locuri dintre cele 150 ale parlamentului. Mulţumit, Guy Verhofstadt, fost şi poate viitor primministru a declarat că „guvernul iese fortificat din aceste alegeri, alegătorii ne-au reînnoit mandatul pentru continuarea operei de modernizare şi de schimbare a acestei ţări în următorii ani". Performanţele economice nu sînt grozave, cifra şomajului e mare, dar în comparaţie cu alte ţări europene, nu e chiar rău. Coaliţia a legalizat căsătoriile între persoanele de acelaşi sex şi a dezincriminat eutanasia şi drogurile uşoare (canabisul). Principalul rival al domnului Verhostadt, Stefaan De Clerck, liderul Partidului Creştin-Democrat flamand şi-a recunoscut înfrîngerea. Marii învinşi sînt însă verzii (ecologiştii): ei n-au obţinut procentul necesar pentru a participa la viitoarea coaliţie; se spune că au fost astfel pedepsiţi fiindcă au obţinut eliminarea din spaţiul public a reclamelor pentru ţigări şi, din această cauză, Belgia n-a mai putut organiza curse de Formula 1. Nu doar viciile, ci şi virtuţile au un preţ.

Voturile pierdute de ecologişti s-au dus, se pare, spre socialişti şi aritmetica electorală a determinat, menţinerea în „limite acceptabile" a formaţiunii Vlaams Block, formaţiune de extremă dreapta cu o bună bază populară în Flandra, partea mai bogată, mai dinamică sub raport economic, dar şi mai conservatoare pe plan social decît Valonia francofonă. Discursul neoliberal se cuplează cu preocuparea pentru securitatea cetăţenilor, cu denunţarea corupţiei şi cu xenofobia. Xenofobia îi priveşte în special pe emigranţi. Personajul unei benzi desenate, larg difuzate în campania electorală, era un omuleţ, alb, îmbrăcat într-un costum de tweed, „un onorabil plătitor de impozite": automobilul său era vandalizat de imigranţi, apoi era dat afară din serviciu, ca să facă loc noilor veniţi şi, în cele din urmă, era agresat pe stradă şi bătut de străini mascaţi, eliberaţi de poliţiştii neputincioşi. În alegeri, partidul a obţinut un spor important de voturi, dar nu atît de mare încît să implice participarea la guvernare. Imaginea partidelor de extremă dreaptă s-a modificat: defilările capetelor rase agitînd simboluri hitleriste au fost înlocuite de activismul – desfăşurat cum se spune „din uşă-n uşă" – unor adulţi instruiţi, corect îmbrăcaţi care incită la ură, folosind date statistice.

Nu e doar problema Belgiei, ci a întregii Europe bogate. În UE s-ar afla, conform unor cifre recente, 12-15 milioane de imigranţi din ţările sărace: turci şi kurzi, arabi, asiatici, africani din ţările sub-sahariene, locuitori din Caraibe şi din America Latină. Peste tot se discută şi se legiferează noi reglementări pentru a diminua fluxul şi pentru a asigura posibilitatea selecţiei. Şi în ţările sărace există oameni instruiţi, dinamici, inventivi şi de ei e nevoie oriunde. Ceilalţi să stea unde s-au născut şi să se străduiască să-şi facă mai bună viaţa acolo unde se găsesc. Nu doar extrema dreaptă, ci şi dreapta lui Berlusconi sau stînga lui Tony Blair sînt angrenate în aceste decizii. Decizii cu consecinţe nu doar pentru cei din faţa porţii, ci şi pentru cei instalaţi de mult în sufragerie. Se constată că în ultimele decenii, integrarea nu s-a produs în mod natural, aşa cum s-a întîmplat în trecut. „Vechii nou-veniţi", urmaşii imigranţilor la a doua sau a treia generaţie, tind să trăiască în comunităţi închise, unde îşi păstrează tradiţiile religioase, culturale, lingvistice şi nu doresc să şi le însuşească pe cele ale majorităţii. Cînd, la sfîrşitul anului 2001, o revistă din Olanda a făcut un sondaj printre cititorii musulmani şi i-a întrebat ce părere au despre atentatele din 11 septembrie, 61% dintre cei întrebaţi au răspuns că a fost un lucru rău. Dar ceilalţi 39%?

Eforturile făcute de oficialii din Olanda, de pildă, de a acorda prioritate copiilor de emigranţi la grădiniţă sau de cei din Danemarca de a le acorda preferenţial nou-veniţilor locuri de muncă sînt, paradoxal, discutabile de la ambele extremităţi: unii văd aici legiferarea inegalităţii şanselor pentru majoritate, alţii – o politică de asimilare a minorităţilor. Ca întotdeauna în situaţiile de criză, tentativa de a rezolva raţional problemele actualităţii se izbeşte de rezistenţa mereu trează a instinctelor şi prejudecăţilor venite din epoca de piatră.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Solidul Milwaukee

Am spus-o şi o repet: în băncile din Milwaukee trebuie să-ţi pui banii, în caz că ai. Construite din cărămizi roşcate şi solide, ferecate de porţi de bronz, germane la modul sumbru şi modeste la modul luteran, ele respiră o încredere călită în ceaţă, ploaie, zăpadă şi discreţie. Milwaukee este inima prosperă dar progresistă a statului Wisconsin, un stat unde ameliorările sociale sînt un bun temei de afaceri. Asta o să o auziţi de la Robin Hoke, de exemplu, ghidul de la sediul Johnson Company, construit de Frank Lloyd Wright. Fremătînd de plăcere din cauza răspîndirii globale a răzoarelor Edge şi a Raid-ului ucigător de goange, printre alte mărci care ne populează viaţa, Robin accentuează imensa filantropie a celor de la Johnson care, combinată cu avansul lor avangardist, de trei ani, în chestiunea stratului de ozon, face din companie unul dintre cele mai bune locuri de muncă din lume. Frank Lloyd Wright a avut dihonia sa de artist sălbatic cu bătrînul Johnson, dar există un lucru de care s-au bucurat împreună: bula spaţială în care roboţeii companiei zumzăie harnic în lumina copleşitoare i-a oferit Patriarhului Johnson, aşezat deasupra tuturor, în galerie, o vedere nestingherită asupra fiecărei albinuţe muncitoare. În acelaşi timp, atîta spaţiu arcuit l-a îmbătat pe Wright cu propria sa estetică într-atît încît nu s-a mai trezit niciodată. O fi recunoscut vreodată, post-mortem, oroarea influenţei sale asupra clasei

de curs deschise, din anii '70, atît de egal urîtă de toată lumea? Asta e o întrebare pentru teozofi, dintre care mulţi, alături de alte soiuri de mistici social-utopici, mişună în Milwaukee şi în împrejurimi. Dar să ne întoarcem la Johnson şi Wright, şi să-i lăsăm pe teozofi să invoce spiritele lui Steiner şi Blavatsky. Cu scaunul directorial era o problemă: proiectat să poată susţine o poză impunătoare, era nepractic pentru femei, care cădeau din el de îndată ce puneau picior peste picior. Aşa că dl Johnson a vrut să mai adauge un picior acestui scaun. Dl Wright a acceptat, după o ceartă furibundă. Şi acum este un iad să stai în scaunul cela. Am încercat. E înspăimîntător. Dl Johnson şi dl Wright, precum mulţi voievozi ai maşinilor agricole şi ai asigurărilor, şi-au pus banii la păstrare în băncile din Milwaukee, cu cărămizile lor pătrate şi porţile lor de bronz, care, din punct de vedere arhitectural, sînt exact opusul locului de muncă imaginat de dl Wright. Ceea ce îmi spune că fericirea muncitorilor nu are legătură cu banii sau intimitatea, ca în cazul şefilor lor progresişti. De unde ştiu asta? Păi, n-am nici un ban, de aia ştiu. Cum adică? Da, aşa au spus spiritele: nu, F.L. Wright nu s-a căit niciodată. Mulţumesc, Steiner şi Blavatsky. Aşa credeam şi eu.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Lili, Gioconda şi fostul Opaina

Să tot fie vreo trei zile de cînd nu-mi mai iese din cap *Lili Marlene*, cîntecul cu poveste lungă şi cu succes început printre soldaţii germani de pe frontul din Iugoslavia – să tot fi trecut de atunci vreo şaizeci de ani şi mai bine. Din cînd în cînd îl mai fluier încetişor, vag plimbîndu-mi prin minte chipul (cam dur-nemţesc şi colţuros, aş spune) şi zîmbetul de *femme fatale* al Marlenei Dietrich. Mare lucru zîmbetul, pe lume!

Sub soarele acestei veri timpurii, zîmbetul e cea mai bună umbrelă. Motive – la alegere. Bunăoară, după vreo doi ani de amorţeală, se repune problema adopţiei sau eutanasierii cîinilor vagabonzi din Bucureşti. Primăria a început din nou să mişte, iar societăţile de protecţia animalelor dau şi ele din urechi. Trezite la realitatea încărcată de sub teii în floare, mai multe doamne relativ volubile şi iubitoare de cîini comunitari apar din nou pe ecrane, camuflîndu-şi zîmbetul dar afişîndu-şi caninii. Partea mai delicată este cu cîinii în speţă: statisticile primăriei vorbesc despre 20 de mii de capete pe fiecare sector, aşadar un total de circa 120 de mii vagabonzi la scara Capitalei. Numai. Adversarii lor spun că, totuşi, sînt o plagă şi că împotriva plăgii se luptă pînă la eradicare; prietenii lor – sau prietenele – văd mai ales partea uman-sentimentală a poveştii: se spune că sub laţul hingherului cîinele are un rictus facial ca un zîmbet straniu, şi că aşa ceva nu se poate să nu-ţi rupă inima. Drept care acceptăm mai bine un pantalon rupt. În urmă cu ceva vreme, Administraţia pentru Supravegherea Animalelor (ASA) s-a descentralizat pe cele 6 primării de sector, numai că în curînd se va reveni la vechiul sistem al centralizării – din cauză că un cîine vagabondînd ham-ham printr-un sector se putea refugia în altul şi scăpa de urmărire. La Bucureşti, Jean Valjean are coadă.

Domnul Radu Opaina este un alt personaj al tranziţiei cu un zîmbet tare misterios. Sau mai bine era, pentru că de cîteva zile i-a pierit zîmbetul, din momentul în care a căzut la mijloc într-un joc de păcălici politic. Şef odinioară al galeriei anti-RADET din partea asociaţiilor de proprietari-locatari, activ şi zgomotos, Opaina a ajuns apoi, peste noapte, director general interimar al RADET şi a schimbat placa. Zîmbetul insinuant de pe vremea cînd ataca Regia în numele victimelor notei de plată la întreţinere a devenit zîmbetul insolent al celui atins iremediabil de aura omnipotenţei politizate. Puterea a ţinut vreo patru luni, pînă cînd la concursul pentru postul dumisale s-a mai înscris cineva – afront pe care dl Opaina, văduvit de spirit concurenţial din moment ce fusese numit în urma unui telefon al ministrului Dan Ioan Popescu, nu l-a putut suporta. Şi a conştientizat brusc, în faţa presei, că a fost doar un instrument al guvernului de hămăit şi de trecut iarna.

Ei bine, şi pe piaţa zîmbetului vestea cea bună vine tot din afară. Presa internaţională dă ca sigur că zîmbetul Monalisei del Giocondo din pînza lui Leonardo da Vinci a fost, în fine, decriptat. Era şi timpul: în acest an, tabloul împlineşte 500 de ani. Peste timp, au existat tot felul de ipoteze: unii experţi spuneau că buzele retrase din tablou n-ar fi tocmai un surîs, ci o încercare a modelului de a ascunde nişte dinţi foarte stricaţi, dacă nu chiar lipsă – calitatea dentiţiei fiind realmente o problemă pe vremea juneţei Giocondei în Apusul Europei, ca şi în lumea pensionarilor români de azi; după alţii, Monalisa era surdă – expresia ei nefiind decît nemurirea pe pînză a efortului ei de a înţelege ce-i spunea pictorul. Adevărul a ieşit la iveală graţie unui documentarist BBC şi unui anatomist al Universităţii Yale; primul a căutat prin arhivele Florenţei, găsind un anume certificat de naştere datat 1503; al doilea s-a uitat nu la surîsul Giocondei, ci la degetele sale puţin umflate.

Şi amîndoi s-au întîlnit în concluzie: Gioconda era gravidă! Surîsul ei este cel al unei viitoare mame!

Cu tot cu cîinii de pripas şi cu urlatul la lună al dirigenţilor RADET, lumea este aşadar mai simplă decît pare şi uneori mai frumoasă. Departe de puterea politică şi în afara ei, se mai poate zîmbi şi din motive pur omeneşti.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Nae de la Ferentari

O ciudăţenie redutabilă rămîne în lumea de azi felul în care anumiţi scriitori mari şi foarte mari, în condiţii de libertate, nu altfel, adică trăind în şi sub regim democratic, sînt adepţii necondiţionaţi ai dictaturii şi ai dictatorului. Eu unul nu pricep. Sînt disponibil să decodez abandonurile morale în dictatură, tentaţiile unor privilegii, faptul că acceptînd nedreptatea, impostura şi tirania trăieşti mai bine. Eşti adică plătit. Este aici un tîrg, un negoţ pe care-l pot desluşi mai uşor. Atîta dă regimul, atîta dai tu şi lucrurile sînt clare: adică privilegii şi bunăstare contra propagandă, servicii de imagine, cum ar spune azi domnul Dâncu de la partidul de guvernămînt. Îmi este însă cu totul greu de priceput situaţia cealaltă, aceea a liberei iniţiative, a servirii şi aservirii necondiţionate material; a iubirii gratuite. Este ea mai „morală" decît cealaltă? Ar putea fi, dacă şi-ar ţine viciul pentru folosinţă privată. Altfel, atunci cînd încearcă să-i momească şi pe alţii, este perfect imorală.

Cum anume am putea pricepe asemenea ciudăţenii exotice care nu sînt deloc puţine şi lipsite de anvergură. De la Sartre la Ezra Pound şi la Gabriel García Márquez, drumul este presărat cu sumedenie de asemenea exemple. Ce argument logic şi limpede poate fi invocat în desluşirea clară a unor asemenea situări sub scut şi sub arme. Să fie de vină naivitatea politică? Să fie de vină neputinţa scriitorului de a vedea ceea ce un om simplu poate? Să fie cu adevărat legăturile acestea vinovate expresia unei iubiri, asemenea aceleia în care o junâ fecioară, cultă, talentată, frumoasă, dotată cu tot ceea ce Creatorul poate da omului, cade la pat cu un fante de mahala şi rămîne fascinată de ceea ce i s-a întîmplat şi nu mai vede, nu mai poate vedea, adevărul şi anume faptul că iubitul ei este chiar aşa ceva: Nae de la Ferentari. Nimic altceva.

Ultimul, şi cel mai fierbinte exemplu al unei asemenea ciudăţenii indescifrabile, este acela al autorului neuitatului roman *Un veac de singurătate*, marele scriitor sud-american García Márquez, un soi de activist zelos al lui Fidel Castro. Care Fidel Castro taman cînd cu afacerea războiului prin Irak a găsit prilejul binevenit să bage în puşcărie oponenţi şi disidenţi printr-un proces de inspiraţie pur stalinistă. E de reamintit că ceea ce s-a întîmplat mai acu' două luni nu e fără precedent istoric. În *Le Monde* este tradus un articol recent al lui Enrique Krauze, istoric şi director al revistei *Letras libres*, în care acesta aminteşte de celebra afacere Padilla din 1971, punctul de ruptură între mirajul revoluţiei cubaneze şi intelectualitatea occidentală. Ce a fost atunci? Nimic deosebit. Lucruri larg cunoscute în sistemul comunist: poetul Herbert Padilla a fost subiectul unui proces ca acelea din Moscova anilor 1930 în care şi-a făcut o severă autocritică şi a recunoscut vini imaginare, forţat de serviciile secrete ale regimului castrist.

Replica a fost atunci promptă, o scrisoare de protest a scriitorilor sud-americani a respins şi a înfierat ceea ce era vizibil pentru oricine era dispus să vadă. Printre semnatari: Octavio Paz, Juan Rulfo, Carlos Fuentes. I-a urmat apoi alta semnată, printre alţii, de Mario Vargas Llosa şi, iată, de Jean-Paul Sartre. Lipsea aceea a marelui succes al momentului, autorul *Veacului de singurătate*. Motivul este vizibil mai tîrziu, prin 1975, cînd Marquez va publica în revista *Alternativa* din Bogota unul dintre reportajele sale savuroase cu titlul *Cuba de la A la Z* în care apare o incursiune în absurd – „fiecare cubanez", spune Márquez, „pare să gîndească la adevărul că de-ar fi să rămînă singur cu Fidel, vor duce împreună revoluţia la capăt, la bun sfîrşit". Incursiunea respectivă este urmată şi de o declaraţie de amor: „această descoperire a fost pentru mine, o spun fără înconjur, experienţa decisivă şi emoţionantă a vieţii mele".

De atunci înainte, epitetele şi declaraţiile de amor curg neîncetat, prin anii '80 Fidel Castro are în ochii lui García Márquez „o inimă de copil şi o puritate asemenea care l-a ferit de coroziunea puterii şi de cultul personalităţii". În anul 1990 Fidel este un „timid" şi unul „din marii idealişti ai istoriei". În 1996, la un seminar cu jurnaliştii în Columbia, Márquez plusează: „Fidel", declară el, „este una dintre persoanele pe care le iubesc cel mai mult pe lumea asta". Din sală careva strigă adevărul istoric: „e un dictator", la care Márquez replică, fără să tresară, „e un prieten".

Acu', de cînd cu ultima ispravă, cu puşcăriile grele şi cu brutalele condamnări la moarte ale oponenţilor politici, Márquez spune din nou ceva: nu mai are importanţă ce. Din păcate.

▲

Texte şi opinii de: Rodica CULCER (jurnalistă) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Ion Bogdan LEFTER (critic literar) ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar) ● Vasile MORAR (profesor de filozofie) ● Alex. Leo ŞERBAN ● Stelian TĂNASE (analist politic) ● Vladimir TISMĂNEANU (profesor univ., Universitatea Maryland) ● Sorin VIERU (profesor de filozofie)

Poate că n-a fost o idee bună: m-am rugat de unii şi de alţii, am înghiţit refuzuri mai mult sau mai puţin categorice, „e cald", „de ce să vorbim despre ceva ce nu există", semnatarii unor apeluri şi petiţii n-au dorit să răscolească indiferenţa celorlalţi.

Cuvîntul intelectual a început să fie folosit tocmai în legătură cu solidaritatea, odată cu dezbaterea declanşată în Franţa de Afacerea Dreyfus, de polarizarea societăţii franceze în jurul opiniilor, chemărilor formulate de oamenii cultivaţi şi cu influenţă în acea vreme, care se simţeau responsabili pentru ceea ce se întîmpla în ţara lor. Ei aveau opinii diferite despre patriotism şi loialitate, despre dreptate şi discriminare şi au creat curente de opinie esenţiale pentru evoluţia democraţiei în Franţa. Acum nici nu mai contează cine a pierdut şi cine a cîştigat, cum s-a descurcat pînă la urmă victima, important a fost că prin acest conflict de idei, societatea civilizată şi-a clarificat opţiunile, şi-a definit standardele. Dacă dintre toate definiţiile date noţiunii de intelectual, ne oprim la cea simplă şi, fireşte, insuficientă, de profesionist al cunoaşterii, atunci e firesc ca societatea să ceară, celor care ştiu cum e cu economia şi cum e cu morala, cum e cu trecutul şi cum e cu viitorul, indicaţii şi poveţe în legătură cu drumul de parcurs. Dacă în timpul regimului comunist, intelectualii – sau partea lor cea mai bună – păreau a fi solidari în respingerea dictaturii, libertatea a scos la suprafaţă peisajul accidentat al contradicţiilor, respingerilor, excluderilor, idiosincrasiilor, al polemicilor furibunde. În vîltoarea delimitărilor pare că se pierde necesitatea apărării dreptului de a fi tu însuţi. Implicarea în politic a dus la apariţia unor comunităţi de fideli, aprovizionînd cu neologisme discursul puternicilor zilei: orice compromis a devenit posibil de dragul victoriei imediate. În relaţia cu puterea – prezentă sau viitoare – au dispărut criteriile parteneriatului lucid, înlocuite cu expresia exagerată a unor devotamente conjuncturale sau cu etalarea impudică a dezamăgirilor. Spaţiul public a fost ocupat de nesaţul celor care vor tot mai multă putere (şi bani) şi de imprecaţiile celor care îi detestă. Intelectualii mai descurcăreţi explică de ce interesul lor personal coincide cu interesul naţional, aşa cum îl concepe cutare palat. Cei mai înţelepţi s-au retras la treburile lor, perfecţionînd relaţia cu eternitatea. Unii sînt prea aproape, alţii prea departe de puterea politică.

Argument

Construcţia democratică a României se desfăşoară în absenţa reperelor morale şi a proiectelor inteligente pe care doar solidaritatea intelectualilor le-ar putea oferi. Nu e nevoie de un front comun, ci de necesitatea de a da modele de dezbatere, de discuţie, de a menţine vie capacitatea de reacţie în faţa abuzurilor, a nedreptăţii, a prostiei. Pînă una alta, toate astea se descurcă binişor. ***(M. B.)***

Vasile MORAR

De la solidarităţi la solidaritate

O cale simplă de-a accede la sensul şi semnificaţia unei *valori*, desemnate printr-un *cuvînt* este aceea a cercetării *faptelor de nemulţumire*. „Cercetează nemulţumirile şi lamentaţiile cotidiene ale oamenilor", îmi spune mereu prietenul meu hobbes-ian „şi vei vedea nu numai ce le lipseşte semenilor noştri ci şi ce-ar fi necesar ca ei să aibă pentru a se împăca unii cu alţii, înainte de-a se război fiecare cu toţi ceilalţi." Surprinzător doar la prima vedere şi prietenul rousseau-ist împărtăşeşte aceeaşi opinie, deşi, se înţelege, din cu totul alte motive. El spune că orice nemulţumire profundă vine din faptul că înclinaţiile noastre naturale – cele de iubire şi de compasiune – au fost contrariate brutal de „societatea coruptă".

Acestea fiind spuse, ce constatăm? N-am întîlnit pe nimeni, în ultimul timp, care să nu-şi exprime, într-un fel sau altul, nemulţumirea „că există prea puţină solidaritate între oameni". Cei mai rafinaţi dintre nemulţumiţi fac trimiteri la Camus şi deplîng *solitaritatea* care-a înlocuit, cu totul, necesara, dar totuşi, absenta *solidaritate*. Întrebarea firească care se pune în acest context este următoarea: chiar nu mai există solidaritate de nici un fel între oameni şi, prin urmare, sîntem cu toţii şi fiecare în parte doar nişte teleologii egocentrice şi egoiste? Credem că la această elementară şi primă interogaţie se poate răspunde într-o notă puţin mai încrezătoare. În fapt, însăşi lamentaţia în faţa absenţei sau puţinătăţii solidarităţii îi face solidari între ei pe toţi cei ce se plîng de această stare şi deplîng această situaţie. Oricum, ceea ce este cert este faptul că există o *nevoie* imensă, una neacoperită şi neîntărită încă, de *solidaritate*. O cercetare lucidă ne va lămuri că există temeiuri şi înrădăcinări de ordin economic, sau politic, sociologic şi, deloc la sfîrşit, de ordin pur psihologic ale acestei deplînse situaţii. În fapt, lipsa solidarităţii îşi are cauze care nu pot fi negate şi, în nici un caz, nu credem că este înţelept să le desfiinţăm prin simplă dezirabilitate. Este vorba, în acelaşi timp, în orizontul trăirii pur şi simplu a faptelor de nesolidaritate, şi de *injoncţiunile paradoxale* care s-au instalat şi se instalează în viaţa fiecărui om: *el* este îndemnat sau are înclinaţia să fie solidar cu alţii, dar, în acelaşi timp constată că ceilalţi nu mai sînt *egali* cu el; *el* vrea, de asemenea, de pildă, să se unească cu alţii pentru interese de grup determinate, dar constată nemulţumit că şi alţii au alte interese, iar el n-are încă *cultura acceptării* altor interese la fel de legitime, la fel de îndreptăţite etc. În fapt, după cum s-au observat deja de către mulţi confraţi, în vechiul regim ceauşist era o solidaritate simplă şi elementară, una bazată pe *o adversitate*, uşor şi unanim identificată. Acum, seria adversităţilor s-a multiplicat, pentru simplul motiv că s-au diversificat poziţiile, stările, statutele şi rolurile deţinute şi jucate de oameni. Într-un fel solidarităţile particulare sînt, prin însăşi natura lor *şi* în postura de-a bloca apariţia unui sens mai înalt al *solidarităţii*, al celei *morale* dintre oameni. Tocmai de aceea, credem că, solidaritatea este *o valoare*, una extrem de importantă şi de necesară, înainte de toate, în registrul intereselor comune: a celor vitale, ideologice şi, deloc la urmă, a celor politice şi utilitare. Înseamnă, totuşi, că, prin toate acestea, ea nu este încă şi o *virtute morală*, adică o forţă şi o valoare morală pozitivă deplină. Să ne explicăm şi să facem o cuvenită precizare. Întîi precizarea: împărtăşim opinia lui André Comte-Sponville, un moralist francez contemporan, că solidaritatea este, „mai degrabă o stare de fapt decît o datorie, mai degrabă o stare de spirit (care poate exista sau nu) decît o virtute sau o valoare". Şi acum explicaţia.

© C. Manole

Etimologic vorbind, a fi solidar înseamnă a aparţine *in solido*, adică „întru totul", unui întreg, unui ansamblu. De aici se poate spune că solidaritatea înseamnă existenţa de fapt a unei coeziuni, a unei interdependenţe, a unei comunităţi de interese sau de destin. Numai că, oricine observă foarte uşor (dacă intelectul este pregătit să înţeleagă şi dacă afectul funcţionează normal) că *solidari* sînt şi călăii între ei, şi cei mînaţi de aceleaşi pasiuni politice totalitar-represive, şi cei ticăloşiţi împreună „la şcoala" vieţii lor *(„ticăloşii inteligenţi"* de care vorbeşte David Hume, pe urmele lui Hobbes, sînt, oricum, şi ei o specie redutabilă în lumea afacerilor şi a politicii) şi nelegiuiţii pur şi simplu sau chiar simpli egoişti (mai mult sau mai puţin feroci) uniţi temporar de acelaşi interes meschin. Mai direct spus: există o *solidaritate în rău* şi, acest fapt elementar nu trebuie uitat niciodată. La rîndul ei, acest tip de solidaritate nu exclude de la sine, prezenţa *inteligenţei*. Din contră, inteligenţa – ştim bine acum şi de la Aristotel şi de la Henri Bergson – poate augmenta răul dacă ea nu este dublată, întărită şi întreţinută de afecte bune, pozitive. De asemenea, de cele mai multe ori există un „sistem de legitimare" a acestei specii de solidaritate, iar exemplele cele mai simple, şi, din păcate la îndemînă, sînt cele care trimit la fapte de rasism, antisemitism, sau de fundamentalisme religioase şi/sau politice. Şi în acest caz, deşi afectele, emoţiile şi sentimentele rele precumpănesc, nici intelectul nu este trecut cu totul la margine, ci participă din plin, prin furnizarea de „argumente convingătoare" la distrugerea „solidarilor din altă tabără".

Prin urmare, credem că multe solidarităţi sînt prin natura lor prea interesate sau prea iluzorii pentru a putea fi considerate virtuţi morale. Tocmai de aceea, nutrim convingerea că, *solidaritatea* atunci cînd primeşte un *conţinut moral* ne obligă să ne punem cel puţin trei întrebări: *„solidar... cu ce?" „solidar... cu cine?"* şi *„solidar... de ce?"*. Or, atunci cînd vom developa un răspuns mai amplu şi mai consistent plecînd de la aceste interogaţii vom constata că, în chip obligatoriu vor fi aduse în prim plan două certe virtuţi morale: cea a *dreptăţii* şi cea a *generozităţii*.

În fapt, vedem mereu şi mereu că sînt, de cam multă vreme, foarte multe *„acte de solidaritate"* musai făcute publice prin semnături, adeziuni, eventual, mitinguri, *„pentru săraci"* (mai ales pentru cei de mai departe decît ni-i arată privirea zilnică a celor chiar de lîngă noi), *„pentru pace"* (a altora dar cu gîndul la siguranţa noastră) *„pentru înfometaţi"* (mai ales dacă-i vedem doar la TV).

Foarte direct spus şi poate cam abrupt: cea care este numită intelectualitate românească în post-ceauşism – din varii motive, care nu pot fi cercetate aici – a dezvoltat un pronunţat simţ al solidarităţilor partizane, în detrimentul unor atitudini şi a unor convingeri din sentiment şi ideal al dreptăţii şi din sentimentul valoric al generozităţii.

Absenţa acestei atitudini morale elementare a fost resimţită, de cei mulţi, *ca o nouă trădare a cărturarilor*. În orice caz, această proeminenţă a moralei solidarităţilor închise (prima „grijă" a „oamenilor legii" a fost să-şi facă propria casă de sănătate şi propriul sistem de pensii, pentru a da un singur exemplu) poate fi una dintre cauzele pentru care nu s-a coagulat în România ultimilor ani un *civism*, unul autentic, democratic, avîndu-i pe intelectuali ca exemple şi purtători valorici notabili şi respectabili.

Prietenul hobbes-ian se declară fericit că i-au fost confirmate ipotezele. Rousseau-istul meu prieten, este, parcă, puţin dezamăgit, dar, semănînd, în fond, mult cu „extremistul de centru" şi specialistul în oximoronia vieţii, Radu Cosaşu, spune, în final: „morala solidarităţii şi a civismului trebuie să fie..." şi continuă, devenind brusc kantian, „...chiar de-ar fi să nu fie niciodată". ▲

„Solidaritatea nu e pe partea care trebuie„

– convorbire cu Rodica CULCER –

Firesc, probabil, după recîştigarea libertăţii, realitatea a fost mai bogată în exprimarea diversităţii decît în exprimarea solidarităţii. Şi totuşi, o societate care se naşte ar fi avut mare nevoie de nişte aliniamente intelectuale, funcţionale pe planul ideilor şi al moralei publice. În emisiunile de la Europa FM aţi discutat cu foarte multă lume despre problemele la zi şi despre semnificaţiile lor de viitor cu funcţionari, cu intelectuali, cu oameni simpli. S-au degajat în decursul acestor discuţii anumite fronturi comune?

Ca jurnalist care s-a ocupat de politică, trebuie să spun că solidaritatea cea mai vizibilă este cea din jurul partidului de guvernămînt: FDSN, FSN, PDSR, PSD. E un detaşament de oameni, plecaţi toţi din acelaşi loc şi ei au făcut ceea ce era necesar ca să cîştige puterea împreună, ei rămîn solidari, ceea ce e vizibil în momentele de criză. Cînd interesul partidului o cere, preşedintele Iliescu este solidar cu Adrian Năstase. Chiar dacă, din cînd în cînd, unul sau altul ies din rînd, ei se repliază: Marian Oprişan şi Nicolae Mischie sînt apăraţi, fac parte din aceeaşi echipă. În ceea ce priveşte solidaritatea în jurul unei idei, a unei cauze, împotriva dictaturii sau pentru apărarea unui comportament democratic, ea nu prea se vede. Asociaţia Pro Democraţia a lansat iniţiative, dar la ele a aderat foarte puţină lume. Începînd cu Punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara şi terminînd cu lanţul viu în jurul Parlamentului pentru CNSAS, iniţiativele au eşuat, probabil din cauza lipsei de experienţă organizatorică. Sînt foarte mulţi nemulţumiţi în societatea românească, oamenii văd că lucrurile nu merg bine, dar ei nu reuşesc să se adune, solidaritatea celor care vor să vadă schimbările nu se coagulează.

Solidar cu ceva sau cu cineva?

Schimbarea promisă de coaliţia din jurul CDR nu s-a realizat, sau cel puţin asta a fost percepţia, tocmai din cauza absenţei solidarităţii.

Partidul Democrat şi CDR nu au reuşit să fie solidari la guvernare şi a fost o experienţă nefericită pentru toţi cei care au crezut într-o schimbare. PD a făcut întotdeauna o notă discordantă. Traian Băsescu e acum o voce vehementă în opoziţia faţă de PSD, dar atunci a sabotat practic acel guvern: chiar dacă vedea unele defecte ar fi trebuit să încerce să le rezolve în spatele uşilor închise şi nu să iasă în fiecare seară la un talk-show unde să critice guvernul. Au existat şi în cadrul CDR interese divergente: să nu uităm că la un moment dat, preşedintele Constantinescu făcuse un pact cu PNL, liderii acestui partid făceau mereu vizite la Cotroceni, apoi partidul a decis să susţină alt candidat, nimeni de acolo nu a fost pregătit pentru o acţiune unitară. Nici unii, nici alţii nu erau pregătiţi pentru putere. A fost o coaliţie înjghebată în pripă.

Nu par a fi pregătiţi nici pentru opoziţie. După lecţia amară a acelor disfuncţii, lucrurile nu se adună, ci dimpotrivă, se fărîmiţează şi mai tare, atît la PD cît şi la ceilalţi, poate cu excepţia liberalilor.

E o excepţie notabilă, un partid care adună, deşi nu e sigur dacă e bine sau rău, dacă oamenii veniţi acolo sînt de calitate sau nu. Dar asta e altă discuţie. De partea cealaltă, PD are o mare problemă din cauza identităţii social-democrate. Sînt destui cei care cred că dacă tot vrei să fii social-democrat, mai bine eşti cu cei de la putere. Şi să nu uităm capacitatea extraordinară a partidului de guvernămînt de a dezbina celelalte forţe: încă de la începutul anilor '90, apărea o dublură pentru fiecare partid nou creat. La PNŢCD fragmentarea a atins cote patologice. Poate că aşa sîntem, poate că aşa era şi între cele două războaie, PNŢ se fragmenta şi atunci, şi liberalii s-au rupt.

Solidaritatea este parazitată şi de faptul că ideile nu au o existenţă autonomă, ele sînt percepute prin oamenii care le enunţă sau le susţin: în viaţa publică, ideea, principiul, cauza încă nu sînt despărţite de persoane.

Uneori nici nu pot fi despărţite. De pildă, iată ce s-a întîmplat cu lanţul uman în jurul Parlamentului. Cînd PSD s-a infiltrat în acest lanţ, se punea problema dacă mai voiai sau nu să fii acolo. Mi se pare trist că ţinem prea mult de persoane. Revin la Traian Băsescu: nu ştim pentru ce principii luptă, vedem doar că duce o luptă solitară împotriva PSD. Care PSD a rezistat datorită charismei lui Ion Iliescu, nu datorită competenţei celorlalţi membri. Oamenii se adună în jurul unor persoane şi le votează pe acestea, crezînd că ele deţin soluţiile, cheia. Ceea ce nu este adevărat, pentru că dacă sistemul nu funcţionează, persoanele sînt şi ele neputincioase. Pe de altă parte, persoanele nu sînt decît faţada unor grupuri de interese. Şi chiar pentru grupurile cu interese contrarii e preferabil să aibă în faţă o persoană decît un sistem de instituţii bine consolidat.

© R.-C. Marinescu

În absenţa valurilor

Pînă la urmă şi consolidarea instituţiilor depinde de persoane, de calitatea unora şi de numărul celor care vor ca ele să funcţioneze.

De aceea şi există aceste probleme legate de slăbiciunea statului în general. Nu s-au construit instituţii solide, legile s-au schimbat de fiecare dată şi fiecare guvernare a schimbat instituţiile şi a schimbat şi oamenii. În anul 2000 l-am solicitat, ca ziaristă, pe şeful liberal al Agenţiei funcţionarilor publici să-şi exprime opinia faţă de concedierea colegilor săi şi eventual să protesteze. El mi-a spus în particular că, în momentul respectiv, PNL are o bună relaţie cu PSD şi n-ar vrea să facă valuri. Drept care el a fost schimbat destul de repede şi nu şi-a păstrat această funcţie, de unde reiese că o solidaritate de principiu, în numele legii, ar fi fost mai eficientă şi pentru funcţionari şi pentru liberali şi pentru societatea românească în ansamblu. Oamenii îşi dau seama că solidaritatea este mult mai profitabilă, de-abia după ce nu mai au prilejul s-o manifeste.

Cred că în cazul lanţul în jurul Parlamentului, ipocrizia PSD ar fi trebuit folosită.

Societatea civilă nu mai poate mobiliza un număr mare de oameni. Cauza pentru care se lupta, perfect onorabilă, justă, salvarea CNSAS, dorinţa ca această instituţie să-şi poată face datoria şi să poată spune adevărul despre Securitatea ceauşistă şi slujitorii ei nu este o cauză populară. Oamenii pot fi mobilizaţi acum apelînd la problemele vieţii lor de zi cu zi, ceea ce societatea civilă, organizaţiile neguvernamentale încă nu fac.

Cînd intelectualii polonezi s-au aliat cu clasa muncitoare, găsind soluţii pentru nemulţumirea unora în teoriile celorlalţi, a intervenit o schimbare calitativă în opoziţia faţă de comunism, cu o mare contribuţie în prăbuşirea lui. Credeţi că acum în România intelectualii sînt solidari cu problemele populaţiei?

Nu, nu cred, pentru că nu-i văd pe intelectuali adunîndu-se şi explicînd populaţiei de ce lucrurile merg cum merg în agricultură, de ce este atît de mare factura la întreţinere şi altele de acest fel. Doar Societatea Academică din România se mai ocupă de aceste lucruri, elaborînd rapoarte care nu sînt destinate marelui public. O mişcare cum a fost KOR în Polonia nu a existat şi nu există nici acum la noi. Şi nu există pentru că o bună parte dintre intelectuali şi-au găsit un loc la instituţii care primesc bani din străinătate sau au obţinut burse în străinătate şi au o viaţă mult mai simplă în felul acesta; alţii, mulţi, sau în orice caz destui, s-au lăsat absorbiţi de mecanismele puterii, devenind consilieri şi părerea mea este că doar imaginea lor este maculată şi că prim-ministrul nu preia de fapt ideile lor.

Solidaritatea celorlalţi

Dumneavoastră unde lucraţi acum?

Am o colaborare la Televiziunea Română cu emisiunea *Ultima ediţie*, în fiecare duminică de la ora 13, scriu la revista *22* şi, cu multă plăcere, la revista *Lettre Internationale*. În rest, cartea mea de muncă este în sertarul de la birou.

După demisia de la Europa FM, motivată prin presiuni asupra caracterului obiectiv al informaţiilor, demisie anunţată şi discutată în anumite organe de presă, i-aţi simţit alături pe cei care gîndesc ca dumneavoastră sau gîndesc altfel, dar se tem să nu aibă soarta dumneavoastră?

Nu, din domeniul audiovizualului unde există cazuri similare, nu am simţit nici un fel de solidaritate, am fost invitată doar la două talk-show-uri, pe canalul 2 al Televiziunii române, invitată de Marcela Avram şi de Mihaela Rădulescu la B1 TV; în rest au fost blocaje din interior – ştiu – pentru ca acest subiect să nu se discute. Nici ziariştii din interior nu au fost interesaţi să discute acest caz. Foştii colegi de la BBC, acum prin alte locuri, mi-au telefonat şi şi-au exprimat solidaritatea cu mine, dar n-aş vrea să le spun numele pentru că s-ar putea ca patronii lor să se supere. Au fost gesturi individuale, telefoane de la oameni necunoscuţi. Singurii care s-au ocupat de acest caz al nostru – pentru că nu este numai al meu, e vorba şi de colegii mei, Cosmin Prelipceanu şi Nadina Forga – au fost cei din presa universitară din Cluj şi Iaşi şi ziarul *Timişoara*. Era de fapt un subiect jurnalistic şi el trebuia să nască o dezbatere onestă, aşa cum am cerut şi noi în scrisoarea deschisă. Aici însă a funcţionat o solidaritate împotriva noastră, dictată de patroni. Pentru Clubul român de presă noi nu existăm, ni s-a răspuns că nu sîntem membri; nici n-aveam cum să fim, nu sîntem patroni, dar dezbaterea îi priveşte pe toţi. Patronii de presă, văzîndu-se atacaţi de cineva care iese din rînd, au ştiut să-şi ameninţe angajaţii şi au ştiut să lucreze împreună împotriva noastră. Aş vrea însă să spun că s-a ocupat profesional de cazul nostru revista *Capital* şi ziarul *Prosport*, ambele din trustul Ringier. Ei nu depind de interese economice din România, au sediul în Elveţia şi au putut să fie profesionişti, arătînd cum se exercită presiunea politică asupra mass-media.

Pînă în '89, presa nu vorbea despre situaţiile de criză, acum vorbeşte. Dar dreptatea şi adevărul rămîn la fel de departe: nu se întîmplă nimic.

Da, tot nimic, din pricina acestei solidarităţi a puterii cu justiţia ignorînd complet toate semnalele din presa scrisă. Din păcate, în cea audiovizuală se vorbeşte destul de puţin despre marile cazuri de corupţie. Dar ele rămîn fără consecinţe fiindcă populaţia nu se mişcă din motivele menţionate mai înainte: intelectualii, ONG-urile nu reuşesc să ajungă la oameni, să-i trezească şi acest lucru trebuie făcut la nivelul cartierului, al străzii şi blocului. Nu reuşim să protestăm în mod organizat nici măcar împotriva gropilor din Bucureşti. Asta şi pentru că responsabilitatea este atît de difuză, nu ştii pe cine să acuzi şi rişti. Dacă te asociezi unei acţiuni iniţiate de primarii de sector, ea este de fapt împotriva lui Traian Băsescu şi cazi într-o plasă politică.

În Argentina, manifestaţiile antiguvernamentale se desfăşoară cu lozinca: „Să plece toţi".

E un gest disperat, pentru că nimeni nu a reuşit să scoată Argentina din marasmul economic. Într-un fel ar trebui să spunem acelaşi lucru pentru că nimeni nu a reuşit să facă o adevărată reformă şi n-a putut să o ducă pînă la capăt. Ceea ce s-a făcut în 1996-2000 nu a convins, rezultatele s-au văzut prea tîrziu din cauza incoerenţei oamenilor politici, din cauza incapacităţii de „a vinde" acest lucru, din cauza relei credinţe a unor ziarişti şi televiziuni, iar preşedintele Constantinescu a reuşit să pună capac acestui dezastru. Dacă ar pleca toţi nu ştiu pe cine am putea aduce în loc.

Situaţia va rămîne aşa atîta timp cît fiecare va bombăni pentru el.

Şi atîta timp cît oamenii de valoare vor căuta doar burse în străinătate pentru a se îndepărta cît mai mult de această ţară. Sigur, sînt foarte multe dezamăgiri, eu însămi mă simt uneori extrem de descurajată şi mă gîndesc că am făcut o greşeală venind aici şi plecînd din Marea Britanie, unde puteam să rămîn la BBC pînă la sfîrşitul zilelor. Dar pînă la urmă, cred că aşa, cu toate greutăţile, fac un lucru mai important aici decît făceam acolo. ▲

Pe un poet (ori un pictor) îl mai apucă disperarea, cade în depresie, vrea să se sinucidă – pe bune, ori puţin histrionic – şi atunci, ce faci? Dai o mînă de ajutor, îl ajuţi să depăşească momentul. Uneori, nu reuşeşti şi atunci se întîmplă să-l cari în spate la urgenţă pentru spălături stomacale ori mai ştiu eu ce. Am un prieten foarte bun, cu care, din păcate, mă văd foarte rar – deşi e scriitor şi locuieşte aici –, pe care reuşesc să-l văd mai ales în asemenea împrejurări. Nu mă plîng, însă. În toamna lui 1989, cînd eram în mare dificultate cu regimul, a fost cel mai constant în proximitatea mea, chiar dacă era ameninţat cu moartea ori cu „accidentele" ce i s-ar fi putut întîmpla fiului său. E de datoria mea să fiu prin preajmă cînd are nevoie? Cam e. Altfel, la ce ar fi bună prietenia? Să ne lăudăm reciproc cărţile, să ne îmbătăm şi să ne plîngem pe umeri, să discutăm despre fotbal?

(interviu cu Liviu Antonesei,
de Svetlana Cârstean, în *Observator cultural*,
nr. 165-166, 22 aprilie 2003)

Ana BOTEZ

Despre talanţi şi talent (II)

Despre monahism s-a scris atît de mult, şi încă de către oameni care au trăit această experienţă, încît nu voi spune prea multe despre acest subiect. Însă ar merita amintit faptul că monahii preînchipuie restaurarea firii omeneşti în veacul viitor: *„Fiii veacului acestuia se însoară şi se mărită. Iar cei ce se vor învrednici să dobîndească veacul acela şi învierea cea din morţi, nici nu se însoară, nici nu se mărită. Căci nici să moară nu mai pot, căci sînt la fel cu îngerii şi sînt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii.“*[1]

Însă nu este puţin lucru că dragostea dintre bărbat şi femeie este o rememorare a stării paradisiace a umanităţii, înainte de cădere. În primul capitol al *Facerii* se povesteşte cum Dumnezeu a făcut *„om după chipul Său“*[2], mai exact bărbat şi femeie, după care le-a dat binecuvîntarea care începe astfel: *„Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pămîntul şi-l supuneţi“*[3], iar în final apreciază pozitiv întreaga Creaţie: *„Şi a privit Dumnezeu toate cîte erau şi iată erau bune foarte.“*[4] În al doilea capitol se detaliază crearea oamenilor, astfel că după ce îl face pe Adam, Dumnezeu conchide: *„Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor pe potriva lui.“*[5] Iar după ce o face pe Eva din coasta lui Adam, acesta proorocește: *„Iată aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că a fost luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va uni cu femeia sa şi vor fi amîndoi un trup.“*[6] Hristos nu desfiinţează, ci reîntăreşte cu fermitate acest lucru: *„N-aţi citit că Cel ce i-a făcut de la început i-a făcut bărbat şi femeie? Şi a zis: Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amîndoi un trup. Aşa încît nu mai sînt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă.“* Iar la nunta din Cana Galileii îşi dă binecuvîntarea răspunzînd invitaţiei de a participa[7] şi înnoind provizia de vin, la sugestia discretă a mamei Sale care îl anunţă că acesta s-a terminat, prin transformarea apei în vin. *„Şi cînd nunul a gustat apa care se făcuse vin şi nu ştia de unde este, ci numai slujitorii care scoseseră apa ştiau, a chemat nunul pe mire, şi i-a zis: Orice om pune întîi vinul cel bun şi, cînd se ameţesc, pune pe cel slab. Dar tu ai ţinut vinul cel bun pînă acum.“*[8] Ceea ce începe firav în momentul îndrăgostirii se continuă cu vigoare de-abia prin taina cununiei. Paul Evdokimov comentează: *„Vinul cel bun al logodnei nu este decît o făgăduinţă fugitivă şi se epuizează repede, cupa nupţială se goleşte: aceasta este ordinea firească. La Cana, această ordine este inversată: «Tu ai ţinut vinul cel bun pînă acum»; acest «acum» este cel al lui Hristos, el nu cade niciodată. Cu cît soţii se unesc mai mult în Hristos, cu atît cupa lor, măsura vieţii lor se umple de vinul din Cana, devine minune.“* Dragostea dintre soţi creşte în acelaşi fel ca dragostea dintre om şi Dumnezeu, ba chiar şi începe la fel, într-un moment special în care îndrăgostiţii *„se recunosc într-o revelaţie directă şi fulgerătoare“*[9] în care *„Clarviziunea profetică contemplă frumuseţea «omului tainic al inimii», «vede» prin diafanie icoana, gîndul lui Dumnezeu despre fiinţa iubită. Iubirea izbucneşte atunci cînd «o putere ascunsă dezvăluie frumuseţea pe care ceilalţi n-o pot pricepe».“* Destul pentru a putea trage concluzia că dragostea dintre bărbat şi femeie se supune aceleiaşi dinamici a talanţilor.

Cîteva cuvinte şi despre talent, care fusese gîndit iniţial ca principalul subiect al acestui eseu. Îl avem „din naştere“ şi îl descoperim sau îl dezvoltăm din întîmplare sau prin eforturi susţinute. Pentru că este, fie şi numai etimologic, un fel de talant, talentul cere să nu fie îngropat, ci arătat lumii. De altfel, de cele mai multe ori, cei foarte înzestraţi simt o neliniște insuportabilă în momentul în care, dintr-un motiv sau altul, talentul lor este constrîns să nu se manifeste. Mai dificil de sesizat este momentul în care talentul, în loc să fie folosit *„spre mîntuirea noastră şi spre folosul aproapelui“*[10], aşa cum sfătuieşte Sf. Ioan Gură de Aur, este folosit, conştient sau mai degrabă inconştient, spre smintirea şi rătăcirea aproapelui.

Talentul poate să intre în conflict cu ceilalţi doi talanţi, vocaţia monastică şi vocaţia conjugală. Este evident că un monah, chiar dacă îşi fructifică talentul scriind, pictînd icoane sau proiectînd biserici, nu va avea niciodată aceeaşi libertate de a experimenta în arta profană pe care o are un mirean. Iar un soţ responsabil s-ar putea să trebuiască să renunţe temporar la talentul său ca să îşi întreţină familia. Mă gîndesc la Gavrilescu, personajul lui Mircea Eliade din nuvela *La ţigănci*[11]. Trecînd peste problema calităţii iniţierii la care este supus Gavrilescu, este imposibil să treacă neobservată drama lui personală, de artist eşuat în profesor de pian, care îşi are rădăcina în eşecul erotic. O abandonează pe Hildegard, iubirea vieţii lui, forţat (probabil) să se căsătorească cu Elsa, o fată spre a cărei nefericire se aplecase cu compasiune, abandonează vocaţia artistică pentru că trebuie să-şi întreţină familia predînd lecţii de pian. Dar înseamnă aceasta că, dacă s-ar fi căsătorit cu Hildegard, lucrurile ar fi mers mai bine? Nici măcar Eliade nu pretinde asta, deşi o sugerează prin faptul că ea este aceea fără de care Gavrilescu nu poate călători spre sau prin lumea cealaltă.

În orice caz, la asemenea conflicte nu se pot da soluţii tip, ci numai adaptate fiecărui caz în parte, după conştiinţa fiecăruia. Mai ales că Dumnezeu nu ne dă niciodată probleme pe care să nu fim în stare să le rezolvăm.

Addenda: acatistul Sf. Arhanghel Rafail[12]

Icosul 6

Îngerul Domnului către Tobie a grăit, arătîndu-i-o pe Sara cea nefericită: „Nu te teme, căci ea este menită din veac pentru tine şi tu o vei mîntui!“ O, taină a dragostei de sus pogorîtoare! O, taină a nunţii de Dumnezeu pecetluită! O, taină a proniei dumnezeieşti care toată mintea o covîrşeşte! Cum să întîrziem noi a cădea dinaintea solului ceresc, ce o aşa mare încredinţare ne aduce nouă despre rînduiala şi grija Întreitei Iubiri, şi cu nu am da glas credincioşiei noastre, cu aleasă simţire cîntînd:

Bucură-te, solul Sfatului celui de Taină;
Bucură-te, straja Răsăritului de sus;
Bucură-te, urgisitorul duhurilor necurate;
Bucură-te, starostele blagoslovitelor nuntiri;
Bucură-te, cel pururea gata de slujire;
Bucură-te, prin care casele se temeluiesc;
Bucură-te, Rafaile, spaima lui Asmodeu, a toate vindecătorule! (...)

Icosul 7

A zis Tobie către Sara, în iatacul nunţii lor, unde cu nădejde curată a intrat, deşi acolo moartea de şapte ori biruise: „Scoală, soră, să ne rugăm ca să ne miluiască Domnul!“ Şi rugîndu-se a mărturisit: „Şi acum, Doamne, nu plăcerea o caut, luînd pe sora mea, ci o fac cu inimă curată. Binevoieşte deci a avea milă de ea şi de mine şi a ne duce împreună pînă la bătrîneţe“. O, mult poate rugăciunea celui drept şi nădejdea celui curat cu inima! Ca şi pe Tobie cel de demult, călăuzeşte-ne şi povăţuieşte-ne, cerescule Voievod, în duhul dreptăţii şi al curăţiei, şi pe noi, cei ce-ţi cîntăm ţie cu bună încredinţare:

Bucură-te, temelie nicicînd clătinată;
Bucură-te, părtaşul celor nestricăcioase;
Bucură-te, de diavoli înlănţuitorule;
Bucură-te, călăuza celor înstrăinaţi;
Bucură-te, apusul a toată durerea;
Bucură-te, foc topitor de blesteme;
Bucură-te, Rafaile, spaima lui Asmodeu, a toate vindecătorule!

Condacul 8

Dintru început Domnul Dumnezeu bărbat şi femeie ne-a zidit, ca să nu fie omul singur şi să se înmulţească sămînţa chemării lui, umplînd toată faţa pămîntului. Mare este taina aceasta, ca doi unul să se facă după suflet şi trup, iar doimea cea în unime, firea plinind-o, mulţime să rodească, pentru ca într-un glas toată suflarea spre izvorul cel neîmpuţinat al bunătăţilor să strige: Aliluia! (...)

Condacul 10

Iubirea se trece prin foc, dar rămîne nemistuită; în trup se pogoară, dar în înalt veşnicește; pe cruce se spînzură, dar stă morţii biruitoare. Iar noi chipul lui Dumnezeu în cugetul inimii purtîndu-l, asemănarea cu el în iubire ne-o lucrăm. De aceea, Celui ce este iubire şi după care toate se cer, ne cerem şi noi, în suflet şi-n trup deopotrivă, cu îngerii şi sfinţii duhovniceşte cîntînd: Aliluia!

Icosul 10

Neprihănita Sara, cea menită din veac bunului Tobie, al cărui suflet s-a lipit de ea ca de o taină lui întregitoare, prin multe vămi a fost trecută, pînă s-a lămurit precum aurul şi întru iubire a izbîndit. Aşa şi noi, îmbrăcîndu-ne în iubire ca într-o haină de mireasă şi încrezîndu-ne Mirelui ceresc, să stăm tari împotriva urzelilor diavolului, şi paznic de sus cerînd cămării noastre de nuntă, la îngerescul sfat al aceluia să plecăm urechea sufletului, cu feciorelnică smerenie, şi ca un crainic al veşniciei să-i cîntăm:

Bucură-te, sfeşnic al luminii celei line;
Bucură-te, netrupescule de trupuri tămăduitor;
Bucură-te, cel încins în zalele iubirii;
Bucură-te, binecuvîntarea cămărilor de nuntă;
Bucură-te, făgăduinţă în veci nemincinoasă;
Bucură-te, întru care darurile prisosesc;
Bucură-te, Rafaile, spaima lui Asmodeu, a toate vindecătorule! (...)

Condacul 13

O, Arhanghel cu întreit dar, care rănile ni le vindeci, care paşii ni-i îndrepţi, care cununiile ni le păzeşti, cercetează-ne la vremea nevoilor noastre, ca pe Tobit cel tare în credinţă tămăduindu-ne, ca pe Tobie cel cu bună nădejde călăuzindu-ne, ca pe Sara cea castă în iubire dezlegîndu-ne, şi cere pentru noi de la Mîntuitorul Hristos iertarea păcatelor noastre şi cetăţenia Ierusalimului ceresc, unde laolaltă cu îngerii şi cu sfinţii să ne învrednicim a cînta: Aliluia!

---

1. Luca 20, 34-37.
2. Facerea 1, 27.
3. Facerea 1, 28.
4. Facerea 1, 31.
5. Facerea 2, 18.
6. Facerea 2, 23-24.
7. *Şi a fost chemat şi Iisus şi ucenicii Săi la nuntă.* Ioan 2, 2.
8. Ioan 2, 9-10.
9. Paul Evdokimov, *op. cit.*
10. Vezi nota 5.
11. Mircea Eliade, *La ţigănci şi alte povestiri*, Editura pentru Literatură, Bucureşti 1969.
12. Publicat în: Răzvan Codrescu, *Teologia sexelor şi taina nunţii*, Editura Christiana, Bucureşti 2002.

Ţi-e sete de cultură?
Bravo!
Te aştept la cafeneaua literară
marţi, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}
băutura – discount 25%
cărţile – gratis
la parter, în expoziţia dedicată artelor vizuale.

VINERI, 23 mai	Muzică live: Imago Mundi	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 24 mai	Muzică live: Adrian Berinde & 4-Given Band	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
DUMINICĂ, 25 mai	Muzică live: Teodora Enache & 4-Given Band	21^{00}
MARŢI, 27 mai	Muzică clasică live: Valeriu Bîrzescu – vioară	20^{00}
MIERCURI, 28 mai	Muzică live 4-Given Band	19^{00}
JOI, 29 mai	Teatru: *Recviem pentru un vis*, cu Tamara Creţulescu	20^{00}

MARŢI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sect. 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

DE CE NE DEOSEBIM

decît să fiu solidar cu HRP – şi stupefiat odată cu el – în faţa mizeriei de a-l considera „fundamentalist“. Mă irită savantlîcul searbăd care încearcă să pună cartea la colţ şi reproşul, à la Raymond Picard (cretinul academic care l-a atacat pe Barthes după *Sur Racine),* că abuzează de neologisme – vezi Dan Ungureanu în *Vatra*. Mă amuz, împreună cu el, de pretenţia de autoritate a „specialiştilor“, care reuşesc să nu mai vadă pădurea din cauza copacilor. Mi se par înduioşătoare eforturile unora şi altora de a o minimaliza: nu este o carte perfectă, dar este impresionantă prin cutezanţa viziunii, efortul de sinteză şi cantitatea de erudiţie.

Am însă două nedumeriri:

1. „Bătaia“ cărţii: în mod evident, este o carte „pentru export“; importanţa ei (alta decît cea strict parohială) nu poate fi dată decît de intrarea în circuitul european şi american; atunci cînd, tradusă într-o limbă de circulaţie, va provoca scandalul pe care, în mod bizar, l-a produs aici, vom şti dacă şi-a atins scopul: continuu să susţin că, în spaţiul cultural românesc, *Omul recent* este o carte care nu merge „împotriva curentului“, ci mîngîie sensibilităţile dominante *dans le sens du poil*.

2. „Utilitatea“ ei: pînă la urmă, ceea ce încearcă să propună HRP este un *model personal;* fiind vorba de refacerea „raportului vertical“, singura tensiune autentic catalizatoare nu poate fi decît una intimă, în profunzime... Şi atunci, de ce a preferat HRP tonul de manifest, imprecaţia generică, anatema colectivă? Dacă lucrurile pe care le vede că lipsesc din ADN-ul Omului Recent lipsesc într-adevăr, ce rost mai are să-l tragi de guler?... Cui se adresează această carte? Celor deja convinşi? Este inutil. Celor „rătăciţi“? Este contraproductiv. *Omul recent* (ne) pune întrebări, numai că răspunsurile – şi ale unora, şi ale altora – sînt deja ştiute. Iar subtilul („Ce se pierde atunci cînd ceva se cîştigă?“) ar putea fi parafrazat prin: Mai vrei ceea ce nu (mai) vrei?

Rămîne problema „solidarităţii intelectuale“.

Eu cred următoarele: gestul în sine are sens atunci cînd autorul este realmente în pericol, cînd statura lui intelectuală este încă în construcţie – deci vulnerabilă – şi este supus unui linşaj mediatic; lucrul acesta s-a întîmplat cînd HRP îşi publica, în foileton, *Politice*-le, şi atunci am fost alături de el (solidaritatea e o formă de tandreţe). Or, nu se poate spune că astăzi – în România anilor 2000 – Horia-Roman Patapievici ar fi „marginalizat“! Publicat de Gallimard-ul românesc (Humanitas, în caz că nu ştiaţi), adulat de o armată de fani, omniprezent, Patapievici se află pe creasta valului şi în centrul centrului... Dacă au existat reacţii de respingere a *Omului recent*, ele au fost pe măsura staturii autorului şi a provocării lansate de carte.

Cum spuneam, nu e tocmai genul de lectură pe care s-o poţi discuta calm, la o cafea: nu e destul de pesimistă... ▲

Dan C. MIHĂILESCU

Reformulînd truisme

Demult, tare demult, pe cînd puricele ceauşist reuşise să ne încalţe cu opinci de nouăzeci oca de fier, prin 1988-89, primeam tot mai des cărţi ale căror dedicaţii se încheiau cu formula: „...cu solidaritate intelectuală...“. Scriitori de vîrste şi orientări diferite, de la Ana Blandiana şi Marian Papahagi la Ioan Moldovan, de la Augustin Buzura şi Ion Pop la George Arion şi cîţi alţii, parcă erau (şi eram) vorbiţi şi conştienţi că formam o reţea invizibilă (cum să-i spun? orchestra cenuşie?) pe cît de firavă şi iluzorie, pe atîta de puternică. Un soi de conspiraţie a neputinţelor „salvate“ prin chiar luciditatea cu care asumam eşecul general.

A fost nevoie de Ceauşescu pentru asta. Ca şi de perestroika. Ursul din pădurea rusă şi căpcăunul din pivniţa autohtonă – două spaime care ne-au învins dezbinarea seculară, ne-au topit pentru o clipă orgoliile reciproc devastatoare, ne-au suspendat un timp energiile infinit disolutive.

S-a scris mult, după 1989, despre solidarizarea în faţa duşmanului comun şi atomizarea produsă, inevitabil, în libertate. Sub chepeng, în beznă şi frig, mîinile se caută şi se înnoadă irepresibil. Pe cîmp, în soare, fiecare fuge cît mai departe de gard. Aşa era normal ieri. Aşa este normal astăzi. Mda.

S-a scris, iarăşi, mult despre „diabetul naţional“, despre sîngele nostru istoriceşte bolnav şi condamnat la necoagulare. Nu-i jurnal de călător străin de două, trei sute de ani încoace, nu-i relatare din exil şi cronică de veac unde să nu se noteze acuzator dezbinarea valahă, trădările boierilor spre turci sau ruşi, greci sau habsburgi, comploturile întru dezmembrare, pîra reciprocă la Poartă, fuga în munţi cu tezaurul furat, iar zicale precum „la doi români, trei partide“ au din păcate o tradiţie hiperconfirmată faptic. Oricine vede că, la 1848 ca la 1990, între românii din Paris, Aachen sau Chicago, cu sau fără fondul secret al lui Mihai Antonescu, cu intrigile ungureşti ori sub cizmele ruşilor, cu sau fără mercantilismul grecesc ş.a.m.d., verbul „a închega“ (tot ce ţine de omogenitate, continuitate, fidelitate şi eficienţă) rămîne aproape exclusiv, la noi, în domeniul fantasmei.

Cîte explicaţii nu s-au dat! Neam de ciobani, în cutreier solitar pe dealuri – de unde simţ colectiv? Veşnic supuşi la unul, la altul, suflete de slugă, atleţi ai duplicităţii şi jocului la două capete, proteici pînă la autospulberare – de unde coagulare cu blazon sub jug? (Pînă şi masoneria a fost – şi este – bicefală, dacă nu chiar pluricefală, la noi). Principate despărţite, apoi mai mult sau mai puţin unite, cu adînci falii economice, mentale, geo-administrative – de unde atîta osmoză a contrariilor moldo-ardealo-dîmboviţene? Etc.

Mda. Ce s-a mai glosat fluvial? Că ne autodenigrăm masochist, ne scuipăm valorile, ne autosabotăm cu frenezie, „cui nu-i place-n mizeria noastră – să se ducă dracului în America!“, „caprovecinita“, meşterul Manole şi blestemata succesiune a generaţiilor de sacrificiu. Că sîntem incapabili să gîndim pozitiv. Că, tot exhibîndu-ne fatalismul, „dăm apă la moară duşmanilor să ne-ncalece mai bine“. Că totul fiind personalizat la modul absolut, instituţiile sînt la noi (în presupusa lor impersonalitate şi răceală productivă) nişte mofturi cu picioare de lut. Că excesiva îngăduinţă (permisivitate) a ortodoxiei, paralel cu tenacitatea şi subtilitatea concurenţei în domeniu, plus anticlericalismul elitelor, sapă tranşee de netrecut între segmentele sociale... Şi încă, şi încă.

Mda. S-ar zice, deci, că aproape totul s-a aranjat să ne dezbine: istorie, geografie, politică, mentalităţi, etnopsihologie.

Şi totuşi, ce ne uneşte, cînd ne uneşte?

Mai întîi e de spus că numai amestecul de prostie, hoţie şi poftă calibanică de răzbunare acţionează monolitic, imbatabil şi fără cruţare. Dovadă – Puterea de azi. Restul e individualitate, ezitare, solitudine, egocentrism nobil sau ranchiunos, mizantropie pitorească ori păguboasă. În al doilea rînd, ca forţă redutabilă de solidarizare vine impulsul reacţionar, mania *statu quo*-ului sau, cum zice la manualul de sociologie, „rezistenţa la reformă“. Ea este dublată de impulsul antioccidental şi antiamerican, de care se leagă uşor pervers impulsul altericid (cum ar veni: alogenia sufocă autohtonia şi omoară România).

În fine, înainte de-a ne solidariza cheful din finalul *Scrisorii pierdute,* ne mai uneşte, vremelnic, zîmbetul Şefului în ziua de leafă, altfel spus: Ţuţuroiul, robinetul, adică sursa financiară la care, cum se spune acum, „prost să fii să nu pui botul“.

Pentru intelectuali – artişti, scriitori etc. – mai funcţionează coagulant personalităţile cvasidemonice, de felul lui Nae Ionescu, al cărui farmec îi cuprindea deopotrivă pe Mircea Eliade şi Mihail Sebastian, pe Noica şi Cioran, le cucerea nu doar pe Cella Delavrancea, dar şi pe Jeni Acterian sau Alice Botez ş.a.m.d. Astăzi nu dispunem de aşa ceva. Din păcate sau din fericire, depinde din ce unghi alegem realitatea.

E posibil ca astăzi să avem totuşi un duşman comun de talia lui Ceauşescu, unul în stare să ne focalizeze spaimele, ura şi vibraţiile răzbunătoare. (Fiindcă, în paranteză fie scris, în viaţa noastră intelectuală gîlgîie o cantitate de ranchiună, invidie şi porniri vindicative soră cu moartea, fie că-i vorba de pensionari vs. debutanţi, etatişti vs. privaţi, şaizecişti şi nouăzecişti vs. optzecişti, Teatrul Naţional vs. restul teatrelor, Ministerul Culturii vs. restul culturii etc. etc.). Ei bine, vulgaritatea copleşitoare şi incultura devastatoare reprezintă marea, paradoxala „şansă“ de a reînvia moda acelei formule de care aminteam la început: „...cu solidaritate intelectuală...“.

Nu credeţi? Nici eu. ▲

Claude KARNOOUH

Mai multă modestie

Mărturisesc iarăşi, cu riscul de a şoca, că nu prea înţeleg ce înseamnă solidaritatea intelectuală. Care este sensul expresiei? Cu cine să fiu solidar? Cu persoanele care se proclamă intelectuali pentru că ocupă o funcţie în birocraţia culturală sau universitară? Dar în acest caz ar fi vorba de o solidaritate birocratică. E ca şi cum ai spune că birocraţii lui Dumnezeu sînt, *a priori,* credincioşi autentici, sau creştin autentici, ori că posesorii diplomelor în filozofie sînt cu adevărat filozofi!

Din păcate, nu e cazul nici cu credincioşii, nici cu filozofii. Este evidentă în schimb solidaritatea între reţelele politice, sindicale, birocratice (numeroase), administrative, cea a intereselor economice. Am rezerve pentru că încerc să evit confuzia între solidaritatea cu adevărat intelectuală, cea întemeiată pe morala socială pe de o parte, cu sinergia intereselor, de cealaltă parte, aceasta din urmă neavînd nimic în comun nici cu gîndirea, nici cu etica.

Compasiunea mea este prezentă, fără nici o deosebire, dacă e să fiu solidar cu persoanele oprimate de dictaturi sau de tiranii, care suferă fizic pentru că sînt ceva sau altceva, pentru că ei cred în ceva sau în altceva, pentru că scriu ceva sau altceva. Şi, evident, printre aceşti oameni cu care mă simt solidar sînt şi cei cu idei, opinii, credinţe, altele decît ale mele. Mi s-a întîmplat să mă simt solidar şi să acţionez în consecinţă, în măsura posibilităţilor mele, cu oameni închişi, bătuţi, torturaţi, ale căror idei, ba chiar şi speranţe erau departe de ale mele. De exemplu, înainte de 1989, mi-am manifestat solidaritatea cu greco-catolicii în pofida poziţiilor lor intransigente (aproape mai catolici decît Papa), interzişi în România, constrînşi să-şi trăiască credinţa în clandestinitate, şi ei meritau această solidaritate, în special din partea unui calvinist. Consider la fel de inacceptabilă, astăzi, interzicerea Partidului Comunist... Dacă apărăm o anume concepţie a relaţiilor umane, nu putem să acţionăm identic cu cei ale căror moravuri le denunţăm... E un minimum adresat unei poziţii etice, nu uneia moraliste, adică simulacrului, jocului de-a morala.

Dimpotrivă, după părerea mea, solidaritatea intelectuală poate fi, dar nu în mod necesar, legată de etica socială... Dacă aş acţiona conform acestui demers aş fi obligat să procedez conform stilului specific regimurilor totalitare... Pot să mă simt aproape de cutare sau cutare gînditor, de interpretările şi analizele lui, pe scurt, de activitatea lui intelectuală şi să refuz opţiunile lui politice, morala empirică aleasă de el într-un anume moment, deoarece aceeaşi analiză poate oferi şi o altă opţiune. Cred că am realizat cît de extraordinară este analiza istoricităţii Fiinţei la Heidegger, fără să mă simt solidar cu opţiunile lui, chiar dacă iniţial, celebrul său discurs de la Rectorat confruntă Universitatea modernă cu o problemă căreia nu i s-a răspuns, decît prin reforme succesive care n-au făcut decît să înrăutăţească situaţia! Sînt şi un admirator al lui Louis Ferdinand Céline, alături de Proust, fără îndoială, unul dintre cei mai importanţi scriitori ai limbii franceze din secolul XX, ceea ce nu mă împiedică să resping cu toată puterea discursurile şi angajamentele lui politice antisemite, chiar dacă au fost scrise atît de bine. Solidaritatea intelectuală este o atitudine, o înclinaţie venind dintr-o afinitate electivă cu discursul şi cu interpretările, cu atribuirile de sens, fără să implice o solidaritate totală cu autorul, gînditorul, artistul: nu împărtăşesc felul cum toate acestea sînt puse în practică, sau totala lor neimplicare în sfera practică. Antinomia este mai abisală în privinţa artiştilor... În mediile unde e respectată corectitudinea politică e de bon ton astăzi să se treacă sub tăcere opera unui sculptor german din anii '30, Arno Breker. Or, e vorba de o sculptură monumentală, de o mare forţă formală, desfăşurînd ceea ce a preluat de la Maillol, şi care poate fi regăsită la artiştii noului realism simbolic al anilor '30, cum e un pictor ca Gromaire. Afirm că în materie de formă nu există artă totalitară – nici stalinistă, nici nazistă – deoarece în aceeaşi epocă pot fi găsite forme asemănătoare cu cele produse de artişti în climate mai democratice, dar asta nu mă împiedică să mă desolidarizez de angajamentul lui Breker faţă de „micul pictor vienez“ devenit cancelar al Reich-ului. Un poet de valoarea lui Gottfried Benn nu a putut să se scuture, în Germania ruinată a anilor '30, de farmecul aceluiaşi pictor, şi chiar dacă îl condamn politic, nu încetez să-i admir poezia sa excepţională. În timp ce Parisul era ocupat, la începutul anilor '40, Picasso (autorul *Guernicăi)* îi primea în atelierul lui pe unii dintre membrii statului major ai armatei germane de ocupaţie (cf. *Le Journal parisien* de Ernst Jünger); el nu a fost atunci un erou politic cum nu a fost nici mai tîrziu, după 1945, cînd în cele mai rele ore ale stalinismului şi ale realismului socialist, care, de fapt, îi condamna opera, nu a părăsit Partidul Comunist Francez. Şi ce-i cu asta, a fost şi rămîne au autentic erou şi un adevărat herald al picturii.

Solidaritatea obligatorie faţă de oamenii care suferă din cauza a ceea ce sînt sau pentru ceea ce gîndesc nu trebuie să ne ducă la confuzia dintre gîndire şi acţiune. Condamnăm călăii pentru ceea ce înfăptuiesc nu pentru că nu ne împărtăşesc ideile. Or, dimpotrivă, nu trebuie căzut în excesul invers şi să acreditäm ideea că e suficient să fi fost deţinut în gulag sau să fi fost deportat într-unul din lagărele Germaniei naziste sau staliniste, ori măcar să fi fost cenzurat pentru a fi un geniu... Experienţa „banalităţii răului“, chiar în formele sale extreme, nu dă nici talent, nici geniu... E necesar ca acestea să existe în prealabil, iar pentru posesorii lor, experienţele limită nu sînt decît solul din care îşi extrag forţa.

Să evităm confuziile. Să rămînem modeşti şi să ne mulţumim cu expresia solidarităţii noastre prin acţiuni faţă de cei care suferă constrîngeri pentru ceea ce sînt, fie că sînt gînditori, artişti, simpli muncitori sau negustori. În calitate de cetăţeni, intelectualii nu merită mai multă consideraţie decît ceilalţi oameni. Cînd e vorba de activităţile lor specifice, li se cere doar să-şi asume responsabilitatea gîndirii, a operei lor scrise, pictate sau cîntate... ▲

PRIN CE NE ASEMĂNĂM

Vladimir TISMĂNEANU

Pesimiştii şi optimiştii

În 1989, odată cu căderea regimurilor comuniste, luate de o avalanşă aparent ireală, societatea civilă a devenit dintr-odată o realitate politică, în absenţa unor elite cu un semn politic contrar, pregătite să funcţioneze (Polonia era oarecum o excepţie). Nu exista nici măcar o ideologie elaborată, deoarece chemările la adevăr, pluralism, şi autenticitate nu pot fi considerate o doctrină politică într-adevăr constituită.

Poate că niciodată în istorie universul existenţial al atîtor persoane nu a fost expus atît de rapid şi atît de traumatic unor transformări de intensitatea unui cutremur. Toate normele şi lozincile unei ideologii impuse s-au dovedit a fi minciuni. Se părea că venise vremea ca aceste societăţi să trăiască în adevăr. Dar euforia revoluţionară asociată cu căderea comunismului a fost scurtă şi s-au ivit destul de repede cacofoniile, frustrările şi dezamăgirile amare. Cetatea morală anunţată de scriitorii disidenţi din Europa de Est nu s-a născut. În locul ei – zgomot, tulburare şi nostalgie, regretul după „bunele zile de altădată".

S-au prăbuşit toate rangurile, poziţiile, tradiţiile ierarhiile şi simbolurile stabilite, iar cele noi se clatină şi stau sub semnul întrebării. Invidia, ranchiuna şi resentimentele au înlocuit valorile solidarităţii, ale bunei creşteri şi ale compasiunii care i-au caracterizat pe revoluţionarii din Europa de Est. Mult timp ocultată de propaganda leninistă, inegalitatea s-a dovedit a fi o realitate şocantă. Sociologul polonez Jacek Kurczewski scria: „Sărăcia este însoţită de invidie, sentiment devenit dominant cînd economia se modifică. Sentimentul se exprimă nu atît prin năzuinţa spre comunism, cît prin apărarea mecanismelor socialiste ale securităţii sociale, în condiţiile economiei capitaliste şi prin suspiciunea faţă de cei care au obţinut succesul în noile condiţii". Invidia, corupţia, abuzurile de putere sînt sentimente şi situaţii larg răspîndite, afectînd toate partidele, fie ele de dreapta sau de stînga. Aşa că activistul veteran al mişcării Solidaritatea admitea: „Cînd s-a prăbuşit comunismul şi cînd s-a dezmembrat Uniunea Sovietică, eram convinşi că oamenii cei mai buni vor ieşi în faţă şi vor conduce ţara bine şi cinstit. S-a dovedit că oamenii rămîn oameni şi deficienţele atribuite sistemului sînt bine ascunse în fiecare persoană, inclusiv în mine". Etosul idealist al emancipării revoluţionare s-a evaporat înlocuit de amărăciune, de suspiciune şi de o autocompătimire paralizantă. Făgăduiala schimbărilor revoluţionare ale emancipării a fost înlocuită de psihologia neajutorării, a învinsului, a abandonului. În Polonia şi Ungaria, la fel ca în România sau Bulgaria, priveliştea noii burghezii care se ridică, în mod covîrşitor recrutată din rîndurile nomenklaturii economice comuniste, provoacă sentimentul de masă al frustrării.

Cu o frenezie deşănţată se produc tentativele de anulare ale creditelor morale tocmai dobîndite de disidenţi în timpul regimurilor comuniste. Tendinţa resentimentară s-a intensificat şi, în unele ţări, reîntoarcerea foştilor comunişti la guvernare exacerbează tensiunile scizioniste ale fostelor forţe anticomuniste. Apare o nevoie contagioasă de a le atribui vinovăţii şi de a-i demoniza pe cei consideraţi responsabili de nemulţumirile curente. Viziunile maniheiste au reapărut într-o lume aparent sătulă de asemenea tentaţii periculoase. Ideologiile populiste, mitologiile radicale ale victimizării şi persecuţiei oferă alibiurile necesare unor noi exerciţii de ură şi excludere. Istoria este rescrisă de dragul instrumentalizării eroicelor legende naţionale flatante, iar apelurile la luciditate sînt denunţate ca dăunătoare pentru sănătatea comunităţii etnice. Două şcoli de gîndire au apărut printre cei care încearcă să evalueze viitorul societăţilor post-comuniste: optimiştii împărtăşesc credinţa în vitalitatea şi viabilitatea instituţiilor şi valorilor liberale, în timp ce scepticii sînt disperaţi în faţa oştirii de foşti leninişti convertiţi în radicali etnocentrişti, în şovinişti turbaţi, fundamentalişti religioşi, fascişti şi alte varietăţi antiliberale. Optimiştii cred că Europa centrală se va alătura rapid structurilor europene, adoptînd şi dezvoltînd valorile şi instituţiile occidentale şi bucurîndu-se de binefacerile economiei de piaţă. Pesimiştii subliniază că privatizarea merge încet, haotic şi beneficiarii ei sînt felurite mîrţoage comuniste, ofiţeri ai poliţiei secrete, escroci sau mafioţi. Ba mai mult, ei consideră că, în aceste societăţi, structurile politice vor fi din ce în ce mai copleşite de o ostilitate otrăvită, de pseudo principii şi de ascensiunea demagogilor naţionalişti iresponsabili. Ei cred că perspectiva liberalismului e mai redusă în alte ţări decît în triunghiul de relativ succes din Europa (Republica Cehă, Ungaria, Polonia) şi ţările baltice.

În toată Europa răsăriteană, se pare că intelectualii au pierdut războiul. E dificil să nu fii trist – chiar disperat – în faţa resurecţiei atîtor foşti colaboratori ai regimurilor învinse. S-ar părea că preţul normalităţii este instituţionalizarea uitării. Aşa cum spunea un jurnalist francez, Bernard Guetta, după alegerile prezidenţiale din Polonia, din 1995: „Războiul s-a terminat. Polonia a ales un om normal, pentru vremuri normale. Totul e în regulă şi totul e foarte trist". Pendulul a plecat din poziţia iniţială a idealizării disidenţilor ca profeţi ai adevărului, ca voci ale celor fără de putere, spre tendinţa necuviincioasă de a-i umili şi înjosi. Dar concepţia predominantă acum despre disidenţii perdanţi trebuie înlăturată. Rolul lor, valorile fundamentale apărate de ei sînt decisive pentru rezultatul luptelor politice curente. Şcoala optimistă pune semnul egal între politica normală şi sfîrşitul implicării politice a intelighenţiei din Europa răsăriteană. Problemele democraţiei din Europa centrală, argumentează ei, trebuie analizate şi rezolvate de politicieni profesionişti. Inutil de adăugat că rămîne un mister unde pot fi găsiţi aceşti indivizi bine pregătiţi, abili, şi siguri sub raport moral. Pesimiştii optimişti, cum sînt eu, contrazic aceste afirmaţii şi se întreabă de ce proiectul unei ordini politice morale este prin definiţie ratat. (...) Poate fi separată participarea politică de critica politică? Aşa e, scurta trecere pe la putere a intelectualilor din Europa de Est a dovedit că nu întotdeauna au fost buni politicieni; unii au făcut greşeli groaznice. Dar trebuie ei oare acum complet eliminaţi de la putere?

(Fragment dintr-un studiu apărut în volumul *Between Past and Future: The Revolutions of 1989 and Their Aftermath* de Sorin Antohi, Vladimir Tismaneanu, Central European University Press, 2000)

▲

Sorin VIERU

Solidarizări

Solicitat acum cîţiva ani de redacţia unei reviste cu ecou internaţional să scrie pe tema solidarităţii intelectuale, domnul M.N., un scriitor oarecare de rang secund, dacă nu chiar terţ, persoană onestă, călduţă, relativ echilibrată si relativ lucidă, dădu un răspuns prin care îşi motiva refuzul. Răspunsul lui este suficient de relevant spre a merita să fie reprodus acum, fără comentarii.

„Trebuie să mulţumesc cu sinceritate onoratei d-voastră redacţii pentru a-mi fi solicitat colaborarea la numărul pe care îl pregătiţi. Dacă mă văd silit totuşi să refuz, cu un regret pe care nici nu puteţi a vă închipui cît este de profund, motivele sînt felurite, deşi strîns legate între ele.

Solidaritatea intelectuală e numai o parte dintr-un întreg numit solidaritate socială, acel spirit coeziv care face ca părticelele izolate să se simtă legate între ele, responsabile unele faţă de altele şi faţă de dăinuirea întregului în care de bine de rău se simt integrate. «La prieteni totul este comun»; lui Platon îi plăcea să invoce cu orice prilej acest dicton mai vechi. Solidaritatea presupune să pui în comun îngrijorările, temerile, afilierile şi interesele mai multora şi să reacţionezi corespunzător, începînd prin a te pune în situaţia altuia, imaginîndu-ţi că ceea ce i se poate întîmpla lui ţi se poate întîmpla şi ţie şi, înţelegînd aceasta, să acţionezi în consecinţă..

Ori, tocmai această solidaritate elementar umană, a fost grav atinsă în substanţa ei de un morb necunoscut. Spectacolul social este un dezastru filmat cu încetinitorul şi derulat încă şi mai lent pe ecranul înţelegerii noastre.

Nu ştiu precis motivele. Presupun că au jucat aici mai mulţi factori,dar mai întîi frica şi ignoranţa. Frica de represalii şi ignorarea propriului interes pe termen lung. Încrederea neghioabă în trăinicia adăpostului individual. Dorinţa de autoconservare cu orice preţ. Ca să nu mai vorbesc de un alt rînd de motive, mult mai meschine sau de-a dreptul urîte şi inavuabile. Rămîne însă un fapt: capacitatea de a acţiona în comun, fără comandă exterioară, venită «de sus», capacitatea de a simţi împreună şi de a nu-l lăsa singur pe aproapele tău a fost retezată, datorită capacităţii hipertrofiate de a anticipa probabilitatea eşecului acţiunii în comun. Bătălia era astfel pierdută, încă înainte de a fi fost dată. Iar fisurile grave ale lipsei de solidarizare de ieri s-au extins astăzi la întregul corp social. De fapt, foamea, frigul, bolile, precaritatea asistenţei sanitare, penuria de medicamente, fac mai multe victime azi, măcinate mai lent, dar tot implacabil, decît a făcut ieri teroarea politică şi economică. Cît priveşte pe intelectuali: scriitorii şi artiştii, în majoritatea lor, o duc mai prost astăzi, dacă este vorba de viaţa de toate zilele şi de apărarea intereselor imediate.Ce-i drept, sînt semne încurajatoare venite din alte multe direcţii. Diferite grupuri acţionează solidar. Să ne bucurăm? Să ne întristăm? Pe mine personal mă întristează solidarităţile de grup ale importatorilor de grîu, ale notarilor publici, ale aleşilor poporului victimizaţi de dilemele conflictului de interese; mă bucură solidaritatea de breaslă a ziariştilor care protestează împotriva încercărilor de a li se pune căluşul legii în gură... Dar să mă întorc la chestiunea solidarităţii intelectuale. Tot ce s-a făcut începînd din 1990 şi se va mai face de acum încolo nu va putea şterge amintirea eşecurilor de solidarizare de dinainte de acea dată. Cu atît mai preţioase cu cît au fost destul de rare trebuie să rămînă în memorie excepţiile reprezentate de acţiunile de solidarizare. Să dăinuie în amintire sau să fie smulse din uitare numele celor puţini şi curajoşi (puţini, dar mai mulţi, totuşi, decît se crede îndeobşte; nici unul din ei nu ar trebui uitat).

Acesta este singurul lucru pe care vreau să-l spun. Restul să rămînă nespus.

Înainte de 1990 o putere opresivă s-a priceput de minune să desfacă legăturile dintre cei ce simţeau la fel într-o situaţie ale cărei dominante erau exasperarea şi neputinţa. Părea că singura soluţie este salvarea pe cont propriu. Instinctul de conservare hipertrofiat a avut efectul unei diminuţii morale pe termen foarte lung. În acele condiţii, înflorise mania de a căuta cu abilitate sofistică justificări de tot felul pentru pasivitatea proprie. Iar cine caută, îmboldit de teamă, dar şi de jenă, găseşte. Justificări se găsesc permanent. Un ambalaj somptuos, bine legat cu panglici înzorzonate; desfăceai cutia de justificări şi găseai înăuntru o alta, mai micuţă; din etapă în etapă ajungeai la ultima frontieră: a spaimei nude.

...Aş putea vorbi mult despre laşităţi şi spaime – spaimele şi laşităţile altora. Dar pînă la urmă tot ar trebui să vorbesc şi despre propria mea laşitate. Ceea ce este aproape insuportabil. Aş putea trece peste, totuşi! Aş putea trece, dacă un gînd diavolesc nu m-ar sfredeli, şoptindu-mi: dar dacă, prin absurd, s-ar întoarce roata, dacă s-ar repeta povestea, ai şti să treci mai bine, cu mintea ta de acum, proba solidarităţii? Nu ştiu cum sînt ceilalţi, îmi place să cred că au învăţat ceva (deşi ar fi destule de spus despre rolul lor în comedia socială – sau s-o numesc dramă? – jucată în faţa lor şi a altora). Cît despre mine însumi – poate că am învăţat ceva, poate; dar nu ştiu dacă am învăţat cu adevărat... Nu ştiu dacă laşitatea nu a devenit o constantă a structurii mele. De ce m-aş minţi atunci, pe mine însumi şi pe ceilalţi? Ar fi cu totul insuportabil! De aceea – nu pot face mai mult decît să tac pe această lungime de undă.

Cu nădejdea că mă veţi înţelege –
Cu sinceritate, M.N."

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Acest „raport vertical„ care ne desparte

„Nu-mi dau seama dacă la Leo e frondă sau altceva, dar lui nu-i place Patapievici, care e un geniu...!"
(auzită în Clubul Prometheus de un colaborator al Dilemei)

Aflu că Horia Patapievici e supărat pe mine. Nu mi-a spus-o personal (relaţiile noastre au încetat fără explicaţii pe la jumătatea anului trecut), o ştiu de la un prieten comun.

Horia Patapievici are motive să fie supărat pe mine. Primul: editorialul meu despre *Omul recent* din – ce poate fi mai comic? – revista *Elle*... Dar ăsta e doar vîrful aisbergului; motivele „de adîncime" sînt multe. El detestă cultura populară, eu n-aş putea trăi fără ea. El nu crede în avangardă, eu o consider fundamentală. El nu dă doi bani pe arta modernă, eu mi-aş da şi ultimii pentru un Picasso. Lui îi place Mahler, mie nu. (Idem pentru Malraux.) Ne-ar putea lega, eventual, Ezra Pound – dar n-am avut niciodată o discuţie serioasă despre poezia lui (iar acum o regret). Chestiuni de gust. Idiosincrasii – lista e mult prea lungă. Am naivitatea colosală de a crede că se poate trece peste ele, cum se poate trece – cu un strop de bunăvoinţă – şi peste cele ce ţin de „raportul vertical". Căci el crede, eu nu. El e chinuit de întrebări, eu nu. El se simte nefericit fără Dumnezeu, eu sînt fericit tocmai pentru că nu-l iau în calcul. El este un „modern tulburat", eu – unul „întîrziat". El vede limite – le văd şi eu, dar zic: *tant mieux*!

El vrea totul. Eu nu vreau decît ce am.

Într-o lume civilizată, lucrurile astea se discută printre altele, la o cafea. Dar HRP a scris *Omul recent*... Cartea aceasta – al cărei ton m-a deranjat mai mult decît orice argument – este neiertătoare cu aceia, ca mine, care s-au instalat confortabil într-o (post)modernitate autosuficientă şi fără alt orizont decît propriile-i limite. Este genul de carte pe care, dacă o citeşti, nu-ţi mai vine să te aşezi la o cafea cu autorul ei. Pentru că tu te considerai fericit – şi vine o carte ca *Omul recent* care-ţi spune că această fericire este demnă de dispreţ! Cum poţi primi „calm" această veste? Şi cît de simpatic îţi poate fi mesagerul ei?

Şi totuşi. Unele dintre fenomenele la care se referă el îmi sînt şi mie antipatice (militantismul *gay*, de pildă). Nu pot

„Discuţia noastră e fără obiect: nu există solidaritate intelectuală“

– convorbire cu Stelian TĂNASE –

Acum, nu are obiect. Dar înainte? Domnule Tănase, aţi studiat procesul Noica şi aţi scris o carte despre acel grup de intelectuali supus unor anchete feroce, oameni care au avut de stat ani lungi la închisoare. A funcţionat solidaritatea în acele situaţii limită?

Aşa cum reiese din arhive, peisajul de atunci era mult mai simplu: puterea şi intelectualii din afara sistemului, unii şi alţii; trebuie însă să spun, şi din carte se vede, că a existat şi o anume zonă gri pentru că în acest proces au fost victimizaţi şi oameni care au beneficiat de regimul comunist. Dar victimizaţi fiind, indiferent de relaţiile lor cu regimul (Marietta Sadova era un om al regimului, trecuse de la legionari la atitudini prosovietice, montînd spectacole staliniste şi proletcultiste), fiecare a avut o raţiune de a coabita cu puterea, încercînd propria sa reţetă de supravieţuire. Verdictele sînt inutile, doar analiza minuţioasă ne poate lumina: avem un caz cum e cel al lui Nicu Steinhardt, care a fost torturat, a făcut închisoare, pentru că n-a vrut să depună mărturie împotriva unor prieteni. I s-a propus un tîrg foarte clar: ori îşi trădează prietenii, ori intră în închisoare. A avut un moment de ezitare şi bătrînul Oscar Steinhardt l-a trimis înapoi, cu cuvinte foarte aspre pentru această ezitare. A existat şi Dinu Pillat, un sfînt, Sergiu Al-George, dar au fost şi oameni care au coabitat cu regimul cu concesii grosolane cum a fost Ralea. Sadoveanu a fost poate cel mai urît exemplu dintre cele posibile. Dar în ciuda acestor cuvinte grele, problema atitudinii elitei intelectuale în faţa dictaturii – şi nu mă refer numai la intelectualitatea creatoare, ci şi la militari, diplomaţi, oameni de afaceri, jurnalişti – este un mare mister. Mă întreb adesea ce s-ar întîmpla cu intelectualii români de astăzi, dacă mîine s-ar instala o dictatură în România. I-am întrebat pe unii – în declaraţii foarte liberali, extrem de democraţi, convinşi de importanţa valorilor occidentale – la o bere, reacţiile au fost foarte diverse: unul a spus „eu emigrez“, altul a spus „eu mă dau cu ăştia, ce să fac, am de scris o operă“ , alţii au spus că ei intră în clandestinitate...

Pentru cei care au mai trăit o dictatură e greu de presupus că ar mai avea răbdare pentru încă una...

Şi ce faceţi? Vă sinucideţi cînd apar tancurile pe stradă, cînd sîntem strînşi pe un stadion...

Poate... Cel mai rău e cînd dispare şi libertatea de a te sinucide...

Se mai formulează şi soluţia iluzorie a retragerii în familie. Cum s-a văzut şi la Pasternak – după puciul transformat în dictatură, denumit apoi Revoluţia din 1917 – represiunea năvăleşte şi în familie şi în mediul tău.

Ameninţarea din exterior

Într-o carte scrisă în 1979, Drumul intelectualilor către putere. Cazul ţărilor din Est *de G. Konrad şi I. Szeleny, este analizată atitudinea generaţiei de intelectuali născute în comunism. Ei ştiau despre trecut doar ce le spunea propaganda şi luau lumea aşa cum li se prezenta...*

...O lume a autorităţii, a dictatului, a subordonării, a vasalităţii...

...Pe care nu o percepeau ca pe ceva monstruos şi făceau tot posibilul să înveţe, să străbată ierarhia profesională, să se insereze şi au devenit directori de spitale, ambasadori, şefi de întreprinderi... au devenit intelectuali...

Nu i-aş numi intelectuali pe toţi posesorii de diplome, ci doar pe acei oameni care au contribuit prin ceva la o schimbare în lume, fie ei doctori, profesori, economişti. E vorba despre oamenii cu o conştiinţă publică, acei oameni care se referă la cetate ca la propriul lor univers. În termeni ruseşti – intelighenţia.

Revenind: unii oameni au colaborat cu comunismul fără să aibă sentimentul că fac ceva rău, iar acum nu înţeleg de ce li se reproşează ceva. Acestor oameni li se propune un rol în tranziţie, să participe la formarea unui climat concurenţial, la elaborarea noilor criterii. Ce solidarităţi li se pot pretinde?

Există solidaritate cînd apare o ameninţare din exterior. Oamenii se sfîşie între ei, dar se unesc în aceste condiţii. În procesul Noica-Pillat, unii se detestau, alţii nici nu se cunoşteau între ei, dar s-au comportat solidar. Şi în jurul disidenţilor s-a manifestat o oarecare solidaritate. La Uniunea Scriitorilor, cînd cineva ridica glasul era susţinut.

Şi atunci cum vă explicaţi că Paul Goma a fost atît de singur?

Pentru că intelectualitatea românească a fost laşă – să spunem acest cuvînt pentru că astfel ne putem permite să o elogiem cînd merită – şi şi-a făcut iluzii în legătură cu posibilitatea ameliorării sistemului. Şi apoi

© S. Ivanoschi

erau mulţi oportunişti, oameni care scoteau cărţi în fiecare an, călătoreau în Occident fără probleme şi alţii care vroiau să semene cu aceştia. Multe elemente îi determinau să stea cuminţi. Dacă oamenii importanţi ar fi semnat, regimul ar fi ţinut cont, nu i-ar fi putut mătrăşi aşa cum l-a mătrăşit pe Goma. A fost o complicitate în laşitate, o solidaritate cu semn negativ. Scriitorii l-au izolat pentru că a mai fost şi invidia: cum, Goma să devină Soljeniţînul României, şeful nostru? A fost un calcul greşit. Nici Havel nu a fost un mare scriitor, nu avea cotă literară. A contat enorm atitudinea lui morală. El s-a dus în puşcărie pentru ideile lui morale şi acest lucru i-a sporit cota ca persoană publică, ca intelectual implicat în viaţa publică. Teatrul lui nu a crescut, a rămas la fel. Scrisul lui are o anumită temperatură, pentru că reflectă dilemele morale ale istoriei. Cînd Bill Clinton a fost într-un mare deficit de prestigiu, în timpul afacerii Lewinsky, l-a chemat pe Havel la Washington, l-a dus în Congres pentru că Havel era un extraordinar vehicul de imagine pozitivă. În felul lui, Havel e un sfînt, un personaj extraordinar al zilelor noastre, el a stat în puşcărie pentru suferinţa celor din jur.

Şi neştiind cum se vor termina toate astea.

Da, el nu a făcut o investiţie. Probabil că dacă românii ar fi ştiut cum şi cînd o să se termine comunismul, am fi avut 23 de milioane de disidenţi. Dar în mod normal nu putem cere oamenilor să fie aventurieri sau eroi, fiecare îşi asigură o cotă minimă de risc. Nu trageţi în pianist, e doar un pianist.

Poate ar fi firesc să le cerem oamenilor care ne spun lucruri importante despre lume să-şi asume gesturi importante. O poveste veche: în 1902, ţarul Rusiei dă ordin ca Gorki, scriitorul proletar, să fie exclus din Academie. Academia se supune. Cehov, Korolenko şi alţii scriitori, la fel de neproletari, demisionează, în semn de solidaritate. Toate acestea se petreceau într-o ţară cu un regim absolutist, cu oameni fără educaţie democratică. Asemenea gesturi lipsesc în peisajul nostru intelectual.

Sinecurişti şi securişti

Trebuie să spunem că deşi evoluţia României după 1989 e dezamăgitoare sub multe aspecte, s-a creat un spaţiu public unde laşitatea şi indiferenţa nu mai au nici o justificare morală. Pînă în '96 a existat o ascensiune a societăţii civile şi ea a izbutit să impună o putere politică. A urmat dezastrul. Iar acum în zona civică intelectuală a revenit reticenţa faţă de atitudinile publice. Este un moment de recul al societăţii civile, al curajului intelectual. În peisajul politic, dar şi în cel al societăţii civile, sîntem dominaţi de rivalităţi, de conflicte, iar regulile sînt făcute de mafii şi găşti. Noi acuzăm mafiile din lumea economică şi politică, dar în lumea intelectuală sînt destule mafii sau, mai nobil spus, reţele care operează nestingherite.

De ce?

Pînă în '96, zeci de intelectuali, oameni din provincie, de la ţară, s-au implicat în necesitatea schimbării, vroiau să terminăm cu neo-comunismul, să intrăm într-o societate normală, pluralistă, liberă, deschisă. În 2000, aceşti oameni au lipsit de la alegeri. Nu e vorba de politică, ci de perspectivă. Şi pînă în '96 ne simţeam prost cînd vedeam cum scena e ocupată de sinecurişti şi securişti; în timp ce toate ţările foste comuniste se îndreptau către Uniunea Europeană, spre NATO, noi zăceam într-un post-comunism, unde accentul nu cădea pe cuvîntul post, ci pe comunism, pe stalinism, pe coada vie a dinozaurului stînd să moară. Speram că, la fel ca întotdeauna, România vine mai tîrziu la potou, dar vine. S-a pierdut ocazia în '90, cu alegerile din 20 mai, s-a pierdut ocazia şi cu revoluţia electorală din '96: atunci s-a crezut că se va lansa, în numele adevărului, o putere democratică, onestă, morală. Şi s-a văzut ineficienţă, corupţie, lipsă de morală şi în viaţa publică şi în cea privată. Atmosfera a devenit irespirabilă, a dispărut spaţiul public decent, unde oamenii să-şi poată face meseria. Nu poţi intra într-o televiziune dacă nu ai conexiuni, nu poţi fi un mic om de afaceri dacă nu ai relaţiile necesare. În '96 speram că vor exista şi spaţiul civil şi economia privată. În 2003 acest spaţiu public este mai toxic decît în 1990-91. Pentru că a dispărut speranţa şi s-a acumulat oboseala. Există un recul formidabil spre viaţa privată. A apărut întrebarea la ce bun: „la ce bun să mă duc la televizor să spun că un lucru nu-mi place sau să spun hai să facem cutare lucru. În primul rînd mă oboseşte, mă scoate de acasă din ceea ce lucrez eu, şi-mi aduce şi riscuri“.

Mici.

Sigur că riscurile sînt mici, dar aceşti oameni le amplifică: „De ce să mă pun rău cu directorul meu, cu şeful meu, cu patronul de ziar, poate el are alte opinii şi alte interese“. Presa a fost pînă la un moment dat o sărbătoare a spiritului, oamenii aveau păreri foarte diferite, dar le formulau deschis. Au reapărut cele două planuri: una vorbim acasă, între prieteni şi rude, şi alta la facultate sau în presă. Această duplicitate este din ce în ce mai marcată. Există zona oamenilor de încredere, cărora le spunem ce credem şi zona publică unde ori tăcem, ori spunem ce nu credem.

Surditatea naturală

Există vreo justificare pentru această atitudine?

Nici una. Libertatea oamenilor creşte odată cu disponibilitatea lor de a lua atitudine. Îmi spunea un străin, un cetăţean al unei ţări democratice, că la ei, cînd partidul de guvernămînt ajunge în sondaje la peste 30%, nu mai aude ce i se spune. Cînd începe să scadă, îi revine auzul şi se apucă de măsurile necesare. La noi, după eşecul Convenţiei, cîştigătorii alegerilor au venit ca salvatori şi atît timp cît se menţin sus în sondaje, sigur că au o anumită surditate. Şi cînd la această surditate naturală se adaugă slăbiciunea opoziţiei, plus intelectualii care îşi refuză anumite atitudini publice, e normal să se creeze un mediu toxic. Eu cred că această situaţie este totuşi de tranziţie. Ar fi fost preferabil ca această experienţă să ne fi ocolit, ca România să aibă un traseu normal, în '90 să fie o guvernare de dreapta, să avem ciclul electoral aşa cum a fost cel din Polonia sau Ungaria: întîi guverne de dreapta şi apoi de stînga. Eu nu am o problemă dreapta-stînga, alternanţa între partidele democratice este normală. Problema noastră este cea a dezechilibrului, produs de un partid dominant şi de golul din faţa lui. Societatea civilă e acum privată de perspectiva pe care o avea în '96, războiul fulger, cum sînt orice alegeri, s-a transformat într-un nesfîrşit război de tranşee ceea ce este catastrofal pentru că e cea mai mizeră specie de război. Într-o viaţă socială normală, aerisită, lucrurile se schimbă, pentru că există un dialog între grupurile sociale.

Sîntem ca un bloc de locuinţe care nu are scări. Nu comunicăm, nu avem cum să fim solidari. ▲

> Cred că preferam Europa de Est comunistă, cînd nu găseai mare lucru de mîncare, de fapt nu găseai mai nimic, chiar dacă erai turist străin, cu valută forte în buzunar... Îţi dădea o anumită satisfacţie înviorătoare faptul că în viaţa ta interveneau, temporar, unele privaţiuni... Îmi aduc aminte de o plimbare dintr-o după-amiază de iarnă pe străzile din Lódz, cred că era în anii '70, mă cuprinsese un soi de extaz contemplînd mizeria cruntă şi totală a blocurilor de locuit dărăpănate şi soioase, a grămezilor de zăpadă înnegrită şi îngheţată de lîngă gurile de canal, a tramvaielor pline de călători cu feţe sure, care scîrţîiau şi gemeau, luînd colţul pe şinele lor de metal, a cozilor formate din femei diforme, cu feţe inexpresive, în paltoane şi cizme, care aşteptau stoic la uşile alimentarelor cu vitrine şi rafturi absolut pustii... te făcea să apreciezi luxul cotidian, de la sine înţeles, al vieţii de la tine de acasă... te făcea să fii recunoscător că ai un paşaport britanic şi un bilet de întoarcere, puse bine în buzunarul interior al sacoului. Acest contrast care îţi ridica moralul a dispărut...
>
> (David Lodge, *Gînduri ascunse*, Editura Polirom, traducere de Virgil Stanciu)

Pagini realizate de Magdalena BOIANGIU

Rolul culturii în dezvoltarea locală

Asociația Culturală ECUMEST (București) și Fundația Culturală Europeană (Amsterdam) a organizat la București, în perioada 8-10 mai 2003, un seminar internațional intitulat „Dezvoltarea strategiilor culturale locale în sud-estul Europei. Valorificînd practica și experiența acumulată". Au fost la Hotelul Majestic peste 55 de participanți din 13 țări europene, reprezentînd parlamentari, autorități centrale și locale, reprezentanți ai sectorului cultural și experți în domeniul politicilor culturale.

Acest seminar, organizat în cadrul programului Policies for Culture, *a fost primul proiect cultural din România susținut de Inițiativa Central Europeană. Seminarul a beneficiat și de sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor din România.*

A fost primul schimb de experiență dintre operatorii culturali, experții din domeniul politicilor culturale și reprezentanți ai autorităților publice locale din țările Europei de sud-est. Seminarul s-a bucurat și de prezența cîtorva experți din Occident, iar schimbul de experiență s-a făcut pe picior de egalitate.

Seminarul a pus în discuție diferite metode de elaborare a politicilor culturale locale derulate în cadrul unor proiecte-pilot din programul Policies for Culture, *în ultimii doi ani, într-o serie de orașe și județe din țările Europei de sud-est.*

Una dintre ideile importante de la seminarul mai sus amintit a fost faptul că problemele întîmpinate în elaborarea strategiilor culturale locale nu sînt deloc specifice unei țări sau unei anume comunități locale. Dimpotrivă, inițiatorii unor proiecte funcționînd deja în Europa de Vest au dovedit faptul că și aceste țări avansate din punct de vedere al politicilor culturale se confruntă cu aceleași probleme, dar într-o măsură diferită. Iată cîteva probleme identificate în cadrul seminarului: dificultăți de comunicare și colaborarea cu autoritățile locale, strategia de descentralizare e deficitară, cadru legislativ inadecvat – oscilînd între supra-reglementări și lipsa de reglementări –, nivel redus de profesionalism atît în rîndul operatorilor culturali cît și al reprezentanților autorităților publice locale, precum și dificultăți privind găsirea unor surse de finanțare a proiectelor culturale.

Seminarul a ajuns la concluzii stimulative și a urmărit creșterea rolului culturii în societate și în dezvoltarea urbană, precum și crearea de parteneriate strategice. De asemenea, proiectele PfC vor urmări creșterea competitivității instituțiilor culturale precum și stabilirea unor parametri de evaluare a modului de funcționare a acestora.

Printre propunerile sugerate, de departe cea mai interesantă a fost crearea unui Task Force *regional cultural care ar îndeplini rolul unui consorțiu și consultant în Europa de sud-est, capabil să traseze liniile prioritare în dezvoltarea strategiilor culturale locale.* ***(Carmen Bota)***

Vjeran KATUNARIC
Facultatea de Filozofie, Zagreb, Croația

Note preliminarii

Proiectele actuale de dezvoltare culturală locală în Europa de sud-est, din cadrul programului *Policies for Culture*, pot fi o bună ocazie pentru reexaminarea unor scopuri și obiective, precum și a unor practici de strategie culturală care urmăresc procesul de descentralizare. Strategia de descentralizare se desfășoară într-o perioadă de tranziție nedefinită corespunzător și într-un mediu strategic nesigur. Poate fi esențial pentru inițiatorii proiectelor PfC să prevadă scopuri ale strategiei de descentralizare diferite de scopurile strategiei centraliste, precum și de formele și sensurile culturii care constituie strategia și cultura centralistă și metropolitană. Un astfel de scop propune *re-definirea culturii locului* sau, mai exact, a *locului public*. În continuare vor fi prezentate cîteva motive care au dus la abandonarea rolului culturii în dezvoltarea locală în țările Europei de sud-est. Evident, aceste motive nu sînt specifice regiunii Europei de sud-est. Cu toate acestea, discutarea lor la un forum de calibrul PfC este o ocazie unică de reflecție asupra acestor probleme. Apoi, cîteva idei generale sînt formulate pentru a contribui la recuperarea rolului culturii locurilor publice în dezvoltarea locală viitoare.

Aspectul metropolitan și global ignoră aspectul local

În ultimii o sută de ani, rolul culturii în schimbările politice și economice a fost definit de centrele naționale sau de capitale, strîns legat de formarea și consolidarea statelor-națiune. Cultura și dezvoltarea locală au fost supuse acestui obiectiv și, în consecință, sînt rezultate ale acestuia. Este vorba de adaptarea bunurilor culturale locale – de la patrimoniu și arta spectacolului – la o scală de reprezentare a unei culturi naționale omogene si teleologice asumate (evoluînd către o fază finală sau de importanță finală). Această scală este formată din locuri culturale prestigioase sau din valori simbolice, recunoscute național și internațional, și din restul care, în mod subînțeles, „nu este de arătat". Această reprezentare este de obicei însoțită de o nevoie puternică de diferențiere de celălalt, în special de culturile (naționale) vecine. În acest mod, mai mult decît în trecutul pre-național și pre-industrial, mai multe spații culturale provinciale sau locale au devenit rudele sărace ale metropolei sau capitalei. Această situație s-a accentuat în decursul procesului de dezvoltare și finanțare – și ca să parafrazez un specialist geopolitic japonez – cînd centrul ia o răceală, provincia face pneumonie.

Deprecierea aspectului local nu este cultivată numai de strategia centrală națională. De fapt, aceasta este depășită cu mult de procesul de globalizare și de de-teritorializare, mai exact de „spațiul curgător" care aduce o „virtualitate reală" în „spațiul local". Acesta este de fapt al doilea mare curent de abstractizare a aspectului local în era modernă, care mai degrabă îl izolează decît îl așează în proximitate. Acum sorii metropolitani, naționali și internaționali strălucesc cu o față dublă. Ei sînt poziționați central în vechiul peisaj și sînt supra-reprezentați în noul peisaj. Pentru a fi mai clar, aceasta nu înseamnă negarea nivelului de comunicare îmbogățit, a relațiilor de cooperare și exprimare individuală, inclusiv artistică, create de mijloacele noii ICT care asigură oportunitatea celor din provincie de a face un pas într-o matrice comună cu cei din metropolă. Dar din păcate nu e obligatoriu, încă mai contează „cine-este-cine" (a se citi: „cine de unde este"). Dar lucrul cel mai important este altul. ICT abordează un stil exploziv față de majoritatea oamenilor și a locurilor apropiate. Uitați, de exemplu, cum grupurile mai tinere ale generației electronice se uită la cei dinainte, ca și cum ar fi căzuți din spațiu. Continuarea vieții culturale nu trebuie să fie exclusă de noua etapă de dezvoltare. Cultura se trage din viața locului și din împrejurimile ei sociale. Locul, și în special aspectul local, nu este numai sămînța trecutului cultural sau profilul inferior al patrimoniului care poate fi revigorat numai de succese metropolitane sau de retușuri imediate. Mișcările strategice locale sînt sau pot fi o importantă sursă de schimbare și inovare care dă o nouă formă situației locale, fie ea bună sau rea.

Strategia locală este rea în cazul în care importanța covîrșitoare a aspectului local este abandonată sau bunurile ei sînt devastate numai din cauza unei autodevalorizări, deoarece aproape orice lucru valoros, de la idei pînă la fonduri, este atribuit zonelor metropolitane și împrejurimilor acestora. De obicei, în aceste situații, locul este foarte ușor cedat unor investitori comerciali care fac ce vor cu el folosind tehnici de corupție notorii îndreptate către autoritățile locale. De asemenea, în acest context, se presupune despre cultură că există undeva în afara acestui spațiu, care corespunde cu sensul vieții apreciat de religii și de emigranții viitori.

Strategia locală este bună atunci cînd noul proces de dezvoltare este folosit ca o posibilitate de a întări o anumită identitate și vizibilitate a locului, de a consolida cîteva din segmentele lui, de a extinde oportunitățile de creare de locuri de muncă, de a educa și orienta politicienii, administratorii și antreprenorii locali către noi ținte strategice, de a mobiliza toate sectoarele în scopul restructurării vechilor lor obiceiuri și relații de cooperare, interne și internaționale etc. Într-un astfel de context, cultura și strategia locală fac încă un pas în dezvoltarea locală, diferit de cel furnizat de modelul centru-periferie.

Salvarea aspectului local de către noul tip de cultură publică locală

Dezvoltarea locală este „o metodă de mobilizare a diferiților actori care are ca rezultat o strategie de adaptare la forțele exterioare ca o identitate colectivă, culturală și regională" (Bessier, 1998).

O gîndire inovatoare și o strategie locală atașată dezvoltării locale pot fi parțial descrise pe baza unor exemple de practici reușite în țările din Occident și adaptate la țările din SEE, în special pe baza unor experiențe de regenerare urbană și în folosirea patrimoniului cultural, cum ar fi bucătăria tradițională locală în regiunile rurale. Dar aceste experiențe nu sînt suficiente. În primul rînd, aceste experiențe, în special cînd urmăresc creșterea atractivității locurilor pe piața turistică internațională, sînt generate de contextul dezvoltării occidentale. Această dezvoltare – care este strîns legată de „efectul de sponsorizare" al capitalelor sau zonelor metropolitane – este generată de reputația și securitatea mediului care oferă siguranță vizitatorilor și colaboratorilor mult mai mult decît alte locuri similare, fie că sînt capitale sau orașe din provincie, din țările Europei de sud-est. Aceasta nu ține doar de prejudecăți, ci pur și simplu partenerii și turiștii din Occident se simt mult mai confortabil în mediul occidental. Acest fapt scoate de asemenea la iveală avantajele factorului economic. Este puțin probabil ca investitorii sau turiștii occidentali, cel puțin cei cu o mai mare putere de cumpărare sau care oferă un angajament pe termen lung, să vină în regiuni care nu sînt încă integrate complet în emisfera occidentală (ex. UE). În al doilea rînd, culturile de provincie din țările Europei de sud, est posedă (cel puțin pînă acum, după cum presupunem) un capital social comparativ mai puternic bazat pe tradițiile familiale și locale, pe care sînt foarte interesate să le reprezinte și respectiv să le prezinte în locuri publice și în fața oamenilor. Să lăsăm deoparte acum viciile binecunoscute ale mentalității parohiale balcanice, cum ar fi cazurile de izolare etnică demonstrate recent în fosta Iugoslavie. Se poate doar pune rămășag că într-o zi, și nu într-un viitor prea îndepărtat, într-adevăr, băștinașii din aceste locuri vor fi foarte interesați să-și demonstreze generozitatea față de adversarii lor recenți, diferiți din punct de vedere etnic. Mai presus de toate, astfel de impulsuri vor putea fi cel mai bine reprezentate și/sau sublimate într-un loc public prin evoluțiile artiștilor individuali sau prin dansuri folclorice tradiționale practicate de turiști și de alți vizitatori – și de întîlniri sportive (chiar dacă acestea încurajează comportamentul competitiv și agresiv). Pe scurt, aceste evenimente pot fi o ocazie bună pentru comunitatea locală de a se adresa celorlalți într-un mod creativ și constructiv. Acest tip de reprezentare a portretului locului și a localnicilor nu este obligatoriu pentru cultura locală tipic occidentală, probabil. Dar, este cu siguranță obligatoriu pentru majoritatea regiunilor din fosta Iugoslavie. Nu este aceasta o cale culturală rapidă pentru asigurarea imaginii de „loc sigur" într-o bună zi, comparabilă cu siguranța intens promovată a Occidentului multi-etnic?

Nevoia unei noi culturi publice locale în țările Europei de sud-est variază mult și poate fi tradusă printr-o strategie culturală a descentralizării și dezvoltării locale, asigurîndu-ne că obiectivele, instrumentele și practicile unei astfel de strategii sînt orientate în mod clar către consolidarea culturii publice locale și introducerea ei în mai multe alte sectoare ale dezvoltării locale.

În scopul orientării metodologiei de cercetare și strategie către o nouă direcție, cîteva propuneri pot fi specificate după cum urmează. Mai întîi, să se descrie procesul actual de descentralizare în diferite țări ale Europei de sud-est. În al doilea rînd, să se găsească unde și în ce măsură există la nivel local o strategie culturală relativ autonomă. În al treilea rînd, în ce aspecte – de la scopuri pînă la instrumente și practici – această strategie este diferită de strategia națională sau de cea din zonele metropolitane. În final, să se depisteze cum sînt văzute fazele finale ale strategiilor de descentralizare deja enunțate, de către cercetătorii și creatorii de strategii în contextul a trei scenarii posibile de efecte ale acestor strategii, mai exact: „Titanic", „greutăți echilibrate" și „noua cultură publică".

Noua cultură publică este definită aici în două moduri, cu două sensuri. În primul rînd, ca modalități și forme culturale rar practicate sau care nu pot fi deloc practicate în zonele metropolitane sau în capitale. În al doilea rînd, ca o componentă majoră a „unei dezvoltări culturale susținute" (DCS). DCS înseamnă de fapt menținerea unei balanțe dinamice și spiralat crescătoare între diferite resurse și capitaluri – de la natural și financiar pînă la uman și cultural – cu scopul găsirii unor soluții optime sociale, economice și ecologice, și viceversa, pentru echilibrarea costurilor lor, în scopul creșterii nivelului de atractivitate materială, morală și estetică a locului. ▲

TÎRGUL INTERNAŢIONAL DE CARTE **BOOKAREST** 2003

Joi, cînd va apărea acest articol, Tîrgul BOOKAREST 2003 va fi deja în plină desfăşurare, se va fi luat pulsul celei de-a 11-a ediţii, nebunia lansărilor hiperelogiative îşi va fi consumat deja o parte din energia inutilă, iar noi toţi, ceva mai obosiţi, ne vom măsura, după golul din buzunar, achiziţiile „pentru vară". În programul Fundaţiei ARTEXPO, organizatoarea Tîrgului, împreună cu Asociaţia Editorilor şi Asociaţia Scriitorilor Profesionişti din România, se anunţă evenimente demne de remarcat: o expoziţie de design de carte din Elveţia, Germania, Marea Britanie şi România, lansarea colecţiei „Ideea europeană" la Editura Curtea Veche, masa rotundă „Mai e nevoie de poezie?", lansarea primei traduceri în româneşte a cărţii lui Heidegger, Fiinţă şi timp *(trad. G. Liiceanu şi C. Cioabă), lansarea multaşteptatului roman al lui Ştefan Agopian,* Fric, *la Polirom, două antologii importante (de Leonid Dimov şi Gabriela Melinescu), plus mai multe volume furioase (de Mihai Vakulovski, Mihai Ignat, Răzvan Ţupa şi Claudiu Komartin) la Editura Vinea, traducerea romanului* Mara *în engleză şi* Europa, mon amour *de Petre Răileanu, la Editura Fundaţiei Culturale Române,* Despre interior-exterior *de Gellu Naum şi* O zi nescrisă e o zi pierdută *de Livius Ciocârlie la Paralela 45. Cum Spania va fi invitata de onoare, programul pregătit de Institutul Cervantes şi Ministerul Educaţiei, Culturii şi Sportului din Spania ar trebui să fie atracţia tîrgului, cuprinzînd mese rotunde şi conferinţe despre literaturile spaniolă şi română, despre perspectivele editoriale (diferite), lecturi, lansări de carte, precum şi o inedită expoziţie de fotografie (Scriitorii şi LITERAtura lor). Vor veni la Bucureşti, cu acest prilej, Carlos Álvarez-Ude, editorul revistei* Insula, *Esperanza Moráis, directoarea Editurii Metáfora, Blas Matamoro, directorul revistei* Cuadernos Hispanoamericanos, *traducătorul lui Eliade, Cioran, Voiculescu şi Mihail Sebastian în spaniolă, Joaquín Garrigós, poeta Julia Barella, scriitorul argentinian Rodrigo Fresán, scriitorul spaniol Ignacio Martínez de Pisón şi criticul Félix Romeo de la* Blanco y Negro Cultural *(ziarul* ABC*). În avanpremiera primei prezenţe a Spaniei la Tîrgul BOOKAREST, am considerat utilă o scurtă discuţie cu unul dintre cei mai duri critici spanioli ai momentului, Ignacio Echevarría, cronicarul literar al suplimentului* Babelia, *editat de ziarul* El País.

Critica de întîmpinare = selecţie + discriminare ≠ informare + promovare

– *interviu cu Ignacio ECHEVARRÍA* –

Aţi putea să schiţaţi o scurtă panoramă a ultimilor zece ani de literatură spaniolă, eventual în cadrul mai larg al literaturii post-franchiste?

Ultima decadă a literaturii spaniole este caracterizată de subordonarea din ce în ce mai puternică a tuturor elementelor implicate (scriitori, editori, cititori, mijloace de comunicare) faţă de regulile şi mecanismele comerciale. După moartea lui Franco, în 1975, s-a aşteptat foarte mult o reînnoire a acestui spaţiu, în care au irumpt tot felul de iniţiative şi tendinţe; toată această enormă aşteptare s-a soldat în final cu o reconciliere salutară a scriitorului spaniol cu propria societate, cu publicul său. Consecinţa acestui fapt a fost o progresivă consolidare a pieţei editoriale în cadrul căreia autorii spanioli au cîştigat un loc din ce în ce mai privilegiat. Începînd cu anii '90 această situaţie de fapt – percepută iniţial ca o cucerire, ca un pas spre normalizarea la care aspira întreaga ţară – a devenit caracteristica dominantă a lumii literare. Din acel moment, mecanismele de piaţă au fost cele care au dictat propriile lor legi producţiei literare şi editoriale, din care au dispărut în mod progresiv (sau au devenit simptome ale marginalităţii) factorii de risc, semnele radicalităţii, tot ceea ce nu răspundea aşteptărilor cititorilor şi gustului din ce în ce mai previzibil al publicului.

*Tocmai am terminat de tradus două dintre articolele dumneavoastră, care au apărut deja în presa culturală românească (*Canibalii preferă carnea tînără *şi* Ia ascultă, tinere*), despre receptarea confuză a „prozei tinere" spaniole. Cum reacţionează tinerii scriitori criticaţi?*

În articolele la care vă referiţi, mă răfuiesc cu un loc comun, după care critica trebuie să se arate îngăduitoare cu debutanţii. Cum spuneam acolo, în ultimele decenii, tinereţea a căpătat un statut social hegemonic. Înnoirea pe care industria editorială o căuta mai demult în opere literare originale şi nonconformiste a fost înlocuită prin integrarea în piaţa literară a unor voci tinere care asigură „schimbul de mîine", perpetuînd situaţia de fapt şi tendinţele deja dominante. Este semnificativă, în acest sens, înlocuirea – în discursul literar spaniol – a expresiei „noua proză", dominantă în anii '80, prin sintagma „proza tînără", care începe să fie folosită obsesiv începînd cu anii '90. Această tinereţe nu aduce însă nimic nou, şi nici nu dă semne că o va face în viitor. În aceste condiţii, obligaţia criticului este aceea de a evalua cu toată severitatea contribuţiile acestora, ţinînd seama şi de privilegiile lor. Scriitorul trebuie să se măsoare încă de la începutul carierei sale cu propria ambiţie literară, cu tradiţia şi cu publicul său. Critica responsabilă nu poate funcţiona cu condescendenţă. De altminteri, alături de cei cîţiva ofensaţi care se grăbesc să se declare victimele neînţelegerii criticului care le-a analizat opera, există şi alţii – de obicei, cei mai buni dintre ei – care se simt provocaţi şi stimulaţi de critică.

Care credeţi că este cel mai important rol al criticului de întîmpinare?

În zilele noastre, ca întotdeauna, obligaţia criticului, cel puţin a celui care scrie în presă, într-un spaţiu paralizat de avalanşa noutăţilor, a modelor şi a campaniilor publicitare, este aceea de a orienta. Într-un spaţiu literar înţesat de „produse editoriale" de toată mîna, dintre care doar o mică parte sînt băgate în seamă şi beneficiază de un anumit spaţiu în presă, utilitatea pe care o poate avea critica de întîmpinare nu este aceea de a informa, nici de a promova, ci de a selecta şi a discrimina.

Ce mai înseamnă, în literatura spaniolă contemporană, postmodernismul şi postmodernitatea? Credeţi, în continuare, că sînt „categorii care servesc pentru a justifica ideologic o situaţie de fapt", cum spuneaţi undeva?

În Spania de azi, postmodernism şi postmodernitate sînt etichete inoperante, trivializate şi tocite de o prea frecventă folosire, în general iresponsabilă sau, pur şi simplu, ignorantă. Doar foarte puţini scriitori spanioli tineri mai insistă în a importa procedee ale prozei americane postmoderne. În afara lor, sînt puţini cei care ştiu despre ce vorbesc atunci cînd întrebuinţează cuvintele postmodernism sau postmodernitate. În ceea ce mă priveşte, rămîn vigilent la conotaţiile ideologice care au însoţit mereu dezbaterea în jurul postmodernismului, o discuţie cam spinoasă şi puţin bizantină într-o ţară ca Spania, unde proiectul modernităţii a rămas neterminat, în mare parte. Acolo unde modernitatea este încă în suspensie, postmodernitatea este mai degrabă un produs al colonizării culturale decît un rezultat al dinamicii proprii modernităţii. De aici suspiciunile mele.

În alt articol discutaţi despre recunoaşterea precoce şi creditul acordat unor scriitori tineri, vorbind despre o emblemă pe care şi-au creat-o unii, şi pe care o rezumaţi prin sintagma „onda pitagorín". La ce vă referiţi?

Era o glumă cam răutăcioasă. Acum cîteva decenii, exista în Spania un personaj de benzi desenate pentru copii, foarte popular, numit Pitagorín: un copil cu ochelari, savant şi pedant, premiantul clasei care ştia răspunsurile la toate întrebările. Unii dintre ei, savanţi şi pedanţi de timpuriu, au ceva din Pitagorín. Însă, dincolo de asta, în articolul acela vroiam să arăt cum tinerii autori, în ciuda aşteptărilor, nu fac adesea decît să continue o stare de fapt dată. Nu aduc nimic nou. Valoarea lor esenţială este precocitatea, faptul că la douăzeci şi ceva de ani sînt deja virtuozi al preţiozităţii de care suferă în mod endemic presupusa „proză bună" spaniolă.

Aţi putea face o listă de zece titluri de literatură spaniolă contemporană pe care le-aţi recomanda editorilor români interesaţi de literatura spaniolă?

Voi recomanda treisprezece, în cazul în care vreunul e deja tradus. Pe Juan Marsé nu-l includ din acelaşi motiv. Pe de altă parte, selecţia mea, care include autori din generaţii diferite, încearcă să ţină seamă şi de criteriul atractivităţii respectivei cărţi pentru un cititor străin, mai deloc familiarizat cu literatura spaniolă. De asemenea, are în vedere o cît mai mare varietate de registre. Iată titlurile: *Corazón tan blanco* (1992) de Javier Marías (1951); *Lo peor de todo* (1992) de Ray Loriga (1967); *Hijos sin hijos* (1993) de Enrique Vila-Matas (1948); *La agonía de Proserpina* (1993) de Javier Tomeo (1932); *La casa del padre* (1994) de Justo Navarro (1953); *Belinda y el monstruo* (1995) de Luis Magrinyà (1960); *Una comedia ligera* (1996) de Eduardo Mendoza (1943); *Donde las mujeres* (1996) de Álvaro Pombo (1939); Carreteras secindarias (1996) de Ignacio Martínez de Pisón (1960); *Un enano español se suicida en Las Vegas* (1997) de Francisco Casavella; *La conquista del aire* (1998) de Belén Gopegui (1963); *La ruina del cielo* (1999) de Luis Mateo Díez (1942); *Liberación* de Luis Goytisolo (1935).

interviu realizat de Simona SORA

Liviu ORNEA

bon de lectură

Arta de a privi prin celălalt ca prin sticlă

L'Ignorance, *ultima carte a lui Kundera a provocat, în Spania, unde a apărut pentru prima dată, în Franţa şi la noi diferite reacţii. Găzduim şi în* Dilema *două puncte de vedere: cel al criticului Al. Călinescu (pag. 4) şi cel de mai jos. (***S. S.***)*

L'Ignorance este o carte despre exil. Construită impecabil, ca de obicei, din fragmente contrapuse muzical: cu fiecare carte Kundera vrea, parcă, să îşi ilustreze teoriile din *L'art du roman*. Şi, fireşte, să se justifice, să se salveze. Două dintre personajele romanului, Irena şi Josef, au emigrat în Franţa, respectiv Danemarca, imediat după august 1968. În douăzeci de ani s-au integrat, cel puţin la suprafaţă, în noul mediu şi s-au rupt complet de cel vechi. Care nu îi mai interesează şi care, de fapt, nu îi mai doreşte. Situaţia lor devine brusc ingrată după căderea comunismului: noii lor compatrioţi, care i-au privit întotdeauna cu compasiunea datorată unui desţărat chinuit de dorul de casă, aşteaptă să îi vadă arzînd de nerăbdare să se întoarcă în patrie şi se simt ultragiaţi cînd aceştia, nevrînd să se conformeze aşteptărilor, îşi tot amînă excursia.

Spre disperarea Irenei, Gustaf, prietenul ei, un om de afaceri suedez, deschide o filială a firmei la Praga, doar ca să-i facă ei o bucurie. Şi Irena revine, după douăzeci, într-o cultură pe care n-o mai înţelege şi care nu o acceptă. Momentul revelator e, ca adeseori la Kundera, unul grotesc: confruntarea între vin şi bere: la întîlnirea cu vechile prietene, acestea refuză sticlele de Bordeaux pe care le adusese Irena, optînd pentru neaoşele halbe de bere. Fetele o percep pe Irena ca pe o străină. Şi pe bună dreptate: Irena nu mai poate să dea duşcă o halbă!

Însingurarea emigranţilor e deplină şi fără ieşire. În ţările de adopţie rămîn meteci, continuă să fie percepuţi ca emigranţi, legăturile rămîn firave. În timp ce pentru noii lor prieteni interesantă e mai ales experienţa lor dinainte de emigrare, vechii prieteni nu au nici cea mai vagă curiozitate în privinţa vieţii lor de după emigrare care e pusă, brutal, între paranteze. Cînd se întîlnesc, cei rămaşi acasă îi privesc cu un pic de invidie amestecată cu dispreţ şi nu contenesc să le povestească suferinţele îndurate în timpul absenţei lor. Dialogul pare imposibil şi e, de fapt, inutil. În Danemarca Josef s-a căsătorit, soţia lui a murit între timp, dar îi rămîne singurul interlocutor şi reper. Şi totuşi, într-o vizită pe care nu ştie cum s-o scurteze, Josef nu reuşeste să-i povestească fratelui său nimic, nici măcar despre soţia lui pe care acela nu o cunoscuse. De altfel, fratele e interesat numai să se asigure că Josef nu revendică o parte din casa părintească sau ceva lucruri de valoare din ea.

Pe de altă parte, convingerile politice, pasiunile şi iubirile din tinereţea celor plecaţi s-au tocit, apele s-au domolit, întrebările pe care le pune Josef vechiului său prieten, fost şef comunist, răsună în gol. Despre complicităţi, despre cedări, compromisuri se tace. Rămîne doar, uneori, o profundă înţelegere umană, dincolo de morală.

Tezismul stă la pîndă, dar Kundera îşi ia toate măsurile de precauţie. Personajele lui au biografii complicate, sînt predestinate singurătăţii, cu sau fără exil: Irena are o mamă dominatoare şi egoistă care i-a terorizat copilăria şi prima tinereţe, Josef a fost un adolescent frondeur, rău şi coleric, care şi-a chinuit iubita şi şi-a părăsit prima nevastă. Maturitatea însă l-a schimbat complet pe Josef. Îşi reciteşte jurnalul din adolescenţă fără nici o emoţie, la rece, aproape neînţelegînd despre cine e vorba. Milada, al treilea personaj al romanului, şi-a pierdut în adolescenţă o ureche datorită unei încercări nereuşite de sinucidere din dragoste pentru Josef: prea mică doza de somnifere a transformat proiectata moarte romantică pe o întindere albă într-o degerătură (încercarea de sinucidere a Helenei, din *Gluma*, care confundase laxativele barbiturice, dusese doar la o diaree cumplită). Femeie frumoasă, Milada poartă de atunci părul aşezat cu grijă şi nu iese cu nici un bărbat pentru a nu-şi trăda secretul. În afară de serviciu e singură, duminica mănîncă sandwichuri şi se uită la televizor. Pe nimeni nu interesează cu adevărat, chiar dacă observă, că Irena, de ce poartă ea aceeaşi coafură de douăzeci de ani. Dar s-a obişnuit şi cu singurătatea şi cu nepăsarea celorlalţi. (...)

Regăsim, ca şi în celelalte cărţi ale lui Kundera, cam aceleaşi teme recurente, şi aici abundă comentariile, digresiunile pe teme muzicale, momentele eseistice. E, totuşi, cam puţină materie epică. În rest, acelaşi stil binecunoscut, aceeaşi graţie şi aparentă uşurătate a privirii, acelaşi umor fin, dar necruţător. Un roman frumos, plăcut la lectură, dar parcă mai subţirel, parcă fără suflu. Oricum, Kundera – marcă înregistrată. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Un roman în sepia

● Ignacio Martínez de Pisón, *Blîndeţea dragonului*, traducere de Coman Lupu, prefaţă de Andreea Vlădescu, Editura Paralela 45, 2003.

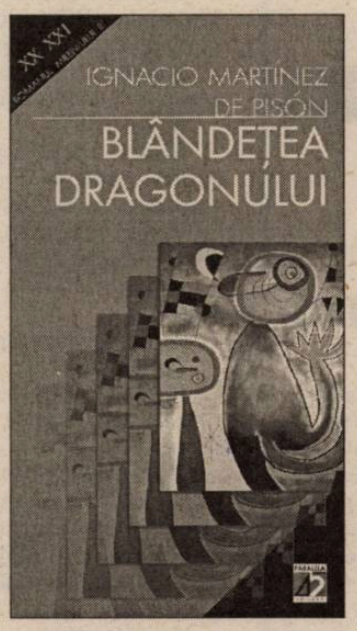

La ternura del dragón a fost de la început o carte cu noroc. Publicată în 1984, cînd autorul ei abia împlinea 24 de ani, a avut şi succes de critică, şi de public, iar după douăzeci de ani este citată, în diferite împrejurări, nu doar ca mostră de precocitate auctorială, ci şi ca moment privilegiat de definire a „optzecismului" spaniol. Spre deosebire de generaţia care a urmat – nouăzeciştii Francisco Casavella, Javier Cercas, Antonio Soler şi alţii, care şi-au adaptat oferta unei cereri din ce în ce mai bine (sau mai rău, după unii) definite –, optzeciştii au legat cu tradiţia, pregătind – într-un spaţiu al tuturor posibilităţilor de după moartea lui Franco – o schimbare de paradigmă care n-a mai venit. La debut, Ignacio Martínez de Pisón a primit Premiul Casino de Mieres pentru acest roman, premiu mai puţin celebru decît Planeta, Nadal sau Herralde, dar care l-a pus (în ochii publicului, ai presei culturale şi ai lumii editoriale) pe o orbită sigură. Dincolo de intrigile premiilor literare spaniole, despre care scrie Ignacio Echevarría săptămîna trecută în *Babelia* (multe dintre ele, premii comerciale, în care editorul şi autorul trafichează nestingheriţi), ele reprezintă un mecanism (la ei, ca şi la noi) de diferenţiere şi selecţie. Iar atunci cînd scriitorul confirmă, forma goală şi „aranjată" (politico-editorial) a premiului capătă altă greutate.

În cei douăzeci de ani scurşi de la apariţia primului său roman, Martínez de Pisón a confirmat, cum se zice. El este astăzi, după romane mai ample, mai elaborate *(Antofangasta, La ley de la gravedad, El tiempo de las mujeres)* – dar poate mai puţin norocoase decît cel de debut –, unul dintre cei mai bine cotaţi optzecişti, un „maestru al celor mai variate tehnici narative şi verbale, o splendidă realitate a prozei actuale", cum scrie criticul Leopoldo Azancol, ce mai, un Mircea Cărtărescu al lor, care n-a scris niciodată poezie, dar ar fi putut foarte bine s-o facă.

Şi traducerea în româneşte a *Blîndeţii dragonului* a avut un destin cel puţin neobişnuit. Trebuie să recunoaştem că în România literatura spaniolă actuală este cvasinecunoscută. În afară de Unamuno, Cela, Muñoz Molina, Eduardo Mendoza şi poate alţi doi-trei „grei" ai prozei de acum trei-patru decenii, traducerile sporadice, fără prefeţe critice, fără receptarea în context hispanic, nu au dat o imagine a dinamicii literelor spaniole de azi. „Mareea anilor '80" a rămas necunoscută la noi, ca să nu mai vorbim despre „proza tînără", adevărat fenomen de masă, izbucnită acum zece ani cu romanul lui Ray Loriga, *Lo peor de todo (Mai rău nu se poate)*. Cine a auzit de Vila Matas, de Juan José Millás, de Ángela Vallvey, de Lucía Etxebarria sau de Almudena Grandes? Mai nimeni. În aceste condiţii, faptul că hispanistul Coman Lupu a avut în computer traducerea romanului de debut al lui Martínez de Pisón, scriitor invitat de către Institutul Cervantes la BOOKAREST 2003, iar Editura Paralela 45 a reacţionat prompt – sînt potriveli ale unui hazard obiectiv ce ţine tot de destinul acestei cărţi. În plus, cu acest roman, s-a pornit cumva cu începutul unei schimbări de paradigmă, aşa încît, dacă lucrurile nu se vor opri aici, în cîţiva ani, vom putea avea imaginea unei literaturi extrem de interesante, poate mai previzibile decît cea hispano-americană, şi mai puţin exotică, însă nu mai puţin diversă şi mai incitantă, în tranziţiile sale succesive.

Blîndeţea dragonului este un roman de formare psihologic cu inflexiuni fantastice. Roman al unei tradiţii asumate, el are accente din Musil şi Gombrowicz, din Márquez şi Cortázar, dar şi semnele acelei „tranziţii trăite ca o ceremonie a iertării şi a uitării", traduse în proza spaniolă a anilor '80 prin „ceremonioasa invocare a unei memorii în sepia" (I. Echevarría). Deşi scris la persoana a treia, romanul de debut al lui Martínez de Pisón este o proză a eului narator, în funcţie de percepţiile căruia se ordonează nu doar realitatea imediată, ci şi istoria „mare". Perspectiva este cea a unui copil în pragul pubertăţii, imobilizat de boală într-un fotoliu şi evoluînd în universul închis şi inexplicabil al casei bunicilor săi paterni. Nevoia lui de aventură, de miraculos şi poveste transformă casa şi pe locuitorii acesteia într-o julesverniană „insulă misterioasă", din care copilul – prins între reuniunile comuniste patronate de bunic şi mita metafizică a bunicii, care îl plăteşte ca să se roage seara, la culcare – iese transformat. Micul Miguel evoluează spre un autism determinat conjunctural, spre o automistificare şi o mitomanie cronice, pe fondul decăderii unei lumi care, la rîndul ei, se definise absolutizînd biografii imaginare şi detalii conjuncturale. Bunicul „cu ochi blînzi", aproape-dragonul căruia îi e dedicat romanul şi care în zilele lui de glorie madrilene (pe cînd mînca la micul dejun doar miere şi polen) îl cunoscuse pe Federico García Lorca, ispăşeşte o viaţă vina unui compromis iniţial. Bunica, beneficiara acestui compromis matrimonial, înnebuneşte în urma hotărîrii de a nu mai mînca decît flori, după ce îşi devorează grădina. Tatăl, transformat în erou de mitologia domestică, apare în final, înainte de părăsirea casei căzute în paragină, ca un tip cumsecade, poate puţin cam slab, urmărit de spectrul unei boli de piept, căreia urma să-i cadă pradă înainte de naşterea lui Miguel. Mama, jurnalistă cunoscută, este cea care îi lămureşte lucrurile copilului, înainte de a-l scoate din casa fantasmelor şi din copilăria prelungită. De fapt însă, nimic nu se lămureşte: Zona Nelocuită din casă, pe care copilul o explorează cu delicii, rămîne mai reală decît camera luminată care îi este arătată înainte de plecare, aventurile amazoniene proiectate cu mama sa, posedarea bunicii de către Wilhelm Storitz, omul invizibil, sînt mai adevărate decît realitatea maturităţii spre care romanul se deschide în final. Încheierea, oarecum lipită, mecanic extrasă dintr-o carte poştală veche, conţine şi trimiterea spre rutina ce va urma şi morala exterioară a cîtorva existenţe sacrificate: „Un aspect ignorat al acestei specii de animale este marea sa capacitate afectivă şi de a acţiona urmînd glasul dragostei paterne. Toată lumea ştie că, în timp ce femela rămîne în peşteră, oferind adăpost şi protecţie puilor mici, dragonul mascul pleacă în căutarea prăzii cu care să-şi hrănească puii (...) Ceea ce nu ştiu prea mulţi este că dacă dragonul tată se întoarce în peşteră fără să fi capturat prada dorită, ruşinat de insuccesul său şi totodată mişcat de foamea puilor, îşi ia de obicei viaţa, lovindu-se cu capul de stînci şi oferindu-se pe sine însuşi ca hrană. Este, totuşi, dovedit că n-a supravieţuit niciodată vreun pui care a mîncat o astfel de carne, considerată veninoasă şi, prin urmare, mortală."

Colaj fantastic de scrisori vechi, dedicaţii compromiţătoare, bucăţi de ziare îngălbenite pline de orori ale presei vremii şi conţinuturi de debarale prăfuite, romanul aparent linear al unui scurt timp de tranziţie spre dezastru este o mostră de concizie (are mai puţin de 100 de pagini), în care se amestecă istoria cu fantasticul, realitatea cu parabola şi autoficţiunea cu cea mai curată proză de moravuri. O carte ce-ar putea deschide, în România, o colecţie de proză contemporană spaniolă cu un succes garantat.

▲

Dilema vă recomandă

● *Interpretîndu-l pe Shakespeare* (săptămînal, joi seara, 22,15, la TVR Cultural). Un grup de actori englezi, unul şi unul, cu textul în mînă, filmaţi la mare meserie, disecă fiecare cuvînt, sucesc şi răsucesc fiecare vocală şi gînd al pieselor lui Will cel Mare şi cel Crud. Pasionant. Încîntător. Cea mai densă emisiune culturală din telespaţiul românesc. Nici un rînd în presa-de-specialitate... (Radu Cosaşu)

● Ştefan Agopian, *Fric* (Editura Polirom, 2003). Arome de eros bizantin, sfişiate tandru în colţi de rechin, într-o carte ţesută divin. (Dan Stanciu)

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Femei venerate

● *Vorbeşte cu ea / Hable con ella* (Spania 2002), de Pedro Almodóvar.

Almodóvar venerează femeile şi ecranul vibrează de veneraţia lui aşa cum n-a mai vibrat de la *8 femei*, filmul lui François Ozon. În această cursă a adoraţiei, autorul spaniol porneşte cu două dezavantaje aparente faţă de francez: femeile adorate în filmul lui sînt de patru ori mai puţine şi petrec mult timp într-o comă profundă. Pe de altă parte, una dintre ele e o femeie-toreador, interpretată de actriţa şi cîntăreaţa Rosario Flores, şi m-a făcut să-mi doresc să fiu taur, numai pentru privilegiul de a împărţi arena cu ea, de a îngenunchea în rumeguş în faţa ei şi de a o lăsa să-mi facă vînt cu capa, să mă împungă, să mă umple de sînge – în fine, să facă din mine ce vrea. Acesta e efectul feţei prelungi şi al nasului ei formidabil; e o prezenţă senzuală, uşor androgină, uşor înspăimîntătoare, ca o Maria Callas sau o Anjelica Huston. Bărbatul care o iubeşte se numeşte Marco (Darío Grandinetti) şi e demn de ea – suficient de macho, cu obrazul lui nebărbierit şi stilul lui eficace de a trata cu un şarpe furişat în bucătăria ei, şi, în acelaşi timp, suficient de feminin, cu privirea lui rănită şi stocul lui nelimitat de lacrimi, pe care le varsă cu generozitate ori de cîte ori vede ceva frumos. Mă bucur că n-a văzut acest film, fiind ocupat să evolueze ca personaj în el.

Celălalt cuplu e şi mai ciudat. Ea, Alicia (Leonor Watling), e de patru ani în comă profundă şi înainte de asta a studiat baletul. El, Benigno (Javier Cámara), e de patru ani infirmierul ei şi înainte de asta şi-a îngrijit mama. Atît de seducător e stilul lui Almodóvar, atît de melancolic şi mîngîietor în extravaganţa sa, atît de legănător în mişcările sale prin timp (două luni mai tîrziu, patru ani mai devreme...), încît trece ceva timp pînă cînd cinismul nostru, sau bunul nostru simţ, spuneţi-i cum vreţi, reuşeşte să-şi facă auzit glasul uscat: ho, staţi puţin, voi nu vă gîndiţi că băiatul ăsta, Benigno, cu virginitatea lui, şi faţa lui de copil, şi obiceiul lui de a vorbi singur, şi felul cum o spală pe frumoasa adormită – nu vă gîndiţi că are... ştiţi voi... *o problemă*? Benigno face cunoştinţă cu Marco după ce femeia-toreador e rănită în arenă şi ajunge să-i ţină companie Aliciei. Benigno îl încurajează pe Marco să-i vorbească femeii iubite, aşa cum face el cu Alicia, tot timpul. E o idee minunat de romantică, nimic de zis, dar acest punct de vedere e mai greu de susţinut în legătură cu o altă idee care-i va veni lui Benigno, în legătură cu alt lucru pe care-l va face el cu Alicia. Totul începe de la un film mut (inexistent) pe care îl vede Benigno: e vorba despre un bărbat care se tot micşorează; la un moment dat, e la fel de mic precum cuvintele de dragoste scrise de mînă pe o foaie de hîrtie; la un alt moment, el se caţără pe trupul gol al femeii iubite, mic şi viteaz ca un explorator încercînd să cucerească o planetă mare şi vie.

Cum ar trebui să luăm actul comis apoi de Benigno? Ca pe răul pe care îl poate face un monstru inocent? Nu, pentru că răul lui duce pînă la urmă către bine şi, chiar înainte de asta, Almodóvar îşi foloseşte toată măiestria ca să neutralizeze orice impuls de indignare din partea noastră, orice pornire de a-l judeca pe Benigno. Jocul pe care-l joacă e extraordinar de riscant şi Almodóvar îl cîştigă. Dar ce vrea să spună? Nu ştiu sigur decît un lucru: este una dintre prerogativele artei să caute ceva sacru, ceva sublim, acolo unde cei mai mulţi dintre noi n-am vedea în mod normal decît ceva sordid şi jalnic. În rest, nu pot decît să-mi dau cu părerea. Venerînd o femeie care habar n-are de existenţa lui (sau de-a ei), îngrijind-o şi vorbind cu ea şi povestindu-i filme, Benigno creează o poveste de dragoste; şi, implicit, creează dragoste, pentru că nici un *love* nu poate trăi fără *story*. Fără *story*, rămîne doar un băiat redus mintal, un amărît de infirmier obsedat sexual – ceva respingător şi demn de milă şi groaznic. Dar oare *story*-ul garantează *love*? E de-ajuns? Asta îmi aminteşte de ce-i spune Nicolas Cage celuilalt Nicolas Cage, în *Hoţul de orhidee*, cînd aude că marea iubire a vieţii sale nu dăduse niciodată doi bani pe el: „Asta-i problema ei."

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Apostoli postmoderni

Primesc, de la o veche cunoştinţă, cunoscut şi activ pediatru, un pachet ciudat: două caiete albastre, de şcoală generală. Interlocutorul nostru ne asigură că vom găsi în ele un bogat material publicistic. Caietele aparţin unor copii din satul Nicolae Bălcescu, judeţul Teleorman, şcoala Bujoru, învăţător Soare Nicolae. La o primă privire, nimic neobişnuit: caiete de scriere în care elevii mici scriu, plicticos, de zeci de ori acelaşi lucru, pentru a învăţa literele. Formal, totul e în regulă. Asta dacă nu ai curiozitatea să-ţi arunci privirea la conţinutul propoziţiilor dictate de domnul învăţător. Iată cîteva exemple, din cele pe care copiii le scriu cam de zece ori, deci le bagă bine în cap: „Angela Potecare

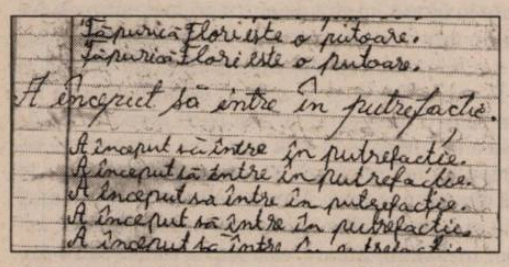
Ţăpurică Floreşte o putoare.
Ţăpurică Floreşte o putoare.
A început să intre în putrefacţie.
A început să intre în putrefacţie.
A început să intre în putrefacţie.
A început să intre în putrefacţie.
A început să intre în putrefacţie.

(Gherganu) a bătut pe soacră-sa“. Probabil că paranteza are rolul, lingvistic, de a ilustra grupul „ghe“; şi, social, de mai exactă identificare. Căci toate propoziţiile apostolului rural au conotaţii sociale, vădit negative, asemănătoare strigăturilor maramureşene care, de pe un deal pe altul, înfierau năravurile bătătoare la ochi ale sătenilor. Problema este, în cazul dascălului de la Bujoru, una de *target:* copiii nu sînt, evident, auditoriul adecvat pentru bîrfele *horror* ale satului, care nu pot avea alt rol decît pervertirea unor minţi nevinovate. Învăţătorul în cauză se pare, însă, că şi-a pierdut cu totul uzul simţului didactic şi al moralei. El îi dă înainte, la dictare, cu alte exemple. Unele dintre ele sînt foiletoane: de pildă, soacra bătută de mai sus nu a stat la infinit să suporte atari agresiuni, bănuim, pentru că următoarea propoziţie din caietul elevului este: „Aceasta, atunci, a plecat de acasă 13 ani“. Propoziţiile următoare nu ştim dacă se referă tot la familia Potecare sau la alţi consăteni pe care învăţătorul Soare îi are în colimator: „Are 2 nepoţi ca 2 porci“. Probabil că, aici, e vorba de ilustrarea grupului „ci“. Gazeta de perete neoficială se extinde, devenind un mijloc de protest civic: „Aduce curcile şi gîştele în curtea mea. Cîinii stau la mine în curte sau pe drum. Pe drum sînt bălării şi căcaţi de cîini. Primarul comunei nu ia nici o măsură. Deşi este medic veterinar“. Toate acestea sînt scrise după dictare de cel puţin 5 ori. Dacă pînă acuma propoziţiile erau doar inadecvate, spre sfîrşitul primului caiet de scriere ajung, deja, horror: „Ţăpurică flori este o putoare. A început să intre în putrefacţie“. Iată cîteva modalităţi nebănuite de a le învăţa pe „p“, „r“, şi „t“. Şi pe „ţ“. Lucrurile ajung la deznodămînt la „z“: „Neavînd ocupaţie *azmute* cîinii“. Turnătoria continuă pe pagina următoare: „La fel *azmute* cîinii şi Vasile Iliuţă. Deşi l-am reclamat la Poliţie. Poliţistii nu-şi fac datoria.“ Caietul al doilea trece la dezvăluiri sexuale şi sentimentale: „Soţia lui Iliuţă Claudiu este curvă. Se ţine cu Dinu. Se ţine cu Ione al lui Paţe.“ După faptă şi răsplata, se pare, dacă e să ne luăm după următoarele propoziţii dictate: „A murit nevastă-sa la Ionel Paţe. Vasile Iliuţă este văduv la 39 de ani“.

Gluma – glumă, şi analiza discursului – analiză, dar nu atunci cînd e vorba de minţile unor copii de 7-8 ani. În cazul acesta, situaţia e deja gravă, şi nu putem decît să imităm metodele dlui învăţător: să-l turnăm şi noi, pe dumnealui, forurilor superioare din inspectorat şi minister pentru ce le dictează copiilor.

▲

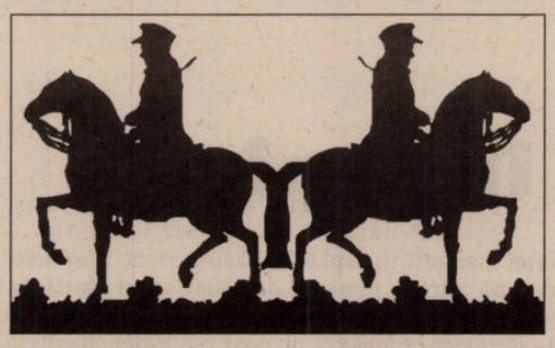

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Fragment dintr-un discurs îndrăgostit de cinema

Ca şi războiul – o problemă prea serioasă pentru a o lăsa pe seama generalilor – cinematograful e o chestiune prea intimă pe care nu ţi-o vor rezolva nici criticii, nici istoricii sau dascălii de teorie. Niciodată n-ai să înţelegi cum se face un scenariu dacă n-ai aşteptat o fată, o femeie, jumătate de oră, la intrarea unui cinema. Filmul se învaţă cu iubite pentru care tremuri dacă vin sau nu, dacă le lasă mama, dacă au putut s-o mintă, dacă 331 le-a venit la timp, dacă în autobuz nu s-au răzgîndit, un întreg film trebuie să preceadă orice film, fie *Potemkin* sau *Mongolii* sau *Dacii.* O fată punctuală te învaţă alt film decît o casieriţă de la Alimentara căreia nu i-a venit colega să-i predea cassa, aşa că „iartă-mă, iartă-mă, data viitoare voi veni exact“. Filmele care încep cu „iartă-mă!“ sînt fundamental altele decît cele care vin cu „să vezi ce mi s-a întîmplat“.

Există iubite, există aşteptări, există nuanţe, orice estetică cinematografică este o istorie a nuanţelor în aşteptări, intrări şi ieşiri. Cele mai severe filme – de la Bergman la Bresson – sînt vulnerabile la răsuflarea agitată din acest motto neorealist: „Iartă-mă, dar nu am putut scăpa mai repede“.

Există o istorie a filmului învăţată cu o logodnică, şi o alta studiată cu o colegă de birou, şi o cu totul alta înţeleasă lîngă o femeie după care ai alergat toată viaţa, aşteptînd-o în toate gările litoralului să se decidă la un „believe me“. Istoria gustului meu cinematografic este istoria amorurilor mele. Fără această frivolitate – care nu e decît o adîncime a vieţii, o cută a ei – nu există cultură, cum niciodată nu vei pricepe *Miorița* fără *Moftul român,* Proust fără Dumas-tatăl, Mahler fără Johann Strauss, Freud fără witz-uri şi vise.

Pe urmă, există mişcarea interioară în întuneric, în timp, în spaţiu, ţinînd de rotaţia Pămîntului, pînă vă găsiţi locul, pe dibuite sau nu, febrili sau calmi, iarna sau vara, cu paltoanele pe genunchi sau doar cu un fulgarin subţire, sau cu o sticlă de untdelemn la picioare – un întreg ciclu Fred Astaire la Cinematecă, l-am văzut dimineaţă, cu o gospodină care nu-şi permitea alte ore, tatăl ei fiind paralizat şi acceptînd numai orele pieţei – după care filmele se vor împărţi, conform stadiului în care te afli: idilice, reci, în flux sau reflux, fără nădejde, nostime sau – într-o altă încrengătură – existenţiale: înainte sau după o despărţire, înainte sau după concediu, la întoarcerea sau la plecarea spre gară, înainte sau după căsătorie. Precum există un cinema ante sau postbelic, tot astfel există povestea filmului ante sau post-marital,

după cum un alt sistem cuprinde filmul politic bazat pe opiniile politice ale celei de lîngă tine: filme la care ea te roagă „să plecăm, nu suport lagărele“, altele nu suportă războiul în general, doar războiul de secesiune cu baluri aristocratice, convinse că după fiecare bătălie urmează un vals cu Rhett Butler,

din filmul politic derivînd filmele gestuale, unde pun mai toate westernurile la care, cînd începea să se tragă, o femeie inaccesibilă – pînă în acea clipă – îşi înfigea unghiile în braţul meu, sau *Libelula,* o comedie sovietică, primul film la care m-am dus cu o femeie măritată, amîndoi stînd neclintiţi, într-o supremă probă a pudorii, sau *Blow-Up,* cu aceeaşi, peste cîţiva ani de tăcere, la care, într-un instinct comun, am căutat ultimul rînd de bănci, în sălița de la „Union“, un criteriu esenţial în mişcarea interioară a unui film gestual fiind grija de a nu deranja pe cei din spate. Sînt filme – între tine şi ea – care nu ajung pînă aici.

Sînt filmele – nemuritoare, pentru mine – la care intri pentru ultima oară, ca să te certi definitiv: *Fragii sălbatici* şi Tati, *My fair Lady* (unde ura ei faţă de tine se extinde şi asupra lui Audrey Hepburn...) sau *La chienne* al lui Renoir (care-i confirmă egoismul meu...)

Nici o istorie a filmului nu le leagă.

Toate istoriile filmului, pe genuri şi genii, rămîn literă moartă fără o clasificare venită din interiorul poveştilor noastre de dragoste şi tatonare; nu o vei găsi nici în teatru, nici în muzeu. Doar cinema-ul are forţa şi apăsarea acestei impurităţi în receptare, mîndria de a-şi asuma această soartă, măreaţa şi obscura şi sfînta sa impuritate urmînd a-l face etern hulit, dar imperisabil în fascinaţie.

Dar, în toată această istorie drăgăstoasă a cinema-ului, filmele cele mai subtile rămîn acelea de după film, exact cum în amor hotărîtoare nu e îmbrăţişarea, ci ceea ce-i urmează: elanul sau plictisul, bucuria sau tristeţea. Aşa sînt filmele după care nici ea nu vrea să audă de nimic, filmele după care urmează o groaznică analiză a firului în patru, fără de iluzii, filmele drumului pînă la lift după care „te caut mîine“ şi cele după care nu ne mai căutăm o săptămînă şi cele după care abia deschizi umbrela sau îţi tremură mîna potrivind cheia în yale, ca după *Hiroshima, mon amour* al cărui strigăt: „Devorează-mă! Deformează-mă!“ rămîne esenţial pentru această schiţă de istorie personală a filmului.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Floricel Năstase

Care sînt străzile dumneavoastră?

Strada Copilului, Sutaşului, Puşcaşului, Ţintaşului, Rotaşului.

Sînt străzi ecologice?

Nu sînt, conform normelor, ar fi trebuit cazan de plastic şi pungi de plastic.

Şi nu sînt?

Sînt la nişte nogovernamentalele şi la mahări, mulţimea nu poate să aibă sac. La 45.000 zece bucăţi şi cazanul, milioane, înţelegem şi noi, că nu sîntem turci, că nu are lumea bani.

Dumneavoastră, acasă, în ce vă puneţi gunoiul?

În peveceauri din astea.

Cumpăraţi?

Ni se dă normă de la serviciu.

Şi îi înţelegeţi pe cei care nu au pungi. În ce pun ei?

Pun în pungi mici de Mega Image, de Billa, de „Mulţumim că aţi cumpărat la noi“, în micile bucurii care şi le permit. Nenorociţi ca noi nu e nimeni în poporul ăsta. În oală de noapte scoate la numărul 34 şi zice că să le dau înapoi. Să le dau oala.

Adică ce pun?

Ce mănîncă şi ei.

Ce se mănîncă?

Se mănîncă de toate. Unt nu se mai mănîncă. Nu caşcaval. Nu roşii şi altele.

Atunci?

Cartoful şi şpagheta mănîncă omul gol, că nu mai are ce mînca.

Verdeţurile?

Da, dar nu toate.

Cum nu toate?

Se face ciorbiţă de ştevie cu cartofi.

Carne?

Nu e carne pe străzile astea... oameni nenorociţi.

Şi la privaţi?

Preambalatul. Nu e ecologice. Putem spune că e ruşine, oameni cu bani, chem piţa, de ce piţa, ia şi tu un natural... şi mult iaurt cu covrigi. Păi, ai bani, n-ai bani. Piţa numai anumite zile. Numai iaurt cu covrigel. Nu, nu se poate.

Cum v-aţi respecta?

Aş ieşi cu duduia colegă la restaurant, ca la filme. Relaţiile cu colegii nu e frumos pe un colţ de masă la birou. E urît şi face nişte purtări care nu sînt la poporul nostru deschis, bisnismenii, oamenii de firmă devin zgîrciţi, că se mulţumeşte cu puţin. Covrig... bine, dacă tu zici că slăbeşti. Înseamnă că nu ai faţă de mai mult, nu te scoate la friptură. De ce munceşti?

▲

Cartea săptămînii

Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu, *Editura Paralela 45, 2003*

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Îndreptarea spre est (3)

Se știe că arhitectura vernaculară mediteraneană și chiar arhitectura clasică grecească sînt surse privilegiate pentru cubism. Cu alte cuvinte, sudul arhaic este invocat drept sursă privilegiată. Acoperișuri în terasă, absența decorațiilor pe pereții plani și albi, forme rectangulare – toate contribuie la celebrarea acestei origini sudice. Primitivul lui Le Corbusier și-a „proiectat situl" (concept promovat de Vittorio Gregotti în cartea sa din 1966 *Il territorio dell architettura*, celebrat apoi de Kenneth Frampton privitor la practica lui Mario Botta) mai înainte de a-și construi ca un geometru – ordonat, cartezian – zidurile locuinței.

Trebuie de asemenea să rememorăm cele două modele generative ale arhitecturii mediteraneene: *tholos*-ul circular și *megaron*-ul de plan patrulater. Primul trimite și la cort, la modul în care populațiile migratoare, de vînători, își reprezintă spațiul și decorează suprafețele. Celălalt este spațiul decupat cartezian, după planuri patrulatere. Terenul agricol se împarte astfel, de către populațiile sedentare, agricole. Pe de altă parte, Josef Strzygowski a susținut odinioară în cartea sa *Der Norden in der bildenden Kunst Westeuropas* o idee pozitivistă, semper-iană; aceea că lemnul a fost materialul original de construcție al strămoșilor săi germani/indo-europeni, care erau separați de China prin intermediul „unei centuri de cărămizi și respectiv de constructori" (citat de Rykwelt, 1993, 26) est-mediteranean.

În vreme ce pare evident că modernismul italian și francez privilegia mai degrabă origini carteziene, arhitectura troglodiților seamănă izbitor cu arhitectura „cosmică", proiectivă, a epocii de care ne ocupăm. În fond, credea Semper, formele arhaice nu sînt afectate de civilizație: „chiar și astăzi, fiii Europei supra-civilizate, cînd se avîntă în pădurile primordiale ale Americii, își construiesc cabane din bușteni" (vol. 2: 298, nota 2). Străzile pietonale de la etajul întîi al orașelor brutaliste (construite ulterior la Barbican Centre sau în Cincinnati, Ohio), pilaștrii metaboliști, megastructurile lui Friedman plutind deasupra orașelor existente, Walking City a grupului Archigram și feluritele case pe piloți pot fi interpretate ca tot atîtea eforturi „nordice" de a invoca troglodiții drept o origine alternativă a arhitecturii moderne (Colquhoun, 1986: 121).

Argumentul poate fi ulterior dezvoltat. Tradiția zidurilor compacte (sudice, mediteraneene) irigă romanicul, renașterea și, ulterior, arhitectura modernă a unor Le Corbusier sau Paul Rudolph, neo-raționalismul italian și post-modernismul ca și – dematerializată – pereții-cortină ai zgîrie-norilor. Tradiția „structurală", nordică, a troglodiților, poate fi trasată înapoi în gotic, în constructivismul rus, în megastructuri și în High-tech. Este o arhitectură arborescentă: o laudă a structurii. Am putea invoca, pentru economia textului de față, o plauzibilă pendulare europeană, la scara secolilor, firește, de la sudic/sedentar la nordic/migrant, de la materialele de sediment (pămînt, cărămidă) la cele de articulare (lemn, fier, oțel), cu două – piatra și sticla – folosite copios în ambele ipostaze.

Să luăm însă exemplul, discutat pe larg altundeva, al trecerii de la casă la biserică în nenumăratele ipostaze ale acestei metamorfoze, care nu presupune decît o schimbare de grad, nu una de rang; ele ne sînt oferite generos și de arhitectura vernaculară din România. Casa cu trei spații interioare depinde de un sens al parcurgerii și de prezența accesului pe latura de sud. Fără modificarea conformației spațiale propriu-zise a casei, doar printr-o simplă operațiune de orientare (aici în sensul etimologic, de îndreptare spre est) a sensului de parcurgere a respectivelor spații interioare, am obținut o biserică. –

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Ce mă face să schimb repede canalul

– mică listă de idiosincrasii –

● *Marea provocare* de pe Antena 1, un fel de *Jackass* pentru gospodine, cu viermi băgați în sîn, duzine de pepeni sparți cu capul și un Dan Negru care urlă tot timpul în culmea excitării. Cea mai idioată și, pînă la urmă, mai imorală emisiune pe care o avem la televiziune. E vorba de imoralitatea demersului, mai nocivă decît orice scene violente sau erotice (care, de multe ori, sînt de-a dreptul benigne).

● *Jackass* de pe MTV – o emisiune preferată, statistic, de calculatorești. Calculatoristul tipic este un individ căruia întreaga energie (vitală, afectivă, socială, sexuală etc.) îi este suptă de computer; care, pentru că în lumea reală a devenit un rebut, are o apetență deosebită pentru eroisme și staturi impozante în lumea virtuală. De-aia îi plac, probabil, și lucrurile tari din *Jackass* (chestii scatologice sau masochiste performate cu o veselie tîmpă). Este felul lui în care șochează prin delegație lumea normală căreia nu i se mai poate adapta.

● *Babilonia* de la Antena 1, culmea platitudinii televizuale (din zona divertismentului), plată ca etern stresata ei prezentatoare.

● *Surprize, surprize* (România 1), la care cuvîntul de ordine este ipocrizia. Andreea Marin, ca și Augusta Dumitrașcu, este o altă frumusețe feminină care, sub bagheta lui Lazarov, a devenit indigestă și s-a urîțit de-a dreptul. Dacă Augusta este sărăcuță la minte și incapabilă să se adapteze la munca pe care o face, la Andreea Marin problema e că s-a adaptat mult prea mult și a ajuns la o falsitate greu de închipuit. În realitate, zîna cea bună care împarte fericirea de sîmbătă seara îi disprețuiește profund pe „nespălații" care-i calcă pragul *Surprizelor*.

● *Din dragoste* de la Antena 1, unde avem de-a face cu o variantă masculină a Andreei Marin. Mircea Radu nu a ajuns încă la performanțele divei de pe România 1 poate și pentru faptul că, în timpul filmărilor, este chinuit uneori de mîncărimi în zonele rușinoase. Cum te mai poți concentra să-ți joci rolul ca lumea în situații din acestea?

● *Popstars* de la PRO TV, unde niște vedete de carton (gen Marius Moga, Tavi Colen sau Adrian Despot) jurizează luîndu-și fețe importante, de mari specialiști. Asta în situația în care concurenții sînt, uneori, chiar mai buni decît ei (așa cum se întîmpla și la fosta *Alege A.S.I.A.*, unde unele candidate le depășeau cu mult pe „profesionistele" existente deja în trupă – asta nu împiedica însă aerele de mari vedete ale celor din urmă).

● *De 3 x femeie* (Acasă) – expresia „feminismului" de mahala: „Vecină, stai să-ți spun eu cum devine treaba: bărbatul e capul, iar femeia gîtul care întoarce capul după cum vrea ea". „Așa e vecină, că bine zici!". La fel și *Pentru dumneavoastră, doamnă*, ruda săracă de pe Realitatea TV a emisiunii Mihaelei Tatu.

● *Dădacă la 2+1* (tot de la postul Acasă) – serialul cu cel mai idiot scenariu posibil. Un exemplu bun cum, în astfel de cazuri, un actor deosebit (Alexandru Papadopol) are numai de pierdut: devine, într-adevăr, mult mai vizibil, dar e vorba de o vizibilitate care nu face decît să-l compromită. Nu poți să-ți arăți arta actoricească într-o producție cu un astfel de scenariu, iar lumea ajunge să uite de rolurile bune din *Marfa și banii* sau *Occident* și-ți pune o ștampilă după prestația sub-mediocră pe care le-o oferi zilnic.

● Emisiunea (emisiunile? – cine mai știe?) lui Adrian Păunescu de la Realitatea TV. Un cenaclu *Totuși, iubirea* cu fețe jalnice care se rotesc în jurul soarelui de la Bîrca. Printre acestea, cei doi copii ai lui, la a căror vedere nu poate decît să te apuce mila: niște roboței pe care bardul îi întoarce seara cu cheița, pentru a funcționa peste zi.

● *Info Cultural* de la TVR Cultural, unde-l poți auzi pe zîmbitorul Felix Totolici întrebîndu-și candid invitații ce proiecte de viitor au.

● De asemenea, schimb imediat postul cînd apar pe ecran mototolul de Petre Cătălin Fumuru, doamna-comisar Ruxandra Săraru, omniscienta Urania, poeta analfabetă dar cu nasul foarte pe sus Geanina Monea („Bună-rea / asta este vremea"), încruntatul Cătălin Radu Tănase (care acum cîtva timp lua toporul dintr-o baltă de sînge și ne spunea „Uitați, aceasta este arma crimei..."), „afacerista" Marina Almășan (iubitoare de produse European Drinks), *vandamul* Mircea Badea (care din fericire nu mai apare) ș. a.

...Din rațiuni de spațiu, trebuie să mă opresc. Desigur, lista nu se sfîrșește aici.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Vlăhița-Brașov *via* Daktari

Un romancier american (Gore Vidal) spunea că indivizii care stau toată ziua cu nasul în televizor sînt mai călîți emoțional decît cei care duc o viață activă. Motivul e simplu – televizorul oferă senzații și atrocități care depășesc mult lucrurile pe care ai avea șansa să le întîlnești în viața reală. De la această lege a selecției catodice se exceptează spărgătorii de bănci dotați cu percepții extrasenzoriale și urmăriți simultan de CIA și de oamenii lui Ponta. Eu, unul, sînt mai degrabă *couch-potato* decît *action-man*, prefer să observ decît să fac. Am fost încîntat deci de butada obezului scriitor, deși eram oarecum înclinat să cred că adevărul ei provenea din categoria paradoxului și nu din cea a psihologiei sau sociologiei.

Zilele trecute am avut însă ocazia să testez această afirmație și sînt în măsură să vă comunic că pînă și noi ăștia care nu punem zilnic mîna pe tîrnăcop mai avem o capacitate remanentă de emoție. Bineînțeles, numai la știri. Iată, pe scurt, sursa acestei nesperate revelații personale. În orășelul Vlăhița, din județul Harghita, oamenii au început să-și producă propriile lor tractoare! Repet. Oamenii din Vlăhița de Harghita își produc, în șoproanele lor, tractoare pentru muncile agricole! Cumpără doar motorul, îi improvizează cîteva accesorii și își văd de treabă la cîmp. Cu succes! Mașinăriile improvizate, deloc identice, se numesc însă toate la fel – Daktari – și mărturisesc în cor asupra unor adevăruri esențiale, pe care le adorăm în teorie, dar le disprețuim în practică – omul sfințește locul, nevoia te-nvață, libera inițiativă funcționează. Dar, ce să-i faci, politica statului impotent (sau interesat) preferă să stimuleze puturoșenia și obrăznicia.

Zecile de Daktari *Made in Vlăhița* le rîd în nas miilor de muncitori de la „Tractorul" Brașov și șefilor acestora, incapabili să fabrice un tractor ieftin și fiabil pentru țăranul român. Timp de atîția și atîția ani mințile luminate din marea citadelă a muncitorimii brașovene sponsorizate (ingineri, maiștri, proiectanți, directori, experți în marketing și diverși specialiști de anvergură mondială) nu au reușit să răspundă la nevoile esențiale ale țăranului din țara în care trăiesc și ei. Aveau posibilitatea să sprijine efortul celor care, într-un fel sau altul, le dau de mîncare. N-au făcut-o. Puteau să dea de lucru muncitorilor care sînt pregătiți (sper) să facă astfel de lucruri. Și ce dacă?

E la mintea cocoșului că, în situații grave, cea mai simplă soluție este să ieși în stradă, să spargi geamuri, să țipi și să pretinzi subvenții, împrumuturi și bonuri de masă. Mai ales că-ți merge. Nici unul din guvernele de pînă acum nu a fost capabil (din interes, din prostie) să le dea peste nas viguroșilor martiri ai nesimțirii sindicalizate. Au făcut însă acest lucru țăranii din Vlăhița. Nu vorbesc ei românește foarte corect, dar gîndesc foarte limpede. Ar fi poate cazul ca muncitorii brașoveni să-i ia la întrebări pe șefii lor și pe șefii șefilor. De ce n-au fost în stare să reorienteze producția imensei uzine către lucrurile pe care le fac acum, în condiții precare, niște țărani harghiteni? Ar fi cazul ca miniștrii Industriei și Finanțelor să înțeleagă ce e de înțeles din această modestă fabulă de televiziune care pe mine m-a înfiorat la fel de mult pe cît îl entuziasmează Orientul pe Adrian Năstase. Alergăm după piețele Chinei și Americii de Sud, dar nu sîntem în stare să alimentăm piața autohtonă.

Modesta știre de televiziune ar fi meritat să fie retransmisă din 10 în 10 minute pe toate posturile și prezentată apoi la ședința săptămînală a guvernului. N-a fost așa. Dar, totuși, din emoția acelei seri îmi rămîne o nebănuită brumă de optimism – poate că mai există energie, poate că se mai poate. În ochii mei, țăranii din Vlăhița sînt la fel de prețioși ca liceenii olimpici de care se face atîta caz. Cineva mi-a spus că faptul e motivat etnic – maghiarii sînt mai tehnici, mai inventivi decît regățenii. Dar, vorba lui Țuțea, nici „Tractorul" Brașov n-o fi din Fălticeni!

▲

CONCURSURI DE MISS ŞI DE PIS

De la revoluţie l-am auzit pe primul preşedinte vorbind despre „competenţă", ca replică la deceniile cînd la mare cinste a fost principiul „incompetenţei". De aici a derivat ideea, ulterior chiar legiferată, de concurs. Concurs pentru posturi. Şi concurs pentru im-posturi. Şi toată ţara s-a transformat într-un vast cîmp de concursuri. Nu doar pentru posturi şi nu doar pentru oameni, ci şi pentru proiecte, pentru rezidenţiate, pentru muzică, pentru femei, pentru bărbaţi, pentru cîini, cai şi chiar pisici. Pînă aici toate în regulă. Numai că orice concurs a devenit obiect de suspiciune. Toţi participanţii se întreabă încă de la început „pentru cine o fi organizat?". Şi totuşi, cu îndoiala în suflet, participă. Pare că regula a devenit trucarea şi nu competiţia. Regulă bănuită de fiecare dată şi demonstrată nu de puţine ori. Un obicei care e în acelaşi timp şi cauza şi efectul denaturării conceptelor de competiţie, concurenţă şi, în ultimă instanţă, de competenţă. Aceea în care am sperat cu toţii la revoluţie. Şi orice activitate riscă să devină un jalnic trucaj: fă-te că organizezi un concurs, fă-te că dai concurs şi, apoi, fă-te că lucrezi. ***(A. M.)***

Adina POPESCU

Miss Bucureşti

S-a întîmplat prin '95. Nu mai ştiu unde am văzut anunţul; într-un ziar sau, mai degrabă, era un afiş lipit pe un stîlp: preselecţie pentru concursul „Miss Bucureşti", marele premiu – o vacanţă de o săptămînă în insulele Caraibe, multe alte premii etc. etc. Prietena mea, Andreea, a ţinut morţiş să mergem. Nu neapărat pentru marele premiu, căci la vîrsta aceea Caraibele ni se păreau la fel de accesibile ca şi munţii Bucegi. Am mers doar aşa, pentru distracţie.

Iată-ne în fuste scurte în faţa Teatrului Mic unde se ţinea preselecţia, însoţite de o gaşcă de bodyguarzi, colegi de liceu, în caz că am fi dat peste o treabă dubioasă! Nu eram atît de naive încît să ne încredem în orice afiş lipit pe un stîlp!

Am aşteptat, mai bine de o oră într-un holişor prăfuit unde le-am cunoscut pe celelalte concurente. Eram, în total, vreo douăzeci de fete. Una dintre ele, trecută de 25 de ani, foarte slabă, cu picioarele ca nişte beţe şi cu părul creţ oxigenat era un soi de veterană a concursurilor de miss. Nu ratase aproape nici o preselecţie din '90 încoace. „N-am cîştigat niciodată pen'că io nu sînt una din alea care să... ştiţi şi voi că la orice concurs de genu' ăsta există nişte aranjamente... te plac ăia din juriu trebe să mergi cu ei pînă-n spatele scenei sau pîn' la toaletă şi dup'aia poţi să te alegi şi cu un premiu„, povestea ea. Am crezut-o pe cuvînt şi mi s-a părut o mare grozăvie, aşa că m-am decis brusc să renunţ. Andreea, în schimb, nu s-a speriat şi a rămas tare pe poziţii. O altă concurentă cam de aceeaşi vîrstă cu blonda venise cu un copilaş de vreo trei ani care i se tot agăţa de fusta scurtă pîn' la fund şi gîngurea ceva, în legea lui. „N-am avut cu cine să-l las azi!", se tot scuza femeia. „De obicei stă mama cu el, da' acuma e bolnavă şi... taci din gură, Mihăiţă! Fii cuminte şi las-o pe mama să participe la miss!". După părerea mea şi a Andreei, tipa arăta trăsnet: siluetă de manechin, la faţă ca o păpuşă. „Sigur asta cîştigă!", mi-a şoptit Andreea. La un moment dat, ne-a întrebat cu un imperceptibil tremur în glas: „Ştiţi cumva dacă cea care cîştigă vacanţa nu poate să ceară contravaloarea ei în bani?". I-am răspuns că nu ştim nimic. A oftat. „Io nu vreau să merg în Caraibe. Mai bine îl dau p'ăsta micu' la o gădiniţă particulară de engleză... să se ducă el cînd o fi mare unde-o vrea!". Mai era o fată cu sînii mari şi cu forme pline care vorbea tot timpul. „N-am nici o emoţie! Am citit într-o revistă că bărbaţii preferă acuma femeile care să aibă şi ceva carne pă ele, nu să fie ca scîndura! Pînă şi Kate Moss a pus pă ea vreo cinci kile ca să fie în pas cu moda!". Mai era şi o ţigăncuşă care tocmai picase la preselecţia de miss Piranda pe motiv că „tata era la cuţite cu ăla care a organizat concursu'! Familiile noastre nu se au bine de cînd eram io mică că a fugit un văr de-al meu cu nişte bani în Germania şi...". Îmi mai amintesc o adolescentă, ceva mai mare decît noi, care venise cu o mătuşă foarte puternic fardată şi cu voce răguşită, probabil de la ţigări, căci fuma tot timpul. Fata era timidă, nu scotea un cuvînt, în schimb vorbea mătuşa şi pentru ea: „Vreau s-o fac p'asta mică manechin... are toate datele! măcar ea să se realizeze, că io n-am avut şansa, deşi eram cea mai frumoasă fată din liceu' unde învăţam. Ce să-i faci? Comuniştii te trimiteau la «Cîntarea României» şi la mitinguri pe stadioane nu în insulele Caraibe!".

În sfîrşit, şi-au făcut apariţia şi membrii juriului: un tip gras, transpirat şi cu ochelari – principalul organizator – şi o femeie palidă de la o casă de modă despre care nu auzise nimeni. Lipsea nu ştiu care profesor de coregrafie şi după ce l-au mai aşteptat încă o jumătate de oră, grăsanul l-a înjurat şi a hotărît să înceapă fără el. Totuşi, juriul era incomplet, aşa că cei doi au racolat doi dintre băieţii care ne însoţeau pe noi. După ce i-a studiat bine şi le-a pus cîteva întrebări despre cum privesc ei viaţa şi femeile, grăsanul s-a arătat mulţumit: „Tineri, tineri, da' copţi!", aşa că le-a oferit cîte un scaun la masa juriului.

Preselecţia s-a desfăşurat nu în sala de spectacol cum ne aşteptam, ci într-o încăpere la fel de mică şi de prăfuită ca şi holul unde ne pierdusem timpul aproape două ore. Fetele au trebuit să se fîţîie în faţa „comisiei de examinare", să spună cîteva cuvinte despre cel mai frumos vis al lor, ca la „miss World" (adolescenta timidă a declarat că cel mai mare vis al ei e să reuşească la facultate, dezamăgindu-şi astfel mătuşa, iar fata cu sînii mari vroia să facă carieră la Hollywood), apoi să recite o poezie. Cel mai îndrăgit poet s-a dovedit a fi Eminescu, cu primele strofe din „Luceafărul". „Tipa trăsnet" s-a blocat la recitare şi l-a privit plină de speranţă pe Mihăiţă care-şi făcea de lucru pe sub un scaun: „Zi, mă, o poezie de la grădiniţă!". Copilul a început să recite ceva cu „pădurea verde" şi cu „pitici", mama repeta amuzată fiecare vers şi cu toţii am rîs cu duioşie.

La final, fetele au fost trimise să aştepte în holişor şi după încă o jumătate de oră a venit grăsanul cu „rezultatele": „Gata cu emoţiile! Aţi luat cu toatele!". Fetele s-au bucurat, apoi li s-a spus că urmează o perioadă de pregătire de două săptămîni, în care vor participa la cursuri de dans, mişcare scenică etc., după care va avea loc adevăratul concurs la Sala Polivalentă etc. Cînd să plecăm a apărut şi profesorul de coregrafie care era beat cui. Se holba la fete şi o arăta pe cîte una cu degetul: „Tu eşti cea mai frumoasă!", apoi pe alta: „Şi tu eşti cea mai frumoasă!" şi tot aşa.

Andreea s-a dus de două ori la pregătire, după care a renunţat pentru că profu de coregrafie începuse să-i facă avansuri insistente. Am aflat de la adolescenta timidă cu care ţinusem legătura că, pînă la urmă, concursul nu s-a mai ţinut din lipsă de sponsori.

▲

Irina DIMIU

Dreptate UE pentru pisici

Ca orice mamă singură, trebuie să-mi fac programul în funcţie de dorinţele copilului. Aşa am ajuns să mă procopsesc cu o pisică şi tot aşa am ajuns să-mi petrec un *week-end* întreg mergînd cu pisicul la concurs! Să mă fi văzut stînd ore în şir pe scaun, moartă de foame şi de plictiseală. Dar nu degeaba! Pentru că animalul a luat premiul cel mare la categoria lui, cea de pisică domestică. N-aş putea să mă laud cu vreo performanţă deosebită, la categoria asta nu au fost prea mulţi concurenţi, ceilalţi stăpîni de mîţe obişnuite fiind oameni cu simţul ridicolului, care nu s-au semeţit să-şi înscrie cotarla la un concurs de pisici de rasă. Nu ştiau, săracii, că şi „pisică domestică" e o rasă.

Dar să revin la concurs. La un concurs de pisici, numărul total de animale este împărţit la numărul de arbitri, ei dau nişte calificative, iar la sfîrşit, la ceremonia de premiere, sînt chemate, pe rase, sexe şi categorii de vîrstă, animalele cu cel mai bun calificativ de la fiecare membru al juriului (aşa-zişii „nominalizaţi", ca la Oscar). Sînt comparate şi toţi membrii juriului votează animalele propuse. Se desemnează un cîştigător al rasei la băieţi, la fetiţe şi încă unul la neutri, adică la exemplarele sterilizate, şi altul pentru pui. Apoi toţi sînt comparaţi şi se desemnează un singur cîştigător pentru rasa respectivă. Dovedindu-se mîţul nostru aşa un concurent redutabil, care a întrunit sufragiile juriului în unanimitate, a doua zi văd că trece timpul şi noi nu sîntem strigaţi. Două dintre cele trei arbitre terminaseră munca, iar cea de-a treia mai avea cîteva fişe în faţă. Cînd mai avea una singură – care nu era a noastră –, m-am impacientat. M-am dus să mă interesez, mi s-a spus că motănelul nostru n-a avut fişă. I s-a făcut una peste una completată parţial pentru alt concurent. Arbitrele (una din Franţa, alta din Elveţia şi a treia din Austria) n-au vrut să primească fişa ilizibilă, dar n-au vrut nici să nedreptăţească premiantul zilei precedente. Ca să rezolve problema, şeful asociaţiei pisiceşti indigene a fost de acord ca animalul să fie arbitrat, dar nu şi nominalizat, pentru că nominalizările au fost deja făcute. „Cum să nu fie nominalizat?", au priceput arbitrele de gintă latină. „Doar a fost cîştigătorul de ieri, e acelaşi pisic, cum să nu-l nominalizăm?!" Cucoanele europence n-au fost de acord. Franţuzoaica a insistat să i se scrie o fişă lizibilă şi l-a nominalizat.

Începe premierea. Sînt desemnate cîştigătoarele la persane, balineze şi alte feline somptuoase. Se apropie şi rîndul nostru. Îmi iau pisicul în braţe şi mă apropiu de locul deciziilor finale. Sînt strigate pisicile 87, 88 şi 89. 87 e strigat şi răsstrigat, dar nu se prezintă. Preşedintele asociaţiei cere să se consemneze descalificarea prin neprezentare a lui 87. Una dintre membrele juriului mă vede că stau cu pisica şi aştept şi-mi face semn să vin. Eu îi arăt medalionul de la gîtul pisicii, cu alt număr. Ea se întoarce atunci către preşedintele român şi-i spune că sîntem acolo şi că despre noi e vorba, nu despre 87. Sîntem chemaţi. Cîştigăm premiul pentru categoria şi sexul nostru. O fetiţă, „mama" concurentei 88, se bucură că sîntem motănel. Dup-aia sînt chemate şi pisicuţele, se desemnează o cîştigătoare şi din nou noi, pentru că, aşa cum am spus, cîştigătorul pe rasă se alege dintre campion şi campioană. Şi am cîştigat din nou, desigur.

© A. Iordache

Copilul meu, însă, care nu a asistat la cîştigul uşor şi firesc de sîmbătă, a pătimit intens la toate etapele malversaţiunii. A vrut să-i explic ce s-a întîmplat. I-am arătat că, probabil, totul a avut drept scop favorizarea pisicii doctoriţei veterinare, care făcuse controlul medical al pisicilor din concurs. A fost extrem de traumatizat! „Înţeleg de ce unii oameni aleg să moară!" „Nu, puiule. Cel mult înţelegi de ce unii oameni aleg să plece în ţări normale, cum ar fi Franţa, SUA etc." Degeaba, lui nu exilul, ci moartea i se părea soluţia în faţa nedreptăţii. Cum să-i spui unui copil atît de mic că trebuia să vină o franţuzoaică, o elveţiană şi o austriacă pentru ca premiul să fie dat „pe bune"? E prea mic ca să înţeleagă că la noi trebuie să intervină un Hohenzollern, sau Marile Puteri sau NATO ca să ne arbitreze.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Din dragoste

Bunul meu prieten suferă din dragoste. Vorbeşte mult despre Ea, numai despre Ea, a slăbit, e nervos, nedormit şi trist. Doar undeva, în spatele frunţii, îi mai ard ochii ca două candele, în rest pare că se stinge asemeni unui chibrit în furtună. E una dintre acele poveşti imposibile de iubire cu doi oameni care nu vor putea fi niciodată împreună deşi nu-i desparte nici Oceanul, nici moartea, ci viaţa cu toate compromisurile şi blestemele ei. Şi Ea îl iubeşte, sau cel puţin aşa îi place lui să creadă, dar, ca de obicei, mai e un al treilea, un El de carton pe care soarta l-a decupat sub forma unui obstacol de netrecut şi de neînvins. Şi pentru că nu poate fi cu Ea, acum şi niciodată, bunul meu prieten suferă din dragoste. Cumplit suferă, sărmanul de el!

Unde sînt lungile noastre seri împodobite cu şprituri de vară în care vorbeam cu detaşare şi doar un pic, un pic de nostalgie despre adolescenţa născătoare de suferinţă, amor şi suferinţă din amor? Unde sînt rîsul şi cheful, taxiul şi drumul? Le-au luat locul nesfîrşite tăceri abia punctate din pahar în pahar de adînci oftaturi şi priviri înfipte în pămîntul care soarbe însetat stropii vărsaţi în amintirea Ei. Cumplit suferă, sărmanul de el!

Ceva, o forţă neştiută, l-a împins departe de toate problemele lumii. Îi e totuna dacă e noapte sau zi, roşu sau verde, apă sau ţărm. Merge şi plînge, vorbeşte şi rîde, cîntă şi urlă şi toate în acelaşi timp. Deschide mail-ul ca un loz în plic, doar-doar s-o ivi norocul vreunui semn de la Ea, blesteamă tăcerea telefonului şi imploră soarta să-i aducă în nări mirosul femeii iubite. Din cînd în cînd, răsturnat în patul prea mare şi prea gol, îi adulmecă urma ca un ogar rătăcit departe de casă. Nu vede filme, nici alte femei, fumează mult, mai mult, tot mai mult...

Bunul meu prieten suferă din dragoste. E ciudat şi ţeapăn ca un fluture Cap de Mort încremenit în insectar. Din cînd în cînd, pe furiş, îi arunc priviri compătimitoare că deh, vorba aia, e şi el om la treizeci şi ceva de ani... Nu se face, mă-nţelegi? La vîrsta lui oamenii sînt departe de asta. Au familie şi serviciu, împrumuturi la bancă, unu, doi sau chiar trei copii, grija ţevilor sparte, a şedinţelor de bloc sau a amantelor. Cui îi mai trebuie o dragoste tîmpită, ca la şaişpe' ani, cu ore întregi vorbite la telefon şi vise erotice? După treizeci de ani dragostea devine materială, ia forma unei activităţi cotidiene, nu mai e timp de suferinţă din amor. Totul trebuie aşezat, rînduit, planificat, inclusiv dragostea: zîmbet de dimineaţă, telefon la prînz, sex din trei în trei zile (cu lungi perioade de abstinenţă din cauză de oboseală sau somn), mîngîieri din aduceri aminte şi, neapărat, flori de ziua ei. Ce atîta suferinţă?!

Şi totuşi, bunul meu prieten suferă din dragoste. Ar face gesturi nebuneşti, s-ar sinucide pentru Ea, ar fugi în lume, şi-ar vinde fraţii, prietenii şi locul din rai. E pierdut! Geaba l-am tîrît în braţele femeilor neiubite din cîrciumile oraşului, geaba i-am arătat valurile de sîni şi picioare revărsate pe străzi de căldura verii. E pierdut! Se vrea bărbatul unei singure femei şi, deşi ştie că n-o va avea niciodată, e incapabil s-o înşele. Prostul de el, a uitat gustul dulce-acrişor al amorului de-o noapte, hazul nebun al aventurilor povestite la lumina sticlei de vin, libertatea lui care ne făcea şi pe noi, ceilalţi, să ne simţim pe mai departe liberi. E pierdut, bunul meu prieten!

Suferă din dragoste şi îl privesc atent, ca pe relicva unui fost imperiu. Prin el se vede cel mai bine bătălia chinuitoare pe care am dus-o toţi, doar că el n-a pierdut-o încă. Noi, ceilalţi, am pierdut-o, bunii mei prieteni!

▲

FREEDOM HOUSE
anunţă programul
BURSELE JTI PENTRU JURNALIŞTI

Programul constă în stagii de pregătire profesională avansată, cu o durată de 10 săptămîni, în cadrul unor prestigioase instituţii de presă din Statele Unite ale Americii.

Programul este deschis jurnaliştilor specializaţi în domeniile economic, politic şi social, care îndeplinesc următoarele condiţii de participare:

- vîrsta: maxim 35 ani
- experienţa profesională: minim 3 ani

Preselecţia candidaţilor se va face pe baza portofoliului, iar *selecţia* pe baza unui interviu.

Dosarul de înscriere va conţine:

- Curriculum Vitae
- Formular de înscriere (disponibil la sediul Freedom House)
- Fotografie tip paşaport
- Portofoliu (3 materiale de presă relevante pentru domeniile anunţate)
- Trei scrisori de recomandare

Data limită de depunere a dosarelor de înscriere este **30 iunie 2003.**

Pentru depunerea dosarelor şi obţinerea de informaţii suplimentare, vă puteţi adresa **Fundaţiei Freedom House**: Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 2, et. 10, sector 1, Bucureşti.
Telefon: 01-313.81.11
Tel/Fax: 01-313.81.12
E-mail: freedomhouse@kappa.ro
Persoană de contact:
Mălina Marinescu, Program Assistant

OARE VOM TRANSFORMA CANICULA ÎN TRĂNCĂNIT ŞI OPINIA ÎN SARMALE?

● Moda spartului de pepeni cu capul şi îmbăierea în viermi s-a extins la emisiunile noastre de televiziune. Săptămîna trecută, acestea au fost două dintre sarcinile date celor din casa *Big Brother*. Oare vom transforma aceste probe în sport naţional? Totuşi, nu ştiu dacă mai trebuie să mai demonstrăm cuiva că sîntem tari de cap şi că sîntem urmaşii lui Dracula... (**C. P.-B.**)

● Pe canicula asta terorizantă – o întrebare proaspătă între bucureştenii inteligenţi: „...şi ce mai faci macro?“. (**R. C.**)

● TGV-ul Paris-Cannes, prima zi de după grevă; seara, după 5 ore de mers, tren ticsit, lume claie peste grămadă, cu paporniţe între vagoane... Un tînăr actor francez (pe care-l cunoştea tot poporul din compartiment), cu un mic telefon mobil + radio, se aşează la jumătatea vagonului şi dă sonorul mai tare: lumea se opreşte din vorbit nonstop, din trăncănit pe mobil, din orice, îşi trage răsuflarea, Ronaldo şutează şi ratează penaltiul – prelungit de un mare oftat general, la care contribui şi eu... Asta ca să vă daţi seama de halul de plictiseală în care mă găseam! (**a. l. ş.**)

● Printre ultimele „clipuri“ importate din zonă: un kuweitian, un egiptean şi un irakian sînt întrebaţi ce opinie au despre criza cărnii. Kuweitianul: ce înseamnă o criză? Egipteanul: ce-i aceea carne? Irakianul: ce înseamnă o opinie? (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● La emisiunea „Parte de carte“ de la PRO TV, Radu Anton Roman dă o inedită reţetă pentru salvarea economică a României: Mcdonaldizării, standardizării, omogenizării ţara noastră îi poate opune un vast program de înfiinţare de pensiuni. Stabilimentele ecologice, renunţînd la reţetarul minimalist (sarmale de porc, mititei, ciorbă de burtă), vor salva ţara prin extraordinara diversitate a bucatelor româneşti. Se va rezolva astfel şi problema pensionarilor lipsiţi de mijloace sau de ocupaţii lucrative: toţi vor deschide pensiuni şi vor mînca unii la alţii, vor face schimb de reţete, iar impozitele vor fi plătite în natură. După ce se va adopta noua legislaţie – restrictivă – a pensiilor în Franţa, Italia şi Germania, pensionarii de acolo vor face programe comune cu cei din România şi sărmăluţa de ştevie va înlocui oribila chiftea de la McDonald's. (**M. B.**)

CA SĂ NU SE MAI SPUNĂ CĂ SITUAŢIUNEA NU E NATURALĂ, DE CÎTEVA NOPŢI NE GÎNDIM ALTFEL LA OI

● La Tîrgul BOOKAREST 2003 se lansează (la Editura Vasile Cârlova) un roman în cinci volume, iar o tînără prozatoare e „lansată la apă“. Ca să nu se mai spună că „n-avem roman“ şi că flota vîndută de Băsescu nu poate fi înlocuită. (**S. S.**)

● În faţa clădirii Rathaus din Viena, un poliţist de pază. Trece un tînăr cu un setter irlandez liber. Poliţistul (a cărui ocupaţiune, repet, era să stea de pază în faţa clădirii) îi zîmbeşte tînărului şi îi spune: „Bună ziua. Vă rog să-i puneţi cîinelui botniţa şi să-l ţineţi în lesă. Aşa cere legea“. Tînărul: „Aveţi dreptate. Vă rog să mă scuzaţi“. Şi se execută. Poliţistul: *„Bitte schön“*. Vă imaginaţi o situaţiune asemănătoare în Bucureşti? Eu mi-o imaginez în două feluri (cu menţiunea că n-ar fi setter, ar fi Rotweiller): 1. poliţistul se face că nu vede („nu-i treaba mea, eu tre' să păzesc Primăria“); sau 2. poliţistul: „ce faci, dom'le (bă, nenică, băiatu' etc.), aşa se umblă cu cîinele? Vrei să te-amendez?“; tînărul: „şi ce, ţi-a făcut ceva cîinele, n-am înţeles? Eteee...“. O a treia ipoteză nu-mi imaginez, dar mi-ar plăcea să mă înşel. (**M. V.**)

● Menta sălbatică nu e naturală şi viceversa – ne spune reclama la dropsurile Orbit (care vorbeşte de bomboane din mentă naturală şi de altele din mentă sălbatică). Cu siguranţă, cei care au făcut reclama AU ORBIT. (**C. P.-B.**)

● De cîteva zile, Casablanca nu mai e doar titlul unui film-de-neuitat; de cîteva nopţi ne gîndim altfel la barul lui Rick. (**R. C.**)

● Prezentarea faptelor diverse în ziare sau la televiziune reuşeşte în continuare performanţa de a transforma tragicul în comic. Deunăzi am citit cum ciobanul Tarzan a coborît din munţi, de la oi, şi şi-a înjunghiat tatăl adoptiv pe nume Văduva, pentru ca apoi să fie arestat de poliţistul Rândunel. Ca-n desenele animate. (**A. M.**)

O EXPLICAŢIE (NU SINGURA): POATE LA VARĂ O ECHIPĂ DE MUNCITORI VA DEZGROPA SĂTENII

● Cotidianul suedez *Dagens Nyheter* publică o statistică (v. *România literară* nr. 20, 21 mai a.c.) din care rezultă că Islanda este ţara cu cel mai mare consum de cultură pe cap de locuitor: la o populaţie sub cea a oraşului Braşov, în medie fiecare islandez merge la cinema de 5,4 ori pe an, face 3,5 vizite la muzee etc. O explicaţie (nu singura): cu două ore şi jumătate petrecute pe zi în faţa televizorului, islandezul mediu este sub media europeană a telemaniei. (**A. C.**)

● Zice un anunţ din *România liberă* de vineri, 16 mai 2003: „Vindem stuf învelitoare 10.000 Maldări, preţ 28.000 + TVA Maldăr“. Iar eu mă-ntreb cine ar vrea să cumpere 10.000 „Maldări“ de „stuf învelitoare“. Poate Stufiţa Roşie... (**D. S.**)

● Alt anunţ, din ziarul *Ziarul* de luni, 19 mai 2003: „Vînd sau aduc la comandă obiecte de artă unice vechi şi foarte vechi din zona Maramureşului istoric ideale pentru decoruri interioare, inclusiv căruţe vechi pentru decoruri florale“. Mă bate gîndul să-mi cumpăr un bucheţel frumos de căruţe vechi maramureşene, roz şi lila, să-l pun în glastră la fereastră. Iar la vară, cînd decorul meu floral se va fi ofilit, poate voi comanda şi un buchet de sănii. (**D. S.**)

● O echipă de muncitori din Piatra-Neamţ a dezgropat 40.000 de bancnote de 100 de lei, emise în 1966, plus două carnete CEC. În total, vreo 50 de Dacii. Acum stau şi mă gîndesc la omul ăla care i-a ascuns. Ce gînduri, cîte speranţe? Cu ce inimă grea o fi murit? Ăsta e genul de ştire din care s-ar putea face un film bun. (**C. G.**)

● Cum vii dinspre Valea Prahovei, nu departe de Bucureşti, te aşteaptă discoteca „La Gard“. Cea mai rafinată combinaţie între desuetul stilat al franţuzismului şi termenul neaoş cu conotaţii clare: locul unde se-adună, pe seară, sătenii... (**I. P.**)

Ion Bogdan LEFTER

Pentru cultura critică

sau

Solidaritatea celor tăcuţi, pe care se poate miza

Solidaritatea şi solitudinea (pentru a relua termenii vechii dileme: „Solitaire ou solidaire?“) sînt amîndouă caracteristice existenţei intelectuale. Depinde din ce unghi privim lucrurile, pe ce punem accentul. De pildă, cei cărora cultura li se pare o structură (o „reţea“, ar trebui să spunem astăzi), un vast cîmp de interferenţe, un enorm „organism“ în interiorul căruia trăim cu toţii, participînd fiecare după puteri, fiecare după plăceri – la extraordinarul lui „metabolism“, cei cărora li se par importante nu doar operele individuale, ci şi ansamblul lor, lucrul împreună, complementarităţile, grupările, generaţiile, epocile, istoria artelor, a gîndirii, a civilizaţiei ca flux continuu, ca rezultantă supraindividuală a eforturilor intelectuale şi creative, a unei investiţii – pînă la urmă – comune, ei bine, aceia au adeseori parte de explicaţii cum că fiecare dintre noi e singur răspunzător pentru ce gîndeşte şi ce produce (cultural vorbind), că adevărata reflecţie presupune solitudine, abstragere din context, cufundare în noi înşine (adică la singular, doar expresia consacrată e aşa, la persoana întîi plural!), că de citit, de privit o expoziţie sau de ascultat o simfonie citim/privim/ascultăm cum altfel decît pe cont propriu şi că – la urma urmei – un poem, un tablou sau o melodie se scriu/pictează/compun fiecare de către un unic artist (mă rog, cu unele excepţii!).

Aşa este. Solidarităţile, gregarismele, cenaclismele dau iluzia că toţi am fi la fel, egal de inteligenţi şi de talentaţi, adică geniali, drept care toţi sîntem virtuali producători de capodopere. Inexact! Adevărul crud e că doar unii dintre noi dau opere de vîrf, doar unii dintre noi, îngrozitor de puţini, contează cu adevărat şi vor rămîne în istorie, pentru meritele lor strict individuale. Restul – la „şi alţii“...

Dar dreptate au şi cei care pun accentul pe dimensiunea cealaltă, colectivă, a culturii. Cu tot respectul pentru valoarea individuală şi cu toată iluzia în capodopera pe care ce autor nu visează s-o semneze, va trebui să admitem că în izolare creaţia nu e posibilă. „Turnul de fildeş“ e o utopie patetică. Utilizăm limbaje artistice pentru că ele ne preexistă. Oricît de nonconformist, oricît de novator, artistul se aşează în şirul predecesorilor, cot la cot cu contemporanii, înaintea succesorilor. Ideile, modelele, retoricile circulă, se preiau, se reformulează, aplicîndu-se unor autori individuali doar ca ilustrări ale unor invarianţi, ale unor paradigme. În cultură, în societate trăim împreună, ne descoperim compatibilităţi, afinităţi, solidarităţi. Solitari, pe de o parte, dar şi solidari, pe de alta.

Nu cu toată lumea, însă. Individualităţi fiind, distincţi, diferiţi, nu putem participa la o „compatibilitate“ universală. De la un punct încolo, distanţele dintre noi devin semnificative şi ne delimitează. Gîndim şi simţim asemănător cu unii şi neasemănător cu alţii. În consecinţă, ne vom regăsi în teritoriile relativ omogene în care ideile noastre sînt – măcar în linii mari – împărtăşite, în timp ce în zone mai îndepărtate se întîlnesc alte moduri de a fi. După cum se vede, nu fac decît să schiţez un tablou al diversităţii ideologice. În societăţile democratice, pluralismul e de toate felurile: nu numai politic, ci şi cultural, intelectual, artistic. Partidele şi grupările organizate care ies, la cele două extreme, din spaţiul consensual al toleranţei sînt scoase şi *de jure*, conform principiilor constituţionale, în afara legii, iar autorii şi orientările culturale fascistoide sau comunizante – cel puţin în democraţiile „aşezate“, „vaccinate“ împotriva virusilor fascismului şi comunismului – sînt izolate de înseşi comunităţile intelectuale şi artistice naţionale. În rest, profesioniştii reflecţiei şi ai creativităţii se distribuie firesc în *degrad*-ul ideologiilor, de-o parte şi de alta a centrului, mai moderaţi sau mai radicali, după... „compatibilităţi“, fiecare în zonele lor de solidaritate.

Trecînd acum de la generalităţi la concret, aş vrea să semnalez o anumită solidaritate intelectuală din România zilelor noastre, mai discretă, dar pe care se poate miza. Pentru a o descrie rapid, trebuie să reiau tabloul general al perioadei, pe care l-am mai schiţat cu alt prilej.

Marile solidarităţi din prima etapă a istoriei noastre „postdecembriste“ s-au constituit ca o consecinţă a opoziţiei dintre „neocomunişti“ şi „anticomunişti“. Deşi, urmare a revoluţiei din 1989, monopolul partidului unic fusese înlocuit cu pluralismul politic, structura de putere care preluase controlul guvernării a fost mult timp percepută drept descendentă din vechiul regim. Simptome: instinctul creării unui „front popular“, demonizarea opoziţiei, şi-aşa slabe la început, folosirea „maselor muncitoreşti“ împotriva protestelor publice, centralismul, etatismul ş.a.m.d. În atari condiţii, marea majoritate a intelectualităţii româneşti, începînd cu studenţimea şi cu vedetele artistice, s-a solidarizat împotriva „neocomuniştilor“. De partea cealaltă, mici grupuri de foşti „rezistenţi prin cultură“, plus vechea „inteligenţie de partid“, plus cea mai mare parte a presei, care se menţinuse – eventual cu titulaturi schimbate – în prima parte a anilor '90, i-au susţinut pe noii guvernanţi, cea mai cunoscută formă fiind aceea a unui „apolitism“ declarativ, în numele căruia se proclama caracterul excesiv al protestelor „anticomuniste“. La rîndul lor, acestea din urmă reprezentau o asumare paradoxală a unei atitudini fără obiect, *stricto sensu* vorbind, căci exprimau un „anticomunism“ *de după* comunism. Motiv pentru care, în deficit de substanţă politică, solidaritatea intelectuală creată în acei ani s-a bazat mai puţin pe ideologii şi programe alternative şi mai mult pe principii morale „maximaliste“. Pînă la urmă, în toamna lui 1996, partidele care au preluat această mişcare de contestare au cîştigat puterea. Patru ani mai tîrziu avea să se producă a doua rotaţie la guvernare, ceea ce ar fi fost de ajuns pentru a împinge în desuetudine modelul maniheist al primei etape postcomuniste (destrămarea lui începuse – de fapt – pe la mijlocul deceniului). Mai mult decît atît, turul al doilea al prezidenţialelor din 2000 a obligat societatea românească, şi în primul rînd elitele sale intelectuale, să opteze în favoarea fostei figuri emblematice a „neocomunismului“, căci altfel ar fi ieşit învingător celălalt finalist, şi anume liderul extremismului naţionalist autohton. Pe deasupra, imediat după alegeri, noii guvernanţi, reveniţi la cîrmă, au schimbat discursul „nostalgic“ de pînă în 1996 şi au plusat în direcţia integrării euro-atlantice a ţării. Succesele în acest sens se ştiu, ca şi corupţia, „mafiotismele“ şi celelalte care parazitează procesul. Fapt este că, acceptată în NATO şi cu termen apropiat de intrare în Uniunea Europeană, România e azi o democraţie normală, în curs de stabilizare, cu dificultăţi economice, cu instituţii încă nerodate, cu multe alte probleme, dar democraţie, adică spaţiu de manifestare a diversităţii, a pluralismului. Gîndirea în alb şi negru nu i se mai poate aplica. Solidaritatea intelectuală „anticomunistă“ şi-a pierdut motivaţia.

În locul ei, cîmpul nostru cultural a evoluat către diversitatea ideologică despre care am vorbit mai înainte. Intelectuali, artişti, grupări aflaţi pînă mai ieri de aceeaşi parte „anticomunistă“ a baricadei se regăsesc în zone de mentalitate diferite. Înainte îi unea delimitarea faţă de „duşmanul“ comun, deci o negaţie. Trecuţi la afirmaţii, ei constată că nu mai coincid în opinii, în orientări, în filozofii. Bună parte dintre liderii discursului „anticomunist“ se dovedesc a fi conservatori radicali, de descendenţă interbelică. În schimb, la dreapta şi la stînga centrului ideologic se regăsesc personalităţi şi grupuri artistice şi culturale cu deschidere către pluralismul postmodern, apoi mare parte din „valurile“ nou ieşite din universităţi în anii '90, în genere intelectualii cu formaţii conceptuale mai „tehnice“, mai aplicate, pragmaticii, specialiştii în ştiinţe socio-umane etc. etc. Statistic şi ca efect al trecerii timpului, rîndurile lor îngroşîndu-se mereu, ei au ajuns deja să constituie astăzi majoritatea intelighenţiei noastre.

Asupra solidarităţii lor vroiam să atrag atenţia. Am simţit-o, nu o dată, foarte largă şi foarte puternică. E – însă – mai tăcută, fiindcă e vorba despre autori, cercetători, universitari mai ales mai tineri sau cu prestigii mai focalizat-profesionale, mai puţin „mediatici“ (cu – fireşte – notabile excepţii) decît vedetele „charismatice“ afirmate încă din anii '60-'70 şi cu cariere consolidate în perioada moralismului „anticomunist“ de după 1990. Dar solidaritatea lor, a celor mai discreţi, e autentică şi profundă, căci bazată pe împărtăşirea unor valori pozitive. Democraţia românească de azi şi de mîine nu se construieşte doar în procesul strict politic, la Parlament, în viaţa partidelor, la guvernare şi în opoziţie, ci şi acolo unde, la alte nivele ale vieţii sociale, culturale, academice, elitele modelează noi concepte, noi mentalităţi, o nouă raţionalitate, în orizontul unei gîndiri pluraliste, apte să înţeleagă dinamica lumii actuale. Privind lucrurile dintr-o perspectivă liberală, de la dreapta „centrului“ ideologic, şi cu certitudinea acestei largi solidarităţi intelectuale, esenţialmente pro-democratice, aşa se văd lucrurile: cu contrareacţiile de rigoare, cu conservatorisme şi alte anacronisme, România democratică îşi creează *cultura critică*...

▲

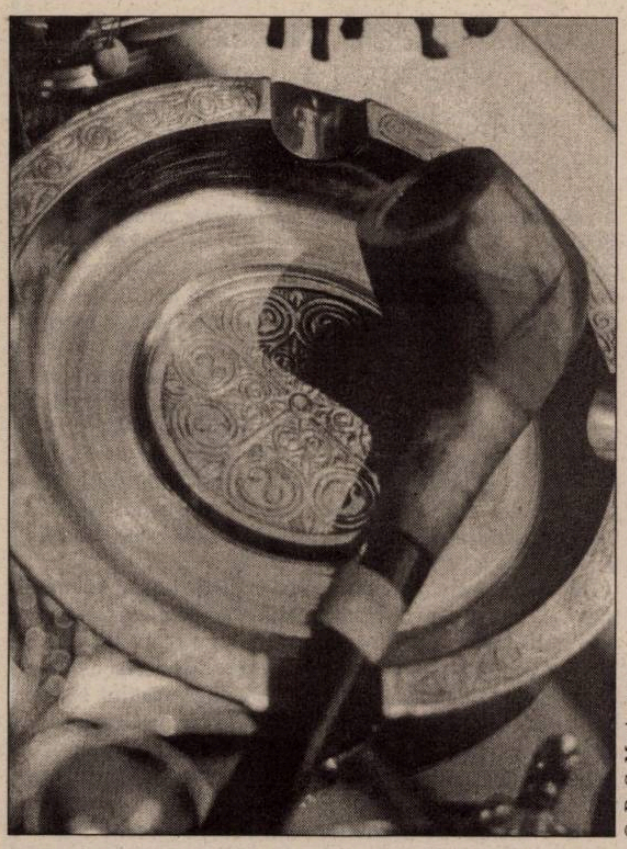

© R.-C. Marinescu

© C. Prisecaru

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 530
30 mai – 5 iunie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

VIOLENŢA ÎN FAMILIE

„Femeia nebătută, ca moara neferecată.“

GRIGORE G. TOCILESCU, CHRISTEA N. ŢAPU – „MATERIALURI FOLCLORISTICE“

GRATUIT

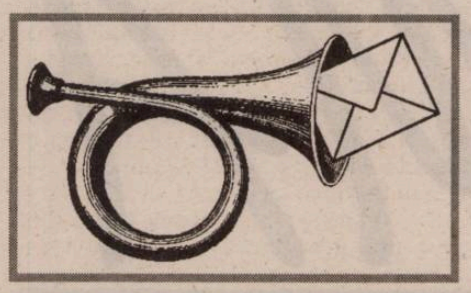

Nr. 528: *„Imaturitatea“*

Ma-ma-tur, i-ma-ma-tur

Ca orice proaspătă mămică nu pot fi decît „obiectivă“ cînd vorbesc de băieţelul meu. Mihnea e, fără discuţie, cel mai frumos, mai cuminte şi mai deştept copil.

Pînă pe la două luni practica un obicei destul de neobişnuit. Se trezea în fiecare noapte la ora 4 fix, cerea puţin ceai de anason, după care adormea, instantaneu, mulţumit. Prin urmare, m-am conformat tabietului copilului, amuzată fiind de pretenţiile sale modeste. Cînd a împlinit unsprezece săptămîni m-am trezit, ca de obicei, într-o noapte, păstrîndu-mi reflexul. Era ora 4 fără 10 şi Mihnea dormea tun. L-am trezit şi i-am dat deja binecunoscutul ceai cu sentimentul reconfortant că-mi fac datoria de mamă, după care am adormit şi eu imediat. Noaptea următoarea am fost tentată să-mi intru în funcţie cu acelaşi aplomb. Totuşi, gîndindu-mă că cel puţin ca vîrstă ar trebui să fiu mai „matură“ decît un bebeluş, nu l-am mai trezit şi, spre consolare, am înghiţit eu cîteva picături de ceai.

Două săptămîni mai tîrziu, am făcut împreună o plimbare în parcul din faţa Casei Pogor. O fetiţă blondă de vreo 5 ani s-a îndreptat cu prea mult curaj spre cărucior. „Lasă-l să-l bată soarele!“, mi-a zis ea în timp ce-i scotea, cu o uimitoare îndemînare, şosetele. După care s-a apropiat galeş de mine, mi s-a aşezat pe genunchi, uitîndu-se atent spre gura mea. „Auzi, îmi zice ea, tu ţi-ai fracturat dintele din faţă? Du-te şi tu la un dentist!“. Am rămas tablou.

Spre nemulţumirea multor prieteni sau cunoscuţi, în casa părinţilor mei din Iaşi unde creşte Mihnea mai locuieşte de vreo 6 ani şi un uriaş motan birmanez castrat, care cîntăreşte 7 kilograme. Dacă mă gîndesc bine, deşi pisica a devenit tot mai neglijată şi nu prea o mai ia nimeni în braţe în ultima vreme, mare diferenţă de gramaj între motan şi copil nu e.

Cînd a apărut Mihnea, leneşul patruped s-a apucat să păzească noaptea uşa camerei lui, să stea pe balcon lîngă cărucior şi să privească fix spre ciudata arătare care-i invadase brusc teritoriul.

Între timp motanul s-a împăcat cu soarta, urmărindu-l totuşi pe potenţialul său partener de joacă de la o distanţă regulamentară, îndeajuns de aproape totuşi pentru a fi remarcat.

Cînd copilul a fost instalat în premergător, coada imensă şi stufoasă a lui Bafi a devenit ţinta principală a atenţiei lui Mihnea. Jocul de-a prinsul cozii a durat cîteva zile bune şi, cum coada nu se lasă prinsă, motanul a inventat altceva.

Într-o după-amiază, în vreme ce se lasă privit şi admirat cu mare plăcere, motanul s-a strecurat tiptil-tiptil pe sub rotilele „rotativei“, ca un soldat în luptă care merge pe burtă pentru a nu-l prinde inamicul.

Mihnea l-a răsplătit cu un chiot de admiraţie şi mai ales cu aplauze.

Şi jocul continuă, cu maturitate şi fără riscuri majore.

Am ajuns la concluzia, deloc pripită, că Mihnea e genial.

Citeşte deja, şi asta chiar la o vîrstă foarte fragedă. Dar nu orice carte, copilul studiază metodic şi cu multă dexteritate săptămînalul PRO TV Magazin. Bunăoară, săptămîna 11-4 – 17-4 din anul 2003 a binecunoscutului roman de aventuri o are pe copertă pe Jennifer Lopez. Ca orice cititor meticulos, Mihnea începe de la prefaţă. Cu mînuţele lui mici o sfîşie cu ură şi cu o patimă latină pe frumoasa J. Lo. O face bucăţi-bucăţi, o smulge din cotor şi o bagă în gură. Revista are un format aparte, foarte potrivit pentru un cititor de 10 luni, numai că la cele o sută de pagini, răbdarea băiatului e pusă la încercare. Mai citeşte cu ardoare partea de mijloc ce conţine filmele pe care merită să le vadă în săptămîna menţionată mai sus, rubrica referitoare la sportul în televiziune, reclama la Golden Brau, că tot merge cu fotbalul şi nu ratează horoscopul de la finalul volumului. Deşi n-o prea agreează pe Neti Sandu, Mihnea o citeşte, cu detaşarea specifică vîrstei, ştiind, ca un băiat deştept ce se află, că ce scrie acolo n-are nici o legătură cu ce i se va întîmpla lui în acea săptămînă. Faţă de pronosticurile astrologului care „citeşte în stele“, copilul trăieşte mult mai intens şi asimilează cu o rapiditate uluitoare enorm de multe lucruri.

Vă spuneam că e genial, nu?

Roxana CĂLINESCU

Nr. 527: *„Păstraţi curăţenia?“*

Răspunsul meu e „Da“...

Da, domnule Svankmajer, păstrez întotdeauna curăţenia. Şi pot s-o şi dovedesc!

(replica domnului Jan SVANKMAJER, care spunea într-o *Dilemă* anterioară că: *„Dacă nu vom începe din nou să ne spunem poveşti seara la culcare şi să ne povestim visele cînd ne trezim dimineaţa, nu mai putem aştepta nimic de la această civilizaţie.“)*

Cobor ultimele trepte ale scării 9, Bl. M14, undeva în Bucureşti. Îmi verific din reflex căsuţa poştală şi constat că uşiţa e de data asta la locul ei. La fel şi toate celelalte 43 ale vecinilor. Mă întorc pe călcîie atent să nu-l deranjez pe Tomiţă, maidanezul de nădejde aferent scării noastre. A dispărut. Mă rog, e primăvară şi sezonul de nunţi canine în cartier e în toi. A dispărut însă şi gaura de la unul din gemurile armate, monument viu şi tăcut al revoluţiei, loc mistic creat de avîntul revoluţionar al administratorului, acelaşi administrator care azi povesteşte nepotului de patru ani despre marii conducători ai României: Mihai Viteazul, Ştefan cel Mare, Nicolae Ceauşescu etc. şi care în acele zile nu te lăsa să intri decît dacă purtai un tricolor. Ca fapt divers, al meu era furat de la mercerie de către cumnatul meu...

În sfîrşit, deschid uşa. Lumina soarelui mă orbeşte pentru o clipă. În faţa mea se deschide vechea perspectivă care a fost principalul motiv pentru care am ales să mă mut aici, acum mai bine de douăzeci de ani! Nu am însă vreme să mă obişnuiesc cu revederea imensului parc şi cu lipsa scheletului de beton a niciodată terminatului bloc de vis-à-vis. De mine se apropie cîinele vecinului, ud ca de obicei, semn că iar a fost la lac cu el. De obicei mirosul venea înaintea lor. De data asta, blana îi străluceşte ca-n reclamele pentru mîncare de căţei. Stăpînul cîinelui nu străluceşte, dar ţine să-mi atragă atenţia că o baie pe căldura asta nu mi-ar strica nici mie. Mă apropii de maşină şi scot de sub ştergător o avizare a ADP-ului prin care mi se face cunoscut că maşina mea îngreunează autospecialele de salubritate care trebuie să măture şi să stropească zilnic în zonă. Pe verso găsesc o schemă în care sînt indicate locurile de parcare special amenajate de Primărie pentru riverani. Mă aşez la volan. Automat, caut cîrpa de praf pentru a şterge bordul. Nici cîrpa n-o găsesc, nici praful. Rapid, arunc o privire în habitaclu. E într-adevăr maşina mea. Toate celelalte sînt la locul lor. Plec de pe loc şi fără să vreau inima mi se strînge în aşteptarea declanşării războiului dintre şosea şi amortizoare. Prima bătălie ar trebui să se dea cu şanţul ce traversează nonşalant drumul de cîteva luni. Timpul trece. Nimic. Mă uit în oglindă, strada e ca-n palmă. Mă uit înainte, la fel. Ajung la semafor. Sînt cu ochii-n patru după băieţii spălători de parbrize. Sînt energici ca şi poliţistul din intersecţie, dar lipsesc cu desăvîrşire. Ba nu, poliţistul este prezent. Îl aud vorbind la mobil cu proprietarul betonierei pe care tocmai a oprit-o, avertizîndu-l să spele maşinile care ies pe drumul public. Mă uit mai atent la camion şi văd într-adevăr urme de noroi pe una din aripi. Cred că s-a făcut verde, pentru că cineva în spatele meu... chinuie soneria. Vreau să calc ambreiajul şi sînt cît pe-aci să cad din fotoliul pe care am adormit uitîndu-mă la un program mizerabil (pardon de cuvîntul program!). Ajung în sfîrşit la uşă. Vizorul s-a întunecat prin tipul care, ca de obicei, apelează la cheile mele de la ghenă...

miez de mai 2003

Zomir DIMOVICI

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

În Apuseni şi Bucegi

Padiş-Apuseni. Sosește un autocar cu cehi, turişti. Aleg locul de campare. În cîteva minute locul este ecologizat după care încep a-şi instala corturile.

Bucegi, traseul Piatra Arsă-Poteca Ursului – Sinaia. Cobor cu trei ploieşteni cu vîrste între 16 şi 19 ani. Unul dintre ei desface un pachet de biscuiţi şi aruncă folia pe jos. Îi spun s-o ia. El – de ce? Privesc la el şi după puţin timp îi spun – dacă nu o iei tu, o ridic eu. Ridică folia. Ce va fi înţeles? Dvs.?

Honoriu DIACONESCU

Polemice

O generaţie de tîmpiţi?

Deci sîntem o generaţie ratată, un copil handicapat al post-comunismului... Fie... Oricum pentru mine noţiunea de „generaţie“ aduce prea mult cu cea de „turmă“ în contextul cultural actual. Şi totuşi, la fel cum Ionesco a călcat în picioare nebunia generaţiei sale, există şi astăzi indivizi care, ca nişte copii urîţi pe care nimeni nu-i iubeşte, sfidează standardele de aur ale culturii fast-food. Îi vezi pe stradă, în metrou, în librării, dar nici nu-ţi trece prin cap că ai în faţă nişte eretici în toată regula, nişte nebuni rătăciţi în timp cu priviri pierdute şi dezamăgite totodată care caută un punct de sprijin. Sînt oameni cu care poţi să discuţi despre minimalismul lui John Cage, despre rock-ul progresiv al anilor '70, despre „Slaughterhouse Five“ a lui Kurt Vonnegut, despre „Simfonia Fantastică“ a lui Berlioz, despre filmele lui Krzysztof Kieslowski (şi toate astea într-o epocă în care totul pare îngropat sub plumbul kitschului de orice fel). Sînt oameni ca şi mine... tineri, derutaţi, furioşi, îndrăgostiţi, superficiali. Nu diferă cu nimic de tiparul clasic al „neînţelesului“ care bîntuie prin fiecare generaţie care cade victimă mediocrităţii şi totuşi sînt printre puţinii care îndrăznesc să fie curioşi. Ce e absolut fascinant, nu e însă faptul că există, ci faptul că nimeni nu a aflat de existenţa lor. Ironia, pe care Marele Anonim (cum ar spune Blaga) o mînuieşte cu atîta măiestrie, face ca aceşti „proscrişi“ să nu se cunoască nici măcar între ei (majoritatea nu poartă „tricouri de identificare“ pentru că asta ar însemna doar încă o odă jalnică închinată civilizaţiei „Shop-till-you-drop“). Toată lumea se mulţumeşte să facă remarci dispreţuitoare la adresa subculturilor adolescentine care înfloresc prin discoteci. Nu, nu e vorba de o generaţie de tîmpiţi. E o generaţie ca oricare alta... Trebuie să acceptăm faptul că există indivizi de 17 ani care preferă să cumpere ultimul album Britney Spears şi alţii care preferă să cumpere primul album al lui Miles Davis. (Da, ştiu, nu pare plauzibil... cine mai ascultă rahaturi din astea învechite lipsite de orice noimă...?) Dar în curînd, dacă voi mai avea ce să economisesc, voi adăuga celebrul „Birth Of The Cool“ colecţiei mele de CD-uri.

Vlad SOLOMON

Replici

Articolul „Homo festivus“ de Al. Călinescu (nr. 527)

Citez: „Sărbătorile tradiţionale sînt pretexte pentru lungi vacanţe cînd în România aproape totul se opreşte: mai bine de două săptămîni de Crăciun, mai bine de o săptămînă de Paşte, un lux pe care nu cred că şi-l mai permite vreo ţară europeană.“ („Homo festivus“ – Alexandru Călinescu, *Dilema* nr. 527)

Ţara europeană Franţa şi-l permite. Iată, de exemplu, nu lista zilelor libere ale lui decembrie, ci ale lui mai 2003: joi 1, vineri 2 (Ziua Muncii), joi 8, vineri 9 (Ziua Victoriei), joi 29, vineri 30 (Înălţarea). Adunate cu sîmbetele şi duminicile, dau 15 zile.

Am crezut sincer în mitul stahanovist cu vesticii care n-au aşa mult timp liber ca leneşii de români. Noroc că am ajuns să lucrez (legal) la faţa locului. Promit un gînd bun hărniciei occidentale joi 29.05.03, cînd voi fi în drum spre Etretat, ascultînd RTL2.

Dorin TIBULCĂ
Cherbourg

Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema*, cu o *reducere de 20%*, direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1 71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Integrare în 2007?**
- **Domeniul public – ţara nimănui?**
- **Tinerii profesionişti**

Andrei PLEȘU

Omul fără dileme

Uneori regret că gazeta de faţă se numeşte *Dilema*. Constat aproape în fiecare zi că duhul dîmboviţean nu poate trece pe lîngă acest cuvînt fără să alunece în poanta facilă, ironie minoră şi *malentendu* cras. Din punctul meu de vedere, cel mai supărător e *malentendu*-ul. Un demon simplificator a lasat unora impresia că filosofia acestei publicaţii e bîlbîiala, inexistenţa criteriilor, absenţa opiniei. „O revistă fără un punct de vedere?“ suna unul dintre reproşurile curente. Pe de altă parte, cînd afirmăm un punct de vedere, se găsesc repede destui care să ne reproşeze că ne-am depăşit programul, că nu sîntem destul de „dilematici“. *Malentendu*-ul constă în faptul că ceea ce noi propunem drept manevră intelectuală de conjunctură, drept stil de a gîndi, e luat drept doctrină. Noi nu spunem, cotropiţi de palori metafizice, că totul e dilemă, că nimeni nu poate judeca pe nimeni şi că nimic nu se poate afirma, în chip limpede, despre nimic. Noi nu plimbăm peste lucruri o privire ceţoasă, fără discernămînt, şi nu trăim într-o cronică inhibiţie mentală. Avem şi noi nervi, avem şi noi idiosincrasii. Ştim că viciul e rău şi virtutea e bună, că cei care conservă vechile structuri sînt răi şi cei care vor să le anihileze sînt buni, că Ştefan Augustin Doinaş e bun şi Corneliu Vadim Tudor e rău, mă rog, ştim şi noi ceea ce ştie toată lumea. Şi n-avem de gînd să introducem ezitări hamletiene acolo unde lucrurile sînt clare. Socotim însă că nu toate lucrurile sînt clare şi că boala societăţii româneşti de azi e excesul tonului categoric (avînd drept efect secundar suspensia dialogului şi a dorinţei sincere de conciliere). Sîntem excedaţi de suficienţa intelectuală şi morală a celor care s-au dezvăţat să mai spună „cred că“, poate că“, „mă întreb dacă“, „nu mi-e foarte clar“, „nu ştiu ce să spun“, „trebuie să mai reflectez“ şi alte asemenea formule cuviincioase, care constituie igiena însăşi a spiritului. Nu vrem să extindem dilema asupra a ceea ce, în jurul nostru, e nedilematic. Dar o recomandăm, acolo unde e cazul, ca pe un început de înţelepciune. În definitiv, nici buna creştere nu e operantă în orice împrejurare. Este însă acesta un argument să o declarăm futilă?

Ar fi, poate, folositor să ne amintim puţin de moravurile noastre prerevoluţionare. Cît de „dilematici“ ştiam să fim în lumea aceea în care totuşi binele şi răul se deosebeau cu uşurinţă! Cît de firesc ni se părea, atunci, să spunem că „orice am face nu se schimbă nimic“ şi că deci e preferabil să stăm cuminţi, într-o toropeală plină de argumente!

Am trăit decenii întregi sub blestemul dilemei „din care nu se poate ieşi“. Şi am plătit scump, în decembrie 1989, capacitatea noastră de a amîna. Nu cumva ne expunem, astăzi, riscului opus? Căci sîntem înconjuraţi de confuzii, ambiguităţi şi aproximaţii, iar noi ne comportăm băţos, apodictic, ca nişte activişti decerebraţi, intransigenţi, fără „complicaţii“ interioare. Aşa stînd lucrurile, ne putem întreba: cum şi cînd vom plăti deriva geometrică în care ne complacem deocamdată?

Dilema nu vrea altceva decît să tempereze această derivă. Ea nu vrea să relativizeze valorile sau să surdinizeze adevărul. Vrea însă scoaterea din joc a omului fără dileme, cu certitudinile lui (mitocăneşti sau fanatice), cu mărginirea lui inamovibilă. Există omul fără dileme proguvernamental, mereu înarmat împotriva trădătorilor din Opoziţie, şi omul fără dileme antiguvernamental, care are în buzunar reţeta mîntuirii naţionale, dar nu înţelege s-o pună la dispoziţia derbedeilor... Omul fără dileme e, în România, un personaj cu tradiţii: de la Conul Leonida care explica tot, la eroii lui Pintilie care ştiau că „americanii sînt tîmpiţi“ şi femeia română e „a opta minune a lumii“. Un caz special e omul fără dileme cultivat, cel care se percepe pe sine drept „conştiinţa mai bună a neamului“: îngrijorat şi sentenţios, el ne îngroapă în dihotomii: alege binele de rău cu o precizie oraculară, stabileşte baritonal cine va fi iertat şi cine nu, sfătuieşte, amendează, tranşează. Omul fără dileme e creatorul tuturor dictatorilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător. Pus în fruntea unei instituţii (a Televiziunii, de pildă), el îşi asumă prompt prerogative supreme: e un fel de guvern, un fel de parlament, un fel de tribunal public. Ştie ce ne trebuie mai bine decît o ştim noi înşine. Decide, în numele nostru, ce vom gîndi, cum ne vom distra, cine binemerită admiraţia, cine dispreţul nostru. Ne dă o glumă pe săptămînă şi o poezie pe săptămînă, alese, evident, de specialişti (aleşi de el), aşa încît să nu ne pierdem timpul amuzîndu-ne fără folos. La limită, omul fără dileme e Big Brother, Şeful, Conducătorul. Cel căruia nu-i trece niciodată prin cap că poate greşi, că poate fi monstruos, că e nedorit şi vătămător. Cel care ştie întotdeauna ce face şi nu face decît ceea ce ştiinţa lui cubică, de beton, îi dictează să facă. Cu omul acesta, cu pericolul acesta se răfuieşte *Dilema*. Atît cît îi stă în putere. Şi atîta vreme cît omul fără dileme nu o va anula scurt, cu un dos de palmă.

(Dilema, nr. 8, 4-10 martie 1993)

Ar trebui să citim zîmbind acest articol de la apariţia căruia, iată, au trecut zece ani. Ar fi fost cazul ca realitatea să fi depăşit semnele lui de întrebare şi de exclamare. Îl reluăm cu un zîmbet amar şi cu convingerea că ne este necesar şi astăzi, la fel ca în urmă cu zece ani. ***(Redacţia)***

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un pas prea mic pentru omenire

Declararea averilor s-a transformat din momentul adevărului în băşcălie naţională. Pachetul anticorupţie a vrut să-i împace pe toţi, să facă puţină lumină sub vălul care acoperă subteranele politicii, dar o lumină mică face întunericul de pe margini mai dens. Legislaţia tip şvaiţer (unde se observă mai degrabă găurile) s-a confruntat cu aşteptările foarte ridicate ale publicului. Pachetul anticorupţie a fost un mic pas înainte şi, după ce legea a început să funcţioneze, se poate spune că pasul a fost prea mic. Dacă tot a deschis cutia Pandorei, guvernul trebuia să meargă pînă la capăt.

Pachetul de legi anticorupţie ar fi trebuit să dea semnalul că acest guvern, spre deosebire de cele precedente, este capabil să rezolve problema, că va fi dur şi nemilos cu corupţii. Numai că elanul iniţial s-a pierdut pe drum. Dincolo de faptul că a fost fascinat de postura eroului pozitiv, guvernul n-a avut un plan conform căruia să elaboreze legile, ci a elaborat planul în funcţie de legile pe care le avea în sertar. Corupţia este un fenomen parazitar în multe domenii, în diverse feluri. Rezolvarea problemei printr-un singur act este modalitatea sigură de a legifera fără a lua în calcul consecinţele practice şi dinamica interacţiunii lor. Dorind să fie exhaustiv, pachetul anticorupţie a ajuns să cuprindă prevederi care nu prea au de-a face cu corupţia. Un exemplu este modificarea de substanţă a statutului funcţionarilor publici. S-ar putea spune că funcţionarii publici sînt principalii beneficiari ai micii corupţii, mai enervantă pentru simplul cetăţean decît cea mare. Este adevărat, dar statutul funcţionarilor, încadrarea lor în funcţii, examenele, treptele de carieră, atribuţiile instituţiilor din domeniu, adică substanţa acelui titlu de lege, nu are de-a face cu corupţia. Şi tocmai codul etic de conduită al funcţionarilor publici, elaborat pentru a bara calea micii corupţii, nici nu a mai intrat în forma finală a legii. Şi alte titluri par a fi fost adunate la întîmplare, în funcţie de ce aveau prin sertare ministerele (de exemplu: combaterea criminalităţii informatice). Decis să facă oricum ceva, guvernul a ordonat fiecărei instituţii din subordine să pună în coşul comun tot ce produsese ca urmare a angajamentelor luate anterior, prin „Planul naţional de acţiune împotriva corupţiei 2001-2004“ şi prin „Combaterea corupţiei în România – măsuri pentru accelerarea aplicării strategiei naţionale“ (decembrie 2002). S-au pus cap la cap, în grabă, proiecte diferite, cu limbaj diferit, unele mai radicale, altele timide.

După ce a prezentat în sfîrşit un document, ţinut secret în pofida insistenţelor ONG-urilor interesate (ulterior s-a văzut că secretomania era motivată de harababură, pur şi simplu nu aveau ce să arate), guvernul nu a vrut să riste dezbaterea în Parlament. Exista riscul ca parlamentarii PSD să nu-l voteze, unii dintre ei sînt convinşi că în ce-i priveşte nici o reglementare este cea mai bună reglementare. Deşi prevederile din proiect erau mai degrabă moderate, nemulţumirile au răbufnit în sedinţe cu uşile închise şi au ajuns pe căi ocolite la urechile presei. Guvernul s-a văzut prins la mijloc între aceste nemulţumiri şi cerinţele maximale ale presei şi societăţii civile.

De fapt, cea mai importantă problemă a guvernului a fost neîncrederea cu care îl priveşte societatea. Românii sînt convinşi că politica este coruptă („cei mai mulţi oameni politici sînt implicaţi în corupţie“ – 70%, sondaj SAR din 2002), iar corupţia a ajuns să fie considerată principala problemă a ţării (60% dintre respondenţi, sondaj realizat de *Southeast Legal Development Initiative).* În faţa unei percepţii atît de negative, numai o politică anticorupţie radicală poate fi credibilă.

Analizele comparative arată că ţările cel mai puţin atinse de corupţie au şi cele mai transparente şi dure mijloace pentru combaterea ei. Marea Britanie este exemplul clasic, declaraţiile de avere ale demnitarilor par ridicole după standardele româneşti, justificarea biletelor de avion şi a benzinei consumate fiind acolo ceva de la sine înţeles. La fel este şi în ţările nordice, cu un sector public prin tradiţie foarte transparent. În clasamentul *Transparency International,* cinci din primele zece ţări cel mai puţin corupte sînt Finlanda, Danemarca, Islanda, Suedia şi Marea Britanie. Dimpotrivă, ţările cele mai corupte tind să dezvolte procedee pseudo-transparente, iar printre acestea legea românească din 1996, prin care demnitarii îşi declară averea în plic închis poate servi de exemplu. Este un adevărat paradox: ţările corupte manifestă scrupule legate de imaginea publică, de dreptul la viaţa privată ş.a., iar ţările cele mai „curate“ (care, întîmplător sau nu, înregistrează şi scorurile cele mai mari în clasamentele democratizării *Freedom House)* nu ţin deloc la „onoarea imaculată“ a demnitarilor şi îi supun „abuzurilor“ şi „exagerărilor“.

Este de fapt vorba de voinţă politică. Un guvern dintr-o ţară unde corupţia este o problemă majoră trebuie să manifeste o voinţă politică extraordinară pentru a adopta reglementări restrictive şi pentru a le aplica. Nu a fost cazul guvernului Năstase. Întregul pachet anticorupţie respiră grija pentru sănătatea psihică a demnitarilor: să nu cumva să fie jenaţi, să nu îi incomodăm, să nu cumva să fie stresaţi cu gîndul la atacurile banditeşti, provocate de informaţiile despre averile lor. Cînd e vorba de corupţii virtuali, se poate: sancţiunile pentru corupţie au fost mărite. Dar acolo unde ar fi trebuit deranjaţi oameni reali (declararea averilor, conflictul de interese, incompatibilităţile) a apărut grija de a nu merge prea departe: interesele se opresc la rude de gradul întîi, incompatibilităţile se pot discuta şi negocia, averile se declară prin „da“ sau „nu“, ca la sondajele de opinie. Faimoasa limită de 10.000 de euro e nesemnificativă. Presa a discutat obsesiv cuantumul averilor, absolut justificat din moment ce voluminosul pachet anticorupţie este irelevant cînd e să se verifice corectitudinea declaraţiilor, cînd e să se afle în ce măsură calitatea politică a influenţat cantitatea averii, cînd trebuie dezvăluite sursele cîştigurilor.

Este nedrept să se spună că acest pachet anticorupţie a fost un pas înapoi. A fost un pas înainte, doar că un pas prea mic faţă de ce era nevoie şi un pas minuscul faţă de aşteptările imense ale publicului. Chiar afişarea pe Internet a averilor este un pas înainte, aşa imperfectă cum este declaraţia de avere. Faptul că românii văd că demnitarul poate fi întrebat de unde are atîtea maşini, de ce nu are maşină românească dacă tot a lansat programul „fabricat în România“ etc., este un pas spre ruptura cu mentalitatea obedientă moştenită din comunism. Dar crezînd că poate împăca şi capra şi varza, guvernul s-a expus ridicolului şi decizia de a risipi misterul din spatele celor zece mii de euro dovedeşte că e conştient de situaţia creată. Cînd a fost criticată legea, înainte de asumarea răspunderii, guvernul nu a prea ascultat pe nimeni. Întreaga poveste devine tipică pentru modul în care poţi să îţi dai cu stîngul în dreptul.

▲

Lauda de sine

Colegul nostru Dan Stanciu a primit Premiul pentru Grafică al Fundaţiei ARTEXPO, decernat în cadrul ediţiei 2003 a Tîrgului de Carte Bookarest.

DILEMATECA

Ion Barbu,
Antologia poeziei româneşti de la S la XXL,
Editura Ha, Ha & Ha, 2003.

Ion Barbu,
Dicţionarul cinicului aproape perfect,
Editura Ha, Ha & Ha, 2003.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Mîndria de a înfrunta nedreptatea

Din tulburile ape ale tranziţiei s-a ridicat la suprafaţă o împrejurare aparent neînsemnată, care a declanşat o veritabilă hipnoză printre locuitorii din spaţiul carpato-danubian. Eroul întîmplării este un fiu al Ploieştilor şi al unei joviale matroane, purtînd savurosul nume Lăzărica, întîmplarea propriu-zisă constînd într-o lungă călătorie al cărei terminal se găsea tocmai de cealaltă parte a Oceanului Atlantic, la Pittsburg. Călătorul ploieştean era campionul mondial de box omologat de IBF, dornic să îşi adauge şi titlul WBA, aflat în patrimoniul altui boxer. Cei doi pugilişti urmau să îşi dispute centura de campion tăinuită în bagajele intrepidului sol al Ploieştiului.

Gazdele nu l-au întîmpinat după regulile ospitalităţii şi ale *fair-play*-ului. Meciul nu se disputa pe un teren neutru, ci în oraşul unde challengerul văzuse lumina zilei şi unde se bucura de o imensă afecţiune populară şi oficială, juriul arbitrilor-judecători fusese modificat în ultima clipă, singurului arbitru european refuzîndu-i-se viza de intrare, iar în locul lui fiind delegat un panamez: rezultatul consemnat de acest juriu a fost meci nul, deşi boxerul din Pittsburg primise 344 de pumni, faţă de cei 244 administraţi adversarului său; scorul cel mai favorabil boxerului american a fost indicat de arbitrul panamez, dar chiar şi scorul de egalitate a fost contestat de experţii mass-media: victoria ploieşteanului este consemnată la un scor de 115-113 în cronica din *New York Daily Mail* şi de 117-111 în cea prezentată de HBO.

Feciorul doamnei Lăzărica tratează aceste malversaţiuni cu o seninătate filozofică. Reacţia lui nu dezvăluie numai fizionomia personajului, ci în mod indirect şi fizionomia naţiunii care îi stătuse alături pe tot parcursul acestor încercări. Socotindu-se reprezentată de acest băieţandru, naţiunea îşi întemeiază totuşi relaţiile cu el pe un paradox. Eroul se lansase în această aventură la o etate înaintată pentru un boxer profesionist. Atunci cînd cucerea titlul ca tînără speranţă, naţiunea nu-l băga în seamă, ea îl aclamă însă extaziată atunci cînd şi-l pune în joc. Aclamîndu-l pe el, naţiunea aclamă capacitatea sa de a genera eroi şi mai cu deosebire eroi nedreptăţiţi. Plecat ca posesor unic al centurii, el se întoarce din expediţie numai cu jumătate. El nu poate fi absolvit de responsabilitatea acestei non-victorii pentru care însă naţiunea nu îl întîmpină dezavuîndu-l, ci idolatrizîndu-l.

A doua zi după comunicarea ştirii, cel mai important cotidian, *Adevărul,* relata cu litere de o şchioapă jefuirea campionului român „la lumina reflectoarelor în ţara tuturor posibilităţilor". Insinuări şi mai puţin cordiale pe socoteala Americii abundă în editorialul aceluiaşi cotidian, sub autoritara semnătură a redactorului şef. Fără o intenţie anume, boxerul ploieştean oferă concetăţenilor săi satisfacţia de a pomeni Casa Albă pe altă tonalitate decît cea a temenelelor în care excelează retorica diplomaţiei dîmboviţene.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Stilistica decenţei

Sînt de cîteva luni la Viena şi, printre micile plăceri pe care mi le acord, la loc de frunte se află urmărirea ştirilor locale de la ora 19 pe canalul public ORF 2. Un coleg m-a întrebat oarecum retoric, într-un e-mail: „oare ce fac jurnaliştii în ţări paşnice precum Austria sau Elveţia, unde nu prea se întîmplă crime ori violuri, n-au cine ştie ce dezvăluiri de făcut, iar societatea îşi vede de treabă? Cu ce umplu ei telejurnalul ori ziarul?". I-am răspuns prezentîndu-i pe scurt formula-tip a telejurnalului local de pe ORF 2: o ştire despre oarece reparaţii de străzi sau proiecte de dezvoltare urbană (cu imagini-standard de la şedinţa consiliului local plus două opinii, una a majorităţii şi una a opoziţiei), informaţii utilitare despre devieri ale traficului sau schimbări de orar ale tramvaielor, o ştire de la inaugurarea vreunui obiectiv social (şcoală, cămin pentru imigranţi, azil de bătrîni, grădiniţă pentru copii cu handicap), vreo ştire despre „personaje pozitive din popor" (de exemplu, prezentarea unui mic magazin ţinut de Frau Anneliese care vinde murături şi conserve făcute în casă, spre bucuria clienţilor din cartier, ba chiar şi din alte cartiere), iar apoi ştiri culturale din belşug: ce expoziţii s-au mai deschis, ce concerte – simfonice, de jazz, de rock – mai urmează, ce premiere teatrale se pregătesc la Burgtheater sau la teatrele „alternative" ş.a.m.d. Rar, foarte rar, apare şi cîte-o ştire despre vreo infracţiune, dar cu imagini *numai* din tribunal, de multe ori cu chipul infractorului protejat, şi în care se insistă nu pe detaliile infracţiunii, ci pe ideea de justiţie şi de eventuală recuperare socială a vinovatului. Mobilizat de gîndul că foarte curînd mă voi întoarce la telejurnalele noastre cu morţi şi răniţi, cu violuri şi copii maltrataţi, mă scufund cu delicii în acest telejurnal decent şi cumsecade. Ies pe străzi şi colind Viena, mi se pare că realitatea corespunde imaginilor de la telejurnal şi îmi vin gînduri nu tocmai optimiste despre cît mai are ţărişoara noastră pînă să atingă *acquis*-ul de civilizaţie şi progres la care tînjim. „Plictiseală!" – încearcă să mă trezească nişte prieteni vienezi. „E televiziune publică şi deci adoarme poporul cu ştiri idilice, ca să dea impresia că totul merge bine! Noi avem însă destule probleme, de care telejurnalul nu se ocupă". Aveţi, le spun, nu zic că n-aveţi, dar eu vin din ţara în care telejurnalele anunţă cutremure iminente şi se mîndresc cu interviurile în exclusivitate luate lui Mitică Dragomir. Aşa că daţi-mi voie să mă bucur liniştit la gîndul că – totuşi – la televizor se anunţă expoziţii şi spectacole, apar oameni cumsecade şi copii care se joacă, iar reasfaltarea intersecţiei cutare (de ce-o reasfaltează, că era OK? mă rog, treaba lor...) durează exact cît s-a spus la telejurnal, nici o oră mai mult.

Sigur, nu e totul aşa. Tabloidele sînt şi aici... tabloide: se ocupă de scandaluri, bîrfe, amantlîcuri ale personajelor publice, infracţiuni ş.a.m.d., după reţeta universal valabilă. Şi nici prin cap nu-mi trece să pun problema în termeni restrictivi de genul „care e Viena adevărată? cea din telejurnalul pozitiv de pe ORF 2 sau cea din tabloide?". Ştiu, desigur, că selecţia şi modul de prezentare a ştirilor poate compune un discurs care nu corespunde întocmai realităţii – şi ar fi mult de discutat pe tema asta. Dar dincolo de toate mi se pare importantă o anume *stilistică a decenţei* care se degajă din telejurnalele pe care le văd aici (şi chiar, într-o anumită măsură, din tabloide!). În spatele lor se întrevăd educaţia şi cultura răspîndite în straturile profunde ale societăţii; nu vreau să spun că toţi austriecii i-au citit pe Kant ori pe Musil, ci doar că stilistica decenţei de la telejurnale e într-o perfectă coerenţă cu habitudinile, comportamentele cotidiene, felul de a vorbi şi de a se îmbrăca al oamenilor. Iar în toate acestea se văd semnele unei societăţi în care educaţia şi cultura sînt valori cu un statut bine stabilit şi respectat.

Privită din acest context, recenta recomandare a Consiliului Naţional al Audiovizualului „privind poluarea prin programele audiovizuale", în ciuda accentelor de pamflet, are sens: într-adevăr, în spaţiul audiovizual românesc prostul-gust îşi dă mîna cu o „stilistică" grobiană, iar efectul pe termen lung este o de-culturalizare a societăţii. Situaţia a ajuns într-un punct critic şi, pentru ca lucrurile să se schimbe, ar trebui mai mult – şi altceva! – decît recomandările CNA şi lamentările dezabuzate ale intelectualilor. Dar despre toate acestea – în numărul viitor.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Pînă la piele

În timpul recentei finale de Cupă UEFA, imediat după ce una din echipe marcase un gol şi mingea era la centru pentru a fi repusă în joc, un individ îmbrăcat în costum de arbitru a intrat pe teren şi s-a îndreptat cu aplomb către arbitrul cel adevărat; şi-a jucat, preţ de cîteva secunde, rolul, apoi şi-a scos, cu o dexteritate trădînd un îndelung antrenament, costumul şi a luat-o la fugă, traversînd în diagonală terenul. Rapiditatea gesturilor ca şi ezitările camerei de luat vederi au făcut anevoioasă descifrarea cuvintelor pe care individul le avea pictate pe spate. Scena nu a suscitat mai deloc comentarii, într-atît a devenit de frecventă. Sporturile favorite ale acestor suporteri exhibiţionişti sînt fotbalul şi tenisul; ultimul, pe lîngă că permite o mai mare intimitate cu publicul spectator, prezintă şi avantajul că dă posibilitatea executării unei sărituri peste fileu, mărind vizibilitatea părţilor intime ale protagonistului.

Exhibarea nudităţii a fost, în urmă cu mai bine de trei decenii, unul din modurile prin care mişcarea *hippy* îşi afirma non-conformismul. Era, totodată, şi o manieră de a marca nostalgia paradisului pierdut, dorinţa de a regăsi starea de inocenţă anterioară păcatului originar. Căderea treptată a tabù-urilor a banalizat exhibiţionismul, fără însă a elimina cu totul sentimentul că nuditatea înseamnă, totuşi, transgresarea unor interdicţii şi a unor norme. Totodată, s-a încercat „insolitarea" fenomenului, ca să reiau o formulă binecunoscută teoreticienilor literaturii, prin plasarea lui în situaţii inedite. Un fotograf a devenit celebru prin scenele de grup pe care le improvizează (vorba vine), alăturînd sute, mii de trupuri goale întinse pe iarbă sau pe asfalt, voluntarii se înghesuie să facă figuraţie, deşi rămîn în anonimat, iar realizarea fotografiilor a intrat deja în tradiţie, precum saloanele anuale de pictură. Şi mai interesantă e asocierea nudităţii cu gesturile de protest social şi politic. Ecologiştii, spre exemplu, se dezbracă în pielea goală pentru a protesta împotriva caselor de modă ce confecţionează mantouri din blana unor specii pe cale de dispariţie. Militanţii antiglobalizare recurg şi ei la aceste forme de protest, la fel ca şi pacifiştii. Războiul din Irak a fost un puternic catalizator al *strip-tease*-ului contestatar. Iată, de pildă, cazul grupului muzical country The Dixie Chicks, format din trei şarmante făpturi, două blonde şi una brună, care condamnaseră vehement intervenţia militară. În semn de protest faţă de reacţiile „Americii conservatoare", ce le-a reproşat atacurile la adresa lui Bush, cele trei s-au hotărît să pozeze goale şi să înscrie, pe piele, slogane contradictorii. La una din blonde citim, deasupra sînilor, BIG MOUTHE; pe antebraţul drept e scris SPEECH, pe celălalt – FREE; deasupra buricului ne interpelează un SHUT UP, sub buric se etalează, reconfortant, cuvîntul PEACE; bruneta, pe care o vedem din profil, are pe coaste BOYCOTT, pe omoplat – PATRIOT, iar pe braţ DIXIE SLUTS; cealaltă blondă şi-a inscripţionat pe spate TRAITORS şi BRAVE HERO, pe coapsă – PROUD AMERICANS, iar pe gambă „pour la bonne bouche", SADDAM'S ANGELS. Mă gîndesc cît de imaginativ fertilă va fi această practică atunci cînd se va impune şi la noi, mai ales că ocaziile de a organiza mari demonstraţii de *strip-tease* colectiv sînt la îndemînă.

Dezgolirea trupului, indiferent dacă ţine de jubilaţia euforică sau de febra contestatară, e însoţită de un fenomen curios şi distonant. Nuditatea integrală pare să nu mai fie suficientă, corpul, după ce e regăsit în puritatea lui, e supus unor complicate operaţii de mascare şi maltratare: tatuaje, desene, inscripţii, la care se adaugă o întreagă gamă de accesorii sugerînd mai degrabă o lume a torturii şi a suferinţei: inele (înfipe în nas, sprîncene, limbă, sfîrcuri, buric ş.a.m.d.), cuie, bolduri, bijuterii pătrunzînd direct în carne, implanturi cu silicon etc. În *strip-tease*-ul total, pielea e ultimul obstacol şi cum ea nu poate fi – încă – jupuită (ca în extraordinara povestire a lui Alphonse Allais), devine obiectul unei martirizări simbolice, unde sadismul îşi găseşte un alibi estetic. În fine, realitatea imprevizibilă temperează, periodic, moda denudării fără complexe. Epidemia de pneumonie atipică ne-a pus în faţa unor imagini de coşmar, cu oameni îmbrăcaţi în salopete închise ermetic, purtînd măşti şi mănuşi, în aşa fel încît să lase în contact cu aerul cît mai puţini centimetri pătraţi de piele. Imagini care fac şi mai iluzorie regăsirea inocenţei paradisiace.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Şi care e problema?

– contribuţie la istoria universală a întrebărilor –

Cînd am auzit vorba cuiva cum că nu există mari răspunsuri, ci doar mari întrebări, am tresărit un pic de satisfacţie: eu ştiam asta de mult, pentru că eu sînt român! Întrebările au fost, mereu, preferatele mele. Întîi, pentru că întrebările sînt bune la orice, ca un fel de haină miraculoasă care, la nevoie, foloseşte de manta de ploaie, cămaşă de gală, cojoc în toiul crivăţului şi costum de baie la Mamaia. În al doilea rînd, pentru că întrebările care frămîntă la un moment dat cetatea mi se par a fi cea mai privilegiată cale de cunoaştere a spiritului locului şi timpului. Acum, la noi, întrebarea zilei este: *„Şi care e problema?“*

Cînd vrei să arăţi că eşti stăpîn pe situaţia care, altfel, e cam albastră, zici: *„Şi care e problema?“*. Cînd vrei să pari nepăsător şi detaşat zici: *„Şi care e problema?“*. Cînd vrei să parezi o altă întrebare în care nu te simţi prea în largul tău, fie din cauza muştei de pe căciulă (varianta dacoromană a lui *mauvaise conscience),* fie din cauza nepriceperii, zici: *„Şi care e problema?“*. Cînd te enervează vreun nepoftit sau te agasează vreun prostănac îi zici, mîrîind: *„Şi care e problema?“*. Cînd joci neînţelegerea în faţa unei împrejurări în care numai neînţelegător nu ai dreptul să fii, zici: *„Şi care e problema?“*. Cînd vrei să zici că nu-ţi pasă, zici: *„Şi care e problema?“*... Zicerile acestea se însoţesc, cum altfel?, de coregrafia potrivită. Uneori, corpul se repede agresiv înainte şi vorbele sînt un pic răstite, ca o ameninţare, alteori, umerii se ridică şi capul se duce, politic, între ei, în alte situaţii te laşi zîmbind pe spate, relaxat, şi priveşti pe sub sprîncene, după cum, în alt context, încreţeşti fruntea şi iei o mină preocupată cum că, vezi Doamne, chiar vrei să afli...

Ca orice pe lumea asta, şi întrebările sînt mari sau mici, esenţiale şi decorative, universale şi bucureştene – fără a implica deloc că ceea ce e universal nu se asumă natural şi în capitala noastră ori că ceea ce e bucureştean nu are detenta necesară saltului peste Porţile de Fier, în europenitate şi de acolo, mai departe, către zările nemărginite ale universalului. Nu, nici prin cap nu-mi trece să zic că sîntem provinciali şi minori, că nu contăm sau că sîntem condamnaţi la periferie pe viaţă. Nici vorbă. Contribuţiunile noastre sînt, de fiecare dată, majore şi importante; punctăm original şi de neuitat. Uite, de pildă, ultima noastră contribuţie la îmbogăţirea Pantheonului universal al marilor întrebări. Avem o oarece tradiţie – în a doua jumătate a demult decedatului secol al XIX-lea, dl Caragiale a marcat cea dintîi contribuţie a străzii bucureştene la arsenalul marilor interogaţii: nemuritorul *„Ce! eşti copil?“*, cu varianta eliptică de primul *„i“* dacă e rostită, cu sughiţ, la 4 spre ziuă. Ah, marile întrebări care urmăresc mintea omului mii de ani cu o forţă supranaturală! Ah, marile întrebări care determină gîndirea speciei şi, în cele din urmă, aşează civilizaţii! Aceste întrebări se formulează în clipe astrale ale omenirii şi gurile care le proiectează direct în istorie (pardon, în Istorie) sînt în aşa măsură ilustre încît nu te poţi abţine să nu crezi că au fost anume născute pentru a lansa aceste eterne întrebări. Aşa de pildă, cînd Isus a apărut pe Via Appia şi a întrebat *„Unde mergi, omule?“* sau cînd Hamlet se frămîntă în alcovurile întunecoase ale Elsinorului zicînd *„A fi ori a nu fi?“* sau cînd Kant a scris, în tîrgul mărunt al Königsbergului, întrebarea întrebărilor *„Cine sîntem? De unde venim? Unde ne ducem?“* ori cînd Heiddeger a esenţializat inspirat, parcă, de un duh socratic *„Cum de ceva mai degrabă este decît nu este?“*. Aşa sînt întrebările mari, întrebările cărora le dăm răspuns în fiecare zi şi tot nu le-am găsit răspunsul pe măsură, ca pentru a ne reaminti mereu cît sîntem de precari, de mici, de fragili în faţa propriei noastre vieţi! Dar aşa cum specialitatea noastră nu sînt catedralele ameţitoare, ci micile bijuterii „la scară umană“, nu acesta este genul de întrebări în care excelăm. Nu jucăm la categoria asta, grea. Genul nostru e altul, semi-uşor. Nu mai puţin profund, dar oleacă mai „uman“. Nu mai puţin meritoriu, dar o idee mai agreabil.

Genul nostru sînt întrebările care, aidoma tristeţilor provinciale ale lui Topîrceanu, se ţin scai de capul omului. Atitudinea din spatele acestei întrebări este, de fapt, atitudinea românilor faţă de România: un balans între arţag iritat şi băşcălie fraternă. Este o întrebare care, ca orice întrebare bine pusă, nu are răspuns. Totuşi, nu este o întrebare, cum se zice, retorică, adică o întrebare menită să sprijine efectul persuasiv al unui discurs. E o întrebare care reflectă o realitate (e drept, fără răspuns), e o întrebare care, în varianta inocentă, exprimă nedumerire şi în varianta politică exprimă dispreţ.

Recunosc, *„Şi care e problema?“* se bate serios cu *„în egală măsură“* pentru a lua locul de prim stereotip verbal de la celebrul *„deci“*. Şi asta mai ales în limbajul bucureşteanului care se învîrte prin politică, afaceri sau pe la televizor. Dar tot zic că *„Şi care e problema?“* e mai tare, mai semnificativă pentru ceea ce sîntem şi ceea ce vrem să fim, mai naţională şi mai savuroasă. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Salvaţi de clopoţel?

Avertisment: citiţi pe un postament de cauciuc. Puteţi fi trăsnit în orice moment, mai ales dacă vă vine să rîdeţi.

Catedrala Neamului şi-a găsit loc cu verdeaţă. Numai bună de tăiat şi pus pe focul la care să se perpelească încetişor necazul catolicilor şi protestanţilor cu catedrale mai mici. Ultima locaţie: Parcul Carol, fost Libertăţii, viitor al Sfintei Treimi. Dimensiuni: 75 de metri lungime, 35-40 lăţime, capacitate 6.000 de credincioşi şi nici o Iudă (de chestia asta se va ocupa detectorul de Iude de la uşă – dar nu aceea prin care intră preoţii, să n-avem probleme).

Descrisă în textele – deja – apologetice drept un loc „de pelerinaj pentru toţi creştinii ortodocşi“, catedrala ar urma să coste undeva spre 1,2 milioane de dolari şi să se apropie de Cel de Sus cu minim 75 de metri. Înălţime calculată fără semnul plus (mulţumiri, *Academia Caţavencu*...) care de obicei se pune pe asemenea construcţii spre a le aduce aminte credincioşilor că prosoapele şi colacii nu se deduc, ci se adună la tariful normal al serviciului mistic.

Fireşte, nu s-a făcut nici o cercetare de piaţă. Nici nu era nevoie: pentru a se constata utilitatea imediată a unei asemenea clădiri e suficientă o broşură de Relaţii publice şi un mic tratat de psihologie lăsat deschis în strană la pagina în care se descrie hipertrofia eului. Ca orice instituţie laică, biserica îşi face probabil socoteala că grozăvia construcţiei va aduce dacă nu neapărat credinţa înapoi, atunci măcar respectul. Mai ales al generaţiilor tinere, care s-au stricat şi judecă totul în funcţie de cai putere şi metri pătraţi de construcţie. Yo, neamule, ia uite ce catedrală *cool!*

Deşi poate că Altcineva trebuie impresionat. Poate constructorii îşi fac deja planul că acolo sus, la Ultimul Comitet Central, se va accepta un calcul simplu: 10-20 de biserici dărîmate la 150 de metri pătraţi bucata mai mic sau egal cu Catedrala Neamului la 3.000 de metri pătraţi cu bonus structura de beton armat, proiectată să reziste la seism! În felul acesta, la judecata colegilor săi arhanghelii, Patriarhul poate atrage atenţia şi asupra realizărilor, care, la înălţimea unui bloc cu 14 etaje, cît va avea Catedrala, umbresc cu siguranţă micile neajunsuri. Toate afumate, vechi şi demodate, nici vorbă că meritau demolate.

Apropo de demolare: nu e o meserie, ci o pasiune. Cel puţin la Înalt Preasfinţia Sa, care va trebui să înceapă lucrul chemînd înapoi tocmai buldozerele care l-au făcut celebru. Şi asta – culmea ironiei – pentru a distruge monumentul comuniştilor... Oricum, e de apreciat imparţialitatea Întîi Stătătorului: nu contează al cui e mormîntul (sau biserica, mausoleul etc.), important e să n-aibă pile la Guvern. Să te ferească Dumnezeu să cazi de la putere în Ţara Românească: vine buldozerul după tine şi-n mormînt!

Totuşi, să fim serioşi şi să încercăm o abordare mai de *business*. Şi asta pentru că, la fel ca la orice investiţie, merită să vedem în cît timp s-ar amortiza catedrala. 10.000 de credincioşi de Paşte şi vreo mie pe săptămînă ne duc la circa 60 de mii de ortodocşi înmărmuriţi de grandoarea edificiului pe an. Dacă măcar 10 la sută vor fi convertiţi la practica creştină (fapte bune, iubire de aproape etc.) şi dacă fiecare schimbare în bine de acest fel am tarifa-o cu 10 dolari (calculaţi la cursul actual al spăgii pentru atitudine prietenoasă la spital, coafor sau semafor) ar însemna că ne-am putea scoate investiţia în 20 de ani.

Sigur, de banii aceştia puteam face cîteva fapte bune în regim de urgenţă: cîteva blocuri în care să stea văduvele cu mulţi copii sau bătrînii cu un picior pe cea' lume. Ar fi exact ce s-ar aştepta lumea de la o biserică naţională...

Ei bine, dacă gîndiţi aşa, sînteţi în urmă: orice specialist în marketing poate să vă spună că trebuie să-ţi surprinzi audienţa, s-o şochezi, să nu-i laşi timp să se plictisească. Fireşte, nu trebuie uitată nici retehnologizarea, în paralel cu casarea echipamentelor depăşite. Parcă văd afişul: „Instituţie publică vinde icoană făcătoare de minuni defectă“. ▲

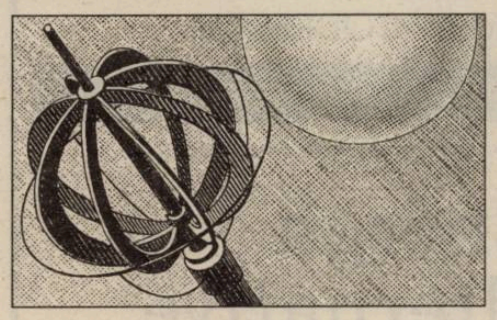

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Al doilea, de fapt, primul

Între demisia preşedintelui Fernando de la Rúa, din 20 decembrie 2001 şi alegerile prezidenţiale încheiate la 26 mai 2003, prin instalarea singurului candidat rămas în cursă, Nestor Kirchner, Argentina a trăit una dintre cele mai deprimante perioade din istoria ei. După cinci ani de recesiune economică, cu 60% din populaţie trăind sub pragul sărăciei, criza s-a cronicizat, determinînd comportamente politice şi sociale atipice.

„Să plece toţi“, striga populaţia la marile mitinguri din iarna lui 2001-2002, cînd mandatul unui preşedinte instalat pe trei luni a durat o săptămînă, cînd băncile îşi închiseseră ghişeele şi nu mai dădeau decît cu ţîrîita banii înapoi, cînd numărul săracilor creştea cu 2.500 pe zi şi perspectivele păreau atît de sumbre încît nu s-a găsit nici măcar un general gata să salveze ţara prin reţetele dictaturii militare. Dintre politicieni, unii au plecat, alţii au rămas şi şi-au văzut de ale lor: campanii electorale, promisiuni, alianţe, delimitări, acuzaţii. În cursa pentru alegerile prezidenţiale au rămas, în cele din urmă, doi candidaţi, amîndoi din acelaşi partid mare, marcat de tendinţe centrifuge, de lupta dintre grupurile de interese pentru accesul la sursele de unde se pot distribui privilegiile, avantajele, banii. Partidul lui Peron, inventat de întemeietorul său cu promisiunea de a îmbogăţi poporul, a reuşit să-i îmbogăţească pe activiştii partidului. Unul dintre candidaţi, Nestor Kirchner, era cvasi-necunoscut, celălalt – Carlos Menem – prea bine cunoscut. Primul a fost susţinut de preşedintele în exerciţiu, Eduardo Duhalde, şi se crede că nu este decît un om de paie promovat pentru a asigura continuitatea fracţiunii anti-Menem. Totuşi, omul are merite: a fost guvernatorul provinciei Santa Cruz, un teritoriu imens, foarte slab populat, cu mari resurse petroliere, minerale şi cu potenţial turistic, unde îmbinînd politica de austeritate în materie de salarii cu investiţiile în infrastructură, locuinţe, educaţie, sănătate, Kirchner a izbutit să obţină indicatori economici superiori mediei naţionale. Cînd economia s-a îndreptat, le-a restituit funcţionarilor ceea ce le tăiase din salarii, plătind şi dobîndă. Nu a fost implicat în nici o afacere de corupţie.

Rivalul său, Carlos Menem, e un caz mult mai complicat. A fost timp de 10 ani preşedintele Argentinei, reformator radical al sistemului economic, dat ca exemplu de FMI şi de Banca Mondială pentru consecvenţă în înfăptuirea schimbării. Din perspectiva crizei prelungite, reiese că tocmai această consecvenţă a provocat dezastrul. Menem a fost implicat în cîteva procese răsunătoare de corupţie, unde nu s-a putut dovedi nimic: nici că a furat, nici că a fost cinstit. Cu o asemenea carte de vizită confuză a reuşit, totuşi, să fie cîştigătorul primului tur de scrutin, cu 24% din voturile valid exprimate. În momentele de cumpănă nu sînt puţini cei care consideră că răul sigur din trecut este preferabil răului incert din viitor.

Nestor Kirchner a intrat în al doilea tur de scrutin cu 22% din voturi. Şi cu tot atîtea a fost declarat preşedinte, deoarece Menem s-a retras din cursă: sondajele de după primul tur spuneau că rivalul său va obţine victoria cu o majoritate umilitoare pentru cel învins, atrăgînd toate voturile ne-peroniştilor. Faptul că un om politic experimentat poate să cadă în mintea copiilor spunînd „dacă pierd, nu mă mai joc“ este probabil semnificativ pentru modul în care marasmul general maculează totul. Voluntarismul corupe funcţionarea instituţiilor democratice: ele nu pot fi mai bune decît oamenii de la conducerea lor sau decît cei ce le asigură funcţionarea zilnică. Instalat cu pompă în palatul prezidenţial, Kirchner are în spatele lui susţinerea a mai puţin de un sfert din voturile exprimate, dar 70% adeziune populară. Se contează pe dibăcia lui pentru asigurarea legitimităţii şi eficienţei administraţiei.

Istoria cunoaşte destule exemple ale unor oameni consideraţi a fi de paie dovediţi a fi din oţel, materialul acela din care sînt făcute gloanţele. Argentina este, sub raportul resurselor, a treia economie a continentului, a cunoscut dictatura, s-a familiarizat cu tensiunile create de naşterea instituţiilor democratice. Criza de acum poate fi patul germinativ pentru toate soluţiile, ei, politicienii, nu pleacă niciodată toţi. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Energii alternative

Florida, tărîmul buletinelor de vot perforate, este locul unde îşi găsesc adăpost toate mamele (sau bunicile), aşa că tare mirat am fost cînd, zburînd deasupra-i ca să ajung la a mea, am băgat de seamă că mai mult smîrcuri este. Mamele se înghesuie pe coastă, aglutinate în complexe de clădiri sufocate în jacaranda şi bougainvillea, înconjurate de enclave săltăreţe de imigranţi. Dintre mamele din furnicare şi insulele lăbărţate de *jook* şi *hip-hop*, se iţeşte nobilimea locală, toată numai costume albe şi pălării de Panama, ale cărei iahturi se leagănă de-a lungul debarcaderelor azurii ca perlele pe sînii abundenţi. Undeva, în acest amalgam, dulcea mea mamă îşi duce viaţa ţinînd la distanţă fantomele trecutului şi chitind cum să mai întindă pensia de stat, mutîndu-se într-un apartament mai mic. Cînd nu face asta, urmăreşte cazul Laci Peterson cu o pasiune vecină cu adolescenţa şi se ceartă, violent dar trecător, cu cea mai bună prietenă a ei. Cel mai adesea se împacă vorbind despre nerecunoştinţa copiilor şi a lumii, în general. Copiii, vezi mata, trăiesc departe şi niciodată nu scriu şi nu sună, şi cînd se îndură să vină la ele, zburînd peste mlaştinile cele mari, de-abia dacă îmbucă ceva din tăvile de mîncare gătită în casă, tot atît de întinse precum mlaştinile care le-nconjoară. Cît despre lume, puah! Nici măcar nu merită să mai vor-

bim! Pe vremuri, lumea era mai rea decît orice mlaştină, locuită de Hitler şi ai lui, iar azi este ocolul bărbaţilor care-şi hăcuiesc nevestele. Rea atunci, rea şi acum. Copiii, poate că ei sînt normali, dar aşa e normal să te porţi cu mama ta? Aşa că, atunci cînd nu se ceartă, mamele din Florida urzesc Proiectul lor de Taină. Mama mea şi prietena ei sînt părtaşe la supersecretul Manhattan Project al mamelor, ceva numit Maşina de Vinovăţii. Miezul reactorului Maşinii de Vinovăţii este energia combinată a dezamăgirilor tuturor generaţiilor. Operată de bobina radarului matern, sincronă şi perfectă în toate, Maşina de Vinovăţii, odată desăvîrşită, va furniza energie pe vecie statului Florida. Mult după ce lumea îşi va fi istovit combustibilii fosili şi îşi va fi închis centralele nucleare, Maşina de Vinovăţii din Florida va menţine zumzetul aparatelor de aer condiţionat şi pulsul cuptoarelor cu microunde. Mamele, ele, lucrează la ea zi de zi, neîntrerupt. Pari că te gîndeşti la altceva, îi spun mamei. Ce vrei să spui? – îmi răspunde ea.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Primarul alb-negru

La sfîrşitul săptămînii trecute, la ora la care înainta către periferiile Clujului, pînă şi trenul căpătase o dulce lentoare. De-o parte şi de alta, o platformă industrială în devenire şi mai ales coline de un verde proaspăt. Şi ceva vile. Era o oră proaspătă a dimineţii, erau ceva nori pe cer (dar n-avea să plouă) şi, din vîrful patului de *wagon-lit*, mă întrebam de ce oare nu am dat paginilor printate o literă mai mare, care m-ar fi ferit ca, în legănarea trenului, să-mi sară ochii printre rînduri – o senzaţie cu totul inconfortabilă, mai ales în dimineţile în care începi să citeşti înainte de a te fi spălat pe dinţi.

Articolul cu pricina vorbea despre Stan şi Bran*, despre cariera lor şi memoria lăsată în urmă. Stan Laurel s-a născut pe la 1890 în Yorkshire şi a fost de mic un copil foarte fragil şi stîngaci, dar cu mintea iute. Mama sa, încă tînără, coborîse dintr-un orăşel american mai din nord; tatăl său, Arthur Jefferson, se mişca în lumea caravanelor de teatru, pentru ai cărei oameni scria scheciuri; fiul i-a crescut în spatele cortinelor, debutînd la rîndu-i destul de tîrziu, pe la 16 ani, într-un spectacol al trupei *Glasgow Britannia Theatre*. Oliver Hardy, viitorul său tovarăş, se născuse în Sudul cu pufi de bumbac plimbaţi de curenţii aerului cald, într-o familie înstărită, fostă proprietară de sclavi; tatăl său murise pe cînd Olie era micuţ, astfel încît viitorul Bran a crescut sub controlul mamei, în sufrageria largă din hotelul proprietate personală din Madison, Georgia. În ciuda a ceea ce eu credeam, Stanley a fost creierul duo-ului. El era scenaristul filmelor comune şi, adesea, producătorul. Şi, mai ales, de-a lungul carierei lor, Stan a fost mereu mai bine plătit decît Bran. Habar n-aveam.

Ei, şi intrînd în gara clujeană în acea dimineaţă, ascultînd zvonul de manele cu ecou între geamurile împăienjenite, privindu-i pe cei cîţiva drumeţi care stăteau la mesele de la etajul interior al clădirii, mi-am dat seama că nu-i pot vizualiza pe Stan şi Bran decît în alb-negru.

Bineînţeles, Clujul este foarte colorat. Dragostea care mă leagă de acest oraş, necuantificată şi de nedetaliat, are şi nu are legătură cu steagurile tricolore de pe fiecare stîlp electric al urbei. Provincia românească nu excelează în România actuală, rolul său a scăzut constant în timpul comunismului – după un model centralizator de mare succes pe la 1900 şi cu viitor aparent după 1918 –, dar potenţialul nu i-l poate lua nimeni. Potenţialul nu asigură, în sine, viitorul, dar îl poate aduce mai aproape. Iar Clujul nu stă rău din acest punct de vedere.

Nici berea de Cluj nu este cea mai rea din ţară. Iar vinerea trecută, un Semnal M cu o componenţă ce arată ce repede trece timpul şi se trec oamenii (odihneşte-te-n pace, Iuliu Merca!), cînta la scenă deschisă despre o roată de foc ce merge la vale cu nostalgiile noastre. În piaţeta cu pietriş ieşit din asfalt în care avea loc festivalul fabricii Ursus, mesele de lemn erau animate de tineri cu pahare translucide în faţă. *Seara este nebunie*, îmi spune gazda.

Afară, corturile roşii ale Ursusului şi cele albăstrii ale berarilor de Timiş stăteau alăturate – aşa se întîlnesc licorile cele mai populare. Imaginea contează cel mai mult – de la Marshall McLuhan citire –, iar culorile fac parte din ea. În sala de festivităţi din apropiere, primarul Clujului era parte din manifestarea aniversară a fabricii. El şi oaspeţii au spus cuvinte frumoase. Privindu-i, am sesizat inconştient o discrepanţă anume, dar am trecut repede, ca peste lucrurile pe jumătate gîndite, pe jumătate simţite. Şi am revenit puţin mai tîrziu. În penumbra sălii, cu excepţia echipei de animatori cu tricouri purtînd sigla fabricii, personajele, în cămăşi albe de vară, păreau plutind într-o lume curată, dar în două culori neutre. Depărtat de tricolor, primarul – scund şi zîmbitor ca toţi ceilalţi – părea pierdut între oameni asemeni.

Fără obrăznicii sau ireverenţe, fără nici un à *propos* între personajele epocii de aur a comediei şi cele ale epocii argintate a politicii, trebuie să spun că în alb şi negru nici cei mai spectaculoşi primari nu ies în evidenţă.

---

* Andrew O'Hagan, „How to Survive Your Own Stupidity, în *London Review of Books*, vol. 24, nr. 16, 22 august 2002.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Proză cu o litografie

S-a oprit, nu mai merge: „las-o dracu' de biţiglu că nu-s angajat cu ziua să dau din picioare", bolboroseşte domnul Kă în singurătatea pădurii civilizate; nu departe se arată simţirii lui un pîrîu care trece peste nişte pietre cu muşchi deasupra lor. Şi peste pîrîu, şi peste muşchii aceia, şi peste rădăcinile acelea spălate de apă se încovoaie un podeţ de lemn, foarte frumos se încovoaie, atît de frumos ca în pictura, sau litografia, lui Marcu-neni, croitoreasa cea bătrînă care avea jurnale de modă dintre războaie, două jurnale de modă avea pe un fel de stelaj de lemn chiar lîngă soba de tuci cu frumoase lucrături la uşă, un fel de dragoni de fontă decupaţi ca să treacă aerajul şi să întreţină focul în cuptorul marca „Ciocanul Nădrag" a lui Marcu-neni. Şi cum spun, ea avea litografia asta care reprezenta exact locul de aici, de lîngă banca asta din butuc gros aşezată nu departe de drumeagul pe care stă scris Bernhardsbachweg, aşa sta scris pe o bucată de scîndură şi nu departe este pîrîul din litografia nemţească a lui Marcu-neni de sub coama castelului Solitude, şi apa trece peste pietrele acelea cu muşchi, *şi* podeţul de lemn la fix se încovoaie peste pîrîu, şi domnul Kă se aşază cu un oftat mulţumit în răcoarea locului, în marginile acelei litografii a lui Marcu-neni din vremea cînd era puşti obraznic. „Ia te uită că am intrat în litografia lui Marcu-neni", murmură domnul Kă pe cînd se aşază cu un oftat de mulţumire pe banca de lemn şi îşi aruncă ochii, din întîmplare, din pură întîmplare, în dreapta lui şi vede acolo litografia, adică podeţul peste pîrîu, cu încovoierea lui din lemn, cu marginea înaltă a bordurii, sau ce o fi, ca să se poată sprijini trecătorul, şi jos apa pîrîului, rădăcinile şi frunzele căzute, litografia aceea, kitschul acela pătat de muşte chiar i-a sugerat lui întotdeauna că asta ar putea să fie lumea cea nemţească şi iacătă că aşa e. Marcu-neni ştia ea cum e lumea asta, sau poate litografia ei, sau aceea a altor babe de seama ei, oma lui Hanţi Breier, colegul lui de la liceu, secţia umană, care avea şi ea deasupra cuptorului o litografie, aşa ca asta în care stă acu' domnul Kă era, şi la fel de pătată de muştele verii, şi erau acolo podeţul, pîrîul, pîrîul ăsta şi podeţul ăsta, în plus mai avea baba lui Hanţi un vînător care trecea podeţul în costumul lui de vînător din acela cu pălărie cu pană şi cu un cîine de-al lui vînătoresc. Trecea vînătorul chiar pe podeţul din dreapta, puţin mai în spatele protagonistului nostru cu bicicleta care, după ce a rostit vorbele „las-o dracu' de biţiglu că nu-s angajat cu ziua să dau din picioare", s-a uitat roată-roată şi a zis: „ia te uită, am nimerit în litografia aia de deasupra cuptorului lui Marcu-neni". Pe urmă s-a aşezat domnul Kă şi ne vine greu să povestim plăcerea aceea pe care a simţit-o el aşezîndu-se, e greu de povestit în vorbe, trebuie trăit, adică trebuie dat mult, mult de tot din pedale pînă ajungeţi în litografia lui Marcu-neni şi spuneţi vorbele „las-o dracu' de biţiglu că nu-s angajat cu ziua să dau din picioare", şi pe urmă vă aşezaţi pe bancă, asta trebuie să faceţi. Domnul Kă stă deja, i-a ieşit din minte litografia lui Marcu-neni, acu' nu mai are nimic în minte, un gol plăcut are el acu' în mintea lui; asemenea eroului din Povestea unui om leneş de Ion Creangă stă pe banca de pe Bernhardsbachweg; „eşti în căruţă, stai acolo", îşi spune domnul protagonist Kă, nu departe de tine e sacul de iută, are două petice din postav gros sacul, e de culoare gri, urmează să te închidă sătenii cei harnici în sac, urmează să lege gura sacului deasupra capului tău, urmează să-i auzi de dincolo de pînza groasă cum vorbesc, cum se îndeamnă, ţi-este cam frică de ceea ce urmează, ţi-e frică să-ţi fie lene, îţi închipui doar că stai liniştit, că îi auzi de acolo din sac şi că te umple o leneveală ca o libertate mare: „vai, vai, ce bine e să fii leneş„, murmuri, ce minunată întîmplare, nu există o libertate mai mare, o bucurie mai deplină, o satisfacţie mai cucernică, e aşa ceva ce nu se poate compara; stai în sac proscris de hărnicia comunitară şi urmează să te ducă la rîu să te înece ca să scape oamenii satului de tine. De leneveala ta.

▲

Texte și opinii de: Alina BĂRBULESCU (consilier juridic) ● Mugur Daniel CIUMĂGEANU (psiholog) ● Doina GÂDEI (doctor în sociologie) ● Stela GIURGEANU ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Mona MUSCĂ (deputat PNL) ● Stela SERGHIUȚĂ (coordonator de proiecte, Fondul Națiunilor Unite pentru Populație) ● Roxana TEȘIU (directoare executivă, Centrul „Parteneriat pentru Egalitate") ● Grațiela VĂDUVA (sociolog, Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității)

Argument

Violența domestică este o veche realitate nu doar românească, ci europeană și chiar globală. Victime îi sînt, evident, cei mai slabi dintr-o familie, femeile și copiii (există și violență împotriva bărbaților, dar într-o măsură prea mică pentru a fi luată în considerare). Mult timp nebăgată în seamă, violența domestică se conturează ca un tip de agresiune aparent privată – pentru că, se știe, fiecare face ce vrea pe moșia lui. Tocmai această mască a privatului face din violența domestică o infracțiune greu de soluționat: pe de o parte, victimele se feresc să povestească despre lucruri care li se par intime și, pe de alta, agresorii continuă să considere că au dreptul să facă ce vor acolo unde se simt stăpîni. Constrîngerile sociale, sentimentul rușinii și frica de oprobriul public nu funcționează în cazul conflictelor intrafamiliale, ceea ce duce la o mai redusă posibilitate de control a acestora.

Datele oferite de statistici arată că agresiunile intrafamiliale, împotriva femeilor și a copiilor sînt, în continuare, foarte numeroase. Și nu doar în mediile etichetate drept cele mai „de jos", dar chiar și în familii medii sau intelectuale. Cauzele acestei infracțiuni sînt multiple, ele nereducîndu-se doar la consumul de alcool sau la sărăcie.

Pe de altă parte, modalitățile de soluționare ale unor asemenea conflicte sînt cu atît mai dificile, cu cît strategiile se adresează atît victimelor, cît și agresorilor, și implică prezența a numeroase instituții. Ministerul Sănătății și Familiei este prezent prin Agenția Națională pentru Protecția Familiei, care are, printre altele, drept atribuții protecția victimelor (adăposturi, linii telefonice de urgență), dar și asistarea agresorilor (tratamente de dezalcoolizare, dezintoxicare, psihiatrice). Asistenții sociali ai Agenției colaborează, dacă e cazul, cu Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție. De asemenea, ei conlucrează la soluționarea cazului cu persoana desemnată de Ministerul de Interne. Organele de Poliție trebuie să intervină la sesizarea victimei, a altui membru de familie sau a unei autorități. Instanța de judecată dispune sancțiunile care se pot aplica agresorului. În sfîrșit, Ministerul Educației și Cercetării realizează programe educative, pentru părinți și copii, în vederea prevenirii violenței în familie.

*Și iată că ne-am întors de unde ar fi trebuit să plecăm. Luînd în considerare neplăcutele statistici, se impun soluții pentru diminuarea, dar și pentru prevenirea fenomenului. Legea violenței domestice proaspăt adoptată de Parlament își propune acest lucru. Iar cîteva dintre autoritățile medicale, juridice, civice și mediatice implicate își propun să ne ofere mai multe puncte de vedere asupra fenomenului. (**I. P.**)*

Dreptul la fericire al familiilor

– interviu cu Mona MUSCĂ, deputat, Comisia de cultură, arte, mijloace de informare în masă –

Ce anume v-a îndemnat să vă ocupați de domeniul violenței casnice?

Am fost foarte impresionată de o întîlnire la Centrul de Mediere și Securitate Comunitară, ce a prezentat situația privind România și Europa în această privință. Întotdeauna am știut că există violență domestică în toată lumea, dar nu mi-am imaginat că afectează într-atît viața de familie și că se află în proporții atît de mari. Am fost foarte mirată de diversele forme de violență care există și care sînt de o diversitate și de o perversitate, ca să spun așa, uluitoare. De la violența fizică, pe care o știm cu toții, trecînd prin violența sexuală, cumplită pentru femei, dar, bănuiesc, și pentru bărbați, în pușcării, violența psihologică, asupra unei persoane, violența economică, iarăși cumplită, să muncești și să nu poți beneficia de banii tăi. De atunci, am fost preocupată de această problemă, citind și gîndindu-mă la acest lucru. Am fost impresionată apoi de situația în care averea soției este administrată de soț. Am știut cu toții că pe vremuri femeile n-au avut acces la educație, m-a cutremurat și titlul unei vechi dispute „e oare femeia om", dar cazurile acestea de deposedare de avere sînt cutremurătoare. La noi în țară, a rămas în surdină orice dispută, dar în conștientul tuturor există zicerea „fiecare om cu femeia lui". A rămas în mentalul nostru asta.

Ce arată studiile și barometrele de opinie în acest sens?

Am remarcat că peste două treimi din femeile din țară sînt agresate, am văzut că nici în Europa lucrurile nu stau mai bine, uite, sînt mai multe femei ce suferă din cauza acestor violențe, decît cele ce suferă de cancer. Și America stă prost. Incredibil este faptul că mediul domestic este cel mai violent dintre toate. Oamenilor le este greu să se înțeleagă 24 de ore din 24 și atunci izbucnesc. Fondul este de fapt dorința de putere a unuia dintre membrii familiei asupra celuilalt și impunerea acestui control al lui asupra celorlalți membri ai familiei. Nu putem uita nici sărăcia ca fiind una dintre cauze, în România sărăcia este copleșitoare. Alcoolul nu este nici el de neglijat. Din studiile consultate (ultimul și cel mai complex este cel efectuat de SOROS în România), rezultă că violența este aceeași în toate mediile, indiferent de studii, dar și că există vîrste la care violența e mai puternică, între 25 și 45 de ani. Școala nu te face mereu mai blînd și mai civilizat. Este o realitate ce nu ne face cinste, dar pe care trebuie s-o recunoaștem, ilustrată în proverbe: „Bate-ți nevasta că nu știi tu ce știe ea", „Bătaia e ruptă din rai" – semne ale unei educații „adevărate". Una din recomandările Consiliului Europei a fost legată de conștientizarea acestui lucru, de la simple conferințe la o lege specială. Repet, nu doar în România. Numai că pe continent există deja țări care au o astfel de lege specială. La noi, o asemenea lege provoacă un conflict în mentalitatea noastră patriarhală. Nu întîmplător, această lege a fost întîmpinată de o campanie socială de anvergură, ce a dus la „Bătătorul", acel clip cu copilul plin de urme de vergele pe spate ce vede bătîndu-se covorul. Am fost foarte impresionantă... și eu am mai atins-o, recunosc,

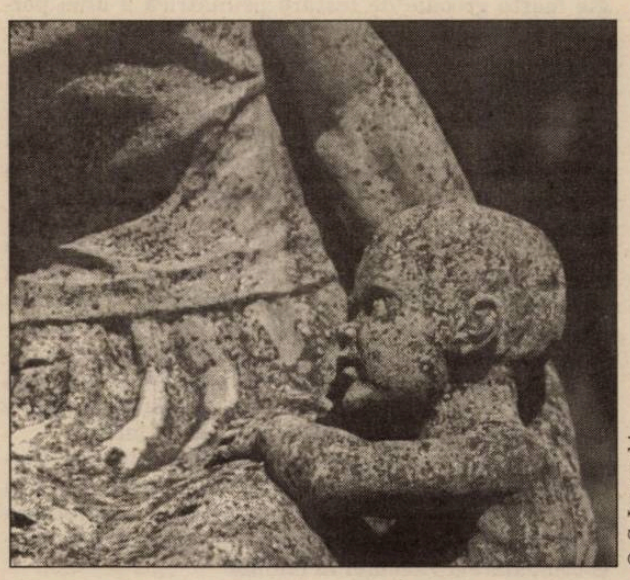
© S. Ivanoschi

pe fiica mea. Dacă la mine a avut un asemenea efect, cred că și la alții a produs un efect similar. A urmat clipul următor, cu umbrele părinților ce se ceartă și se transformă în mintea copilului în balauri. Al treilea clip este cu femeia căzută peste care ceilalți trec, imagine de o duritate extraordinară, deși este vorba de o palmă. Ideea este că dacă accepți o palmă, pe urmă vine restul, drept urmare cred că vom continua acest tip de campanie, cu spoturi pe televiziune. Tot Consiliul Europei recomandă colaborarea între organizațiile nonguvernamentale, cele mai eficiente pe această temă, fiindcă, din păcate, din partea statului nu a existat o colaborare eficientă pe această temă.

De ce trebuie o lege specială?

Această lege este rodul îmbinării a trei proiecte: unul de la Senat, inițiatori Petre Roman și Simona Marinescu, al doilea este al meu, iar al treilea e asumat de către colegii de la PSD și aparține Asociației pentru promovarea femeilor din România cu sediul în Timișoara. Ei bine, am reușit ca din trei proiecte să facem unul singur. În momentul în care există o asemenea lege, există un avertisment foarte dur la adresa agresorului și o protecție foarte serioasă pentru victimă. Drept urmare, această lege este necesară pentru a reduce violența în familie. Ne interesează mai puțin pedepsirea prin Codul Penal a agresorului, cît prevenirea unor asemenea fenomene, reducerea lor și nu în ultimul rînd încercarea de a repara lucrurile pînă se intră pe poarta justiției. Din clipa în care se ajunge la tribunal de acolo nu mai iese o familie. Legea dă o deschidere în sensul transparenței fenomenului la noi. Această transparență inhibă agresorul și ajută victima să iasă la liman. Noutățile aduse de lege sînt numeroase. Există o instituție privind protecția copilului, de acum va exista și una privind protecția familiei, ce are drept scop reducerea violenței în familie și educarea agresorului. În al doilea rînd, va pune în practică lucrurile împreună, cum se spune acum, între Ministerul de Interne, Ministerul Sănătății, Educației, de Justiție, dar cu oameni specializați pe acest domeniu. Noi nu am avut specialiști în domeniu. Ei vor lucra cu asistenți sociali, cu specializarea respectivă. Se vor numi asistenți familiali. Tot agenția aceasta dă primul ajutor victimei. De acum încolo, victimele violenței în familie trebuie să știe că certificatul medico-legal, prohibitiv ca preț, pentru unele femei, este plătit de Agenția pentru Protecția Familiei. O altă noutate e medierea. Noi nu am avut pînă acum mediatori neutri și pe domeniu. Din clipa în care intră legea în vigoare, vom avea asemenea mediatori, ce vor media conflictul agresor-victimă, ce vor încerca să educe atît agresorul cît și victima și vor încerca ca prin această mediere să nu se ajungă în justiție. Bineînțeles, am căutat ca nici una dintre victime să nu fie discriminate. Am considerat că și cei ce conviețuiesc împreună, cei ce se gospodăresc împreună, soț-soție, părinți-copii, trebuie să beneficieze împreună de lege. Agenția va funcționa sub tutela Ministerului Sănătății și va avea filiere în toată țara. Pînă acum, în România nu erau recunoscute decît violența fizică și cea sexuală. Ei bine, prin această lege se introduce, pe lîngă acestea, și violența economică și cea psihologică. Asta e foarte important fiindcă există bătrîni, femei ce suportă o violență economică din partea familiei. Nu-și pot folosi banii în propriile scopuri, li se iau banii și ei trăiesc într-o mizerie cruntă. Violența psihologică e una dintre cele mai subtile metode, poate chiar una dintre cele mai dure, mai dură decît cea fizică, fiindcă modifică personalitatea omului și aici sperăm noi să contribuim la protejarea dezvoltării normale a personalității copiilor, bătrînilor și femeilor. Și violența verbală există în această lege, ea este extinsă și în Parlament, și în emisiunile de la televiziune, între prieteni și dușmani. Eu sper ca prin această lege bătaia să fie înlocuită prin vorba bună, pentru că vorba bună e ruptă din rai și nu bătaia. Sper ca oamenii să înțeleagă că instrumentul de comunicare între ei nu este ciomagul, bîta, palma și pumnul, ci cuvîntul. Sper ca oamenii să se întîlnească mai mult prin cuvînt, nu prin agresiune. În momentul crizelor, pînă acum, mamele își luau pruncii de mînă și plecau de acasă și se duceau prin parcuri, pe la vecini, pe la rude, pe te miri unde. Nu mi se pare normal să se întîmple așa ceva, după ce că ești bătut să mai suporți și alte mizerii. Agresorul e cel mai puternic, el ocupă teritoriul victimei. Am prevenit acest lucru și de acum agresorul e cel îndepărtat prin intervenția poliției, e adăpostit într-un adăpost social, pînă trece criza și rămîne mama în casă. Nu poți să-i lași împreună, fiindcă e îngrozitor să stai între patru pereți cu agresorul. Ordinul de restricție, ca-n filmele americane, protejează victima de agresor pînă trece criza. O altă noutate este faptul că se completează oferta de servicii a sectorului non-guvernamental, prin înființarea de adăposturi publice în subordinea autorităților locale pentru protejarea victimelor. Cred că legea este importantă fiindcă dă dreptul la fericire familiilor.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Grațiela VĂDUVA

Familia, mai periculoasă decît strada

Orice analiză a unui fenomen trebuie pornită de la realităţile sociale pe care acesta se grefează, la un moment dat. Sîntem în România mileniului trei, o Românie dornică să adere la marea familie a Uniunii Europene, o Românie care face oarecum din mers schimbările dictate de democraţie, transformări adeseori de substanţă privind legislaţia, instituţiile statului, relaţiile interinstituţionale. Faptul că nu sîntem o naţiune izolată este demonstrat şi de alinierea tendinţelor generale ale criminalităţii caracteristicilor europene. Deşi rata criminalităţii în ţara noastră se păstrează la cele mai scăzute cote din Europa, crima organizată, drogurile, violenţa de grup şi chiar violenţa domestică sînt astăzi subiecte de interes pentru toate ţările europene şi nu numai.

România, după peste 13 ani de tranziţie, se confruntă cu greutăţi privind adaptarea sistemului de protecţie socială minimală ratei crescînde de sărăcire a populaţiei. Peste jumătate din populaţie trăieşte astăzi sub nivelul minim de subzistenţă, lipsa locuinţelor, şomajul, creşterea preţurilor determinînd căderea în sărăcie a noi categorii de persoane. Departe de a fi o cauză în sine a violenţei familiale (se cunosc de altfel foarte multe cazuri de violenţă în familii înstărite), sărăcia şi excluziunea socială determină dezorganizarea individuală, condiţie favorizantă apariţiei frustrărilor, detensionarea realizîndu-se acolo unde relaţiile sociale par a avea o fisură, respectiv în familie.

Familia românească a cunoscut în ultimul secol mutaţii importante de valori. Încurajarea migraţiei sat-oraş a condus la o nuclearizare accentuată (astăzi circa 92% dintre familiile româneşti fiind alcătuite din părinţi şi copii) urmată de o scădere a calităţii relaţiilor cu familia extinsă; permisivitatea divorţului din ultimul deceniu a condus la creşterea numărului familiilor monoparentale (alcătuite în principal din mamă şi copii), acestea reprezentînd circa 10% din totalul familiilor cu copii, familii incomplete, cu venituri minimale, care fac cu greu faţă necesităţilor de zi cu zi; insuficienţa veniturilor a determinat multe femei să muncească în afara familiei, copiii au primit un deficit de socializare, rolurile sociale tradiţionale au cunoscut mutaţii importante, criza de autoritate s-a făcut simţită în cele mai importante instituţii de educare a copilului: familie şi şcoală. Raporturile de putere în familie s-au destabilizat, controlul a slăbit. Ca o contrapondere la această evoluţie, sistemul social şi cel familial au încercat să păstreze echilibrul, puterea şi controlul au fost impuse cu forţa pumnului şi a palmei, adeseori ca o supapă de detensionare relativ la stresul cotidian.

Deşi fenomenul violenţei familiale nu este cunoscut în totalitate în special ca urmare a caracterului său de „uşi închise", statisticile Institutului pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii din Inspectoratul General al Poliţiei Române arată o violenţă crescută în concubinaje faţă de familiile legal constituite şi, pe fondul unei aparente stagnări cantitative a fenomenului, creşterea în intensitate a violenţei orientate în special asupra copiilor sub 14 ani (în 2002, copiii victime ale violenţei în familie reprezentînd circa 57% din totalul copiilor agresaţi) şi a victimelor vîrstnice (îndeosebi femei peste 60 de ani); victimele-copii provin mai ales din concubinaje, familii monoparentale sau familii destructurate (69%).

Minorii abuzaţi provin, în egală măsură, din familii sărace sau familii înstărite; părinţii lor sînt în proporţie covîrşitoare cel puţin absolvenţi de liceu (nivelul ridicat de instrucţie al părinţilor nu este o garanţie a bunei tratări a copilului în familie).

În condiţiile în care familia a devenit un mediu mai periculos pentru copil decît strada, o formă extremă de manifestare a apărării în faţa violenţei a reprezentat-o fuga de acasă – *cauză invocată maximal de copiii străzii.* Aceştia au suferit toate formele de abuz, de la neglijare la bătaie, iar alegerea străzii ca refugiu este un act disperat de protejare şi supravieţuire.

Ceea ce este important de semnalat este faptul că peste 30% dintre aceste infracţiuni s-au comis în 2002 pe fondul consumului de alcool, poliţia înregistrînd şi un număr de şapte asemenea infracţiuni, ca urmare a consumului ilicit de droguri. Prognozăm că drogurile ilicite pot deveni o realitate permanentă în producerea violenţelor domestice, în dublu sens: o dată în calitate de condiţie favorizantă şi a doua oară ca formă de refugiu şi de reorientare a suferinţei – în special la copii – produse de violenţă, separarea sau divorţul părinţilor şi chiar ca formă de şantaj afectiv asupra acestora.

Numărul mic al agresorilor diagnosticaţi ca bolnavi psihic înainte de producerea agresiunilor (puţin peste 1% din 2002) poate ridica semne de întrebare asupra eficienţei sistemului actual de diagnosticare şi tratare a bolilor psihice, în condiţiile în care există o metodologie foarte greoaie de testare psihiatrică a unei persoane (aproape imposibilă fără acordul acesteia), chiar dacă aceasta dă semne de devianţă comportamentală.

Creşterea numărului infracţiunilor comise cu violenţă de cîteva ori faţă de 1989 în totalul infracţiunilor judiciare şi creşterea cu peste 10% – doar în ultimii trei ani – a numărului infracţiunilor finalizate cu moartea victimelor au determinat reorientarea practicilor preventive în domeniu.

La iniţiativa Ministerului Sănătăţii şi Familiei a luat naştere în 2002 Comisia interministerială pentru prevenirea, monitorizarea şi combaterea violenţei în familie, alcătuită din reprezentanţi ai celorlalte ministere, printre care şi Ministerul de Interne, a cărei activitate este susţinută de o Coaliţie alcătuită din circa 30 de ONG-uri cu activitate în domeniul respectării drepturilor omului, protecţiei copilului şi femeii.

Ministerul de Interne, prin Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii, derulează din 1997 programe locale în parteneriat cu societatea civilă, în paralel cu un program naţional de prevenire şi combatere a violenţei în familie.

Astfel, la Iaşi, împreună cu Centrul de Mediere şi Securitate Comunitară se desfăşoară un program în patru judeţe: Iaşi, Neamţ, Bacău, Suceava, în cadrul căruia pentru prima dată s-au format poliţişti-ofiţeri de legătură pe violenţa domestică; au fost create servicii sociale şi adăposturi pentru victime, acestea au fost asistate în instanţă; s-au pus bazele înfiinţării instituţiei medierii conflictelor şi a fost creat primul tribunal românesc pentru minori; au fost analizate mai multe propuneri de lege şi s-a colaborat cu Parlamentul în vederea realizării Legii pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie, aflată în prezent în faza de promulgare.

Cu sprijinul Ambasadei Canadei la Bucureşti, Centrul de Resurse Juridice împreună cu Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii au format un sistem de echipe multidisciplinare de intervenţie în violenţele în familie în judeţele: Argeş, Dîmboviţa şi Prahova.

Cu cele două ONG-uri menţionate mai sus au fost stabilite metodologii şi s-au creat standarde de calitate privind intervenţia.

Grupul Român pentru Drepturile Omului, în parteneriat cu Direcţia Generală a Municipiului Bucureşti au creat primul sistem de resocializare şi de reeducare comportamentală a agresorilor.

În martie 2003, în circa 85% dintre judeţele ţării erau în curs de derulare programe de prevenire a violenţei domestice realizate cu fonduri locale, aproximativ 40% din suprafaţa ţării fiind acoperită de servicii destinate victimelor. Din cauza insuficienţei fondurilor financiare, unele adăposturi (din cele circa 20 avînd perioade de cazare a victimelor cuprinse între 48 de ore şi 6 luni) au ales ca metodă de supravieţuire trimiterea victimelor înapoi în familie în week-end, altele au impus în unele zile un sistem de plată a consilierii.

În plus, la aceeaşi dată, existau cinci mari centre de radiere a practicilor preventive în domeniu, respectiv: Bucureşti, Constanţa, Iaşi, Timişoara, Cluj-Napoca. Zona de sud a ţării (Muntenia-Oltenia, cu excepţia Bucureştiului) continuă să fie slab reprezentată din punct de vedere a structurilor neguvernamentale, impunîndu-se o deplasare a activităţii ONG-urilor puternice, prin politica paşilor mărunţi, către aceste zone.

În zonele defavorizate prezentate mai sus, în judeţele în care nu există adăposturi, victimele au fost „cazate" peste noapte în secţiile de poliţie, pentru ele şi copii a fost asigurată în mod umanitar hrana, după care victimele au fost îndrumate către serviciile medico-legale pentru constatarea agresiunii şi obţinerea certificatului medico-legal şi către rude (prieteni), iar în cazul minorilor, aceştia au fost preluaţi de Direcţiile de Protecţie a Drepturilor Copilului.

Prin promulgarea Legii pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie va fi creat un sistem unitar de protecţie a victimelor, ordinul de restricţionare a agresorului dînd posibilitatea poliţiei de a interveni prin scoaterea acestuia din mediul familial, pe o perioadă determinată, ceea ce va duce la un plus de siguranţă individuală, cunoscut fiind faptul că majoritatea omorurilor în familie se produc în faza de separare sau de divorţ a cuplului.

Pentru o intervenţie eficientă, această lege trebuie urmată de modificarea şi completarea Codului Penal şi a Codului de procedură penală, în sensul:

– Interdicţiei agresorului de a reveni în locuinţa familiei chiar în faza de începere a urmăririi penale.

– Alungarea din locuinţă a victimei (art. 305, lit. a) să nu mai fie contravenţie ci infracţiune (practica amenzilor menţine şi chiar încurajează violenţa în familie).

– Stipularea în clar în CPP a posibilităţii intrării prin forţă a organelor de ordine atunci cînd victima se află în imposibilitate de a-şi exprima voinţa.

– Creşterea cuantumului sancţiunilor nu este o soluţie. Pentru art. 180-1 CP ar fi mai eficiente sancţiuni neprivative de libertate (libertatea sub supraveghere sau munca în folosul comunităţii), cu obligarea prin lege a agresorului să participe la cursuri de resocializare (alternativa fiind închisoarea).

În plus:

– Intervenţiile trebuie orientate atît spre femei cît şi spre bărbaţi. Modificarea comportamentului bărbatului poate antrena şi modificarea comportamentului femeii (reciproca fiind şi ea valabilă).

– Completarea educaţiei sanitare cu alte forme de educaţie, realizate de o reţea largă de servicii specializate sau organizaţii economice, culturale, religioase.

– Folosirea constantă a mijloacelor de comunicare în masă şi, în principal, a televiziunii pentru informarea populaţiei asupra posibilităţilor oferite de politicile sociale.

– Integrarea diverselor măsuri într-o strategie unitară privind politicile în domeniul populaţiei şi familiei.

Şi nu în ultimul rînd:

– Punerea în aplicare a Legii 705/2001 privind înfiinţarea sistemului naţional de asistenţă socială coroborată cu un sistem eficient de ajutor social pentru persoanele aflate în dificultate (expertiza medico-legală gratuită poate constitui un astfel de ajutor pentru copii, pensionari, şomeri). ▲

© S. Ivanoschi

Doina GÂDEI

Victimizare şi discriminare

„Violenţa împotriva femeilor este o problemă globală, legată de puterea bărbaţilor, ca privilegiu şi control, accentuată de ignoranţă, de lipsa unor legi potrivite şi a eforturilor adecvate din partea autorităţilor publice pentru întărirea legilor existente. Violenţa faţă de femei desemnează toate actele agresive îndreptate împotriva femeilor, cauzatoare sau posibil cauzatoare de prejudicii sau suferinţe fizice, sexuale sau psihologice, inclusiv ameninţarea cu asemenea acte, constrîngerea sau privarea arbitrară de libertate.“ (**Platforma de acţiune** *de la Beijing, 1995)*

Cea de-a patra Conferinţă Mondială asupra Condiţiei Femeii de la Beijing a fost semnalul mondial al impunerii problemei egalităţii de şanse a femeii cu bărbatul în toate politicile naţionale.

Concepte ca *gen, egalitate de gen, egalitate de şanse* sau *mainstreaming* au devenit cuvinte-cheie în toate discursurile privind fiinţa umană. Întreaga lume se întreba de ce ultimul sfert de secol este marcat de violenţă domestică, de ce acest spaţiu care ar trebui să fie refugiu protector devine generator de maximă violenţă?

Cercetările au arătat că violenţa înfloreşte în intimitate, că familia este, probabil, cu excepţia poliţiei şi armatei, cel mai violent grup social, iar casa cel mai violent spaţiu social din societatea modernă. În aceste condiţii, o persoană este mai probabil să fie lovită sau omorîtă în propria casă de către un membru de familie, decît oriunde altundeva sau de către oricine altcineva.

Violenţa faţă de femei rămîne un delict larg tolerat deoarece multe culturi consimt sau tolerează un anumit grad de violenţă asupra femeilor. În anumite părţi ale lumii bărbaţii au dreptul să-şi *disciplineze* soţiile. Femeile însele consideră abuzul fizic justificat în anumite condiţii. În „The Monee Project“ sînt prezentate cîteva dintre *realităţile* sfîrşitului de mileniu:

– Suedia: la zece zile, moare cîte o femeie din cauza violenţei domestice;

– Irlanda: 18% dintre femei sînt subiecţii unei „anumite forme“ de violenţă;

– Anglia: un caz de violenţă domestică din cinci este semnalat poliţiei;

– Germania: o femeie din trei este victima violenţei domestice;

– Olanda: 11,4% dintre femei au fost agresate;

– Portugalia: peste 52% dintre femei au fost victime ale violenţei psihice.

În unele ţări afro-asiatice, însă, situaţia femeii era aproape de nivelul sclaviei: violenţa asupra femeii manifestîndu-se, încă, în formele tradiţional istorice exprimate prin: bandajarea picioarelor, infibulare, clitoridectomie, crima pentru raţiuni de zestre, malnutriţia selectivă a fetiţelor, arderea de vii a văduvelor şi prostituţia copiilor. Toate aceste forme de violenţă sînt, de fapt, manifestări ale *violenţei sexuale* prin care bărbatul pune în pericol grav viaţa, corpul, integritatea fizică, psihică sau libertatea femeii, *permiţîndu-i acestuia să-şi exercite puterea sau dominarea. Acestea din urmă variază ca forme de la clişee de abuz sexual la comerţ cu sex, viol sau moarte.*

La nivel mondial se estimează că, din trei femei, cel puţin una a fost bătută, forţată să întreţină raporturi sexuale sau abuzată, cel mai adesea de către persoane cunoscute. Mai mult chiar, o femeie din patru este agresată în timpul sarcinii.

Dincolo de diferenţele culturale şi modelele tradiţionale de atribuire a statusurilor şi a rolurilor bărbaţilor şi femeilor (conform cărora violenţa este diferit percepută şi tolerată), violenţa domestică este un *exerciţiu de putere* aplicat în momentul în care dispar *toleranţa* şi *comunicarea.*

Violenţa domestică este una dintre formele de manifestare ale victimizării femeii, stare specială în care se află femeile societăţii moderne. Victimizarea se transmite ca model prin procesul de socializare, care facilitează integrarea socială prin asimilarea modelelor normative şi culturale.

Victimizarea este un exerciţiu de putere care nu ţine cont de voinţa persoanei victimizate şi are la bază discriminarea. Discriminarea este refuzul de a trata o persoană sau un grup în conformitate cu aspiraţiile sale. Adesea, discriminarea este asociată sau naşte prejudecăţi (atitudini negative cu privire la ansamblul grupurilor minoritate). Discriminarea şi prejudecăţile nasc sentimente de frustrare care, de regulă, declanşează porniri agresive, precum şi dorinţe puternice de revanşă din partea celor

© S. Ivanoschi

care se consideră discriminaţi. Acesta este un caz tipic de conflict de cultură.

Avînd la bază discriminarea, victimizarea de lungă durată poate deveni, prin comportamentul grupului interesat, o normă care permite consolidarea puterii.

Femeile nu sînt un grup de sine stătător. Nu există *femeile,* există numai persoane individuale, ceea ce nu înseamnă că nu se poate vorbi despre problemele femeilor sau că acestea nu ar fi victimizate. Dimpotrivă. Victimizarea femeii se exercită, după părerea noastră, sub două aspecte şi se desfăşoară la două nivele ale participării sociale. Victimizarea poate fi *licită,* adică recunoscută ca atare, dar perpetuată în documente şi reglementări oficiale, prin tradiţie şi cutumă sau *ilicită,* adică recunoscută şi incriminată legal, dar practicată în forme de manifestare care pleacă de la violenţa verbală sau gestică, ajungînd pînă la prostituţie, abuz sexual, viol sau omor. Aceste două aspecte se desfăşoară în două paliere ale participării sociale: în spaţiul public şi în spaţiul privat. Oricît ar fi de frustrante, jignitoare sau umilitoare modurile de manifestare ale victimizării femeii (exceptînd violenţa supremă – omorul), considerăm că forma cea mai aberantă este a violului marital. Şi despre aceasta se vorbeşte cel mai rar şi cel mai puţin. ▲

Alina BĂRBULESCU

Violenţa intrafamilială şi neliniştea justiţiei

Familia, spaţiul celor mai profunde relaţii afective, refugiu din calea adversităţilor, este şi cel mai activ cadru al agresivităţii, poate şi pentru faptul că, în familie, fiecare îşi poate exprima adevărata personalitate. Se pare că agresivitatea domestică este extrem de puternică, mai puternică decît cea socială. Dar spre deosebire de alte situaţii, violenţa intrafamilială rămîne încă un secret, foarte bine păzit şi, de cele mai multe ori, mistificat din cauza solidarităţii de grup privind imaginea pozitivă a familiei.

Violenţa intrafamilială reprezintă un fenomen social complex care a cunoscut şi cunoaşte o amploare deosebită şi care reclamă, pe lîngă studii ştiinţifice susţinute privind etiologia şi aspectele de conţinut şi de evoluţie ale fenomenului, măsuri legislative şi instituţionale pentru diminuarea acestui fenomen şi protecţia victimelor.

Din punct de vedere criminologic, violenţa în familie include orice act săvîrşit de un membru al familiei asupra altuia, ce are drept consecinţă suferinţa fizică sau psihică, temporară sau permanentă. Se au astfel în vedere, pe lîngă actele violente propriu-zise (loviri, vătămări corporale) şi abuzurile, relele tratamente aplicate minorului ori neacordarea sprijinului material şi moral, victimele violenţei intrafamiliale fiind, cu precădere, persoanele dependente material şi afectiv de agresor.

Preocupările manifestate tot mai intens atît la nivel internaţional cît şi naţional privind asigurarea unui cadru legislativ conform realităţilor sociale, diminuarea riscului nesiguranţei provocate prin fenomenul violenţei domestice atrag atenţia asupra implicaţiilor sociale profunde ale faptelor de violenţă, tensiune, intoleranţă, umilinţă, întîlnite atît de frecvent în cadrul familiei.

Dimensiunile acestui fenomen, în România, alarmează prin numărul mare de infracţiuni comise, precum şi prin gravitatea şi imoralitatea lor, problematica fiind articulată la realităţile internaţionale (potrivit unor studii, în Argentina, în 1998, o femeie din patru era bătută de partenerul ei, în Ecuador, la nivelul anului 1989, potrivit unui raport, 80% din femeile intervievate fuseseră bătute, de asemenea, de partenerul lor, iar în 1986, în Puerto Rico, 60% din femeile căsătorite erau victime ale violenţelor fizice şi/sau psihologice comise de soţ). Pe baza studiilor realizate la nivel naţional, în 1993, o anchetă efectuată în judeţul Iaşi a relevat 94 de infracţiuni de omor, dintre care 48 erau comise de soţ asupra soţiei, 6 de soţie împotriva soţului, 9 de tată asupra fiilor, 5 de fiu asupra tatălui, 3 de mamă asupra fiilor, 7 de fiu asupra mamei, 8 între fraţi, 3 de ginere împotriva soacrei, două de socru asupra ginerelui şi două de nepot împotriva bunicilor. Cel mai frecvent, femeia este văzută ca victimă a infracţiunilor de violenţă, dar de notat este şi situaţia femeii agresoare. În acest sens relevantă este ancheta criminologică efectuată în perioada 1993-1995 asupra unui eşantion de 875 de femei adulte aflate în executarea unei pedepse privative de libertate şi asupra a 137 de minore care se găseau în executarea măsurii educative a internării într-un centru de reeducare, dintre care 31 de femei şi-au ucis soţul, 25 concubinul, una fiul şi două bunicul.

În cazul violenţei întrafamiliale cei mai vulnerabili şi incapabili să se apere sînt copiii, repercusiunile actelor de violenţă intrafamilială fiind, de cele mai multe ori, devastatoare. Studiul realizat în 1996 la Centrul de reeducare Găeşti asupra unui eşantion de 192 de persoane minore (59 de fete şi 133 de băieţi) a permis constatarea unui procent de 35,5 fete şi 21,5 băieţi care proveneau din familii în care părinţii se certau frecvent şi se comiteau acte de violenţă, iar un alt studiu realizat în 1997 a evidenţiat impactul psihologic negativ al scandalurilor din familie (38,9%) şi al despărţirii părinţilor (16,8%) asupra tinerilor. Un studiu mai recent (din 1999) permite o aceeaşi concluzie, cei care au fost martori ai violenţei între părinţi sînt în proporţie mai mare ei înşişi victime ale abuzurilor din partea părinţilor şi, de multe ori, aşa cum arăta reputatul criminolog francez Raymond Gassin, astfel de familii reprezintă locul de „ucenicie în violenţă“ al copiilor.

Urmărind diminuarea actelor de violenţă domestică, precum şi punerea la dispoziţia victimelor a unor instrumente juridice eficiente pentru protejarea lor, s-a început derularea procedurii legislative, la Camera Deputaţilor, privind proiectul de lege pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie. La 28 noiembrie 2001 a fost iniţiată o propunere legislativă prin care se dorea asigurarea instrumentelor juridice de tragere la răspundere a agresorilor numiţi „consumatori de violenţă domestică“. La 8 martie 2002 a fost înregistrată pentru dezbatere propunerea legislativă privind protecţia victimelor violenţei în familie şi conştientizarea gradului ridicat de violenţă intrafamilială în societatea românească. Toate aceste aspecte, alături de principiile stabilite prin Platforma de Acţiune adoptată în cadrul Conferinţei Naţiunilor Unite pentru Femei (Beijing 1995), au fost preluate de noul proiect de lege pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie, adoptat de Senat la 21 martie 2002 şi de Camera Deputaţilor, cu modificări, la 25 martie 2003, vizînd îmbunătăţirea cadrului legislativ în materie, referitor la extinderea noţiunii de familie, respectiv membru de familie la toate persoanele care locuiesc şi gospodăresc împreună, la îndrumarea victimelor către serviciile de mediere, la înfiinţarea Comisiei de Prevenire şi Combatere a Violenţei în Familie, la instituirea unui Serviciu public de acţiune socială, pluridisciplinar, cu reprezentare naţională şi locală, cu o dublă subordonare, a Ministerului Sănătăţii şi Familiei, precum şi a consiliilor locale, la colaborarea organismelor statului cu organizaţiile private. Se propune, de asemenea, incriminarea distinctă a abuzului marital şi, respectiv, a hărţuirii psihologice, înfiinţarea Agenţiei Naţionale pentru Protecţia Familiei ca organ de specialitate în subordinea Ministerului Sănătăţii şi al Familiei, avînd o paletă largă de atribuţii şi îndatoriri, înfiinţarea Consiliului de familie, asociaţie fără personalitate juridică şi fără scop patrimonial, organizarea şi funcţionarea adăposturilor publice pentru victimele violenţei intrafamiliale, precum şi îndrituirea Serviciului de reintegrare socială şi supraveghere a infractorilor de a pregăti personalul specializat, capabil să desfăşoare programe de terapie şi de consiliere a agresorilor.

Identificată drept un fenomen global, violenţa intrafamilială exprimă o îngrijorare profundă care a generat, după cum s-a putut observa, preocupări legislative, nuanţări, înfiinţarea de organisme şi instituţii noi, urmărindu-se ca, în timp, să se producă o schimbare a atitudinii sociale faţă de acest fenomen. ▲

Stela SERGHIUȚĂ

Violenţa domestică – în lume şi în România

Familia este considerată un mediu protector, iar „acasă“ locul în care fiecare dintre noi ne simţim în siguranţă. Cu toate acestea, cea mai întîlnită formă de violenţă împotriva femeii este violenţa domestică sau violenţa în familie. Astfel, studiile internaţionale arată că este mult mai probabil ca o femeie să fie lovită, violată sau chiar omorîtă de propriul partener, decît de oricare altă persoană. În lume, jumătate din femeile ucise sînt omorîte de propriul partener (actual sau fost).

Violenţa domestică este folosirea în mod repetat a unor metode coercitive şi de control a partenerului, care îi limitează şi modelează gîndurile, sentimentele şi acţiunile. Partenerul violent (agresorul) foloseşte o serie întreagă de tactici de control pe care le combină în mod constant: abuz fizic şi emoţional, abuz economic, ameninţări şi intimidări, izolarea de persoanele apropiate, exploatarea şi abuzul sexual, controlul şi abuzul copiilor.

Violenţa în familie este întîlnită în toate ţările şi nu depinde de statutul social, economic, religios sau cultural. Peste tot în lume, fenomenul violenţei în familie este o problemă acută, ea ajungînd să fie considerată o problemă de sănătate publică. Conform statisticilor Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, la nivel mondial, 16-52% dintre femei au fost agresate de propriul partener.

Efectele acestui fenomen negativ sînt grave şi merg de la oase rupte şi consum de alcool şi droguri, pînă la traume psihice, infectare cu HIV şi sinucidere. Depresiile, leziunile gastrointestinale, tentativele de suicid sînt mult mai des întîlnite în rîndul femeilor care au un partener violent. De asemenea, ele întîmpină greutăţi în a se proteja de o sarcină nedorită şi sînt mai expuse la sarcini forţate, la avorturi, la contactarea unor infecţii cu transmitere sexuală sau la tulburări psihice şi sexuale. În cazul în care violenţa are loc în perioada de sarcină, urmările se extind la făt. Violenţa în timpul sarcinii poate duce la avort spontan, la naşterea unui copil mort, naştere prematură, leziuni ale fătului, greutate scăzută la naştere.

Considerată, în mod eronat, o problema privată, violenţa domestică nu afectează doar viaţa celor doi parteneri şi a familiei lor, ci viaţa întregii comunităţi. Fiecare cetăţean plăteşte consecinţele acestui fenomen, pentru că femeile agresate au nevoie de mai multă îngrijire medicală, apelează mai des la sistemul juridic şi la serviciile de asistenţă socială. De asemenea, fenomenul violenţei în familie are şi repercusiuni de ordin economic, deoarece duce la absenteism, multe femei luîndu-şi concediu medical după „incident“, la scăderea productivităţii şi la creşterea şomajului. Studiile internaţionale au arătat că anual se înregistrează mai multe cazuri de incapacitate de muncă din cauza violenţei în familie decît din alte cauze grave de sănătate, cum ar fi cancerul.

De asemenea, este dovedit faptul că jumătate dintre agresori îşi abuzează şi copiii. Se ştie că persoanele care au fost martore la acte de violenţă în familie în copilărie sînt afectate de violenţă pe durata întregii vieţi, prezentînd dificultăţi emoţionale şi grave probleme de comportament. Băieţii au tendinţa să devină ei înşişi agresori în viaţa de adult, iar fetele să îşi găsească parteneri violenţi, contribuind la perpetuarea violenţei.

În România, dimensiunea fenomenului este mai mare comparativ cu alte ţări est-europene. Conform Studiului privind Sănătatea Reproducerii (1999) care a evaluat diferite aspecte ale violenţei asupra femeii şi copilului în ţara noastră, aproape o treime din femei au raportat că au fost abuzate în decursul vieţii. Dintre acestea un procent de 7,8% au fost abuzate sexual de actualul sau fostul partener.

Conform aceluiaşi studiu, un sfert dintre femei şi bărbaţi au declarat că au asistat la scene de violenţă între părinţi în perioada copilăriei, iar 59% dintre bărbaţi şi 41% dintre femei au fost ei înşişi abuzaţi în perioada copilăriei. Acelaşi studiu a relevat faptul că persoanele care au fost expuse violenţei în familie în timpul copilăriei acceptă mult mai uşor violenţa în viaţa de adult.

Şi în România, violenţa în familie a fost considerată pînă de curînd o problemă personală sau de familie. Această abordare s-a modificat în ultimii ani, violenţa în familie fiind în prezent considerată o problemă socială şi de sănătate publică gravă. Astfel că, în ultimul an, eforturile făcute de guvern pentru prevenirea şi controlul acestei probleme s-au intensificat.

Avînd în vedere dimensiunea actuală a fenomenului de la noi din ţară şi consecinţele pe care acesta le are în planul sănătăţii reproducerii, UNFPA (Fondul Naţiunilor Unite pentru Populaţie) s-a implicat în prevenirea şi controlul problemelor de violenţă domestică.

Astfel, la nivel de politici, UNFPA a sprijinit Ministerul Sănătăţii şi Familiei în dezvoltarea unei Strategii Naţionale privind Combaterea, Monitorizarea şi Controlul Violenţei Domestice şi în identificarea unor mecanisme de coordonare la nivel central a eforturilor privind combaterea şi controlul acestui fenomen.

În ceea ce priveşte sprijinul direct acordat femeilor agresate în familie, prin intermediul tehnic şi financiar al UNFPA, au fost organizate trei Centre împotriva Violenţei Domestice, unul pe platforma industrială APACA, unul în Buftea şi cel mai nou în Tg. Mureş. În aceste centre femeile primesc îngrijire medicală, consiliere psihologică şi asistenţă juridică. De asemenea, aici pot primi adăpost pe termen limitat.

UNFPA se străduieşte să identifice alte surse de finanţare pentru sprijinirea în continuare a activităţii acestor centre şi pentru desfăşurarea unor acţiuni de prevenire a violenţei în familie prin sensibilizarea membrilor comunităţii asupra consecinţelor grave medicale şi sociale ale acestui fenomen.

UNFPA este cea mai mare sursă de finanţare multilaterală din lume în domeniul populaţiei. Din 1969, de la înfiinţare, pînă în prezent, UNFPA a furnizat ţărilor în curs de dezvoltare peste 6 miliarde de dolari pentru îmbunătăţirea situaţiei sănătăţii reproducerii şi a eforturilor în domeniul dezvoltării.

▲

Roxana TEŞIU

Despre violenţa domestică şi putere

Prima dată cînd am citit despre violenţa domestică, acum aproape zece ani, am avut o reacţie de neacceptare a expresiei. Temenul „domestic“ semnifică pentru mine un spaţiu al securităţii, al siguranţei, un spaţiu unde presiunea lumii de afară încetează şi unde starea de bine este atotprezentă. A-i asocia termenul de „violenţă“ mi se părea o contradicţie flagrantă. Investigaţia teoretică şi practică a problematicii VD în ultimii ani mi-a permis nu numai accesul la o serie întreagă de date cu privire la amploarea fenomenului, puncte de vedere şi opinii de specialitate, ci şi asumarea unei palete de atitudini. De la simpla şi firească revoltă la început, la implicarea civică mai apoi şi, în sfîrşit, ca parte a atitudinii civice, la încercarea de a găsi soluţii de toleranţă zero pentru violenţă.

Fiind un fenomen extrem de complex, în principal cu aspecte etice, juridice şi de sănătate publică, despre violenţa domestică se poate discuta din foarte multe perspective. Ceea ce totdeauna mi s-a părut însă tulburător a fost încercarea de a răspunde unei întrebări foarte simple: ce anume justifică lovirea celui de lîngă tine, cu care împarţi bune şi rele? Ce anume poate determina o astfel de reacţie? Şi, mai ales, ce în lume poate funcţiona drept explicaţie cînd se ridică mîna împotriva părintelui, soţiei/soţului sau asupra propriului copil?

Îmi permit să propun în textul de faţă perspectiva despre violenţa domestică folosind ca punct de reper aspectul puterii. Mă voi referi în cele ce urmează la aspectul legat de puterea statului de a interveni într-o problemă considerată de literatura de specialitate ca problemă a comunităţii, combinat cu aspectul puterii deţinute de agresor. Este o perspectivă generoasă, în sensul în care permite şi suprinderea stereotipurilor şi a prejudecăţilor care funcţionează în cazul violenţei domestice. Punctul central al unei astfel de analize trebuie coroborat cu relaţiile de tip ierarhic între genurile sociale. O relaţie în care bărbatul preia complet controlul şi puterea îi lasă femeii statutul de dependenţă economică şi emoţională. Pentru o societate civilizată, aşa cum pretinde societatea românească a fi, modelul unei astfel de relaţii este respins categoric. La o analiză mai atentă, violenţa domestică are rădăcini în trei contexte: 1. FAMILIA – membrii familiei sînt socializaţi, acceptînd relaţiile de tip ierarhic între cele două genuri sociale, exprimate, în primul rînd, în inegală distribuţie a muncii şi în controlul din partea bărbatului în ce priveşte alocarea resurselor. Ceea ce înseamnă putere. 2. COMUNITATEA – oferă mecanismele pentru a perpetua şi întări puterea bărbatului, acestuia fiindu-i atribuită, în general, performarea şi decizia în spaţiul public. De unde rezultă statutul de producător de resurse şi, implicit, de decizie asupra felului în care aceste resurse sînt distribuite. Este interesant de observat, astfel, că femeia victimă a unei relaţii violente este „pedepsită“ şi pentru statutul ei de consumatoare de resurse în cadrul familiei. Acest lucru este posibil atîta vreme cît munca ei în gospodărie este considerată de la sine înţeleasă, integrată ritmului de viaţă potrivit tradiţiei şi, prin urmare, neproducătoare de valoare. 3. STATUL, în sens larg, legitimează prin acţiunile/inacţiunile sale statutul de putere al bărbatului şi „tolerarea“ fenomenului de violenţă, evident nu la nivelul discursului, ci la nivelul practicii. În România de astăzi, sub presiunea standardelor internaţionale în domeniul dreptului internaţional al drepturilor omului, chestiunea violenţei domestice este în sfîrşit propusă a fi tratată într-un act normativ separat, „Legea privind prevenirea şi combaterea violenţei în familie“ lucrat în Parlament, mai bine de doi ani! În acest sens, îndrăznesc să afirm că statul român este vinovat de întreţinerea cercului violenţei domestice prin inacţiunile sale, prin inerţia cu care legiferează în domeniu şi prin neimplicarea în programe sociale consistente şi concentrate pe problema violenţei în familie. Costurile violenţei în familie pentru societate şi victime sînt foarte mari. Costurile prevenirii şi soluţionării acestui fenomen sînt de asemenea foarte mari şi nu pot fi acoperite la nivel discursiv, prin strategii naţionale cu finalitate practică aproape inexistentă.

Încercarea de a explica violenţa domestică într-un mod schematic simplifică pînă la absurd şi universalizează acest tip de violenţă. Violenţa nu are loc în fiecare familie şi este important să îi fie recunoscute toate formele de manifestare. Cazurile de lovire sau vătămare corporală în diverse grade, ce cad sub incidenţa articolelor 180-184 Cod Penal, prezentate în mass-media îngrozesc. Şochează. În schimb, violenţa domestică, violenţa petrecută în spaţiul privat (cel puţin teoretic, ar trebui să fie un spaţiu al siguranţei, al securităţii), tinde să fie percepută ca un aspect care face parte din viaţă. Ea ocupă poziţia de interes din partea mass-media în situaţia în care se finalizează cu o situaţie extremă: moartea victimei. Este, de pildă, cazul femeii care a fost omorîtă în bătaie de concubin şi aruncată în şifonier, caz discutat şi prezentat în presa audio-vizuală zilele acestea. Subliniat în relatarea mai degrabă comercială era comportamentul poliţiştilor, care nu au găsit cadavrul de la prima percheziţie. Şi nu dimensiunea abominabilă a faptei în sine.

M-am întrebat de multe ori de ce violenţa domestică este în general însoţită de tăcere prin neintervenţie. Am început să înţeleg că se întîmplă aşa pentru că violenţa în familie se strecoară în poveşti de viaţă, pentru că fiecare crede că „mie nu mi se poate întîmpla“, pentru că totul începe, de cele mai multe ori, gradat şi se consumă gradat. Victima violenţei în familie este o victimă la îndemînă. Consecinţele acestui tip de abuz o determină să fie în imposibilitatea de a frînge cercul violenţei domestice. Acest lucru se întîmplă, întîi de toate, pentru că victima unei astfel de violenţe are o foarte scăzută stimă de sine şi nu mai poate crede că există şi o altfel de soluţie de viaţă pentru ea. Paradoxal, autoblamarea şi autoacuzarea din partea victimei funcţionează de cele mai multe ori: „mă bate pentru că sînt vinovată, am vorbit prea mult, nu am gătit ce trebuie, nu m-am comportat cum trebuie“, „mă bate pentru că am luat o notă proastă, am ridicat tonul.“ Copiii, victime ale violenţei domestice, au abilităţi de cunoaştere semnificativ depreciate, se constată încetinire în dezvoltarea vorbirii, au stări de anxietate pronunţate, probleme digestive cauzate de bătăi, fug de acasă, mint, ajung să consume droguri şi alcool, au reacţii violente faţă de adulţi, au insomnii ori somn agitat, coşmaruri, lipsa controlului micţiunii, dacă sînt sub trei ani, şi în general au abilităţi motrice reduse. Şi lista poate continua. Dacă urmăreşti descrierea formelor de violenţă care au loc în familie constaţi că nu există un anumit tip de femeie bătută. La capitolul cum să recunoaştem o victimă a abuzului în familie, „Îndrumarul pentru poliţişti“ (Graţiela Văduva, director, Institutul pentru Cercetarea şi Prevenirea Criminalităţii, I.G.P., Editura Ministerului de Interne, 2002) descrie următoarele: răni simetrice, vînătăi aflate în diverse stadii de vindecare, urme de arsuri, pălmuire peste cap, lovire cu pumnul peste cap, piept sau abdomen, sugrumare, lovituri asupra pelvisului ce pot cauza răni interne, ca de pildă ruperea splinei, lovirea victimei de pereţi, şi lista continuă. Un astfel de tablou clinic, de o extraordinară complexitate, nu este vizibil pentru cei mai mulţi dintre noi. Este rezultatul unor drame consumate în tăcere şi în timp. Pentru că nimic nu este mai simplu decît să ridici mîna împotriva unei fiinţe fără putinţa de a se apăra. Nimic nu este mai simplu decît să îţi manifeşti puterea în sensul dominaţiei prin lovire, atunci cînd ştii că victima nu poate opune rezistenţă. Nimic nu este mai uşor decît să îţi exersezi sistematic puterea împotriva celor fără putere.

▲

Mugur Daniel CIUMĂGEANU

Vorbele bune...

„...simțea că inima o trage să plece de lîngă dînsul și că preferă să primească loviturile celuilalt decît vorbele lui bune...“
Herman Hesse, *Narcis și Gură-de-Aur*

Încep articolul cu un citat din Hesse, care pare că-mi va da peste cap demonstrația. Ar trebui să vorbesc despre ce înseamnă consilierea psihologică cu o persoană victimă a violenței domestice, iar citatul mi se pare suficient de semnificativ. Exprimă principala întrebare pe care mulți și-o pun – *de ce femeia continuă să stea lîngă bărbatul care o bate? De ce nu își ia viața de la început? De ce parcă ar prefera calvarul violenței?*

Limitele bibliografiei

În cadrul anilor de formare, stai cuminte și înveți despre suferința psihologică. Numeroși *magisteri* îți înșiruie doct și expert itinerariile definirii și abordării acesteia. Am învățat astfel despre anxietate, despre depresie, despre cîte și mai cîtele cotloane ale manifestării durerii și nefericirii. Practica, pentru că ai nevoie de asta, ți-o faci de regulă într-un loc liniștit, cu o clientelă selecționată, cunoștințe ale prietenilor, persoane care au auzit de tine printr-o filieră sau alta.

Într-o bună zi, ți se propune să lucrezi cu victime ale violenței domestice. Aduni o brumă de informații, citești unu-două paragrafe despre traumă, disociere, tehnici de consiliere, și a doua zi îți preiei curajos noul *job*. Sau, cel puțin, asta mi s-a întîmplat anul trecut, atunci cînd am început să lucrez ca psihoterapeut și consilier psihologic în cadrul unei asociații neguvernamentale din Timișoara, Asociația pentru Promovarea Femeii din România, în cadrul unui program de combatere a violenței domestice.

Surpriza a fost de proporții – primele două săptămîni, stînd de vorbă cu femeile, parcă nu regăseam reperele din bibliografie (și cît de mult contează bibliografia, ar spune *magisterul!)*. Suferința acestora părea croită dintr-o altă plămadă, iar nefericirea avea o consistență atît de sumbră, încît mica mea harpă tămăduitoare parcă își pierduse complet coardele.

Nu sînteți bolnavă, doar incurabilă!

Există meserii pe care nu le poți practica oriunde. Nu poți fi, spre exemplu, *copywriter* în triburile africane sau culegător de perle pe malul lacului Bîlea. Așa m-am simțit și eu la început: să fi consilierul unor persoane care și-au pierdut de mult speranța, cărora cutume și stereotipuri culturale le explică că suferința pe care o îndură este mai degrabă normalitatea, care nu sînt susținute de nici o instituție...

Și parcă trase la șapirograf se succedau cazurile: femeie, căsătorită, 40-45 de ani, doi sau trei copii, angajată, condiție socio-economică precară. Apartament proprietate personală. Soț alcoolic, istorie de violență domestică cronică, cu o vechime de peste 5 ani. Bătăi zilnice. Cel puțin o dată pe săptămînă rămasă în stradă cu copiii.

Față în față: pe de-o parte neputința mea de a face ceva, pe de altă parte neputința ei de a mai avea speranță. *Vorbele mele bune* păreau să nu o împiedice să se întoarcă acasă și să-și dorească nu lichidarea suferinței, cît mai degrabă o *atenuare* a ei. O reîntoarcere la un punct de echilibru anterior, cînd bărbatul nu o bătea atît de des, sau atît de tare...

Opinii de salon

Pe de altă parte, povestind celor din jur noua mea experiență profesională, adeseori m-am izbit de o opinie acuzatoare, susținută în special de femei: *„eu personal, nu le înțeleg pe cele care pot trăi în acest infern. Cred că după prima bătaie mi-aș fi făcut catrafusele și aș fi plecat“*. Am impresia că violența domestică este un fenomen atît de comun, încît numai cazurile extreme au șansa să atragă compasiunea în stare pură. În rest, mulți strecoară o anumită undă de iritare, aruncă nediferențiat asupra victimei și asupra agresorului același văl de vină.

La prima vedere, cel mai misterios aspect este tocmai perpetuarea ciclului violenței. *„Preferă să primească loviturile celuilalt...“* Fapt care pare, pentru ceea ce cărturăresc numim demnitatea umană, un lucru inacceptabil. După aproape un an de stat în preajma acestor persoane, intrînd treptat în intimitatea lor, mi-am schimbat optica:

Acuzînd sistemul: Femeia victimă a violenței domestice nu are unde să se ducă. Polițistul o repede, explicîndu-i că certurile între soți sînt treaba familiei. Legistul îi cere bani pentru o expertiză. Procurorul îi explică că nu va întreprinde nimic, atîta timp cît nu s-a dovedit că agresiunea este gravă – și, ca o regulă, agresiunea nu este gravă conform definiției tocmai pentru că este cronică. *Polițistul*, *legistul*, *procurorul* – de regulă bărbați care dețin în fundul sufletului lor, dincolo de imparțialitatea de gen pe care ar trebui s-o respecte, tezaurul negru al unor repertorii inegale de rol bărbat/femeie.

Și nu avem aici o femeie voluntară, care să țină piept sistemului. Care să acuze coerent machismul, discriminările, abuzurile. Pentru aceste femei, Ana Ipătescu este mai degrabă un nume de bulevard, iar Ecaterina Teodoroiu un personaj obscur de film. Și nu putem acuza persoana pentru că sistemul este greoi și arbitrar.

Acuzînd individul: Femeia victimă a violenței domestice are însă unde să se întoarcă. Bărbatul ei este cel puțin previzibil în violența lui. Dincolo de aparențe, căminul conjugal este singurul unde femeia deține, paradoxal, un minim control (care nu îi este oferit de sistem). Știe, după toanele lui, cum va fi ziua de astăzi. Are aranjate, după ușă, două genți cu cele necesare atunci cînd va fi aruncată pe scări. Mai mult, îi găsește agresorului întotdeauna o scuză. Este prima care l-ar ierta dacă ar fi cruțată.

Consiliere psihologică?

Pînă acum, v-am descris cadrul. Ai femeia în față, cu neputința ei, cu scepticismul că cineva, după atîta timp, mai poate face ceva. Îi simți amărăciunea și parcă dorința de a se întoarce acasă, unde măcar lucrurile îi sînt cunoscute, unde nu trebuie să bîjbîie pe coridoarele speranței, care i se par întortocheate și fără ieșire. Intervenția la care te poți gîndi sună mai degrabă a educație civică, a asistență socială. Îi repeți, la nesfîrșit, că violența nu are scuză. Că individul care o practică nu are scuză. Că sistemul, croit pe măsura individului violent, nu are scuză. Și, de multe ori, acest mesaj, susținut vehement, sună a *vorbă bună*.

▲

Stela GIURGEANU

Delir în doi

„Ce viață mi-ai promis! Și ce viață îmi oferi!“
Eugen Ionescu, *Delir în doi... trei, cîți vrei*

Abuz psihologic... Ia uite, a exclamat doamna T., fostă N., cum a primit și nume legal!

Doamna T. este o femeie frumoasă, are ochii verzi și părul negru și aparența unui zîmbet fără griji, în spatele căruia a ascuns, timp de cinci ani, un întreg haos lăuntric. Pe care nu l-a împărtășit nimănui. Cum toți colegii aveau problemele lor (doamna T. este profesoară), nu mai puteau duce alte probleme și, bănuiește, nici chef să audă despre nenorocirea ei de acasă nu ar fi avut. Sincer, pe atunci nici ea nu prea avea chef să vorbească, pentru că, dacă ar mai fi vorbit despre individ (fostul soț) și despre cum îi toca nervii sistematic cu tot felul de răutăți menite să o alunge din apartament, ar fi pierdut și puținele clipe de libertate și normalitate de care mai avea parte în cancelarie. Apartamentul fusese cumpărat din banii familiei ei, trecut (fatală eroare) pe numele amîndorura. Pentru că, pe vremuri, Gigi individul era odorul întregului familion și nimeni nu s-ar fi gîndit vreodată că băiatul jovial, plin de umor și tandrețe va ajunge să se schimbe așa. Dacă ar fi avut atunci mintea de acum, doamna T. ar fi știut însă că omul nu se schimbă, ci doar nu știe îndeajuns de bine ce îi poate sau ce-i vrea pielea.

Cum alți prieteni nu avea, iar părinții, care nu erau din București, nu aveau *de ce* să știe prea multe înainte de pronunțarea divorțului (părinții trebuie întotdeauna protejați), doamna T. s-a găsit la cei 34 de ani, singură, față în față cu o maturizare impusă de nevoie.

Timp de cinci ani, cît a durat divorțul, zi de zi, doamna T. a învățat cum se repară mobila sau cum se astupă țevile de calorifer, cum se coase o haină tăiată, cum se pune o cursă de șoareci sau cum se gătește doar pentru o singură masă. Pentru că, dacă într-o zi descoperea că nu mai are colac la WC, în alta își găsea hainele tăiate cu foarfeca sau salteaua îmbibată cu apă. Bineînțeles, povestea cu pantofii tăiați a intrat și ea în top. Dacă lăsa dimineața mîncare gătită în frigider, seara o găsea condimentată cu tot felul de arome, de la detergent la gunoaie menajere.

Oricum ar fi fost, în domeniul casnic-material s-a descurcat destul de ușor, recuperînd din mers lecțiile de supraviețuire. Însă la capitolul „ce sînt și cum se folosesc tertipurile“ i-a fost mai greu. Pentru că la început tăcea, accepta, îi era frică de nebun și se închidea noaptea cu cheia în dormitor. Nu zicea nici pîs cînd combina lui o ținea trează nopți întregi, sau cînd, în zori de zi, nările îi erau gîdilate de fumul de țigară suflat cu ostentație înspre camera ei. Totul era divizat, lucrurile ei, lucrurile lui. Mîncarea lui, mîncarea ei. Raftul de sus al frigiderului era raftul lui, raftul de jos, al ei. Doamne ferește să fi pus greșit o roșie sau un fir de mărar!

Începuse să își care mîncarea în sufertaș la școală, de o întreba toată cancelaria ce tot face cu rucsacul ăla. Cînd intra în cameră, stomacul i se strîngea de emoție iar privirile cotrobăiau lacome și speriate după haine și pantofi. Serile suporta cu stoicism aerul condiționat, dat intenționat la cea mai mică treaptă.

Cu timpul însă a simțit cum îi cresc solzi pe piele, iar din fetița inocentă și proastă care era, doamna T. s-a transformat într-un ditamai monstru de autoapărare. În primul rînd a învățat să urle. Țipa, de nu se mai oprea, de fiecare dată cînd ceva nu-i convenea. Individul se panica atunci, dar nu o lovea, nu a lovit-o niciodată, pentru că, dacă ar fi făcut-o, punea imediat poliția pe el și ar fi avut cîștig de cauză la proces. Așa că a lăsat-o mai moale.

Din clipa aceea, doamna T. a luat atitudine. A început cu aparatul de aer condiționat. De cît l-au frecat, cînd el, cînd ea, rece-cald, cald-rece, și-a dat, într-un final, obștescul sfîrșit. Cam la fel s-a întîmplat și cu mașina de spălat. De data asta însă a fost răzbunarea lui. Că i-a stricat aparatul (ea i l-a stricat!), el i-a distrus mașina. Spăla doar cu apă fiartă, ceea ce era interzis, doar ca să-i facă în ciudă (o cumpărase ea, din economiile ei). *„S-a troglodit, nu mai funcționează ca pe vremuri, dar încă merge. Ca și doamna T.“*, îmi zîmbește amar doamna T. Amar pentru că au fost atît de multe altele de nu le mai ține minte și nici alt fel de zîmbet nu prea mai știe. Zi de zi trebuia să îi mai sară nițel inima și tensiunea. Odată individul a venit cu amanta în casă. Dar, în loc de acceptarea tacită a doamnei T., amanta a dat nas în nas cu isteria monstrului cu solzi,

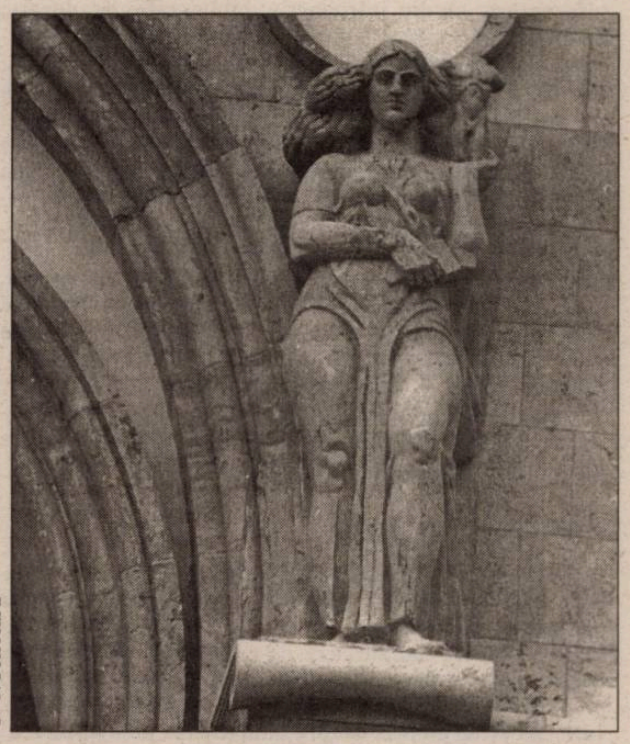

© C. Prisecaru

de a plecat, în grabă, rostogolindu-se pe scări, cu individ cu tot. Pînă cînd decizia tribunalului i-a permanentizat rostogolirea.

Acum, întrebată de-a dreptul, nu prea mai știe adevăratele sentimente de atunci, încearcă pe de o parte să uite și totul devine compact. Frica, ura, cumplita dorință de a face cuiva rău. Numai stresul ăla, de fiecare zi, „azi ce s-o mai întîmpla?“ o transforma din om în neom. A rezistat eroic, dar nu fără sechele. Și acum, îmi spune cu un zîmbet amar, ușor amuzat, cînd nu își găsește ceva, intră imediat la bănuieli, sîngele i se urcă la tîmple, inima o ia la goană ca dementa și se și gîndește cum exul a intrat cumva în apartament de i l-a șterpelit.

Mai apoi îl găsește pe cîte un raft, oftează și mulțumește Domnului că s-a terminat.

▲

Anca MANOLESCU

Plotin în româneşte

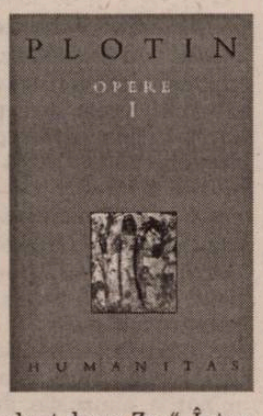

Despre Plotin şi mai ales din Plotin, filozoful senin pasionat de Unu, se pot cita multe lucruri spectaculoase. Un preot egiptean, de pildă, s-a oferit o dată să îi convoace „daimonul", însă, la chemarea lui ar fi apărut, se spune, nu un daimon, ci un zeu. De altfel, în tratatul *Despre Daimonul care ne are în pază*, Plotin socoteşte că, în „omul bun" – omul dedicat întoarcerii şi „răsucirii" spre Unu –, cel care acţionează este Intelectul, „iar pentru acel om locul Daimonului /păzitor/ este luat de un Zeu". Într-o notă din volumul despre care vreau să vorbesc, Andrei Cornea merge mai departe cu interpretarea: zona superioară a sufletului unui asemenea om? partea supraraţională? „este în contact direct cu Intelectul. De aici şi problema: nu cumva «Daimonul» acestui om care, în fond, se află la nivelul Intelectului, este chiar Unul?". În acel secol al III-lea din Antichitatea tîrzie, atît de somptuos, aş spune, în ce priveşte doctrinele şi căile spirituale, în „secolul platonismului debordant", Plotin e totuşi o voce a cărei limpezime se ridică vertiginos. Construcţia lui metafizică şi ardoarea lui contemplativă sînt atît de convingătoare încît, iată, un cercetător de astăzi e îndemnat să îi urmeze elanul speculativ şi să dea temelor lui Plotin înţelesul ultim, înţelesul de vîrf. După Porfir, discipolul şi biograful lui, Plotin ar fi rostit înainte de moarte: „mă străduiesc să înalţ divinul din mine la divinul din Univers" *(Viaţa lui Plotin* e excelent editată în volumul Porphyrios, *Viaţa lui Pitagora. Viaţa lui Plotin*, ed. îngrijită de Cristian Bădiliţă, trad. A. Piatkowski, C. Bădiliţă, C. Gaşpar, Polirom, 1998). Se poate aminti, iarăşi, celebra şi foarte frumoasa sentenţă din finalul tratatului „Despre Bine sau Unu" care defineşte efortul filozofic, contemplativ: „să fugi singur spre Cel singur". Gîndirea (şi persoana) lui Plotin îmbină, spectaculos, gîndirea şi discursul despre Unu cu „metoda" de a-l atinge, de a te reintegra în Unu; îmbină spectaculos teoria cu *theoria*.

Pînă de curînd, totuşi, nu îl puteam citi în limba română, nu aveam o ediţie Plotin în limba română. Din punctul meu de vedere, publicarea operelor lui complete (prezentare, studiu introductiv, bibliografie, traducere, note: Andrei Cornea) e, şi ea, un lucru întrucîtva spectaculos. Primul volum Plotin, *Opere*, Humanitas, 2003, colecţia „Paradigme", 442 pag., conţine o întinsă secţiune de „Lămuriri preliminare şi interpretare la filozofia lui Plotin", apoi traducerea primelor 20 de tratate din cele 54, în ordinea cronologică indicată de Porfir (A. Cornea arată motivele pentru care, alături de cîţiva alţi cercetători-editori, a preferat această variantă celei, faimoase, a lui Porfir care grupase textele plotiniene în *Enneade).* Ştim acum în ce mod poate suna Plotin în limba română, avem o primă parte a scrierilor sale (vor urma alte două volume cu traducerea celorlalte tratate); avem – lucru preţios – o cuprinzătoare prezentare şi interpretare a filozofiei lui Plotin, a temelor sale dominante, a ceea ce face specificul concepţiei lui. Pe lîngă specialist, cititorul interesat de un asemenea tip de gîndire şi discurs poate intra treptat, orientat, avertizat în lectura lui Plotin.

Puterea întregului

Interpretarea propriu-zisă – care e făcută cu limpezime şi discernămînt, cu explorarea în adîncime a temelor plotiniene, care e făcută, mi se pare, cu aderenţă intelectuală la subiect – analizează, de-a lungul a opt paragrafe, doctrina, termenii cheie, soluţiile date de Plotin unor mari probleme metafizice. „Am încercat", spune A. Cornea (p. 142), „să atrag atenţia asupra unui aspect, prea puţin luat în seamă în cazul acestui gînditor, anume *frumuseţea, coerenţa, creativitatea* construcţiei sale..." Din parte-mi, ca cititor, cred că a izbutit. Consistentă, solid argumentată, convingătoare pretutindeni, interpretarea lui Andrei Cornea are cîteva în mod special frumoase secţiuni referioare la „metaforele discontinuităţii, ale continuităţii şi ale integrării", la „logica incorporalului", „asemănarea unilaterală" ori asimetrică a inferiorului cu superiorul, la analogia inversă între cele două existenţe pure: Unul şi Materia. În sfîrşit, dacă una dintre „legile incorporalului" propuse de Plotin spune că partea este echivalentă cu întregul, este o variantă a întregului şi că, prin ea, se poate regăsi întregul, atunci – observă Andrei Cornea, alături de alţi comentatori – opera însăşi a lui Plotin e un bun exemplu de logică a inteligibilelor: „corpul tratatelor sale... formează un tot care se distribuie în părţi, fără să se separe în fapt după părţi. Aproape fiecare tratat reia *aceleaşi cîteva teme esenţiale*, aduce aceleaşi argumente de bază şi, deşi o face cu accente diferite, pe dimensiuni diferite..., se poate spune că, în linii mari, la Plotin, partea (tratatul individual), în timp ce face manifeste anumite aspecte, le conţine în latenţă pe toate celelalte. Cum ar fi spus C. Noica (influenţat, cred, puternic de LI a lui Plotin pe care o numeşte «logica lui Hermes»), tratatele lui Plotin sînt «holomeri»: părţi cu puterea întregului." (p. 92).

Radicalitate şi temperare

Înainte de interpretarea propriu-zisă, Andrei Cornea oferă, în „Lămuriri preliminare", cadrul acestei spectaculoase metafizici: date despre personajul în sine, despre felul în care Plotin îşi conducea şi îşi comunica cercetarea, despre situarea lui în raport cu alţi filozofi şi alte curente sapienţiale, date despre stilul intelectual al Antichităţii tîrzii, despre filiaţia şi influenţa gîndirii lui Plotin, despre istoricul editării lui.

Plotin nu se considera pe sine un gînditor original, singular, autonom. De altfel, ce sens poate avea pentru un metafizician veritabil vanitatea unui rezultat *individual*, de vreme ce efortul lui vizează universalul şi Unul? Pentru Plotin ca şi pentru alţi gînditori ai Antichităţii tîrzii, doctrinele altor filozofi nu erau materie de studiu distanţat, de inventariere şi descriere; erau surse de creativitate, de exploatare creatoare, ţineau de interesul comun pentru adevărul în sine. Comentînd pe Numenios din Apameea ori pe Alexandru din Aphrodisias, comentîndu-l mai ales şi mereu pe Platon, departajîndu-se de stoici şi polemizînd cu gnosticii, dar avînd anumite teme comune cu toţi aceştia, Plotin îşi dădea propria lui variantă de perspectivă şi de cale metafizică – pe care o percepea ca o colaborare cu efortul celorlalţi. Andrei Cornea atrage în cîteva rînduri atenţia în ce măsură stilul de hermeneutică al Antichităţii tîrzii se deosebeşte de cel modern. Plotin se simţea participînd nu la „inventarea", ci la *descoperirea, dezvoltarea, explicitarea* unei doctrine metafizice întrucîtva perene. În *Despre cele trei ipostaze primordiale,* o declară: „Spusele acestea ale noastre nu sînt noi, nu au fost acum rostite, ci demult, dar nu au fost dezvoltate; iar afirmaţiile de acum sînt /numai/ explicitările acelor vechi teorii şi ele confirmă, luînd scrierile lui Platon însuşi drept mărturie, că aceste doctrine sînt vechi".

Dacă Plotin folosea „un procedeu caracteristic hermeneuticii Antichităţii tîrzii, pentru care citatele sau ideile «autorilor fondatori», precum Platon, Homer, etc sînt luate în sine, ori sînt alăturate, fără a ţine seama de contextul din care fuseseră extrase" (p. 171), dacă, pentru a scruta şi „explicita" doctrina lui Platon, pentru a şi-o expune pe a sa, el folosea masiv terminologia lui Aristotel, era pentru că Plotin se mişca într-un spaţiu al tradiţiei şi al libertăţii. De vreme ce socotea că participă la o cercetare comună esenţială, el avea îndrăzneala unei libertăţi de mare clasă, libertatea unei gîndiri vii.

O trăsătură specială a gîndirii sale, asupra căreia insistă Andrei Cornea, este *radicalitatea* ei (inclusiv metafizică); or, tocmai această radicalitate obţine, spune el, „temperarea" dificultăţilor pe care un monism omogenizant de tip stoic, ori un dualism presimţit în Platon şi exarcebat de gnostici le aduc cu ele. Insistînd pe o „a treia lume", o lume superioară celei inteligibile şi celei sensibile, pe lumea Unului, „blocajele" teoretice ale celorlalte tipuri de doctrine sînt îndepărtate ori atenuate. Diferenţa între „logica corporalului" şi „logica incorporalului" menţine distincţia netă între aceste două etaje ale realităţii. Unul, aflat dincolo, mai presus de orice tip de multiplicitate şi diversitate, absolut simplu şi unic, e fundamentul şi principiul unificator al realului. Despre el, spune Plotin, nu se poate vorbi decît prin negaţie ori prin paradox (prin ceea ce în creştinism se va numi limbajul apofatic), dat fiind că el e situat dincolo de de nivelul raţional de cunoaştere. Cu acesta, cu Unu trebuie să ajungă fiinţa să se asemene.

Teoria şi theoria

Cu acesta, cu Unu trebuie să ajungă omul să se asemene – reamintindu-şi că rădăcina sa şi întregul din care face parte este Unul, redescoperindu-şi sufletul supra-raţional, nedespărţit de Intelect şi, prin urmare, capabil de reintegrare în Unu. A. Cornea menţionează în cîteva rînduri în ce măsură construcţia speculativă, foarte tehnică pe alocuri, a lui Plotin („teoria") este în continuitate cu contemplaţia, e orientată spre acea cunoaştere supra-raţională, intuitivă, directă, globală care e *theoria*. „A învăţa *cum să-l priveşti pe Dumnezeu* – iată, poate, un pariu major al filozofiei lui Plotin, dar şi al filozofiei antice în genere" spune A. Cornea (p. 47). Şi, altundeva, foarte expresiv: „*Theoria* este o examinare intelectuală atît de profundă a obiectului contemplat, încît te identifici cu el: *te uiţi la el pînă* «te uiţi pe tine» *în el*." Făcînd din cînd în cînd referinţe la acest tip de cunoaştere noetică spre care tindea Plotin, Andrei Cornea alege să expună mai cu seamă construcţia sa speculativă, de o mare îndrăzneală şi frumuseţe, *teoria* lui Plotin – o opţiune care e perfect legitimă.

Aş avea cîteva observaţii legate de diferenţierea netă, pe care A. Cornea o face în cîteva rînduri, între demersul lui Plotin şi cel al tradiţiei iudeo-creştine. Una se referă la pretinsa depreciere a cunoaşterii şi a savantului în creştinism, ceea ce ar fi dus la definitiva scindare între filozof, pe de o parte şi spiritual, înţelept, mistic, pe de altă parte. „... Se pare că Dumnezeul iudeo-creştin obişnuieşte rar să angajeze un dialog direct cu savanţii... preferaţii săi sînt şi au fost oamenii simpli, copii, ţărani, monahi inculţi, «fericiţi» fiindcă au fost (sau au devenit) «săraci cu duhul»" spune Andrei Cornea (p. 45). Dar, în Ioan 17, 3, Iisus spune: „aceasta este viaţa veşnică: să te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu...". Efortul spiritual este, aici, esenţialmente, un efort de cunoaştere, cu toate capacităţile umane de cunoaştere. Iar, alături de gînditorii creştini influenţaţi de Plotin, pe care A. Cornea îi citează (Grigore de Nyssa şi Dionisie Areopagitul) pot fi invocaţi şi alţi mari autori care au folosit limbajul şi categoriile de tip filozofic pentru a explicita, în limitele posibilului, experienţa lor noetică şi tradiţia contemplativă din care făceau parte; care au folosit limbajul şi categoriile filozofice pentru a da seamă de structura şi de ordinea lumii. Aşa au făcut, printre alţii, Origen, Evagrie, Maxim Mărturisitorul, Grigore Palamas, aşa au făcut Eckhart şi Nicolaus Cusanus. Nici unul dintre ei nu a socotit că raţiunea trebuie abandonată fără a fi folosită pînă la limita capacităţilor ei; nici unul nu a socotit că ea e lipsită de rost într-o etapă pregătitoare pentru cunoaşterea ultimă. Dar toţi au socotit, ca şi Plotin, că esenţială, decisivă este cunoaşterea contemplativă, directă, supra-raţională, că ea comandă cealaltă cunoaştere, speculativă. Citez un pasaj din Plotin, dat chiar de A. Cornea: „De multe ori, deşteptîndu-mă eu din trup, revenit la mine însumi şi ajungînd în afara restului lucrurilor..., am fost uimit de cît de multă frumuseţe am văzut/ Acolo/!... Dar, după această oprire în Zeu, coborînd eu din Intelect înspre o cîntărire critică am ajuns la încurcătură: cum se explică oare că de demult m-am coborît în trup...". „Cîntărirea critică" e determinată de imersiunea în Acolo şi are rost ca etapă pe drumul de întoarcere Acolo. Calitatea de „sărac cu duhul" nu trebuie interpretată, conform unor clişee ale vulgatei creştine, drept incultură şi rusticitate. „Sărac cu duhul" înseamnă – ca să mergem la treapta cea mai înaltă a expresiei – „intelectul gol" (cf. Evagrie), capabil să primească, într-o pură receptivitate şi din plin, orbitoarea lumină divină, să se transforme în acea lumină (există în Evagrie, în Macarie, în Simeon Noul Teolog, în texte isihaste pasaje aproape identice cu cel din „Despre Bine sau Unu", 9 final). În această accepţiune a expresiei şi Plotin tindea să devină „sărac cu duhul". Citez o notă a lui A. Cornea (p. 302): „Sufletul trebuie să se elibereze nu numai de implusurile trupeşti, dar şi de gînduri, de prezenţa Formelor, trebuie să se golească chiar şi de conştientizarea că se află în căutarea lui Unu", trebuie aşadar să „sărăcească" pînă la atingerea extremei simplităţi a Unului.

Apoi, Andrei Cornea insistă pe faptul că, în doctrina lui Plotin, sufletul poate „fugi spre Unu" prin *propriile lui posibilităţi* (pentru că îl posedă în fond pe Unu) spre deosebire de doctrina creştină unde sufletul este conceput strict la nivel individual şi are nevoie de un Mîntuitor exterior. Departajarea aceasta are nevoie de nuanţe. Şi pentru Plotin, pătrunderea fiinţei în propria ei interioritate înseamnă, în fond, acces la rădăcina trans-individuală a fiinţei particulare, acces la Intelect şi Unu, care depăşesc nivelul sufletului raţional. Pe de altă parte, doctrina creştină a imaginii divine întipărite în inima profundă a omului (care exploatează tema din Geneză I, 27) vorbeşte şi ea despre rădăcina transcendentă a persoanei. Prin asceză, rugă, contemplaţie, isihastul, de pildă, străbate cu intelectul pînă la „locul inimii", pînă în abisul inimii unde întîlneşte abisul divin. Iată, în termeni creştini, tema interiorităţii care culminează în transcendenţă, unificîndu-le, în fond, pe cele două într-un paradox vertiginos: „Scara Împărăţiei aceleia este ascunsă înlăuntrul tău, adică în sufletul tău. Scufundă-te deci în tine... şi vei afla acolo trepte pe care vei putea să urci" (Isaac Sirul, sec. VII).

M-am întins cam mult cu aceste observaţii (pot fi făcute unele similare şi în legătură cu mistica iudaică). Cred însă că frumuseţea unei doctrine metafizice şi contemplative, cum e cea a lui Plotin, are, printre altele, şi darul de a deschide înţelegerea spre o tematică metafizică analoagă, prezentă în expresiile altor tradiţii. În ce mă priveşte, m-am bucurat de consonanţele între Plotin şi textele contemplative creştine, consonanţe pe care lectura textului oferit de Andrei Cornea le stîrneşte.

Există în tratatul *Despre Frumos* (1, I.6,7) un minunat pasaj: „Cel care nu l-a văzut încă (pe Unu) poate să rîvnească la el ca la un Bine. Dar cel care l-a văzut are putinţa să se bucure de El ca de Frumos." Plotin, se pare, a avut această putinţă, iar tratatele sale poartă urma consistentă, indubitabilă, suverană a acestei bucurii. Graţie lui Andrei Cornea putem asculta cum sună ea în limba română. ▲

Wolf LEPENIES

Serendipity sau arta de a găsi ceea ce nu cauți

În 1992 Alex Ferguson, managerul echipei Manchester United, căuta un înaintaș. Încercările sale de a-l angaja pe David Hirst de la Sheffield au eșuat, așa că a semnat un contract cu jucătorul francez Eric Cantona, pe atunci la Leeds. Datorită lui Cantona, Manchester a reușit de două ori performanța „Double", adică cîștigarea cupei și a campionatului. Ferguson îl căutase pe Hirst și l-a găsit pe Cantona. Presa engleză jubila: „A moment of supreme serendipity!".

În 1492 Cristofor Columb căuta ruta maritimă spre India, dar s-a înșelat cu privire la parametrii circumferinței Pămîntului. Ferdinand și Isabella ai Spaniei i-au scris la întoarcerea sa din călătorie: „Ni se pare că tot ceea ce ne-ați spus că veți realiza s-a realizat în mare parte, ca și cum ați fi prevăzut totul înainte să ne împărtășiți și nouă". Maiestățile catolice știau ceea ce Columb nu vroia să știe: descoperitorul găsise ceea ce nu căutase. America. Un caz de *serendipity*.

În 1896 firma Bayersdorf a eșuat în a produce un nou tip de plasture. Dacă îl smulgeai prea tare, se rupea rana. Cîteva decenii mai tîrziu, produsul fatal a ajuns în topul vînzărilor: ca bandă adezivă.

Exact invers s-a întîmplat cu întreprinderea americană 3M, care căuta un adeziv puternic și a găsit în schimb o substanță care putea fi îndepărtată cu ușurință. Astfel s-au inventat „Post-it Notes", micile bilețele pentru notițe care atîrnă astăzi în orice casă și în orice birou. Ceea ce trebuia să se îndepărteze fără dureri se lipea dureros de tare, iar ceea ce trebuia să lipească pe veci se desprindea mult prea ușor. S-a găsit, în ambele cazuri, opusul căutărilor: *serendipity!*

Serendipity e un cuvînt la modă. În SUA există sute de magazine „Serendipity", zeci de terenuri de golf „Serendipity" – jucătorii care găsesc mingea acolo unde nici nu au căutat-o, știu de ce! – precum și o tabără pentru nudiști denumită, promițător, „Serendipity". Întrebată de *hobby*-ul ei, actrița Janet Leigh a răspuns răspicat: *serendipity;* tot astfel se intitulează și un film al lui John Cusack și Kate Beckinsale. În fine, *Biblia Serendipity* își propune, prin lecturi aleatorii planificate în mod rafinat, să-i aducă pe necredincioși pe drumul cel bun. Cum spunea Sf. Augustin, „ia și citește!".

Istoria cuvîntului *serendipity* va apărea în curînd. Ea a fost studiată de Robert K. Merton și Elinor Barber. *The Travels and Adventures of Serendipity* e o operă postumă: în vîrstă de 92 de ani, Robert K. Merton, un clasic al sociologiei moderne, a murit la New York, pe 23 februarie. Înainte de a ajunge să trăiască de pe urma meseriei de sociolog, tînărul Merton își cîștiga pîinea la Philadelphia, ca magician. El a rămas însă pe tot parcursul vieții un magician prin a cărui perspectivă sociologică întreaga realitate a devenit un domeniu al surprizelor. Modelul lui Merton a fost Laurence Sterne, creatorul lui Tristram Shandy.

Sociologul și-a denumit cartea preferată *A Shandean Postscript,* citînd-o cu prescurtarea *OTSOG: On the Shoulders of Giants.* Într-un haos măiastru compus de divagații înțelepte și citate ce te pun intenționat în încurcătură, Merton a trasat istoria unei axiome a lui Isaac Newton. Robert K. Merton, un uriaș pe umeri de uriaș este descoperitorul sociologiei ca știință veselă.

Cu atît mai triști au fost prietenii lui la moartea sa. Căci de aici încolo nu vor mai putea citi două cărți care existau de mult în manuscris și despre a căror incompletitudine Merton le vorbise de mult. Era vorba de un studiu despre *Aforisme* și – despre zicerea unei *old lady:* „cum să spun ce gîndesc înainte să văd ce spun?" – și despre istoria cuvîntului *serendipity,* arta de a găsi ceea ce nu cauți. S-a stabilit însă că Merton – noroc în ghinion – dăduse „bun de tipar" pentru istoria cuvîntului *serendipity* cu puțin timp înainte de a muri.

Serendipity a venit pe lume pe 28 ianuarie 1754. Tată îi este Horace Walpole, cel care avea să scrie, zece ani mai tîrziu, primul roman negru, *Castelul din Otranto*. Locul de naștere al cuvîntului *serendipity* a fost o scrisoare a lui Walpole către Horace Mann, însărcinatul cu afaceri britanic la Florența. Walpole vorbește în scrisoarea sa despre un soi de talisman care îl ajuta pe purtător să găsească exact ceea ce căuta. Pentru a-i demonstra corespondentului cum devine treaba cu talismanul, i-a povestit basmul celor *Trei prinți din Serendip,* apărut prin 1557 la Veneția: „Atunci cînd maiestățile lor călătoreau, găseau, întîmplător sau prin intuiție, doar lucrurile pe care nu le căutau. Pînă cînd unul dintre ei a zărit pe drum un catîr. Catîrul era orb la ochiul drept, căci numai pe partea stîngă a drumului iarba era mîncată, deși era mai proastă decît cea de pe partea dreaptă." Walpole continuă: „Acum pricepeți ce înseamnă *serendipity?*".

Walpole l-a încurcat cu această întrebare la fel de mult pe prietenul și corespondentul său ca și pe cititorii ulteriori ai corespondenței sale. Căci ceea ce Walpole înțelegea prin talismanul său – anume capacitatea de a găsi exact ceea ce cauți – era taman opusul definiției ce a dat-o el însuși, în aceeași scrisoare, noțiunii de *serendipity*. De *serendipity* – *„a very expressive word"* –, cum singur și-a caracterizat invenția lingvistică, nu putea fi vorba decît dacă găseai ceva ce *nu* căutai. De altfel cei trei prinți din Serendip – vechea denumire pentru Sri Lanka (Ceylon) nici nu căutau ceva anume, ei erau pur și simplu niște buni observatori care au dat un exemplu de probă de înțelepciune de tipul celor din poveștirile celor o mie și una de nopți din literatura orientală.

Walpole a vorbit despre *serendipity* doar o singură dată – anume în acea scrisoare către Horace Mann. Cuvîntul a rămas îngropat timp de mai bine de optzeci de ani. Atunci cînd au fost publicate scrisorile lui Walpole, prin secolul XIX, s-au pus bazele delirului general pentru *serendipity*. Acest adevărat *boom* a cîștigat mult de pe urma dualității pe care însuși Walpole i-a conferit-o termenului. Se putea vorbi de *serendipity* atunci cînd găseai un obiect pierdut în alt loc decît cel în care l-ai căutat? Sau atunci cînd îl găseai, dar în alt moment decît cel al căutării? Sensul de bază al cuvîntului nu s-a impus decît recent: să găsești ceea ce nici nu ai căutat. Dacă acceptăm această definiție, atunci poți vorbi de *serendipity* în cazul lui Columb, dar nu și în cazul lui Alex Ferguson, managerul echipei Manchester United.

Pe parcursul istoriei sinuoase a cuvîntului *serendipity,* Horace Walpole s-a transformat din cititor în autor al poveștii celor trei prinți din Serendip, prinții ajung să se transforme într-o prințesă, iar în Londra se deschide primul magazin *serendipity;* apariția revistei *Notes and Queries,* fondată în 1849 de un iubitor de carte ce și-a luat drept pseudonim numele de Merton joacă un rol important în evoluția cuvîntului. Într-o *Psihologie a inventatorului* din 1931 se face referire la un roman în care un bucătar ce nu-ți prea face poftă de mîncare se numește Serendip; Ernest Jones vede în *serendipity* esențialul teoriei interpretării viselor a lui Sigmund Freud.

Serendipity a făcut o strălucită carieră și în științele naturii, ajungînd repede metafora de bază a tuturor invențiilor și descoperirilor. Evident, pentru științele exacte este un termen periculos de imprecis. Fapt pentru care diverși filozofi și oameni de știință au încercat să facă distincția între *serendipity* și hazard. Invențiile și descoperirile întîmplătoare sînt rare și nemeritate; *serendipity,* dimpotrivă, este o urmare a capacității de a formula ipoteze în mod sistematic. Este o definiție valabilă în egală măsură pentru Wöhler și sinteza ureei, pentru Charles Goodyear și vulcanizarea cauciucului ca și pentru Röntgen și pentru descoperirea penicilinei de către Fleming. Un exemplu de *serendipity* din epoca modernității ar fi descifrarea structurii ADN-ului de către Watson și Crick.

În literatură, *serendipity* este mai degrabă excepția care confirmă regula. Poți să-ți provoci șansa și apoi să profiți: Saint-Beuve, îi reproșa lui Alexis de Tocqueville faptul că ar fi citit prea puține cărți căutate cu adevărat. Ia și citește! Fiecare cititor are propria lui experiență cu *serendipity*. Astăzi, Internetul este un formidabil motor de căutare ce îl seduce pe utilizator să ajungă, din *link* în *link,* acolo unde de fapt nici nu căuta. Poți să faci carieră de descoperitor numai căutînd ce se ascunde în spatele celor 385.000 de referințe pe care le găsește Google în 0,06 secunde atunci cînd cauți cuvîntul *serendipity*.

Serendipity este la putere și în politică, de exemplu în Anglia, unde sistemul electoral *(„muddle throw")* oferă inevitabil numeroase surprize. În secolul XIX, Disraeli spunea că expresia *„that something will turn up"* („oricum se va ivi ceva") ar fi maxima de bază a politicii engleze, referindu-se la Mr. Micawaber din romanul *Oliver Twist* al lui Charles Dickens. Speranța că poate totuși s-o găsi ceva este încrederea în *serendipity*. În SUA e la mare preț valorizarea „cuvîntului expresiv". Pe de o parte, dictatorii sînt văzuți ca niște monștri ce-și planifică pînă în cel mai mic amănunt actele de fanatism și care urăsc termenul de *serendipity;* pe de altă parte, criticii văd în *serendipity* o amenințare pentru democrație, deoarece procesul politic ar putea părea arbitrar și imprevizibil pentru cetățeni.

Merton spune că „New Deal" a lui Franklin D. Roosevelt ar fi fost un apogeu al *serendipity*. În lipsa unor explicații convingătoare, referirea rămîne vagă. Pînă la urmă, Robert K. Merton ar putea fi subiectiv. Pe timpul recesiunii, Roosevelt a preluat Bank Holidays pentru a-i liniști pe numeroșii deponenți care-și retrăgeau fondurile. Îngrijorat că accesul la fonduri i-a fost îngreunat, Merton, un student sărac în acea vreme, și-a lichidat contul și a investit banii în achiziționarea celor 12 volume din *Oxford English Dictionnary*. Răsfoind *OED,* a găsit cuvîntul *serendipity,* preluat pentru prima dată în 1912. Fără Franklin D. Roosevelt și „New Deal", Robert Merton nu ar fi găsit niciodată ceea ce nu a căutat.

(Cartea lui Robert K. Merton și Elinor Barbers *The Travels and Adventures of Serendipity. A Study in Historical Semantics and the Sociology of Science* va apărea pentru prima dată în italiană, la Editura Il Mulino din Bolonia, iar apoi în engleză, la Priceton University Press.)

traducere de Matei MARTIN
(text preluat din *Süddeutsche Zeitung)*

Ți-e sete de cultură?
Bravo!
Te aștept la cafeneaua literară
marți, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}
băutura – discount 25%
cărțile – gratis
la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

VINERI, 30 mai	Muzică live: Irina Sârbu & Peter Saroși	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 31 mai	Muzică live: Kumm	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
DUMINICĂ, 1 iunie	Muzică live: Teodora Enache & 4-Given Band	21^{00}
MARȚI, 3 iunie	Muzică clasică live	$2\ 0^{00}$
MIERCURI, 4 iunie	Întîlnirile *României literare*	19^{00}
JOI, 5 iunie	Teatru: *Ich bin Ofelia,* cu Coca Bloos; regia Sorin Militaru	20^{00}

MARȚI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Piața Națiunile Unite 3-5, sect. 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Cristian MUNGIU

Din seria: „Despre cinematografie“

Puncte de vedere personale

Acum mai bine de o lună, am participat la alcătuirea unei scrisori deschise despre starea cinematografiei române. Se pleca de la constatarea că se produc prea multe filme proaste pe banii statului. Preşedintele CNC, Decebal Mitulescu, s-a declarat public de acord cu majoritatea observaţiilor făcute în scrisoare şi dispus să opereze modificări. Tehnic vorbind, în acest moment semnatarii scrisorii aşteaptau un răspuns oficial şi punctual legat de observaţiile şi propunerile făcute.

Răzvan Rădulescu şi-a expus în Dilema *punctul de vedere personal faţă de conflictul din cinematografie. A constatat că nu se regăseşte în tonul moderat al protestului. Şi a propus ca CNC să se desfiinţeze de-a dreptul, în condiţiile în care e imoral să finanţezi din bani publici nişte filme mediocre cîtă vreme în spitale nu sînt seringi, iar profesorii au lefuri ruşinoase.*

În ce mă priveşte, cred că nu finanţarea de filme din bani publici e nesănătoasă, ci modul în care se desfăşoară ea acum. Să lămurim cîteva lucruri.

De ce e nevoie de finanţare din bani publici?

Trebuie făcute cîteva precizări.

1. Nici un film românesc nu poate fi rentabil din exploatarea pe piaţa internă pentru că mai sînt doar circa 200 de săli de cinematograf.

2. Nici un producător străin nu va finanţa vreodată **integral** un film românesc. Dacă tu, regizor român, nu reuşeşti cu un scenariu vorbit în româneşte să atragi banii pentru film din ţara ta, cum să convingi un francez, de exemplu, că povestea care se desfăşoară în – să zicem – Botoşani va rula cu casa închisă la Paris?

3. Nici dacă s-ar crea o bună lege a sponsorizării nu cred că ar fi posibilă finanţarea unui film **integral** din fonduri private. În primul rînd că deocamdată statul nu are nici un chef să renunţe la banii pe care îi poate colecta şi administra cum crede. Dar, presupunînd că s-ar crea o asemena lege, gîndiţi-vă ce pretenţii s-ar simţi îndreptăţit să aibă un patron care îţi dă 100 de mii de dolari pe care ştie că nu-i recuperează. Şi mă mai întreb cum ar arăta filmele în care s-ar hotărî să investească după gustul lor patronii români.

În clipa de faţă nu văd cum se poate finanţa un film în România neutilizînd **şi** bani publici într-o măsură oarecare.

Ce fel de filme ar trebui finanţate din fondurile publice?

După părerea mea, filme care te reprezintă în lume pe tine ca stat, cinematografie şi cultură. Întrucît *Dacia Solenza* nu poate fi încă prezentată cu succes în 50 de festivaluri mondiale într-un an, rămînem tot cu filmul şi gimnastica pentru ca să se mai afle că România e o ţară în Europa de unde ne vin şi alte ştiri decît despre cerşetori.

Care ar fi avantajele unei bune legi a sponsorizării?

S-ar crea cît de cît un mecanism de piaţă. Ar prinde bine producătorilor, regizorilor şi mai cu seamă scenariştilor care s-au obişnuit de ani de zile cu finanţări obţinute lejer de la stat să se trezească dintr-odată în lumea reală şi să verifice cam cît interes stîrnesc proiectele lor. Cînd finanţarea nu ar mai cădea deodată pleaşcă în cap unora, poate că şi scenariile cu care se prezintă să ceară bani ar fi mai cu grijă alese.

La ce foloseşte Colegiul Consultativ al CNC?

Militez pentru păstrarea CNC cîtă vreme mai considerăm că e nevoie în cinematografe şi de filme româneşti pe lîngă cele americane. Dar cred că ar trebui desfiinţat Colegiul Consultativ. Fie considerăm că un preşedinte bine ales şi cu atribuţiuni şi metodologii clare de aplicat poate conduce singur şi atunci îl lăsăm să-şi facă treaba, fie ne îndoim că un singur om poate lua de capul lui deciziile obiective şi drepte şi atunci răspunderea trebuie pusă pe seama unui organism cu mai mulţi membri, dar care să-şi asume răspunderi şi să dea socoteală pentru ce hotărăşte. Legea de acum ce ne propune? Un organism consultativ. Păi dacă preşedintele CNC vrea să **se consulte** cu cineva n-are decît. Nu trebuie să alegem prin lege nişte oameni pentru asta. Din păcate, acest Colegiu Consultativ permite, după cum s-a văzut, ca, pe de o parte, membrii lui să participe la luat decizii şi tras sfori şi, pe de alta, să se ascundă cînd situaţia se împute în spatele etichetei de organism consultativ care dă avize.

Mai sînt cîteva precizări pe care simt nevoia să le fac la argumente care au zburat în eter şi au rămas fără răspuns.

Lăsaţi-ne să ne facem meseria! Am auzit de mai multe ori afirmaţia asta; propunerea noastră ca membrii Colegiului Consultativ să nu aibă dreptul să participe în concurs a fost interpretată de unii regizori din Colegiu ca o interdicţie de a-şi practica meseria. Păi, daţi-vă, oameni buni, demisia din organismul ăla şi rămîneţi regizori ca noi toţi, cine vă împiedică? De ce vă vedeţi făcînd filme numai din dubla postură de regizori şi diriguitori ai cinematografiei deopotrivă? Mai normal ar fi ca CNC-ul să fie condus de nişte manageri culturali cu o justă viziune europeană, iar regizorii să-şi vadă de făcut filme căci întotdeauna cînd se vor implica în activităţi organizatorice vor încerca, pînă la urmă explicabil, să-şi promoveze propriile proiecte.

Nu există filme bune şi filme proaste. Cine poate hotărî care film e bun şi care e prost şi pe ce bază? Eu sînt de acord că un film care mie nu-mi place şi mi se pare o prostie altuia îi place şi îl consideră o capodoperă şi admit că fiecare are dreptul la o părere. Cu toate astea, în clipa în care judeci 100 de proiecte înscrise în concurs, eşti nevoit să faci ierarhizări şi ca atare trebuie să operezi selecţii şi să foloseşti o grilă de judecată. Care nu va ordona proiectele în ordinea **de la cel mai bun la cel mai prost,** ci de la cel mai justificat de a fi făcut cu finanţare publică pînă la cel cu şansele cele mai mici de a justifica o investiţie făcută în el. Dar ca să judeci şi să ierarhizezi trebuie să ştii cum citeşti fiecare proiect: ce cerinţe să îndeplinească el.

Dacă producătorul mă angajează... E un argument pe care cred că mi l-a furnizat Şerban Marinescu care s-a arătat, cît mi s-a părut mie, nespus de înţelegător cu chestiunea pe care am ridicat-o public. Însă mi-a furnizat acest argument: că valoarea unui proiect e relativă şi, cîtă vreme un producător te angajează, nu e nevoie ca altcineva să confirme că eşti valabil. Aş fi sută la sută de acord cu acest punct de vedere dacă ar fi vorba de un producător care te-ar angaja să cheltuieşti banii lui personali pe care îi riscă pe mîna ta într-un proiect. Dar să nu fie vorba de producători care te angajează pentru că aşa ajung mai uşor să obţină finanţarea de la stat, eventual pentru că tu, regizor, eşti membru pe acolo, pe la organizare, că atunci argumentul nu mai e valabil. De asta şi susţinem că membrii Colegiului nu trebuie să participe în concurs, ca să nu existe suspiciuni. Altfel, pe banii privaţi, fiecare e liber să facă ce film îi tună, chiar şi pentru trei spectatori dacă producătorul e de acord.

Care e rostul CNC-ului?

M-a înmărmurit în conversaţia de la *Tucă Show* cînd dl Sergiu Nicolaescu ne-a reproşat, mie şi lui Cristi Puiu, că am fost la vreo 70 de festivaluri. Şi, pe lîngă asta, că ne-am deplasat acolo pe banii CNC-ului pe care astăzi, ingraţi, îl contestăm. Oameni buni, dacă asta a ajuns să fie un reproş, că filmele noastre au fost selecţionate la zeci de festivaluri, păi atunci trăim în plin Kafka. În loc să ne pupaţi pe amîndoi obrajii şi să ne felicitaţi de cît de bună popularizare am făcut cinematografiei române, dumneavoastră ne mustraţi!? Păi, de ce? Cu ce-am greşit? Trebuia să facem filmele mai proaste să nu fie cerute de festivaluri? Sau vă imaginaţi vreo secundă că selecţiile astea se fac pe bază de pile şi că pun eu mîna pe telefon şi zic: alo, domnul selecţioner de la Cannes, ce vă rog, scoateţi *Garcea* din selecţia dvs. şi băgaţi-mă pe mine? Zău.

Şi încă o mică precizare. Cu excepţia Cannesului unde într-adevăr CNC-ul a plătit deplasarea, la toate celelalte festivaluri am fost invitaţi întotdeauna **doar** pe cheltuiala organizatorilor. Ce plăteşte CNC-ul e deplasarea **copiei** către anumite festivaluri, dar nu e ăsta pînă la urmă unul din rosturile lui? E o favoare care ni se face personal?

De ce protestez eu?

Cred că asta e o mare nedumerire a confraţilor din Colegiul Consultativ. Am cîştigat toate concursurile CNC în care am înscris proiecte. Pentru *Occident* am primit finanţare de la CNC. Şi cinci copii de tiraj, nu două precum Cristi Puiu, care e băiat rău şi cu gura mare (şi care acum e întrebat cu maliţie de ce are doar trei mii de spectatori). În plus, nici n-am participat la ultimul concurs CNC, deşi am fost încurajat şi ştiu că aş fi fost privit cu simpatie.

Ajuns aici, trebuie să fac publică o chestiune care mă preocupă de mult. Ca să închei *Occident,* am mai avut nevoie de nişte bani pe care nu ştiam de unde să-i iau. Producătorul meu a intervenit pe lîngă dl Cărmăzan care a intervenit pe lîngă dl Nicolaescu care a pus o vorbă bună sau a ridicat mîna, nu ştiu, şi astfel am primit banii şi am terminat filmul.

Iar acum eu protestez. De ce? Ce vreau eu? Nu sînt eu ingrat şi neam prost?

Înainte de a explica de ce protestez, mă simt mai uşurat dacă aduc nişte mulţumiri publice: mulţumesc public şi realmente sincer domnilor Nuţu Cărmăzan, Sergiu Nicolaescu şi CNC-ului pentru ajutorul pe care mi l-au dat ca să închei *Occident.* Se cer însă cîteva precizări.

1. CNC-ul n-a făcut decît să îndrepte o decizie strîmbă a predecesorului ONC care mi-a acordat doar 45% din banii la care aveam dreptul ca debutant în loc de 75%. Dîndu-mi-i însă la sfîrşit a părut ca o mare favoare.

2. Finanţarea suplimentară am primit-o în situaţia în care filmul era selecţionat la Cannes şi ar fi fost mai mare ruşinea ca un film admis acolo să nu aibă bani pentru copiile pe peliculă.

3. În clipa în care CNC-ul a eliberat banii, producătorul meu a semnat un act prin care cedează drepturile asupra filmului către CNC pînă la recuperarea sumei, adică pentru totdeauna.

4. Prin banii pe care i-a eliberat, CNC-ul nu mi-a făcut mie **personal** o favoare. Pînă la urmă, eu sînt regizor şi nu e treaba mea să găsesc bani.

5. Banii eliberaţi de CNC s-au folosit **integral** pentru definitivarea filmului, ca şi **toţi** cei primiţi înainte, nici măcar un leu nu a fost folosit pentru plata contractului meu de regizor. Am ales dintru început să nu primesc nici un ban pentru munca mea pînă cînd filmul nu va fi fost complet încheiat tocmai ca să nu existe dubii asupra priorităţilor cu care înţeleg să-mi susţin proiectele.

6. CNC-ul a sprijinit încheierea **tuturor** proiectelor nefinalizate anterior şi cred că în privinţa *Occident*-ului a luat decizia corectă. A dat bani pentru un film care a ajuns la Cannes, a mers la multe festivaluri, a luat premii şi a făcut spectatori.

Pentru toate astea consider că am dreptul astăzi să-mi expun punctul de vedere fără ca să mă consider ingrat faţă de oamenii cărora le mulţumesc pentru ajutor.

În ce mă priveşte, mă aflu pe lista de semnatari ai scrisorii deschise în numele unor principii: cred că ce se semnalează şi propune acolo e corect şi mi se pare normal să mă alătur acelor oameni, chiar dacă eu am navigat cu mai multă şansă printre icebergurile sistemului. Eu nu am nimic de cîştigat, cel mult de pierdut: Nuţu Cărmăzan e supărat pe mine, dlui Sergiu Nicolaescu i s-a părut că l-am jignit...

Iar tonul meu moderat şi încercările de a fi echilibrat în aceste dispute au sfîrşit prin a nemulţumi pe toată lumea: după conferinţa de presă iniţială, Valerian Sava m-a certat că nu sînt capabil să identific inamicii, după *Tucă Show* maică-mea m-a făcut bleg, colegii de generaţie mă suspectează că am semnat pacturi de neagresiune cu dl Mitulescu, confraţi venerabili ai breslei mă sună şi îmi explică ce termeni de cartier s-ar cuveni folosiţi în discuţiile cu inamicii şi aşa mai departe.

În condiţiile astea, trebuie să-i mulţumesc lui Răzvan Rădulescu care preia din tonul meu moderat cînd mă consideră – pentru atitudinea echilibrată prin care cred că se poate rezolva problema – naiv. Alţii mă consideră bou. ▲

Dilema vă recomandă

● *„Eu nu mă pot învăţa cu lumea de azi“ (România literară* nr. 21, din această săptămînă). Un interviu de zile mari acordat de dna Viorica Moisil, cu momente în care, ca şi George Arion, interlocutorul ei, „rămînem muţi“. În acelaşi număr, un articol semnat de Solomon Marcus – *Posteritatea lui Moisil* – în care sînt omagiate bucuria de viaţă, spontaneitatea şi umorul celui mai năzdrăvan dintre savanţii români. (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

Despre inconvenientul de a (nu) scrie

● **Ştefan Agopian, *Fric*, postfaţă de Petru Creţia, Editura Polirom, 2003.**

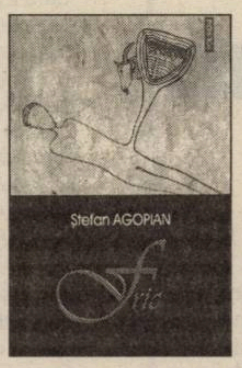

Ştefan Agopian este unul dintre acei scriitori inclasificabili, greu încadrabili şi inutilizabili în sinteze critice. Încadrat într-un „neosuprarealism al anilor '70", dar şi în „noul postmodernism virtual şi fractalic" (Cărtărescu), într-un „fantezism alegoric şi livresc" (Ţeposu), dar şi într-un etern „fantastic textual" (Crohmălniceanu), Agopian a scăpat de toate etichetele asumîndu-le textual şi ironizîndu-le procedural. Moderne în fond, prin nevoia de semnificaţie (chiar relativizată, denarativizată şi căzută în derizoriu), cele cinci romane ale scriitorului de pînă în 1987 sînt cărţile cuiva care, în ciuda „epuizării literaturii", a „dezarticulării miturilor", a slăbiciunii şi fragmentarismului la care e condamnată (nu de azi) sus-numita literatură, păstrează o încredere rotundă în posibilitatea ei creatoare de real. După aproape douăzeci de ani (romanul *Sara* fiind terminat în 1985), după un volum de povestiri în 1993 şi altul de teatru în 2000 (scris însă mai demult), Ştefan Agopian publică romanul *Fric* – o bombă cu efect întîrziat în care scriitorul, parcă împotriva lui însuşi, îşi mărturiseşte totala lipsă de încredere nu doar în instituţia literaturii, ci şi în scris ca atare. E tot ce ne lipsea, în peisajul actual al literelor româneşti caracterizat de o mefienţă, o deprofesionalizare şi o polarizare (ideologică) cronice. Desigur, cu excepţiile de rigoare, care însă nu fac o literatură.

După schimbarea de paradigmă din 1989 şi mutarea interesului (cititorilor, editorilor, criticilor) pe memorialistică, după dizlocarea scriitorului din centrul (iluzoriu) al cetăţii închise, după retragerea (extrem de semnificativă) a criticilor formatori de opinie, era de aşteptat ca lucrurile să se schimbe în profunzime. Şi ele s-au modificat ireversibil în zona acelei specii atît de sensibile la realitatea imediată, care e romanul.

În *Fric*, dinamitarea încrederii în mecanismele literaturii – prezentă în romanele de mai demult, în ciuda metaficţiunii, pastişei, denarativizării şi reciclării parodice – nu ţine doar de afişarea culiselor scrisului, de dispunerea grafică a romanului (cu pagini umplute heterotopic cu obiecte şi stări, iar altele goale), de alternativele foii scrise („Două introduceri, două citate şi ultimul capitol" care deschid cartea). Este o neîncredere mai adîncă, o neîncredere care, după îndelungata pauză din scrisul lui Agopian, se aşterne sec, ca un verdict.

În preistoria sa (care nu aparţine romanului), Fric (nume împrumutat, ni se spune, de la un poet clasic armean care a trăit între 1230 şi 1315) „se numea Melkon Zardarian, avea treizeci şi doi de ani şi era profesor de logică în oraşul Trapezunt, la şcoala mînăstirii Carmir". De ce îşi sugrumă nevasta, îşi vinde copiii şi se alătură călugărilor mekhitarieni, a căror credinţă nu o împărtăşea? De ce rămîne doisprezece ani cu aceştia, în despotatul Moreei, „neştiind ce să facă" şi devenind un fel de maestru al vidului, căruia adevăratul maestru îi sărută mîna la plecare? De ce se sinucide vinerea, cînd turcii invadează oraşul Modon şi revine la viaţă (cea a literaturii) a treia zi, în duminica ce „se scurge aşa pe sub tălpile lor, ţesute din ore şi pofte"? Sînt lucruri pe care autorul le lasă în ceaţă, preocupat de resorturile literale ale lumii de cerneală din carte. O dată mort, Fric devine propriul său personaj. Ca Esteban, „cel mai frumos înecat din lume" dintr-o povestire a lui Márquez, Fric sondează abisurile perversităţii, cărora le corespund kabbalistic înălţimile virtuţii. În intervalul dintre sacrificiul ritual şi readucerea la viaţă, prin iubire, de către pubera Orjen, *personajul* Fric creează (visează) o lume în care rabinul Aaron Juda Hartman se ocupă de lumile Kellippot, „lumile de înveliş ale micilor demoni meschini ce ne dau tîrcoale şi ne aţiţă trupul şi mintea", Maria Dragases se mîngîie lubric în aşteptarea doctorului Lichinie, Giacomo Minotto, prevedorul, o priveşte prin lunetă, iar Evemon Notarades o sileşte pe micuţa vrăjitoare armeancă, singura care va străbate, printr-un tertip textual, lumile de înveliş pînă la insula (de cuvinte) a lui Robinson. Nou Guillaume Postel, Fric, depozitarul altei „philosophia sagax", fără legătură cu credinţa (sau încrederea în realitatea lumii), aşează, chiar după moartea lui, lumea creată sub semnul unui priapism fără leac. Falusul lui Fric, enorm şi monstruos, deşteaptă după două zile de la moartea posesorului o viermuială erotică în sublumea pe care o umbreşte. În alfabetul ebraic, *jod* este cea de-a zecea şi cea mai importantă literă, privită de kabbalişti ca principiu generator al tuturor lucrurilor, simbolul falusului şi al creaţiei, toiagul lui Moise. Sub semnul *jod* se naşte şi moare o lume de litere şi cerneală (în ciuda acuplărilor perforante ori a flatulenţelor umane, animale şi zeieşti) pe care autorul a lăsat-o, de la un moment dat încolo, să se descurce singură.

În *Fric*, un mare scriitor s-a mulţumit să fie doar un bun scriitor, un profesionist al unui domeniu în care nu mai crede, dar pe care îl evocă cu tristeţe, umor şi o ştiinţă a scrisului ce-ar trebui să-i zdruncine neîncrederea de fond.

Despre cele şapte povestiri erotice de după *Fric*, ce fac parte din acelaşi volum, dar dintr-o altă carte, săptămîna viitoare. ▲

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Vine vara şi ce dacă

E adevărat: – de acum încolo vom transpira de două ori mai mult;

– tenişii de Drăgăşani se vor lipi de asfalt;

– va creşte preţul la bere, la sandale,

dar asta nu va fi o problemă atît timp cît pe lumea asta vor mai exista şpriţul şi tenişii de Drăgăşani.

Există, pare-se, alternative la orice, chiar şi la muzica ce-şi va lua catrafusele (ţambal, emisiuni de dimineaţă, mii de capete chelioase) şi se va cărăbăni la mare. Chiar şi atunci cînd de peste tot – la început nebăgat în seamă, apoi amuzant, iar la sfîrşit înnebunitor – se va furişa hitul/şlagărul verii. Chiar şi atunci cînd, aparent învins, vei asista neputincios la ultima şi cea mai grosolană lovitură: tu, ei bine tu, te vei opri la pagina 18 din cititul vreunei cărţi scrise acum 200 sute de ani ca să fredonezi: „zi de zi, trăiesc aşa cum vreau / viaţa-i frumoasă cînd ştii să iubeşti...".

Da, doamnelor, domnişoarelor şi domnilor, chiar şi atunci nu trebuie pierdut din vedere că marea nu e totul şi, oricît de ciudat poate să sune (aşa cum tenişii de Drăgăşani se încăpăţînează să nu piară şi, vrînd – nevrînd, din epoca glaciaţiunii ne-au rămas pînă azi lacurile Ana, Lia şi Viorica în masivul Retezat), va mai exista vreun album pieziş, *Charango* al lui Morcheeba bunăoară, ce va avea menirea să ne liniştească, să ne întoarcă pagina 18, şi apoi chiar şi pe cea cu numărul 19 a cărţii aceleia, să ne facă să scoatem cortul şi sacul de dormit de sub pat şi să ne trimită, hăt departe, lîngă lacul Bucura, sub vîrful Pelegii, ca să dezmierdăm cu privirea pe cele mai cool bătrînici din ţară, aţi ghicit: Ana, Lia şi Viorica.

Un vechi proverb românesc spune: „să nu te laşi bătut niciodată". (1. Nu ştiu dacă acest proverb chiar există, însă veţi fi de acord că el cuprinde atîta înţelepciune încît: a) ar trebui inventat; b) numai unui popor ca al nostru ar fi putut să-i treacă prin cap aşa ceva; c) este ambiguu în sensul bun: nu ştii dacă trebuie să-l iei la propriu sau la figurat.

Şi 2. Face bine la C.V. ca, din cînd în cînd, să citezi cîte un vechi proverb românesc în textele tale.)

Ce-are a face, însă, că Morcheeba s-a cam lăsat de sunetele dichisite de trip-hop ale albumului anterior (nu ştiu dacă „Trigger Hippie" vă spune ceva, în orice caz, n-ar fi rău s-o facă) ca să ajungă la starea dulce, răcoroasă şi pop de pe *Charango*? Ei, oricum, nu sînt Red Hot Chili Peppers ca să le-o iei în nume de rău. Aşa că, un bun antrenament sonor cu *Café del Mar* a dus la ce se aude atît de bine pe *Charango:* o voce feminină ce trenează plăcut şi îţi intră pe sub piele, una masculină despre care vă spun doar că merită toţi banii şi o orchestraţie cu iz de parfum discret care te seduce fără să-ţi dai seama.

Imaginaţi-vă: în loc de plaja cu maimuţe care-ţi stau de gît în poză şi casul cu hitul şi marea ca o ciorbă cu gust de popor în slipi, un ceai rece la 2.000 de metri (şi rece nu de la frigul de-afară – vara, nici chiar pe munte nu e foarte frig – ci de la regula de bun simţ impusă în Retezat, aceea de a nu face foc nici măcar cu hîrtii de ziar). Da, şi ceaiul acela instant şi cortul alături, fără casetofon (nici măcar unul mic cu căşti) ca să auzi mai bine strigătul marmotelor pe stînci şi muzica aceea cu totul şi cu totul specială pe care nişte oameni acum vrei 300 de ani au încercat s-o atingă ştiind, însă, de la bun început că aşa ceva e imposibil (n-am să le scriu numele pentru că, inevitabil, aş deturna fraza într-o alta cu iz elitist şi pompos, din păcate), muzica aceea pe care trebuie să recunosc că nu o pot descrie, pentru care s-au desfiinţat cuvintele, iar sensul lor nu poate sări de cel al unei dulcegării stilistice, muzica aceea care mă face, deja, să mă simt ruşinat de fraza asta şi de omul care sînt. În fine, e ceva care aduce al naibii de mult cu liniştea şi care totuşi nu e linişte pe de-a-ntregul.

Poate e mult prea mult spus că Morcheeba te împinge spre locurile alea. Însă, numai faptul că în cocleala muzicalo-estivală ce va urma există astfel de albume, face vara mai respirabilă. În fond şi la urma-urmei, cunosc nişte locuri la mare în care Morcheeba sună ca la ea acasă. Şi ca să încep din nou, dar din altă direcţie: ah marea!, ah valurile!, ah briza! (În sfîrşit, o descriere mai de doamne ajută). Şi gata. Acum mă simt cu adevărat bine. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Veşti bune din Greenelanda

● ***Un american liniştit* / *The Quiet American* (SUA-Germania-Australia, 2002), de Phillip Noyce.**

Criticul Pauline Kael a scris odată că Michael Caine reprezintă, în arta actorului de film, cam ceea ce reprezintă Jean Renoir în arta regiei. Sînt de-acord. Adesea spunem că un actor e mare cînd de fapt ar trebui să spunem că e *spectaculos*; ne scoate ochii cu virtuozitatea sa. Adesea, ceea ce luăm drept măreţie se cheamă vanitate. Nimic de genul ăsta la Michael Caine. El nu-i acolo ca să facă reclamă măiestriei lui Michael Caine; e acolo ca să-ţi arate un om – altul decît el însuşi. (Tot aşa, la Renoir, camera de filmare nu face niciodată nimic ostentativ, oricît de complicate i-ar fi mişcările. Ideea e să nu arăţi cît de greu îţi e, ci să arăţi că e uşor – cînd de fapt nu e –, uşor ca respiraţia sau ca atunci cînd îi întinzi mîna unui prieten.) Data viitoare cînd voi reciti (a patra sau a cincea oară) *Americanul liniştit*, romanul lui Graham Greene din 1955, şi voi auzi vocea jurnalistului britanic Fowler (protagonistul şi naratorul cărţii), va fi vocea lui Caine; şi, în primele pagini, cînd Fowler se va lungi pe pat, obosit şi păcătos, neîmpăcat şi nemîntuit, lîngă maşina de scris peste care s-au scuturat flori galbene, lîngă lampa la care se încălzeşte un bulgăre de opiu, lîngă amanta vietnameză cu oase „la fel de delicate ca ale păsărilor" – eu îl voi vedea pe Caine. Dar cel mai mare elogiu pe care i-l pot aduce este că, în timpul filmului, mi-a venit în minte un fragment din Evelyn Waugh (coleg de breaslă, de generaţie şi de biserică catolică cu Greene) – o rugăciune „pentru cei înţelepţi şi delicaţi şi piezişi". Şi m-am pomenit rugîndu-mă pentru Fowler: o fi el un personaj imaginar, dar are nevoie.

Povestea e cunoscută – mai ales de către cei care n-au citit-o – pentru antiamericanismul ei. E vorba despre relaţia dintre Fowler – care trăieşte în Indochina ca într-un vis frumos (înfrumuseţat de opiu), scrie reportaje neutre despre luptele dintre armata colonială franceză şi trupele lui Ho Şi Min, şi n-are nici un ideal – şi un tînăr american pe nume Pyle, care vine în Indochina chitit să o salveze, zice că lucrează la Misiunea de ajutor economic şi n-are în cap decît idealuri – toate înalte, toate sortite să se transforme în monstruozităţi în timp ce se opintesc să se împlinească. E o poveste profetică – anunţă intervenţia americană în Vietnam; aparent, producătorii au considerat-o atît de profetică încît, după 11 septembrie, s-au temut să mai distribuie acest film (realizat încă din 2001). N-aveau de ce să se teamă. Filmul, ca şi cartea, nu lansează un atac împotriva Americii, ci enunţă nişte dileme. (Pe lîngă faptul că e cel mai bun film politic adus la noi de nu-ştiucînd, mai este şi unul dintre rarele filme care nu trădează titlul acestei rubrici.) Pyle (excelentul, mult subestimatul actor Brendan Fraser) e pur şi puternic; pare genul de om care face o călătorie cu barca pe un rîu periculos numai ca să ceară mîna femeii iubite, de la amantul ei (orice altceva s-ar numi trădare şi trădarea îţi atrage excomunicarea din ordinul cercetaşilor); cutreieră Saigonul presărînd sticle de vin, locuri de muncă şi fapte bune. Dar există ceva opac şi terifiant în bunătatea lui: nu e rezultatul experienţei, n-a fost testată prin eşecuri, nu e răsplata unor suferinţe, nu s-a zgîriat în contact cu îndoiala – e ceva pur şi simplu, ca forţele naturii şi dezastrele pe care le pot produce. Trăind numai pentru fapte nobile, Pyle nu-i lasă pe ceilalţi să trăiască, în timp ce Fowler, care nu vrea să înfăptuiască nimic şi îi lasă pe ceilalţi aşa cum sînt, nu poate trăi cu sine însuşi; şi cînd se hotărăşte să facă ceva, fapta aceea nu e tocmai nobilă – e un amestec impur de act justiţiar, crimă pasională şi trădare – şi făcînd-o, nu-l mai lasă pe Pyle să trăiască. Toate astea sînt la ani-lumină distanţă de banalităţile pe care le vedem de obicei pe ecranele noastre. Filmul nu trebuie văzut în lumina conflictelor internaţionale recente, dar întrebările lui Greene – poţi să intervii în vieţile altora?, poţi să stai cu mîinile în sîn?, ce faci dacă noţiunea ta despre Bine se traduce în limba altuia prin Rău? – sînt şi vor rămîne la zi. Nu există răspunsuri, dar există multă compasiune – pentru „cei înţelepţi şi delicaţi şi piezişi", pentru cei inocenţi şi entuziaşti şi plini de intenţii bune, pentru cei care pică la mijloc. Şi există multă frumuseţe. Operatorul-şef este Christopher Doyle, care a filmat şi *In the Mood for Love*. Amintiţi-vă de asta cînd o veţi vedea pe amanta lui Fowler plutind peste trotuarul ud de ploaie, în lumina de alpaca a înserării. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Naturisme şi naturişti

„Pedicuţa, această plantă de munte atît de prietenoasă, calmează artrozele, reumatismul, vă ajută să scăpaţi de patima băuturii, dar şi de cea a fumatului"; „Nu strică uneori să mai iei în seamă obiceiurile animalelor, cum ar fi bunăoară iepurele, care, mîncînd morcovi şi varză, se dovedeşte a fi cu adevărat înţelept. Bine ar fi dacă i-am urma exemplul, căci morcovii împiedică formarea depozitelor pe pereţii arteriali, prevenind atacurile cardiovasculare la bolnavii de ateroscleroză"; „pe măsură ce înaintăm în toamnă, mustul ia locul strugurilor, spre bucuria bărbaţilor. Dacă nu suferiţi de stomac, o cană pe zi este chiar recomandabilă, întrucît mustul, ca şi strugurii, conţine bor, un mineral capabil să împiedice în bună măsură decalcifierea oaselor". Toate acestea le aflăm din revista *Medicina naturistă* (editor – Grupul de presă Macri S.R.L.) Căci naturismul este un curent, un mod de viaţă şi de gîndire care numără tot mai mulţi adepţi. Nu e nimic rău în faptul că oamenii înţeleg, în sfîrşit, că natura nu trebuie ignorată, ci cercetată şi adaptată, eficient şi fără brutalitate, nevoilor fiecăruia. Atîta timp cît mediul înconjurător nu e devastat şi cît încrederea în roadele sale nu devine fanatism, sau impostură, naturismul nu poate strica nimănui.

Pe seama acestei redescoperiri a naturii, de către omul postmodern grăbit, stresat şi foarte citadin, s-a creat o industrie naturistă ambientală, estetică, terapeutică. Revista *Healthy Lifestyle*, cu distribuţie gratuită prin supermarketuri, de pildă, recomandă, la capitolul „Fantezii în dormitor", lumînările parfumate, pentru aromoterapie; completate de esenţele parfumate, „aproape ca un drog al iubirii". De altfel, beţişoarele parfumate, lumînările parfumate şi plantele uscate, cu diverse arome, sînt deja, atracţia multor magazine de decoraţiuni interioare cu tente exotice *(Totem, King's Art* etc.). Poţi alege arome îmbătătoare,de trandafir, mango, sau căpşuni, ori mai discrete, de lămîie, santal sau lavandă. Cosmeticele naturale fac obiectul unor magazine precum *Body Shop*, şi nu numai, săpunurile naturale, de pildă, fiind deja o modă *(Palmolive Naturals* dînd startul). La fel, în cadrul alimentaţiei, se conturează un curent naturist, în fuga de E-uri, axat, în special, pe iaurturi „cu fermenţi naturali" (vezi *Danone)* şi bucăţi de fructe întregi şi alte produse lactate, eventual amestecate cu tot mai variatele cereale.

La capitolul terapeutic, din *Pagini aurii* aflăm că există, printre altele, clinici naturiste, cabinete de medicină naturistă, farmacii cu acelaşi profil, tratmente naturiste cu aloe, cu insecte, produse ayurvedice, Biomed, Herbalife, Yogalunch...La unul dintre telefoanele naturiste mi se spune că e centrala Ministerului de Interne. Alţii nu răspund niciodată. Dintre cei care răspund, unii nu sînt autorizaţi să dea informaţii. Aşa mi se întîmplă cu doamna trecută drept persoană de contact în cazul tratamentelor cu aloe. Undeva, pe străzile cu nume de capitale străine, stau de vorbă cu dumneaei. O doamnă drăguţă, bonomă, care tocmai şi-a deschis o sală de fitness şi un salon de masaj, în propria casă. Produsele din aloe? Sînt bune, dar foarte scumpe, şi ea se jenează uneori să-i convingă pe oameni să le cumpere. Mai ales cînd preţul lor e cît o pensie. De aceea, se gîndeşte să renunţe la distribuţia lor. Nu e cazul, însă, să disperaţi. Într-un număr viitor se vor dezvălui şi alţi naturişti, mai serioşi.

▲

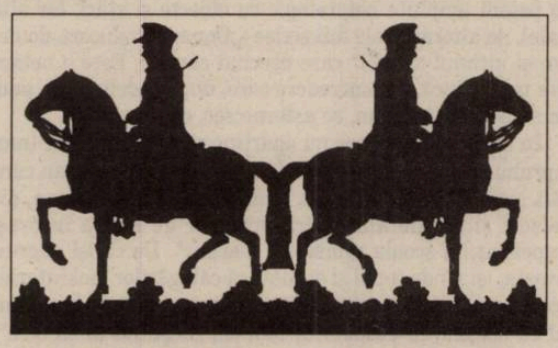

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Exact cînd...

...Ce mi s-a întîmplat alaltăieri? Exact cînd puneam pe hîrtie această frază, începînd, să zic aşa, o nuvelă: „Ca orice om, sînt o efemeridă care ştie să-şi ia pulsul şi să-şi numere zilele, orele, minutele şi anii" – exact în secunda următoare mi-a telefonat o prietenă din Canada, fiica acelei regizoare, de mult decedată, care a realizat cîndva, la studioul „Sahia", singurul nostru documentar, extraordinar, despre efemeride.

...Ce am înregistrat săptămîna trecută? Exact în clipele cînd lucram la completarea fişelor 200 şi 205 de declarare a venitului global pe anul 2002, exact în acele momente complicate, m-a sunat un foarte bun prieten şi mi-a cerut imperios să-l ascult, căci îmi va citi ceva de incalculabil interes; l-am rugat să revină fiindcă nu voiam să mă întrerup din efortul meu (unic în ultimele 365 de zile), el nu şi nu, să las orice şi să-l ascult; ţinea foarte mult să-mi citească el povestea, bineee: „Un modest funcţionar de bancă s-a dus după ani buni de slujbă cu o cerere de concediu fără plată. Şeful său l-a privit mirat, întrebîndu-l ce necazuri are acasă de-i trebuie cele 3 zile de concediu. «Merg pînă la Stockholm să-mi iau Premiul Nobel pentru literatură», a răspuns prea negrăbitul funcţionar. Care, culmea, după cele 3 zile, s-a întors la slujba sa, unde a mai stat ani buni..." (brusc) Ştii despre cine e vorba? (şi pînă să mă gîndesc bine, mi l-a deconspirat cu o bucurie aproape sălbatică): „Heinrich Böll! Fă imediat o notă la 3,14!". Am primit astfel un nou avînt în truda la fişele 200 şi 205.

...Şi din nou, în zilele trecute. Exact cînd am ajuns la finalul unui articol admirabil, al dnei Amelia Pavel, din *România literară,* despre Franz Kafka, exact cînd citeam cum arăta un rabin galiţian în viziunea praghezului: „...rabinul poartă un caftan de mătase, de sub care i se văd izmenele... cînd îşi sprijină mîna un moment pe masă, i se zăreşte pielea albă de o fineţe deosebită *care seamănă cu ceva din amintirile mele din copilărie",* exact atunci cînd subliniam cu pixul acele cuvinte m-a chemat, de pe un ţărm al Mediteranei, bătrîna mea mătuşă, ultima mea mătuşă, aceea care îşi numără anii (94) odată cu lunile (plus 7 luni) ca să-mi comunice că-i merge mai bine după recenta comoţie şi azi dimineaţă a cerut o oglindă, să vadă cum arată şi „zău, nu arăt rău..."

Mai departe – şi la fel de ciudat sau de simplu:

Exact după ce mi-am notat cuvintele rostite în Spania de Papa Ioan Paul al II-lea: „...să vă învingeţi inamicul prin forţa iertării!", am deschis televizorul şi am aflat că, la Bagdad, un Kalaşnikov costă 50 de euro, am văzut soldaţi americani dormind în subsolul unei bănci irakiene pe saci de dolari, ca imediat, trecînd pe Mezzo, să-l văd pe prodigiosul Maxim Vengherov, într-una din lecţiile sale de vioară filmate de BBC, explicîndu-i un tînăr englez cum finalul incomensurabilei sonate nr. 3 de Ysaye e rock curat!

Exact cînd am luat din bibliotecă fastuosul Anuar al Municipiului Bucureşti din 1943, dăruit cîndva de Bedros Horasangian, cu toate străzile şi străduţele Capitalei, cu toate tramvaiele şi autobuzele, căutîndu-mi din nu ştiu ce instinct de nuvelist aleea Popa Nan, exact în secundele acelea, din hol a venit pînă la mine, de la televizor, o melodie din concertul celor 4 corifei de la Polivalentă: „Nu-s trenuri, n-ai un' să pleci, secolul e 20", după care – ca un făcut – cîntecul care rimează Hala Traian cu Vitan, ca peste o zi, două, o doamnă cu care vorbesc de mult, fără a ne cunoaşte la faţă, să-mi telefoneze şi să mă roage să identific următoarea melodie, pe care a început să mi-o fredoneze... „Nu e barcarola din «Povestirile lui Hoffmann?» „Ba da, doamnă..."

Toate acestea – ca să nu mai evoc pe larg cu ce mi se interferează un Maigret (la TV5) sau o lecţie de muzică a lui Bernstein (la TVR Cultural) – mă conving fără tăgadă că există, categoric, pe plan mondial şi local, puternice Servicii Secrete care organizează coincidenţele, operînd după legile montajului cînd dadaist, cînd freudian, avertizîndu-ne cu mesaje mai mult sau mai puţin clar-obscure. Trebuia s-o ştiu de mult, de cînd bunica mea, agasată la culme de telefoanele care sunau exact cînd ea venea cu supa din bucătărie, înălţa această ascuţită întrebare: „poţi să-mi spui de unde au aflat că acum ne aşezăm la masă?". Bunica mea era o specialistă în stabilirea celor mai stranii conexiuni între lemnele din pivniţă, mersul trenurilor şi preţurile din piaţă; era, de altfel, numită „detectivul casei".

Şi exact acum – după ce am pus punct articolului – deschizînd televizorul aflu că s-a prăpădit ultima spioană britanică, de mare calibru, din cel de al doilea război mondial.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Gina Frîncu, lucrător-măturător

Cum e gunoiul în Dămăroaia?

Nu ştiu cum e.

Nu lucraţi acolo?

Nu la toată Dămăroaia. Am strada Nataţiei, Calcarului, Oinei, Coralilor...

Şi cum e politica pe străzile astea?

Le mătur, vin băieţii de scot gunoiul.

Ce gunoi se aruncă?

Gunoi ca la oameni.

Aţi lucrat şi la grădina zoologică?

Ha-ha-ha. Ca maimuţă.

Nu, adică, dacă ştiţi cum e gunoiul la animale.

Nu ştiu.

Adică, cum e la oameni?

Oamenii mănîncă şi aruncă ce le rămîne.

Dar cam ce mănîncă oamenii de pe Coralilor?

Păi, salam, ciorbe de sezon, spanacul e scump anul ăsta şi au făcut stufate. Cum să zic, nu e oameni răi, dar ce fac ei nu fac ce trebuie. Le-am spus să nu mai arunce pe jos ca să nu mai trebuie să vin şi eu, că băieţii vin, iau gunoiul, dar de ce să mai vin şi eu, eu trebuie la oraş, mai încolo. Că acolo... am zis cu gospodinele, eu sînt plătită să fac norma şi aici, dar conducerea a zis: du-te la juma de lună la ăia, fiindcă e locul de gospodari. Aşa ziceam că să pună ei mîna.

Dar ei vă plătesc?

Nu, ei plătesc să le ia băieţii gunoiul, firma a zis ca să aibă oraşul curat şi să se dea o mătură şi aci.

Ai conştiinţă, tanti Gina?

Coşinţa e să fac bine străduţele.

Păi asta e conştiinţa? Şi cum le faci bine?

Vin cu tîrnul şi dă-i şi dă-i.

Stînga-dreapta?

Nu, că n-arunc pămîntul la cer. Ce, sînt din alea să nu se vadă în praf?

Dar din care sînteţi, tanti Gina?

Eu am şi io o manichiură, fac şi eu un permanent, nu pot fi proasta-proastelor. Iau gunoiul unde e.

Unde e?

Pe trotuar.

Adică ce gunoi?

E de la Iugenii, de la macareane, de la boştriace, de la flonticeal, hîrtioace de la ce vrea unii să arunce.

Dar de ce aruncă macareane?

Că nu e coş pe Coralilor şi e nesimţiţi.

Boştriace?

Să se dea mari la gagice, uite, bă, ce ronţăi io, uite ce fumez.

Froceal?

Flonticeale e de la astea de te îngraşă, de nervi. E lume nervoasă la toată ţara asta.

▲

Cartea săptămînii

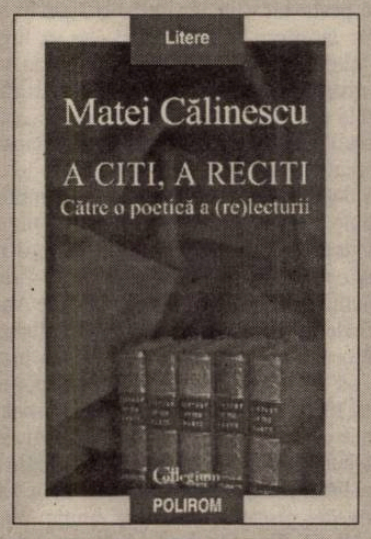

Matei Călinescu,
A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii,
Editura Polirom, 2003

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Îndreptarea spre est (4)

Parcurgerea spaţiului unei biserici de la vest spre est este un proces presărat cu tabú-uri. Dacă în curtea-exonartex, sau în pridvor, sau în pronaos are voie, ca şi în curtea templului ierusalimitan, oricine, în naos însă intră numai „iniţiaţii". Rămîn afară impurii, nebotezaţii sau necredincioşii. Odată intraţi, aleşii se desfac – în biserica ortodoxă – din nou după un criteriu cardinal. Femeile merg la stînga, iar bărbaţii la dreapta. A vedea aici o „discriminare" este, fireşte, neserios. Dacă acceptăm că la stînga e miazănoaptea, iar la dreapta e sudul, putem împinge explicaţia acestei despicări pe sexe a credincioşilor după această simbolică pre-creştină, care asociază – nu importă pentru economia textului de ce – fiecăreia dintre cele două orientări cardinale trăsături precum întunericul umed, rece, pentru femininitate, respectiv solaritatea apolinică, raţională, pentru masculinitate. Oricum ar fi, înaintarea spre est continuă cu un nou tabú, cel al iconostasului. Să lăsăm deocamdată deoparte succesiunea de moduri în care masa altarului a fost despărţită – fizic, sau doar simbolic – de masa de credincioşi. Deosebirea dintre Sfîntă/naos şi Sfînta Sfintelor/altar incumbă prezenţa perdelelor, a parapetului, a uşilor împărăteşti şi, în ansamblul său, a acestui zid de icoane şi arc triumfal deodată, care este iconostasul. Ceea ce este la est interzice prezenţa femeilor şi a majorităţii bărbaţilor. Prin centrul iconostasului nu pot intra decît preotul, ierarhii bisericii şi regele. El este, potrivit lui Pavel Florenski, o frontieră care marchează punctul de intersecţie al văzutelor şi al nevăzutelor; „(frontiera) le desparte, dar le şi uneşte" (Florenski, 1994, 133); „iconostasul este hotarul dintre lumea văzută şi cea nevăzută şi această barieră a altarului îşi vădeşte rostul făcîndu-se accesibilă conştiinţei noastre graţie cetelor sfinţilor, norului de mărturisitori care înconjoară Prestolul lui Dumnezeu, sfera slavei cereşti care mărturiseşte taina. Iconostasul este o vedenie." (156).

Dar iconostasul, mai desparte, aducîndu-le împreună, două ipostasuri ale unui aceluiaşi spaţiu. Despărţirea aceasta este încă mai subtilă decît aceea propusă de Florenski: „Naosul este (h)ieration în potenţă, iniţiat şi sfinţit prin ducerea sa pînă la sfîrşitul acţiunii de iniţiere şi sfinţire. Iar (h)ierationul este un naos actualizat, avîndu-l pe acela ca început al acţiunii de iniţiere şi sfinţire, care stăruie ca una şi aceeaşi prin amîndouă" (Sf. Maxim Mărturisitorul, 2000, 16).

Cu alte cuvinte, îndreptarea spre est incumbă mai mult decît un pelerinaj geografic. Aici, în spaţiul sacru creştin, el presupune trecerea de la potenţă la act, de la realitate virtuală la realitate reală, dacă îmi este permis acest barbarism. De asemenea – lucru pe care îl putem sugera din analiza celor două texte mai devreme citate – putem face, arhitectural vorbind, o sugestie potrivită pentru statutul dual virtual (potenţial)/real al spaţiului sacru creştin. Pornind de la simbolul de navă, de arcă, pe care îl poartă în sine biserică, vom observa că, dacă naosul navighează către est, altarul „a ajuns deja", întrucît este chiar destinaţia pelerinajului. Cu alte cuvinte, arca navighează către est muşcînd deja din portul în care „dintotdeauna-deja" (ca să folosim o foarte potrivită aici sintagmă hermeneutică heideggeriană) va fi ajuns. Încă: dacă naosul se orientează, îndreptîndu-se către estul geografic şi mistic deopotrivă, acesta, sub chipul altarului, aflat deja în repaos, îi va fi sosit, ca destinaţie, în chiar ascendenţa deplasării sale. Biserica înaintează spre est, deja fiind acolo.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Poveşti cu fraţi

Cum e la noi. La noi începe cu un cîntecel pe care dansează nişte fătuce cam cum dansau mamele lor în deschiderea programului de revelion de acum 15 ani: „Te inviiit aiiici, eeeste seaaara taaaa..." Apoi apare zîna bună şi mereu zîmbitoare îmbrăcată de la Levintza. Se ia un exemplar din public, i se spune povestea vieţii lui şi la urmă, printr-o minune, i se aduce fratele de peste mări şi ţări. Fraţii sfîrşesc îmbrăţişaţi, hohotind de plîns.

Toţi cei din public aşteaptă o asemenea minune, toţi stau cu palma întinsă şi cerşesc aşa ceva. În fine, aproape toţi. Cîndva, am văzut un individ mai puţin adaptat la cerinţele sclipiciului lazarovian. Nici nu ştiu ce căuta în public. Cum stătea el liniştit şi se uita la zîna cu gropiţe (umplute cu bunătate), aceasta i se adresează şi începe, aşa cum îi este felul, să-i depene povestea vieţii lui. Din cele spuse de ea, află că mai are un frate geamăn de care nu a ştiut niciodată şi care, iată, se află în sală. Omul mai apucă să mai bîiguie „Ce glumă mai e şi asta?" şi i se face rău. Nu mai vedem îmbrăţişări de fraţi în lacrimi, pentru că intră fetele care dansează ca mamele lor şi apoi papagalul Cove să destindă atmosfera. Individul este scos pe uşa din dos, ferit de vederea camerelor de filmat, în timp ce zîna bună îl înjură pe moldoveneşte că i-a stricat spectacolul.

În fine, aceasta este o excepţie. Altfel, publicul – şi cel din sală, şi cel din faţa televizoarelor – este perfect adaptat, ba, mai mult, nici nu a trebuit să se adapteze, pentru că show-ul îi oferă ceva „pe sufletul lui", ceva ce aştepta de mult. Un prieten îmi povestea cum i-a invitat la masă, la o sărbătoare, pe tatăl şi pe fratele lui – amîndoi certaţi de foarte mult timp. Cum s-au văzut, cei doi s-au îmbrăţişat şi, în hohote de plîns, strigau: „Surprize, surprize, tăticule!", „Surprize, surpriże, fiule!..." Desigur, în apartamentul prietenului meu nu existau camere de luat vederi sau reflectoare, dar cine mai are nevoie de aşa ceva cînd simte româneşte (sau, mai bine zis, spaniolesco-româneşte)?

Cum e la ei. La ei, un bătrîn de 73 de ani află că fratele lui a avut un atac. Fratele cu care este certat şi cu care nu şi-a mai vorbit de zece ani. Şi, cu toate că el însuşi a suferit de curînd un atac, nu vede prea bine şi cu toate că de-abia se poate mişca, ajutat de două bastoane, hotărăşte să se ducă să-l viziteze. Frate-său locuieşte într-un alt stat, la peste 500 km de el, iar el însuşi nu are nici măcar maşină sau carnet de condus – dar acestea nu sînt reale oprelişti pentru el. Şi-a propus ceva şi va duce totul la bun sfîrşit. Drumul îl va străbate în şase săptămîni, parcurgînd distanţa dintre statele Iowa şi Wisconsin pe o maşină de tuns iarba. Nu va întinde mîna nimănui să ceară de pomană, cînd este ajutat plăteşte întotdeauna cu banii jos (deşi are foarte puţini), iar, cînd cineva se oferă să-l ducă gratis cu maşina la destinaţie, refuză. Întîlnirea cu fratele lui nu se consumă în hohote şi lacrimi. Acesta îl întreabă doar „Ai venit cu chestia aia, din Iowa, să mă vezi pe mine?" el spune că da şi şed amîndoi liniştiţi pe scaune, în veranda casei.

„Bine-bine – îmi va spune colegul care acum cîtva timp îmi reproşa că am privit de sus, intelectualist, emisiunea *Big Brother* – ce faci aici? Compari un spectacol popular, de divertisment, cu un film de artă? Ce ţi-e şi cu intelectualii ăştia!..." În primul rînd, filmul lui David Lynch nu e deloc unul „de artă", dintre cele gustate de intelectualii români şi de aiurea. Nu are simboluri şi metafore, iar povestea drumului pe care-l face Alvin Straight pe maşina de tuns iarbă să-şi vadă fratele este doar povestea drumului făcut de el pe maşina de tuns iarbă să-şi vadă fratele şi nimic mai mult (nu este „drumul vieţii lui", „incursiunea în trecutul lui", „călătoria în lumea lui interioară" sau alte prostii de genul acesta). Pe de altă parte, David Lynch povesteşte chiar un caz real, al lui Alvin Straight (un om simplu, de la ţară), care a făcut o astfel de călătorie în anul 1994. Meritul regizorului este că povesteşte simplu, fără simboluri şi alegorizări. La prima vedere, compar un regizor oarecare, Valeriu Lazarov, cu unul genial, David Lynch. La a doua vedere, însă, îi compar pe fratele şi pe tatăl prietenului meu îmbrăţişaţi în sufragerie cu Alvin şi Lyle Straight. Bineînţeles că o fac doar aşa, din joacă, şi că nu vreau să demonstrez nimic.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

TVR, sindromul BBC şi banii

Prin repetiţii şi distorsiuni, dezbaterile privind taxa radio-TV au ajuns să plictisească. Ceea ce s-a şi urmărit. Românul se plictiseşte repede de vorba lungă şi ocolită. Mai ales că dezbaterile în chestiune (le-aţi văzut) au fost constant deviate de TVR de la punctele delicate ale celebrei Hotărîri de Guvern. Nu întîmplător: televiziunea publică vrea bani, dar fără să dea nimic în schimb.

Să fim drepţi, în societatea românească nu s-au manifestat obiecţii semnificative faţă de existenţa televiziunii publice şi nici faţă de taxa adiacentă. Totuşi, acesta e terenul pe care au atras discuţia oamenii dlui Nicolau, încercînd să lase impresia că cei ce critică hotărîrea privind colectarea taxei radio-TV neagă cu ferocitate dreptul publicului la informare. Mai întîi s-au adus laude TVR, mergînd pînă la recuperarea selectivă, de tip Alzheimer, a trecutului pre-revoluţionar (deşi e absurd să invoci azi, în plină concurenţă, merite de monopol). S-au resuscitat teatrul TV, transmisiile olimpice şi altele, absolut remarcabile, s-au uitat însă Cîntarea României, reportajele poleite şi anchetele trase de păr. S-a spus că TVR a fost o şcoală de profesionişti (şi a fost, dar există destui şi la privaţi), dar s-a evitat să se spună că a fost şi o pepinieră de politruci. Cine s-a salvat a făcut-o prin resurse proprii, or noi vorbim azi despre statutul unei instituţii.

Dar să lăsăm trecutul, vorba preşedintelui ţării. N-am primit însă nici un răspuns viabil la cîteva întrebări. De ce trebuie TVR să se alăpteze şi de la guvern, şi de la reclamă, şi de la public? De ce trebuie să-i jupoaie şi pe cei fără televizor? Datorită complexei sale misiuni, TVR are nevoie de mulţi bani. De acord din nou, dar logic ar fi să se umble întîi la modul de încasare a abonamentelor (existente de mult), căci evaziunea este uriaşă! (Apropo, atunci de ce sînt atîtea categorii de exceptare de la plată?) Întrucît de multă vreme se vehiculează ideea că modelul TVR ar trebui să fie BBC-ul, a fost o ocazie bună pentru a ni se băga pe gît şi cîteva minciunele despre funcţionarea celebrei corporaţii. Adică: *şi la ei e ca la noi!* Fals! Să punem lucrurile la punct: BBC nu difuzează reclamă şi nu primeşte bani de la guvern! Fac excepţie canalele de export şi de interes restrîns. Abonamentul *(licence fee)* este plătit doar de posesorii de televizor. Sînt exceptate persoanele trecute de 74 de ani. Atît! Nevăzătorii plătesc jumătate.

Ca să justifice alocaţia de la buget, TVR-ul ne ameninţă că, în lipsa ei, taxa va creşte. Cît? *Păi, în Anglia se plătesc 180 de lire pe an!* Inexact! E vorba de 116 lire (iar amenda pentru neplată – 1.000 de lire)! Pentru aceşti bani cetăţeanul are acces la 8 canale TV naţionale, la 10 posturi naţionale de radio şi la 50 de posturi locale! De calitatea lor nu mai vorbesc. Atenţie, BBC-ul e condus de 12 guvernatori, personalităţi respectate, cu minime afiliaţii politice, numiţi de regină. În fine, corporaţia îşi publică anual bugetul! *Ca la noi!*

Manipularea TVR a atins apogeul prin interviurile cu specialişti străini. Interogaţi precaut doar pe teme de principiu, invitaţii au eşuat în teorii. Despre chestiunile practice, cum ar fi mecanismele finanţării, mucles! Ştim bine, jocurile sînt făcute de cine dă banii. Cînd plăteşte publicul, spunem că instituţia e publică. Plăteşte guvernul – avem de-a face cu o agenţie de propagandă. TVR suge de la trei oi, iar cînd îşi trage răsuflarea emite exagerări sfruntate. Ceea ce dovedeşte că, la etajul 11, aerul libertăţii este prea tare.

Eu (şi alţii) credem în ideea de televiziune publică. Dar ştim ce vrem de la ea? Dacă o dorim independentă, reprezentativă şi onestă, ea nu trebuie să-ntindă mîna nici către guvern, nici către comercianţi. Iar conducătorii ei nu trebuie să fie îndatoraţi Puterii, pentru că riscă să uite feţele ţării în care trăiesc. Dar pînă atunci mai va! Căci vorbim de instituţia care difuza mai ieri un material despre alpiniştii români, din care lipseau însă cei care tocmai escaladaseră Everestul.

▲

NOI, TIMIZII

*Adolescenţii reprezentativi pentru noile ritmuri ale vieţii cotidiene vorbesc des, în liricile lor muzicale, de „tupeu". „Tupeul" reprezintă o valoare şi o condiţie a reuşitei în viaţă pentru cei ce-şi doresc o carieră de succes. Cei ce nu îmbrăţişează această valoare sînt ceilalţi, timizii, etichetaţi, de multe ori, de către opinia publică drept „loseri"/"rataţi" sau inadaptabili. Iată ce spun despre ei un medic psihiatru – de la a cărui iniţiativă epistolară a pornit subiectul în cauză – şi o voce luată la întîmplare. (**I. P.**)*

Valentin MATEI

Sînt timid dar nu mă tratez

Sînteţi stînjenit şi/sau roşiţi şi tremuraţi cînd trebuie să faceţi anumite lucruri în public, cum ar fi să vorbiţi, să mîncaţi sau să semnaţi ceva? Acest lucru vă afectează viaţa într-un mod semnificativ? Ei bine, dacă răspunsul este da, aveţi şanse mari să suferiţi de anxietate socială iar oamenii care vă cunosc să spună despre dumneavoastră că sînteţi timid. Dacă timiditatea dumneavoastră depăşeşte un anumit nivel, e posibil să fiţi încadrat de un psihiatru la diagnosticul de anxietate socială (sau fobie socială). Sînteţi departe de a fi singur; circa 13% dintre oameni sînt afectaţi de această condiţie. Unde e situat nivelul dintre timiditatea normală şi anxietatea socială e puţin mai greu de spus, dar nu imposibil. Ei bine, oricît ar părea de ciudat sau de nedrept, peste un anumit nivel timiditatea este considerată o afecţiune psihiatrică. Tocmai timidul, domnule, tocmai timidul, fiinţa aceasta delicioasă care nu deranjează deloc şi se îmbujorează aşa frumos? De timid ţi-ai găsit să te legi? Asta-i problema noastră acum, cînd giga s-a făcut, dar cît nu s-a făcut?! Ei da, şi chiar am să îndrăznesc mai mult şi am să spun că anxietatea socială e mai rea decît giga!

Anxietatea este o emoţie umană normală necesară unei funcţionări adecvate, dar cînd anxietatea este exagerată şi interferă cu desfăşurarea normală a activităţilor devine o condiţie psihiatrică. Se speculează că oamenii sunt biologic „preparaţi" să fie stînjeniţi, incomodaţi ori chiar să se teamă în anumite situaţii sociale. Teama socială poate aduce importante avantaje din punct de vedere al evoluţiei speciei. Poate facilita supravieţuirea unui individ într-o societate bazată pe ierarhie, aşa cum este cea a primatelor (inclusiv oamenii). Astfel indivizii mai puţin dominanţi afişează frică şi supunere în prezenţa membrilor dominanţi. Acest comportament permite indivizilor mai puţin bine echipaţi fizic să rămînă afiliaţi grupului respectiv, cu toate beneficiile asociate: protecţie fizică faţă de membrii altui grup, utilizarea resurselor de hrană, obţinerea de securitate emoţională. Stînjeneala într-o situaţie socială poate fi un auto stimul care îl face atent pe individul respectiv la ceea ce face sau spune. În plus, o îngrijorare moderată în ceea ce priveşte evaluarea socială de către alţii poate fi un important factor motivaţional pentru ca individul să încerce o performanţă cît mai bună în situaţiile sociale. Anxietatea socială poate reflecta o vulnerabilitate particulară de a reacţiona cu anxietate excesivă la situaţiile în care persoana este evaluată social. Dintr-o cauză sau alta la unii indivizi reţelele neurobiologice legate de evaluarea situaţiilor sociale pot funcţiona deficitar . La aceşti oameni importantul potenţial motivaţional şi adaptativ al unui nivel normal de anxietate socială a fost înlocuit de o formă cu mare potenţial dizabilitant.

Teoriile cognitive sugerează că o persoană intrată într-o situaţie socială îşi formează o reprezentare a situaţiei şi a participanţilor şi de asemenea generează o imagine asupra modului în care el însuşi le apare celorlalţi. În cazul oamenilor cu anxietate socială există multiple distorsiuni în cadrul acestui proces. Întîi ei acordă o atenţie mai mare modului în care apar ei celorlalţi faţă de atenţia acordată întregii situaţii. Ei se concentrează pe presupusele lor defecte. Extrapolează starea internă asupra celei externe (închipuindu-şi de exemplu că agitaţia lor internă este percepută de ceilalţi ca un tremor al întregului corp). De asemenea atenţia lor se concentrează selectiv asupra stimulilor negativi oferiţi de interlocutori, ignorîndu-i pe cei pozitivi şi percep şi *feedback*-urile sociale mai negative decît sînt în realitate. Pot încerca să-şi controleze aspectul (de exemplu ţinînd mîinile împreunate pentru a nu li se observa tremorul degetelor) sau evită contactul vizual direct. Pacienţii cu anxietate socială îşi evaluează propriile performanţe după un standard eronat (pot crede că vor fi neplăcuţi celorlalţi dacă nu se comportă perfect sau că vor fi judecaţi ca proşti, incompetenţi, ridicoli dacă fac cea mai mică greşeală).

Oamenii cu anxietate socială trăiesc o importantă anxietate anticipatorie legată de situaţiile sociale şi vor încerca să le evite cît de mult posibil, cu afectarea considerabilă a reţelei sociale a persoanei fapt care duce la diminuarea semnificativă a calităţii vieţii individului respectiv. Situaţiile tipice care generează anxietatea sînt: momentul în care persoana este prezentată cuiva, întîlnirea cu oameni care într-un fel sau altul reprezintă autoritatea (socială, profesională), iniţierea conversaţiei cu o persoană de sex opus, întîlnirile romantice, discuţiile la telefon, primirea musafirilor, a fi privit de cineva în timp ce scrie ceva, completează un act, vorbitul în public. Evitarea acestor situaţii sau managementul lor defectuos pot avea consecinţe dezastruoase pentru un om. Raportul femei-bărbaţi este de 1,5-1. Pacienţii afectaţi de anxietatea socială au un nivel mai scăzut de educaţie şi venituri mai reduse şi au o şansă mai mare de a fi şomeri. De asemenea există o proporţie mai mare de divorţaţi sau necăsătoriţi faţă de populaţia generală.

Această tulburare apare predominant în copilărie-adolescenţă cu o vîrstă medie a debutului cuprinsă între 14-16 ani (debutul sub vîrsta de 11 ani este mai frecvent asociat unei evoluţii nefavorabile). Apariţia anxietăţii sociale la o vîrstă critică din punctul de vedere al formării individului respectiv, atunci cînd relaţiile interpersonale şi interacţiunea cu membrii grupului său sînt atît de importante pentru adolescenţi, explică o parte din gradul mare de afectare generat de această tulburare. Interferă cu dezvoltarea normală şi poate duce la apariţia unor mecanisme vicioase de a face faţă situaţiilor (de exemplu, începe să evite toate situaţiile sociale). Cu cît debutul bolii este mai devreme cu atît cu atît mai severe vor fi problemele în dezvoltarea relaţiilor interpersonale, al abilităţilor sociale, al nivelului educaţional şi al dezvoltării carierei.

Există anumite diferenţe fiziologice între anxietatea normală, de exemplu în timpul vorbitului în public (în cazul anxietăţii normale anxietatea este maximă în primele minute şi apoi diminuează, iar performanţa individului este cea obişnuită pentru pregătirea sa pe cînd la cei cu anxietate socială nu diminuează iar performanţa este marcat afectată). Deşi există relativ puţine studii care au evaluat raportul dintre timiditate şi anxietate socială, unii cercetători consideră că este vorba despre un continuum între aceste condiţii (este considerată aici şi tulburarea de personalitate de tip evitant, considerată de unii cercetători forma extremă a anxietăţii sociale). Ambele sînt caracterizate de simptomele fizice descrise ale anxietăţii şi în ambele există teama de evaluări sociale negative. Diferenţa dintre cele două ar putea fi doar una de severitate (ne putem imagina propria noastră anxietate pe care am trăit-o la un examen decisiv, cu materia ştiută subţire, cu un profesor imposibil – este o experienţă cotidiană a unui om cu anxietate socială). De exemplu o persoană timidă se poate simţi îngrijorată în legătură cu o evaluare negativă pe cînd o persoană cu anxietate socială poate fi sigură de evaluarea negativă. În plus, timiditatea tinde să fie tranzitorie şi asociată cu mai puţină afectare a performanţei pe cînd anxietatea socială este cronică şi asociată cu afectare substanţială şi evitare.

Cauzele presupuse: implicarea factorilor genetici (în proporţie de aproximativ 30%) şi de mediu (aici incluzîndu-se şi cei familial educaţionali). Printre factorii legaţi de comportamentul părinţilor în creşterea copiilor care ulterior vor dezvolta anxietate socială cel mai des sînt citaţi: supraprotecţia, supracontrolul, modelarea evitării sociale, încurajarea evitării, limitarea contactelor sociale. Se consideră că aceste comportamente pot duce la dezvoltarea anxietăţii sociale: prin condiţionare directă şi/sau indirectă. În cazul condiţionării directe anxietatea socială se dezvoltă prin asocierea unui stimul neplăcut cu situaţiile sociale. În cazul învăţării indirecte copilul observă pe altcineva aflat într-o situaţie traumatică, iar transferul de informaţii poate avea loc verbal (de exemplu părinţii îi spun că anumite situaţii sociale pot fi periculoase) sau nonverbal (părinţii evită anumite situaţii).

Ei bine, în toată povestea asta partea mai bună este că anxietatea socială reacţionează semnificativ la terapii (atît la cele medicamentoase-de obicei anumite tipuri de antidepresive din clasa celebrului Prozac cum ar fi Zoloft-ul cît şi la psihoterapii), cu o rată a răspunsului cuprinsă între 50-80%. Partea mai rea este că un număr infim dintre cei afectaţi vor să fie trataţi (sub 10%): lipsesc informaţiile, atît la medici cît şi la pacienţi, iar pacienţii cred despre ei că sînt mai degrabă timizi şi că anxietatea apărută în situaţiile sociale este parte a personalităţii lor şi că nu e nimic de făcut. În plus, faptul că fiecare dintre noi simte un anumit grad de anxietate în situaţii sociale ori de performanţă produce un grad de trivializare a acestei afecţiuni. Apoi este clasica problemă a stigmatizării asociate afecţiunilor psihiatrice. O dificultate suplimentară pentru aceşti oameni este faptul că teama de situaţiile sociale implică şi teama de a merge la medic. Din nefericire, sînt excesiv de timid dar nu prea mă tratez. ▲

Raluca ION

Kranz Schweizerberg

„Kranz Scweizerberg, sau Cerasela Valente, ar trebui să mă cheme, ar fi mult mai onest aşa, genul nu contează", a spus stîrnind în jurul ei nedumerire, pentru că să ne păzească transcendentul, cine ar vrea să poarte un nume de desen animat sau de eroină de telenovelă? Sau, aşa cum se elucidează imediat, de şoricel gri, care stă numai în întuneric şi aleargă de la un colţ la celălalt lipindu-se de pereţi şi de păpuşă de cîrpă, cu nas de cîrpă, cu buze de aţă şi, detaliu esenţial, fără sînge, fără vine. Dacă ar chema-o Kranz Schweizerberg, aflăm şi nu Daria, toate purtările ei de şoricel speriat şi-ar găsi explicaţia şi nimeni n-ar mai folosi, vorbind despre ea cuvinte precum timidă, fraieră sau bleagă. Şi pentru că aceasta este o discuţie prietenească şi nu un interviu pe tema timidităţii, care ar fi avut marele dezavantaj de a se numi interviu şi de a fi făcut cu timizi, expunîndu-se în acest fel tuturor inhibiţiilor, îi respectăm dorinţa şi spunem că desfăşurînd de multă vreme cercetări pe propria lui piele, doctorul Kranz Schweizerberg (aceeaşi Daria de mai sus) a identificat în sine semnele timidităţii şi s-a lăsat cuprins de disperare.

Cîteva dintre semnele timidităţii

Pe scurt spus, atunci cînd oferă cuiva o brichetă, sau îi deschide uşa, Dr. K.S. spune tot el „mulţumesc". Numărul lui de „mă scuzaţi" şi eventual „mulţumesc" depăşeşte, pe zi, numărul de „deci" comişi de un vorbitor mediu de limba română. Bate la uşă atît de încet încît nimeni de pe partea cealaltă nu îl aude. Are tendinţa de a-l lăsa să treacă pe lîngă el pe cineva căruia voia să-i spună ceva foarte important, fiindcă nu a găsit un mod potrivit de a-l opri. Se prezintă cuiva şi uită cum îl cheamă. Vorbeşte prea şoptit, prea repede, prea bălmăjit sau general tahicardic. Vorbitul în public îi provoacă stări de rău fizic, la tîmplele lui K. S. pulsează atunci venele, i se taie respiraţia, îl doare capul, îi transpiră palmele. Şi fireşte altele, dintre care nu e de neglijat faptul că într-o discuţie mintea i se goleşte de toate argumentele care revin după aceea cu promptitudine şi limpezime chinuitoare.

Dar nici Daria şi, fireşte, nici ceilalţi timizi nu sînt chiar aşa. Aşa cum i-au descris ultimele rînduri, care întemeiate pe observaţiile unui doctor, fie el şi Kranz, au un ton patolgic. Cei mai mulţi dintre ei reuşesc să se controleze, să-şi stăpînească nesiguranţa din voce, să se adune mai ales atunci cînd trebuie să vorbească în faţa unor oameni cunoscuţi şi în nişte locuri în care îşi petrec timpul zi de zi. Însă sînt momente şi împrejurări, în care timiditatea îi ia prin surprindere precum pumnul în mănuşă al adversarului în pauză. „Săptămîna trecută am fost la un *training* care a durat două zile, de dimineaţă pînă seara, spune Daria. Scopul lui nu era doar instruirea, ci şi selectarea cîtorva tipi şi tipe care să lucreze la un nou proiect. Era de fapt o şansă pentru promovare. Ca orice *training* a început cu nişte activităţi cretine de încălzire, de socializare, de nu ştiu ce. Am fost puşi să ne desenăm pe o foaie de hîrtie partea noastră luminoasă şi partea noastră întunecată şi să le vorbim după aceea despre asta tuturor. Din clipa aia m-a cuprins o nesiguranţă atît de mare şi mi-am dat seama că o să ratez promovarea." Pentru că activitatea cretină de început a luat diferite chipuri şi mutre în timpul *training*-ului, a fost forţată să se ridice şi să vorbească, cînd inepţii personale cînd chestiuni profesionale. „Era ca şi cînd m-ar fi tîrît afară din mine tot timpul, iar pentru asta nu am fost deloc pregătită psihic. Stilul meu este să iau totul acasă, să studiez, să mă adun şi abia a doua zi să ofer soluţia. Nu sînt un om spontan, mi-e frică să vorbesc din senin în public, sunt nesigură." Ca mai totdeauna, victoria a fost şi aici a dezinvolţilor.

Dacă tot vorbim despre semne, semnele timidităţii desigur, trebuie că ştiţi deja că ele pot fi taman pe dos şi tuturor le este cunoscut *marele curaj al timizilor*, care îi face să îşi asume riscuri pe care un om normal nu şi le-ar asuma în ruptul capului. Obişnuit să se bată tot timpul cu ameninţările celor mai banale zile şi furios pe el însuşi orice timid poate ajunge să facă exact mici lucruri extreme, să aibă reacţii exagerate, Dr. Kranz ştie bine lucrul acesta.

În orice caz, subiectul e delicat, rezolvarea greu de găsit, dar unii dintre cei mai optimişti tot ar îngîna pe final nişte cuvinte care să sune a soluţie „calmează-te!". ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

La înghesuială

Sînt sărac. M-am convins de lucrul acesta după ce am urmărit la TV cîţiva demnitari declarînd firesc, nonşalant, că ei aparţin clasei de mijloc. Inşii în cauză aveau două-trei apartamente, cam tot atîtea maşini, terenuri şi, evident, un cont bancar de peste 10.000 de euro. Pînă să-i fi auzit pe respectivii mă răsfăţam cu gîndul că *eu* mă aflu, pe undeva, pe la jumătatea drumului dintre sărăcie şi prosperitate. Am reuşit să-mi cumpăr un apartament, plătesc nesfîrşite rate pentru un amărît de Cielo şi chiar dacă n-am cont în bancă- deşi m-aş mulţumi chiar şi cu unul mic, sub cinci mii de euro!- în comparaţie cu românii care întind cu greu de bani de la un salariu la altul, obişnuiam să mă consider pînă mai ieri ceva mai norocos sau poate mai muncitor. Una peste alta, aparţineam clasei de mijloc. Pe urmă, brusc, odată cu apariţia la TV a demnitarilor respectivi s-a prăbuşit totul; mi-am dat seama cît sînt de sărac.

Să mă explic. De fapt, ce am? Dacă aş fi pus să completez o declaraţie de avere n-aş putea trece decît apartamentul. Maşina nu e a mea, e a băncii. Şi nici măcar apartamentul nu e numai al meu, e al familiei şi e foarte clar că dacă nu ne căsătoream, nici eu şi nici soţia mea nu am fi reuşit să avem o locuinţă. Dau exemplul personal (deşi parcă o aud pe doamna mea reproşîndu-mi că iar vorbesc din casă!) pentru că sînt convins că mulţi, foarte mulţi români se află în situaţia asta: de a avea, uneori ca singură valoare de menţionat într-o ipotetică declaraţie de avere, un apartament. De la părinţi, moştenire, cumpărat cu greu sau pentru care încă mai plătesc rate. E averea lor, ă noastră. În rest? Nimic, nu e absolut nimic care să poată fi aruncat la înaintare într-o eventuală comparaţie cu vecinul restanţier de şapte luni la întreţinere. El are un apartament, eu la fel. Dar nici unul dintre noi nu are cont în bancă, o colecţie de tablouri, o fermă la Cornu sau aiurea ori bani investiţi în ceva care să ne poată scoate din impas la o adică. Sîntem la fel de săraci. Pentru că după ce au apărut demnitarii cu averile lor la TV am realizat un lucru simplu: nu scapi de sărăcie decît dacă ai pus ceva deoparte, un cont, o casă, un teren, încă o maşină... Bani albi pentru zile negre. Lecţie elementară de capitalism şi economie de piaţă. Politica economisirii.

Aşa că, sînt sărac. Nu aparţin clasei de mijloc pentru că trăiesc doar din salariu. Şi chiar dacă salariul e ceva mai mare, asta nu m-ajută decît să-mi plătesc întreţinerea şi taxele la timp şi să nu rămîn în urmă cu rata la maşină. Am frigiderul cîteodată plin, mai ies din cînd în cînd să beau o bere la terasă, dar nu există nimic, absolut nimic în spate care să-mi dea siguranţa că dacă mîine se întîmplă ceva cu salariul pot rezista din economii măcar cîteva luni. Vor fi existînd cu siguranţă voci care vor spune că nu ştiu să economisesc. Le dau dreptate, dar vreau să-i asigur că am încercat. N-am reuşit, iar cînd am văzut că nu-mi iese şi nu-mi iese am făcut o emisiune întrebîndu-i şi pe alţii dacă mai pot să pună un ban deoparte. E adevărat că n-au sunat demnitari, dar toţi ceilalţi au răspuns fără excepţie, „nu". Sînt convins însă că foarte mulţi dintre ei aveau apartament...

Concluzie: sînt sărac. Şi ca mine sînt toţi cei care trăind din salariu se amăgesc cu gîndul că aparţin clasei de mijloc doar pentru faptul că au un acoperiş deasupra capului. Să ne intre bine în cap: pînă nu completăm şi altă rubrică din declaraţia de avere nu intrăm „la mijloc". Stăm la înghesuială. ▲

Cu ochii-n 3,14

UITE-L ŞI PE ĂSTA FĂRĂ PLOAIE, ÎŞI PETRECE TOATĂ VIAŢA ÎN ÎMPREJURIMI

● La *Big Brother* am văzut multe: jocuri stupide, replici obscene, reacţii tembele, recorduri scîrboase. Pe întîi iunie, de ziua copilului, Fratele cel Mare a anunţat că doreşte să invite plozi ce poartă numele locuitorilor din casă. Părinţii care nu îşi supraveghează suficient de bine copiii vor avea ocazia să-i vadă evoluînd *live*, la televizor. De-abia aştept reacţiile oripilate ale părinţilor: „Pfui, Iza, nu ai voie în cada cu viermi!", „Vai, Ernest, ce urît vorbeşti!", „Aoleu, Soso, cîtă bere poţi să bagi în tine!". Mi-e teamă însă că vor comenta, la fel ca părinţii locuitorilor majori ai casei, plini de mîndrie şi admiraţie: „Uite-l şi pe ăsta micu', un adevărat luptător!". (**M. M.**)

● Mutaţii de cert interes în politica mondială: miniştrii de Externe ai Statelor Unite şi Franţei repetă la unison că relaţiile dintre ţările lor „sînt excelente", Turcia – cea refuzată de Uniunea Europeană – cucereşte Eurovisionul muzical la Riga prin votul din ultima clipă al Sloveniei, Rusia acordă melodiei româneşti punctajul maxim, Anglia nu obţine nici un punct, iar, peste toate, preşedintele Putin ordonă specialiştilor de la Observatorul Meteorologic moscovit să asigure, cu tehnica din dotare, timp frumos, fără ploaie, fără curcubeie, la Petrograd, în zilele cînd se vor sărbători acolo – în prezenţa lui Bush şi Blair! – 300 de ani de existenţă a fostului Leningrad. (**R. C.**)

● Replici de la Cannes: „Festivalul stă foarte prost cu banii – nu vedeţi că nici ascensor nu au? Vedetele trebuie să urce ditamai scara!" (mereu-hîtrul Edouard Baer, referindu-se la celebrele „trepte roşii"). Iar un jurnalist – tot francez – se plîngea, înaintea proiecţiei de dimineaţă: „E un coşmar! Azi noapte-am făcut juma' de oră cu microbuzul pînă la vila unde-avea loc petrecerea, încă juma' de oră la-ntoarcere... Îţi petreci toată viaţa în microbuz!" (**a. l. ş.**)

● În Rusia, în anii '20, nebunii se credeau Troţki, Stalin şi Lenin. La o numărătoare făcută în 1998, la stabilimentele de specialitate din Moscova şi împrejurimi, 106 pacienţi spuneau că sînt miniştri ai Apărării, 97 se credeau Jirinovski, 267 – Ruţkoi, 14 ziceau că sînt primminiştri şi că îi cheamă Cernomîrdin. Întrucît acum nimeni nu e atît de nebun încît să se creadă Putin, ar fi interesant de ştiut cum îl cheamă pe cel ce se crede viitorul preşedinte al ţării. (**M. B.**)

TE IA CU FRIG DUPĂ CE, TIMP DE SECOLE, AI AŞTEPTAT-O (ÎN FAŢA UNUI MAGAZIN DE FILME PORNO) PE ŞEHERAZADA FIRMEI

● Ca epilog patetico-sarcastic la orgia livrescă de cinci zile de la Bookarest 2003, a se citi neapărat articolul *„Literatura pe rug, spiritul în foc"* semnat de William Totok în *Observator cultural* nr. 169 de săptămîna trecută (pag. 15), unde pentru prima oară în publicistica română, după ştiinţa mea, apare o listă cu autorii cărţilor arse de nazişti, la 10 mai 1933, în Piaţa Operei din Berlin. De la Isac Babel la Ştefan Zweig, trecînd prin fraţii Mann şi Freud – te ia cu frig şi simultan te simţi mîndru pentru biblioteca ta. (**R. C.**)

● Din cauza politicii de accizare, România riscă să devină, din exportator, importator de vinuri – spune *Adevărul*, ediţia din 27 mai a.c. În schimb, acelaşi ziar spune că lipitorile româneşti, după ce au supt timp de secole sîngele poporului nostru, au mare căutare în Germania! Mi se pare echitabil. Putem renunţa la lipitori, sugative avem destule. (**A. C.**)

● Editura RAO şi-a deschis – în acelaşi timp cu Tîrgul Bookarest 2003 – o librărie în holul Teatrului Naţional. Directorul editurii, dl Enculescu, invitat la *InfoCultural* de domnul Totolici, care a pronunţat numele editurii (cînd nu era subtitrat) doar de cîteva ori (ca să nu facă publicitate mascată), aşteaptă – din partea ARTEXPO – dezminţiri. La urma urmelor, RAO a deschis două librării: una în hol şi una în loc de stand: o cazemată, cu cărţile ascunse, cu poartă antifurt şi cu mai mulţi bodyguarzi decît librari. (**S. S.**)

● În drum spre proiecţia filmului lui Pintilie *Niki şi Flo*, trec prin faţa unui magazin de filme porno cu o titulatură simpatică: *Le plein des sens* (de la „le plein d'essence" = plinul de benzină)! (**a. l. ş.**)

● Unul dintre „efectele colaterale" ale războiului din Irak este cariera mediatică a fostului ministru al Informaţiilor al lui Saddam (acela care anunţa, zilnic, că nu e nici o problemă şi că invadatorii vor fi făcuţi pilaf): site-ul (realizat de americani!) care îi este dedicat, *welovetheiraqiministerofinformation.com*, are 4.000 de accesări pe secundă, s-a lansat o figurină „vorbitoare" numită „Iraqi Disinformation minister Action Figure Doll", iar presa lumii i-a inventat diferite supranume: „Baghdad Bob", „Comical Ali", „Şeherazada din Bagdad" sau „Harpo Marx din Irak" (!). Se spune că în timpul războiului însuşi preşedintele Bush întrerupea reuniunile din *Situation Room* pentru a urmări în direct conferinţele sale de presă, iar la un moment dat chiar ar fi exclamat: „Genial! Ăsta-i omul meu din Bagdad!". Morala: unde dai cu informaţia şi unde crapă! (**M. V.**)

● Riccardo Illy, fost primar al oraşului Trieste şi patron al firmei care produce cafeaua „Illy" (cea mai bună cafea italiană), a candidat pe 25 mai pentru postul de preşedinte al regiunii Friuli-Venezia Giulia. În campania electorală, a cheltuit 150.000 de euro din buzunarul propriu: „N-am cerut bani de la alţii. Favorurile trebuie apoi răsplătite". După ce politicienii români şi-au depus declaraţiile de avere şi am putut constata că sînt cam strîmtoraţi, e limpede că le rămîne doar varianta favorurilor. (**M. V.**)

DIN PĂCATE, ULTIMA DRAMĂ A FOST ÎNTÎMPINATĂ CU RĂCEALĂ

● Cu ceva vreme în urmă, am găsit în cutia de scrisori o invitaţie la o conferinţă organizată de Britt Worldwide Romania. Tema conferinţei era *„Cum să ai un venit suplimentar cu ajutorul timpului liber"*, iar în invitaţie se menţiona că *„participarea este gratuită şi valabilă pentru două persoane"*. Din păcate, n-am putut da curs invitaţiei, întrucît cele două persoane (eu şi timpul liber) aveau nişică treabă în ziua aia. (**D. S.**)

● Ultima dramă – de proporţiile unei porcării – din tragicomicul nostru campionat de fotbal: retrogradarea în divizia B – prin mijloace de o meschinărie violentă – a echipei Sportul Studenţesc, singura echipă cu tineri în care cînta talentul de a juca şi de-a-şti-cu-mingea. A fost rubrica mea: Să rînjim cu Mitică Dragomir! (**R. C.**)

● *Evenimentul zilei* de luni spune pe prima pagină: „Păcat! Leonard Doroftei, campion mondial la box, a fost întîmpinat cu răceală. Moşule, ce singur eşti". Tot luni, tot prima pagină, dar *Adevărul:* „Leonard Doroftei, campionul mondial WBA, s-a întors acasă: «Aici mă simt iubit şi protejat»". Chestie de nuanţă. (**C. G.**)

© S. Ivanoschi

Aurora LIICEANU

Violenţa e la modă

Agresivitatea este utilizată ca mijloc de structurare şi de reglare a relaţiilor de putere în diferite spaţii publice şi private. Viaţa oferă o bogată fenomenologie a violenţei reclamînd o atenţie mai mare a corpusului social. Nenumărate clasificări există în acest domeniu – chiar şi discliplina numită victimologie –, pentru că violenţa nu a putut şi nici nu poate fi vreodată exclusă din societăţile umane. Natura umană are, fără îndoială, un potenţial de agresivitate în structura sa.

Soţul diabolic şi soţia culpabilizată

Prin anii 1960, un caz mai ciudat de tulburare psihică – discutat în semninariile de psihopatologie ale studenţilor la psihologie – anima apetitul pentru bizareriile comportamentale. Cazul fascina ca orice lucru ieşit din canoanele unor realităţi deja ieşite din comun. Se făcea că un bărbat, un soţ navetist, îşi surprinsese soţia în propria locuinţă, în propriul dormitor şi în propirul pat matrimonial în tovărăşia erotică a unui bărbat necunoscut lui. Probabil că soţia nu bănuia că soţul ei va veni pe neaşteptate. Nu se ştia dacă el a premeditat întoarcerea înainte de vreme sau dacă pur şi simplu chiulise de la misiunea sa profesională. Cei doi amorezi s-au tare speriat, s-au îmbrăcat precipitat, aşteptînd să se întîmple ceva rău. Dar, lucrurile nu s-au desfăşurat aşa. Soţul a închis discret uşa şi de după ea i-a liniştit spunîndu-le că îi aşteaptă în sufragerie să discute. Să nu se sperie că nu vor păţi nimic. Odată îmbrăcaţi, cei doi spăşiţi şi-au făcut intrarea în sufragerie unde soţul, aşezat la masă, a rugat-o pe soţie să facă o cafea şi apoi să discute bînd-o împreună. Între timp a schimbat cîteva vorbe, politicos, cu cel care-i uzurpase rolul. I-a cerut acestuia să aprecieze cam cît ar trebui să plătească pentru plăcerea consumată în şi prin prezenţa soţiei sale pentru că orice serviciu se plăteşte. Acesta s-a grăbit să ofere 25 de lei – o sumă acceptabilă la acea vreme, cînd salariul bunicel era de 500 de lei – şi după ce soţul şi-a manifestat acordul a întins-o uşurat.

Soţul a cerut soţiei să pregătească ceva de mîncare, a mîncat şi apoi s-a apucat să înrămeze bancnota aşezînd-o pe perete la vedere. Oricine intra în casă şi vedea tabloul – rude, prieteni, cel de la lumină, gaze etc. – se mira şi primea aceeaşi explicaţie: „Primii bani cîştigaţi de soţia mea!“ Firește era menţionată şi modalitatea de cîştig. Ea nu se apăra, nu scotea nici o vorbă, se uita în jos şi uite-aşa după un an soţul îşi instala soţia la spitalul de psihiatrie. Toţi cunoşteau cazul, dar ei nici că-i mai păsa.

Cu ochii şi mintea de azi, oricine ar spune că este un caz de violenţă psihologică, că el a fost agresor, că a abuzat-o emoţional, că ea a devenit o victimă, că el a fost un „terorist interpersonal“.

Violenţa fizică are o istorie mai lungă şi un prestigiu social mai mare. Urmele se văd, cer spitalizare, analize, expertize, tratamente.

Cu toţii vom spune că mai bine o bătea, că urmele violenţei fizice moderate sau chiar grave trec pînă la urmă. Modelul medical încă rezistă, deşi paradigma modernă a violenţei impune modelul psihosocial, mai larg, care include variabile extrem de importante ca educaţia, religia, cultura, sexul.

Cazul de mai sus se referă la violenţa domestică, cea care se manifestă în spaţiul privat- privat, în acel spaţiu al cohabitării cotidiene. Un proverb polonez spune că pe femeie să n-o baţi nici măcar cu o floare şi el vizează evident violenţa fizică. Bărbatul cu bancnota nici măcar nu şi-a atins soţia. Violenţa simbolică şi cea psihologică, spun mulţi autori, au o încărcătură emoţională mult mai mare şi pot deteriora psihologic individul. Trauma somatică este adesea vindecabilă, cea psihică poate dura mult sau chiar toată viaţa.

Mic şi mare, slab şi puternic: cine o încasează?

Tradiţia şi realitatea ne spun că femeile şi copiii sînt „victime preferate“, capacitatea lor de a se apăra fiind redusă. Ei nu fac faţă forţei fizice masculine. Se mai spune că bărbatul este bărbat în violenţă şi că femeia ocoleşte un anume *fair play* prin natura ei perversă. Că femeia aşteaptă ca bărbatul să adoarmă sau să fie beat pentru a-l agresa. Adormit sau beat, lui i se toarnă ulei fierbinte în urechi, i se înfig andrele în inimă sau cîte şi mai cîte. Ca şi cum înfruntarea ar putea fi egală.

Cei mici şi slabi au fost întotdeauna victime potenţiale. Puterea, sub forma forţei fizice, a funcţionat mereu şi funcţionează şi astăzi.

Preocupările şi eforturile de civilitate au un trecut recent. A existat şi există încă o pedagogie a corpului cu efecte educaţionale, acceptate atît în familie, cît şi în instituţii. Bătutul la palmă şi trasul de păr şi, mai ales, de urechi a fost un instrument pedagogic larg răspîndit, o practică admisă. Colette aducîndu-şi aminte de copilărie spunea că aceasta a însemnat palme. Statul pe coji de nuci a rămas un stereotip legat de vechea şcoală. Femeile, de asemenea, erau dresate de bărbaţi şi erau supuse autorităţii lor. Soţul răspundea de liniştea şi disciplina din casă făcînd regulile şi aplicîndu-le necondiţionat.

Sophie, sora cea mică a împărătesei Sissy a Austriei a fost internată într-o mînăstire şi tratată de faimosul medic Kraft-Ebing pentru obsesie sexuală, aşa fiind diagnosticată la acea vreme iubirea ei prelungită pentru un fotograf. Tratamentul era dur, obsesia trebuia exorcizată. Ceea ce era obsesie atunci ne apare acum o iubire nerealizată care a luat forma unei frustrări explicit manifestate şi a unei incapacităţi de a se acomoda unei căsătorii impuse.

Victimizarea, aşa cum este considerată astăzi, reconsideră unele istorii personale. Rolurile de victimă şi agresor pot fi transgresate şi în închisorile de femei întîlnim femei care şi-au ucis soţul după ani îndelungaţi de bătăi. Dar, crima rămîne crimă.

Statistici româneşti susţin faptul că violenţa se învaţă în primii ani de viaţă, în copilărie. Modelele parentale au prestigiul începutului. În 1999, folosind eşantioane reprezentative, s-a constatat că 41% dintre femei şi 60% dintre bărbaţi au suferit abuz fizic în copilărie şi că 25% dintre femei şi 26% dintre bărbaţi au fost martori în copilărie la abuzul fizic şi la violenţa între părinţi.

Violenţa moderată este, evident, mai frecventă decît cea severă şi cea extremă. Pălmuirea, împingerea şi bruscarea au fost declarate de către 48% dintre femei, iar lovirea cu pumnul sau cu obiecte, bătaia severă şi ameninţarea cu armă de către 30% dintre femei. Violenţa moderată este acceptată mai uşor decît cea severă sau cea extremă şi, în general, este raportată familiei. Ea este oarecum regretată, dar nu este ceva intolerabil. Vedem frecvent la televizor femei bătute din cauză că bărbaţii n-au mîncarea gătită sau, mai mult, încălzită. Altele, o caută cu lumînarea din cine ştie ce pricini. Ar părea că între bărbaţi şi femei iubirea şi înţelegerea fie este o fantasmă, fie coexistă cu violenţa. Iubirea, la noi, mai are o faţă şi, culmea, emisiunea „Din dragoste“ ne lămureşte că trebuie să iertăm, evident, din dragoste şi pentru că violenţa vine şi ea din dragoste. Nimeni nu pare să se ocupe de definirea intolerabilului, pentru că el nu există. Iar dacă există, atunci vorbim de abandon şi doar cînd cuţitul ajunge la os.

Spaţiul privat a devenit centrul de interes al societăţii civile şi al justiţiei. Ochiul social a privit cu neliniște ceea ce se întîmplă în spaţiul privat, pentru că consecinţele interesează şi costă. Invaliditatea, handicapul, moartea, traumele emoţionale, modificările traiectoriei existenţiale – copii dislocaţi, orfani etc. –, sînt realităţi astăzi percepute în nuanţe alteori negîndite.

Femeile sînt cu precădere victime ale tuturor formelor de violenţă, atît în familie, cît şi în afara ei. Dreptul la viaţă, integritate fizică şi psihică este garantat la nivel internaţional, dar realitatea reflectă lipsa de eficienţă a mecanismelor naţionale şi percepţia deformată a opiniei publice mai ales cînd violenţa se exercită în interiorul familiei.

Normal şi patologic: o distincţie dificilă

Palmele, bruscările, lovirile, ca expresii ale violenţei moderate domestice determină şi sînt determinate de un grad scăzut de gravitate şi o toleranţă mai mare. Legea, însă, instituie o percepţie mai gravă, presînd individul către un control mai ridicat al comportamentelor.

Există însă manifestări ale violenţei şi criminalităţii cu originea în psihopatologie, care îngreunează sancţiunea, făcînd dificilă încadrarea juridică a faptei şi, respectiv, îndreptarea individului către forme diferite de privare de libertate: închisoare sau ospiciu.

Celebrul Ed Kemper, închis pe viaţă – pentru că la acea dată în statul său nu exista pedeapsa cu moartea – a reanimat dezbaterea privind capacitatea individului violent şi criminal de a se schimba. Ed Kemper are un coeficient ridicat de inteligenţă şi un fizic impresionant: 2,6m şi 135 kg. „Un uriaş rău“, i s-a spus. Mama sa l-a chinuit în copilărie şi pentru că tăia degetele şi picioarele păpuşilor surorilor lui şi speriată că acestea vor avea soarta păpuşilor, ea îl culca în pivniţă. Psihologii au spus că a fost abuzat, neînţeles, neglijat şi umilit. Cînd omora femei, el se ataşa emoţional de ele după ce le ucidea. Ambivalenţă, ură şi iubire, frustrare, au spus psihanaliştii. Pentru bună comportare a fost eliberat după şase ani de închisoare. Imediat ce a ieşit şi-a omorît mama cu un ciocan şi a profanat-o. Stupoare, pentru că în închisoare dovedise că înţelege gravitatea faptelor sale şi că a internalizat nevoia de schimbare. Este el o victimă a mamei sale? Sau o victimă genetică? Cum distingem între potenţialul normală de agresivitate umană – înscris în AND, spun biologii – şi cel anormal, care face ca individul să nu fie apt de control? În ambele cazuri el este un pericol social. O bătaie serioasă, o violenţă gravă pare infinit mai simplă – iar pentru oameni mult mai atractivă, fascinantă – faţă de atracţia fatală, a unui „psihic“ care tîrăşte victima în jocuri perverse, de un obsedat sau „adict de persoană“. Cum prevenim aceste comportamente şi cum abordăm agresorul devine ceva dificil de tranşat şi rezolvat.

În domeniul psihologicului lucurile sînt tare complicate.

Masculinitate/feminitate şi rolurile sexuale în tranziţie

Masculinitatea şi feminitatea sînt, fără îndoială, constructe culturale. Perioada în care trăim aduce provocări severe acestor constructe, pentru că societatea, în ansamblul ei, prin învăţarea socială ne face să adoptăm comportamente specifice categoriei de sex la care aparţinem. Societatea susţine dihotomia masculin-feminin, deşi modernitatea a fluidizat această opoziţie şi a contribuit la fragilizarea rolurilor sexuale, dar şi a relaţiei între sexe.

Cercetătorii preocupaţi de aceste constructe culturale ne atrag atenţia asupra faptului că inerţia dihotomiei creează imagini distorsionate pentru fiecare sex în parte: muşchi mai mari decît capul – aţi văzut antebraţul unui individ *macho* din filme? – se întreba un antropolog într-un documentar – şi sîni exagerat de mari. Pentru el, violenţa cu care se induce modelul feminin siliconat şi atletul excesiv nu este decît expresia nerenunţării la această dihotomie.

În domeniul violenţei interpersonale sau sociale, femeile urmează modelul masculin şi încep să rivalizeze cu bărbaţii. Acum şi femeile sînt experte în agresivitate fizică. În filme deja s-au structurat stereotipuri şi modele – poliţiste bătăioase ca Jennifer Lopez sau echipe de poliţiste demne de invidia colegilor bărbaţi, suportînd şi variabile culturale cum ar fi asiaticele.

Ken şi Barbie stau fragil pe soclul modelelor de masculinitate-feminitate. Versiunile lor se vor răspîndi pe măsură ce realitate le va impune. Violenţa domestică va căpăta forme moderne în care violenţa nu va mai fi net distinsă conform acestei dihotomii.

Chiar violenţa în spaţiul privat va fi controlată social – nu ne vom mai bate, dar va rămîne violenţa simbolică, psihologică, mai dificil de identificat, diagnosticat, tratat etc., cea socială se va structura într-o dimensiune obligatorie corelată modernizării. Violenţa urbană şi cea de grup – bandele, crima organizată – vor fi expresiile moderne ale violenţei, iar aşa numita „computer violence“ îşi va găsi particularizări în domeniul privat.

Transparenţa violenţei domestice a crescut mult. Ştim din ce în ce mai sigur că mediul privat generează nu numai iubire şi înţelegere, ci şi rău şi agresivitate. Străinului şi fricii de străin – cu un prestigiu mare în imaginarul uman – i se acordă o mai mică importanţă în raport cu violenţa de proximitate – familia, vecinii, cei cu care se intră în contact, cunoştinţele – în abordarea violenţei şi criminalităţii.Dar, cel mai important lucru este că legea educă. Ea schimbă atitudini şi percepţii, limpezeşte lumea riscurilor, determină mecanisme noi de apărare şi prevenire. Dacă legea apare pentru că viaţa o impune, ea, la rîndul ei, schimbă echilibrul între bine şi rău.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Iaromira POPOVICI ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 531
6-12 iunie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Integrare în 2007?

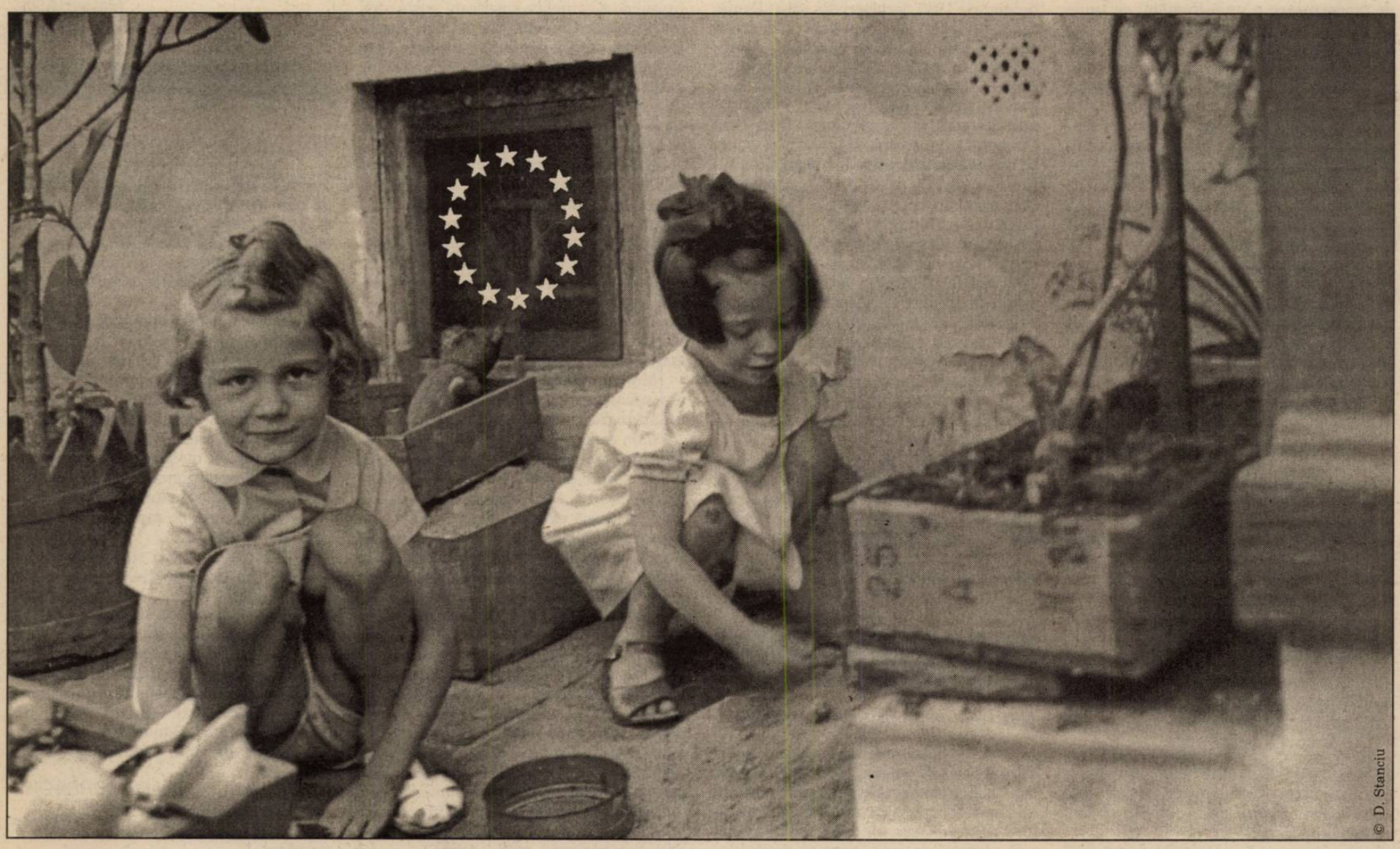

„Pentru popoarele din Europa Centrală și de Est, Europa simboliza valorile la care cei ce au trăit, mai bine de o generație, în perioada Cortinei de Fier și a Războiului Rece aspirau să se reîntoarcă. Dar reîntoarcerea în Europa a fost mai mult decît un simbol pentru aceste popoare: perspectiva aderării la UE le-a ajutat să facă ireversibilă opțiunea lor pentru o democrație pluralistă și o economie de piață și le-a încurajat să meargă mai departe pe calea reformei."

WIM KOK (fost prim-ministru al Olandei) – „EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE. REALIZĂRI ȘI PROVOCĂRI", martie 2003

GRATUIT

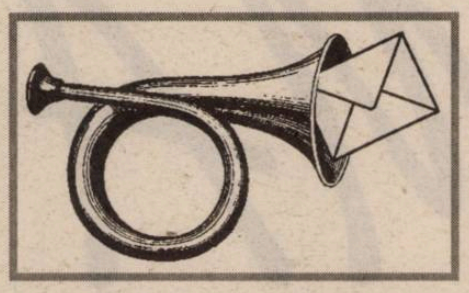

Nr. 529: *„Solidaritatea intelectuală“*

Eşecurile

Înainte de a se discuta despre solidaritatea intelectuală poate că ar fi fost bine să se vorbească despre intelectuali. Între intelectualul „statistic“ şi cel real ar putea exista diferenţe sensibile. Experienţa postdecembristă a pus în evidenţă, printre altele şi lipsa de solidaritate între diversele grupuri de intelectuali. Printre moştenirile vechiului regim este şi masivul grup al aşa-numitei intelectualităţi tehnice, al cărui apetit pentru formulare a problemelor intelectuale şi soluţionarea raţională a acestora nu-i prea ridicat.

Celălalt grup, al intelectualilor umanişti, într-o epocă în care expertiza tehnocratică contează mult, nu dispune nici el de prea multe resurse prin care să influenţeze sensibil evoluţia în bine a societăţii româneşti.

Pînă în prezent, la trecerea a peste 13 ani de la prăbuşirea comunismului, intelectualii români nu numai că nu au elaborat şi prezentat proiecte semnificative de modernizare a unei Românii ce tinde declarativ spre Uniunea Europeană, dar nici măcar nu au reuşit să asigure o identificare şi o definire corectă a conceptelor de bază cu care se vehiculează în prezent la toate nivelurile. Reforma economică, restructurarea ramurilor economice, modernizarea instituţiilor par şi azi noţiuni tot atît de vagi ca şi în ianuarie '90. Partidele politice, clasa politică românească n-au reuşit să construiască societatea politică în România, intelectualitatea n-a reuşit să o edifice pe cea civilă.

Încercările de coagulare într-un sistem coerent, făcute de intelectuali, s-au terminat repede într-un eşec. Alianţa civică şi Partidul Alianţei Civice, Solidaritatea Universitară, Grupul pentru dialog social păreau în urmă cu cîţiva ani a reprezenta o încununare şi o prezenţă semnificativă a intelectualităţii române la eforturile de scoatere a României din marasmul lungii noastre tranziţii. Azi, aproape toate au trecut în istorie. PAC a fost înghiţit de un PNL tot mai confuz şi mai neputincios, AC s-a retras într-o tăcere nejustificată, celelalte grupuri au devenit marginale.

Şi totuşi, în trecutul nu foarte îndepărtat, grupurile intelectuale au găsit resurse pentru depăşirea divergenţelor şi construirea unui proiect coerent de modernizare a ţării.

România modernă este, în cea mai mare parte, o construcţie intelectuală realizată de generaţia paşoptistă.

La un deceniu de la înfrîngerea revoluţiei de la 1848, intelectualii paşoptişti, lăsînd divergenţele de o parte, au reuşit în 1859 să facă din cele două provincii de margine ale Imperiului Otoman un stat european, capabil puţin mai tîrziu să iasă definitiv de sub dominaţia turcească.

Aceleaşi grupuri de intelectuali, cu ideologii divergente, au fost capabile să se alieze – monstruoasa coaliţie – spre a-l detrona pe Cuza şi a impune un domnitor străin în interesul superior al României. Mai tîrziu, după ce aceeaşi moştenire intelectuală a condus şi la realizarea României Mari, sursele care alimentau solidaritatea intelectualităţii române par să se fi epuizat. Între cele două războaie, intelectualitatea română s-a polarizat, migrînd spre extreme, mai ales spre extrema dreaptă, un contingent intelectual important activînd în Mişcarea legionară.

Traversînd epoca comunistă, intelectualitatea pare să fi uitat rolul său social. Spre deosebire de intelectualii din Cehia, Ungaria sau Polonia, intelectualii români n-au participat semnificativ la pregătirea demolării comunismului. După decembrie '89, ezitările în coagularea unei forţe politice organizate de intelectuali au permis păstrarea puterii de către vechii comunişti deveniţi rapid social-democraţi.

Odată cu trecerea timpului pare a fi fost o eroare şi refacerea partidelor istorice, pe baza unor programe premoderne, antebelice – România nu se mai putea reîntoarce la vremurile dinainte lui decembrie 1947, locuitorii de azi ai României fiind legaţi mai mult genetic decît social şi politic de vechea perioadă a ţării, cea dinaintea instalării comunismului. Partidele istorice refăcute au atras grupuri de intelectuali, interesaţi de doctrinele acestora, dar n-au ştiut să folosească competenţa acestora. Intelectualii par a se fi retras în turnurile de fildeş într-o perioadă în care prezenţa lor în arenă ar fi fost mai mult decît necesară. Ultima luptă, de ariergardă, dusă de reprezentanţii intelectualităţii în CNSAS, dnii Pleşu, Patapievici, Dinescu, nu a stîrnit prea multe pasiuni şi încercări de solidaritate printre intelectuali. România eternă *(n. red.: există aşa ceva?)* a căzut la înţelegere cu actuala clasă politică. România se învîrte în cerc trecînd la nesfîrşit prin acelaşi punct zero fixat în dec. '89.

Un cerc vicios din care România ar putea fi scoasă doar de solidaritatrea intelectualităţii sale.

Dar se poate imagina o solidaritate între intelectualii din Alianţa Civică, cei de la Grupul pentru Dialog Social cu grupurile intelectuale de sub influenţa PSD sau chiar ai PRM?

O monstruoasă coaliţie în interesul salvării României?

D. SMARANDA

Abonaţi-vă la noi!

Începînd cu 1 ianuarie 2003, se pot face abonamente la *Dilema*, cu o *reducere de 20%*, direct la Departamentul Difuzare al Fundaţiei Culturale Române.

Trimiteţi un *mandat poştal* cu contravaloarea abonamentului pe adresa:

Fundaţia Culturală Română
Aleea Alexandru 38
sector 1 71273 Bucureşti
Cont 50093000110, Trezoreria sector 1, Bucureşti

Abonamentul *cu reducere* costă 416.000 lei pe un an, 208.000 lei pe şase luni, 104.000 lei pe 3 luni. Veţi primi revista prin poştă, la adresa indicată de dvs. Relaţii suplimentare la telefon 021-230.14.96, dl Mihai Schweffer.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 528: *„Imaturitatea“*

Eminescu şi nematuritatea

Printre binecunoscutele lui pendulări între iubirea de neam şi atitudinea critică, între xenofobie şi realism, poetul aduce în coloanele *Timpului* o interesantă constatare: *„Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că e de-ajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor care voind a-şi face o florărie, smulg plante din cîmp şi le aşează fără rădăcini în straturi, improvizîndu-şi pentru cîteva ceasuri o grădină, în aparenţă frumoasă, însă fără de trăinicie.“*

Luciditatea acestei afirmaţii e completată, cîteva rînduri mai încolo, cu o anume dezicere de obişnuita lui concepţie privind cauzele externe: *„Aceste defecte mari ale caracterului nostru naţional sînt, pe lîngă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic, atît de răspîndit ca al nostru, să nu ajungă la nici o însemnătate în lume...“*

Cînd se ia în gură cu *România liberă*, Eminescu scrie explicit despre *nematuritatea* noastră politică.

Faptul că ne purtăm ca nişte copii este, fără îndoială, un reflex al imaturităţii noaste care se manifestă în gîndire, se concretizează în acţiune şi determină, în mod fatal şi deprimant, rezultatele noastre. Sporadic, putem întîlni fenomenul asociat cu orgoliul naţional sau cu lipsa bunului-simţ al ridicolului şi atunci aceste rezultate devin, incredibil dar adevărat, obiect de laudă.

Cum zice la teorie, imaturitatea nu este decît un stadiu al unei evoluţii – atunci cînd ea există – spre maturizare. Cînd însă te înţepeneşti în această etapă, precum în tranziţie, lucrurile încep să se complice. Nu e de mirare că în accepţiunea patologică termenul este asociat cu infantilismul. Se ştie aşadar că parametrul IQ introdus în psihologie în 1911 de către William Stern măsoară „vîrsta mintală“ prin aprecierea gradului de maturitate al răspunsurilor date unui test formalizat. Un IQ de 80, spre exemplu, ca „valoare de inteligenţă“ arată o retardare, un raport de 0,8 între *vîrsta mintală* şi *vîrsta cronologică*.

Pe de altă parte, dacă Eminescu are dreptate, se pune întrebarea de unde vine tupeul de a-i numi pe americani „nişte copii mari“, replică îndelung auzită pe aceste meleaguri. Orice conţinut metaforic i-am atribui, încărcătura de obrăznicie rămîne, dacă ne gîndim că acei copii au construit în trei veacuri cam cinci Europe... Asta, în timp ce alţi copii (mici) pretind într-una şi se supără dacă le iei biberonul...

Este de asemenea interesant de aflat de cînd datează această imaturitate autohtonă? O caracteristică de natură conformă cu subiectul o întîlnim, de pildă, la Dimitrie Cantemir: *„...nu cunosc măsura în nimic; dacă le merge bine, sînt semeţi, dacă le merge rău îşi pierd cumpătul.“* Recunoaştem aici, încă o dată, comportamentul copiilor care, veseli şi plini de energie la joacă, dezarmează şi se smiorcăie la primul semn de adversitate.

Mai aproape de epoca noastră, aspecte ale infantilismului sînt superb reluate de un alt mare patriot, C. Rădulescu-Motru: *„Imităm ca oile faptele din jurul nostru, şi nu arătăm o energie decît cînd sîntem în grup.“* Chiar şi criteriul de valoare este asemănător cu cel al copiilor care au spiritul de gaşcă extrem de acut: *„Omul de caracter la Români nu este acela care este consecinte cu sine însuşi, ci acel care n-a ieşit din cuvîntul grupului, adică acela care a urmat totdeauna clopotul turmei.“*

Corespondenţele cu mentalităţi şi fapte contemporane şi cotidiene – gregarism, superficialitate, fatalism – sînt deja banale. Nu trebuie decît să deschizi un ziar oarecare şi te vei convinge că timpul a rămas pe loc. Invers spus, o astfel de frază de la Eminescu, spre pildă, poate sta cu cinste în orice cotidian actual, fără ca cineva să acuze vreo desincronizare: *„În locul unui guvern serios şi cu autoritate am avut, din contră, un guvern cu minte copilăroasă şi cu apucături tiranice, însă ridicole, care în loc de-a inspira respect, produc scîrbă.“*

Însă, acest gen de discurs, cu scoaterea în prim plan a unor texte proscrise sau voit ignorate este urît de majoritatea cetăţenilor. Orice siglă ar purta autorii lor, oricît de patrioţi sau chiar naţionalişti – precum Eminescu – vor fi fost ei, pasajele respective sînt evitate cu obstinaţie. Asta, fiindcă adevărul lor e atît de evident încît orice protest devine ridicol. Chiar dacă editorialele din *Evenimentul zilei* spun în esenţă acelaşi lucru, orgoliul naţional e mult mai lezat! Dar cu Eminescu şi Cantemir e altveva. (Şi cîţi alţii!) Tocmai ei, fala poporului român, să-şi critice atît de dur propria obîrşie?!

S-ar putea spune, aşadar, că sîntem un popor „tînăr“. Nici această calitate nu prea ne convine! Am vrea să fim, dacă s-ar putea, strămoşii tuturor popoarelor europene, calitate ce i-ar zvîrli în ridicol pe cei care încă mai comentează primirea noastră în UE. Să fim un fel de neo-indo-europeni!

Pe de altă parte, dacă luăm în seamă numai tabloul sugestiv al lui Dimitrie Cantemir, din *Descrierea Moldovei*, rezultă că avem cel puţin trei veacuri de persistenţă în *imaturitate*.

Apexul acestor constatări, deja obiective, este uimitoarea noastră consecvenţă în păstrarea unor defecte precum şi faptul că simţim nevoia să facem haz de ele cu orice prilej, sub acoperirea replicii inepte „doar atît ne-a mai rămas...“

Tot Eminescu dă măsura acestei ciudate erezii: *„...poporul nostru, pierzînd orice speranţă de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătae de joc ca şi cînd lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorţii noastre cu foarte multe scene comice.“*

Cu aceasta, cu hazul şi profitul de pe urma propriilor defecte, imaturitatea noastră a ajuns la maturitate, aşa precum în Italia filmele despre Mafia au pecetluit o stare de fapt.

Mihai BĂDIC
Bucureşti

Prea actuale

Hiba lui zoon turistikon

Dacă pe uliţa românească palmierii dau în primire cu toată deşertificarea atestată meteo, ai noştri se delectează deja masiv prin spaţii exotice. Abia ieşiţi din găoacea perversă a României unicpitoreşti, avem aere de nemulţumire. La preţuri modeste.

– Piscina hotelului – prea puţin sau, dimpotrivă, prea adîncă.

– „E prea elegant! Cine ştie ce surprize ne pasc la următoarea oprire?“

– Cele 4 stele se văd 3.

– „Feonul“, unde e „feonul“? Înlocuiţi cu aparatul de ras...

– Prosoapele nu-s destul de parfumate.

– Aerul condiţionat nu se reglează.

– Autocarul e foarte confortabil, dar...

– „Prea mult pe mare, dom'le!“ (excursie în insule)

– Mîncarea? Vreţi să vedeţi cum se pot goli (hali) mormane de „dracu' ştie ce-or fi astea!“

Afacerea nu e să te simţi ca acolo unde te afli, adică să te treci la prezent, ci să oftezi după *ACASĂ (home, Heimat, chez soi, ba bait)*. Da, hiba e că, deşi aflaţi, să zicem, în Creta, unii caută restaurantul „Lacrima Unirii“ – filiala Blaj. Deşi trec Tibrul, duc dor de Ciugudiú*. Sau de pîrîul Netotu*. Gratiile a-culturii nu dor, nu-i aşa, Ană?

Alina IORDACHE
Rîşnov

* În Ardeal ambele.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Domeniul public – ţara nimănui?**
- **Tinerii profesionişti**
- **Nostalgii minore**

Vintilă MIHĂILESCU

socio hai-hui

O zi la Paris

Iordan Chimet a explicat-o cît se poate de simplu, pe înţelesul oricui: închide ochii şi vei vedea oraşul. Şi cu toate acestea, încă mi se mai cere să povestesc cum e la Paris. Dacă nu mă înşel, a păţit-o şi Maiakovski, trimis de *Komsomolskaia* lui să facă reportaje despre Paris. Bineînţeles că nu le-a trimis nici un rînd luni de-a rîndul. Doar într-un final a expediat pe adresa tovarăşului redactor şef un poem lung despre esenţa iubirii. Bine, Maiakovski era poet şi vizita alte cartiere ale oraşului, pe unde eu am ajuns mai rar...

Nu există decît un singur oraş: cel al amintirilor tale. Oriunde ai fi, este suficient să dai colţul acelei pieţe din faţa ta, să o iei la dreapta pe sub prima arcadă şi vei ajunge în el (caraghiosul ăla de Harry Potter n-a înţeles nimic). Nu ai cum să te rătăceşti şi nu ai unde şi de ce să te duci în altă parte. Este suficient să mergi încotro te duc paşii pentru ca să ajungi în acelaşi loc. Este suficient să te aşezi într-un loc pentru ca să fii în altă parte. Cel puţin aşa mi s-a întîmplat mie de fiecare dată de cînd am început să călătoresc.

Ieri era aglomeraţie mare în Marais, aşa că m-am oprit în colţul din dreapta al Pieţei Sainte Catherine şi am luat-o în sus, pe deal, spre cetate. Sus, pe străzile strîmte, cu casele care cresc parcă una din acoperişul celeilalte, miroase a mucegai de piatră, iar noaptea e lună plină. La ferestre sînt bineînţeles flori şi atîrnă rufe colorate. La o răscruce trebuie să o fi luat însă pe nesimţite în jos, deoarece n-am mai ajuns pînă în vîrf, ci m-am pomenit la canal, tocmai cînd se ridica podul ca să treacă o *péniche*. Ne-am urcat în ea ca să bem „o cafea cu peisaj", legănaţi de apele Senei la poalele lui Notre-Dame. Sau poate în altă parte.

La un moment dat apare şi Moco (nu ştii niciodată cînd apare, dar apare totdeauna şi pretutindeni):

– Nu-mi dai o ţigară?

Îi întind un Marlboro.

– Da' un Kent nu-mi dai? – se interesează el, cu ochii pe pachetul Ioanei.

Nu-i dăm, aşa că pleacă supărat să caute prin gunoaie.

În drumul spre casă, îl aud, sus la mansardă, pe Adonis care exersează o fugă de Bach. Nu o nimereşte totdeauna, dar sună plăcut în aerul duminical şi îmi face plăcere să-l ascult de fiecare dată cînd sînt pe aici.

Acasă mă aşteaptă, ca de fiecare dată, Ofelia, să mă întrebe ce-i viaţa. Mai încerc o dată:

– *La vie, ça n'existe pas!* Viaţa nu *este*, viaţa se trăieşte.

Rîdem amîndoi de această banalitate gingaşă.

Apoi mă aşez în fotoliu, îmi aprind o ţigară şi încep să ascult muzică. Ochii îmi alunecă pe noptiera de lîngă mine, unde zace aparatul de fotografiat. Îl iau de fiecare dată cu mine, hotărît să fixez cîte ceva din locurile pe unde mă mişc. Ca şi în toate celelalte călătorii, nu l-am scos însă nici de data aceasta din etuiul său. La ce bun?

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Bogat şi liniştit

După ce declaraţiile de avere au devenit publice s-a aflat că, de fapt, demnitarii sînt mai săraci decît se crezuse. Sau cel puţin aşa vor să pară. În vîltoarea disputelor a apărut o temă adiacentă: e rău sau e bine să fii bogat? Din fericire, vremea revoluţiei sociale a trecut, bogat nu mai este egal cu exploatator, cel puţin în dezbaterea publică. S-a auzit în aceste zile o frază care riscă să devină un truism obsesiv: nu e rău să fii bogat, dacă ţi-ai făcut averea cinstit. Şi nimeni nu pare a spune altfel: bogaţii cinstiţi sînt oameni de treabă. Din păcate, această concluzie nu rezolvă nimic pentru că nu spune nimic. Ce înseamnă de fapt a face avere în mod cinstit? S-a încercat şi un răspuns: prin muncă. Cine munceşte şi se îmbogăţeşte este OK. Dar nici acest raţionament nu rezolvă mare lucru. Orice om bogat va spune că a muncit de s-a spetit. În definitiv, şi coruperea sistemului şi „munca" pentru construirea şi întreţinerea relaţiilor, într-o lume în permanentă mişcare, pot epuiza un om obişnuit cu structura fixă a aparatului comunist. Aşa că am revenit la întrebarea iniţială: cum se poate stabili, în România de azi, cine a făcut avere în mod cinstit? Ce criterii luăm în considerare?

Cei mai mulţi se gîndesc la modelul „american dream": omul începe cu o investiţie mică, are multă voinţă şi poftă să facă ceva, munceşte de dimineaţă devreme pînă noaptea tîrziu, ştie să se folosească de ocaziile ivite (ceea ce seamănă cu norocul) şi creează locuri de muncă. Eventual face şi opere de caritate. Numai că varianta românească a acestui vis se întîlneşte mai rar. Şi, de fapt, descrierea nu ne spune nimic despre felul în care omul şi-a făcut averea. Putea foarte bine să muncească zi lumină, să corupă, să fie corupt şi să facă operă de caritatate. De unde şi înţelepciunea transmisă din gură-n gură: nu mă întreba cum am făcut primul milion de dolari. S-a ajuns iar într-un punct mort. Munca nu este un criteriu pentru cinstea celui care a făcut avere.

Un avocat ar răspunde simplu: dacă a încălcat legea, nu este cinstit. Un alt gen de truism care odată intervenit în discuţie pare a o lumina: legal egal cinstit şi tot ce nu este interzis de lege este permis, nu-i aşa? Criteriul legii este într-adevăr aplicabil în capitalismul dezvoltat, acolo unde proprietatea este deja distribuită şi stabilă. Numai că în ţările post-comuniste a avut loc un transfer masiv de proprietate, dinspre ceea ce s-a numit „proprietatea întregului popor" spre cei mai descurcăreţi şi bine plasaţi membri ai săi. Iar cea mai mare parte a acestui transfer nu s-a desfăşurat legal sau ilegal, pentru simplul motiv că nu existau legi. Un director de întreprindere care îşi falimentează unitatea şi ulterior o cumpără pe nimic nu încalcă nici o lege, în afara celei a bunului-simţ. Un director al Petromin care vinde firmei panameze „Ionescu Transglobal" (nume fictiv) cinci nave, cumpărate cu un credit de la Bancorex, din nou nu încalcă nici o lege (deşi atunci cînd e comandă politică legile vechi pot fi interpretate). De aici şi întrebarea cu valoare de argument, repetată de oameni mai mult sau mai puţin suspecţi: am încălcat eu vreo lege? De cele mai multe ori tonul este răstit şi, deşi enervant, omul are dreptate. După lege este cinstit.

Discutam acum o lună cu un lituanian a cărui lucrare de doctorat avea ca temă „Privatizare şi corupţie în lumea post-comunistă". Culegea poveşti din România, dar ne-am dat repede seama că le cunoştea finalul. De fapt, aceleaşi poveşti pot fi găsite oriunde proprietatea publică migrează spre reţele pre-existente, spre gestionarii proprietăţii publice de dinainte de 1989. Iar statele foste comuniste nu au fost capabile să prevină acest furt, cei care erau mai bine plasaţi au ajuns primii. Cei din urmă sînt mereu ultimii, indiferent de ce se spune în Biblie.

De fapt, unde este nedreptatea? De ce simţim că nu este bine ce s-a întîmplat? Revenim la acel bun-simţ pomenit mai sus. Nedrept este că aceşti oameni au profitat de funcţii şi relaţii pentru a se îmbogăţi. În cazul lor este limpede: nu au încălcat legile, dar au încălcat morala obişnuită. Filozoful vorbea despre cerul înstelat deasupra noastră şi despre simţul moral din noi. Dar noi trăim în miezul unei realităţi complicate, iar simţul moral este relativ. De exemplu, un întreprinzător care pune bazele unui mare concern mediatic, creează sute de locuri de muncă şi influenţează pozitiv o societate tradiţionalistă prin calitatea programelor sale moderne. La un moment încetează să mai plătească taxele la stat. Este un imoral evazionist fiscal sau pur şi simplu e sufocat de impozitarea exagerată? Este furt sau un protest civic ceva mai special? Un alt caz: dacă există un domeniu în care *Romanian dream* ar putea funcţiona acela este tehnologia informatică. Dar se pare că, în ultima vreme, pentru a dezvolta o companie de IT trebuie neapărat să intri în contact cu statul, singurul mega-cumpărător de servicii în domeniu. De aici posibile deformări ale pieţei, cu toate suspiciunile de rigoare. Este cinstit sau nu un patron care a construit o companie de la zero, a oferit locuri de muncă bine plătite softiştilor care altfel ar pleca din România, iar acum dă „procentul" necesar pentru a putea să vîndă statului produsul muncii lui (altfel ar rămîne un jucător minor pe piaţă)? Şi, de fapt, dacă stabilim că aceştia nu sînt bogaţi cinstiţi, ce se întîmplă? Judecata morală deşi este singura valabilă este şi singura ineficientă. În plus, morala publică se poate cumpăra. Lituanianul pomenit extrăsese dintr-o lucrare anterioară o listă de români bogaţi cu credite la Bancorex. Din şapte, cinci aveau proprietăţi în massmedia. Cu un zîmbet superior, mi-a spus că se aştepta.

Care ar fi concluzia? Deşi cînd se spune „e OK dacă a făcut averea cinstit" fiecare pare a şti despre ce vorbeşte, în realitate fiecare se gîndeşte doar la cazurile concrete pe care le ştie. Iar dacă sînt cazuri atît de clare de corupţie, încît simţul moral ar urla în filozof, judecata publică este neputincioasă. De fapt, întreaga discuţie despre bogaţii-cinstiţi-în pericol este o perdea de fum lansată pentru a duce discuţia despre corupţie pe terenuri mlăştinoase. Nimeni nu crede serios că aceste schimbări vor cerceta provenienţa şi modul în care s-au constituit proprietăţile. Miza este ca, în viitor, corupţia să fie menţinută în limite suportabile. Dacă bogaţii, corupţi sau nu, din România au avut emoţii, pot dormi liniştiţi.

▲

Noutăţi la Editura Fundaţiei Culturale Române

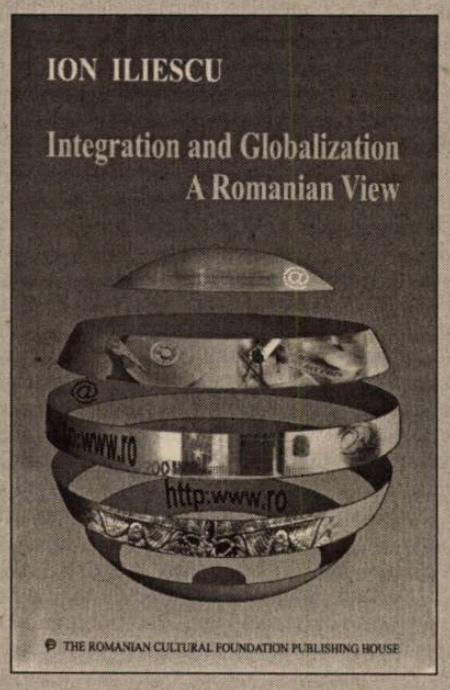

Ion Iliescu,
Integration and Globalization. A Romanian View

Mihai Botez,
Scrisori către Vlad Georgescu

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Ultimii mohicani

Liderii pe care seismul lui '89 i-a propulsat în fruntea fostelor ţări satelit au avut destinul unor stele căzătoare. Autoritatea cu care erau învestiţi îşi aveau originea în autoritatea pe care o dobîndiseră ca luptători împotriva dictaturii staliniste. O astfel de stea, pe cît de fascinantă pe atît de trecătoare, a fost întîiul preşedinte al Poloniei post-staliniste, lelectricianul care condusese marile greve de la Gdansk. Din acest vîrtej al instabilităţii s-a detaşat traiectoria străbătută de doi dintre noii lideri, a căror longevitate ierarhică s-a prelungit pînă în zilele noastre: Vaclav Havel şi Ion Iliescu. Similitudinea acestui epilog nu are nimic în comun cu premisele care l-au pregătit. Proveniţi din medii complet diferite, cei doi au meritul de a fi canalizat dezordinea istorică spre instituirea unei aproximative ordini politice. Ei implementează importante schimbări operaţionale pe care nu le subsumează însă urmăririi unei mutaţii de substanţă.

Spre deosebire de Marea Revoluţie Franceză, ori de Revoluţia din Octombrie 1917, revoluţia antistalinistă nu este călăuzită de o viziune cu veleităţi doctrinare. Aceasta este, în termenii lui Claus Offe, o revoluţie ateoretică, iar lacuna unei teorii doctrinare este în fapt lacuna intelectualilor cărora le-ar fi revenit îndatorirea de a o elabora. Tentative de această factură au fost întreprinse de-a lungul anilor, ele fiind iniţiate adeseori de către intelectuali de faimă mondială, de la Saharov şi Havel la Soljeniţîn şi la Lukács György, inspiratorul acelei disidenţe maghiare care l-a inclus pe Nagy Imre şi din care s-a născut dinamica disidenţă maghiară a anilor '80. Astfel prindea fiinţă un curent european ale cărui trăsături caracteristice se regăsesc şi în structurarea rezistenţei anti-ceauşiste din România.

Uniţi prin obiectivul general, protagoniştii acestei rezistenţe se deosebeau unii de alţii prin configuraţia abordărilor, prevalent radicale sau prevalent conciliatoare. După răscoala muncitorilor de la Braşov, acţiunea cea mai radicală a fost iniţiată de reprezentanţii aripii conciliatoare. În aprilie 1989, şase foşti înalţi demnitari ai partidului lansau primul apel colectiv împotriva abuzurilor regimului. Printre semnatarii apelului nu se afla şi viitorul preşedinte al noii orînduiri care, instaurîndu-şi puterea, şi-a format o echipă alcătuită din cei mai notorii membri ai grupului celor şase. Sub controlul acestei echipe a fost constituită prima instituţie a noii puteri, un consiliu provizoriu din care făceau parte cei mai reputaţi oameni de cultură din fosta disidenţă. Tentativa de a-i absorbi în noua putere s-a soldat cu un eşec, cei mai mulţi dintre ei îndreptîndu-şi opţiunile către fostele partide istorice. Potrivit acestei viziuni, epoca post-revoluţionară urma să conducă ţara către un viitor care se materializa în întoarcerea la trecut. Falimentul partidelor istorice i-a stimulat pe foştii disidenţi să-şi organizeze propriul lor partid, care va înregistra rapid propriul său faliment. Disidenţa nu a generat nici un partid politic competitiv şi nici o personalitate politică de dimensiuni istorice. Ea nu a proiectat în fruntea statului un Vaclav Havel autohton, ci un Emil Constantinescu, personaj din a cărui mediocritate s-a alimentat consistent longevitatea ierarhică a actualului preşedinte în funcţie.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ce-i de făcut?

Sedus de decenţa vieneză pe care o regăsesc nu doar pe stradă, în magazine şi în relaţiile dintre oameni, dar şi în telejurnalele ORF (postul public de televiziune), scriam săptămîna trecută că, văzută dintr-un asemenea context, recomandarea CNA „privind poluarea prin programele audiovizuale" are sens: se vorbeşte acolo despre „o adevărată invazie a deşeurilor mediatice", despre „poluarea spaţiului spiritual cu resturi de gîndire de prost gust şi gunoaie", „nocive pe termen lung", căci conduc la o „deculturalizare" în domeniul audiovizual. Închid un ochi asupra faptului că avem de-a face cu o opinie despre conţinutul „estetic" al programelor (o chestiune de care în mod normal CNA n-ar trebui să se ocupe) şi ajung la îndemnul din recomandare de a se reveni la „standardele de calitate ale producţiilor pe care publicul românesc le aşteaptă şi, nu în ultimul rînd, le merită".

Recomandarea se referă aşadar la nivelul general al prostului-gust şi al decerebrării atins de programele de tot felul – de la ştiri la divertisment (a se vedea o listă a lor în articolul colegului Cezar Paul-Bădescu din *Dilema* nr. 529; listă rămasă deschisă, de altfel). De la an la an, emisiunile „distractive" şi „populare", dar şi ştirile, ating nivele tot mai joase de ridicol, vulgaritate, urîţenie şi prostie pură. Cu timpul, s-a instalat în spaţiul public şi un fel de justificare, în numele audienţei şi al concurenţei: „asta vrea poporul, dacă nu vă place, schimbaţi pe România Cultural". (În treacăt fie spus, ideea de a crea un post special precum „România Cultural", deşi bună ca intenţie, are efecte perverse: existenţa unui canal special rezervat culturii le creează celorlalte canale/posturi sentimentul că sînt absolvite de orice responsabilitate şi că se pot dedica exclusiv divertismentului). S-a creat, adică, o falsă opoziţie între emisiunile „de mare audienţă", despre care realizatorii lor se încăpăţînează să creadă că sînt de-a dreptul plebiscitate de naţie, şi „ideea de cultură", văzută ca un fel de moft pentru cîţiva simandicoşi, dar repudiată de masele largi şi democratice. Nimic mai fals. Nivelul de cultură al programelor de la televiziuni nu înseamnă doar emisiunile despre literatură şi artă (cu o audienţă, firesc, mai scăzută), dar şi cantitatea de bun-simţ, de materie cenuşie, de decenţă şi de bun-gust care se întrevăd pe ecran indiferent de tema şi formatul emisiunii. *Aici* stăm prost: sarabanda ştirilor „tari" şi a distracţiilor „bestiale", comportamentul de ţoapă al pseudo-vedetelor făcute peste noapte şi alte asemenea ingrediente induc senzaţia că aşa trebuie să fie şi televiziunea, şi viaţa. Într-o mare măsură, grobianismul, ţopenia şi uşurătăţile de pe ecran sînt o prelungire a celor din viaţă. Din Parlament pînă în stradă întîlnim, din păcate, suficiente exemple de indecenţă şi de prost-gust încît să exclamăm, cu obidă, „la aşa societate, aşa televiziune". Numai că, în bună măsură, imaginea despre societate ne-o formăm tot prin intermediul televiziunii; intrăm, aşadar, într-un cerc vicios. Or, din programele noastre lipsesc situaţiile fireşti, oamenii cuviincioşi, România normală – pe care, în ciuda aiurelilor tranziţiei, o poţi regăsi în realitate. Pariez că se vor găsi destui realizatori de programe făcuţi din mers care vor spune că „normalitatea nu face audienţă", pentru că e plicticoasă, e non-TV. „Televiziunea înseamnă situaţii conflictuale", au învăţat mulţi dintre realizatorii noştri, ceea ce în accepţia lor înseamnă să pui doi inşi să se certe în direct sau să descrii amănunţit cum Gheorghe a omorît-o pe Veta cu toporul. Le răspund, de la McLuhan citire, că „*mediul* e mesajul" şi că depinde de relizatori *cum* vor găsi formulele şi limbajul potrivit pentru a prezenta într-un mod interesant subiecte „neconflictuale". Standardele profesionale încep de aici, de la găsirea mijloacelor, a limbajului, a „gramaticii" specifice televiziunii. Supralicitarea prostioarelor şi îngroşarea glumelor sînt soluţii comode pentru a capta atenţia unei părţi a publicului de masă, pentru care televizorul e o distracţie ieftină şi atît – pentru mulţi, singura distracţie accesibilă. Cu timpul, realizatorii şi producătorii TV îşi vor da şi ei seama că nu asta înseamnă „să faci audienţă naţională".

Problema este că, pentru a declanşa o schimbare, de undeva trebuie pornit. CNA dă recomandări al căror conţinut ar trebui să existe de fapt în altă parte – în semnalele venite dinspre societate. Or, aici e problema: reacţiile sînt slabe, intelectualii tac (mai vociferează doar pentru a protesta că nu sînt destule „emisiuni culturale"...), asociaţii ale telespectatorilor, cum sînt în alte ţări europene, n-avem, dezbateri despre calitatea programelor la TV nu se fac, studii despre public nici atît. CNA ar proceda, cred, mai eficient dacă ar comanda unor grupuri independente de specialişti studii despre calitatea programelor, despre eventualele lor efecte nefaste, cercetări calitative asupra publicului, analize serioase ale datelor de audienţă şi soluţii de redresare. Ar fi primul pas: cunoaşterea reală a problemei. Abia după aceea ne vom putea da seama ce e de făcut. Altminteri, cu recomandări şi cu oarece articole indignate prin gazete, caravana trece...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Marile familii

În urmă cu cîteva săptămîni, *Le Nouvel Observateur* propunea un dosar despre cele „50 de triburi care fac Franţa": e vorba de familiile care deţin o putere considerabilă în lumea economică, financiară, politică dar şi în lumea intelectuală şi artistică. O aristocraţie a banului şi a spiritului, unde rolul particulei „de" îl joacă, în primul rînd, proprietăţile şi contul în bancă. Obiectul anchetei nu erau averile ca atare, ci ramificaţiile familiale şi zonele de influenţă: o perspectivă, aş zice, mondeno-sociologică. Cele mai puţine surprize ne oferă, bineînţeles, secţiunea „Capitalişti". Nu se putea să nu aflăm aici familia Rothschild: bănci, domenii viticole, cu celebrele soiuri Château Lafite şi Mouton-Rothschild; bărbaţii din familie n-au fost însă preocupaţi exclusiv de cotaţiile la bursă, pentru că printre figurile proeminente ale clanului se numără, astăzi, Philippine, fostă actriţă la Comedia Franceză, şi Nadine, fostă dansatoare de cabaret. Altă dinastie faimoasă – Dassault: industrie aeronautică, politică (deputaţi din tată-n fiu), presă (au cumpărat, nu de mult, *Le Figaro* şi *L'Express)*. Mărci de tradiţie şi de renume au rămas întreprinderi familiale: cauciucurile Michelin, automobilele Peugeot, şampania Taittinger. Se adaugă noii veniţi, cu o ascensiune fulgurantă în ultimele trei-patru decenii: Bouygues (construcţii, hoteluri, telefonie mobilă, televiziune etc.), Lagardère (industrie de armament, presă, edituri), Pinault (mari magazine – FNAC, Printemps, mărci de lux – Gucci) ş.a.m.d. În politică? Familiile Giscard d'Estaing (tatăl nu mai are nevoie de prezentare, unul din fii e deputat, copii şi nepoţi în diferite comitete şi organisme prestigioase), Delors (tatăl – Jacques Delors, fiica – Martine Aubry), Debré (Michel, tatăl, a fost prim-ministru al lui De Gaulle, fiul, Jean-Louis, e preşedinte al Adunării Naţionale), Jeanneney (Jean-Noël a fost ministru socialist şi e astăzi preşedinte al Bibliotecii Naţionale, tatăl – Jean-Marcel – a fost ministru al lui De Gaulle, bunicul – Jules – a fost preşedinte al Senatului).

S-ar zice însă că nu doar pasiunea pentru politică şi priceperea în gestionarea banilor se moştenesc, ci şi înclinaţiile artistice precum şi calităţile intelectuale. Las la o parte cîteva mari edituri care au fost – şi au rămas – afaceri familiale: Gallimard, Albin Michel. Lumea literelor, a *show-biz*-ului, a televiziunii e dominată, pare-se, de clanuri unde moştenirea genetică se combină cu construirea unor complexe reţele ce îşi întind firele peste tot. Iată, pentru început, cîteva situaţii (relativ) simple. Eminenţele cenuşii ale principalelor edituri (Gallimard şi Grasset) sînt membrii familiei Nora, fraţii Pierre şi Simon şi fiul acestuia din urmă, Olivier. Fraţii Miller sînt psihanalişti: Gérard, copil teribil al lui mai '68, este omniprezent pe platourile de televiziune, Jacques-Alain e mai sobru şi s-a dedicat activităţii ştiinţifice, dar are avantajul de a fi căsătorit cu Judith, fiica lui Jacques Lacan. Maurice Rheims, academicianul mort recent la 93 de ani, mare colecţionar de tablouri (şi a cărui soţie descindea din familia Rothschild), are două fiice, Bettina, fotograf renumit şi Nathalie, romancieră, căsătorită cu cineastul Claude Berri. Dar marea surpriză vine de unde nu te aşteptai deloc: de la fostul prim-ministru, fostul lider socialist şi fostul candidat nefericit la preşedinţie, Lionel Jospin, ajuns – prin hazardul legăturilor conjugale şi al concubinajelor mai mult sau mai puţin efemere – în centrul unei reţele cu ramificaţii de o greu egalabilă complexitate. Fiica lui Jospin din prima căsătorie, Eva, a devenit soţia actorului Pierre Thoreton, fostul tovarăş de viaţă al Chiarei Mastroiani. Chiara, ea însăşi actriţă, e fructul iubirii dintre Marcello şi Catherine Deneuve (care a fost una din soţiile regizorului Roger Vadim, printre celelalte soţii ale realizatorului numărîndu-se – aproape nu-ţi vine să crezi! – Brigitte Bardot şi Marie-Christine Barault; aceasta din urmă e văduva producătorului Daniel Toscan du Plantier, care avusese odinioară o lungă relaţie cu Isabelle Huppert – dar mă opresc aici). Actuala soţie a lui Jospin, Sylviane Agacinski, sociolog, are un băiat, Daniel, conceput cu filozoful Jacques Derrida. Sora lui Lionel, Noëlle, romancieră, a fost căsătorită cu filozoful François Châtelet, iar sora Sylvianei, Sophie, e una din actriţele-fetiş ale lui Godard.

Şi totuşi, întreaga presă a găsit de cuviinţă, în urma eşecului de acum un an, să-l compătimească pe Lionel Jospin pentru că e un om singur.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ah, Pandora

Încep cu o confesiune: la originea deciziei mele de a scrie săptămîna această despre mitul Pandorei a stat iritarea crescîndă pe care o simt faţă de felul în care expresia „cutia Pandorei“ este folosită prin Bucureştiul de azi. „Cutia Pandorei“ a devenit un clişeu verbal pretenţios, folosit abundent, mai ales, de acei semidocţi care ştiu mitul inexact, din auzite şi, oricum, îi ratează miza. Falşii intelectuali, categorie care suprapopulează toate mediile româneşti pînă acolo încît se alterează însăşi înţelesul substantivului „intelectual“, folosesc cu imprecizia degajată care îi caracterizează expresii care, în urechile mediocrilor, „dau bine“, căci dovedesc o oarecare spoială culturală. Un şef de guvern zicea cu ani în urmă că nu poate mări salariile profesorilor pentru că ar „deschide cutia Pandorei şi atunci trebuie să mărim salariile tuturor categoriilor“. Un alt viguros om politic zicea, cu alt prilej, că discuţiile despre deconspirarea fostei Securităţi „deschid cutia Pandorei“ şi nu a mai continuat cu explicaţiile, lăsîndu-ne aşa, atîrnaţi în abisul înţelepciunii sale. În fine, un alt personaj al vremii, proprietar de echipă de fotbal, zicea că nu o să vîndă un anumit jucător unei echipe mult mai galonate, pentru că „se deschide cutia Pandorei şi apoi o să vrea mai mulţi să plece“.

În general, se vorbeşte greşit despre cutia Pandorei şi despre deschiderea ei pentru a sugera apariţia unui precedent care poate deveni periculos ori declanşarea unei dezbateri fără sfîrşit şi fără final previzibil sau apariţia unei tulburări de care nimeni nu are nevoie. Rapid, însă, pornirea „didactică“ mi-a trecut. Cine sînt eu să îndrept vorbe atît de mari rostite de guri atît de votate? Şi ce folos să explici mituri unei populaţii triste, pentru care eroismul înseamnă lupta epuizantă cu factură de întreţinere? Nu mi-a trecut, însă, gîndul la Pandora. Şi nici convingerea că cititorii *Dilemei* au sensibilităţi speciale, căci, cum zice o gazetă celebră, „cititorii noştri sînt mai deştepţi decît ai lor“. Mie mi se pare că cel mai important lucru în acest mit nu e nici cutia şi nici ceea ce s-au revărsat din ea, ci ceea ce a rămas înăuntru. În această poveste, cel mai important lucru este ceea ce se întîmplă cu fragila Elpis, cea pe care românii o vor reboteza Spes şi pe care noi, astăzi, o ştim drept Speranţa. Dar să urmăm povestea. Cînd Zeus s-a înfuriat pe eroicul Prometeu pentru îndrăzneala sa de a oferi muritorilor puterea asupra focului, terminînd, astfel, una dintre cele mai importante exclusivităţi al Olimpului, a decis să se răzbune. Orice şansă a creaturilor de pe Pămînt de a fructifica avantajul uriaş al focului şi de a intra în competiţie directă ce zeii trebuia anihilată. Şi Zeus a decis să creeze femeia. Cumplită răzbunare, ar zice unii – dulce răzbunare, ar zice alţii. Dar să nu lăsăm, încă, speculaţiile să oprească povestea. La ordinul lui Zeus, Hefaistos a coordonat un fel de efort colectiv al olimpienilor şi, cu ajutorul esenţial al Afroditei şi al Atenei, a plămădit-o pe minunata Pandora, creatura irezistibilă. Zeii toţi au înzestrat-o cu toate darurile lor – asta şi înseamnă Pandora: „cea înzestrată cu toate darurile“. Hermes a adus minunata făptură pe Pămînt şi, înainte de a i-o prezenta lui Epimeteu, fratele cam greu de minte al rebelului Prometeu, a picurat în sufletul Pandorei microbul curiozităţii. Înainte de a pleca pe Pămînt, Pandorei i se dăduse un sipet închis, despre care nu i s-a spus decît că e bine să nu îl deschidă niciodată. Aşa cum puseseră în Pandora tot ce stătea mai bun în puterea lor, zeii puseseră în sipet tot ce aveau mai rău: Bătrîneţea, Moartea, Bolile, Vrajba, Violenţa ş.a.m.d. Cineva, miturile nu ne spun exact cine anume, a pus în sipet şi pe Elpis – speranţa. Cînd, roasă de curiozitate, Pandora a deschis sipetul, toate relele au ieşit şi au împînzit lumea şi, cu asta, vîrsta paradisiacă a omenirii s-a încheiat. Ca şi Eva în tradiţia iudeo-creştină, Pandora nu a fost decît prilejul Căderii, unealtă de lux a răzbunării divine. Fără să ştie, ea a fost folosită de Zeus pentru a aduce în lumea pămînteană toate relele pe care le ştim. Însă, în mai toate variantele acestui mit, există un detaliu de regie care are consecinţe majore: Pandora, aflată sub puterea interdicţiei categorice de a deschide sipetul, dar copleşită de curiozitate, a deschis capacul uşurel, doar cît să vadă şi ea ce înăuntru. Deschiderea această mică cît să încapă o privire, a fost suficientă ca toate relele să erupă şi să împînzească lumea – dar Pandora, îngrozită, a închis repede capacul. Elpis, speranţa noastră, nu a apucat să iasă.

Prima concluzie care îmi vine în minte este că, dacă tot deschizi sipetul cu nenorociri, lasă-l deschis să iasă de acolo şi singurul lucru bun care acompaniază nefericirile şi le face, în ultimă instanţă, suportabile: speranţa. Cei care, în ultimii 13 ani, au condus măiastru tranziţia României dinspre comunismul ceauşist spre capitalismul incert, au procedat precum Pandora. Necesarele greutăţi ale acestei tranziţii s-au revărsat din plin peste capul românilor, dar ei au închis repede, electoral şi populist sipetul de teama unor şi mai mari, tot necesare, nenorociri. De fapt, au interzis speranţa. A doua concluzie este că speranţa e cam leneşă. Vine greu şi numai după nenorociri. Dacă nu cumva vremurile post-moderne au alterat ordinea mitică a lumii în aşa măsură încît speranţa vine, astăzi, odată cu nenorocirea; se livrează „la pachet“ cu blestemul. Altfel, vorba Anei Blandiana dintr-o poezie celebră a anilor '80, „de unde liniştea cu care ne aşteptăm desfrunzirea“? Cît despre Pandora, prefer să mă gîndesc la ea aşa cum o pomeneşte obscurul Nonnos din Panopolis, în a sa *Dionysiaca*, mult mai tîrziu, tîrziu de tot, în secolul al V-lea după Hristos: „Pandora, dulcele blestem al omenirii...“ ▲

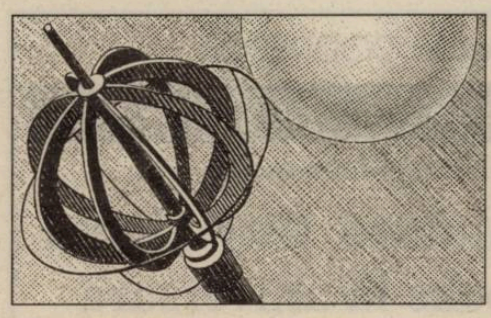

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Robinetele şi libertatea

Basra este cel de al doilea oraş important din Irak şi în vizita lui fulger la faţa locului, prim-ministrul britanic i-a lăudat pe soldaţii care l-au cucerit în urmă cu vreo două luni. A fost partea uşoară a misiunii asumate. A doua zi după vizita lui Blair, aproximativ 5.000 de protestatari irakieni, conduşi de clerici şiiţi, s-au adunat la intrarea bazei militare cu lozincile „N-avem nevoie de conducere britanică la Basra“ şi „Putem să ne conducem şi singuri“, iar comunicatul de presă respingea „orice guvernator britanic sau consiliu administrativ impus de forţele de ocupaţie“.

În oraş, electricitatea funcţionează doar cîteva ore, apa curge pe sponci, nimeni nu ridică gunoiul de pe străzi şi jafurile continuă. Comitetul instalat iniţial de către britanici pentru a asigura funcţionarea serviciilor de bază a fost dizolvat cînd s-a aflat că atît şeicul Muzahem al-Tamimi cît şi ceilalţi membri au fost persoane importante în partidului Baas, al lui Saddam Hussein. În Bagdad, e la fel. Acum se dépun eforturi pentru instituirea unui corp tehnic, independent sub raport politic. Desigur, persoanele pragmatice pot afirma că robinetele şi politica sînt lucruri diferite, că e important să se găsească oamenii competenţi care ştiu să umble la garnituri şi problemele politice vor putea fi rezolvate după ce toată lumea va fi spălată – la propriu – iar locuitorii vor putea circula neînarmaţi pe străzi. Pe de altă parte, persoanele cu viziune globală ştiu că haosul creat de vidul de putere şi necesitatea de a asigura ordinea pot fi bine folosite de oamenii mai mult sau mai puţin pricepuţi ai vechiului regim. Administraţia provizorie a trupelor de ocupaţie încearcă să găsească acele soluţii care să impună ordinea fără a-i favoriza pe unii sau pe alţii: dacă soldaţii americani sau britanici se vor ocupa cu mînă forte de ordinea de pe străzi, li se va reproşa comportarea imperialistă. Dacă vor încredinţa această misiune miliţiilor înarmate reprezentînd opoziţia la regimul lui Saddam – şiiţi sau kurzi – există riscul, deloc teoretic, al răzbunărilor şi abuzurilor.

Realităţile sînt altfel decît planurile: armele de distrugere în masă nu sînt de găsit, dar apar gropi comune cu mii de cadavre, dificil de identificat. Proiectele post-conflict au mizat pe preluarea unor structuri existente urmînd ca acestea, într-un timp relativ scurt, să cedeze locul unor organisme reprezentative alese. Deocamdată singura forţă coerentă care poate emite pretenţii la exercitarea puterii este cea a imamilor; instalarea unui stat islamic în Irak ar fi într-adevăr o consecinţă dintre cele mai surprinzătoare a intervenţiei militare. În comparaţie cu discursul înflăcărat şi intransigent al slujitorilor fideli ai Coranului, comportarea politicienilor cade în derizoriu. „Pereţii clădirilor din Bagdad sînt acoperiţi de comunicatele partidelor politice – vechi sau noi – unele mai sforăitoare decît altele. Aceste partide care nu s-au ilustrat prin nici o acţiune concretă, se manifestă ostentativ doar pentru a obţine posturi de conducere“, scrie un cotidian panarab de la Londra, pe vremuri ostil lui Saddam Hussein.

Ordinul emis de noul administrator civil din Irak, Paul Bremer, cere ca în două săptămîni toată lumea să depună armele; după 14 iunie, orice persoană găsită în posesia armelor interzise va putea fi arestată şi judecată. Şi astfel se revine la situaţia iniţială: din cine vor fi alcătuite forţele de ordine dacă vor fi eliminaţi (dar cum şi de către cine?) cei care au asigurat ordinea lui Saddam şi cum vor putea fi dezarmaţi cei care au fost aliaţii Pentagonului şi cărora li s-a promis că vor participa la procesul politic?

E adevărat, a trecut prea puţin timp pentru a paria dacă există sau nu şanse reale pentru instituirea unei societăţi libere în Irak. Dar precedentele din Kosovo, Afganistan, Sierra Leone par să arate că, în ceea ce priveşte democratizarea, timpul nu trebuie măsurat în săptămîni şi luni, ci în ani şi decenii. Nici imamii, nici guvernatorii britanici nu ştiu să organizeze libertatea în aşa fel încît să nu tulbure ordinea, nici cum să instaureze ordinea fără a tulbura libertatea. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Averea ca program electoral

– de ce declararea averilor face cît trei privatizări şi-o restructurare –

Cînd politicienii de dreapta extremă urlă că ţara sărăceşte, au pe jumătate dreptate: aşa e, o anumită parte a ţării o duce mai prost. Există însă şi realizări (mi-e teamă că n-o să acceptaţi să le spunem veşti bune): cealaltă parte a ţării o duce, mersi de întrebare, ceva mai bine. Fenomenul nu e nou, însă anul acesta l-am putut determina statistic, cu ajutorul datelor de consum. Care ne spun că vînzările cresc în două segmente distincte: foarte ieftin şi foarte scump. Zona medie, pe care speram să se construiască o anume clasă mijlocie, e mai degrabă în scădere. Românii fie fac o mulţime de bani, fie nu fac deloc.

Există ceva explicaţii, care ţin oarecum de specializare: cei care „se descurcă“ au căpătat experienţă şi îşi fac afacerile tot mai bine. Ceilalţi, care sperau să li se dea, nu numai că nu mai primesc, dar nici nu mai cer. S-au resemnat şi-acum aşteaptă să se întîmple ceva, poate o revoluţie, poate un cîştig la 6 din 49, poate un film bun la televizor. Oricum, şansa ca ei să se apuce de treabă (pe care se bazează de altfel multe programe de reconversie) pare tot mai modestă.

Dar ce-are a face: după cum arată lucrurile, capitalismul e pe drumul cel bun. Sigur, nu e capitalismul pe care îl visau intelectualii de dreapta (prosperitate pentru noi toţi, pe baza meritelor profesionale sau chiar morale) şi nici cel pe care îl tot promite stînga (prosperitate pentru voi toţi, prin împărţeală fără discriminare). E pur şi simplu capitalism după manual: banul adună alţi bani în vreme ce acela care-şi poate vinde doar forţa de muncă e nevoit să se mulţumească cu cît dă piaţa.

Unii vorbesc de America de Sud. Alţii mai speră încă în modelul suedez. Un om cu scaun la cap ar pune grătarul de mici: ţara se întoarce, în sfîrşit, în matcă.

Cea mai bună dovadă? Încercaţi (sarcină valabilă pentru cei care au rude cu studii de istorie) să faceţi o comparaţie între averea medie a parlamentarului român astăzi şi la 1900. Veţi constata cu uimire că ai noştri încă mai au de lucru pînă la nivelul de prosperitate de la care îţi poţi permite să faci politică relaxat, în folosul *business*-ului şi, oarecum tangenţial, al norodului.

Dar poate c-are să-i ajute alegătorul. În fond, acum după ce a devenit clar că politica generează mai multă avere decît consumă, alegerile nu vor fi altceva decît un vot de încredere în sistem. „Sînteţi de acord să vă conducă oameni mai bogaţi decît dumneavoastră?“ va fi, de fapt, în subtext, cea mai importantă întrebare de la anul şi din 2005. Dacă răspunsul e da, aveţi de unde alege. Dacă nu, meniul e mai restrîns şi oarecum mai maro: poate PRM, poate socialiştii dacă se ridică din comă. De fapt, cam aici intervine şi deosebirea faţă de anii 1900... În vremea aceea, alternativa la oamenii cu avere (din delicateţe n-am să le spun oligarhi) nu numai că nu există, dar era chiar descurajată activ (vă aduceţi aminte de primele întruniri socialiste risipite, romantic, de poteră?). Astăzi, alternativa e puternică şi nimeni n-are ce să-i facă: 20 la sută dintre români stau cu ochii ţintă în lanterna extremismului care le spune că averea e o boală care se ia prin furt şi se vindecă cu un braţ măcar metalizat, dacă nu chiar de fier.

De fapt, declararea averilor îi va dezbrăca de vorbe pe capitaliştii care ne conduc. Dar poate că ăsta e norocul nostru mai degrabă decît ghinionul lor. Nu vor fi nevoiţi să spună de unde au banii. Însă vor fi cu siguranţă constrînşi să-şi apere avutul. Şi imaginea. Şi ideea că a face bani e, pînă la urmă, în regulă.

Veşti bune, de altfel, pentru companiile de PR şi comunicare. Care-ar trebui să se apuce de azi să lucreze la sloganele care să se potrivească cu îndemnul obligatoriu din următoarea campanie: „Români, votaţi averea!“. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Salutare, City Lights Books la aniversară

Nu mult după începutul veacului al douăzecilea, Lawrence Ferlinghetti îşi croia drum printr-un cîmp semănat cu leşuri, tot spunînd „nu, nu“ şi încercînd să doboare cu bastonul afişele mari cu chipurile lui Hitler şi Stalin. Din fericire, a dat din întîmplare peste un frate întru ale vagabondajului, mai mare decît Marx, Lenin, Stalin sau Hitler, ba chiar decît Hristos sau Buddha. Era un hoinar pe nume Charlie Chaplin, care nu se temea să le rîdă în faţă tiranilor şi care nu se ruşina de slujba lui de măturător de stradă în Oraşul Luminilor. Chaplin i-a dat lui Ferlinghetti o sabie de rîsete şi harul de a fi o oglinda umblătoare pe strada necunoscută. Şi de atunci încolo, tot ce a făcut Ferlinghetti a constituit o palmă pe obrazul acestui veac ce şi-a grăbit propria-i pieire

Iar acum veacul al douăzecilea e mort

Vrăjitoarea cea rea moartă e şi ea

Şi tot ce-a rămas în urma lor este un crîmpei de rîs şi iubire

Şi iată cîte ceva din ce-a făcut Ferlinghetti:

A fost o oglindă umblătoare pe o stradă necunoscută, poet, pictor, un om fericit

A iubit Parisul tinereţii sale, al artiştilor şi buchiniştilor

Şi a transformat cartierul din San Francisco în care locuia

În Parisul tinereţilor sale

Şi s-a dus aţă în faţa veacului de-al douăzecilea şi i-a strigat

Cu voce mare: „Citeşte şi tu altceva, prostule şi zănaticule!“, pentru că lumea

Era plină de criminali care stăteau la rînd ca să ucidă pe cineva pentru ideile pe care

Le luaseră din cărţile cele rele

Şi şi-a transformat poemele despre prietenii săi tragici, iubitori şi chaplineşti în

Cărţi pe care tinerii veacului al douăzecilea le-au citit şi au purces să

Demoleze veacul al douăzecilea

Şi Charlie Chaplin şi Edith Piaf erau clienţi fideli la City Lights

Făcîndu-i pe toţi să rîdă şi să plîngă

Pînă cînd rîsul şi iubirea au devenit mai vînjoase şi străzile şi-au schimbat numele

De la cele ale politicienilor şi ignoranţilor la cele ale poeţilor şi artiştilor

Care călătoreau prin tunele subterane între Paris şi Praga şi New York

Pentru a-şi aduce luminile la librăria City Lights

Un fagure de tunelele care străbăteau cea de-a doua jumătate a veacului al douăzecilea

Slăbindu-l şi grăbindu-i pieirea

Şi ori de cîte ori ameninţa să arunce în aer aceste tunele

O mulţime furioasă cu ochii larg deschişi se răsfira pe străzi, punîndu-i în ochi oglinzi orbitoare

În frunte cu Lawrence Ferlinghetti cu pălăria lui Chaplin pe cap şi un ziar

Făcut sul în mînă

Cincizeci de ani mai tîrziu poetul, actorul, satiricul, cel ce fără teamă intră în orice contradicţie, vagabondul

Şi cetăţeanul oraşului San Francisco şi al lumii, stă mîndru peste leşul veacului

Al douăzecilea

Viitorul cumpără şi el de la City Lights Books

Notă: City Lights Books din San Francisco, fondat de poetul Lawrence Ferlinghetti, îşi sărbătoreşte cea de-a 50-a aniversare duminică, 8 iunie. În timpul festivităţilor, străzile din jurul renumitului loc de întîlnire pentru generaţii de boemi vor fi închise traficului. Lawrence Ferlinghetti a fost numit Poet Laureat al oraşului San Francisco. Mulţumită efoturilor sale, multe dintre străzile din jurul librăriei au fost redenumite. Primind numele poeţilor şi scriitorilor rebeli ale căror opere au văzut lumina tiparului la City Lights Books, începînd cu *Hawl* al lui Allen Ginsberg, cel mai mare imn de protest al veacului al douăzecilea.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Verde prin păr

Lunea trecută stăteam liniştit la masa unei braserii din curtea unei librării bucureştene cu cotă, privind la doamnele ce ieşeau din incintă cu pungi micuţe, prin care lucea coperta cîte unei cărţi semnate Paul Coelho (evident...). Tînăra doamnă de la masa mea, înaltă şi brunetă, unguroaică şi îmbrăcată în verde, de formaţie istoric şi de profesie producător de televiziune, îmi arăta nişte cărţi nou apărute la Cluj: documente privind istoria maghiarilor, a evreilor şi a ţiganilor din România.

Atunci am primit două telefoane; la aflarea veştii, m-am întrebat, în sinea-mi, de ce oare mi-am pierdut obiceiul de a citi revistele de la coadă spre cap – ca în anii '80, cînd prima pagină vorbea despre una şi aceeaşi persoană.

Tînăra doamnă unguroaică vorbea româneşte, cu farmecul născut din greşeli – mai ales la capitolul acord de genuri, masculin şi feminin, *lui* în loc de *ei* etc. Ea a făcut un film documentar despre ultimii doi ani ai vieţii lui Imre Nagy, inclusiv arestul de lux de lîngă Snagov.

Acum, prima pagină a revistelor vorbeşte despre mai multe persoane, cu poze diferite, unele şocante, altele frumoase pur şi simplu.

Apropo de rătăcirea maghiarilor în genurile limbii române, îmi aduc aminte un talk-show radio din primii ani '90, Nistorescu în dialog cu Verestoy Attila. „E adevărat că Budapesta finanţează activitatea UDMR-ului?“ – a întrebat Nistorescu; „Ei, nu, Budapesta are problemele lui...“ – a spus Verestoy; „...Problemele ei...“ – a replicat Nistorescu; „...Poftiţi?“ – a zis Verestoy; „Problemele ei, că Budapesta e gagică“ – a lămurit Nistorescu. De-atunci mi-nchipui Budapesta ca pe o domnişoară cu faţa lunguiaţă, iar Bucureştiul ca pe un flăcău relativ dezgheţat şi relativ proaspăt ajuns la oraş, care a învăţat să sărute mîna dar nu a uitat încă să se mai scarpine, cînd nu-l vede nimeni, în zona inghinală.

Şi mi-am adus aminte că prima dată mi-a apărut numele à la une *în ziarul lui Ion Raţiu, să fi fost prin '92. Student fiind, cutreieram pădurea Pelişorului, avea loc acolo un eveniment politic, eu am trimis o corespondenţă prin telefon, iar editorul Doina Bâscă a pus-o pe prima pagină.*

Tînăra budapestană sorbea un cappucino, eu i-l adusesem la masă destul de stîngaci, ceva cremă trecuse peste buza cănii. Atunci a bătut o pală de vînt şi din pomul de deasupra a căzut un nor verde de flori mărunte. Vreo două mi-au căzut în halba înaltă cu bere, vreo două i-au căzut şi ei în ceaşcă. Iar mai multe i-au căzut în părul negru. A încercat să le scuture şi le-a încurcat şi mai tare. Nu i-am spus nimic. Atunci am mai primit un telefon: cei din redacţia de ştiri a *Realităţii TV* ar cam fi fierţi pe Adrian Păunescu, mereu le întîrzie telejurnalul de la ora 1 noaptea, le scoate grila şi nervii din ţiţîni.

În urma gestului editorului, m-am bucurat mult – tocmai citisem că orice ziarist din State înrămează ediţia în care i-a apărut pe front page *primul articol, e un fel de botez al profesiunii.*

Peste puţin timp, la masă a venit Janos Moszkovits, corespondent la Bucureşti al radioului maghiar. Am discutat despre aniversarea lui 4 iunie 1920. Oare pentru cîţi maghiari sau români mai este Trianonul o prioritate a memoriei afective? Duminica trecută a fost o manifestaţie la Budapesta – duminică, devansat, pentru că organizatorii s-au temut legitim că la mijlocul săptămînii nu se va strînge lume cine ştie ce. Şi la Bucureşti ar fi fost la fel.

După apariţia acelui număr din ziarul lui Raţiu m-am bucurat atît de mult încît am trimis singurul exemplar pe care-l aveam alor mei, în provincie, printr-o rudă. Ruda l-a citit pe drum, dar la coborîre l-a uitat în tren. Nu am mai avut ce înrăma.

„Un maghiar din Ardeal se trădează imediat în Ungaria pentru că spune *ceapă roşie* la ceapa care de fapt e albă“ – spune Janos. „În Ungaria, la *ceapa roşie* se spune *ceapă mov*“. Atunci, tînăra budapestană cu flori verzi pierdute în părul negru a zîmbit ca unei amintiri.

Şi astfel, de la acel număr de ziar uitat de o rudă în tren, m-a prins teama că apariţia pe prima pagină nu ar aduce întotdeauna noroc.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Proză cu două litografii

Stă domnul Kă în litografia lui Marcu-neni, în pădure, pe Bernhardsbachweg, pe o bancă lîngă podeţul de lemn şi noi, spectatorii, ne uităm la el, şi n-aş putea spune cu certitudine cum anume am putea relata, asemenea unui reporter îndemînatic, această translaţie din real în litografia lui Marcu-neni. Ba mai mult: cum anume să povestim o altă translaţie şi mai şi care ne vine acum în minte şi în faţa ochilor, o alunecare dintr-o litografie în altă litografie, adică de la imaginile lui Marcu-neni, acolo pe malul Mureşului, în altele din cuina de vară a lui chiţu Titu, pe malul Timişului: două lumi, două spaţii, două vizionări posibile pe banca de pe Bernhardsbachweg. Şi ce vedem noi, acolo, în locul acela de deasupra cuptorului zidit al lui chiţu Titu, diferit de ceea ce ne este dat să vedem deasupra cuptorului de fontă pe nume *Ciocanul Nădrag* al lui Marcu-neni? O încremenire, ce altceva putem vedea, o încremenire specifică litografiei şi fotografiei, o oarecare încremenire în ramele prăfuite, surpate de carii, ale unui tablou din vremea kakaniei, din vremurile cînd drăguţul de împărat domnea pe aici, moşul Franţiska Iosif, el era şeful pe vremea aceea. De atunci stă tabloul acela deasupra mesei din bucătăria de vară, lîngă cuptorul zidit în care iarna fierb organele porcului pentru mezeluri, acolo stă, în aburii aceia de la oalele în care fierb mezelurile, şi vara – o dată sau de două ori pe săptămînă – cartofii cei mărunţi şi mălaiul pentru hrana purceilor care vor ajunge de Ignat acolo, în fierturile acelea ale mezelurilor, şi asta cu un fel de anume ceva implacabil, repetabil şi inevitabil, asemenea fenomenelor naturii, asemenea acestei amieze de primăvară în litografia lui Marcu-neni, cealaltă, aceea în care se vede podeţul de lemn peste pîrîu.

De fapt, litografia din cuina de vară de pe malul Timişului nu e aşa ceva, nu e nici măcar tablou, e asemenea unui tablou, dar nu e aşa ceva, pe margini sînt figurile împăratului-rege înconjurat de alţii asemenea cu mustăţi, cu favoriţi, cu ochii bulbucaţi, şi împăratul Franţisk-Ioşka stă printre ei, printre aristocraţia aceea desuetă şi moartă de vreme îndelungată, aşa cum erau pălăriile de vară cele surpate de molii din dulapul lui tanti Mărioara, soţia mecanicului de locomotivă cunoscut printre prietenii de pahar sub denumirea de conu Jorj. Aşa cumva e tabloul acela. Şi chiar dacă o să spun o banalitate, o spun în lipsa altor explicaţii, nu-mi vin acu în minte alte lucruri mai demne de ceea ce s-a întîmplat acolo, în cuina de vară, în care timpul e aşa ca în prima parte din romanul *Radetzki-Marsch* al lui Joseph Roth sau din romanul acela al lui Lammpedusa; şi cum spun, toate acestea, sau printre toate acestea, se rînduie kitschul baroc al coroanelor, al stemelor pe post de ornament colorat şi, mai apoi, pozele sărmane, străvechi ale unor familii de ţărani, cu prunci cu pălăriile mari ale taţilor pe cap, mamele lor cu salbe de aur la gît, poporul de ţărani rascieni, slavii, ucrainienii, huţulii, jidovii cei săraci din Galiţia şi Pomerania,ungurii de la plug alături de românii de la plug, într-un cuvînt popoarele cele de rangul al doilea ale imperiului tulburat şi înceţoşat prin trecerea anilor asemenea aburilor care umplu cămara aceea la vreme de iarnă cînd tocmai fierb mezelurile în cazanul cel mare din tuci şi figurile cele imperiale abia că se mai văd acolo, înceţoşate, cum spuneam, de aburii plini de mireasma grea a unturii de porc şi de praful rece şi umed.

Nu a mai rămas, domnilor şi doamnelor, *liebe Zuschauer,* decît un amestec al vocilor celor narative care trece dintr-o litografie într-alta, sau una o explică pe cealaltă, se naşte din ea într-un fel de punere în abis, ca oglinzile acelea speciale, cioburile din luneta de carton şi hîrtie creponată pe care o cumpăra copilul Kă de la tîrgul de hramul mănăstirii franciscane Maria Radna.

▲

Texte şi opinii de: *Lucian BRANEA (jurnalist, moderatorul grupului* romania_eu_list) ● *Ciprian CIUCU (analist politic)* ● *Oana LUNGESCU (corespondentă la Bruxelles pentru BBC World Service)* ● *Andrei MANOLESCU* ● *Dorina NĂSTASE (cercetător asociat la Centrul pentru Controlul Democratic al Forţelor Armate, Geneva)* ● *Adina POPESCU* ● *Jonathan SCHEELE (şeful Delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti)* ● *Liviu VOINEA (analist economic, Societatea Academică din România)*

Anul XI
nr. 531
6-12 iunie 2003
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU
Integrare în 2007?

Mai e nevoie să explic de ce Dilema dedică un număr integrării României în Uniunea Europeană în 2007? Cînd acest an „fatal", două-mii-şapte, apare zilnic în toate ziarele şi e rostit seducător de toate drăguţele noastre prezentatoare de telejurnale? Cînd toate partidele – am zis bine, toate *– sînt de acord cu acest obiectiv şi 70-80% din cetăţeni îl susţin? Cînd „Europa e cu ochii pe noi" şi chiar ne dă o grămadă de bani (în 2004, 1 miliard de euro!) ca fonduri de pre-aderare?*

Cred că mai e nevoie. Tocmai de-aia. *Ţinta propusă de Guvernul român îşi are logica ei: pentru a adera în 2007, trebuie să terminăm negocierile în 2004, căci la 30 octombrie 2004 actuala Comisie Europeană îşi încheie mandatul. Dacă nu „sîntem gata", va trebui să reluăm discuţiile cu noua Comisie (care va reprezenta 25 de state membre, în loc de 15) şi lucrurile se vor complica.*

Non-argument

În plus, 2006 este ultimul an al actualului exerciţiu bugetar al Uniunii, aşa încît trebuie să ne facem lecţiile la timp pentru a putea fi incluşi în următorul exerciţiu bugetar, 2007-2013. Or, la români, termenele-limită sînt generatoare de panică: nu ştiu dacă la mijloc va fi fiind fatalismul mioritic, dar ajungem toţi să spunem că „Guvernul nu face nimic" şi că riscăm, Doamne fereşte, să rămînem „fără coledzi" european, deşi Tratatul de la Nisa precizează pînă şi numărul de locuri rezervat României în Parlamentul de la Strasbourg. Guvernul are multe responsabilităţi, evident (şi nu reuşeşte întotdeauna să se achite de ele), dar societatea în ansamblu, *dacă vrea să se ia în serios, nu e nici ea scutită de eforturi: dacă nu le face sau dacă nu le înţelege se va trezi în UE aşteptînd să curgă lapte şi miere dinspre Bruxelles, cînd în realitate de acolo nu vin decît îndemnuri la muncă şi responsabilitate. Aşa încît, deşi negocierile de aderare cad în sarcina Guvernului, „noi, ceilalţi" avem datoria (măcar) să înţelegem ce ni se întîmplă. Pînă la urmă,* integrarea *în UE (iar nu simpla aderare prin semnarea unui Tratat) este înainte de toate o problemă* culturală. *Precizez aici, pentru cei care cred că termenul* cultură *înseamnă exclusiv un inventar de autori şi opere „ale neamului", că în multele încercări de a defini* cultura *se insistă pe ideea că ea* se învaţă *şi că reprezintă, în primul rînd, „transmiterea de conţinuturi simbolice, valori, comportamente, idei". Or, exact asta avem de făcut (dincolo de obsedantul* acquis*): să învăţăm să trăim într-o comunitate de state, după valori şi principii democratice, respectînd pluralitatea şi diversitatea.*

Mai vorbim pe 5 noiembrie 2003: este data cînd Comisia Europeană va publica raportul despre România, iar în acest raport ar trebui să regăsim ideea că îndeplinim criteriile de aderare – şi în primul rînd, pentru liniştea noastră, acolo va trebui să scrie că România are o economie de piaţă funcţională. *Ceea ce nu înseamnă că vom putea răsufla uşuraţi: Uniunea Europeană nu e un club de vacanţă. E „doar" o asociaţie de state care au decis că împreună îşi pot construi un viitor mai bun şi* au înţeles, *în linii mari, care sînt coordonatele acestui viitor. Am înţeles şi noi? Asta e dilema...*

Aşa că nu mai am nici un „Argument". Aflu din ziare că produsele româneşti tradiţionale trebuie înregistrate pentru a putea fi vîndute în ţările UE cu denumirile lor specifice. Ca simplu cetăţean (european?), doresc să apuc ziua cînd voi putea să cumpăr cîrnaţi de Pleşcoi la Lisabona şi caşcaval de Rucăr în supermarketurile din Strasbourg. Dincolo de toate discursurile, documentele şi programele de aderare, o asemenea ipoteză (care unora li s-ar putea părea frivolă, recunosc) îmi dă o senzaţie de firesc şi normalitate. ***(M. V.)***

Ştiri din luna mai 2003

Guvernul face prognoze prea optimiste

„Programul Economic de Preaderare pe anul trecut a fost, pe alocuri, prea optimist, iar standardele statistice folosite nu au fost tot timpul compatibile cu cele din UE. Ţintele pentru acest an pot fi apreciate ca realiste doar dacă se va face reforma structurală în lunile următoare. Vă recomandăm mai multă prudenţă în prognozele economice pe care le faceţi". Acestea sînt concluziile discursurilor celor doi oficiali ai Comisiei Europene (CE), Peter Grassman, şef sector ţări candidate în cadrul Directoratului General de Economie şi Finante al CE, şi Riccardo Maggi, responsabil pentru România în cadrul aceleiaşi structuri, prezenţi la Bucureşti pentru un seminar. Aprecierile celor doi pot fi considerate drept ultimatumuri lansate de Uniunea Europeana autorităţilor române pentru a face reforma în cel de-al doisprezecelea ceas, reforme fără de care în raportul de ţară întocmit de UE în toamna acestui an se va considera în continuare că ţara noastră nu are o economie de piaţă funcţională. Fără acest statut, România nu are nici o şansă să încheie negocierile de aderare anul viitor, aşa cum speră executivul, pentru că în 2007 sa poată deveni membru al Uniunii. Acesta este un nou avertisment adresat autorităţilor române, după cel al lui Guenther Verheugen, comisarul european pentru integrare, care a precizat că 2007 nu este bătut în cuie şi depinde doar de reformele din ţară ca acest an să fie şi cel al integrării. În plus, *Business Intelligence Unit*, o divizie a grupului *The Economist*, şi-a revizuit în sens negativ prognozele privind principalii indicatori economici pentru România în acest an şi şi-a manifestat scepticismul cu privire la „ţinta 2007".

(Evenimentul zilei, 8 mai 2003)

„Sîntem pe calea cea bună"

Reporter: Va reuşi România să respecte data de 2007 pentru intrarea în UE?. Nu aveţi încă statutul de „economie de piaţă".

Adrian Năstase: Aceasta este mai mult o problemă politică. Trebuie să dăm Comisiei Europene certitudinea că realizăm o adevărată politică de modernizare. Se poate discuta asupra faptului dacă toate ţările care au fost acceptate au deja o economie de piaţă. În orice caz trebuie să demonstrăm că am realizat masa critică necesară pentru a crea condiţii de concurenţă loială pentru întreprinderi, plecînd de la reforma justiţiei, lupta împotriva corupţiei şi pînă la încetineala administraţiei. Sîntem pe calea cea bună: am creat condiţiile necesare pentru obţinerea unui credit *stand by* de la FMI, care sper ca va fi anunţată în a doua jumătate a anului. Desfiinţarea vizelor, în urmă cu doi ani, a permis o mai mare libertate de circulaţie a românilor în Europa.

(interviu în cotidianul economic italian *Il Sole-24 Ore*, 17 mai 2003)

Ministrul de Externe s-a declarat optimist

Comisia Europeană va face tot posibilul ca România să încheie negocierile de aderare la UE la sfîrşitul anului 2004, a declarat, luni, comisarul european pentru extindere, Günther Verheugen, la finalul celei de-a noua reuniuni a Consiliului de asociere România-UE. (...)

Günther Verheugen a menţionat printre problemele în care Guvernul României trebuie să facă eforturi în continuare şi criteriul politic, iar şeful diplomaţiei române a explicat că este vorba despre justiţie, capacitatea administrativă, lupta împotriva corupţiei, libertatea de expresie şi legea partidelor politice – toate acestea fiind incluse în criteriul politic pentru aderarea la UE.

În zona politică lucrurile sînt rezolvate în linii mari, rămîne criteriul economic, statutul de economie de piaţă funcţională fiind un criteriu esenţial pentru încheierea negocierilor, iar acest lucru reprezintă prioritate maximă pentru Guvern în acest moment, consideră Mircea Geoană.

El a mai afirmat că CE şi-a exprimat disponibilitatea de a asista România pentru încheierea negocierilor, dar nu dă „un cec în alb". România va trebui să-şi îndeplinească „partea sa de contract", a precizat Geoană. Ministrul de Externe s-a declarat optimist, susţinînd că sînt întrunite condiţiile pentru ca România să înregistreze un succes în 2004, încheind negocierile de aderare.

(Mediafax, 19 mai 2003)

„Încurajăm România să facă eforturi"

Comisarul european pentru extindere, Günter Verheugen, a amintit, marţi, la Bruxelles, la finalul unui mic dejun de lucru cu ministrul de Externe Mircea Geoană, că, înainte de aderarea la UE, România mai are încă de rezolvat problema corupţiei şi privatizarea întreprinderilor de stat. Verheugen s-a referit şi la creşterea capacităţii administrative, precum şi la creşterea economică. „Încurajăm România să facă eforturi în aceste domenii, pentru ca raportul Comisiei Europene, înainte de sfîrşitul acestui an, să fie unul pozitiv", a spus comisarul european.

Cei doi oficiali au discutat şi despre intensificarea dialogului politic între România şi UE şi despre faptul că pentru România şi Bulgaria, cele două ţări candidate la UE care nu vor adera în 2004, trebuie găsit un mecanism de consultare, prin care aceste state să nu fie lăsate pe dinafară, ci să se simtă implicate în procesul decizional al Uniunii.

În ceea ce priveşte raportul de ţară al Comisiei, Verheugen a precizat că România a făcut unele progrese şi acestea vor fi, cu siguranţă, menţionate în raport, dar deocamdată nu poate spune cu precizie ce va conţine documentul, pentru că nu a fost încă redactat nici măcar într-o formă provizorie. Gunter Verheugen a mai spus că în România instituţiile nu sînt destul de „puternice" pentru a pune în practică deciziile politice şi este necesar ca acest domeniu, al capacităţii administrative, să fie dezvoltat. Pentru asta e nevoie de resurse umane, bani şi o „cultură politică" – administraţia trebuie întărită atît la nivel central, cît şi local, a arătat oficialul european.

(Mediafax, 20 mai 2003)

„Aveţi un proces de negociere dificil, dar dacă avem în vedere stadiul negocierilor, progresele pe care le-aţi făcut, constatăm că acestea sînt de succes şi cred că veţi putea finaliza negocierile pînă în anul 2004, astfel încît să deveniţi membri ai UE în 2007."

(Goeran Persson, prim-ministru al Suediei, 23 mai 2003 – declaraţie pentru Rompres)

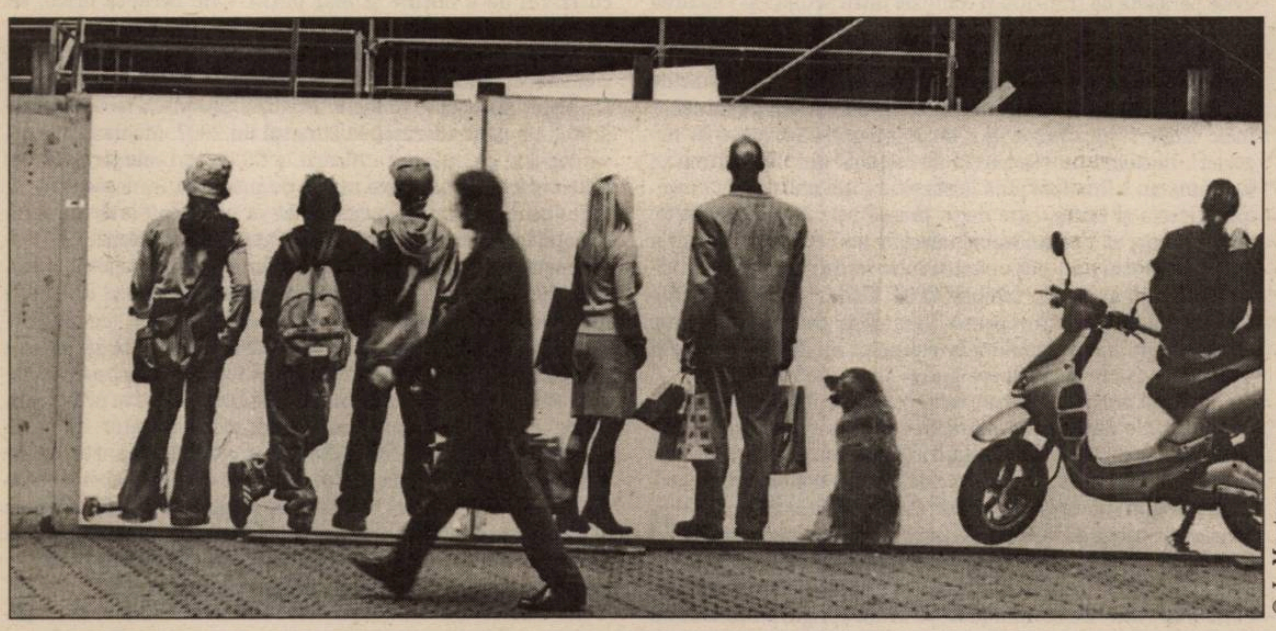
© L. Muntean

Liviu VOINEA

Economia funcţională, între impresie şi obsesie

România trăieşte de cîţiva ani cu impresia că se dezvoltă în direcţia integrării europene, înregistrînd creşterea produsului intern brut, scăderea inflaţiei, creşterea salariilor reale, explozia exporturilor, îmbunătăţirea ratingului de ţară. În aceste condiţii, românul simplu, dar isteţ, se întreabă dacă acestea nu sînt totuşi semne ale unei economii funcţionale, şi nu mai ştie ce să creadă cînd vede, an de an, că nişte funcţionari conştiincioşi de la Bruxelles se încăpăţînează să nu acorde economiei româneşti statutul (mai degrabă adjectivul) de „funcţională". Ori bulgarii (care au primit acest statut) au mituit Comisia Europeană cu tone de castraveţi muraţi, ori – ceva mai plauzibil – realitatea din spatele statisticilor este mai complexă, ca să nu zicem neplăcută.

Creşterea PIB şi boom-ul exporturilor nu ne spun nimic, în sine, despre calitatea sau structura producţiei. Într-o lucrare recentă[1], arătam că în ultimii zece ani structura comerţului exterior românesc s-a schimbat doar cu 20%, iar specializarea, inclusiv transferul de tehnologie, a avut loc mai ales în sectoarele intensive în forţă de muncă. Aceasta înseamnă că, deşi înregistrăm creştere economică, ea nu se produce neapărat în direcţia convergenţei la structurile de producţie şi ocupaţionale din UE. Altfel spus, funcţionăm mai mult, dar nu neapărat mai bine. Dacă într-adevăr salariul real ar fi crescut sensibil, ar fi trebuit să asistăm la o creştere masivă a consumului intern. Dincolo de creşterea importurilor (justificată în mare parte de dependenţa exporturilor de input-uri din import), consumul intern a înregistrat evoluţii oscilante în ultimii ani, şi chiar a scăzut considerabil pe primul trimestru al anului 2003. Scăderea dobînzilor a dus la modificări în structura consumului, dar nu şi la creşterea volumului său: s-a produs în fapt o redistribuire în favoarea bunurilor de folosinţă îndelungată, achiziţionate prin credite. Faptul că sporul salariilor reale nu a dus la boom-ul consumului intern poate avea cîteva explicaţii. Una ar fi că inflaţia a fost de fapt mai mare (şi există destule argumente, asupra cărora nu avem spaţiu de a insista aici[2]). O alta ar fi că salariul real a crescut şi pe baza aprecierii artificiale a leului faţă de euro în ultimii doi-trei ani, proces devenit brusc reversibil în acest an.

Eu nu contest îmbunătăţirea indicatorilor macroeconomici în România, vreau doar să o ponderez cu astfel de consideraţii. În aceeaşi linie de raţionament, reducerea deficitului bugetar, care poate fi văzută drept un succes macroeconomic, este în fapt o armă cu două tăişuri. Mi se pare exagerat să îţi propui, ca ţară candidată şi încă nu din primul val al integrării, o ţintă de deficit bugetar mai severă decît nivelul exigenţelor Uniunii Europene, în condiţiile în care Germania şi Franţa, nucleul dur al Europei unite, au depăşit anul trecut acest palier (aceeaşi problemă a mai apărut în Portugalia şi Grecia). Şi mai îngrijorător este modul în care se va ajunge, în 2003 şi în anii următori (conform proiecţiilor de buget agreate de FMI), la reducera deficitului: prin scăderea cheltuielilor bugetare într-un ritm mai accelerat decît scăderea veniturilor bugetare. Cum este posibil să scadă încasările bugetare în ani de creştere economică, şi încă pe fondul creşterii unor componente ale fiscalităţii? O astfel de filozofie bugetară reprezintă un element de presiune pe sustenabilitatea creşterii economice din România, atît în sine, cît şi prin efectul său asupra capacităţii statului de redistribuire a bunăstării sociale.

Un criteriu important de analiză folosit de Comisia Europeană este capacitatea economiei analizate de a face faţă presiunilor competitive din UE. Cum să poată însă economia României să facă faţă acestor presiuni, cînd nivelul şomajului ascuns este cel puţin egal cu rata oficială a şomajului? Acest şomaj ascuns iese la iveală, încet dar sigur, pe măsura înaintării reformei structurale, ce-i drept sub presiune externă. Dincolo de plăţile compensatorii, menite să cumpere pe termen scurt pacea socială, rămîne problema alternativelor ocupaţionale. Disponibilizaţii de pînă acum din alte sectoare industriale s-au îndreptat fie spre agricultura de subzistenţă, fie spre industrii intensive în forţă de muncă – în ambele cazuri, o evoluţie care contrastează cu dorinţa de convergenţă către Uniunea Europeană.

Dar poate cel mai mare motiv de îngrijorare la adresa funcţionalităţii economiei de piaţă este tocmai obsesia de a primi acest calificativ, şi în consecinţă graba autorităţilor de a îndeplini criterii de performanţă şi de a bifa capitole de negociere închise cu Uniunea Europeană, fără a le condiţiona de evoluţia economiei reale. Dacă, prin reducere la absurd, România ar îndeplini peste noapte toate criteriile de aderare exprimate în plafoane şi procente şi ar finaliza negocierile de aderare, economia nu ar deveni brusc mai competitivă, mai funcţională. Riscul decalajului dintre realitatea de pe hîrtie şi cea din teren nu poate fi ignorat şi poate da naştere unor presiuni speculative în următorii ani; încetinirea ritmului de creştere a producţiei industriale şi fuga capitalului străin speculativ par să confirme că acest avertisment nu poate fi ignorat.

Este România o economie de piaţă funcţională? Dacă ar fi, ar trebui să simţim că regula jocului este aceeaşi pentru toţi şi că trăim, pe ansamblu, mai bine. Ce rămîne din disputa pentru un adjectiv? Impresia Comisiei Europene că nu sîntem funcţionali sau obsesia Guvernului de a primi şi acest semnal pozitiv? Sau, poate, impresia Guvernului că sîntem o economie funcţională şi obsesia Comisiei Europene de a nu recunoaşte aceasta? Rămîne percepţia fiecăruia dintre noi. Iar percepţia mea este că sîntem o economie funcţională, dar cu asterisc (ca în reclamele la maşini sau la telefoane mobile); şi lîngă asterisc, cu litere mai mici, scrie că economia noastră de piaţă funcţionează de cele mai multe ori greşit.

1. Liviu Voinea, „Advancing at its own speed: a trade approach to Romania's convergence to EU", *Romanian Journal of European Affairs* 3/2002.

2. Vezi *Early Warning Report* 4/2002 editat de SAR.

▲

Oana LUNGESCU

Gesturi, incertitudini, negocieri, progrese

Uneori, gesturile sînt mai semnificative decît vorbele. La 19 mai, cînd România a avut la Bruxelles reuniunea anuală pentru a trece în revistă relaţiile cu Uniunea Europeană, ministrul de Externe Mircea Geoană şi-a exprimat speranţa că numele comisarului european Günter Verheugen va fi legat de extinderea Uniunii la 27 de membri (deci inclusiv România şi Bulgaria). Sub privirile încrezătoare ale ministrului român, dl Verheugen a ridicat braţele, părînd să spună „nu depinde numai de mine".

România are potenţialul şi voinţa politică de a încheia negocierile de aderare la timp, a declarat cu aceeaşi ocazie dl Verheugen, dar trebuie să facă încă eforturi serioase. Raportul pe care-l va publica Comisia Europeană la 5 noiembrie va face proba acestor eforturi, într-un an pe care dl Verheugen l-a descris în mai multe rînduri drept „crucial." Raportul va fi un element cheie pentru a da – sau nu – credibilitate angajamentului politic al liderilor europeni de a primi România în 2007, a declarat la BBC Eneko Landaburu, directorul general pentru extindere la Comisia Europeană. Or, spune dl Landaburu, România nu e deocamdată o economie de piaţă funcţională şi, cîtă vreme rămîne în această situaţie, se va afla încă departe de aderare.

Dacă Bulgaria a fost declarată economie de piaţă funcţională anul trecut, Comisia cere mai multe eforturi de la România. Sînt practic aceleaşi cereri de ani de zile – accelerarea privatizării şi o mai strictă disciplină financiară. Oficialii europeni (şi nu numai ei) doresc de asemenea ca magistraţii să devină cu adevărat independenţi de imixtiunile executivului, şi un climat propice investiţiilor străine. Ritmul lent al reformei în administraţia publică creează de asemenea îngrijorare la Bruxelles. Mai ales că, în 2004, România va primi fonduri comunitare record, în valoare de 1 miliard de euro – mai mulţi bani decît Polonia sau orice altă ţară candidată. Or, aceşti bani trebuie cheltuiţi corect sau riscă să se piardă. Există o discrepanţă tot mai mare, spune un oficial european, între adoptarea legislaţiei comunitare în România şi capacitatea funcţionarilor români de a o pune în practică. Cît despre combaterea corupţiei, Comisia Europeană salută programul guvernului, dar vrea să-i vadă rezultatele. În ceea ce priveşte criteriile politice de aderare, Comisia e îngrijorată de baremul prea ridicat de membri pentru înfiinţarea unui partid politic, precum şi de îngrădirea libertăţii presei. În sfîrşit, ea recomandă României să nu ridice încă moratoriul asupra adopţiilor internaţionale, în ciuda presiunilor din partea SUA şi chiar a unor state din UE, precum Spania şi Italia.

Cu toate acestea, atît comisarul Verheugen cît şi dl Landaburu au dat asigurări în ultimele săptămîni că România şi Bulgaria se bucură de întreg sprijinul Comisiei Europene şi că nu au nici un motiv să se teamă că aceasta le va întîrzia în vreun fel negocierile de aderare. Calendarul aderării a reprezentat însă dintotdeauna un subiect delicat, atît pentru ţările candidate, cît şi pentru Uniunea Europeană. În momentul în care o dată apare înscrisă în concluziile unui *summit* european, ea devine aproape inevitabilă. De aceea, liderii UE au devenit maeştri în formulări precaute, care să nu dea nici un fel de cec în alb. În decembrie anul trecut, la Copenhaga, liderii celor 25 de ţări actuale şi viitoare din Uniunea Europeană au proclamat, în declaraţia lor „Europa Unită", că extinderea e un proces continuu, inclusiv şi ireversibil. Ei au îmbrăţişat – dar nu fără condiţii – obiectivul 2007 pe care şi-l stabiliseră unilateral România şi Bulgaria. În funcţie de progresele viitoare pentru îndeplinirea criteriilor de aderare, se arată în declaraţia de la Copenhaga, obiectivul este de a primi Bulgaria şi România ca noi membre ale UE în 2007.

Nicăieri însă Uniunea Europeană nu spune *cînd* trebuie încheiate negocierile de aderare. Anul trecut, Bulgaria şi România au încercat cu disperare să obţină un angajament că acest lucru va fi posibil înainte de mai 2004. Ele doreau să evite perioada de tranziţie şi confuzie între actuala şi viitoarea Comisie Europeană, să blocheze orice posibilitate ca viitoarele ţări membre (precum Ungaria) să poată redeschide capitole de negocieri şi să evite ratificarea tratatului lor de aderare de către 25, şi nu doar 15 ţări membre ale UE. Încercarea a eşuat însă. Între timp, Bulgaria a făcut progrese serioase în negocieri, încheind provizoriu 23 de capitole din 30, în timp ce România nu a finalizat pînă la sfîrşitul lunii mai decît 17 capitole. Grecia şi Italia, care deţin preşedinţia UE anul acesta, doresc totuşi să dea un impuls decisiv ambelor ţări, fixînd la sfîrşitul acestui an o dată pentru încheierea negocierilor. Termenul limită ar fi 30 octombrie 2004, cînd îşi încheie mandatul actuala Comisie Europeană, ceea ce ar permite semnarea tratatului de aderare undeva la începutul lui 2005. Comisarul Verheugen s-a angajat să sprijine şi el acest efort.

Pe lîngă progresele cerute celor două ţări, există însă un obstacol care le depăşeşte – absenţa unei linii bugetare pentru aderarea lor în 2007. Fără o decizie bugetară, România şi Bulgaria nu pot încheia negocierile privind mai multe aspecte cruciale – nivelul subvenţiilor agricole şi al subvenţiilor regionale pe care le vor primi de la UE, precum şi nivelul contribuţiei lor la bugetul comunitar. Or, liderii europeni nu vor începe o discuţie serioasă privind următorul buget al Uniunii pentru 2007-2013 decît anul viitor. Ea se anunţă de pe acum aprigă, poate cea mai dură din istoria Uniunii. În primul rînd, Europa e confruntată cu o gravă stagnare economică, mai ales în Germania (care plăteşte un sfert din bugetul UE). Şi mulţi se tem că Polonia şi celelalte noi ţări membre vor pune pe masa Uniunii revendicări greu de satisfăcut. Există deci riscul ca România şi Bulgaria să devină ostaticele unui război bugetar intern care ar putea dura pînă în 2006. Comisarul Verheugen va încerca să evite cursa, prezentînd un pachet financiar pentru cele două ţări pe baza propunerilor bugetare făcute de Comisie la sfîrşitul acestui an. Comisia poate propune, dar guvernele UE vor dispune. Nu trebuie uitat că negocierile de aderare nu au loc între ţările candidate şi Comisia Europeană, ci între candidate şi ţările membre.

Un cuvînt greu de spus îl au Germania şi Franţa, deci exact cele două ţări care au simţit că România şi Bulgaria le-au întors spatele în criza irakiană. De aici şi avertismentul puţin diplomatic al preşedintelui francez Jacques Chirac că, luînd partea americanilor în conflict, România şi Bulgaria în special s-au dovedit uşuratice şi iresponsabile. Iritarea dlui Chirac e cu atît mai explicabilă, spun diplomaţii europeni, cu cît el a insistat cel mai mult la Copenhaga ca 2007 sa fie adoptat ca obiectiv comun al Uniunii Europene.

Oficialii europeni cred însă că Germania şi Franţa vor da dovadă de flexibilitate privind calendarul. Dar nu şi privind sumele. E foarte posibil ca pachetul oferit celor două ţări să fie şi mai puţin generos decît ce au primit candidatele din primul val. Începînd să calculeze nivelul subvenţiilor agrare pentru România, se pare că unii diplomaţi s-au speriat. Principiul, spunea unul, va fi probabil *„take it or leave it"*. Pe româneşte, dacă nu sînteţi mulţumiţi cu ce vă dăm acum, mai aşteptaţi. În aceste condiţii, România şi Bulgaria vor avea de făcut o alegere dificilă: fie negociază în continuare – cu riscul de a obţine şi mai puţin – fie acceptă orice, cu condiţia să adere la Uniunea Europeană în 2007.

Şi cînd anume în 2007? Ministrul de Externe Mircea Geoană insistă că data va fi 1 ianuarie. Dar Preşedintele Comisiei Europene, Romano Prodi, îi promitea recent preşedintelui bulgar aderarea la sfîrşitul lui 2007. Momentul exact va depinde de durata ratificării în 25 de ţări membre, dar va putea oferi şi o oarecare marjă de manevră în negocierile finale. La urma urmei, primul val va adera nu la 1 ianuarie 2004, ci la 1 mai (dată fără precedent în istoria lărgirii UE) tocmai pentru a reduce contribuţia celor 10 ţări la bugetul comunitar în primul an. Oricum, interesul României şi al Bulgariei este de a face progrese evidente anul acesta, pentru a-i convinge pe liderii europeni că într-adevăr merită să încheie negocierile la sfîrşitul lui 2004. Deci înainte de începerea negocierilor de aderare cu Croaţia, care încearcă să le prindă din urmă, şi înainte de declanşarea unui război bugetar. Şi, nu în ultimul rînd, înainte ca Uniunea Europeană, deja istovită de atîtea lărgiri, să ia una dintre cele mai dificile decizii politice din istoria sa – dacă să deschidă în sfîrşit uşa Turciei. Printre atîtea incertitudini, un singur lucru e sigur. Uniunea Europeană la care va adera România va fi cu totul alta decît cea cu care a început negocierile de aderare acum trei ani.

▲

„Nu este importantă viteza cu care are loc acest proces, ci calitatea lui“

– interviu cu Jonathan SCHEELE, șeful Delegației Comisiei Europene la București –

Ce legătură există acum, cu mai puțin de 4 ani înaintea datei propuse de România, între componenta negocierilor de aderare și componenta „strict internă“, adică realizarea reformelor și a schimbărilor necesare?

Negocierile de aderare reprezintă doar partea vizibilă a procesului de pregătire a României pentru aderare, doar vîrful aisbergului. Pentru reușita aderării, în general, și a negocierilor, în special, reformele interne din România sînt cruciale. Toate criteriile de aderare presupun condiții interne: criteriul politic presupune existența unui stat de drept, respectarea drepturilor omului, în general, și a drepturilor minorităților, în special; libertatea presei, demilitarizarea poliției, reforma sistemului de protecție a copilului ș.a.m.d.; criteriul economic presupune o reformă economică profundă și o stabilizare macroeconomică durabilă, continuarea și finalizarea procesului de privatizare/restructurare, întărirea disciplinei financiare etc.; criteriul referitor la *acquis*-ul comunitar presupune adoptarea, în România, a aceluiași set de norme ca și în Uniunea Europeană, precum și crearea instituțiilor necesare aplicării acestor legi și urmăririi respectării lor de către toți cei cărora li se adresează.

Toate pregătirile necesare aderării trebuie făcute în România cu deplina înțelegere a faptului că ele sînt benefice în primul rînd populației din România. Nimic nu trebuie făcut „de dragul Uniunii“, ci pentru că este vorba de reforme de care România ar fi avut nevoie oricum, pentru a se desprinde de un trecut în care economia îi era complet vlăguită de o industrie neperformantă, de o agricultură nesustenabilă și de un aparat politic care controla totul. Ceea ce aduce în plus perspectiva aderării la Uniunea Europeană este sprijinul oferit de cetățenii europeni prin programele de finanțare nerambursabilă care susțin toate aceste reforme. Totodată, experiența actualelor state membre poate ajuta uneori ca punct de reper în alegerea unor opțiuni de ajustare legislativă sau administrativă. Dar cel care ia în ultimă măsură deciziile privind modalitatea de realizare a reformelor necesare este statul român, ca stat suveran.

Care sînt, din punctul de vedere al Comisiei Europene, principalele dificultăți ale României în perioada următoare?

Comisia Europeană și Guvernul României au fost de acord că trebuie să se găsească soluții pentru următoarele trei domenii prioritare: reforma economică, reforma administrației publice și reforma în justiție. Aceste trei domenii atotcuprinzătoare prezintă o importanță egală în ceea ce privește reușita procesului de aderare la UE:

● *Reforma economică.* Deși s-au înregistrat rezultate deosebit de încurajatoare în ultimele luni, este necesară continuarea reformelor structurale pentru a consolida îmbunătățirea performanțelor macroeconomice.

● *Reforma în administrația publică.* Ineficiența administrației publice din România încetinește, pe ansamblu, procesul de reformă și, odată cu el, procesul de aderare. S-a luat un start bun, dar procesul de reformă mai are în față un drum lung, înainte de a putea fi considerat ca finalizat.

● *Reforma în justiție.* Este necesară pentru a garanta o justiție eficientă și pentru a consolida principiul stabilității legislative. O reformă comprehensivă este în interesul cetățenilor României, precum și al dezvoltării sale economice. Trebuie să fie inițiată și pusă în practică, în anii următori, o strategie clară și completă de reformă, pe termen lung.

România nu trebuie să facă față singură acestor provocări: Uniunea Europeană va continua să sprijine financiar aceste eforturi, prin cele trei programe de pre-aderare: PHARE, ISPA și SAPARD. România beneficiază acum de aproximativ 680 milioane euro pe an, în cadrul acestor programe; Consiliul European a decis, în decembrie anul trecut, să mărească treptat asistența acordată României, începînd cu anul 2004, urmînd ca aceasta să ajungă, în 2007, la aproximativ 1 miliard euro. Pentru ca această asistență să continue să fie eficace și eficientă, România va trebui să-și consolideze în continuare capacitatea sa administrativă, nu numai pentru a asigura utilizarea deplină a acestor fonduri de pre-aderare, ci și pentru a fi gata să utilizeze volumul crescut de fonduri la dispoziția sa, după aderarea la UE.

De ce România încă nu a obținut statutul de „economie de piață funcțională“?

România a continuat să progreseze pe calea devenirii unei economii de piață funcționale, perspectivele pentru realizarea acesteia îmbunătățindu-se. Punerea în practică deplină și susținută a măsurilor programate, împreună cu încheierea programului de reformă, ar trebui să permită României ca pe termen mediu să fie capabilă să facă față presiunii exercitate de concurența și forțele de piață din cadrul Uniunii. În ultimii ani, au fost realizate unele progrese semnificative în ceea ce privește stabilizarea macroeconomică. O combinație mai potrivită de instrumente de politică economică au condus la scăderea inflației, concomitent cu reluarea creșterii economice și cu menținerea poziției externe. Progrese considerabile au fost înregistrate în ceea ce privește crearea instituțiilor necesare funcționării economiei de piață. Schimbarea în curs din sectorul bancar, îmbunătățirile succesive ale cadrului de reglementare și supraveghere a piețelor financiare și progresele înregistrate în procesul de privatizare au contribuit la consolidarea treptată a disciplinei financiare a întreprinderilor. Liberalizarea prețurilor și a comerțului, cuplată, în decursul ultimului an, cu ajustarea semnificativă a tarifelor la energia electrică și reformele importante din domeniul fiscalității, au creat premisele pentru o alocare mai eficientă a resurselor. Procesul de restructurare a avansat într-o serie de sectoare.

Pentru consolidarea acestor progrese, autoritățile trebuie să acorde prioritate asigurării unei tendințe constant pozitive de stabilizare macroeconomică, bazată pe continuarea reducerii inflației, prin utilizarea unui raport optim de instrumente de politică economică care să se sprijine pe aplicarea disciplinei financiare la nivelul întreprinderilor. Angajamentele de a limita totalul masei salariale în sectorul public trebuie respectate. Recenta creștere semnificativă a masei monetare și de credit cere o monitorizare atentă și disponibilitatea de a acționa cu promptitudine. Respectarea disciplinei financiare a întreprinderilor necesită îmbunătățirea gradului de respectare și gestionare a politicii fiscale, o aplicare consistentă și transparentă a ultimelor măsuri de reducere a arieratelor utilizatorilor energetici, o aplicare fermă și transparentă a recent adoptatelor reglementări privind accelerarea privatizării și o disponibilitate în ceea ce privește lichidarea întreprinderilor cu pierderi. Finalizarea procesului de privatizare a sectorului bancar, continuarea reformei în domeniul cheltuielilor publice și a procedurilor bugetare, precum și siguranța aplicării unui cadru legislativ îmbunătățit vor sprijini, de asemenea, crearea unei economii de piață funcționale și dezvoltarea capacității României de a face față presiunilor exercitate de concurența și forțele de piață din interiorul Uniunii.

În cazul în care România nu va reuși, în 2007, să adere la UE, care ar fi consecințele?

Anul 2007 este acceptat ca o dată-țintă realistă pentru aderarea României la UE. Cade în sarcina României să fie pregătită pentru aderare în 2007. Momentul real al aderării nu este rezultatul unei decizii politice luate la Bruxelles, ci al eforturilor depuse aici, în România. 2003 și anii ce urmează sînt anii în care România va trebui sa ia, dacă dorește să adere la Uniunea Europeană în 2007, cele mai importante decizii în ceea ce privește reformele structurale, din 1989 încoace. Dar 2007 nu este un scop în sine; România are, în orice condiții, garanția unui loc în cadrul UE. Acesta a fost angajamentul luat de cele 15 actuale state membre, urmate și de cele 10 noi state membre. România va adera la Uniune cînd este pregătită. Într-un proces atît de important precum aderarea la Uniunea Europeană, nu este importantă viteza cu care are loc acest proces, ci calitatea lui. România trebuie să se asigure că aderarea va fi benefică tuturor celor implicați. Impactul aderării asupra diferitelor categorii sociale va depinde de gradul lor de pregătire. Un exemplu în acest sens este agricultura. România dispune de un procent ridicat de populație rurală, precum și de un sector agricol cu un potențial deosebit de bun pentru atragerea de fonduri UE în cadrul politicii agricole comune. Cu toate acestea, atragerea de fonduri nu va fi posibilă dacă agricultura românească nu va fi competitivă și capabilă să răspundă nevoilor pieței în contextul dezvoltării durabile. Dacă România își dorește să beneficieze la maximum de politicile UE în domeniu, trebuie să se pregătească cu mult timp înainte de data aderării. Acesta este motivul pentru care România beneficiază deja de un program de pre-aderare destinat agriculturii și dezvoltarii rurale, denumit SAPARD, prin care i se alocă 150 milioane de euro pe an.

Adesea, procesul de adoptare a acquis-*ului comunitar apare în presă și în opinia publică mai degrabă ca un fel de „cursă contracronometru“, pierzîndu-se din vedere substanța problemelor. Sînteți mulțumit de felul și gradul în care publicul românesc este informat în legătură cu problemele aderării și cu Uniunea Europeană?*

Trebuie să recunoaștem că subiectul aderării este unul complex și tehnic, nu foarte simplu de comunicat pe înțelesul celor care nu sînt specializați în afaceri europene. În același timp, aderarea îi afectează pe toți, așa că toți cetățenii ar trebui să poată vedea care sînt beneficiile și costurile aderării. Acestea sînt necesare nu în ultimul rînd pentru că ei vor trebui într-o bună zi, și nu mai este mult pînă atunci, să voteze în favoarea sau împotriva aderării. Un vot este cu adevărat democratic și reprezentativ dacă oamenii merg la vot și aleg în cunoștință de cauză. De aceea avem și în România, ca în toate celelalte țări candidate, o strategie de informare și comunicare publică pe aceste teme. Desigur, noi nu putem face totul: ne bazăm foarte mult pe intermediari, pe „traducători“, care să spună povestea integrării pe înțelesul omului de rînd. Dumneavoastră, presa, sînteți un astfel de „traducător“; alți „traducători“ sînt cei care lucrează în rețeaua de informare europeană care se dezvoltă acum în aproape toate regiunile țării, asociațiile profesionale, care au alte nevoi de informare decît publicul larg ș.a.m.d. Dar chiar și în acest efort de informare, Comisia nu se poate substitui statului român. Locul întîi în sarcina de comunicare cu cetățenii României îi revine Guvernului. Salutăm decizia Guvernului de a lansa la începutul acestui an o campanie publică pe tema aderării și așteptăm să îi vedem rezultatele. Este foarte important ca aceasta să nu se transforme în propagandă pro-integrare. Noi credem că aderarea este benefică pentru poporul român, dar rolul unei campanii publice nu este să le spunem oamenilor ce credem noi, ci să le dăm informația și instrumentele necesare astfel încît să poată decide singuri ce e bun sau nu pentru ei. Sîntem încurajați de susținerea constantă pe care românii o manifestă în toate sondajele de opinie. În același timp, știm că acest sprijin este motivat mai degrabă emoțional decît informațional. Sîntem conștienți și de faptul că există tendința de a pune pe seama Uniunii o serie de măsuri de politică internă care nu au legătură directă cu aderarea. Să luăm exemplul reformei economice și consecințelor ei. Toate țările foste comuniste au trebuit să facă față sarcinii copleșitoare de a trece de la o economie planificată la nivel central la o economie de piață. Nu a fost întotdeauna ușor. Restructurarea vechilor ramuri industriale a fost inevitabilă pentru a supraviețui într-o lume competitivă, dar s-a realizat cu un anumit preț: reducerea locurilor de muncă pe termen scurt, pînă în momentul cînd economia a devenit suficient de robustă pentru a genera noi locuri de muncă.

Frustrarea are ca rezultat nevoia de a căuta vinovați, iar în acest caz, potențiali vinovați erau considerați uneori Uniunea Europeană și procesul de extindere. Totuși, nici Uniunea Europeană, nici procesul de extindere nu sînt răspunzătoare pentru provocările cărora trebuiau să le facă față fostele economii comuniste. Aceste provocări sînt rezultatul căderii vechiului sistem economic și necesității de a se adapta la noile realități. Uniunea Europeană nu reprezintă problema. Ea este soluția. Ea oferă perspectiva apartenenței la cel mai puternic club economic din lume, care asigură cetățenilor săi o democrație stabilă, care încurajează unitatea în diversitate. Acestei Europe îi aparține în fapt și România. Sperăm ca, în cîțiva ani, ea să îi aparțină și de drept.

interviu realizat de Mircea VASILESCU

Chestiunea morală

Dieta poloneză, Camera inferioară a Parlamentului, a adoptat o declarație care subliniază prioritatea legilor sale asupra celor ale Uniunii Europene în privința problemelor de ordin moral. Textul, aprobat cu 374 de voturi față de 25 împotrivă, precizează că „legislația poloneză în domenii de ordin moral care reglementează viața socială, demnitatea familiei, căsătoria și educația, ca și protejarea vieții, nu poate fi limitată prin dispoziții internaționale“. Acest vot intervine cu cîteva zile înainte de semnarea Tratatului de aderare la Uniune (pe 16 aprilie, la Atena) și cu cîteva săptămîni înainte de referendumul de ratificare care va fi organizat în iunie. La Bruxelles se adoptă un ton sigur de sine, arătîndu-se că declarația nu este în mod direct contrară principiului întîietății dreptului comunitar față de dreptul național, pentru că domeniile citate, în virtutea principiului subsidiarității, revin fiecărui stat, nu Uniunii. Dacă unele domenii vor fi indirect sub incidența vreunei decizii comunitare, problema va fi tranșată de Curtea Europeană de Justiție, se mai spune la Bruxelles. (...)

Problema raportului dintre dreptul comunitar și cel național a provocat, acum o lună, o vie dezbatere în sînul Convenției însărcinate cu pregătirea unei Constituții Europene. Prezidiul a propus următorul text: „Constituția și dreptul adoptat de instituțiile Uniunii în exercitarea competențelor care le sînt conferite au prioritate în fața dreptului statelor membre“. Reprezentantul britanic, Peter Hain, s-a opus acestei dispoziții care, după el, simplifică abuziv tratatul și ar fi prost percepută de opinia publică. Belgianul Jean-Luc Dehaene, vicepreședintele Convenției, a replicat: „Problema e că vă e frică să le spuneți clar cetățenilor ce anume înseamnă Uniunea Europeană“. Britanicul a cedat.

(După *Le Monde,* 13 aprilie 2003)

Ciprian CIUCU

Mitologia integrării

Deşi părea suficient, saturat chiar, imaginarul politic contemporan s-a încăpăţînat să ne mai aducă o noutate: *mitologia integrării europene*. O noutate în aparenţă, m-aş grăbi să adaug, deoarece nu aduce nimic nou, nici măcar nu reinventează ceva, ci doar este profund integraţionist acest imaginar, integrînd mitologiile existente într-una singură.

Cu efecte perverse sau benefice, comunicarea publică de la noi hrăneşte imaginarul, aruncînd dezbaterile mai mult sau mai puţin publice din zona argumentelor raţionale, bazată pe evoluţii socio-economice reale, în zona pasiunilor, uşor de manipulat de altfel.

Raoul Girardet a oferit o tipologie a mitologiilor şi totodată un instrument destul de util ştiinţelor sociale. Încercînd să aplicăm abordarea sa spaţiului nostru, observăm că principalele patru mituri politice (ce par proprii universaliilor umane), mitul conspiraţiei, mitul salvatorului, mitul vîrstei de aur şi mitul unităţii, sînt cuprinse astăzi în *mitologia integrării europene*. Discursul *mitologiei integrării europene* pare să îndeplinească criteriile lui Girardet: un ton propriu, ambivalent şi cu o compoziţie complexă. *Mitul conspiraţiei* a fost prezent, în principal, în prima parte a procesului. Nu puţini erau convinşi că scopul unei astfel de integrări era acapararea suveranităţii statului şi pierderea sufletului românesc. Conspiraţia încă mai planează deasupra noastră sub forma ideii că noi ne respectăm obligaţiile asumate în negocieri, dar cei de la Bruxelles ne tratează injust, ne discriminează, ne caută nod în papură. *Mitul salvatorului*, evident, este prezent în mitologia integrării. Deziluzia, aşteptările înşelate, eşecul reformelor reale ne-au făcut pe majoritatea să sperăm în efectul salvator al integrării. Ai noştri nu ne mai pot ajuta, dar ne va salva Europa. Pe un cal alb va intra în cetate şi îi va arunca în pivniţe pe toţi corupţii, hoţii şi trădătorii. Salvatorul apare aici mai degrabă sub forma sa de salvator protector şi salvator legislator decît de salvator profet sau îndrumător. *Mitul vîrstei de aur* este proiectat spre viitor, practic se promite o nouă epocă de aur în care Europa va fi din nou centrul lumii occidentale, iar România, parte a acestui centru. Europa va fi iar ceea ce au fost odată Anglia, Spania sau Franţa, dar împreună, ca o Uniune. Aici îşi face loc cel mai important mit al integrării: *mitul unităţii*. Pentru Europa, unitatea este atît scop, cît şi mijloc. Pentru a înlătura paradoxurile ce însoţesc acest proiect (avem în vedere istoria plină de conflicte) s-a dezvoltat un nou concept, şi anume, cel al unităţii prin diversitate. Există proiecte finanţate de Uniune care încurajează acest concept, devenit astăzi principiu. *Mitul întemeietorului* (cf. Lucian Boia) este personificat de figura ilustră a lui Robert Schuman, consacrat de celebra sa declaraţie din 1950.

Spaţiul românesc a dat o dinamică aparte *mitologiei integrării* pe care a plantat-o în comunicarea publică, în detrimentul unei comunicări raţionale şi poate prea ineficientă pentru urmărirea scopurilor politicii interne. Noii politicieni, funcţionarii aleşi sau numiţi, s-au bucurat la apariţia noii mitologii care permite legitimarea acţiunilor lor, într-un scop imanent care este satisfacerea „capriciilor" europene. Vechiul reflex al nevoii de aprobare din partea Moscovei este astăzi adus la zi şi transformat în reflexul nevoii de aprobare de la Bruxelles. Întrucît argumentul „trebuie să guvernăm în acest fel pentru că *acquis*-ul comunitar nu ne lasă altfel" a ţinut, acest argument a fost rapid preluat la toate nivelurile administraţiei. Cele mai banale decizii astăzi sînt legitimate în *integrare*. Decizii care contravin flagrant *acquis*-ului sînt legitimate pradoxal tot în *integrare*. Toată lumea se legitimează în integrare, putere sau opoziţie, funcţionar sau cetăţean, sindicalist sau patron.

Standardizarea comunicării publice promovată de Ministerul Integrării şi de Ministerul Informaţiilor a produs deja modele şi tipare de gîndire, efectul fiind o clişeizare tot mai evidentă a limbajului şi a calităţii argumentaţiei, dublată de un mimetism nociv gîndirii critice. Unele voci susţin că „automatismele existente în spaţiul public sînt necesare" pentru formarea unei opinii proeuropene necesare integrării, aşa cum alţii susţin că abordarea naţionalistă a lui Iorga impusă manualelor de istorie a fost necesară formării statului naţional unitar român. Alte timpuri, aceeaşi natură a mijloacelor. Mitizarea îşi are rolul ei în mentalul colectiv (Maurice Halbwachs) şi poate fi o forţă neconştientizată, dar reală pentru îndeplinirea ţelurilor de unitate şi forţă. Pe de altă parte, promovarea sa prin limbajul public poate face rău. Aşteptările crescute îl vor dezamăgi pe cetăţeanul neinformat ce se va confrunta cu realităţie procesului, pe care îl credea salvatorul său, şi îl va face să se simtă marginalizat şi izolat. Chiar trădat. El are nevoie şi de o imagine reală, cu informaţii care să-l ajute să se adapteze realităţii europene, şi nu mitologiei integrării. ▲

Micile speranţe

Am stat de vorbă cu cîţiva elevi de la Colegiul Sfintul Sava din Bucureşti despre aşteptările lor în ce priveşte integrarea României în U.E.

Un băiat din clasa a 11-a: – Mie o să-mi aducă satisfacţia că sînt cetăţean european şi o să pot merge cu capul ridicat, prin Austria de exemplu, unde deocamdată am sesizat un uşor rasism la adresa celor veniţi din România. În rest, nu ştiu dacă îmi va aduce prea multe. Dar şi atît ar însemna foarte mult pentru mine.

– Crezi că integrarea se va petrece în 2007?

– Asta depinde de foarte multe lucruri şi nu mă pricep atît de bine la politică sau la economie ca să pot face estimarea asta.

O fată care s-a oprit din culesul dudelor din pomul de pe intrarea Sfintul Sava: – Poate, ca elevă spun, îmi va aduce un sistem de învăţămînt mai bun decît cel de azi. Dar cred că e prea devreme pentru noi să intrăm în U.E. Dacă se va întîmpla cîndva însă, sigur ar însemna o creştere a economiei, o scădere a inflaţiei, recunoaşterea diplomelor noastre în Occident.

O altă fată, dintr-un grup, clasa a zecea: – Nu avem păreri formate şi ce spun eu acum e o aflare în treabă. Cred ca dacă o să ne aducă ceva, integrarea în U.E., acel ceva nu va fi imediat ci în timp îndelungat. Şi nu cred că integrarea va fi în 2007 aşa cum se vorbeşte. Niciăia nu sînt chiar aşa proşti să ne primească.

Baiat, clasa a 12-a: – Un trai mai bun, o slujbă mai bună decît aş putea obţine în condiţiile actuale şi poate ne vom mai dezvolta şi noi infrastructura. Vom fi obligaţi să o facem, să intrăm în rîndul lumii şi din punctul ăsta de vedere. Sper să intrăm în 2007, dar n-aş face pariu.

O fată, clasa a 10-a: – Habar n-am ce aştept de la U.E. deşi vreau să dau la ştiinţe politice, să mă fac analistă. Mişto, nu?

O fată singură: – Nu mă va ajuta cu nimic pe mine personal această integrare. Totul va depinde în continuare de fiecare dintre noi. Şi dacă românii vor trata integrarea asta ca pe o salvare, cred că vor fi foarte dezamăgiţi şi chiar nu va mai fi vreo şansă de salvare. Fiindcă, repet, cred că totul porneşte de la eforturile individuale ale fiecăruia. Colectiv nu se poate realiza mare lucru.

– Dar deschiderea completă a graniţelor cu ţările europene, recunoaşterea diplomelor în străinatate, moneda comună, nu crezi că vor fi lucruri avantajoase?

– Nu, fiindcă şi aceste lucruri se pot obţine dacă România ar deveni o ţară aşa cum trebuie, fără să se integreze neapărat. Sînt destule ţări care nu fac parte din U.E. şi care n-au nici un fel de probleme nici cu moneda, nici cu graniţele, nici cu diplomele. Sînt oricum recunoscuţi peste tot. E vorba de calitatea oamenilor din acele ţări. Dar românii acum nu aşteaptă decît să lupte alţii pentru ei, iar ei să stea liniştiţi.

Băiat, clasa a 10-a: – Aştept de la această integrare să fie mai puţini străini în România.

– Mai puţini străini?

– Da, mai puţini de pe alte continente.

– Acum sînt mulţi străini de pe alte continente în România?

– Da, sînt destui şi n-aş vrea ca România să devină ca o ţară din Europa de Vest. Am fost şi am văzut ce este acolo.

– Ce ai văzut adică?

– Arabi, negri, chinezi, mai multe naţii care n-au ce căuta în ţările civilizate.

– Români n-ai văzut?

– Ţigani din România.

– Eşti rasist?

– Îmi plac oamenii civilizaţi.

a consemnat Andrei MANOLESCU

Adina POPESCU

„Ridichea uriaşă" europeană

Piaţa Obor, una dintre cele mai ieftine pieţe din Capitală. Printre tarabele cu şlapi turceşti şi grătarele cu mici probabil româneşti poţi să identifici piaţa propriu-zisă, cu legume şi cu fructe care nu se aseamănă nici pe departe cu cele din cărţile pentru copii ilustrate, adică ridichea uriaşă, vrejul de fasole a lui Jack etc. Dimpotrivă, poţi să descoperi, printre altele, cartofi cît nucile, dar la un preţ foarte mic, căpşuni chircite şi pline de pămînt, cepe anemice, dar tocmai acestea sînt „produsele" pe care gospodinele cu experienţă le consideră cele mai „naturale", mai nutritive etc. pentru că la creşterea lor nu s-a folosit decît îngrăşămînt natural, fără alte adaosuri chimice.

Unii dintre producători au aflat că „s-ar putea" să intrăm în U.E., însă nu ştiu în ce măsura îi priveşte pe ei acest lucru. Li se explică, în cîteva cuvinte, mulţi dintre ei te privesc amuzaţi sau nu înţeleg şi-şi văd mai departe de treburi. „Cum adică să fie salata mea ca aia din Franţa?", se întreabă pe un ton destul de nervos un bătrîn dintr-o comună de pe lîngă Bucureşti. „Păi ce, io ştiu ce pămînt au francezii ăia, la ei acolo? Io ştiu ce pămînt am la mine în curte, am pus în fiecare an salată şi a ieşit?... a ieşit!... e verde?... uitaţi ce verde e! Atunci de ce să nu pot s-o vînd?". Dar... vor exista anumite standarde şi... „Adică să fie toate roşiile la fel?" se minunează un alt comerciant şi se scarpină în cap. „Dom'le roşia-i roşie şi asta e! Cui nu-i convine să cumpere de la magazin roşii d'alea arăbeşti sau mai ştiu io ce... roşia de grădină poa' să fie şi mai mică, mai amărîtă aşa, da'i cea mai gustoasă!". Începe să povestească că de fapt el nu face mare afacere cu piaţa, îl mai costă şi transportul şi şederea în Bucureşti şi costul tarabei. „Aşa, mai bine ies pe şosea, în faţa porţii, şi le vînd fără bătaie de cap sau am io clienţii mei vechi de pe la Călăraşi, ştiu că le dau cele mai bune legume şi de la mine cumpără!". E clar, individul, un bărbat negricios în jur de 40 de ani, vrea ca nimeni „să nu-i comenteze produsele"!. Are orgoliul său, căci „dacă-i p'aşa, mai bine le dau la porci!". Apoi, îşi aminteşte de „damele alea cu fumuri dă capitală-n cap!" care apucă cu vîrful degetelor cîte o legătură de pătrunjel şi strîmbă din nas, „cum trei fire la cinci mii de lei? păi mata nu vezi că-i deja ofilit?". „Să se ducă dînsele la uniunea aia europeană şi să cumpere de acolo dacă de la noi de la piaţă nu le place! Să scoată banii din buzunar că nu duc lipsă şi să cumpere cîte un fir la cinci mii, că de! ăla o fi testat de nu ştiu cine!".

Se creează confuzii. De multe ori, producătorii care vînd în piaţa Obor suprapun imaginea Uniunii Europene despre care nu ştiu mare lucru peste cea a vieţii din Bucureşti, „scumpă", „de lux", „de huzur", a orăşenilor care vin şi-şi cumpără case de vacanţă prin satele lor, a magazinelor mari, tip supermarket sau chiar a tarabelor alăturate cu banane, portocale şi ananas, „produse" pe care ei nu le pot cultiva prin grădini. Mai demult, cineva de la ţară îmi povestea că nepoata sa de la oraş „îşi pusese un lămîi într-un ghiveci pe care îl ţinea pe balcon... lămîiu' s-a făcut mare şi a dat vreo două, trei lămîi după care s-a uscat!". Aşa a ajuns respectiva persoană la concluzia că nu-i rentabil să plantezi lămîi pentru că n-ai ce vinde!

Mai există şi o categorie mică de ţărani (generaţia mai tînără) care pricep repede şi au mai citit şi ceva ziare, căci la televizor n-au timp să se uite. Desigur, ei au o părere pe care încearcă să şi-o argumenteze. „În străinătate, europenii ăia nu ştiu să facă agricultură!", susţine Gheorghiţă din comuna Buştenari, judeţul Prahova, producător în special de prune şi de ţuică. „Adică ei vor să le iasă toate aşa, cum să vă zic? stas! Şi d'aia bagă toţi nitriţii, toţi hormonii şi d'alde d'astea! Da' să ştiţi că natura asta are şi ea nişte reguli! Uitaţi-vă la oameni! Unii-s urîţi, alţii frumoşi, unii graşi, alţii slabi... ce să-i faci? Aşa i-a lăsat Dumnezeu! Aşa şi cu prunele... unele dulci, altele acre!..." şi mai filozofează pe această temă încă o jumătate de oră, apoi începe să se gîndească la ţuica lui. „Adică, dacă io aş fi în altă ţară din Europa n-aş putea să vînd ţuică la piaţă că n-am certificat de calitate pă ea, sticlă, etichetă? Asta nu-i nici o pagubă... o beau eu!"

Revenind la producătorii din piaţa Obor, pe ei nu-i deranjează comercianţii de struguri greceşti, de roşii iraniene şi de alte trufandale, decît dacă reprezintă o concurenţă. „Dacă omu' vrea să cumpere o roşie şi un castravete în februarie ca să-şi facă salată şi are bani de ce să nu cumpere? Io, în februarie, nu pot să-i dau decît cartofi şi ceapă şi pentru astea vine la mine!", spune un ţăran din Dîmboviţa, după care se mai gîndeşte şi adaugă pe un ton înţelept: „Asta-i economia de piaţă!". O bătrînică chiar afirmă că e mai bine acum, cînd se găsesc de toate, decît „pe vremea lu'...". Ea nu văzuse niciodată banane înainte de '89 şi acum trei ani „cînd am fost în spital la Bucureşti, la operaţie, fata îmi aducea în fiecare zi banane, că doctoru' zicea că-s hrănitoare... şi uite aşa m-am făcut bine!... cu banane!". Totuşi, pe majoritatea îi sperie preţurile afişate. „Cum să dai pe un kil de mere o sută de mii?", se miră o femeie care vinde lobodă. „Şi... n-aţi văzut la telejurnal? Un kil de cireşe un milion?! Mai bine te lipseşti!", iar vecinul ei de tarabă, uşor ameţit de la căldură şi de la bere intră repede în vorbă: „De ce nu vinzi mata cireşe de Crăciun? Ei, poţi? N-ai de unde? Dacă ai avea, ai pune şi tu preţuri d'astea în dolari, în euro, te-ai îmbogăţi şi n-ai mai pierde acuma vremea cu loboda!" ▲

VOCI DIN ETER(NUL ŞI FASCINANTUL INTERNET)

Lucian BRANEA

Romania + EU (– list) = LOVE sau LOVELE?

Într-o ţară oarecare din Europa Centrală, „integrarea europeană“ poate presupune un banal demers de adecvare legislativă la rigorile unei pieţe comune, chiar dacă unul acompaniat de inerente scrîşnete şi oftaturi pe seama abandonabilei suveranităţi naţionale în braţele unei birocraţii ale cărei mecanisme şi resorturi nu sînt încă limpezi şi familiare. În România, însă, „integrarea europeană“ presupune o veritabilă revoluţie, un gigantic demers civilizator, o basculare zgomotoasă nu doar a unui set de legi şi ordonanţe, ci a unei sumedenii de cutume, tradiţii şi instituţii. Dacă am încerca să numărăm numai de cîte ori auzim propoziţia „aşa ne cere Uniunea Europeană“ ca replică menită să potolească diverse ridicări din sprîncene şi tot ne-am construi impresia că, în România, „integrarea europeană“ este mai degrabă o Iliadă decît o Odisee, o cruciadă decît o îmbarcare în Arca lui Noe: totul trebuie cucerit şi orice gest poate fi şi este dedicat reîntoarcerii la Europa. Cu toate că, nu-i aşa?, „nu am încetat niciodată să facem parte din Europa“. Decît, poate, nişte zeci de ani...

romania-eu-list s-a născut pe 30 octombrie 1999 printr-o schimbare de macaz în proiectul unui centru de resurse virtual co-finanţat, încă din august 1997, de către Fundaţia pentru o Societate Deschisă, apoi de către programul PHARE al Uniunii Europene prin Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. Încetarea co-finanţărilor a forţat echipa proiectului să mute accentul principal pe dezvoltarea unei componente profund dinamice: e-grupul *romania-eu-list,* găzduit de către Yahoo! Groups.

Într-un relativ vid de informaţie, menirea iniţială a *romania-eu-list* a fost să forţeze coordonatorii de programe europene din România să se apropie semnificativ atît de grupurile ţintă, cît şi de beneficiarii acestor programe. Căci oare cum altfel să tentezi abonaţii decît promiţîndu-le, în primul rînd, multe şi detaliate informaţii cu privire la valul concret de prosperitate pe care Uniunea Europeană urmează a-l revărsa asupra României? E-grupul avea, deja, puţin peste 300 de membri în „ziua istorică“ de 11 ianuarie 2000 în care Florentina Anghel, coordonator al programelor Grundtvig şi Arion în Agenţia Naţională SOCRATES a spart tăcerea furnizorilor „oficiali“ de informaţie, lansînd mesajul „Candidaturi SOCRATES – Grundtvig (educaţia adulţilor) 2000“. Din acel moment, ritmul abonărilor la *romania-eu-list* a explodat „controlat“, acesta ajungînd în alte trei luni în poziţia în care se află pînă în ziua de astăzi. Adică, în primul rînd, cea mai numeroasă comunitate virtuală românească de acest tip din lume – pe 30 mai 2003, la ora 2 a.m., *romania-eu-list* avea 2.855 de membri, un număr de abonaţi şi o audienţă cît o publicaţie naţională „de talie mică“. Apoi: un e-grup în care dezbaterile au înfrunzit, înflorit şi au produs fructe care mai de care mai exotice în măsura în care acestea au fost definite din start ca fiind „purtătoare de informaţie“, fiind, totodată, susţinute de membri de toate calibrele, de la înalţi sau mai scunzi demnitari din toate instituţiile majore în stat (fie ei cu identitatea „oficială“ sau una de casă, mai de *dial-up)* şi pînă la elevi participanţi în vreun proiect Socrates/Comenius sau Tineret – căci, în definitiv, nu e puţin lucru să faci albie de porci vreo decizie politică şi să te trezeşti, pe listă, cu un răspuns chiar de la iniţiatorul ei. Cum „totul este integrare europeană“, de-a lungul anilor, *romania-eu-list* a constituit un veritabil instrument de monitorizare a diverşilor paşi înainte şi înapoi către Europa, legislativi sau nu: fie contribuind, de pildă, la colectarea de observaţii la legea liberului acces la informaţii şi la normele sale metodologice de aplicare, fie ca unul din punctele nodale în campanii majore de protecţie a mediului (împotriva intenţiilor de exploatare la Roşia Montană şi, într-o mai mică măsură, a amplasării Dracula Park lîngă Sighişoara).

Avînd în vedere trecutul, prezentul şi viitorul *romania-eu-list,* am întrebat acolo: „Credeţi că România va reuşi să adere la UE în 2007? Argumentaţi pe scurt“. Şi, din 20 pînă în 25 mai, iată cam ce-a ieşit*... Le găsiţi pe toate şi multe altele la http://groups.yahoo.com/group/romania-eu-list/messages.

● Propun ca intrebarea sa fie formulata altfel: ce e de facut ca Romania sa adere la UE in 2007? (Nicolae Negru)

● DA, vom reuşi să aderăm la UE, despre integrare însă... mai trebuie să discutăm. Vom adera la UE, nu pentru că vom fi capabili şi că asemenea lui Făt Frumos vom face în 4 ani ce nu am făcut în 17, sau pentru că aştia ca noi (militanţii întru integrare) vom fi mai eficienţi, ci pentru că suntem în planurile LOR. EI au decis că „Europa“ este mărginită de Oceanul Atlantic, Marea Mediterană şi Marea Neagră, aşa că vrem nu vrem, că putem sau nu putem, că ştim sau nu ştim vom fi acolo. Dacă nu în 2007, sigur puţin mai încolo, dar nu foarte târziu căci AU nevoie de piaţă de desfacere. (Cristian Vîlceanu)

● Romania va adera la UE in 2007 deoarece comunitatea europeana nu cheltuie bani de pomana. Stiti ce suma s-a cheltuit pana in prezent pentru aceste negocieri, de catre UE? In alta ordine de idei occidentalii nu au nici un interes sa lase porumbul, graul si pasunile Romaniei sa fie gestionate aiurea cum o facem noi romanii. Daca am putea face o evidenta a pamanturilor cumparate de „romani“ pentru occidentali, pana in prezent, am avea un argument in plus. Cel putin la noi in Buzau s-au cumparat aproape looo ha. cu bani straini. E clar ca sistemul relational al actualului guvern are piloni bine infipti legati cu franghii sigure pentru integrare. Daca vedem declaratiile de avere, timpul dintre deciziile politice si aplicarea lor in practica, concluzionam ca pentru urmatorii 15 ani, cel putin,vom avea un guvern PSD care stie ce vrea. Intrarea in Europa nu are nici o piedica decat in constinta romanilor. Noi tinem pe loc procesul. (Ovidiu Ionescu)

● Integrare in 2007?! Cred ca este putin cam mult spus. Nu cred ca are o relevanta prea mare citi bani s-au cheltuit in tot acest timp – nu de alta, dar nu se vad rezultatele. Pentru mine 2007 este un an mult prea optimist, fie el guvern PSD fie el guvern de coalitie. Nu au fost in stare sa arate rezultate concrete ale procesului de aderare, prea putine capitole de negociere au fost incheiate, iar reforma lipseste cu desavirsire. Uitindu-ma la vecinii nostri care au inceput acest proces cu mult timp in urma si care a durat ceva ani, si apoi uitindu-ma la noi vad ca lipsesc prea multe elemente dintre care cel mai mult imi atrage atentia VOINTA politica de integrare. Nu ma intereseaza declaratiile, pe mine personal nu ma incalzesc, vreau fapte, rezultate, raportul cost-eficienta a fondurilor cheltuite pina acum arata clar faptul ca este un proces „falimentar“. (Barta Peter)

● Integrarea in Uniunea Europeana este foarte aproape. De ce? Cale de intoarcere la ceea ce a fost odata nu mai exista. Globalizarea ne impinge inainte, chiar daca mai sunt mici aspecte care trebuie retusate ca de exemplu coruptia si altele. Si ei, cei din Uniunea Europeana numai pot fi „singuri“. Bineinteles ca aici sunt si substraturi de ordin economic şi politic. Dar in orice „afacere“ toata lumea trebuie sa castige! Aici ma refer la Romania si la populatia ei care trebuie sa simta cat mai repede schimbarea in bine. Pasii realizati sunt mici dar siguri. Problema cea mai arzatoare este schimbarea mentalitatii a noastre a tuturor. Trebuie sa stim ce vrem si sa realizam ceea ce ne-am propus! Deci sunt sigura ca ROMANIA va reusi sa adere la Uniunea Europeana in 2007. S-ar putea si mai devreme, dar oficialii europeni au un plan de aderare foarte bine stabilit, adica gandesc de 10 ori si iau decizia corecta o singura data! (Liliana Rujanu)

● (...) Concluzii (personale): Scenariul A – nici un eveniment international major pana in 2007 (probabilitate 5%. Daca nu va veni de la sine, e posibil sa fie provocat). Acceptare „de facto“ in UE, ca o contrapondere la USA-NATO, din euro-vanitate. Scenariul B – Un eveniment international major in spatiul european (probabilitate 20%, cazul Yugo-Balkania e departe de a fi inchis, „Uncle Sam“ nu abandoneaza cu una cu doua, Balcanii sunt pe post de „sula-n coaste“, oricand reactivabili). Acceptare neconditionata in UE din „constrangere“ si „preventie“. Scenariul C – Un eveniment major in spatiul „controlat american“ – motiv de interventie totala americana (cu rezultate previzibile, calculate dinainte, pt. USA, evident, 35%) -> Pupincurism total la fel ca in cazul „Yugoslavia“. Aderare la UE? Improbabil. Scenariul D – Evenimente internationale sub deviza „antitero“ (40%) in: Orientul Mijlociu, Africa, Cuba (reorientare a politicii totalitar-expansioniste americane). Romania? Statut nedefinit fata de UE (o UE vesnic nehotarata si mereu cu un pas in urma evenimentelor). Oare UE se va trezi vreodata din acest „dolce farniente“? (Tarquinius Vadeanu)

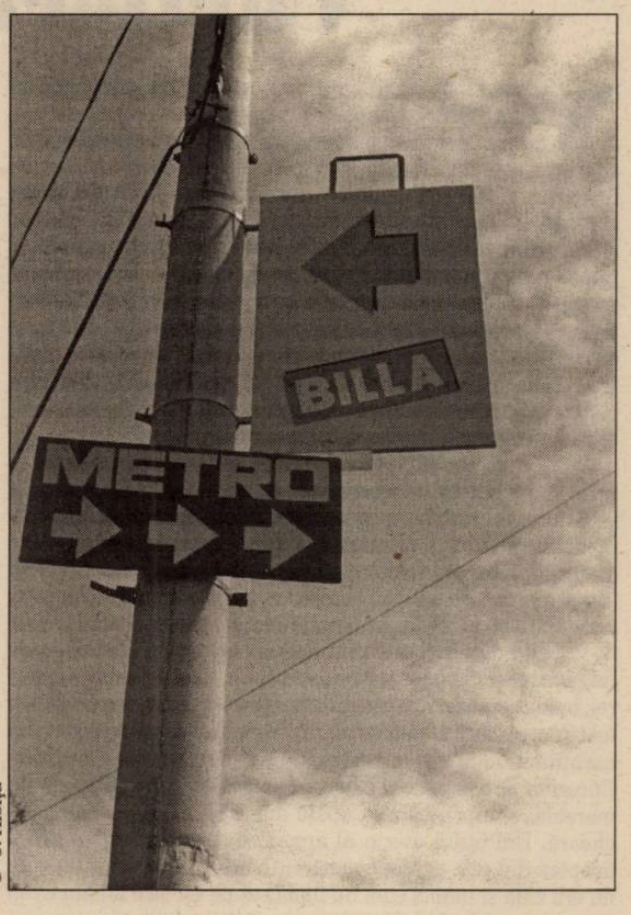

© C. Albiţa

● (...) Romania va termina negocierile de aderare cu UE, pana la finele mandatului actualei Comisii. Exista un sir de concluzii ale Consiliilor Europene incepand cu cel de la Luxemburg din 12.12.1997 care indica acest lucru (...) Desigur, putem face hermeneutica textului politic, putem sa il intoarcem pe toate partile. Parerea mea este ca suntem in fata unor angajamente suficient de puternice pentru a fi convinsi de faptul ca actualul proces de largire nu se va incheia fara Bulgaria si Romania. (...) Desigur, ca toate aceste sustineri nu anuleaza evaluarea indeplinirii criteriilor Copenhaga 1993. Daca se vor inregistra esecuri cronice in aceasta privinta, poate ca actuala etapa a negocierilor de aderare nu se va incheia in 2004. (...) Daca plonjam in arcanele limbajului sibilinic si incercam sa il traducem intr-un fel de exercitiu de semiotica guvernamentala pentru toti, vom vedea ca, de exemplu, Comisia ne-a cerut sa renuntam la dualismul Oficiul/Consiliul Concurentei, ca ni se cere imperios sa finalizam privatizarea PETROM-ului si a BCR, ca trebuie urgent sa solutionam problemele arieratelor si sa incasam toti marii datornici la buget etc. Daca veti citi ziarele, veti vedea ca lucrurile se intampla. [...] Romania va adera la UE la 1 ianuarie 2007, daca va indeplini conditiile de mai sus. Daca acceptam calitatea dinamicii de care va vorbeam, atunci efectele unei sume de demersuri politico-diplomatice, dar si domestic-administrative se vor realiza. Sansele ca Romania sa reuseasca sunt sanse doar stilistic vorbind. Premisele reale exista. Negocierile avanseaza. Si, mai trebuie sa fie indeplinite si alte doua conditii: sa credem ca vom reusi si sa contribuim cu totii la aceasta. Iubesc la nebunie scepticismul critic, am o inclinatie aparte catre un anumit mod caustic de a pune problemele. Sunt pregatit sa rezist unei polemici competente pe aceasta tema si tocmai de aceea, cred ca in fruntea vorbelor trebuie puse faptele. Listele de discutii si seminariile si numerele tematice din gazete sunt minunate! Dar paradele ego-urilor teoretizante si ale produselor lor, elaboratele teoretice famelice nu aduc decat o contributie umorala si neglijabila acestui proces. Cineva isi va pune semnatura pe aderarea Romaniei la UE, fie ca ne place sau nu cine va fi acea persoana. Va marturisesc ca as fi in culmea fericirii sa pot fi eu una dintre persoanele care va semna Tratatul de Aderare, chiar daca acea posibilitate este aproape de limita nulitatii absolute. Poate ca nu va fi una dintre cele in prezent angajate in acest proces. Indiferent despre cine este vorba, ea, el, ei trebuie sa fie ajutati prin efortul comun, pentru ca, si se pare ca acest lucru este foarte des uitat, nu o fac pentru ei insisi, ci, pana la urma, o fac pentru noi cu toate cenzurile si cautionarile de credibilitate si de responsabilitate *(accountability)* pe care i le punem. (Jean Froissart)

---

* Ortografia, cu sau fără diacritice (dat fiind specificul mediului de comunicare), a fost respectată. ▲

Walter MĂRĂCINEANU

Cartierul nopţii

Noaptea este anotimpul misterelor şi al celor mai de taină sfaturi. Noaptea guvernează ca instituţie de la facerea lumii şi pînă astăzi. Ceea ce mă uimeşte cu adevărat este istoria nopţii; tainică şi lunecoasă, ea vine pe lîngă istoria zilei, ca o notă de subsol a celor iniţiaţi. O notaţie ascunsă, pe de-a-ndoaselea ca textele lui Leonardo. Noaptea ritualurilor misterioase şi a loviturilor de după perdea a rămas prea puţin atinsă, cel puţin de lumina ochilor mei, în scrisurile celor ce se mulţumesc cu notarea celor intitulate istorice. Interesantă comparaţia redării narative a faptelor trecute cu felul istoric de percepere şi inventare a timpului. Pentru cei obişnuiţi cu cele ale pămîntului, la istoria nopţii se pun parantezele somnului. Dar tot pentru aceştia evenimente teribile le afectează memoria tocmai din noapte.

Cîte caracterizări moi şi tainice nu îmbracă noaptea şi seria lor nu îmi stă în putere să o enumăr decît sub forma celor ce îmi convin memoriei. Noaptea e tainică şi feminină, e momentul atacurilor mişeleşti, e clipa tainicelor juguri ale duhurilor rele, clipa cînd obsesiile şi frisoanele lovesc scurt cu lama pumnalului pe cel obişnuit cu sabia zilei. Noaptea cutremură cu visele, cu insomnia. Somn dacă este se zdruncină de vise, iar dacă nu, este privirea ochilor care nu distinge realul, dansul fecioarelor nebune ce răpesc flăcăi sau urletul fiarei, buhăitul paserii, trosnetul crengilor, liniştea ca o presiune, toate nevrozează şi narcotizează. Pe cît de lesnicioasă este ziua naraţiunii de a trăi în istorie, pe atît de lirică este noaptea. Cuceritor de o seară, arbitrul umanoid cedează nopţii eleganţa marşului şi a privitului. Capătă auzul zgribulit şi spaima de gheară. Din puful uterin al amorţirii spre somn a se ridica noaptea din cele aproape nenăscute îl fac nebun. Nebun cum nu era ziua şi umblă cum nu umblă ziua. Îşi face lumini ca să fie ca ziua, se închide de cele ce nu sînt luminate de ceea ce a adus din ziuă. Ziua şi noaptea, lumină şi întuneric.

Atît de tributar văzului trebuie să fiu ca să împart ziua cu flora şi fauna de zi şi să mă feresc de flora şi fauna de noapte ce eu nu le pot aduce ochiului meu slab pregătit. Auzul şi celelalte simţuri cu ce sînt mai prejos ca desfătarea separaţiilor de vreme să-i fie oferită doar ochiului. Iar odihna ochiului este aceea care economiseşte noaptea pentru zi. Cît de banale şi obositoare intens sînt zilele. Atît de memorabilă e şansa nopţilor de a se face remarcată şi a primeni o istorie a sectei fără naraţiune. De cîte ori am visat visele copilăriei acum, crezînd că le-am mai visat? Dar ele doar au ştiut să se întîmple şi ca amintire. Îşi bat joc de naraţiunea zilei, a anilor de zile. Cine îşi numără anii de nopţi? Nimeni. Cîţi au împlinit cîţiva ani de nopţi şi cîţi şi-au trăit viaţa în anii de nopţi ca în anii de zile? Vorba cîntecului „pe jumătate am trăit, pe jumătate am mîncat...". Jumătatea primă nu este în altcineva, ci în noapte. Avortonii nopţii, cei treziţi doar de scrîşnetele chiuretei din propria fiinţă guvernează solar, azvîrlind între aceleaşi zidiri de circumstanţe ale lor, ale „neputuţilor de a se naşte" pe cei ce ar avea dreptul să guverneze nocturn. Tot ei, deghizaţi în paznici somnoroşi, în medici de gardă, în insomniaci maladivi, spionează umbrele nopţii sau îşi pun tenace în aplicare apendice pentru a doua zi. De cîte ori se zice că după prima zi vine prima noapte? Oare mirii mai au o primă noapte? Măcar ei să îşi fi păstrat dreptul la o naştere noaptea în „acea noapte" a împreunării. Şi-ar găsi mai uşor cu siguranţă jumătatea ce o vor.

Pentru că omul doarme noaptea şi raţiunea doarme. Noaptea tăinuitoare, legată de întuneric desigur căci auzului toate îi sînt mai fine, loveşte justiţia şi moralitatea, pregăteşte şi înfăptuieşte mişeliile, eroul eficace este omul invizibil. Acestui om îi ghiorţăie maţele ca oricărui altuia, dar nu se vede. Ca noaptea. Hoţul pradă, şobolanul şi boala rod cu spor. Omul invizibil m-a înspăimîntat teribil în copilărie, mai ceva ca balaurul şi fiara. Cel ce nu se vede e la fel ca cel ce stă în întuneric. E înfricoşător pentru că nu îl poţi urma cu privirea, ci cu degetul, cu urechea, cu nasul. Dar cel mai eficace îmi este să îl văd în lumina de zi. Iar omul invizibil nu se vede nici ziua. Omul invizibil e bătaia de joc a zilei. E replica cea potrivită celor ce se sprijină pe văz.

Noaptea îşi are rolul ei bine determinat în fiinţă, la fel şi anotimpurile, alte mişcări cosmice de care stau legat ca într-un balot de bune maniere ale unei naturi nu mai mult efemere decît ochiul rege care o cuprinde vicios.

Ceea ce mi se pare interesant de urmărit este prea multa aplecare pe o parte a lucrurilor. Corabia pare să se încline şi echipajul se înghesuie pe sine şi toate cele ce se mai pot mişca pe o parte, neînţelegînd că tocmai aplecarea din cap face ca o ureche să se îndrepte spre pămînt şi una spre cer, iar ceea ce era drept să fie şui. Verticalele şi orizontalele astfel rezolvate sînt în stare de a fi gustate la bunul plac al privitorului. Doar unghiurile drepte ale ferestrelor, surse de lumină, deci de evadare sau întîlnire cu ceva din zi, rămîn să se joace precum urcarea şi coborîrea stelelor pe cer în timpul erelor fără a se schimba. Unghiurile drepte sînt categoriile fixe pe care de la Babel mă mai pot baza în comunicarea cu ceilalţi. Cu capetele mai mult sau mai puţin sucite toţi se rătăcesc de mine şi eu de ei în jurul aureolelor şi ale gropilor. Iar corabia poate avea neşansa să îţi ducă echipajul pe traiectorii curbe tangente la lumină şi întuneric şi atunci apar momentele de veşnică tranziţie caracterizate de o reală plictiseală. Există o viteză şi senzaţia de deplasare, dar reperele nu se apropie nici nu se depărtează ci merg în paralel. A te deplasa în spaţiul material sau oniric la răsărit sau asfinţit înseamnă neantizare. Îmi asum jumătatea de soare pe care de cele mai multe ori nu o văd, dar am învăţat că există, continuînd să perseverez cu el pe o margine ce poate duce la vid. Şi cîte accidente nu au loc în zori sau la apus din lipsă de orientare. Caracterul tranzitoriu pregătitor al acestor momente impune teamă de deciziile definitive şi concomitent pedepseşte ochiul pentru dominaţia lui. La apus şi la răsărit e vremea celorlalte umile simţuri să îţi facă mai bine treaba. Dar cine poate conduce (şofa) cu orbie. E o clipă în care inadaptabilii sau neorientaţii au dreptul lor de a fi suverani şi de a muri. Moartea în variante moderne ar trebui să deranjeze pe rude tocmai acum pentru ca dezorientaţi fiind să nu observe dispariţia unuia decît atunci cînd aceasta s-a aşezat deja într-o naraţiune.

De ce să stabilesc forma casei dependent de ingineria spaţiului pînă la casa alăturată. Sînt legat de timp mai mult decît de spaţiu sau nu? Căci indiferent cît de mică ar fi distanţa dintre mine şi o ţintă anume, nu o pot străbate fără de timp. Dacă nu am timp degeaba văd cu ochiul ziua, ori adulmec cu urechea sau nasul pe întuneric. Acestea sînt simţurile care mă pun în distanţă, mă fac să fiu „lîngă" într-un anumit fel ce nu îmi este chiar propriu. Mai este pipăitul şi gustatul pentru care trebuie să mă apropii la un „aproape" suficient pentru contact tactil. Şi în pipăit mi se pare o acaparare atît de fermă a spaţiului. Înţeleg că pentru a fi suveran pe cele mai intime nu înseamnă a vedea ceva, asta este o pîndă a fugarului, a vînatului bănuitor. Stăpînul pe sine este orb la cele de afară, de la distanţă. El aleargă fără timp să se alăture lor prin pipăit, să fie în noaptea nunţii cu ele.

Pipăitul cu sinea nu este în timp. Începutul şi sfîrşitul pipăirii se povesteşte, dar ce este între nu se descrie precum îmbrăţişarea ochiului. Mergînd mai departe timpul apare ca o necesitate de a nu fi toate deodată în memorie. (Poate că noi le facem pe toate deodată, dar ni le aducem aminte pe rînd, iar asemănarea dintre cele uitate şi cele nefăcute nu mă poate duce cu gîndul decît că şi cele nefăcute s-au întîmplat de fapt, dar nu îmi aduc aminte încă de ele, pentru că logica povestirii mele nu a cerut încă datele ce poate le voi face.

*
* *

De la plecarea lui Iisus au trecut un număr de succesiuni şi amintiri colective numite veacuri. Oamenii au rămas cu acelaşi timp şi spaţiu cu promisiunea unei întoarceri şi a unei schimbări în bine. Creştinii aşteaptă în spaţiul şi timpul provizoriu, vii sau morţi venirea. O aşteaptă pregustînd din „ziua a opta". Dacă „Domnul Luminii", „Lumină din Lumină" va veni în această promisă ziuă a opta, e interesant de fapt de văzut cum va începe această zi a opta.

În Biserică se aşteaptă A Doua Venire, dar se aşteaptă activ. Morţii sînt în nădejdea învierii, iar cei vii au datoria de a se purta cu cele create ca nişte stăpîni responsabili. Viziunea ortodoxă a lumii ne-o înfăţişează pe aceasta din urmă ca o uriaşă piramidă a bunei orînduieli, orînduială stricată de păcatele omului. „Cosmosul", avînd în mijloc Biserica şi bisericile se structurează după înalta înţelepciune a Meşteşugarului desăvîrşit care pe toate le-a angrenat într-un mecanism imens. Nu este vorba de egalitate şi imensitate comunistă, ci de un bun mers al lucrurilor împreună, de o nevoie de comunicare a tuturor ca bază chiar a existenţei. Teologi destul de serioşi contemporani accentuează voit existenţa lucrului în sine tocmai prin capacitatea lui de a comunica, de a sta împreună cît mai desăvîrşit cu alte lucruri. Iar spre acestea tot cosmosul este chemat.

Ziua liturgică începe din după-amiaza zilei anterioare de calendar. „...Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, ziua întîia". E foarte posibil ca Mîntuitorul să se arate pe înserate, ca o nouă răsărire, în opoziţie cu soarele luminător şi ca o întronare a unui ochi lăuntric pentru noua „lumină". Vechiul suveran, ochiul obosit de a mai fi rege, se va întoarce ca o mînă diafană în pipăirea inimii şi cîntărirea paharului pregătit pentru Cuvînt.

Acest început al „zilei" cu asfinţitul poate duce la o regîndire a locuirii. O locuire ce veghează şi asupra nopţii, integrînd-o foarte mlădios în succesiunea zilelor. Şi la evrei şi la romani noaptea era împărţită în patru „străji sau vegheri", iar ziua în patru „ceasuri". Edificatori aceşti termeni pentru înţelesul celor vechi asupra nopţii şi al zilei. Cu toate acestea structura zilei de slujbă este legată pe sistemul arătat mai sus. Slujbele de noapte au un accentuat caracter de veghere, de luptă împotriva „moleşelii" simţurilor. Dacă multe ritualuri magice au loc la miezul nopţii şi slujbe ale bisericii sînt ţinute tot atunci (Miezonoptica). Pentru zi viaţa unui călugăr se asociază cu treburile administrativ-gospodăreşti; dar noaptea este perioada luptei împotriva gîndurilor necurate, cînd ispititorii dau mai abitir ocol celui ce năzuieşte spre Dumnezeu. Şi tot noaptea cele duhovniceşti atîrnă mai greu. Rugăciunea de la miezul nopţii, în acea stare de veghe, este considerată mai eficace. Sînt multe minţi care sub adăpostul întunericului merg mai repede. Iar un argument extraordinar în favoarea importanţei umbrei mi se pare a fi tocmai vocabularul utilizat de asceţi în definirea experienţelor mistice. Dumnezeu – întuneric şi lumină, un Dumnezeu imagine şi un Dumnezeu al cuvintelor, toate se contopesc într-o experienţă pe care cei ce au trăit-o au descris-o prin plinătatea simţurilor, adăugînd desigur că experienţa le depăşeşte totuşi.

(va urma)

▲

Ţi-e sete de cultură?

Bravo!

Te aştept la cafeneaua literară

marţi, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}

băutura – discount 25%

cărţile – gratis

la parter, în expoziţia dedicată artelor vizuale.

VINERI, 6 iunie	Muzică irlandeză Black Beers	21^{00}
	Discotecă-muzica anilor '80	23^{00}
SÎMBĂTĂ, 7 iunie	Petrecere privată promoţia 1978 a Liceului „Mihai Viteazul" – Bucureşti	21^{00}
DUMINICĂ, 8 iunie	Muzică live: Teodora Enache & 4-Given Band	21^{00}
MARŢI, 10 iunie	Muzică clasică live Valentina Băinţan şi Andreea Sitaru vioară şi pian	$2\ 0^{00}$
MIERCURI, 11 iunie	Seară de poezie cu participarea finaliştilor Festivalului de poezie „Prometheus 2003"	19^{00}
JOI, 12 iunie	Teatru: *Berrymoore;* cu Adrian Pintea, Marius Chivu şi Peter Şaroşi; r: Adrian Pintea	20^{00}

MARŢI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS

FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sect. 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Alain FAUPIN
Andrzej KARKOSZKA

De la cacofonie la simfonie

– pentru o conferință europeană asupra percepției amenințărilor –

Recentele avataruri legate de criza irakiană au făcut să tremure din temeliile lor încă fragile instituțiile născînde ale Uniunii Europene în materie de securitate și de apărare. Pentru un spectator angajat care și-a petrecut o parte a vieții analizînd datele strategice, participînd la gestionarea unor crize diferite în timp și spațiu, acest lucru poate avea mai multe cauze.

Mai întîi, o lipsă de maturitate a instituțiilor înseși; e un lucru care nu mai trebuie demonstrat, dar vom reveni totuși asupra lui. Apoi, sau în egală măsură, o lipsă de maturitate a unor actori; aici nu încape nici o îndoială, dar vom reveni și asupra acestei probleme. O altă cauză ar putea fi calculul abil al unor entități care nu sînt interesate să se dezvolte într-o Uniune coerentă, puternică, matură, responsabilă și concurentă; vom evoca și această posibilitate.

Fără să ne plasăm la fundul grămezii, dar ieșind dintr-un cadru obișnuit, ni se pare că Uniunea Europeană suferă de lipsa unei percepții comune asupra pericolelor, riscurilor și amenințărilor. Acest lucru ni se pare valabil în toate domeniile sale de activitate. Nu mai putem separa politicul de militar, economicul de securitate, dezvoltarea de sănătate, criminalitatea de buna guvernare, și am putea continua la infinit să combinăm factorii. Este ceea ce, într-un jargon al oamenilor din branșă care devine treptat o modă, se numește „sectorul securității".

Numai inventarierea sistematică a amenințărilor și evaluarea intensității și gravității lor vor fi în stare să fortifice o politică externă, de apărare și de securitate comună în sînul unei Europe lărgite și să permită stabilirea unor structuri de securitate adecvate, cu capacitățile corespunzătoare. Acest lucru nu privește doar mijloacele militare în sens strict, ci tot ceea ce are legătură cu securitatea regională, națională, publică și individuală: serviciile însărcinate cu ordinea publică, cu lupta împotriva crimei organizate și a terorismului, poliția de frontieră, schimbul de informații, rețelele de comunicații, cooperarea în materie de armament etc. Sistemele de apărare națională trebuie să cedeze locul unei apărări comune care să ia în considerație toate noile provocări. Prețul îl constituie crearea unei capacități europene incontestabile de apărare și securitate, gaj al unui parteneriat euro-atlantic reechilibrat.

Am putea deci incrimina lipsa de maturitate a instituțiilor europene, dacă nu chiar euro-atlantice și euro-asiatice, căci este adevărat că ele sînt de creație destul de recentă și încă nu au avut ocazia să-și probeze capacitățile operaționale. Macedonia va fi fără îndoială, în 2003, primul lor cîmp de experiență politico-militară. Capacitățile pe care trebuie să le pună pe picioare sînt limitate de bugete considerate insuficiente față de provocările de securitate ale superputerii americane. Diplomația europeană nu există atîta timp cît Convenția Europeană nu va fi încrustat în marmura unei Constituții (dacă va ajunge la ea) modalitățile exercitării sale și fundamentele existenței sale. Așadar cea care s-a exprimat, într-o cacofonie asurzitoare, a fost „Europa națiunilor". În lipsa unor instituții mature și sigure, Europa nu poate face să se audă decît sunete discordante; asta vrem?

Această problemă se pune cu atît mai mult cu cît lipsa de maturitate a anumitor actori a ieșit cu zgomot la lumină și de această dată. Imaturitatea și incoerența au marcat dezbaterile recente. Doisprezece ani nu sînt mulți pentru a realiza că, prin trecerea de la o lume la alta, trebuie cu siguranță să-ți schimbi pielea, dar și natura. Rolul visării e încă puternic în multe țări care, ieșind de sub o dominație grea și liberticidă, se desprind cu greutate de schema de gîndire după care doar o nouă putere tutelară ar putea face pentru ele pașii decisivi care separă sărăcia de dezvoltare, colectivismul de liberalism, instabilitatea de echilibru, pe scurt umbra de lumină.

Maturitatea la care ne gîndim privește și țările care, în Vestul continentului, trăiesc de decenii în securitate și la adăpost de vicisitudinile economice și sociale cărora le sînt încă supuse țările din cealaltă jumătate a Europei. Obișnuite să discute în cincisprezece, au țările din Vest maturitatea necesară pentru a dirija dialogul european în douăzeci și cinci ținînd cont de aspirațiile, experiențele și particularitățile candidatelor? Întrebarea merită pusă.

Toți avem, în Europa, niște „unchi din America". Dar ei sînt în America și noi în Europa. Singurul ajutor veritabil pe care îl putem aștepta, în acest domeniu, vine de pe continentul nostru și de la solidaritatea între statele sale. Maturitatea, astăzi, pentru toți europenii, înseamnă să se convingă de asta. Sîntem încă departe de țintă, dar nu există scăpare – *doar dacă vrem să nu facem Europa.*

Tocmai în asta rezidă *una* dintre cheile situației actuale. Acestei lipse de maturitate individuală și colectivă i se adaugă, cu efecte devastatoare, denigrarea tuturor acelora – actori statali sau grupuri de presiune transnaționale – pentru care emergența unei entități europene și de securitate este inoportună. Nu vrem să turnăm gaz pe foc, dar analiza atentă a declarațiilor oficiale, a deciziilor interne, a luărilor de poziție în sînul organizațiilor internaționale, a editorialelor și a sondajelor de opinie ne permite, cu o mică marjă de eroare, să ne facem o idee. Guvernele se schimbă și nu se mai aseamănă. Extraordinara aventură europeană, considerată într-o viziune pe termen foarte lung ca pozitivă de către un guvern, este percepută ca o neplăcere într-o viziune pe termen foarte scurt de către guvernul succesiv.

Asta n-ar fi decît o peripeție minoră dacă unii, pe continentul nostru, nu s-ar preta cu bună știință sau inconștient la slăbirea unei întreprinderi la care totuși au aderat sau la care și-au depus candidatura. A fi european nu implică renunțarea la angajamentele bilaterale, dar cere ca acestea să coincidă cu interesele tinerei Uniuni. Pot exista aici diferențe de percepție între state, pe care o concertare sănătoasă le poate aplana, dar nu poate exista incoerență. Ceea ce, din păcate, pare să fie cazul astăzi.

Fără prea multă naivitate și cu un strop de optimism, ne-am putea gîndi că asemenea lejerități de comportament își au sursele în diferențele de percepere a pericolelor, riscurilor și amenințărilor. În această ordine. Un pericol „compromite securitatea persoanelor și a bunurilor". Un risc este „eventualitatea apariției unui eveniment supărător". O amenințare este „manifestarea prin care îi este trezită cuiva mînia cu *intenția* de a-l face să se teamă de răul care i se pregătește" (definiții preluate din *Le Petit Robert).*

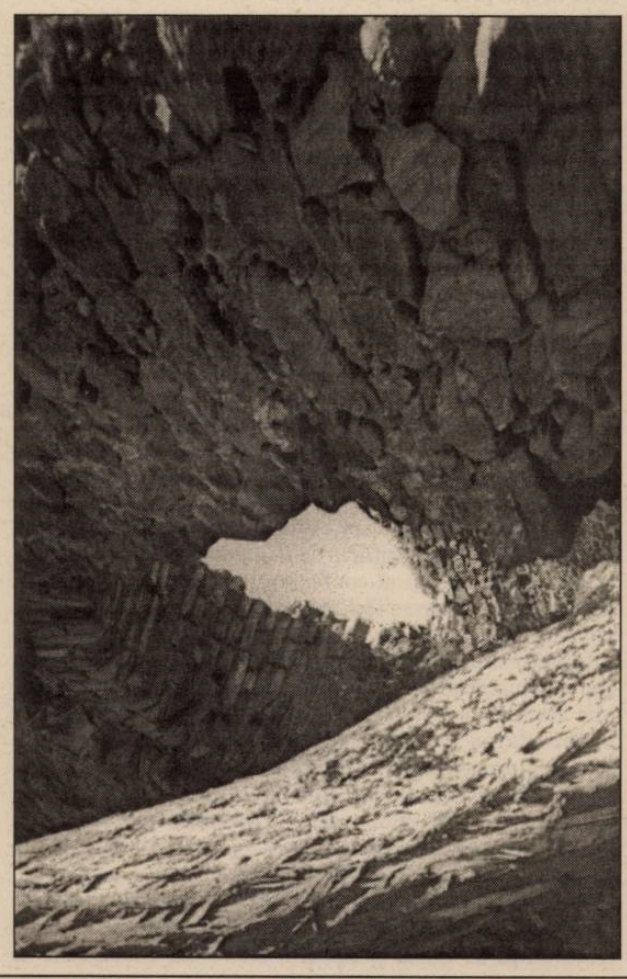

© S. Ivanoschi

Or, ce constatăm pe bătrînul continent? O absență totală a dialogului despre aceste subiecte. Fiecare țară îl dezbate, mai mult sau mai puțin, și din reflecțiile, analizele și alianțele sale trage propriile concluzii reflectate într-o carte albă asupra apărării, într-o strategie națională de securitate sau în evaluări strategice. E doar o problemă a specialiștilor, într-un moment în care securitatea nu mai înseamnă alăturarea genurilor, ci confundarea lor? Se dezbate asta în Parlament? Doar insomniacii au acces la firimituri de dezbatere, adesea pe canale radio sau TV private și confidențiale.

Cu bunăvoință și cu spiritul deschis, să încercăm să cunoaștem originile diferențelor în materie de percepție a amenințărilor și de organizare a securității colective care încă opun cele două părți ale continentului. Geopolitica, istoria și tradițiile țărilor candidate sînt foarte diferite de cele ale verilor lor occidentali. Într-un trecut încă recent, erau puse pe seama aspirațiilor lor ignorate. Tropismul lor atlantist în căutare de securitate nu ține deci doar de oportunism, ci de o preocupare pentru siguranță. Desigur, modul lor de a aprecia riscurile, pericolele și amenințările poate că nu e realist, dar să recunoaștem că e dificil pentru țările din Est să ignore trecutul și să aibă încredere în viitor, oricare ar fi promisiunile care le fac să privească în oglinda Uniunii Europene în acest registru.

Înțelegînd percepția lor diferită asupra amenințărilor și politicile lor naționale în materie de securitate, vom accepta că ele nu sînt considerate incompatibile cu procesul de integrare europeană. S-ar putea găsi lesne un consens și s-ar putea crea un cadru politic în care chestiunile naționale, sub-regionale și regionale în suspensie să fie dezbătute într-un spirit de solidaritate comunitară, de la Est la Vest și de la Nord la Sud. Vedem astfel că viitorul foarte tinerei Uniuni Europene depinde mai puțin de structurile instituționale și mai mult de capacitatea membrilor de a dezvolta obiective comune. Și, chiar dacă moneda euro a însemnat o manifestare eclatantă, în domeniul securității și apărării nu lipsesc motivele de neliniște.

Antiamericanismul propagat în Europa de numeroase *mass-media* și de multe figuri politice își găsește pandantul în Statele Unite, unde un număr tot mai mare de cetățeni și de responsabili văd în Europa o regiune marcată de un neutralism născînd, dar care se sprijină pe capacitățile de apărare și de securitate americane. Este vorba despre dezbaterea între unilateralism și multilateralism, care nu a așteptat criza irakiană pentru a fi pusă în acești termeni. Este un rău endemic și pervers care se adaugă provocărilor momentului și le amplifică rezonanța asupra sistemelor de securitate, solicitate dincolo de limita tolerabilului.

Rațiunea și dialogul trebuie să se substituie unei abordări isterice și teologice care neagă orice evoluție. Caracteristicile sistemului internațional sînt repuse în discuție din temelii astăzi: Organizația Națiunilor Unite, NATO și Uniunea Europeană sînt într-o profundă stare de șoc. Amenințarea teroristă se opune coeziunii sociale, armele de distrugere în masă alterează echilibrul puterilor și amenință existența însăși a statelor suverane. Pe de altă parte, sîntem îndreptățiți să așteptăm manifestarea *amenințării* atunci cînd cunoaștem *pericolul?* E un risc pe care puține țări responsabile ar accepta să și-l asume. Conceptul de acțiune preventivă ar putea să-și găsească aici justificarea. Dar deocamdată este o „excepție americană", ceea ce n-ar trebui să fie.

Este așadar momentul cel mai bun ca toți europenii să se întîlnească, cele 15 state UE și statele candidate, cu diferențele care alcătuiesc bogăția lor, pentru a reflecta împreună asupra amenințărilor și pericolelor ce planează asupra lor, asupra societăților lor, asupra sănătății, economiilor, dezvoltării și securității lor. Dar numai o conferință europeană asupra percepției amenințărilor, pericolelor și riscurilor de orice natură va putea permite apariția unei viziuni comune, fundament și garant al unei politici europene de securitate și de apărare, al unei politici mature, coerente și eficiente. Vom sfîrși prin a trece de la cacofonie la simfonie. Datorăm asta generațiilor viitoare.

traducere și notă de Mircea VASILESCU

Alain Faupin este general francez de divizie în retragere; **Andrzej Karkoszka** a fost ministru adjunct al Apărării în Polonia; în prezent, amîndoi lucrează la Centrul pentru Controlul Democratic al Forțelor Armate din Geneva. Acest articol (purtînd în original titlul *Pour une conférence européenne sur la perception des menaces)* a fost scris în urma intervenției din Irak și este o reflecție provocată de disensiunile ivite atunci în interiorul Pactului Nord-Atlantic și al Uniunii Europene. A apărut în publicații prestigioase din mai multe țări europene (între care *Le Monde* și *Gazeta Wyborcza).* Pentru versiunea în limba română, autorii au ales revista *Dilema.*

Lorena ARMULESCU

Deconstrucţia identităţii este re-contextualizarea identităţii

– o lectură filosofică a fotografiei –

Cînd am văzut pentru prima dată fotografiile lui Răzvan Ion într-o revistă electronică (www.electra.tk), am fost foarte impresionată mai ales de *culoarea* lor. Erau cu adevărat spectaculoase. Am început să caut mai multe lucrări ale acestui artist şi am descoperit că are o arhivă on line (www.razvanion.com) şi că este editorul revistei *Artphoto*, dedicată fotografiei contemporane.

Recent, am luat parte la vernisajul noii sale expoziţii, *Hidden Identities*, la galeria s.p.a.c.e., unde am avut şansa să discutăm despre *background*-ul teoric al acestui artist, foarte solid, după intuiţiile mele. Am înţeles că lecturile pe care le acordasem acestor lucrări fuseseră în mare parte lecturi justificate: aveam referinţe comune.

E drept că mi s-a părut curios că astăzi, în era post-identităţii, Răzvan Ion mai îndrăzneşte să vină cu un discurs despre identitate şi încă despre una *ascunsă*.

Dar tocmai despre această ruptură este vorba, din cîte am înţeles. Andreas Müller-Pohle, una dintre cele mai mari autorităţi în teoria fotografiei de astăzi, scria despre fotografie cum că ar fi *foto-grafie*, adică *scriere cu fotoni*. Cum nu se poate mai potrivit pentru un slogan lansat de Jacques Derrida, unul ce a ajuns să caracterizeze întregul discurs contemporan şi nu doar discursurile regionale: *„il n'y a pas de hors-texte!"*. Şi, într-adevăr, ne îndoim că ar mai fi altceva pe lume decît text, după cît de mult (şi de susţinut!) se vorbeşte despre interpretare, despre sens, despre semn etc. Nu numai discursul asupra identităţii este text, aşadar, ci identitatea însăşi.

La nivel *textual*, aşa cum crede Richard Rorty şi aşa cum sînt de acord cei mai mulţi teoreticieni postmoderni, ceva precum „sinele esenţial" nu există. De la Freud încoace, am început să admitem că, în loc să căutăm acea „esenţă" de care e preocupată întreaga istorie a filosofiei occidentale, inventată şi reinventată de-a lungul vremii,

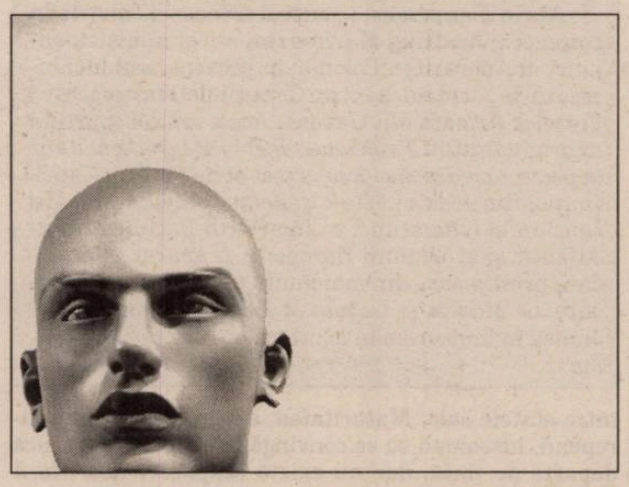

ar fi mai bine (i. e. *mai eficient)* să admitem că această esenţă este cu totul îndoielnică şi să acordăm mai multă atenţie idiosincrasiilor şi dorinţelor care, în cele din urmă, sînt singurele care ne caracterizează. Cu alte cuvinte, să admitem că identitatea noastră nu este nimic mai mult decît un ţesut de contingenţe, „un ambalaj de dorinţe şi de pulsiuni", după cuvintele lui Freud, un ţesut care poate fi în fiecare clipă re-descris, re-ţesut, re-construit.

Ţinînd cont de această perspectivă, pretenţia artei de a reda identitatea este cu atît mai ilegitimă şi mai îndoielnică. Ce îi rămîne de făcut, şi ceea ce cred că fac şi artiştii preocupaţi de identitate, aşa cum este şi Răzvan Ion, este să lucreze cu acest ambalaj de dorinţe şi de idiosincrasii contingente, pe care nu doar că le semnifică, le tematizează (de la grecescul *théma*, ceea ce e pus – în faţă, în discuţie, în discurs), dar chiar să o *creeze:* şi acesta este nivelul *meta-textual*.

Acest aspect ţine de *identitatea sensului* în opera de artă vizuală, o construcţie a semioticienilor clasici, acum bună şi ea, ca şi identitatea individuală, de de-construit. Iluzoria structură fixă a sensului, transmisă *ca atare* din „recipientul sensului" care era, după caz, subiectivitatea autorului, subiectivitatea receptorului sau obiectivitatea realităţii, în cazul *mimesis*-ului, al cărui ultim bastion, pentru unele opinii de modă veche, a rămas fotografia, aşadar această structură fixă responsabilă pentru eforturile neobosite de *căutare*, de *urmărire*, de *vînare* a sensului în opera de artă, a clacat şi ea. Nu mai este decît unul dintre subiectele favorite ale semiologiei post-structuraliste, căreia i-a declarat de mult război, şi în faţa căreia a pierdut de mult.

Ce ne rămîne, aşadar, nouă, acestora care încă ne încăpăţînăm să mai avem de-a face cu identitatea? Cred, alături de Derrida, că ne rămîne, să *re-inventăm* sensul, potrivit cu propria noastră identitate, despre care nu ştim foarte multe, aşadar, însă pe care arta, şi cu atît mai mult arta vizuală, ne ajută să o (re)descriem, să o (re)ţesem, să o (re)inventăm, adică să o *creem*, în cele din urmă.

Am scris despre această lectură semiotic-filosofică pe care am acordat-o lucrărilor lui Răzvan Ion nu doar pentru că e singurul artist român pe care eu îl ştiu (e drept că ştiu şi foarte puţini...) care a renunţat la fotografia descriptivă în favoarea uneia complet performative, cred, dar pentru că e singurul dintre puţinii pe care îi ştiu care pare să fi înţeles această criză a identităţii şi să se fi resemnat la gîndul că, oricum ar fi, despre identitate nu putem vorbi decît parţial, fragmentar, dacă ţinem cît de cît la legitimitatea discursului nostru. ▲

Stan VELEA

bon de lectură

Cracovia – iradieri europene

Nu prea demult, într-o minte fertilă în idei, a încolţit gîndul unui periplu nu numai cultural prin marile oraşe ale bătrînului continent, considerate de astă dată din perspectiva rolului lor stimulativ de centre de răspîndire ale culturii şi civilizaţiei în spaţiile limitrofe sau mai depărtate. Întrucît, nerecunoscînd graniţele naţionale care le-ar putea cel mult întîrzia circulaţia, iniţiativele înnoitoare se dezvoltă pretutindeni, indiferent de etnie, acolo unde întîlnesc condiţii propice. Concepute iniţial la scară europeană, aceste sinteze-volume tind să alcătuiască în final o hartă complexă care să se subsumeze ilustrativ imaginii oferite de evoluţia diverselor popoare din această zonă de-a lungul istoriei. Din păcate, din motive obiective, legate de dificultăţile elaborării, din acest ambiţios proiect editorial, intitulat generic „caiete europene", au apărut pînă acum, la o distanţă relativ mare, numai două volume consacrate Budapestei şi respectiv Cracoviei. Să stăruim puţin asupra celui din urmă.

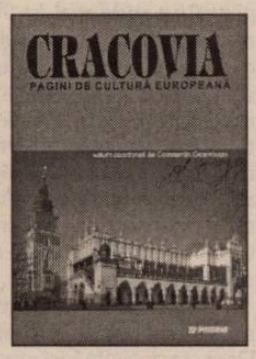

Tipărit recent, în 2002, la Editura Paideea din Bucureşti cu sprijinul Institutului Polonez din România şi al Primăriei Cracoviei, al doilea „caiet", *Cracovia – pagini de cultură europeană,* este îngrijit de polonistul Constantin Geambaşu. Sumarul debutează cu o secvenţă mai cuprinzătoare: *Cracovia – configuraţii culturale şi artistice,* în care specialiştii polonezi prezintă probleme, instituţii şi personalităţi de prestigiu care au jucat un rol important în viaţa spirituală a fostei reşedinţe de scaun a Poloniei. Imaginea globală care se conturează pe planuri multiple din aceste expuneri eseistice, nu lipsită de profunzime şi verticalitate, exprimă tentele specifice ale urbei în devenirea istoriei, schimbările survenite în curgerea de lume. Toate articolele sînt semnat de polonişti din ţara cîndva vecină: J. Purchla, Fr. Z. Ziejka, E. Miodońska, M. Rożek, A. Hutnikiewicz, Kr. Pleśniarowicz, Cz. Robotycki şi J. Jarzebski.

Al doilea segment, *Autori cracovieni,* împlineşte semnificativ şi concret aprecierile mai de ansamblu din primul capitol, referitoare la creaţia literară. Milosz, Szymborska, Mrożek şi Lem sînt într-adevăr nume de referinţă, primii doi şi deţinători ai Premiului Nobel. În sfîrşit, a treia şi ultima despărţitură, *Relaţii şi confluenţe româno-polone,* completează cuprinsul volumului cu informaţii istorice, impresii de călătorie şi relaţii culturale de ieri şi de azi. Firească, date fiind complexitatea, cantitatea şi diversitatea materiei înfăţişate, caracterului pronunţat exemplificativ al tabloului, sînt lesne de înţeles chiar unele absenţe cu adevărat reprezentative pentru existenţa culturală a oraşului; este greu de imaginat totuşi o Cracovie fără literatura şi pictura unui St. Wyspiański ori muzica lui Kr. Penderecki, de pildă. Tot aşa cum este derutant întrucîtva fragmentarismul temelor inserate în ultimul capitol. Chiar dacă, apreciate separat, fiecare este tratată cu seriozitate şi intenţii meritorii, cele mai multe aparţinînd unor specialişti reputaţi: N. Iorga, P.P. Panaitescu, I. Grigorescu, M. Mitu, St. Vidlak, K. Jurczak şi J. Porawska. Din mai multele posibile, se impune măcar un exemplu convingător. În acest sens, opţiunea pentru expunerea Joannei Porawska, *Colaborarea româno-polonă văzută din perspectiva Cracoviei,* se întemeiază pe stringenţa şi actualitatea unora dintre problemele abordate.

Trecînd în revistă acţiunile culturale întreprinse în Polonia pe direcţia relaţiilor de colaborare româno-polonă – programe de studii şi conferinţe, seminarii, traduceri, legături între universităţi, periodice ori călătorii de documentare etc. – autoarea stăruie cu îndreptăţire asupra trecutului comun al etniilor conlocuitoare din Bucovina aflată sub dominaţia monarhiei habsburgice. Trecut care constituie acum, prin stereotipurile existente, punctul de plecare în cercetarea trăsăturilor specifice ale populaţiei bucovinene. Considerată ca un model de societate-organism multicultural, regiunea a generat conceptul de *homo bucovinensis,* care înglobează toate etniile conlocuitoare (români, polonezi, urcaineni, evrei, nemţi ş.a.). Revigorate de perspectivele antrenante ale ideii europene, centrele şi asociaţiile din mai multe localităţi au organizat întîlniri-conferinţe care s-au soldat cu volume semnificative pe tema comunităţii de limbă şi cultură: *Bucovina. Comunitate de culturi şi limbi* (1992), *Bucovina. Lumini şi umbre ale unei „Europe în miniatură"* (1995), *Bucovina* (1992), *Bucovina de partea dialogului* (1999), *Despre Bucovina – împreună sau separat* (2000), spre exemplu. Particularităţile vieţii laolaltă din acest teritoriu s-au transmis, subliniem, întregii comunităţi receptive la toate valorile culturii materiale şi spirituale ale etniilor în care convieţuiesc în armonie. Iată argumente reale care pledează pentru viabilitatea regiunilor deschise ale Europei central-răsăritene.

Informaţiile de acest fel, comunicate de specialiştii români şi polonezi, în articolele din *Cracovia – pagini de cultură europeană,* precum şi altele cel puţin tot atît de importante care s-ar putea adăuga, împlinesc expresiv portretul mirific al unuia dintre centrele culturale din mijlocul Europei. Recepţionate direct ori prin mijlocirea Cracoviei, iradierile înregistrate de-a lungul vremii spre Est, aşadar şi în perimetrul spiritualităţii româneşti, au contribuit substanţial la realizarea contactelor noastre de orice fel cu ţările din apusul continentului. În consecinţă, cu oricîte observaţii posibile, şi acestea chestionabile, dat fiind gradul lor sporit de subiectivitate, utilitatea unei astfel de cărţi, pe de o parte, şi meritele colaboratorilor, autori şi traducători de texte, pe de altă parte, sînt în afara oricărei discuţii. Volumul se înscrie, de altfel, printre numeroasele colocvii pe tema controversatei tendinţe spre globalizare, în mare vogă în zilele noastre. ▲

Dilema vă recomandă

● Virgil Duda, *Şase femei* (Editura Albatros, 2003). După acea *Viaţă cu efect întîrziat* – cea mai puternică descriere a unei nevroze de exil – o „Românie cu efect întîrziat". Promiscuitatea intelectuală şi morală „a vieţii sub Ceauşescu", iluminată straniu de apariţia şi creşterea unui copilaş în acel regim pe cît de netrebnic pe atît de vulgar. Sarcasm dur pînă la grotesc – gingăşie şi inteligenţă pe măsură. După gustul meu, Duda este cel mai bun romancier dintre stranierii noştri literari. (Radu Cosaşu)

● Filme care nu trebuie ratate din programul Festivalului internaţional de film Transilvania la Bucureşti (4-15 iunie, Institutul Francez): *Noi albinoi* (Marele premiu TIFF Cluj, 2003), *The Magdalene Sisters* (Leul de Aur, Veneţia, 2002), *Intervention divine* (Premiul juriului, Cannes, 2002), *De l'eau tiède sous un pont rouge, Fucking Amal, Tan de repente, Long Way Home, Brève traversée, Le doux amour des hommes, Cinemania, Dark Water.* (Alex. Leo Şerban)

Simona SORA

puzzlecturi

Agopian *trifrons*

● **Ştefan Agopian, *Fric*, postfaţă de Petru Creţia, Editura Polirom, 2003.**

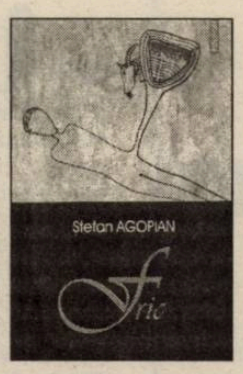

Între cărţile de pînă acum ale lui Ştefan Agopian, *Fric* este cea mai experimentală, nu în sensul consacrat al termenului, ci în acela, necesar periodic, al experimentării posibilităţilor propriului scris într-alt context (istoric, social, prozastic) şi la o altă vîrstă. Nu e uşor lucru. Romanul *Fric* nu s-a lăsat „dus la liman" – cum îi ura Petru Creţia autorului într-o scrisoare din 1994 – şi din pricina acestei schimbări. Într-o convorbire de acum un an cu Dan C. Mihăilescu, în *LA&I* parcă, Agopian vorbea, cu luciditatea neagră a profesionistului, despre felul în care s-ar putea pastişa la nesfîrşit. Ingenioasa sa formulă din *Manualul întîmplărilor, Tobit, Sara,* lectura modernă în cheie mitică, metaficţiunea şi reciclarea parodică, atemporalul şi „sterilizarea imaginii", alături de acel instinct sigur pe care îl numim în diferite feluri, i-ar fi putut spori scriitorului bibliografia într-un mod greu de prezis. Cu *Fric,* se pare (deşi nimic nu e sigur, nici măcar teoria numerologică a prozatorului, după care pe la 35 de ani începe declinul creator), Ştefan Agopian a încheiat o etapă, pe fondul unei contagioase neîncrederi în scris despre care scriam săptămîna trecută. Preluîndu-l pe Niklas Luhmann din *Trust and Power* (1979), Anthony Giddens defineşte încrederea, în *Consecinţele modernităţii,* ca pe „siguranţa în credibilitatea unei persoane sau sistem în ceea ce priveşte un set de evenimente sau rezultate, unde această siguranţă exprimă credinţa în probitatea sau dragostea celuilalt, sau în corectitudinea unor principii abstracte". Înlocuind ce e de înlocuit în mediul de risc care este literatura, lipsa de încredere pare, din păcate, justificată.

Povestirile erotice din cea de-a doua parte a cărţii – mai unitare (prozastic) decît microromanul *Fric*, deşi scrise, cele mai multe, „la comandă", pentru diferite reviste – reprezintă post-literatura profesionistului culturii care a citit (cam) toate cărţile şi pentru care carnea şi organele acestora funcţionează la fel de trist, în definitiv, ca surorile lor lumeşti. Parodia sondează, în aceste proze, toată zona *pulp fiction*-ului actual, de la literatura erotică de duzină la *science fiction,* de la literatura abisală cu pretext psihanalitic şi cea a minorităţilor sexuale la fractalismele suficiente procedural. Ramele culturale în care scriitorul încadrează toate aceste eboşe (la fel de eficiente prozastic ca marile întrebări despre sens) pot fi variate precum respectivele conţinuturi reciclate. Din *Noaptea de februarie* a lui Macedonski, Agopian decupează o Zoe, damă de consumaţie într-un lupanar, pe care printr-o combinaţie cu alte pensionare iubitoare de Verdi *(Mizerere! Mizerere!)* o transformă într-o fiinţă de cuvinte, pe deplin conştientă de condiţia sa, şi care întrebuinţează (ca şi autorul ei) un erotism lexical, într-o epocă în care patosul egalităţii e ridicol, iar revolta socială a poetului caraghioasă. Sterilizarea conţinuturilor, delexicalizarea reprezintă aici un procedeu la fel de bun ca oricare altul, vorbind mai degrabă despre arbitrariul semnului lingvistic decît despre realitatea semnificată: „Întîi şi întîi îl anunţ pe dragul meu autor că aveam, am, un pîntece uşor bombat, floci deşi şi negri, pe care dacă-i mîngîi ţi se par o perie, şi o pizdă ca o catedrală. Despre ţîţe am vorbit deja. Atunci cînd cineva citeşte poezia din care m-am născut, toţi muşchii din pîntecele meu se relaxează pentru ca cel ce mă lecturează să poată intra în mine, însă oricît vă străduiţi sau vă veţi strădui, bolta din mine este *De neatins, de neatins.* Dumnezeu şi Poetul le-au dăruit femeilor un loc murdar, dar imens". Motiv pentru care *Noaptea de februarie* a lui Agopian a putut fi publicată şi în *România literară* (cu scandalul de rigoare din 1993) şi în fiţuica *Prostituţia*, desigur, fără permisiunea autorului.

Sîc, sîc, biscuit! e o povestire bulgakoviano-musiliano-tarantiniană (ultimul fiind Quentin Tarantino) în care o pisică din tarotul egiptean (lama 6 numită Bastet, protectoarea sexualităţii, plus lama 15, Min, zeul priapic) intersectează tot felul de lumi paralelele: într-una mănîncă ce tocmai vărsase Meryll Streep, sub un Lincoln negru, într-alta conversează cu Ulrich von Wilamowitz-Moellendorf despre restabilirea drepturilor politice şi civice cu ajutorul filozofiei, într-una citeşte într-un anticariat din New York (sau la Auschwitz) un Poe în franţuzeşte, tradus de Baudelaire, iar în alta visează un detectiv beţiv şi afemeiat amestecat într-o crimă pe care o şi investighează. În cele şapte introduceri şi capitolul 4, plus rezumatul primelor trei scriitorul ironizează Sensul, Textul, Realitatea, Simbolul, ca şi în *Kenya, mon amour,* unde se descrie ratarea unei povestiri, printre gesturi lubrice şi personaje dezabuzate: o profesoară de engleză „un pic evreică franţuzoaică", o chinezoaică urîtă, dar intelectuală şi cu pulpele fierbinţi, D.R. Popescu, pe vremea cînd era preşedinte şi cel mai mare dramaturg din Kenya, transformat în băutor de bere profesionist. *Doamnele îndrăgostite vin din viitor* se petrece în anul 3247, e un jurnal masculin/feminin/pisicesc (simultan) al sevrajului sexual de după cîştigarea nemuririi, cînd germana se învaţă în trei zile, iar Kant se citeşte pentru că „scrie numai despre... *lucrul în sine*". *A doua zi după erecţie,* dedicată Adrianei Bittel, este o utopie a lumilor de hîrtie, din care scapi doar pentru a nimeri în cea mai mizerabilă dintre lumile posibile: „lumea lui Vadim", cu stadioane şi execuţii, cu armeni ce se sinucid cu lama moştenită (lipită pe talpă cu scotch), cu jidani trimişi „în Jidania..., bozgori şi ciori".

Cele două inedite, *Creşuşca* şi falsul *Raport despre lumea In,* leagă, la modul documentar-umoristic, lumile alternative, dar insuficiente din carte. Prin mici trucuri textualo-chimice (injectarea intravenoasă de toximetil propan care te omoară, scoţîndu-te aşadar din prezentul grotesc), naratorul o ia de la capăt: „Eu m-am mutat la începutul lumii şi o proastă pe care o iubeam a venit cu mine. Am hotărît ca pe mine să mă cheme Adam. Pe ea o strig Eva". Aici e „sfîrşitul cărţii" care începuse cu „lucrarea creaţiei", din *Fric,* dar şi cu „cadavrul viu" al Zoei *(zoé* – viaţă) reciclate.

Fragmentul de roman care încheie (fizic) cartea, după terminarea ei *de fapt,* e cea de-a treia ipostază a scriitorului, viitorul pe care şi-l acordă în pofida „sfîrşitului istoriei (literaturii)". Vorba unui personaj din acest volum, nesigur de orice în afara propriei nemuriri: „Am citit tîmpitu' ăla de articol a' lui Fukuyama despre sfîrşitul istoriei şi am adormit cu el în cap". Fragmentul despre Andi Schönfeld, colegul său de liceu regăsit – în care Ştefan Agopian ne promite întoarcerea la biografie, într-o carte viitoare – nu e cea mai rotundă proză din volum, nu inovează şi nu se drapează ironic în falduri culturale. Este însă, cred, calea pe care Ştefan Agopian o caută de aproape 15 ani, şi pe care (se pare) că a găsit-o, cu acelaşi instinct sigur, pe care îl numim în mod diferit şi care, dincolo de partea sa necuantificabilă, are legătură cu exacta intuire a spiritului vremii. ▲

© P. Piscoi

Pagini realizate de Simona SORA

Andrei GORZO

dilematograf

Umpleţi-vă ochii

● ***Orele* / *The Hours* (SUA, 2002), de Stephen Daldry.**

În timp ce ieşeam din sala de cinema, cu filmul susurîndu-mi în minte, comentariul unui alt spectator a acoperit, cu un pleosc, susurul meu. Iată comentariul: „Morbidităţi cu intelectuale lesbi." Pleosc. Lucrul amuzant este că această descriere a filmului, deşi poate suporta anumite îmbunătăţiri la capitolul fineţe, nu e complet alăturea cu drumul (şi e greu de bătut la capitolul concizie). Acelui spectator (evident că era un „el") nu i-a scăpat decît un singur detaliu: i-a scăpat miracolul.

Romanul lui Michael Cunningham are 232 de pagini în versiunea lui românească – realizată de Magda Teodorescu şi lansată de Editura Polirom cam în acelaşi moment în care New Films lansa versiunea cinematografică (o ocazie rară în care distribuitorii de film şi editorii de carte s-au mişcat împreună şi au terminat în acelaşi timp; ar trebui să o facă mai des). 232 de pagini – şi moartea e prezentă aproape în fiecare. Uneori o percepem ca pe un actor de compoziţie cu multe feţe (cancer, SIDA, sinucidere, nebunie...), alteori e ca un figurant care face tot ce poate ca să-ţi atragă atenţia; şi cel mai adesea, moartea e starul paginilor lui Cunningham. (Cît despre aspectele „lesbi" sesizate de acel spectator... ei bine, au existat vreo două momente cînd, furat de lectură, am uitat că planeta noastră are şi locuitori heterosexuali.) Lucrul extraordinar, lucrul miraculos este că, prin intermediul starului său, prin intermediul morţii, Michael Cunningham reuşeşte să celebreze viaţa – prezenţa aceea mai ştearsă, mai modestă, care e uşor de subestimat, dar care ştie să-şi facă propriul număr – o epifanie după alta. E o carte în care pînă şi un scaun „pare a fi surprins că este scaun": o reacţie justificată din partea scaunului, din moment ce starul e mereu prin preajmă şi poate oricînd să se aşeze pe el, aşa cum se aşează peste toate. Miracolul e chiar mai convingător în film.

Virginia Woolf (Nicole Kidman) porneşte în călătoria aceea pe un rîu din Anglia (1941), fără nici un bagaj în afară de pietrele din buzunare, în timp ce o editoare (Meryl Streep) din New York-ul zilelor noastre pregăteşte o petrecere pentru un prieten scriitor, bolnav de SIDA (pe editoare o cheamă Clarissa; prietenul îi spune „doamna Dalloway"), în timp ce o gospodină (Julianne Moore) din Los Angeles (1951) aniversează un soţ, creşte un copil, îl aşteaptă pe al doilea şi nu vrea decît să rămînă singură cu *Doamna Dalloway* (prenumele eroinei: Clarissa), în timp ce Virginia Woolf stă într-o suburbie a Londrei (1923), încercînd să nu înnebunească şi să scrie *Doamna Dalloway* (care, desigur, pregăteşte o petrecere...). Scenariul lui David Hare este fidel romanului pînă la planetele şi rachetele de pe pijamaua prietenului bolnav (Ed Harris), dar construcţia e încă şi mai melodioasă, iar rimele se găsesc cu uşurinţă şi se înmulţesc într-o veselie. OK, poate că „veselie" nu e cuvîntul cel mai potrivit, dar, dincolo de ceea ce poate părea morbid (şi livresc, şi da, uneori afectat şi iritant), există acolo un elan, o dărnicie, o plenitudine – gîndiţi-vă la felul în care regizorul Stephen Daldry vă umple ochii recunoscători cu imagini ale celor trei femei: Julianne Moore într-un halat bleu cu trandafiri, Meryl Streep lîngă un zid acoperit de graffiti, Nicole Kidman cu o ţigară fără filtru şi cu mîini şocante, pătate, de femeie bătrînă. Şi ce fac aceste zeiţe, în timp ce ne umplu privirile? Cel mai adesea privesc în gol. Poate că după asta se recunoaşte o zeiţă a ecranului (gîndiţi-vă la Garbo, la Dietrich) –, după cît de bine ştie să privească în gol: Kidman culcată în iarbă, faţă în faţă cu o pasăre moartă; Moore, prezentă şi totodată absentă din bucătăria ei perfectă, însorită, californiană; Streep privind în golul rămas la fereastra de unde prietenul ei i-a zîmbit extatic, chiar înainte de a se arunca. Zîmbetul acela – darul lui de despărţire – e una dintre imaginile-cheie ale unui film care reuşeşte să transforme plumbul în aur, căderea în înălţare. Dar cum e Kidman? De obicei, atunci cînd pe faţa frumoasă şi faimoasă a unei vedete apare dintr-o dată un nas fals, în minţile unora dintre noi apare firesc prezumţia de vinovăţie, însoţită de nevoia de a contrazice: „Nu, tu nu eşti Virginia Woolf, iar nasul nu schimbă nimic, oricît ar fi de lung" Dar adevărul e că Nicole Kidman este (şi ea) miraculoasă, iar miracolul pare a se localiza chiar în zona nasului: aşa cum îl poartă actriţa, nasul acela e autentic şi original şi expresiv, e plin de viaţă şi de moarte şi de talent – e nasul Virginiei Woolf, nu ne îndoim nici o clipă de asta, aşa cum nu ne îndoim că *Doamna Dalloway* e romanul Virginiei Woolf. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Naturişti cu firmă

După cum spuneam în numărul trecut, nu toţi tratează la fel de uşor naturismul şi produsele sale. Există cîteva firme, de medicamente şi cosmetice, care s-au specializat exact pe acest gen de produse, le prelucrează şi le comercializează.

La *Biomed*, lucrurile stau ceva mai bine. Îmi aduc aminte că-i ştiu dintr-o mai veche reclamă, acum, poate, anacronică: sloganul era ceva de genul „dacă Biomed vei lua, în autobuz vei intra". Reclama înfăţişa o doamnă grasă care nu putea intra într-un autobuz aglomerat, pe cînd o tînără subţirică se strecura uşor în înghesuială. Tenta uşor vulgară a reclamei şi limba română nu prea dulce în care era concepută m-au făcut să fiu suspicioasă. Ajungînd la firmă, suspiciunile nu s-au adeverit: acţionarul sîrb cu care stau de vorbă – **Jeiko Nicolici** – îmi spune că produsele sînt pe bază de miere şi tincturi de plante medicinale. Discursul lui despre produsul pentru slăbit, *Biomed 4,* pare de bunsimţ: acesta îţi permite să slăbeşti atît cît te ţine organismul, fără a te forţa, chiar dacă e vorba de numai 2 kilograme, dar care, apoi, te fac să te simţi mai bine. Desigur, produsele lor nu sînt doar pentru slăbit: există şi soluţii naturale de tratament pentru diverse afecţiuni, care pot merge în paralel cu cele alopate. Produsele pe bază de miere sînt interzise doar diabeticilor, nu sînt făcute pe bază de hormoni sau chimicale, ca atare, nu au efecte secundare. Ele încearcă un alt fel de medicină – preventivă şi cu spectru mai larg.

Produsele ayurvedice de la *Prisum international,* importator unic al *Himalaya Drug Co.*, merg pe aceeaşi filozofie, doar că pe mai misterioasa cale orientală. **Liliana Butuşină**, director de vînzări, ne povesteşte că sînt firmă serioasă, cu studii clinice pe fiecare produs. Aşa au reuşit să le cîştige încrederea şi unor medici mai în vîrstă, altădată doar sceptici. Dna Butuşină a observat că, la prezentările mai recente de produse naturiste, anumite somităţi medicale nu s-au sfiit să ia pliante şi să pună întrebări, depăşindu-şi scrupulele strict alopate. Compania de bază, *Himalaya Drug Co.,* s-a înfiinţat în India: produsele lor sînt făcute din plante, dar nu din orice fel de plante; ci din propriile lor culturi, în zone nepoluate, îngrijite de cercetători care le verifică permanent calitatea – ne asigură directoarea de vînzări. Majoritatea produselor firmei nu sînt medicamente, ci suplimente nutritive alimentare. Intră în categoria celor care se pot cumpăra din farmacii fără prescripţie medicală. Ca şi *Biomed*-urile, produsele *Himalaya* nu au efecte secundare, ca în cazul celor de sinteză, conchide dna Butuşină.

Nici varianta neaoşă, mai puţin pretenţioasă, nu lipseşte. În zona Unirii-Călăraşi, o mulţime de săgeţi te îndreaptă, printr-un labirint de străduţe, spre un plafar. Acolo, o doamnă impunătoare, **Simidon**, patroana plafarului, vinde la tejghea: atitudinea ei faţă de clienţi e un amestec de îndatorire cu autoritate. Cel mai bine merg ceaiurile, în special de gălbenele, muşeţel, urzică, tei; apoi „maceratele-glicerinate", adică tincturile, din plante proaspăt culese, făcute de Plantextract. Mai există „uleiuri esenţiale", „alge marine", „nămol sapropelic", „produse din soia", „cereale", „carte pentru sănătate fizică şi spirituală". Rolul produselor de acest gen trebuie să fie unul preventiv, administrarea lor fiind însoţită de o alimentaţie adecvată, fără tutun, cafea, alcool. Doamna Simidon chiar le face, în acest sens, recomandări clienţilor, care sînt cam aceiaşi fideli. Aceştia se împart în oamenii cu dare de mînă, mai informaţi în domeniu, şi pensionarii care nu-şi permit alte medicamente. La sfîrşitul cumpărăturilor, doamna Simidon le spune tuturor clienţilor „să vă ajute Dumnezeu".

▲

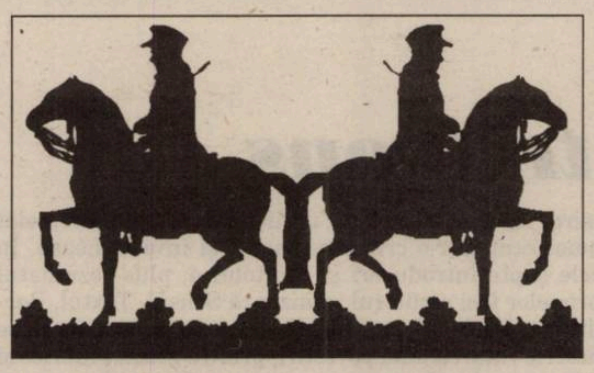

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Odă

E vremea, e ora, e clipa pentru a ridica în slăvi – după un atît de cumplit cult al personalităţii – micile cuvinte, cele care în viaţa lor n-au fost scrise cu majuscule, niciodată încoronate cu literă mare în cap, ca atîtea substantive megalomane, totdeauna furnicînd în frazele oricît de lungi sau oricît de scurte, dar fără de care nici o frază (proustiană sau rebrenistă) nu ar trăi,

cuvinţelele acelea mărunţele numite conjuncţii, adverbe sau şi una şi alta, de o energie incomensurabilă în construcţia celei mai dificile minuni: o propoziţiune perfect gramaticală.

Slavă, întîi de toate, conjuncţiei *dar,* aceea care – aşa cum Gombrowicz a descris-o ca nimeni altul şi nu e nimic de adăugat – de cum apare într-o prop. „dă viaţă imediat ideii".

Slavă lui *însă,* pe care geniul calamburghez al lui Oscar Lemnaru l-a definit, în raportul său cu *dar*-ul vital, într-o seară, la Mogoşoaia, spunîndu-i cuiva bine încotopenit în trufiile sale: „Dragul meu, toată lumea are un *dar,* dumneata ai un *însă.*"

Slavă adverbului *cînd,* care – nabab în bogăţia sa de sensuri – îşi poate permite chiar luxul să se repete în fastul melancoliei produse de un *„din cînd în cînd".*

Slavă conjuncţiei (dar şi prepoziţiei) *fără* – aceea care ne dă, aproape paralizant, conştiinţa limitelor şi a micimilor în care ne zbatem, strălucindu-mi de mult, din copilărie, într-un titlu sfîşietor ca „Fără familie".

Slavă conjuncţiei *totuşi,* o minunăţie – în logica unui gînd – de importanţa oxigenului pentru plămîni.

Slavă conjuncţiei *dacă* – teribila, înfricoşătoarea, sublima, singura, probabil, care acceptă să apară însoţită de vocativul unui *o,* „o, dacă..." pentru a-şi îmblînzi cît de cît cruzimea cu care lucrează, peste tot, dar mai ales, în fotbal – pasiunea naţională.

Slavă conjuncţiei *deşi,* aceea care năzuieşte aproape eroic la o schimbare, la o inflexiune în diagnosticele şi concluziile fără de speranţă.

Slavă adverbului *deja,* care – oricît a fost de batjocorit ca o „vorbă venită de la jidani", deşi Larousse-ul precizează că vine din franceza veche (des ja) – deţine cea mai vibrantă melodie pentru a exprima trecerea timpului.

Slavă prepoziţiei *după,* care se ţine de mine şi de creionul meu enervîndu-mă la culme, eu încercînd s-o alung precum Charlot un cîine de pripas, dar ea nu şi nu, dovedindu-se de neînlocuit cu o insistenţă, aş zice, feminină.

Slavă adverbului *tocmai,* cel care ne dă iluzia – dragă neamului nostru – că putem ocoli, pe româneşte, tot ce-i precis şi exact în străineză (o nouă viaţă şi o veselă muzicalitate dîndu-i regionalismul *tomnai* în dicţia atroce a ultimului nostru dictator).

Slavă adverbului (dar şi conjuncţiei) *cum,* capabil să procreeze în complicatul *precum* şi în inefabilul *cumva.*

Slavă adverbului *atunci,* care de cîte ori se impune o face cu vigoarea unui piton de oţel înfipt în roca muntelui necunoscut pe care-l urcăm, frază cu frază; nu te poţi juca nevinovat cu *atunci* şi, mai ales, cu *atunci cînd...*

Slavă adverbului *doar,* de o senzualitate indicibilă cînd, lipindu-se de *fără,* se colează şi cu „poate", dîndu-ne acea erecţie a siguranţei de sine în „fără doar şi poate".

Slavă lui *chiar* – după simţurile creionului meu, cel mai energizant dintre adverbe.

Slavă conjuncţiei *ci,* singura pe măsura forţei vitale din *dar,* cu aspectul ei de vrăbiuţă în jungla oricărei fraze, degajînd însă cu piuitul ei energia unor adversative cu care inteligenţa înfruntă tot ceea ce prostia, cît un dinozaur, confundă.

Slavă adverbului (şi conjuncţiei) *decît,* fără de care nu putem stabili nimic pe lumea asta.

Slavă adverbului de o mîndră concizie *aşa,* care, totuşi, în frivolitatea lui, precum atîţia preşedinţi şi şefi dornici să se audă cît mai des, îşi îngăduie a se compromite prin aproximaţia dintr-un *aşa şi aşa;* dar omul îşi revine – căci care cuvînt nu e un om? – atunci cînd decretează un straşnic *aşadar.*

Slavă conjuncţiilor *căci* şi *fiindcă,* neodihnitele în voluptatea lor sfîntă şi plicticoasă de a bate capul.

Slavă adverbului de liniştită superioritate umană asupra naturii, acelui *fireşte,* cel care îmi dă avînt pentru ca să-l ridic din conjuncturalul dispreţ în care pe nedrept este ţinut *deci,* insuportabilul adverb *deci,* imposibilul *deci,* inutil hulitul *deci* de care nu vom scăpa în decii decilor.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ioan Teleagă

„Într-o seară eram într-o căruţă încărcată cu pămînt. 4 cetăţeni. Circulam pe un drum comunal în jurul orei 11 noaptea. Am găsit în drum o persoană lungită pe asfalt, iar în partea dreaptă în sensul meu de mers o bicicletă. Atingînd bicicleta, ne-am oprit. Ne-am dat jos din căruţă şi am mers şi ne-am uitat la persoana care sforăia în drum. Pe moment a apărut o Dacie cu Onica Constantin şi soţia sa, au oprit maşina şi au iluminat cu farurile acolo. Am mai chemat şi un vecin din curte şi am analizat cazul. Şoferul Onica Constantin a spus că totuşi ar fi bine să anunţăm Poliţia. La Poliţie nu era nimeni. Am mers acasă la poliţist. Refuzînd să vină, a dat Ordin să transportăm persoana la spital, iar bicicleta s-o luăm acasă şi noi să plecăm de acolo. Noi am executat Ordinul, am găsit o Salvare ocazională şi l-am însoţit pînă la spital şi l-am predat doctorului Tomorog Octavian. La vreo două zile a venit sergent-major Baciu Marcel, mi-a luat declaraţii, a făcut schiţa din oficiu, la care n-am fost. A doua zi dimineaţa, poliţistul a fost la martorii Nichiforel Vasile, Nichiforel Gheorghe, Nichiforel Constantin lămurindu-l pe Nichiforel Gheorghe să schimbe declaraţia. Declaraţia adevărată a scos-o, a îmbulzit-o şi a aruncat-o în faţa sobei. Declaraţia adevărată a fost luată şi adusă la mine, că o am şi acum. Declaraţia lui Vasile a scris-o Baciu, Vasile a semnat-o doar. Cînd i-am spus să ia declaraţie şi lui Onica, că are 30 de ani de şoferie şi a luminat cu farurile, a zis că nu e nevoie, că are mult de scris. Cu toate că am executat ordinul, am fost pedepsit cu fuga de la faţa locului. Am fost plimbat ca o sacoşă prin tribunal şi pedepsit nevinovat. Cînd a fost să vină poliţistul să spună fapta, soţia lui mortu', a zis că să vină altul, că ăla ştie să vorbească, a venit fratele ei care era poliţist şi care m-a înfundat. Am făcut pedeapsa şi mi s-a murdărit cazierul. Ca să scape poliţistul m-au băgat pe mine nevinovat şi la plata despăgubirii lunare de 110 mii pe lună. Eu cred că mi-am asumat întreaga omenie a mea dîndu-i o mînă de ajutor ca persoană ce călăteream regulamentar pe drum."

Horodnic, Suceava

▲

Cartea săptămînii

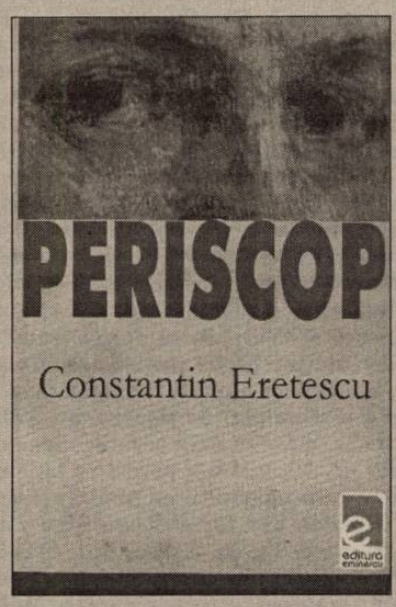

Constantin Eretescu,
Periscop. Mărturiile unui venetic,
Editura Eminescu, 2003
edituraeminescu@yahoo.com

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Îndreptarea spre est

– și sosirea, deopotrivă –

Am practicat eu însumi cîte ceva dintre cele enumerate în săptămînile anterioare, privind orientarea bisericilor mai cu seamă. Angrenarea vizuală a naosului proiectului nostru pentru catedrala patriarhală într-un promontoriu de piatră (acolo, un soclu conținînd partea de arhivă muzeală și capela funerară a criptei patriarhale subterane) dorea să amintească de asemenea de parabola mateină potrivit căreia Iisus a lăudat stînca pe care se zidește casa rezistentă la intemperii (Matei 7: 24-27) și pe care, de asemenea, s-a fost zidită biserica lui Iisus (Matei 16:18). „Promontoriul" pe care ședea altarul era scris cu text biblic, ca întreg soclul bisericii, arătînd astfel că biserica (în sens edificat) se întemeiază (la propriu și vizibil) pe Cartea Sfîntă.

Într-un sens și mai propriu, pentru un proiect de capelă a marinarilor cu hramul Sf. Maria (15 august), pe care trebuia să o fi ridicat pe faleza portului Tulcea, am imaginat – în sensul cel mai propriu pe care îl poate permite arhitectura, o artă în definitiv nereferențială – o corabie. Altarul navei sacre se afla, încă în apă, angrenat în chiar pămîntul portului, îndreptat spre răsărit.

Chiar în interiorul spațiului creștin apar însă diferențe. Există orientarea cardinală și există orientarea simbolică, de-a lungul „axei calitative a spațiului" (C. Norberg Schulz) care este verticala. Iisus Pantokrator domină spațiul naosului de la „capătul" acestei axe, al acestei traiectorii ascendente, pe care o descriu cupola sau turla. Ne amintim despre iluzia axei fixe și a unei destinații cosmice imuabile pe care, în mod paradoxal, tocmai oscilația o indică, a Pendulului lui Foucault, astfel descris în romanul omonim al lui Umberto Eco.

Despre axa aceasta însă, așa cum o închipuie arhitectural spațiul ortodox, Lucian Blaga avea însă o opinie diferită. El credea că în curbura cupolei, care o răsfrînge cumva (și) înapoi, înlăuntrul spațiului sacru, axa verticală a spațiului apropie „sofianic" departele, dînd astfel seama despre dubla natură hristică. Pogorîndu-se, Dumnezeu se îndură de supușii săi, scurtcircuitînd „distanțele" care îl separă de propria creație, îngăduind epifania și făcînd accesibile rugăciunea și, în cele din urmă, mîntuirea. Este adevărat, poate fi posibilă și o orientare spre centru a lăcașului de cult, așa cum se întîmplă de pildă în unele biserici etiopiene, unde altarul este situat concentric înlăuntrul lăcașului de cult, iar estul este, așadar, localizat centric și orientat pe verticală, strict ca est mistic și deloc ca est geografic.

Chestiunea orientării lăcașurilor de cult și a celor aflați în rugăciune este de asemenea diferită de la religie la religie. După o primă instanță, cînd Mohamed a sugerat discipolilor rugăciunea către Ierusalim (în anul de dinainte de *hijrah*, migrația către Yathrib/Medina: „Mai presus de toate, musulmanii trebuiau acum să se roage cu fața spre Ierusalim, ca evreii și creștinii." (Armstrong, 2001, 127), are loc o dramatică în fond schimbare a direcției de rugăciune *(qibla)*, orientarea fiind de data aceasta către Kaaba din Mecca. Acesta este considerat „cel mai creator gest religios al lui Mahomed. Prosternîndu-se în direcția Kaabei, care era independentă de cele două revelații mai vechi, musulmanii declarau tacit că nu aparțineau nici unei religii instituite, ci erau doar supușii lui Dumnezeu (...) se reîntorceau la religia primordială a lui Avraam, care fusese primul *muslim* ce se plecase dinaintea lui Dumnezeu și care îi clădise casa sfîntă" (Armstrong, 2001, 129)

Această orientare către Kaaba face din el un punct focal, un „Orient" al tuturor musulmanilor *(ummah)*, care, aflați în rugăciune, sînt dispuși ca pilitura de fier în jurul unui pol magnetic. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Social-democrația azi

Au trecut și alegerile parțiale. Se spune despre aceste momente ca sînt „un test semnificativ pentru alegerile generale". E un clișeu, desigur, deci conține și o brumă de adevăr. Adevărul semnificativ al recentului scrutin este că a legiferat votul sub presiune. S-a vorbit despre pixul lui Mischie, despre drumurile asfaltate peste noapte și despre alte minuni. Una dintre ele – intervenția justificativă a secretarului general al partidului de guvernămînt. Cozmin Gușă, spunea că este absolut normal ca primarii PSD să promită mai mult, deoarece știu mai multe despre sursele de finanțare și pot înclina mai ușor deciziile guvernului în favoarea comunităților pe care le păstoresc. Cu alte cuvinte, să înțelegem o dată pentru totdeauna că banii nu se împart după priorități, după planuri naționale sau strategii europene, ci, mai simplu, după criteriul de fier al recunoștinței vasalului față de suzeranii social-democrați. Venind aceste vorbe din gura oficială a partidului, putem înțelege mai mult – anume că așa trebuie să fie și așa va fi de-a pururi, amin. Vai de cel ce nu va vota PSD-ul – podurile se vor surpa, drumurile se vor înnămoli, apele vor ieși din matcă, iar norii vor desena chipul mîhnit al lui Cozmîncă. Iar dacă banii contribuabilului se distribuie după harta politică, primarii vor prelua creator exemplul, finanțînd și ei după harta intereselor proprii. E drept, această strategie recompensatorie comportă și un risc – ce-o să facă PSD-ul la anul dacă va cîștiga peste tot? Parcă nu cred c-o să aibă cu ce să-i alimenteze pe toți aliații descoperiți peste noapte. Probabil c-o să dea mai puțin, să se-ajungă la toți! Sau nu.

Odată trecut hopul electoral, PSD-ul a decis să se aplece asupra unui moment aniversar. Se împlinesc 110 ani de la apariția primei formațiuni social-democrate, iar partidul domnului Năstase vrea să se revendice de la tradiția inițiată atunci. S-ar zice că PSD-ul își caută o sursă de legitimitate, sperînd ca în viitor să fie și el inclus în sintagma „partidelor istorice". Nu că asta ar mai însemna mare lucru în ziua de azi, cînd sărăcia bate principiile. În plus, președintele Iliescu a precizat de mult că FSN și puii săi s-au legitimat, mult mai convingător, în focul evenimentelor din decembrie 1989. (Mă refer la momentul în care poporul era cît pe ce să fure revoluția Securității, cum bine zicea Florin Iaru.) Și totuși, resuscitarea vechiului PSDMR (Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România) are rostul ei, PSD-ul își mai pune o floricică la butonieră în vederea balului de la Internaționala Socialistă. Sediul partidului se va îmbogăți cu fotografii de epocă, cu domni cu șapcă și mustăți groase sau cu picnicuri de 1 Mai. O nuanță de sepia dă bine în orice album de familie. Întrucît strămoșul politic nu a jucat un rol major în România interbelică, asumarea tradiției sale nu riscă să atragă mari neajunsuri. Mai mult, istoria social-democrației va putea fi reinterpretată favorabil de specialiștii care vor înțelege necesitatea politică a unui demers novator. De exemplu, s-ar putea găsi (de ce nu) chiar justificarea principială a interzicerii „celorlalte" partide istorice.

Asumarea istoriei social-democrate, așa subțire cum e ea, dovedește însă obsesii mai vechi. Și o continuitate a metodelor. Lenin spunea că social-democrații sînt cei mai mari dușmani ai bolșevicilor. La noi, după instaurarea comunismului, vechii social-democrați s-au împărțit. Unii au intrat în pușcărie, alții în PCR. Liderul ultimilor, Ștefan Voitec, a fost recompensat cu funcție, casă și masă, cu dreptul de a purta cioc, dar și cu obligația de a sta neclintit în toate prezidiile posibile. Ceea ce a și făcut. În decembrie '89, cîțiva entuziaști au relansat PSD-ul necomunizat, dar, după cîteva lovituri orchestrate „de la centru", și acest partid a fost înghițit. De astă dată de PDSR. Iar locul din prezidiile Puterii a fost din nou ocupat. E adevărat, istoria se repetă, dar din ce în ce mai repede. Actorii se mai schimbă, dar nu prea mult. ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Despre decență

În spațiul dominat de isterie și de inconsistență al televiziunii – care oglindește, de altfel, isteria și incosistența propriei noastre existențe –, am avut șansa să văd o emisiune cutremurătoare, esențială. Nu spun vorbe mari.

La emisiunea lui de pe TVR Cultural, „Idei în libertate", Horia-Roman Patapievici l-a avut invitat săptămîna trecută pe Matei Călinescu. De data aceasta, ceea ce a rezultat în urma dialogului celor doi nu a fost numai o excelentă emisiune culturală, ci ceva mult mai mult. Te-ai fi așteptat ca discuția să se poarte în jurul cărții lui Matei Călinescu, „A citi, a reciti", recent tradusă în limba română – cartea aceasta a fost, însă, numai un pretext. De la început, Horia-Roman Patapievici a făcut observația că volumul este dedicat lui Matthew, *in memoriam*, și l-a invitat pe Matei Călinescu să vorbească despre fiul său (Matthew), care a murit în această primăvară. Cînd am auzit această invitație, recunosc că mi s-a strîns inima. Sîntem obișnuiți să avem pudori în legătură cu astfel de subiecte. O întrebare despre cineva drag care a murit de curînd este indecentă și, în interiorul normelor sociale în care trăim, e întotdeauna asimilată unei gafe. Ea poate spori durerea interlocutorului nostru care ori va prefera să-și consume suferința în tăcere, ori se va lansa într-o scenă cvasi-melodramatică, cu evocări impresionante, bărbie tremurîndă și plîns stăpînit. În oricare din cazuri, situația este cel puțin penibilă.

Numai că, iată, gîndim așa pentru că sîntem sclavii construcțiilor culturale datorate ficțiunilor mai mult sau mai puțin siropoase cu care ne alimentăm. În viață, însă, se poate vorbi despre moartea cuiva drag sau despre suferința proprie și cu demnitate – și emisiunea respectivă, care a fost dedicată evocării lui Matthew, fiul lui Matei Călinescu, a dovedit cu prisosință acest lucru.

Matthew suferea de autism și de epilepsie – care i-a fost în cele din urmă fatală. Matei Călinescu a vorbit despre problemele fiului său, despre crizele lui de epilepsie, despre moartea și slujba funerară sau despre cartea dedicată lui, „Potretul lui M.", scrisă în cele 40 de zile tradiționale de doliu. În timp ce vorbea, nu a avut nici un moment de slăbiciune. Și, pe de altă parte, nici nu afișa bravade de tipul „sînt bărbat, sufăr, dar mă stăpînesc". Desigur, suferea și se stăpînea, dar nu se vedea deloc acest lucru.

Pe scurt, am asistat la o discuție între doi oameni maturi. Un spectacol al maturității, în fața căruia am simțit nevoia să-mi iau notițe, ca un elev conștiincios. Mi-am notat cîte ceva din ce a spus Matei Călinescu cu această ocazie. Nu sînt ziceri apoftegmatice, dar – cel puțin pentru mine – au o foarte mare greutate:

„Matthew suferea de autism, combinat cu epilepsie – care l-a ucis. El avea dificultăți la lectură, la plasarea de imagini pe cuvinte și la exprimarea verbală. De aici interesul meu pentru psihologia și fenomenologia lecturii."

„Dificultatea principală a lui Matthew era că nu putea minți. Nu concepea minciuna, conceptul de minciună, și de aceea socializarea devenea dificilă, pentru că aceasta presupune o anumită ipocrizie. Un sistem semiotic trebuie să conțină și posibilitatea falsului."

„Există – așa cum afirmă și Max Scheller – un element christic într-o moarte și în orice suferință. De pildă, îmi amintesc că, atunci cînd Matthew a fost fulgerat de criza de epilepsie care i-a paralizat centrul respirator (nu se mai putea face nimic), soția mea îl săruta. Am văzut după aceea în altă lumină tot felul de imagini picturale ale mamei îndurerate, *mater dolorosa* – fecioara Maria sărutîndu-l pe Iisus după coborîrea de pe cruce."

„Matthew era foarte credincios, mergea la biserică în fiecare duminică. Spre sfîrșitul vieții, însă, nu mai voia să mai meargă și spunea că se vorbește prea mult despre moarte acolo. Cîteva zile după ce s-a prăpădit, mi-am imaginat un dialog cu el în care-mi spunea: «Dacă orice moarte e tragică, moartea mea nu e tragică.» Chiar așa încep cartea despre el: «Moartea e începutul oricărei biografii. M. ar fi fost de acord. I-ar fi plăcut, poate ca una din acele glume care-l înveseleau, ca una din acele răsturnări de termeni neașteptate care lui i se păreau absurde.»"

După ce am recitit ceea ce am transcris din spusele lui Matei Călinescu, mi-am dat seama că nu am reușit deloc să surprind esențialul acestei emisiuni. Cred că acesta este dincolo de noi, undeva într-o zonă unde orice discuție devine indecentă. Sau poate că nu. ▲

CUMPĂRĂTORUL CUMPĂRAT

*Acum două săptămîni s-a scris în această pagină despre concursuri de fiinţe, oameni şi pisici. Mai departe scriem despre concursuri cu mici obiecte, tombole şi jocuri la care se pot cîştiga teoretic maşini sau case. Dacă nu cumva se cîştigă alte obiecte mici. O treabă care se tot extinde şi creează adevărate manii. În multe ţări civilizate, concursurile reclamă nu sînt permise tocmai pentru că nu pot fi controlate. La noi tot ce nu poate fi controlat e binevenit. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

Vînd capac litera R

Habar n-am eu cîte afaceri dubioase se ascund în spatele acestor concursuri. În schimb, îmi întreabă domnul de Cişmigiu, în vîrstă, cu pălărie de modă veche şi diplomat, reportofonul, am eu oare habar despre cum *nu* se poate controla tenebroasa afacerea a capacului, a etichetei sau a ambalajului şi mi-a trecut oare vreodată prin cap că poate totul este menit doar pentru a atrage clienţi şi că, în definitiv, am cunoscut eu vreodată pe cineva care să fi cîştigat în urma unor asemenea concursuri maşină mică sau casă mare? Că el, dacă vreau să fie sincer, nu prea, nu prea deloc. Şi pe acordul ultimei remarci, fără a-mi acorda dreptul la replică, pleacă, dar revine pentru a mai chestiona reportofonul în legătură cu Big Brother. În legătură cu asta, nici eu, nici reportofonul meu nu ne-am putut pronunţa, subiectul căutării noastre comune fiind capacul promoţional. Acela care, din cînd în cînd, naşte micile patimi ale jucătorului. Patima unui chelner bucureştean l-a făcut pe acesta, la un sfîrşit de masă şi de promoţie, să ne întrebe politicos şi rezervat, aproape indiferent, ce literă am găsit sub capac. Litera, un R, i-a smuls deodată masca profesională, lăsîndu-ne turişti pentru puţin în mica scenă a trăirilor sale lăuntrice. Că aşa începe, ne spune, mai întîi ne tentează cu premiile, apoi cu facilitatea cîştigului. Cică nu trebuie decît să compui nu ştiu ce cuvînt şi cîştigi. Cît de greu poate fi, îţi spui iniţial, după care începi să bei numai din băutura respectivă, să tremuri tot cînd mai ai de descoperit doar o literă, iar de atîta cofeină să o iei razna, să dai din colţ în colţ întrebînd pe la prieteni, pe la rude şi colegi de nenorocita aia de literă pe care „ei" nu o bagă. Şi dacă nici el, care deschide zeci de sticle zilnic, nu o găseşte, apoi cine? Apropo, aţi găsit vreodată litera A?

Litera nu am găsit-o, în schimb într-o după amiază de decembrie, de acum doi ani, cumnata mea a descoperit altceva. În dos de capac şedea un ireal „aţi cîştigat" urmat îndeaproape de un feeric „ornament de brad". Îşi închipuia, ne închipuiam ornamentul ca fiind un vîrf de brad, un îngeraş, un glob sau măcar o beteală. Toată lumea o avertizase că, orice ar fi, va purta cu siguranţă sigla băuturii. Dar ce conta, tot un ceva de pus în brad era, cu siglă cu tot. Chiar de a doua zi a început căutările ornamentului prin oraş. Aşa a descoperit cum în viaţă nu e totul să cîştigi. Urmează mersul la magazin, de la magazin la un magazin participant, de la magazin participant la unul participant care să mai şi participe, adică să mai aibă premii în stoc. După cîteva zile de căutări (sigur, era doar un ornament, dar era un ornament cîştigat) nimereşte o alimentară care întrunea toate condiţiile. Emoţionată a întins capacul cîştigător, de care începuse să se ataşase, vînzătoarei. I s-a oferit la schimb cu o indiferenţă plictisită pesemne de entuziasmul de trei parale al cîştigătorilor de capace, un banal carton roşu, cu agăţătoare, inscripţionat cu numele firmei. De atunci cumnata mea nu a mai cîştigat nimic.

Şi ce dacă? Nici doamna cu păr roşu care aştepta la coafor un permanent şi niscaiva şuviţe nu a cîştigat nimic, niciodată. Dar, cum la trîntă cu destinul nu se prea face să te iei, distinsa doamnă nu ratează nici o promoţie, considerînd cumva de datoria ei să trimită tot felul de ambalaje, etichete, să decupeze şi să lipească bunici sau să răspundă la întrebări. Cum nu ştii de unde sare iepurele, de cîteva săptămîni bune a tot mîncat iaurt cu puncte. Cu toate că iaurtul nu-i place în mod deosebit. Preferă, ce e drept, concursurile cu cîştig pe loc, pentru că nu trebuie să se deplaseze pînă la poştă. Capacele, astea îi plac în mod deosebit. Senzaţia aia de după fîsîitul-ul sticlei, clipele în care deşurubezi, în care întinzi mîna după ochelari şi, în fine, în care vezi, cu sufletul la gură, premiul. Bine, ea nu a găsit pînă acum nimic decît încurajările „mai încearcă" sau „participă în continuare". Şi litere.

Anul trecut a umplut două boluri mari, foste acvarii, cu litere, dintre care unul numai cu litera R, de îi venea, pe cuvînt, să dea anunţ la ziar, să mai vîndă din ele, sau să mai schimbe, un R pe un A (că din ăsta n-a găsit nici de leac). Şi, că tot veni vorba, s-a găsit pîn' la urmă A-ul?

▲

Raluca ION

Dopuri şi concursuri

Artă pentru artă

Cine era mic cu peste 15 ani în urmă nu putea decît să se uite cu invidie la colecţiile celor mari, să-şi îndese dintr-o dată pe gură două gume dulci, cu vagă aromă de piersici şi să-şi numere precum bietul Tom Sawyer mica, unica dar absolut minunata avere: suuuuu-u'prizele Turbo! Acest *pitak* era totuşi printre nu foarte mulţii vînători de piei de produse „made in..." care ajungeau să guste din carnea vînatului şi printre cei mai inteligenţi dintre ei. Poate din pură întîmplare, nici un copil n-a fost văzut ducînd după sine un teanc de ambalaje, toate la fel, pe care scria Turbo, ci maşini colorate, diferite, clasificate după marcă sau numărul surprizei. Adulţii în schimb găseau plăcere, şi pentru asta aveau şi resurse, în a pune unele lîngă altele cutii de ţigări, învelişuri metalice de trabucuri, sticle de răcoritoare şi cutii de bere, gîndiţi-vă la orice ambalaj de astăzi, de pe piaţă, nu vă daţi în lături nici de la cutiile de margarină, în vremea aceea nimeni nu s-ar fi dat în lături de la o cutie de plastic de margarină. Din ele apăreau adesea figuri şi forme minunate, precum *Roboţelul Rothmans* şi *Cetatea Haineken*. Cum făceau rost de ambalaje este mai puţin important. Existau feluri şi feluri, sau feluri şi chipuri. Cu mulţi ani în urmă, de pildă, nişte marinari, să le zicem americani, beau Coca-Cola la 330 de ml într-o cofetărie de la mare, pe care, lucru de înţeles, nu o cumpăraseră de acolo şi mîncau nişte prăjituri autohtone. Au terminat de mîncat şi de băut, s-au ridicat de la masă şi, cu toate privirile aţintite asupra lor, au ieşit pe uşă. Cîteva secunde oamenii au rămas nemişcaţi şi în cofetărie a domnit o linişte insuportabilă. Cînd marinarii s-au îndepărtat suficient de mult, liniştea s-a rupt brusc şi toţi ca unul s-au năpustit spre masa unde se aflau trofeele. Istoria nu a consemnat numele cîştigătorului.

Puneţi ambalajele într-un plic...

Prezentul de altfel mizer al unor obiecte care odată au egalat în măreţie bibelourile nu este cu totul, sau tot timpul, lipsit de o oarecare strălucire. Este adevărat că foarte multe dintre ele ajung astăzi la coş sau pe trotuar, după voia şi educaţia consumatorului. Dar din timp în timp genii ale marketingului pun la bătaie de la ceasuri, tricouri, şorturi, mingi, pixuri, căni, pînă la excursii în 2, excursii în 10, maşini mari şi mici, salarii pe viaţă sau apartamente pentru a le duce, vremelnic ce-i drept, pe cît de multe laolaltă, într-o Nirvana a dopurilor, capacelor, etichetelor, foliilor protectoare şi, bineînţeles, a plicurilor. În aşa fel, colecţionatul, altădată de amorul artei, devine astăzi o ocupaţie foarte folositoare, aducătoare de profit. Incert. Dar profit.

Se întîmplă uneori

Să luăm de pildă o campanie la o băutură, răcoritoare sau alcoolică, totuşi nu cea la care trebuie să-ţi sară suta de mii din cutie, cînd desfaci berea, ci una care să împletească vocaţia colecţionatului cu tensiunea crescîndă a aşteptării dopului pe care să scrie *o maşina*. Sunt micile cîştiguri, şi marile cîştiguri. Micile cîştiguri se dau chiar de la început, atît pentru că sînt mici cît şi pentru că stîrnesc pofta de marele premiu şi consolidează încrederea în venirea lui. Dacă te trezeşti într-o dimineaţă de la începutul campaniei şi te simţi atît de norocos încît eşti sigur că o să-ţi sară din capac un jeep cu tot ce-i trebuie şi cu roata de rezervă pe spate, însă cu toate astea vezi scris pe capac îndemnul demoralizator: „mai încearcă", să nu crezi că este pur şi simplu vina firii tale ghinioniste. Nici că la celălalt capăt al ţării altcineva deschizînd sticla deschide cu propria-i mînă porţile şansei. Adevărul este că organizatorii campaniei pun întotdeauna dopul cîştigător la sfîrşit, pentru ca să fie siguri că premiul nu dispare din prima zi, lăsînd promoţia fără miză, în voia întîmplării.

Aparenţele, care aşa cum s-a spus de multe ori sînt înşelătoare, fac din jucătorul de capace o fiinţă aflată la atîtea mîini (a hazardului, a companiei care face promoţia) cu o soartă atît de incertă, încît pare el însuşi o fiinţă la a doua mînă. Poate că ar trebui că şi firma este dependentă de el şi dacă el este neatent sau plictisit într-o bună zi şi aruncă dopul cîştigător la coş, lăsînd cîştigul neadjudecat, cîinii contabilităţii se reped asupra acesteia din urmă s-o muşte de glezne. La Bere Rahova s-au pus cu ceva timp în urmă la bătaie nişte Dacii. Concursul s-a petrecut absolut corect, atît de corect încît, la sfîrşitul lui, cîştigătorii nefiind descoperiţi, n-au fost nici inventaţi şi firma a rămas plocon cu nişte maşini de care legile statului spun că trebuie să scape într-un fel sau altul, fără să spună şi cum. E o dilemă din care momentan nu se poate ieşi.

Jucătorii

Jucătorii se împart, în mare, în trei tipuri mari şi late: dezinteresaţii, amatorii şi vînătorii de concursuri. Dezinteresaţii nu participă la concursuri. Nu sună niciodată la radio ca să cîştige o pastă de dinţi sau două bilete la concertul Las Ketchup, chiar dacă se spală zilnic pe dinţi şi sînt fani Las Ketchup. Nu fac pariuri sportive, nu joacă la 6 din 49. Au şi motive pentru asta: „Nu joc la 6 din 49 pentru că nu-mi trece niciodată prin cap să fac asta. Îmi aduc aminte cînd văd la televizor numerele cîştigătoare, îmi spun că o să joc şi eu o dată şi o dată la Loto, dar uit în secunda imediat următoare. După aceea îmi mai aduc aminte cînd văd coadă mare în faţa Loteriei, la reporturi foarte mari, dar atunci nu joc pentru că nu vreau să stau la coadă."

Amatorii sînt ceva mai răspîndiţi şi ceva mai puţin delăsători. Joacă ocazional la Loto şi sună la concursurile radio dacă au de cîştigat ceva ce le place foarte mult. Cînd beau la bar vreo băutură la care este promoţie, vor de obicei să li se aducă dopul, dar cînd nu se întîmplă aşa nu fac scandal. Trimit plicuri cu ambalaje nu foarte des şi nu-şi pun prea multe speranţe în ele. Din cînd în cînd trec în cealaltă extremă şi sînt în stare să intre sub o maşină dacă li se pare că acolo s-ar putea găsi capacul cîştigător. O fată scundă cu faţă de soare, aflată în prima categorie, cea despre care am vorbit un pic mai devreme, povesteşte: „Eram cu un coleg la un seminar. Eu beam Coca-Cola, un tip din faţă bea şi el Coca-Cola. Era în timpul campaniei *Primăvara Coca-Cola*, aia la care puteai să cîştigi o maşină mică şi roşie. În timpul pauzei, tipul din faţă şi-a lăsat sticla desfăcută şi a ieşit din sală. Colegul meu s-a dus la capac şi în loc să vadă plasticul albastru cu *mai încearcă*, a văzut un fond negru, cu un semn indescifrabil. Într-o secundă a schimbat dopul cu cel de la sticla mea şi s-a dus într-un colţ să-l studieze mai bine. Bineînţeles că nu era nici o maşină desenată acolo, doar că băiatul ăla se jucase cu dopul în timpul orei şi-i scosese plasticul albastru. A fost penibil, rîd de el acum de cîte ori am ocazia, de altfel, săracul, n-are în restul timpului nici o pasiune pentru jocuri şi concursuri de tipul ăsta."

Cei din urmă sînt împătimiţii. Ar fi în stare să cumpere 10 plicuri de supă pentru un şorţ de bucătărie, deşi nu gătesc, între 3 şi 10 pachete de ţigări pentru o brichetă, respectiv un ceas, deşi nu fumează, trei cutii de ness pentru o cană, deşi sînt cardiaci. Colecţionează tot ce se poate colecţiona în materie de ambalaje, cu plăcerea de care vorbeam la începutul articolului şi se despart apoi de ele cu aceleaşi speranţe pe care le au jucătorii împătimiţi cînd se despart de cărţi pentru a le etala pe masă. Dacă au suficientă experienţă în domeniu, la ei acasă poţi să vezi mingi de fotbal, ceasuri de perete, ceasuri de mînă, tricouri, cîştigate ca trofee din multele şi bravele promoţii. La vîrste fragede bagă sute de mii în aparatele de la sălile de jocuri din cartier, pentru a cîştiga cîteva zeci de mii. La orice vîrstă înroşesc liniile telefonice ale radiourilor. Joacă în fiecare săptămînă la loto, şi află numerele imediat după extragere. Dacă vă întrebaţi ce coc acum în afară de pariuri sportive şi 6 din 49, aflaţi că se chinuie să construiască de cît mai multe ori echipa Pepsi şi să cîştige un cal. Cînd au dubluri, ies în faţa blocului şi acolo fac schimburi cu copiii.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ultima Arcadie

De la oricare dintre ferestre îi văd aproape zilnic. Ascuns în umbra perdelei, îmi găsesc timp să-i privesc pe îndelete aşa cum te uiţi la un tablou bine pictat în stare să-ţi spună mereu altă poveste funcţie de ora şi starea existente la momentul fiecărui exerciţiu de admiraţie. Îi cunosc bine de-acum. Ştiu salopeta lui albastră, dintr-o bucată, cu elastic la mijloc şi doi nasturi lipsă, cizmele gri stropite de var şi vopsea roşie, şapca murdară şi nelipsitul furtun verde atîrnînd pe buza balconului ca un nefiresc cordon ombilical ce leagă matahala de beton cu patru etaje de micul petic de pămînt. El iese întotdeauna primul, închide cu grijă poarta improvizată din sîrme şi cartoane, îşi aprinde o ţigară şi stă, aşa, fumînd şi privind dintr-un capăt în altul al grădinii ca un autostopist pe marginea unei străzi părăsite. După cîteva zeci de minute apare şi ea, cu nelipsitul ibric din tablă roşie şi ceştile din plastic verde. Toarnă cafeaua fără să spună un cuvînt, apoi se apropie de plasa cu ochiuri de sîrmă ce ţine loc de gard, îi întinde şi lui o porţie şi zăboveşte acolo frămîntînd din buze preţ de cîteva minute. Probabil îi spune ceva, n-am să ştiu niciodată ce anume, dar îmi închipui că sînt mereu aceleaşi vorbe pentru că el dă uşor din cap, apoi priveşte cerul şi abia după ce ea se opreşte din frămîntatul buzelor soarbe prima gură de cafea. Apoi tac amîndoi, el în picioare, lîngă tufa de trandafiri, ea pe băncuţă, cu ceaşca de cafea îngropată în căuşul palmelor. Din cînd în cînd, ea ceartă cîinele, el tuşeşte şi strigă ceva ca un ordin scurt şi tăios, făcînd animalul să încremenească la marginea aleii. E aleea din partea unde stă ea, dar are şi el o alee, după cum are şi o băncuţă, pe care însă nu l-am văzut niciodată aşezîndu-se.

De fapt, în tabloul pe care-l văd din umbra perdelei, totul se împarte la doi; sînt ei doi, grădinile asemenea, două straturi de ceapă, cîte două tufe de trandafiri de fiecare parte, două tufe de leuştean şi doi zarzări. Doar cîinele e unul singur şi cuşca improvizată, în care n-a intrat nicicînd, e aşezată în partea ei de grădină. E un cîine alb, tembel, pe care nu l-am auzind lătrînd decît după vrăbii. A scăpat ca prin minune din mîna hingherilor, ei i s-a făcut milă şi l-a primit în grădină. Din cînd în cînd îl mai lasă să alerge prin curtea blocului, dar cîinele a prins frica maşinilor şi dă fuga înapoi în grădină la fiecare zgomot de motor.

Nimeni nu mai ştie cum au ajuns ei stăpînii grădinilor. Unii spun că şi el şi ea vin de la ţară, alţii vorbesc ceva despre două case, casele lor, care ar fi existat acolo înainte de ridicarea blocului. Oricum, n-are nici o importanţă. Singurele momente în care îşi aduc aminte şi alţii de cele două petice de pămînt sînt zilele caniculare de vară în care frige aerul din cuştile de beton. Atunci mai ies cîte unii în faţa blocului tîrîndu-se la umbra subţire a celor doi zarzări şi ei par bucuroşi de oaspeţi grăbindu-se să deschidă larg porţile grădinilor. Nu e prea multă umbră, dar el are grijă să ude bine pămîntul şi parcă e mai răcoare. Din cînd în cînd, un firicel subţire de vînt ridică praful parcării aducînd în grădini mirosul greu, de gunoi, al tomberoanelor, dar nimeni nu se mai sinchiseşte pentru că s-au obişnuit de mult şi cu asta.

Nu ştiu cum le trece ziua, dar cînd mă întorc, spre seară, ei sînt tot acolo. El udă straturile de ceapă şi tufele de trandafiri, ea stă pe băncuţă şi coase. E ora la care, de obicei, parcarea e aglomerată. Pe betonul din faţa blocului se repară maşini, se joacă fotbal sau se aruncă resturi de mîncare de la balcoane, dar probabil că ei nu mai văd de mult toate astea. Stau departe de lume şi oameni, ca doi naufragiaţi pe singura insulă de pămînt existentă între blocuri. E o insulă mică, de cîţiva metri pătraţi, scăpată ca prin minune de invazia asfaltului şi ei ştiu foarte bine asta. Sau poate că el mai uită şi-atunci îmi închipui că în monologul scurt de dinaintea cafelei din fiecare dimineaţă ea ţine să-i aducă aminte, moment în care el dă uşor din cap şi apoi priveşte cerul şoptind o mulţumire sau poate un blestem la adresa celui ce i-a izolat de lume în chiar mijlocul ei. ▲

Cu ochii-n 3,14

OAMENII FRUMOŞI MIGREAZĂ MAI SUS, CA PRIM PAS SPRE FRUNZELE ÎNCREMENITE. TREBUIE SĂ MIGREZI SPRE NORD, ALTFEL VOM VEDEA LA LUCRU ANGAJAŢII INEVITABILULUI

● Statisticile confirmă prejudecăţile: oamenii (femeile şi bărbaţii) frumoşi o duc mai bine decît cei urîţi. În Anglia ei cîştigă mai mult (cu 15% – bărbaţii, cu 11% – femeile), în Olanda au mai mult succes în afaceri. Toţi au căsnicii mai fericite şi sînt părinţi mai buni (pruncii se simt mai atraşi de persoanele drăguţe), aşteaptă mai puţin la ghişee şi, dacă sînt prinşi într-o catastrofă, atrag mai repede atenţia echipelor de salvare. Pentru a compensa toate aceste avantaje, urîţii, graşii, foştii frumoşi (aceştia sînt cei mai periculoşi pentru că au gustat avantajele date de natura binevoitoare) se aruncă în politică. (**M. B.**)

● La finala Cupei României, pe stadionul „Lia Manoliu“. În tribuna 0, bilete foarte scumpe. Ca de obicei, veşnica ceartă plecată de la umila întrebare „Dumneavoastră aveţi locuri aici?“. Se pare că un proiectant cam idiot din fire a construit băncile de rezervă blocînd imaginea celor care stau în primele cinci rînduri. Normal, oamenii migrează mai sus. De aici certuri nesfîrşite cu proprietarii de drept ai acelor locuri. La un moment dat, un tip nu voia cu nici un preţ să se ridice. Proprietarul de drept ameninţă cu poliţia, Dumnezeii şi rudele aflate sau nu în viaţă. La care a venit replica: „Ce, bă, te crezi la teatru? Aici eşti pe stadion!“. Ceea ce era perfect adevărat. (**C. G.**)

● Pe lista de produse româneşti care trebuie înregistrate la UE nu am regăsit sarmalele şi micii. Nu mă pricep la dreptul proprietăţii intelectuale (mi se pare că drepturile noastre asupra ţuicii şi a cîrnaţilor de Pleşcoi aici intră, la „intelectuale“), nu ştiu în ce măsură tentativa ar reuşi, dar cred că merită încercat să intrăm în Europa cu aceste delicatese, ca prim pas spre deplina şi meritata lor globalizare. La Viena constat că *shuarma* (scris aşa!) şi *kebab*-ul au un succes nebun, se vînd la fiecare colţ de stradă. Iar Turcia nici n-a început negocierile de aderare... (**M. V.**)

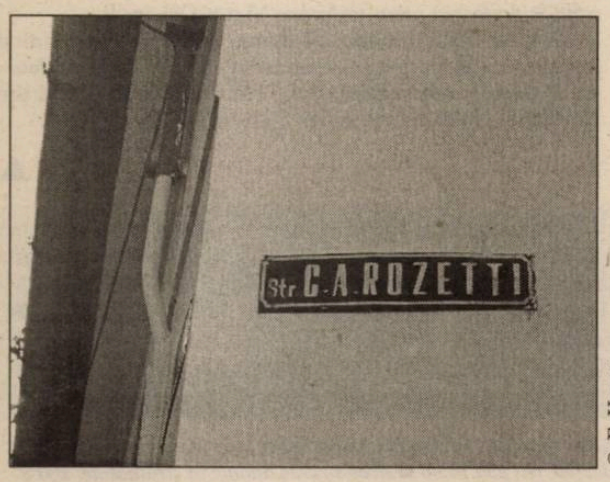

© F. Ungur

● Spicuim pentru dumneavoastră din meniul restaurantului „Roland Garros“ din Cluj: „Vulcan în Alaska“, „Pîine jogging“, „Muesli ciobănesc“, „Mic dejun ţigănesc cu avocado, măsline, ierburi aromate“, „Supă spumoasă de usturoi tînăr“, „Supă de migdale cu pîine, pară şi caşcaval“, „Supă de legume cu lapte, frişcă, mazăre, mentă, migdale, bacon“, „Friptura vînătorului englez (ceapă, usturoi, zahăr pudră, coniac)“, „Ouă cu frunze încremenite“... Vă dorim poftă bună! (**a. l. ş.**)

● Şoferii de taxi rămîn categoria cea mai omnipricepută şi mai capabilă să ofere soluţii existenţiale: dacă vrei să nu ai necazuri cu prietena, lucrează numai atît cît lucrează şi ea şi niciodată de noapte; dacă vrei să poţi respira în Bucureşti, trebuie să migrezi spre nord, altfel poluarea te sufocă; după pensionare, trebuie să-ţi amenajezi un colţ călduţ la ţară, unde să te retragi pentru a scăpa de stres şi pentru a supravieţui. (**I. P.**)

● Am urmărit cu mare atenţie demontarea unei arme noi din dotarea jandarmeriei franceze, utilizată în reprimarea manifestaţiilor violente de stradă: aflată firesc „în prelungirea mîinii“, puşca aceea e umplută cu proiectile pline de făină! Încă puţin şi vom vedea la lucru armele care trag cu lapte şi miere. Atunci să vezi carnagiu! (**R. C.**)

● „Samurai“ este o nouă firmă de pază care activează în Bucureşti. Curios nume. Oare angajaţii or fi învăţat ceva din obiceiurile adevăraţilor samurai? Dacă paznicul a adormit în post şi te-au călcat hoţii, îşi face harakiri? (**M. M.**)

● La *Big Brother* s-a întîmplat inevitabilul: sentimentele au scăpat de sub control. Alida, de la început îndrăgostită de Ernest, l-a nominalizat, cu cea mai recentă ocazie, pentru că „a făcut-o să sufere“. (**I. P.**)

FOARTE CLAR, POATE PREA CLAR: PE ALTĂ LUME (A SPIRITELOR?) VOR CURGE RÎURI DE SCRISORI

● Adrian Mutu – cu competenţa celui mai bun fotbalist stranier din cumplitul campionat italian – a explicat la ultimul *Proces al etapei* foarte clar, poate prea clar: sîntem mai talentaţi decît italienii, dar mental ei ne sînt superiori şi asta decide... Aşa o fi şi pe lumea cealaltă, vreau să spun în literatură şi artă? (**R. C.**)

● Pe postul naţional de televiziune am văzut într-o seară o discuţie la care moderator era un cunoscut jurnalist, director de ziar, iar invitaţi erau un ministru din Cluj, un analist politic foarte rîrîit şi... Salvador Dalí. Chiar aşa, cu mustaţa-i inconfundabilă şi cu ochii bulbucaţi. Spunea singur că-i mare pictor, vorbea româneşte şi chiar i-a adus un omagiu premierului român. Şi cum ştiam că Dalí totuşi a murit, m-am gîndit că s-o fi întîmplat vreo minune şi a revenit în lumea noastră tocmai pentru a participa la acel talk-show. Dacă nu cumva ceilalţi trei s-au dus să vorbească cu el, fiindcă oricum părea că sînt pe altă lume. Schimbînd canalul, derutat, am dat peste un sportiv cunoscut a cărui statuie tocmai o văzusem în faţa stadionului Dinamo. Şi cum ştiu că statui se fac de obicei celor ce nu mai sînt, am fost şi mai uluit să-l văd în carne şi oase şi chiar vorbind. M-am gîndit că poate cablul meu a făcut vreo atingere. (**A. M.**)

● Luni seara, pe Discovery, dintr-un reportaj despre „Somnambulii criminali“ aflu că somnambulismul – fenomen magnetic, suprarealist, deschizător de breşe în lumea spiritelor – poate deveni pericol public. Ce să mai zici, cînd un tip, blajin de felul lui, îşi schimbă hainele, se urcă în maşină, face un drum lung şi apoi – dormind, desigur – îşi omoară soacra? Pe care o adora. (**S. S.**)

● Se pare că rezultatul la ecuaţia „De 3 x femeie“ este „bărbatul“ (3 x femeie = bărbat). Asta dacă ar fi să ne luăm după cea care este de trei ori femeie prin excelenţă, Mihaela Tatu, care spunea telespectatorilor în emisiunea ei de lunea trecută: „sînt **convins** că vor curge rîuri de scrisori“. (**C. P.-B.**)

● Conform unei statistici europene publicate de *L'Express*, ţara în care se trimit cele mai multe scrisori pe cap de locuitor este Norvegia (554 pe an). Urmează Olanda (445), Franţa (436), Elveţia (410), Belgia (343), Finlanda (335), Marea Britanie (318). Între 200 şi 300 de scrisori/locuitor/an se trimit în Slovenia, Danemarca, Germania, Luxemburg, Islanda. În categoria „puţine scrisori“ conduce Portugalia, cu 125, urmată de Malta cu 123. Etc., etc. Româno-scepticii adepţi ai principiului „ca la noi, la nimeni“ vor fi intuit probabil că sîntem la coada clasamentului: pe antepenultimul loc, cu 10 scrisori/locuitor/an. Dar nu-i nimic, i-am depăşit pe bulgari: ei sînt pe ultimul loc, cu 6 scrisori. Cum se vede, în clasament conduc nordicii. Mersi, ei au o scuză, vorbesc puţin... (**M. V.**)

DUPĂ ACEEA, CENTRUL SPUNE: SÎNT ŞI NU SÎNT

● La Sankt Petersburg, George W. Bush a declarat că Vladimir Vladimirovici Putin îi rămîne un „good friend“; am auzit-o cu urechile mele şi după aceea – constatînd că preşedintele Rusiei nu-l dezminte – am prins imediat, pragmatic neruşinat cum sînt, un somnuleţ liniştit cu tovarăşul Stalin în rolul principal, citez: „elanul bolşevic rus şi spiritul practic american pot face, împreună, minuni“. (**R. C.**)

● „Guvernul va credita un centru de perfecţionare a spionilor“, spune *Adevărul* (3 iunie a.c.). Dacă se vor vinde bilete la Bond 007, succesul va fi garantat. Mai ales dacă le va vinde dl Ristea Priboi. (**A. C.**)

● Pe un perete din staţia de metrou de la Piaţa Romană, trei prezentări: „Sînt Tommy şi sînt drogat. Sînt Jhon şi sînt drogat. Sînt Ice Box şi nu sînt drogat.“ Băieţi, îmi pare bile. (**D. S.**)

Dorina NĂSTASE

Integrare fără includere

– euroscepticismul în Est –

Studiul din care fac parte fragmentele publicate în această pagină analizează sursele euroscepticismului în ţările Europei de Est şi în particular în România. Autoarea identifică cinci categorii de surse: cele psiho-sociologice, rezistenţele culturale, „tendinţele teocratice" apărute ca o revanşă faţă de ateismul regimurilor comuniste, scepticismul economic (în Est oamenii făcîndu-şi în continuare „iluzia controlului politic asupra economiei") şi problemele sociale rezultate în urma schimbărilor sistemului politic. Din motive de spaţiu, publicăm fragmente care se referă la primele două categorii. Studiul integral va apărea în revista belgiană Transitions, *editată de Université Libre din Bruxelles, în iulie 2003. Autoarea este în prezent cercetător asociat la Centrul pentru Controlul Democratic al Forţelor Armate din Geneva. (**M. V.**)*

Un malentendu *psihologic şi sociologic*

Un articol al jurnalistului britanic David Wingrove, publicat în revista *Dilema*, povesteşte trama unui film hollywoodian turnat în 1946. Este povestea a două surori gemene, una bună şi alta rea. Cele două personaje erau interpretate de Olivia de Havilland, ceea ce accentua asemănarea şi trimitea la imaginea speculară a oglinzii care răstoarnă realitatea. Pentru David Wingrove, Europa occidentală îşi asumă rolul pozitiv şi, prin urmare, ţările din Est se situează de partea negativă a oglinzii: ele nu există decît dacă reflectă mai mult sau mai puţin Europa occidentală. Drept recompensă, li se oferă, poate, intrarea în clubul politic, militar şi economic privilegiat (NATO şi UE). Dacă nu, aceste ţări judecate negativ vor fi lăsate să aibă destinul ţărilor din lumea a treia.

Acelaşi mecanism psihologic cu rădăcini economice este descris în lucrarea foarte critică la adresa lărgirii UE scrisă de Joszef Böröcz şi Kovács Melinda şi publicată la Budapesta[1]. Inspirîndu-se din Foucault, Edward Said, Maria Todorova şi Larry Wolf, autorii ţin să decripteze discursul dominant în contextul extinderii UE şi reperează în el normalizarea, adică disciplina pe care o exercită UE asupra subiectului dominat. Extinderea UE este deci re-plasată în seria de studii despre decolonizare, care consideră lărgirea UE ca o „recolonizare inconştientă" a Europei de Est, pe baza mecanismelor identitare înrădăcinate în mentalităţile elitelor occidentale. Prin aceasta, Europa de Est este văzută din Vest ca o versiune degradată a centrului, un spaţiu subdezvoltat, privit cu condescendenţă, uneori chiar cu dispreţ. Şi, pentru că decolonizarea a fost percepută de populaţiile din ţările comuniste ca o problemă care nu le privea, ca o simplă chestiune de propagandă comunistă, lipsa de atenţie faţă de colonialism a multor intelectuali a permis începerea unei feroce campanii pentru a atrage simpatia „profesorului" numit UE faţă de unul sau altul dintre elevi: un fel de cursă pentru a şti cine este cel mai occidental dintre ei.

Cei doi cercetători au folosit o bază documentară constituită din documente oficiale schimbate între autorităţile guvernamentale maghiare şi Comisia Europeană. Analiza arată că UE adoptă un limbaj polisemantic căutat, complex şi contradictoriu, care îi reduce pe candidaţi la rolul de obiect asupra căruia se proferează opinii. Elitele din Est, legate de UE prin interese directe şi diverse, n-au protestat; dimpotrivă, ele au încercat mai degrabă să anticipeze evoluţia preferinţelor economice şi politice în UE, fără mare succes de altfel, pentru că aceste preferinţe se schimbă fără încetare. De exemplu, textul maghiar adresat UE ca răspuns la chestionarul Comisiei adoptă un limbaj simbolic, personalizat, coerent şi clar, în timp ce Comisia nu i se adresează niciodată Ungariei, o tratează ca pe un obiect; astfel, printre greşelile de tipar ale textului Comisiei, apare numele Poloniei în locul celui al Ungariei, ceea ce arată că UE tratează *in corpore* toate ţările candidate. În plus, apar greşeli precum întrebări referitoare la cultura bumbacului sau la producţia de ulei de măsline în Ungaria! Böröcz interpretează această manieră de redactare ca rezultat al unei metode antropologice prost plasate: mai întîi utilizarea unor informatori locali care, odată ce datele sînt interpretate prin metodele proprii Comisiei, nu mai pot spune nimic în momentul elaborării documentului final.

Rezerva, condescendenţa, chiar aversiunea UE faţă de un vecin imediat şi care e primul în cursa integrării nu pot fi imputate doar războiului rece. Rădăcinile sînt mai îndepărtate şi se situează în momentul cînd Europa occidentală elaborează noţiunea de Europa de Est, în Secolul Luminilor. În epocă, Europa de Est nu era pentru Europa occidentală decît o versiune rudimentară, rustică a ei înseşi. Ceea ce permite evitarea includerii şi generează totodată deresponsabilizarea Occidentului. Responsabilitatea reformei este în întregime transferată în Est. Dacă luăm în consideraţie şi faptul că ţările candidate sînt comparate cu un Occident ideal, şi nu cu un fel de medie a statelor membre ale UE, în experienţele lor concrete, atunci ne putem pune întrebarea dacă UE nu încearcă totuşi să evite adeziunea sau, mai precis – folosind cuvintele lui Böröcz – dacă nu se încearcă o integrare economică fără o includere politică şi simbolică. Autorii adaugă chiar că criteriile de aderare la UE sînt atît de riguroase încît şi Uniunea Europeană însăşi, în practica sa reală, ar fi esenţialmente respinsă, din motive de lipsă de transparenţă!

Rezistenţe culturale

Identitatea colectivă este o condiţie necesară pentru existenţa oricărui grup social. Permanent, grupul social produce stereotipuri pozitive despre sine şi stereotipuri negative despre celelalte grupuri[2]. Deşi identităţile colective nu sînt constante, ele rămîn totuşi relativ stabile pe termen scurt şi mediu. Or, dimensiunea identitară colectivă rămîne foarte puţin dezvoltată în analizele politice serioase, în numele unei ficţiuni individualiste liberale sau cel puţin în maniera în care liberalismul este interpretat în România[3].

Aderarea la UE presupune şi schimbări de atitudine, deci ne putem aştepta în momentul aderării sau chiar în timpul negocierilor la o disonanţă cognitivă. Schimbarea reală a societăţilor din Est a fost întîrziată de lipsa de experienţă directă a realităţii sociale din UE, din cauza obligativităţii vizelor, care îi blocau doar pe cei dornici să viziteze Europa de Vest în deplină legalitate. Totodată, românii care cereau azil în Occident n-au dus înapoi nici o experienţă, erau mai degrabă lucrători sezonieri care, vînzîndu-şi forţa de muncă la negru, se întorceau după un contract limitat şi îi informau pe concetăţenii lor despre diverse aspecte ale realităţii occidentale. Pentru cea mai mare parte a cetăţenilor români, relaţiile cu UE sînt imagini prezentate de mass-media, care creează o imagine ideală a Uniunii. Astfel, pentru populaţie şocul realităţii riscă să fie dublu: pe de o parte şocul aderării în sine, prin contactul cu noile scheme cognitive, iar pe de altă parte şocul distanţei dintre imaginea idealizată a Uniunii şi realitatea trăită. (...)

Pentru a reveni la stereotipuri, stereotipurile negative faţă de ceilalţi nu pot fi de fapt separate de percepţia de sine. Percepţia negativă a României a fost creată în ultimii ani ai regimului Ceauşescu, apoi continuată de violenţa primilor ani de „tranziţie": procesul fostului dictator, manipulările de la Timişoara şi Bucureşti, manifestările violente ale minerilor, puternica imigraţie economică în Occident. Clişeele mediatice şi extinderea războaielor în vecinătate la tot ansamblul fostei Iugoslavii n-au făcut decît să întărească şi să legitimeze această imagine negativă, mai ales în presa anglo-saxonă şi germană[4].

Această imagine negativă a fost interiorizată, astfel încît unii români care trăiesc în Occident refuză să se recunoască drept români. Pentru a-l cita din nou pe jurnalistul britanic David Wingrove[5], România este în acelaşi timp „hotărîtă să joace acest joc (al reflectării în oglinda occidentală) şi incapabilă să îi înveţe măcar regulile elementare". România nu ştie cum să-şi prezinte avantajele şi calităţile în raport cu vecinii, ca de exemplu pacea cu aceştia după al doilea război mondial, spre deosebire de ceea ce s-a întîmplat cu Grecia şi Turcia. Eticheta de sărăcie, continuă jurnalistul, ignoră existenţa unor regiuni similare în UE, cum ar fi unele regiuni portugheze sau italiene din Sud. Criminalitatea este chiar mai ridicată în aceste regiuni, iar ele nu au scuza de a fi trăit mai mult de patruzeci de ani sub un regim comunist. Acest gen de imagine se explică mai degrabă prin poziţia ingrată ocupată de cealaltă parte a oglinzii decît prin analiza obiectivă a erorilor de politică internă din România.

Soluţia nu este în nici un caz interiorizarea imaginii negative, ci căutarea unui mit pozitiv (care explică de altfel în Est, într-un mod ciclic, succesul unei politici simbolice precum aceea a partidului Fidesz[6] din Ungaria), pe care tehnocraţii proveniţi din fostul partid comunist nu-l pot oferi. UE şi NATO în sine nu vor putea furniza pentru mult timp mitul pozitiv necesar, pentru că sfîrşitul visului – adică aderarea – se apropie; de acum înainte realitatea va înlocui mitul Occidentului. Căci, în acest caz, nici exemplul Germaniei, nici acela al Japoniei nu se pot reproduce într-un alt context istoric, căruia îi lipseşte sprijinul economic masiv şi mobilizarea populară de după război şi de la începutul războiului rece. De altfel, conştiinţa unei misiuni pentru viitor lipseşte şi în Est, şi în Vest, fiind înlocuită de sloganuri sau de discursuri goale. (...)

În loc de concluzii, la sfîrşitul acestei rapide analize a surselor scepticismului în Europa de Est şi mai ales în România, se vede mai clar de ce nu poate fi acceptat argumentul după care „în România nu există nici un element de euroscepticism, pentru că o importantă susţinere publică se combină cu un consens împărtăşit de toate forţele politice"[7]. Deşi aceste indicii pot avea mai multe interpretări, pentru decidenţi, atît cei din ţările candidate, cît şi cei din ţările Uniunii Europene, ar fi motive serioase de nelinişte în privinţa rădăcinilor pe care le au anumite comportamente şi opţiuni politice. Dacă ne pasă într-adevăr de deficitul democratic, ar fi bine să analizăm rezistenţele care vin deopotrivă dinspre elite şi dinspre alegători, atît în ţările candidate cît şi în ţările membre. Iluziile şi respingerea simbolică, tentaţia teocratică, înclinaţiile protecţioniste sau greşita înţelegere a liberalismului sînt tot atîţia factori care riscă să alimenteze întemeierea unui viitor euroscepticism în Europa de Est. Îndrăznesc de aseme-nea să observ că lucrul cel mai grav este nu atît apariţia formelor unui scepticism crescînd, cît lipsa unui veritabil proiect politic şi social, proiect care să propună cu realism şi pragmatism schimbări strategice, pentru a-i asigura ţării un loc printre celelalte state ale Europei.

traducere de Mircea VASILESCU

---

1. Böröcz Jozsef şi Kovacs Melinda (ed.), „Empire's New Clothes. Unveiling EU Enlargement", *Central Europe Review*, Central European University and Collegium Budapest, Budapest, 2001.

2. Înaintea constructivismului, teoria rolurilor a fost foarte populară în anii '80 printre teoreticienii relaţiilor internaţionale. Un exemplu clasic este K.J. Holsti (1970), „National role conceptions in the study of foreign policy", în Stephen G. Walker (coord.), *Role Theory and Foreign Policy Analysis*, Duke University Press, Durham, 1987, pp. 5-43.

3. Pentru acest tip de reducţionism metodologic în interpretarea liberalismului, amintim lucrările lui Cristian Preda.

4. Emil Hurezeanu, „Cîteva pericole", *Dilema*, nr. 211, 7-13 februarie 1997, p. 7.

5. David Wingrove, „România şi oglinda întunecată", *Dilema*, nr. 211, 7-13 februarie 1997, p. 6.

6. Partid al tinerilor democraţi-liberali din Ungaria, condus de fostul prim-ministru Victór Orbán.

7. Geoffrey Pridham, „Romania and European Union Accession: the Domestic Dimension", *The Romanian Journal of Society and Politics*, Vol. 1, Nr. 2, „Romania and the European Union", November 2001, p. 37.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 532
13-19 iunie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

DOMENIUL PUBLIC - ŢARA NIMĂNUI?

„Cînd nu se ştie exact cine este proprietarul şi nu este clar statutul proprietăţii, cumpărătorii, oricît de doritori ar fi, ezită.“

ILIE ŞERBĂNESCU – ROMÂNIA SUB TIRANIA CIFRELOR MICI!“

GRATUIT

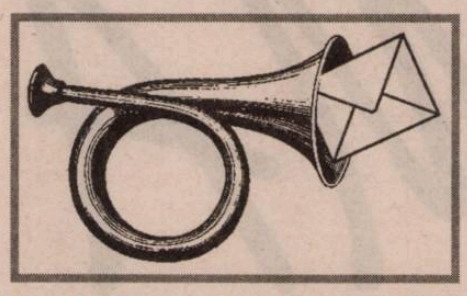

La zi

Sîmbătă seara!

Privesc sîmbătă seara emisiuni care se doresc agreabile şi deconectante. Domnul Patapievici explica odată cu bunăvoinţă că o emisiune ca „Iartă-mă“ (ştiu că nu e sîmbătă) are un succes de top, pentru că fiecare din noi se regăseşte într-un gest de iertare a aproapelui, pentru că fiecare avem ceva de iertat sau ne dorim absolviţi de o vină prin generozitatea acestuia. Explicaţia e simplă şi plauzibilă: a ierta e un eveniment destul de rar la noi, românii de azi... emisiunea oferă regia şi cadrul în care, măcar şi numai imaginar, fiecare din noi facem în taină exerciţiul iertării. Şi este nobil într-adevăr să poţi închide ochii la o greşeală, prin reflexul bunătăţii sau clemenţei pe care ţi le dictează raţiunea.

În manieră asemănătoare judec că funcţionează şi mecanismul „surprizelor“. Dincolo de frumoasa şi distinsa prezentatoare, e plăcut să priveşti ochi dilataţi de bucuria împlinirii unui vis, plănuit în zeci de scenarii imaginare de oameni depăşiţi de scumpetea vremurilor. Un pic cam mult sirop, teme deja tocite şi uneori surprize dezumflate de un camuflaj prea uzat... dar merge, spunem, e plăcut. E încă un exerciţiu... Mecanismul fin al subconştientului te face să crezi că tu ai fi cel care oferă, eşti gata să sari din fotoliu să dai tu ce e de dat... În orice caz, implicarea fiecăruia se situează în această zonă în care, fără să simţi, te „consulţi“ cu tine şi decizi ce şi cum trebuie făcut pentru cazul în speţă. Inconştient te porţi ca un bun creştin, ierţi şi faci bine, laşi ura deoparte şi ajuţi imaginar un bătrîn sau un bolnav, asculţi cuvintele mature ale unui copil rămas singur pe lume, care în compensaţie îşi doreşte sub o formă sau alta numai un strop de dragoste... Au fost invitaţi pe care îmi doream să îi iau acasă, au fost seri în care am plîns soarta vreunui suflet mic de vîrstă şi nenorocit de ne-părinţii săi, mă uit cu drag şi cu milă la bătrînii noştri care imploră un aparat auditiv, sau o capră sau... ce mai contează... Deşi par ridicole cadourile, ele sînt omeneşti şi atît de potrivite vieţii domestice pe care o ducem. Emisiunea te face „complice“ la marea reuşită, parcă tu eşti cel care oferă gestul material... pentru că mereu la jumătate, miza rămîne din păcate materială... O înţeleg pe frumoasa prezentatoare, chiar şi în momentele în care simulacrul e jalnic. Nu e uşor să faci scenarii din cele mai diverse, aşa încît fiecare poveste să pară deosebită, fiecare invitat să fie cumva scos din anonimat şi ajutat să îşi dezvăluie vreo dorinţă tainică, în ciuda jenei pe care o resimte. Nu e simplu să reiei acelaşi şi acelaşi şablon al dialogului, împins invariabil spre împlinirea uneia din cele mai bizare nevoi... şi cînd spun asta mă gîndesc la frumosa Andreea Marin. Oricît de răi am fi cu noi şi cu aproapele, trebuie să recunoaştem că emisiunea aceasta poate fi privită ca o lecţie de religie *(n. red.:?)* în care eşti învăţat că trebuie să faci bine iubindu-l. Iar dragostea este cadoul-surpriză oferit aici, e drept pe o muzică plîngăreaţă şi în faţa camerelor indiscrete care vînează, destul de comercial, lacrimi şi scene de telenovelă. Cu toate astea, spun că încă e acceptabil... Dacă din greşeală aluneci cu telecomanda pe emisiunea aceasta, riscul nu este major... Iar copiii noştri rămaşi singuri acasă într-o sîmbătă seara pot privi fără vreo bulină de avertisment emisiunea.

(N. red.: Sînteţi sigură? Nu sînteţi prea idilică?)

DAR... dar dacă încă baletezi pe posturi, poţi da de „Marea provocare“... Nu ştiu de unde a venit numele, însă este destul de slab pentru oroarea care se prezintă. Pe emisiunea aceasta aş pune o bulină mare cît ecranul... Sîntem în mare parte de acord că girăm pentru bani, cu multe compromisuri personale... O facem poate toţi, într-o formă sau alta, mai mult sau mai puţin nuanţat. Nu ştiu cît pot fi de mari salariile din televiziune, aşa încît să prezinţi nu contează ce... numai bani să iasă. La fel judec şi actorii acestor emisiuni: trebuie să fie motivaţii materiale şi interioare serioase, aşa încît să participi în faţa ţării la „jocuri“ pe bani ale căror probe sînt departe de a-ţi face cinste... Poţi fi într-o jenă financiară... închizi ochii şi îţi zici „încerc“... Dar cînd zici asta mizezi deja pe responsabilitatea pe care şi-a asumat-o apriori postul de televiziune în sine, precum şi pe corectitudinea celor care au aprobat derularea publică a unei astfel de emisiuni. O bună parte din responsabilitatea spectacolului este preluată de realizatori, tu numai te abandonezi cerinţelor fără să îţi faci mari probleme legate de calitatea rolului pe care îl vei interpreta.

Cîndva o altfel de emisiune sălta miza dacă te lăsai ras în cap... Incredibil, mi-am zis, şi scandalos. Nu că ar fi jenant să umbli fără păr, însă contextul în care se propunea această tevatură şi gălăgia, spectacolul şi penibilul punerii în fapt îl făceau pe subiect să intre în pămînt de ruşine. Speram să fii trecut, speram să ne fi fost ruşine în general că am ajuns să şantajăm sărăcia cu asemenea spectacole groteşti. Aseară am privit scene care m-au făcut să mă îndoiesc că ne-am detaşat calitativ de regnul animal: o doamnă mînca, pentru nu ştia nici ea pentru cîte milioane, o bucată suculentă de stomac de ren cu resturi alimentare nedigerate. S-au mai servit la masă viermi în gelatină, ochi sticlind de prospeţime ai nu ştiu cărui animal abia sacrificat... Pe farfuria alăturată se lăbărţau nişte moluşte crude... Am privit totul cu stomacul în gît şi plină de consternare... În sală, pe măsură ce spectacolul se derula, se auzeau chiote de bucurie, încurajare sau satisfacţie... Nu pot să ştiu, pentru că eram blocată mental şi fiziologic... În altă seară am privit cum un tînăr îşi încerca norocul mestecînd viermi ce i se agitau vioi în gură, prinşi într-un aluat de pizza... viermii erau vii, iar tînărul, spre surprinderea mea, a supravieţuit şi şi-a încasat cele cîteva milioane. Domnul prezentator, pentru savoarea momentului, pentru că acelea sînt indicaţiile de regie, pentru că îi face plăcere, pentru că aşa o fi scriind în fişa postului, incita şi excita privitorii dînd detalii despre gradul de scîrboşenie al fiecărui „preparat“... Viermii sînt zgîndărîţi, moluştele sînt săltate în furculiţă pentru ca spectatorii să aprecieze „dificultatea“ probei... stomacul de ren îţi este descris cu grimase care îţi măresc greaţa şi te trimit rapid după un lighean... E sîmbătă seara şi vă rog din precauţie să luaţi cu dumneavoastră un lighean dacă aţi ales această emisiune... Nu mai e nevoie de bulină, tot ce se petrece de la un cap la altul este un pătrăţoi roşu aplicat de dumneavoastră, domnilor, pe morala noastră de viaţă. Cît poţi fi de disperat sau setos de bani încît să ajungi să faci aşa ceva în faţa lumii...?!

O bătrînică din familie îmi spune ceva ce îi venea din amintiri: un om aflat pe patul de moarte îşi dorea să mai aibă zile, iar pentru asta mărturisea că este gata să mănînce orice. Atenţie însă la miză: făcea nu contează ce gest la schimb cu VIAŢA... De aici şi pînă la a ingera nu contează ce scîrboşenii, de aici la a accepta tăvăleli şi bălăceli în cine ştie ce mocirle, de aici şi pînă la a te aşeza pe cuie sau a te preta la gesturi care ar

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

ruşina şi un copil, e distanţa dintre cer şi pămînt... A doua zi mă gîndesc vă puteţi relua viaţa fără probleme, domni realizatori şi participanţi?!... Chiar nu are importanţă că mîine va trebui să ai DREPTUL să faci morală şi educaţie copilului tău? Chiar nu contează că tu, cel care ieri ai mestecat viermi sau bale de moluşte, îţi împlineşti mîine un vis cu banii cîştigaţi în acest mod?, chiar nu are importanţă că rămîi un reper în ce are mai josnic speţa umană: degradarea în schimbul unui pumn de bani?! Socotesc gesturile acestea echidistante în raport cu o prostituţia sexuală, deoarece motivaţia poate fi aceeaşi: bani cîştigaţi uşor. Cum e să fii un astfel de „învingător“?! Personal îmi e ruşine că am putut să o fac: adică să zăbovesc chiar şi numai cinci minute pe o aşa oroare. Am „fugit“ repede pe postul „surprizelor“... Privesc un copil care îmi dă speranţe: arhiva redă imagini în care e mic şi îmbrăţişat de Pavarotti... Îi mulţumesc copilului că există şi resimt o mare ruşine pentru ceea ce noi, adulţii de azi, oferim copiilor noştri.

Eugenia MINCA
minca@valahia.ro

N. red.: Nu puteţi suporta „Marea Provocare“ (nici noi!), dar sînteţi îngăduitoare cu „Surprize, surprize...“ şi „Iartă-mă“... E un punct de vedere. Îl respectăm – fiindcă e original şi minoritar.

PRO Clona!

...S-a bătătorit mult subiectul telenovelelor. De curînd s-a terminat *Clona*, pe care am urmărit-o cu plăcere şi a fost imposibil să privesc la cea care i-a luat locul. Pe lîngă multele iubiri (care pe fete le induc în eroare), pe lîngă subiectul cam tras de păr, pe lîngă zeflemeaua pe care o aveam pregătită cînd e vorba de telenovele, m-am întrebat ce m-a prins aşa de bine. Cred că farmecul actorilor. Vulnerabilitatea şi imperfecţiunea personajelor. Discursul absolut tragic despre droguri. Muzica, dansurile, obiceiurile şi mentalităţile lumii arabe, atît de diferite de ale noastre. Apoi, peisajele şi aspectele acelor străzi marocane filmate se pare pe viu. Nu îmi este ruşine că am privit *Clona*. Am o părere de rău că am pierdut mai multe episoade. În final, scenaristul (acum scenarista) a avut grijă să vedem ce aşteptam. Dar şi aşa a fost o încîntare.

Maria NICULESCU
Oneşti

Replici

Este sau nu este Noua Dreaptă o organizaţie extremistă?

Citind replica dată de domnul Bogdan Stanciu în numărul 527 al revistei *Dilema*, am rămas surprins de modul sofistic de a argumenta şi de faptul că extremismul Noii Drepte iese în evidenţă pînă şi dintr-un material în care autorul vrea să dovedească contrariul.

În scrisoarea mai sus amintită se afirmă:

„Nu putem fi extremişti atîta vreme cît valorile pe care le apărăm sînt familia, biserica, tradiţiile româneşti.

Dimpotrivă, respingem extremismul practicat de secte, de minorităţi naţionale sau sexuale agresive şi tot ceea ce poate îngrădi evoluţia firească a neamului românesc“.

Citatul de mai sus mă face să-mi pun unele întrebări, cum ar fi aceea dacă din ceea ce se afirmă în cadrul lui rezultă caracterul non-extremist al Noii Drepte. Avînd în vedere că pentru ca o organizaţie să nu fie extremistă este necesar ca atît ideile pe care le susţine cît şi modul în care susţine aceste idei să nu aibă un caracter extremist, iar citatul mai sus amintit nu spune nimic în privinţa modului, rezultă că acest citat nu demonstrează non-extremismul acestei formaţiuni. Deci ideea susţinută implicit de domnul Bogdan Stanciu cum că din acest citat rezultă cu necesitate caracterul non-extremist al Noii Drepte nu este decît un sofism. În plus, nu văd cum poate rezulta că o anumită grupare nu este extremistă din faptul că nu este de acord cu extremismul din tabăra adversă. Dacă domnul Bogdan Stanciu ar fi afirmat că Noua Dreaptă nu este o grupare extremistă aducînd ca argument faptul că respinge extremismul grupărilor aflate de aceeaşi parte a baricadei, lucrurile ar mai fi avut o logică.

Însă acest citat (ca şi restul scrisorii) nu spune nimic de atitudinea Noii Drepte faţă de extremismul conceptual practicat de unii dintre cei aflaţi în aceeaşi tabără cu Noua Dreaptă. Acest lucru mă duce cu gîndul la faptul că domnul Bogdan Stanciu consideră că extremism din partea majoritarilor (cu excepţia celui caracterizat prin violenţa fizică) nu există.

Altfel, obiectiv vorbind, există forme de extremism conceptual (care nu este însoţit neapărat de violenţă fizică) atît în tabăra majoritară cît şi în tabăra minoritară, iar dreptatea în diverse chestiuni este uneori de partea moderaţilor majoritari, iar alteori de partea moderaţilor minoritari. Din nefericire, Bogdan Stanciu nu recunoaşte aceste aspecte ale realităţii.

Deoarece există şi forme de extremism conceptual care nu este însoţit neapărat de violenţă fizică, detaşarea faţă de vandalismul de stradă şi faţă de actele antisociale nu este suficientă pentru ca o organizaţie să nu aibă un caracter extremist.

În altă ordine de idei, în lumea civilizată există o separare clară între sfera publică şi sfera privată. În timp ce cetăţenia aparţine sferei publice, etnia, apartenenţa confesională şi orientarea sexuală (în ceea ce mă priveşte sînt cetăţean român de etnie română şi heterosexual) aparţin sferei private. Într-o astfel de lume principiul conform căruia „minoritatea se supune majorităţii“ nu se aplică decît în chestiunile ce aparţin sferei publice, sferă unde este şi locul unor noţiuni ca „normal“ şi „anormal“. În chestiunile ce ţin de sfera privată, fiecare individ este suveran, iar noţiunile de „normal“ şi „anormal“ nu au ce căuta. O opinie care susţine interzicerea unei manifestări cu caracter privat în numele normalităţii (aşa cum face domnul Bogdan Stanciu, vis-à-vis de problema orientării sexuale, în scrisoarea mai sus amintită) nu poate fi decît extremistă.

Bogdan STĂNOIU
Bucureşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Tinerii profesionişti**
- **Ce era bine cînd era rău**
- **Boema**

Vintilă MIHĂILESCU

socio hai-hui

Oedip eliberat

– Şi I. ce mai face?

– Bine, acum totul e bine.

– Dar ce-a păţit?

– A, a fost o poveste întreagă! Acum 2-3 ani, avea vreo 14 ani pe atunci. A venit într-o zi acasă, foarte pornit şi ne-a întrebat cînd divorţăm?

– Poftim?

– Exact ce auzi: cînd divorţăm? Sau măcar să ne certăm. Că mai toţi colegii lui au părinţi divorţaţi, numai el nu şi asta îl împiedică să se revolte şi îi distruge adolescenţa – reproduc cuvînt cu cuvînt!

– Şi i-a trecut?

– I-a trecut, dar a durat cîteva luni bune de discuţii şi de supărare din partea lui. Chiar era derutat şi nu ştia ce să facă în societate cu nişte părinţi care nu sînt divorţaţi şi nici măcar nu se ceartă ca lumea.

– Adică „despărţiţi-vă ca să pot să mă revolt în linişte!"

– Cam aşa ceva*...

Săracul Freud! Nici măcar Oedip nu mai este ce zicea el. De fapt, într-o lume *post* tot ce vreţi, trebuia să apară şi un post-Oedip!

Dincolo de nevroze şi terapii, relaţia oedipiană este pentru Freud matricea socialului, a legăturii sociale în care se naşte orice individ şi care se naşte o dată cu relaţia de dependenţă a acestuia faţă de autoritatea încarnată şi simbolică în acelaşi timp a Părintelui. Relaţia socială, care face din om o specie aparte, se construieşte greu şi, dacă e să-l credem pe Freud, îşi are originea în legătura concretă care se ţese între orice nou născut şi actorii care joacă rolul de tată şi de mamă; „uciderea" simbolică a acestora permite transformarea lor în simbol parental, ce se regăseşte în toate identificările noastre sociale, de la patrie la Dumnezeu. Doar această ucidere simbolică a Părintelui, originară şi recurentă, permite cu adevărat instituirea unei ordini sociale, întemeiată în culpabilitatea paricidului: respectarea ordinii, a normei, a Puterii nu provine din vreo propensiune ciudată a omului pentru constrîngere, ci din culpabilitatea pe care o trezeşte în noi reprezentarea negării autorităţii, a „uciderii" ei. „Consubstanţială legăturii sociale, culpabilitatea trimite la o sciziune originară pe care Freud a situat-o în însăşi natura omului şi pe care a exprimat-o prin antagonismul dintre pulsiunea de viaţă şi pulsiunea de moarte" (A. Akoun).

Pentru o felină, de pildă, toate acestea trebuie să pară o mare şi inutilă încurcătură. Dar ce să-i faci, nu-i uşor să devii fiinţă socială! Trebuie să fii ataşat de părinţi pentru ca să experimentezi, concret, relaţia socială, trebuie apoi să te revolţi pentru a depăşi cercul particular şi limitat al vieţii familiale şi trebuie să-ţi porţi culpabilitatea acestei rupturi pentru a o generaliza, simbolic, la scara largă a socialului.

Iată însă că se pot găsi, la o adică, şi „scurtături". „Despărţiţi-vă ca să pot să mă revolt!" – reclamă, pe scurt, băiatul din povestea noastră. Culpabilitatea nu mai este astfel a copilului „ucigaş„ ci a părinţilor „sinucigaşi", care se „omoară" singuri, se dizolvă ca autoritate căci nu mai există ca relaţie: se despart sau măcar se ceartă definitiv. Revolta copilului poate fi astfel o *revoltă fără culpabilitate*, căci, într-un fel, paricidul nu mai are loc: părinţii au desfiinţat ei înşişi relaţia familială.

Dar chiar ieşind din meandrele limbajului psihanalitic, dorinţa aceasta de a simplifica legătura socială (care uneşte dar şi „leagă"), întemeind-o într-o *lipsă de relaţie* (divorţul), are ceva fascinant în ea. Este, într-un fel, expresia inconştientă a Individului fără legătură socială.

S-ar putea însă ca, peste ani, I. să se ducă la vreun urmaş de-al lui Freud şi să-i spună: *Doctore, mă doare relaţia!*

* Trebuie precizat că această scenă a avut loc într-o ţară „civilizată" şi nu pe plaiurile noastre încă în curs de dezvoltare.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Amînarea lui Stolojan

Analizele politice îi sînt în general favorabile lui Theodor Stolojan: a cîştigat procente în sondaje şi PNL a rămas unit. De fapt, Stolojan a eşuat prin inactivism. PNL ar fi trebuit să facă paşi concreţi spre putere, printr-o alianţă cu PD, funcţională cu un an înainte de viitorul scrutin.

La aproape trei ani de la alegeri, scena politică a rămas la fel ca atunci. PSD a rămas partid dominant şi a reuşit performanţa de a-şi păstra încrederea populaţiei la un nivel mai ridicat decît votul din alegeri. La alegeri a obţinut 36,9%, în februarie 2003 înregistra 46%. Scăderea din ultima vreme este raportată la maximul de 60% din octombrie 2001 (toate datele sînt din barometrele CURS, deci comparabile). Această scădere a trezit prematur speranţele opoziţiei. Dacă mîine ar avea loc alegeri, PSD ar obţine un rezultat superior celui de la alegeri, care i-ar permite să rămînă la guvernare. PSD pare a fi strîns ce a pierdut PRM, iar opoziţia democratică nu a reuşit să formeze un bloc comun care să atragă restul nemulţumiţilor. În loc să fie pionul principal al opoziţiei unite, PNL stă într-o expectativă păguboasă.

Experienţa altor ţări, dar şi cea românească din perioada 1990-1996, arată că un sistem cu partid dominant poate fi echilibrat doar printr-o uniune a forţelor de opoziţie, care să candideze în comun. Theodor Stolojan a preluat conducerea PNL deoareece se spera că popularitatea personală ar putea duce partidul în situaţia de adversar egal cu PSD. Proiectul ar fi presupus un sistem bipartid PNL-PSD, care nu se potriveşte nici tradiţiei postcomuniste şi nici sistemului electoral proporţional din România. Dar Theodor Stolojan, cu speranţele ataşate la purtător, a dat PNL viziunea tandemului doctrină-popularitate, creîndu-i un nejustificat sentiment de superioritate. Odată ajunşi la concluzia că sînt deştepţi, populari şi pe propriile picioare, liberalii au uitat că ar trebui să cîştige puterea şi asta se poate întîmpla doar printr-o politică activă de alianţă cu cealaltă componentă a opoziţiei democratice: Partidul Democrat. Acesta era singurul scop rezonabil al lui Theodor Stolojan şi tocmai aici a eşuat lamentabil.

Actuala opoziţie democratică ar fi trebuit să reia acea parte din experienţa Convenţiei Democratice care a adus-o la putere. Adică să impună în spaţiul public, mult înaintea alegerilor, o formulă a opoziţiei unite, care să-i atragă pe nemulţumiţii faţă de guvernare. A trecut ceva timp de cînd Stelian Tănase a lansat pe piaţă ideea unei alianţe PNL-PD. A fost lansat atunci un sondaj din care reieşea că alianţa lua mai multe voturi decît cele două partide separat. Deşi i s-au aruncat în cîrcă intenţii manipulative ascunse, „manipularea" era la suprafaţă: nu rămînea decît ca cei doi lideri şi conducerile celor două partide să priceapă mesajul. Atunci păreau că l-au înţeles. Dar au trecut cîteva luni şi nu s-a mai întîmplat nimic. Aceleaşi răspunsuri echivoce: nu excludem o alianţă. Miopia politică a acestui răspuns este înfiorătoare. Cînd singura soluţie este alianţa, a nu o exclude înseamnă a nu o căuta, de parcă ar trebui să vină de la sine. Pică pară mălăiaţă...

Discuţiile din PNL pleacă invariabil de la ideea unui liberalism proclamat zgomotos şi se încheie la fel de invariabil prin automulţumire: noi sîntem liberali, ce bine! De fapt concentrarea atît de masivă pe mesajul doctrinar arată imaturitate politcă. Liberalii români sînt incapabili să treacă peste faza de construcţie identitară. Parcă încearcă să se convingă permanent pe ei înşişi şi pe susţinătorii lor că au şanse să guverneze singuri la un moment dat.

Dar ce anume aşteaptă liberalii? Sînt două posibilităţi: a) o alianţă cu PSD după alegeri. Mereu suspectată de presă, mereu negată de Theodor Stolojan, dar niciodată complet înlăturată de strategii din culise. Numai că o asemenea variantă ar fi posibilă doar într-un guvern de uniune naţională, în condiţii extraordinare. O mare alianţă PSD-PNL ar fi un dezastru pentru democraţia românească şi pentru ambele partide în acelaşi timp. Pentru a rămîne viabilă, democraţia românească trebuie să se obişnuiască cu schimbarea puterii la alegeri sau măcar cu o probabilitate ridicată ca puterea să fie pierdută. O concentrare a singurului mare partid de dreapta şi a celui mai mare partid din stînga ar însemna anularea posibilităţii de schimbare. Şi nici măcar nu este importantă culoarea politică, este vorba de alianţa dintre cele mai mari partide democratice de pe scena politică.

O democraţie nu poate funcţiona în regim de urgenţă fără a se gripa. Nici măcar un PRM ajuns foarte mare (25-30%) nu ar justifica pe deplin această super-alianţă. Un guvern minoritar format ori de PSD-UDMR ori de PNL-UDMR este preferabil unuia PSD-PNL. Altfel, nemulţirile s-ar canaliza spre partide excentrice sau spre experimente politice total imature, ceea ce ar duce la o instabilitate periculoasă. Iar instabilitatea generală ar afecta şi PSD şi PNL, care se pot dezvolta doar ca adversari; b) a doua variantă de aşteptat: uniunea forţelor de dreapta în jurul PNL. De fapt, aceasta este o vorbă de clacă. Ce ar însemna concret această uniune? Ca PNŢCD, Acţiunea Populară şi alte grupuscule mai mult sau mai puţin vizibile să intre într-o alianţă cu PNL. Ar fi o formulă total perdantă. Aportul electoral al acestora este minim, în schimb pretenţiile sînt mari; se adaugă o euforică dorinţă de identitate (creştin-democrată) care ar duce la o alianţă cu toate dezavantajele de identitate şi funcţionare şi fără avantajele electorale aşteptate. Adică exact o reeditare a eşecului „CDR-2000", cea mai proastă perioadă din istoria acestei alianţe, altădată de succes. Orgoliul de lider al unor Victor Ciorbea sau Emil Constantinescu şi suportul consistent, dar perdant, al Partidului Popular European nu fac decît să împiedice fuziunea cu PNL. Dacă principalul obiectiv strategic este atragerea acestor grupuri, ar însemna concentrarea energiei pe un front total marginal.

Se pare că liberalii aşteaptă o alianţă postelectorală cu PD. Scăpaţi de complexul de număr doi pe lîngă PNŢCD-ul lui Corneliu Coposu, ţin acum la independenţa lor. Aşteaptă să vadă rezultatele votului şi vor hotărî atunci, avînd avantajul moral că pot alege ca partid de sine stătător să se alieze cu democraţii. Deşi este foarte posibil să nu mai aibă partener de alianţă, iar dacă vor avea partener, este foarte probabil să nu le ajungă procentele pentru a forma guvernul.

Oricum, a aştepta să vezi ce se întîmplă nu este o politică, este o amînare. Şi o sticlă goală de Coca-Cola care ar conduce PNL ar adopta această politică. Şi dacă tot s-ar ajunge acolo, de ce să nu se profite de surplusul adus de alianţă în alegeri? Este o întrebare de bun-simţ, dar ca să dai răspuns trebuie să ai o minimă gîndire strategică.

Liberalii nu au decît şansa unei alianţe preelectorale cu PD. De cealaltă parte, nu se poate spune că Traian Băsescu nu a făcut destui paşi înspre o alianţă. A lansat oferte publice către PNL, a făcut avansuri care îl puteau plasa în postura de partener minor într-o eventuală alianţă. Iar Băsescu are destule probleme în PD pentru ca el să fie principalul pivot într-o nouă construcţie. O alianţă cu liberalii ar întări PD, tot mai deruţat pentru că nu ştie clar ce ar trebui să mai reprezinte într-o Românie condusă de un partid social-democrat cu acte în regulă. Stînd să vadă dacă Băsescu rezistă asaltului dinspre PSD, liberalii nu fac decît să fie spectatori la distrugerea singurului partener adevărat. Eşecul lui Băsescu înseamnă în aceeaşi măsură şi eşecul lui Stolojan.

La această oră ar fi trebuit să există o alianţă, cu mecanisme de conducere comune, cu negocieri finalizate de împărţire a locurilor şi de stabilire a programului de guvernare. Cu cît trece timpul, cu atît şansa ca alegătorii să se obişnuiască cu ideea este mai redusă. Dar asta ar fi presupus ca liberalii să nu se mulţumească cu minunata realizare de a fi liberali şi să facă ceva şi pentru a lua puterea. Deşi partid al întreprinzătorilor, se mulţumesc să contemple dezastrul.

▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

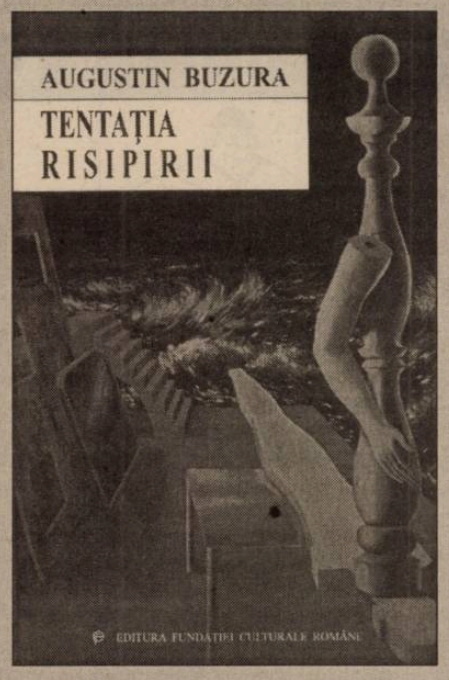

Augustin Buzura,
Tentaţia risipirii

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Rătăciri urbanistice

„Până când o să stăm așa într-o adunătură de cocioabe?“ Interogația nu era decupată dintr-un interviu prin care, cu 50 de ani în urmă, *Scînteia* celebra molima urbanistică de care se contaminase subit conducerea partidului. Propaganda oficială preamărea proiectele aferente prin toate mijloacele, iar venerabilele stații de radioficare nu se săturau transmițînd și retransmițînd șlagărul la modă: *În Bucureștiul iubit, / Azi negura s-a risipit, / Și în străvechiul oraș / Vieții-i croim nou făgaș*. Integrîndu-se în acest vacarm, acestea erau speculațiile premonitorii pe care George Călinescu le atribuia eroului său arhitectul Ioanide, din romanul cu titlul asemănător. Cartea vedea lumina tiparului la sfîrșitul lui 1953, anul cînd pioasa strămutare a părintelui popoarelor în cripta lui Lenin precipita Kremlinul în criza consemnată de analele epocii sub denmirea „dezgheț“. Una dintre primele măsuri prin care cîrmuitorii României se adaptau acestei conjuncturi era sistarea lucrărilor pe sinistrul șantier al Canalului Dunărea-Marea Neagră. Decizia țintea să tempereze slăbăticia represiunilor și totodată să transfere vastele resurse îngropate în săpăturile Canalului către investiții conectate la nevoile reale ale populației. Pe fondul acestor reorientări strategice a fost lansat ambițiosul plan al reconstruirii Capitalei: înălțarea unor noi cartiere muncitorești, deschiderea marilor șantiere care pregăteau instalarea metroului și transformarea cetății lui Bucur în port la Dunăre.

În consensul acestor utopii edilitare purtînd girul guvernului, răsuna și discursul utopic al lui Ioanide, dornic nu numai să cultive utopia, ci și să îi dezvăluie rațiunea de a fi. Mai presus de puterea politică, declară cu o sinceritate șocantă arhitectul, stă puterea urbanistică. În cazul României, efortul urbanizării este inseparabil de cel al modernizării. Orașele patriei nu erau decît amărîte tîrguri pierdute în nesătulul spațiu al ruralității. „Dușmanul artei arhitectonice, postula el – este Bărăganul“. Nereușita tentativelor de modernizare dobîndea accentele unei răfuieli cu istoria. „Calamitatea cea mare a Bucureștilor – decreta eroul călinescian – era că n-avea alături un fluviu, ca Tibrul, Neva, Sena, Dunărea ori marea“. Discursul plin de farmec prin care Călinescu și-a manifestat adeziunea față de frenezia urbanistică a dictaturii a fost întîmpinat cu un amestec de încîntare și dezamăgire. Regretîndu-i docilitatea, lumea culturii se desfăta cu eleganța inimitabilă a limbajului său. Extravaganța acestui limbaj era considerată cu rezervă de lumea puterii, care descifra în ea sechelele camuflate ale ideologiei mic-burgheze. Rigoarea geometrică a ideilor sacrosancte este incompatibilă cu un limbaj suprasofisticat. Puterea l-a copleșit pe creatorul lui Ioanide cu nenumărate onoruri, menținîndu-l totuși la o distanță pe care nu-i va îngădui niciodată să o escaladeze. El nu va fi primit în partid și nu i se va recunoaște dreptul științific și moral la o catedră universitară, frustrare de care nu va fi absolvit nici în ceasul morții. Pățaniile imaginarului arhitect rebel nu sînt revelatoare numai pentru destinul artistului care l-a zămislit, ci și pentru destinul unei societăți care nu poate tolera astefel de performanțe.

(va urma)

▲

Mircea VASILESCU

satul global

Violența și libertatea de expresie

„Multe programe de radio și televiziune, ca și unele cărți și benzi desenate vulgare, corup mințile și morala poporului“. Afirmația îi aparține unui congressman democrat de Arkansas, E.C. Gathings, și a fost rostită pe 20 iunie 1951. Am descoperit-o într-un studiu publicat de Keisha L. Hoerrner, asistentă la Manship School of Mass Communication de la Louisiana State University, în *Web Journal of Mass Communications Research*, iunie 1999. Studiul se ocupă de audierile care au avut loc în anii '50 în Congresul Statelor Unite pe tema violenței în programele de televiziune. Cum tema violenței la TV este de actualitate și în România și întrucît mi se pare că nu ne-ar strica să învățăm, și în acest domeniu, din experiențele societăților democratice, rezum aici, alcătuind un fel de fabulă, studiul cu pricina.

Anii '50 sînt numiți „Anii de Aur“ în istoria televiziunii americane: a fost perioada cînd televizorul a pătruns rapid în casele americanilor (în cîțiva ani s-a ajuns la 90 de milioane de aparate TV). Față de ce se vede acum la TV (nu numai în America), violența era în scutece. E suficient, pentru a măsura distanța, să reproduc exemplul *primului caz* de „criminal affair“ apărut într-un program de radio și consemnat în *Congressional Record* (arhiva de documente oficiale ale Congresului), la cererea senatorului democrat Ed Johnson: *„the adulterous affair Ingrid Bergman had with Roberto Rossellini“!* Astăzi, cînd televiziunile ne prezintă degajat toate amantlîcurile posibile, o asemenea atitudine poate părea puritană. Cît despre televiziune, același senator a cerut includerea în *Congressional Record* a unui articol din *Washington Post* în care se relata adunarea publică a unei asociații civice (National Catholic Conference on Family Life) îngrijorate de violența din programele TV. Societatea, așadar, a recționat chiar de la primele semne, prin scrisori adresate Congresului, articole în ziare, inițiative ale societății civile (s-a înființat, de pildă, o asociație ad-hoc, Southern California Association for Better Radio and Television). În mod sigur tema devenise o sursă de îngrijorare, din moment ce în *New York Times*, pe 16 iulie 1950, a apărut un articol cu titlul imperativ: *Time for a Halt – Radio and TV Carnage Defies all Reason*. Așa încît Congresul a înființat o sub-comisie care a organizat mai multe serii de audieri (în 1952, 1954, 1955 cu reprezentanți ai industriilor TV, membri ai Comisiei Federale pentru Comunicații (instituția echivalentă CNA-ului nostru), exponenți ai societății civile, psihologi, sociologi, medici (aceștia din urmă fiind întrebați dacă, științific, s-a constatat că programele violente au influență asupra copiilor). Membrii societății civile și-au exprimat, desigur, îngrijorarea. Oamenii de știință au arătat că stadiul cercetărilor nu le permite să afirme, cu argumente științifice verificate prin studii empirice consistente, că secvențele violente de la televiziune sporesc comportamentul violent din societate. Cel mai interesant este că și membrii FCC (Comisia Federală pentru Comunicații) au avut aceeași linie: președintele FCC a afirmat, încă din 1952, că instituția sa „nu poate cenzura conținutul programelor“, iar mai tîrziu un document oficial al FCC afirma clar că este împotriva ideii că o mai bună calitate a programelor poate fi asigurată de un grup de reprezentanți ai autorităților înzestrați cu „un creion albastru“ (simbolul cenzurii în SUA): „Credem că ar fi periculos și în egală măsură contrar principiilor noastre democratice ca un număr de oficiali de la Washington, fie ei din FCC sau un alt grup, să aibă o asemenea putere“.

Timpurile au trecut, Congresul a organizat și alte serii de audieri, dar fără „să ia măsuri“: pur și simplu, reprezentanții poporului au încurajat criticarea programelor violente și dezbaterea acestei teme, cu contribuția tuturor părților interesate. Cel mai mare cîștig al acestor demersuri a fost considerat, de toată lumea, adoptarea unui Cod de conduită de către National Association of Broadcasters, asociația difuzorilor de programe TV, în care se reglementa (în mod voluntar, fără intervenția statului) tratarea subiectelor violente. Abia în 1996 a fost adoptată o lege privitoare la *v-chip* (v de la violență, desigur), prin care difuzorii erau obligați să avertizeze publicul în legătură cu conținuturile violente, iar aparatele TV să aibă un chip care să declanșeze „înnegrirea ecranului“ atunci cînd începeau scene violente. Keisha L. Hoerrner crede că această lege își are originea în îndepărtatele audieri din anii '50. În tot acest răstimp, preocuparea tuturor a fost să protejeze dreptul la liberă exprimare și să nu acorde vreunui grup sau vreunei autorități puteri discreționare în privința conținutului programelor. Și-am încălecat pe-o șa...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Fotbal *pe sistem nervos*

Spre deosebire de Umberto Eco (nu e, din păcate pentru mine, singura deosebire dintre noi), sînt amator de fotbal, îmi place să mă uit la meciurile bune și am chiar o anume competență în materie. Detest, și eu, vorbăria jurnalistică incontinentă ce însoțește spectacolul sportiv și împărtășesc ideea că un regim politic poate folosi sportul drept drog menit să încețoșeze mințile oamenilor. Asta nu înseamnă că fibra patriotică din tine n-are voie să vibreze la meciurile echipei naționale. Dar circul mediatic ce a precedat meciul cu Bosnia a depășit orice limite: o escaladă a prostului gust, a vulgarității și a agresivității imbecile, mai ales la un post privat de televiziune care, netransmițînd meciul în direct (oferindu-și, altfel, luxul exclusivității pentru întîlnirile din Liga Campionilor), s-a simțit parcă obligat să compenseze această absență printr-un potop de comentarii și reportaje delirante. Am văzut, de pildă, pe vice-primarul Craiovei (un anume domn Solomon, dacă am reținut bine), apărînd îmbrăcat într-un tricou de națională și înștiințîndu-ne că și-a vîndut biletul de la tribuna oficială pentru zece milioane de lei, bani pe care i-a donat unei case de copii; și-a exprimat încrederea în victoria echipei, victorie certă pentru că băieții „au sosit la Craiova în ziua de Înălțare“ și apoi, vorbind – probabil – în numele locuitorilor orașului, a declarat că „nu ne mai interesează că ba nu e apă rece, ba nu e apă caldă, că străzile sînt desfundate, că n-am mîncat destule cireșe vara asta, ne gîndim doar la victoria alor noștri...“. Un semn divin a fost, aflarăm din alt „material“, și prezența în urbe a patriarhului Teoctist, căruia tocmai i se conferise titlul de *doctor honoris causa* al Universității din Bănie; patriarhul era anunțat ca posibil spectator în tribune, oricum, ne-a încredințat reporterul, „preoții care l-au însoțit de la București au căutat toată ziua cu desperare bilete“. Nenumărate au fost informațiile despre măsurile extreme de securitate: polițiști, bodyguarzi, trupe de jandarmi, iar știrea că la intrarea pe stadion se va face percheziție corporală a fost ilustrată copios cu imagini ale unor suportere ochioase, cu formele puse în valoare de *tee-shirt*-uri mulate pe corp. „Sper ca Dumnezeu să fie cu fața către România!“, a exclamat – reluînd o vorbă care, și altă dată, a avut la TV un puternic impact – un trimis special la fața locului.

„Luptă pe viață și pe moarte“, „război ce trebuie cîștigat cu orice preț“: n-am fost scutiți de rapide sinteze de istorie recentă, reamintindu-se că „bosniacii sînt obișnuiți cu războaiele“ (penibilă banalizare a unei cumplite tragedii), dar că de data aceasta și-au găsit nașul. „Trebuie numaidecît să cîștigăm!“, a întărit și premierul Adrian Năstase. Mobilizarea a fost exemplară: chiar și Mutu, strîngînd din dinți, s-a angajat să facă un meci mare, în ciuda suferințelor conjugale. În ajutorul băieților au sărit și artiștii: manelistul Adi de la Vîlcea a compus un cîntec, Vali Vijelie nu s-a lăsat mai prejos și a creat un imn special pentru eveniment, din care nu am reușit să notez decît două distihuri: „Vreau să merg pe stadion / Să văd Mutu cum dă gol!“ și „Jucați bine cu folos / Jucați pe sistem nervos, măi!“. Un subiect cu mare trecere la toate televiziunile a fost acela al blocurilor aflate în vecinătatea stadionului, de la ferestrele și mai ales de la terasele cărora puteai vedea, nu fără efort, o bună parte a terenului de joc. Femeile din blocuri au avut o idee ingenioasă, ne-a dezvăluit un reporter: ele vor face cafea, o vor vinde spectatorilor care trec pe alei îndreptîndu-se spre stadion, iar din banii obținuți își vor plăti datoriile la întreținere. Dar, atenție! blocurile trebuie supravegheate, deoarece „există pericolul ca spectatorii, de bucurie, să se arunce de pe terase atunci cînd România înscrie un gol!“.

Iată de ce subscriu la cuvintele lui Eco dintr-un fulminant articol apărut – sacrilegiu! – cu ocazia *Mundial*-ului din 1978: „În realitate, n-am nimic împotriva pasiunii pentru fotbal. Dimpotrivă, o admir și o consider providențială. Aceste mulțimi de fanatici doborîți de infarct în tribune, acești arbitri care plătesc o duminică de celebritate expunîndu-se unor grave injurii, acești spectatori ce coboară plini de sînge din autobuze, răniți de cioburile geamurilor în care s-a aruncat cu pietre, (...) acești atleți distruși fizic din cauza dureroaselor abstinențe sexuale, aceste familii care se ruinează cumpărînd bilete la negru, acești entuziaști care își pierd vederea după explozia unei petarde – toate astea mă umplu de bucurie. Sînt favorabil pasiunii pentru fotbal așa cum sînt favorabil curselor de motociclete pe marginea prăpastiei, parașutismului cu risc maxim, alpinismului mistic, traversării oceanelor cu barca pneumatică, utilizării drogurilor. Astfel de competiții ameliorează rasele și conduc din fericire la moartea celor mai buni, permițînd astfel omenirii să-și continue liniștită drumul cu protagoniști noi, dezvoltați normal“.

▲

BARBURISME

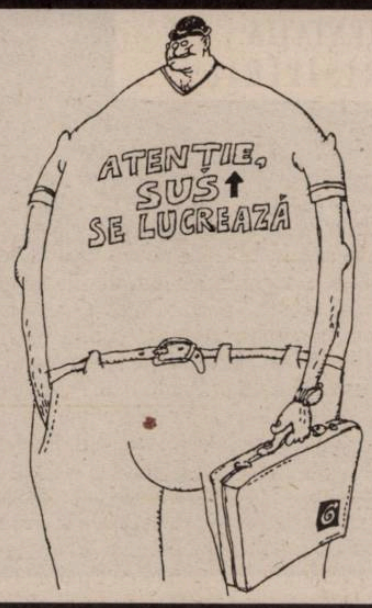

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Problema ordonanţelor de urgenţă

Aflu că, zilele acestea, comisia parlamentară special constituită pentru elaborarea proiectului viitoarei noastre legi fundamentale va da votul final pe proiect şi îl va înainta dezbaterii Parlamentului. Înţeleg că proiectul cuprinde multe dintre propunerile care au fost aproape unanim susţinute de specialişti şi de societatea civilă: diferenţierea atribuţiilor celor două camere, garantarea proprietăţii, natura exclusiv penală a pedepselor privative de libertate ş.a. Fireşte, în noua sa formulare, Constituţia României va conţine şi dispoziţiile care să permită cedarea suveranităţii naţionale către organismele pan-europene şi euro-atlantice mult visate.

În privinţa ordonanţelor de urgenţă, corelat cu diferenţierea atribuţiilor legislative ale camerelor, se propune regula conform căreia o ordonanţă depusă la camera competentă şi nedezbătută vreme de 30 de zile este considerată adoptată şi devine lege. În principiu, pare o regulă utilă, avînd în vedere practica legislativă a ultimului deceniu în care s-au văzut nu puţine ordonanţe de urgenţă sau chiar ordonanţe emise în temeiul legilor de abilitare care au zăcut pur şi simplu în sertarele Parlamentului multe luni de zile. Însă această regulă are o faţă perversă, căci sub aparenţa stimulării activităţii parlamentare se poate vedea zîmbetul viguros al executivului. Să mă explic. Momentul luării în discuţie a unui proiect de lege sau a unei ordonanţe este, în totalitate, o decizie care cade în sarcina biroului permanent al camerei respective, căci în acest cadru se stabileşte ordinea de zi pentru lucrările camerei legislative. Dacă biroul permanent, care, în general, reflectă fidel componenţa politică a guvernului în funcţie şi în care vocea opoziţiei nu are nici pe departe amplificarea pe care o asigură sala plenului amînă deliberat, pentru o lună de zile, discutarea unei ordonanţe, aceasta devine automat lege. În acest fel, biroul permanent poate cauţiona transformarea în legi a ordonanţelor guvernului fără dezbatere, făcîndu-le pur şi simplu uitate în sertare vreme de 30 de zile. Iar sertarele, se ştie, sînt foarte adînci şi primitoare în România. Actualul sistem, greoi şi ineficient, avea, măcar, avantajul că o ordonanţă nu putea deveni lege fără dezbatere şi vot final. Acum, în proiect, există o asemenea posibilitate. În plan legislativ, este o premieră: vom avea legi asupra cărora Parlamentul nu s-a pronunţat. Consecinţa constituţională cea mai importantă este aceea că, de fapt, guvernul capătă o sporită putere legislativă.

Pe de altă parte, formularea constituţională care stabileşte condiţiile de emitere a unei ordonanţe de urgenţă este, prin comparaţie cu actuala dispoziţie din art. 114 alin. 4, mult mai restrictivă. Conform proiectului în discuţie, Guvernul poate emite ordonanţe de urgenţă în „situaţii extraordinare a căror reglementare nu suportă, sub nici o formă, amînarea". Formularea e mai tare decît actuala „În cazuri excepţionale, Guvernul adoptă ordonanţe de urgenţă". Personal, nu mă aştept ca creşterea restrictivităţii formulării să restrîngă practica legislativă de pînă acum, mai ales pentru că, în ambele cazuri, norma permite un spaţiu larg de interpretare. Şi mă grăbesc să adaug că asta nu e o slăbiciune a normei. Orice executiv în România, în actualul stadiu al dezvoltării noastre democratice, va avea apăsate tendinţe legislative şi va considera, prin interpretare, că „situaţiile extraordinare a căror reglementare nu suportă, sub nici o formă, amînarea" vor fi mult mai dese decît ne imaginăm noi, lectorii curioşi ai Constituţiei. Cel puţin la fel de dese ca şi actualele „situaţii excepţionale".

Problema guvernării prin ordonanţe de urgenţă este una de fond pentru democraţia noastră. Toate, absolut toate guvernele care au lucrat sub imperiul Constituţiei din 1991 au abuzat de prerogativa excepţională dată de legea fundamentală în penultimul alineat al articolului 114. O atare realitate nu mai are nici o legătură cu Constituţia însăşi, ori cu vreun partid politic sau altul, ori cu posibilele apucături dictatoriale ale cîte unui om care trece, cu mai mult sau mai puţin succes, prin fotoliul de prim-ministru.

Guvernul, întotdeauna după decembrie 1989, a fost cea mai puternică instituţie. Nu este doar vîrful puterii executive, este vîrful pur şi simplu – executivul a biruit şi legislativul şi simbolicul. Parlamentul a făcut mereu figura unui conglomerat greoi, limbut şi leneş, în care ţîfna, cheful, somnolenţa şi mediocritatea au părut că domină atmosfera. La rîndul lui, preşedintele este atît de puternic pe cît îi permite propria-i personalitate. Preşedinţia este, mai mult decît orice altceva, o instituţie direct dependentă de o personalitate, de un caracter, de un om – cel ales prin vot universal. Puterea Preşedinţiei României nu stă în Constituţie şi nici în trupa de consilieri, ci în omul din cabinetul suprem. De aceea, în condiţiile aceluiaşi cadru constituţional, puterea preşedintelui a fost atît de diferită în cele două cazuri pe care le-am putut, cu toţii, vedea pînă acum. În orice caz, Guvernul a fost mereu adevăratul pol de putere în România. Este deci, normal, ca Guvernul să apară şi în noul desen constituţional ca o structură preeminentă. Spun „normal" în sens de „explicabil", fireşte. ▲

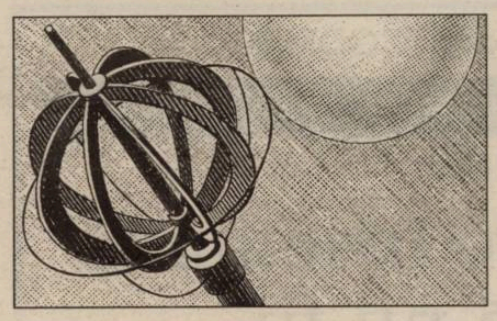

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Ţăranii

Conform rezultatelor preliminare, 77,7% dintre cei 59% alegători polonezi prezenţi sîmbătă şi duminică la vot au spus „Da" Uniunii Europene. Referendumul care a consfinţit intrarea Poloniei în Uniunea Europeană a fost sărbătorit pe străzi, preşedintele, prim-ministrul şi alţi oficiali de la balcon, de unde au cîntat împreună cu cei de pe trotuare *Oda bucuriei* devenită imnul Uniunii Europene. Bucuria a pus capăt unei aşteptări îngrijorate. E adevărat, regulile fuseseră stabilite în aşa fel încît eventualitatea unui rezultat negativ să fie practic imposibilă. Referendumul urma să fie valabil doar în condiţiile unei participări de peste 50%, dar în cazul unei prezenţe insuficiente, decizia aderării urma să fie adoptată de o majoritate de două treimi din Parlament. Formal, era în regulă, dar ar fi însemnat că o hotărîre de maximă importanţă să fie votată de politicieni în condiţiile indiferenţei ostile a populaţiei. Nu a fost nevoie de această ieşire de urgenţă.

Aderarea a fost susţinută de Biserica catolică, în mod ferm de către Papa Ioan Paul al II-lea – „Europa are nevoie de Polonia şi Polonia are nevoie de Europa" – şi mai criptic de cardinalul Jozef Glemp, capul bisericii poloneze: „Nu sînt un euro-entuziast. Sînt un euro-fatalist. Europa este destinul Poloniei". Şi fostul lider comunist Wojciech Jaruzelski, cel care a impus legea marţială în 1981, a votat „da": „Pe vremuri aş fi spus că intrarea Poloniei în Uniunea Europeană ţine de literatura ştiinţifico-fantastică sau de teatrul absurdului. Acum e o nouă realitate de care trebuie ţinut seama. Am ţinut seama de ea votînd pentru intrarea Poloniei în UE". Mai nou, generalul preferă literatura realistă.

Alţi reprezentanţi ai realismului aveau alte opinii: Lech Walesa, fostul lider al sindicatului Solidaritatea, erou al luptei anti-comuniste, nu are nici o încredere în birocraţii comunişti, profitorii politici şi economici ai tranziţiei: „Cei care pe vremuri ne-au împins spre Est ne împing acum spre Vest". Şi Andrzej Lepper, liderul partidului Autoapărarea şi al celui mai important grup de opoziţie din Seimul polonez, insistă pe tema pierderii suveranităţii cîştigate după secole de luptă: „Germania a vrut dintotdeauna teritoriu. Acum nu mai trebuie să producă tunuri şi tancuri. Sînt suficiente moneda euro şi dolarii". Activiştii Ligii catolice a familiilor poloneze au fost împotriva aderării din cauza avorturilor, a eutanasiei şi a relaţiilor homosexuale: „UE ne va aduce corupţia şi drogurile, la fel ca la Amsterdam". În ceea ce priveşte corupţia, nu a fost nevoie de importuri, forţele locale au fost suficiente pentru a-i asigura înflorirea. Alături de şomaj, afacerile, disoluţia coaliţiei au adus cifra de încredere în guvern sub 10%.

În timp ce invitaţia lansată de Pentagon pentru participarea la forţele de menţinere a păcii în Irak îi asigură Poloniei statutul de actor important pe scena unde se joacă piesele cu multă figuraţie, acasă, certurile din sufragerie şi dormitor păreau că impun o nouă distribuire a rolurilor. Victoria în referendum i-a dat aripi prim-ministrului Leszek Miller, decis să ceară în Parlament un vot de încredere.

Dar succesul aderării nu se joacă printre politicieni. În decembrie, la Copenhaga, reprezentanţii Poloniei au negociat „la sînge" subvenţiile necesare agricultorilor pentru a face faţă concurenţei cu produsele Uniunii Europene. Au obţinut mai mult decît li se oferise la început, mai puţin decît ar fi avut nevoie. Pentru presa poloneză, ca orice presă mai amatoare de veşti uşor de înţeles decît de cifrele producţiei agricole, ţăranii trăiesc într-un fel de muzee în aer liber, o lume omogen înapoiată, autarhică, fidelă tradiţiilor şi eresurilor. La o privire mai atentă se poate însă vedea că există o tendinţă tot mai accentuată de depăşire a inerţiei, dar ceea ce e adevărat la nivelul elitelor ţărăneşti (o minoritate alcătuită în special din foşti orăşeni, cu un grad de instrucţie relativ ridicat) nu este încă semnificativ pentru cele peste două milioane de mici gospodării ţărăneşti. Pentru ca aderarea la UE să fie în acelaşi timp cauză şi efect al modernizării, ar fi necesar ca o majoritate să se conecteze la tipul de iniţiative care să le asigure supravieţuirea în noile condiţii.

În 1924, romanul scriitorului polonez Wladyslaw Stanislaw Reymont, *Ţăranii*, era încununat cu Premiul Nobel pentru literatură. După şaptezeci şi cinci de ani, fiecare ţăran polonez e chemat să ia acest premiu pe cont propriu. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

America iubită, America temută

Nu mai ştiu cînd m-am îndrăgostit de America. Ştiu doar că foarte repede după ce am văzut-o. Blondă, bine făcută, cu un aer mai degrabă nepăsător la problemele lumii, îmbrăcată provocator, încîntător de superficială, niciodată plictisitoare, niciodată a mea. Ştiţi genul: fata cu care n-ai avut norocul să faci liceul. Nu-i vorba, mi se povestise de ea. Ştiam că n-o să rezist. De fapt, cum să nu cedezi cînd ţi-ai petrecut adolescenţa visînd la programul Apollo, ascultîndu-i pe Corey Hart sau David Bowie şi antrenîndu-te la piscină pentru lunga partidă de înot pînă în Iugoslavia, absolut necesară în lipsa unui paşaport...? Fireşte, a venit şi ziua cînd am fost prezentaţi unul altuia şi am înţeles că trebuia să mă fi născut acolo pentru ca să mă bage în seamă. După care m-am resemnat, cum se spune, cu nevasta naţională, sperînd în secret că se va găsi chirurgul care, după o operaţie socio-estetică, s-o facă pe România mea să semene cu ispita de peste ocean. Şi uite că s-a întîmplat invers.

Duminica trecută, Colin Powell a ieşit cu o declaraţie care chiar şi la Bucureşti ar trece în ziua de azi drept neîndemînatică. În esenţă, Powell spune că atacurile din presa americană, legate de faptul că Statele Unite n-au găsit arme de distrugere în masă în Irak sînt doar o preocupare a presei, nicidecum a publicului. „Americanii", spune Powell, „sprijină în continuare administraţia Bush". Cu alte cuvinte, presa e îndemnată să scrie pe gustul mulţimii, indiferent care e adevărul. Chiar dacă fără aceste arme războiul pare acum pornit fără motiv, presa ar trebui să bage de seamă că americanilor le-au plăcut transmisiile în direct de la Badgad. O presă responsabilă ar trebui să nu-şi inportuneze publicul cu ideea stupidă că administraţia a modificat pe şest în catalog nota la purtare a lui Hussein, tocmai ca să poată să-l exmatriculeze. Vi se pare o retorică familiară? Dacă da, vă rog să mă întovărăşiţi în dezamăgire. Care nu vine din faptul că trupele Americii au scăpat lumea de Saddam Hussein, ci din constatarea că tot ele riscă să „elibereze" lumea de modelul american. Model care, pînă una-alta, a servit cîteva decenii bune drept carte de vizită pentru lumea occidentală. Competitori acestui sistem de guvernare lui, mai toţi dezvoltaţi cu *know-how* local prin locuri precum Pakistan, Arabia Saudita ori Siria, au mult mai puţină disponibilitate pentru libertăţile individuale şi zero înţelegere pentru democraţie. Dar suporterii lor sînt fericiţi acum: liderii acestor sisteme, chiar încremeniţi în scaun şi înconjuraţi de sicofanţi, se pot lăuda că măcar nu invadează alte ţări fără un motiv întemeiat.

Sigur, veţi spune, mai e şi petrolul. Argumentul e aşa de evident încît s-a banalizat şi nu mai poate fi propus într-o revistă subtilă cum e *Dilema*. Totuşi, între argumentul acesta, iubit de fanii teoriilor conspiraţiei, şi acela moral, al războiului care scapă lumea de un dictator periculos, petrolul are avantajul că poate fi înţeles mai uşor de mulţimea din Karachi şi-n plus explică mai multe. În fond, după cum arată astăzi lucrurile, petrolul pare cel mai bun prieten al disidentului. O pot spune miile de condamnaţi politici din ţări africane şi asiatice, care se roagă în celulele lor ca ultima expediţie geologică a lui Shell sau Exxon să găsească, la cîteva mii de metri adîncime, suficiente motive tehnice pentru un război de „eliberare". Dincolo de toate astea, poate s-ar cuveni să ne aducem aminte că nu numai armele fac America mare şi puternică. Forţa ei vine din istorii precum Watergate, cînd un preşedinte a fost nevoit să demisioneze tocmai pentru că a fost prins cu minciuna. Puterea Americii vine din faptul că poate nu numai să vorbească despre greşelile ei, ci şi să le şi îndrepte. Dar asta era America de dinainte de 11 septembrie. Astăzi vorbim de o altă ţară, care constată că puterea ei n-a reuşit s-o ferească de atacuri chiar pe propriul teritoriu. Poate că aici ar trebui găsită o explicaţie pentru ceea ce europenii „vechi" nu înţeleg. O explicaţie, într-adevăr, dar nu o scuză. Şi cu atît mai puţin un motiv. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Ce înseamnă să nu fii Martha Stewart

M-am deşteptat foarte tulburat dintr-un vis care mi-a pus problema într-un mod foarte abrupt: Codrescu, n-o să ajungi niciodată o marcă. Visul a fost, fără îndoială, o influenţă a serii dinainte, cînd am urmărit povestea Marthei Stewart, gătită pentru televiziune. Filmul era destul de blînd cu Martha şi nu foarte dur cu etica muncii şi setea ei obsesivă de perfecţiune de sorginte luterană. Desigur, a trebuit să-şi părăsească familia şi să o ia pe nişte scurtături în afaceri, dar ea constituie o perfectă poveste americană de succes, aşa că ce treabă am eu? Pînă să am visul acesta, nici nu mi-am dat seama că voiam să fiu Martha Stewart. Niciodată nu am tînjit decît la imperfecţiune şi, la mine, etica muncii se ofileşte de îndată ce unul dintre prietenii mei sună şi zice: „Hai să ieşim la un pahar!". Sînt poet, nu inginer de cofeturi şi, cu toate acestea, visul ăsta n-a fost întru totul o prostie.

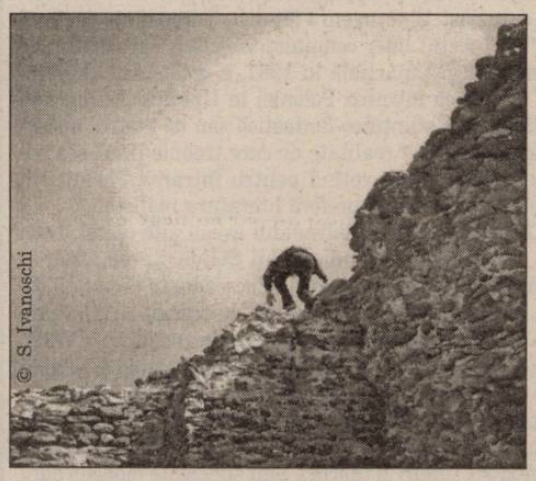

Cu ani în urmă, am realizat că mă mistuie o poftă de Andy Warhol. Andy, un fel de Martha Stewart al epocii sale, era un neobosit perfecţionist de mărci, unul dintre primii indivizi al căror nume a devenit tot atît de singular precum Coca-Cola. Atît Martha cît şi Andy şi-au schimbat numele lor est-europene în vocabule anglo, uşor de ţinut minte, o manevră care fusese experimentată de ani de zile la Hollywood. De fapt, a transforma un nume plin de consoane într-o scurtă exhalaţie vocalică este o precondiţie a succesului. De la Ralph Lauren la pop-starurile cu un singur nume, precum Madonna şi Prince, primul pas pe drumul de cărămizi galbene este eradicarea numelui de botez şi reinventarea poreclelor.

În visul meu, se făcea că eram la o petrecere înghesuită şi multă lume venea la mine şi îmi pronunţa greşit numele. M-am trezit stors de a tot spune Nu K, C, Nu Cord, ci Codr iară şi iară. Şi asta era numai parte din problemă. Restul consta în faptul că aveam prea mult produs. În loc de un pacheţel simpăticuţ, legat cu o fundă simplă, dar uşor de ţinut minte, eu ofeream spre vînzare o grămadă de chestii, mai toate ciufute, misterioase şi foarte în mişcare, singura lor virtute fiind aceea de a fi vii. Cred.

De ce să te străduieşti să devii o marcă? – aţi putea foarte bine întreba. Nici nu aveam vreun motiv pînă la acest vis, care nu a fost un vis oarecare, ci Visul American. În fine, l-am visat şi mi s-a făcut un pic greaţă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Oltenia, predictibilă

Ai părăsit autostrada dinspre Capitală şi drumul de la Piteşti la Slatina se deschide verde, de-o parte şi de-alta cu pomi şi cu restaurante noi. O colină, o vale, drumul se arcuieşte fără eforturi pînă la intrarea în Oltenia. Slatina – de-o parte Combinatul de aluminiu, profitabil şi tras într-o nuanţă de albastru; de partea cealaltă Oltul, cu o plajă pe malul stîng. Pe malul drept, oameni de-ai locului vînd peşte proaspăt; *să-l pipăiţi pe burtă, ţiganii îi bagă pietre pe gură* – ne spune şoferul –, *înainte băgau bile de rulment dar acu' rulmenţii sînt scumpi ca dracu'*... La mijloc, între combinat şi rîu, oraşul: blocuri din anii '70-'80 pe bulevardul Al. I. Cuza şi, undeva spre vale, cîteva măreţe vile noi, născute, evident, din salarii de bugetar. În faţa hotelului Parc, însoţitorul meu, brăilean de origine, se uită în stînga şi-n dreapta, întrebînd discret dacă frumuseţile astea locale sînt oltence sau Oltenia începe doar dincolo de Olt; *tot ce e frumos pe lume e oltenesc* – supralicitează situaţia una dintre gazde, chestionîndu-ne apoi dacă am luat bilet la 6 din 49, pentru că milionul în dolari tot nu s-a dat.

...În Scorniceşti intrăm ca-ntr-o enclavă urbană apărută în plină cîmpie, pe malul unui pîrîiaş – Plapcea – ce căpătase chiar ceva rime într-o vreme: *(...) să-i ducă vieţii dreaptă lancea / (...) / Neînfricatul tînăr de pe Plapcea*, spunea Nicolae Dragoş într-o poezie de prin 1978, dar, pe căldura asta, cine-şi mai bate capul cu rimele celuilalt veac? Localitatea nu e la drumul naţional. Sat devenit oraş oarecum cu forţa, Scorniceştiul rămîne, pînă una-alta, frîntură din paradoxala Românie: case vechi, blocuri noi şi vile şi mai noi, un spital cu zidul murdar pe lîngă streşini (s-a intenţionat recent mutarea aici a unui sanatoriu TBC şi localnicii s-au opus), un drum principal cu asfaltul spart pe care văd rulînd, în faţa noastră, un Mercedes de acum doi ani...; plus o rată a şomajului sub media pe ţară – graţie făbricuţelor de confecţii pe sistem de lohn, pentru femeile locului. Acum 13 ani, între Oltenia şi Scorniceşti era un fel de război rece; era vremea în care păstrătorii purităţii neamului spuneau că, din moment ce N. Ceauşescu nu era român oltean, ci ţigan tătar, atunci şi satul său... Cu vremea, s-au mai calmat lucrurile; pînă recent, neo-urbea a avut chiar primar liberal; în satul lui Ceauşescu, partidul foştilor Brătieni scoate procentaj peste media pe ţară!

De la Scorniceşti, spre Caracal – oraşul ironiilor şi al lui Tucă, un oraş pe care povestitorul l-a simţit, explicabil sau nu, mereu de o căldură aparte. Fostă capitală a Romanaţiului – idee care pe caracaleni încă îi mai roade, legitim –, oraşul a dat înapoi în ultimele şapte decenii; pe măsură ce Slatina – creaţie a industrializării – a crescut, Caracalul s-a retras în provincialism şi-ntre casele sale cu fronton de comerciant mic-burghez din anii '30. Parcul urbei este plăcut de-a dreptul; pe micul lac un puştan îşi plimbă prietena într-un fel de hidrobicicletă (mai rar aşa plictis cum am văzut pe chipul acestei fete), iar pensionarii îşi deplîng situaţia pe bănci umbrite. Mergem la masă într-un restaurant pierdut printre copaci, căruia i se spune, dacă înţeleg bine, *la Cupolă;* aici, o dramă: ospătarii sînt amabili, bucatele bune, dar vom sta în interior – pentru că terasa localului e acoperită cu o prelată roşie de plastic care, sub soare, duce aerul binişor peste 40 de grade, *pripeşte sub ea pînă la doişpe noaptea, e ceva de speriat* – spune excedat amfitrionul.

Pe înserat, din nou Slatina şi, de acolo, drumul Craiovei. Şoseaua e liberă, după ore în care au curs maşini cu suporteri pentru partida de fotbal a cărei oră se apropie. Într-un lan de porumb, o Lolită în picioare şi cu mîinile-n şold, cu top pe ea şi cu un chilot mare, ca al divelor din anii '50, stă sub soarele ce stă să cadă. *Şi? Ce facem cu bosniacii?* – întreb pe cel de la volan; doar că el deodată frînează brusc; în faţă, un bărbat şi trei femei ieşiţi din tarla traversează alandala şoseaua. *Sînteţ' la ţară, muică, sînteţ' la ţară* – ne strigă una dintre ele; *lasă sapa, mamaie, hai la meci!,* răspunde vesel şoferul, femeia ne zîmbeşte, mergem mai departe.

Apoi mi-a răspuns şi mie. Canicula face, pesemne, Oltenia previzibilă. Aveţi cuvîntul meu de onoare, mi-a anticipat exact rezultatul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Trecem prin ograda cisterciană

Te uiţi la istorie şi la cum e ea de pe meterezele abaţiei cisterciene, te uiţi de prin curţile ei la vreme de amiază, eşti la Bebenhausen în vizită, în căutarea istoriei, şi acolo, la Bebenhausen, ceva apă *kein Trinkwasser* curge într-un bazin de piatră din ceva ţiţă ţuguiată tot de piatră în ograda pietroasă din veacul doişpe, şi tu te uiţi la istorie cum e ea şi te aşezi alături de protagonistul Kă, alături de fata-cu-codiţe-şi-două-biluţe-roşii, un fel de Ileana Cosînzeana din cosiţă floarei cîntă nouă împărăţii ascultă, numai că nu floarea, ci biluţele roşii sînt acolo la Bebenhausen, lîngă domnul Kă, protagonistul îndepărtat al unei stări de demult, te uiţi de pe meterezele cele înalte direct în uliţa de dedesubt, ceva case de piatră sînt acolo, din veacul cinşpe, ceva muşcate la fereastră au ele, ceva pitici din ghips rîd nătîng, te întorci tu ca să-l vezi pe Kă, pe fetiţă, cu coada ochilor priveşti cozile negre, biluţele roşii.

– Haideţi repede pe aici, să trecem pe sub răcoarea acestor construcţii cisterciene! Trecem cu toţii, ca în cîntarea Treceţi batalioane române Carpaţii, aşa trecem noi, eu, apoi Kă, apoi cozile cu bilele cel roşii din plastic: batalioane de amintiri, batalioane de stări, batalioane de plictiseli, batalioane de calamităţi tihnite trec sub înfăţişarea a doi inşi stingheri păşind în ograda cisterciană din secolul doişpe, pe lîngă ţiţa aceea de piatră din care se scurge apa *kein Trinkwasser,* şi e cam răcoare pe sub pietrele cisterciene, pe sub balcoanele casei din chiar interiorul abaţiei X care nu mai e abaţie că nu mai e picior de călugăr acolo, doar un excavator mignon pentru canalele infrastructurii stradale e acolo în locul călugărilor celor posaci cu capişoanele lor aşijderi posace, cu litaniile lor aşijderi posace, cu săndăluţele cele pioase, nu e nici urmă de călugări: în locul lor e excavatorul cel mignon. Acu' priveşte domnul Kă de sus de pe meterezele abaţiei jos în uliţă, în uliţa oraşelului Bebenhausen, şi alături de el priveşte fata-cu-codiţe-şi-două-biluţe-roşii şi nu e nici urmă de istorie, doar clipa aceea e, fîntîna care susură şi trece timpul cînd susură ea, şi nu e nimic, nimic, nimic, o poftă de destrucţie îmi vine chiar acu' în timp ce lucrez creator la textul cu abaţia asta, cu apa care curge în fîntîna de faţă, peste drum de gangul cu uşa cu mai multe sonerii ale clădirii ăsteia din marginile ogrăzii cisterciene din localitatea Bebenhausen şi acolo văd eu, vede protagonistul, vede fata aceea, vedem cu toţii că nu e locuită casa cisterciană, ea, casa aceea nu este deloc locuită, dimpotrivă, ea, casa, găzduieşte birouri, şi pe sub ornamentele de piatră măcinată ale ferestrelor se vede un calculator şi o lampă cu braţ care se mişcă sus-jos, deşi, staţi puţin, să nu minţim, iacătă şi o sonerie pe care scrie Eberth, aşa scrie, şi cuvîntul ăsta pare a fi un nume de persoană, numele domnului Eberth care locuieşte aici în curtea cea pustie, şi pietroasă, şi străbătută tare rar de turişti, ne uităm cu toţi: Kă, fata, eu. Unde anume locuieşte Eberth? În dosul căror ferestre îşi duce el viaţa lui aici în pustietatea asta de piatră, printre coturi, metereze, ziduri, răcoare de gang şi de boltă, susur de apă de la fîntînă, ne uităm şi vedem o fereastră cu nişte perdeluţe mititele: „precis acolo locuieşte Eberth", zicem în cor şi eu mîna pe ciocan pun şi încep să demolez textul, imaginile, după amiaza cu soare, cu răcoare cisterciană, le distrug pe toate metodic cu un amestec eros şi thanatos adînc împlîntat în testicole. Cu ciocanul lui nea Marian, fierar la atelierele CFR Radna din vremurile copilărie noastre. „Paang!!", răsună în liniştea textuală izbitura ciocanului cu care izbesc eu, şi nu mai rămîne mare lucru, doar cîteva cuvinte turtite şi greu descifrabile care sînt acu' asemenea statuii de sub gangul acela cu bolţile castelului Solitude, aceea desfigurată asemenea istoriei.

▲

Texte şi opinii de: Ioana AVĂDANI (director executiv, Centrul pentru Jurnalism Independent) ● Marina DUMITRESCU (jurnalistă) ● Ruxandra IVAN (preparator univ., Facultatea de Ştiinţe Politice) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Olivier PEYROUX (sociolog) ● Sorin PÎSLARU (jurnalist) Ionuţ POPESCU (jurnalist) ● George VULCĂNESCU (jurnalist)

Puterea instalată după 1989 a moştenit un enorm patrimoniu economic format din giganţi ai industriei planificate şi grandomaniei ceauşiste. Transferul acestui patrimoniu din domeniul public către întreprinzătorii privaţi nu putea să se petreacă fără dureri de cap, căci cea mai mare parte a acestor întreprinderi furnizau mai degrabă o miză politică decît cărbuni sau oţel: orice încercare de a face profitabile întreprinderile din industria grea (prin concedierea unei bune părţi a forţei de muncă supradimensionate) a provocat proteste violente, marşuri spre Bucureşti şi demisii la cel mai înalt nivel politic. Giganţii industriei au devenit, încetul cu încetul, o piatră de moară pe care mai toate guvernele trebuiau să o care: neproducînd suficient sau producînd la preţuri mult mai mari decît cele practicate în lume, aceste întreprinderi

Argument

au generat constant un deficit bugetar; iar privatizarea lor ar fi presupus nişte costuri politice pe care majoritatea guvernelor nu au fost dispuse să le plătească.

Care mai este astăzi dimensiunea domeniului public? Ce a mai rămas din moştenirea comunistă şi ce s-a întîmplat cu întreprinderile cumpărate? Care este ponderea întreprinzătorilor privaţi în comparaţie cu statul atoateproducător? Fondul Proprietăţii de Stat şi apoi Autoritatea pentru Privatizare şi Administrarea Participaţiilor Statului au vîndut – de multe ori la preţul simbolic de 1$ şi în schimbul unor avantaje economice importante (scutiri de impozit, reeşalonări ale datoriilor etc.) cea mai mare parte a întreprinderilor statului. Ce a rămas sînt „ciurucurile", proprietăţi cu datorii imense care generează pagubă şi pe care nimeni nu le mai vrea. Pînă una alta, un lucru este cert: acum, firmele private (cu o pondere de 55% din economie) produc aproape 70% din PIB, iar statul, care deţine 45% din capitalul social total, produce mai puţin de 1/3 din PIB. Prin urmare, economia de stat e neperformantă.

În acest context – al neperformanţei şi incompetenţei manageriale guvernamentale – există cel puţin un fenomen care a marcat constant politica economică promovată de toate guvernele „de tranziţie" ale României: intervenţionismul. Puterea nu s-a limitat doar la stabilirea unor reguli generale de conduită economică, la asigurarea unui cadru minimal de dezvoltare a întreprinderilor private (asigurarea unor infrastructuri necesare), la menţinerea ordinii, ci a încercat constant să modifice cursul firesc al evoluţiei pieţei. Statul a fost pe tot parcursul tranziţiei un actor principal în economie. Mai simplu spus, statul centrează şi tot statul dă cu capul! Competiţia economică – una din sursele dezvoltării – nu se poartă în condiţii de egalitate. Dacă preţurile maximale sînt stabilite, legislaţia se schimbă de la o zi la alta, achiziţiile guvernamentale se desfăşoară cu circuit închis, iar numeroase întreprinderi de stat sînt scutite de tot felul de datorii, nu se pot pune bazele unei economii în care agenţii se dezvoltă pe baze competitive; şi fără o înviorare a întreprinderilor mici şi mijlocii, nici clasa de mijloc – punctul de emergenţă al bunăstării generale – nu se poate dezvolta; şi fără rădăcini solide în clasa de mijloc, nici democraţia...

*Tranziţia continuă! (**M. M.**)*

Ruxandra IVAN

Întrebări retorice

Referindu-ne la calităţile de bun administrator ale Statului, vom distinge două nivele de analiză, a căror separare ni se pare importantă. Vom vorbi într-o primă etapă despre Stat ca administrator de întreprinderi, apoi despre domeniile care cad în mod tradiţional în sfera de competenţă a acestuia.

Administrarea – sau în termenii moderni repede preluaţi de tranziţia românească, *managementul* – întreprinderilor este o afacere destul de complicată – cel puţin din perspectiva unui neştiutor într-ale economiei. Şi cum nu toţi întreprinzătorii de după 1989 sînt economişti, ne-am putea întreba cum de unii dintre ei au avut succes. O asemenea sarcină complicată, cea a gestionării întreprinderilor, ar trebui poate lăsată pe seama protectorului nostru dintotdeauna, care obişnuia să „dea" case, locuri de muncă, chiar zahăr şi ulei pe cartelă: tătucul nostru, Statul, de la care ne aşteptăm în continuare să dea şi să aibă grijă de toate. Este Statul un bun administrator? Dacă este vorba de Statul român, putem spune de la bun început că nu, iar exemplele de întreprinderi al căror administrator este statul şi care sînt în pragul falimentului abundă. Dar poate că nu este o hibă a Statului român în particular. Poate fi Statul un bun administrator? Şi de ce? Vom încerca în acest articol să argumentăm în favoarea tezei că Statul *nu poate fi* un bun administrator, cînd este vorba de intervenţia sa în economie.

Ce este (sau cine este) Statul? Cu siguranţă că mulţi politicieni români contemporani ar răspude cu dragă inimă „Statul sîntem noi!". Perioada comunistă ne-a obişnuit cu o viziune destul de personalizată asupra Statului. Cu toate acestea, Statul nu este altceva decît o ficţiune juridică, şi nu se poate defini decît prin atributele sale (suveranitate, populaţie, teritoriu etc). O importantă caracteristică a sa este, desigur, aparatul birocratic care îl gestionează. Este oare acest aparat birocratic subiectul la care ne referim atunci cînd ne întrebăm dacă Statul poate fi un bun administrator? Cum poate o birocraţie să administreze mai multe întreprinderi care concurează liber pe piaţă, cel puţin în teorie, şi care poate adesea au interese divergente? Un prim argument în favoarea tezei noastre este chiar acesta: că este greu, dacă nu imposibil, să gestionezi în acelaşi timp mai multe întreprinderi – un conflict de interese, deci.

Un element caracteristic birocraţiilor este responsabilitatea difuză. Din acest punct de vedere, domeniul public este, la propriu, ţara nimănui. Practic, nu se poate stabili cui revine responsabilitatea atunci cînd o birocraţie ia o decizie, mai ales din cauza nivelelor multiple prin care trebuie să treacă decizia respectivă. Dacă nimeni nu se simte responsabil (şi, aplicat la cazul birocraţiilor, o analiză edificatoare a fost făcută de Zygmund Bauman cu referire la perceperea responsabilităţii personale a celor implicaţi în aparatul birocratic care a pus în practică exterminarea evreilor în cel de-al doilea război mondial – *Modernity and the the Holocaust*, Polity Press, 1989), atunci nimeni nu are interesul să ia decizia corectă. Deci nimeni nu se sinchiseşte prea mult de pierderile întreprinderilor. Dar acestea trebuie acoperite cumva şi acest lucru se face din banul public. Or, cine este Statul ca să aibă dreptul să canalizeze banii pe care eu îi plătesc pentru educaţie, sănătate sau apărare, în direcţia unor întreprinderi care nu aduc profit?! Mai mult, este posibil ca întreprinderi private care plătesc impozite să fie în concurenţă chiar cu acele întreprinderi de Stat către care sînt canalizaţi banii proveniţi din acele impozite. În acest fel, Statul apără anumite interese personale – deoarece sînt ale întreprinderilor respective – prin intermediul fondurilor publice, care aparţin tuturor.

Argumentaţia atinge aici latura morală a chestiunii. Independent de răspunsul la întrebarea dacă Statul poate fi un bun administrator, implicarea sa în economie este imorală. În acest punct, pot fi aduse în discuţie nenumăratele argumente ale celor care au făcut critica redistribuirii. Intervenţia Statului împiedică libera concurenţă. Statul ar trebui să se ocupe numai cu acele lucruri pe care indivizii nu le pot face de unii singuri. Or, administrarea întreprinderilor nu este unul din aceste lucruri şi, încercînd să intervină şi în acest domeniu, Statul îşi depăşeşte atribuţiile.

Ne-am ocupat pînă acum de problema Statului ca administrator de întreprinderi. Dar acesta ar putea să-şi manifeste calităţile de bun administrator şi în domeniile care îi revin în mod tradiţional – sistemul public de sănătate sau educaţie, infrastructura. Or, în România constatăm că tocmai aceste domenii lasă foarte mult de dorit. Incapacitatea de administrare, aici, este de fapt incapacitate de guvernare. Cauzele acestor deficienţe în funcţiile de bază ale Statului sînt multiple. Pentru a gestiona aceste domenii, este nevoie de buni *manageri*, or cei mai buni specialişti sînt atraşi cu precădere către sectorul privat, datorită salariilor mai mari şi posibilităţilor de a avansa în carieră. Pe de altă parte, fiecare nou guvern îşi instalează în funcţiile administrative clientela politică, indiferent dacă aceasta este competentă sau nu. La profesionalismul îndoielnic al acestor clientele politice se adaugă astfel lipsa de continuitate: ceea ce începe să facă o administraţie este refăcut, pe baze total diferite, de administraţia care îi urmează. Uneori această discontinuitate apare chiar în timpul mandatului unui singur guvern. Vom da două exemple care ne par edificatoare.

Guvernul doreşte schimbarea (pentru a cîta oară în 13 ani?!) legii învăţămîntului. Aceasta va face ca anul 2003 să fie singurul în care probele la bacalaureat vor fi sub formă de grilă, după ce în ultimii ani s-au succedat diferite formule: probe la patru materii, la şapte materii, schimbări repetate ale materiilor obligatorii. Astfel, fiecare generaţie care a absolvit liceul în ultimii ani are alt tip de formare.

Străzile din Bucureşti: aflate la început în administrarea Primăriei generale, ele au trecut în subordinea primăriilor de sector pe fondul conflictului dintre primar şi Consiliul general pentru ca, zilele trecute, premierul Năstase să hotărască trecerea lucrărilor la şoseaua de centură sub oblăduirea guvernului. Care, nu-i aşa?, este nivelul cel mai potrivit să se ocupe de acestea, lăsînd administraţiei locale bucureştene timpul şi libertatea să-şi consume în linişte luptele intestine.

Aşadar, de ce nu este Statul un bun administrator? Nu există un răspuns unic la această întrebare. Poate pentru că se ocupă prea mult de lucruri care ar trebui lăsate în seama particularilor; poate pentru că nu reuşeşte să aducă oamenii potriviţi în locurile potrivite; poate pentru că guvernele au o concepţie patrimonială asupra Statului, simţindu-se îndreptăţite să ignore tot ce au făcut predecesorii lor... Fiecare din aceste aspecte ar merita o analiză mai aprofundată din partea cercetătorilor şi proteste vehemente din partea alegătorilor. ▲

© S. Ivanoschi

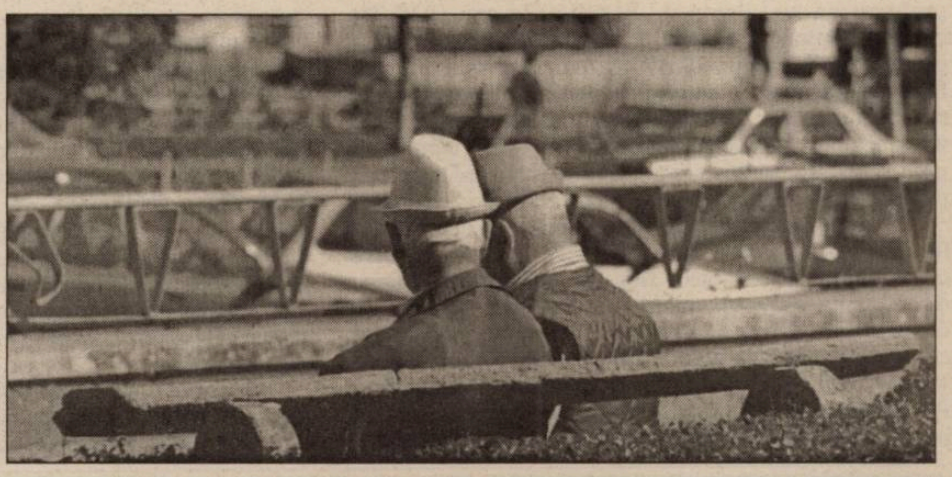

Sorin PÎSLARU

Acţionarul-stat şi dificila sa dispariţie

© S. Ivanoschi

„Economiştii au recunoscut de multă vreme că în practică, spre deosebire de teorie, puterea în corporaţia matură s-a deplasat de la acţionar în mîinile conducerii operative". Aşa spune economistul american John Keneth Galbraith în „Ştiinţa economică şi interesul public*", descriind paradoxul proprietarului care nu mai dispune de capitalul său în cazul marilor companii transnaţionale.

Galbraith scrie despre capitalismul avansat – cînd acţionarul anonim, dispersat pe bursele mondiale, este „răpus" de managerul blindat de MBA-uri, superspecializat, dar imaginea surprinde foarte bine prima fază a capitalismului românesc, de fapt a socialismului „în descompunere" din anii '90-'92.

Acţionarul-stat şi-a luat atunci dintr-o dată mîna de pe întreprinderi, care au rămas, teoretic, controlate de stat, dar practic au trecut în mîinile directorilor. Reprezentantul statului ca acţionar al celor peste 6.000 de întreprinderi a fost desemnat Fondul Proprietăţii de Stat, care deţinea 70% din capitalul social. Restul de 30% a mers la FPP-uri – actualele SIF-uri, sau a fost privatizat „în masă" (adică prin cupoane). Ulterior, cuponiada a dus la restrîngerea ponderii FPS ca acţionar, dar în măsură nerelevantă.

Scoase de sub pălăria centralelor din ministerele economice şi a cerinţelor planului cincinal, întreprinderile româneşti – proaspete societăţi comerciale – erau chiar în situaţia marilor corporaţii americane unde acţionariatul nu mai conta decît la şedinţele lunare ale Consiliilor de Administraţie sau la Adunările Generale ale Acţionarilor (AGA) – şi mai rare.

Acţionariatul nu mai conta în viaţa societăţii, dar firma conta în viaţa acţionariatului – sau mai precis a reprezentanţilor acestuia: scandalul parlamentarilor multiplu AGA-mani, foarte bine plătiţi pentru o şedinţă lunară – a ţinut prima pagină a ziarelor în anii 1993-1994.

Rămaşi orfani, directorii – proaspăt manageri – au făcut ce-au ştiut sau ce-au putut: ori s-au instalat binemersi împreună cu toată conducerea, liderii de sindicat şi AGA-manii de mai sus în sistemul firmelor-căpuşă dispuse în amonte şi în avalul lanţului comercial (cumpărare la preţ mai mare a materiei prime şi vînzare la preţ mai mic a produselor prin societăţi intermediare), ori s-au ţinut de treabă şi, ajutaţi de o conjunctură favorabilă, au cîştigat destul din activitatea „de bază" ca să se mai gîndească la altceva.

În primul caz a fost, de exemplu, cel mai mare producător de oţel – SIDEX, care a ajuns la o pierdere de aproape 300 de milioane de dolari în 2000 (înainte de privatizare), iar în al doilea cel mai mare producător de aluminiu – ALRO, cu un profit de 65 de milioane de dolari în acelaşi an.

Între timp, FPS a încercat să vîndă. Dar fără convingere, cu ghinion, şi dînd naştere de multe ori la suspiciuni.

Mai întîi, convingerea – de fapt lipsa ei. Oamenii care s-au instalat bine şi foarte repede în proprietatea privată, oameni care „s-au învîrtit" (aşa cum o demonstrează acum, cu rare excepţii, declaraţiile de avere ale demnitarilor), au pledat, de fapt în bună continuitate a schizofreniei între fapte şi declaraţii de dinainte de '89, pentru menţinerea structurii etatiste.

Ideea – macro că – piaţa poate să se descurce singură şi că statul nu trebuie decît să supravegheze respectarea regulilor de joc nu a prins deloc la nişte oameni care – la nivel micro – s-au descurcat foarte bine.

Dar de ce să te-apuci mai întîi la un examen? De subiectele mai uşoare sau de cele mai grele? Statul român a iubit atît de mult această dilemă, încît s-a trezit că toate subiectele au ajuns grele, din pricina timpului: managementul prost şi-a spus cuvîntul, aşa încît pierderile companiilor au crescut.

Privatizarea în turism – care ar fi trebuit să fie cel mai uşor de făcut – a fost finalizată de-abia anul trecut, adică după zece ani. Şi asta cu mare tam-tam! Spaţiile comerciale nu sînt nici acum pe deplin vîndute – de fapt din această cauză au şi proliferat chioşcurile sau buticurile pe trotuare – pentru că oamenii nu au avut practic unde să vîndă şi să cumpere. Alimentarele prăfuite de la parterul blocurilor, cu vînzătoarele nostalgice după timpul cînd doamna doctor le spunea sărut-mîna pentru o sticlă de ulei, sînt o mărturie, iar pe Lipscani, de exemplu, există destul de multe magazine care nu arată prea diferit faţă de ceea ce erau înainte de '89. Resursele s-au consumat, în acest fel, de două ori: o dată s-a cheltuit pentru deschiderea noilor spaţii; şi încă o dată s-au pierdut bani pe spaţiile nefolosite.

Cronologic vorbind, pînă prin 1993 nu s-a vîndut aproape nimic. Perioada nici nu este inclusă în statisticile FPS-ului, devenită acum Autoritatea pentru Privatizare şi Administrarea Participaţiilor Statului (APAPS). Între 1993 şi 1995 procesul s-a accelerat, dar în 1996 – stop! Alegeri la orizont!

Şi acum care a fost ghinionul: ca să vinzi ceva, trebuie să ai cui. Iar pînă să se hotărască mai abitir statul român, adică prin anii 1997-1998, că ar fi cazul să intre mai mult capital străin, a venit criza din Rusia (1998), după care investitorii au stat să se gîndească de două ori pînă să mai vină în Europa de Est. Între timp, însă, s-au făcut ceva vînzări: în anii 1997-1998 a fost privatizat 22% din capitalul social deţinut de FPS, faţă de doar 10% între 1993-1996 şi au fost încheiate tranzacţii cu 201 de investitori străini, faţă de 11 înainte.

Dar, de fapt, ghinionul cel mai mare a fost altul: am avut parte de conducători care au învăţat greu. Privatizarea fost făcută în ritmul în care autorităţile de acum au asimilat regulile capitalismului – adică foarte lent. Aşa încît ideea „vînzării fabricilor pe un leu/dolar/euro" a devenit o practică şi pentru partidul de guvernămînt abia acum. Nu a fost o alegere, ci expresia unei neputinţe.

Suspiciuni? Să nu luăm decît cazurile de vîrf din cîteva sectoare, aşa cum au fost dezbătute în presă de la timpul respectiv.

În 1995, cel mai mare hotel din Bucureşti, Intercontinental, a fost vîndut unui consorţiu de firme controlat de fraţii Păunescu, care a oferit mult mai puţin decît unul dintre cele mai mari lanţuri hoteliere din lume – Marriott, din Statele Unite. De ce? „Pentru a asigura rămînerea acestui obiectiv turistic în proprietatea unor români", au explicat reprezentanţii FPS la acea vreme.

În 1997, de data asta pe vremea „altora", printr-o majorare a capitalului social făcută prin plasament privat – fără licitaţie, fără negocieri – cea mai mare companie de asigurări din România, ASIROM, a intrat sub controlul Interagro, deţinut tot de un om de afaceri român, Ioan Niculae. Iar în 2002, iarăşi printr-o majorare de capital – de 10 milioane de dolari, casa americană de comerţ Marco International a ajuns să controleze una dintre cele mai profitabile companii de pe piaţa românească: cea mai mare firmă de prelucrare a aluminiului, ALRO, care numai în acel an a avut un profit net de 25 milioane de dolari.

Născut să moară cît mai repede, FPS-ul a căutat să trăiască cît mai mult. Lupta pentru existenţă – chiar şi pentru instituţii – e în firea lucrurilor.

Ce mai e de acum încolo? În afară de cea mai mare bancă, BCR, APAPS-ul nu mai are aproape nimic viabil de vîndut. Aproape totul este acum în curtea Ministerului Industriei: 38% din „averea" României.

Statul deţine 45% din capitalul social total, dar produce sub o treime (31%) din produsul intern brut. În proprietate privată se află 55% din economie, care produce însă peste două treimi din PIB (68,7%).

Cu alte cuvinte, doi fraţi (vitregi) au fiecare cam aceeaşi suprafaţă de teren. Produc împreună trei saci de grîu, dar fratele-stat ia, normal, mai mult. El nu produce decît unul din cei trei saci. Restul îl recuperează din impozite.

* Editura Politică, 1982, pag. 118.

▲

Ionuţ POPESCU

Succesul – o povară în minus!

10! Aceasta pare să fie cifra magică pentru APAPS (Autoritatea pentru Privatizare şi Administrarea Participaţiilor Statului). Pe site-ul acestei instituţii zece foste întreprinderi de stat sînt trecute la categoria succese. Domeniile sînt diverse: de la bănci (Bancpost) la fostele întreprinderi de utilaj greu din Brăila sau Craiova, sau combinate de prelucrarea metalelor, ALRO Slatina sau COS Tîrgovişte şi pînă la o fostă societate aflată în 1997 pe prima listă a întreprinderilor care urmau să fie închise, Romvag Caracal. În ce constă, de fapt, succesul privatizării nu se mai precizează pentru că rezultatele financiare pe anul trecut nu apar şi, oricum, timpul era prea scurt, doar cîteva luni după privatizare, pentru a putea trage concluzii despre rezultatele privatizării.

În cazul **ALRO Slatina**, de exemplu, e greu să poţi înţelege care au fost criteriile pentru care a fost trecută la categoria succese. Înainte de privatizare firma din Slatina avea un profit de peste 60 milioane de dolari pe an. Privatizarea s-a făcut într-un mod ciudat, cu declaraţii contradictorii ale reprezentantului statului în Consiliul de Administraţie, care au determinat fluctuaţii mari ale preţului acţiunilor ALRO la Bursă, în timp ce viitorul, pe atunci, proprietar cumpără acţiuni la greu. Cînd deţinerile acestuia, firma Marco (necunoscută în domeniul producţiei de aluminiu), au depăşit 40%, APAPS a ridicat din umeri, dînd de înţeles că nu are ce face şi i-a vîndut şi restul de 10-11% de care mai avea nevoie pentru a deveni majoritar, încasînd, practic, din toată această afacere doar vreo 11 milioane de dolari. După privatizare, profitul a scăzut, în condiţiile în care preţul aluminiului pe piaţa internaţională s-a redus, aşa încît e foarte greu să înţelegi după ce criterii a reprezentat ALRO un succes.

Promex SA din Brăila era una din „unităţile economice port-drapel" ale economiei socialiste. După 1990, întreprinderea a decăzut permanent ajungînd chiar pînă la a fi declarată falimentară, fiind numit chiar şi un lichidator. Dar în paralel cu lichidarea se încercă şi privatizarea şi, după multe runde de încercări, la care se prezentau mereu aceiaşi, s-a reuşit şi vinderea fostei IUG Progresul. Cumpărătoarea fiind, la rîndul ei, o fostă întreprindere de stat specializată în comerţul exterior. Iarăşi, în ce constă succesul e greu de precizat.

Bancpost. O bancă înfiinţată de stat după 1989, avînd din start clienţi pe care orîce bancă din lume şi i-ar dori (CFR, Poştă etc.) nu poate fi decît o bancă de succes, aproape indiferent de calitatea managementului. Privatizarea acestei bănci nu a însemnat sosirea unui mare grup bancar internaţional, ci un fond de investiţii al cunoscutei General Electric, lîngă o bancă portugheză. După care au fost vîndute o parte din acţiuni, o bancă grecească fiind cea care face jocurile acum. Întrebarea rămîne aceeaşi: în ce constă succesul? Dacă doar a vinde o entitate economică, a scăpa statul de povara administrării este un succes, atunci da, şi vinderea Bancpost poate fi considerată un succes.

Evident că privatizarea este în multe cazuri unica soluţie pentru ca respectiva companie să aibă un viitor. Statul român, guvernele care s-au perindat la conducere, formate fiind din oameni cu puternice mentalităţi etatiste, au preferat să menţină în proprietatea comună întreprinderile pînă cînd acestea ajungeau să aibă mari probleme şi să fie greu de găsit un partener care să dorească preluarea lor. Atunci cînd acesta era găsit, indiferent de calibrul sau prestigiul lui, instituţia care se ocupă de privatizare consideră că a înregistrat un mare succes. Aşa pare să se fi întîmplat şi în situaţiile menţionate mai sus. În multe cazuri, puţinii investitori cu anvergură internaţională care au venit în România au preferat o investiţie de la zero, în locul preluării de la stat a unei întreprinderi căreia trebuia să-i păstrezi acelaşi număr de salariaţi şi obiectul de activitate, acestea fiind cele două obsesii ale celor care se ocupă de privatizare. Adică, altfel spus, structura economică pe care am moştenit-o de la Ceauşescu sîntem condamnaţi să o perpetuăm pentru a nu scoate în stradă nişte sindicate isterizate de ideea privatizării.

▲

Olivier PEYROUX

Sectorul public din România

– între nostalgie şi mîhnire –

Percepţia sectorului public din România are o dimensiune afectivă puternic marcată de ambivalenţă, de nostalgie, de respingere şi de negativism. Cei patruzeci de ani de comunism şi cei trisprezece ani de tranziţie fără o veritabilă privatizare a marilor întreprinderi de stat au determinat această percepţie creînd comportamente diferenţiate în rîndul populaţiei.

Tranziţia sistemului comunist spre postcomunism a antrenat o recompunere foarte rapidă a grupurilor sociale şi a condus la formarea unei majorităţi perdante: muncitorii, ţăranii, pensionarii şi tinerii necalificaţi.

În rîndul clasei muncitoare predomină nostalgia sistemului anterior, garant al unei anumite siguranţe, al unei asistenţe sociale şi al unei poziţii sociale valorizante. Statul este considerat acum principalul vinovat pentru cota ridicată a şomajului, scăderea veniturilor şi dispariţia avantajelor sociale. Reprezentarea serviciilor publice continuă să se construiască pe fondul unei lumi paternaliste, în care instituţiilor publice li se atribuie misiunea de a fi garantul bunăstării individuale.

În rîndul ţăranilor, acest tip de discurs nu este atît de omogen în primul rînd datorită retrocedării proprietăţilor funciare – fundamentul societăţii ţărăneşti. Trebuie să facem distincţia între satele colectivizate şi cele rămase neatinse de această politică; trebuie, de asemenea, văzută deosebirea între crescătorii de animale şi agricultori şi între diferitele poziţii sociale ocupate în lumea satului. Tot ce aparţine de sfera publică şi de acţiunea colectivă poartă amprenta scepticismului şi neîncrederii, iar prezenţa fostei nomenclaturi care caută, prin intermediul actualelor poziţii dominante – politice (primari, consilieri locali) sau economice (întreprinzători privaţi) –, să recupereze o parte din bunurile colective (fostele ferme de stat, terenuri publice aparţinînd administraţiei locale), accentuează sentimentul de nostalgie în rîndul populaţiei rurale active. Spre deosebire de clasa muncitoare, aşteptările nu sînt de ordin paternalist; ele vizează capacitatea statului de a susţine iniţiativele private (instalarea sistemelor de irigaţii, a unor puncte de colectare a apei etc.) şi asigurarea unor condiţii minimale de reproducere a celulei familiale (educaţie, sănătate).

Categoria pensionarilor, eterogenă prin definiţie, se caracterizează prin sentimentele de neputinţă şi exasperare determinate de degradarea continuă a situaţiei materiale. Discursul nostalgic este extrem de accentuat: „pe vremuri statul ne oferea vacanţe, iar acum guvernul nu face nimic pentru noi“ sau „ţara a fost vîndută străinilor care ne-au jefuit uzinele“.

Categoria celor care dispun de o bună formare intelectuală sau de o reţea vastă de relaţii se confruntă pe tema viziunii asupra rolului statului. Primii îşi doresc mai multă transparenţă, adică instituţii democratice: pentru instituirea lor e nevoie de un sector public restructurat, garant al statului de drept, care luptă împotriva nepotismului şi valorizează bazele lor intelectuale. Ceilalţi, care au ştiut să se impună imediat după căderea regimului comunist, încearcă din răsputeri să menţină un sistem de constrîngeri, corupt, care funcţionează pe baza relaţiilor interpersonale – condiţia esenţială a influenţei lor.

Menţinerea acestui sistem, neschimbat din 1989, a frînat în mod considerabil dezvoltarea unei clase mijlocii şi a condus la tendinţa actuală a dezvoltării întreprinderilor naţionale orientate spre constituirea unor grupuri oligarhice compuse din actori deoptrivă economici şi politici. Această situaţie îi scoate *de facto* din joc pe tineri, ostili instituţiilor publice şi din ce în ce mai grăbiţi să părăsească ţara în căutarea unui loc de muncă bine plătit şi valorizant din punct de vedere intelectual.

Dacă instituţiile publice sînt cel mai adesea percepute ca responsabile pentru insatisfacţia resimţită de majoritatea populaţiei, speranţele schimbării practicilor actuale se cristalizează de cele mai multe ori în presiunea externă. Dovadă ar fi Eurobarometrul, din a cărui fiecare nouă ediţie reiese că România este în fruntea ţărilor candidate în ceea ce priveşte voinţa populaţiei de a adera, împărtăşită de 80% dintre români. Această atitudine pesimistă în ceea ce priveşte capacitatea executivului vine în prelungirea tradiţiei istorice a secolelor trecute.

Dacă sectorul public din România este acuzat de toate relele, trebuie totuşi să amintim că aici se confruntă tensiuni brutale generate de dialogul schizofrenic între Uniunea Europeană şi Fondul Monetar Internaţional care cer consolidarea instituţiilor publice şi reducerea bugetului statului, lupta împotriva corupţiei, dar şi scăderea salariilor funcţionarilor... Prin urmare, sectorul public este perceput şi ca motor al tranziţiei, dar şi ca principal obstacol al împlinirii ei.

Dincolo de aceste tentative de reformă, există şi iluzia – împărtăşită deopotrivă de români şi de ordonatorii de credit – că o societate democratică ar putea fi decretată cu ajutorul politicilor sau al banilor. Or, absenţa alternativelor politice – altele decît extremismul sau conformarea la cerinţele pentru intrarea în structurile internaţionale – nu va putea determina înlocuirea unei societăţi de clan printr-o cultură democratică de masă. Sectorul public este pe măsura imaginii populaţiei din România care încearcă să se adapteze, prin măsuri de supravieţuire, nu prin dialog, la un model nou care îi este întrucîtva impus. În contextul acestei tranziţii brutale, fără vreun sprijin social real, legea celui mai puternic devine *Normă* de bază. Adevărata însuşire a sectorului public de către români a sectorului public va coincide, probabil, cu momentul aderării la Uniunea Europeană. După secole de dominaţie străină, patruzeci de ani de totalitarism comunist şi peste un deceniu de dominaţie a unui regim în care alegerile politice nu par să fi exprimat voinţa poporului, românii vor găsi, poate, calea să participe la procesul de decizie pentru viitorul Europei.

traducere de Matei MARTIN

---

aduse cu poşta

O schimbare de 360 de grade

Diferenţele de substanţă dintre domeniul public din perioada comunistă şi domeniul public de astăzi sînt sesizabile doar pentru cei înzestraţi cu o acuitate optimă a simţurilor. Restul lumii, muritori de rînd, sînt nevoiţi să-şi ducă zilele – pe drumurile publice, în şcolile publice, în spitalele publice – măcinaţi de o enervantă senzaţie că, parcă, au mai văzut undeva aceleaşi culise, aceiaşi actori.

Ce s-a întîmplat în România post-decembristă este că maşinăria statului s-a deprins să coabiteze cu anemicul sector privat, ba chiar să defrişeze o „a treia cale“ nedibuită nici de Giddens, nici de Toeffler: economia de piaţă asfixiată de reglementări şi intervenţii antieconomice şi apoi pusă pe *life-support* de către acelaşi stat: statul ne subvenţionează electricitatea, dar totodată conduce regiile „autonome“ ineficiente care produc (cu o regularitate nemaiîntîlnită la români) pierderi, statul ne dă pensii după ce ne-a scos *preventiv* la pensie, statul ne dă ajutoare de şomaj după ce taxează atît de mult forţa de muncă încît nu muncesc (nu sînt salariaţi) decît 20% dintre români, statul ne dă astfel de şcoli şi universităţi încît, cînd statul are nevoie de oameni bine educaţi, îmbrăţişează românii şcoliţi în străinătate şi tot statul oferă facilităţi investitorilor străini care fug de corupţia statului român. Susţin că transformarea a fost una parmenidiană fiindcă un nivel deplorabil al serviciilor publice am avut întotdeauna, singura diferenţă fiind că astăzi avem şi un sector privat care reprezintă 60% din economie. Dar faptul că în inventarul proprietăţii statului găsim mai puţine firme decît în 1989 nu înseamnă că statul a predat frîiele economiei. *Pentru a aprecia adevăratul grad de intervenţie al statului trebuie să luăm în calcul arieratele* – în special, datoriile neachitate către buget. Arierate de peste 40% din PIB reprezintă (asta în condiţiile în care o mare parte a datoriilor a fost „iertată“), în fond, concurenţă neloială a firmelor de stat sau creanţe ale statului asupra sectorului privat (cu consecinţele de rigoare). Este evident că, domeniul public fiind inexorabil dependent de rezultatele activităţii economice (este finanţat de acestea), cauzele contra-performanţelor publice se regăsesc în ansamblul economiei.

Schimbările de fond – introducerea constrîngerilor bugetare tari, operarea pe criterii de eficienţă a sectorului public, stimularea eficienţei în sectorul privat, reconsiderarea fundamentală a domeniului educaţiei şi conceperea tuturor acţiunilor statului în ideea dezvoltării şi sustenabilităţii pe termen lung – nu au avut loc sau nu au acumulat masa critică necesară infuziei de vitalitate în economia românească. Mai mult, ineficienţa statului în administrarea economiei a antrenat un cerc vicios: cu performanţe economice slabe statul nu are suficiente venituri la buget pentru a acoperi nevoile domeniului public, astfel încît „contracarează“ cu o creştere a fiscalităţii care, bineînţeles (conform unei legi economice formulate de Laffer cu destul timp în urmă ca să fi ajuns şi pe la noi), duce la o evaziune fiscală şi mai mare.

În afara dez-intervenţiei în sectorul privat, statul şi, implicit, noi trebuie să răspundem la întrebarea: vrem să fundamentăm domeniul public pe solidaritatea socială? Vrem ca acesta să fie o manifestare a eficienţei colectării fiscale a statului şi să riscăm să devină (dacă nu cumva deja este) o solidaritate imaginară, unde toţi cei care *nu sînt fraieri* (căci asta e mentalitatea) şi pot să eschiveze plata impozitelor asta şi fac? Sau vrem să avem asigurări sociale în adevăratul sens al cuvîntului, în care avem garanţia că impozitul plătit de noi nu ajunge în diverse găuri negre ale economiei româneşti?

În mod normal, situaţia actuală a domeniului public nu ar trebui să ne provoace disperarea. Sîntem „pitici pe umerii uriaşilor“, putem beneficia de o istorie bogată a inovaţiilor în domeniile tradiţional publice. În multe ţări s-au implementat sisteme de la care România ar avea ce învăţa, indiferent că este vorba de eficientizarea prin privatizare, parteneriate public-private sau abordări care nu ţin neapărat de structura proprietăţii, ci de remodelări ale unui sistem. De la domeniul sănătăţii din Franţa, la sistemul de pensii din Chile soluţii creative se pot găsi. Singura precondiţie pentru reuşita unor reforme ample este însă ca statul să nu mai joace rolul de piatră de moară în jurul gîtului sectorului privat. Toate intervenţiile neinspirate în sectorul privat se reflectă, pînă la urmă, în domeniul public.

Este inutilă atenţia înduioşătoare cu care statul, asemenea unei mătuşi excesiv de afectuoase, copleşeşte economia română. Economia de piaţă necesită un singur lucru din partea statului: un cadru legal stabil (şi respectat). Pentru cei care mai au iluzia că statul român poate contribui cu ceva pozitiv la dezvoltarea economică a României situaţia din domeniul juridic ar trebui să fie una edificatoare. În singurul domeniu în care intervenţia privată este exclusă, în care autoritatea statului este, vrînd-nevrînd, indispensabilă, statul demonstrează incompetenţe olimpice. Noi trebuie doar să-i ascultăm mesajul: dormiţi liniştiţi, dragi cetăţeni, Leviathan veghează asupra voastră.

Oana ARISTIDE

Obiectivele privatizării

Urmînd strategia guvernamentală, Autoritatea pentru Privatizare are ca principale obiective:

- vînzarea către sectorul privat, prin metodele prevăzute de lege, a pachetelor de acţiuni deţinute de stat în societăţile comerciale;
- administrarea, în calitate de acţionar semnificativ sau majoritar, după caz, a societăţilor comerciale aflate în portofoliu, la care statul deţine acţiuni;
- controlul cu privire la modul în care sînt respectate clauzele din contractele de privatizare, precum şi supravegherea societăţilor în cauză în ceea ce priveşte gradul de realizare a performanţelor economice şi financiare asumate prin contractul de privatizare;
- restructurarea societăţilor comerciale şi acordarea asistenţei financiare necesare retehnologizării şi modernizării acestora;
- transferul, în condiţiile legii, către unele ministere şi autorităţi publice locale a activităţii de administrare şi vînzare a acţiunilor deţinute de Autoritatea pentru Privatizare în societăţile comerciale, în scopul accelerării procesului de privatizare şi întăririi controlului în perioada postprivatizare.

(www.apaps.ro)

Ioana AVĂDANI

Năduful ca agent public

Văru' Nicu oftează, îşi şterge faţa cu dosul mîinii şi scuipă sec, a năduf: „Înţeleg să fure de la stat. Da' de la mine?“ Văru' Nicu e patron. Om cu ceva cheag adunat înainte şi cu neastîmpărul de a face, şi-a pornit o mică firmă şi şi-a angajat foştii colegi de muncă. Şi acum, iacă dezamăgire: muncitorii îl fură. Ca la stat. Pe văru' nu-l traversează nici un fior louisquatorzicesc, el nu are nici o treabă cu statul. Pentru el, proprietatea publică este un fel de ţară a nimănui, cu reguli puţine şi modificabile.

Mama şi băiatul preşcolar se suie în autobuz la cap de linie. Se aşează comod şi se pregătesc de drum lung. Mama scoate de neunde o napolitană şi i-o dă puştiului. Acesta o desface şi, în timp ce-şi înfinge dinţii în cofet, mototoleşte celofanul şi-l aruncă pe jos. Mama sare ca înţepată, îi articulează loazei una după ceafă şi strigă: Aşa te-am învăţat io? Şi, plină de năduf, se apleacă cu greutate sub scaune, culege ghemotocul de celofan şi se îndreaptă cu el spre uşa încă deschisă a autobuzului. De la acea înaltă tribună cetăţenească, mama lansează degajată gunoiul spre rigolă, unde-i e locul, Doamne iartă-mă. Spiritul cetăţenesc al mamei bate pe o rază de doi metri, dar e un început promiţător, nu? Pasul următor este du-te la tine la bloc, să faci mizerie acolo. Şi iată că grija pentru bunăstarea proprietăţii publice se deschide deja ca o umbrelă protectoare, pînă hăt, dincolo de alee. Asta dacă nu cumva stai în blocul acela în faţa căruia au încercat reporterii incognito să planteze floricele şi să refacă terenul de joacă. Şi alungaţi au fost (cu năduf, cum altfel) de locatarele vigilente, care-şi apărau mizeria conlocuitoare (şi nevoile, şi neamul), ca pe o piedică în calea Răului mai mare (Ce, vreţi să vină toţi beţivii aici?). Dincolo de tragi-comicul situaţiei, eu am învăţat ceva: că există oameni care nu văd altă protecţie în faţa unei societăţi agresive şi invazive şi în egală măsură nepăsătoare – decît un strat de jeg, probabil respingător pe dinafară, dar familiar pe dinăuntru. De altfel, acest jeg familiar ne este sau ne devine din ce în ce mai familiar. Îl regăsim, mai întotdeauna, în planul secund al ştirilor TV (unde îmi fug mie ochii, indiferent de subiect). El este acolo, pigmentînd nepieritor spaţiile verzi, malurile rîurilor, uliţele satelor, locurile de agrement, mai ales locurile de agrement, adevărate temple ale toleranţei. Uneori, devine el însuşi subiect de ştire. Exemplară, cutremurătoare în obiectivitatea ei, mi s-a părut ştirea cu mititeii pe gunoaie, difuzată de mai toate canalele de ştiri de 1 Mai. Exemplar se distrau românii la iarbă verde de Armindeni, peste gunoaiele lăsate de seria întîi, care, pe aceleaşi postaţe de iarbă verde, prăznuise Paştele cum se cuvine: cu un ou, cu o ciozvîrtă de miel, cu o sticlă de plastic şi-o pungă, netrebuincioase după grabnica golire. Alte teme clasice de acum sînt apa care se opreşte (şi glumiţele despre autobuzele care suferă olfactiv), despre gropile de gunoi (care este), despre străzile desfundate unde nici salvarea nu poate ajunge. Efectul de picătură chinezească al unor astfel de ştiri este imunizarea. Dacă spaţiul public arată aşa cum arată şi lumea nu se prăbuşeşte, înseamnă că nu-i bai, merge şi-aşa. Şi dacă azi convenim că nu-i bai, putem realiza în timp că nici nu-i aşa mare chestie asta cu curăţenia, cu politeţea, cu civilizaţia, că e, poate, mai degrabă, un moft pentru naţii mai bogate. Şi ne spunem, cu năduf, că las' c-o să intrăm noi în UE, şi-atunci să vezi cum o să spălăm şi noi străzile cu detergent, cum ne-a zis nouă cineva că fac elveţienii (ei, da, ei nu sînt în UE, dar însă totuşi...) Inoculaţi cu pernicioasă toleranţă la invazia urîtului în spaţiul public, ne retragem într-o pasivitate arţăgoasă şi bombănitoare: primăria-i de vină, ba ăia de la sectoare, ba ăia cu tomberoanele. Ba ăia cu televiziunile lor cu tot, că numai mizerii ştiu să arate, 'r-ar ai ciorilor. Şi dacă în alte ţări dezvoltate jurnaliştii de investigaţie se ocupă de corupţie la nivel înalt, de preşedinţi oneroşi sau şefi de guvern cu slăbiciuni perverse, la noi, o, ţară tristă, plină de umor, ziariştii merg sub acoperire să planteze floricele şi să testeze percepţia spaţiului public la locuitorii din Zăbrăuţi. Şi să documenteze cu acte ceea ce bănuiam: că spaţiul public se întinde fix dincolo de cotul dureros al cetăţeanului. Îmi plac jurnaliştii care pun suflet în ceea ce fac, dar care nu lasă sufletul ăsta să se străvadă printre rînduri. Îi admir pe oamenii care se tulbură de grija cetăţii şi care îşi pun nesomnul în slujba urbei. Dar eroii mei sînt, de ceva timp încoace, cei trei taximetrişti care au purces, cu năduf şi de la sine putere *(freelancing!)*, cu bani de-acasă, cu pietriş şi nisip de unde au putut, să umple o groapă din Pasajul Unirii. Aşteptăm acum să ne aresteze, spunea, cu o logică nu întru totul absurdă, unul dintre taximetriştii răsculaţi. Fabulos moment de nesupunere civică pornită din spirit civic! Şi providenţială echipa de televiziune care l-a imortalizat.

▲

George VULCĂNESCU

Bunul public, bunul privat şi bunul plac

Proprietatea publică este ca o haină pe care sînt aplicate multe buzunare. Făcînd scurtă la mînă de la mutatul palmei dintr-un buzunar în altul, reprezentanţii numiţi de aleşi au găsit soluţia: mutatul buzunarului. Din buzunarul public în buzunarul privat prin buzunarul personal.

În conformitate cu prevederile articolului 3 din „Legea nr. 213/1998“ privind proprietatea publică şi regimul juridic al acesteia, domeniul public al statului este alcătuit din acele bunuri care, potrivit legii sau prin natura lor, sînt de uz sau de interes public şi sînt dobîndite de stat sau de unităţile administrativ-teritoriale prin modurile prevăzute de lege.

Prin urmare, sînt obiecte ale dreptului de proprietate publică: bunurile declarate ca atare prin lege, prin dispoziţii exprese; bunurile care prin natura lor sînt „bunuri de uz public“ şi bunurile care prin natura lor sînt „ bunuri de interes public“.

Bunurile de uz public sînt acele bunuri care prin natura lor sînt de folosinţă generală, cum ar fi: pieţele, podurile, fîntînile, parcurile publice, cimitirele etc. La aceste bunuri au acces toţi membrii societăţii.

Bunurile de interes public sînt acele bunuri care prin natura lor sînt destinate pentru a fi folosite sau exploatate în cadrul unui serviciu public, pentru realizarea unor activităţi care interesează întreaga societate sau o colectivitate, fără a avea acces la folosinţa lor concretă şi nemijlocită orice persoană sau toate persoanele, cum sînt: căile ferate, reţelele de distribuire a energiei electrice, dotările tehnico-edilitare, clădirile şcolilor şi spitalelor, teatrele şi muzeele statului, bibliotecile de stat, clădirile autorităţilor statului şi altor instituţii de stat etc.

Încadrarea unor asemenea bunuri în categoria celor de uz public ori de interes public se face, în funcţie de natura şi afectaţiunea lor, de către organele de stat sau, după caz, ale unităţilor administrativ teritoriale, potrivit competenţei lor legale.

În ceea ce priveşte domeniul privat al statului, potrivit Legii nr. 213/1998, acesta este alcătuit din bunuri aflate în proprietatea lui şi care nu fac parte din domeniul public.

Potrivit prevederilor art. 10 alin. (2) din legea mai sus menţionată, trecerea din domeniul public în domeniul privat se face, după caz, prin hotărîrea Guvernului, a consiliului judeţean, respectiv a Consiliului General al Municipiului Bucureşti sau a consiliului local, dacă prin Constituţie sau prin lege nu se dispune altfel. Prin urmare, unele bunuri care în prezent sînt proprietate publică pot fi incluse în domeniul privat al statului sau unităţilor administrativ-teritoriale, intrînd în circuitul civil general. Bunurile pot fi trecute din domeniul public în domeniul privat prin schimbarea destinaţiei lor şi prin actul de putere emis de organul competent al autorităţii executive.

Transferul proprietăţii publice în proprietate privată *via* proprietatea privată a statului a reprezentat o importantă resursă de aport la veniturile bugetare, fie ele de stat, fie ale administraţiilor locale. Acest subiect este adus în discuţie în mod indirect la fiecare nou anunţ festivist. Procesul de transfer al proprietăţii este opacizat de un sistem coruptibil, dar această realitate este escamotată în formule retorice şi acţiuni indecise ale autorităţilor în drept. Presa este ultima care ar putea proba malversaţiunile ascunse în „ingineriile“ ce precedează tranzacţiile „direcţionate“. Nici un act normativ nu prevede expres care sînt criteriile utilizate pentru a trece un bun din domeniul public în domeniul privat. Doar astfel se poate intui că această trecere se face atunci cînd bunul respectiv nu mai este considerat a fi de uz public sau de interes public. Spre exemplu, este posibil ca printr-o lege să se desfiinţeze o anumită cale de comunicaţie ori o porţiune din aceasta, ceea ce înseamnă că nu va mai face parte din domeniul public, putînd aparţine domeniului privat. Despre terenurile unui ordonator de credite pe care acum se înalţă cartiere rezidenţiale ale unuia dintre latifundiarii autohtoni s-a mai scris. Corupţia miroase de la o poştă, dar nu a putut fi dovedită.

Nu presa este în măsură să hotărască legalitatea unei decizii a administraţiei centrale sau locale. Ci instanţa. Dar pentru ca instanţa să se pronunţe, cineva trebuie să se sesizeze. Iar regulile democratice nu mai ţin cont de sesizările adresate prin intermediul paginilor unei publicaţii sau alteia.

Decizia de trecere a unui bun în domeniul privat poate fi atacată doar în instanţa conteciosului administrativ. Abia în urma procesului poate fi dispusă anularea deciziei de transfer a proprietăţii prin constatarea nulităţii actului respectiv. Şi, ulterior, se poate începe cercetarea pentru a se constata ce anume a determinat încheierea actului care a făcut obiectul deciziei în instanţă. E clar! Dar problema este că înainte de toate tot în respectul democraţiei se impune ca acela care doreşte să conteste în instanţă legalitatea unui act de transfer din proprietatea privată a statului în proprietatea altei entităţi are de făcut dovada propriului (justului) interes. Cu alte cuvinte, pentru ca instanţa să se pronunţe împotriva unei scheme „tip Băneasa“, este necesar ca, în prealabil, să existe un „contestatar“. Acesta, persoană fizică sau juridică, ar fi trebuit să îşi probeze eligibilitatea. Doar o dată demonstrat „justul interes acţiunea ar fi avut şanse să se deschidă vreun proces. Cum aşa ceva nu s-a întîmplat, transferul a rămas legal şi aşa va rămîne. Iar sesizările presei pot acoperi albul paginii. Pentru actul juridic paginile ziarelor nu reprezintă mai mult decît forme fără fond.

Cîte astfel de tranzacţii mascate nu se vor fi derulat în ultimii ani?! Cîte nu se vor mai derula?! Declaraţiile de avere ale demnitarilor nu ne-o vor spune niciodată. Pentru că, nu-i aşa, ceea ce nu clarifică legea, permite legea bunului plac!

▲

Realizări ale procesului de privatizare 2001-2002

Activitatea de privatizare a Autorităţii pentru Privatizare şi Administrarea Participaţiilor Statului se desfăşoară în conformitate cu prevederile Programului de guvernare în perioada 2001-2004 şi cu prevederile programelor şi angajamentelor asumate în relaţia cu organismele internaţionale – Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială, Uniunea Europeană şi NATO.

Astfel, obiectivele din Programul de guvernare pe perioada 2001-2004, în domeniul privatizării sînt:

- Transparenţa şi corectitudinea procesului de privatizare.
- Aplicarea de programe complexe de privatizare, cu asistenţă financiară internaţională pentru societăţile mari, de importanţă deosebită pentru economia naţională.
- Elaborarea de programe specifice de privatizare pentru societăţile comerciale situate în zone cu impact social major.
- Elaborarea unor contracte de privatizare cu clauze care să asigure modernizarea, dezvoltarea şi eficientizarea activităţii societăţilor în urma privatizării.
- Continuarea procesului de privatizare a sectorului bancar.
- Privatizarea în condiţii avantajoase a Băncii Agricole.
- Utilizarea unui complex de metode de privatizare, cu accent pe privatizarea prin piaţa de capital.
- Majorări de capital în societăţile comerciale de importanţă deosebită, urmînd ca ponderea sectorului de stat în aceste societăţi să se reducă substanţial în timp.
- Urgentarea privatizării societăţilor comerciale aflate în curs de lichidare în vederea reîntoarcerii acestora în circuitul economic.

În vederea realizării acestor obiective, în 2001-2002, s-a reuşit vînzarea unui capital social de 17.898,53 mld. lei, ceea ce a contribuit semnificativ la reducerea ponderii statului în economie.

Au fost trecute în proprietate privată numeroase societăţi comerciale mari şi foarte mari, cum sînt: SIDEX Galaţi, RAFO Oneşti, HIDROMECANICA Braşov, ROTEC Buzău, Şantierul Naval Constanţa, Uzinele Sodice Govora, TEROM Iaşi, ROMVAG Caracal, PROMEX Brăila, ARIS Arad, COS Tîrgovişte, ALRO şi ALPROM Slatina, UZUC Ploieşti etc.

Prin intensificarea eforturilor pentru privatizarea societăţilor bancare şi de asigurare-reasigurare, au fost trecute în proprietate privată BANCA AGRICOLĂ şi ASTRA Bucureşti şi a fost vîndut pachetul minoritar pe care statul îl mai deţinea la BANCPOST.

Astfel, în ultimii doi ani, ponderea proprietăţii de stat gestionată de Autoritatea pentru Privatizare şi Administrarea Participaţiilor Statului a scăzut de la 15,43% la 8,47%, aşa cum rezultă din prezentarea grafică a evoluţiei structurii proprietăţii de stat.

(www.apaps.ro)

Valeriu NEGRU

Confesiuni de proprietar

Sînt un om copleşit de probleme. Am o avere imensă, care îmi pricinuieşte, tot timpul, necazuri şi griji. Nu am agonisit-o eu, am primit-o încă de la naştere. Stăpînesc un domeniu uriaş alcătuit din şosele, poduri, parcuri, palate, opere de artă, posturi de radio şi televiziune, rîuri, baraje, rezervaţii naturale şi altele. Am zis „şi altele“, ca să pot face o pauză de respiraţie. Mai departe, trebuie să pomenesc despre marea teritorială, resursele naturale ale platoului continental, bogăţiile de orice natură ale subsolului, care toate îmi aparţin. Mă opresc aici, fiindcă înşiruirea tuturor posesiunilor devine obositoare pentru cititor. La fel şi pentru mine. Domeniul acesta, pe care, am uitat să vă spun, îl deţin în coproprietate cu alte 20 de milioane de indivizi, se numeşte „public“. Conform constituţiei este inalienabil, ceea ce înseamnă că sînt sortit să rămîn bogat pînă la ultima suflare. Bogat şi îngrijorat. Averea asta enormă e agresată, în permanenţă, de hoţie, neglijenţă, indiferenţă, este primejduită de calamităţi naturale fatale, vreau să zic inevitabile şi funeste. Am în vedere, în primul rînd, cutremurele, care se repetă cam din 40 în 40 de ani, apoi, incendiile, inundaţiile, maşinaţiile şi măgăriile politice, care se repetă anual, ba chiar mai des. Înţelegeţi, aşadar, de ce sînt un om copleşit de probleme.

Cele mai mari necazuri vin tocmai de la cei cu care împart domeniul. Unii sînt convinşi că ei ştiu perfect latineşte, că au pătruns, aşa cum trebuie sensul cuvîntului „publicus“. Traducerea lor mi se pare incorectă, dar ei susţin că sînt un prost, că numai în felul ăsta e bine: „Ceea ce este al tuturor, este şi al meu. Prin urmare, iau ce îmi trebuie, atunci cînd îmi trebuie“. Iar trebuinţele lor sînt multe. Multe şi variate. După o plimbare în Herăstrău, un coproprietar a plecat luînd cu el o bancă, două furtunuri şi o tarla de flori. Tot un coproprietar a ieşit din Muzeul Brukenthal cu patru picturi celebre. Cineva a băgat în traistă unul din gemenii Lupei Capitoline, lăsînd-o cu un singur prunc. Nici măcar nu ştiam care. Am fost foarte tulburat, Dacă era Romulus, ne vedeam lipsiţi de dovada descendenţei şi identităţii noastre latine. M-am liniştit abia după ce sugarul a fost găsit şi întors sub ţîţa maternă a lupoaicei. Iertaţi-mi rog, digresiunea. După toate întîmplările astea, mi-am zis că trebuie, neapărat, întărită supravegherea domeniului, căci paza bună trece primejdia rea. Dar gîndindu-mă la poliţiştii de la secţia a 5-a, complici cu spărgătorii conductelor Petrotrans, gîndindu-mă la paznicii de la Muzeul Satului, cu afacerile lor scîrbavnice de codoşlîc, cu nepăsarea lor criminală, am început să mă întreb dacă se mai poate găsi pe undeva o pază bună.

Deşi pare greu de crezut, nu toţi coprorpietarii iau. Unii dau. Dau direct din pungă, nu doar pe calea ocolită a impozitelor şi a taxelor. Pentru că domeniul trebuie păstrat, întreţinut, modernizat. Recenta refacere a Ateneului a încercat să trezească energiile civice ale compatrioţilor. S-au deschis liste de subscripţie (ca pe vremuri). Au apărut şi donatorii (nu ca pe vremuri). Ce sumă s-a adunat, n-aş putea spune cu precizie. În orice caz, mai puţin decît era necesar. Administraţia a pus banii ce lipseau şi cum-necum treaba s-a făcut.

Bucureştii mai au o mulţime de probleme grele. Una dintre ele este Casa Radio. Aici, lucrurile stau cu totul altfel decît în cazul Ateneului, iar soluţiile nu pot fi aceleaşi. Clădirea Societăţii Române de Radiodifuziune, din strada General Berthelot, nu este o clădire istorică. Data ei de naştere este 11 februarie 1932, deşi atunci a fost dat în folosinţă doar studioul mare, realizat după proiectul arhitectului G.M. Cantacuzino, în execuţia inginerului constructor Liviu Ciulei. Consiliul de Administraţie avea atunci în vedere, ridicarea unei viitoare Case a Radiofoniei, care să rivalizeze cu cele din Paris, Londra, Viena şi Berlin. În şedinţa Consiliului de Administraţie, din 18 iunie 1936, s-a discutat proiectul unui edificiu grandios, de 11 nivele (3 subsoluri, parter şi 7 etaje), întins pe 5.138 m^2, cu o suprafaţă utilizabilă de 8.970 m^2. Clădirea trebuia construită în următorii ani. Dar omul propune, Dumnezeu dispune. Societatea nu a avut banii trebuitori, apoi a venit războiul, iar clădirea grandioasă a fost ridicată abia în timpul socialismului, cînd s-au putut aloca fondurile necesare. Concepţia arhitectonică şi proiectele au fost schimbate, aşa încît ceea ce se vede azi pe strada Berthelot nu este edificiul dorit şi proiectat în 1936. După cutremurul din 1977, comisia de experţi, chemată la faţa locului, a fost de părere că, în eventualitatea unui nou seism, clădirea nu va rezista. (Pe documentul de constatare se află şi semnătura mea, în calitate de beneficiar al expertizei. Specialiştii au propus o soluţie provizorie (de urgenţă) şi o alta definitivă (de perspectivă). Ceauşescu a înclinat spre o variantă radicală (de urgenţă şi definitivă), hotărînd construirea

© S. Ivanoschi

unei noi Case Radio, a cărei structură s-a ridicat pe Calea Ştirbei Vodă. Nici de data asta lucrurile nu au mers pînă la capăt. În 1989, Dumnezeu a dispus cutremurul, care a răsturnat alcătuirea întregii societăţi. De atunci, s-au schimbat multe. S-a schimbat şi destinaţia clădirii din Ştirbei Vodă. Plănuita Casă Radio nu mai există. Societatea funcţionează tot în strada Berthelot, în acelaşi imobil vechi, neconsolidat, primejduit de prăbuşire. Din 1990 pînă astăzi, conducerile succesive ale Radioului, ocupate cu alte obiective ardente, au neglijat, au amînat sau au uitat rezolvarea acestei chestiuni. Este meritul domnului Dragoş Şeuleanu, că a redeschis problema viitoarei Case Radio. Din păcate, a folosit-o drept argument în favoarea noii taxe radio. Mă tem că antipatia faţă de taxă va induce o undă malefică asupra viitoare întemeieri. Sînt superstiţios. Mi-e frică de ghinion. Casa Radio a fost urmărită de prea multe nenoroace.

M-am plîns de necazurile pe care le am (avem) cu acest domeniu, dar nu am spus nimic despre mulţumirea, despre plăcerile pe care mi (ni) le dăruieşte. Eu, unul, crăp de bucurie că l-am moştenit, că îl am. Toţi ne desfătăm într-un fel sau altul. Eu mă bucur de ora petrecută în parc, altul de nisipiul plajei, celălalt de ascensiunea montană. Unul simte o încîntare indicibilă cînd distruge un pod, al doilea cînd vede „Surprize-surprize“, al treilea cînd scrie porcăriile pe pereţii Parlamentului. Domeniul este al nostru, al tuturor, iar noi sîntem vii şi feluriţi. Lumea întreagă este un domeniu public. Toţi ne bucurăm de el, după firea şi ştiinţa fiecăruia. Numai moartea este Ţara Nimănui.

▲

Mircea KIVU

Al meu, al tău, al nostru

Îmi amintesc, din primele săptămîni post-revoluţionare, cînd ne dedam cu voluptate deliciilor comunicării fără constrîngeri cu „străini“ (ghilimelele vor să evidenţieze semnificaţia aparte pe care acest cuvînt o avea încă în minţile multora), reacţia acestora: descopereau cu stupoare precaritatea materială în care fusesm scufundaţi, dar şi o anume bogăţie a relaţiilor sociale, concretizată în faptul că prin cîteva telefoane găseam fără greş persoana capabilă a deschide orice uşă, că eram, dacă nu prieteni cu toată lumea, măcar cu prietenii a toată lumea, că nu ne sfiam să dăm buzna fără preaviz într-un număr impresionant de case, şi multe alte asemenea vrăjitorii. Era, aveam să aflu mai tîrziu, o imensă concentrare de capital social obţinută – fie-mi iertată licenţa – printr-o pre(a)lungă acumulare primitivă.

În anii ăia în care fiecare eu era oprimat de sistem, singura şansă de supravieţuire a fiecăruia era în cel de alături: lapte nu se găsea, dar vărul de la ţară al unui vecin îţi putea asigura porţia în schimbul unor meditaţii; cinematografele erau cotropite de filme infrecventabile, dar petreceam nopţi de neuitat la prietenul – fericit posesor al magicului „video“ – căruia alt prieten (cumnat cu un pilot de linie internaţională) îi aducea casetele cu filmele, de multe ori de serie B, dar oricum altceva; xerocopiile cărţilor interzise erau subiecte de discuţie prelungită pînă la reapariţia matinală a tramvaielor îngheţate. Sînt convins, fiecare din cei care au trăit anii aceia poate multiplica aceste exemple.

Sistemul totalitar crease spontan o reţea de relaţii între oameni remarcabil de eficientă, care făcea ca performanţele sociale să fie neaşteptat de bune, pentru condiţiile date*. Sigur, cine ştie cum se trăia pe atunci (mă refer la mizeria deopotrivă morală şi materială) poate fi scandalizat de introducerea, în acest context, a noţiunii de performanţă. Performanţa a constat în supravieţuire. Era, dacă vreţi, o formă de rezistenţă a societăţii civile împotriva statului. Un sistem de interacţiuni prin care oamenii reuşeau să trăiască altfel decît ar fi vrut regimul. Paradigma cea mai grăitoare ar fi acea a controlorului: ori de cîte ori erai prins „fără bilet“ (adică în orice fel de situaţie de încălcare a regulilor oficiale), puteai fi sigur că vei putea ajunge la înţelegere cu cel pus să te sancţioneze, astfel încît ceea ce s-ar fi cuvenit statului să fie împărţit între cei doi actori civili.

Lucrurile se petreceau aşa pentru că tot ce era „al statului“ era cu totul lipsit de valoare pentru oamenii obişnuiţi: statul obţinea (sau susţinea că obţine) producţii impresionante de cereale, dar pîinea se vindea pe cartelă; se tipăreau milioane de cărţi, dar cele lizibile se vindeau „pe sub mînă“; producţia de energie era magnifică, dar oamenii tremurau în case. Mentalitatea reală era exact opusă ideologiei dominante, averea publică era străină oamenilor, „bunurile întregului popor“ nu aparţineau în realitate nimănui, decît maleficului „lor“. Strungul din uzina poporului era util muncitorului în măsura în care cu el puteau fi confecţionate piuliţele anti-furt cu căutare în talciocul de maşini.

© S. Ivanoschi

Se plîng unii că, după revoluţie, oamenii au furat tuburile sistemelor de irigaţii pentru a-şi face prin gospodărie te miri ce lucruri de utilitate îndoielnică. Se teoretizează răzbunări spontane împotriva unor simboluri ale agriculturii socialiste, ca în istoriile cu proletari ale lui Marx. Nici gînd. Pur şi simplu, „al nostru“ a fost cu migală golit de înţeles. „Domeniu public“ e, pentru cei mai mulţi dintre concetăţenii noştri, o vorbă fără noimă. Există numai avutul meu, al tău, al unor oameni cu chip.

Scriam mai sus despre un anume capital social care ar fi constiuit una din resursele secrete ale societăţii româneşti de pînă în '89. De regulă, societăţile bogate în acest tip de capital se caracterizează printr-un respect deosebit pentru domeniul public. Ori, o cît de superficială examinare a oraşelor şi satelor patriei ne va lămuri că la noi regula nu se aplică: maldăre de gunoaie aruncate absolut peste tot; blocuri cu faţade jupuite, garduri urîte şi dispreţuitoare adăpostind reşedinţe luxoase; parcuri (pe unde mai sînt) cu bănci rupte. Impresia generală e că ai de a face cu aşezări provizorii, ai căror locatari sînt doar în trecere prin ele. Pe semne, odată dispărut statul opresor, ne-am găsit lipsiţi de motivaţia de a ne alia. Pur şi simplu, nemaiavînd cui opune formele de solidaritate menţionate, ne-am scufundat într-o formă patologică de individualism. Poate e şi asta una din maladiile specifice nesfîrşitei tranziţii.

---

* Nu este vorba de un specific românesc; filmele şi literatura poloneză, cehă, rusă etc., din perioada respectivă ilustrează din abundenţă existenţa acestui tip de relaţii; ba aş avea motive să cred că era mult mai dezvoltată în societăţi care „s-au scos“ mult mai repede şi fără ocolişuri decît noi.

▲

Walter MĂRĂCINEANU

Cartierul nopţii (II)

În prima parte a acestui eseu (Dilema *531) autorul meditează asupra semnificaţiilor nopţii şi ale „zilei" liturgice.*

„Dumnezeu – întuneric şi lumină, un Dumnezeu imagine şi un Dumnezeu al cuvintelor, toate se contopesc într-o exaperienţă pe care cei ce au trăit-o au descris-o prin plinătatea simţurilor, adăugînd desigur că experienţa le depăşeşte totuşi."

Biserica îşi asumă un caracter unificator şi pe de altă parte, Ea oferă elementelor ei posibilitatea de a îşi continua viaţa într-un mod organic, transfigurat. Asupra simţurilor ea operează aceeaşi temă. Atît ochiul, urechea sau degetele îşi au rolul lor în viaţă. Slujbele se adresează tuturor simţurilor, ca de altfel întreaga manifestare a cultului creştin. Există aur pentru ochi, tămîie pentru nas, muzică psaltică şi rugăciuni pentru auz, moaşte şi icoane pentru pipăit ori sărutat, vin, apă, pîine, colivă, untdelemn pentru gust. Nimic nu este neglijat şi lipsa unuia dintre simţuri ar duce la o micşorare a fastului cultic. Este adevărat că ochiului îi sînt oferite cele mai multe prilejuri de desfătare, dar sunt slujbe speciale ţinute pe întuneric. Tot ochiul este privit ca poarta celor mai multe dintre relele care vatămă mintea credinciosului. Atîtea indicaţii se dau pentru cel ce caută o altă viaţă de a-şi feri ochiul de cele „ale lumii acesteia". Odată străpunsă bariera ochiului nimic nu mai poate opri ispitele să-şi facă lucrarea amăgitoare în suflet.

Cu toate acestea descopăr o graniţă foarte fină între acceptarea sau respingerea iluziei şi a efectelor ce le pot avea. Pentru că în Biserică este vorba de simbol şi icoană, dar apare desigur şi idolul şi iluzia. O primă diferenţă între acestea ar fi că simbolul şi icoana sînt legate de o istorie explicit sacră a vieţii, în timp ce iluzia este „reprezentant" al neantului. Amintesc faptul că pentru logica discursului teologic negativul nu are o viaţă egală cu pozitivul, răul, apărut datorită neascultării, este provizoriu şi îngăduit a fi doar pentru a marca drumul binelui. Cele rele ale lumii fie sînt rele doar în aparenţă (nu satisfac dorinţe greşite ale omului), fie sunt consecinţe ale păcatului originar şi a naturii „bolnave" omului. Biserica ortodoxă s-a ferit mereu din calea efectelor optice sau de altă natură iluzionistă pentru a nu crea din iluzie un scop. În Biserică se vorbeşte de lucruri cît mai adevărate cu putinţă şi a face loc efectelor speciale păcălitoare prea mult ar fi o contradicţie evidentă. Statuile, prin prea puternica lor „realitate", nu şi-au făcut loc în cult pentru că ar fi fost o prea puternică umanizare a celor sfinte. Asemenea pictura realistă a rămas în afara preocupărilor cultice întrucît persoanele sfinte, deşi au fost văzute la un moment dat de oameni cu ochi pămînteşti, nu sînt asemenea celor „stricaţi", iar diferenţa trebuie marcată în vreun fel. Actele cultice sînt bine regizate dar scopul regiei stă în trimiterea celui ce participă la ele spre un alt plan, mai „adevărat" decît cel cu care este el obişnuit şi nu introducerea acestuia în lumea fantasmelor sau a închipuirilor.

Cred că înşelăciunea optică nu are ce căuta între creştini dacă vizează crearea unei nesiguranţe. Spre deosebire de budism, pentru creştin toată creaţia are valoare şi este chemată spre a da slavă lui Dumnezeu. Nu sînt într-un vis ci într-un spaţiu alterat poate chiar de propriul meu ochi şi de felul meu de a fi. Practicînd virtuţile şi exersîndu-mă spre o cale a sfinţeniei şi cele din jur se dezleagă din alterare şi mi se prezintă aşa cum sînt de fapt. Pomul rămîne pom, rîul rîu dar în comuniune eclesială toate capătă sens nou şi „adevărat". Dacă filosofia recentă a pus la îndoială siguranţa cu care se proclamă adevărul de minciună, teologia îşi ia drept reper experienţa de nepus la îndoială a sfinţilor ei. Aceştia, prin diferite reguli, împărtăşesc din adevărul cunoscut de ei, mărturisind asistenţa lui Dumnezeu în cele ce le spun. Cu siguranţă că sînt atîţia şi atîţia impostori şi uneori este nevoie de ceva timp pentru dovedirea lor, dar Adevărul poate fi cunoscut cu siguranţă.

De aceea mă gîndesc la accesibilitatea oamenilor la întîlnirea cu cele ale bisericii, cu condiţia ca totul să nu devină un lagăr de exterminare a personalităţilor.

În prezent ţinem atît de mult la independenţa opiniei, la libera exprimare a gîndurilor şi suntem foarte atacaţi de orice încercare de impunere. Cred că era o vreme cînd conştiinţa întregului comunitar era mai mare, şi nu se considera că doar prostimea face ce i se porunceşte. Dreptul la liberă exprimare este şi astăzi necunoscut în atîtea locuri şi mă întreb dacă cei de acolo sunt sau nu mai nefericiţi ca cei ce pot face ce vor, „neinfluenţaţi". Am cerut ca nimeni să nu impună dacă nu poate demonstra că ceea ce impune nu este bun sau frumos sau adevărat. Am renunţat la aceste noţiuni pentru că nu am găsit adevărul, bunul, frumosul sau doar ni s-a părut că l-am găsit. Din nevoia unei noi impuneri am cercetat utilul. Putem impune dacă cele ce le impunem sînt utile şi nu fac rău la cît mai mulţi. Ideea de a ocoli adevărul manifest sau frumosul absolut, din moment ce nu s-a putut stabili o uniformă a lui mi se pare de bun-simţ dar nu duce la nici o explicaţie. Cavalerul în armură lucitoare ce murea din onoarea de a nu se retrage a fost înlocuit cu negustorul de ocolişuri. Ambele căi mi se par greşite şi în istorie nu se poate preciza un punct al generaţiei de aur, un neam care să fi fost în întregime perfect şi exemplu de urmat. Poate că marile alianţe ale valorilor au apărut atunci cînd se lupta pentru a scăpa de ameninţarea unui inamic comun. Primejdia directă mi se pare singurul loc în care coagularea energiilor pozitive s-a făcut perfect. Ar fi cazul aici şi al Bisericii în timpul persecuţiilor. Atunci nu rezistau decît cei cu adevărat puternici şi cu adevărat convinşi de credinţa lor. După legalizarea creştinismului, toate au fost puse sub semnul modei ori al interesului.

Lupta apropierii dintre biserică şi casă a fost şi este în continuare dură. Sfîntul Ioan Gură de Aur îşi dojenea creştinii ce se duceau la hipodrom pentru distracţie uitînd de slujbe. Dar tot creştinii au dat fuga în biserici atunci cînd oraşul le era atacat de duşmani. Poate că centrele de oraş sau de cartier au fost dominate de silueta bisericii, dar viaţa economică a făcut să se ridice atîtea aşezări sau să cadă altele.

„Principiul ecleziologic fundamental pe care se întemeiază noţiunea de biserică locală în tradiţia ortodoxă este cel care ne permite să identificăm Biserica cu comunitatea euharistică. Eclesiologia ortodoxă are la bază ideea că unde este Euharistia, acolo se află şi Biserica în plenitudinea sa, ca Trup al lui Hristos. Conceptul de Biserică locală decurge din faptul că Euharistia este săvîrşită într-un loc dat şi reuneşte prin *catolicitatea* sa pe *toţi* membrii Bisericii din acel loc.

Două principii eclesiologice de bază, luate împreună, exprimă sensul Bisericii locale:

a) *Natura catolică a Euharistiei*, care înseamnă că fiecare adunare euharistică ar trebui să cuprindă pe toţi membrii Bisericii dintr-un loc dat, indiferent de vîrstă, profesie, sex, rasă, limbă etc.

b) *Natura geografică a Euharistiei*, care înseamnă că adunarea euharistică – şi prin ea Biserica – este totdeauna comunitatea dintr-un loc particular." (Mitrop. Ioannis Zizulas, *Fiinţa eclesială*, Ed. Bizantină, Buc., 1996, pag. 251)

Foarte importantă această precizare de unire sub Sfînta Taină, căci astfel este în comunitate cel care participă şi se exclude automat cel ce nu acceptă participarea. Geografia cartierului se axează aşadar pe columnă spirituală şi de aceea, din cele mai vechi timpuri nu a existat o anumită formă de locuire care să nu poată fi creştinată. Pentru că a fi creştin nu presupunea ceva ce trebuia modificat casei sau străzii sau pieţei. Distrugerea templelor, a idolilor, a altarelor de sacrificiu, nu a impus noi planuri de urbanism, altele decît cele ce se impuneau de necesităţile existente şi pînă atunci. Flexibilitatea cultică şi cu referinţă la arhitectură a fost cheia prin care Biserica a avut comunităţi din Etiopia pînă în Suedia. Nicăieri nimeni nu a trebuit să îşi dărîme casa pentru a o adapta unui model creştin. În afara colţului cu icoane, colţ de rugăciune, nimic din casă nu aduce vreo relaţie directă cu ceea ce este creştin. Creştinii nu au modificat vechile case dar au vrut să renunţe la tot ceea ce contravenea preceptelor morale. Nu este loc de distracţie în cartierul ce se centrează spiritual pe Biserică. De la început creştinii s-au separat de toate ritualurile de tip dionisiac şi reticenţa faţă de petreceri a rămas. Dacă „vinul veseleşte inima omului" totuşi acest fapt nu este o garanţie a evoluţiei. De asemenea, casele au fost judecate după vrednicia celui ce locuia acolo.

Cu toate acestea arhitectura creştină nu are indicaţii referitoare la vreun tip de casă. Foarte importante sînt, după bisericile propriu-zise diferitele „anexe". Casa parohială este un exemplu puternic pentru comunitate. Preotul este dator să fie exemplu şi în felul în care îşi administrează gospodăria, ştiut fiind că primii preoţi şi episcopi erau aleşi dintre cei mai vrednici şi gospodari creştini. Paraclisele şi capelele, odată de largă răspîndire în cadrul construcţiilor ridicate de cei bogaţi, sunt de asemenea menite a deservi adunările restrînse de credincioşi. Ele au fost criticate pentru că reduc din caracterul sobornicesc al Bisericii. Un rol cu totul aparte în geografia aşezării creştine îl are cimitirul. Biserica este şi a celor vii şi a celor morţi. Cei vii sînt în permanentă comunicare cu cei adormiţi, fapt reglementat de o serie de acte de cult speciale. Decedaţii aşteaptă ca şi cei vii A Doua Venire. Din vechime locul de lîngă biserică a fost dorit ca cimitir, atîtea biserici vechi fiind acum în mijlocul a sute de morminte. Deşi au fost date hotărîri ce prevedeau ca cimitirele să fie exterioare oraşelor, atracţia bisericii nu a încetat şi în multe localităţi vechi arhitectura urbană este marcată de prezenţa cimitirelor. Fie acestea s-au aflat la un moment dat la margine şi au fost apoi înghiţite de oraş, fie s-au dezvoltat în jurul bisericilor.

© S. Ivanoschi

Timpul de noapte, diferit de cel de zi este primit ca un întreg în Biserică. Timpul vieţii şi al morţii este şi el la un loc. În slujbe vii şi morţii sunt împreună, se roagă unii pentru alţii strînşi de Jertfa lui Hristos ce a salvat toţi oamenii, indiferent de momentul în care au fost pe lumea asta. În spaţiul în care sînt creştini, timpul este plin şi fără sincope. El curge între slujbe spre A Doua Venire. Tot în slujbe se reaminteşte istoria lui Hristos şi a Bisericii Sale. Prin reamintire şi asistenţa Duhului Sfînt se retrăieşte prin fiecare slujbă această istorie. Spaţiul este plin de timpul celor ce au fost şi le-au pregătit şi le pregătesc pe cele ce vor fi.

Comunitatea eparhială, condusă de urmaşul lui Hristos episcopul, este unitatea deplină a Bisericii. Ea nu are nevoie de nimic altceva pentru a fi şi în cadrul ei omul îşi găseşte pe deplin continuitatea fiinţială cu timpul şi spaţiul. Parohia, condusă de trimisul episcopului preotul, este inferioară şi numai sub semnul celei dintîi este întreagă. Căci episcopul are puterea deplină a harului de origine apostolică. Conform autorului citat mai sus „misiunea esenţială a episcopului în Biserica Ortodoxă este de a prezida adunarea euharistică" drept întîiul dintre prezbiteri şi împreună cu aceştia. Remarc drept interesant faptul că primele comunităţi creştine nu au fost de tip familial, rude grupate în jurul Sfintei Taine, decît în mică măsură şi au fost înlocuite definitiv cu *cetăţeni* ai aceluiaşi oraş. Nu sîngele conta în comunitate ci poziţia spaţială a indivizilor. Şi conta disponibilitatea acestora de a îşi împărţi acelaşi timp împreună, aşteptînd Venirea, prin participarea la slujbe.

Realitatea Jertfei lui Hristos, predicată de Biserica Lui se modelează eficace pe orice tip de locuire, ea adresîndu-se întregului spaţiu locuit de om, fiind universală. Arhitectura generată de Biserică se distribuie pe diferite planuri, nu neapărat geografice. Oamenii sînt mai aproape sau mai departe de biserică sau de Biserică, în funcţie de activarea interesului de a sta faţă către faţă cu ceilalţi, înţelegînd că cel care comunică mai mult prin virtuţi cu ceilalţi asemenea şi cu Dumnezeu prin rugăciune şi fapte bune este mai liber şi real pentru că are acces la Adevăr, Adevărul purtîndu-l şi dirijîndu-i paşii pe care anevoie îi face şi nu i-ar face deloc fără sprijin. De aceea este obligat şi el să sprijine pe cît poate alţi paşi.

Dacă Biserica nu ar fi fost sub har şi nu ar fi avut sistemul sobornicesc de conducere şi nu ar fi fost bazată pe experienţa sfinţilor, experienţă sigură datorită aşezării ei în *tradiţie*, totul ar fi fost înşelăciune, pentru că Biserica slăveşte biruinţa morţii, ieşirea din neştiinţă şi greşeală. Pe de altă parte loc pentru alte căi sunt lăsate pentru că explicarea revelaţiei va continua, nu pentru că nu s-a arătat tot ceea ce era necesar pentru om, dar pentru că este o permanentă nevoie de adaptare la cele ce întunecă raţiunea.

Din întunericul cel de nepătruns teama ochiului este mare. Că el se credea marele pe oastea de lucruri ale lumii. Ochiul clipeşte orb întunericul neoferindu-i lumina de hrană şi nimicul speriindu-l. Frică îmi era că nu sînt şi că nu sînt cele din jurul meu dacă nimic familiar nici măcar auzului nu se făcea simţit. Dar povestea curge şi spune că după amuţirea celor cunoscute vine Cel necunoscut şi coboară la cei mici vorbindu-le şi ascultîndu-i de la mai mult decît orice la foarte puţin, aproape deloc. E povestea care tentează că nicăieri nu există singurătate şi că alte dorinţe aproape desuete şi copilăreşti se împlinesc altfel decît spre plăcere, ci spre fericire. ▲

Wolf LEPENIES

Provocaţi de „Islamul francez“

– catolicii din Franţa pledează pentru o coaliţie a credinţei cu raţiunea –

Franţa aniversează în decembrie 2005 o sută de ani de la adoptarea legii prin care s-a stabilit separarea Statului de Biserică. Încă de pe acum se discută cum se va desfăşura această mare zi de sărbătoare. Pe vremuri, catolicii reprezentau o ameninţare pentru Republică. Astăzi, statul este provocat de Islam. Se aud voci care cer o separare mai riguroasă între Biserică şi Republică, dar şi destule glasuri care revendică o atenuare a acestei rupturi. În schimb, foşti absolvenţi ai Ecole Normale, mîndria elitei republicane, fac un apel la Jacques Chirac să lase neschimbată legea din 1905 şi să o reitereze la jubileu. Purtătorul de cuvînt al acestui grup este Claude Dagens, episcopul catolic de Angoulême.

Purtată în numele raţiunii, lupta împotriva Bisericii este, în Franţa, o moştenire a iluminismului şi o preamărire a Revoluţiei.

Se spune că unul dintre vizitatorii lui Voltaire la Ferney, în Elveţia, unde se exilase, a găsit în biblioteca lui scrierile sfinţilor părinţi, şi l-a întrebat mirat: „Monsieur, chiar le-aţi citit pe toate?,“ Voltaire a răspuns: „Sfinţii Părinţi? Da, i-am citit, şi mi-o vor plăti cu vîrf şi îndesat!“. Voltaire a combătut Biserica, dar nu era ateu.

Legea din 1905, care ar fi stîrnit aplauzele filozofului, nu a instituit în Franţa ateismul de stat. Republica laică se străduia să respecte toate confesiunile. Ba chiar mai mult: statul s-a angajat să contribuie la întreţinerea clădirilor bisericeşti construite înainte de 1905. Pentru a da numai un singur exemplu, numai la Marsilia există 72 de astfel de biserici. Comunităţile de credinţă islamice, formate mult mai tîrziu, nu beneficiau însă de această susţinere. De unde şi sentimentul lor că sînt discriminate şi presiunile pentru corectarea legii. Statul are tot interesul să accepte această revendicare, căci executivul francez vede în finanţarea comunităţilor islamice de către state ca Arabia Saudită o ameninţare din ce în ce mai mare a fundamentalismului.

Musulmanii din Franţa sînt recunoscuţi a fi în marea lor majoritate solidari cu statul: într-un sondaj de opinie, 78% dintre ei au fost de părere că valorile Islamului sînt compatibile cu republica laică. Liderii de opinie ai musulmanilor nu văd în recunoaşterea religiei islamice un obstacol, ci o premisă hotărîtoare în integrarea minorităţilor culturale. Deoarece tocmai caracterul non-etnic, supra-naţional al Islamului ar facilita păstrarea statornică a valorilor tradiţionale permiţînd în acelaşi timp recunoaşterea statului modern. Între credinţa în Islam şi valorizarea raţiunii nu ar fi nici o contradicţie.

Această aspiraţie către un Islam secularizat, armonizat cu ideile iluminismului şi cu valorile Republicii este contrazisă însă de realitatea din Franţa. Iar contradicţia cea mai crasă porneşte tocmai din instituţia care pînă mai ieri a fost agentul principal de promovare a republicii laice: şcoala. Importanţa şalurilor a fost subevaluată atît de către comunităţile musulmane cît şi de către autorităţi. Ministrul de Interne Nicolas Sarcozy a fost huiduit de peste 10.000 de credincioşi musulmani atunci cînd a anunţat că femeile musulmane nu au voie să se fotografieze pentru paşaport cu şalul pe cap. Se întîmplă adesea ca grupuri islamice să-i ameninţe pe învăţătorii care îndrăznesc să le vorbească elevilor despre Coran deşi nu sînt musulmani. Aceleaşi grupuri islamice interzic profesorilor de sex masculin să examineze elevele musulmane. Este cazul să ne întrebăm cam care ar fi şansele reale de integrare ale musulmanilor francezi dacă ştim că doar 25% dintre imami vorbesc franceza şi peste jumătate dintre ei se află în ţară fără documente legale.

Executivul doreşte o consolidare a dialogului cu comunităţile islamice. Anul acesta, în aprilie, atunci cînd a fost înfinţat „Conseil Français du Culte Musulman“ (CFCM), prim-ministrul Jean-Pierre Raffarin nu numai că i-a invitat pe liderii musulmani la „masa republicii“, ci a anunţat că va transforma „Islamul din Franţa“ într-un „Islam francez“.

Faptul că francmasonii au protestat vehement la această afirmaţie nu pare să-l fi deranjat prea tare pe Raffarin. A luat însă mult mai în serios protestele evreilor francezi, care l-au întrebat de ce statul laic începe tocmai acum să valorizeze Islamul. Ei nu credeau că aceasta este calea de eradicare a antisemitismului cotidian din Franţa. În schimb, bănuiau că prin valorizarea, în politica internă, a Islamului ar putea spori şansele diplomaţiei franceze de a căpăta un loc la masa unde se rezolvă conflictele din Orientul Mijlociu.

Arhiepiscopul de Paris, Jean-Marie Lustiger, de proveniență poloneză şi evreu catolicizat, a mers un pas mai departe. Lustiger a reproşat executivului francez că prin înţelegerea cu CFCM va face din Islam o religie de stat şi că a supraevaluat dorinţa de integrare a comunităţilor musulmane în Republică.

În 1905, autorităţile au constatat cu bucurie scăderea importanţei Bisericii din societatea franceză. Astăzi, statul nu mai poate privi triumfător la golirea de sens a religiei. Căci o dată cu dispariţia legăturilor transcendente a pierit şi capacitatea morală a omului de îndatorire şi de stăpînire de sine. Şi, drept urmare, a scăzut şi puterea de integrare a instituţiilor statului.

Într-un recent sondaj de opinie, francezilor li s-au pus întrebări în legătură cu concepţia lor religioasă. Faptul că tot mai puţini s-au declarat „religioşi“ nu a surprins pe nimeni. Surprinzătoare a fost constatarea unei simultane scăderi a ponderii superstiţiilor. Superstiţiile ar fi trebuit să aibă cote mai ridicate pe măsură ce valorizarea religiei scade; este ceea ce filozoful german O.F. Bellow a numit „einfache Sitlichkeit“, o „moralitate modestă“. Tot mai mulţi oameni revendică o autoritate legitimă, pun preţ pe cinste şi acceptă limitele ce le sînt impuse în ordinea publică. Această „moralitate modestă“ se afirmă în mod raţional pornind de la „religieux hors piste“: experţi în sociologia religiei din Franţa vorbesc despre o „montée du rationalisme“.

Papa prevăzuse această situaţie încă din 1998, cînd, în enciclica „Fides et Ratio“, a invitat Biserica să accepte mai abitir ca altădată „ponderea raţiunii în atingerea scopurilor, căci astfel devenirea umană ar fi mai demnă“. Episcopul Dagens a recurs în intervenţia sa despre legea din 1905 la aceste cuvinte ale Papei Ioan Paul al II-lea. Pentru el, relaţia cu laicismul este o încercare hotărîtoare pentru Biserică. Căci, în ziua de astăzi, raţiunea este cea mai ameninţată. În lumea de astăzi, Biserica nu are un viitor decît dacă ştiinţa şi credinţa se regăsesc.

Provocată de catolicism, Republica franceză a emis – în numele raţiunii – legea ce separă Biserica de Stat. Provocată de „Islamul francez“, Biserica catolică pledează, o sută de ani mai tîrziu, în numele „Fides et Ratio“ pentru păstrarea acestei legi.

(articol preluat din Süddeutsche Zeitung*)*

traducere de Matei MARTIN

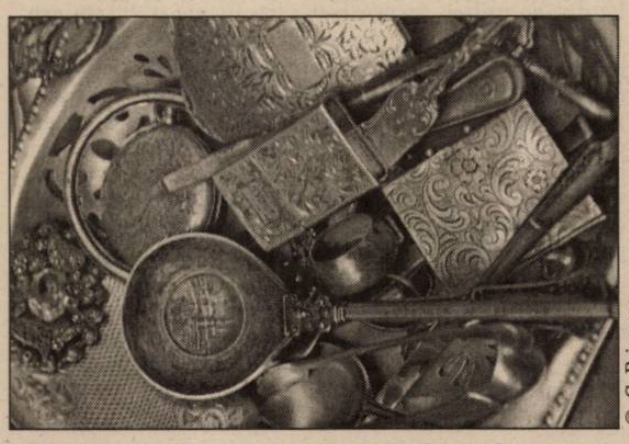

© C. Prisecaru

ACADEMIA CATAVENCU
Media Monitoring Agency

Friends of Europe Les amis de l'Europe

Konrad Adenauer Stiftung

VIITORUL EUROPEI – ÎNTR-UN CADRU INEDIT

Într-un cadru european lărgit, beneficiind de parteneriatul unor think tank-uri reprezentative, **„Friends of Europe“** în colaborare cu **Comisia Europeană şi T – Systems** vor găzdui o serie de şapte dezbateri ce vor avea loc în intervalul 23 – 27 iunie sub forma unor videoconferinţe interactive. Acestea presupun reunirea pe zile a unui grup de patru ţări care vor avea – mulţumită tehnologiei de satelit avansate – oportunitatea de a interacţiona pe teme privind Viitorul Europei. Toate cele şapte dezbateri vor fi transmise în direct pe Internet. Atît publicul larg cît şi participanţii vor avea astfel posibilitatea de a-şi exprima opiniile.

Dat fiind cadrul pan european, videoconferinţele se vor desfăşura în limba engleză, avînd ca invitaţi lideri politici, reprezentanţi de marcă ai sferei politice, ai societăţii civile şi lideri ai sectorului de afaceri din fiecare din cele 28 de ţări semnatare ale Convenţiei.

Fundaţia Konrad Adenauer în colaborare cu **Agenţia de Monitorizare a Presei – *Academia Caţavencu*** au onoarea de a fi partenerii din România ai „Friends of Europe“. Dezbaterea va avea loc la Marriott Grand Hotel Bucharest pe data de 24 iunie între orele 12,00-14,00, bucurîndu-se de prezenţa doamnei **Hildegard Puwak** – Ministru al Integrării Europene din partea Guvernului României, a domnului **Peter Simon** – Preşedinte al ABB România şi al Clubului de Afaceri German în România reprezentînd mediul de afaceri şi a doamnei **Renate Weber** – Preşedinte al Fundaţiei pentru o Societate Deschisă ca reprezentant al societăţii civile.

Invităm pe toţi cei interesaţi să urmărească aceste evenimente live pe site-ul www.friendsofeurope.org.

European Commission

BUCHAREST Marriott GRAND HOTEL

T··Systems···

Alex. Leo ŞERBAN

Cannes 2003: ediţia „Tocqueville“

(a fost o ediţie cu cîntec; acesta e un articol cu dedicaţii)

*colegului Ştefan Vianu**

Greve, afişe şi decoraţiuni interioare

...Şi totul a început printr-o grevă; o grevă care a paralizat Parisul timp de 2 zile, cu *metro-dodo, boulot-dodo* şi sindicatele-*salauds* singurele superstaruri (dedicaţie pentru Vintilă Mihăilescu: „minunata“ clasă proletară este, în realitate, o clasă pro-letală!). Am pierdut trei rezervări la TGV-uri (toate – anulate), un tren care circula l-am pierdut pentru că la Paris nu circula metroul, taxiurile erau de neatins, ş.a.m.d.... Aşa se face că am pierdut filmul de deschidere, *Fanfan la Tulipe* (cu Vincent Perez şi Penelope Cruz), şi primul film din competiţie – *Ce jour-là*, al lui Raoul Ruiz; cu *Fanfan*-ul lui Krawcyk ştiu că n-am pierdut nimic, dar filmul lui Ruiz vroiam să-l văd (mai ales că, în el, joacă febleţea mea Elsa Zylberstein!).

Ei bine, n-a fost să fie.

După cum n-a fost (chiar) „ediţia Fellini“... Trebuia (s-au împlinit zece ani de la moartea sa), dar a fost – în schimb – o ediţie confuză, de la selecţie la premii şi de la Cinema la politică. Cel mai criticat a fost afişul – *et pour cause*! Realizat de o artistă care a avut, cîndva, cotă – Jenny Holzer; numele (feminin) cel mai celebru din arta contemporană, alături de Cindy Sherman şi Sophie Calle –, el se prezenta în două variante: litere siclam pe fond argintiu, litere siclam pe fond auriu. Problema a fost că „argintiul“, respectiv „auriul“ nu apăreau aşa decît dacă înclinai afişul, sau capul, sau toată Croazeta şi priveai nuştiucum printre gene... Asta, una. A doua, textul: *„Viva il cinema!“* zis-a (cică) marele Federico... Haida-de, vorba celor de la *Zurban* – cea mai citită publicaţie festivalieră (o dedicaţie specială pentru Henry de Laguerie, tînăr *pigiste* la revistă, cunoscut în ascensor)- : „Federico Fellini, il n'a jamais rien dit de plus profund?“ Întrebare retorică; în cochetul caieţel de însemnări, primit *courtesy of* de la Festival, sînt o grămadă: „Nu exişti decît prin ceea ce faci“ – e prea general poate? „Am pretenţia de-a fi un demiurg“ – prea personal? „Doar realismul e vizionar“ – prea „teoretic“? „Cinema-ul e o curvă bătrînă care ştie să ofere nenumărate plăceri“ – prea „practic“? „Minciuna e inima unui spectacol, iar mie îmi place spectacolul“ – prea provocator? Sau (preferatul meu) „Cinema-ul este un mod divin de a-l emula pe Dumnezeu“ – prea subversiv, poate?... Nu, s-a rămas la „Viva il Cinema!“ (mare, pe 2 rînduri), urmat de „Hommage a Fellini“ (mic, dedesubt): mic şi meschin. Cum e posibil – se indigna Nick Roddick, mereu-deliciosul editorialist de la *Screen International* – „să-l sărbătoreşti pe cineastul cu imaginaţia cea mai colorată din secolul XX cu un poster care seamănă cu «Tutunul dăunează grav sănătăţii»?“ (Acelaşi Roddick îşi încheia ultimul editorial de pe Croazetă cu un top al „somnabilităţii“ scaunelor din săli: 1. Lumiere, 2. Debussy, ultimul loc: Noga-Hilton. „Şi n-aş recomanda vizionarea lui *Dogville* de pe strapontină...“)

În plus, Festivalul s-a simţit obligat să-l celebreze şi pe Cocteau – de parcă un singur „greu“, într-o ediţie, nu e de-ajuns. Şi cum l-a sărbătorit? Păi, administrativ şi „decorativ“: cîteva reproduceri după desenele poetului-cineast-dramaturg-romancier-desenator au fost atîrnate, mari, la intrarea în Palat, barul ziariştilor a fost botezat „Milly-la-Foret“, s-au pus pe pereţi cîteva citate, pe mese şerveţele cu celebra semnătură „înstelată“, barmanii purtau T-shirturi cu aceeaşi semnătură, cîteva cartoline – şi gata. Dacă Fellini a avut parte de o cvasi-retrospectivă a filmelor sale – în copii restaurate, fireşte –, plus cîteva documentare (eu n-am apucat să văd decît unul, rizibil-rudimentarul *Ciao Federico!* al lui Gideon Bachman...), Cocteau s-a văzut redus la ipostaza de „chef-decorateur“.

Juriul, apoi. O tradiţie a Cannes-ului face ca, în fiecare an, în juriu, să poţi recunoaşte actori, actriţe, regizori sau scriitori – niciodată şi critici. *Criticul* Gilles Jacob (care face selecţia Cannes-ului de 25 de ani încoace) nu consideră că cineva din aceeaşi breaslă cu el ar putea face parte din juriul celui mai important festival de film din lume. I se pare firesc ca filmele să fie judecate de – să luăm doar anul acesta – o Meg Ryan sau o frumoasă-indiancă-al-cărei-nume-îmi-scapă (a fost Miss Univers), dar nu şi de crema criticii mondiale. I se pare firesc să-l pună preşedintele juriului pe Patrice Chéreau (care este un mare regizor *de teatru*), dar nu – să zicem – pe David Robinson (care este un mare istoric de film, prezent la Cannes pentru a vorbi despre Chaplin). După cum i se pare firesc să deschidă Festivalul de la Cannes – a doua oară – cu un filmuleţ (documentar) propriu: anul acesta l-am ratat (*lucky me*!), dar acum 2 ani n-am putut evita o plictiseală de film de montaj cu „istoria Cannes-ului“, care montat şi cu ochii închişi ar fi ieşit mai bine...

În aceste condiţii, nici nu mai cred că palmaresul este (doar) rezultatul deciziei unui „juriu meschin“ (dedicaţie specială pentru Genua, căci amîndoi îl iubim pe nebunul de von Trier!), ci – pur şi simplu – al unui concurs de împrejurări în care meschinăria decidenţilor, poate invidia (von Trier va pune în scenă Wagner, la Bayreuth, riscînd să arunce în desuetudine „tetralogia Chéreau“!), dar mai ales calculele politice fac jocurile. (Şi-apoi, nici nu vreau să mă gîndesc cum ar arăta palmaresul unui juriu prezidat de Lars von Trier...) Danezul a venit la Cannes convins că va „rafla“ a doua Palme d'Or (pe care o merită cu prisosinţă, mai ales dacă ne gîndim că un Bille August a obţinut-o de două ori); abil, a stîrnit valuri la conferinţa de presă, a supralicitat şi şi-a făcut numărul jucînd cartea anti-americană (deşi filmul său nu este deloc aşa cum l-au văzut cronicarii din SUA!); numai că, între timp – ghinion –, pe cînd venea el, cătinel, cu caravana de la Copenhaga la Cannes, Chirac l-a sunat pe Bush şi i-a zis, cu voce tremurătoare, „Cher ami“, iar Bush l-a asigurat că va reveni în Franţa – ca să mănînce broaşte...

Broaşte, ciocane, nasturi [căprioare şi iepuraşi]

A (mai) fost, în mod clar, o ediţie a „broaştelor“: de la bătrînele americance din irezistibilul desen animat *Les tryplettes de Belleville* de Sylvin Chomet – care mănîncă supă de broaşte, friptură de broaşte, salată de broaşte iar ca desert, „îngheţată“ de broaşte! – şi pînă la scriitoarea britanică de romane poliţiste din filmul lui Francois Ozon *Swimming Pool* – care pleacă într-o Franţă asociată „copanelor de broască“ –, trecînd prin minunatul film al lui Pupi Avati *Il cuore altrove* – în care familia de croitori papali ai unui profesor de latină îl vizitează pe acesta la Bologna, îngroziţi să constate că blîndul lor fiu s-a „sofisticat“

în asemenea hal încît consumă... broaşte! –, broaştele au fost „meniul zilei“ la Cannes... (Dacă ne gîndim că englezii le spun francezilor „the Frogs“, chestia ar putea fi luată ca un compliment.) Broaştele, nasturii (cei cusuţi cu rîvnă evlavioasă de croitorii lui Avati, dar şi cei care par să alimenteze trupurile mutante ale lui Neo & Trinity din *Matrix Reloaded*) şi ciocanele.

Niki şi Flo (sună totuşi mai bine decît *Niki Ardelean, colonel în rezervă*) este ultimul film al lui Lucian Pintilie, prezentat – cu destul succes – în „Chenzina regizorilor“. Scenariul aparţine lui Cristi Puiu şi lui Răzvan Rădulescu, iar actorii principali sînt Victor Rebengiuc, Coca Bloos, Răzvan Vasilescu, Dorina Chiriac şi Şerban Pavlu. Lăsînd la o parte paradoxul picant că filmul (o comedie gri-spre-neagră) a fost lăudat – *pour les mauvaises raisons*! – tocmai de *L'Humanité*, trebuie spus că Pintilie pare să renunţe la pariul formal (cîştigat în *După-amiaza unui torţionar)* în favoarea unui mesaj direct, bătut în cuie cu barosul: *„La Roumanie est foutue“*/România e pierdută! Pierdută – pentru că disperată, disperată – pentru că pe tineri îi seceră dorul de ducă, lăsîndu-le bătrînilor doar ciocanul. Actorii sînt excelenţi, replicile sînt mortale – dar filmul (o succesiune de scene statice cu multe dialoguri, dintre care unul – interminabil – despre Antonescu) se complace prea mult într-un naturalism grotesc pentru a fi altceva decît (încă) o şarjă a maestrului Pintilie în războiul său frenetic cu România tuturor delirurilor...

Filmele din Europa de Est şi-au croit cu greu drum la Cannes anul acesta (ca şi anii trecuţi). Joel Chapron – cel mai atent observator al cinematografiilor de aici, alături de veteranul Ron Holloway – remarca, în *Le Film francais*, prezenţa slabă a peliculelor est-europene în celelalte secţiuni (despre competiţie nici nu poate fi vorba!). Chiar dacă *No Man's Land*-ul bosniacului Tanovic a triumfat la Cannes în 2001 – o excepţie care confirmă regula –, competiţia rămîne rezervată unor „abonaţi“ precum Aleksandr Sokurov; după soporificul tur de forţă a *Arcăi ruse*, din 2002, acesta a fost prezent în competiţie cu *Tată şi fiu*... Partea bună este că – cel puţin aparent – Sokurov pare să fi renunţat la programul său „istoric“ care ne-a dat, în trecut, fresce indigeste precum *Moloch* (despre Hitler), *Taurus* (despre Lenin) sau numita *Arcă rusă* (despre Rusia ţaristă); partea proastă este că revenirea sa la intimismul formalisto-tarkovskian care l-a făcut celebru (vezi *Mamă şi fiu*) a produs un film insuportabil şi ridicol – previzibil premiat de FIPRESCI. O relaţie bizară tată-fiu, cu tatăl (f. sexy) „foarte ataşat“ de adolescentul său fiu, iar fiul – „aproape îndrăgostit“ de tînărul său tată; începutul pare versiunea „art et essai“ a unui porno gay, continuarea – pînă am plecat, totuşi, din sală –, un fel de amestec de Leni-Riefenstahl-în-culori-pastel-şi-reclamă-la- desuurile-Calvin-Klein-pe-fundal-de-Skt.-Petersburg...

Încununat cu două premii importante (cel al juriului şi cel pentru interpretare masculină, *ex aequo), Uzak* al turcului Nuri Bilge Ceylan este – dedicaţie specială pentru Cristi Puiu, care ne-a acuzat pe cei care mergem la Cannes, *in corpore*, că nu facem decît să copiem din caietele de presă şi să reciclăm cronicile străine – un amestec posac de neorealism obosit şi stilizare a la Angelopoulos; criticii străini au găsit nuştiuce splendori noi în „surprinderea peisajului urban“ – care pe mine nu m-au surprins deloc, din tot filmul nerămînînd decît cu zappingul amuzant al gazdei între un porno şi *Călăuza* lui Tarkovski, în funcţie de capriciile musafirului care ba ieşea din cameră, ba se-ntorcea... Filmul Samirei Makhmalbaf *Panj e asr* a primit, iarăşi previzibil, un premiu (dedicaţie specială pentru Tudor Caranfil – singurul critic român care reuşeşte să distingă un film iranian de un altul!), iar *Les invasions barbares* al canadianului Denys Arcand, mai curînd surprinzător, premiul pentru scenariu şi cel pentru interpretare feminină (dar nimeni nu-şi aminteşte de actriţa din film!); Arcand continuă – aici – mai vechiul său *Declinul imperiului american*, cu aceeaşi actori *20 ans après (presque*), iar rezultatul este amestecat: filmul are ceva de telefilm, este nobil (atinge probleme morale, politice, vorbeşte despre Moarte etc.), foarte amuzant pe alocuri, dar demonstrativ şi, de fapt, cam gros jucat... A fost, însă, cel mai aplaudat film din competiţie – alături de *Il cuore altrove* –, după cum cele mai fluierate au fost *Les côtelettes* al lui Bertrand Blier (într-adevăr groaznic!) şi *The Brown Bunny* al lui Vincent Gallo – despre care am scris pe www.liternet.ro/ vezi articolul despre „căprioare şi iepuraşi“:-)

Revenirea unui veteran ca Hector Babenco (prin *Carandiru*, reconstituirea unui episod real din istoria pencitenciarului brazilian), a lui Clint Eastwood (cu *Mystic River*, cronica academistă a unei drame, suprajucată de Sean Penn, dar prilejuindu-le creaţii solide lui Tim Robbins şi Marciei Gay Harden), André Techiné (cu *Les égarés* – film delicat şi corect şi atît), Michael Haneke (în afara competiţiei cu *Le temps des loups*, parabolă sumbră a unei umanităţi de după cataclism – splendid filmată, dar confuză şi finalmente ratată), Bertrand Bonello (cel mai lăudat de criticii francezi, pentru insuportabil de pretenţiosul *Tiresia*) sau trecerea – ca peştele prin apă – a japonezului Kiyoshi Kurosawa (în competiţie cu *Akurai Mirai*, în care „personajul principal“ e un acvariu) nu au produs emoţiile scontate. Din păcate, nici Peter Greenaway – cu *The Tulse Luper Suitcases: The Moab Story* – nu a reuşit să convingă juriul, deşi ultimul său titlu este unul din cele mai bune din filmografia sa: vizualmente somptuos, intelectualmente „blindat“ şi foarte apropiat – ca experiment – de cel-mai-comentat-film-de-la-Cannes, *Dogville* al lui Lars von Trier...

...asupra căruia voi reveni, ca şi asupra celor mai frumoase filme de la Cannes 2003: *Vai e vem* – ultimul (postum) Joao Cesar Monteiro – şi *Elephant* – ultimul (hipnotic) Gus Van Sant.

** Ce ţi-a plăcut cel mai mult de la Cannes?* – Dogville! – *Cum, Tocqueville?...“*

▲

Dilema vă recomandă

● Două dintre cărţile pe care le-am comentat – în *Elle* – ca fiind cele mai frumoase ale anului trecut *(Viaţa secretă a lui Salvador Dalí* la Est şi *Transit*-ul lui Bumbuţ la Humanitas) au fost şi votate, ca atare, de AER; acestea – şi multe altele – pot fi văzute în catalogul *SuperBooks 2003 (Cele mai frumoase cărţi din Elveţia, Germania, Marea Britanie şi România)* editat de Idea, prefaţat de Vasile Ernu şi cu un minunat text al Getei Brătescu, printre altele. (Alex. Leo Şerban)

● Mihai Ignat, *Poeme în doi* (Editura Vinea, 2003). Cei care mai ştiu cine este Klein – unul dintre puţinele noastre personaje produse direct de poezie, într-o descendenţă cumva din Mopete-le ivănescian – toţi cei care ştiu cum poate iubi Klein, din amănunt în amănunt pînă la infinitul mic, pot fi liniştiţi în aceste vremuri grele pentru amor; Klein continuă să fie îndrăgostit din cap pînă-n călcîie, lăsînd mari spaţii albe, de aer, între litere şi sărutări: „de-a lungul piciorului tău / o picătură de brandy / ar coborî / pînă / luni dimineaţă...“ „Hematitul de pe degetul tău / cel mai lung / ar trebui să aibă pleoapă“. Şi din centimetru în centimetru de iubită, întrebarea enormă: „mamă, / cu ce se poate înfrunta / vîrsta inocenţei?“ (Radu Cosaşu)

● Portretul făcut lui Dan C. Mihăilescu de Gelu Vlaşin pe *Liter Net* (din 09.06.2003). Spicuim: „adoră pescuitul, muntele şi formaţia *Led Zeppelin*... fericirea lui cea mai mare este soţia, Tania Radu, cu care a fost coleg de bancă timp de 4 ani. A copilărit în mahalaua de pe Şoseaua Giurgiului, s-a spălat la lighean pînă la 14 ani şi s-a jucat mai mult cu fetiţe şi păpuşi. Nu ştie să folosească ciocanul, cleştele sau alte ustensile...“ Restul e literatură. (Simona Sora)

Simona SORA

puzzlecturi

Raţiuni şi sentimente

● **Stelian Ţurlea, *Orbi în tranziţie*, Editura Fundaţiei PRO, 2003.**

S-ar părea că în literatură, ca şi în alte zone, ne lipseşte deocamdată „clasa de mijloc". Printr-un mecanism ce-şi are, desigur, legile lui, segmentul acela al meseriaşilor literaturii s-a mutat, s-a colorat diferit, a început să se confunde cu extrema „de sus", prin prea neta separaţie de cea „de jos". Voinţa de capodoperă – care poate întuneca şi cele mai lucide minţi – mai bîntuie epoca *light* a tututor relativizărilor noastre, atunci cînd nu e înlocuită de o tăcere dură, orgolioasă şi rece ca o lespede. Cu izul ei sociologizant cu tot, respectiva clasă de mijloc este „clasa" reală a literaturii, zona ei flotantă, cîtă vreme (aproape) orice autor în exerciţiul funcţiunii poate ajunge în ea. Dintre caracteristicile obligatorii ale scriitorului ce poate sta (o vreme, ca în toate stările materiei) în respectiva categorie, conştiinţa de sine este esenţială. El ştie unde e, ştie pentru cine scrie, e ironic şi stăpîn pe materia narativă, chiar dincolo de marginile permise de gustul altor vremuri, fără să cadă întotdeauna în autoreferenţialitate şi textualism. El spune povestea ca şi cum povestea nu ar fi tot aia, scrie un *love story* în epoca tuturor cinismelor (nu doar textuale) şi se priveşte (cu măsură?) în oglinda altor epoci (prozastice) decît cea actuală. Romanul *Fetiţa* al lui Mihai Zamfir, recent apărut la Polirom, într-o nouă şi foarte bună colecţie, volumul de povestiri al lui Bogdan Suceavă, *Imperiul generalilor tîrzii*, sau romanul lui Stelian Ţurlea, *Orbi în tranziţie*, se întîlnesc în această asumare a unei alte vîrste a prozei, în preeminenţa povestirii, dublate de o conştiinţă îngăduitoare a modelului: Nabokov la Mihai Zamfir, Márquez la Bogdan Suceavă, Emily Brontë la Stelian Ţurlea. Nici una dintre aceste cărţi nu vor să fie capodopere, ci cel mult reflexe ale unor capodopere din alte timpuri. Declicul care se produce între intenţii şi cărţi reprezintă însă consecinţa unei confuzii (intenţionate?) între materia narativă şi limbaj. Toate cele trei modele rescrise sînt în primul rînd capodopere de limbaj, apologii ale cuvîntului, lumi noi, construite" în ciudate convulsii ale Formei", cum zice Gombrowicz în *Jurnal*. „Rescrierea" lor este accentuat factuală şi de aici nemulţumirea pe care ele o pot provoca, mai degrabă criticului decît cititorului obişnuit, sătul de experimente şi de conştiinţe auctoriale beton.

Orbi în tranziţie continuă firul epic dintr-un roman anterior al lui Stelian Ţurlea *(Fă-ţi patul şi dormi* din 1997), păstrînd tonul retractil al unui narator, Popeye, care ştie mai mult decît spune, un fel de eminenţă cenuşie a propriei vieţi (amoroase şi sociale), a meandrelor politice televizive şi a destinelor celor din jur. Romanul este construit pe două planuri, două voci (perspective) care se împletesc: cea a Ligiei, personaj dramatic, aflat la „răscruce de vînturi", căzută prin întîmplări succesive într-un demimondenism „de tranziţie" şi Popeye, fiinţă abulică şi intransigentă, simultan narator complice (ce leagă firele romanelor anterioare ale autorului, făcînd *remake*-uri ironice şi autoironice) şi personaj dus de valurile formatoare ale istoriei recente.

În ciuda aglomerării de întîmplări decisive (despărţiri, întîlniri, un viol demonic, o căsătorie ratată din start, relaţii pasagere de convenienţă), cele două personaje păstrează un fond de ingenuitate mai degrabă sugerat, o retardare în raport cu graba (şi cinismul) timpurilor. Poate de aceea autorul menţine deliberat povestirea la suprafaţa lucrurilor, la nivelul factual de care vorbeam. Şi din acelaşi motiv, *love story*-ul între cele două personaje aruncate în vîltoarea tranziţiei româneşti eşuează într-o neînţelegere grăbită. S-ar zice că cei doi – oameni obsedaţi de cuvinte, de scris, de jurnalistică, de propria „transpunere" – amînă la nesfîrşit întîlnirea hotărîtoare, prin cuvinte. Atunci cînd încearcă să o definească pe *Ligia-cea-subţire-cu-părul-lung-şi-negru*, unidimensionalul Popeye e deja obosit de lupte electorale, responsabilităţi unice, promisiuni respectate pînă la capăt. Psihologia sa, atît cît e conturată, e cea a unui *macho* capricios cu propriile *affaires de coeur*, uitînd să mizeze din dezabuzare. El uită cu totul provocarea pe care i-o adresase fetei (în timp ce-şi consumau povestea de amor) de a scrie o carte. Ea (desigur) o ia în serios şi scrie, sub heteronimul Emily B., un discurs al posibilităţilor sentimentale ce se opune raţiunii masculine cam terne, dar care are ultimul cuvînt: „Dacă nu e sinceritate, nimic nu are rost". ▲

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

„S-au dus să se ducă să facă un drum"

Introducere. Chiar acum, cînd prin bunăvoinţa dumneavoastră ochii vi s-au coborît şi pe acest rînd, pe îngroziторul post de muzică Atomic trece neobservat ultimul videoclip al formaţiei *Omul cu şobolani*. În cazul în care mă credeţi pe cuvînt şi, într-un fel sau altul – 1, 2, 3, 4, veţi porni cu căutatul chestiei ăleia de-i zice telecomandă –, trebuie să vă anunţ cu părere de rău că e deja prea tîrziu: ăla mai oacheş e Guţă, iar celălalt, pe care sînt convins că-l cunoaşteţi, e Costi Ioniţă. Dacă nu vă place cum cîntă ei despre lacrimile cristaline, ar fi mai bine să vă întoarceţi aici ca să vă povestesc cîte ceva despre videoclipul pe care l-aţi pierdut „Copilul rebel" şi albumul de pe care face parte „Mîinile sus!".

Partea I. Bun. Ăsta ar fi începutul poveştii, iar în ea vom afla cîte ceva despre patru voinici care „s-au dus să se ducă să facă un drum". Drumul ăsta diferă cumplit faţă de altele pe care se preumblă muzica românească. E un drum pe care occidentalii îl ştiu de multişor, iar el se numeşte – aşa au binevoit unii să-i spună – rock alternativ. El are multe poteci care duc în diverse locuri şi ar fi de dorit să asculţi înainte de cîntările unor călăuze ca *Faith No More* sau *Rage Against the Machine* ca nu cumva să nimereşti prin bălării de unde, cu hazul involuntar pe care poate să-l producă din cînd în cînd rock-ul, să zbieri agonizînd după sînge şi satana cu o morgă morbidă pe care numai unii băieţi cu plete îmbibaţi de votcă, Sven Hassel şi un pic de Cioran o pot imita la perfecţie. Cei de la *Omul cu şobolani* par să ştie foarte bine potecile, iar, pe de altă parte, cu ei se mai întîmplă şi alt lucru ciudat: ştiu să cînte. Aproape ai spune că nu pot fi români, într-o ţară în care majoritatea oamenilor întrebaţi ar băga mîna-n foc că ce cîntă *Holograf* este rock, iar, dacă s-ar insista mai mult cu aceeaşi întrebare, ai afla că, fără îndoială şi din moment ce sînt mai duri, *Iris* nu pot fi decît ăia alternativi. Concluzia trebuie să fie una singură: din motive de tranziţie şi de intoxicare cu un dance care nu e dance, felul ăsta de rock, singurul valabil acum afară, e privit în continuare în ţărişoara noastră ca un fel de sperietoare avangardistă sau, dacă se trece de imaginea asta şi te numeşti specialist sau producător la o casă de discuri, ca o muzică profund necomercială.

Partea a II-a (cîteva precizări despre cum şi de ce se greşeşte). 1. Bine, bine: şobolani, accept. Freud e Freud. Dar un om cu şobolani pentru omul obişnuit trebuie să fie unul rău care stă prin beciuri şi nu suportă pisicuţele noastre. Poate că e ceva cam mult teribilism în numele ăsta şi poate că, dacă nu ştim despre ce e vorba, gîndul ne zboară spre aceleaşi bălării de unde nişte unii se dau de ceasul morţii. Ar fi bine, în acest caz, să ne ţinem gîndurile în lesă pentru că, dacă ar fi să le mai plimbăm mult, mai devreme sau mai tîrziu, ele ne-ar interzice să mai ascultăm *Dead Can Dance* cam din aceleaşi motive. Şi nu prea e cazul, nu? **2.** Muzica lor, să mă ierte Dumnezeu, este comercială într-un sens bun. (Rockerii români se feresc de cuvîntul ăsta de parcă ar fi o anatemă; în mare, greşesc). Nu e nimic rău în a găsi nişte armonii în care chitara (ca un bărzăune grăsun prins într-un borcan) să renunţe la rifurile astea grele pentru un sunet mai aşezat, mai melodios pe care să-l prindă şi urechile mai delicate. Iar vocea lui Dan Amariei nu şi-a propus niciodată să demonstreze cuiva că se pricepe la urlat ca a blondului din *Linkin Park*. *Omul cu şobolani* sună aşezat (nu cuminte), iar ce vor ei să cînte e dus la bun sfîrşit fără artificii zgomotoase. **3.** Merg la fix pentru adolescenţi. Uitaţi-vă un pic prin Piaţa Romană sau Universităţii: liceenii şi liceencele noastre merg pe role şi cu *skate-board*-ul, au tricouri cu *Limp Bizkit*, *System of a Down* sau *Korn* (tot ce e la modă în vest în materie de rock alternativ). În plus, *Omul cu Şobolani* le cîntă exact despre lucrurile la care ţin mai mult: depresii, nebunie vizionară, vid, rebeliune, sport extrem, ego, iarbă, plictis. Nu ştiu dacă trupa şi-a propus deliberat să urmeze temele astea, însă, în orice caz, ţinta a fost atinsă. **4.** Umorul îi saltă cu mult peste tristeţea inefabilă a trupelor de rock autohtone. Exemplu: „A fost odată ca niciodată un om cu şobolani. Şobolani?! A fost odată o ţară minunată, din păcate, un pic, un pic cam populată cu tot felul de simpatici cu mintea poluată. (Poluată, cea mai frumoasă fată). Erau patru voinici cu mintea dezlegată, cu o imaginaţie un pic cam prea bogată..." **5.** Energia lor îmi dă un dor nebun de a-mi mai scrînti umărul făcînd pogo la concerte. (Vi se pare un lucru de şagă?) Ideea este că, la orice vîrstă şi oricît Tom Waits ai asculta, e bine ca, din cînd în cînd, să sari de nebun prin casă gîndindu-te că eşti la un concert. Apoi, dacă tot ai sărit, te poţi răcori cu „În lumină" ca să le plîngi de milă tuturor acelora care nu ştiu să recunoască o melodie, pur şi simplu, bună.

Încheiere. *Omul cu Şobolani* scoate videoclipuri despre care prea puţină lume află. Nu vreţi să ştiţi care sînt nominalizaţii la categoria rock a premiilor MTV. Am însă presimţirea că va cîştiga *VH 2* –ul lui Gabi Cotabiţă. ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Andrei GORZO

dilematograf

Festivalul Transilvania (1)

Totul pentru Lilya

Atunci cînd cineva îmi spune că filmul preferat al criticilor, *Cetăţeanul Kane*, e supraestimat, pot să-l invit la o bere, ca să discutăm. Atunci cînd cineva îmi spune că filmul meu preferat, *Al treilea om* de Carol Reed, e o făcătură, pot să-l invit la o bere, ca să discutăm. Dar atunci cînd cineva îmi spune că filme precum *Sciuscià* şi *Umberto D.* de Vittorio De Sica, sau *Pather Panchali* de Satyajit Ray, sînt sentimentale, lipsite de rafinament sau sărace din punct de vedere intelectual, ştiu că orice discuţie s-a terminat, iar berea nu mai foloseşte la nimic (decît, eventual, la spart capul persoanei care a spus asta). Astfel de filme fac un lucru pe care cinematograful rareori îl face, deşi, ca artă populară, stă în puterea lui să-l facă; e un lucru pe care-l fac Dostoievski şi Dickens – amîndoi scriitori populari – în cele mai bune pagini ale lor. În termenii cei mai simpli: astfel de filme îţi arată oamenii într-un fel care te face şi pe tine să te simţi mai om. Cînd ieşi de la ele, te simţi terminat, dar vrei să intri din nou – şi asta nu din cauză că ţi-ar plăcea în mod deosebit să suferi, ci pentru simplul motiv că nu ţi s-a mai întîmplat, într-o sală de cinema (adevărul este că nu ţi s-a întîmplat prea des nici în viaţa de toate zilele), să te gîndeşti atît de intens la o altă fiinţă omenească, timp de 90 de minute, fără pauze, fără scăderi, fără să te cauţi de fapt pe tine, fără să-ţi doreşti vreo recompensă pentru concentrarea ta. N-aş vrea ca toate filmele să fie aşa; filmul e o artă coruptă, nu-cu-totul serioasă, iar eu sînt unul dintre cei care o plac aşa cum e. Dar dacă o vizită la cinematograf se poate apropia uneori de o experienţă sacră, apropierea se datorează numai unor astfel de filme. Pentru a face un astfel de film, ai nevoie de o generozitate absolută, de o capacitate de a te exprima simplu (e vorba despre o simplitate care se cîştigă cu greu) şi (bănuiesc) de convingerea că arta ta poate schimba lumea – poate da elanul necesar unui salt. Ironia este că aceste mari filme populare sînt de obicei ocolite de popor (care vrea divertisment şi se teme de durere); iar unii cinefili educaţi le pot acuza că sînt sentimentale, lipsite de rafinament etc. (de fapt, şi ei se tem de durere, atunci cînd aceasta nu e sterilizată „artistic"). *Lilya 4-Ever*, cea de-a treia peliculă a regizorului suedez Lukas Moodyson, e un astfel de film. A doua zi după ce l-am văzut, la cea de-a doua ediţie a Festivalului Internaţional de Film Transilvania – TIFF (Cluj, 23-31 mai), m-am dus să-l revăd. Asta înseamnă că am ratat alte filme, dintre care unele puteau să fie formidabile – doar eram la TIFF, criticul Mihai Chirilov era selecţionerul, în program existau 70 de filme, iar una dintre secţiuni, SuperNova, reunea tot ce-a fost mai bun din tot ce s-a proiectat şi premiat anul trecut la toate festivalurile internaţionale. Dar eu am lăsat totul pentru *Lilya 4-Ever*. Din păcate, *Lilya* lipseşte din programul – altfel foarte generos – „TIFF la Bucureşti" (reluări la sala Elvira Popescu, 3-15 iunie), altfel m-aş duce să-l mai văd o dată. M-aş duce să-l văd oricînd şi oriunde. E genul *ăla* de film.

Presupun că, din moment ce m-aţi răbdat pînă aici, nu mai pot amîna scena în care eu vă spun despre ce e vorba, iar dumneavoastră decideţi că n-aţi vrea să-l vedeţi. E vorba despre o fată de 16 ani din fosta Uniune Sovietică (oraşul în care locuieşte e atît de uitat de Dumnezeu încît nici măcar nu pare să aibă un nume), care, după ce e părăsită de mama ei, ajunge prostituată, iar apoi, după ce întîlneşte un bărbat aparent cumsecade, care-i promite o viaţă mai bună, ajunge în Suedia, unde o aşteaptă ceva mult mai rău. Dar de fapt e vorba (şi aici am nevoie de vorbele lui Vladimir Nabokov, dintr-o nuvelă) „despre cantitatea incalculabilă de tandreţe care există pe lume; despre soarta acestei tandreţi, care este fie strivită, fie irosită, fie transformată în nebunie". Dar (şi prin asta filmul e mare) e vorba şi despre cum un artist poate să recupereze acea tandreţe, să ţi-o transmită şi, astfel, să o restituie lumii. Asta nu schimbă soarta Lilyei, nu anulează răul care i se face, dar cînd filmul se termină şi reintri în lume, duci cu tine ceva din cantitatea aceea incalculabilă. La TIFF au existat şi alte filme cu teme sociale, unele excelente – despre ele vom vorbi data viitoare. Dar n-a mai fost nici unul care să facă asta. ▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Vîrste şi fericiri

Vîrsta de 30 ar trebui să fie, conform clişeelor în vigoare, dar şi realităţii, începutul maturităţii. Am început cu ea din motive subiective (fiind direct implicată în meandrele acesteia), dar şi din cauza *Jurnalului lui Bridget Jones*, romanul Helenei Fielding despre care am scris mai demult. Pentru independenta, dar solitara Bridget, fericirile concrete constau în ieşirile cu prietenii şi băutul pînă la nesimţire. Pentru cineva din generaţia lui Bridget, dar aparţinînd categoriei „încuiaţilor căsătoriţi", lucrurile stau puţin diferit. Mentalul colectiv ştie că, în cuplu, pasiunea ucigătoare lasă loc, în timp, tabieturilor din ce în ce mai puţin comune: unul vrea să privească Discovery, în puţinele momente de relaxare, altul un film siropos sau o telenovelă; din păcate, pe ecranul aceluiaşi televizor. Pe fundalul plăcerii voyeuriste, unul preferă o alimentaţie naturaloraţională, sub forma, să zicem, a brînzei cu roşii, pe cînd altul o porţie de uleioşi cartofi prăjiţi sau o fiertură nedefinită, dar consistentă. Unul îşi doreşte, după festin, un *ice tea* fără zahăr, pe cînd celălalt – un whiskey cu gheaţă. Pînă aici – puţine fericiri. La care s-ar putea adăuga alte neajunsuri: descoperirea părţilor pragmatice şi mai puţin plăcute ale celuilalt, invizibile în vîrtejul euforicilor 20 de ani: de la ciorapii murdari aruncaţi pe oriunde, la sforăitul în cele mai romantice momente şi trecînd prin vasele cu resturi de mîncare aruncate prin chiuvetă. Relaţiile afective din afara cuplului, pe de altă parte, tind să fie înlocuite cu unele mai utilitare: o mare parte a timpului ţi-o petreci cu oameni cu care nu ai în comun partea spirituală, ci cea zilnică, mult mai pragmatică: femeia la copil, şoferul de taxi, doctorul/doctoriţa copilului, propriul ginecolog, propria cosmeticiană şi coafeză, vînzătoarea de la care cumperi de obicei, profesorii copilului tău şi părinţii prietenilor copilului, etc.

Lista pare destul de stresantă şi introduce, în forţă, criteriul arbitrariului în viaţa privată: relaţiile ţi le alegi tot mai puţin, cu cît înaintezi în vîrstă. Totuşi, în realitate, e loc şi de trăiri fericite prin aparenţa masă de obligaţii: multe dintre relaţiile sus-menţionate se dovedesc, în timp, mai apropiate de partea spirituală decît cele cu alţi prieteni mai vechi ce păreau dezinteresaţi: pe femeia la copil poate fi înduioşător s-o iniţiezi în „tainele vieţii" şi societăţii, nu vă gîndiţi la cine ştie ce, oricine ar putea s-o facă pe un fond eufemistic spus de naivitate; cu şoferul de taxi poţi pune, la rece şi fără consecinţe, ţara la cale, în stilul unui roman de-al lui Antonio Tabucchi, *Susţine Pereira* (în care eroul făcea acelaşi lucru cu chelnerul său); doctorul sau doctoriţa copilului pot, uşor, deveni cei mai buni prieteni ai tăi, tocmai pentru că îţi dau sentimentul necesar de siguranţă fizică, dar şi psihică; la fel şi ginecologul personal; cosmeticiana şi coafeza pot ajunge, treptat, să joace rolul prietenei frivole şi nu neapărat necesare din liceu, care nu are prea multe în cap, dar e cochetă şi ştie bîrfele; vînzătoarea poate juca rolul vecinei cu care rămîi la relaţii de „Bună-ziua", despre care nu vrei să ştii mai mult, şi, ca atare, ai o perfectă relaţie constantă, fără implicaţii. Cred că acest „fără implicaţii" desemnează o mare parte din relaţiile caracteristice vîrstei începutului de maturitate. În locul afectelor, în relaţii se strecoară o necesar- neplăcută doză de eficienţă. Chiar şi în relaţiile personale, unde o mai poţi scoate la capăt doar cu o doză zdravănă de toleranţă. Toată această transformare nu înseamnă că responsabilităţile vîrstei i-au înecat fericirile: ci doar că acestea au căpătat o altă consistenţă, şi că doza lor de idililism scade cu timpul. O plimbare solitară pe-nserat, o cafea cu o carte în faţă la barul apropiat, sau un moment de reală comunicare cu una din persoanele sus-menţionate pot valora mai mult decît vreunele din exaltările de moment de la 20 de ani.

▲

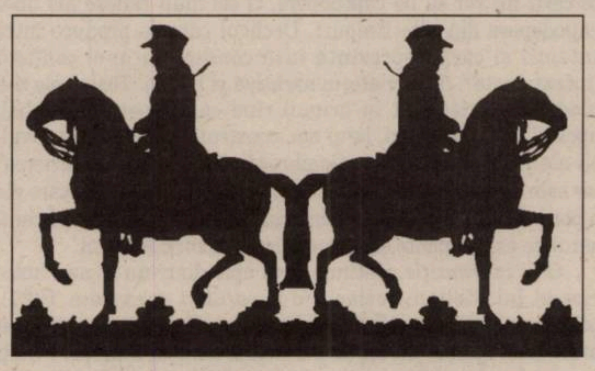

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O nostimadă

Urmare a unei copilării, tinereţi şi maturităţi pline de erori, comori şi orori, a unor evenimente nenorocit de fericite, a unor amoruri care n-au dus la sinucideri, a unor idei nu prea carosabile, a unor lecturi care-mi-s-au-lipit-de-suflet-ca-marca-de-scrisoare, a unor tangouri şi tangoase celebre, a unor extrasistole exagerate, a unor influenţe prea puţin obscure, a unor taine păstrate cu o fidelitate discutabilă,

consecinţă a unei vieţi în care n-am putut realiza ceea ce *notre oncle* Gustave ne-a lăsat cu limbă de moarte: „să trăiţi burghez pentru a da o operă revoluţionară",

mă trezesc astăzi într-o situaţie cît se poate de nostimă.

Constat că:

nu pot fi mitocan cu mitocanii;
nu pot fi mahalagiu cu mahalagiii;
nu pot fi megaloman în faţa megalomanilor;
nu pot fi vulgar pe măsura vulgarilor;
nu pot bate la cap pe cei care mă bat la cap;
nu pot fi antipatic cu antipaticii;
nu pot fi drăguţ cu cei foarte drăguţi;
nu pot dialoga cursiv cu cei cursivi (categorie suspectă);
nu ştiu să fiu arogant cu aroganţii;
nu pot fi – în nici un caz – măgar cu măgarii (şi porc cu porcii);
nu mă încearcă nici o şmecherie cînd sînt şmecherit;
nu ştiu să răspund cu o ticăloşie la o ticăloşie;
nu ştiu să mă dau şi eu exemplar în faţa celor exemplari;
nu ştiu să-i terorizez moral pe teroriştii morali;
nu ştiu să-i acuz pe acuzatorii fără de odihnă;
nu ştiu să mă plîng împreună cu plîngăreţii;
nu-i pot urî pe cei care mă urăsc.

Făcînd o sumă a acestor neputinţe, constat că nu cîştig absolut nimic nici în virtute, nici în linişte, nici în inteligenţă. Dimpotrivă: e tot mai clar că mă înseriez într-o specie pe care o paşte – nostim sau nu – o previzibilă catastrofă; conform tuturor observaţiilor, mă clasez în specia politicoşilor, în cea mai sumbră încrengătură a ei – aceea a împăciuitoriştilor. Într-adevăr – şi asta nu o pot ascunde nici hîrtiei, nici pereţilor care te ascultă într-un cabinet psihiatric – sînt un admirabil şi lamentabil împăciuitorist. Trebuie s-o scriu cu toate riscurile:

mie personal, toţi cei enumeraţi mai sus – nu-i mai repet, căci aş da un aer prea poematic articolului – nu-mi provoacă necesara repulsie, obligatoriul dezgust, conformistul dispreţ. Ei fac parte din viaţa mea, din spectacolul meu şi – ca orice caragialian – îmi iubesc personajele, după cum – ca orice minim don Quijote – îmi ador comedianţii. În fiecare – desigur că e oribil! – găsesc un ceva, un nu-ştiu-ce, un nimic care mă înduioşează, mă mituieşte, mă corupe, dar, mai ales, mă amuză. Acesta e cuvîntul pentru nostimada în care mă zbat: mă amuză. Mă amuză – intens, barbar, prosteşte – să nu fiu mitocan cu mitocanii, să nu fiu mahalagiu cu mahalagiii etc., etc., pînă la detestabila incapacitate de a-i urî pe cei care mă urăsc (deşi, paradoxul naibii, nu prea ştiu să fiu simpatic nici cu cei simpatici...).

Pentru a fi cît de cît serios, trebuie să precizez că aici lucrează pervers şi o straşnică educaţie de partid. Se vor face în curînd, acum, în iunie, 45 de ani (cifra mea favorită) de cînd, în '58, toţi prietenii mei au fost sancţionaţi cu vot de blam fiindcă au rămas prieteni cu Nae Ţic şi cu mine, după ce am fost excluşi în 1956 din viaţa publică (şi de pe statele de plată) pentru, „atitudinea" noastră „contrarevoluţionară în timpul evenimentelor din Ungaria". Doi ani de zile ei şi-au permis să ne mai vadă, să bea cu noi, să ne telefoneze pentru un „Ce mai faci?, ce-ai mai citit?, ce-ai mai scris?". Toţi au fost declaraţi împăciuitorişti cu „javrele mic-burgheze" de Ţic şi... Mai ştie azi cineva dintre cei născuţi atunci, în '58, cu ce se mănîncă împăciuitorismul mic-burghez? Sau ce mănîncă un om declarat împăciuitorist? (Atenţie, au existat nenorociri şi mai mari!) Cum printre politeţurile mele este şi aceea de a nu putea fi paternalist cu mai tinerii mei colegi (afurisitul complex antipatern încă îşi mai face de cap) – mă complac în a le respecta sincerul dezinteres faţă de tot ce s-a întîmplat pînă în 89.89.89.

...Dar trauma din veac nu se vindecă. Mai zilele trecute, încercînd să-i explic cele de mai sus unui fost tovarăş, ştăbuleţ de treabă din care se nasc ionescian rinocerii de treabă, mi-a spus-o franc şi sever, după ce dracul imbecil din interior m-a împins să-i încredinţez sentimentul meu de amuzament: „Să ştii că Partidul nu a greşit cînd te-a făcut de împăciuitorist!".

Aşa îmi trebuie! Nostimada, sper, totuşi, să continue. Pentru ce altceva am venit pe lume? – ne-a întrebat, de mult şi din timp, Voltaire.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ora 18. Vineri

Pe Batiştei. „Teii, ce miros plăcut!" Spune pălăria croşetată, de plastic, cu borul ridicat către geanta de muşama, cu luciu tăiat, petrecută pe încheietura mîinii. Cele două merg la Dalles. Se sprijină una pe cealaltă. Un taximetrist îi pune piedică unui puşti alergînd. Fundaţia Internaţională Eminescu organizează spectacolul „Cîntece cu lacrimi de izvor". Pălăria şi geanta privesc afişul: „Emilia Bubulac, prof Cornel Vîntu, Maria Păunescu, Ctin Badea, Ionel Schipoancă, Vasile Toporceanu, Al. Andronic. Intrarea liberă." Sînt 20. „Nu se aude!", se aude de la galerie: pălărie cu ierburi vii colorate, nas mic cu vinişoare, timbru baritonal, rochiţă cu margarete. „Nu se aude" şi rochiţa privesc hotărît spre pălărie. Ionel Schipoancă: „Sala e arhigoală, sîntem la prima iniţiativă de acest fel. Partidul Pensionarilor şi Fundaţia Internaţională Eminescu au bunăvoinţa de a deschide un ciclu de spectacole. La idea Rodicăi Subţirelu şi a doamnei Mihaela. Bravo!" Ionel şi pălăria viu colorată aplaudă. Pălăria e Mihaela? „Avem dorinţa de a scoate din umbră nişte oameni, artişti adevăraţi. Rodica Subţirelu ne dă nişte diplome. Să vină pe scenă." Diplomele sînt citite de Schipoancă. Interpreţii intră pe scenă aplaudaţi de rochiţă şi pălăria croşetată. Schipoancă îi mai strigă o dată. Sînt patru. E singurul în costum popular, pălăria lui bîţîie coadă de păun. Se întind mîini după diplome. Nu dă diplomele din mînă. Schipoancă zice că nu are nevoie de microfon. Blitz. „Cam atîţia mari sîntem. Mai avem nişte oameni care nu se ştie de ce nu au venit. Cornelu, de la Institutul de Teatru, va prezenta spectacolul. O să mai auziţi de el." Cornelu, în tergali, cu cămaşă descheiată: „Mă simt mic printre aceşti oameni mari, un program fascinant, poezie şi divertisment. Începem cu un băiat, un domn, aplaudaţi că are emoţii. Ionuţ Mărăşoiu!" Intră două lupe, în sandale. Recită *Strigoii*. La versul şapte se stinge lumina în toată sala. Rîndul patru se zguduie. La zece intră o borsetă pe uşă aducînd lumina friptă de-afară. Stă o clipă, iese. Intră-iese blitz. Se aprinde o singură lumină. Un nesimţit rîde la *Strigoi*. Caută o găină moartă. Strigoiul iese şi iar Cornelu: „Un alt băiat, un alt domn. O să mai auziţi de el!" Numărul 20 iese, intră 20 şi 21. Apoi, 22 intră şi iese repede. Fleş. Cheliile sînt două. Anul ăsta se poartă păr adus dinspre faţă spre ureche. Sonorizarea aruncă muzica pe scenă. Din culise vine un pianist. Strigoiul se aşează în faţă. Apoi, cînd intră Schipoancă, într-o mare de aplauze, se duce în fund. Schipoancă începe să cînte trei pleibecuri. Fleş. Schipoancă îşi lărgeşte zîmbetul spre dreapta, unde-i fleşul şi face-n stînga paşi de horă. Aplauze frenetice de la două creţuri, trei tunsori plastice. Cînd pleibecul cîntă frumos, Schipoancă bate tare din picioare, urlă din gît. Intră 23, 24, 25. Gri cu fustă albă. Gri aprins în păr cu alb din păr. La Schipoancă fleş iar. Dat din cap în ritm de pleibec. Cornelu: „Schipoancă, o mînă de maestru!" „La un semn un ţărm de altul...", recită Cornelu, uită de titlu, de orice. Sala îl susţine. „De-o fi una, de-o fi alta..." mîinile căuş se înclină stînga, dreapta. Fleşul. Pumn strîns la „A ta faimă, Baiazid." Statul crăcănat. Buline adorm. „O doamnă, o mare doamnă, Bubulac!" Rochie neagră, macramé roz deasupra. „Mi-ai înşelat dragostea mea de fată."

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Locuirea colectivă se întoarce!

Indignarea care a cuprins – la o cafea, brînzovenește, iar nu public – aceleași cercuri de intelectuali care se indignează mereu, spre amuzamentul legiuitorului, cu privire la legea locuinței, este, vorba fondatorului *Dilemei*, prost plasată. Se pierde din vedere esențialul, cauzele prime pentru care există o asemenea lege, pentru care există administratori care pot intra în casa particulară. Ele sînt două: 1. modul ambiguu, adică prost în care este legiferată în Constituție chestiunea proprietății, a inviolabilității ei indiferent de motiv și 2. Existența, ba chiar perpetuarea ei și după 1989, a locuirii colective concentraționare, de la bloc. Despre prima cauză, ca și despre alte prevederi „originale" ale constituțiunii post-"revoluționare", știm că are dușmani puternici, dar puternici de tot. Nu s-a auzit deloc cum că modificările estimate cuprind și aspectul inviolabilității proprietății și nici pe opozanții în drept să se bată pentru el, căci pe el se fundează doctrina lor, nu i-am auzit discutînd decît despre țintele false (căci minore) propuse spre dezbatere de către cei la putere. Cu alte cuvinte, cîtă vreme de treisprezece ani nu s-a putut reglementa chestiunea proprietății, deși am avut patru ani guverne, ai zice, de centru-dreapta, despre ce detalii ce decurg direct din ea discutăm acum? Restaurarea caselor nu se poate face pînă ele nu-s date îndărăt. Planuri ample, de dezvoltare în perspectivă, de felul proiectului răposat București 2000, sînt fundate pe rezolvarea litigiilor legate de proprietatea asupra petecelor de pămînt. Agregarea marilor exploatații agricole este sabotată de faptul că proprietatea nu s-a isprăvit de soluționat.

Așa ajungem la punctul al doilea. Faptul că proprietarul de bloc este printre primii „pușI în posesie" este una dintre glumele proaste ale guvernării Roman. Grăbită să scape de ghetouri, acesta le-a vîndut pe mai nimic. O măsură de protecție socială, ai zice. Lăsăm deoparte că și acum se aud încă ecouri ale modului arbitrar și profund viciat al modului în care s-au atribuit (apoi cumpărat, vîndut și revîndut pînă li s-a pierdut urma) apartamentele din blocurile aflate în proprietatea publică. Lăsăm la o parte și turma de mașini scumpe parcată la intrarea în blocurile sociale date spre folosință cu surle și trîmbițe de feluriți primari, de toate orientările. Dar ce a produs acest proces jalnic este adîncirea și mai sumbră în probleme a „asociațiilor de locatari/apropitari".

Ele nu sînt capabile să administreze măgăoaiele cavernoase nu pentru că sînt proști administratori, ci pentru că sînt de neadministrat. Proprietatea indiviză asupra pămîntului de sub bloc nu este decît o sursă de impozite pentru stat. Proprietatea pe verticală este o prostie: blocul nu a fost niciodată gîndit decît ca „domm-komuna", cum era termenul bolșevic pentru conceptul pe care l-am răspîndit, în formă mult mai primitivă decît experimentele avangardei, pe tot cuprinsul patriei.

Blocul nu poate fi administrat decît în forme comuniste: cum pot fi eu proprietar peste spațiul meu privat, cînd acesta este gîndit în chip deliberat spre a fi cît mai public cu putință, scăpînd controlului individual? Cum pot avea control asupra teritoriului meu, cînd acesta nu este clar marcat – și nici marcabil? Cum pot repara țevile mele, dacă o defecțiune deasupra mă inundă oricum? Și cum sînt stăpîn pe teritoriul de expansiune al ființei mele de „esquire", dacă, într-adevăr, nu poți intra peste om în casa lui nici cu poliția să îl obligi să repare țevile (carele-s publice, deși trec prin spațiul lui privat) fără să se petreacă o pristandiană violare de domiciliu? Cum pot avea liniște în casa mea, dacă în casa de deasupra, proprietate care va să zică, e chef continuu? Cum îmi pot rezolva încălzirea proprie, dacă depind de șuruburile pe care le poate strînge un guvern sau altul, supărat pe cei pe care îi administrează, interzicîndu-mi dreptul de a administra așa cum cred eu de cuviință proprietatea mea? Cum e posibil ca încălzirea casei mele, bietului meu spațiu privat, să depindă de metehnele și lipsa elementară de cunoștințe tehnice, manageriale în domeniu a guvernului național?... Așa-i că nu are de-a-face cu legea locuinței, ci cu panoptikonul benthamian/foucaultian? Așa-i că trăim kafkian, dar ne prefacem că nu e așa, de fapt?

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

MTV, *via* Urziceni

MTV este unul din primele zece cele mai cunoscute *brand*-uri internaționale. MTV a dus la schimbarea stilisticii televiziunii în general și, pe de altă parte, la schimbarea mentalităților publicului. MTV este vocea generației tinere. MTV reprezintă expresia în planul mass-media a celor mai noi direcții din arta contemporană (postmoderniste, post-postmoderniste etc.). MTV neagă conformismele. MTV înseamnă avangardă, progres. MTV înseamnă dinamism. MTV înseamnă, pînă la urmă, cultură.

Ce se întîmplă cu toate aceste lucruri cînd sînt aclimatizate la condițiile temperat-balcanice ale patriei noastre? Oricine știe răspunsul: se românizează. (De ce oare această „românizare" este privită întotdeauna ca ceva negativ, peiorativ – nu știu.)

Acum un an, era importat și sădit în solul mănos al României un soi nobil, atent selecționat, pe numele lui MTV. Planta a prins, s-a dezvoltat și, iată, acum, cu ocazia Premiilor Muzicale MTV România, putem să culegem și roadele. Acestea arată destul de îmbietor, mari și colorate, ca în reclame. La gust, însă, ele seamănă cu multe produse autohtone de proastă calitate cu care ne-am obișnuit. Cum se zice pe la noi, îți fac gura pungă.

Premiile Muzicale MTV România spun foarte mult nu numai despre postul în cauză, ci și despre show-biz-ul de la noi: poleială, pretenții nemăsurate, dar lipsă de profesionalism și rezultate jalnice. Ce s-a văzut la televizor (spectacolul a fost transmis săptămîna trecută, în direct, de MTV și Antena 1) a fost numai vîrful de aisberg al eșecului real. La fața locului, însă, puteai să vezi adevărata dimensiune a acestuia.

Vedetele noastre au fost primite, ca la manifestările internaționale cu pretenții, pe un covor roșu. Cu toate se dădeau jos din taxiurile acelea londoneze, cu număr VIP. Aceasta era fațada. În realitate, taxiurile le preluau de la cîțiva zeci de metri mai încolo și le aduceau să descindă cu pompă, în fața camerelor de luat vederi. Covorul roșu era instalat la intrarea din spate a Sălii Polivaleente, iar vedetele, „îmbrăcate ca la Hollywood", se puteau împiedica de cîini vagabonzi sau de puradei sosiți la cerșit. Desigur, pentru „VIP-urile" noastre era un mediu familiar: unele (așa cum a fost cazul unei *dive* de la formația Sexxy) puteau fi văzute ștergîndușI nasul cu dosul mîinii. Prin urmare, era și normal să nu le deranjeze atmosfera dinăuntrul Sălii Polivalente: mucuri de țigări, ambalaje sau pet-uri aruncate pe jos, scaune roase și cu buretele ieșit, și mult, mult jeg. Ajuns acolo, am avut impresia că mă aflu în Gara Basarab și mă așteptam dintr-o clipă în alta să aud în difuzoare „Trenul cursă de persoane de la linia doi pleacă peste cinci minute în direcția Urziceni". Auzeam, în schimb, uruitul continuu produs de sonorizarea proastă a spectacolului (toate muzicile semănau între ele, nu se putea distinge nimic), întrerupt doar de intervențiile penibile ale prezentatorului, Florin Piersic Jr. (acesta s-a bazat pe capacitatea lui de improvizație, lucru care i-a jucat feste: pe scenă își găsea foarte greu cuvintele și încerca să suplinească acest handicap cu răgete și chiote la care publicul ar fi trebuit să răspundă pe măsură – ceea ce însă nu prea făcea).

Precum spun, vedetele noastre nu păreau deranjate de atmosfera generală. În asemenea mediu, pantofii negri cu ciucurași de strasuri asortați la pantaloni albi ai lui Cătălin Botezatu – pantofi care striveau, cînd era cazul, mucurile de țigări – dădeau foarte bine. La fel și versurile noului hit al formației O-Zone (formație dublu premiată): „Ți-am dat un bip/ Sînt voinic/ Dar să știi/ Nu-ți fac nimic." Băieții noștri din show-biz își dau *esemesuri* și *bipuri* și se cred voinici... Cum să faci MTV cu ei?

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Hortensia e nevinovată!

Pe care-l vrei în casă? Pe care-l vrei acasă? Votează și vei face ordine! În Casă. Votul tău contează! Ernest este arogant, iar Costel este plictisitor. Alida e plîngăcioasă, Soso nu știe ce vrea, iar Andreea, ah, bandita asta de Andreea, cum a reușit ea să împartă mica societate din Casă! Izabela e vulgară și veninoasă, iar băiatul celălalt (nu i-am reținut numele) e mai anost decît genericul. Cine să plece?

Atmosfera din Casă e, vai, tot mai sumbră. Încă înainte de adoptarea legii asociațiilor de locatari, cei de aici se dau afară unii pe alții. Votînd, firește (democratic și transparent). Camera Secretelor e o formulă de cultivare a bîrfelor și loviturilor în șale, executate cu diplomația parșivă a celor ce se milogeau la primul secretar. Sau a celor care ajung să dea mîna cu baronul zonal sau cu șeful consiliului (județean, municipal, comunal). Cu un scop delicat – să-i nimicească pe ceilalți și să-și zugrăvească festiv propriile căderi. Mizeria fiecăruia este patrimoniu public. Curățenia sutienelor, dispariția hîrtiei igienice și gesturile (negreșit intolerabile!) ale „celorlalți" sînt exhibate cu perfidia celor care n-au nici o altă șansă de a ieși în evidență. Mai ales că vorbim și de o evidență financiară. Totuși, nimeni din cei sechestrați nu vrea bani. Ba, chiar, am auzit de cîteva ori că **ce, ăștia-s bani?** Era vorba de cei 50.000 de dolari (?!?).

Populația din casa lui Big Brother a reușit să îndeplinească visul de aur al omenirii. Acești tineri trăiesc în comunism – orînduirea care, o știm prea bine, nu are nevoie de bani, căci se ghidează după criteriul „tuturor după nevoi, de la fiecare după posibilități". Uteciștii de la Prima TV trăiesc într-o casă care nu e a lor, se freacă unii de alții ca familiile repartizate la comun, mănîncă pe gratis, au vise erotice și ziua și noaptea și îndeplinesc sarcini. Acestea sînt fie penibile, fie absurde, la concurență cu intonația bățoasă a lui Big Brother, cel care-i vede pe toți și-i ține din scurt, ca o amantă dominatoare. La fel ca în comunism (sau în regimul care s-a căznit să-l pună pe roate), supușii cîrtesc, ba chiar promit să nu facă aia sau ailaltă, că, vezi Doamne, ar fi sub demnitatea lor de cobai cu coada taiată. Dar cînd ajung în camera de interviuri a colonelului Brother, cu reflectoarele-n ochi, ce auzi? „Da, Big Brother", „Ne-ai lipsit, Big Brother", „Am înțeles, Big Brother", „Frînghie ne dai tu, Big Brother, sau o primim de la sindicat?"

Din cînd în cînd, vînătorii găsesc în pădurile din Punjab sau în tufișurile Kenyei cîte un copil pierdut de părinți și înfiat apoi de lupi. Sau poate că lupii i-au furat chiar ei, într-o încercare disperată de a-și depăși condiția sub-umană. Copiii mîrîie, limbajul lor este redus la fonemele esențiale – foame, frig, frică, atac. Au renunțat la poziția bipedă și la alimentația „umană", adică la toate cuceririle biologice și comportamentale care ne despart de animale. Asupra acestor copii se concentrează doctori și psihologi, dar succesele lor sînt, în cel mai bun caz, relative. Cei rătăciți în lumea instinctelor primare nu mai pot fi recuperați decît parțial, rămînînd în continuare într-un *no man's land* dintre etologie și sociologie. Dar în aceste cazuri vorbim de întîmplări nefericite, pe cînd iubitorii noștri de utopii și-au băgat gîtul în laț de bunăvoie. E drept că, pentru un astfel de experiment, trebuie să ai un fel de endemică foame-n gît și, neapărat, o vocație genetică. Nu vi se pare ciudat că, atunci cînd sînt lăsați să ceară ceva, nici unul nu vrea ziare? Că niciodată nu-i auzi întrebîndu-se oare ce o mai fi pe afară? Că ar citi o carte?

Cunosc mulți indivizi care, în lipsă de altceva, se laudă și la 50 de ani că au fost primiți pionieri mai devreme ca alții sau că au luat o diplomă la crosul pe sector din '82. Le doresc celor din Casă să uite rapid lunile petrecute la „Semănătoarea". Altfel, riscă să povestească tot restul vieții că au fost primii români care au revigorat comunismul fără ajutorul guvernului Năstase.

▲

Iaromira POPOVICI

Bal, la spital

*Statul la spital, chiar şi cîteva zile, mai ales în urma unei intervenţii chirurgicale, nu e o experienţă uşor de uitat. Spaţiul conferit bolii îşi impune regulile şi ritualurile asupra pacientului, care se vede nevoit să încerce să supravieţuiască într-o situaţie limită şi să-şi asume condiţia de trup. Numele spitalului şi al personajelor implicate nu sînt relevante, fiind vorba de o istorie exemplară. Privită din interior. (**I. P.**)*

Istorii şi amintiri

Pe vremea lui Ceauşescu, spitalul era mai sperietoare decît acum. Cum se poate aşa ceva, veţi spune, cînd se ştie cum e cu dotarea, cu salariile medicilor, etc... Atunci era şi mai rău: se făcea şi militărie. Spitalul era unul din locurile în care se intra greu din afară, şi dinăuntru nu puteai ieşi (decît prin inimaginabile acte de eroism precum săritul gardului sau îmbrăcatul, pe şest, cu haine de acasă). De altfel, nici hainele nu le aveai la tine, se lăsau la numita garderobă, de unde ieşeai încătuşat în uniforma de boală: cămaşa cu şiret şi halatul cu buline, aproape crocante de atîta spălat şi călcat. Starea de boală căpătase, aşadar, şi elementele exterioare asemănătoare celei de detenţie: uniforma, interdicţia de a ieşi, gardianul... Pînă şi partea cu ieşirea din viaţa socială era asemănătoare: la spital, aveai un pronunţat sentiment de recluziune, intrai într-o categorie socială aparte. Oricît de bun era doctorul, sau de apropiat, personalul mediu îţi dădea, în cele mai multe cazuri, senzaţia de „zbor deasupra unui cuib de cuci". Nici măcar banul, fie el de 10, 25 sau 50 de lei, nu rezolva situaţia în favoarea pacientului: oprea doar alunecarea ei pe pante tragice. Abia trecerea dincolo de gardul spitalului şi prima plimbare la soare te făceau să te simţi, din nou, membru liber al lumii mari.

Bietul trup

După '89, lucrurile s-au mai liberalizat, în sensul unei mai mari permisivităţi, şi, ca atare, al unei mai mari dezordini. Limitele autoimpuse, se ştie, sînt mai greu de precizat decît cele aplicate de stăpînire. De aceea, bolnavii pot fi vizitaţi mai uşor de rude, fără fostele tradiţionale halate albe, şi fără şperţ dat portarului. Pot chiar părăsi incinta spitalului, fără schemele anterior pomenite. Am mers liniştiţi la Mall cu o cunoştinţă ce îşi aştepta rîndul pentru un transplant de cord, vroia să-şi cumpere papuci şi să mîncăm o îngheţată. Apar, însă, alte inconveniente, consecinţe, de fapt, ale aparentei democratizări: mîncarea din multe spitale, datorită lipsei de fonduri, e de nemîncat, medicamentele cu care spitalul e dotat sînt prea puţine, pentru cazuri mai grave personalul e insuficient... Ca atare, prezenţa *outsider*-ilor se impune nu ca paleativ sau ca tonifiant pentru bolnav, ci ca un ajutor indispensabil: aceştia pot suplini, din exterior, ceea ce instituţiei îi lipseşte din interior. Pacienţii fără ajutoare sînt lăsaţi ei înşişi să migreze în afara instituţiei medicale, pentru că trebuie să mai înlocuiască orezul şi pîinea cu margarină şi cu altceva, fie chiar cu un iaurt de tarabă. De aceea, imaginea doamnelor în halat umblînd brambura pe străzile bucureştene a devenit, deja, un leitmotiv: de altfel, postura a fost preluată cu succes melodramatic şi de imaginarul cerşetorilor.

Există, acum, soluţii mai puţin stresante pentru sufletul bolnavului, în măsura în care legile trupului îi permit. Deoarece bolnavul e copleşit de senzaţia – şi acum vorbesc abordînd viziunea aia, mai buclucaşă, din interior – că trupul este stăpînul sufletului, pe acesta din urmă simţindu-l tot mai îndepărtat. Printre soluţiile sus-amintite se numără analizele făcute ambulatoriu: adică ziua stai la spital, şi afli ce ţi se cere despre tine, în timp ce noaptea dormi în patul tău de-acasă. Acasă e clar cum te simţi: te întorci la statutul de fiinţă independentă şi cu putere de decizie, la spital eşti aproape numai un trup. Mai ales cînd ai de făcut mai multe investigaţii, să zicem înaintea unei intervenţii chirurgicale, devine cu atît mai evident că eşti un trup care a împrumutat oarecum caracteristicile unui obiect. După cum spune o prietenă doctoriţă, sîntem nişte calculatoare care funcţionează perfect, dar atunci cînd ne defectăm, trebuie să fim duşi urgent la reparat. La analize, importante sînt listele: pacienţii – în halate de astă dată, diferite (dar predominînd modelul Obor cu motive multicolore şi fermoar pe mijloc) aşteaptă să fie luaţi şi evaluaţi în vederea reparării, posibile sau nu, de mai lungă sau mai scurtă durată. Pacienţii se depersonalizează, pentru că răspunderea lor se transferă acum în alte mîini, aparent mai competente. Cu atît mai puţin îşi au rostul, într-o atare situaţie, listele pe care perfomerele investigaţiilor le cer de la ei, nemaivorbind de tradiţionalul luat la rost şi adresarea la persoana a doua singular, indiferent de vîrstă. Bancnotele de 10.000, 50.000 sau 100.000 lei sînt, încă, bilete de intrare indispensabile în orice cabinet: nu ţi le cere nimeni, nu e nimeni impresionat cînd le primeşte, nici măcar nu te tratează mai bine, dar dacă nu le dai, parcă nu eşti în rîndul lumii: e ca şi cum ai fi prins în autobuz fără să fi taxat, şi ostracizat tacit. Doar micile ciudăţenii ale cîte unei asistente te mai aduc la realitatea contradictorie: una dintre ele descoperise „Vocea Speranţei" şi spunea, fericită, că doar aşa într-o lume grăbită mai are şi ea timp să asculte fragmente din Cărţile Sfinte. Întîmplător, era cea mai agresivă dintre toate.

La salon, în preambul

Cînd aştepţi o intervenţie chirurugicală, trebuie să te internezi la salon. Salonul este o încăpere cu 5-6 paturi, şi, în unele cazuri, cu duş şi chiuvetă, în care bolnavii nu stau doar în pat. Sau, mai preţios spus, bolnavii intraţi deja în rutina bolii, n-o mai tratează neapărat ca pe o surpriză, noutate sau sperietoare, ci ca pe o realitate funcţională. Pentru cei în stare gravă există terapia intensivă (fosta reanimare), unde sînt, cel puţin pe timpul zilei, permanent asistaţi de o asistentă şi o infirmieră, iar pe timpul nopţii există o sonerie, aşa cum, pe vremuri, n-am fi conceput că se poate. În salon îţi rezervi un pat, ca să-l ai pentru după operaţie. O infirmieră de la „intensivă" vine să-ţi spună că trebuie să-i duci hîrtia igienică pentru după operaţie, ceea ce, probabil, reprezintă un consemn pentru încheierea socotelilor cu personalul mediu. În rest, din salon afli aproape tot. Întîi poţi vizualiza starea ta postoperatorie în postura colegelor de cameră gata să plece acasă. Par sănătoase şi vioaie, pline de pofta aia de viaţă care numai după cîteva zile de spital devine completă: una vorbeşte de whiskey-ul pe care-l va bea cu „al ei" în primul bar, iar cea de-a doua citeşte benzi desenate pentru femei. Amîndouă şi-au cumpărat diverse fleacuri din comerţul ambulant din spital, care e înfloritor. Imaginea lor te binedispune, şi te face să priveşti apreciativ perspectiva postoperatorie. Brusc, totul pare mai simplu şi de la sine înţeles. În salon sînt aduse şi alte doamne, care-şi fac intrarea însoţite de familii şi copii. Parcă s-ar pune de-o petrecere. Acum se poate discuta tot, fără scrupule. Istoria bolii, indolenţa şi amînările personale, suma pentru doctor care trebuia dată înainte, atunci cînd ţi-a făcut fişa , şi care se învîrte în jurul unor limite bine trasate, din care vecinele de salon tind să le aleagă pe cele mai de jos: „Că doar atîta e salariul meu, şi nu pot să cred, doamnă, că operează doctorul mai prost dacă îi dai mai puţin". Se face şi o socoteală ipotetică în privinţa venitului lunar al unui chirurg, care face cam 5 operaţii pe zi. Nu cu resentiment, pentru că auditoriul înţelege resonsabilităţile şi măreţia meseriei de medic, ci, pur şi simplu, cu conştiinciozitatea bifării. Pare normal să spui lucrurilor pe nume, aici, unde viaţa e lîngă moarte. Condiţia doctorilor, chiar a celor buni specialişti, nu e cea mai fericită, dar cea a pacienţilor, măcar prin natura ei, e şi mai tristă. Înaintea anesteziei nu mai e cazul să ai gînduri, eşti pe mîna altora: a lui Dumnezeu şi a chirurgului, decizia ta e anulată, la fel şi eul tău social, cultural, civic, odată cu puterea de decizie.

Pacient, pe bune

„Respiră! Cum te numeşti? Cîţi ani ai?" Sînt întrebările standard de la reanimare, menite să te transporte din starea de nesimţire în cea de fiinţă, treptat, conştientă. E interesant cum, dintre simţuri, auzul o ia înaintea văzului: tragi cu urechea la ceea ce se întîmplă în jurul tău, presupunînd locaţiile, pentru că nu poţi deschide ochii. Asistentele de la reanimare sînt tinere, şi par competente, cu un comportament între prietenos şi ironic, avînd veşnic aerul să-ţi spună: „Lasă, nu exagera, asta se rezolvă, putea fi şi mai rău". Una dintre ele, aflu mai tîrziu, cînd pot deschide ochii, are o brăţară gen *Clona*. Alta se caracterizează singură, în dialogul cu o colegă, drept „deosebită, cu trăsături asiatice". O a treia este sora celei cu brăţara. La terapie intensivă eşti cu atît mai pacient, în sensul gramatical al cuvîntului (cuiva asupra căruia se revarsă acţiunea), fiindcă nici la toaletă nu te mai poţi duce singur. Acolo ai şi cel mai pregnant sentiment de detaşare, pentru că încă nu te poţi implica, dar şi o infinită împăcare: eşti mulţumit că ai scăpat, uitîndu-ţi, măcar pentru puţin timp, micile nemulţumiri cotidiene. N-am să uit euforia pe care am avut-o dînd telefoane de pe mobil, prietenilor, pe sub cearşaf, din întunericul de la reanimare, bucurîndu-mă că sînt vie, dar şi trează în timp ce toţi ceilalţi dormitau.

Înapoi în salon, a doua zi, reintri în viaţa socială. Toate doamnele operate se întorc şi reîncep lupta pentru supravieţuire. Vîrsta nu contează: organismele din jur luptă să-şi revină, miraculos, la viaţă, după operaţii oricît de grele. Încet-încet, trupurilor le revine umanitatea, doamnele încep să se aranjeze, ba chiar să bîrfească şi să facă glume (se pare că maliţiozitatea şi ironia o iau înaintea altor trăsături umane mai profunde). După care nu ezită să-şi povestească, măcar parţial, vieţile: cum s-au mutat dintr-un oraş într-altul, cum le-au fost demolate casele, cum pe unul din copii l-au crescut mai mult buncii, şi s-a îndepărtat... Apoi opresc un vînzător ambulant cu bijuterii de aur şi îi analizează marfa (nu degeaba s-au lăsat momite de asmenea lucruri atîtea eroine de poveşti, printre care şi Albă-Ca-Zăpada). Nevoia de plăceri interzise şi de o mică evaziune e o altă victorie a vieţii: cea mai îndrăzneaţă din salon, o doamnă brunetă cu vorba directă, nu ezită, a doua zi după operaţie, să-şi pună capotul şi să iasă la „un fum" şi-un capucino. Treptat, se restructurează şi solidaritatea: salonul e al nostru, şi trebuie să-l apărăm de neaveniţi. De aceea, în ciuda timpului scurt scurs de la anestezia generală, se organizează gărzi întru apărarea băii, asaltată de nespălaţii din alte saloane. Apoi, pune stăpînire pe fiecare combativul spirit de conservare: pacienţii (tot mai puţin subscrişi termenului gramatical) cer asistentelor diverse remedii, după puterile lor, se duc cu entuziasm la schimbarea pansamentului, se plîng de ce-i doare. Totul în virtutea chemării normalităţii, care, cu cît te însănătoşeşti mai repede, cu atît îşi cere mai tare drepturile şi îţi cere să te reîntorci la viaţa ta anterioară.

The end

La sfîrşit, doctorul te cheamă să-ţi explice ce ai şi ce nu ai voie să faci după ce-ţi scoate pansamentul. Pacienţii stau aliniaţi şi ascultă, gîndindu-se, de fapt, cum va fi prima zi în afara spitalului. O doamnă întreabă după cît timp are voie să dea la sapă. După 2 luni, îi răspunde doctorul. Pînă atunci, ai tot timpul să uiţi. Se întîmplă foarte repede, ca şi cum te-ai spăla pe creier. Important e să păstrezi undeva, mai puţin vizibil, experienţa, dincolo de „dînamica faptelor".

▲

Cartea săptămînii

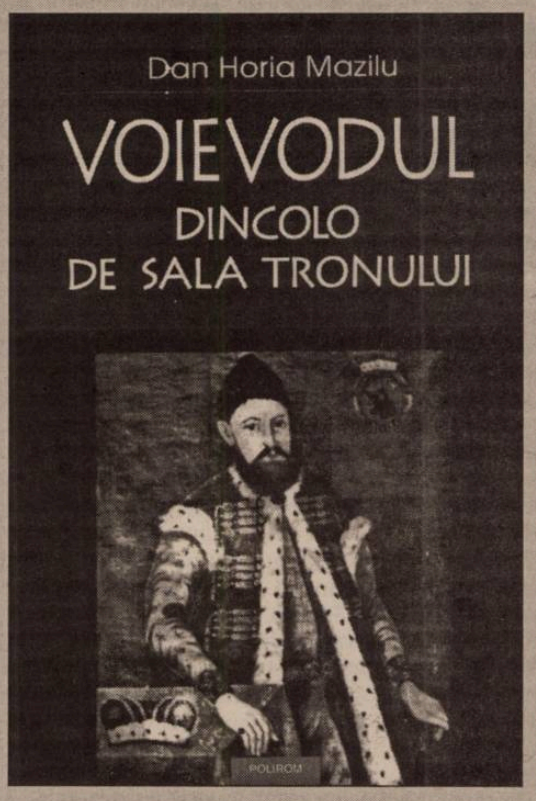

Dan Horia Mazilu,
Voievodul, dincolo de sala tronului.
Scene din viaţa privată
Editura Polirom, 2003
e-mail: www.polirom.ro

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ultima strigare

Domnule director, subsemnatul, angajat de atîţia ani în funcţia pe care o ştiţi prea bine, vă rog respectuos să mă daţi afară. Puneţi-mă pe liber, aruncaţi-mă în şomaj, restructuraţi-mi postul! Pentru indisciplină, lipsă de performanţă sau orice altceva, vă rog să mă daţi afară. Lăsaţi-mă pe drumuri, fără salariu, fără beneficii, fără maşină de serviciu, fără mobil plătit de firmă şi fără secretară! Ştiu, e cea mai neobişnuită cerere pe care aţi primit-o vreodată, dar vreau să mă înţelegeţi: am o problemă, de viaţă mai ales, dar sigur şi de moarte. Sau de întoarcere la viaţă, sătul fiind de moarte.

Eu, ca şi dumneavoastră, la ora asta o duc bine. Mă trezesc dimineaţa, fac duş, mă bărbieresc, discut cu soţia despre florile din balcon şi vremea de afară, apoi plec spre serviciu cu gîndul la bani şi la mărirea de salariu. În fiecare zi aştept week-end-ul şi facturile din cutia poştală. Plătesc telefonul, rata la maşină, asigurările de viaţă, lumina şi întreţinerea. Fac calcule pentru concediu şi clătite o dată pe săptămînă. Sîmbăta ies cu fetiţa în parc, duminica ies cu soţia la film. Seara mă uit la televizor şi noaptea citesc. Cît despre serviciu, oh, sînt sigur că ştiţi cum stau lucrurile. Nu sînt un angajat model, dar respect programul şi nu creez probleme. Îmi fac treaba şi-mi primesc salariul, nenorocitul de salariu...

Daţi-mă afară, domnule director, lăsaţi-mă fără salariu! Din cauza lui am cu ce să-mi platesc facturile, din cauza lui pot merge la film şi la cumpărături, din cauza lui mă uit seara la televizor şi tot din cauza lui vin în fiecare zi la serviciu. Întreaga mea viaţă depinde de salariu şi nu mai vreau salariu.

Daţi-mă afară, domnule director! Puneţi-mă pe drumuri, în căutare, la pîndă, ca un lup în cîmpie. Să-mi fie teamă pentru ziua de mîne, să simt cum mă trezesc din hibernarea biroului păzit de secretară. Vreau să simt frica, şi lupta, şi-ncleştarea. Să-mi măsor puterea, să văd din nou dacă mai sînt în stare.

Vă implor, domnule director, daţi-mă afară! Strîngeţi-mi lucrurile din birou într-o cutie, daţi-mi un şut în fund, cartea de muncă într-un plic şi aruncaţi-mă în stradă. Nu mai vreau bani din salariu, vreau banii căutaţi la care se ajunge greu sau, poate, niciodată. Vreau să-i adulmec, să-i prind şi să mă lupt cu ei ca un cotoi sărind pe şobolanul cel gras.

Ah, ce n-aş da să vină mai repede ziua în care voi simţi din nou emoţia examenului, nerăbdarea răspunsului, beţia succesului ori durerea ratării! Ah, cum mă voi răsuci, sclav al insomniei, în aşteptarea marii zile! Ce foame chinuitoare de şansă şi idei îmi va aduce fiecare clipă şi cum mă voi răsfăţa în cele din urmă reconstruind iluzia succesului!

Daţi-mă afară, domnule director! Vă rog, vă implor, fie-vă milă de mine şi daţi-mă afară! Spulberaţi-mi gîndul că am ajuns departe, trîntiţi-mi capul de asfaltul drumului de început şi abandonaţi-mă acolo, în braţele provocării şi fricii. Să simt cum mi se înmoaie genunchii şi trufia, să reînvăţ umilinţa şi ridicarea din cenuşă.

O strig pentru ultima oară, vă rog, daţi-mă afară! E ultima mea şansă de a arăta că exist şi singura clipă în care am curaj să spun asta. Soţia e plecată de acasă, copilul l-am dus la părinţi, facturile sînt achitate, azi nu sînt filme interesante la televizor şi nici în cinematografe. E vineri şi zi de salariu.

▲

Cu ochii-n 3,14

PENTRU A ÎNŢELEGE STAREA NAŢIUNII, E MAI PROFITABIL SĂ STANDARDIZĂM VOCABULARUL MUSCULOS AL PREDESTINĂRII

● Fotbalul fiind, incontestabil, cel mai serios şi fiabil reper pentru a înţelege starea naţiunii şi a noţiunilor, ne simţim datori, măcar din p.d.v. lingvistic, să anunţăm că acea echipă din C, Ambianţa Valea Ciorii, la care am tresărit cîndva cu deliciu, a retrogradat; în aceeaşi ordine de idei, da, idei, salutăm promovarea, din C în B, a echipelor Rarora Rm. Vîlcea şi Building Vînju Mare. (**R. C.**)

● Administraţia complexului studenţesc „Codrescu" din Iaşi a organizat recent un concurs pentru ocuparea a două posturi de femei de serviciu *(Opinia studenţească*, nr. 165, 2 iun. a.c.). Concursul a avut două probe: în prima, cele 11 candidate au dat cu mătura şi teul vreme de cinci ore; apoi a urmat interviul. Rămîne dilema: e mai profitabil să fie două angajate sau să se organizeze săptămînal cîte un concurs? (**A. C.**)

● Pentru a putea fi vîndute în Uniunea Europeană cu denumirile lor specifice, produsele româneşti tradiţionale trebuie înregistrate ca mărci. De pildă, caşcavalul de Rucăr. Mărturisesc că am cumpărat (deocamdată în România, nu în UE) numitul caşcaval produs de diverse firme şi, dacă papilele gustative nu mă înşeală, am remarcat diferenţe notabile (uneori neplăcute) de la „un Rucăr" la altul. Poate cu ocazia intrării în Europa reuşim să-l standardizăm. Diversitate să fie, de acord, dar într-o reţetă de brînză „înregistrată" nu cred că trebuie să insistăm pe pluralism... (**M. V.**)

● În *Adevărul* din 4 iunie, Răzvan Popa descrie staborul ţigănesc de la Afumaţi unde judecătorii erau, de fapt, hoţi la drumul mare. Pentru a-şi introduce cititorii în atmosferă, reporterul foloseşte o seamă de cuvinte care nu fac parte din vocabularul uzual al vorbitorilor limbii române, probabil pentru a sugera alteritatea acestor cetăţeni. Aflăm astfel că „partea vătămată – o balabustă din neamul argintarilor – şi-a urlat în rromanes acuzele". Conform DEX, „balabustă, s.f. – nevastă de evreu", dar de ce o fi vorbit în rromanes? (**M. B.**)

● Îmi persistă în minte o imagine de la o recentă manifestaţie. Trei bărbaţi în picioare într-o benă a unei Dacii papuc, unul blond şi înalt, musculos, cu un tricou fără mîneci, altul mic, negricios şi nebărbierit, al treilea cu o şapcă pe cap. Toţi trei serioşi şi tăcuţi, concentraţi asupra ritmului pe care nu-l slăbeau, ritm în care băteau cu cîte două ţevi într-un butoi de tablă, făcînd un zgomot infernal. Ţevi fabricate la uzinele Republica. În spatele lor, o pancartă pe care scria „Sindicatul independent Nicolae Malaxa" şi o Dacie cu numărul B-85-PSM din care ieşeau două steaguri tricolore. Clasa muncitoare mergea la preşedintele republicii să-i ceară ajutorul. I-a primit Dan Iosif. (**A. M.**)

● Care credeţi că este specializarea doctorului Popa Constantin Venerus (a cărui semnătură poate fi întîlnită în revista *Farmacia ta)?* Aţi ghicit: „medic primar Dermato-Venerologie". Numele Venerus să fie o dovadă a predestinării sau e o particulă adăugată ulterior, ca în cazul celor care devin nobili? (**C. P.-B.**)

LUCRUL CEL MAI PASIONANT ESTE CĂ TRECĂTORII TREBUIE SĂ ALEAGĂ ÎNTRE NOROI ŞI FISC

● Dacă ipoteza „se verifică", nu-mi dau seama prea bine cum – Leonardo da Vinci, autor (şi) al „Giulgiului din Torino" –, ar fi, probabil, cea mai spectaculoasă farsă din Istorie! Pe canalul TV National Geographic, lucrul cel mai pasionant este atenţia acordată faptelor în reconstituirea ipotezelor – adică exact ce face orice Hercule Poirot demn de acest nume; şi nu este Istoria „riddle"-ul suprem? (**a. l. ş.**)

● Lîngă intersecţia străzilor Ştirbei Vodă cu Schitu Măgureanu, pe trotuar, un buştean destul de mare pe care e prinsă o foaie: „De luat!!! Cine îl vrea, să-l ia!!! Pentru foc, sculptat etc". Nu-l luase nimeni pînă joi şi cred că cei care voiau să scape de voluminosul obiect ar fi izbutit mai repede dacă s-ar fi explicat că buşteanul este o proprietate privată şi trecătorii ar fi fost rugaţi, somaţi, ameninţaţi să-l lase pe loc. (**M. B.**)

● Deputatul Filip Georgescu trebuia să aleagă între funcţia de parlamentar şi aceea de şef la Regia Pădurilor. Spune într-un interviu că s-a sfătuit cu „domnul prim-ministru Adrian Năstase şi, cu toată condescendenţa, am hotărît să rămîn în Parlament". Necazul omului este că, deşi s-a vrut linguşitor, „condescendenţă" nu e de bine, e de rău. Poate se mai gîndeşte. (**C. G.**)

● Nu cred că e prea tîrziu sau prea vanitos dacă atrag atenţia că, în nr. 530 al *Dilemei* (tema: „Violenţa în familie"), cel mai important şi memorabil verb din toată revista era acela înregistrat de Stela Giurgeanu în reportajul ei din pag. 11: „a se troglodi"! Într-o ţară în care vorbele încă se mai fac din bube şi noroi, „a se troglodi" este de o prospeţime trăsnitoare. (**R. C.**)

● În *Fata curcubeului* – săptămîna trecută, pe România 1 –, cu australianca Judy Davis (genială!) în rolul lui Judy Garland, această scenă: urmărită de Fisc (care a contribuit la uciderea ei, alături de alcool şi medicamente...), Judy îşi pune cei doi copii să se înfofolească în *toate* hainele din dulap (straturi-straturi, ca la ceapă) şi, ea însăşi încotoşmănată pînă-n ochi, ies demni pe uşa din faţă a hotelului de lux în care stăteau, luînd-o la goană îndată ce se văd pe trotuar... (**a. l. ş.**)

MAI SÎNT PROTAGONIŞTI DISCREŢI (CE NAIBA!) ÎN ADÎNCURI

● Pentru a convinge electoratul să voteze „da" cu ocazia referendumului privitor la adeziunea în Uniunea Europeană, cel mai prestigios ziar polonez, *Gazeta* condusă de Adam Michnik, a avut ideea unei ediţii speciale, de o fantezie debordantă. Ediţia era datată 2009 şi publica pe prima pagină, la loc central, această ştire de stranie perspectivă: „Premierul polonez a plecat la Tirana ca să negocieze un ajutor financiar din partea Albaniei". Mai sînt ziarişti cărora Europa nu le excită deloc glandele salivare... (**R. C.**)

● Sîmbătă, de la 4 la 5 după-amiază, zapînd lenevos între *România mea* (pe Antena 1) cu Lucian Boia şi *Poveste fără sfîrşit* (pe TVR 1) cu Emil Brumaru, rămîn cu două fraze care fac toată diferenţa între protagonişti: „Istoria preferabilă e cea făcută inteligent" (istoricul) şi „De unde dracu' să ştiu eu ce e poezia" (poetul). (**S. S.**)

● La metrou, printre nume de formaţii şi telefoane amoroase, se poate citi pe un bileţel discret, scris pe computer: „P.D.S.R.-P.S.D. / Aceiaşi hoţi / Cu alţi chiloţi". Remarcăm reapariţia rapsozilor populari, cu rimă alăturată şi facilă, şi cu uşoare aluzii sexy. (**I. P.**)

● „Am vrut să-i sucesc gîtul lui Bill!" – astfel consemnează dna Hillary Clinton, în recenta ei carte, că ar fi reacţionat aflînd, chiar din gura soţului, adevărul despre relaţia lui cu Monica Lewinsky. Dintotdeauna precar în ceea ce ştiu despre femei (Camus cerea, în acest domeniu, o maximă umilinţă bărbaţilor...) – nu mă aşteptam la această frază; nu mă aşteptam, căci nu pot uita cu ce elan şi admiraţie am scris articolele în care-i omagiam atitudinea superioară, demnă şi elegantă în toată povestea aceea... Prin nimic nu mă dezminţea, vicleana, oportunista! Acum o recunoaşte – ar fi vrut să-l ucidă! Şi cu articolele acelea ce fac? Nu, n-o să-i sucesc gîtul... Sîntem şi noi bărbaţi superiori, ce naiba! (**R. C.**)

● Duminică după-amiază, Acasă TV a oferit un magnific regal iubitorilor de telenovele: festivitatea de decernare a premiilor revistei *TV y Novelas,* Oscarul Telenovelei Mexicane, aflat la a 20-a ediţie. Dacă v-aţi luat cu alte treburi şi aţi ratat acest spectacol superb, sînt în măsură să vă consolez întrucîtva, oferindu-vă, la rîndul meu, lista laureaţilor. Iat-o: Suzana Gonzáles – premiul pentru cea mai bună interpretare feminină *(Între iubire şi ură);* Gabriel Soto – premiul pentru cea mai bună interpretare masculină *(Prietene şi rivale);* Niurka – premiul pentru cea mai bună actriţă într-un rol secundar *(Salome);* Rodrigo Vidal – premiul pentru cel mai bun actor într-un rol secundar *(Salome);* Olivia Buccio – premiul „Silvia Derbez" pentru cel mai bun rol dintr-o telenovelă de calitate *(Taina din adîncuri);* Consuelo Duval – premiul pentru cea mai bună actriţă de comedie; Jorge Ortiz de Pinedo – premiul pentru cel mai bun actor de comedie; Patricia Navidad – premiul pentru cea mai bună actriţă *(Taina din adîncuri);* Jorge Poza – premiul pentru cel mai bun actor *(Taina din adîncuri);* Alejandro Tomassi – premiul pentru cel mai bun personaj negativ *(Taina din adîncuri);* Adela Noriega – premiul pentru cea mai bună actriţă într-un rol principal *(Taina din adîncuri);* Mauricio Islas – premiul pentru cel mai bun actor într-un rol principal *(Taina din adîncuri)*; Mónica Miguel – premiul pentru cel mai bun regizor *(Taina din adîncuri).* Telenovela *Taina din adîncuri* a mai primit premiul pentru cea mai bună telenovelă şi premiul pentru cel mai bun scenariu. La această ediţie aniversară s-au acordat şi numeroase premii speciale, dintre care aş aminti doar două: Carmen Salinas a primit un premiu pentru întreaga carieră şi a ţinut să-i mulţumească lui Ernesto Alonso, cel care, în 1964, i-a oferit primul ei rol, în telenovela *Mahalaua,* iar Paulina Rubio a primit premiul pentru cea mai bună cîntăreaţă internaţională, dedicat de ea „tuturor mamelor care îşi ajută copiii să-şi împlinească visele". Spre final, Daniela Romo (premiată pentru un rol în *Taina din adîncuri)* a pus cireaşa pe tortul galei laureaţilor rostind aceste cuvinte: „Mi-a ieşit sînul stîng. Mă scuzaţi." (**D. S.**)

Marina DUMITRESCU

Public *versus* privat, în versiune portugheză

De ce micul stat din extremul occident al Europei constituie un interesant punct de plecare? Probabil, fiindcă teatrul agitat al istoriei sale a generat o serie de situaţii care au pus cei doi termeni într-o relaţie particulară.

În Portugalia, cultura structurilor *private* (cu rădăcini deopotrivă în tradiţia medievală şi în cea catolică) a fost pînă tîrziu dominantă atît în organizarea vieţii economice cît şi a celei culturale, iar influenţa anglo-saxonă, legăturile directe cu Marea Britanie mai ales, au consolidat acest aspect. Totodată, regimul de dreapta salazarist, care a pus capăt anarhiei de după înlăturarea sistemului monarhic la începutul secolului XX, a mizat şi el cu precădere pe impulsionarea formelor de asociere privată (corporaţii, bresle, fundaţii) pentru redresarea economică socială şi culturală a unui stat vlăguit de numeroase conflicte interne. Caracterul dictatorial al guvernării lui Antonio de Oliveira Salazar a favorizat Revoluţia din aprilie 1974, care deschidea o etapă istorico-politică nouă, de o compelxitate fără precedent. Răsturnarea dictaturii – adjudecată iniţial de forţele radicale de stînga – a avut însă drept primă consecinţă declanşarea unui val de *naţionalizări* şi *exproprieri* care, în foarte scurt timp (aproximativ doi ani) au pus Portugalia într-o poştură asemănătoare cu aceea în care se aflaseră statele Europei de Est în primii ani ai regimului comunist... Comparaţia nu îmi aparţine. O fac, în schimb, unii portughezi care de pildă au fost obligaţi, pierzînd practic tot, să se refugieze în străinătate ca „foşti proprietari", asimilaţi fiind de către noii guvernanţi „fasciştilor" salazarieni. Deşi criza de tip neocomunist nu a durat mult (ea fiind urmată curînd de instalarea primului guvern socialist al lui Mario Soares), *efectele* pe termen lung s-au dovedit greu de gestionat, căci nimic nu se putea remedia peste noapte. Această perioadă din istoria recentă a Portugaliei este, prin constrastele adînci pe care le-a provocat, deosebit de interesantă în ceea ce priveşte raportul *public/privat*.

Fundaţia şi eficienţa culturală

Etatizarea grăbită de la mijlocul anilor '70 desfiinţase, aşadar, în proporţie covîrşitoare domeniul privat, de la bănci pînă la fabrici; iar statul s-a trezit stăpîn peste o avuţie pe care nu o putea administra corespunzător. La nivel *economic*, faptul a determinat o stagnare care a ţinut ani de-a rîndul Portugalia pe unul din ultimele locuri între ţările europene şi care nu a început să fie remediată decît după 1986 – anul integrării în Comunitatea europeană (cum se numea atunci). În ceea ce priveşte *viaţa culturală*, se poate nota însă o particularitate datorată faptului că una din puţinele structuri *private* care au scăpat de sub tăvălugul naţionalizărilor a fost *Fundaţia Gulbenkian*. Un centru de prestigiu cultural şi putere financiară, creat în anii '60 pe baza substanţialei moşteniri lăsate de către magnatul petrolului de origine armeană Calouste Gulbenkian, refugiat la Lisabona în timpul războiului, şi „creatorul" uneia din cele mai importante colecţii de artă existente în lume (expusă în muzeul omonim). Printr-o inspirată politică financiară şi culturală deopotrivă, *Fundaţia Gulbenkian* a devenit, de facto, un „minister al culturii paralel", confirmîndu-se drept cea mai bogată, complexă şi mobilă instituţie culturală portugheză (implicată în domenii multiple, de la cel artistic sau formativ academic pînă la cercetarea de vîrf). În perioada dificilă imediat următoare *etatizării* forţate, *Fundaţia* a compensat, într-un fel, dificultăţile statului de a gestiona singur problema culturală şi patrimonială, pentru ca ulterior, ea să devină, printr-o interesantă strategie de *cooperare*, o veritabilă parteneră a acestuia în procesul de consolidare şi reafirmare a culturii lusitane, în context european de astă dată. În mod semnificativ, iată ce se poate citi la intrarea într-una din secţiile emblematicului *Museo Nacional do Azulejo*, din Lisabona: „Expoziţie permanentă inaugurată la 21 mai 1992 şi dedicată memoriei marelui specialist în domeniul faianţei pictate, Joao Miguel dos Santos Simoes. *Această sală a fost posibilă graţie Fundaţiei Calouste Gulbenkian, căreia i se datorează generosul sprijin acordat Muzeului nostru, încă de la înfiinţare.*"

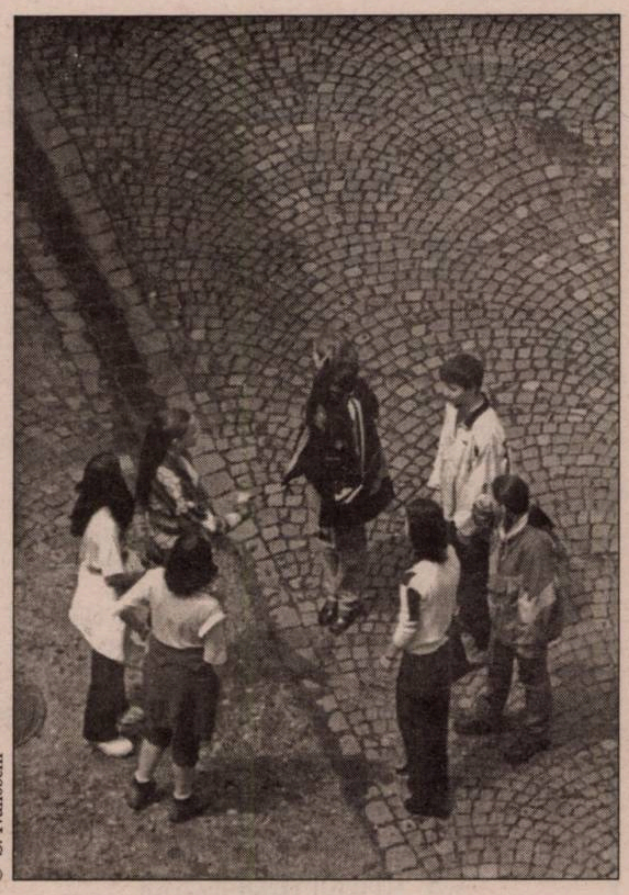

© S. Ivanoschi

Exemplu maximal, dar neîntîmplător

Dacă *Fundaţia Gulbenkian* (schematic prezentată mai sus) constituie, prin amploarea, faima şi destinul său, un exemplu unic, dintr-un alt punct de vedere, ea reprezintă un model şi ilustrează un aspect tipic într-o ţară unde *fundaţiile* (culturale sau nu) abundă, fiind deosebit de active şi eficiente. Pe lîngă rădăcinile mai vechi de care pomeneam, faptul se explică în mare măsură prin influenţa anglo-saxonă, în condiţiile tradiţionalelor legături economice şi politice cu Marea Britanie dar şi cu Statele Unite – ţări unde viaţa culturală se bazează în proporţie covîrşitoare pe iniţiative, asocieri şi fonduri particulare. În Portugalia însă, unde *statul* este mult mai prezent, elementul distinctiv îl constituie tocmai *colaborarea* forurilor private cu cele publice, în condiţiile în care bugetul celor din urmă este întotodeauna insuficient. Legislaţia bine concepută, privitoare la înfiinţarea şi funcţionarea *fundaţiilor* private face ca ele să constituie o veritabilă sursă de energie şi un preţios punct de sprijin în multiple ocazii. Unor nume deja bine cunoscute, precum *Serralves*, *Arpad Szenes & Vieira Silva*, *Medeiros & Almeida* sau *Fundaţia luso-americană* li se pot adăuga numeroase altele; structuri mai ample sau mai restrînse, cu un capital mai mare sau mai mic, cu arie de acţiune mai largă sau mai redusă, care susţin însă constant afirmarea culturală a Portugaliei, aflată *încă* în plin efort de redresare. Am în faţă o parte din lista muzeelor Lisabonei: cel puţin 35 de muzee importante (fără a socoti monumentele) într-o capitală de dimensiuni medii. Între acestea, numeroase sînt private iar altele beneficiază de sprijin privat, fără de care nu ar putea exista. Cît priveşte reabilitarea patrimoniului istoric (religios sau laic), începută relativ tîrziu din pricina dificultăţilor economice, ea oferă imaginea aceleiaşi cooperări între iniţiativa publică şi cea privată – cea din urmă reprezentată în mare parte de *fundaţii*.

Posibile analogii

Din mai multe puncte de vedere, Portugalia poate fi pentru România o oglindă utilă. În pofida contextului geopolitic diferit, cele două extreme ale Europei au, pe lîngă înrudirea lingvistică, o serie de interesante puncte comune în istoria recentă. Efortul ieşirii dintr-o situaţie economică dificilă, pe fondul integrării europene, poate fi un exemplu. Portugalia a devenit în 1986 membră a Comunităţii europene (de atunci), după şapte ani de negocieri şi în urma unei serioase mobilizări naţionale care, de altfel, continuă şi în prezent. România străbate după nici 20 de ani un proces similar, analogia fiind relevantă mai ales dacă ţinem cont că, în ambele cazuri, o problemă fundamentală de rezolvat va fi fost aceea a *privatizărilor*, prin limitarea zonei de acţiune şi decizie a *statului* în majoritatea domeniilor: de la economie şi finanţe pînă la cultură. Pe de altă parte, comparaţia respectivă poate deveni pentru noi (în virtutea cronologiei, dar şi a experienţei) prilej de raportare la un *model*. Vasta reţea de fundaţii private portugheze precum şi strategia implicării lor în viaţa societăţii ar putea fi oglinda în care să se privească din cînd în cînd, cu folos, aglomeraţia de organisme similare apărute în România după 1990, dintre care prea multe au ca principal scop facilitarea accesului la unele privilegii de ordin material. Evident că în Portugalia această formă de asociere privată a beneficiat de o solidă tradiţie, aşa cum a existat la momentul potrivit şi capitalul necesar. O bază de plecare care la noi nu este la fel de puternică, nefiind însă total absentă. Dimpotrivă: există *bani* aşa cum există şi o anume *tradiţie* (e suficient să ne gîndim la cea interbelică) care, într-un cadru de mentalitate adecvat şi responsabil, ar asana „inflaţia" existentă la ora actuală în acest domeniu, restituind autenticei *fundaţii private* rolul decisiv pe care îl poate avea în viaţa culturală, ştiinţifică sau chiar economică.

Lisabona , iunie 2003

▲

Ungaria

Din 1998, Ungaria a fost unul dintre liderii tranziţiei de la economia de comandă la economia de piaţă. Şi asta şi datorită reformelor întreprinse încă din timpul regimului comunist. Sectorul privat produce în momentul de faţă 55% din PIB. (...) A fost o tranziţie dificilă dar cei patru ani de declin au fost răsplătiţi cu o creştere economică de 3% în 1994. Această creştere a permis reducerea şomajului de la 13% pînă la 10% pînă la finele anului. Inflaţia a continuat totuşi să fie galopantă, înregistrînd anual rate de pînă la 20%. Începînd cu 1995 au fost întreprinse măsuri de accelerare a privatizării şi de reducere a deficitului bugetar. Relaxarea fiscală ce a urmat a redus deficitul bugetar şi a menţinut nivelul de creştere economică la 1%.

(www.theodora.com)

Polonia

Agricultura este în cea ma mare parte privatizată – nefiind naţionalizată decît parţial în timpul regimului comunist. Ea ocupă în jur de 25% din forţa de muncă şi produce 15% din PIB. (...) Industria, controlată de stat pînă în 1990, a evoluat lent şi a început să se dezvolte de-abia în momentul în care guvernul a hotărît îngheţarea preţurilor şi convertibilitatea monedei naţionale. Tranziţia către o economie de piaţă a început prin reforme ce au condus la un şomaj ridicat, la inflaţie, la crize în sectorul bunurilor de larg consum şi la datorii externe ridicate. Situaţia s-a stabilizat însă şi economia Poloniei a înregistrat cea mai rapidă creştere dintre statele sud-est europene.

(Columbia Encyclopedia, 2003)

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Matei MARTIN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 533
20-26 iunie 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

TINERII DE VALOARE

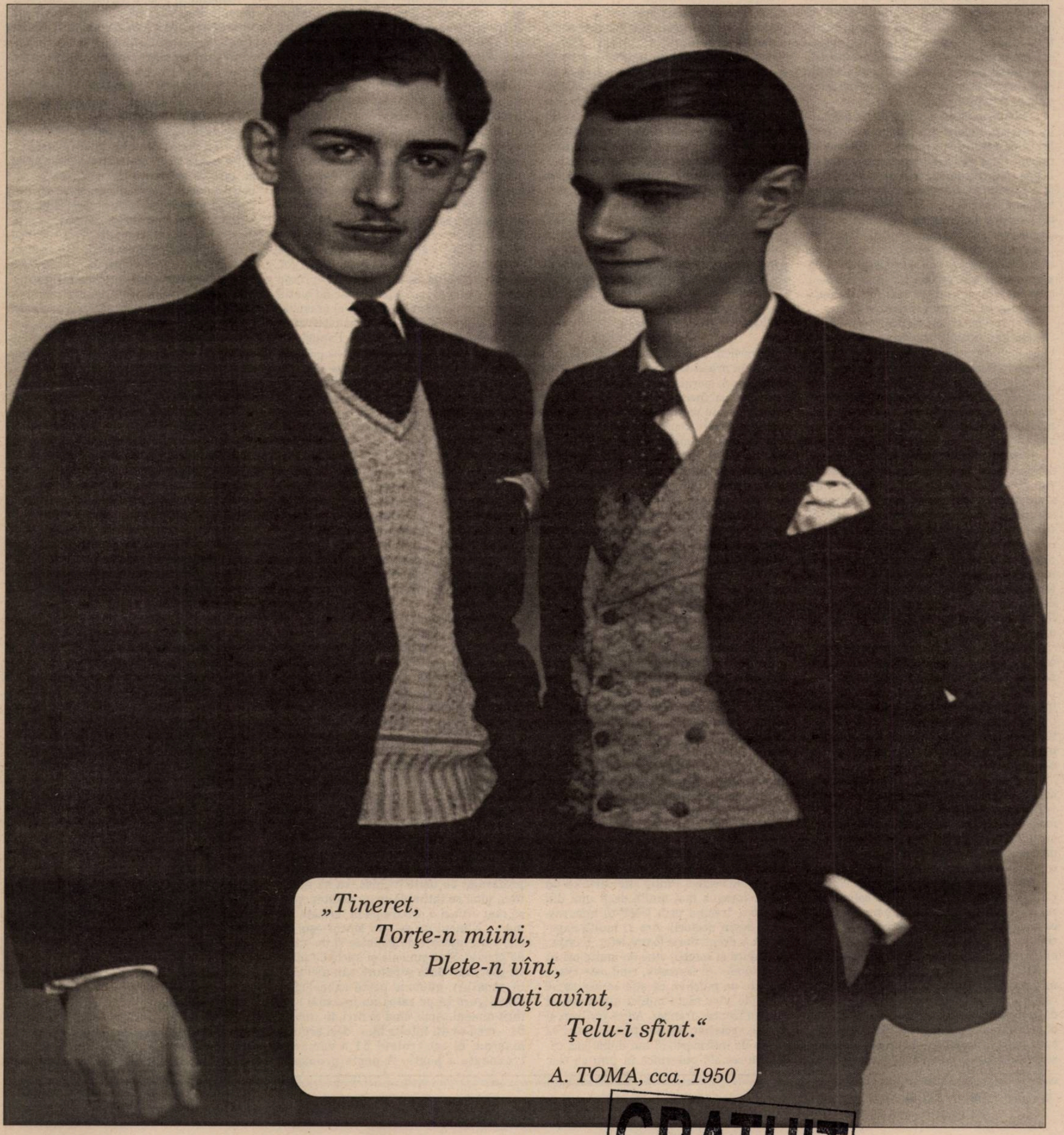

„Tineret,
Torţe-n mîini,
Plete-n vînt,
Daţi avînt,
Ţelu-i sfînt.“

A. TOMA, cca. 1950

GRATUIT

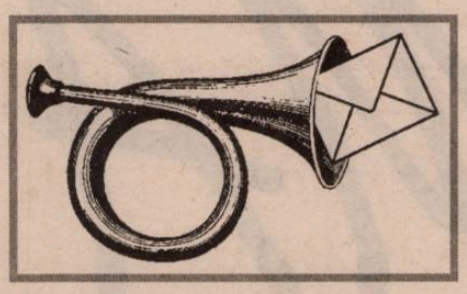

Nr. 529: *„Solidaritatea intelectuală“*

Discreţia solidarităţii intelectuale

● Excelent numărul 529 cu titlul „Solidaritatea intelectuală“ scris cu litere de-o şchioapă, negru pe alb: măcar să rămîne pe hîrtie dacă lipseşte total şi cu desăvîrşire. În fine, aproape cu desăvîrşire, căci din solidaritate intelectuală îl tot invit pe domnul Cristian Ghinea să petreacă o vacanţă la Zürich. Nu-l cunosc decît din scris. Refuză politicos, probabil se teme – îmi spune un fost coleg de facultate – fiind o persoană publică. Mai spune colegul precum că oamenilor le este frică că-şi pierd pîinea – medicii în general şi alţii care se tem să vorbească... Nici frica nu mai e ca altădată.

Cel mai mult mi-a plăcut textul domnului Stelian Tănase din pagina nouă, realizată de Magdalena Boiangiu. Evident că nu sînt solidară în jos de pagină cu David Lodge – un gogoman, care susţine că preferă Europa de Est comunistă! Fiind bărbat, domnul Lodge n-a făcut nici un chiuretaj pe masa de bucătărie şi probabil că nu are nici un prieten blagoslovit cu o hepatită C în spitalele comuniste: nu toată lumea se tratează la Elias, iar dacă privilegiaţii vechi şi noi, mereu cam aceiaşi, au ghinionul de-a avea un accident pe şoseaua Alexandria... nu mai apucă s-ajungă cu toţii la Elias.

● Într-adevăr îmi dă de gîndit solidaritatea intelectuală: am trimis un articol la un ziar, din solidaritate, dar n-a trecut. Tema era fierbinte şi redacţia tot din solidaritate, l-a „clasat“. La urma urmei de unde atîta solidaritate? Personal mă simt din ce în ce mai puţin solidară, iar oamenii cu care am o complicitate adevărată sînt puţini.

Cred că solidaritatea intelectuală şi solidaritatea în ??? *(n. red.:* lipseşte un rînd din fax!) oamenii sînt preocupaţi de ziua de mîine. Este o iluzie solidaritatea săracilor. Intelectualii, adevăraţii intelectuali din România o duc greu – cu excepţia a două, trei cazuri. Un medic primar are un salariu de 3-4 milioane, am auzit. Cînd nu primeşte ciubuc şi are doi, trei copii şi o nevastă casnică... n-are timp de solidaritate. Exemplul este prost. Ce fac pensionarii, foştii medici, profesori, artişti, muzicieni, arhitecţi?

● Cum să se solidarizeze, în numele a ce, dacă nu a mizeriei? Există, am văzut, această solidaritate a mizeriei.

● Cum să existe solidaritate cînd oamenilor le e frică că-şi pierd pîinea dacă i-apucă curajul protestării sau dacă vreun „solid“ îi ciomăgeşte c-a scris la ziar un text care nu-i pe linia partidului? Că s-a auzit...

● Cum să fiu solidară cu alde Onişoru care zice că-i tot intelectual, profesor universitar – cînd îmi flutură pe la nas o foaie de la SRI cu menţiunea „aveţi o fişă cu menţiunea: dosar paşapoarte“ şi nu-mi dă docomentul (nici măcar fotocopia). Nici o solidaritate.

● Cred că solidaritatea ţine de educaţie şi bunăstare, căci te simţi solidar cu cel pe care îl respecţi, pe care nu-l percepi ca un rival potenţial şi oricum sărăcia, cînd ea nu este o virtute, înrăieşte omul eliminînd orice sentiment de solidaritate.

● Nu cred în povestea precum că numai românii sînt dezbinaţi. Dovada, decembrie '89 şi Piaţa Universităţii. Dovadă, solidaritatea exilului vis-à-vis de cei din ţară; bune-rele, ajutoarele trimise pe care le-aţi cumpărat în magazinele de second-hand ce-au apărut cu sutele în oraşele României.

La tîrgul de carte care a avut loc la sfîrşitul lui mai la Bucureşti am întîlnit *Solidaritatea* la editura Anastasia: mă uitam la nişte cărţi şi dintr-o dată s-a produs o vînzoleală, o rumoare. Venea premierul Năstase la lansarea cărţii domnului Sorin Dumitrescu. Au apărut vreo 5-6 personalităţi oficiale. Toţi erau îmbrăcaţi în costume gris-clair, cămăşi albe, cravate oarecare, de parcă cu toţii fuseseră la acelaşi croitor sau făceau parte, solidari, din acelaşi club sportiv. Nu m-am putut abţine, mă amuza spectacolul; am făcut remarca cu voce tare minunîndu-mă ca Alice în Ţara Minunilor. Un domn din faţa mea s-a întors, s-a prezentat, a făcut gestul de curtoazie la care doamnele sînt întotdeauna sensibile – *le baise-main* – eram solidari... Biserica, în mare ţinută *tout vêtue de noir*. Episcopul de Tomis dînd din mînă, fericit ne explica precum că „asta-i normalitatea“. O fi greşit cuvîntul vrînd să spună... solidaritatea, căci cele două discursuri, în gri şi negru, erau în cea mai ortodoxă limbă de lemn.

● Un singur om părea singur, cumva pierdut, în cinstita adunare de la standul editurii Anastasia, nesolidar: Andrei Pleşu. Noi, publicul, cu siguranţă depăşiţi de misterele politicii, însă convinşi de solidaritatea domnului Pleşu cu cartea. Cum să-i refuzi ca prieten lui Sorin Dumitrescu a-i prezenta „Chivotele lui Petru Rareş...“, cu atît mai mult cu cît este o carte deosebită, un cadou frumos pentru care mulţumesc familiei Munteanu.

Solidaritatea intelectuală există, ea apare în tîrg numai cînd este musai.

Gabriela CERKEZ
Zürich

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La zi

Troleibuzul. Termele. Trei Papuci

Aici ne înconjoară din toate părţile, marea. Nu pot să n-o văd şi nu pot să scriu şi nici să fac altceva, nu pot să trăiesc fără să mă raportez la ea. Pînă mai ieri eram sigură de ea ca de un lucru al meu. Nimeni nu m-a oprit niciodată să mă plimb pe faleză, sa mă uit la mare cît am vrut, să intru în ea, în afară doar de ea însăşi, cînd era prea rece, sau prea furioasă, sau poluată de la Cernobîl, zicîndu-mi: *Not today. Maybe tomorrow. After tomorrow it's o.k.* Daca nu ştiţi, asta e aşa o vorbă marinărească. Dar de curînd am inceput să mă tem. Dacă ne-or pune taxa şi pe mare? Pe plimbat, pe scăldat, pe privit? Dacă marea va fi doar pentru cei bogaţi şi fericiţi, dacă nu vom mai avea voie să ieşim din cartierele noastre de beton, dacă nu vom mai avea voie să privim decît strada, decît răpănosul bloc de vizavi? Dacă băieţii Constanţei, cei pe care-i vedeai în zilele toride la bustul gol, negri şi fericiţi, neapărat cu un prosop purtat ca un şal pe după gît, făcînd blatul în cel mai nenorocit troleibuz al oraşului, ca să se arunce în mare de pe pietroaiele din capul digului de la Trei Papuci, nu vor mai avea voie s-o facă fără să plătească? Ce dacă sînt localnici, marea e pentru turişti, toată lumea să plătească scump! (Între timp, troleibuzul hodorogit şi atîta vreme îndelung aşteptat în toate staţiile a fost înlocuit cu un autobuz ce pare nou şi din Străinezia şi frumos ca de la second hand, dar năravul de a se lăsa peste măsură de aşteptat nu l-a părăsit. De acum 22 de ani, cînd se numea maşina 27, transformîndu-se apoi în troleul 51 şi metamorfozîndu-se din nou în maşină, trecînd prin revoluţie, mai multe guvernări şi tranziţie, el tot se lasă aşteptat. Umblă o vorbă prin poporul din staţii cum că troleul vine rar, ca să mai scoată şi taximetriştii un ban, că ar fi, aşa, un aranjament.

Sîntem ultimii care au primit maxitaxi, dar nici acela nu te duce unde vrea mai mare cheltuieli de sănătate pe cap de locuitor în Europa).

Decebal Gabriel DATCU

Poveşti

Undeva, în Franţa...

Monsieur Lapasset este cardiolog. Lucrează în orăşelul ăsta de 30 de ani. Are jumătate de normă la spital şi în rest lucrează la cabinetul lui privat (în Franţa între sistemul privat şi cel de stat pentru sănătate este o complementaritate, pentru bolnavi nu există nici o diferenţă). Monsieur Lapasset are 65 de ani. Nu prea îi arată, cel mult îi dai 55-60. Este slab, înalt, puţin adus de spate, umblă în nişte pantaloni comozi, dar care au făcut genunchi şi în nişte pantofi cu model de genul celor pe care mă obliga mama să port în clasele 1-4 şi mie nu-mi plăceau. Merge încet, parcă tîrîndu-şi puţin picioarele. Are o voce gravă, dar puţin intensă, este zgîrcit cu cuvintele.

Monsieur Lapasset este un doctor foarte bun. Nu este genial, dar este de la foarte bun în sus. Ştie exact punctul de la care lasă bolnavul pe mîinile altuia. Nu se pierde în amănunte nesemnificative, îşi face treaba încet dar fără migală, totdeauna perfect. Nu l-am văzut dînd greş, dar l-am auzind spunînd cîteodată că a fost foarte greu.

Philip este infirmier, adică asistent medical. Este un „băiat“ scund, blond, nici slab, nici gras, dar oarecum bine legat, oricum nu macho. Vorbeşte tot fără volum, dar rîde des, din toată inima, este glumeţ cu toată lumea, uneori ironic şi nu iartă nici pe asistentele cele mai în vîrstă. Îi dai cel mult 29-30 de ani. Dar are 42. Şi doi copii de 6 şi 9 ani. Ca aproape toată lumea, locuieşte într-unul din satele vecine. Philip ştie carte ca un doctor (oricum mai multă decît unii din cei care, trecînd prin UMF-ul bucureştean, devin doctori). Are şi multă experienţă, e drept, dar e foarte isteţ. E critic, dar aduce şi soluţii, vine de multe ori cu idei viabile. Ai senzaţia, cînd este cîte o situaţie pe muchie, că ştie ce are să se întîmple. Are nişte bunici iugoslavi, el este un francez-francez. Adică civilizat şi un pic socialist. Philip ţine cursuri la şcoala de infirmerie (3 ani după bac, categorie socială puternică în ţara cu cele toată lumea să se ducă, adică de la Groapă pînă în centru şi iar îndărăt, la Groapă, ca să nu-i strice treburile troleului, ci cu totul în altă parte.) Aşa că mergem şi noi unde şi cu ce putem. Dar degeaba l-am vorbit de rău pe troleul 51 (eu tot troleu îi spun, m-am învăţat aşa), căci el, drăguţul, uite, coboară şi mă duce pînă jos în port, să mă plimb la Cazino şi apoi, să mă întorc tot cu el, înapoi acasă, la mahalaua cu blocuri numită, cum am mai spus, Groapa. Cînd vrei să te întorci acasă, pînă mai stă la capăt, la picioarele lui Saligny, ca să nu plece prea repede şi să ajungă cumva prea des pe la staţii şi ca o tanti să apuce să-l mature, stîrnind prăfăraia, cu uşile închise, ca să nu te urci, pînă se întîmplă toate acestea, poţi să mai arunci o privire pe la termele romane. Nimeni nu se mai sinchiseşte de ele, stau înţesate de gunoaie şi de sticle de plastic. Sînt gunoaie şi sticle de plastic peste tot. Şi în săpături, sau mai ales în săpături, gunoaie peste arheologie. Sînt sigură că pe astea nu le-a mai amintit nimeni. Apoi, cînd te urci, în troleul 51 – cred că aţi înţeles bine: deşi acum e maşina, el tot troleul 51 a ramas – trăzneşte a peşte. A peşte proaspăt amestecat cu iz de peşte vechi, intrat în haine, piele, păr şi-n viaţă. Dacă te uiţi în jur, îi vezi şi pe pescari, aşezaţi pe scaune, oameni sărmani, arşi tare de soare, cu haine cenuşii şi ponosite, cu undiţe şi paporniţe pline sau mai puţin pline cu peşte, oameni care se duc în mahalaua unde locuiesc şi care, cred eu că mănîncă ce au prins şi că pescuiesc de nevoie. Nu m-am mirat, cînd într-o zi, mai pe la sfîrşitul vacanţei de vară cînd criza financiară se acutizează, un profesor mi-a spus: „Nu mai aveam nici un ban. Am împrumutat de la mama. Dar n-a mai avut nici ea. Atunci, m-am dus la capul digului şi am pescuit“.

Sînt mulţi asemenea oameni aici, care pescuiesc ca să aibă ce mînca. Dar mă tem că nici peste baltă nu mai are de ajuns. E destul să te uiţi la pescăruşi, cum îl urmăresc pe cîte unul mai norocos, care a prins ceva în cioc, cum şapte se uită cu invidie la al optulea, care înghite. Îţi vine să zici că la ei e mai mare foametea ca la noi.

Zi toridă, început de vară. Pe valea portului, în miros de cătina ce urcă şi îmbălsămează locul, doi pescari dintre aceia de care vă spuneam mai sus, şed în buruienile acum verzi şi cărnoase, cu undiţele şi paporniţele între ei. Asemenea paporniţe n-o să mai vedeţi nicăieri. În altă ţară le-ar lua pentru muzeu. Sînt vechi de vreo cincizeci de ani, din benzi late de plastic în două culori, împletite tip covoraş, cum se făceau la şcoala primară împletiturile de hîrtie la ora de lucru manual. Între ei o sticlă de vodcă limpede, numită „Cazino“ şi un singur pahar de plastic, din care beau cu rîndul. Unul bea şi celălat povesteşte. Întîi se ciorovăiesc o vreme, pentru că nu cad de acord care e digul numit „Tataia“. Apoi cel mai bătrîn, înhăţînd paharul, îşi aduce aminte de timpurile de altă dată, cînd a prins el cu mîna goală, pe sub stîncile de la Trei Ppuci, nişte guvizi uite aşa de mari şi căpăţînoşi, că tot nu avea ce face, era cu fiică-sa, care era mică, şi pînă s-a scăldat ea... Cel tînăr pare că fusese de faţă, căci îşi aminteşte: „Aşa e, erai cu fata lu' mata, şi nu asculta de nimeni, nu voia să iasă din apă. Pînă i-ai spus mata: Gata!“ (Ton foarte răspicat şi mimică adecvată, interpretare ca la teatru). Cel în vîrstă îl priveşte cu gura căscată, apoi zice“ Taie tu cărţile, nu le tai, că am mînă grea.“ Celălalt nu răspunde, dar nici unul dintre ei nu are şi nici nu scoate nici o pereche de cărţi. Cel tînăr s-a trîntit în iarbă, cu mîinile sub cap, se uită la cer, buruienile sînt aşa de mari, că aproape îl acoperă. Întreabă, arătînd spre coş: „Ai prins ceva?“ „A tras bine de la şapte pînă la nouă, îi răspunde celălalt, apoi, făcînd un gest de lehamite cu mîna şi strîmbîndu-se: „De la nouă s-a dus la culcare. Ori cu puii la plimbare“. Goleşte paharul de vodcă şi, pe neaşteptate, îşi ia paporniţa, destul de uşurică, din iarbă şi, se îndepărtează, trăgînd dintr-un carpaţi, mai zicînd: „Mulţumesc pentru ţigară! Ţi-o dau eu altă dată înapoi!“

Michaela ROŞIORU
Constanţa

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce era bine cînd era rău**
- **Boema**
- **Libertatea presei**

GRATUIT

Andrei PLEȘU

Oblomovism

Dacă Ilia Ilici Oblomov ar fi pur şi simplu leneş, povestea lui ar încăpea, ca aceea cu „muieţi-s posmagii“, în două pagini. Iar termenul „oblomovism“ ar fi superfluu. În realitate, inactivitatea în care personajul se complace pînă la asfixie n-are prea mare legătură nici cu lenea, nici cu devitalizarea boierimii ţariste, nici cu imaturitatea cronică a unui bleg. Ilia Ilici nu face nimic, dar motivaţiile lui nu ţin nici de psihologie, nici de sociologie. Oblomov e metafizician, e Hamlet în variantă rusească. Indecizia, deliberarea nesfîrşită, suspensia oricărei opţiuni culminează în paralizie şi moarte. Miza inadecvată pe un paradis al candorii, nevroza scrupulului nemăsurat, lehamitea, teama de complicaţiile inutile ale unei lumi care, pe de altă parte, e inconsistentă, toate laolaltă compun o retorică a zădărniciei care blochează, demobilizează, şi, în final, ucide. Apuseanul Hamlet e mai agitat în lehamitea sa. Rusul e static şi inofensiv. Ceea ce el amînă mereu nu e lichidarea netrebniciei înconjurătoare, ci lichidarea de sine. Oblomovismul e o sinucidere amînată. Şi e o încercare disperată de a evita „frigul“ lumii. Cît despre Ilia Ilici, el întruchipează, în acelaşi timp, farmecul şi dezastrul mentalităţii răsăritene. O mentalitate care se năruie în relativism din cauza unei supralicitări a absolutului. Răsăriteanul nu ştie să fie rezonabil. Contemplativitatea lui include, uneori, curioase forme de isterie. Sentimental şi crud, el îşi pierde adesea inima tocmai pentru că o idolatrizează. „Îi murise inima“ spune, la un moment dat, Goncearov, despre altfel inimosul său erou. Oblomov e nemilos cu toţi cei din jur, mai ales cu cei la care ţine: Olga Sergheevna, Andrei Stolz, Agafia Matveevna, Zahar. Compătimirea devine o patimă. Noi înşine ne vedem contaminaţi, de-a lungul formidabilului spectacol al lui Alexandru Tocilescu, de o milă atotcuprinzătoare, dincolo de orice criterii... Ne e milă de bătrînii servitori beţivi, devotaţi şi nevolnici, de fetele „bune“ care nu deosebesc între „iubit“ şi „iubire“, de gospodinele harnice, învăţate cu greul, bisericoase, trupeşe şi obtuze, de mărunta ingeniozitate a găinarilor, lacomi la preţuri mici, demoni scăpătaţi, provinciali şi, în definitiv, perdanţi, de băieţii „buni“, cărora le reuşeşte totul, întreprinzători, generoşi din lipsă de imaginaţie, monumente de plictiseală şi de succes senil, exemplari în vidul corectitudinii lor. Ne e milă de gazetarii „angajaţi“, care „combat bine“ pe tărîmul injustiţiei publice, şi, evident, de bietul Oblomov, care pare să-i poarte pe toţi în spinare, aşa cum Isus poartă în spinare crucea lumii. Mila – spune spre sfîrşitul romanului său Goncearov – e un sentiment precumpănitor în firea femeilor. Din acest punct de vedere, Ilia Ilici e un personaj feminin, o „figură“ a feminităţii biruite de cumsecădenie şi imanenţă, de griji insolubile şi afecte indefinite. Nu e vorba de feminitatea goetheană, care „ne înalţă în tării“, ci de cea care ne „fixează“ în patosul imediatului, care ne răstigneşte şi se răstigneşte odată cu noi pe lemnul vieţii zilnice. *Cealaltă* faţă a feminităţii.

Probabil că Marx n-a citit romanul lui Goncearov. Şi-ar fi dat seama că doctrina lui nu se potriveşte omului răsăritean, adică tocmai aceluia care a trebuit să o asume. Marx e un fel de Andrei Stolz devenit ideologie, iar marxismul – un îndreptar pentru uzul celor care vor să *schimbe* lumea. Oblomov nu vrea să schimbe lumea. Problema lui e să-i facă faţă, să găsească mijlocul de a o suporta, de a identifica, în spaţiul ei, neschimbătorul. Evident, Andrei Stolz e mai simpatic, mai „educativ“. Dar Oblomov moare cu ochii la orizont, căutînd cerul stelelor fixe, în vreme ce Stolz sfîrşeşte cîntînd (prost) la vioară, în salonul conjugal.

Scriu provocat de reuşita regizorală a lui Toca. I-am văzut, de-a lungul anilor, toate isprăvile, care de care mai îndrăzneţe, mai riscate, mai exotice. E, într-un fel, fiul risipitor al teatrului românesc. A regăsit, acum, însoţit de o trupă admirabilă, adîncurile simple ale unui drum de întoarcere. Eu, unul, sînt gata să-l întîmpin cu viţelul cel gras. ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

E bine, dar de ce?

Vestea bună este că avem un guvern mai mic. Vestea rea este că nu s-ar putea spune cum s-a ajuns la el. Nu a existat o dezbatere publică, nu s-a dat publicităţii un studiu oficial de evaluare a fostei structuri guvernamentale. Chestiuni de nuanţă, ce mai contează, s-ar putea spune. Genul de nuanţe care fac diferenţa între o democraţie avansată şi o democraţie (să fim pedanţi...) tînără.

Cînd nimic nu mai părea că ar putea să scoată România politică din toropeala caniculei, Adrian Năstase a anunţat brusc o schimbare de guvern. Într-o zi de marţi, spre seară, după o întîlnire cu preşedintele Iliescu, guvernul atît de eficient pînă atunci a devenit brusc supradimensionat. Semne serioase de întrebare se ridică asupra procesului de guvernare în România. Schimbarea de guvern a respectat regulile politicii de culoar tradiţionale: marile decizii sînt prezentate publicului ca rezultat al unei vrăjitorii sau al unor complicate calcule astrale. Premierul apare într-o conferinţă de presă extraordinară şi spune ce a hotărît să schimbe. Nu au existat dezbateri publice despre activitatea guvernului: de ce se desfiinţează nişte ministere? de ce au devenit acestea ineficiente? pînă acum erau eficiente? de ce există anumite instituţii? care este domeniul lor de activitate? ce bun public produc?

Ar fi trebuit ca Departamentul de Analiză Instituţională din guvern (sau altă instituţie, dar măcar după nume DAIS era potrivit) să dea publicităţii un raport de evaluare a instituţiilor, cu propuneri de redresare a activităţii şi de reorganizare. De fapt, DAIS, sau alt departament, a realizat o asemenea evaluare? După ce criterii sînt schimbate anumite instituţii, iar altele păstrate? Întrebări simple, care şi-ar putea găsi un răspuns într-un mediu în care instituţiile pot fi evaluate. Iar pentru a fi evaluate, ar trebui să fie clar ce anume produc şi cu ce costuri. De fapt, asemenea întrebări simple arată că sistemul instituţional nu funcţionează după aceste reguli.

În locul transparenţei şi predictibilităţii, de vineri pînă luni au fost cîteva zile de coşmar, cînd cei mai puternici oameni din România luptau pentru a-şi păstra scaunele, telefoanele şi interesele personale fiind mai importante decît analizele serioase. De fapt, nu este clar dacă această schimbare a fost consecinţa unor criterii precise. Pare să se fi luat hotărîrea de a avea un guvern mai mic, apoi s-a hotărît cine pleacă, cine vine, cine rămîne.

Deşi mecanismul prin care s-a ajuns la decizie este viciat, decizia e bună. Un guvern mai mic este mai viabil. Bineînţeles că structura nu spune nimic despre calitatea oamenilor şi a politicilor. Dar în mod sigur, un guvern mai mic este mai puţin expus unor deficienţe de funcţionare: multe ministere care îşi suprapun atribuţiile înseamnă luptă pentru atenţie şi fonduri, mai multe posibilităţi de presiuni economice din partea grupurilor de interese, politici de anvergură sînt mai greu de imaginat pentru că presupun colaborare şi fragmentarea avantajelor politice etc.

Oricum, mărimea executivului din România era o ciudăţenie, dacă ne raportăm la dimensiunea guvernelor din Europa. Cu un executiv de 26 de ministere, România era departe de media celorlalate ţări candidate (16,4 ministere). De fapt, singurele ţări europene care se apropiau erau Italia şi Serbia. Executivul de la Belgrad are 25 de membri, dar cinci dintre aceştia sînt vice-prim-miniştri fără o atribuţie clară în executiv, fiind de fapt lideri ai partidelor din coaliţie. Sîrbii au găsit o modalitate de a ocoli paralelismul între partide şi guvern, care s-a manifestat atît de contraproductiv în România între 1996 şi 2000. Au adus pur şi simplu partidele în guvern. Italia, este un caz cu totul aparte. Guvernele supradimensionate par a fi rămăşiţele lungului şir de executive instabile de coaliţie, în care clientela trebuia satisfăcută. Există în Italia ministere ciudate, cum ar fi Ministerul pentru Italienii din Lume sau Ministerul pentru Egalitatea de Şanse. Dar acestea, ca şi România pînă acum, sînt cazuri exotice, guvernul european mediu are sub 16 ministere.

În final, schimbarea s-a dovedit mai puţin spectaculoasă decît se anunţase iniţial. Rămîn 15 ministere, dar vor fi 21 de miniştri, prin mărirea numărului miniştrilor delegaţi. De fapt, birocraţia românească tinde să îşi păstreze aceeaşi structură, dacă analizăm atribuţiile. Dacă o instituţie se ocupa pînă acum de turism, ea îşi va schimba locul în schemă, dar nu se va desfiinţa. Această restructurare a pierdut şansa unei analize serioase a implicării statului în diverse domenii. De exemplu: statul trebuie să intervină în turism şi după privatizarea domeniului? Miniştrii delegaţi sînt expresia acestui simptom: statul nu se retrage din anumite activităţi, ci reorganizează birocraţia de înalt nivel, prin apariţia miniştrilor delegaţi sau a agenţiilor naţionale. Există şi aici un exemplu, guvernul francez are 15 miniştri şi 11 miniştri delegaţi, ca şi o mulţime de secretariate speciale.

E o regulă de aur a birocraţiei: odată creată o instituţie, ea nu se mai desfiinţează. Dacă cineva la un moment a crezut că ar fi o idee bună ca statul să se ocupe de un domeniu (tineret şi sport, turism etc), chiar dacă acel cineva va dispărea, chiar dacă nu mai este clar cu ce poate ajuta statul acel domeniu, chiar dacă nimeni nu poate spune ce a adus bun statul în acel domeniu, statul va continua să se ocupe de problemă. ▲

Vintilă MIHĂILESCU

socio hai-hui

O societate adolescentă

„Ţi-a plăcut?“ – îmi face cu ochiul, complice, fostul meu coleg de facultate, acum persoană destul de importantă în ierarhia administrativă a unui judeţ. Nu prea înţeleg despre ce este vorba, ce anume să-mi placă. Apoi realizez: nu era vorba despre rezolvarea acestei mici probleme administrative pentru care venisem la el, ci despre **modul** în care o rezolvase. Mai exact, despre micul spectacol de putere pe care îl dăduse cu această ocazie şi care făcuse ca totul să dureze mult mai mult decît ar fi fost, birocratic vorbind, necesar. Iar acum aştepta de la mine confirmarea puterii lui, nu atît cea de F.M.M. (funcţionar mic şi mijlociu, vorba unui amic), cît cea de om, de individ sigur pe sine, independent, care ştie cu ce se mănîncă viaţa şi nu are nevoie de nimeni ca să şi-o trăiască aşa cum vrea el. De fapt, nu mai aştepta nimic: micul spectacolul fusese pentru el o dovadă suficientă; acum nu făcea decît să mă ajute şi pe mine, biet corijent în ale vieţii, să pricep despre ce-i vorba.

Îmi revin în minte, brusc, sute de scene similare, pe care nu le ordonasem pînă acum sub aceeaşi rubrică: „Ţi-a plăcut?“ – mă întreabă parcă şoferul acestui jeep care îmi ia faţa, obligîndu-mă să mă sui pe trotuar. „V-a plăcut?“ – se interesează parcă, rotindu-şi ochii prin sală, acest autor al celui de-al cincilea volum pe care l-a scris în acest an. „V-a plăcut?“ – ne dau cu tifla în fiecare zi guvernanţii noştri de pe sticla televizorului.

Psihologul adormit din mine se trezeşte glosînd pe tema adolescenţei – dar şi despre om ca fiinţă incompletă (a spus-o de mult, în felul său, şi Platon figurîndu-şi avatarurile erosului).

Adolescentul este un copil revoltat, care îşi neagă incompletitudinea infantilă şi vrea cu orice preţ să transforme dependenţa faţă de părinţi în independenţă faţă de societate. Şi bine face, căci este singura cale de a deveni un „self made man“, adică un individ, adică, în ultimă instanţă, un Om modern, aşa cum ne-a învăţat modernitatea că trebuie să fie un om în general. Problema nu este însă aici, ci în modul în care se face reaşezarea în incompletitudine, în sociabilitatea dependenţei reciproce de Celălalt generic, fără de care nu există societate cu adevărat – şi nici indivizi cu adevărat, adică „maturi“. Altfel spus, problema este cum independenţa frustrată a adolescentului se transformă în dependenţa asumată a unui *eros social* ca normă matură de viaţă în societate.

Aceasta ar fi problema psihologică a fiecărui individ pe lungul drum de la adolescenţă la maturitate – drum pe care mulţi nu-l isprăvesc decît în mormînt. Lucrurile se complică însă cînd o întreagă societate se constituie ca *societate adolescentă*. Nu o *societate de adolescenţi*, adică o populaţie tînără şi revoltată, frămîntată să-şi construiască propria „maturitate“, ci o societate care ajunge să-şi definească „adolescenţa“ ca orizont de aşteptări, pentru care aceasta nu este o schimbare, ci o stare, nu este mijlocul, ci norma. Pentru care „adolescenţa“ devine de-a dreptul ideal de „maturitate“. Are loc atunci o pervertire (ca să nu spun perversiune) a acestui eros social, care ar putea fi exprimată, poate, prin acest strigăt triumfal ce răsună, mut, peste Carpaţi, după ce scena publică a fost părăsită de geniul Carpaţilor: ***ai văzut cine sînt eu!?*** Nevoia de Celălalt devine astfel una negativă şi cu adevărat perversă: tu existi doar în măsura în care am nevoie de tine ca să-mi confirmi independenţa mea – şi astfel, implicit, lipsa mea de interes pentru tine, dacă nu chiar dispreţul meu faţă de tine. Dar trebuie să existi şi te voi căuta pretutindeni, căci eu nu pot să fiu independent decît faţă de tine şi în ochii tăi. Incompletitudinea funciară a individului, dependenţa sa reciprocă de Celălalt este redusă astfel la nevoia de confirmare prin Celălalt a unei completitudini afişate, a individualităţii ca autosuficienţă – iar Celălalt devine doar public al acestui spectacol al propriei tale individualităţi. Spectacol de *putere*, această confirmare devine act de putere, care recurge la Celălalt doar pentru a-l nega. *Spectacol* de putere, el instituie cultul imaginii ca realitate suficientă.

Nu este astfel de mirare că „maturitatea“ este percepută, în acest context, ca „impotenţă“, ca slăbiciune, ca dependenţă demnă doar de dispreţ. Să-ţi trăieşti incompletitudinea ca pe o permanentă creaţie, să joci nevoia de Celălalt ca singura ta modalitate de indefinită împlinire, revine la a te condamna singur la irelevanţă socială. Noroc că această societate adolescentă are nevoie de public pentru a se visa adultă.

Vînd convenabil confirmări de maturitate; cine cumpără? ▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Arhitectura monstruozității: legatari și moștenitori

Printre atîtea festivități și aniversări, puțini dintre amărîții contemporani ai tranziției au remarcat împlinirea a 50 de ani de la ivirea unui tulburător personaj înzestrat de părintele său cu o dublă identitate: a numelui și a poreclei: Bietul Ioanide. Cele două repere onomastice au rămas fixate în memoria culturală a societății ca o simbioză. Substantivul propriu consemnează codul prin care este înregistrat în dosarele de recensămînt, căruia adjectivul compasiunii se alipește în mod consubstanțial, încărcîndu-l cu suspiciunea difuză a unei culpe nemărturisite. Întrebarea: de ce Ioanide? ar fi evident superfluă, nu însă și întrebarea: de ce Bietul? Vina nedeslușită, care i-a fost ursită de la naștere, își relevă cu trecerea timpului sensurile, meritul nerevenind unor noi și ingenioase analize critice, ci opintelilor cîtuși de puțin ingenioase ale istoriei. Mersul istoriei este cel care a scos în relief uluitoarea înrudire dintre fanteziile edilitare ale arhitectului și dezmățul urbanistic al dictaturii ceaușiste.

Urbea imaginată de eroul călinescian ratifică logica interioară a structurilor asimetrice, agregate în jurul ideii de supracentralizare. Năzuința către supracentralizare, capătă, tradusă în idiomul urbanisticii, următoarea formulare: „Orașul are nevoie de un edificiu amețitor... Bucureștiul trebuie să-și ridice odată un monument fundamental în jurul căruia să pivoteze orașul, ca Luvrul la Paris, Kremlinul la Moscova, Palazzo del Comune la Florența, Domul la Milano și celelalte". Contemplînd cu invidie marile edificii ale Europei, Ioanide vestește gestația abominabilei replici autohtone: Casa Poporului. El nu anticipează haotica transfigurare a Capitalei numai în planul construcției, ci și în cel al deconstrucției. „Anume puncte trebuiesc complet curățate" sublinia el în treacăt, oferind un preludiu la muzica buldozerelor care se vor năpusti cu sălbăticie asupra vechilor cartiere bucureștene.

Ioanide își manifestă încrederea necondiționată în binefacerile supracentralizării susținînd suveranitatea absolută a arhitectului asupra tuturor detaliilor șantierului. El schițează, de pildă, un plan de reamenajare a Căii Victoriei care urma să fie „alcătuită dintr-o suită neîntreruptă de clădiri absolut egale, cu cîte 9 etaje... Ferestrele erau în general de metal... fiecare întretăiere de străzi forma o mică piațetă". Dreptul centrului călăuzitor la imixtiune fără limite va fi impus cu sadism de viitorul dictator, spre disperarea personalului calificat aflat în subordine.

Criteriile de selectare a acestui personal calificat continuă încă și acum să fie învăluite în mister. Pentru construirea Casei Poporului dictatorul nu i-a solicitat pe marii arhitecți ai epocii, el a preferat o tînără absolventă, șansă care i-a atras după 1990 o deplorabilă reputație. Iat-o însă pe Anca Petrescu, eroina acestui scenariu, făcîndu-și o spectaculoasă reapariție. Ocazia: inaugurarea hotelului Crystal Palace construit sub conducerea ei. Ocrotită de rechini ai lumii fotbalului și de către căpetenii ale partidului extremist, ea nu este în nici un caz moștenitoarea pe care Bietul Ioanide și-ar fi dorit-o.

▲

Mircea VASILESCU

satul global

O grevă

Constat că, de la o vreme, am o oarecare înclinațiune către identificarea unor semnificații „valabile și pentru noi" în tot felul de situații și cazuri din mass-media de pe alte meridiane – așa, cam ca în fabule. Recunosc că am o predilecție pentru spațiul italian – nu pentru că aș vrea să „contracarez" vreun model dintre cele despre care s-a tot vorbit la noi (suedez, japonez etc.), ci pentru că n-ai ce-i face, e fatal: sîntem „giantă latină" și s-ar putea să facem aceleași greșeli ca și ei. Cît despre mass-media, există multe puncte comune – începînd cu faptul că în Consiliul de Administrație al televiziunii publice este reflectată majoritatea parlamentară (că așa-i legea și la ei, ca și la noi) și sfîrșind cu temperamentul latin și tradițiile culturale care împiedică separarea informației de opinie.

Acum însă situația mass-media din Italia e cu totul specială, dintr-un motiv foarte cunoscut, comentat peste tot în lume și pus chiar în discuția Consiliului Europei: premierul Silvio Berlusconi este și patronul celui mai mare trust media privat, astfel încît situația lui creează un conflict de interese pe care, deși în campania electorală a promis, încă nu l-a rezolvat. Prin faptul că e liderul majorității parlamentare, are o influență și asupra televiziunii publice (pe care n-a ezitat să și-o exercite, „dînd indicații" în legătură cu scoaterea de pe post a unor realizatori sau în alte forme). De parcă n-ar fi fost de ajuns, dinspre coaliția de guvernămînt au apărut și alte forme de presiune, cel puțin așa se pare: de curînd, Feruccio de Bortoli, director la *Corriere della Sera* din 1997, și-a dat demisia fără nici o explicație. Surse din interior afirmă că la originea acestui act (greu explicabil, pentru că sub conducerea sa ziarul a mers bine, și editorial, și financiar) ar sta unele intervenții menite să tempereze criticile la adresa guvernului: deși este (ca și guvernul) de centru-dreapta, *Corriere* și-a păstrat linia independentă și a criticat adesea politica premierului Berlusconi. Țtele întregii povești nu se cunosc (deși se fac multe speculații – cum spuneam, „giantă latină"). Cert este că, pornind de la acest caz, sindicatele jurnaliștilor italieni au declarat grevă: pe 11 iunie, principalele ziare nu au apărut, nici pe hîrtie nici online, pentru că în ziua anterioară jurnaliștii (inclusiv cei de la agențiile de presă) nu au lucrat. Cu această ocazie, sindicatele au reamintit și alte cazuri de presiuni asupra presei pentru a justifica greva: pe 5 ianuarie, în redacția ziarului *Unione Sarda* a explodat o bombă (după cîteva luni de amenințări); pe 9 ianuarie, directorul cotidianului economic *Il Sole-24 Ore* a fost victima unor amenințări; pe 21 ianuarie, un jurnalist de la *Il Messaggero* a fost anchetat în urma unui articol de investigație despre carabinieri; pe 9 aprilie, carabinierii i-au dat afară de la o conferință de presă pe jurnaliștii de la *Provincia*; pe 6 mai, Berlusconi declară că felul în care telejurnalul de pe Raitre a prezentat tribulațiile sale judiciare este o „capcană pusă de jurnaliști", iar pe 8 mai la Raitre s-a declanșat o anchetă administrativă în legătură cu acest subiect; pe 7 mai, Comisia juridică a Camerei Deputaților a aprobat un amendament propus de Forza Italia care reintroduce în Codul penal pedeapsa cu închisoarea pînă la trei ani pentru defăimare prin presă. Exemplele sînt mai multe, așa încît jurnaliștii au declarat grevă „pentru libertatea informației, pentru autonomia profesională și pentru independența media". Majoritatea parlamentară și premierul Berlusconi au considerat că este o „grevă politică", îndreptată împotriva Guvernului. Federația Editorilor de Presă (asociația patronală) a emis un comunicat în care scotea în evidență dificultățile ziarelor italiene (scăderea tirajelor și a încasărilor din publicitate), astfel încît greva nu era justificată și nici eficientă. Ordinul Jurnaliștilor (în Italia există o asemenea structură, pentru că profesia de jurnalist este inclusă printre „profesiile liberale", ca și cea de medic, avocat, arhitect sau notar, deci s-a înființat prin lege un organism profesional reprezentativ) a atras atenția că, în faza actuală, cînd lupta politică este foarte dură și există chiar o confruntare între Puterile din Stat (aluzie la faptul că premierul Berlusconi este judecat într-un proces de corupție, ceea ce atrage polemici dure între majoritatea parlamentară și reprezentanții puterii judecătorești), „informația rămîne pilastrul de bază al democrației și al libertății".

Reprezentanții sindicatelor au considerat greva un succes. De ce a demisionat directorul de la *Corriere* tot nu se știe. Conflictul de interese al premierului rămîne în continuare de rezolvat. Televiziunea publică este într-o mare criză de audiență (cea mai slabă din ultimii zece ani) și guvernul propune, ca soluție de redresare, privatizarea ei. Care ar fi morala fabulei nu știu. Mă întreb însă la ce s-o fi gîndit Silvio Berlusconi cînd, la conferința de presă comună prilejuită de vizita premierului român la Roma, a spus: „Politicile pe care le-am discutat sînt foarte apropiate. Există o tendință comună de a profita de toate ocaziile pentru a ne întîlni. Avem chiar și aceleași opinii referitoare la presă, deosebit de favorabile prietenilor noștri din presă. Da, am vorbit chiar și despre presă, pentru că e util să se cunoască presa unei țări. El poate să confirme".

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

În sesiune

Cei care cred că, la universitate, luna iunie e pentru profesori un fel de vacanță mascată se lasă amăgiți de aparențe (atunci cînd nu sînt cuprinși de un sentiment de – omenească – invidie): perioada este, dimpotrivă, una extrem de solicitantă deoarece sesiunea de examen a devenit, în ultimii ani, o foarte dură probă de rezistență. Dificultatea e, mai întîi, de ordin cantitativ: ai de corectat la un examen măcar o sută – o sută douăzeci de lucrări scrise dar nu puține sînt situațiile cînd numărul lor urcă spre trei – patru sute. Asta poate să însemne, per total, cîteva mii de pagini, nu o dată greu lizibile, fie că literele se înghesuie una în alta, fie că o apucă pe traiectorii fanteziste; de regulă, scrisul acoperă întreaga suprafață a foii de hîrtie, a dispărut spațiul alb de pe margine unde ar trebui să treci corecturile sau să faci observații. Textul se prezintă compact, are un fel de masivitate plată, fără contururi.

Cantitatea, evident, operează în detrimentul calității. Proporția studenților buni a rămas cam aceeași, dar una e să găsești zece lucrări de notă mare din patruzeci și alte zece din o sută douăzeci. Urmează categoria mediocrilor, care „au învățat" și pun pe hîrtie cam tot ce știu, indiferent dacă are sau nu legătură cu subiectul și – în fine – categoria (tot mai numeroasă) a studenților ce dovedesc o precaritate extremă a gîndirii și a cunoștințelor. Severitatea nu ajută la mare lucru, iar ideea că în primii doi ani de studiu s-ar face o selecție este nefondată. Sistemul actual permite (și încurajează) un șir lung de re-re-examinări, de la un punct încolo studentul plătește favoarea sesiunii de ratrapaj, banii intră în bugetul facultății (iar facultățile filologice, se știe, sînt „nerentabile"), în cele din urmă sînt toate șansele ca profesorul să cedeze, învins de lehamite și de uzură.

Alegerea subiectelor este și ea o chestiune delicată. Studentul pare să prefere așa-numitele teste-grilă care seamănă izbitor cu examenul „de sală" pentru obținerea permisului de conducere auto. În lipsa testelor-grilă, se mulțumește cu un subiect care îi permite să reproducă fidel un capitol din curs. În schimb, reacția e de perplexitate atunci cînd se află în fața unui subiect care îi cere să stabilească anumite relații și disocieri sau să comenteze o afirmație a unui autor. Îi e extrem de greu să admită că poți sau nu fi de acord cu vorbele emise de un nume cu „autoritate". Efortul de gîndire este eludat, de obicei, prin reproducerea a ceea ce el socotește că ar avea legătură cu subiectul. Nota mică îl contrariază, pentru că nu vede ce ar fi „greșit" în cele opt pagini pe care le-a scris cu sentimentul datoriei împlinite.

În sfîrșit, impresia tot mai frapantă este aceea a unei confuzii totale în ce privește reperele istorice și culturale care constituiau odinioară un bagaj minimal. Epocile se amestecă, secolele se încalecă, titlurile sînt masacrate, numele – estropiate sau nu – se înșiră după criterii inefabile. Domeniul meu, literatura franceză, nu are – mi-au confirmat-o alți colegi – un statut de excepție iar confuziile nu pot fi atribuite doar puținătății cunoștințelor dobîndite în liceu. Se vede cu ochiul liber un îngrijorător deficit de lectură, poate și datorită dezinteresului pentru ceea ce ține de „trecut". Așa se face că, în tezele corectate săptămîna trecută, am întîlnit „salonul marchizului de Rimbaud" pentru salonul marchizei de Rambouillet, am citit că Ruy Blas și Cromwell sînt scriitori romantici, iar „La Bataille d'Hernani" o puternică operă literară, că Breton, în *Nadja*, „s-a îndrăgostit de *o formulă* pe care a întîlnit-o la Paris, pe stradă", că Molière a scris romanul libertin *Don Juan de Marco*, că *Eseurile* lui Musset sînt o mare carte a Renașterii etc., etc. Iar într-una din lucrări, poemul lui Apollinaire *La Jolie Rousse* a devenit, printr-o misterioasă alchimie, *La Jalousie Rouge*. Dar, așa cum mi-au mărturisit mai multe tinere din anul doi, ele vor opta, în cea de a doua jumătate a studiilor lor universitare, pentru un modul numit „limbi moderne aplicate", întrucît acolo *„nu se mai face literatură"*. Situația, așadar, nu e chiar disperată.

▲

BARBURISME

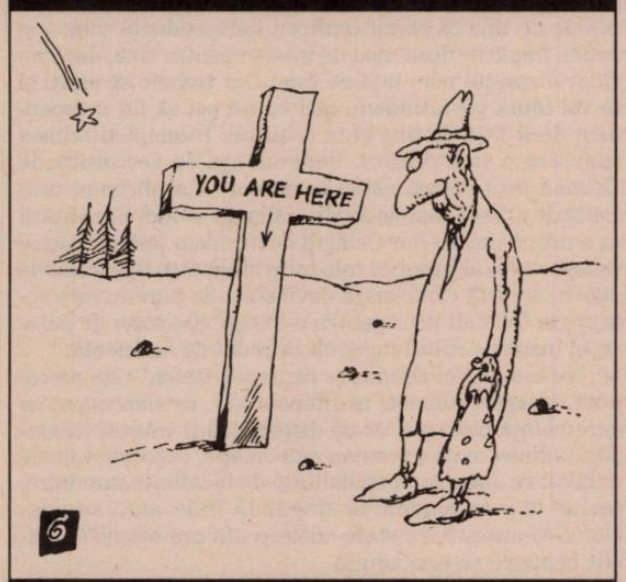

Desen de Ion BARBU

Sever VOINESCU

statul de drept

Dominaţia falselor competenţe

Dintre toate cauzele pentru care tranziţia noastră spre capitalismul democratic de tip occidental întîrzie exasperant sau, după unii pesimişti, a devenit un proces fără final previzibil, **dominaţia falselor competenţe** mi se pare a fi cea mai importantă. Oricît ne-am convins pe noi înşine că avem oameni competenţi, în stare să integreze România în vestul civilizat, oricît ne-am repetat că avem calitatea înnăscută de a ne adapta eficient (asta înseamnă, în bună măsură, inteligenţa şi poate că nimeni nu ne întrece la autoflaterie în privinţa propriei noastre inteligenţe), oricît ne-am umplut inima de bucurie privind la „olimpicii noştri", România a fost şi este o ţară în criză de competenţe. Istoria cu cei 15.000 de specialişti pe care îi vîntură în campania sa electorală cîştigătoare fostul preşedinte Constantinescu şi de care rîde astăzi toată lumea, are ceva paradigmatic şi, la limtă, trist: cei 15.000 de specialişti chemaţi să asigure succesul României în vremea regimului Constantinescu nu au apărut nu pentru că nu l-au plăcut pe fostul preşedinte, ci pentru că ei pur şi simplu **nu există**. În orice domeniu privim, de la bănci la învăţămînt, de la sănătate la fotbal, de la politică la cinematografie, nu avem nevoie de doctorate ca să vedem că, vorba geniului nostru naţional, ***stăm prost***. De ce? Pentru că nu am putut produce strategi şi lideri, conducători cu viziune şi creatori de curente. Cu alte cuvinte, au lipsit excelenţele. Avem experţi foarte buni în explicarea deprecierii dolarului american, dar sistemul bancar din România are defecţiuni majore. Avem profesori carismatici care scriu cărţi superbe, dar nivelul educaţiei şcolare şi universitare e din ce în ce mai neliniştitor. Avem chirurgi cu „mîna de aur", după cum avem şi jucători de fotbal de mare talent, dar sistemul nostru medical, ca şi fotbalul nostru, este printre ultimele în Europa. Despre politică nu vreau să mă pronunţ acum, căci acolo nu prea e nimic de evidenţiat în continuarea ideii mele. În orice caz, politica e locul unde dominaţia falselor competenţe ca boală naţională se originează şi atinge forme dramatice, cu efect fatal.

Normal, mi se va spune. Şi se va invoca iarăşi, ca întotdeauna, anii grei ai comunismului, criza morală şi educaţională, lipsa perspectivelor de viaţă şi a motivaţiilor, răsturnarea valorilor ş.c.l. Dar criza competenţelor manifestată acut ca lipsă a excelenţelor, nu ar fi în sine ceva grav dacă ar exista un efort sincer de a repara, pe cît posibil, situaţia şi de a acoperi, cu onestitate, lipsa. La noi, însă, criza competenţelor are manifestări alarmante. E firesc ca lipsa competenţelor să lase loc altora. Dar e de-a dreptul scandalos, dacă nu chiar criminal ca înlocuitorii competenţelor să pozeze în competenţe autentice şi, mai departe, e de-a dreptul exasperant să vezi că românii chiar cred în pretinsa lor competenţă. Nimeni nu are practica trecerii de la comunism la democraţie liberală. Aşa ziceam în 1990. Şi aveam dreptate. Atunci era nevoie de o viziune şi de o determinare sinceră în urmărirea ei. Viziunea noastră de atunci era ceţoasă, şi determinarea noastră cu totul incertă – vroiam să fim în UE dar să păstrăm suveranitatea naţională intactă, vroiam în NATO dar vroiam şi să ne unim cu Basarabia, vroiam economie de piaţă dar vroiam salarii şi locuri de muncă garantate de stat. Atunci nu aveam noi viziune, dar aveam „experţi". „Experţii" de atunci erau specialişti ai viziunilor de atunci – erau experţi ai ceţii. Rezultatele priceperii lor se văd azi în toate ungherele României. Azi, în sfîrşit, după bîlbîieli şi ţîfne care ne-au plasat la coada tranziţiei, avem o viziune clară. Ştim cum vrem să arătăm şi încotro ne îndreptăm. Problema e că „experţii" sînt aceiaşi ca cei de ieri. Şi, vai!, nu foarte diferiţi de cei de alaltăieri. Că România e o ţară care şi-a pierdut busola, o ştiam. Se vede limpede în cel mai neînsemnat fapt de viaţă. Un prieten, regizor de film, îmi spunea că e intrigat de faptul că, astăzi, publicul aplaudă orice, dar absolut orice producţie de teatru *în picioare*. Aplauzele *în picioare*, se ştie, reprezintă o forma de manifestare a entuziasmului în faţa unei reprezentaţii cu totul extraordinare şi arată respectul pe care publicul îl poartă unui act teatral cu adevărat special. Dintotdeauna, a aplauda *în picioare* la finalul unei piese de teatru echivala clar cu triumful şi proiecta producţia în legendă. Astăzi, toată lumea şi peste tot, de la Deva la Vaslui şi de la Oradea la Bucureşti, aplaudă *în picioare* absolut orice reprezentaţie. Pare o observaţie banală, dar cred că e ceva elocvent în sens foarte larg aici. Orice limbut cu atitudine de om puternic este, în România, aplaudat *în picioare*, i se recunoaşte inteligenţa, uneori chiar şi cultura vastă şi, în orice caz, i se acordă acoladele competenţei. Dezorientarea aceasta duce şi mai departe: falşii competenţi pierd conştiinţa uzurpatorului şi cîştigă încrederea celui îndreptăţit. Ei devin de-a dreptul imbatabili. În ultimă instaţă, ei fac ca mediul să devină irespirabil pentru excelenţe. Totul, în aplauzele *în picioare* ale masei. Nu ştiu dacă e nevoie să ai curajul inocent a copilului din poveste ca să strigi „Regele e gol!" cînd eroii zilei îşi arată straiele pe care ei le consideră minunate prin talk-show-uri sau pe la tribune. Sigur, te aşteaptă fel de fel de mici neplăceri care, în fond, reprezintă riscul oricărei opinii „contra curentului". Însă asta e prea puţin în comparaţie cu răul pe care îl produce tăcerea celor care chiar văd goliciunea pielii şi nu eleganţa mătăsii.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Vama e Veche, dar oamenii-s noi

Pe vremuri, era tabăra de vară a arhitecţilor şi actorilor. Ca şi a celor care pozau în arhitecţi şi actori, în caftane lungi de in murdar şi sandale de piele model „Visul Colhoznicului". Am prins şi eu cîţiva ani din epoca asta miraculoasă a berii de calitate rurală şi visării de talie mondială. O vreme în care în care serile pe plaja Vămii erau majoritar dedicate discuţiilor despre perisabilitatea fiinţei umane, în opoziţie cu veşnicia mării şi a nisipului. Ei bine, iată că ne-am înşelat cu toţii, cei care stăteam în vara lui 1995, sîmbătă seara, în faţa focului de la Cazemată. Nu numai că veşnicia s-a dovedit cu mult mai scurtă decît ne-am închipuit (cu cîteva zeci de milioane de ani, pe puţin), dar – ce surpriză! – trecătoarea fiinţă umană a reuşit să supravieţuiască Vămii Eterne. Noi mai sîntem, dar locul nu mai e acolo.

O vorbă de duh celebră spune că tuturor le e teamă de timp, numai Timpului îi e teamă de piramide. Autorul ei nu-l cunoştea probabil pe micul întreprinzător privat român, căruia nu-i e teamă de nimic şi care, cu puţină ingeniozitate plus ceva fonduri de protocol (cuvîntul şpagă e *so nineties...!)* a băgat spaima nu numai în piramide, ci şi în lucruri mai vechi decît ele. Între care lacul Snagov, platoul Bucegilor ori ultima plajă pustie din sudul litoralului (între Corsarul şi grăniceri, dacă ştiţi locul...). Ce vreau să spun, dincolo de aceste multe cuvinte? Simplu: Vama Veche s-a dus. Boema de altădată a fost înlocuită de prostituate fără talent la versificaţie, peşti doar cu puţin mai visători decît cei din Neptun şi paznici de umbreluţe cu tot atîtea lecturi cîţi dinţi le-au mai rămas în gură după ultima bătaie pe zonele de influenţă. Cît priveşte *zestrea urbanistică*, ea e tot mai bogată pe măsură ce mireasa îmbătrîneşte şi se urîţeşte. Ultima podoabă cu trei etaje poate fi admirată în toată goliciunea structurii de beton armat chiar în mijlocul plajei de nudişti din sud, la zece metri de mare şi doi-trei centimetri dincolo de ultima linie a bunului simţ. Cine i-a dat aprobarea se poate bucura că a gonit din Vamă pe ultimul visător, lăsînd locul liber poporului care-şi doreşte să nu se despartă de blocuri nici în concediu. Şi care oricum are lucruri mai bune de făcut noaptea decît să se uite la stele. Sigur, şi noi am greşit. Am povestit tuturor ce frumos e în Vamă. Am scris la gazete despre trăirea – *indescriptibilă, madam* – care apare în corturile aşezate pe plajă, după cîteva zile în care ocupanţii n-au mai pus haine pe ei, în circumstanţe pe care, cu discreţie, prefer să le las la imaginaţia cititorului. De fapt, dincolo de aspectele onirice, Vama ne-a adus un alt model de turism, complet diferit de oferta pre şi post-revoluţionară. L-am iubit pentru că niciodată nu-l auzeai pe cel de lîngă tine (ideea de cearşaf lîngă cearşaf a fost multă vreme străină locului). L-am adorat pentru că nu cerea rezervare. L-am respectat pentru că nimeni nu se uita strîmb la cei care dormeau în maşină, în sacul de dormit pe plajă sau pur şi simplu nu dormeau deloc. Într-o epocă în care lumea din Neptun îşi umfla egoul cu aerul pompat de viteza maşinii decapotabile, Vama îl considera om cu stare pe orice proprietar de chitară. Într-o lume a portofelelor garnisite, în Vamă puteai să ieşi *la agăţat* cu buzunarele rupte. Mai mult decît atît, asta chiar te ajuta să te strecori, cîteodată pentru o săptămînă întreagă, în idealul romantic (şi-n cortul...) unei frumoase studente la Litere. Localnicii n-au înţeles niciodată ce piaţă de viitor zăcea pe plaja lor pustie. Şi nici n-au înţeles că visătorii de acum zece ani sînt astăzi copywriteri la agenţii de publicitate sau au propriul *business* de *catering*, derivat din talentul de tinereţe de a aduce berea cît mai rece la gaşca de pe plajă. Cu alte cuvinte, foştii *blatişti* ai Vămii au astăzi destui bani încît să facă din Vamă cea mai prosperă staţiune de pe Litoral. Cu o singură condiţie: ca ea să fi rămas la fel. Nu ştiu unde se duce Vama astăzi, însă cu siguranţă nu mai e locul nostru. Dar nu-i nimic: vom căuta unul care să-i semene. Şi fiţi siguri că de data asta n-o să vă mai spunem nimic despre el.

▲

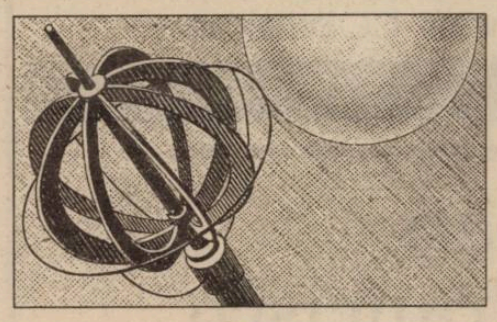

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Compromisuri

După 15 luni de dezbateri, a fost adoptat, într-o atmosferă solemnă, cu imnul Europei cîntat în picioare de întreaga asistenţă şi cu şampanie distribuită pe culoarele hemiciclului, proiectul Constituţiei europene urmînd ca acesta să fie prezentat vineri 20 iunie la întîlnirea la nivel înalt de la Thessalonic. „Rezultatul nu este perfect, dar a depăşit speranţele", afirma Valery Giscard d'Estaing, preşedintele Convenţiei, căruia nu-i displace comparaţia cu părinţii constituţiei americane. Este într-adevăr un pas important în existenţa comunităţii celor care se revendică de la valorile europene: se trece de la reglementarea pieţei la reglementarea spaţiului şi a condiţiilor de acţiune ale cetăţenilor.

Elaborat simultan cu procesul de extindere al Uniunii, proiectul a încercat să introducă mai multă transparenţă în activitatea „birocraţiei de la Bruxelles" (subiect al contestării în cancelariile guvernamentale dar şi la marile adunări populare împotriva globalizării) asigurînd în acelaşi timp funcţionarea democratică a organismelor care vor regla viaţa comunitară a celor 25 de membri. Acordul general a fost obţinut de-a lungul unor negocieri acerbe, ultimele amendamente au introdus „dreptul iniţiativei populare" (cu un milion de semnături obţinute în ţările membre se va putea formula o propunere de lege europeană) şi o clauză de interpretare introdusă de guvernul britanic (oricum foarte reticent) în Carta drepturilor fundamentale. Discuţia despre „valorile" din preambul a fost dramatică şi s-a încheiat în spiritul concesiilor reciproce: sînt invocate „moştenirile culturale, religioase şi umaniste ale Europei" fără a fi citată religia creştină aşa cum mulţi ar fi dorit. „Fiecare dintre noi va găsi în proiectul Constituţiei unele elemente care nu-i prea plac; va găsi alte elemente pe care le va aprecia şi unele la care ţine în mod deosebit şi pentru care s-a luptat". Rămîne de văzut dacă în viitor compromisul votat acum la Bruxelles va fi acceptat sau va deveni baza de pornire pentru alte negocieri. Faliile apărute în timpul crizei irakiene au modelat, în mod firesc, dezbaterile şi deciziile. Pe de o parte a fost evident că dacă Europa doreşte să devină un pol de putere, discutînd de la egal la egal cu Statele Unite, ea trebuie să-şi asigure mijloacele adecvate acestor pretenţii: o politică externă solidară şi bugete militare capabile să o susţină. Pe de altă parte, relaţia cu puternicul partener de peste ocean este percepută în mod diferit: pentru unii, intervenţia sa în timpul celui de al doilea război mondial şi garanţiile oferite ţărilor occidentale în timpul războiului rece sînt de domeniul trecutului şi nu justifică pretenţiile „imperiale" ale administraţiei de acum; pentru alţii disponibilitatea Statelor Unite de a-şi folosi forţa militară în zonele de conflict este singura garanţie împotriva noilor pericole care ameninţă pacea în lume şi democraţia acolo unde ea există sau se consolidează. Modalitatea exprimării acestor diferenţe şi divergenţe i-a îngrijorat şi nemulţumit pe noii membri şi pe candidaţi. Dacă unii membri fondatori ai Uniunii Europene n-au vrut să accepte situaţia de inferioritate impusă de modalităţile cam rapide de justificare ale intervenţiei Statelor Unite în Irak, cei de la porţile Uniunii s-au simţit puşi într-o situaţie subalternă cînd li s-a spus că au ratat un bun prilej de a tăcea.

Este misiunea documentului diplomatic numit Constituţie, aparţinînd unei comunităţi care nu este stat şi unui popor care nu există, să asigure celor 450 de milioane de locuitori ai continentului modalităţile de reglementare a relaţiile paşnice şi de eliminare a tensiunilor, a potenţialelor conflicte între ei şi cu restul lumii. Fiind o structură a ţărilor democratice, fiecare membru aduce la tezaurul comun propriile tensiuni şi contradicţii.

Cu excepţia politicienilor de profesie, oamenii nu citesc legile şi puţin le pasă de amendamente. Ei trăiesc însuşindu-şi instinctiv ceea ce le place şi le convine, transformînd împrumuturile în valori autohtone, indiferenţi la dramele altora, pînă cînd o presă grăbită le spune că acestea nu mai trebuie suportate. Europa unită este deocamdată o aspiraţie – pentru Franţa la fel ca pentru Slovenia – care nu poate deveni realitate decît dacă vor fi folosite toate ocaziile de a vorbi.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

San Francisco *noir*

M-am trezit din somn tresărind, ca un hoţ aţipit prins de un puşti venit să vadă de casă. Numai că nu era un puşti, ci un cîine lătrător, iar eu eram la etajul al şaselea al Rex Hotel, în concediu.

– Al cui e cîinele ăsta? – am răcnit.

– De unde vrei să ştiu eu? – răspunse Laura. Sîntem la hotel. Cîinele tot latră. Era dulăul melodios din Sutter Street. Pe urmă, am băut lapte în ceaţă, lîngă intrarea dinspre Fulton Street în Golden Gate Park, şi doi Dachsund mititei au dau buzna prin visările noastre cu lătrături groase de copoi. Stăpîna lor, o doamnă corpolentă cu un aer extra-serios de proprietăreasa de casă de raport cu zece etaje, trăgea scurt de lese. Chiar şi Laura, a cărei dragoste pentru cîini nu cunoaşte limite, a şovăit puţin. Şi şi-a spus că poate dorinţa ei de a avea un Dachshund în viitor nu este poate cea mai înţeleaptă. Eu mi-am apucat strîns volumul de Dashiel Hammett. Am stat un pic pe bolovanii de la ruinele Suthro Baths şi am trecut de focile lătrătoare de la Seal Rock. Locul are un lugubru aer lătrător. Nu poţi vedea focile prin ceaţă, dar ştii că sînt acolo. Suthro Baths a ars pînă în temelii în 1996. Am cumpărat o vedere, înfăţişîndu-le înainte de dezastru. Opulente. Baronii furtului duseseră trai dulce înainte de incendiu.

Cărarea prin Golden Gate este lungă şi întortocheată, curgînd printre năsturaşi în floare şi cîmpuri de maci rupe ici şi colo de crini albi şi trandafiri sălbatici. Din cînd în cînd, apăreau în faţa noastră cîini, urmaţi de alergători în colanţi de lycra. În umezeala răcoroasă de sub eucalipţi, efemeride pufoase dansau scurt şi dispăreau.

– Ce sînt astea? – întrebă Laura, născută prea tîrziu pentru a le cunoaşte originea.

I-am explicat. Cu mult timp în urmă, cînd hippioţii au venit pe aceste locuri în căutarea paradisului, au avut viziuni foarte complicate. Unele dintre lucrurile pe care le-au întrezărit în ţesătura pulsîndă a florilor şi în ceaţa pointilistă au evadat din viziunile acestea şi şi-au găsit adăpost în parc. Li se spune „flashback"-uri, dar ăsta e numai un nume generic. Precum cîinii, au multe rase şi dimensiuni. Spre deosebire de cîini, nu latră. Nu fac decît să traverseze cărarea cu o iuţeală discretă, ca nişte vise uitate. Ceea ce şi sînt.

Dintr-o dată, iată un taxi. Am sărit în el şi i-am cerut taciturnului şofer belarus să ne ducă la o anume adresă din Valencia Street. Dacă am fi fost într-un film, nu se putea montaj mai bun. Decorul se schimbă într-o cafenea peste drum de New College, unde copiii hippioţilor care au dat naştere „flashback"urilor stau ciucuri pe la uşile acestei universităţi informale, discutînd globalizarea economiei. Mi-am scos carneţelul de însemnări. Laura îmi ţinea volumul de Hammet. Ceaţa nu dădea nici un semn că vrea să se ridice.

Întorşi în barul de la Rex, ne-am luat cîte o „specialitate" de trei dolari, Bourbon şi coca. O femeie cu părul alb, purtînd o haină de poliţist, asculta flateriile unei doamne elegante de la PR, care-i lăuda ultimul roman. Mi-am ciulit urechile. Era vorba de un roman poliţist cu crime, iar acţiunea se petrecea în mediile interlope lesbiene din San Francisco. I-am atras atenţia Laurei, care citeşte toate romanele poliţiste. Nu ştia cine poate fi autoarea. Pericole sînt pretutindeni. Un cîine neştiut lătra în depărtare, la masa de lîngă noi stătea o romancieră necunoscută. Eram în vacanţă.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Zi de vară pînă-n seară

(reportaj cvasi-monden)

16 iunie e ziua în care, altădată, elevii de generală mai aruncau un ochi spre coroniţă – dacă era cazul –, înainte de a o uita peste vară, pradă fastidioasei ofiliri a garoafelor prinse în cerc de sîrmă subţire. Azi, în şcoli nu se mai dau coroniţe. Pentru că i-ar traumatiza emoţional pe cei care n-ar lua. Responsabilii şcolii au scos coroniţa din decor, ca pe un semn reacţionar al vremurilor în care miniştrii de azi erau doar profesori buni şi nu aveau idei reformatoare. Acum nu mai sînt, dar au.

În dimineaţa acestui 16 iunie, aşteptînd să dispară aburii ceaiului, am pasat lejer ideea că N. I., prozator optzecist ajuns ziarist la cronici răutăcioase, n-ar putea fi dat în judecată pentru că se ascunde, evident, după pamflet. De *ziua reginei* nu se cade să-ţi amărăşti sufletul cu banalităţi. Nu ştiu cum a trecut miezul zilei şi cum a curs ea spre seară, pînă cînd... Pe esplanada din faţa Clubului Diplomaţilor, într-un colţ de Herăstrău, ambasada Marii Britanii şi British Council au organizat o sobră şi elegantă recepţie. În cinci colţuri ale perimetrului, mese albe umbrite îşi poartă paharele şi bine-alesul inventar de băuturi; cea mai mare trecere o au vinul alb şi sucul de grapefruit. Verdele peluzei străluceşte într-o notă stranie la ora apusului, sub pantofii domnilor şi perfect întinsă la picioarele doamnelor în rochii de gală. Ce doamne! Pe majoritatea buzelor, rujul este bine întins, cît să deschidă zîmbete *chic*. Englezoaicele, mi se pare, par a fi optat pentru nuanţe de *café au lait* şi bej; romîncele preferă variaţii pe teme albăstrii şi, din loc în loc, cîteva piese în negru. Văd şi un roşu – dar trec repede cu privirea. Ah, dar nu! Mai văd unul – peste care nu pot trece repede. Nu culoarea dă conturul, să ne înţelegem. Culoarea e în afară; forma e în interior. Şi costumele bărbăteşti cad bine, cravatele ţintind solul de la un deget sub linia curelei. Fotografii foşnesc din loc în loc, după grupuri emanînd aura discretă a puterii. Privi în jur povestitorul, cît să inventarieze raportul de forţe al evenimentului monden.

Mihaela Irimia, destoinica universitară, îşi plimbă limpezimea privirii, englezoaică la chip şi la vorbă. Larry Watts şi soţia tocmai coboară scările clubului, zîmbitori şi tineri. Ion Antonescu, secretar de stat la Cultură, îşi plimbă şi el privirile, jovial, după chipuri de vedete prietene. Într-un colţ, George Păunescu pare retras într-o prea asumată singurătate. În alt colţ, Stelian Tănase discută liniştit cu Christian Mititelu. Valeriu Stoica li se alătură, aducînd cu sine probabil alte subiecte serioase. Fostul preşedinte Constantinescu, cu un pahar de apă plată în mînă, explică cuiva cum de e aşa bronzat – de la acţiunile populare ale recentelor vizite prin ţară. O clipă de linişte: pe terasa clubului, la microfon, ambasadorul britanic şi preşedintele Iliescu toastează pentru regina Elisabeth. *The Queen!* – răspund în cor, cu paharul sus, cei cîţiva ofiţeri englezi de pe peluză, pentru a se retrage apoi, cu beretele cafenii prinse sub epoletul drept, să se fotografieze în grup. Zumzetul începe din nou. Leonard Miron, cîrlionţat şi dionisiac, povesteşte ceva mai la o parte. Ministrul Geoană, în sacou deschis, de vară, venit direct de la şedinţa remanierii, vorbeşte degajat despre viitorul ONU. Theodor Stolojan ascultă, cu capul aplecat pe dreapta, cum cineva îi sugerează să ia legătura, *neapărat*, cu liberalii din Rusia. Petre Roman zîmbeşte alături de două doamne. Una dintre ele este soprana Alexandra Coman. *Dar al cărui partid sînteţi dvs. preşedinte?*, îl întreabă aceasta din urmă. Cum să nu te cucerească farmecul acestei candori? Ora 20 se apropie cu paşi perfizi.

Peste o jumătate de oră, povestitorul bea un ceai alături de Neagu Djuvara, pe o terasă centrală. Vreo trei cîini vagabonzi taie trotuarul Pieţei Victoriei, în faţă la BCR. *Extraordinar cîtă vitalitate au!* – spuse fostul diplomat, cu ochii la potăi şi cu gîndul deja la plecarea spre Paris. Mi-am adus aminte de replică peste vreo alte patru ore, cînd, într-o reluare TV, Alexandru Paleologu îi spunea lui Emil Hurezeanu ce oraş superb e Bucureştiul şi cum nu se înţelege, pe tema asta, cu amicul Djuvara. *Hăham-hăham-ham!* – am auzit în chiar acea clipă prin geamul deschis, jos, din stradă. Conu Alecu parcă nu are mereu dreptate.

Nici în ziua asta nu l-am întîlnit pe Claymoor, şi, simţindu-i lipsa, îl caut cu disperare.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

„Cu convocatorul"

Una din marile ciudăţenii ale învăţămîntului este faptul că le cerem elevilor şi studenţilor să înveţe, să înfrunte stresul schimbării, al noutăţilor apăsătoare, al notărilor şi examinărilor, fără ca noi, profesorii lor, să le fim alături, să participăm la rîndul nostru la învăţare, la schimbare, la reformă. Vreţi o dovadă? Este una mare cît roata carului, evidentă şi palpabilă, la îndemîna tuturor celor interesaţi să o vadă: refuzul schimbării. A sta încremenit este numele cel mai potrivit pentru suspendarea educaţiei. A învăţării. Eu zic că dacă o viaţă predai tot pe Domnul Trandafir şi predicatul nominal şi nu ai curiozitatea să vezi şi altceva, să afli cum anume e literatura dincolo de marginile manualului, ca să dau un exemplu pe care îl ştiu, îmbătrîneşti înainte de vreme, te îngraşi, te umpli de riduri, hainele stau pe tine şleampăt, capeţi aspectul inconfundabil al unei bucătărese de la popota ofiţerilor. Aşa se răzbună lenea intelectuală. Aici nu există jumătăţi de măsură. Iacătă îmi răsare, chiar în timp ce scriu, înaintea ochilor figura unei doamne profesoare din şcoala X din cartierul timişorean Freidorf care, în calitatea dumneaei de lider sindical, îmi expunea măsurile pe care membrii de sindicat le au în vedere împotriva manualelor alternative. Mi se destăinuia cu sinceritate, convinsă că toată lumea, dar absolut toată, de la vlădică la opincă, gîndeşte în felul ăsta al ei – eram pe vremea schimbărilor începute de Andrei Marga, singurul ministru care a încercat reforma în învăţămînt.

Şi cum spun, doamna lider de sindicat îmi dădea indignată exemplu un manual Humanitas pentru clasa a VI-a, îl ţinea ca pe un corp delict de un colţ cu două degete şi-mi legăna dinainte, cu tot dispreţul cuvenit, grafica elegantă de pe coperte. „Domnu' conferenţiar", mi se plîngea sincer indignată doamna lider sindical, „vă daţi seama ce bazaconii sînt aici, poezii de Gellu Naum, nici eu nu ştiu cine e Gellu Naum, ce să mai ceri unui elev de clasa a şasea". Încerc să parez: „sînt poezii frumoase, pentru copii", zic. Doamna lider mă priveşte mirată, nu pricepe. O privesc la rîndu-mi şi-mi dau seama că aparţinem unor lumi diferite, că între noi e o distanţă care trebuie umplută, că e nevoie să ne întîlnim, că e nevoie să discutăm, să ne informăm reciproc, să încercăm să înţelegem, să facem ceva cu noi înşine. Materializez cît pot mai binevoitor şi mai blînd ce-mi trece prin cap şi-i propun să organizeze prin sindicat întîlniri cu universitari de la catedra de literatură, cu scriitori: „uite", zic, „mă oblig să vorbesc eu cu scriitori de calitate care pricep literatura modernă, putem organiza întîlnirea aici la şcoală sau la casa corpului didactic".

Doamna lider mă priveşte din nou impenetrabilă şi pentru o clipă am impresia că-i trece prin cap gîndul că ăsta, adică eu, nu e de-al nostru, nu e cu noi, e cu Marga; mă priveşte o clipită bănuitoare, bate în retragere, nu-mi refuză propunerile, mi le sabotează pe îndelete după ce mă asigură că e o idee foarte bună: „numai că ştiţi cum e astăzi, nu mai e ca pe vremea lui Ceauşescu să aduci oamenii cu convocatorul", îmi spune şi-mi dă de înţeles că, de fapt, propunerile mele ar fi ceva asemenea acelora organizate sub egida festivalului Cîntarea României. Îi spun că nu e aşa, că eu socot că oamenii, dascălii, vorba politicienilor, ar putea veni din plăcere şi din interes, nu din obligaţie. Răspunsul, previzibil, nu se lasă nici el prea mult aşteptat, doamna lider sindical apără eficient orice ar putea fi ieşire din rutină, din ceea ce a fost şi va trebui la fel să rămînă; îmi spune despre salariile mici, apoi plusează cu viaţa grea, cu lipsa timpului, cu obligaţiile aprovizionării, a grijilor zilnice. „Totuşi", zic, „o dată în lună o întîlnire în care să discutăm despre Gellu Naum n-ar adăuga necazurilor zilnice unul insuportabil".

Nu-mi răspunde, lasă pe masă manualul incriminat, schimbă vorba, ne invită în cabinetul directorului, la protocol, la ouă umplute cu maioneză date în cinstea comisiei de grad didactic şi eu rămîn cu nostalgia literaturii asemenea unui iubit care îşi vede iubita la braţ cu altul. Pe urmă mă apucă o uşoară tristeţe de parcă aş asculta o romanţă din aceea spaniolă la o ghitară mînuită de Narciso Yepes. Privesc profilul bătrîn al femeii dascăl şi lider, care la nici patruzeci de ani, poartă haine urîte şi fără gust, are părul laţe şi corpolenţa mai peste măsură. O privesc, şi pentru o clipă mi se pare că toate astea sînt o răzbunare tîrzie a poeziei la care doamna profă de literatură vine cu convocatorul.

▲

Texte şi opinii de: *Cosmin ALEXANDRU (preşedintele partidului Uniunea pentru Reconstrucţia României) ● Dragoş BUCURENCI (Web & New Media Manager, British Council) ● Andrei COVACIU (designer de reviste) ● Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Mircea KIVU (sociolog) ● Matei MARTIN ● Nicolae MANOLESCU (critic literar) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Ionuţ STOICAN (producător de televiziune, B1 TV)*

Argument

L-am vizualizat. E corpul unui critic de film şi jurnalist român în vîrstă de 25 de ani.

„Opreşte-te la piele, gîndindu-te la interfaţa dintre corpul tău şi lume."

Pe moment interfaţa e OK: corpul meu (nici vreo altă parte a mea, de altfel) nu are pretenţii necuviincioase de la lume, iar lumea îl tolerează, îi oferă spaţiu, contacte şi contracte. Fără ultimele două chestii n-aş putea trăi: sînt un free-lancer. *Îmi place cum sună treaba asta, în special partea cu „free" – îmi aminteşte din ce generaţie fac parte: a celor care s-au format sau măcar s-au apucat de treabă după 1989. Partea cu formarea a însemnat, în cazul unora dintre noi, şi nişte ani de facultate. Alţii au preferat să folosească altfel acei ani: sărind direct la treabă (apăruseră profesii tinere, numai bune pentru ei), urcînd pînă la o poziţie confortabilă aici sau acomodîndu-se în altă parte.*

„Apoi coboară gradat către picioare."

Picioarele m-au dus prin alte ţări, dar m-au adus înapoi. Sînt unul dintre tinerii (nici mai buni, nici mai răi decît ceilalţi) care au ales să rămînă în România. Unii dintre noi (poate cei mai buni, sau poate nu) s-au întors (au rămas) aici pentru că au (aveau) gînduri mari: reconstrucţie, renaştere, revitalizare etc. Dar cei mai mulţi dintre noi nu cred în lucrurile astea. Cred în lucrurile pe care le fac ei, sau măcar în faptul că le pot face bine, sau măcar în banii cu care sînt plătiţi ca să le facă, sau măcar în lucrurile pe care le pot face cu acei bani. E prea puţin? Sau poate că asta înseamnă, pînă la urmă, normalitatea – o categorie din ce în ce mai numeroasă, din ce în ce mai solidă, perfect adaptată la capitalism – deci tot un fel de revitalizare?

„În sfîrşit extinde-te în afară, înregistrînd întreaga cameră."

E o cameră închiriată. Ce pot să mai spun despre ea? E în centrul Bucureştiului, e mai bună decît ultima cameră închiriată în care am stat, şi proprietăreasa n-o să mă dea afară luna asta. E un loc unde, deocamdată, mă pot aşeza sau întinde comod, în compania manualului Instant Brainpower *– o lectură amuzantă şi complet inutilă pentru orice tînăr profesionist.* ***(Andrei Gorzo)***

„Găseşte-ţi un loc unde te poţi aşeza sau întinde comod, fără interferenţe din exterior."
S-a făcut.
„Respiră încet şi regulat."
Hmm... OK.
„Închide ochii (dacă poţi să faci asta fără să adormi)."
I-am închis (şi mi-a plăcut paranteza grijulie cu „fără să adormi": creatorul exerciţiului mă vede, probabil, ca pe-un tînăr profesionist – foarte ocupat, foarte solicitat, foarte eficient – care la capătul unei zile istovitoare, dar pline de succese, se reculege în compania manualului Instant Brainpower, *ale cărui exerciţii îl vor ajuta să devină încă şi mai eficient: e plăcut să fii văzut aşa.)*
„Vizualizează-ţi corpul."

Dragoş BUCURENCI

Cei care nu se vînd ieftin

YUPPIES (eng. pl.): tineri profesionişti

M-a ajutat Dumnezeu să nu fiu la vremea potrivită nici hippiot, nici rocker, nici munţoman, nici vamist, nici republican, nici regalist convins, nici liber cugetător, nici ortodox practicant, nici nebăutor, nici alcoolic, nici militant împotriva substanţelor, nici consumator dependent. Un timp mi-a fost teamă să nu devin intelectual, dar m-a liniştit un prieten – a început să converseze cu mine abia după ce s-a lămurit că nu aş fi unul. Era cît pe ce să o iau pe drumul academismului spilcuit la gulere tocite, dar nu m-am putut ţine departe de cîmpul muncii încă din liceu. Lupta de clasă între studenţime *vs* muncitorime s-a ascuţit în primii ani de facultate, aşa că la 20 de ani se pare că am făcut într-un tîrziu o alegere: mi-am tras un job adevărat (i.e. *full-time* + „salariu motivant" – ce Dumnezeu era în mintea mea?) şi am trimis alma mater universitas bucurestiensis la agăţat alte suflete innuende. Trotuarul pe care ne înghesuiam tineri şi tinere în aşteptarea unei maşini străine din care ar fi descins o bursă generoasă la o universitate de prestigiu devenise prea strîmt pentru mine, aşa că am schimbat segmentul de piaţă oferindu-mi serviciile la preţuri piperate. Prietenii mi-au reproşat că am ales să mă prostituez profesional. La facultate ne prostituam oricum cu toţii intelectual, aşa că perspectiva de a deveni curvă de lux mi-a surîs. Prietenii au rămas pe trotuar. Îi urmăresc îndeaproape (am rămas prieteni) şi aştept cu înfrigurare primele invitaţii la susţineri de teze de doctorat, lansări de carte, vizite în redacţiile în care vor lucra etc.

Mod de prezentare

Acum vreo jumătate de an, *Dilema* a publicat un articol (Cristina Popescu, „Oameni care au cu ce") despre un copywriter, un agent de asigurări şi o lucrătoare la o bancă. M-a enervat siguranţa cu care era ţintuită în imaginea celor trei efigia „tînărului profesionist" – singur, rapace, zgîrcit, impotent, sfertodoct, suficient, urît, ilar – dar am zis că nu face să lupt pentru cauzele altora. Pripită decizie căci m-am pomenit arătat cu degetul de prieteni – despre *voi* (?!) e vorba!, au chicotit ei, gîl, gîl. Degeaba am ridicat eu nu unul, ci toate degetele ca să le arăt că există cel puţin zece diferenţe uşor sesizabile între mine şi cei doi nefericiţi. Erau convinşi că traseul meu şerpuitor pe linia de mijloc a găştilor, claselor, modelor şi castelor trăsese iremediabil pe dreapta şi oprise motorul în parcarea „tinerilor profesionişti". Vezi şi „rataţi cu slujbă", „yuppies" (silabisesc anglofonii), „vînduţi banilor":), „burgheji avant la lettre" (arată cu degetul anarhiştii), „dandy fără de costum", „chivuţe corporate" (se hlizesc clubarii), „cei care au pierdut jocul refuzînd să-l joace" (comentează nicasienii), „viitorii playbackeri" (înjură fanii Paraziţii).

Noroc că la vîrsta mea îmi permit încă să nu-mi pese prea mult de ceea ce se spune între prieteni, ci mai degrabă de ceea ce se vrea, ceea ce se face, ceea ce se simte, ceea ce se consumă... Aşa că rămîn convins că nu mă regăsesc în sintagma „tînăr profesionist" decît între orele nouă şi cinci (OK, conced uneori şi ceva ore suplimentare). La ora lăsatei secului la problemele de birou, aleg uşor între o sesiune de joint-uri cu un copywriter şi una de bere cu un agent de asigurări, semn că distincţiile pe care încă le fac sînt un pic mai nuanţate decît ale autoarei articolului despre cei *care au cu ce,* dar *nu au cu cine*. Aşijderea, prefer beţia sigură în compania literaţilor cu idei, decît clubbing-ul chinuit în gaşca filosofilor neintegraţi social. Încă mă feresc să întreb despre cineva „cu ce se ocupă?", după cum pe vremea studenţiei timpurii mă feream să aflu „la ce facultate e?" ori „el ce a terminat?". Cum ziceam, noroc cu vîrsta: pesemne că la maturitate voi gîndi altfel şi îmi voi rigidiza împărţelile după criterii sigure: cei cu bani vs cei cu diplomă...

Instrucţiuni de utilizare

Admit însă că poate mă situez într-o minoritate a „tinerilor profesionişti". Dar îmi place să cred că şi făcînd trotuarul destinului cultural pe culoarele facultăţii reuşeam să mă regăsesc într-o anume minoritate (fie şi numai aceea de a citi *Dilema).* Iar eu am încă naivitatea de a crede că aceste minorităţi sînt cele care contează. Nu mai am putere să sper că *tînăra generaţie* ori *bursierii străini întorşi în ţară* ori *politicienii tineri şi necorupţi* ori *tinerii profesionişti* vor scoate *in corpore* România din tranziţia apoasă în care bălteşte de mai bine de un deceniu. Cred însă că *dacă* e să ne tragă cineva din baltă aceşti „cineva" vor fi *în bună măsură* dintre cei pe care azi îi numim, *faute de mieux,* tineri profesionişti. Aceştia vor trebui să aibă ceva studii*, dar şi „abilităţi manageriale", le vor fi necesare cunoştinţele teoretice dintr-un domeniu sau altul, dar acestea vor fi nule în lipsa „gîndirii strategice" şi a „managementului de proiect", e de sperat că îi vor fi citit pe clasici, dar e de neconceput că nu îşi vor fi însuşit la perfecţie limba engleză.

Continuînd acest portret-robot al funcţionarului salvator al României post-decembriste, voi sfîrşi probabil cu ceea se cheamă un produs *prea* competitiv pentru piaţa românească: la ora actuală, nu prea are cine să-l cumpere. Ieşind din metaforă, problema este că nu înţeleg de ce ar rămîne individul ăsta în ţară? Ca să fie angajat în vreun minister pe post de Sisif II la serviciul Plimbat dosare şi administrare mobilier pe un salariu de doi lei sub un şef de birou care are de două ori mai multe diplome şi de zece ori mai puţine competenţe? Vezi să nu... Evident că omul nostru nu are decît două şanse: să plece sau să-şi găsească pe-aici ceva de lucru în condiţii similare celor occidentale. Astfel ajungem la o definiţie negativă a „tînărului profesionist": de multe ori, el este cel care a ales să nu plece. Şade pe undeva printr-o poziţie de *middle management* într-o companie care îl plăteşte binişor şi uneori îl şcoleşte şi îl mai scoate prin lume. N-aş spune că e într-o continuă expectativă vis-à-vis de sectorul guvernamental, dar pun pariu că atunci cînd i se va oferi un post similar cu un pachet de beneficii comparabile în

© S. Ivanoschi

acest domeniu va fi gata să se înhame la „marea reconstrucţie". Invitaţii i se fac de fapt şi la ora actuală în discursurile demogagice ale premierilor ori miniştrilor de diversă coloratură. Oferta curentă e însă departe de a fi satisfăcătoare.

Şi să nu se creadă că am vreo admiraţie pentru cei care, prizonieri ai unei perversiuni numite „spirit de sacrificiu", aleg acum această ofertă. Cine se vinde ieftin sfîrşeşte ieftin. Este, dacă nu mă înşel, unul din primele *caveat*-uri ale tînărului profesionist.

---

* pe care nu e musai să le facă la zi – programele de învăţămînt la distanţă există în Europa de la 1850 – şi nu e musai să le zică *diplomă, masterat, doctorat* – se pot numi pur şi simplu *training.*

▲

„Alegeţi-vă un domeniu al cunoaşterii pe care îl stăpîniţi bine – o zonă în care vă consideraţi mai mult sau mai puţin profesionist. Scopul acestui exerciţiu este de a testa limitele cunoaşterii dumneavoastră (...) Staţi două minute ca să desenaţi o hartă de cuvinte-cheie cu ceea ce cunoaşteţi (dacă nu cunoaşteţi tehnica hărţii, vedeţi mai întîi *Cercetează-ţi mintea / Surveying Your Mind*, 5.12).

Acum subliniaţi anumite aspecte pe harta dumneavoastră. Există şi informaţii despre care ştiţi că sînt cam învechite, într-un domeniu care se transformă rapid? Subliniaţi-le. Unde sînt limitele cunoaşterii dumneavoastră? Care sînt părţile confuze sau învecinate cu o altă disciplină, pe care n-o cunoaşteţi, sau prea tehnice pentru dumneavoastră?

Treceţi aspectele subliniate pe o altă foaie de hîrtie.

Feedback: Extinderea cunoştinţelor nu e o activitate instant, dar acest exerciţiu a produs un plan de acţiune pentru investigaţii ulterioare. Trebuie cel puţin să verificaţi că informaţiile dumneavoastră nu şi-au depăşit termenul de garanţie – în anumite domenii cunoştinţele expiră foarte repede. De asemenea, poate că v-ar plăcea să împingeţi limitele – să vă dezvoltaţi într-unele din zonele acelea de graniţă. Scopul nu este de a deveni un ştie-tot, ci de a vă asigura de soliditatea cunoştinţelor dumneavoastră esenţiale, ceea ce necesită adesea o bază în domeniile înconjurătoare, chiar dacă nu aveţi cunoştinţe profunde de specialitate."

Brian Clegg, *Instant Brainpower*

Mircea KIVU

Lupii tineri

Sîntem în 2003. Printre cele aproximativ 10 milioane care formează populaţia activă a României, cam 2 milioane sînt dintre cei care în '89 erau elevi de liceu sau chiar mai mici[1]. Dintre ei, mai mult de un sfert au absolvit diverse facultăţi. O jumătate de milion de oameni, liberi de tarele unei educaţii proprii unui regim totalitar, bine instruiţi (mulţi dintre ei au trecut prin prestigioase universităţi occidentale), ar trebui să reprezinte o masă critică care să lase urme[2] în societatea noastră.

Cîţi dintre ei ocupă funcţii importante în administraţie? Cîţi – în conducerea partidelor (abstracţie făcînd de organizaţiile de tineret sau studenţi)? Ar putea fi număraţi pe degete. Cîţi, în conducerea firmelor? Aici (din păcate nu am statistici la îndemînă) lucrurile îmi par a sta cu totul astfel. Mi se întîmplă foarte frecvent ca, atunci cînd ajung să mă găsesc faţă în faţă cu persoane ocupînd funcţii de vîrf, să fiu (plăcut) surprins ca interlocutorul meu să fie uşor de confundat cu oricare locatar al campusurilor universitare. Nu pot argumenta cu cifre precise, dar mi se pare că generaţia la care mă refer a pătruns impetuos în ceea ce numim „economie reală" (mai ales, în partea privată a acesteia) şi este încă ţinută (se ţine?) la distanţă de porţile instituţiilor politice şi administrative. S-ar putea să fie o imagine subiectivă sau deformată de circulaţia prin anumite cercuri (nu neapărat reprezentative). Să luăm afirmaţia că grupul tinerilor profesionişti deţine deja un loc important în economia privată, şi este încă puţin reprezentat în cîmpul politic-administrativ, ca pe o simplă ipoteză de lucru.

Este destul de uşor de înţeles fenomenul invaziei tinerilor în staff-urile firmelor. Mai întîi, pentru că au apărut meserii noi, iar cele vechi s-au transformat substanţial: să ne amintim că în urmă cu 13 ani, un PC putea fi văzut doar la televizor; pentru cei mai vîrstnici, chiar dacă au făcut eforturi de acomodare, acesta rămîne un handicap ca permisul de conducere dobîndit la bătrîneţe; contabilitatea e tot contabilitate, dar filosofia ei s-a modificat radical. Apoi, pentru că patronii preferă să colaboreze cu persoane care, după cîţiva ani de acumulări, vor putea, în principiu, să lucreze în firmă, la randament maxim, o perioadă mai îndelungată. Nu în ultimul rînd, companiile multi-naţionale trimit de regulă în „pieţele emergente" manageri aflaţi la început de carieră; fiind ei înşişi tineri, aceştia vor fi mai deschişi spre recrutarea unor colaboratori de vîrstă apropiată.

Mai toţi cei care fac parte din această categorie au avut la un moment dat de optat[3] între *a pleca* şi *a rămîne*. Au avut cel puţin un stagiu de studii prin străinătate (de regulă au în geantă diplome prestigioase), nu puţini sînt cei care şi-au petrecut o parte a carierei muncind în afara ţării. Cei la care mă refer au ales să rămînă, dar trebuie spus că şi mai mulţi sînt cei care au făcut alegerea opusă (şi, în definitiv, normală). Nu aş vorbi despre o selecţie negativă (nu e sigur că cei rămaşi erau dintre cei mai slab echipaţi), dar sigur e că cei plecaţi erau la fel de valoroşi. Nu cred nici că naţia a pierdut (sau a fost păcălită) de îndelung deplînsul exod al creierelor, căci, pe termen lung, fiecare conaţional ajuns pe o culme e un cîştig (nu doar de imagine) pentru toţi ceilalţi. Rămîne de dezlegat misterul celeilalte opţiuni.

Ca stil de viaţă, în ce priveşte *loisir*-ul sînt asemănători majorităţii celor de vîrsta lor – diferă însă posibilităţile materiale (veniturile acestei categorii nu-s de nivel occidental, dar oricum semnificativ deasupra mediilor din statistica naţională), precum şi filmele şi muzicile preferate. Alocă mult mai multe resurse profesiunii, din rîndul lor se recrutează „workalcoholicii". Petrecînd mult timp muncind, „gaşca" lor se confundă adesea cu colegii de muncă (adesea, chiar în sensul adversităţii fată de alte „găşti" similare). De aici, atmosfera relaxată pe care o întîlneşti de obicei în firmele respective. „Cariera", în sensul competiţiei ascuţite şi adesea nesportive, nu le este valoare dominantă, poate pentru că deocamdată nu au prea cunoscut insuccesul – poate, mai tîrziu[4].

N-o să-i prea vedem în *talk-show*-uri, nici ca spectatori (preferă, la orele respective, o bere cu prietenii). Dacă discută despre politică, tonul e de obicei de băşcălie. S-au plictisit să nu aibă pentru cine să voteze. Au chiar un fel de idiosincrazie faţă de spaţiul public. Ei ştiu că lumea înconjurătoare e cu totul greşită, preferă un fel de lume separată, a lor, a firmelor lor, a prietenilor lor. Discursul le e mai curînd cinic, dacă ne referim la acurateţea cu care diagnostichează tîmpeniile ce-i înconjoară şi la dispreţul fată de gesticulaţia inutilă. Deşi, mărturisesc, am avut ocazia să descopăr gesturi de neaşteptată generozitate, ascunse pudic sub masca umorului negru.

Filosofia lor e simplă, dacă nu simplistă: eu îmi fac bine şi corect treaba, acolo unde mă aflu eu lucrurile se petrec sub auspiciile normalităţii. Mai devreme sau mai tîrziu, societatea va fi modelată după lumea mea, căci în definitiv ea o face să funcţioneze. Adevărata opţiune e între *mai devreme* şi *prea tîrziu*. Din păcate, Marx nu avea dreptate, structurile sociale nu se modelează cu necesitate după cele economice. O societate greşită poate pune între paranteze mersul economiei reale. Parantezele prea lungi îşi sufocă adesea cuprinsul. Evident, cei la care mă refer au IQ-ul semnificativ deasupra mediei, şi instinctele netocite. Cînd iernile se prelungesc peste măsură, lupii tineri înţeleg că trebuie să iasă la vînătoare fără să mai aştepte semnele vreunei prea leneşe primăveri. Cam aici ar ajunge ipoteza mea de lucru.

---

1. Îmi cer scuze, cifrele sînt foarte aproximative. Dacă în mileniul trei, INSSE ar fi reuşit să publice rezultatele unui recensămînt la 15 luni după efectuare, ele ar fi fost mai precise.

2. O sugestie: la nivelurile actuale de participare electorală, voturile acestui grup ar putea asigura intrarea în Parlament a unui partid.

3. Vorbesc despre opţiunile reale, nu despre bovarisme.

4. Poate că această descriere e idilică şi idealizantă – adevărul e că-i invidiez. ▲

Stela GIURGEANU

Bungee-jumping fără diplomă

— 2 studii de caz —

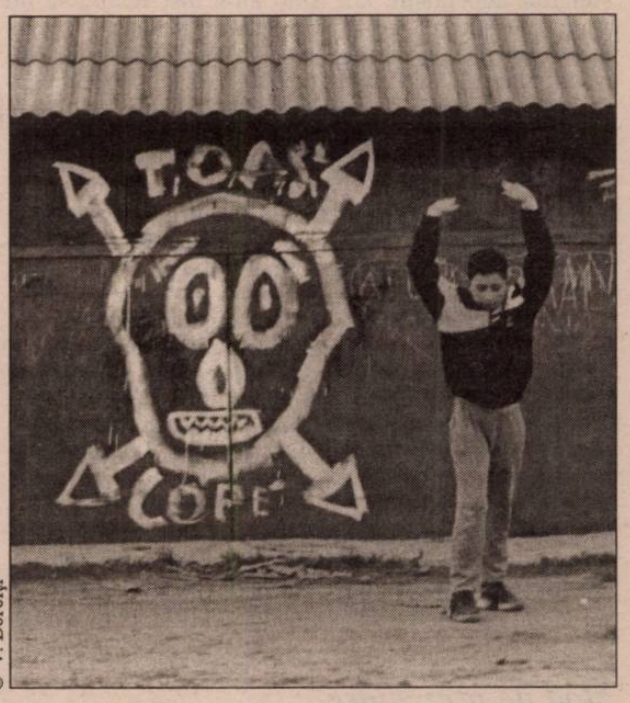

© V. Dorolţi

Mircea

Cum au reacţionat ai tăi?

La început, mulţi ţi-au zis că eşti nebun. Mai ales familia. Nici nu vroiau să audă. Adică băiatul lor, proaspăt student la ASE, pompat cu meditaţii şi speranţe, giugiulit toată viaţa, odorul şi lumina ochilor lor să ajungă un... „ce?" fără facultate. Asta n-ar fi putut să o înţeleagă niciodată. La fel cum n-ar fi putut înţelege dorinţa ta de a-ţi lua viaţa în propriile mîini. Şi tocmai de aia le-ai zis că îţi continui facultatea... acolo. Adică la Paris unde, sprijinit de fratele tău, stabilit de mult în capitala franceză, ţi-ai găsit ceva de lucru, motivaţie pentru prelungirea vizei.

Cum ai început?

Om de serviciu la un hotel. Aşa ai început. Cu timpul însă, de la spălat scări şi toalete ai mai urcat o treaptă. Ca *bell-boy* ai început să prinzi şi nişte bacşişuri, pe care le puneai deoparte, la puşculiţă. Cel mai mare „tip" primit vreodată a fost de 100 de dolari, de la un rus cu ţigări de foi şi costum de Armani, dar fără foc. I-ai dăruit o brichetă din alea de plastic, colorate şi ieftine, iar rusul, suflet mare, care ştie să aprecieze, impresionat şi impresionant, ţi-a mulţumit într-un limbaj internaţional şi verde.

De la bell-boy...

Stadiul de *bell-boy* l-ai depăşit în doi ani şi aşa ai ajuns, din băiatul-bun-al-familie P., băiatul-bun-la-toate al hotelului. Ai învăţat din mers nitică informatică şi contabilitate, care te-au promovat atît în ochii patronului cît şi în propriii tăi ochii. Ai devenit, cum ai zice acum, cam peste noapte, proprietarul vieţii tale, fără a fi nevoit să te bazezi pe altcineva, decît pe tine.

Fericire idilică?

Într-adevăr, libertatea de a fi pe propriile picioare *nu* a însemnat numai bucurie. Deseori ai răbdat de foame, aşteptai cu sufletul la gură cîte o petrecere, sau o invitaţie la ceai. Ca să nu mai aminteşti de stresul cu formalităţile de şedere acolo. Iar cînd ai tăi au venit în vizită... dar despre asta nici nu mai vrei să-ţi aminteşti. Un lucru este sigur. Acum, după şase ani de „auto-exil" în libertate, dacă ţi s-ar da şansa să o iei de la capăt, mai mult ca sigur, nu ai folosi-o, pentru că ar fi timp pierdut. Iar asta spune aproape totul... dacă nu chiar totul.

Mircea a primit cetăţenie franceză şi este manager de hotel.

Călin

De unde curajul, Călin?

Ai făcut un an de facultate şi te-ai lăsat. Spui că eşti un haiduc şi nu vrei să „înoţi" în aceeaşi direcţie cu turma. N-o să duci aceeaşi viaţă anostă de student, absolvent, carne de tun într-o firmă şi apoi, peste ani, poate mic şef de 40 de ani, cu burtă şi ochelari, care-şi toceşte pînă şi sufletul prin vreun colţ de birou, care îşi dă seama prea tîrziu că tinereţea a pierdut-o strofocîndu-se să ia cinciu' şi să treacă anul. Mai bine te-ai prins tu, de la bun început, de piept cu viaţa şi te-ai aruncat împreună cu ea înainte. Ce o fi o fi.

Şi aşa te-ai angajat ca paznic de noapte la o discotecă în Regie. Asta ca primă chestie. Mai apoi, ziua, (că nu dormeai decît cinci ore din 24), aveai un alt fel de serviciu. La bloc. Spălai maşinile oamenilor, zugrăveai paliere, mai schimbai cîte un bec pe la vreo babă, sau mai făceai cîte o cumpărătură. Ai devenit, nu golanul care s-a lăsat de şcoală, ci băiatul ăla de aur, muncitor şi iubit de toată lumea.

Curînd, un vecin ţi-a propus să lucrezi la firma lui. Construcţii, în general, de toate, în particular. Acelaşi vecin care mai apoi ţi-a deschis drumul şi gustul pentru afaceri şi te-a şi „scutit" de armată. Leafa bună, colegi de comitet. De ce nu, ţi-ai zis, şi aşa ai ajuns să înveţi şi mai mult, din plăcere, nu damnat de sesiune. Preţuieşti lucrul bine făcut, faţa clientului cînd vede gresia în doar două zile, fără moloz sau chit întins pe jos, sau pereţii apartamentului impecabil vopsiţi. Pentru că ţie îţi place să cîştigi muncind şi asudînd, nu dînd directive prin mobil. Ca un artist. Nu ca proştii ăia din birouri care din maşină în birou şi de-acolo iar în maşină. Peste mii de ani de evoluţie ăştia nici n-or să mai aibă picioare, că n-au la ce le folosi. Tu ai preferat drumul ăsta. Nu eşti de condamnat. Dimpotrivă. Tu nu ai nevoie de diplomă ca să-ţi demonstrezi valoarea.

Dar de unde frustrarea ta, Căline, de ce nevoia de atîtea explicaţii?

Ai mari probleme cu familia de cînd te-ai lăsat de facultate. Nu mai vorbesc cu tine, nu-ţi răspund la telefoane. Nu au reuşit să înţeleagă că vremurile se schimbă şi, ca să fii om de succes, nu e musai să îţi porţi patalamaua pe o foaie de hîrtie. Cel mai mult te-a enervat lipsa lor de înţelegere şi susţinere. Profesorii erau cretini, materiile inutile, timp pierdut de pomană. Ce-i atît de greu de înţeles? Şi apoi simţeai nevoia să te desprinzi de protectoratul familial, să fii pe picioarele tale. Banul muncit de propria mînă este mult mai preţuit şi-apoi cum să stai cu mîna întinsă la ai tăi pentru o bere? În loc să fi fost mîndri de tine că ai vrut să-ţi iei viaţa în propriile mîini, te-au ameninţat cu evacuarea. „Cît stai sub acoperişul nostru, faci ce zicem noi". E, atunci ai plecat. Atunci ai pierdut-o şi pe Eli, prietena din liceu. Mare prostie din partea lor. De unde ideea fixă că fără diplomă eşti un om mort, adică inutil pentru societate?

Călin este patronul unei firme de construcţii şi are în prezent 15 angajaţi. ▲

Matei FLORIAN

Omul care dorea să fie casnic

— articolonovelă —

Cînd tovarăşa lor blondă i-a întrebat în clasa a II-a pe elevii de la D ce vor să se facă odată ajunşi mari, băiatul despre care am să scriu a fost singurul căruia i-a trecut prin minte să răspundă „casnic“. Să-l botezăm Juanito pe acest băiat şi să spunem că el nu-şi mai aduce aminte cum a reacţionat tovarăşa – poate că a rîs sau poate că l-a privit întrebătoare – cum nu-şi mai aminteşte altceva despre ea decît faptul (incontestabil însă) că era blondă. Ar mai exista în mintea lui şi imaginea unei profesoare de înot care se suprapune peste cea a tovarăşei, dar amănuntul ăsta chiar nu mai are vreo importanţă.

Şi să spunem că nici mama sa şi nici vreo altă mamă (sau, de ce nu, tată) nu l-au influenţat cu leneveala lor dulce – în comunism, se ştie, mamele munceau sau, în fine, se prefăceau că muncesc – şi că ceva mai mult decît propria-i lene l-a făcut pe Juanito să trîntească acest cutremurător răspuns. Dacă nu l-aş cunoaşte pe Juanito, aş spune că el a avut din naştere puţin mai multă înţelepciune decît colegii lui (profesoare, doctori, piloţi şi mecanici de locomotivă), dar, pentru că ne ştim de prea multă vreme, am să caut explicaţia în altă parte. Aşa că ar fi mai bine să spun că un soi de atenţie la vorbele celor din jur sau intuiţie sau pur şi simplu revelaţie cum că cel mai frumos lucru la o slujbă e concediul, a fost argumentul hotărîtor care a declanşat atunci răspunsul. Iar acel răspuns, urmat de rîs sau de uimire sau de naiba mai ştie ce, a rămas în el mai puternic chiar decît bara-gol repetată la nesfîrşit în clasa a IV-a sau dragostea pentru Alejandra, Ramonita şi Maria-Helena sau, dar mai bine să lăsăm poveştile lui în pace.

Cert este că prin liceu o mixtură, de altfel normală, între Sex Pistols pe de-o parte şi Lev Tolstoi pe de alta, îi insufla (de astă dată pe cît de anarhic pe atît de metafizic) o filozofie care zicea cam aşa: omul nu s-a născut ca să muncească, iar munca pe care o faci cu plăcere nu se numeşte muncă (pentru ce s-a născut omul, o lăsăm pe altă dată). Şi să ne oprim aici pentru că, pînă acum, totul a fost doar nevinovat şi frumos.

Doamnelor şi domnilor, e timpul să vă spun că Juanito a început să se prindă că lumea nu e chiar aşa cum vrei tu să fie şi atunci, ei bine, şi-a dus mîna în părul lui cel lung şi-a început să tragă. Ce altă soluţie putea să aibă? Liceul se termina, iar lumea ca o hîrcă uriaşă, cum i se părea lui atunci, îl aştepta să-l înghită.

2 întrebări: Cîţi oameni ştiu din liceu ce anume se pricep să facă? Răspuns: Puţini; şi: Nu-i aşa că e mai greu pentru un tip care şi-a dorit toată viaţa să fie casnic să devină dintr-odată un tînăr profesionist? Răspuns: Ba da. (Bonus – întrebarea 3, cu răspuns în paragraful următor – : Ce a făcut totuşi Juanito?)

În primul rînd a terminat liceul, adică nimic (asta e metoda prin care el ar răspunde cică agresiunilor vieţii). În al doilea rînd, după o deja matură chibzuinţă, s-a dus la un frizer şi şi-a tăiat părul ca să nu mai fie tentat să tragă de el şi, cu totul secundar, s-a apucat, ca şi mine, să scrie reportaj. Veţi fi de acord că între a scrie reportaj şi un tînăr profesionist e o distanţă de ceva ani lumină (părerea mea coincide aici cu cea a lui Juanito). Apoi, aproape că s-a îndrăgostit de cineva care, după scurt timp, l-a lăsat cu regrete în priviri şi cu cuvintele: „Juanito, eşti mult prea sărac pentru gusturile mele“. Vrem, nu vrem, cuvintele astea ar trebui să ne stoarcă o lacrimă.

Dar, aşa cum moartea lui Bobby n-a fost decît visul – de 30 de episoade – al Pamelei şi, oricît de multe, gloanţele legionare n-au nimerit în veci vreun erou comunist (că l-au ciuruit pe domnu' Sergiu e doar un fleac şi o excepţie care întăreşte regula), tot aşa s-a întîmplat şi ca Juanito să nu mai fie nevoit să muncească. Pac (pentru frumuseţea poveştii o să sărim peste naţionalizarea unei case de-a străbunicului şi procesul care s-a întins pe mai mulţi ani). Casa odată recîştigată a fost vîndută, iar Juanito, deşi are mai multe maşini – troleibuzul 69, autobuzele 126, 168, 368 – şi chiar o vilă – o garsonieră închiriată –, poate să privească de pe balcon strada şi maşinile fără să-i fie frică de un şef (alt lucru pe care Juanito nu-l suportă, în special pe cel român). Dilema lui pare a fi în momentul ăsta să discearnă linia aia subţire dintre nişte lucruri monstruos de opuse: lenea şi contemplarea. (Nu pot spune dacă se descurcă sau nu, bătălia nu-i aşa uşoară cum pare).

În încheiere, Juanito mă roagă să-i mulţumesc străbunicului pe care nu a apucat să-l cunoască pentru că, chiar aşa mort cum e el, a avut grijă să lase actele în bună ordine, şi comunismului pentru că a avut, totuşi, bunăvoinţa să dispară. Juanito mai ţine să menţioneze în aceste rînduri de sfîrşit că îi admiră fără rezerve pe toţi aceia care muncesc de dimineaţa pînă seara şi în special pe tinerii profesionişti pe care, bagă el de seamă, chiar îi pasionează ce fac. Ultimul lucru care-i trece prin cap, zice el, este să se dea mare cu starea lui actuală. (Juanito ar fi de-a dreptul tîmpit şi ar merita o bătaie din partea noastră, a tuturor, dacă ar îndrăzni să dispreţuiască un om pentru că se agită pentru locul său de muncă. Dacă n-ar pricepe lucrul ăsta, toată viaţa lui de acum încolo n-ar valora doi bani.) Juanito promite prin acest articol să nu-şi ia vreodată un aer de suficienţă şi să nu privească lucrurile de mai de sus decît îi dă voie balconul lui s-o facă.

Şi pentru că sîntem încă prieteni foarte buni, nu am nici cel mai mărunt motiv să nu îl cred. ▲

Ionuţ STOICAN

Profesionistul la Ea acasă

El – tînăr, ambiţios, pregătit să dovedească ce ştie, gata să dea oricît pentru a primi pe măsură (o lege nescrisă spune că ar cam trebui să primească cel puţin două din trei: cash, statut/recunoaştere şi/sau gratificaţii de ordin afectiv).

Ea – între două vîrste, schimbătoare, dornică de emancipare, descurcăreaţă (cu ceva carenţe în plan practic, însă).

Povestea lor: Puşti fiind, împingînd tănculeţul prin groapa cu nisip, nu-mi prea ardea de Ea. Ceva-ceva încerca Doamna (de fapt Tovarăşa) Educatoare să ne spună – ne-a dat chiar, nouă purtătorilor de „cocoşel“, şi o poezie despre cît de mişto arată Ea şi cît de mult o iubim noi (concurîndu-le pervers pe bravele noastre mămici). Dar nouă nici că ne păsa. Ceva mai tîrziu, pe la şcoală fiind, începu să mi se deşluşească încet încet chipul Ei. Mai întîi faţa, cu ochi limpezi ca apa lacurilor de munte, cu zîmbet larg, curcubeu întors peste cîmpiile înverzite, apoi mîinile calde, mîngîietoare, apoi sînii... În sfîrşit, prin liceu era gata. Întreagă. Numai bună de visat. Şi degeaba încercau vajnicii părinţi şi profi să ne bage-n cap ce şi cum ar trebui să(-i) facem – cînd o să fim apţi de asta, bineînţeles – nouă tot la prostii ne stătea gîndul. Pînă la urmă, ce aveam eu de gînd să fac cu Ea era o problemă strict personală. Şi nu privea pe nimeni altcineva. Punct. Aşa că am început să mă pregătesc serios pentru asta. Nu puteam să mă prezint oricum la „întîlnirea cu Ea“. Apoi mai aveam şi eu nişte pretenţii (faţă de mine). Şi-am stat prin şcoli, am tocit pe rupte, biblioteci, referate, examene, foame, departe de casă, înjurături, concesii şi iar toceală, examene, emoţii, fără tv, fără discotecă etc.

Cînd m-am mutat la Ea, încă nu terminasem facultatea. Munceam – altceva decît pentru ceea ce mă pregătisem, dar trebuia să trăiesc din ceva, nu? –, învăţam şi îmi tot repetam că „o să fie bine“. Că o să cîştig din ce în ce mai mulţi bani, că dacă n-o să cîştig atunci cel puţin Ea o să mă iubească şi mai mult decît acum (şi o să compenseze) şi o să se mîndrească cu mine, ăla deşteptu' care mă credeam. Mă rog, aşa îmi închipuiam pe-atunci. Dar a trecut ceva vreme de atunci şi, dacă mă gîndesc bine, acum chiar o urăsc puţin. (Unii ar spune că la cît o iubesc nici că se putea altfel.) Bineînţeles că uneori mă gîndesc că aş putea „mai mult şi mai multe“ cu alta. (Ce ciudaţi sînt şi bărbaţii ăştia: nu e unul – din cei pe care i-am întîlnit – să nu-şi închipuie că „alta“ ar fi o partidă mai bună.) Bineînţeles că sînt nemulţumit de Ea. Ar putea fi mai atentă cu mine. Uneori îmi lasă impresia că n-o prea interesează viitorul relaţiei noastre. Că şi ea îşi spune că mă poate înlocui oricînd cu altul. Bravi feciori se tot nasc şi cresc pe plaiurile astea. Dar cel mai mult mă deranjează discuţiile despre alţii (cred că vorbim mai mult despre cum sînt ceilalţi decît despre noi). Şi la urma urmei ce-i pasă Ei că Ionescu a făcut o grămadă de bani în ultimii ani şi că Popescu are vilă la munte şi-mpuşcă mistreţi în weekend? Ar trebui mai degrabă să vadă cît mă strofoc în fiecare zi, să vadă cîte concesii fac şi să-mi spună aşa, din cînd în cînd, atunci cînd stau mai prost cu toleranţa „da, iubitule, ştiu, aşa e iubitule, nu, nu tu eşti dus cu capul şi bineînţeles că te iubesc“. M-aş mai linişti şi eu un pic şi a doua zi aş pleca la drum cu indicatorul de stres la alt nivel. Dar Ei nici că-i pasă. Farduri, ţoale – numai „imagine“. De la un timp am început chiar să fiu un pic suspicios. Zîmbetul ei larg ce-l încurajează şi mai mult pe dobitocu' ăla de la asigurări care tot încearcă să ne vîre pe gît nu ş' ce poliţă, mersul ei legănat şi privirea furişă aruncată vecinului nostru ce tocmai coboară din noua lui maşină, alta decît cea de săptămîna trecută, oftatul ei prelung în faţa tv-ului cînd unul dintre eroii de azi îşi încordează muşchii şi iată cum – Slavă Domnului – acum e ceva mai multă ordine în lume etc., etc. Ei bine, toate astea nu prea-mi spun multe lucruri „de bine“ despre relaţia noastră. Se întîmplă să mă gîndesc uneori şi la celebra frază a lui Nietzsche: „dacă mergi la femeie nu uita biciul...“ Dar îmi trece repede: nici eu nu sînt genul şi nici Ea n-ar sta pe gînduri să se răzbune în vreun fel sau să mă dea pe mîna poliţiei. Şi-atunci ce naiba mă mai ţine lîngă ea dacă tot n-o pot schimba? Nu prea ştiu. Poate faptul că acum am „mai multă libertate“, că pot pleca oricînd doresc (bineînţeles că mă întorc, unde-i mai bine ca acasă?) Poate pentru că e atît de imprevizibilă şi mă gîndesc că n-o să-mi dea niciodată prilejul de a cădea într-o dulce şi odihnitoare (pînă la blegeală) rutină. Poate şi pentru că îmi spun că, îmbătrînind lîngă Ea, o să mă obişnuiesc în cele din urmă şi cu ceea ce nu-mi place. (Sau poate o să se schimbe şi Ea în cele din urmă, cine ştie?) Sau poate îmi spun că, totuşi, copiii ei tot mie o să-mi semene. Apoi nici eu nu mai sînt la vîrsta aia cînd încerci cu uşurinţă „ceva nou“ (cel mai mult mi-e silă de perioada aia de-nceput cînd încerci s-o vrăjeşti, s-o convingi că eşti cel mai tare, cînd îi spui tot felul de poveşti despre cum o să arate viitorul „împreunat“ etc., etc. – cînd de fapt puţin îţi pasă de toate astea şi vrei doar un singur lucru de la Ea.) Acum mă văd doar plimbîndu-mi copiii prin parc sau arătîndu-le cîtă frumuseţe ascunde mama lor în ridurile din colţul ochilor, mă văd încărunţit de-atîtea concesii pe care trebuie să le fac la tot pasul (de fapt ce mă doare cel mai tare e că Ea se adaptează atît de repede şi de uşor noilor conjuncturi ce nu par s-o deranjeze defel). Nu ştiu dacă o să mă străduiesc în continuare să o schimb sau o să „o schimb“ cu alta. Nu ştiu dacă eu o să mă transform într-un „adaptat“ sau o să înnebunesc. Nu ştiu dacă o să lupt, dacă o să evadez sau dacă o să mă închid în aparenţa unei relaţii conjuncturale de unde o să urăsc în tăcere, visînd la ce-ar fi putut fi dacă... Ştiu doar că nu mi-e indiferent că e Ea şi nu alta, că aş vrea să ştie ce gîndesc despre Ea şi că, în general, mi-ar plăcea mai mult să iubesc decît să urăsc.

Notă – în loc de epilog: Există în practica publicitară – în dezvoltarea „sănătoasă“ a unui marketing de produs – o metodă inedită de identificare a „suporturilor ascunse“ ce stau la baza actului de consum. Se porneşte de la premisa că între cumpărător şi marcă există o relaţie afectivă, un raport activ, ce funcţionează permanent avînd de cele mai multe ori baze în laturile conştiinţei mai puţin controlate de raţiune. Apoi se formează un grup eterogen, („reprezentativ“) de persoane selectate din clase sociale diverse (sau reprezentative pentru targetul mărcii în cauză) şi, în cadrul unui focus-grup, se distribuie sarcina de a descrie caracteristicile mărcii (care uneori poate fi „ceva“ destul de abstract), dar ale mărcii „animizate“, umanizate (de exemplu o marcă poate fi un bărbat sau o femeie, mai tînăr(ă) sau mai în vîrstă, blond(ă) sau brunet(ă), etc.) Cînd am auzit prima oară de această metodă m-am gîndit imediat la poveştile pe care mi le construiam seara, înainte de culcare, în copilărie. De exemplu, îmi plăcea să cred că Cico era de fapt un urs cumsecade care tot producea la sucuri undeva, în pădure, că Eugenia era de fapt o mătuşă de treabă care avea o cămară plină cu biscuiţi cu cremă şi că România... De fapt România este chiar Ea în povestea de mai sus.

▲

„În cîţiva ani ne-am trezit că avem specialişti în domenii care pînă atunci nu existaseră deloc“

– convorbire cu Nicolae MANOLESCU –

Cum îi vedeţi pe profesioniştii care în 1989 erau încă la şcoală şi pe cei care practic s-au format în libertate? Se poate vorbi despre o clasă profesionistă care aduce ceva nou?

Mai întîi, eu cred că, pînă în 1989, cu toate cusururile regimului comunist, au existat profesionişti. Sigur că existau multe piedici, începînd cu dosarele, cu selecţiile de cadre care se făceau încă de pe vremea cînd eram tînăr, şi terminînd cu promovările. Dar, una peste alta, se poate spune că exista o clasă profesionistă – după cît pot să-mi dau seama, în toate domeniile. După 1990, din păcate, cred că am asistat la o semi-deprofesionalizare – asta din mai multe motive. Unul a fost politic: un fel de năvală, de invazie a tot felul de oameni – nu neapărat tineri, oameni de stiluri diferite – care, sub cuvînt că nu s-au putut dezvolta normal în regimul comunist şi că au fost blocaţi (pe criteriile pe care le ştim), şi-au cerut drepturile; numai că, în locul criteriilor profesionale, au venit cu criterii de altă natură, cum ar fi: „am fost deţinut politic“, „am fost persecutat“, „am fost gonit din ţară“ ş.a.m.d. Şi în felul ăsta, cel puţin în primii ani după ’89, presiunea a fost destul de mare. În al doilea rînd, structura profesiilor s-a schimbat radical şi noi am început atunci tot soiul de proiecte legate, de pildă, de învăţămînt, dar nimeni n-a făcut un studiu, ca să vadă care vor fi profesiile solicitate peste un număr de ani, care vor fi profesiile în declin. Rezultatul a fost că reforma învăţămîntului s-a făcut fără să se ţină seama de acest orizont de aşteptare de cîţiva ani. Şi-atunci s-a întîmplat un lucru oarecum de aşteptat: anumite profesii au crescut în interes, într-un mod cîteodată spectaculos – dreptul, de pildă. Înainte, ce era dreptul? Judecătorul care avea puţine cauze de judecat, procurorul care era cu Securitatea în spate şi avocatul care numai liber nu era. Pentru ca apoi, această profesie să capete o enormă deschidere. Cîţiva ani, toată lumea s-a dus la drept. Şi în cele din urmă s-a constatat că piaţa e în mare parte acoperită şi că, pentru absolvenţi, e o problemă să-şi găsească o întrebuinţare. Pe de altă parte, au apărut nişte profesii care la noi erau subdezvoltate, dacă nu chiar inexistente în anii ’80: informatica, publicitatea, o mulţime de profesii. Dar cineva trebuia să-i înveţe pe aceşti oameni şi, cum noi nu aveam profesorii respectivi, primii ani au fost un fel de „hai să învăţ şi eu publicitate sau politologie de la cineva care la rîndul lui nu ştie“. Asta a grevat foarte tare profesionalizarea cîtorva serii bune de studenţi. Compensarea s-a făcut prin plecări în străinătate. Foarte mulţi au venit înapoi şi au devenit profesori; există facultăţi unde vîrsta medie a cadrelor didactice este extrem de scăzută. Deci, încet-încet, se repară şi se reprofesionalizează toate aceste zone care au avut de suferit. În ceea ce priveşte domeniul meu, cred că aici lucrurile stau mai prost decît înainte. Numărul studenţilor a crescut enorm, numărul disciplinelor a crescut enorm, în timp ce numărul profesorilor a rămas acelaşi. La Litere, în acest moment, există 20-25 de departamente şi laboratoare (eu aş pune semnul întrebării şi al exclamării la cuvîntul „laborator“: ce înseamnă asta, la Facultatea de Litere?). S-au adăugat secţii – relaţii internaţionale, de pildă... Şi ca profesionist în domeniul meu, mă întreb cum pot eu să-i învăţ pe aceşti copii o disciplină pentru care n-am calificare şi nici diplomă. Uite că se poate. De-asta spun că, paradoxal, stăteam mai bine înainte: era mai strict.

Rămînînd în domeniul dumneavoastră şi dat fiind faptul că un profesionist al cunoaşterii se formează în timp, nu a apărut acum şi o problemă de timp? Unii se simt siliţi să aleagă foarte devreme între bibliotecă şi firmă, între catedră şi capitalism. Unii pornesc cu intenţia de a-şi sponsoriza formarea în profesia care-i interesează, făcînd ceva diferit, dar mai bine plătit, şi ajung să se simtă închişi într-o capcană. E ceva real în acest conflict?

Da, conflictul e real. Dar aşa e peste tot în lume, aşa e normal. Există probleme, dar sînt probleme individuale, opţiuni strict personale; nu privesc societatea şi nici şcoala ca factor social. Şi pînă la urmă, eu cred că acesta e un avantaj: tinerii sînt mai maturi. Înainte, ieşeau din facultate ca nişte pui de găină care se trezeau în mijlocul ogrăzii cu cocoşi bătrîni şi nu ştiau ce să facă. Acum ştiu.

© A. Darabană

Nu vi s-a întîmplat să vă simţiţi depăşit, poate chiar speriat, întîlnind oameni care deţin posturi-cheie, posturi de conducere în instituţii mari, deşi nu au împlinit 30 de ani?

Am simţit un amestec de uimire şi admiraţie. E limpede că ei nu sînt degeaba acolo. E limpede că eu n-aş putea să fac ce fac ei. Pune-mă pe mine să conduc filiala din România a lui McDonald’s şi, în trei săptămîni, nu mai rămîne nici un restaurant în toată ţara, pentru că habar n-am ce să fac! M-am întrebat de unde au apărut aceşti oameni şi mi-am spus că, la urma urmelor, românii sînt natural înzestraţi, recuperează repede. Chestia asta s-a mai văzut. În secolul XIX n-aveam şcoală de medicină, n-aveam şcoală de arhitectură, n-aveam şcoală de arheologie. Cîţiva oameni au plecat în străinătate cu burse. Unul dintre ei se numea Marinescu şi a creat psihiatria românească, altul se numea Odobescu şi a creat arheologia... În cîţiva ani, ne-am trezit că avem specialişti în domenii care pînă atunci nu existaseră deloc. La fel şi-acum.

Credeţi că erau datori să se implice mai mult – din punct de vedere civic, politic – şi că în sensul ăsta au dezamăgit?

În privinţa asta, sînt de părerea lui Masaryk, pe care îl cita Havel într-unul din textele lui celebre: totul depinde de lucrul bine făcut de fiecare la locul lui. Decît să se bage în activităţi civice nişte lideri din domeniul informaticii, bramburind şi civismul şi informatica, mai bine să rămînă informaticieni geniali şi să-i lase dincoace pe cei care au vocaţie pentru asta. Un profesionist are tot dreptul să spună: eu sînt profesionist atîta timp cît mă limitez la domeniul meu. Nu mai sîntem în Renaştere. Nu mai putem fi buni la toate.

Atunci cum vedeţi Uniunea pentru Reconstrucţia României, alcătuită din tineri de succes? Ce şanse au să transpună în politică performanţele lor profesionale?

Nu au nici o şansă. Politica e una, afacerile sînt alta. Confuzia dintre ele e o greşeală la fel de mare ca pretenţia unora, acum cîţiva ani, de a face guverne de tehnocraţi. Vorbim despre profesionalizare şi politica este la rîndul ei o profesie, în orice societate civilizată. Aici mă pot da pe mine ca exemplu: am intrat în politică în ’90-’91, am părăsit-o zece ani mai tîrziu: cîte nu ştiam, cîte am învăţat, cîte tîmpenii mi-au dat prin cap şi cîte dintre ele am spus în gura mare, în anii ăştia!

a consemnat Andrei GORZO

Raluca ION

Frăţia geamurilor fumurii

— în ceasurile ei de zăbavă —

Dacă într-o zi un om nu ar avea nimic de făcut şi mult de pierdut, mă refer aici la timp, fireşte, şi s-ar hotărî să privească la ceilalţi, pe care nişte ore privilegiate şi libere i-ar închide în ele şi i-ar purta pe sus cam pe unde şi cum ar vrea ei, i-aş recomanda o privire foarte superficială asupra fenomenului. Ca extra-măsură de precauţie împotriva prejudecăţilor sau invidiilor de orice fel.

Ar vedea cu această ocazie şi nişte oameni, tineri, îmbrăcaţi în general business, care îşi petrec 12 ore din zi în spatele unor geamuri care reflectă lumina sau unor draperii de 50 de dolari metrul şi, în faţa calculatoarelor, respiră aer condiţionat, se hidratează cu apă La Fîntîna, rece ca gheaţa, ştiu două limbi străine şi răspund la telefon cu prenumele, numele şi „bună ziua“. Au ajuns acolo pentru că au răspuns la un anunţ şmecher de vreun sfert de pagină, dat la ziar de vreo multinaţională, în engleză sau franceză. Sau treaba lor cum. Sunt plătiţi cu peste cinci sute de Euro pe lună, la care omul obişnuit priveşte cu invidie şi îşi ia la şuturi norocul. Ar trebui să stea în cutiile fumurii 8 ore pe zi. De multe ori stau 12. Văzîndu-i pe ei, omul nostru s-ar mira nespus. Cum de se află în libertate şi cum îndatoririle, termenele-limită, problemele neaşteptate, *training*-urile, i-au lăsat să treacă pe lîngă ele? Să nu exagerăm. Pînă şi ei au timp liber.

Ar vedea-o pe Roxana, de exemplu. Drăguţică foc, înaltă, cu păr blond şi şuviţe şi mai blonde inspiră cochetărie. Are un lup alsacian pe care îl cheamă Dumi. Îi place, atunci cînd are timp, să-şi plimbe cîinele. Îi mai place să cumpere chilipiruri, da, da, la funcţia ei. PR Manager. Second-hand-ul nu-i este străin. Se vopseşte acasă. Are o prietenă talentată la asta. Nu mănîncă la restaurant decît atunci cînd e neapărat nevoie. Ştirile care plutesc discret şi insinuant prin firmă spun că este zgîrţomană. Ar auzi-o recunoscînd că aşa este. „Sînt zgîrcită cu mine, în sensul în care nu-mi plac extravaganţele. Nu am nevoie de un iaht zburător ca să mă simt bine. Îmi place să strîng bani, ca să-mi pot permite să cumpăr altceva cu ei. Am o casă, am o maşină luată în *leasing*, pentru mine este destul, nu mai am nevoie de altceva. De restul de bani vreau să călătoresc. Pînă acum am fost în Grecia, Turcia, Ungaria, Cehia, Austria, Franţa, Germania, Italia. Miza mea este în alt plan. Vreau acum să merg undeva mai departe, să văd şi nişte locuri mai exotice. Vara asta va fi Spania. La iarnă Alpii, la schi. Dar anul viitor, nu mă las fără America de Sud.“

Alţii au ocupaţiuni şi mai frivole. Unul este fotbalist. Joacă fotbal cu echipamentul şi sprijinul companiei, şi el acolo nu este un terchea-berchea. O mică armată economistă care aleargă cel puţin o dată pe lună după o minge. Extrem de interesant este că cei din conducere sînt foarte interesaţi de plăcerea angajaţilor de a bate mingea şi îl trimit o săptămînă în Austria pentru a juca în echipa firmei mamă.

Horia joacă tenis pe cont propriu, de cele mai multe ori în nocturnă sau în week-end. Niciodată nu se plînge că este prea ocupat pentru asta. „Trebuie să îţi stabileşti priorităţile. Cînd îţi place un lucru găseşti automat timp pentru el. Greu, dar îţi găseşti. Cu puţin noroc şi bani.“

Dacă omul de la început ar privi mai cu luare aminte, la momentele lipsite de griji ale unei clase muncitoare cu buzunarul ceva mai elastic, ar vedea că cei din urmă nu fac nimic foarte diferit de ce ar face majoritatea. Însă viaţa lor nu se consumă într-un *dolce far niente* prelungit, pentru simplul motiv că pentru ei timpul este o resursă limitată. Aşa că prima lecţie de economie din clasa a unsprezecea, care spune că a fi eficient din punct de vedere economic este să obţii cu mijloace limitate maximum de rezultate, este una mestecată, digerată şi asimilată. Mulţi dintre tinerii profesionişti sînt eficienţi în distracţie. Alţii sar peste ea şi sînt pur şi simplu eficienţi.

„Nu plec nicăieri în vara asta, în afară de cîteva zile la mare. Vreau să dau avansul la un Megane şi nu pot să-mi permit să cheltui bani aiurea. Oricum trebuie să mă odihnesc, cred că o să dorm. Să mă satur de somn, să nu fac absolut nimic decît să stau în pat şi să mă uit la HBO, să mai cobor din cînd în cînd să-mi iau de mîncare. Ăsta este cel mai mare vis al meu. Să dorm două săptămîni fără vise!“

▲

„Nu ne considerăm o elită, noi sîntem clasa de mijloc“

– interviu cu Cosmin ALEXANDRU –

Care este grupul ţintă căruia i se adresează URR?

Pînă acum, mesajul nostru a prins cel mai bine la oamenii activi, la oamenii care au intrat în sistemul acesta de a crea pentru ei şi pentru cei din jurul lor o oază de bunăstare, o oază de decenţă în primul rînd. Sînt oameni care au ce apăra, care au ce dezvolta. Sînt acei oameni care cred că intervenţia statului ar trebui să se limiteze la reglementare şi control şi nu de a fi un concurent al lor în spaţiul economic. Sînt oameni tineri, implicaţi nu numai în domeniul economic, ci şi în cel social sau cultural, care preţuiesc foarte mult implicarea activă. Mesajul nostru e mai puţin atractiv pentru cei care vor să lucreze în continuare în sectorul bugetar-economic sau care îşi doresc ca statul să le dea în continuare diferite „avantaje“, cum ar fi reduceri la întreţinere, cornuri şi lapte, salarii compensatorii pe doi ani etc.

Aceştia sînt şi oamenii care constituie baza partidului? Cine sînt cei care formează eşalonul superior?

Eşalonul de conducere nu e foarte diferit de restul membrilor, sîntem constituiţi cam pe acelaşi calapod la toate nivelurile. Nu ne considerăm o elită, noi sîntem mai degrabă clasa de mijloc, aşa cum este ea acum în România: foarte puţin numeroasă. Sîntem reprezentanţii unui clase de mijloc încă în formare, dar care începe deja să aibă interese de apărat. Aşa că ne-am gîndit să ne organizăm, ca să le putem apăra împreună.

Dacă e să luăm în serios datele statistice, care spun că populaţia e în curs de îmbătrînire şi că nivelul de trai este scăzut şi stagnant, înseamnă că grupul ţintă căruia vă adresaţi ca partid constituie o plajă extrem de îngustă. Cum plănuiţi să vă dezvoltaţi?

Momentan, sîntem la început. Scopul nostru nu e să concurăm PSD-ul, noi nu sîntem un partid de masă – în sensul proletar al termenului –, aşa cum e PSD, noi avem deocamdată cîteva mii de membri activi în toată ţara. *Target*-ul poate părea, la o privire rece, statistică, foarte îngust. Însă sînt foarte mulţi oameni care au reacţionat pozitiv şi la lansarea noastră, şi de atunci încoace, şi care au o aspiraţie în a vedea în România o clasă din ce în ce mai mare care poate trăi decent. Chiar dacă acum ea nu e foarte mare, mesajul nostru prinde şi e receptat pozitiv de mai mulţi oameni decît cei care statistic fac parte din *target*-ul nostru. Noi nu sîntem nişte oameni bogaţi, trăim la bloc, între oameni, ca toţi ceilalţi. Doar că am depăşit pragul la care timpul este dedicat preponderent subzistenţei, ne-am asigurat un trai decent şi acum credem că e necesar să investim în lărgirea acestui cerc al bunăstării.

Experienţa şi performanţa în economie sînt recunoscute a fi un atu în viaţa politică. Tinereţea este şi ea un avantaj?

Cel puţin pînă acum, da. Pentru că tinereţea presupune un anume curaj de a pune problema diferit decît s-a pus pînă acum, o anumită disponibilitate de a investi timp, resurse şi energie, o putere de muncă mai mare, toate în virtutea unui entuziasm caracteristic mai degrabă tinereţii. Mai este un avantaj: tinereţea presupune inexistenţa unei experienţe nocive, comunismul, experienţă pe care oamenii noştri nu au trăit-o, şi atunci putem să ne creăm propriul loc şi propriul drum cu o anume detaşare şi prospeţime. Chiar dacă asta va dura mai mult!

Performanţele profesionale sînt suficiente pentru a asigura o victorie în politică? De ce altceva mai este nevoie?

Cred că performanţa în economie nu este suficientă pentru succesul în politică, dar are o influenţă semnificativă asupra lui în această etapă de dezvoltare a României. Mediul economic privat post-revoluţionar a funcţionat mult mai corect decît cel politic, generînd competenţe mult mai concrete şi mai utile. Multe companii străine importante au introdus în România cultura performanţei, a eficienţei, a eticii, a conducerii prin obiective şi a responsabilizării pentru rezultate, cultură care lipseşte cu desăvîrşire în rîndul clasei politice româneşti. Dacă asimilăm performanţa politică cu administrarea cît mai eficientă (adică în beneficiul cît mai mare al cetăţenilor) a resurselor de care o ţară dispune (resurse produse şi atrase) atunci performanţa economică validată a celor care conduc un guvern sau a celor care creează cadrul legislativ al funcţionării economiei este un atu crucial. Pentru victorie în politică mai e însă neapărată nevoie şi de capacitatea de a motiva şi de a menţine interesul activ al unui număr însemnat de oameni pentru o idee şi uń scop care sînt deasupra intereselor lor personale.

Promisiunea experţilor a mai fost vehiculată şi cu alte ocazii în istoria recentă a României. URR promite, printre altele, că va aduce experţi în politică. Credeţi că astăzi mai ţine această promisiune?

Noi nu am promis să aducem experţi. Noi am spus că vom aduce în politică oameni obişnuiţi care au demonstrat o competenţă recunoscută social. Aceste experienţe profesionale şi performanţe demonstrate intenţionăm să le direcţionăm din domeniile în care a activat fiecare către domeniul politic. Cartea pe care jucăm este că în România sînt multe competenţe şi multe resurse în afara politicii. Neimplicarea lor în politică lasă loc unor oportunişti sau unor oameni incompetenţi şi fără caracter.

Ştiu că nu intră în calculul dumneavoastră această posibilitate. Dar totuşi: dacă aţi cîştiga alegerile din 2004, care ar fi primele măsuri pe care le-aţi întreprinde?

Nu cred că în 2004 vom cîştiga alegerile. Realismul este o altă caracteristică a noastră... În 2004 intenţionăm să intrăm în Parlament şi să putem avea o influenţă pentru a promova nişte măsuri. Acestea se referă în primul rînd la libertatea mediului economic de a se dezvolta pe baze competitive. În momentul de faţă statul este un actor mult prea important în economie şi care viciază regulile jocului. Or, noi vrem să scoatem statul din rolul de agent economic, pentru a putea lăsa agenţii economici să funcţioneze pe baze competitive şi *egale*. Vrem să interzicem capacitatea statului de a-şi jongla interesele politice în funcţie de aceste arierate fabuloase care strangulează economia românească şi prin care statul, reeşalonînd sau scutind, creează o mulţime de inegalităţi care fac imposibilă funcţionarea normală a pieţei. Uniunea Europeană spune că nu sîntem o economie de piaţă funcţională în primul rînd din acest motiv! Piaţa funcţionează cînd şi cum vrea guvernul. Ăsta e primul lucru pe care l-am schimba. Coroborat cu reducerea rolului statului în economie, vedem şi o reducere a fiscalităţii; taxele şi impozitele percepute acum de stat sînt distribuite în mod arbitrar şi discreţionar prietenilor politici. Profitul ar trebui lăsat celor care reuşesc să îl producă pentru ca ei, în mod *competitiv* şi *legitim*, să-şi poată determina calea către propria dezvoltare. Şi dacă am putea, am face astfel încît regimul proprietăţii în România să nu mai fie subiect de judecată la Strasbourg. Deoarece clarificarea regimului proprietăţii este elementul absolut bazal prin care se poate gîndi introducerea proprietăţii în sistemul economic. Atîta vreme cît sistemul de proprietăţi nu e clar, atunci nici resursele care pot fi puse la bătaie în circuitul economic nu sînt clare. În România există resurse enorme de active care nu sînt folosite pentru că nu ştie nimeni ale cui sînt; asta înseamnă că nu pot fi ipotecate, nu se pot lua împrumuturi, dacă nu te poţi împrumuta, nu ai cum să investeşti, dacă nu investeşti, nu te poţi dezvolta şi aşa mai departe. E o problemă pe care vrem să o rezolvăm.

a consemnat Matei MARTIN

Andrei COVACIU

Mercenarul

Diferenţa dintre angajaţii full-time şi freelanceri (FL) este asemănătoare celei dintre o armată regulată şi Legiunea Străină. Soldatul FL are încrustată în palme o linie a morţii care se numeşte „deadline“ şi, în raniţă, istoria propriilor vitejii, scrisă cu sudoare într-un lung curriculum. În rest, n-are mamă, n-are tată, ci numai un mit referitor la el însuşi, care trebuie să parcurgă următoarele etape: „E bun şi ieftin“ – „E bun, dar scumpuţ“ – „E foarte bun, dar scump“ – „E scump, dar bun“ – „E foaaarte scump. Adică bun“. După parcurgerea acestei preambulaţiuni cvasi-mitice, FL-ul ajunge la bastonul de mareşal care-i permite să vîndă abilităţi mai mult sau mai puţin comune la preţuri de Ritz. O măslină? 20 de lire. Peşin. O măslinuţă? 50 de lire. Cum? Sterline. În România, diferenţa dintre un mercenar FL şi un profesionist care ţine la căpătîi cartea de muncă este o adîncă diferenţă de percepţie. Acelaşi – dar absolut acelaşi – CV, care conţine o impresionantă colecţie de fapte trecute, are valori diametral opuse, în ochii unui angajator român, în funcţie de calitatea de slujbaş regulat vs. mercenar a posesorului CV-ului în cauză. În primul caz, patronul strîmbă din nas şi percepe consistenţa CV-ului ca neseriozitate. Se comportă, cum s-ar spune, „pe vechi“: orig. nes.: intel. / semn. part.: nare / schmb. des loc. munc.!!! Pe de altă parte, acelaşi angajator, în faţa aceluiaşi CV – care de data aceasta are trecută la loc vizibil menţiunea „freelancer“ – pare conectat intravenos la avantajele progresului şi se bucură că are de a face cu un profesionist „cu experienţă“. Dacă stau să număr bine, din 1995 (cînd am devenit pentru prima dată art-directorul unei reviste) şi pînă acum, am schimbat 13 publicaţii (dintre care patru le paginez şi în ziua de azi) şi nouă patroni (cu trei încă colaborez). Nu am reuşit să fiu niciodată dat afară, „restructurat“ sau să mă comport în aşa fel încît să mi se impună o demisie onorabilă. Cînd nu mi-a mai plăcut o slujbă – am încetat colaborarea. Pot să vă spun prin urmare că, în România, libertatea de a-ţi lua şi apoi a părăsi o slujbă este înţeleasă ca tupeu şi nu ca un act de alegere personală. Trei patroni mi-au furat, la propriu, ultimul salariu – ca răzbunare că i-am tradus în amorul propriu. Unul dintre ei (cu care am încetat colaborarea pentru că într-o seară venise beat la firmă, ca să „facă ordine“) m-a sunat peste cîteva luni (era, iarăşi, beat) să mă anunţe că nu mai e supărat pe mine. Asta după ce în prealabil mă uşurase de vreo trei sute de dolari munciţi. De la altă slujbă am scăpat fără jecmăneală – doar cu titulatura de „muist elitist“, după ce luni de zile colaborarea între mine şi angajator păruse să fie OK. A fi un freelancer te scuteşte, în principiu, de astfel de experienţe. În momentul în care semnezi un contract valabil, să zicem, o lună – şi tu, şi angajatorul, ştiţi că sînteţi legaţi de un proiect comun foarte precis. Nici tu nu îţi legi viaţa de o firmă, nici lui nu i se dă ocazia să-şi alimenteze frustrările şi pornirile paranoice (gen „ţi-am dat o pîine şi tu acum mă laşi de căruţă“). Am lăsat special la urmă cireaşa de pe tort, deliciile supreme ale frilănciuirii: o, da – în primul rînd, plăcerea de a sta acasă, îmbrăcat în chiloţi şi-n pielea goală, şi de a pagina, de exemplu, *Revista Cultului Baptist* din Orăştie. Apoi conştiinţa faptului că nu eşti coleg cu nici un contabil român, un monstru de devotament pentru patron şi un inamic neobosit al tău (pentru că tu cîştigi de cinci ori mai mult decît el, cu toate că LUI îi trec prin mîini sute şi sute de milioane lunar). În fine, relativa siguranţă materială, atunci cînd ştii că dacă pierzi unul dintre joburi nu înseamnă că ai rămas pe drumuri. Toate acestea nu vor să spună că angajarea cu carte de muncă ar fi neapărat un dezastru. Patronii de la noi nu sînt neamuri proaste prin definiţie, ci doar statistic. Iar dacă te simţi român pînă-n străfundurile firii, convieţuirea lipicioasă, pînă în pragul intimităţii, cu cel care îţi oferă un loc de muncă, s-ar putea să-ţi şi placă. Nu-i aşa, şefu'?

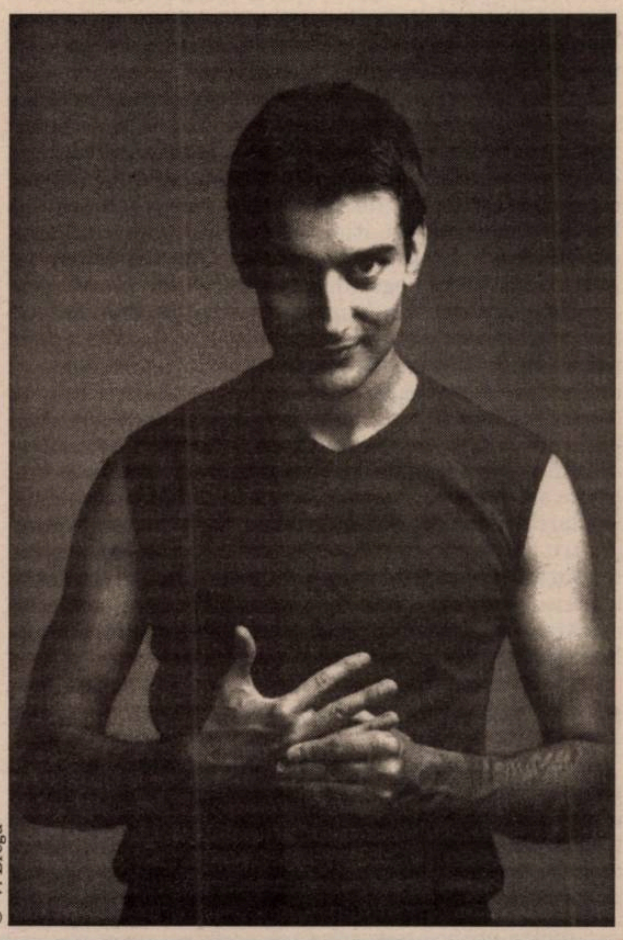

© V. Brega

Anca MANOLESCU

„Întîlnirea ochilor“

Se întîmplă să întîlneşti o expresie – cuvînt ori imagine –, de o simplitate esenţială, care te urmăreşte. Se întîmplă ca în jurul ei să se adune, din cînd în cînd, în jocul dialogurilor, al călătoriilor şi lecturilor, alte imagini şi expresii care schiţează nebuloasa unei teme. Pe urmă, ele se adună ceva mai coerent, chemate şi articulate de reperul întîlnit întîi. Nu te grăbeşti să le sistematizezi; aştepţi mai degrabă să se ordoneze singure, să ajungă ele singure la maturitatea unui subiect consistent; fiindcă ai senzaţia că te afli în faţa unui dat căruia rişti să-i ratezi amploarea dacă te apuci să îl gestionezi prea ofensiv. În consecinţă nu fac decît să notez aici cîteva elemente care s-au acumulat în jurul unei teme: privirea cu care se aţintesc reciproc contemplativul şi Cel contemplat, ceea ce A.K. Coomaraswamy numeşte „întîlnirea ochilor“.

Mulţumită unui prieten care a comentat din perspectivă Guénon teatrul shakesperean, am întîlnit cuvintele Ofeliei despre Hamlet: el e *„the observed of all observers“*. Nu ştiu cum să traduc această foarte precisă expresie; ea ar putea fi redată prin ceva de felul: „cel aţintit de toţi cei ce ţintesc“, „cel respectat de toţi cei ce respectă“ o normă, „orientul tuturor celor ce se orientează“. Hamlet e norma vie, norma întrupată într-o persoană – normă de la care regatul a fost abătut; el e „tiparul formei“, „nădejdea *(expectancy*: aşteptarea, ceea ce privirea aşteaptă să zărească), roza mîndrului regat“. Elogiul şi tînguirea Ofeliei se referă la el ca la „pivotul normei“ s-ar putea spune, la ordonatorul posibil al unei lumi, la „polul“ spre care toate privirile se îndreaptă ca spre un model al perfecţiunii: în acţiune, cuvînt şi gîndire („o gîndire suverană“, *„that noble and most sovereign reason“).* Or, deplîngînd aparenta frîngere a personajului – personaj cu o funcţiune de alură macrocosmică –, Ofelia se plînge totodată pe sine, dezagregată lăuntric de această pierdere („iar eu, cea mai mîhnită-ntre femei, pe care mierea, muzica legămintelor sale o hrănea...“).

În genere vorbind, „polul“ – punctul neclintit, temeiul ultim, situat în afara mişcării şi a devenirii – e perceput ca transcendent şi interior, ca prezent în zenitul lumii şi în adîncul fiinţei. Polul determină o axă care face să comunice, care uneşte aceste două extreme. André Scrima cita o expresie filocalică, aparţinînd unor autori de secol XIV, Callist şi Ignatie Xanthopoulos: „intelectul, nemişcat precum axa cerurilor, priveşte ca spre un centru în adîncurile inimii“.

Orientul tuturor celor ce se orientează

„The observed of all observers“ e în fond unul dintre numele lui Dumnezeu. (La Mistra, în Peloponez, una dintre biserici se numeşte *Peribleptos:* „Cel de pretutindeni privit“). „Cel de pretutindeni privit“: aşa apare Christos în economia fiecărei biserici răsăritene; din bolta fiecărei biserici, imaginea lui Christos Pantocrator întîlneşte privirile tuturor celor ce ridică ochii. Situat în istmul dintre lume şi abisul divin, în “ochiul bolţii“ lumii, el se oferă ca Adevăr tuturor privirilor, e punctul unei universale convergenţe.

Cînd, în tratatul *De pace fidei*, Nicolaus Cusanus meditează asupra întîlnirii şi a unei posibile armonizări a religiilor, el pune în scenă o asemenea convergenţă a privirilor către pol. Cusanus imaginează un congres celest unde fiecare dintre reprezentanţii religiilor e adus în situaţia de a împlini, de „a realiza“ adevăratul sens al credinţei sale: fiecare dintre ei poate privi direct Logosul, *fiecare* dintre ei poate vedea *– ca reprezentant al religiei sale –* Faţa lui Dumnezeu, faţa lui Unu. Problema diversităţii religioase nu se pune aici în termeni de comparaţie calitativă, de succesiune în istoria salvării ori de ierarhie, ci în termeni (ilustraţi spaţial) de colegialitate şi convergenţă: pornind de la punctele aceleiaşi circumferinţe, religiile sînt raze ascendent-centripete spre Polul divin. Religiile stau în faţa Logosului cu toată încărcătura particularităţii lor religioase (şi datorită ei). Dar tocmai pentru că stau în faţa Lui, se află deja dincolo de particularitatea propriei religii, la capătul ei, în punctul în care stă să se consume actul ultim şi decisiv al oricărei religii: trecerea spre o viziune *asimilată* a Realităţii ultime.

O privire atot-direcţionată

Dar înainte de a ridica ochii, înainte de a izbuti să priveşti şi să vezi, eşti privit şi văzut. Privirea contemplativă nu face decît să răspundă unei priviri dintotdeauna prezente, aţintite deja asupra ei. Privirea contemplativă soseşte la „întîlnirea ochilor“ după privirea divină, care aşteaptă deja confruntarea, faţă-către-faţă, întoarcerea ochilor spre ea. Muhammad a rostit un *hadith* – inspirat de arhanghelul Gabriel, arhanghelul iniţierilor şi al naşterilor spirituale – care sună aşa: buna orientare, virtutea spirituală, frumuseţea atitudinii credincioase constă în „a-l adora pe Allah ca şi cum l-ai vedea căci, dacă tu nu îl vezi, El totuşi te vede“. Ne amintim de Iov, exasperat de privirea lui Dumnezeu, de exigenţa ei nesfîrşită şi neînduplecată, de Iov care tînjeşte totodată după vederea Lui. „Cînd vei înceta să mă priveşti? Cînd îmi vei da răgaz să-mi înghit saliva?“ (7, 19). „Pe El îl voi vedea şi ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia. Şi de dorul acesta măruntaiele mele tînjesc în mine“ (19, 27). Privirea divină cheamă, cere să o întîlneşti, îţi cere să obţii acea privire demnă de ea, capabilă să-i vadă transcendenţa, să pătrundă în adîncul ei.

Pentru anumiţi autori, termenul „Dumnezeu“ *(Theos)* exprimă tocmai această calitate divină definitorie: privirea atot-văzătoare, atot-direcţionată, atot-pătrunzătoare. Iată de pildă interpretarea lui Grigore de Nyssa *(Comentar la Cîntarea Cîntărilor, V):* „Dumnezeu, cel ce priveşte şi supraveghează toate, are numele grecesc de *Theos,* de la a privi toate“. Există, încă de la vechii greci (Pseudo-Plutarh, *De Musica*, 27) o tenace linie de interpretare a contemplaţiei, a *theoriei* ca derivînd etimologic din *Theos*. Respinsă de critica filologică, această înrudire va traversa literatura mistică orientală de la greci, la autorii sirieni şi pînă la Callist Cataphygiotes în sec. XIII (cf. J. Lemaître, R. Roques, M. Viller, *Dictionnaire de spiritualité*, t. 2, art. „Contemplation“), ca un fapt de experienţă şi de hermeneutică spirituală. *Theoria*, contemplaţia ar fi răspunsul potrivit, atitudinea umană cea mai adecvată faţă de calitatea divină definitorie: *theoria* înseamnă a ajunge să îl vezi pe Cel ce vede toate, să răspunzi universalei lui priviri. Pe epitaful unui creştin din primele timpuri (înainte de anul 216), cu o graţioasă simplitate se spune acelaşi lucru: „Abercius pe nume, sînt discipol al păstorului pur... cu ochi largi care privesc pretutindeni...“

Pentru a ilustra întîlnirea cu o asemenea privire, pentru a încerca să sugereze ce poate fi *theoria*, Cusanus s-a referit la un tip de imagine sacră pe care o analizează pentru prietenii săi benedictini din mănăstirea Tegernsee. E vorba despre o imagine a lui Christos ce pare să privească drept spre fiece privitor, să rămînă ochi în ochi cu el, fie că privitorul stă ori se mişcă. Cusanus se referă la mai multe asemenea picturi, printre care una a lui Rogier van der Weyden, aflată la Bruxelles, alta, a lui Quentin Metsys, la Anvers. E un tip de imagine care se potriveşte cu situaţia spaţială a „congresului celest“ imaginat de Cusanus în *De pace fidei*, şi în această calitate mă interesa atunci cînd Andrei Pleşu mi-a vorbit, în legătură cu ea, despre eseul lui A.K. Coomaraswamy, „The meeting of Eyes“, publicat în 1943, inclus mai tîrziu în volumul *Figures of Speech or Figures of Thought*. Coomaraswamy menţionează că Nicolaus Cusanus foloseşte mai cu seamă imaginea ca punct de pornire şi suport pentru o *„contemplatio in caligine* sau viziune a lui Dumnezeu *in tenebris“,* apoi că tipul acesta de imagine e de origine bizantină şi dă paralele hinduse şi budiste pentru tema divinului „pretutindeni privitor“. El citează totodată comentariul lui Cusanus, cuprins în tratatul *De visione Dei* (sau *De icona),* text care conţine un soi de „experiment contemplativ“, o curioasă încercare de „verificare“ a paradoxalei „întîlniri a ochilor“. Iată-l: „Aşezaţi imaginea oriunde, să zicem pe peretele de nord al oratoriului“ (nordul e direcţia simbolică a Polului!); „adunaţi-vă în semicerc în faţa ei, nu prea aproape, şi priviţi-o. De oriunde v-aţi uita, fiecare va avea impresia că numai el, el singur o priveşte... Vă veţi minuna în primul rînd şi vă veţi întreba cum de e cu putinţă ca imaginea să privească spre toţi şi spre fiecare în parte... Apoi puneţi pe un frate ca, fără să-şi ia privirea de la ea, să se mişte către apus; el va constata că privirea imaginii îl însoţeşte, mişcîndu-se împreună cu el şi nepărăsindu-l dacă revine la răsărit. Şi se va minuna atunci de această mişcare fără deplasare... Dacă fratele va cere altuia să meargă de la răsărit la apus, păstrîndu-şi privirea aţintită la imagine, în vreme ce el însuşi se mişcă spre răsărit, celălalt îi va spune, cînd se vor întîlni, că privirea imaginii se mişcă împreună cu el şi fratele dintîi îl va crede; iar, obţinînd această evidenţă, ei se vor convinge că faţa din imagine urmăreşte pe oricine în mişcarea lui, chiar dacă mişcările sînt contrarii. Fiecare va vedea că faţa neclintită se întoarce spre est şi spre vest, spre nord şi spre sud, într-o direcţie şi în toate direcţiile simultan.“

Iată, în primul rînd, ce ar putea fi un „experiment contemplativ“: e constatarea, împărtăşită, nu a unui dat măsurabil şi exterior observatorului, ci a unui dat văzut, experimentat interior, a unui dat care are o obiectivitate inter-subiectivă. E, apoi, experimentarea unui dat care nu se opreşte la datul însuşi şi la nivelul lui de manifestare (accentul nu cade pe o curioasă imagine, fabricată de un *ingenium* cvasi-magic, dar ale cărui tehnici sînt în fond perfect explicabile); ci e experimentarea unui dat care deschide pur şi simplu înţelegerea spre *dincolo de ea* şi spre dincolo de lumea spaţio-temporală, către paradoxala privire divină, neclintită şi atot-direcţionată. Experimentul lui Cusanus e un punct de pornire pentru *transformarea* privirii umane, pentru trezirea a ceea ce în islam se numeşte „ochiul inimii“. De altfel ceea ce izbeşte în acest experiment nu e doar privirea imaginii divine care, imuabilă, acoperă toate direcţiile şi toate mişcările – adică le urmăreşte din perspectiva polului, de dincolo de nivelul definit de direcţiile cardinale; ceea ce izbeşte e universalitatea şi totodată intimitatea acestei priviri. Toţi privitorii, indiferent cum sînt situaţi, au – fiecare – impresia că sînt unicul privitor şi privit, că se află într-o întîlnire secretă cu Cel care priveşte, că absorb şi sînt absorbiţi de privirea divină.

Coomaraswamy indică, în această privinţă, paralela cu un text budist, *Dhammapada Atthakathâ* 1, 406: „atunci cînd Buddha predică, oricît de numeroasă ar fi asistenţa şi oricum ar fi aşezaţi ascultătorii, în faţa ori în spatele lui, fiecăruia i se pare că «Învăţătorul mă priveşte doar pe mine; el rosteşte Norma numai pentru mine.» Fiindcă Învăţătorul pare să privească la fiecare individ în parte şi să aibă un dialog cu fiecare... Buddha se arată ca stînd faţă în faţă cu fiece individ, oriunde s-ar afla acesta din urmă“. Încă o dată, textele vobesc despre o *coincidentia oppositorum* între universalitatea privirii transcendente şi singurătatea întîlnirii între doi intimi. Într-o asemenea singurătate cu universalul se adînceşte contemplativul, într-o „întîlnire cu Binele, de unul singur cu Cel singur“ (Numenios din Apameea, Plotin). Iar, într-o astfel de întîlnire, partenerul uman e transformat, tinde să se asemene partenerului divin, să cîştige şi el o privire atot-direcţionată. Dar e vorba despre o asemănare prin complementaritate: dacă privirea divină se îndreaptă, rămînînd imuabilă, *către* toate direcţiile, fiinţa umană se unifică, privind *din* toate direcţiile sale Polul divin.

Iată, conform lui Macarie Egipteanul, un autor mistic creştin de secol IV, care e condiţia sufletului ajuns receptacol al Duhului: „... el devine în întregime lumină, în întregime faţă, în întregime ochi. Nu este nici o parte în el care să nu fie plină de ochii noetici şi luminoşi... peste tot este plin de ochi, peste tot este numai faţă şi nu este nici o parte în el care să fie dos ori spate....“ O descriere, izbitoare prin identitatea termenilor va fi dată, în islam, de către Ibn 'Arabî, care se referă la o anumită treaptă de realizare pe calea sufită: el vorbeşte despre „chipul fără ceafă“, despre capacitatea unui văz omniprezent. „Pentru o fiinţă ajunsă în această stare“, spune el, *„qibla* se află în toate direcţiile“. *Qibla* – marcată prin îndreptarea rugăciunii spre Mecca – e, simbolic şi calitativ vorbind, *unică* şi ea indică direcţia polară, transcendentă, „perpendiculată“ pe direcţiile lumii, străbătînd dincolo de ele. A o avea pretutindeni în faţă înseamnă că fiinţa s-a „unificat“, şi-a omogenizat structura internă în funcţie de o aceeaşi Prezenţă ce o atrage spre sine la capătul fiecărei zări. Am citat aceste pasaje la un seminar NEC. Horia Patapievici le-a comentat spunînd că, prin utilizarea unui simbolism coerent cu modalităţile de comunicare fizică a luminii, ni se sugerează în fond o transmutaţie. Fiinţa umană se „amplifică“ pînă la maximumul posibilităţilor ei şi ajunge să privească spre divin ca spre propriul ei centru, pe care îl ţinteşte din toate punctele circumferinţei sale. Multiplicitatea direcţiilor ei converge spre o aceeaşi ţintă – imanentă şi transcendentă totodată –, diversitatea elementelor ei se orientează toate spre Unu. „Dumnezeu atot-văzător“, spunea Coomaraswamy, „sau Dumnezeu privind în toate direcţiile e o temă ce străbate toate literaturile spirituale. Brahma «vizibil prezent, niciodată în afara vederii» este Suflul interior şi adevăratul Sine, se spune în *Brhadâranyaka Upanişad* (III, 4); iar dacă fiinţa contemplativă e să «vadă» această divinitate din lăuntrul ei, ochii trebuie să i se «întoarcă», ea trebuie să suporte o con-vertire ori o intro-vertire a vederii (cf. *Katha Upanişad* IV, 1).“ *The observed of all observers* e de descoperit şi de aţintit în adîncul propriei inimi, acolo unde, conform doctrinei creştine, stă întipărit chipul divin, care – în abisul fiinţei – e principiul, e polul ei.

▲

Horia MARINESCU

Marea Uşurare. 2007

„Bucureştiul s-a lăsat în voia evenimentelor fără încăpăţînată împotrivire, fără fragilitatea pe care o pricinuieşte mînia. Iată de ce, pe parcursul sinuos al unui destin picaresc, Bucureştiul a rămas vesel."
Paul Morand

Integrare în 2007? Întrebarea redeschide în mine fel de fel de răni vechi sau, ca să nu fiu prea dramatic, redeschide teme de meditaţie la care, în mediul neprielnic de pragmatic în care trăiesc, renunţasem de mult. Pentru că Viena nu e nici Roma, nici Bucureşti. Aici nu se trăncăneşte inflaţionist, ci se caută soluţii eficiente şi fără multe dezbateri. (Altfel nu se explică de ce Sigmund Freud a trebuit să folosească o canapea pentru a dezlega limba unor pacienţi care, dacă profesorul ar fi avut cabinetul în Bucureşti, ar fi făcut coadă la el ca să-i povestească verzi şi uscate din profunzimea eului lor superficial şi să-l aducă în pragul disperării prin îngropare în logoree). E oraşul în care nu prea ai ce *talk-show*-uri să vezi, în care oamenii nu se consumă în antreul politic care e discuţia publică furtunoasă, e oraşul în care abia acum, anul ăsta, s-au mai dezgheţat apele în privinţa grevelor, că din 1945 încoace amatorii de senzaţii sindicale tari nu prea au avut cu ce să se consoleze. Îmi amintesc de anul 1995, anul marcat în istoria locală ca Anul Aderării. După o campanie cuminţică, în care am fost speriaţi cu ideea riscului de a nu adera şi mobilizaţi indirect prin sondaje care indicau o împărţire *fifty-fifty* a populaţiei între „da" şi „nu", ne-am trezit că majoritatea a votat pînă la urmă „pentru", în procent de 66% (faţă de francezi, la care doar nişte mii de voturi au înclinat balanţa către „da" în referendumurile pe teme europene). Probabil că a fost una dintre ultimele dăţi cînd în Austria a funcţionat „unanimitatea" corporatist-comodă cu care societatea se obişnuise de vreo 50 de ani. Dar Austria n-a fost niciodată în altă parte decît în Europa de Vest: deşi Viena vest-europeană era, geografic, la est de Praga est-europeană, Austria era protejată în mod tacit de NATO, chiar dacă în principiu era şi este o ţară neutră.

Firescul est-european

Citesc *Balcanii şi Balcanismul* al Mariei Todorova şi mă întreb dacă aderarea estului Europei va duce la dispariţia problemei balcanice sau nu. În perioada comunistă, ideea de balcanism ca imagine de tip antimaterie, de „Antieuropă" ca pereche în oglindă şi negativă a surorii ei autentice fusese lăsată deoparte din simplul motiv că Europa de Est era comunistă şi trebuia recucerită şi în acelaşi timp, comunistă fiind, era suficient de terifiantă şi aşa, fără atributul de „balcanică". Vestul trebuia să-i susţină (măcar moral) pe estici, şi deci au trebuit date uitării, în numele solidarităţii anticomuniste, vechile nemulţumiri despre Balcanii în care, după vorba unui diplomat britanic citat de Todorova, „unica înclinaţie spre civilizaţia europeană, după secole de supunere la bizantinismul asiatic, era conştiinţa naţionalităţii". După 1989, balcanismul a revenit în actualitate. Oricum, constaţi din cartea Todorovei că Europa nu a iubit niciodată prea tare estul ei propriu, şi imaginea e mai degrabă deprimantă. Dacă nici ei nu au o părere bună despre noi... înseamnă că singura şansă de a ne consola – prin ceilalţi, pentru că noi nici atît nu credem în noi – s-a dus pe apa sîmbetei.

Odată pericolul comunist trecut, am ajuns iar într-o faţă herderiană a Europei de Est (sau central-estică, sau de est şi sud-estică...), în care, pe de o parte, vedem societăţi care luptă să se alinieze la norma (şi normalitatea) europeană şi, pe de alta, vedem societăţi cu individualitatea şi natura (deci firea/firescul) lor specifice, încercînd să îşi definească, între două lupte cu corupţia şi sărăcia, o identitate proprie, utilă în negocierile de aderare – căci cine nu ştie cine e, nu ştie nici ce vrea şi nici ce să ceară într-o negociere. Astfel, firescul est-european trebuie să-şi găsească o formă şi o definiţie măcar din cauze pur pragmatice şi de interese pecuniare.

Ce o să fie cu noi? Ceva absolut românesc, o urmă din firescul lipsit de griji şi inconştienţa pe care le cunosc atît de bine, îmi spune că nu are nici o importanţă dacă „aderăm" sau nu. Chiar nu vreau să dezbat aici motive politice, să analizez cauze şi soluţii posibile. Mă dau drept simplu exponent al românului din deplasare, încerc să las la o parte tot balastul moral şi patriotic şi să mă întreb la cel mai de jos strat al subconştientului, ca pe canapeaua lui Freud din Viena, Berggasse 19, dacă îmi pasă sau nu, ce griji ascunse se iscă în mine, ce contează cu adevărat? Şi, ca să fiu sincer, sincer în măsura în care aş fi fost şi cu Dr. Freud, nu am nici o strîngere de inimă. Cumva, privite din exteriorul relativ al emigrantului, evenimentele româneşti par să fie per total optimiste. Vizitînd doar de cîteva ori pe an Bucureştiul (faţă de care am o relaţie de mare pasiune şi pe care-l idealizez naiv ca un intelectual cehovian cam inconştient şi cam tembel), lucrurile par să evolueze în sumă spre bine. În fond, ce pot să mă aştept că o să se întîmple, în timpul vieţii unei singure generaţii, într-o ţară ca România? Nu mă pot aştepta la prea multe. Aşa că lipsa de iluzii nu numai că mă fereşte de deziluzii, dar îmi aduce tot timpul surprize plăcute (uite – lucrurile sînt mai puţin rele decît ar fi putut fi!). Per total, parcă nu stăm chiar aşa de prost ca în mijlocul secolului 19, în vremea paşoptiştilor şi cea următoare. Dacă ei au avut o şansă, şi dacă pînă la urmă statul de atunci a putut să evolueze spre bine, de ce n-am putea-o face şi noi, astăzi? Dacă Marea Aderare va avea loc, va fi o Mare Uşurare. Cel puţin pentru mine.

Am senzaţia, de fiecare dată cînd vin în Bucureşti, că totul e solar, chiar dacă prăfos. Îmi place Pantelimonul ca unui turist prea romantic, prea îndoctrinat cu etnologie şi structuralism, îmi place ca unui intelectual cehovian care visează, iluzoriu, să stea la ţară (pînă şi putorile canalelor mi se par voioase şi „sănătoase"!). Dar sper că nu e numai atît. Că nu e doar plăcerea de a mă retrage în atemporalul satului, ca Blaga, că nu e aceeaşi desuetă şi mioritică fugă de istorie şi de *Zeitgeist*, ca la atîţia interbelici neaoşi. Asta e sigur una din dilemele mele cele mai mari, dilema unui emigrant oarecare. Şi, în acelaşi timp, Viena, marele oraş cultural, capitală a Europei Centrale, îmi pute vara din canale prea urît şi prea bătrînicios, observ numai oamenii trişti de pe străzi, incomunicabilitatea din societate, kafkianul funcţionarului, musilianul celor pe care-i cunosc. Dacă Marea Aderare se va sfîrşi cu bine, dilema mea referitoare la oraşul ideal – Bucureşti sau Viena (ambele oraşe ale *spritzului!)* – va fi şi mai mare!

Ce contează pentru mine este firescul. În acest sens, aproape că nu are importanţă dacă România va fi sau nu admisă, cît timp îşi va regăsi firescul. Dar cum obsesia europeană a început la noi o dată cu secolul XIX şi cum lucrurile astea apasă ca o „grea moştenire" – folosind pîrghia subconştientului colectiv – şi asupra mea, ar fi, într-adevăr, o mare uşurare. Uşurare de sub povara unei depresii de istorie. Marea Uşurare. Cred că, din acel moment, optimismul meu legat de firescul românesc ar triumfa peste pesimismul meu legat de incapacitatea noastră de a ne alinia la normă. Dacă ar fi să-l reluăm pe Herder într-o interpretare de secol XXI, să reluăm ideea naturelului popular al românului, probabil că ar trebui să conchidem că Europa e datoare să ne primească neapărat în sînul ei ca pe partea sa mioritică şi producătoare de bancuri (acea parte diversă care participă la unitatea ei în diversitate). 23 de milioane de poante şi cioace. PIB se va reboteza în „produsul intern de bancuri" sau „produsul industrial Bulă" şi va sări cu mult peste actuala valoare în euro (de vreo 1500/cap de locuitor). Dacă firescul nostru e constituit din... (de completat aici tot ce se poate spune despre România, de ex. „firescul nostru este compus din firescul sărăciei şi al neseriozităţii") atunci de ce să îl ciuntim şi să îl aliniem la normă? La norma europeană, desigur. Unde e pluralismul?

Strigătorul la cer e acoperit sistematic de strigătorul de victorie

Sînt optimist. Ca să-l parafrazez pe Musil, România este o ţară cu un mare viitor, avînd în vedere că n-a făcut mare brînză în trecut (către cenzorul interior: dacă Musil a avut voie să spună asta despre Austria Imperială, de ce să nu o spun şi eu despre România?). Pesimismul şi ironia amară încep la Viena. Poate că ele se sfîrşesc la Bucureşti, într-un ton vesel, de Nenea Iancu. Ceva îmi spune că vom supravieţui: karma noastră e ironică, dar nu e crudă. E binevoitoare în batjocura ei.

Ce se întîmplă dacă intrăm, e clar. Dar despre ce se întîmplă dacă nu intrăm, nimeni nu vrea să discute. Despre faptul că viaţa (unui stat) merge înainte, despre alternativele pe care le avem la UE. Ele desigur sînt mult mai puţin atrăgătoare (ca să nu spun sinistre – dar oare sînt atît de sinistre? adică de stînga?), dar ele există, cel puţin în teorie. De ce ne-o fi frică de ele? E de înţeles că efortul de convingere care trebuie dus cu naţiunea, de la bombonică la opincă, pentru admiterea în UE (că merită etc.) ne cere să privim admiterea ca *singura opţiune*, ca unica şansă. Şi e adevărat că românul, dacă nu îl sperii şi nu-l ameninţi, se cufundă imediat în beatitudinea lui mioritică şi inactivă pentru încă 50 de ani. În realitate însă am impresia că ne e frică să fim lucizi. Un stat „matur" şi o societate „matură" ar trebui să dezbată toate opţiunile, nu să le prezinte, cosmetizat, doar pe cele considerate optime. Poate că dacă nu intrăm, va exista o maturizare a noastră mai puternică, în stil Raskolnikov...

Dacă intrăm, va intra elita – cei deştepţi şi cei clarvăzători, guvernul şi prim-ministrul. Dacă nu intrăm, nu va intra o ţară înapoiată, nu va intra românul generic şi mioritic, nu va intra o clasă politică coruptă, nu vor intra cei care nu au înţeles la timp să asculte de cei deştepţi, de elită, cea care i-a avertizat şi i-a sfătuit, „dar degeaba...". Nu va fi vina *noastră*, va fi vina *lor*. Unde *noastră* înseamnă cei buni, noi înşine, prietenii şi partidul cu care am votat, iar *lor* înseamnă străinătatea, partidul pe care nu l-am votat, corupţii care au fost darnici doar cu alţii sau de pe urma cărora n-am profitat. Falsa etică e cea care ne-a dezbinat cel mai adesea, înlocuind o gîndire pragmatică şi modestă cu o aroganţă a celui care deţine totdeauna, mai presus de toţi ceilalţi, reţeta moralităţii.

Sentimentele unui autoexilat (şi ale unuia care are, de zece ani, senzaţia de excursie prelungită în Vestul Europei!) nu pot fi decît contradictorii. Bucurie pentru reuşitele României ca naţiune. Contrariere pentru reuşitele (întîmplătoare sau meritate?) ale unui eşalon 2 şi 3 foarte modernizat şi uneori chiar meritoriu. Furie pentru o îngropare a crimelor comunismului care, astfel, sînt private de şansa de a fi iertate după ce au fost condamnate. Solidaritate cu un stat care, per total, trebuie susţinut. Aderarea – dacă are loc – va fi desigur Marea Uşurare de un destin tragic care ne urmăreşte din anii '40 încoace. Dar va fi, ca de atîtea alte ori în ultimii 13 ani, şi senzaţia unei acoperiri de şanse prin iureşul succesului. El pare să acopere, la fiecare moment esenţial al nostru, gemetele victimelor, strigătele lor de dreptate. Strigătorul la cer e acoperit sistematic de strigătorul de victorie. În ce măsură sînt victoriile victorii? În ce măsură sînt ele doar nişte constructe imaginare ale unei naţiuni care, via *positive thinking* şi via autosugestie, încearcă să îşi genereze normalitatea, acolo unde firescul este pierdut?

© S. Ivanoschi

Cînd pregăteam numărul despre „Integrarea în 2007", i-am solicitat lui Horia Marinescu, tînăr arhitect român stabilit de peste un deceniu la Viena (www.horia-marinescu.at), să-mi scrie cum vede această problemă. În faţa ezitărilor sale provocate de „necunoaşterea subiectului", l-am îndemnat, à la Camil Petrescu, să scrie cu sinceritate ce crede, pe baza experienţei sale „de aici" şi „de acolo". Mi-a dat acest eseu care, din motive de spaţiu, nu şi-a mai găsit locul în numărul anterior. Îl publicăm acum. **(M. V.)**

Alex. Leo ŞERBAN

Cannes ediţia 56

– Vuvu, Van Sant şi von Trier –

Pa.l.ş.mares

- **Palme d'Or:** ***Dogville*** **(Lars von Trier)**
- **Marele premiu al juriului:** ***The Tulse Luper Suitcases: The Moab Story*** **(Peter Greenaway)**
- **Premiul de regie:** ***Elephant*** **(Gus Van Sant)**
- **Cel mai bun actor: Neri Marcore** ***(Il cuore altrove)***
- **Cea mai bună actriţă: Nicole Kidman** ***(Dogville)***
- **Premiul special al juriului:** ***Les invasions barbares*** **(Denys Arcand)**
- **Premiul de scenariu (pentru scandal):** ***The Brown Bunny*** **(Vincent Gallo)**

João Vuvu este personajul lui João César Monteiro din ultimul său film (postum şi în afara competiţiei), *Vai e vem / Du-te-vino*. Ar fi poate interesant de ştiut de ce excentricul cineast portughez – care a murit la-nceputul acestui an, la vîrsta de 64 de ani – a simţit nevoia să-şi schimbe patronimul din celelalte filme (de la *Amintiri din casa galbenă*, 1989, la *Nunta lui Dumnezeu*, 1998) care-l făcuse celebru – „João de Deus": în fond, „João Vuvu" este (acelaşi) estet erotoman, dandy indiscret, delirant şi „delicat" (în sens sadian!), filozof al imprecaţiei şi blasfemiei pe care-l ştim... Turnat, probabil, cu sentimentul urgenţei, montat cine-ştie-cum, *Vai e vem* rămîne însă nu doar testamentul cinematografic al lui Monteiro, un titlu obligatoriu pentru acei *happy few* care sînt fanii săi, ci şi un film epurat şi somptuos, de o frumuseţe ce-ţi taie respiraţia uneori, o capodoperă – în cuvintele celor de la *Les inrockuptibles* şi *Le Monde*: „...cel mai frumos film al acestei a 56-a ediţii, toate secţiunile reunite", respectiv: „*Vai e vem* trebuie aşezat lîngă *Citizen Kane* şi *Nosferatu*."

Provocator impenitent, Monteiro/Vuvu „iese în stradă" să privească/interpeleze lumea (de la pasagerii întîmplători – un „parlament pe roţi"! – ai autobuzului 100 cu care se duce & vine la o fostă amantă, acum membră în Parlamentul portughez), dar cel mai adesea rămîne în apartamentul său – însorit – din cartierul Monte Olivete, unde organizează *performance*-uri galante cu tinere amante şi unde gustul său pronunţat pentru bizarerii erotice şi fetişism riguros se poate desfăşura în voie: unei „asistente" îi cere să-i calce cămăşile în faţa ferestrei, goală în *contre-jour*, iar atunci cînd, neîndemînatică, aceasta îi arată urma de arsură pe care tocmai i-o imprimase, Vuvu azvîrle cămaşa pe geam; unei alteia, care vine la el cu-o barbă pînă-n pămînt (!), „asortată" unei nu mai puţin munificente bărbi pubiene, îi admiră îndelung podoabele profetice şi-apoi – tot în faţa ferestrei – îi taie, calm şi atent, firele de prisos; în fine, aceleiaşi îi cere să-l asiste în încercarea, deloc simplă, de a coase cîteva ouă – într-o versiune *oeuf-couture* a *Istoriei ochiului* a lui Bataille... Şi este un ochi – fix, imens, de un albastru dur – cel care ne priveşte, preţ de zece minute, pe fundalul unei corale sacre şi la finalul acestui film de 179 de minute: una din cele mai hipnotice imagini văzute vreodată în Cinema!

O hipnoză mult mai „terestră", minimalistă, aleatoare (inclusiv pe banda sonoră, în care-şi găseşte loc o compoziţie „scrisă şi interpretată" de William Burroughs!) în *Elephant*, filmul lui Gus Van Sant făcut pentru HBO şi care a primit foarte controversatul Palme d'Or... Film de televiziune? *Think again!* Van Sant – ale cărui singure pelicule cu adevărat comerciale sînt *To Die For, Good Will Hunting* şi *Finding Forrester* (filmografia sa numără 11 titluri) – continuă de fapt, aici, experimentul *Gerry* (văzut la TIFF 2003), reuşita lui fiind cu atît mai semnificativă cu cît *Elephant* nu face nici o concesie „esteticii televizuale" (de va fi existînd aşa ceva!). El a luat, pur şi simplu, cîţiva adolescenţi de la un colegiu din Portland, i-a pus să improvizeze în faţa camerei de filmat (imaginea – splendidă – îi aparţine lui Harris Savides, care a mai lucrat cu Van Sant la *Finding Forrester* şi *Gerry*, cu David Fincher la *The Game*, cu Wong Kar-wai la *The Hire: The Follow* şi cu Jonathan Glazer la *Birth* – ultimele două n-au ieşit încă pe ecrane) şi a gîndit totul ca o înlănţuire (în buclă uneori) de planuri-secvenţă a căror perfecţiune discretă impune admiraţia. *Gerry* e un „trip" metafizic, un *lost roadway* care te face să percepi durata într-un mod absolut concret, fizic, în timp ce *Elephant* încearcă să formuleze o ipoteză despre ce se întîmplă – în spaţiu şi timp – înaintea comiterii unui masacru precum cel de la Columbine. Cred că în această „gratuitate" stă tot tîlcul filmului. El nu are pretenţia de a şti, exact, minut cu minut, ce a fost acolo – nu e o reconstituire documentară, ci una docu-*mentală*: te lasă să te gîndeşti – privind imaginile acelea inocente, de o fluiditate incredibilă – de unde, cum şi de ce izbucneşte tragedia...

„Tragedia americană" nu putea să lipsească dintr-o ediţie pe care am numit-o „ediţia Tocqueville". Şi asta pentru că, de la iranianca Samira Makhmalbaf la americanul Clint Eastwood, America şi problemele sale (politice sau morale, generale sau individuale, interne sau externe) au constituit – explicit sau implicit – o temă predilectă. *Dogville* al lui Lars von Trier nu este o „dare de seamă", nu se vrea „starea unei naţiuni" şi nici nu are pretenţia unei meditaţii politice asupra „impasului american". El este (doar) Cinema, adică interogaţie în imagini a unui caz particular fictiv: în anii Marii Depresiuni, o femeie urmărită de gangsteri îşi găseşte adăpost într-o localitate din Munţii Stîncoşi... Localnicii, la început reticenţi, ajung s-o adopte pentru ca, din clipa în care laţul urmăritorilor (gangsterii de conivenţă cu poliţia!) se strînge, să o supună unei sclavii progresive: ante-finalul o găseşte pe Grace (eroina interpretată de Nicole Kidman) totalmente abuzată, declasată şi marginalizată. Dar episodul 9 vine cu o surpriză de proporţii!

Ca de obicei, ambiţiile lui von Trier sînt imense; din fericire, rezultatul întrece orice aşteptări: *Dogville* este mai mult – mult mai mult – decît o revizitare polemică a două clasice *(Birth of a Nation* şi *Intolerance)*. Deşi intenţiile sînt didactice şi provocatoare *(Birth of a Nation* „reinterpretat" ca *„Death* of a Nation"*...)*, filmul transcende cu graţie (Grace!) orice limitare ideologică devenind poem pur, corală crepusculară, spectacol spectral; distanţarea brechtiană (pariul formal cel mai contrariant al filmului: casele desenate cu creta, o recuzită minimală, aceeaşi scenă pe care se petrec – la vedere – toate acţiunile, etc.) se transformă în empatie dreyeriană şi suspans hitchcockian. Timp de trei ore, danezul reuşeşte să manipuleze spectatorul dincolo de pragurile scepticismului său „postmodern", oferindu-ne – în final – un tur de forţă care reprezintă (îmi măsor cuvintele!) *tot ce a făcut mai bun* LVT în Cinema... Gîndiţi-vă la *Breaking the Waves, Dancer in the Dark* şi *Idioţii* topite într-una – acesta este *Dogville!* Vă puteţi convinge: filmul a fost cumpărat de Independenţa Film şi va fi distribuit pe ecrane spre sfîrşitul acestui an.

▲

Cărţi la Ierusalim

La standul românesc de la Tîrgul Internaţional de Carte de la Ierusalim (23-27 iunie) se va desfăşura *O oră cu Norman Manea* în cadrul căreia vor fi prezentate cărţile *Plicul negru, Întoarcerea huliganului* şi *Casa melcului*. Vor mai avea loc dezbateri şi mese rotunde despre relaţiile dintre creatorii din România şi Israel precum şi lansări şi prezentări ale unor cărţi de la Editura Cartea Românească *(Lumea în două zile* de George Bălăiţă) de la Editura Hasefer *(Bio-bibliografia scriitorilor de limbă română din Israel. Generaţia contemporană, Dreptul de a ezita,* de B. Elvin), de la Editura Fundaţiei Culturale Române *(Ordine şi dezordine* de Al. Sever) şi de la Editura Albatros *(Şase femei* de Virgil Duda).

La masa rotundă: *Interferenţa culturilor în civilizaţia contemporană* de la sediul Universităţii Ebraice din Ierusalim vor participa: Ditza Goshen, acad. Augustin Buzura, acad. Nicolae Cajal, Norman Manea, Victor Neumann, M. Finkenthal, Leon Volovici, Virgil Duda, Schmaya Goshen, Moshe Idel, Mose Arad, Grigore Buda, Ileana Andrei, Angela Martin.

Cum să zici *premiul întîi cu coroniţă?*

– interviu cu Justyna STRUZINSKA –

Justyna Struzinska este lector la Facultatea de Filologie a Universităţii din Poznan. Studiază literatura feminină din România, literatura interbelică română şi franceză şi şi-a dat doctoratul cu o teză despre proza lui Anton Holban. În 2002 a publicat traducerea în polonă a romanului Exuvii *de Simona Popescu* (Wylinka *sună titlul), carte foarte bine primită de public şi critică. Dincolo de aerul foarte serios, de rezerva şi atenţia tinerei traducătoare, la fiecare cuvînt se ascunde o mare disponibilitate şi o reală pasiune pentru literatura română.* **(S. S.)**

Cum aţi ales Exuviile *Simonei Popescu, printr-o selecţie, la anumite recomandări?*

Romanul *Exuvii* a fost ales de Editura Czarne, nu de mine. Proprietarii editurii au citit cele două fragmente ale romanului publicate în *Literatura na Swiecie (Literatura în lume),* adică *Văgăunile* şi *Cartea de bucate*. Proza Simonei Popescu le-a plăcut enorm, de aceea m-au rugat să citesc întreg romanul şi să le spun ce fel de carte este. După lectura textului l-am recomandat editurii, care a hotărît să-l publice în Polonia.

Care au fost dificultăţile de traducere şi cum le-aţi rezolvat?

Cele mai multe dificultăţi au fost de natură lingvistică, în special lexicală. Simona Popescu foloseşte numeroase neologisme (a fagocita, a se irealiza, hipnocorp, maturibund, simonitatea, simonofag etc.). A trebuit să inventez şi eu nişte cuvinte noi, ceea ce a fost uneori foarte greu, întrucît limba polonă nu dispune de echivalentele unor morfeme (de exemplu *bund).* Autoarea citează şi mulţi termeni tehnici, ştiinţifici, greu de găsit atît în dicţionarul român-polon, cît şi în dicţionarele explicative ale limbii române. Termenii care vin din limba latină îi găseam uneori în dicţionare specializate, francez-polon sau englez-polon. Am avut anumite probleme cu nişte denumiri de plante şi animale. Cînd nu găseam traducerea polonă în dicţionar, căutam în cărţi specializate, după numele latinesc găsit în *DEX.* Din păcate, unele jocuri de cuvinte au fost imposibil de tradus, de exemplu scriitoarea face legătură între cuvintele „urechelniţă" şi „ureche", pe cînd în limba polonă cele două cuvinte nu seamănă deloc. Cuvintele „vrăbioare", „bureţi" sau „trandafiri" nu au în limba polonă sensul culinar. În unele cazuri a fost necesar să dau o notă explicativă (de exemplu pentru „castel de apă" al cărui echivalent polonez nu are nimic comun cu un castel). Am avut dificultăţi cu unele aluzii la expresii idiomatice, de exemplu „pre limba lor pierind din faţa mea". Acolo unde era posibil, foloseam expresiile poloneze. Într-un capitol apar nişte „poezii" din oracole. Am ţinut să păstrez forma lor rimată, şi în unele cazuri mi-a fost greu să găsesc o rimă potrivită. Uneori a trebuit să adaug un cuvînt sau două. Au apărut şi nişte dificultăţi culturale. Simona Popescu face aluzii la realitatea românească, de exemplu la „premiul întîi cu coroniţă" sau la bentiţa pe care o purtau fetele la şcoală. Cum să zici în polonă „premiul întîi cu coroniţă". În asemenea cazuri m-au ajutat prietenii mei români, care mi-au explicat contextul. Pentru cititorii polonezi aceste aluzii ar fi de neînţeles, de aceea am adăugat note explicative. Autoarea citează alţi scriitori şi poeţi, în text apar nişte motive mitologice şi biblice. În asemenea cazuri a trebuit să recurg la traducerile polone existente, în special cînd textul original nu a fost cel român. Mi-a fost greu să regăsesc fragmentele literare respective, mai ales că uneori lipseau titlurile (de exemplu în cazul lui Novalis). O problemă interesantă am întîmpinat-o în legătura cu *Upanişadele.* Am constatat că în versiunea polonă apare o altă imagine decît în versiunea română, anume în loc de „meşteră în broderii" care foloseşte firele de la o broderie pentru a coase o formă nouă, apare un bijutier care transformă o bucată de aur în altă formă. Dificultatea a apărut cînd Simona Popescu a făcut o aluzie în text la fragmentul citat, adică la „meşteră în broderii". Nu am schimbat ideea originală, întrucît ingerinţa mea în text ar fi fost prea mare.

Editura care a publicat traducerea este interesată şi de alte traduceri. Ştiţi ce alte nume se vehiculează?

Acum Editura Czarne este interesată de *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu.

Ce traduceri vă mai doriţi să faceţi din literatura română?

Este greu de spus, întrucît publicarea oricărui text depinde de preferinţele editurilor. Mă interesează, de exemplu, romanul psihologic din epoca interbelică, dar îmi dau seama că editurile sînt interesate mai ales de literatura contemporană. În orice caz, aş vrea să traduc proză. Acum încerc să găsesc şi să citesc textele actuale cele mai interesante. Poate voi propune ceva unei edituri. În iulie voi fi la Bucureşti, la un colocviu organizat de Institutul Polonez şi Fundaţia Culturală Română. Sper să-mi fac o imagine mai proaspătă. Aştept sugestii.

▲

Dilema vă recomandă

● Nu rataţi *Frida!* Filmul lui Julie Taymor *(Titus)* este biografia luxuriantă & picantă a Fridei Kahlo, „revoluţionara" mexicană a cărei pictură naiv-suprarealistă se vinde astăzi la preţuri fabuloase şi-a cărei viaţă a fost un cocteil *bigger than life* de extaze şi agonii. (Alex. Leo Şerban)

● Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureştiul interbelic* (Editura Humanitas, 2003). Interbelic şi cu deosebire literar-artistic, intelectual, talentat, inteligent, impertinent, calofil, snob, liric, idilic, normal-democrat. Cu Arghezi, Lovinescu, Rebreanu, Călinescu, Camil şi Sebastian în rolurile principale, conducînd balul. De o densitate a amănuntului documentar incluzînd chiar frivolul şi debandada sentimentală. Şi cu o melancolie stenică, azi, la 2003: nimic nu începe cu noi, cei prezenţi. Nu-mi aduc aminte de cînd n-am mai citit despre Bucureştii mei (Arghezi nu-l articula la masculin singular!) un discurs mai înamorat, pe gustul celor cîţiva care, în frunte cu dl Alecu Paleologu, îl mai iubim ca nişte apucaţi ce sîntem... (Radu Cosaşu)

Simona SORA

puzzlecturi

O „explozie încremenită“

● ***Despre interior-exterior. Gellu Naum în dialog cu Sanda Roşescu*, Editura Paralela 45, 2003.**

Nemulţumit pînă la greaţă de receptarea cărţii sale *Ferdydurke*, Gombrowicz anatemiza, în 1954, critica publicistică, practicată de „oameni avînd contingenţe cu literatura... literaţi de categoria a doua sau a treia, persoane ataşate vag, mai mult prin relaţii de societate, lumii spiritului, persoane sub nivelul chestiunilor la care urmează să se refere“, dînd şi un sfat de salvare de artificialitatea situaţiei amplificate de „megafonul presei“: „Să nu scrii niciodată despre autor sau despre operă – scrie numai despre tine confruntat cu opera sau cu autorul respectiv (...) Critica trebuie să fie la fel de tensionată şi de plină de vibraţie ca şi ceea ce atinge, altminteri seamănă cu un balon din care a ieşit gazul, devine echivalentă cu a tăia cu un cuţit fără tăiş, cu descompunerea, disecţia, cu un mormînt“. Cum s-o faci însă fără riscuri majore?

Printre morminte şi monumente funerare, există cărţi care nu te lasă să le foloseşti *(Ferdydurke* e sigur una dintre ele) recurgînd la reflexe, categorii şi gusturi exclusiviste. Este, cred, cazul majorităţii scrierilor lui Gellu Naum, dar mai ales al inclasificabilelor de început *(Medium, Teribilul interzis, Castelul orbilor*, care ar trebui reeditate) şi al postumelor *Calea Şearpelui* şi *Despre interior-exterior*, apărute recent la Editura Paralela 45. Dacă nu e prea mult, aş introduce în postumitatea ultimului suprarealist român şi *Salvarea speciei* de Simona Popescu sau frumosul volum colectiv (cu semnături tot una şi una) *Pentru Gellu Naum*, apărut anul trecut la Editura Vinea.

Cu postumitatea vizibilă a lui Gellu Naum s-a întîmplat un lucru greu de discutat din exterior. Ultima carte publicată în timpul vieţii, antologia postfaţată de Ioana Pârvulescu, *Ascet la baraca de tir*, adună – după o logică personală şi o cronologie interioară – poeme scrise în ultimii treizeci de ani, un fel de testament poetic doar în al doilea rînd. „Lucrurile“ despre care poetul voia să-şi amintească în această ultimă carte erau „partea cealaltă“, „capătul drumului“, „cămaşa de şarpe“ „cei care mai vedeau“, „călătoria cu Stelică“ (prietenul mort în adolescenţă), „oul morţilor“, „scara vieţii“ sau „(n)AUM în ploaie“. Cartea Simonei Popescu, mai ales în cea de-a doua parte, „Despre suprarealismul lui Gellu Naum“, este o introducere bine temperată la cele două postume veritabile, scrise de mult, dar editate acum: întîi *Calea Şearpelui*, carte iniţiatică, misterioasă, fără legătură cu poezia instituţională şi cu speciile ei, apoi îndelungul dialog, înregistrat şi transcris la mijlocul anilor '70, al poetului cu Sanda Roşescu, pe atunci o tînără studentă care îi frecventa pe Gellu şi Lygia Naum la Comana, alături de Sebastian Reichmann, Dan Stanciu şi Gheorghe Rasovszky. Fără introducerea cumva divulgatoare din *Salvarea speciei*, fără „Musa din caietul de năbuc“ editat tot de Simona Popescu, volumul de convorbiri publicate de Sanda Roşescu (analistă jungiană ce trăieşte în Franţa din 1978) ar fi fost greu de înţeles, cu toată tenta memorialistică mult mai accentuată decît în cazul celorlalte cărţi. Cum se ştie acum, în sistemul lui Gellu Naum, „situaţia lumei“ opune (deşi opoziţiile ies din sistem) „cutia maladiei conştientului“ unei zone din afara conştientului, numită <musa>, care nu e inconştientul jungian, fiind însă „centrul lumei“. Despre separaţia aceasta se discută, în mod esenţial, în această minunată carte în care simpatia şi prietenia fac legătura între două lumi distincte. Sanda Roşescu întreabă de pe poziţia „noastră“, a cititorilor, înarmaţi cu presupoziţii, cunoştinţe şi bibliografii, cu încremeniri mai mult omeneşti decît culturale şi cu foarte puţină disponibilitate. Iar miracolul care se produce (în cazul celor prea puţin predispuşi la asemenea experimente senzoriale poate ajuta bibliografia obligatorie pe care am tot repetat-o mai sus) ţine, pînă la urmă, chiar de provocarea acelei stări pe care Gellu Naum o numeşte disponibilitate, condiţia (obligatorie, dar nu suficientă) a înscrierii pe orbita propriului destin: „A fi disponibil, adică a fi liber, înseamnă a nu te dedubla, a păstra unitatea centrului, pe oricare cerc (de favorabilitate sau de nefavorabilitate) te-ai afla“. Trezirea acestei ipostaze şi înţelegerea felului în care „te lucrează conştientul“ sînt cele două stări pe care poetul încerca să i le trezească interlocutoarei sale acum mai bine de treizeci de ani, în acest dialog între doi oameni aşezaţi foarte diferit în lume şi pe care doar disponibilitatea reciprocă îi putea apropia. În cele şase seri în care se întîlnesc, ei discută despre propria situare (în interior-exterior) a diferitelor „realităţi“ care determină fiinţa istorică şi mai ales poetică. Prima discuţie despre biografic/poetic alunecă, pe nesimţite, în domeniul posibilităţii reale de a trăi într-un „timp vertical... unde nu interesează epocile şi cu atît mai puţin generaţiile“, dialogul despre jocul suprarealist al adevărului se centrază pe „spargerea obligatorie a ritualului“ şi „semnele nenorocirii care sînt întotdeauna teoretice“, extraordinara convorbire despre „marea linişte a dragostei“, în care dragostea e definită ca „explozie încremenită“, e transmutată în experienţa scrisului, unde favorabilitatea/nefavorabilitatea oamenilor e esenţială, capitolul despre superstiţii e un clasic al genului biografic fabulos, dacă n-ar fi cea mai reală memorialistică. Mesagerii nenorocirii (cînd vorbea despre Gherasim Luca se stingea lumina), anunţătorii (fata care vestea cutremure, războaie, boli mortale), declanşatorii sînt doar pasagerii unor curente nefaste pe care le poţi opri făcînd „ceva de domeniul liniştii“.

Aşa ceva ar trebui să fie şi această carte, o explozie de linişte care să zguduie teoreticalele, concluziile stufoase şi indisponibilitatea cronică a lumii noastre prea conştiente de sine.

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Festivalul Transilvania (2)

Puştani şi pistoale

Săptămîna trecută am vorbit despre un film numit *Lilya 4-Ever*, cel de-al treilea lung-metraj al regizorului suedez Lukas Moodyson, care n-are încă 35 de ani, dar este deja un maestru (a spus-o Ingmar Bergman). Moodyson nu este unul dintre oamenii care împing cinematograful înainte; aceia sînt de obicei „copiii teribili“, „sabotorii perverşi“, „teroriştii kamikaze“ – specii reprezentate foarte bine de Lars von Trier. Specia căreia îi aparţine Moodyson poartă un nume mai puţin răsunător: e un umanist. Dar oamenilor ca el li se datorează pămîntul ferm de pe care copiii teribili încearcă să-şi ia zborul; şi oamenii ca el sînt, în ultimă instanţă, mai uşor de iubit (putem fi siguri că ne iubesc la rîndul lor). Cele trei filme ale lui Moodyson au fost prezentate recent la Cluj, la Festivalul Internaţional de Film Transilvania (TIFF), în secţiunea „3 x 3 / 3 regizori & 3 filme“ (ceilalţi doi fiind Pedro Almodóvar şi Lucian Pintilie). *Al naibii Âmâl / Fucking Âmâl* (1998) se prezintă modest ca un alt film despre problemele adolescenţilor, pentru ca apoi să se detaşeze de majoritatea celorlalte prin empatia sa, prin ştiinţa sa de a-şi lua în serios personajele fără a-şi pierde hazul şi de a face haz fără să uite că adolescenţa e o treabă serioasă pentru cei implicaţi şi încurcaţi în ea, prin perfecţiunea emoţională pe care o atinge în anumite momente. *Împreună / Tillsammans* (2000) este o comedie plasată într-o comunitate hippioată din Stockholmul anilor '70, unde Moodyson găseşte un echilibru sublim între ce e de rîs – ideile creţe despre politică şi sex, despre igienă şi nutriţie – şi ce nu e de rîs – visul de a trăi fără să faci ce nu-ţi place şi fără să faci rău, credinţa că, pînă la urmă, oamenii pot fi fraţi, măcar la cafeaua de dimineaţă sau la meciul de fotbal din curte. În *Lilya 4-Ever* (2002) – care, din păcate, n-a putut fi văzut şi la Bucureşti – oamenii numai fraţi nu sînt. Mizeria este subiectul filmului – mizeria pe care au lăsat-o comuniştii după ei (acţiunea e plasată într-un loc nenumit din fosta Uniune Sovietică), mizeria devenită afacere, mizeria care leagă vînzători şi cumpărători de carne vie din Est şi din Vest. Dar filmul nu se lasă infectat de mizerabilism. Arma sa este o empatie ferventă, atît de puternică încît la un moment dat te temi că te-ar putea dărîma pe dinăuntru, dar la sfîrşit simţi că inima ta a devenit un loc mai spaţios.

Realismul social al autorului britanic Ken Loach nu poate decît să sufere în comparaţie cu empatia transcendentă a lui Moodyson. Şi totuşi, *Un băiat de zahăr / Sweet Sixteen* ni-l arată pe Loach – al cărui subiect este, ca de obicei, clasa muncitoare, şi a cărui semnătură artistică poate fi recunoscută imediat, după numărul mare de coşuri de pe feţele personajelor – foarte aproape de forma sa cea mai bună. Ne pasă de eroul său – un traficant de droguri în vîrstă de 16 ani, numit Liam –, vrem ca el să se salveze. Dar, pentru ca filmul să fie mai mult decît un reportaj neobişnuit de onest şi de dramatic, ar trebui ca Loach să ne apropie de Liam tot atît de mult cum ne apropie Moodyson de Lilya – eroina sa, tot în vîrstă de 16 ani –, atît de mult încît să simţim că de salvarea lui depinde salvarea noastră. Această apropiere lipseşte.

Ce-i lipseşte sclipitorului film brazilian *Oraşul Domnului / Cidade de Deus* (de Fernando Meirelles) ca să fie într-adevăr mare – la fel de bun şi de şocant ca *Los olvidados* de Luis Buñuel, poate cel mai mare film despre copiii străzii? Unii spun că nu-i lipseşte nimic – e o viziune furioasă, adrenergică, a unei lumi (un cartier din Rio de Janeiro) în care viaţa omenească nu valorează chiar nimic. Eu aş spune că-i lipseşte cîte o pauză de gîndire, din cînd în cînd, între două descărcări de adrenalină. Filmul ne păleşte din primul minut şi ne păleşte bine – abia ne revenim după ce înţelegem că pistoalele cu care se joacă puştii ăia *nu sînt de jucărie* –, dar e un film la fel de iute de trăgaci, la fel de excitat de propria forţă distrugătoare, ca şi protagoniştii săi. Şi după un timp, şocurile nu mai reverberează. Ca nişte turişti care vor senzaţii tari şi se simt în siguranţă, pentru că au bilet dus-întors, ajungem să acceptăm că în lumea aceea, viaţa nu contează. Şi nu cred că ar trebui să ne fie atît de uşor.

▲

trecerea prin reviste

„Mai presus de polii Est şi Vest“

După un prim număr cu tema „Montée au vent“ (să-i zicem „Înălţarea la vînt“), un al doilea „Avoir vu le feu“ („A fi văzut focul“) şi un al treilea numit „Géographie passionnelle“, revista *S.U.RR...* a grupului suprarealist parizian este dedicată „transmutaţiei limbajului“. Colaj de poeme (cel care deschide numărul, semnat de Ilmar Laaban, situează grupajul/grupul „au-dessus des pôles Est et Ouest“), jocuri suprarealiste, desene şi obiecte paradoxale, eseuri despre „revrăjirea limbajului“ şi căutarea chinuitoare între cuvîntul singular şi „litera moartă“ (Dominique Paul), despre „verbul gol ca o lamă tăioasă“ (Marie-Dominique Massoni), sau despre cuvintele pierdute şi regăsite doar într-o anumită poezie ale lui Guy Girard, revista *S.U.RR...* este un minunat obiect grafic, cu un farmec retro şi o frenezie nestăpînită de invadare a actualităţii.

„În faţa mizeriei care ne macină, noi trebuie să continuăm să afirmăm ceea ce încearcă să se articuleze“, deschide Bertrand Schmitt tema, schiţînd, pe tonul manifestelor suprarealiste de odinioară, coordonatele unei „limbi reinventate“, care ar trebui să redescopere rarele momente de poezie din lume. Nu întîmplător cele două voci pe care le decupează acesta în preambul, dintr-un dens şi variat grupaj suprarealist, sînt cea a Alejandrei Pizarnik şi cea a lui Dan Stanciu. Poeta spaniolă cu nume rusesc, traducătoarea lui Breton, Éluard şi Soupault, aşezată de Cortázar printre acele „intercesoras“ („scurtcircuitatoarele“) suprarealiste, alături de Janis Joplin, Karen Blixen, Clarice Lispector, Olga Orozco şi care s-a sinucis la 36 de ani şi *Femeia desenată* a lui Dan Stanciu („Elle se lève et s'en va Les dessins sont tombés de son corps et brûlent cette page“) se suprapun în conturarea unui continent suprarealist mereu actual şi mereu ascuns în falduri teoretice.

Ce n-ar trebui ratat dacă vă cade în mînă această revistă (pe care o puteţi găsi parţial şi la adresa www.ed.surrealistes.free.fr sau dacă aveţi drum vinerea pe la şase la cafeneaua „La Tour Saint-Jacques“, rue Pernelle, la Paris, desigur): „récit-récif“-ul lui B. Schmitt despre intrarea sa în grupul suprarealist, incursiunea lui Michaël Löwy în ştiinţa numelor secrete şi cea a poeziei moderne, adevărata moştenitoare a misticii kabbalistice, evocarea lui Gellu Naum („a fost, pentru mulţi, întruparea miraculosului, se bucura de o reputaţie secretă de alchimist şi magician“) de către Sasha Vlad şi uimitorul destin al pictoriţei braziliene Marilena Pelosi, de care, cu siguranţă, vom mai auzi. **(S. S.)**

▲

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Fericirile orelor

Romanul *Orele,* apărut recent la Polirom (traducere de Magda Teodorescu) narează, printre multe altele, cîteva „fericiri" ale eroinelor – dacă e să păstrăm terminologia iniţiată în precedentul bazar. Şi asta în ciuda aparenţei sumbre, a abandonărilor de copii, a incertitudinilor sexuale, a personajului bolnav de SIDA, a morţii lui şi a Virginei Woolf. Ca şi în alte romane bine scrise ale epocii contemporane, scriitura fermecătoare şi exactă (în sens de adecvată mesajului) estompează sumbrul conţinutului. Un personaj precum Clarissa Vaughan, eroina interpretată de Meryl Streep în filmul cu acelaşi nume care rulează pe ecrane, este o consumatoare de fericiri. Fericita ei natură salvează romanul de eticheta „pesimist".

Clarissa Vaughan chiar se ruşinează de firea ei fericită, de capacitatea de se bucura de lucrurile fireşti din jurul ei, de viaţă, pînă la urmă părîndu-i-se că, astfel, se dovedeşte prea simplă: „Ce înfiorare, ce şoc, să trăieşti într-o dimineaţă de iunie, înfloritoare, scandalos de privilegiată, doar cu o cumpărătură simplă de făcut. Ea, Clarissa Vaughan, o fiinţă obişnuită (de ce să mai încerci s-o negi la vîrsta asta?) are de cumpărat flori şi de dat o petrecere." Clarissei îi place frumuseţea, şi o declară direct, simplu, iubitului ei din tinereţe, Richard, pentru care toate lucrurile sînt mult mai complicate. „Ea, Clarissa, nu era sortită să aibă parte de o căsătorie dezastruoasă sau să cadă sub roţile trenului. Era sortită să farmece, să prospere." Moartea îi va reveni lui Richard, autorul, precum şi Virginiei Woolf, autoarea din alte ore, care a scornit, de fapt, personajul Clarissa Dalloway (aşa cum Richard a poreclit-o pe Clarissa Vaughan). Eroinei Clarissa îi va reveni destinul fericit, şi, din altă perspectivă, banal, de a trăi şi de a fi fericită – destin de care nu se vor putea bucura nici autorea şi nici cititoarea (Laura Brown, cel de-al treilea personaj feminin al romanului, mama lui Richard). „Clarissa se bucură, pur şi simplu, fără nici un motiv anume, de prezenţa caselor, a bisericii, a omului şi a cîinelui. E o copilărie, ştie asta. Nu are măsură. Dacă ar fi s-o exprime public (acum, la vîrsta ei), această iubire a eului ar încadra-o în categoria proştilor şi a naivilor, a creştinilor cu chitare acustice sau a soţiilor care au consimţit să fie inofensive în schimbul unui acoperiş. Totuşi, această dragoste fără discriminare o simte ca fiind total serioasă, de parcă tot ce există pe lume este parte a unei intenţionalităţi necuprinse, de nepătruns (...)". În ciuda propriei percepţii, Clarissa nu este demodată, ea iubeşte lumea amestecată, posmodernă, imperfectă, şi nu neapărat idilică: „Clarissa traversează Eighth Street. Iubeşte la disperare televizorul mort şi abandonat lîngă bordură, lîngă un pantof alb din piele, cu toc înalt. Iubeşte căruciorul vînzătorului, plin vîrf cu broccoli, piersici şi mango (...) Te mişcă înghesuiala şi palpitul oraşului, harababura, viaţa lui nesfîrşită. (...) Ea iubeşte lumea pentru că este necioplită şi indestructibilă, şi ştie că, probabil, şi alţi oameni o iubesc, săraci şi bogaţi laolaltă, cu toate că nimeni nu invocă neapărat un motiv anume". Chiar după moartea lui Richard, iubitul ei din tinereţe, scriitorul bolnav de SIDA, concluzia Clarissei e optimistă, în limitele situaţiei existente, şi ne revelează şi înţelesul „orelor" din titlu: „Ne trăim vieţile (...) Drept consolare ni se dă cînd şi cînd cîte o oră, şi atunci vieţile noastre par, în ciuda tuturor adversităţilor şi aşteptărilor, să ni se deschidă plenar şi să ne ofere tot ce ne-am imaginat, deşi toţi, cu excepţia copiilor (şi probabil şi ei), ştiu că aceste ore vor fi urmate inevitabil de altele, mult mai întunecate şi mai dificile". ▲

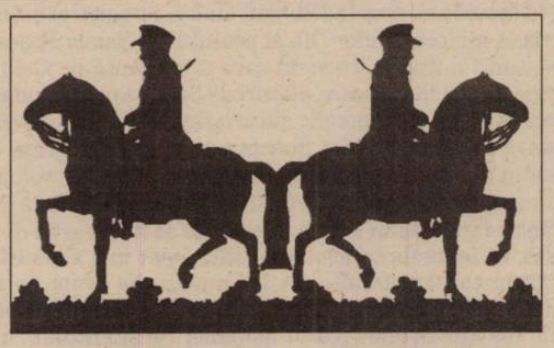

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Hemiplegia aceea şi Pelaghea

Recent, în emisiunea sa întru totul remarcabilă „Idei în libertate", Horia-Roman Patapievici a discutat cu Dan C. Mihăilescu la un nivel de alarmă intelectuală puţin obişnuită – ca energie şi vervă argumentativă – în presa noastră de hîrtie şi sticlă. Amîndoi fiind, cel puţin pentru mine, două personalităţi de anvergură în viaţa ideilor la zi – atîtea cît or fi ele... – i-am ascultat cu sinceră atenţie, aceea care ne salvează de la neghioaba pamfletăreală, atotputernică, la noi, în a preface agora în ogradă.

Cei doi îşi exprimau, consecvenţi, cunoscutele lor poziţii anticomuniste; nu prin ele aveau să mă surprindă. Şi nici prin extinderea anticomunismului pînă la detestarea oricărei „stîngi", a tuturor „progresiştilor" înfieraţi – aşa cum ţinea s-o reamintească HRP – în „Omul recent". (În fond, ei nu erau mai buni cu „stînga" decît cei care confundă „dreapta" cu „extrema dreaptă".) Fireşte că nu mi-a scăpat această repulsie faţă de „stînga" în gîndirea unor ideologi care de atîtea ori, şi în seara aceea de asemenea, l-au citat cu voluptate pe Raymond Aron: „blocarea în dreapta şi stînga reprezintă o hemiplegie a spiritului". În pofida acestui diagnostic, ei au atacat „stînga" occidentală şi românească tot de pe poziţiile unor intelectuali care nu se sfiesc (şi de ce s-ar sfii?) să fie „de dreapta", încărcaţi cu toate obsesiile ei, de la proprietatea privată la „generaţia '27". Exasperat, Dan C. a avut un moment de vîrf cînd a demascat chiar că „stînga dă burse!" Repet: nimic nu m-a violentat în aceste afirmaţii „de dreapta" – cu atît mai mult cu cît, pentru mine, discuţiile pe tema asta, a celor două „mîini", spornice mai ales în stoarcerea rufelor, sînt, azi, în România, hilare, ca atîtea alte comedii ale conceptelor politice: dincolo de Raymond Aron, de un Koestler care de la 1950 socotea problema „o dilemă ofilită", cred că ne aflăm cu această chestiune în plină stepă gogoliană din vertijul căreia răsărea fetiţa aceea, Pelaghea, incapabilă să-i arate lui Salifan, vizitiului, încotro e dreapta sau stînga, ea nefiind hemiplegică, ci analfabetă. E plin Bărăganul nostru politic de asemenea personaje.

Discuţia s-a dramatizat din clipa cînd cei doi, într-un crescendo care nu conţinea vreun dezacord esenţial, şi-au manifestat (aproape) disperarea faţă de politizarea oricărui act critic, a oricărei fapte intelectuale, fie ea un simplu-articol-la-gazetă. Nimic nu se mai citeşte/interpretează nevinovat – a demonstrat pe larg şi îndreptăţit Dan C.-ul. Aşa e: orice scrii intră sub grila perversă a politicului – a lui „Cu cine ţii?... cu cine te-ai dat?... pe cine aperi?... al cui eşti?" (Nominalizat, anul trecut, la premiul *României literare* pentru cea mai bună carte a anului, alături de scriitori de calibrul lui Gabriel Liiceanu, Mircea Cărtărescu, Tiei Şerbănescu şi Horia-Roman Patapievici, am fost întrebat fără glumă, scurt şi mai mult decît cuprinzător: „De cînd te-ai dat cu dreapta?".) Aşa e: orice profesionist al ideilor (literare, artistice, sociologice etc.) e aruncat abrupt în contingent şi devine repede legionar, filo sau antisemit, antonescian, ceauşist, negaţionist, gata să treacă sau nu cu contingentele Carpaţii, gata să fie bushit... În ce măsură „conservatorii" de talia lui HRP sau Dan C. au contribuit, în bine sau rău, dar activ, la această contagiune a politicului, nu s-a făcut referire – a, nu în sens autocritic... Cine e azi autocritic printre intelectualii noştri „bătrîni" sau „recenţi"? Cred că Cioran şi Paleologu au fost ultimii, de mult de tot.

Vehemenţa maximă a atins-o Dan C. atunci cînd a înfăţişat dificultăţile pe care le întîmpină afirmarea unui naţionalism luminat, trăgîndu-şi seva din „rădăcinile" sale autentice, atîţia ani obscurizate prin naţional-comunismul ceauşist şi, după '89, de politica xenofobă dezgustătoare a PRM-ului. Deplîngînd cît rău a făcut cauzei naţionale şi cît a compromis-o vadimismul, Dan C. a veştejit – dacă tot vorbim de „întoarcerea la rădăcini" – toate suspiciunile ce se abat asupra textelor care pun în discuţie, de pildă, interbelicul cu ale sale extremisme, paşoptismul, eminescianismul. Pentru dînsul, toate aceste suspiciuni sînt tot atîtea obstrucţii la un urgent proces de identificare a surselor şi resurselor noastre spirituale; era atît de insistent şi sincer convins că – în replică la naţional-comunismul *en vogue* şi ofensiv – anticomunismul trebuie să revigoreze un naţionalism sănătos, neintoxicat, „al rădăcinilor", încît mi-a trecut prin minte „să-i vînd" o nouă formulă în seceta de idei a agorei noastre: naţional-anticomunismul. De ce nu? N-ar suna bine? Nu ar avea succes? Combinat cu teza „Omului recent", naţional-anticomunismul ar fi o întoarcere la cele două rădăcini definite încă de la 1912 de Nicolae Iorga: naţionalismul şi ortodoxismul.

Ce i s-ar putea obiecta? Că venim în 2003 cu idei de la 1912? Că, urînd progresismul, rămînem încremeniţi în proiecte de la '27, '37 şi eţetera? Că nu avem imaginaţie ideologică şi nu putem produce decît subansamble de idei conformiste, în numele anti-Cominformului? Că inerţia tradiţiei poate bloca energia inteligenţei? Că din cauza rădăcinilor obsedante nu ajungem neam la arborescenţă? Fleacuri! Obiecţii paraguayene... Gravă rămîne doar hemiplegia aceea, cu Pelaghea ei cu tot. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vasile Crişan (1)

„Mi-aţi dat telefon astăzi. Iată reacţia inconştientului meu. Eu lucrez cu timpii solari. Eu nu mut ceasul niciodată. Vreau să am ritmul soarelui şi al pămîntului. Uitaţi, la un timp după telefon, între 17 şi 41 de minute şi 18,07, subconştientul mi-a dictat o poezie:

«Semnal de pe planeta cu alte continente
Pe care vag le poartă eclecticu-mi atlas
O pagină cu ouă, măturători şi mente
Dileme cît cuprinde bucureşteanul pas
Dar cum la analiză trecînd atîtea site
Tematici prelucrate în jocuri de limbă
Apare iar nuanţa fatidicei ursite
Că voi lăsa PRUDENŢA pe talerul de gaj
Oricum reglată arma îşi va proba iar tirul
Cu bule de cuvinte ce vor orna Potirul.»

Poezia va apărea în volumul *Bradul vîrstei verde,* dedicat fiului meu Alcor.

Să v-o traduc: semnalul, adică telefonul dat. Planeta sînteţi dumneavoastră cu Iaromira. Nu v-am văzut de ani de zile, vag le poartă atlasul, atlasul meu psihic. Sînteţi vagi, deodată ne întîlnim. V-am citit: aveţi o pagină întreagă cu ouă, măturători şi Iaromira cu plante medicinale. *Bucureşteanul pas,* înseamnă firul articolelor dumneavoastră, legat de Bucureşti. Dar analiza, adică miile de celule nervoase prin care informaţia a trezit o emoţie, o speranţă, pune frînele cunoscute, în mod normal înveţi din experienţă şi eşti prudent, dar cînd observi că prudenţa prea multă iarăşi strică, atunci îndrăzneşti, mergi mai departe spre a fi acum liber. Ce facem acum, discuţia, ca o şampanie spumoasă, bulele. Viaţă programată: muncă, cultură, creaţie, mîncare, dă această inspiraţie. Programînd, nu vă daţi seama cît de multe lucruri poţi face. Dacă-l exploatăm aşa cum e dotat creierul, noi ar trebui să fim zei. Sîntem culţi. Prin cultură eu înţeleg introducerea de cunoştinţe în această batoză care este creierul. Eu sînt născut pe 1 ianuarie, şi mi-am dat seama cît de mult am depins de interconexiuni... am studiat genealogia pentru a-mi cunoaşte mai bine strămoşii şi horoscopul spre a vedea exact care este caracterul meu. Astfel, am putut scrie, şi mai nou, am trecut întîmplările mele din viaţă în 80 de schiţe pregătite pentru tipar. Am tipărit deja 13 volume, 9 de poezie, 4 de proză. Scrisul se bazează pe inspiraţie sau pe dictarea subconştientului. Există un canal prin care transa comunică cu noi: se cheamă inspiraţia." ▲

O nouă apariţie la Editura Fundaţiei Culturale Române

B. Elvin,
În continuare

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Pro Vest

© S. Ivanoschi

Dacă nu credeți, după toate cîte le-am scris aici, că ne aflăm în vremuri de regres sub toate capitolele vieții sociale, iar acest lucru arhitectura îl surprinde cu asupra de măsură, lucrurile pe care le văd întîmplîndu-se în ultimul deceniu vorbesc, de-a bîlbîitelea, de-a dreptul despre barbarie. Comparate cu colibele betonate ce-au crescut fără măsură prin preajma lor, hotelurile nordice din Eforie-Nord par exemple luminoase ale arhitecturii moderne, deși nu-s decît oarecare în comparație cu altele, tot de prin zona costieră, precum la Olimp-Neptun sau Mangalia (niemeyeriana casă de cultură, de pildă).

La Tulcea, carele-i pentru mine ceea ce este Craiova pentru dl Cioroianu, am văzut cu ochii ceea ce nu credeam că voi vedea vreodată întîmplîndu-se; or, iată! Bisericile urbei, deloc făloase, sînt potrivite totuși caracterului de tîrg multietnic. Mai toate fiind de dinainte de independență (aici, mai importantă în ipostaza de prilej al unirii cu patria-mumă, vezi monumentul ce va intra, sper, în restaurare, pentru că arată acum precum patria însăși de jerpelit), împărtășesc opțiunea pentru un neoclasicism estompat, atît de propriu arhitecturii otomane tîrzii de la *limes* de imperiu. Chiar pe colnicul Hora, lîngă monumentul reclădit în 1977, stau una lîngă alta (de ce atît de aproape, nu știu) două biserici lipovenești. O a treia se vede de pe faleză, deasupra Pieței Vechi. O biserică trinavată bulgărească, precedată de un turn cu ceas care, din pricina lărgirii străzii, a ajuns în mijlocul trotuarului acum, infirmă stricteța cu care gîndim azi planimetria bisericii ortodoxe: atît ea, cît și biserica grecească, sînt nave simple, ca și, oleacă mai sus, biserica catolică de pe strada Traian. Geamia se vede de pe faleză, sinagoga, la fel de neoclasică – nu. Aceasta din urmă a scăpat demolărilor și „îndreptării" străzii Babadag, cu mai puțină curte proprie însă.

Așa cum spuneam, faleza este locul de unde se văd, deloc semețe (căci regula era aceasta: nimic mai înalt decît turnul geamiei), cîteva lăcașuri de cult. Și vine vremea ca și generația de azi să ridice, la rîndu-i, pe aceeași faleză chiar, ori în proximitate, un altar de cult, o capelă dedicată Sfintei Fecioare Maria, protectoarea marinarilor. Au existat, imediat după anunțarea rezultatelor la concursul catedralei de anul trecut, o serie de tatonări indirecte dacă nu aș vrea să fac acolo o biserică. Cum să nu, mai e vorbă, la mine-n urbe? Firește, „nu sînt bani". Eram deci pregătit să donez un astfel de proiect pentru tîrgul adolescenței mele, unde îmi trăiește în continuare familia de sînge. Am făcut o serie de schițe; cititorii acestei rubrici poate își amintesc din recente texte povestea micii capele-arcă angrenată în carnea falezei, ajunsă la destinație, dar dialogînd cu apa Dunării, care să se prindă în montura acestei dispuneri panoramice de obiecte mari. Sugestia navei nu este doar proprie simbolismului bisericii, dar și, în locul în speță, consîngeană cu arhitectura deloc rea, acum în restaurare, a gării. Pe arhitrava acesteia plutesc siluetele a trei lotci de beton, stilizate.

Între timp, nu s-a mai întîmplat nimic, nici măcar un telefon de decomandare a primelor contacte. Zilele trecute am văzut însă finalul poveștii: în curtea autogării, dincolo de digul ce separă faleza de oraș, ascunsă așadar poziției de cap de perspectivă a falezei, a apărut o colibă trîntită direct pe platforma betonată, fără soclu. Veți fi crezînd, poate, că e o biserică ortodoxă. E din lemn, dar în felul în care se fac în pripă, de către mîini boante, cotețele. Ca să nu existe nici un dubiu, a fost acoperită cu azbociment, taman precum grajdurile. Un soi de turn cu un soi de cruce se ridică deasupra unei încropiri. Nu e primitivă, ci rudimentară; deloc simplă, doar săracă cu duhul. De unde știu, dincolo de considerentele strict arhitectonice? Simplu: magherița e scăpată nu doar cu spatele la curtea amplasării sale, ci și, Doamne iartă-i, cu altarul spre vest...

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Parazitați!

Cînd vorbim de cultura de la televizor, ne gîndim automat la reflectarea pe micul ecran a operelor filozofice, literare, sau a celor din artele plastice. Cultura înseamnă cartea, tabloul, muzica simfonică și, cel mult, filmul de artă. Restul e derizoriu, minor.

Acest tip de gîndire este însă tributar valorilor vechi (de dinaintea apariției televiziunii). Televiziunea nu este nici literatură, nici filozofie, nici plastică și, cu toate acestea, reprezintă, prin ea însăși, un act de cultură. Un tablou, de exemplu, nu trebuie judecat din perspective literare, ci din punctul de vedere al valorilor plastice (nu trebuie neapărat să spună o poveste, să aibă simboluri sau metafore – iar cînd are așa ceva este de obicei un tablou prost). La fel și cu televiziunea: calitățile ei nu sînt nici literare, nici filozofice, nici plastice, iar actul ei de cultură nu trebuie subsumat nici unei categorii culturale tradiționale. Televiziunea face cultură oricum, chiar și cînd transmite *Știrile PRO TV, Big Brother, Cronica Cîrcotașilor,* ultimul clip al Madonnei, nu știu ce spot publicitar al firmei Connex sau, de ce nu?, „Stupize, stupize". Atîta doar că e un alt tip de cultură.

Cultura televizuală este acum pe creasta valului – și asta, am putea spune, chiar în detrimentul culturii tradiționale. Televizorul a impus o civilizație a imaginii, a unei imagini dinamice, iar acest lucru intră în contradicție cu discursurile culturale de pînă acum (textul scris, tabloul, interpretarea unei piese muzicale etc.). Pur și simplu, televizorul satisface nevoia de cultură a consumatorului – și o face mult mai comod, mai atractiv decît formele tradiționale. Este normal, prin urmare, ca acestea din urmă să piardă teren. E un lucru bun, e un lucru rău? Nu știm. Oricum, am depășit de mult vremurile iluminismului, cînd înțelepții își propuneau să îmbie masele la lectură. Acum cultura nu mai înseamnă numai textul scris și, dacă ne propunem neapărat acest lucru, putem culturaliza masele și prin alte mijloace. Iar televizorul face acest lucru fără să și-l propună în mod expres. De ce, atunci, să deplîngem soarta cărții, care nu mai are statutul privilegiat de dinainte?

În numărul din mai al revistei *Lire*, în cadrul unei anchete intitulate „Cum să vorbim de cărți la televizor?", apare de mai multe ori problema resuscitării dorinței maselor de a citi. Mă înteb de ce mai este oare atît de necesar ca masele largi să citească – poezie, romane sau altceva. „Literatura te ajută să trăiești experiențe de viață cu care nu ai cum să ai de-a face în realitate" – ne spun scriitorii, convinși că aduc un argument „irefutabil" în favoarea operelor lor. Dar oare filmele de la televizor nu fac același lucru? De ce să-ți pierzi timpul cîteva zile cu un roman, cînd poți ajunge la același rezultat în „timp real", adică în timpul real al vremurilor noastre – în două ore? E adevărat, textul filozofic nu prea are corespondent pe micul ecran, dar nici înaintea apariției televiziunii filozofia nu avea căutare la popor. De ce atunci, odată cu semnele de oboseală pe care le dă textul scris, să intrăm în panică și să deplîngem moartea culturii? Știm foarte bine – din fizica de clasa a șasea – că nimic nu dispare, totul se transformă.

Problema nu este, deci, a maselor, care ar fi private de cultură (iată că nu sînt!), ci a scriitorilor și a intelectualilor care-și pierd, astfel, „pîinea". Dar nici aici lucrurile nu sînt cu adevărat tragice: ei pot oricînd să se adapteze noilor condiții și să supraviețuiască onorabil. Jean d'Ormesson, în cadrul anchetei din *Lire*, spunea un lucru care poate părea șocant: „Putem spune că o carte care apare la televizor este o carte trădată. Dar o carte care nu apare pe micul ecran într-un fel sau altul este o carte pierdută". Așa că, astăzi, singura șansă de supraviețuire a scriitorilor sau a oamenilor de cultură în conștiința maselor largi este parazitarea televiziunii. Iar un parazit este cu atît mai eficient, cu cît se adaptează mai bine la funcțiile corpului-gazdă.

▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

KGB-ul, Sanea și cele două Natalii

La sfîrșitul lunii mai, într-un apartament modest din Moscova, a încetat din viață Natalia Reșetovskaia. Avea 84 de ani și știa multe povești. Fusese căsătorită de două ori cu un anume Aleksandr Soljenițîn, însă poveștile sale erau diferite de cele puse pe hîrtie de incomodul scriitor. Atît de diferite încît ea, Natalia, a scris o carte în care și-a denunțat fostul soț ca fiind un scrib dezorientat care a inventat mitologia Gulagului. De ce? Din dorința originalității cu orice preț și pentru că ura regimul sovietic. O astfel de carte nu putea fi publicată de oricine, Soljenițîn era deja un nume, atacurile la altitudini mari trebuie practicate cu o logistică specială, așa că dificila misiune a revenit Editurii *Novosti,* patronată de KGB. Volumul „Sanea. Soțul meu, Aleksandr Soljenițîn" l-a entuziasmat atît de mult pe șeful editurii, Konstantin Simonov, încît s-a căsătorit cu veninoasa autoare. Ciudat, nu?

Poate că nu. Biografia Nataliei era complicată. Tatăl ei luptase în trupele de cazaci ale țarului, iar după 1917, trecuse în rîndul „albilor", cu care avea să și părăsească Rusia în decembrie 1919, cînd totul fusese pierdut. Greutățile de la dosar au consecințe stranii: unora le stimulează energia recuperării, altora amnezia. Cum a fost și cazul Nataliei. Mama ei s-a mutat la Rostov, și-a schimbat numele, reușind să păcălească vigilența serviciilor de cadre. Era ceva mai mult decît periculos, dar Natalia merita: creștea, era frumoasă, cînta la pian și îi admira pe literați. În 1936 l-a cunoscut pe poetul Soljenițîn. În doar două săptămîni (mărturisește jurnalul) acesta a căzut fulgerat de ochii verzi ai studentei în chimie. S-au căsătorit în 1940, dar, după un an și ceva, Aleksandr era trimis la război și, ca orice literat, trimitea scrisori de pe front Nataliei și unui prieten. Pe toate le-au citit funcționarii de la cenzură. Autorul a fost condamnat (fără proces) la opt ani de închisoare pentru activități antisovietice. O vreme, Natalia i-a scris lui Aleksandr (avea dreptul la o scrisoare pe lună), iar acesta îi răspundea cînd îi permitea timpul (avea dreptul la două scrisori pe an).

Cu acceptul deținutului, Natalia a divorțat și s-a recăsătorit, dar în 1956, minune, Soljenițîn revine din domiciliul obligatoriu petrecut în însoritul Kazahstan. Cei doi se recăsătoresc. Însă Soljenițîn era altul. Nu mai scria poezii, ci romane și amintiri, dominate de ideea recuperării (răzbunării?). Natalia le bătea la mașină, cuminte și ușor speriată. În 1962 apare *O zi din viața lui Ivan Denisovici,* iar autorul trece brusc în categoria scriitorilor publicați. Și a celor adulați. Soljenițîn începe să aibă aventuri amoroase, fugare sau nu. Cînd Natalia i-a reproșat acest lucru, autorul i-a explicat cu grijă că asta e, un scriitor trebuie să aprofundeze caracterul feminin, altfel eroinele romanelor sale vor avea de suferit. Un proces destul de profund, pare-se, ca dovadă că Soljenițîn a și părăsit-o pe Natalia. Pentru o altă Natalie, e drept, dar pe care o lăsase însărcinată. Prima Natalie (care nu putea avea copii) a încercat de două ori să se sinucidă. A fost salvată și de sub metrou și de la efectele pastilelor luate cu pumnul. În 1970 s-a pronunțat divorțul.

Chiar și așa, poveștile celor doi aveau să rămînă unite. În 1974, presa anunța apariția unui nou roman al lui Aleksandr Soljenițîn – *Gulag*. Ceea ce ar fi fost floare la ureche pentru KGB cu ani în urmă, adică topirea tirajului, asasinarea autorului etc., era acum mai dificil. Lumea știa și de Soljenițîn și de carte. Drept care Lubianka și-a amintit de Natalia Reșetovskaia. A împins-o să reia legătura cu hirsutul Sanea și să-l convingă să-și ardă manuscrisul. Inutil. Natalia a scris atunci cartea care-l desființa pe fostul poet. A fost la fel de inutil. Pînă la sfîrșitul vieții a trăit în apartamentul aflat la patru stații de metrou de EL. Soljenițîn a susținut-o întotdeauna financiar, inclusiv în perioada americană. Decît că nu a mai vorbit cu ea. Luna trecută i-a plătit înmormîntarea.

▲

NORMALITATEA ÎNŢELEASĂ

Normalitatea poate fi şocantă mai ales cînd te obişnuieşti cu o serie de anormalităţi care-ţi sînt „servite" drept lucruri care se întîmplă peste tot. Dar, pînă la urmă totul e, nu-i aşa, relativ. Iar normalul poate fi doar stabilitatea, liniştea şi calmul, fie ele chiar şi-n sărăcie, lucrurile care nu şochează niciodată. Alteori, obişnuitul unora poate fi monstruos pentru alţii. E şi o chestiune de aşteptări. Şi în orice caz normalul se percepe mai bine în vacanţă. ***(A. M.)***

Stela GIURGEANU

La mii de kilometri depărtare

Cînd am hotărît să facem turul a jumătate de Europă în aproape trei săptămîni, calculele au vizat doar distanţele fizice, adică cele numărabile în kilometri. Tineri, dornici de aventură, dotaţi cu o maşină de vis, miile de kilometri nu aveau cum să ne sperie. Dar nu luaserăm în considerare celelalte distanţe. Despre ce va fi însemnat acest tur de forţă, mai ales mentală, am să povestesc acum, încercînd, cu terapia prin confesiune, să reînţeleg normalitatea cotidianului românesc.

Austria*: Noaptea vieneză*

Am ajuns pe drum întins, de la Bucureşti fără oprire. Viena ni s-a arătat puţin după ora 9 seara. Cum luminile, cam prea multe şi gropile cam prea puţine începuseră să creeze deja o anumită stare de anormalitate, am hotărît să parcăm maşina şi, luîndu-ne inima în dinţi, am descins în plină noapte vieneză.

Dintr-un început, strada ni s-a părut dubios de aglomerată. Cu toate că era bine trecut de 9, oamenii ieşiseră la promenadă cu sutele, fără ceas sau frică de cîini. Tineri, bătrîni, punk-işti sau domni în frac, rochii elegante sau rochii agresive, toate lipsite cu desăvîrşire de „huo"-ul bucureştean, se plimbau într-o simfonie de culori, cu dezinvoltură, în grup sau separat. Bicicliştii (mulţi) alunecau fără nici o problemă pe benzile lor, trasate la margine de trotuar (aceleaşi benzi care la Bucureşti testează ambiţia şoferului de a parca *exact* pe ele). Cupluri de pensionari, ţinîndu-se de mînă, ronţăind strengăreşte cîte un hamburger la colţ de stradă sau cinînd select la cîte o lumînare de restaurant, nemăcinaţi cîtuşi de puţin de grijile şi lipsurile unor pensionari normali.

Dar, de-abia cînd în faţa Operei un cuplu elegant – el în frac, ea în lame – a ieşit de la spectacol, au încălecat fiecare pe cîte o şa (de bicicletă) şi au dispărut în lumina nopţii vieneze, cînd deja imaginea străzii bucureştene se suprapunea periculos de ireal peste cea pe care taman o traversam, cînd, în sfîrşit, toată normalitatea românească începuse să contravină serios cu (a)normalitatea vieneză, am hotărît că, pentru început, era de ajuns, şi cum nu e bine să exagerăm, ne-am îndreptat spre hotel, cu pulsul mărit şi ochii cît cepele. Aici camera nu ne-a scutit deloc, ci, din contră, a insistat printr-o cochetărie roşcată de mobilă cubistă, aruncînd în bătălie sumedenia de flacoane din baie şi culminînd în cel mai josnic mod cu minibarul gratuit. Am renunţat aşadar să mai ieşim şi, abandonîndu-ne anormalului, ne-am cufundat într-un somn adînc, căutînd o cît de mică asemănare cu iarba verde de acasă.

Germania*: Berchtesgaden, Rhinul, Catedrala din Köln şi reducerile din Düsseldorf*

Germania nu a făcut decît să sporească distanţa. Cazaţi într-un hotel la poalele Alpilor, într-un orăşel cu căsuţe ca de muzeu, într-un peisaj mult peste puterea noastră de înţelegere, trataţi cu onoruri de patru stele, am încercat să părăsim realitatea românească şi să ne avîntăm cu nesaţ în cea vestică. Însă nu ne-a părăsit vocea apartenenţei pentru că, la cîteva sute kilometri de Berchtesgaden, am dat din întîmplare, într-un buzunar, peste frumoasele şi mult încrustatele chei de la hotel, luate din neatenţie. Telefonînd imediat la recepţie, pentru a anunţa că noi sîntem *aceia* şi că vom trimite cheile ziua următoare la prima oră, cu DHL-ul şi scuzele de rigoare, drăgălăşenia recepţionerei ne-a uşurat multe dintre procesele de conştiinţă. Întregul hotel aflase şi întregul hotel ştia că *noi* eram *aceia*. Dar cine putea să rămînă ancorat de acest minor incident cînd, înspre orele după amiezei treceam cu feţele lipite de geamuri, fermecaţi de apele Rhinului, sau cînd, tîrziu în noapte atingeam cu emoţie, în vîrful degetelor, cu respiraţia aproape tăiată, zidurile miraculoasei catedrale din Köln. Sau cînd, mai ales, a doua zi a fost *zi de cumpărărturi?*

În Germania pînă şi reducerile sînt anormale. Şi, cu toate că atît eu cît şi prietenii mei eram bine ancoraţi de catargul *„nouă nu ne place la cumpărături"*, glasul lor, al reducerilor din magazinele Düsseldorf-ului, s-a strecurat cu viclenie prin buzunar direct în portbagaj, golindu-l pe primul, umplîndu-l pe-al doilea. La finele zilei, obosiţi, traumatizaţi de cheltuiala unei zile întregi pe cumpărături, ne-am consolat cu ideea că totuşi, după liniştea vieţii vieneze, magazinele din Düsseldorf au fost încă o etapă a iniţierii de care trebuia musai să trecem.

Olanda *Amsterdam* (imagini de top), *Rotterdam* şi *Keukenhof*

A urmat Olanda. Drumul spre Amsterdam încerca să ne spună, să ne prevină. Dar, cu toate peisajele prea verzi, cu toate vacile şi oile lăfăind nepăsătoare de-a lungul autostrăzii, cu toată decadenţa pitorească a orăşelelor şi mania detaliilor care ornează casele şi grădinile, cu toată povestea pe care, de frică să o nu credem prea mult parte a realităţii, ne încăpăţînam încă să o citim cu glas tare, cu toate astea pînă şi ultima rămăşiţă de raţiune, care ne mai rămăsese de la Bucureşti, a fost terminată în clipa în care am ajuns în Amsterdam. Şi, pentru că ceea ce s-a petrecut în minţile noastre *acolo* nu poate fi redat decît prin imagini, voi încerca să traspun totul într-un mic top al „nebuniei de a fi om".

6. *Ferestrele caselor, enorme, fără perdele.* Magazin de decoraţiuni interioare, mi-am zis iniţial, şi, fără nici o reţinere, mi-am lipit faţa de geam începînd să îmi plimb privirile peste exponate. Scaune, tablouri, bibelouri, o măsuţă de cafea plină cu pahare (folosite!), o canapea „deranjată" aşa, ca de un decorator glumeţ, un televizor în colţ care mergea în faţa celor două picioare lăfăite a siestă de pe o pernă... „vînzătorul" în halat dormea fără să se sinchisească de potenţialii clienţi, de parcă era la el acasă. „Vînzătorul" era de fapt chiar la el acasă.

5. *Dezinvoltura*. La cîţiva metri depărtare de „magazinul de decoraţiuni", o tînără în prag de casă, în plină arie pietonală, îşi pictează unghiile. Vis-à-vis, doi tineri aşezaţi pe trotuar mănîncă.

4. *Libertatea*. Pe străduţa-bazar, de lîngă parcul de distracţii, în zorii zilei următoare, un travesti înalt, atletic, înălţat pe tocuri periculoase, subţiat de o fărîmă de rochie roşie, atrage zîmbetele şi aplauzele trecătorilor şi ale vînzătorilor bucuroşi *(şi nu ameninţaţi)* de inedit.

3. *Umorul*. Reclama unei terase australiene: *„the food is lousy and the beer is warm, so* do *come in"* şi amuzarea patronului la urarea noastră *„have a lousy day"*.

2. *Cumpătarea* Vînzătoarea din Tîrgul de Vechituri, care fumează de 30 de ani numai „ţigări" uşoare, *Red Light District* şi jamaicanul cu pălărie colorată, care justifică, prin cumpătarea oamenilor, legalizarea vieţii lor.

1. *Serenitatea* În fiecare zi, la ora cinci după amiaza, pe o străduţă depărtată de centru, uşa unei case se va deschide. Vor apărea doi prieteni, cu părul alb, dar cu feţe fără vîrstă care, zi de zi, la aceeaşi oră, îşi aranjează taburetele pe trotuar, îşi toarnă vin roşu în pahare lungi şi, lăsînd să alunece pe lîngă ei imaginea unei camere ticsite de cărţi, a unui maldăr de reviste pe care lăfăie leneş motanul negru *Bla-Bla*, se abandonează contemplării străzii şi acordurilor de Puccini, încrustate pe o placă veche de patefon. În fiecare zi, la ora cinci, fără excepţie.

Eram pregătiţi pentru drumul spre Rotterdam, pictat de o parte şi de alta cu lanuri întregi de lalele. Hălci de culori, de parfumuri de zambile şi lalele. Toate concentrate la Keukenhof, expoziţie deschisă o lună pe an, cu 7.000 de sortimente de lalele, la văzul cărora am avut puterea să nu o luăm razna. Visul devenise o realitate în care ne regăseam, clipă de clipă.

Belgia, *autostrăzile luminate*

Cum „anormalitatea" lor devenea, zi de zi, şi normalitatea noastră, autostrăzile belgiene, luminate „a giorno" în tot timpul nopţii, nu ni s-a mai părut aşadar ceva monstruos. Nici măcar incidentul din Anvers nu ne-a mai zdruncinat atît de mult. Hotelul unde aveam rezervări era, din nu se ştie ce motive, închis. Ceea ce ne-a adus un *up-grade* de o stea la Hotel Carlton. *Normal*, în acelaşi preţ. Seara, străduţele, cu toate că erau acoperite de ploaie (ploaia ne-a urmărit întreaga perioadă belgiană), nu erau deloc acoperite de umbrele, oamenii plimbîndu-se degajaţi şi mulţi, în costume scumpe, ca în zi de sărbătoare. (Ceea ce se poartă şi în Olanda, după spusele unor prieteni rezidenţi în Rotterdam). Pentru că, atunci cînd viaţa nu mai prezintă nici un stres, picăturile de ploaie devin o bucurie.

Franţa, *Parisul*

Parisul este enorm. De aceea poveştile capitalei franceze sînt infinite şi mereu altele. De data asta voi vorbi de ultima noapte, regizată parcă în lux de amănunte. Cum tot francezul care îşi petrece ziua muncind iese noaptea la cîte un bistro, prietenii noştri parizieni ne-au dus la al lor, *„La Bruette"*. Decorul: lume multă, voie bună, poezia limbii franceze. Personaje: *proprietarul*, care făcînd pe anti-americanul,ne-a mărturisit, mustăcind hîtru, că el nu ştie ce e aia Coca-Cola, dar că recomandă cu căldură vinul franţuzesc, *trubadurul* intrepretator de şansonete şi sentimente, *grupul de tinere* care cîntau la unison, *fata cu tortul* căreia întregul bistro i-a cîntat „joyeuse anniversaire", *ploaia*, *lumînările*, băutura tradiţională localului, *Monaco*, un coctail de bere cu sirop de căpşuni... Ştiu, dar în vis merge orice.

Monaco *Monte Carlo*

Rămînînd în atmosferă, ziua următoare am ajuns la Monte Carlo. Din depărtare capitala micului regat era învăluită într-un miraj de ceaţă. O ceaţă benefică de altminteri, care nu a făcut decît să interpună un filtru între ochii noştri (convinşi în naivitatea lor că de acum au puterea să vadă orice) şi oraş. Depăşind graniţa de abur ne-am găsit, dintr-o dată, într-o carte poştală. Din acelea mişcătoare, care, privită de jos în sus, oferă o panoramă arhitecturală, iar de sus în jos verdele exotic al sutelor de grădini. O dualitate compusă, în parte, de construcţiile luxoase, vile şi apartamente, care ajung la milioane de dolari (rezidenţilor din Monaco nu le sînt percepute impozite, dar parcările costă 10 euro pe oră), iar în parte de generozitatea extremă a naturii. O frumuseţe mereu nouă şi mereu şocantă (chiar şi pentru cei de acolo) pe care, a doua zi, ochii de-abia o mai dibuiau la plecare, prin aburul de ceaţă.

Italia *Pisa, Florenţa, Veneţia*

Abandonîndu-ne unei amnezii plăcute, uitînd ce zi este, ce dată, sau cum ne (mai) cheamă, am luat-o din loc spre Italia. Însă prima oprire a fost fatală dulcei abandonări. Realitatea de acasă, pe care o exilasem într-un cotlon întunecat al minţii, s-a repezit feroce asupra noastră, ne-a înfipt sub nas, la Pisa, bilete pentru Turn, cu suprapreţ şi fără coadă, ne-a scîrţîit blasfemiator din vioară în Florenţa şi ne-a tras agresiv de braţ, impunînd preţul „conaşului" depistat de a fi român: *50 de euro, mînca-ţi-aş*.

Şi, cu toate că a urmat Veneţia de după miezul nopţii, cea labirintică şi misterioasă ca un depozit de decoruri teatrale, Veneţia cu cotloane şi vitrine luminate parşiv, atît cît să atragă în lumea măştilor sale, Veneţia cu piaţa San Marco şi cu Puntea Suspinelor, Veneţia unde ajungi doar ca să te pierzi de lume şi real, Veneţia a fost sfîrşitul iniţierii. ▲

Matei FLORIAN

Tanti Varvara a lui Nea Meduză

Despre Nea Meduză nu prea ştiu mare lucru. Avea nişte plase de pescuit care între timp au putrezit undeva în podul casei. Şi a rămas împreună cu tanti, atîrnat deasupra patului, alb-negru, tînăr şi frumos. Cu un buchet de flori în mînă. Atît despre Nea Meduză. El nu mai este. Tanti a rămas, i s-au îngroşat picioarele şi a îmbătrînit. De la Nea Meduză i-au rămas casa, grădina şi Alexei, Alexei care nu trebuie să bea prea mult pentru că devine Van Damme. Lui tanti nu-i place cînd Alexei devine van Damme. Oftează mult, îl afuriseşte pe Jean Claude în ruseşte şi porneşte şontăcăit spre el. Van Damme înţelege tot, ştie că odată prins nu va avea scăpare. Şi fuge: singurul film în care Van Damme vorbeşte ruseşte şi fuge. Filmul nu e nici pe departe o dramă, iar Tanti Varvara nu e cu siguranţă un robot plin de fire, e doar o bătrînică blîndă şi bună de la Sfîntu Gheorghe. În Deltă. Cînd se ridică şi porneşte spre Van Damme, din scaunul tău îţi vine să aplauzi şi să rîzi. Cu dragoste. Tu de fapt ştii că tanti n-are nimic cu Alexei şi că odată ce belgianul a fugit, ea va veni la tine oftînd şi trei ţigări, dacă se poate, va vrea şi ea pentru el, şi uite, nu trebuie să i le dăm, mai bine se duce ea în curte, culege nişte roşii aşa, şi face o salată. Nu merită procliate ăla, ţigări, ne face ea ciorbă şi salată, s-o iertăm. Tanti Varvara îţi cere tot timpul s-o ierţi, şi am observat că oamenii ăştia, care n-au făcut rău nimănui toată viaţa, se simt mult mai vinovaţi decît noi ăştălalţi. Iar noi, ce să facem şi noi? Primim salată şi ciorbă şi apoi ieşim pe uliţa nisipoasă şi mergem printre dune spre mare. Şi sînt nişte locuri în care rămîi pînă se înserează, clasica chestie pe care o ştiţi cu marea şi valurile şi apusul care luminează braţul, şi acum ar trebui să urmeze o înşiruire de lucruri frumoase, dar mai bine să nu spunem nimic: o înşiruire în cazul ăsta poate să strice totul. În fine, sînt pe lume momente în care nu ai nevoie de mare lucru, o plimbare pe plajă pînă la gura de vărsare şi să ştii că la întoarcerea-n sat n-o să se schimbe nimic din ce ai lăsat acolo. Closetul lui tanti e dărăpănat şi cu privire la bloc, apa e doar în butoi şi la zece, umbră nu e decît sub bolta de viţă de vie. Sînt gîngănii, iar cînd bate vîntul, vîrtejuri de nisip. N-am fost la Palma de Mallorca, dar, din cîte am auzit, aici nu e ca acolo. Pentru cît mă duce pe mine capul, aici e mult mai bine. ▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Invitatul de serviciu

„Amai venit una!“, îmi spune zîmbind portarul de la radio în timp ce-mi întinde plicul alb, imprimat în filigran cu numele unei companii celebre. Pe avizier, lăsate de tura de seară sînt încă două sosite în plicuri şi trei faxuri. Deschid mail-ul şi mai găsesc una. În total şapte. Şi e abia luni...

Invitaţii, despre ele e vorba. În fiecare zi primesc fel şi fel de invitaţii. Lansări de carte, decernări de premii, aniversări, comemorări, deschideri de tîrguri şi expoziţii, seminarii, conferinţe de presă. Toată lumea are ceva de comunicat şi, nu ştiu de ce, dar pare musai să fiu şi eu de faţă. Am, n-am treabă cu nu ştiu ce artist sau companie farmaceutică, îmi plac sau nu cărţile de bucate ori cursele de maşini, vreau sau nu să mă întîlnesc cu nu ştiu ce „mare“ DJ al lumii călător pe ale noastre meleaguri, eu sînt invitat. Ca să nu mai vorbim despre fel şi fel de caravane sau lansări de produse minune care ajung „acum, în sfîrşit, şi în România“.

Teoretic, ar trebui să mă simt măgulit. Dacă mă iau după numărul invitaţiilor de acest fel sosite pe numele meu într-o săptămînă şi mai ales dacă pun la socoteală varietatea de domenii în care mi se solicită prezenţa, aş putea să mă las legănat duios de gîndul uşor paranoic că nimeni şi nimic nu mişcă fără să fiu, cel puţin, luat în calcul. Închid ochii şi-mi închipui – zău că pot să fac asta! – cum directorul unei mari companii producătoare de automobile semnează cu propra-i mînuţă invitaţia prin care sînt rugat să particip la „prima vizionare cu public a noilor spoturi publicitare pentru cel mai recent model din gama bla, bla, bla...“. Sau cum organizatorii balului bobocilor de la facultatea nu ştiu care nici nu concep să dea drumul distracţiei pînă nu mă bifează pe lista participanţilor. Ca să nu mai vorbim de „lansarea noului album al latino-lover-ului muzicii româneşti (!)“, eveniment major la care, de asemenea, prezenţa mea pare absolut necesară.

Mărturisesc, din proprie experienţă, că din cauza aparent banalelor invitaţii riscul de a te crede buricul pămîntului e foarte mare. Dar, de fapt, nu aici e problema, pentru că oricît de idiot ai fi înţelegi în cele din urmă că respectivele hîrtii sosesc pe numele tău întrucît ai ajuns să figurezi în bazele de date ale companiilor de PR. Riscul cel mare e să începi să răspunzi invitaţilor. Şi nici nu e greu să cazi într-o astfel de capcană. Orice invitaţie se termină cu deja obişnuitul R.S.V.P. şi dacă n-ai „resevepit“ te sună ei şi te întreabă, şi te roagă, şi insistă, şi-ţi aduc aminte că aţi fost colegi de facultate...

Într-o vreme, minţindu-mă frumos că participarea la astfel de evenimente – încărcate de cele mai multe ori şi de o tuşă mondenă – înseamnă un bun exerciţiu de „socializare“, am fost prezent în mai toate locurile în care eram chemat. Lume pestriţă, platouri şi băuturi identice, conversaţii tembele. Prea puţini ştiau de ce se află acolo, dar absolut toţi erau buni cunoscători ai fenomenului, pentru că, de obicei, la astfel de evenimente invitaţii sînt unii şi aceiaşi. Cum spuneam însă, am fost prezent. Am făcut frumos, am zîmbit, m-am conversat şi în cele din urmă, invocînd deja obişnuita scuză a obligaţiei de a participa la băiţa copilului, am tulit-o. A doua zi am recidivat. Alte invitaţii, alte participări, aceleaşi feţe şi aceeaşi scuză. Şi tot aşa, vreme de cîteva luni bune.

N-am scris niciodată nimic despre respectivele evenimente şi nici n-am vorbit despre ele la radio. N-am vrut. Mărturisesc că am sperat să fie un motiv suficient de puternic pentru a nu mai fi invitat data viitoare. Ce amăgire! Nu numai că invitaţiile au continuat şi continuă să curgă, dar numărul lor s-a dublat, poate chiar triplat, într-o scurtă perioadă. Aşa încît, la ora actuală, în urma unui calcul făcut, mai în glumă mai în serios, pot anunţa în mod oficial că dacă ar trebui să răspund tuturor invitaţiilor pe care le primesc, ar fi ca şi cum mi-aş semna singur biletul de internare într-o clinică de boli nervoase: săptămîna trecută am primit 24 de plicuri, faxuri şi e-mail-uri „la temă“. Înmulţiţi-le cu cel puţin o oră pe fiecare şi veţi obţine rezultatul trist al felului în care se poate muri o zi pe săptămînă răspunzînd invitaţiei de a „ciocni un pahar de şampanie împreună“...

▲

FIE CĂ VĂ AFLAŢI
PE MALURILE FAPTEI
SAU ÎN CONCEDIU PATERNAL,
SÎNT UNELE LUCRURI
LA CARE NIMENI
NU POATE FACE ROTUNJIMI

Cu ochii-n 3,14

● „Fie că vă aflaţi pe malurile Senei sau pe coastele însorite ale Italiei...“ Recunoaşteţi reclama? Nu e la o agenţie de turism şi nici la o şampanie. Mai departe se spune că în amintitele împrejurări nu trebuie să-ţi lipsească „Vegeta“, care dă „gust vacanţelor“. Nu se mai spune că pentru asta mai trebuie să-ţi iei, pe malurile Senei sau pe coastele Italiei, şi o oală şi un aragaz, o butelie, ceva, să te poţi bucura într-adevăr de „Vegeta“. (**A. M.**)

● Trei hoţi au forţat fereastra unei case din centrul Bucureştiului, unde locuia o bătrînă. Cu uşurinţă, au furat trei tablouri, un ceas cu pendulă şi un radiocasetofon. Ei au fost prinşi în cîteva minute. Unul dintre hoţi îşi lăsase papucii la locul faptei, şi pe urma olfactivă cîinele poliţist s-a dus la el din prima *(Adevărul*, 17 iun. a.c.). Aşa e vara, basmul Cenuşăresei se rescrie. (**A. C.**)

● Am avut, recent, onoarea de a-l fi cunoscut pe primul tată care a ales concediul paternal, în locul clasicului maternal: un domn serios şi liniştit, inginer de maşini, care a ales să stea 2 ani acasă cu băieţelul, deocamdată, de 6 luni. (**I. P.**)

● Sînt unele lucruri care mă depăşesc de tot. De exemplu, aflu din *Capital* că în luna mai, în medie, 1.599.000 de români s-au uitat la telenovela *Clona*. Cînd văd asemenea cifre, aproape că mă panichez: eu nu ştiu nimic despre *Clona*. Dacă apucă să intre în cultura populară şi eu rămîn pe dinafară? (**C. G.**)

● Fiindcă luni, 23 iunie, dăm cu toţii bacalaureatul, îmi fac datoria culturală şi plăcerea intelectuală să informez că săptămîna trecută, în Franţa, prima probă a „bac“-ului, cea de filosofie, a avut următorul subiect: „Credeţi că dialogul poate fi o cale spre adevăr?“... Şi dacă, pînă în 2007, ne cer, ca să intrăm în Europa, să ne chinuim şi copiii la bacalaureat cu asemenea chestii la care nimeni nu poate face fiţuică...? Aveţi dreptate. (**R. C.**)

© S. Ivanoschi

● Ştii că-i vară pentru că pe stradă au apărut trupuri din ce în ce mai dezgolite, cu rotunjimi promiţătoare, şolduri subţiri, glezne de gazelă... Nu, n-am să te mai înşel niciodată, Coca! Numai formele cele noi, îmbietoare, ale Fantei m-au dus în ispită. Şi noul slogan: *Cherchez la Fanta!* (**M. M.**)

E LIMPEDE CĂ EXISTĂ
O APARENTĂ DETERIORARE
A PERSONALITĂŢII ASCUNSE
SUB PREŞUL NAŢIONAL

● Iar n-a cîştigat nimeni, la Loto 6/49, milionul de euro, deşi s-au jucat 4,3 milioane de variante, adică peste 1 milion de români, cu 13% mai mult decît la ultima extragere. Cum e în obiceiul locului, apare paradoxul: Biserica i-a sfătuit insistent să nu joace, că nu-i creştineşte, dar românii joacă şi se duc la biserică să se roage ca să cîştige la Loto. E limpede că există – în limbajul la zi – o problemă în sistemul de comunicare. (**R. C.**)

● Cel mai nefericit neam din lume – stabilit în urma unui sondaj efectuat în 40 de ţări, avînd ca subiecţi cetăţeni de vîrste şi profesii diferite – are drept caracteristică „o profundă nemulţumire interioară“ datorată stresului provocat de: „creşterea responsabilităţilor profesionale, obligaţiile familiale şi o stare de sănătate aflată într-o aparentă deteriorare“; se mai adaugă „neîncrederea în propriii semeni“, în instituţiile statului – o rază de lumină constituind-o familia. 33% din neamul acesta foarte trist socotesc „o bucurie“ că stau la 15 minute de casa mamelor şi 65% recunosc că bunicii sînt foarte importanţi pentru viaţa lor privată. Întrebare – pentru cei care n-au citit toate acestea în *Naţionalul* de vineri, 13: care este acest neam recordman mondial în nefericire? Ţţ! Nu vă repeziţi, nu-i ăla, dar e pe acolo: romanii! Italienii, fraţii, surorile noastre... de-ai noştri din gînta latină! N-am nici un stres, dar mă gîndesc că n-ar strica o contestare, ca între rude... (**R. C.**)

● Nu sînt un novice într-ale computerului, conviеţuim de multă vreme. Aşa că m-am priceput să elimin din setările programului Microsoft Word corectorul ortografic automat, astfel încît să nu-mi mai schimbe din mers, pe măsură ce scriu, cuvintele, şi de-atunci trăim în bună înţelegere: eu scriu cu „î“, el îmi subliniază cu roşu pentru că „ştie“ versiunea cu „â“, dar textul rămîne cum vreau eu, nu cum ştie el. La cîteva cuvinte însă are accese de personalitate ortografică pe care nu i le pot scoate din cap: cînd scriu „ăsta“ îmi schimbă în „acesta“, iar numele Sanda mi-l face de fiecare dată Sandală! Mr. Gates, ce i-aţi făcut, domnule?... (**M. V.**)

● Cred că sîntem singura ţară din lume în care declaraţia iresponsabilă a unui boxer-vedetă (Leonard Doroftei, care a spus – după meciul cu Norvegia – că l-ar fi lovit pe arbitru „la ficat, că acolo doare cel mai tare...“!) *nu* este cenzurată, ascunsă sub preş, făcută uitată, ci etalată – în toată oroarea ei – pe primele pagini ale ziarelor, transmisă şi retransmisă la televiziune etc. O „glumă“ sinistră, care ne arată ceea de sîntem: o ţară în care huliganismul de pe stadioane a invadat centrul... (**a. l. ş.**)

● La o recentă întrunire a kurzilor din România, participanţii au început prin a interpreta *Internaţionala* şi au sfîrşit prin a le asculta, încîntaţi, pe fetele de la Hora (varianta feminină a formaţiei Ro-mania). Kitsch-ul internaţionalizează orice naţionalisme. (**C. P.-B.**)

NU SE ÎNTREVEDE
NICI O CALE DE-A SCĂPA
DE SCLIPIREA IMPOSTURII
ÎNTR-O FRUMOASĂ DUMINICĂ
DE IUNIE

● Pe 15 iunie, Johnny Halliday (sau simplu, „Johnny“ – pentru francezi) a împlinit 60 de ani. Mare concert mare, prima pagină a ziarelor, emisiuni TV etc. Dar nu toată lumea priveşte cu ochi buni această aniversare; în numărul din 11-17 iunie, săptămînalul *Les inrockuptibles* publică scrisoarea (asasină) a unui cititor – „Pierre“, din Paris – care zice aşa: „Chiar nu e nimeni care să spună că Johnny e un rahat? Că ne poluează de 40 de ani cu cîntecele lui fumate şi pozele lui de *guignol* în haine de piele? Că n-a încetat să facă de ruşine rock'n'roll-ul cu care e identificat de o Franţă întreagă? Şi, ce e mai rău, nu se întrevede nici o cale de-a scăpa de el. Are 60 de ani şi, ca din întîmplare, guvernul se pregăteşte să întîrzie vîrsta pensionării...“ (**a. l. ş.**)

● O firmă în Pantelimon: *„AZIZ – FRIZER & BERBER“*. Şi sclipirea unei perle de cultură în rubrica „Bună dimineaţa!“ a ziarului *România liberă* de marţi, 10 iunie 2003: „1841 – S-a născut entomologul britanic Henry Morton Stanley, descoperitorul Africii“. Bună dimineaţa, Aziz! (**D. S.**)

● Un cititor al revistei *The Economist* le propune partizanilor riguroşi ai egalităţii şanselor introducerea unui impozit pe inteligenţă, deoarece lui i se pare evident că aceştia beneficiază de nişte avantaje pentru care ar trebui să plătească. Atunci oamenii inteligenţi care vor vrea să păcălească fiscul vor fi obligaţi să se declare proşti, iar proştii vor fi foarte mulţumiţi să rămînă ceea ce sînt. Falşii inteligenţi vor fi nevoiţi să achite preţul impusturii. Propunerea britanică nu spune însă nimic despre baza de calcul. (**M. B.**)

● Ştim cu toţii că se fură; mult, puţin, după facultăţi, fără pauză, din reflex, din plăcere, din obişnuinţă. Ce te poate însă îmbolnăvi imperceptibil e o frumoasă duminică de iunie în care ţi se dublează preţul „traversării“ la mijlocul lacului Herăstrău, ţi se triplează preţul (afişat) la *terrine forestière* dacă vrei „franţuzisme“ de la buricosul *Orient,* iar la primul colţ ţi se cere repede un pol „ca să nu dau în cap“. Cui? (**S. S.**)

● Cea mai haioasă inscripţie pe un T-shirt (văzută duminică seara, în Sala „Elvira Popescu“, la proiecţia filmului premiat la TIFF, *Noi albinosul):* „Structuralistă-i mă-ta!“ Antologic! (**a. l. ş.**)

Răzvan RĂDULESCU

Peliculele vîrstei

Acum cîţiva ani, pe vremea cînd lucram la *Elle,* a trebuit să mă duc la o agenţie de publicitate, să văd macheta întîrziată a unei reclame care urma să intre în revistă. Agenţia ocupa ultimele două din cele patru etaje ale unui bloc de pe Aviator Zorileanu. Vreau să spun cu asta că mă aflam într-un loc umbros, răcoros, că păsările ciripeau în copaci, iar oamenii din zonă (posesori ai unor vile de cîteva sute de mii de dolari) îşi udau calm grădinile cu furtunul. Macheta întîrziase din cauza departamentului de creaţie (doi copywriteri şi un art director care fumau plictisiţi pe balcon), sau poate din cauza DTP-ului (designerul stătea în faţa ecranului şi juca Quake fără sunet) sau, cel mai probabil, din cauza clientului, care nu îşi dăduse OK-ul. În fine, mi se arată macheta, totul pare în regulă, drept care cer să fie scrisă pe un disc optic, ca să pot să o iau cu mine. Nu se poate, mi se spune, noi trebuie să vă furnizăm macheta. Aţi furnizat-o, zic, acum eu o iau cu mine şi o duc la redacţie, unde o revistă aşteaptă de două zile să intre în tipar. Unul dintre copywriteri surîde subţire şi pleacă pe balcon la ţigara pe care a lăsat-o să ardă în echilibru pe balustradă: nu se poate să transporţi tu macheta, avem un om care face serviciile de curierat, el trebuie să o ducă. Convenim că, dacă asta e regula agenţiei, atunci să se ducă să-l cheme pe om, să-i dea discul şi să-l lase să plece cu mine, pentru că jos mă aşteaptă şoferul. După încă vreo zece minute de monştri căsăpiţi pe ecran, apare curierul agenţiei, un tip la vreo treizeci şi doi de ani, care ia discheta din mîinile însîngerate ale designerului şi îmi cere să-l urmez. Coborîm la etajul trei şi ne postăm în faţa unei secretare tinere. Curierul îi arată discheta, iar secretara se apucă să scrie un borderou de predare-primire în care face descrierea detaliată a discului şi a conţinutului său. Curierul semnează, semnează secretara, semnez şi eu. Apoi curierul spune, sibilin: „Dă şi ăla.“ Secretara se apleacă şi scoate dintr-un sertar al biroului un toc de piele cu pistol. Un pistol în tocul său de piele. Un pistol. Curierul trage pistolul din toc, desface butoiaşul şi priveşte în zare cartuşele. Apoi, cu un gest expert, din *poignet,* repune butoiaşul în linie cu ţeava şi bagă pistolul la loc. Se încinge cu centura şi-şi lipeşte pistolul de piept. Pentru că mă vede nedumerit, în timp ce o ia înainte pe scări în jos, mă lămureşte: „ca să evităm scurgerea de informaţii“.

La cincisprezece ani (prin ’60) socrul meu era deja angajat la fabrica de lemne şi făcea lădiţe. Purta, după cum îşi aduce aminte, o cămaşă de căpătat care nu vroia să rămînă în pantaloni şi nişte pantaloni cu cracul ca burlanul şi cam scurţi. La douăzeci de ani, după doi ani de armată făcuţi la pompieri, s-a angajat din nou în fabrică, pe post de maistru, clasa a treia. Într-adevăr lucra bine şi a primit postul pe merit. S-a căsătorit, a făcut un copil, apoi încă unul. Din salariu şi-a luat un costum cu poalele rotunjite, strîmt pe talie. Părul, pentru că aşa era moda, iar el se socotea tînăr, şi l-a făcut permanent, în gustul afro. Lumea a rîs (mai mult în sat, mai puţin în fabrică, unde devenise deja maistru clasa a doua), iar el s-a tuns şi nu a mai repetat experienţa. Prin anii ’80, a fost deja avansat la o muncă de birou în cadrul fabricii: delegaţii, raportări de plan, vînzări de cherestea, exporturi de mobilă. Pozele de atunci îl arată îmbrăcat tot în costum, de data asta cu reverele mai late. A început să încărunţească şi, după cum el însuşi declară, a încetat să mai vadă filme la cinematograful din centrul oraşului (la a cărui construcţie a contribuit şi el, cu bani şi muncă voluntară). Ca orice om de vîrsta lui, a dormit nopţile îmbrăcat în pijamale ocru cu dungi maro sau gălbui cu dungi verzi. De-a lungul anilor, după-amiezele sau sîmbetele, şi-a săpat grădina, şi-a muncit pămîntul, şi-a cules merele şi prunele şi şi-a făcut ţuica. Pe faţă i-au apărut riduri, iar cutele de pe frunte, acelea pe care le facem toţi cînd ridicăm din sprîncene, i-au rămas întipărite acolo. Fetele lui au plecat la Bucureşti, pe la sfîrşitul anilor ’80, să facă facultate, iar el mergea să le vadă la fiecare două săptămîni (cînd circulau numerele cu soţ). Acum 10 ani, socrul meu s-a pensionat şi a pus deoparte pantalonul cu dungă şi cămăşile (le poartă cînd vine pe la Bucureşti). Repară prin curte (şi-a construit singur garajul şi atelierul şi a dărîmat mai multe coteţe), îmbrăcat vara într-un trening ponosit, iar iarna în nişte pantaloni de soldat, cu bocanci şi pufoaică (le-a căpătat de la unul dintre cumnaţii lui, care este ofiţer). Pe scurt, socrul meu a muncit în fabrică şi la cîmp, a fost mai întîi tînăr, apoi a îmbătrînit şi a părut convins că aşa trebuie să se întîmple lucrurile.

Se poate spune că, după zece ani în care numai din asta mi-am cîştigat existenţa, de vreo două luni am abandonat făcutul revistelor. Nu înseamnă că nu mai pun din cînd în cînd mîna pe calculator, că nu mai deschid Quark-ul şi că nu vreau să mai aud de prelucrări de imagine. O mai fac, ca să nu uit, cine ştie, poate că nevoia mă va împinge să mă apuc din nou de paginat. Iarăşi, asta nu înseamnă că problemele mele materiale s-au evaporat, sau că am găsit o sursă de venit la fel de sigură (din scris, de exemplu). Pur şi simplu, am încercat să manevrez lucrurile în aşa fel, încît viitorul meu să depindă cît mai puţin de munca într-o agenţie de publicitate sau într-o redacţie. Acum un an, în timp ce tocmai pregăteam pentru tipar revista *Penthouse,* am făcut un calcul şi din el a rezultat că sînt cel mai bătrîn din redacţie. Pînă şi patronul revistei era mai tînăr decît mine. Iniţial, m-am consolat repede: să lucrezi cu oameni tineri te ţine tînăr şi pe tine, înveţi mereu expresii noi, asculţi mereu muzica la modă etc. În plus, te bucuri de respect. După aceea, însă, m-am întristat. Am încercat să mă imaginez peste zece ani, lucrînd la o revistă (aceasta sau alta) şi făcînd *layout*-uri. În ciuda faptului că nu pare dificil să construieşti o astfel de proiecţie, întemeiată pe o experienţă lungă şi repetitivă, n-am reuşit. Sau, ca să fiu cinstit, am reuşit parţial, şi nu mi-a plăcut deloc ce-am văzut: Eliza, care are acum şase ani, o să termine atunci liceul, iar eu, îmbrăcat în blugi şi tricou, ca şi acum (nu mă pot imagina altfel), în vîrstă de patruzeci şi trei de ani, o să fac tot *layout*-uri, înconjurat de oameni mult mai tineri, de muzica lor şi de multă condescendenţă. Pe scurt, voi fi un tataie plicticos şi nelalocul lui.

Acum mă ocup mai mult cu scrisul. Meseria de scriitor mi se pare a fi mai potrivită vîrstei adulte. S-ar putea chiar să fie potrivită senectuţii, aşa cum ne-o arată anumite exemple notorii. Important este că, printr-un noroc nesperat, m-am prins că îmbătrînesc şi am început să iau măsuri.

Confuzie – tu eşti supraspecia generaţiei mele: oameni născuţi sub un regim şi puşi să muncească sub altul, cu aspiraţii care contravin mijloacelor şi cu puterile măsurate după scări valorice vagi; cu adolescenţa trăită în Bucureştii anilor ’80, după normele întîrziate ale anului ’68, dar fără marijuana şi cu sexualitatea marcată de decolteurile pătrate ale elevelor de liceu; cu sete de libertate şi confort în umilinţă; cu Phoenix în loc de Rolling Stones şi cu Iris în loc de Metallica; cu adidaşi româneşti cumpăraţi din shop; cu casetofoane mono în loc de stereo şi cu magnetofoane Kashtan; cu conştiinţă metropolitană şi provincială simultan; mai

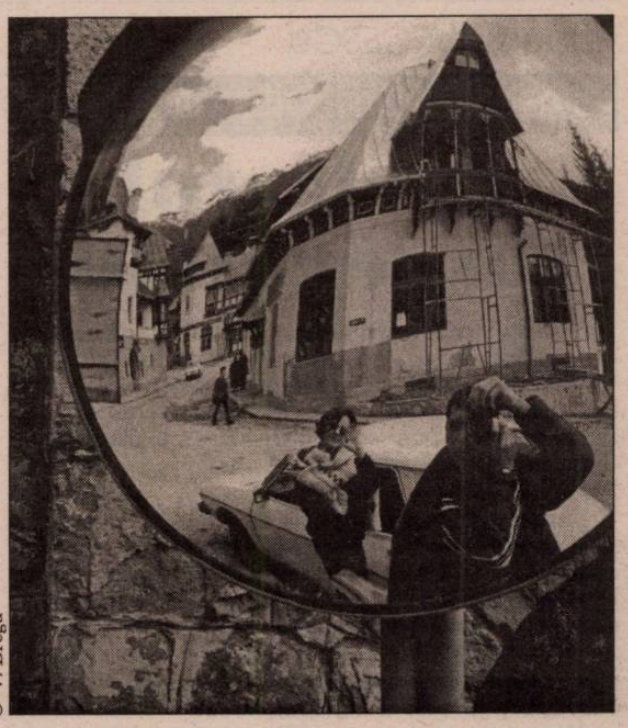

© V. Brega

tîrziu, cu nostalgii şi regrete după Cico, Eugenia, FlaroPic şi după discurile cu poveşti de la Electrecord. Ce altă şansă avea această generaţie cu dorinţe confuze şi cu identitate cîş, decît să ia cu asalt redacţiile şi agenţiile de publicitate, imediat după 1990, şi să se instaleze în ele ca pe tărîmul tinereţii veşnice? Există în orice astfel de loc o promisiune a libertăţii superficiale, dublată o presiune instituţională uriaşă, iar convingerea mea este că generaţia din care fac parte se simte atrasă de amîndouă aceste condiţionări: pe de o parte, borderoul de predare-primire, birocraţia şi ierarhiile îi liniştesc în privinţa autorităţii; pe de alta, lipsa programului fix, bla-bla-ul cu pretenţii creative, banii mulţi şi hainele *fancy* le dau sentimentul libertăţii. Ca orice *yuppies,* oamenii din generaţia mea se ţin tineri, îşi iau maşini sport, iar dacă, doamne fereşte, trebuie să poarte costum, atunci, pentru a marca dezacordul lor faţă de suspendarea temporară a libertăţii lor superficiale, îşi pun cămaşă roz. Cei mai mulţi consumă acum drogurile pe care s-au sfiit să le ingurgiteze la vremea lor.

În ce mă priveşte, vreau să îmbătrînesc ca muncitorii din fabrici sau ca lucrătorii pămîntului. Vreau să mă ridez şi să nu-mi pară rău, vreau s-o trimit pe Eliza în tabere, să o văd cum creşte, să mă încrunt cînd o să înceapă să iasă cu băieţii şi, dacă o să se mute de la noi cînd o să fie mare, vreau să-i duc mîncare cu sufertaşul. Vreau să-mi lucrez grădina îmbrăcat într-un trening ai cărui pantaloni au făcut genunchi şi să dorm noaptea în pijamale cu dungi. Vreau, pe scurt, să ajung un tataie la locul lui. Sigur, totul depinde de victoria asupra sentimentului acestuia oribil: că de fapt nu îmbătrînesc, că sînt acelaşi tînăr designer de acum zece ani şi că, dacă îmi pun mintea, mă pot apuca oricînd de o nouă meserie, la fel de liberă în aparenţă şi de instituţionalizată în fond. Dacă voi reuşi, se cheamă că m-am salvat. Iar dacă voi eşua şi mă voi trezi peste ani de zile angajat al unei agenţii de publicitate, atunci voi smulge de la subţioara curierului pistolul şi îmi voi trage un glonţ cu gaze lacrimogene în creier. ▲

„Teama şi timiditatea pot constitui obstacole în calea abilităţii tale de a te comporta asertiv. Cum pot fi depăşite teama şi timiditatea?

Răspuns: Persoanele timide simt nevoia de a se convinge că au dreptul şi autoritatea de a acţiona într-un anumit fel. Alţii trebuie să le respecte opiniile, chiar dacă nu sînt de acord cu ele.

Cele mai multe persoane se tem de eşec şi de consecinţele unei decizii greşite, într-o asemenea măsură încît unii refuză să mai ia vreo decizie.

În timp, căpătînd experienţă, cele mai multe persoane învaţă să-şi controleze temerile şi anxietăţile. Totuşi, în cazurile extreme ar putea fi nevoie de ajutor profesionist.“

Roger Bennett,
Personal Effectiveness / Eficienţă personală

„Identificaţi două argumente în favoarea *training*-ului pentru dezvoltarea comportamentului asertiv şi două argumente contra.

Răspuns: Printre argumentele contra s-ar putea număra selecţia greşită a participanţilor la *training*; predarea unor metode lipsite de scrupule de a-i domina pe alţii; mentalitatea de tip „supravieţuirea celui puternic“.

Printre argumentele pro s-ar putea număra întărirea încrederii în sine; ajutorul în depăşirea unor manifestări de teamă precum tremuratul şi blocajele mintale; descoperirea potenţialului latent; inculcarea unui sentiment de autoapreciere; predarea unor aptitudini necesare comunicării.“

Roger Bennett,
Personal Effectiveness / Eficienţă personală

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei GORZO ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul XI
nr. 534
27 iun. - 3 iul. 2003
20 pagini 10.000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CE ERA BINE CÎND ERA RĂU

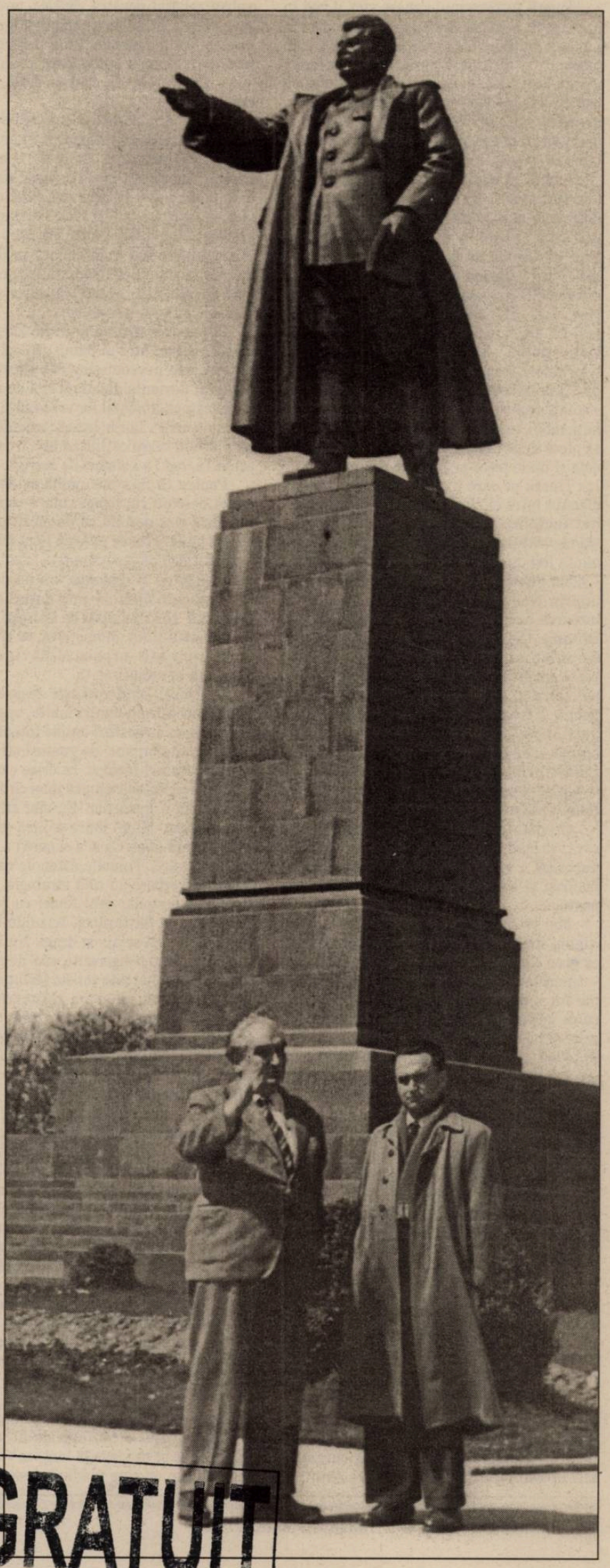

„Comunismul nu, nostalgia da."

KRZYSZTOF KIESLOWSKI

GRATUIT

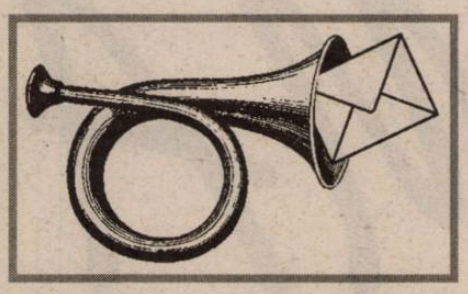

Nr. 533: *„Tineri de valoare“*

Tinerii sau despre „A lua sau a nu lua viaţa la mişto?“

Tinerii pe care nu-i cunosc, dar îi văd în jur, sînt frumoşi, la modă,, grăbiţi să intre în lumea adulţilor, fără prejudecăţi, unii cam insolenţi şi fără prea mulţi ani „de/acasă“; deviza lor: „...iau viaţa la mişto...“. Modelele lor: diverse „vedete“ de la noi sau de aiurea, neapărat cu bani. Majoritatea sînt copii ai manualelor alternative, ai jocurilor pe calculator, ai generaţiei „Atomic“, bucuroşi să fie „Pro“. Ştiu că pot urma facultăţi particulare / de stat fără să se streseze cu învăţatul, că fără prea mult efort pot ajunge „pe sticlă“ sau pot face bani în alte ţări şi fără diplome (vor, de regulă, să devină fotbalişti/fotomodele/solişti) Văzînd rezultatele majorităţii la examenele obligatorii (capacitate, bacalaureat – şi, vai, acesta va deveni facultativ!) mai că mă bucur că n-am devenit dascăl. Unii – puţini – crescuţi în spiritul adevăratelor valori, fac performanţă. Cei care ne conduc îi premiază din cînd în cînd (deloc consistent, deşi unii cîştigă diverse premii internaţionale), însă majoritatea de-abia aşteaptă să plece în ţări mai generoase, alţii au plecat deja şi nu le trece prin cap să se întoarcă.

Tinerii pe care îi cunosc seamănă destul d emult între ei, deşi urmează sau au terminat facultăţi diferite. Unii, mai neliniştiţi/răzvrătiţi au şi plecat din „eterna şi fascinanta Românie“. Cîţiva sînt pe cale să o facă – două prietene dragi mie vor pleca curînd, una în Noua Zeelandă (ea nu vrea să se întoarcă decît în vizită) cealaltă în Marea Britanie. Cei mai mulţi visează să plece, dar fie nu au terminat şcoala, fie nu pot trece peste cuvîntul părinţilor. Şi mai sînt unii – aici intru şi eu – care nu vor să plece. O fi teamă, o fi o manifestare (nemărturisită) de patriotism – sîntem, ce-i drept, firi mai boeme – sau pur şi simplu o dependenţă de a gîndi/vorbi româneşte? – şi cum să nu te-apuce dependenţa cînd citeşti „Oda“ lui Radu Cosaşu?

Credem că se mai poate schimba cîte ceva, că mai sînt şanse de normalitate, de decenţă... visăm să avem familii, copii frumoşi şi educaţi... sîntem naivi? Se prea poate.

Mai toţi lucrăm pe bani puţini (la acest capitol stăm destul de prost; sîntem angajaţi cu greu tocmai „datorită“ acestui „handicap“ – tinereţea, lipsa de experienţă), ne cumpărăm – mai rar decît ne-am dori – cărţi cu/de suflet, ne întîlnim şi „punem ţara la cale“ şi ne bucurăm că sîntem un pic altfel... Şi totuşi, uneori, ne apucă un soi de revoltă – curat românească! deh, sîngele balcanic! – ... şi iar îmi vin în minte versurile lui Macedonski... „oraşul mic mă fură-ncet / cu ale lui tăcute strade / cu oameni proşti dar cumsecade / că nici nu ştiu că sînt poet...“ Aproape toţi am plecat de acasă pentru a trăi pe cont propriu. „Independenţa“ noastră e, de fapt, susţinută de părinţi – şi ei, cîndva, tineri; toţi sperăm să le răsplătim într-o zi acest ajutor. Avem un singur avantaj – care, din păcate, nu e veşnic (deşi se spune că tinereţea e o stare de spirit) – sîntem tineri. Şi viaţa asta, pe care n-o luăm la mişto, trebuie să aibă un sens.

Nicoleta DAVID

moon_nicole@yahoo.com

P.S. Cînd veţi citi aceste rînduri, prietena de care vă vorbeam va fi primit deja viza pentru Noua Zeelandă... îi admir curajul şi mă întreb cînd ne vom revedea (bine că există Internet-ul)... sper că nu, Doamne fereşte, la „Surprize-Surprize!“

Nr. 530: *„Violenţa în familie“*

Confruntarea „noră-soacră“

La *Dilema* am băgat de seamă că-i bine să-ncepi cu „vă scriu, deşi nu cred că veţi publica asta“. Dă bine şi-apoi ţi-ai luat şi o plajă de previziune. Ai putea conchide, tot văzînd că nu te ia nimeni în calcul: „m-aşteptam eu!“

Cînd mi-a căzut privirea pe „Violenţa în familie“, s-a şi aprins un gînd pe a mea *„belle-mère“*. N-avea rost să m-apuc a personaliza nuanţele violenţei experimentate în cadrul relaţiei noastre. *Dilema* nu-i un tub spre neant unde să-şi trimită omul scrisorelele lui inavuabile. Sînt şi reviste, destule, dacă nu prea multe, care se dau în vînt după istorioarele cele mai umorale, dar nu-i cazul acesteia.

Am primit sentinţa specialistului cu oarecare freamăt interior. „Violenţa e la modă“. Se poartă, e chiar de bon ton s-o afişezi? Am căutat în textul dnei Aurora Liiceanu şi relaţia la care mă refer eu: *„belle fille“ – „belle-mère“*. Lipseau referinţele. Am preferat să explorez locul pe cont propriu. N-am experienţă îndelungată în domeniu, dar am ascultat destule confidenţe cu acelaşi fond emoţional şi aş zice că universalele mi s-au decantat de variabile.

Ce umor negru au şi francezii ăştia! La prima vedere, nu i-ai bănui că sînt în stare să asocieze persoanelor denumiri atît de deşănţat deviante! Românii sînt de-a dreptul nedelicaţi cu limbajul lor verde care a dat „... – poamă acră“. Lor le lipsesc ironiile subtile, cel puţin în versificaţiile ad hoc, frustrante şi acide. *(n. red.: nu sîntem de acord!)*

Pentru că m-a pus naiba să deschid un astfel de cuib cu viespi cum e relaţia deja amintită sînt nevoită să decelez tipul de violenţă pe care mi se pare că l-am detectat. E o violenţă cu creste înăuntru, capabilă să se propage şi de la distanţă, un fel de tele-violenţă-tacită, formulă cam deşucheată, dar elocventă. Nu-i de ajuns să sporeşti distanţa de subiectul-ţintă, dimpotrivă, cu cît aceasta creşte, cu atît prezenţa devine şi mai sîrmoasă în amintirea ta.

De obicei, cînd vorbeşti despre această temă, vorbeşti de tonuri înalte, spărgătoare de timpane, de gesturi ample înţepătoare de ochi sau alte organe, de gusturi otrăvitoare, de temperaturi încinse. În orice caz, bunulsimţ te avertizează asupra unei cîrdăşii a exceselor, nu a lipsurilor. Ei, sînt silită să vă dezamăgesc. Mam' mare a fiică-mii transcende bunul-simţ. Ca şi a ei noră (a lui mam' mare, fireşte!). Femeile astea de care vreau eu să vă vorbesc au altă strategie, altă tactică, altă metodă, deh! femei cu ştiinţă de carte! Ele nu fac tărăboi. Auzindu-le, văzîndu-le ai zice că se au ca dragi. Nu bănuieşti că-s în misiuni beligerante, căci de se-mpung (nu ştiu dacă în toate zonele ţării termenul a fost transferat din zona cornutelor la oameni, dar aici aşa li se spune celor ce se confruntă) o fac pe tăcute, nu contează că sistematic, important e că fără martori şi fără probe, să poată apoi să declame: ce bine ne-nţelegem noi două!

Dnei Aurora Liiceanu îi scapă oare deliberat acest singur pol, feminitatea, ca sursă a energiilor războinice? Că între feminitate şi masculinitate ţîşnesc diferenţele născătoare de conflict e aproape de la sine înţeles, că dragostea e însoţită la o jumătate de pas de contrariul ei, ura – la fel. Dar între feminitate şi feminitate la ce bun aceste opintiri devastatoare? E o confruntare „noră-soacră“, o ştie toată suflarea. Conjuncţia acestor termeni a născut ca nealta o puzderie de motive umoristico-dramatice. Dar nu poţi să nu te întrebi cum două femei, altfel cu exerciţiul compromisului bine făcut, cum reuşesc acestea două să mute frontul în propria casă? Nu se poate să aibă orbul găinilor şi să nu întrevadă consecinţele nefaste asupra psihicului. Primul agresat e cel iubit de fiecare. Apoi agresiunile se propagă în lanţ, cu viteză. Tornada aduce cu sine aluviuni groase: vaiete, reproşuri, priviri încărcate, răspunsuri sugerînd cînd ameninţarea, cînd revolta. Atmosfera devine repede electrizantă. Fulgerele stau la pîndă.

Mi se pare că tipul acesta de violenţă e o variaţiune pe tema „cine pe cine posedă“ sau „cine sub papucul cui şade“ – temă prost identificată, căci oameni trecători cum sîntem, a noastră-i trecerea nu popasul.

ARIADNA

Rovinari

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

De peste hotare

Japonia: scurte impresii de călătorie

Două sînt lucrurile care m-au impresionat mai mult în recenta mea călătorie în Japonia. Primul este ordinea şi disciplina. Al doilea, frumuseţea japonezelor.

Deşi mi-a fost clar încă de cînd m-am dat jos din avion că ordinea domneşte peste tot, fără excepţie, am fost totuşi surprins să constat modul spontan în care se aşezau geometric oamenii în metrou la orele de vîrf. Se instalau unul în spatele celuilalt, pe rînduri, şi stăteau aşa într-o linişte perfectă, fără să întoarcă capul, fără să se privească, fără să se deranjeze în vreun fel tot timpul călătoriei.

Japonezii stau la rînd şi cînd aşteaptă metroul. Se aşează în şir indian în faţa unui semn desenat pe peron, şi stau la o coadă care se tot lungeşte pînă ce vagonul îşi deschide cu precizie matematică uşa în locul respectiv.

Impresionat de curăţenie, am căutat să găsesc şi pe cineva care face măcar un pic de mizerie. Spre surprinderea mea, n-am găsit pe nimeni în cele zece zile petrecute în ţara Soarelui Răsare. Nu se scuipa, nu se arunca nici măcar un bilet de metrou pe jos. Oricum, biletele de metrou ar fi fost o falsă problemă, pentru că în Japonia ele sînt recuperate la ieşirea din metrou de către aparatul care verifică dacă ai plătit cît trebuie pentru drumul pe care l-ai parcurs.

Deşi vremea era la fel de capricioasă ca şi la noi în acest început de primăvară, străzile erau atît de curate, încît nu m-a mai mirat că oamenii (în special femeile) care poartă costume tradiţionale se încalţă doar cu un fel de şlapi cu ciorapi groşi albi (cu deget). Tot de un alb imaculat sînt şi nelipsitele mănuşi ale şoferilor de taxi.

În oraşe unele străzi sînt atît de înguste încît nici nu au trotuar, dar coexistenţa dintre pietoni, biciclişti (în număr mare) şi automobilişti este cît se poate de paşnică. Fără să fie nici un singur poliţist la vedere, n-am auzit măcar o dată vreun claxon, sau vreun scrîşnit de frîne. E adevărat că cele mai multe dintre automobile par să fi apărut direct dintr-un film ştiinţifico-fantastic. Nounouţe, una mai specială ca alta, mai degrabă scurte şi înalte, ele au în general forme şi proporţii neobişnuite pentru un român. Există şi un număr minuscul de automobile europene sau americane, dar acestea par să aparţină mai degrabă unor excentrici, şi reprezintă doar excepţia care confirmă regula.

Japonezii sînt nu numai ordonaţi şi disciplinaţi, ci şi politicoşi. Lumea, deşi grăbită, nu se îmbrînceşte, nu se loveşte, oricît de mare ar fi aglomeraţia. Mai mult, zîmbeşte chiar... De altfel, chipul japonezilor spune multe. Ochii lor mari şi prietenoşi, precum şi nelipsitul zîmbet luminos de pe faţă au ajuns să îmi lipsească. Aproape că mă obişnuisem şi cu straniul obicei de a tot face plecăciuni adînci cînd saluţi sau mulţumeşti.

E drept, femeile japoneze mi s-au părut la început puţin cam prea anoste. La o privire superficială am remarcat doar că au picioare cam scurtuţe şi grosuţe, uneori chiar strîmbe de-a binelea, şi că-şi poartă părul negru şi drept tuns în general destul de simplu. Încet-încet, mi-am schimbat însă poziţia, după ce le-am remarcat graţia şi delicateţea cu totul şi cu totul deosebite. Mişcările lor blînde şi rafinate nu se pot compara decît cu miracolul unei bucătării (orez, fructe de mare, ceai verde), care la început ţi se pare fadă, dar pe care nu o mai poţi uita odată ce i-ai prins gustul!

Alexandru R. SĂVULESCU

Replici

De ce n-are dreptate dl Mîndruţă

A socoti bogăţia ca un lucru rău este, cel puţin dintr-un punct de vedere, o concepţie comunistă, detestabilă şi retrogradă, dacă nu chiar reacţionară. Aplicînd o logică simplă (simplissimă şi deloc dilematică), contrariul concepţiei de mai sus e plin de virtute. Nu întotdeauna însă bogăţia e o virtute. Interesează şi cum averea unui personaj s-a format, iar societatea, în ciuda unui aparent consens general, nu poate trece cu buretele peste trecut.

Dl Mîndruţă afirmă (folosind tot o logică cum e cea amintită) că un bun om de afaceri este un bun administrator şi că, ajuns într-o funcţie politică, va administra averea publică tot aşa cum o administrează pe cea personală. De multe ori însă, realitatea contrazice acest raţionament. Lucruri'e nu pot fi atît de simple, pentru că:

1. În România nu se face prea bine distincţia între om (de afaceri) bogat şi om priceput la afaceri, bun manager.

2. Un bun om de afaceri nu este neapărat şi un bun conducător politic, pentru că politica nu presupune numai bune însuşiri şi cunoştinţe de economie.

3. Omul de afaceri român, singurul care pare să profite din plin de regimul democratic capitalist, îşi măsoară succesul, în general, în funcţie de influenţa pe care o are asupra statului şi de care depind, în mare măsură, afacerile lui. Omul de afaceri român considerat „de succes“ de către opinia publică nu stimulează economia de piaţă, nu aduce nimic nou, iar singura şi cea mai simplă soluţie pe care o vede pentru a-şi proteja afacerile este să intre în politică. Se deosebeşte, aşadar, de afaceristul occidental, care şi el încearcă să influenţeze politica în favoarea sa, dar prin alte mecanisme, mai rafinate şi mai decente parcă: susţine în alegeri un candidat la o funcţie publică, un om care să corespundă, cel puţin aparent, unei imagini de cinste şi morală, şi face lobby, ceea ce înseamnă că face presiuni, dar mai „pe faţă“ şi perfect legal.

Iată de ce, dle Mîndruţă, cred că un entuziasm mai moderat ar fi mai potrivit în privinţa celor consideraţi bogaţi în România. Ar trebui deosebiţi mai întîi cei cinstiţi de cei corupţi, apoi incapabilii de managerii buni şi abia la urmă coruptibilii de incoruptibili.

Cătălin PRUTEANU

catalinpruteanu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Boema**
- **Libertatea presei**
- **Reînvăţarea negustoriei**

Vintilă MIHĂILESCU

socio hai-hui

Suc alb, suc negru

– Aş vrea şi eu ceva rece de băut, vă rog.
– N-avem rece, că nu-i curent.
– Bine, ceva, acolo...
– Suc alb sau suc negru?
– ...sucul negru din ce e?
– ?! ...păi, ştiu şi eu, e negru...

Am dat cu banul: a ieşit stema, aşa că a fost negru.

Aceasta a fost intrarea în satul R. unde, în singurul birt-magazin, există doar suc alb şi suc negru. Pentru că nimeni nu are bani lichizi să-şi permită o bere. Mai există şi două pachete de Carpaţi, pe care proprietarul le aduce în fiecare lună de la oraş pentru cei doi fumători înrăiţi ai localităţii.

După o vreme, am intrat în vorbă cu proprietarul. Am lăsat sucul negru şi am trecut la o ţuică de casă cu un gust şi o culoare deosebite. Am aflat ulterior motivul: în lipsa zahărului, era îndulcită cu nuci. Am realizat apoi destul de rapid că, avînd cîteva sute de mii la mine, eram nu numai cel mai bogat om din localitate, ci aveam mai mulţi bani decît ansamblul locuitorilor din R. A doua zi am dat şi peste o bătrînă care nu mai văzuse bani în mînă de doi ani de zile. Era însă liniştită, căci apucase să pună deoparte, de mult, pentru înmormîntare, 20.000 de lei în hîrtii de o mie. Tot ea mi-a povestit şi păţania cu cimitirul: părintele din localitate le instalase un bec la cimitir, să nu se mai împiedice lumea de cruci. Doar că acum le venise să plătească taxa radio-TV pe becul de la cimitir, iar oamenii erau revoltaţi: *Aşa, Floareo, murişi, fă, şi acum ai nevoie de difuzor, ai?*– se amuza soţul răposatei Floarea.

Asta-i lumea, asta-i viaţa! Oamenii din R. nu erau veseli şi senini, dar nici peste măsură de revoltaţi. Gigi-două-sucuri, cum ajunsesem să-l botez pe proprietarul bodegii, avea chiar viziuni mai largi: *Ascultă-mă pe mine, asta e democraţia, cine e mai tare pe poziţie, ăla fură cel mai bine. Aşa a fost şi în America, au fost multe dosare...* Nu era încîntat de această stare de lucruri, dar în gura lui această şentinţă avea un aer de lege universală, de „rînduiala" a lumii actuale, în faţa căreia nu poţi decît să te înclini. Şi, dacă mă gîndesc mai bine, este o lecţie *sui generis* de economie politică a tranziţiei. Încerc să mi-o însuşesc şi să o traduc în cuvintele mele.

Deci: cine e mai tare pe poziţie, adică are „putere politică", ăla fură mai bine, adică are şi „putere economică"; cine nu, n-are de ales decît între suc negru şi suc alb. Dacă mergem mai departe cu interpretarea, putem să întrevedem în spusele lui Gigi-două-sucuri intuiţia unui fenomen de sistem al tranziţiei: capitalizarea „furtului" şi decapitalizarea muncii.

Să mergem şi mai departe şi să încercăm să reconstruim întregul raţionament:

a) „capitalizarea furtului" poate fi considerată o formulare uşor tendenţioasă a fenomenului altminteri real de fluidizare a resurselor publice prin circulaţie şi „impozitare", formală şi informală. Avuţia publică a perioadei anterioare se lichidează lichidizîndu-se, adică transformîndu-se în lichidităţi, în bogăţii monetare ale celor care „sînt mai tari pe poziţie" şi gestionează astfel această lichidare a tristei moşteniri a comunismului. Asta se mai cheamă şi acumulare primitivă de capital, fără de care se pare că nu se poate trece la capitalism. Problema aici este însă că momentul critic al trecerii la capitalism nu este atît acumularea, fie ea şi sălbatecă, a unor bogăţii mobilizabile, ci chiar această mobilizare a lor, adică momentul în care ele sînt investite efectiv în activităţi productive. Ori, cîtă vreme creşterea profitului celor „tari pe poziţie" vine mai de grabă din circulaţie şi taxe decît din producţie, cei implicaţi în această circulaţie şi aceste „taxări" de toate felurile, nu prea au de ce să-şi bată capul cu creşterea

producţiei.

b) şi aşa apare decapitalizarea muncii, căci sursa de bogăţie fiind sistematic circulaţia în detrimentul producţiei, cei care au ca singură resursă munca productivă ajung să fie declasaţi, devalorizaţi şi, nu în ultimul rînd, decapitalizaţi. Ceea ce îi derutează cu atît mai mult cu cît redistribuţia comunistă a profitului naţional avusese grijă să nu aibă astfel de probleme, indiferent ce şi cît ar fi muncit. Din resursă, forţa de muncă productivă devine astfel, în mare parte, problema socială. Şi are tot mai multe probleme sociale.

Tranziţia spre economia de piaţă presupune, evident, lichidarea instituţiilor anterioare şi, în mod specific, a instituţiilor publice ale comunismului. Această tranziţie se poate face prioritar prin retehnologizare, realizîndu-se un transfer al bunurilor publice în mîinile unor producători privaţi; sau se poate face prin dezindustrializare, adică prin transformarea bunurilor publice în lichidităţi private neinvestite sau periferic investite în capacităţi productive. Bineînţeles că ambele procese coexistă, dar în proporţii şi cu perspective diferite.

După aceste gînduri pe marginea celor două sucuri, mă duc să beau o bere în oraşul din apropiere.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Practica şi teoria constituţională

Noua Constituţie va cuprinde un artificiu prin care guvernul este descurajat teoretic dar încurajat practic să legifereze prin ordonanţe de urgenţă. O rezolvare neaşteptată a unei probleme vechi. Practic, logica realităţii se impune în faţa celei constituţionale.

Ordonanţele de urgenţă ocupă un loc aparte în demagogia politică din România. Fiecare partid care a fost prin opoziţie s-a plîns că guvernul abuzează de ordonanţele de urgenţă. Uneori aceeaşi oameni care în opoziţie se arătau indignaţi de procedeu, odată ajunşi în guvern l-au folosit invocînd necesităţi practice. Disputa asupra ordonanţelor de urgenţă este aprinsă. Se regăsesc două interpretări. Cea parlamentaristă: guvernele ocolesc sistemul dezbaterii parlamentare pentru că au o mentalitate autoritară şi disprețuiesc separarea puterilor în stat. Interpretarea guvernamentalistă: guvernul este nevoit să emită ordonanţe de urgenţă pentru că Parlamentul este incapabil să legifereze bine şi în timp util.

Ambele variante sînt corecte. Guvernele au privit în general Parlamentul ca un loc unde se pierde timpul. În plus, separaţia politică funcţionează foarte strict şi este de neimaginat ca parlamentarii puterii să se alieze cu opoziţia pentru a putea cenzura eficient guvernul. Practic, majorităţile parlamentare au renunţat la întîietatea de legiferare în favoarea guvernelor pe care le reprezentau, nicidecum invers. Iar dacă guvernul se va vedea oricum confirmat de majoritatea sa, de ce să nu legifereze direct? Un gen de logică a faptului împlinit, care covîrşeşte raţionamentele constituţionale.

Şi guvernul are dreptate. Pus în faţa unei sarcini imense de legiferare, Parlamentul României a fost incapabil să îi facă faţă. Şi nu este vorba numai de calitatea legilor (de fapt, şi legilor trecute prin Parlament şi ordonanţelor adoptate de guvern le lipseşte expertiza, aceasta este o problemă generală deci irelevantă în discuţia de faţă). Dar spre dosebire de guvern, Parlamentul s-a remarcat prin încetineală, legilor le trebuie ani întregi pentru a fi votate. Aşa cum este creionat de Constituţia din 1991, Parlamentul reprezenta o ciudăţenie: două Camere absolut egale ca formă de delegare, ca sistem de alegere şi ca atribuţii. Practic, fără a dispune de nici una dintre motivaţiile clasice ale bicameralismului (sistem federal, reprezentare pe paliere administrative distincte, sisteme electorale diferite) s-a dublat artificial timpul necesar legiferării, ba chiar mai mult, dacă ţinem cont şi de procesul de mediere. După 2000 au fost făcuţi paşi înainte prin modificarea regulamentelor de funcţionare ale celor două Camere. Dezbaterea de fond a legilor a fost trecută dinspre plen spre comisii, plenul dînd doar votul final. Totuşi, problema de fond rămîne.

Cum rezolvă noua Constituţie problema ordonanţelor? Printr-un artificiu destul de isteţ se împacă realitatea şi formalitatea. Articol 114 din Constituţia spunea pînă acum la alineatul 4: „în cazuri excepţionale, Guvernul poate adopta ordonanţe de urgenţă." Noul alineat 4 are următorul cuprins: „În situaţii extraordinare a căror reglementare nu comportă sub nici o formă amînarea, Guvernul poate adopta ordonanţe de urgenţă, avînd obligaţia motivării în cuprinsul acestora a măsurilor dispuse... Dacă în termen de cel mult 30 de zile de la depunere, Camera sesizată nu se pronunţă asupra ordonanţei, aceasta este considerată acceptată...".

Se observă de la început compromisul între nemulţumirea opoziţiei şi dorinţa puterii de a dispune în continuare de acest instrument. Partidul Democrat propusese ca guvernului să i se interzică total posibilitatea de a emite ordonanţe de urgenţă. Vechea formulare, „în cazuri excepţionale", nu era destul de clară. Ce înseamnă excepţional? Constituţia nu defineşte, deşi este destul de stufoasă şi se ocupă pe larg de alte probleme minore. Dar aici ar trebui să funcţioneze acel bun simţ care face ţările guvernabile şi constituţiile aplicabile. Este evident că cele cîteva sute de ordonanţe pe an nu pot fi serios motivate prin situaţii de urgenţă. Ar însemna ca România să fi avut mai mult de o urgenţă pe zi. În disperare de cauză, opoziţia din comisia de revizuire a Constituţiei a vrut să facă lucrurile şi mai clare: „În situaţii extraordinare a căror reglementare nu comportă sub nici o formă amînarea...". Noua formulă nu prea are logică şi este pleonastică: se presupune că ar exista şi situaţii extraordinare care comportă amînare. Mai sînt ele extraordinare? Se pare că bătălia de cuvinte se va muta în viitor dinspre definirea situaţiei excepţionale/extraordinare spre definirea posibilităţii de a amîna. Necesitatea de a motiva ordonanţele nu aduce ceva nou, doar un nou prilej de manifestare a limbajului de lemn regăsit pînă acum în preambulul cu motivaţii.

Este destul de clar că noua formulă nu va schimba nimic. Guvernele vor continua să interpreteze în sens larg şi foarte larg prevederea constituţională, atîta vreme cît emiterea de ordonanţe prezintă avantajul eficienţei. Cu o minimă concesie, o victorie mai degrabă morală pentru viziunea parlamentaristă, de fapt guvernul României (cel actual şi cele viitoare) a cîştigat partida: executivul va adopta ordonanţe, iar acestea vor fi considerate adoptate în decurs de 30 de zile, dacă Parlamentul nu se pronunţă. De fapt, parlamentarii puterii vor evita emoţiile şi nu vor introduce pe ordinea de zi ordonanţele. Pînă acum, apărătorii guvernului spuneau că Parlamentul deţine totuşi puterea legislativă, de vreme ce ordonanţele tot ajung la un moment dat acolo. Nu mai este cazul. Astfel, rolul de legiuitor unic al Parlamentului rămîne pur teoretic. Apărătorii legitimităţii depline a Parlamentului pot fi indignaţi: protejatul lor a fost tras pe sfoară.

▲

O nouă apariţie
la Editura Fundaţiei Culturale Române

*Kjell Espmark, **Scris în piatră***

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Familia

Patria este familia cea mare, familia este patria cea mică. Dictonul afirmă consubstanţialitatea celor două repere, un mit care şi-a păstrat impactul din epoca arcului cu săgeţi pînă în cea a expediţiilor cosmice. Datorită interferenţei dintre patrie şi familie, convivialitatea devine comunitate. Aparţinătorii acestei comunităţi împărtăşesc un destin comun, care nu îşi are obîrşia în ideologie, ci în genealogie. Ca şi apartenenţa la aceeaşi familie, incluziunea în aceeaşi patrie nu rezultă dintr-o opţiune, ci este dată prin naştere. Obîrşia trans-istorică îi protejează pe cetăţeni împotriva efectelor corozive ale istoriei. Înainte de a dobîndi forme instituţionalizate, comunitatea se afirmă limitînd idversitatea membrilor săi şi prevenind astfel dezmembrarea ei în clanuri. Aureolînd naţiunea proprie cu merite inegalabile ea îi demonstrează superioritatea faţă de ansamblul naţiunilor, de care este legată printr-o rivalitate latentă.

Prin efectul general al consubstanţialităţii starea naţiunii rămîne inseparabilă de starea familiei. Pornind de la această condiţionare, dictatura ceauşistă, apelînd la o logică răsturnată, a lansat o strategie care viza să întemeieze grandoarea naţiunii pe degenerarea vieţii de familie. Cheia de boltă a acestei strategii a fost procedeul natalităţii represive, o crimă statală de masă, ale cărei valenţe de genocid nu pot fi cu totul ignorate. Pruncii aduşi pe lume cu forţa sporeau cu o frenezie comparabilă atît numărul naşterilor, cît şi pe cel al deceselor infantile. Tragedia fluxului de nou-născuţi nedoriţi a fost evocată în numărul pe decembrie 1984 al revistei studenţeşti „Amfiteatru" sub semnătura reputatei poete Ana Blandiana. Iată întîia strofă a memorabilei poezii: *Cruciada copiilor:* „Un întreg popor / Nenăscut încă / Dar condamnat la naştere / Încolonat, dinainte de naştere, / Foetus lîngă foetus, / Un întreg popor / Care nu vede, n-aude, nu înţelege / Dar înaintează, / Prin trupurile zvîrcolite de femei, / Prin sînge de mame / Neîntrebate."

Aceste versuri „au avut un ecou social fără precedent. Rapid, au fost copiate de mînă sau bătute la maşină – un bizar samizdat popular care reproducea presa oficială – şi fiecare familie avea un exemplar din această poezie" (Citat din „Anii numărătorii inverse" de Pavel Câmpeanu, Polirom 2002, p. 276).

Revoluţia din 1989 a modificat profund datele problemei fără a-i găsi însă o autentică soluţie. Nounăscuţii tranziţiei nu mai reprezintă fructul maternităţii represive, ci al maternităţii nedorite.

Neputînd eradica sărăcia, statul îşi dă silinţa să-i atenueze consecinţele. El se substituie părinţilor nevoiaşi prin asemenea măsuri caritabile cum este distribuirea zilnică, fără nici o plată, de cornuri cu lapte, tuturor elevilor din clasele mici. Mai mult decît atît, el oferă o indemnizaţie lunară tuturor mamelor de nou-născuţi. Atributele guvernării capătă un pronunţat colorit paternalist. Relaţia de consubstanţialitate aparţine trecutului. Familia cea mare nu se mai interferează cu patria cea mică, ci şi-o anexează. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Ministerul şi orele de română

Mă străduiesc de două săptămîni să pricep de ce Ministerul Educaţiei a redus orele de română în şcoli şi nu reuşesc. Sigur, pare să existe o oarecare brumă de explicaţie, în termeni generali şi cam lemnoşi, cum că în acest fel se face loc pentru disciplinele ştiinţifice, tehnologice, pentru acele materii care contribuie la „implementarea societăţii informaţionale" etc. Profund greşit: vorbe preluate din documentele Comisiei de la Bruxelles şi nedigerate, din lipsa cunoştinţelor necesare. Nu numai pentru că se creează o opoziţie cu totul falsă între „română" şi „disciplinele ştiinţifice", dar şi pentru că astfel se trădează o concepţie cu totul retrogradă despre ce înseamnă această materie, în perfect dezacord cu intenţiile ministerului (pe care le judec cu prezumţia de nevinovăţie: presupun că au fost bune). În zilele noastre, orele de română (sau de franceză în Franţa, de germană în Germania etc.) sînt/trebuie să fie cel dintîi vehicul către *societatea cunoaşterii*.

Mi se pare – altă explicaţie n-am găsit, şi aştept să fiu contrazis cu argumente – că reducerea numărului de ore porneşte de la o viziune simplistă şi depăşită despre materia numită, pe scurt, „română": aceea că la aceste ore se învaţă nişte reguli gramaticale, se discută nişte texte literare (ale căror comentarii, eventual, se memorează pentru examene), se află cîte ceva despre Eminescu, Creangă, Blaga ori Arghezi şi cam atît. Un fel de „dexterităţi". Eventual, mai învăţăm să ne apreciem valorile culturale ale neamului şi să le plasăm „în universalitate", iar dacă avem nişte profesori mai patetici din fire, să fim mîndri că sîntem români şi că avem o literatură atît de mare şi de bogată, fără egal pe lume. O asemenea „viziune" bazată pe poncife şi pe oarece resturi din mentalităţile de secol XIX, peste care pulberea naţional-comunistă s-a depus într-un strat gros, are încă „valoare de circulaţie", am întîlnit-o des, la oameni simpli sau la politicieni, la elevi şi chiar la unii profesori de română. Aceştia din urmă au protestat, desigur, împotriva măsurii ministeriale – şi este datoria lor să o facă – ceea ce s-a interpretat ca o atitudine sindicală, întru apărarea posturilor şi normelor didactice. Dar problema nu e sindicală, e *culturală*: demonstrează că oamenii din minister n-au înţeles în mod adecvat care e rolul studierii limbii şi literaturii în şcoală.

În zilele noastre, cînd ştiinţele limbajului au evoluat enorm şi cînd funcţionarea societăţilor occidentale se bazează în bună măsură pe *comunicare* (fără de care aproape nimic nu mai e de imaginat, nimic nu funcţionează), studierea limbii/limbajului în şcoală presupune înainte de toate tocmai formarea abilităţilor necesare pentru a comunica eficient, oral şi în scris. De prisos să insist acum asupra utilităţii acestor capacităţi: e suficient să privim în societatea românească, la televizor, în Parlament, pentru a constata de zeci de ori pe zi cît de prost comunicăm între noi, cît de mult şi de ineficient se vorbeşte, cît de tare scîrţîie conexiunile între gîndire şi limbaj ale politicienilor, vedetelor ori ale simplilor cetăţeni întrebaţi de vreun reporter TV ce părere au despre cutare problemă. Iar acesta e doar „stratul vieţii cotidiene" (ca să nu mai spun – nu pot s-o fac în două vorbe, cînd există tratate întregi pe tema asta – că o proastă utilizare a limbajului dovedeşte o slabă dezvoltare a gîndirii). La vîrf, lucrurile sînt şi mai importante. Vrea ministerul să ne conecteze la societatea informaţională, la societatea cunoaşterii? Cu atît mai mult e nevoie de comunicare şi limbaj: un informatician de înalt nivel, care se ocupă de comunicarea om-maşină sau creează limbaje artificiale, nu poate face nimic dacă n-are „la bază" cunoştinţe despre funcţionarea limbajului natural. Dar chiar şi „la mijloc", în diverse domenii de activitate şi straturi sociale, e limpede că lumea de azi (în care puterea şi progresul sînt legate de *informaţie*) pretinde stăpînirea tehnicilor de comunicare şi un limbaj clar, suplu şi expresiv: unde pot fi deprinse toate acestea, dacă nu la orele „de română"? Cît despre operele literare, trecînd rapid, din lipsă de spaţiu, peste ideea că ele sînt nişte texte complexe, al căror studiu e important *şi* din perspectiva comunicării, adaug doar atît: prin ele se învaţă libertatea de gîndire, libertatea de expresie şi creativitatea, adică nişte valori de care este nevoie şi în tehnologia de vîrf, şi în politică ori în administrarea treburilor publice, dar şi în comportamentul democratic al cetăţenilor care vor trebui *să fie capabili* să se integreze în societatea cunoaşterii.

Reducînd orele de română, Ministerul Educaţiei s-a comportat ca un contabil mediocru, care crede că singura lui menire este să tragă linie pe dedesubt şi să raporteze „încadrarea în cifre". Iar dacă au crezut că astfel fac loc acelor discipline menite să ne ducă mai repede spre societatea cunoaşterii şi spre era informaţională, înseamnă că funcţionarii din minister n-au priceput nimic din aceste concepte, ci doar le vehiculează pentru „a face impresie". Deocamdată, impresia este extrem de proastă. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Retro

Răsfoiesc din cînd în cînd o cărţulie apărută în 1932 şi intitulată *Cel mai nou ghid al Iaşului*. Autorii sînt, pentru „partea istorică", binecunoscutul N.A. Bogdan, iar pentru „partea socială" necunoscutul – mie, cel puţin – C.I. Eremia. Nu e greu de ghicit că întind mîna să iau ghidul din raftul bibliotecii în momentele de reverie melancolică (iar ultima oară, stimulat şi de lectura admirabilei cărţi despre Bucureşti a Ioanei Pârvulescu). Multe din ilustraţii înfăţişează clădiri înscrise în universul copilăriei şi adolescenţei mele: parte din ele – Academia Mihăileană, Jockey-Clubul (pe care eu îl ştiam ca sediu al librăriei Cartea Rusă), case de pe străzile Lăpuşneanu şi Brătianu – au fost demolate la sfîrşitul anilor '50 şi în anii '60. Într-un fel, percepţia pe care o aveam atunci coincide cu viziunea naivă a lui N.A. Bogdan, care vede în Regimentul XIII de la Copou o „clădire colosală", în Fundaţia Regele Ferdinand şi în Liceul Internat construcţii „enorme", alte adjective precum „impozant", „grandios" ori „măreţ" fiind atribuite, cu generozitate, unor edificii care, acum, par (şi sînt) mai curînd modeste. Dacă paginile cu caracter istoric respiră un puternic patriotism local, „partea socială" e mult mai interesantă, întrucît prezintă – fără alte pretenţii – o sumedenie de informaţii şi de date care ne dau o idee despre viaţa Iaşului interbelic. Să adaug reclamele numeroase, pline de farmec, precum şi secţiunea ce ar corespunde „paginilor galbene" de astăzi, constituind ea însăşi o expresivă radiografie socială.

În 1932 funcţionau, la Iaşi, patru orfelinate şi şase aziluri de bătrîni. Erau patru băi publice (azi nu e nici una, iar la Baia Turcească – acolo unde a filmat Daneliuc în *Glissando* – se organizează, în aşteptarea anunţatei restaurări, expoziţii în cadrul festivalului de artă experimentală *Periferic)*. Băncile, cooperativele de credit şi societăţile de asigurări ocupă nu mai puţin de patru pagini; nu le-am numărat, sînt de ordinul zecilor. Librării erau treisprezece, printre care Hachette. Patru blănării, toate pe strada Cuza Vodă: *„Blănăria Rusească"*, *„Blănăria occidentală"*, *„A. Olivenbaum"* şi *„Ursul alb"*. Brutăriile poartă numele patronilor, în mare majoritate evrei; două din ele se disting prin originalitatea codului onomastic – *„La Nenea I. Nicola"* şi *„La Dulce Leon"*. Sub genericul „Manufactură" intră magazinele de modă şi strămoşii supermarket-urilor: *„Cavalerul Şic"*, *„American Fason"*, *„Magazinul Englez"*, *„Magazinul Cehoslovac"*, *„Magazinul Francez"*, *„Au bon marché"*, *„Britania"*, *„Fraţii Aronovici Mattes şi Mendel"*, *„Fraţii Vartparonian şi Fraţii Hleberikian"*. Unul din cele trei magazine de ciorapi se cheamă *„Lolita"*. Fabrici: de ţesături şi tricotaje (unsprezece la număr), de boiangerie, de oţet, de săpun şi lumînări, de „rom, cogneac şi liqueuri" (două, *„Isvorul Moldovei"* şi *„Raiul"*), de oglinzi, de cadre şi galerii, de sumane (două), de cufere, geamantane şi serviete, de perii şi bidinele, de acid carbonic, de rahat, de halva şi bomboane. Treisprezece depozite de cherestea şi lemne de foc şi doar două depozite de benzină.

Profesiuni; Medici, Veterinari, Dentişti, Moaşe, Ingineri şi arhitecţi, Scriitori şi poeţi, Garaje. La „Scriitori şi poeţi" apar (cu adrese, de regulă, incomplete) următorii: Mihail Sadoveanu, G. Topârceanu, Mihai Codreanu, Demostene Botez, I.I. Mironescu, I. Teodoreanu, Păstorel Teodoreanu, Adrian Pascu, Otilia Cazimir, N.A. Bogdan, Gh. Lesnea, A. Philippide, Sandu Teleajen. După „Garaje" – o listă incredibil de mare a „Corpului de avocaţi": douăsprezece pagini compacte, incluzîndu-i şi pe avocaţii stagiari. Cluburi politice: ale Partidului Naţional Liberal, Partidului Naţional Ţărănesc, Partidului Poporului, Partidului Naţional Agrar, Gărzii de fer, Partidului Socialist-Democrat, Partidului Conservator, Partidului Naţional-Evreesc, Asociaţiei pentru emanciparea civilă şi politică a Femeilor Române. Cafenele: *„Traian"*, *„Mercur"*, *„La Rusia"*, *„Pomul verde"*, *„Bursa Halei"*. Hoteluri: douăzeci şi unu, în centru şi în zona gării: *„Palace"*, *„Continental"*, *„Traian"*, *„Bristol"*, *„Schiller"*, *„Luvru"*, *„Rusia"*, *„Paris"*, *„Princiar"*, *„Regal"*, *„Englez"* etc. Prima reclamă din ghid este pentru Hotelul „Schiller" din strada Seulescu (în spatele Pieţei Unirii), telefon No 353: „Voiajorii caselor mari şi lumea bună lojează numai la Hotel Schiller Iassy", „L'hôtel le plus confortable, Jardin, Terrasse, Grand Café Restaurant, Garaj pentru automobile, Radio Audition, Rezervoire proprii de apă". Şi încă două precizări care la vremea aceea aveau, probabil, acoperire:

„Pericol de ASCENZOR exclus
Căldură Românească
nu de calorifer"

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Déjà-vu

„Ăsta e un déjà-vu pe care l-am mai văzut de cîteva ori."

Yoggi Berra, fost jucător de baseball, actual Socrate al stadioanelor americane.

Acum mai bine de şase ani, cînd am început să scriu această rubrică, primul meu text a fost despre arestarea preventivă. De cîte ori experienţa socială românească îmi dovedeşte că avem aceleaşi probleme de un deceniu încoace, mă amuz şi mă întristez în acelaşi timp. Drumul plin de gropi şi întoarceri în loc către statul de drept şi democraţia de tip occidental ar fi trebuit, măcar, să ne înveţe un lucru pînă acum: *problemele care nu se rezolvă la vreme, apar şi reapar mereu, cu acuitate crescîndă, pînă cînd, în final, tot vor trebui să fie rezolvate, dar cu un cost mult mai mare*. Dar, în România, atîta vreme cît nimeni nu e răspunzător pentru ridicarea costului tranziţiei datorită întîrzierii ei, nimeni nu se va sinchisi de asta. În orice caz, e amuzant să vezi cum oamenii se comportă perfect inocent, au surprize genuine şi reacţii proaspete în faţa unei probleme cu care s-au confruntat de cîteva ori în trecutul apropiat şi care ***există de mult***. E ca şi cum ai reacţiona uluit cînd ţi se arată femeia cu care împarţi patul de 13 ani – căci noi sîntem într-un lung şi complicat mariaj cu probleme propriei noastre tranziţii. Pe de altă parte, e trist. Pentru că astfel se dovedesc incapacităţile noastre, lipsa noastră de detrminare sau, mai grav, lipsă noastră de convingere.

Dezbaterile iscate de decizia Curţii Supreme de Justiţie în privinţa arestării judecătoarei Ciucă, mi-au adus aminte de asta şi mi se par a fi scene dintr-o melodramă pe are o jucăm iaraşi şi iarăşi, la exasperant nesfîrşit, de ani de zile, în toate domeniile. Nu discut aici dacă sus-numita judecătoare e sau nu vinovată de săvîrşirea unor infracţiuni grave de corupţie – asta o vor face judecătorii şi aştept cu interes decizia lor. De fapt, nu discut nici măcar cazul în speţă, ci doar provocarea lansată sistemului nostru de drept prin decizia deja celebrului „complet de nouă judecători", prezidat de însuşi preşedintele supremei noastre instanţe. N-aş zice, cum spun unii, că e o revoluţie şi că istoria Dreptului românesc reîncepe cu dl Florea, după cum nici n-aş cînta prohodul justiţiei noastre anunţînd că s-au dizolvat instituţii fundamentale, numai pentru că judecătoarea Ciucă nu mai e închisă. M-aş alarma, însă, văzînd că subiectele sînt mereu aceleaşi, de cel puţin zece ani, şi noi ne purtăm de parcă Ceauşescu ar fi murit ieri. Discuţiile privind lungimea exagerată a arestării preventive şi a felului în care judecătorul poate cenzura această măsură, sînt vechi. Discuţiile despre practica abuzului de arestări preventive sînt, dacă bine îmi amintesc, şi mai vechi. Învăţăm în şcoală că „judecarea în libertate e regulă şi judecarea în arest e excepţia", dar realitatea arată, de prea multe ori, invers – şi asta e o temă de discuţie separată asupra căreia promit să revin curînd. La fel, neliniştile în privinţa statului procurorilor care, într-adevăr, nu e potrivit cu exigenţele unui stat de drept, sînt şi ele subiect de discuţii publice de aproape un deceniu, adică de la prima lege de organizare a magistraturii. E cu adevărat incomprehensibil să pretinzi că eşti magistrat în sensul european, actual al termenului, şi să ai decizii cenzurate de şefi ierarhici (cenzurate, deci, administrativ şi nu judiciar!), să ai subordonări faţă de demnitari care ocupă funcţii politice sau să primeşti dispoziţii profesionale obligatorii. La fel de veche e şi tema profesionalismului anchetatorilor noştri – uneori, prea lesne flatat. Sînt foarte multe cazurile în care arestarea s-a efectuat tocmai în vederea strîngerii probelor şi nu în temeiul lor. Şi asta e strigător la cer, în orice stat de drept. Înţeleg că modificările Codului de Procedură Penală sînt în Parlament şi că acolo se rezolvă multe din imperfecţiunile care au dus la această decizie a CSJ. Mă tem, însă, că nu e o rezolvare completă, pentru că mînuirea arestării preventive ca mijloc procedural nu e doar o chestiune care ţine numai de lege, ci şi o chestiune care ţine de o anume etică şi de o anume tradiţie a anchetei penale în România. Pe lîngă modificarea legilor, ar mai fi multe de făcut.

Mai departe, am sentimentul că în această dezbatere se ocultează esenţa problemei arestării preventive. În mod firesc şi în concordanţă cu spiritul tuturor deciziilor CEDO şi a aquis-ului comunitar în materie, ceea ce trebuie să ne preocupe, mai ales, cînd discutăm regimul juridic al arestării preventive este libertatea persoanei şi nu mersul anchetei. Cu alte cuvinte, trebuie să fim preocupaţi, mai ales, cum şi de ce înfrîngem libertatea persoanei şi nu de neputinţa procurorului de a conduce ancheta altfel decît cu inculpatul în beci. Procurorul are la îndemînă toate mijloacele care sînt de partea statului, structura cea mai puternică din cîte există, în comparaţie cu care individul e un nimic. În orice stat de drept, regimul arestării cuprinde, mai ales, *drepturi* pentru cel arestat şi *obligaţii* în sarcina procurorului. De ce? Pentru că în relaţia inculpat-procuror puterea în mod natural, firesc, e de partea celui de-al doilea. Şi atunci, scopul legii e acela de a tempera exerciţiul acestei puteri, pentru ca procesul să fie corect şi abuzurile să fie imposibile.

Da, arestarea e necesară în anumite cazuri. Da, arestarea are bunele ei raţiuni de a exista ca măsură procesuală cu caracter limitat în timp. Dar se vede limpede că şi cu arestarea procedăm, adesea, cum ne e obiceiul: atunci cînd trebuie nu o folosim şi atunci cînd o folosim, o folosim cum nu trebuie. Specie de inadecvare românească! ▲

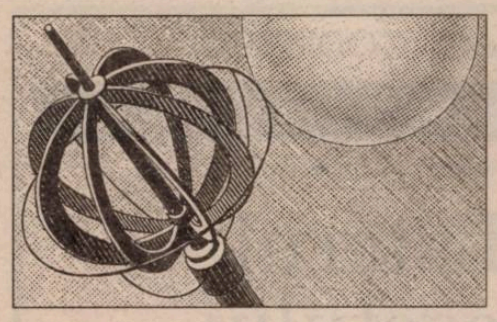

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Autocenzura

Ziariştii nu-şi primiseră de trei luni salariile, şoferii făceau grevă, notele de telefon zăceau neplătite: ultimul post rus de televiziune independent, TVS, era într-un impas financiar evident; după ce constata „criza financiară, de personal şi de conducere", departamentul de presă de la guvern închidea postul „pentru a proteja drepturile spectatorilor". Cînd controlezi piaţa publicităţii nu e mare lucru să declanşezi o criză în presă şi apoi s-o constaţi. Şi cu şase luni înainte de alegerile parlamentare, o criză economică subminînd ultimele voci critice e cît se poate de folositoare. Sub democratul-kaghebist Putin, presa rusă e mult mai conformistă decît pe vremea comunistului Gorbaciov, ajutat atunci de vocile eliberate în promovarea politicilor de transparenţă şi reconstrucţie.

Paradoxal, interesele private au contribuit la nivelarea peisajului: „proprietarii, fondatorii, directorii de publicaţii, redactorii-şefi nu par interesaţi de libertatea presei", scrie Andrei Kolesnikov în *Novoie Vremia*, explicînd această atitudine prin necesitatea de a-şi apăra averea lor şi nu drepturile celorlalţi, iar ceilalţi oricum preferă distracţia informaţiilor. Autocenzura e mult mai eficientă decît cenzura. Istoria pare a încuraja atitudinile prudente: în 2001, postul NTV a trecut din proprietatea magnatului Berezovski, fost protejat al clanului Elţîn, în proprietatea trustului Gazprom legat de cercurile puterii actuale. Directorul Kiseliov şi colegii lui pleacă la postul TV6, proprietatea altui oligarh. În 2002, TV6 este interzis şi grupul de ziarişti întemeiază TVS, postul desfiinţat acum, în 2003, înlocuit cu un post specializat pe sport. Unul dintre prezentatorii emisiunii de dezbateri a postului desfiinţat crede că degringolada a început în 1996, în campania prezidenţială, cînd „o mulţime de jurnalişti au comis greşeala de a crede că îşi împlinesc misiunea de profesionişti fiind de partea lui Elţîn împotriva rivalului său comunist Ghenadii Ziuganov". S-a continuat apoi pe aceeaşi linie părtinitoare şi puţinele anchete şi articole critice compromit o personalitate de dragul unei alte personalităţi cu mai mulţi bani sau cu mai multă influenţă. Poate că toată această poveste ar putea să-i pună pe gînduri pe cei care cred că schimbările din Rusia sînt ireversibile, că drumul ei spre democraţie este cert.

„Faptul că Rusia nu mai este o ţară comunistă nu justifică presupunerea că ea va deveni o ţară occidentală", observa sir Malcom Rifkind, fost ministru de Externe în guvernul conservator al Marii Britanii, în timp ce oficialităţile laburiste şi casa regală se pregătesc să dea strălucire primei vizite de stat a unui şef de stat al Rusiei după 1874.

Performanţa lui Putin nu derivă doar din viteza şi îndemînarea ascunderii sub covor a protestelor lumii libere legate de represiunea din Cecenia şi din iscusinţa manevrelor diplomatice din timpul recentului conflict iscat de intervenţia în Irak, cînd a izbutit să fie alături de preşedintele Franţei, Chirac, fără să se certe cu cel al Statelor Unite, Bush.

Concentrarea puterii executive la Kremlin, secătuind parlamentul de orice influenţă reală, precum şi influenţa mereu crescîndă a cercurilor de afaceri în decizia politică au înăbuşit, în timp, rudimentele unei vieţi democratice. Creşterea economică, datorată, în special, menţinerii unui preţ bun la petrol pe piaţa mondială, a permis conducerii să plătească pensiile şi lefurile salariaţilor de stat la timp. Dar una dintre consecinţele „democraţiei", resimţite cel mai dureros, e legată de dificultăţile în asigurarea unui acces egal la asistenţă medicală şi la o educaţie decentă; în comparaţie cu umilinţele născute de această situaţie, libertatea presei ţine de răsfăţ atîta timp cît populaţia nu realizează că, în absenţa ei, nimic nu se poate îmbunătăţi. Anestezia provocată de conducerea autoritară a lui Putin i-a înlăturat din luptă nu doar pe foştii proprietari ai presei independente, ci pe principalul ei susţinător: cititorul interesat de informaţia obiectivă, dornic să-şi confrunte opiniile, nu să şi le însuşească pe ale altora.

„Libertatea presei există. Ea figurează în Constituţie. Ea poate fi folosită. Dar nimeni nu riscă şi nici nu are chef să rişte", scria Andrei Kolesnikov.

Fotografiile de la plimbarea prin Londra, în caleaşca regală, vor răspîndi în Rusia imaginea reginei care a trecut peste uciderea rudelor ei apropiate din familia Romanov. Un model de autocenzură. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Victoria Raţiunii. Născută Lipan

De vreo cîteva zile, mai multe ziare din Bucureşti au pornit o mică şi nevinovată campanie în sprijinul unui nou proiect de lege, acela cu legalizarea prostituţiei. E de înţeles: vara, e greu să rezişti tentaţiei de a pune pe prima pagină o faţă suficient de expresivă, care, din poza de pe tarabă, să poată să-i strige cititorului: „Mă, ia vino-ncoa', scoate cinci mii şi marcă banu' aici la domnii gazetari, că vremurile-s grele! Da', tu, ce te uiţi şi te faci că n-auzi, firaţi-ai dracului de zgîrciobi, aţi vrea gratis...?!"

Dar nu despre fete vreau să vă vorbesc – chiar dacă articolul acesta apare – coincidenţă – în pagina 5, cifră predestinată expunerii fără prejudecăţi. Ci despre un semn rău pe care această veste îl aduce pentru cei cîţiva dintre noi care au rămas în România tocmai pentru că ea era la fel de interesantă că Vestul Sălbatic: ţara se normalizează. Ba nu, scuzaţi, Ţara se normalizează.

Nu sînt prea multe semne în afară de acesta. Dar aduni cîteva, dacă faci eforturi: termopanele care se deduc din impozitul pe venitul global ori reducerile de 10% la automobile pe care le oferă un producător disperat să pună mîna pe cît mai multă piaţă. Toate, aparţinînd unei alte logici, aceea a societăţii de consum, care se insinuează discret într-un teritoriu pe care, să vă spun cinstit, îl iubeam tocmai pentru asprimea peisajului social şi dificultatea traseelor montane de carieră. Pentru cei care au refuzat emigrarea tocmai pentru a trăi într-o ţară în care totul e de construit şi nici o regulă nu se aplică, mi-e teama că România va fi în curînd o mare dezamăgire.

Cînd mărturisesc această credinţă cuiva, întîmpin două tipuri de reacţii (de obicei în legătură directă cu mărimea contului din bancă al preopinentului):

a) „ştii că ai dreptate? Uite, chiar nu-mi mai e dor de Londra, nici după două săptămîni de la sosire!"

şi b) „fugi, dom'le, d-aici, nu vezi cum fură ăştia, nu se mai satură!"

Acum, nu trebuie să vă gîndiţi că normalitatea pe care o văd venind e chiar aceeaşi cu a unei societăţi tipice din Vest. Ea are, firește, specific naţional, la fel ca-n Grecia ori Portugalia. Nu se vor eradica nici furtul şi nici mica înţelegere, nici pilele ori marea corupţie. Doar că acestea vor părea tot mai mici, pe măsură ce *business*-ul privat va scăpa de statul-client sau statul-furnizor. Cu pile sau fără, tot vor creşte afaceri legitime şi mari, al căror profit va fi cu două-trei ordine de mărime peste tot ceea ce poate cere astăzi ca şpagă orice funcţionar, de pe orice treaptă ierarhică.

Sigur, există o şansă bună ca aceste afaceri să aparţină corupţilor de ieri, însă asta deja nu mai are nici o importanţă, odată ce ei vor fi nevoiţi să joace pe terenul monoton şi bătătorit al regulilor pieţei. Obişnuiţi cu ţepele, capitaliştii de mîine vor căsca ochii pe monitoare, acolo unde acţiunile companiilor lor vor sălta în sus şi-n jos pe valurile Bursei. Unii vor avea rău de mare, alţii se vor îmbogăţi şi mai tare. Dar, orice-ar face, deja s-a mai făcut. Şi tocmai aici stă problema noastră, a cîtorva.

Normalitatea e plicticoasă. Mai ales pentru cei care puteau să rămînă în America în anii '90 şi care s-au întors tocmai pentru că acolo îşi puteau cu uşurinţă prevedea destinul – chiar pînă la cuantumul pensiei. Să alegi România atunci însemna să te bazezi pe vremuri interesante pînă la deces...

Pe vremuri, cînd turcii treceau Dunărea, norii de colb ridicaţi de armate se vedeau de la Tîrgovişte, iar lumea fugea în panică spre codrul pe care, din recunoştinţă, urmaşii aveau să-l taie. Ei bine, iată că din nou se ridică la orizont praful – acela stîrnit de camioanele încărcate cu tomuri de legislaţie europeană, care au ajuns deja la graniţă şi aşteaptă numai să lărgim un pic şoseaua. O vom face fericiţi, insensibili la durerea unora, care ştiu ce urmează: fericire în masă, conform reglementărilor UE 06/2003. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Misterul negoţului de cărţi

Ori de cîte ori intru într-o librărie văd zeci de cărţi care nu s-au învrednicit de vreo cronică în ziar, în vreo revistă sau la TV, cărţi despre care nu s-a vorbit vreodată la chefuri. În afara copertelor, care fac tot ce pot ca să capteze privirile cu o grafică plină de viaţă şi cu recomandări care strigă „citeşte-mă!“, aceste cărţi sînt învelite în tăcere. Cel ce străbate alene rafturile librăriilor, o specie rară, de altfel, le acordă poate zece secunde, pentru a înţelege ce şi cum cu grafica copertei. Dacă e sexy, cartonată sau vag familiară, ar putea merge mai departe, să vadă cine e autorul. Dacă numele e scurt, atrăgător sau vag familiar, va trece la titlu. Dacă titlul are un singur cuvînt sau conţine o frază vag familiară, va sta o clipă pe gînduri. Dacă titlul are mai mult de un sens, cum ar fi „Amicul,“ sau „Se schimbă lumina“, ar ţine minte asta şi ar trece la numele care semnează recomandările de pe ultima copertă. Dacă recomandările sînt de la ziare, le citeşte în ordinea descrescătoare a importanţei, începînd cu *The New York Times*. Dacă dă peste cuvîntul „incandescent“, va trece repejor la alt paragraf. Dacă recomandările sînt semnate de scriitori celebri, le va citi pe cele ale autorilor care îi sînt vag cunoscuţi. Dacă recomandarea se referă la ceva ce îi sună vag familiar, ar putea chiar să şi deschidă cartea. Fie că îşi dă sau nu seama, el caută o frază care să îi răspundă la o întrebare pe care şi-a formulat-o, conştient sau nu. Dacă fraza pe care îi cad ochii chiar răspunde la întrebarea cu pricina într-o manieră directă şi familiară, cum ar fi „Ted îi scrise un bilet şi puse astfel capăt chinului său“, ar putea repeta procesul de pînă la trei ori. Dacă volumul este suficient de înţelept pentru a-i răspunde de trei ori la întrebare, se va uita la preţ. „Treizeci de dolari“, îşi va zice în gînd, „cît un prînz pentru doi la Sizzler“. Dacă ţine regim, va sta un pic pe gînduri, cumpănind. Cititul nu îngraşă. Victorie. Autorul necunoscut şi-a găsit un cititor. O carte nouă poate spera la vreo sută de astfel de cititori. Un număr insuficient pentru ca editura să facă un profit cît de mic. O săptămînă mai tîrziu, nu mai este nici urmă din cartea respectivă în librării, nici măcar în cele independente, că despre marile lanţuri nici nu mai vorbim. Aţi rugat vreodată un necunoscut să vă facă o poză pe străzile unui oraş străin? Chiar în momentul în care necunoscutul apasă pe declanşator, un trecător voluminos trece prin faţa aparatului şi vă acoperă complet. Cînd developaţi pozele de vacanţă, tot ce apare în imagine este trecătorul corpolent. Aşa se întîmplă şi cu volumele cărora nu li se face reclamă, nu au publicitate, nu sînt ridicate în slăvi în talk-show-uri şi nu sînt promovate de lanţurile de librării. An de an, zeci de mii de cărţi dispar în spatele unor astfel de gorile cu buget mare. De ce se mai publică? Hai să spunem că sînt publicate de dragul cititorului negrăbit care, dacă are destul timp şi un loc în care poate să frunzărească tipăriturile, se poate transforma într-o armie. Doar că gorilele devin din ce în ce mai numeroase şi mai mari. Eu ştiu. Le văd cum stau în faţa cărţilor mele.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Se întîmplă şi la alţii

Succes! Apogeul echilibrului continental! Sarcină de onoare dusă magistral la capăt! Cam în aceşti termeni s-a vorbit despre noul proiect de constituţie europeană propus de comisia condusă de fostul preşedinte francez Valéry Giscard d'Estaing şi prezentat de către acesta vinerea trecută, în faţa celor 25 de şefi de state şi de guverne adunaţi la Porto Carras, lîngă Salonic*.

În ciuda altelor, diverselor noastre preocupări autohtone – de la declaraţiile de avere ale demnitarilor la declaraţiile guvernului privind Holocaustul şi la maşinile de Salvare lovite la ieşirea din spitalul bucureştean (una de un BMW, alta de un Mercedes, totuşi, acestea fiind maşinile populare în ţările în tranziţie!) –, Europa se mişcă. Comisia lui Giscard d'Estaing a lucrat 16 luni pentru a oferi ceea ce Europa nu a avut decît în visele cvasiutopice ale iluminiştilor mai mult sau mai puţin exaltaţi din ultimele trei secole: o Constituţie comună. Desigur, unii sînt mai mulţumiţi decît alţii, chiar şi în interiorul Uniunii. Impunerea unui consiliu european restrîns, de 15 membri, în acţiune din 2009, nelinişteşte deja ţările mai mici; preconizarea unui ministru comun al Afacerilor Externe nu este nici ea pe placul celor cu pulsiuni federaliste, după cum planificarea unui proiect de apărare comună nu surîde prietenilor mai vechi sau mai noi ai Americii. La fel, unele ţări catolice – Polonia şi Spania mai ales – ar fi dorit ca în act să fie pomenite expres „rădăcinile creştine“ ale Europei, astfel încît orice pakistanez sau magrebian să ştie foarte clar ce pămînt calcă. Dar nu s-au produs zgomot, nici fracturi majore. Europa va avea Constituţia ei, obişnuiţi-vă cu ideea.

Într-un mod mai curînd paradoxal, acest pact trezeşte speranţe mai ales acolo unde cerul naţional nu este luminat de steluţele Uniunii. În Rusia, de exemplu, unde presa necontrolată de stat a încasat lovitură după lovitură în ultimii ani, pînă la colaps, iar recent ultimul canal independent a fost înlocuit cu unul de sport, în numele apolitismului; în Ucraina, de exemplu, unde haosul parlamentar a dus la puteri prezidenţiale demne de un Superman investit politic; sau în România, în fine, unde orice dezbatere de revizuire a Constituţiei se împotmoleşte la articolul 1, cel ce rămîne sursă tradiţională de disensiuni între majoritate şi principala minoritate etnică – consecinţă a faptului, demn de reţinut, că această lege fundamentală a neamului are un tată, prea cunoscut, dar nici o mamă.

Ei bine, în acest peisaj aproape idilic al unui continent ce se va autoguverna după aceeaşi lege, într-un colţ al său mai exact, un grup de ireductibili bărbaţi se opune cu îndîrjire Europei invadatoare. Sîntem la mînăstirea ortodoxă Esfigmenou, una dintre cele ce-au dus faima Muntelui Athos. Şi mai ales o duce acum, cînd însuşi Patriarhul Constantinopolelui, Bartholomeu I-ul, i-a declarat schismatici pe cei de-acolo, la capătul unui război spiritual care durează de vreo patru decenii, de cînd fostul Patriarh ortodox Atenagoras a stabilit legături ecumenice cu Papa Paul VI. Călugării de la Esfigmenou nu au acceptat niciodată

acest contact – după ei, tocmai biserica catolică este schismatică şi cu schismaticii nu se stă de vorbă. În consecinţă, călugării au agăţat pe culmea muntelui lor o pancartă pe care scrie, pur şi simplu, „Ortodoxie sau moarte!“. În faţa acestei isprăvi, guvernul grec este pus cu spatele la zid. Republica monastică a Muntelui Athos, comoară a Greciei, are un anumit grad de autonomie, dar nu este suverană; tot statul grec este cel ce-o are în jurisdicţie. La rîndu-i, Grecia – ca membră a Uniunii Europene – se supune cartei europene şi, cu siguranţă, se va supune şi viitoarei constituţii comune – constituţie pe care, foarte probabil, călugării de la Esfigmenou o vor vedea venită direct din hăurile Iadului.

Pentru că intervenţia în forţă este, practic, exclusă, statul grec a găsit cea mai directă soluţie: ireductibilii călugării sînt pîndiţi să vină la consult medical sau la cumpărături şi apoi poliţia îi împiedică să mai revină printre ai lor!

De unde se vede relativ clar că în timp ce unii au probleme să urce în Europa, alţii au probleme să coboare. E, totuşi, o urmă de echitate sub cerul european al lumii ăsteia!

---

* Vezi „Giscard réussit son «grand oral»“ şi „Les moines du mont Athos font de la résistance“, în *Le Figaro*, 21-22 iunie a.c.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Capra lui Erji-neni

Pe la începutul anilor '90, eram mai degrabă împotriva maiorescianismului, a celebrei teorii a formelor lipsite de conţinut, socoteam atunci că e nevoie să apară tiparele noii societăţii, formele adică, şi mai apoi prin progresie istorică se poate ajunge la umplerea acestora cu fondul care să le dea consistenţă. Aşa s-a întîmplat, de altfel, în istoria modernă a României, am avut catedre universitare fără profesori universitari, simple forme fără fond, numai că de-a lungul anilor au apărut treptat şi titularii vrednici ai acestora. Aşadar, procesul mi se pare logic şi firesc mai degrabă invers decît acela imaginat de Maiorescu, forma naşte fondul, altfel nici nu-mi dau seama cum anume şi în jurul a ce s-ar coagula acesta dacă n-ar avea forma care să-l pretindă şi să-i motiveze existenţa: la urma urmelor, chiar formula asta atîta de uzată prin folosinţă – formă fără fond – conţine o necesară, chiar dacă subînţeleasă, comparaţie între pretenţiile şi exigenţele formei împrumutate cu fondul autohton care o umple. Ca să poţi vedea discrepanţa dintre cele două trebuie să le ai la îndemînă împreună, altfel cum poţi evalua chiar şi precaritatea unui universitar dacă în numele precarităţii lui refuzi instituţia însăşi.

Aşa cumva gîndeam în anii '90 cînd fervoarea şi noul păreau să umple întreaga noastră viaţa politică, economică, socială, culturală chiar. Astăzi ne apropiem, am sentimentul ăsta, de un punct crucial în asimilarea a ceea ce Maiorescu denumea prin forme cărora le zicem astăzi reforme instituţionale, legislative sau dosare ale integrării. Riscul de acum al reformării, ca şi cel de la începuturile naţiunii europene româneşti din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este oarecum asemănător. A sosit vremea să pricepem acum alte dimensiuni ale exigenţelor maioresciene, să pricepem bunăoară că insatisfacţia celui dintîi autentic gînditor politic de la noi venea nu din realitatea pur şi simplu a importării formelor noi, ci mai degrabă de la faptul că exista riscul ca gestul simplu al importului să-şi fie suficient sieşi şi să ţină loc de schimbare. Demagogia ar fi aici să preiei formele şi să pretinzi că ai de-acum şi conţinutul. Pînă la urmă, ce ar fi să fie Parchetul Naţional Anticorupţie şi legislaţia aferentă: forme care aşteaptă fondul, conţinutul. Demagogia reformei şi, mai nou, a luptei împotriva corupţiei are, iată, temeiuri în gîndirea magică, conducătorii noştri asemenea babelor vrăjitoare cred că a spune este totuna cu a institui ca în străvechi paremii cu substrat mitico-magic de felul „vorbeşti de lup, şi lupul la uşă“. Vorbeşti de anticorupţie şi o stigmatizezi public prin vorbe parlamentare ori prin altele prezente în texte de lege şi coupţia tremură de frică, pleacă, dispare, dă colţul după gard.

Geaba computerele din primării sau ministere ori instituţii publice, geaba telefonul mobil, secretara tînără, cosmopolită şi poliglotă dacă tu, indirectul lor beneficiar în calitate de petent, aştepţi ore în şir în audienţă. Degeaba denumirea de manager de firmă în loc de aceea de şef de gostat, cînd realitatea din teren a rămas tot aceea. Mai mult încă şi mai subtil, zicem, bunăoară, şomajului concediu fără plată, disponibilizări temporare sau chiar şomaj tehnic pentru a-l îmblînzi, pentru a-l aduce la îndemînă.

Toate aceste forme se regăsesc în fondul realităţii doar prin omeneasca năzărire. Prin iluzie şi iluzionare, aşa ca în povestea din copilărie pe care ne-o spunea nouă, copiilor tulburaţi de mirajul lor, clopotarul bisericii din Radna, un iscusit ficţionar care, spre deosebire de politicienii noştri, îşi autodenunţa iluziile. „într-o seară“, ne povestea clopotarul, „adică nu era seară, ci noapte cu lună, mă întorceam acasă prin cimitir şi, mai la o margine, era acolo o groapă din acelea pe care groparul Ianika slovacul, le săpa din vreme în caz de nevoie, şi cum mă uit eu în lumina lunii, chiar la marginea gropii, am văzut coarnele, «mă, să ştii că ăsta-i dracu'», mi-am zis eu, şi nu mi-a fost frică, am spus în gînd trisaghionul, adică rugăciunea care se spune cînd intră alaiul cu mortul în cimitir, de trei ori strigă popa: «sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi». Aşa am spus şi eu, şi m-am apropiat şi, cînd colo, ce să vezi, căzuse înăuntru capra lui Erji-neni, vecina noastră, şi stătea cu picioarele dinainte proptite în peretele gropii şi afară i se vedeau numai coarnele“.

▲

Texte şi opinii de: Claudiu BĂLAN (student) ● Magdalena BOIANGIU ● Adrian CIOROIANU ● Radu COSAŞU ● Filip FLORIAN (scriitor) ● Cristian GHINEA ● Iulia GORZO (studentă la Facultatea de Psihologie, Universitatea „Titu Maiorescu") ● Raluca ION ● Andrei MANOLESCU ● Matei MARTIN ● Viorel MOŢOC (jurnalist) ● Radu NAUM (jurnalist) ● Valeriu NEGRU (jurnalist) ● Cezar PAUL-BĂDESCU ● Adina POPESCU ● Simona POPESCU (scriitoare) ● Iaromira POPOVICI ● Simona SORA ● Dan STANCIU ● Alex. Leo ŞERBAN ● Mircea VASILESCU

Argument

Sistemul era odios: fericirea venea de sus, pe linie de partid, purtată pe aripi de porumbei albi, într-un ropot de aplauze şi ovaţii fără sfîrşit. Pentru ca triumful comunismului să fie evident şi definitiv, ea, fericirea, devenise obligaţia şi îndatorirea oricărui cetăţean al republicii. Nouă – copii în anii '80 – ne mai adusese şi altceva: încă o pereche de părinţi, cei mai minunaţi părinţi din lume (şi ştiţi prea bine despre cine vorbesc ca să nu mai fiu nevoit să le pomenesc numele). Fericirea era una singură, a tuturor, fericirea era partidul, fericirea era o sperietoare care-şi pierduse şi ultima rămăşiţă de sens. Dacă n-ar fi existat gesturile mărunte, eliberatoare, ale fiecăruia din noi (mai puţin totuşi noi, copiii anilor '80, care nu prea înţelegeam mare lucru), mai devreme sau mai tîrziu, binele acesta suprem, colectiv, ar fi sfîrşit prin a ne înfrînge, paraliza, asfixia pe toţi. Fără vreo conştiinţă clară a subversivităţii, gesturile acestea mici au înlocuit fericirea impusă de sus ca să devină astfel singura fericire posibilă. Să le numim un fel de oaze personale ale libertăţii. Pe de altă parte, mai funcţiona pe atunci şi un mecanism masochist dar infailibil care se prezintă în teorie cam aşa: „pe munte trebuie să ai un rucsac cît mai greu. Nimic nu se compară cu bucuria la care ajungi atunci cînd îl dai jos". Şi să zicem că asta e cam acelaşi lucru cu ceea ce simţea un om care, după ce a aşteptat 8 ore, se alegea cu o jumătate de kilogram de carne. Şi mai existau ca forme ale bucuriei fascinaţia pentru lucrurile interzise şi discuţiile despre ele (cărţi şi oameni, la cei mari, ciocolate şi maşini, la noi ăştilalţi) şi cîte şi mai cîte. În schimb, ştim cu toţii, absolut tot ce ţinea de politica de partid, chiar şi un lucru aparent inofensiv ca sportul (dar mai puţin glorioasele concedii ale oamenilor muncii), n-a fost niciodată ce a pretins că este. Însă, oricît de ciudat ar suna, multe din fericirile celelalte au ţinut strict de perioada comunistă şi nu au să se mai întoarcă vreodată. Tocmai de aceea sîntem datori fiecare cu un zdravăn sentiment de nostalgie.

Astăzi nu mai poţi simţi nimic din străluminarea pe care o aveai, copil fiind, sorbind cu înghiţituri mici dintr-o sticlă de pepsi. Nebun să fii să-ţi doreşti să fumezi acum Bucegi. Sau să citeşti Pif *cînd ai jocuri pe computer. Dar era o vreme cînd, chiar şi pentru atîta lucru, puteai fi fericit. Unii au nostalgii pentru că atunci trăiau mai bine. Alţii, pentru că erau tineri. Unii au, pur şi simplu, nostalgii. Totul e să ţi le aminteşti.*

*Cu voia dumneavoastră, această temă se dedică fratelui meu mai mic care nu a prins anii aceia şi care, cu o teribilă candoare şi nonşalanţă, i-a explicat într-o bună zi fratelui meu mai mare: „auzi, de ce naiba stăteai să cumperi unt la o coadă aşa mare? Trebuia să pleci de-acolo şi să te duci la alt magazin." **(Matei Florian)***

Simona POPESCU

Copiii de la Iordăchianu, discuţiile despre poezie, mîncărurile cu mult mărar şi zarzărele

Cam acum un an, la Berlin, la o întîlnire literară, m-a luat gura pe dinainte şi-am spus că nimic, absolut nimic, nu poate şi nu merită să fie salvat din viaţa noastră petrecută sub comunism. Ba mai mult, că nu văd, ca Andrzej Stasiuk (un scriitor polonez din generaţia mea foarte cunoscut la Berlin), acele oaze „funny" din perioada ceauşistă. Scrisesem cu puţin timp înainte un eseu radical împotriva nostalgiei pentru comunism (urma să apară într-o antologie în Polonia alături de textele mai multor scriitori din ţări postcomuniste). Luată de valul generalizărilor (trebuia să vorbesc despre cum stau lucrurile prin ţărişoara mea, să fac puţină istorie, puţină sociologie), am cam uitat de mine. Adică mi-am adus aminte doar spre final că perioada dintre 1965 (cînd m-am născut) şi 1989 (cînd s-a terminat cu comunismul) a făcut parte, în fond, din viaţa mea. Despre viaţa asta a mea n-am mai apucat să scriu. Pentru viaţa asta a mea nu ajungea, în fond, un eseu. Acum citesc în şpalturi cartea lui Andrzej Stasiuk *Cum am devenit scriitor*, pentru care trebuie să improvizez o prefaţă. Ce om liber! Scriind despre viaţa lui ca viaţă a lui şi nu ca viaţa lui în comunism, scriind cu umor, cu detaşare despre întîmplările din „irealitatea imediată" a timpurilor comuniste, fără s-o facă pe victima şi fără aura aia adesea plictisitoare care apare atunci cînd scritorii vor să devină martiri. Un tip care nu-şi ia în serios suferinţa, ca orice învingător adevărat. Unul din speţa lui Jacques Vaché, care vorbea cîndva despre „inutilitatea teatrală a existenţei"...

„Cînd totul era rău, noi eram mai buni!", spunea undeva un scriitor, un filozof, de fapt, român şi contemporan, pe care mi-am permis să-l ironizez. Cînd totul era rău, oare în ce fel eram buni? Cine era bun? Dacă văd perioada de dinaintea lui '89 ca viaţă colectivă, cred şi acum că nimic nu era bun. Absolut nimic! Dacă te gîndeşti la viaţa ta însă, lucrurile se schimbă, măcar în sensul că ies din sfera lui bun-rău.

În 1987 terminam facultatea, aveam să fac o navetă cumplită (din fericire, doar jumate din săptămînă), cu sculat la 5, tren la 6, două autobuze hodorogite din Ploieşti şi Urlaţi şi ajuns la şcoala din Iordăchianu cam pe la 10, ore pînă la ora 17 şi apoi meditaţii pentru admitere la liceu pentru doi-trei elevi, benevol, încă două ore. Mi-aduc aminte de aşteptatul în gară, în staţiile de autobuz. Citeam tot timpul. Chiar dacă stăteam în picioare. Cînd stai în picioare şi citeşti, cuvintele intră altfel în cap decît atunci cînd stai tolănit, puţin nesimţit. La şcoală mă aşteptau nişte băieţi şi fete de 15-16 ani care o scoseseră afară cu bătaie şi scandal pe profa de fizică, proaspăt absolventă ca şi mine. D.p.d.v. sexual erau gata copţi pentru a construi rapid celula familiei. După ce terminau zece clase, cam asta şi urma. Rapid. Altfel, erau nişte copii. Semianalfabeţi, mulţi dintre ei. Mi s-a spus că sînt făcuţi la beţie şi de-aia aşa labili comportamental. Mi se dăduseră clasele mari pentru că eram cea mai tînără (cel mai tînăr trebuia să înghită tot, mie mi se trimiteau şi inspecţiile!). În prima oră a fost cam hărmălaie, nu era a bună! În următoarele noastre întîlniri, ca să-i anesteziez, am ţinut nişte lecţii despre literatură foarte, foarte... „alternative". Erau nişte discursuri super-neologistice, cu o informaţie specială (specioasă!), cu multe inserturi de literatură universală. Ţineam şi un fel de lecţii complementare de teoria literaturii distractivă. Cam aşa cum aş face şi azi, dacă aş avea o şcoală a mea, aşa cum aş face cu studenţii, dacă aş ştii că nu sînt obsedaţi de note şi de informaţia „organizată" întru formatarea lor definitivă. Erau mesmerizaţi puştii mei. Vorbeam româneşte, dar nu înţelegeau mare lucru. Din cauza asta era linişte desăvîrşită. Ascultau frumoşi şi cuminţi ca nişte îngeri. Cel mai rău dintre ei, de pe partea cealaltă a ferestrei, de-afară. Încăperea era la parter, ferestrele joase, iar el foarte neliniştit, nu reuşea să stea locului cinci minute. L-am lăsat să sară pe fereastră, să se ducă să alerge o tură. Da' nu s-a dus. Stătea acolo la fereastră şi asculta cu capul sprijinit într-o mînă. Parcă-l văd. Blonduţ şi mirat, uitînd de răutatea lui mică, trecătoare. Încet-încet, am folosit alte „registre". După o vreme ne înţelegeam binişor, eram pe aceeaşi lungime de undă. La orele de compunere ne distram tare de tot. În loc de temele din manual (gen „ţara mea" sau „Oraşul/Satul meu" etc.), le dădeam chestii aiurea: să povestească vise, să scrie despre obiectele din casele lor, să ţină jurnal (una dintre profesoarele din satul vecin, mama unui elev, s-a plîns directoarei, dar altfel n-am mai avut bătăi de cap). Cel mai mult le plăcea să se audă unul pe altul citind fragmente din jurnalele lor, adică lucruri despre ei înşişi. Buchiseau poticnit şi ceilalţi ciuleau urechile, aşteptau răbdători, emoţionaţi să se termine fraza. Aproape treiezeci de perechi de obraji şi urechi înroşite. Ca premiu, m-am gîndit să le dau nişte pagini din revistele primite de la nişte rude din străinătate. Fetele aveau parte de pagini „cu modă", băieţii de pagini cu maşini. Ce se mai bucurau! Decupau maşinile sau pe „domnişoare" şi le lipeau pe caietele lor albastre sau pe ghiozdane. Se dădeau mari faţă de cei din alte clase. Făceau schimb. Pentru că unul dintre ei mi-a spus că n-a mîncat niciodată brînză topită, premiul lui a fost un tub cu brînză topită de la Bucureşti (un tub de brînză topită de la Bucureşti!). Am şi-acum undeva într-o pungă lucrările lor. Tonel, un băiat care ar fi putut să ajungă un scriitor cum încă n-avem, umplea de la o săptămînă la alta cîte un caiet întreg de jurnal. Abia aşteptam începutul săptămînii ca să-mi dea caietul. Stăteam sub cireşul încărcat al gazdelor mele pînă se lăsa întunericul şi citeam minunăţii. În camera rece, iarna, cuvintele lor puţine, frazele lor nefireşti, dar pline de farmec, îmi încălzeau inima. Apoi în autobuz, în tren şi încă o dată acasă. N-am simţit niciodată, în legătură cu vreo carte, atîta nerăbdare, atîta dorinţă. Niciodată nu m-au interesat în felul ăsta lucrările studenţilor mei de acum. Copiii scriau pocit, cu greşeli de gramatică, dar găseam întotdeauna în rîndurile lor acel fel de stîngăcie minunată, asemănătoare vieţii adevărate, şi care îmi dădea o stranie exaltare. Am învăţat o grămadă de la puştani. După ore, cîteodată, ne duceam la ciuperci sau stăteam de vorbă despre vrăjitoare, şerpi, nuci de argint care vin după tine trimise de maştere, despre sumedenie de ierburi al căror nume îmi era necunoscut, despre ei. Mă gîndesc că, dacă îmi faceam stagiul în Bucureşti (lucru imposibil, de altfel, pentru că oraşele mari erau de ani buni „îngheţate" pentru absolvenţii de universităţi), n-aş fi putut fi nici pe departe atît de fericită şi de liberă. A fost singura perioadă cînd mi-a plăcut cu adevărat să fiu profesoară. Făceam şi ore de franceză, uneori. Le povesteam filmele văzute la bulgari, ajutîndu-mă şi de pantomimă. Puştii ghiceau, aşa se mai prindea puţină franceză de ei, le plăcea, adică: franceza aia folosea la ceva, nu era numai aşa ca să exprime lucruri inutile legate de industrie şi agricultură. Dacă ar fi să-mi iau viaţa de la capăt, pe copiii de la Iordăchianu nu i-aş ocoli, chiar dacă ar fi, pentru asta, să mă scol la 5 dimineaţa, să iau un tren şi două rate nenorocite.

Din viaţa mea de liceană aş lua cu mine un sentiment – dacă sentiment e: subversivitatea. În adolescenţă făceam parte dintr-un grup de băieţi care scriau poezie. Erau frumoşi şi foarte deştepţi (între timp toţi au ajuns scriitori). Nu-mi imaginez viaţa mea fără ei. Nu ştiu ce fel de om aş fi devenit dacă nu mi-ar fi fost prietenii cei mai buni. Erau duri, erau limpezi la minte şi nu suportau îngenuncherea de nici un fel. Erau strălucitori, băteau la ochi oriunde s-ar fi aflat. Subversivitatea era unul din lucrurile care ne-a unit. Subversivitatea de zi cu zi, din dialogurile noastre, de la cenacluri, din poeziile noastre, un sentiment pe care nu-l leg de vreun gest eroic, ci de o stare de spirit continuă care scălda gîndirea. Îl leg de gîndire. Pe la sfîrşitul studenţiei, am auzit că au pus prin universitate manifeste anticomuniste, anticeauşiste. Au fost săltaţi de Securitate şi bătuţi. M-am supărat tare de tot pe ei. Nu-mi spuseseră nimic pentru ca să mă protejeze, s-au gîndit că o fată e mai puţin rezistentă, mai vulnerabilă...

Ce era bine cînd era rău era că ne vedeam destul de des, vorbeam mult, aproape numai despre cărţi şi scriitori, în contradictoriu, despre chestii sofisticate, filozofo-teoretice, aşa cum numai adolescenţii sînt în stare s-o facă, cu o pasiune dusă pînă la isterie. Cel mai mult vorbeam despre poezie. Nici nu-mi imaginez ce tot puteam să ne spunem unii altora, ore în şir, despre poezie. Chiar nu îmi imaginez! Poeţii lumii, mai ales cei tineri, de oriunde şi de oricînd, erau amicii noştri cei mai buni. Dacă m-aş fi întîlnit, prin nu ştiu ce minune, cu Arthur Rimbaud pe stradă, nu cred că m-aş fi mirat prea tare. Pe băieţi i-aş *salva*, dacă ar exista un *save* pentru trecutul meu. Pe ei şi pe toţi cei pe care i-am iubit.

Ce mai era bine atunci cînd era rău? Cînd era rău, atunci ca şi acum, era bine dacă mîncam: pepene roşu, cartofi prăjiţi, cireşe, pufuleţi traşi în ciocolată, măsline, roşii cu gust de roşie, fragi, mîncăruri cu mult mărar, zarzăre.

▲

Valeriu NEGRU

La Coana Paula

Întrebaţi „ce era bine cînd era rău?“ V-aş povesti, mai degrabă, UNDE ne era bine cînd ne era rău. Acum patru decenii, exista în Bucureşti o cîrciumioară a cărei amintire îmi stîrneşte necruţătoare nostalgii. Se afla la întretăierea străzilor Luigi Cazzavilan şi General Berthelot. Familiar, îi spuneam „La Coana Paula“, numele trăgîndu-i-se, probabil, de la onomastica unei foste responsabile, sau poate a vechii stăpîne a crîşmei. Nimeni nu ştia prea bine. Fiind aproape de sediul Radiodifuziunii, acolo poposeau redactori, tehnicieni, muzicieni din orchestră, ca şi actori, pictori, scriitori care erau colaboratori ai Radioului, şi care ieşeau de la înregistrări. Sfîrşiţi de oboseală şi de çontinue hărţuieli, noi cei de la „Actualităţi“ aterizam năuci la Coana Paula. Am spus aterizam? Poate ar fi bine să zic aselenizam, Coana Paula fiind un fel de spaţiu astral, cu gravitaţia parcă anulată unde pierdeam din greutăţi şi din amărăciuni, unde săltam, imponderabili şi ferice, tot mai îndepărtaţi de Terra, rămasă dincolo de uşă. La Coana Paula veneau purtătorii unor nume binecunoscute ascultătorilor, de atunci, ai emisiunilor radiofonice. Se adunau acolo, Tică Brateş, Ştefan Naciu, Gogu Gavrilescu, Leonaş Sărăţeanu, Dionisie Şincan, Sergiu Deleanu, Dan Dumitru, Valeriu Dăescu, Ion Lavric. Veneau şi Peter Wagner, Emil Burlacu, Iuliu Neiger, Costică Săbăreanu şi Petre Surupăceanu. Cîteodată picau Florian Solomon sau Ţicu Goldstein. Foarte prezenţi erau inginerul Galbură, mai marele Direcţiei Tehnice a Radioului şi Ştefan Drăgan de la Economic. Nu lipseau nici fetele, care şi ele aveau nevoie de odihnă şi destindere. Catinca Ralea venea împreună cu ultimul ei soţ, actorul Emanoil Petruţ. Destul de des, apăreau Ildiko Majtényi şi Gina Cornescu. Catinca îşi declara statornicia spunînd: „Obişnuiesc să mă mărit la primăria Amzei şi să beau la Coana Paula“. Aveam trei colege foarte tinere, absolvente ale Facultăţii de filologie, proaspăt repartizate la redacţia Actualităţi. Erau Victoria Andrei, Dorina Velciu şi Rodica Beclean. Frumuşele, isteţele, pline de şarm erau poreclite „Lădiţele“, pluralul românesc de la englezescul „lady“. Hazul era că una dintre ele, Victoria Andrei, se trăgea din satul vîlcean Lădeşti. Fete bine educate, lădiţele nu îndrăzneau să intre la Coana Paula. Florian Solomon, care era şeful secţiei Informaţii, l-a chemat pe Iuliu Neiger şi l-a „uns“ însoţitorul lor permanent. Iuliu Neiger era un gentleman şi pe dinafară şi pe dinăuntru. Mereu corect îmbrăcat, cu costum şi cu cravată, era politicos amabil, supercivilizat. Cînd intra în local, săruta mîna chelneriţelor şi uneori le oferea o floare. Lădiţele au început să vină şi ele la Coana Paula, dar numai dimineaţa, tot sub nobila escortă a lui Iuliu Neiger. Deşi cîrciuma era socotită a noastră, a celor din Radio, seara veneau acolo Tudor Muşatescu, singurul care avea o masă rezervată şi actorul Nicolae Gărdescu. Amîndoi locuiau în cartier, foarte aproape de coana Paula. În jurul lor, se adunau, ciopor, actorii tineri, printre care Cozorici, Rauţki şi Constantin (Pussi) Băltăreţu. Cozorici îi spunea lui Rauţki „Raţă“, poreclă rămasă din copilăria petrecută de amîndoi în cartierul feroviarilor bucureşteni. Cu Tudor Muşatescu am ajuns toţi, destul de repede, la familiarul „Nea Tudorică“, după obiceiul românului de a se trage de şireturi şi cu bunul Dumnezeu. Nea Tudorică era mare amator de glume, mai ales politice, lucru care ne-a picat cum nu se poate mai bine. Noi „radiştii“ îl aveam, la sediu, pe Florian Lungu, redactor muzical, zis şi Moşu', mare angrosist de bancuri de la care ne făceam toţi proviziile. Bancurile mele preferate (şi nu numai ale mele) erau cele cu Radio Erevan, care foloseau formula întrebare-răspuns, obişnuită în emisiunile „Poşta redacţiei“. De pildă: „Un ascultător întreabă: – Se poate construi socialismul în Elveţia? – Se poate, dar ar fi păcat.“ Moşu' era un împătimit al bancurilor (mă întreb cum supravieţuieşte astăzi, pe o asemenea uscăciune). Într-o zi, cînd a apărut să-mi spună unul nou, i-am zis: „Ce dai să te ascult? Ce dai să nu te spun lu' Domnu'?“ După o oarecare tocmeală, am convenit că mă va plăti în ţigări (Mărăşeşti), numărul lor variind în funcţie de gravitatea bancului. A fost singura afacere bună pe care am făcut-o în viaţa mea. Într-o dimineaţă, Moşu' intră la noi, la Jurnal şi zice: – Coane, am una colosală! (adică o glumă). Eu, obişnuit cu şpaga, am întins mîna. El a scos din buzunare două pachete de Mărăşeşti, de unde am înţeles că are o marfă specială. Moşu' şi-a rotit privirea împrejurul pereţilor şi a zis: „Coane, nu-mi place aici la dumneata“, lăsînd să se înţeleagă că încăperea e „truffată“ cu microfoane. „Hai jos!“. M-a tîrît la parter, la bufet, unde credea el că se poate vorbi liniştit, între patru urechi. Acolo a slobozit cel mai nou Radio Erevan: „Un ascultător din România întreabă: – Se poate muri de cancer în gît? – Se poate, dar n-are“. (Pentru cititorii foarte tineri mă simt dator să explic că era o aluzie la răguşeala permanentă a lui Ceauşescu). Seara am plasat bancul la Coana Paula cu un succes fulminant. Moşu' l-ar fi spus poate mai bine, dar el nu obişnuia să bată crîşmele. Ildiko Majtényi (Kuki) îl concura puternic pe Moşu'. Ea a lansat, la Coana Paula, bancul cu Ceauşescu şi ziaristul chinez.“ Ziaristul: – Se spune că în România este foamete, Tovarăşe Preşedinte. Ceauşescu: – Românii rezistă. Z.: – Se spune că în case este foarte frig. C: – Românii rezistă. Z.: – Dar cu ţianura aţi întercat?“ De atunci am auzit felurite variante, remake-uri şi adaptării, ale bancului dar nu mi s-au părut atît de hazoase ca ediţia princeps.

Întîlnirile de la Coana Paula erau animate şi de aprinse discuţii literare. Se citea mult, cărţile erau, atunci, extrem de ieftine. În Radio exista o mică librărie, de unde ne aprovizionam, uneori pe datorie pînă la leafă. Seara, intram la Coana Paula cu teancul de volume sub braţ şi, pornind de aici, începea cu regularitate un război. Apariţia cărţii lui Marin Preda „Imposibila întoarcere“ a fost prilejul unei bătălii cu final neaşteptat. Cititorii belicoşi s-a împărţit în două cete, hotărîţi să lupte pînă la ultima picătură de Baccardi. Unii susţineau că Preda este un scriitor „rural“ total nesigur şi debusolat cînd părăseşte satul, ceilalţi îi apărau creaţia în întregime, declarînd-o genială, egală în valoare şi rezistentă oricărui atac. Ba-i aşa, ba nu-i aşa, c-o fi una c-o fi alta, combatanţii şi-au cheltuit toată muniţia din dotare şi rămaşi fără argumente ar fi trebuit să facă pace. Dar nimeni nu dorea să pună capăt înfruntării, pentru că o ceartă între amici, la Coana Paula, era una din marile plăceri ale vieţii. Discuţia era încă încinsă, cînd în local au intrat doi miliţieni, voind, pesemne, să bea şi ei un păhărel. Liviu Corbea, colegul nostru de la Actualităţi, iritat de apariţia lor, a zis: „Aici se discută literatură. Nu e treaba miliţiei“. Ca să arate că şi ei „ştie“ să citească, miliţienii i-au cerut actele. Lui şi altor trei colegi, care îi săriseră în ajutor: Radu Răzuş, Ion Costea şi Nicolae Simion. N-au ţinut seama de protestele unanime şi toţi patru au fost luaţi şi duşi la secţie. Pînă la urmă, au fost scoşi de acolo de secretarul de partid al redacţiei, Feri Podoabă, un ardelean inteligent, ponderat şi cumsecade, cu o bună înţelegere şi o bună măsură a lucrurilor.

Discuţiile despre pictură era mai calme, deşi nici aici nu ne potriveam toţi în gusturi şi păreri. Gina Cornescu, Ţicu Goldstein, Costică Săbăreanu şi cu mine eram amatori de pictură modernă. Ne plăceau Chagall, Picasso, Dali, Kandinski, Magritte, Ţuculescu, consideraţi atunci „decadenţi“ şi prin urmare prohibiţi. Liviu Corbea (tot el) era „academist“, partizan al artei figurative imitative. Venind odată la mine acasă a declarat că tot ce aveam noi pe pereţi este „o aiureală, o impostură“, spre mîhnirea nevestei mele, care îşi iubea tablourile şi care suportă greu judecăţile simpliste şi atît de categorice. În vremea aceea, se putea cumpăra pictură bună cu bani puţini. O lucrare semnată de un maestru al generaţiei mele, Piliuţă, Pacea, Sălişteanu, Nedel, Vasile Grigore, Bălaşa, Ilfoveanu, Costin Neamţu, se lua cu leafa pe o lună, 1.500-2.500 lei. Orice lefegiu putea să încropească o colecţioară dacă îi dădea inima ghes.

La Coana Paula se discutau cîte în lună şi în stele. Se făcea bîrfă subţire, se făcea şi bîrfă groasă, mai ales pe seama „iubitului conducător“, căruia, de fapt, ar fi trebuit să-i mulţumim că ne adunase într-o solidaritate tainică şi fraternă. Acolo ne dezbrăcăm de autosupraveghere, ne vărsam năduful, şi călcam cu bucurie interdicţiile absurde din afară. Ne simţeam buni, deştepţi şi curajoşi, sentimente cu care ne mai cîrpeam, pe ici pe colo, *self respect*-ul degradat.

Coana Paula a murit subit. Într-o seară, am găsit întuneric beznă şi uşile încuiate. A doua zi a început dezafectarea, peste cîteva săptămîni a fost deschisă o unitate „Nufărul“. Cineva făcuse curăţenie generală. Murdar curat!

▲

Viorel MOŢOC

Ziua cînd mi-am vărsat sîngele pentru facultate

„Ce este fericirea?“, m-a întrebat un amic, zilele trecute. Şedeam la două mese mari, cu gaşca de prieteni, la „Caru' cu bere“. Nu mai trecusem pe acolo, cred, de prin facultate. Locul arăta la fel cum îl lăsasem. Chelneri transpiraţi şi chelneriţe plictisite se făceau că nu ne bagă-n seamă. Lăutarii îşi acordau, toropiţi, instrumentele. Unele lucruri, într-adevăr, nu se schimbă niciodată. Aşa că, dacă tot îi explicasem amicului ce-i viaţa şi ce-i omul, m-am gîndit să-i zic, tot la mişto: „Fericirea este atunci cînd eşti cu oamenii potriviţi, la locul potrivit, în momentul potrivit“. Pam-pam! Pe urmă, fiindcă eram la „Caru' cu bere“ ne-am adus aminte cum era la „Gambrinus“, pe vremuri. Şi astfel am ajuns eu să-mi amintesc de ziua cînd mi-am vărsat sîngele pentru facultate.

Eram prin anul doi (sau trei?) şi la avizierul de la Litere se afişaseră listele cu studenţii propuşi pentru mustrare, mustrare scrisă şi, piei drace, exmatriculare. Pe motiv de absenţe, fireşte, că doar nu pentru activitate politică subversivă! Aflîndu-mă şi eu pe una dintre liste, ca toată lumea bună, am luat o hotărîre matură: ca să mi se motiveze 25 de absenţe, mă duc la Spitalul Studenţesc să donez sînge! Zis şi făcut. Dis-de-dimineaţă, o tanti grijulie în halat alb mă poftea să şed pe pat, îmi lega garoul, mă înţepa în venă şi, pic-pic, într-o sticlă de „Brifcor“ îmi lua o litră de plasmă, leucocite şi hematii proaspete, grupa B III. În schimbul lichidului cedat de bunăvoie, am primit adeverinţa pentru motivarea absenţelor, un certificat de donator onorific şi un bon de masă – o friptură şi o sticlă de vin roşu. Eram scos. Cînd am ieşit în stradă, pe Luterană, parcă pluteam. Nu mai încercasem niciodată o senzaţie atît de luminoasă. Mă simţeam mai uşor, perfect senin, binişor desprins de măruntele mizerii ale cotidianului. Pesemne că un student din ziua de azi simte cam acelaşi lucru după ce fumează un joint. Eu, atunci, m-am dus la „Gambrinus“, să mă droghez cu vin roşu şi friptură. N-aveau friptură, aveau cîrnaţi de bere cu creveţi. Iar în loc de vin roşu, mi-au dat tot bere – două beri! Oricum, nu mai conta. Ieşind din local, nici nu mai ţin minte încotro am apucat-o. Dar aş fi putut să merg oriunde. În vremea şi, mai ales, în clipa aceea, lumea toată îmi era deschisă. Dacă mergeam înspre Grozăveşti, aş fi putut să mă opresc la patiseria de lîngă Cişmigiu, să mă ospătez cu trigoane, brînzoaice şi merdenele. Puteam, de la „Gambrinus“, să trec doar strada, la localul „împinge tava“ de vizavi, unde aveau ciorbe ieftine şi beri spumoase la halbă. Sau, la o adică, ce m-ar fi costat, dacă, mergînd pe Brezoianu, aş fi cotit-o la stînga, pe Eforie, să văd un film la „Cinemateca“? M-ar fi costat patru sau şase lei, cel mult! La fel de bine, aş fi putut să merg la facultate, să depun adeverinţa la secretariat şi pe urmă să rămîn în holul nostru de la Litere, ca să frec menta cu colegii, la sudat „Carpaţi“ şi „Bucegi“. Ori, şi mai bine, m-aş fi dus în băruleţul de la subsolul Arhitecturii, la o cafea de 5 lei/zaţul, să jucăm chibriţica şi să discutăm cîte-n lună şi-n stele. Unde mai pui că, dacă eram în bani, n-aş fi ezitat să merg la self-service, în subsolul de la Inter, unde aveau senvişuri cu şuncă de Praga şi uneori mai găseai şi Pepsi! Da, pe bune, sînt convins: în ziua aceea de toamnă-iarnă-primăvară, aş fi putut să fac, practic, orice. Timpurile erau totalmente nepotrivite, dar locurile mi se păreau perfecte, iar oamenii de lîngă mine, prietenii mei, erau minunaţi. M-am regăsit cu unii dintre dînşii zilele trecute, ca de atîtea alte ori, la o masă, la „Caru' cu bere“. Era tare cald înăuntru. M-au întrebat ce este fericirea. Atunci le-am răspuns la mişto. Acum încerc să răspund şi altfel.

▲

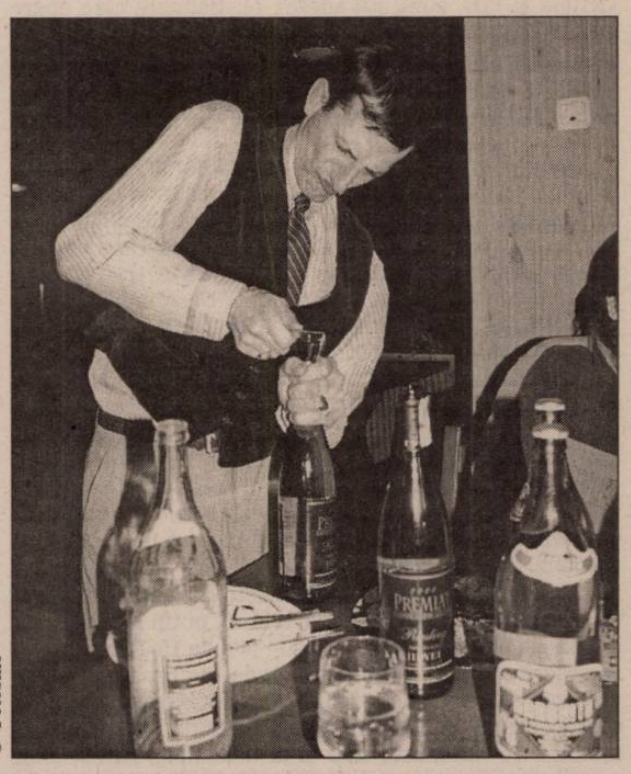

© Fotobine

Radu NAUM

Ce-am iubit şi ce-am pierdut

A trecut ceva vreme pînă să-mi dau seama că sportul a fost prostituata de lux a lumii dinainte. La început, sincer să fiu, am fost îndrăgostit lulea, ca orice copil pentru care doamna ce se dă pe bani mulţi adulţilor face o pasiune absolut gratuită. Am plîns în sălile pline ochi de oameni care voiau să vadă orice în afară de ceea ce le sărea în ochi de dimineaţă pînă seara. I-am ţinut partea, şi înfrîngerile iubitelor mele de diverse culori au fost mai mult decît prăbuşiri personale: pur şi simplu nu reuşeam să concep lumea de după un meci pierdut. Am rămas fascinat de o copilă ţopăind pe o bîrnă şi mi-am fracturat cotul încercînd, la bătător, să-i imit plutirea pe deasupra paralelelor inegale. Dar asta n-a fost decît minima neconcordanţă între realitate şi vis. Sistemul de dinăuntru s-a prăbuşit definitiv atunci cînd am auzit la un post plin de purici despre fuga gîfîindă peste graniţă a fetiţei pe care sistemul o îmbrăţişa părinteşte între două reprize de palme ale antrenorului. Pînă atunci, însă, am fost liber. Liber să citesc pe trei centimetri pătraţi în *Sportul* despre Turul Franţei a cărui istorie în trei volume imense o amîn acum continuu în ordinea lecturii. Libertatea măsurată cu rigla avea gustul incomparabil al primelor roşii naturale, al pachetului de acasă primit în armată sau al unei sticle de Coca-Cola cu care m-a cadorisit cineva prin copilărie. Astăzi globalizarea împlinirii poftelor mi-a plictisit definitiv papilele gustative. Pe atunci sportul era o minciună, nu-i vorbă. Dar, Dumnezeule, ce frumos ne minţea!

Sportul nu a fost o invenţie a comunismului, dar comuniştii l-au reinventat în sensul imposibilei înfrîngeri. Miracolul românesc s-a clădit pe această axiomă. Sportul socialist tindea către capitalismul extrem, nu exista decît plusvaloarea absolută sau falimentul total. Numărătoarea medaliilor, succesiunea titlurilor, vîrtejul recordurilor se înscriau în aceeaşi logică a recoltelor fabuloase, a proiectelor faraonice şi a cincinalului în patru ani. Sportul nostru prindea însă la naţiune pentru că trebuia să joace cu cărţile pe faţă dintr-un motiv tembel de simplu: se măsura în văzul lumii cu celelalte popoare. Or, în atare caz, măsluirea cifrelor din catastife nu era tocmai de ajuns. Altfel, sistemul a priceput fără rest cele două mize ale victoriei în tenişi. Distracţia, sau distragerea, şi patriotismul, singura forţă centripetă într-o societate care s-ar fi dizolvat dacă graniţele n-ar fi fost ferecate. Şi Partidul a făcut ceea ce trebuia să facă, a profesionalizat la maximum aşa-zişii amatori şi i-a dopat sistematic şi perfect instituţionalizat. Iată cum România, la braţ cu tot Blocul Estic, a luat din scurt un Occident îndeajuns de naiv ca să mai creadă că sportul a rămas un *passe-temps*. Acum, multă lume se întreabă, spre exemplu, de ce nu mai cîştigăm titluri mondiale la handbal, de ce nu se mai naşte un Gruia, prin ce eter s-au pierdut piruetele lui Gaţu şi ce s-a întîmplat cu aerul de nu mai poate nimeni să plutească aşa cum o făcea Stîngă. Pentru asta s-au construit savante teorii ale decadenţei, care mai de care mai hazlii. Adevărul e, însă, banal. „Ceilalţi" s-au trezit. Gata cu şmecheria! Cică ne-au furat secretele şi le-au perfecţionat. Ei, aş! Au copiat doar lipsa de scrupule în canalizarea viselor, stropită din belşug cu banii noi. Iar noi am rămas cu amintirile şi cu sărăcia. Cu nostalgia unei lumi dumnezeiesc de simple. Pînă la urmă n-am învăţat nimic din istorie. Luat prin surprindere, Vestul a pierdut multe bătălii, dar finalmente a cîştigat toate războaiele.

Într-o zi, tata m-a luat de mînă şi m-a dus pînă la sala de sport de la „23 August". Urma să realizeze un reportaj cu lotul de gimnastică înaintea Jocurilor Olimpice de la Moscova. Cîteva feţe încruntate executau salturi mortale într-o atmosferă electrică. Ceva vibra în aerul îmbîcsit şi nu mi-am dat seama ce pînă cînd nu a reapărut sursa palpabilei terori. Urletul lui Bela Karoly. Neomenesc, alienant, paralizant. Nu a „atins" pe nimeni, împiedicat probabil de incomoda noastră prezenţă, dar nici că a avut nevoie. Vocea sa durea mai ceva ca o bătaie cu cureaua, probabil la fel de tare ca legendarul său ghiul. Şi pe cît striga mai tare, pe atît Nadia şi celelelalte greşeau, ceea ce mărea volumul răgetelor, şi aşa mai departe. La un moment dat, am ieşit din sală, adică nu, am fugit. Tata m-a găsit aproape tremurînd într-un colţ de culoar şi m-a luat acasă fără nici o vorbă. Urletul acela mă va însoţi pînă la moarte, nu mai puţin ca golul lui Geolgău de la Bratislava, penaltiurile apărate de Dukadam sau aruncarea lui Stamate la Zaporoje care a adus o cupă europeană Minaurului. Lumea, însă, voia nota 10, pentru că era singurul zece pe care ni-l puteam permite. Aşa că frumoasa satului a fost boită, împopoţonată şi trimisă pe uliţă să fure minţile trecătorilor. Ceea ce a şi reuşit. Legenda continuă.

Întotdeauna zicem că înainte era mai bine – e ca o boală – dar în sport e chiar adevărat. Campionul călătorea, era liber să trăiască bine şi era adulat pe bune într-o vreme cînd vedetele oficiale erau doar două. Greu puteai găsi ceva mai bun în schema socială, în condiţiile în care nu te năşteai geniu al viorii sau al securităţii economice. Sportivul oferea cea mai simplă şi mai permisă dintre bucurii. Un dribling, un gol, o tumbă, un podium, steagul, imnul, lacrimile. Oricine poate înţelege şi vibra la aşa ceva. Nu e nimic politic în demersul unui sportiv, nu pentru că sportul nu rimează cu politica, ci pentru că sportivul trăieşte şi simte la fel ca un militar. E salvatorul naţiunii şi garantul sistemului. Nimeni nu se aşteaptă la discursuri nuanţate sau la disidenţă, mai degrabă la propoziţii scurte şi, dacă se poate, lătrate. Sportivul şi-a construit o neutralitate binevoitoare către deţinătorii puterii, deşi niciodată prea îndepărtată de mulţime. Un *no man's land* al visurilor oricui şi care ne propunea singura stare de reverie lipsită de spaime. Sportivul era liber pentru noi, în locul nostru. Sportul ăsta a fost un succes al sistemului mai ales pentru că a oferit singurul ideal realizabil, unica evadare, eterna reîntoarcere la clipa în care puţin ne păsa că englezii au regină, francezii, dame bune, ruşii, Armata Roşie sau americanii, de toate mai puţin cele de mai sus. Puţin ne păsa de orice lucru pentru care îi invidiam, atîta timp cît îi băteam. Sportul a fost alergarea fără sfîrşit către ceva ce nu putem atinge, dar înspre care ne aruncăm oricum ca înecaţii. Sportul a fost orgasmul fără perdea la vremea cînd pînă şi gîfîielile erotice ne erau ascultate. Şi, tată, ce tare ne era pe atunci!

Oscilez şi astăzi între admiraţia pentru o zînă blondă care a cîştigat un aur olimpic în lupta cu o înfumurată reprezentantă a gazdelor, şi lehamitea provocată de acelaşi personaj, care m-a făcut cu ou şi oţet pentru că mi-am permis un apropo în legătură cu veridicitatea biologică a performanţelor unei eleve a domniei sale. Ieşind din „rău" şi intrînd în „bine" sportul s-a comportat ca un bătrîn căruia i se devalorizează dramatic pensia la trecerea dintr-un sistem în altul. Deplînge pînă în clipa morţii puţinătatea bancnotelor aduse de poştaş, incapabil să priceapă că lumea s-a schimbat, că a investit în ceva fatalmente alterabil. Incredibil, dar domeniul concurenţei totale nu acceptă să fie concurat de nimeni. Sportul ne-a pretins să-l respectăm ca pe timpurile cînd se poza lîngă Ceauşescu, să-i acordăm, în noul regim, o imunitate asemănătoare impunităţii totale din vechea orînduire. În fapt, ne-a cerut să suspendăm democraţia, să nu vorbim despre pilule, recipiente cu urină falsă, meciuri trucate, transferuri blătuite, bani pierduţi în afaceri ceţoase, maltratări, doar pentru că e „cel mai bun ambasador al României". Sportul a avut tupeul să ne arunce asta în faţă, de la obraz. Încremenirea sa în proiect e poate cea mai proastă veste a nostalgicilor epocii pline de aur. Am venerat nu o oază de adevăr, ci un spaţiu scutit de întrebări, construit din imaginile care conveneau tuturor. Fericirea a avut un preţ. Decontul vine abia astăzi: o pastilă de nurofen, un proces de calomnie, vîrste modificate, o zarvă continuă. Zeii au căzut în cap. Ori poate că noi ne-am aşezat în poziţia firească. Sărmana damă de consumaţie şi-a pierdut toţi nurii şi pieile îi atîrnă. Dacă te trage în camera ei poţi cel mult să porţi o conversaţie civilizată despre arta meseriei. Toate flăcările s-au stins, mai e doar una de aprins, la final.

Ferice de cei ce se îndrăgostesc astăzi de sport! Nici trecut n-au mîncat, nici viitorul nu le miroase. ▲

Raluca ION

Anul 1980, în scris

La tanti Angi acasă, în spatele cifrelor

„Ia o cafea, mai aşteapt-o, mamă, că trebuie să vină acum. Sau mai bine sun-o. Ai numărul acolo, lîngă telefon, pe caiet." Caietul a avut la vremea lui 200 de file de matematică şi pe el sînt puzderie de numere de telefon, scrise cu tot ce vă puteţi imagina, de la creioane groase de tîmplărie şi creioane cerate pînă la pixuri verzi. Coperţile duse, sau zburate au luat cu ele misterul maculatorului şi întîia rundă din viaţa lui s-a încheiat în favoarea banalului. Nu se cunoaşte data exactă la care a ajuns caiet de telefoane după ani de uitare pe balcon, însă cu siguranţă această transfomare nu a fost pentru el plină de glorie. Şi la final poate că totul ar fi fost definitiv pierdut dacă stăpînii lui nu ar fi avut precauţia să noteze în colţul din dreapta sus numărul fiecărei pagini, şi dacă, într-o bună zi, un vizitator mai indiscret şi mai puţin apatic, uitîndu-se în stînga jos, nu s-ar fi gîndit să întoarcă lucrurile pe dos şi să le pună în ordine. Într-un alt timp, în care Angi lucra după-amiaza la magazin, soţul ei, Tică, lucra dimineaţa pe macara, sau invers, şi ore bune pe zi nu se vedeau şi toate se rezolvau pe calea scrisului. Iar lumea era freş, schematică, dar de o consistenţă fermă şi aerisită ca mirosul de clădire nouă sau ca geamurile imense şi proaspăt spălate de la Alimentara.

Caiet de însemnări zilnice-Petrescu Constantin şi Petrescu Angelica

Miercuri, 20 mai 1980

„Astăzi au venit să ne instaleze telefonul. Uităte şi tu la el să vezi cît e de bleu şi frumos şi ce bine cade discul gălbui pe el. Mare păcat că n-am avut pe cine să sun. Au sunat ei o dată de la poştă de vre-o mie de ori pînă să mă dumiresc io că pentru mine e şi să răspund. I-am dat băiatului care l-a instalat 10 lei, fix ăia pe care mi i-a dat ieri Popeasca fiindcă i-am oprit perechea aia de pantofi de Guban de 375 de lei. Vino să mă iei diseară de la magazin că sînt cu banii.

P.S. De mîine poate poţi să faci şi tu cumva să mă suni din bază dacă ajungi acolo. Angi"

Joi, 21 mai 1980

„Mon amour, am trecut pe acasă să las avansu. Vezi că mai sînt şapte sute cinci zeci din ei, am luat nişte bani de buzunar şi de piaţă să-ţi iau nişte căpşuni cînd vin de la servici, că şi azi lucrez la piaţa Matache. Vezi că m-a oprit azi Gina pe scară, vorbeşte cu ea, că zicea că în după masa asta bagă pui la alimentară, vorbeşte tu cu Luiza să ne oprească. Dacă nu se poate vezi si tu ce faci, dar nu sta la coadă decît dacă vrei. Al tău, Costică"

Vineri, 22 mai 1980

„Tică, dragule, vezi că am luat şi eu din bani, ca să-i dau lui Mariana, pe stiloul chinezesc pe care l-am loat aseară. Apropos miroase aşa, că l-a ascuns bărba-su în şampon cînd l-a adus din Libia. Despre celelalte vorbim cînd vin acasă. A sărit o siguranţă, s-o faci şi tu dacă vrei pînă vin şi să limpezeşti rufele. Nu veni să mă iei, aşteaptă-i pe Gina cu Coco că vine să se uite la televizor, că al lor s-a stricat. Dacă nu se prind bulgarii nici de data asta jucăm şeptică. Găseşte şi tu Remi-ul. Te pup, Cătălina ta."

Luni, 9 iunie 1980

„Constantin, vorbesc cu tine doar pentru că este ceva foarte important, întrucît eu de altfel nu vorbesc cu tine. Asta datorita faptului că ma deranjat f. f. rău că tu ţi-ai petrecut duminica să te îmbeţi cu fractu ca un porc şi ai mai jucat şi poker cu Nae. Vino azi la magazin să probezi nişte cămăşi şi nişte chiloţi pe care le-a oprit Lina. La iarnă o să-ţi aducă şi nişte indispensabili. Dacă vrei să te răscumperi ia nişte bani la tine să iei o jumătate de kil de bomboane cubaneze de la Mariana şi o cutie de ciocolăţele chinezeşti, de alea în staniol aurit. Eu oricum n-o să te iert."

Joi, 11 iunie

„Pe urs îl cheamă Martin. Am fost pînă la Ploieşti să ţi-l iau. De fapt ţi l-a luat Nae şi m-am întîlnit cu el acolo, pe peron. Cu ocazia asta am dat ieri un telefon interurban. Sper că m-ai iertat. Te iubesc mult. Ticuţu"

Vineri, 12 iunie

„Dragă Angi. Astăzi cred că vin tîrziu, stau să văd, să vorbesc poate prindem nişte bilete la mare. Vezi că ţi-a trimis fractu o vedere de la Olăneşti, o să-i trimitem şi noi una de la Eforie.

P.S. Am luat examenul de categorie. De azi am a patra. Pupă-mă. Să-mi faci plăcintă cu brînză, că a adus Rodica de la ţară."

Luni, 15 iunie

„Doamne, nebună este Gina asta. A venit azi dimineaţă cu o sticlă de lichior, s-o bem amîndouă. Cică, înainte de serviciu. Am băut şi io un păhăruţ. Restul ţi l-am lăsat ţie, vezi că este în frigider. Oricum, uitam ce este mai important, să te întîlneşti la 5 cu Barosanu' la el acolo, să vorbiţi ceva de maşina de spălat. Vezi cum vorbeşti poate o luăm cumva mai ieftin. Te iubesc.

P.S. Să nu bei tot lichioru."

Şi urmează multe alte pagini, scrise cu scrisul lui încîlcit, cu scrisul ei îngrijit, pagini gălbui, pe care pixul albastru s-a făcut acum verde. Am afla dacă am mai sta să citim că au luat bilete la Eforie, că au luat maşină de spălat, că Angi era sigură că e însărcinată şi cam asta este tot şi prea destul.

Intro la ziua de azi

„Pis, pis... Pisulina!" Iaca acum dă tîrcoale mîţa tigrată cu ochi verzi de peşte de sticlă spălăcit pe mocheta grena, în jurul vazei de sticlă masivă şi albastră, cu crini mari, de plastic. Haidi hopa pe primul raft din biblioteca de lemn, lăcuită maro-roşcat, pe lîngă colecţia Enigma, cu cheia în formă de *e*, îngălbenită şi mirositoare precum cărţile de la punctele de maculatură. Primul obstacol, o vrabie mare şi gri, cade. Un „putoare, stai cuminte!" fără resentimente. Mîţa mărşăluieşte pe canapeaua extensibilă cu huse turcoaz improvizate din nişte feţe de masă. Pe scaun. Pe masa cu mileu de macrame, mîndria doamnei. Pe televizor. Pe masă iar, de data asta în zbor cu mileu cu tot. „Ei, dihania naibii ce eşti, zît de aici că mi-ai mîncat zilele! Zît de aici că te omor!" Aşa a zis doamna Angelica Petrescu, dar nu stă prost cu nervii. E un roboţel mămos şi echilibrat, scund, făcut permanent, cu o privire căpruie şi ternă, sătulă, care o zi stă 12 ore într-o baie de abur, făcînd gogoşi şi o zi stă acasă să spele, să calce şi să gătească. 12 cu 24 la negru egal 3 milioane pe lună, muncă în casă fără număr, una bucată bărbat beţiv, una bucată fată la facultate, timp liber ioc, viaţă zero barat. Din cînd în cînd îi place să se refugieze într-o matematică mai blîndă în care lucrurile nu erau chiar aşa. Şi în telenovele. ▲

Claudiu BĂLAN

Familia Bălan la munte şi la mare

Cînd familia Bălan şi-a cumpărat, în sfîrşit, maşina – după ani de aşteptări la să-i vină rîndul la listă şi după ani de economii – a fost mare fericire: copiii se bucurau pentru că acum puteau să vină acasă cu lada de Pepsi de la fabrica din 30 decembrie – unde bineînţeles părinţii aveau cunoştinţe – iar părinţii, pentru că acum puteau pleca în concediu si fără zgîrcitul de unchiu' Tudor care calcula benzina pînă la ultimul bănuţ şi fiecare felie de salam (cu soia sau fără, oricum nu se ştia ce-i aia). Acum putea veni cu familia si nea' Mihai, care la el în Deltă ne plimba cu şalupa şi ne aducea peşte, dar, mai ales, ciocolată din aia de la SHOP de-acolo de la complexul Lebăda, unde mergeau numai străinii...dar şi noi. (Da' nu ştiu de ce TOBLERONE nu ne-a adus niciodată.)

Şi, deci, aşa:..venea nea' Mihai de la Tulcea, care oricum avea mai mulţi bani decît noi, încărcat cu peşte, cu icre, cu bomboane şi plecam... nu ca proştii ăilalţi care îşi luau bilete de la sindicat – costau prea mult şi dădeau şi mîncare proastă şi trebuia să stai şi 12 sau 18 zile...

CONCEDIUL... începea cu trei luni înainte odată cu pregătirile: cererea de repaos la uzină, cadourile pentru rude – căci ultima oprire era întodeauna la rude şi... na... nu poţi să te duci cu mîna goală... că dup-aia sigur recuperezi. Şi, încet-încet, Dacia albastră se umplea: cadouri, mîncare („că n-o să iei de la magazin sau doamne-fereşte de la restaurant"), scaune si mese pliante, tacîmuri, oale, farfurii, dar mai ales butelia de voiaj... pînă cînd trecea dincolo de linia de plutire... şi atunci începeam să mai scoatem ce nu era absolut necesar. Oricum nu prea multe.

Ajungeam la Cheia sau la Dumbrava Sibiului la camping, unde ne instalam în două căsuţe şi urmam programul de relaxare pregătit, de mîncare şi plimbare „la aer curat" sau de plictiseală la Muzeul Bruckental ori la Mînăstirea Cheia, iar în unele zile mergeam cu maşina pînă la Păltiniş, de exemplu, nu după Noica, ci după o plimbare cu telescaunu' unde am văzut pentru prima oară anunţul cu „dacă mă enervaţi presiunea mea arterială creşte, inima mea începe să palpite şi..." şi nu am înţeles de ce tanti de la telescaun, dacă tot e atît de bolnavă, nu stă mai bine acasă. Iar seara, în timp ce părinţii bîrfeau familia lîngă o ladă de bere Azuga, şi dupa ce şi-a băut Cico-ul, Bălanul mic dribla copacii, făcea scheme şi organiza campionate în care tragea la poartă si plonja tot el după mingea de 35 (lei) – în timp ce aia de piele de 400 stătea in şifonier acasă – iar Bălanul mic mic se învîrtea pe lîngă mami şi o deranja la remy.

La mare, mingea de 35 nu mai era bună, că-i rupea florile lu' nea Relu, gazda noastră din Eforie Sud, şi nici nu era bună pentru volei pe plajă, aşa că se achiziţiona o minge de 18. Asta nu era deloc utilă la campionate, căci Duckadam (Bălanul mic) nu putea să stea „între buturi" cînd cineva trăgea cu băşica aia uşoară, dar nici nu mai era timp de asta, căci seara era obligatorie plimbarea pe dig şi pe lîngă restaurantele de pe plajă unde cîntau orchestre formate dintr-un singur om, pe care le ascultau de obicei de dincolo de gard, cu o Zmeurată de la tonetă, şi nu ştiu de ce nu îi alunga nimeni. Şi mai erau şi serile neplictisitoare cînd Bălanii mergeau la spectacol cu Dorobanţu, Mirabela şi Stela după care toată familia se culca fericită în camera lor de la nea Relu, nu înainte de programul de dat cu alifie Farmec pe pielea deja arsă.

Dupa trecerea pe la rude, Dacia ajungea deja obosită acasă, iar stăpînii ei începeau o perioadă cruntă de împrumuturi şi datorii şi mergeau din nou la uzină unde povesteau cum a fost în concediu, cu gîndul la următorul... pînă cînd următorul nu a mai venit, căci salariul, acelaşi în principiu, a devenit din ce în ce mai mic... şi unde să te mai duci în concediu, dacă nu-ţi ajung banii nici de întreţinere. ▲

Adina POPESCU

Calea Moşilor, dragostea mea!

Simt că destinul meu va fi implacabil marcat de strada pe care încă locuiesc: Calea Moşilor. Totuşi n-aş vrea să pară o ipocrizie din partea mea cele afirmate mai sus, mai ales că am observat că o mare parte a oamenilor care vor să-şi lege existenţa de copilărie, de locuri cum ar fi satul natal, de obiecte cum ar fi prima bicicletă, de senzaţii cum ar fi gustul clătitelor cu dulceaţă de caise, pline de nisip, de la mare, staţiunea Neptun, fac o mare greşeală, din punctul meu de vedere. Ei tind spre mitizarea originilor, vînzîndu-şi nostalgiile ca pe nişte calupuri de zahăr. Nu aceasta este însă şi intenţia mea: locuiesc de douăzeci de ani pe Calea Moşilor, timp în care m-am mutat de patru ori, într-un perimetru atît de restîns, încît nu cred să acopere cinci sute de metri pătraţi, aşa că presupun că strada şi-a pus amprenta pe mine, şi nu eu sînt cea care mă străduiesc să-mi dezgrop din solul ei asfaltat rădăcinile şi să vi le afişez, aşa de putrede, de mîncate de carii cum mi le închipui uneori, să le expun, ca pe o tarabă de piaţă, doar ca să vă smulg nişte emoţii duioase, involuntare.

Blocurile s-au construit pe la începutul anilor optzeci. De dinainte... nu ştiu mare lucru. Îmi povestea mama că „fosta" Calea Moşilor părea o stradă de mahala, cu case foarte scunde şi cu multe ateliere ale micilor meşteşugari, apoi o puzderie de patiserii şi covrigării şi faimosul restaurant „Odobeşti", a cărui terasă împrejmuia un dud sub care părinţii mei îşi parchează acum maşina.

N-am asistat la „reconstrucţia" comunistă a străzii, în schimb am urmărit, din public, singurul eveniment cu adevărat important: mutarea bisericii Olari. Mi se părea fascinant ca o biserică, cu turle, clopote, cruci şi cu tot ce mai avea ea să se deplaseze pe nişte şine, ca un tren. Împlinisem pe-atunci cinci ani, admiram tehnologia modernă şi „metodele de reconstrucţie", dar nu-mi închipuiam că peste ceva timp aveam să devin comandantă de detaşament la şcoala nr. 23, actuala „Sf. Silvestru", să fiu nevoită „să-i scriu" pe colegii care vorbesc în timpul orei pe o listă, pe care îşi va arunca privirea „tovarăşa", plecată pentru zece minute pînă la cancelarie. Cei de pe listă ştiau că va urma ameninţarea cu „cravata!", o întreagă tevatură legată de responsabilităţile vajnicului pionier! aşa că-mi propuneau un schimb într-un fel cinstit: un pateu cald cu brînză, la patiseria din intersecţia cu „Dacia" sau o „Lămîiţa", ca să-i şterg de pe listă. Patiseria respectivă era unul dintre locurile mele preferate de petrecere a timpului liber, aşa că acceptam, fără să stau mult timp pe gînduri.

Locuiam la etajul întîi, între două magazine: „Electrocasnice" şi „Foto-muzica". Primul mă interesa prea puţin, în schimb cel de-al doilea îmi aducea discuri cu poveşti „Electrecord" cam de două ori pe lună, douăzeci de lei povestea: „Alis în ţara minunilor" – „Grădinari mai iscusiţi, tra, la, la, la! Nu căutaţi că n-o să găsiţi, tra, la, la, la!"sau „Ali Baba" – „Am făcut treabă bună azi, nu băieţi?" „Da, şefule!" sau „Oh, Farizada, surîs trandafiriu!".

Apartamentul era confortabil (trei camere şi un balcon prăfuit care-l adăpostea pe Pufi, un iepure „corcit" cu vreo pisică, căci îţi lingea picioarele atunci cînd întindeai rufele), în afară de gîndacii negri care apăreau în fiecare primăvară şi pe care-i descopeream zilnic atunci cînd veneam de la şcoală, letargici pe linoleum, agitîndu-şi spasmodic picioarele. Mi-era frică de ei şi îi acopeream cu diverse recipiente din sticlă ca să nu-i mai văd, ca să nu fugă şi ca să-i extermine mama cu papucul, atunci cînd venea de la serviciu.

De la fereastra camerei mele mă uitam cum trece tramvaiul 21, alb cu dungă roşie, căci asta era diferenţa între el şi „roşia cu dungă tramvai!". Bancuri de „spatele blocului"!

În spatele blocului, erau o parcare, case, cîţiva pomi, centrale termice şi, cîteodată, ploua cu gărgăriţe. Atunci era momentul prielnic ca eu şi cu Ami, prietena mea de la etajul doi, să facem „supă de gărgăriţe" pentru păpuşile noastre tip „Barbie" (dar nu erau acele „Barbie" la care tînjeam răsfoind reviste străine, ci variantă românească; supranumite „lunganele", căci aveau într-adevăr picioare lungi, chiar şi sîni, puteau fi procurate de la „Bucur"- magazin de la care se puteau cumpăra de toate şi unde chiar m-am rătăcit o dată şi am fost strigată prin staţie: „Fetiţa Adina Popescu se află la raionul de sticlărie!" M-am simţit foarte importantă atunci şi chiar am spart o vază de emoţie!)

Revenind la Calea Moşilor, cred că strada te lăsa să-ţi stabileşti destule repere care să-ţi bucure viaţa de zi cu zi, mai ales o viaţă de copil care se ştie că nu-i prea pretenţioasă. Pe lîngă lumea fascinantă de la „Foto-muzica", mai dădeai o raită cu bicicleta „Pegas" prin parculeţul de „La mobila" care avea maximum douăzeci de metri pătraţi şi unde jucau pensionarii şah (acum restaurantul „Bure<i>bista", ci nu „Burebista", cum ar fi corect, îşi întinde tentaculele terasei sale peste aşa-zisul spaţiu de joacă şi de relaxare), sau poposeai la „Fortuna" unde găseai întotdeauna „Zmeurată" rece, apoi, desigur cozile de la „Alimentară" în care te mai angrena cîte o gospodină ca să-şi dubleze raţia de unt şi „te făceai" cu cinci lei! Patiseria din intersecţie mi se părea mare cît o hală şi totdeauna, la ora prînzului foarte pustie şi poate din această cauză îţi crea un sentiment de posesie, de parcă toată lumea pateurilor şi a limonadei era a ta! Stăteai la o masă acoperită cu un ştergar roşu, ca la restaurant, şi vedeai cum glazura amandinelor din vitrină se scurge, te bucurai într-un fel pentru ele, căci ţi se spusese de-acasă ca nu cumva să-ţi iei amandine pentru că sînt vechi şi rîncede şi „fac rău la burtă"!

Mi-amintesc de o fată din clasă care mereu îmi făcea cinste la patiserie, fără să ţină cont că eram comandantă de nu ştiu ce, fără să-mi plătească nici o „şpagă". O chema Elena şi avea faţa ca o lună plină, o strîngeau cordeluţa şi pantofii. Din clasa a şaptea n-am mai fost prietene pentru că mi-au spus colegii „că o face pe bani!". Niciodată nu m-am întrebat dacă e adevărat sau nu, dar oricum de atunci n-am mai lăsat-o să-mi scrie în „Oracol".

Vizualizînd-o acum pe Elena, cu picături lipicioase de „vafă" scurgîndu-i- se pe uniforma pepit, îmi amintesc şi de alte personaje de pe Calea Moşilor care astăzi probabil că nu mai există, s-au risipit prin alte părţi ale oraşului sau ale lumii. Mi-amintesc de părinţii celui mai bun prieten al meu din clasa I, Sorin: un tată colonel şi o mamă casnică, cu părul roşu. Mama mă invita mereu la ei la masă unde mîncam tocană de cartofi cu carne. După ce veneam acasă bine hrănită, mama suna la „madam Sorin" ca s-o întrebe cum a făcut tocana respectivă ca să-mi gătească şi mie. Mult mai tîrziu am aflat că de fapt era o tocană cu salam... nostalgia mea de acum nu este după tocana cu ceea ce-mi închipuiam eu a fi carne, ci după maşinuţele lui Sorin teleghidate, după setul de pinguini care înaintau singuri pe un tobogan şi după un pisoi care ni se freca de picioare în timpul mesei. Dacă vedeai toate aceste minunăţii, ţi-era imposibil să crezi că tocana nu era cu carne advărată!

„Madam Ionuţ" apărea în sînii goi pe balcon ca să-l strige pe fii-su care chiulea de la şcoală. Domnul Ivanov era un bun administrator: ne-a lăsat să vedem eclipsa de lună de pe terasa blocului. Domnul Ionescu a murit imediat după ce a ieşit de la „zdup" (nici astăzi nu ştiu pentru ce a făcut patru ani de închisoare), iar după el a murit toată familia: mamă, tată, soţie. A rămas doar unicul fiu, Dragoş, care a emigrat în Canada, după revoluţie. Cînd avea şaişpe ani comenta cu taică-miu meciurile cu Dinamo, iar el îi împrumuta discurile cu „Beatles". Ştiu că s-a întors, foarte slab şi foarte apatic, s-a însurat cu o fată de prin vecini şi dup'aia nu l-am mai văzut. Mihaela, o altă tovarăşă de joacă, s-a măritat cu un popă.

Oricum, acum nu mai sînt ploi cu gărgăriţe, Ami s-a mutat demult, „lunganele" au fost abandonate, dar discul cu „Alis" încă îl mai ascult, din cînd în cînd.

Calea Moşilor s-a schimbat. Locuiesc pe aceeaşi Calea Moşilor. Nu s-a schimbat în esenţă, dar... „Alimentara", cu cozile ei la unt, s-a transformat în „The Best market", există un „La Fourmi" şi o terasă care împrejmuieşte singurul copac pe care mă puteam căţăra pînă în vîrf, patiseria după ce a fost un magazin de echipamente sportive, acum e într-un inventar permanent, probabil că se mai „reconstruieşte" ceva şi cinema „Mioriţa"... am uitat să povestesc despre unul dintre primele filme pe care l-am văzut pe ecran: „Tarzan-regele junglei!" (aveam şapte ani, am chiulit de la şcoală ca să-l văd împreună cu Sorin, la balcon, m-a ţinut de mînă, toate fetele din clasă erau invidioase!)... e cinematograful „Europa".

Locurile, în general, te acaparează, se insinuează undeva în tine şi îşi formează o proprie dimensiune.

Acum stau într-un alt bloc de pe Calea Moşilor şi văd în fiecare dimineaţă, pe o bancă improvizată chiar lîngă scară şi lîngă o gură de canal de unde ies la plimbare zeci de gîndaci negri, cîteva bătrîne în capoate înflorate (una dintre ele mi-a făcut scandal că i-am inundat bucătăria!), care-şi scot la aer cîinii, în special pekinezi sau şorecari. Cu greu le recunosc pe cucoanele care îmi promiteau cinci lei, dacă le însoţeam, la coadă, la „Alimentara". Îmi las cîinele să zburde alături de „odraslele" lor... îmi povestesc despre ce s-a întîmplat în bloc în urmă cu douăzeci-treizeci de ani... mi-e frică (şi ăsta-i motivul pentru care nu vreau să-mi vînd Calea Moşilor, ca pe-o acadea cu gust de căpşuni!)... mi-e teamă că am să îmbătrînesc aici! ▲

Ce-a fost a fost

Magdalena BOIANGIU (n. 1939)

Bună era certitudinea că Ceauşescu e muritor şi speranţa că prin dispariţia lui se va rezolva totul, inclusiv bolile, bătrîneţea, defectele de caracter – ale altora şi ale mele –, că atunci se vor găsi ţigări BT şi oamenii vor fi într-adevăr veseli. Nu regret nimic, dar mi-e dor de unele zile şi de unele seri, de complicitatea cu străinii pe care îi credeam prieteni şi de prietenii care nu mai sînt.

Adrian CIOROIANU (n. 1967)

Cărţi la pachet; admiterea la liceu; serialul *Dallas*. Adidaşii refuzaţi la export şi ajunşi în tălpile mele, ce-au făcut-o pe tînăra profesoară de Rezistenţa materialelor să mă oprească în plină stradă şi să mă întrebe *de unde*, şi eu m-am bîlbîit. Spray-ul *Cordial*, cu salvie, făcut la Braşov, din care am primit odată unul, în cursul dimineţii, de la o prietenă şi seara l-am făcut cadou altei prietene, neştiind că sub capac avea un bileţel – singura scuză pe care o pot invoca fiind că plecam soldat. Prietenul care a scris pe adresa fan-clubului Pink Floyd şi peste patru zile l-au sunat părinţii din Braşov „mamă, a venit acasă un plic...", „din Anglia!", a zis el în extaz, dar nu, plicul lui nu ieşise din ţară. Caseta cu Duran Duran, albumul *Seven and the Ragged Tiger*, pentru care aş fi înfundat cremenalul, pentru că mi se pusese pata pe muzica anilor '80. Golurile lui Oblemenco şi meciul de debut al lui Zoltan Crişan la Craiova. Golurile din ciorapii-plasă ai colegei de liceu Persida, care a picat la treapta a II-a dar tot cu picioare frumoase a rămas ani de-a rîndul. *Teleenciclopedia* şi revista *Rebus*. Ţigaretele lungi şi brune, sîrbeşti, pe care le fuma, rujată bine, Gina vîlceanca – căreia-i datorez, astfel, preferinţa pentru combinaţia de roşu-vişină putredă şi cafeniu. Vacanţele la ţară, cînd bunicul îl înjura pe Ceauşescu şi bunica îl certa din considerente creştine. Festivalul San Remo, anual pe *TV Beograd*. Cozile la bere dinainte de Paşti. Săptămîna dinainte de Moş Gerilă, cînd găseam cadourile ascunse în şifonierul din sufragerie. Vacanţa la Costineşti, cînd am trecut pe lîngă Nicu Ceauşescu şi mă întrebam de ce o avea aşa o mutră sictirită. Prietenul Cătălin, care avea abonament la *Pif*, oprea gadgetul şi-mi dădea revista; peste cîţiva anişori, prietena Cătălina, care-mi citea la telefon fragmente din „Arta conversaţiei". Diriginta, care-mi spunea „mai tunde-te, Cioroianu" şi căreia i-am scris din armată, în ziua în care m-am tuns la zero. Dimineaţa în care am vînat vulturi acasă la prietena S. şi, ajuns acasă relaxat şi însetat, mama m-a pus să bat covoare.

Sincer să fiu, cînd am deschis ochii adolescenţi pe lume n-am băgat de seamă că afară e comunism.

Radu COSAŞU (n. 1930)

1. Prietenii mei.
2. Femeile iubite şi „Lucien Leuwen".
3. „Eugeniile" (în şedinţe) şi zilele cînd lui Lucian Raicu îi plăcea ce scriu.
4. Belota – jucată în fiecare vineri, timp de 47 de ani, noi formînd ultimul grup de belotişti din sud-estul Europei.
5. Descoperirea lui Sei Şonagon, a lui Isaac Babel şi a „Romei" lui Fellini.
6. Cursele de cai – pînă s-a închis şi demolat hipodromul Băneasa Trap.
7. Saramurile de peşte la „Pescarul" şi saxofonistul Sami Buză cîntînd, la „Mon Jardin", (adică „la Monj") *Fetiţe dulci ca-n Bucureşti.*

Cristian GHINEA (n. 1977)

– Se băgau „cartoane" în nişte coperţi de plastic şi se arunca cu obiectul astfel obţinut într-un careu de cretă în care erau alte cartoane. Fiecare păstra cartoanele pe care le scotea din careu. Dacă atingeau careul era prăpăd, ne certam cu orele dacă a ieşit sau nu. Aşa am luat prima bătaie. Cartoanele erau feţele de la cutiile de chibrituri.

– Ţigările „Amiral" costau 12 lei şi 50 de bani. Aveam 5 ani şi le-am fumat în nucul de peste lac. Era să pic în cap. Am mîncat struguri acri să nu mirosim.

– Prima dată am furat de la stat. Nea Florică păzea trifoiul CAP-ului, din spatele grădinii. Stăteam amîndoi în zăvoi, el bea ţuica de la bunica şi mă trimitea din cînd în cînd să iau trifoi pentru capre. Ne feream amîndoi de Doran, celălalt paznic, care era spaima satului.

– Eram permanent cu văru-meu Marius şi ne spuneau şmecherii Lolek şi Bolek, dar nu ştiam de ce, deja nu mai erau desene la televizor. I-am văzut tîrziu pe ăştia doi, nici măcar nu semănam.

– M-au adus în Bucureşti la şcoală şi nu mi-a plăcut deloc. M-a găsit mama în faţa blocului şi m-a întrebat dacă am încuiat uşa. Păi, de ce, nu sînt eu aici în faţa porţii!?

– Am luat 10 la educaţie cetăţenească. Mama era singura de la Poştă care cumpăra vederi cu metroul, Transfăgărăşanul, canalul Dunăre-Marea Neagră, pentru albumul cu realizări. Dar nu pentru asta am luat zece, a trimis tata un geamgiu (tot nea Florică îl chema) să pună geamuri la clasă.

– Unchiu-meu, tata lu' Marius, îl înjura cum îl vedea la TV. Futu-ţi Dumnezeii mă-tii. Taci, mă, unchiule, că ne-a plătit datoria externă! Aşa ne învăţase domnul Honţaru, dirigu şi profu de istorie. I-a spus mamei că am capacităţi. Reţineam tot. Aşa vă învaţă pe voi?! Futu-i dumnezeii mă-sii.

Andrei MANOLESCU (n. 1965)

Înainte de 1990 mergeam duminica la schi cu trenul. Nu cumpăram niciodată bilet şi nu eram singurul în această situaţie. Un vagon întreg din trenul de Predeal era destinat „blatiştilor" schiori sau drumeţi. Într-o perioadă starostele vagonului era unul care-şi zicea Păduche. Voinic, brunet şi cu o barbă mare. Te întreba dacă nu cumva ai bilet, dacă ştii bancuri şi dacă ai să-i dai cinci lei pentru „naş". Dacă îndeplineai condiţiile te primea în vagon. El îşi lua răspunderea să discute cu „naşul", cu supracontrolul sau chiar cu miliţia dacă era cazul. Şi se descurca bine în orice situaţie. În vagon erau oameni de toate vîrstele pe care-i unea pasiunea pentru munte, pentru sport şi natură departe de birocraţia Bucureştiului şi dispreţul faţă de sistem (de bilete). Se spuneau bancuri cu „Arşinel". Nu era vorba de cunoscutul actor ci, evident, de cunoscutul dictator. Se spuneau poveşti multe, iar la întoarcere se şi bea şi se rîdea foarte mult. Era o senzaţie specială că vagonul merge pe şine paralele cu sistemul obişnuit, fiind o oază de veselie şi complicitate disidentă. După revoluţie „ideea" a mai fost continuată cîţiva ani. Acum nu mai ştiu dacă există aşa ceva, dar dacă da, cu siguranţă nu mai are farmecul de atunci.

Matei MARTIN (n. 1978)

Nadia Comăneci şi nota 0.00 la bîrnă, parcul „Tineretului", Gabi – profesoara de germană, care îmi cumpăra Bretzel de la covrigăria din Piaţa Amzei, Genosse Suter, Măriuţa, Alina, Corina & Cosmin, tovarăşii de la blocul învecinat cu care mă jucam „faţea" şi „flori, fete şi băieţi", filmul serial *Racheta albă*, apa „Aurora", coada la unt (eram primul care observam ce s-a mai băgat la alimentara de vis-à-vis), *We are the World* (cu Ray Charles, Tina Turner, Madonna, Michael Jackson şi alte superstaruri din SUA, pe o casetă ascultată şi răs-ascultată de pe un cas. Toshiba cumpărat de tata de la sîrbi), Genossin Ilena Bărbulescu, tovarăşa din clasele primare de la Şcoala Germană (Liceul Industrial 34), Eric, prietenul din Elveţia, care venea an de an cu bagajele pline cu diverse cadouri (dulciuri, montaje LEGO, lapte praf, aeroterme), televizorul alb-negru SPORT şi emisiunea *Magazin duminical*, lecţiile despre viaţa de pionier luate de la înaintaşii în vîrstă (deveniţi, după '89, învăţătorii mei în ale rock-ului), Caesar şi montajele electronice (un kit de amplificator audio de 25 watt care nu funcţiona şi mixerul audio cu 3 căi – am ars biroul cu ciocanul de lipit în timpul montajului), „Să-i amintiţi vă rog frumos adresa mea / cînd vă-ntîlniţi cu fericirea / să-mi toarne doar o picătură de nectar / în cupa plină de-amar." (Angela Similea), vacanţe la bunici, la Reşiţa şi la Gărîna, un sat la poalele Semenicului, filmele cu Rambo văzute la video, la Vlăduţ, o sticlă plină cu apă fiartă, învelită în molton, pe care o ţineam în nopţile geroase de iarnă sub plapumă etc.

Cezar PAUL-BĂDESCU (n. 1968)

Nu am să oftez după celebra Eugenie din vremuri de demult, pentru că avea biscuiţii tari şi crema uscată – Eugeniile de acum sînt mult mai bune! Nici după bombonelele Cip sau după Mentosane, pentru că nu mi-au plăcut, cu adevărat, niciodată (nu mai vorbesc de zahărul candel, pe care colegii mei de şcoală îl sugeau cu nesaţ). Nici după Gumela cea de tablă, Brifcorul care s-a prostit foarte repede sau îngheţata Polar.

Ei bine, nu. Dar n-are să mă poată consola nimeni după gustul pierdut al ţigărilor de dinainte de '89. ...Pe vremea cînd BT-ul era o ţigară bună (era ţigara activiştilor!), mirosul de Kent se putea recunoaşte de la o poştă, sau cînd trăiai momente extraordinare, de adevărată fericire, fiindcă găseai la tutungerie Carpaţi de Timişoara. Unde sînt ţigările chineze şti, albanezele Apollonia şi DS (pe care le luai pe sub mînă de la baruri), Rodopi-urile bulgăreşti şi occidentalele Vikenduri sau Vek iugoslave? Unde sînt cubanezele Popular, Ligeros sau H. Upmann, care te făceau să te simţi bărbat, unde sînt chelnerii de la Havana care-ţi strecurau cartuşele cu atîta delicateţe?... Unde sînt ţigările de Timişoara (Carpaţiul, Snagovul de Timişoara sau Bega cea frumos curgătoare), despre care se auzea că ar fi făcute din rebuturile de la Kentane? Unde sînt ţigările Golf, de la care băieţii puteau să spună fetelor bancul cu „golfutmaibine"? Unde sînt Mărăşeştile, cu miros de mortăciune, pe care cînd le fumai te gîndeai automat la cei căzuţi pe cîmpul de luptă? Unde sînt Cişmigiurile – care-ţi ofereau avantajul, la doar 18 lei, că-i puteai face pe alţii să creadă că fumezi Kent? Unde sînt popularele Top sau Dacia, cu filtru de hîrtie igienică? Unde sînt Kentanele cu castelul desenat pe ele, unde este jarul cu vîrf pe care-l făceau ele fumate rapid, la o poştă? Unde sînt Carpaţiurile cu filtru, acele ţigări paradoxale, cărora dacă le rupeai filtrul nu se transformau în Carpaţi fără filtru? Şi, în fine, unde sînt Buceagele, dragele de ele?... Astăzi moartea nu mai vine pe schiuri. Astăzi ea vine banal, foarte banal.

Iaromira POPOVICI (n. 1968)

Tortuleţele verzi şi roz, pentru întreaga familie, de la cofetăria de pe Şos. Giugiului, foarte însiropate şi cu multe „E"-uri – s-ar spune astăzi; siropul cu sifon de la automatele stradale, de 75 bani (cu varianta sifon simplu de numai 25 de bani, azi regăsit la McDonald's cu 6.000 lei); citronada la „acvariu" (un soi de cutii imense, din sticlă, în care lichidul galben pal făcea, vioi, bulboane) şi raţele mişcătoare pe care te puteai da, de la Romarta Copiilor; cinematograful „Doina", unde, printre altele, mi-am văzut preferatele: „Pisicile aristocrate", „Doamna şi Vagabondul", „Parisul vesel"; „Cartea junglei"; cofetăria Teatrului, de pe Calea Victoriei, la care te duceai ţintă după ce ieşeai de la „Ţăndărică", mai ales de la „Fetiţa care căuta un cîntecel"; descoperirea televizorului cu Daktari, Samantha, Stan şi Bran, Mannix, Kojak, Fred şi Barney, Onedin, Familia Palliser, Poldark; întîlnirile „conspirative" cu prietenii de familie, unde se făcea mişto de sistem, se mai spuneau bancuri, toate cu condiţia să nu sufli un cuvînt mai departe; dimineţile de vacanţă la bunicii mei, care te sculau la 6 dimineaţa cu Europa liberă şi geamurile larg deschise (e drept, pe o străduţă înspre Parcul Tineretului); Moş Gerilă de la magazinul „Unirea", cu care se putea vorbi la telefon, şi cei din Orăşelul Copiilor şi de la Studioul „Sahia", care veneau în carne şi oase.

Simona SORA (n. 1967)

Gastronomice: Bomboanele Vinga, Ciocolata Duo, napolitanele Dănuţ, siropul BEM-BEM, eugeniile cu lămîie, işlerul de la „Garofiţa", parfait-ul de la Scala.

Culturale: Biblioteca judeţeană din Deva, cu achiziţii neîntrerupte din 1901 şi fondul secret la raft, *România literară*, discurile lui Andrieş, *Poeme de amor*, Europa liberă, *Jurnalul de la Păltiniş*, Teatrul „Bulandra", *Dimineaţa pierdută*, Sala profesorilor de la BCU, *Iulia în iulie*.

Omeneşti: prima iubire, a doua iubire, a treia iubire ş.a.m.d.

Dan STANCIU (n. 1952)

În genere, era foarte rău, dar erau şi o seamă de lucruri bune în vremurile alea. Unul dintre ele ar fi timpul, care era un timp parcă altfel alcătuit. Era (îmi pare azi, cînd mersul lui a devenit cam agresiv şi, uneori, prea ţanţoş) ceva mai primitor pe atunci, avea în el nişte nişe ferite, unde puteai afla adăpost la ceas de restrişte (oare ce-o mai fi făcînd restriştea? pierit-a ea cu totul de pe lume?) sau la ceas de tihnă (dar tihna unde-i? n-am mai zărit-o de un car de ani), nişte locuri cumva neatinse de iureşul zilei şi de înflăcărarea cenuşie a cincinalelor, unde puteai adăsta la îndelungi taclale cu tine însuţi ori cu cei aidoma ţie. Oaze de pace a traiului, de încetinire şi de relaxare a ritmurilor mari spre folosul ritmurilor mici şi în dauna grabei abrupte, de potolire a amplitudinilor efervescenţei şi de vîrîre în teacă a săbiilor de oţel ale zelului. Asemenea spaţii deschise în timp (naiba ştie cum şi de către cine) erau gazdele unei acţiuni lente, însă cu şanse de adîncime, înlesnind truda uşoară şi acea „trîndăvie laborioasă" despre care vorbea Gautier cînd reda amintirea lui Nerval. S-ar zice că astăzi ele s-au resorbit într-o ţesătură diferită a timpului, unde fibra de lycra e sacră.

Alex. Leo ŞERBAN (n. 1959)

(Observaţie gramaticală: e corect să se spună „a fost bine rău!", dar merge să spui „a fost rău bine"? Păi, vedeţi...)

Răspunsul scurt este: nimic.

Răspunsul lung: trecutul e rău, prezentul e aşa şi-aşa, viitorul e de aur.

Concluzie: ziua de mîine e cea mai bună dintre zilele posibile...

Mircea VASILESCU (n. 1960)

Cîteodată, cînd zgomotele de fond şi vociferările tranziţiei devin prea greu de suportat, cînd – vorba lui Mircea Cărtărescu – „vrei să dai un telefon şi toţi sînt plecaţi de-acasă", cînd mă uit în jur şi văd ce viaţă agitată avem, îmi amintesc de anii '80: pe atunci îţi vedeai prietenii mai des, se „socializa" mai repede şi mai substanţial, viaţa era mai clară şi mai simplă, ritmurile erau mai firesti. Puteam să stau cîte-o zi întreagă la BCU să citesc ziare şi reviste vechi sau puteam să-mi acord oarece tabieturi. Puteam să ne întîlnim, între prieteni, în jurul unui simplu pahar de vodcă (sau de ce era – cînd era) şi să stăm la taifas ore întregi.

Cînd îmi amintesc însă că peste toate acestea plutea pîcla deasă a unui sistem politic inuman, îmi trece orice urmă de nostalgie. Mă gîndesc că micile tabieturi, plăceri, bîrfe prelungite cu prietenii nu erau decît compensări minimale ale vieţii nenorocite pe care trebuia s-o ducem. Sigur că erau bune (azi avem la dispoziţie vodcă, whisky şi mai ştiu eu ce, dar nu mai avem timp de taifas), sigur că au făcut parte din viaţa mea/noastră şi au avut, atunci, încărcătura lor pozitivă, dar nu pot să fiu nostalgic decît pe jumătate. Cealaltă jumătate rămîne fixată irecuperabil în dilemă.

▲

Teodor BACONSKY

Rusalii în Azore

O recentă incursiune în Azore mi-a demonstrat cît de bine se poartă mitologia insulară. Visăm insule, ni le dorim, le descoperim fascinaţi, le încărcăm cu o energie simbolică de prim ordin. Întîia surpriză: aceea de a constata că Uniunea Europeană se întinde, teritorial, pînă în inima Atlanticului (la circa 1.500 km de Lisabona), unde plutesc cele 9 insule vulcanice ale arhipelagului portughez. A doua: Gulf Stream-ul şi geniul lusitan au modelat clima şi respectiv spaţiul construit la confluenţa – altfel utopică – dintre Irlanda şi Malta... În fine, oamenii: dintr-o bucată, independenţi, plini de o demnitate reţinută, manieraţi şi dornici de comunicare.

Sao Jorge, Terceira, Pico, Faial, Sao Miguel, Graciosa, Flores şi Corvo, Santa Maria... Oriunde ai păşi, natura Azorelor e intactă. Cei 250.000 de localnici se laudă cu o poluare zero, cu o agricultură ecologică, un pescuit raţional şi o mică industrie care nu afectează nici puritatea atmosferei, nici frumuseţea originară a peisajelor. Călătorul se trezeşte într-un paradis floral etalat pe foste cratere, îmblănite vegetal. Păduri de eucalipţi, de magnolii, masive de hortesia, ferigi magnifice, de mărimi preistorice, pini japonezi (aduşi de-a dreptul din Extremul Orient) completează, în verde, conjuncţia albastră dintre apele oceanice, lacurile interioare şi cerul mereu schimbător.

Navigatorii portughezi au descoperit Azorele la începutul secolului XV. Suveranii Portugaliei au dispus introducerea prealabilă a şeptelului necesar supravieţuirii, după care au poruncit instalarea treptată a populaţiei de ţărani şi militari, sub comanda unor „căpitani generali", în al căror palat am reasculat, sub palmieri, piesele lui Glenn Miller. S-au construit primele oraşe, au apărut, pe coaste, umile sate pescăreşti. Punctele nevralgice, adăpostite în golfuri prielnice navigaţiei, au fost dotate cu forturi şi artilerie. Pe de altă parte, suprafeţele destinate agriculturii au suferit o parcelare geometrică – prin delimitări zidite cu bolovani de tuf. Arhipelagul a reprezentat, vreme de secole, singurul releu terestru între malurile opuse ale oceanului Atlantic. Prin urmare, comerţul dinspre Indii sau dinspre Lumea Nouă (argint pentru Spania, aur şi mirodenii pentru Portugalia) s-a bazat, la propriu, pe salvatoarea escală a galioanelor în porturile azoriene. La rîndul lor, forţele nelegitime, *the bad guys*, s-au folosit sistematic de uscatul acesta miraculos. Rebelii, piraţii şi corsarii mureau adesea de foame pe galioane pline de sclipirea inestimabilă a unor prăzi necomestibile... A şterpeli o viţică, a frige o oaie la proţap, a stoca în cală şuncile afumate şi săculeţii cu pesmet, a umple oarece butoiaşe cu vin sau cu ulei de măsline însemna, pentru prădători, mai mult decît o mişcare izbutită, iar pentru localnici, mai mult decît o pagubă oarecare.

La nivelul secolului XIX, cînd absenţa avioanelor izola dramatic arhipelagul, se numărau în Azore vreo 400.000 de locuitori împărţiţi între o mini-elită prosperă şi o masă rurală pauperizată. De atunci încoace, populaţia s-a subţiat prin emigrare spre Canada, SUA sau Portugalia, unde mulţi dintre ei, precum actualul preşedinte al Parlamentului, Mota Amaral, sau fostul ministru de Externe, Jaime Gama, au completat, prin cariera lor politică, deja vasta contribuţie azoriană la patrimoniul cultural al „portugalităţii".

Arhipelagul şi-a menţinut vocaţia strategică pînă în vremurile noastre, cînd – potrivit noii Constituţii democratice din 1976 – a devenit autonom. Salazar, dictator al Portugaliei neutre, le-a permis britanicilor să-şi instaleze aici podurile aeriene, mult înainte de victoria Aliaţilor. Americanii şi-au construit baza militară de la Lajes, iar al doilea război irakian a fost practic decis tot în Azore, unde premierul Jose Manuel Durao Barroso a găzduit reuniunea Bush-Blair-Aznar. Dincolo de pîntecoasele Hercules şi de elicopterele vopsite în culori de camuflaj, dincoace de clişeele unor fantezii navale (cu odgoane de cînepă şi noduri maritime, catarge şi vele, guri de tun şi nacele de observaţie), Azorele se disting printr-un stil de viaţă insular şi portughez, solidar şi totuşi individualist, minimal, dar nu mai puţin închegat.

S-a întîmplat să ajung în Angra do Heroismo (capitala insulei Terceira şi sit UNESCO), tocmai de Rusaliile catolice, sărbătorite, anul acesta, odată cu *Ziua Naţională a Portugaliei, a lui Camoes şi a Comunităţilor Portugheze*. Respectiva coincidenţă mi-a permis să particip la unul dintre episoadele festive caracteristice pentru viaţa religioasă din arhipelag. Populaţia a fost dintru început credincioasă şi a rămas fervent catolică, deşi am zărit, risipite discret, cîteva temple neo-protestante. Catolicismul formează codul genetic al azorienilor, iar cultele neoprotestante le vor fi stimulat, acolo unde au reuşit cîte o breşă, sentimentul vetero-testamentar al elecţiunii. Regii de pe continent, administraţiile locale, guvernele succesive (republicane sau monarhiste) au fost întotdeauna percepute ca realităţi poate respectabile, dar sigur distante, dacă nu cumva străine de preocupările autohtonilor. Arhipelagul a fost cînd jefuit, cînd transformat în colonie penitenciară, cînd agitat de proiecte politice radicale. Religia creştină, în expresia ei catolică, a rămas însă limanul spiritual, adică echivalentul transcendent al stării de graţie pe care o resimte echipajul navei în derivă, finalmente ajunsă la mal. Într-o societate de proporţii modeste, unde endogamia întăreşte liantul comunitar pînă la graniţa incestului, practicile religioase – ritmate de sărbători colorate şi de eshatologice aşteptări mesianice – le-au furnizat azorienilor materia primă a propriei identităţi. Intimitatea lor cu Sfîntul Duh a inspirat – după un un scenariu gioachimit – apariţia unei confraternităţi omonime şi crearea aşa-numitelor *imperios do Divino Espirito Santo*. O atare firmă grandilocventă denumeşte în fapt un soi de capelă cu faţadă baroc-vernaculară (înrudită cu stilul afro al caselor din New Orleans) şi altare ornate cu flori din hîrtie albă, deasupra cărora tronează, în suspensie, o coroană-cu-porumbel. Numai în Terceira sînt 56, dintre care cea mai veche datează de la 1670, în timp ce ultima a fost ridicată în 1998. Înainte de secolul XVII, alcătuiri similare fuseseră construite în lemn. Accesul într-un asemenea spaţiu de cca. 30 mp se face printr-o uşă cocoţată la capătul unei scări amovibile (instalată numai la Pogorîrea Sfîntului Duh). Interesante sînt şi anexele acestor „imperii". Întrucît Rusaliile se lasă cu o masă de caritate, în favoarea tuturor locuitorilor, alături de capele au apărut depozite alimentare, unde se adună din vreme pîini rotunde, colaci, carne şi vin.

Spiritualitatea azoriană, mai puţin sincretistă decît aceea din Madeira, se axează deci pe cultul Sfîntului Duh şi are drept principală sărbătoare Rusaliile. E un alt fel de a spune că insularii trăiesc într-o Biserică refondată anual şi se asimilează, simbolic, Apostolilor reuniţi în cenaclu, la Ierusalim. Dacă în creştinismul răsăritean există o preeminenţă pascală, iar cel apusean-continental se concentrează asupra Nativităţii, atenţia comunităţii azoriene este captată de întemeierea Ecleziei şi de „vorbirea în limbi", ca metaforă a deschiderii fraterne spre ansamblul universului uman. Există în Arhipelag şi alte repere ale timpului sacru: Carnavalul de Lăsata-Secului, unde se dansează comic, în limita unei licenţiozităţi controlate, prilejuieşte totodată turniruri de teatru poetic, dedicate sfinţilor sau eroilor fondatori, de soiul fratelui lui Vasco Da Gama, el însuşi navigator, care odihneşte într-o biserică din Angra. Sărbătoarea Sfîntului Ioan Botezătorul – desemnată prin pluralul *Sanjoaninas* – a devenit cu timpul un prilej de distracţie profană, care transpune în cheie creştină vreo păgînă exaltare a Venerei...

Accentul pneumatologic este, oricum, cel care însoţeşte, de cinci veacuri, procesul de cristalizare a caracterului azorian. Pe chipul indigenilor se citeşte o curajoasă şi neprovocatoare asprime virilă ca şi un sentiment al catastrofei, care solicită intervenţia Paracletului. Oamenii aceştia – cei mai occidentali dintre europeni – preţuiesc fiecare metru de pămînt, se roagă cerului pentru ca imensitatea oceanului înconjurător să nu-i copleşească, îşi aşteaptă oaspeţii ca pe nişte heralzi ai lumii exterioare, de care se simt desprinşi... Femeile lor brodează, bărbaţii harponează toni gigantici sau prind cu năvodul bancuri de sardine... Însă există drumuri civilizate, hoteluri de patru stele, vile dichisite şi perfect salubre, taxiuri, restaurante frecventabile, pieţe elegante, telefoane mobile, televiziune prin satelit, terase cosmopolite, discoteci, grădini botanice şi maşini de închiriat. M-a frustrat doar imposibilitatea de a găsi un singur obiect acceptabil în domeniul artizanatului local, dominat de oferta unui kitsch – hai să spunem – înduioşător (precum dinţii de caşalot, gravaţi cu scene de vînătoare). Ce-are a face? Merită oricum să călătoriţi în această atlantică parte a Europei unde – potrivit unor rumori consulare – s-au aşezat deja vreo 10 români. Dar duceţi-vă de Rusalii.

▲

Ţi-e sete de cultură?

Bravo!

Te aştept la cafeneaua literară

marţi, miercuri, joi, vineri: 10^{30} – 18^{30}

băutura – discount 25%

cărţile – gratis

la parter, în expoziţia dedicată artelor vizuale.

VINERI, 27 iunie

Lansare de carte: Leonard Cohen
Adrian Berinde & 4-Given Band — 21^{00}

Discotecă-muzica anilor '80 — 23^{00}

SÎMBĂTĂ, 28 iunie

Muzica africană:
Gloria — 21^{00}

Discotecă-muzica anilor '80 — 23^{00}

DUMINICĂ, 29 iunie

Muzică live:
Teo Enache & 4-Given Band — 21^{00}

Vacanţă plăcută!

MARŢI-JOI 19^{00}-21^{00} discount 25%

CLVBVL PROMETHEVS

FVNDATIA ANONIMVL

Piaţa Naţiunile Unite 3-5, sect. 4, Bucureşti
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

Georges BANU

Boris Godunov la Kremlin

– o noapte legendară –

În urmă cu doi ani, am fost la Moscova ca să văd piesa lui Puşkin, *Boris Godunov*, pusă în scenă de Declan Donnellan, piesă care a tulburat din totdeauna teatrul rus. Alături de *Revizorul* este, fără îndoială, opera cel mai intim legată de raportul cu puterea şi de excesele ei. Dacă în capodopera lui Gogol, scrisă pornind de la o idee a lui Puşkin, grotescul este precumpănitor, la Puşkin covîrşitoare este însăşi cruzimea politică, a strategiilor impuse de ea. Rusia se recunoaşte în acest univers shakespearian amintind de „marele mecanism" al preluării puterii şi al prăbuşirii regilor, iar stăpînii tronului se tem de efectul identificării. În anii '30, Meyerhold nu a izbutit să-şi ducă la capăt proiectul, iar, apoi, în anii '60, Liubimov a avut de întîmpinat dificultăţi la fel de insurmontabile. Urma deci să descopăr un text atacat de un englez într-un moment cînd vigilenţa poliţienească şi cenzura păreau înlăturate. Odată ridicate toate interdicţiile, Boris putea fi în sfîrşit văzut, plasat de astă dată sub semnul asemănărilor cu Rusia de azi, Rusia lui Putin şi a tehnocraţilor săi occidentalizaţi, echipaţi cu talkie-walkies şi camere video. Doar călugărul Pimen bătea furios la maşină, ca un Soljeniţîn de dinainte de Soljeniţîn, cronicar care şi-a asumat misiunea de a scrie adevărata istorie a unei ţări lipsite de măsură. Boris, purtînd un costum cu vestă, prîmea vechea coroană imperială şi astfel împodobit era asemeni ţarilor dintotdeauna, inclusiv Putin, respectat de ruşi tocmai pentru că e la fel ca ei. Nu de aceea i s-a oferit, de ziua lui, cînd a împlinit 50 de ani, mantia vechilor stăpîni ai Kremlinului? Un cadou semnificativ.

Acum, din nou la Moscova, am aflat, datorită unei tinere bine informate, că se pregăteşte un mare eveniment, extrem de curajos: *Boris* va fi jucat în aer liber, chiar la Kremlin. Opera lui Musorgski va răsuna chiar în sînul acestui spaţiu al puterii înconjurat de ziduri înalte. Oare nu tocmai ele degajau forţa? Nu vine ea din împrejmuirea care fixează şi cristalizează locul de unde autoritatea se exercită pe spaţiul imens al Rusiei? Aici puterea nu este nici difuză, nici disimulată: ca şi la Praga, puterea e într-un loc bine definit. Dacă pe Kafka l-a marcat Castelul ca imagine a unei puteri arbitrare, Kremlinul a devenit un centru simbolic al puterii totalitare. „O să vă duceţi să-l vedeţi pe Boris ieşind din Kremlin?" m-a întrebat tînăra, fără să realizeze cît de mult mă stimula această provocare. Nu doar din motivele care priveau strict viaţa mea – tinereţea mea în fostul Est nu s-a desfăşurat oare în funcţie de mişcările Kremlinului? – ci şi din raţiuni strict teatrale: n-am trăit niciodată o asemenea coincidenţă între locul reprezentării şi spaţiul ficţiunii. Dar este *Boris* o ficţiune? E mai curînd o istorie încărcată de „zgomot şi furie", regăsindu-şi spaţiul originar. Din tensiunea acestei regăsiri ar putea să apară ceva de dincolo de artă, un eveniment unic şi irepetabil. Am intrat deci în Kremlinul de unde veneau pe vremuri atîtea spaime cu atracţia familiară copiilor care cer să li se spună poveşti cu vrăjitoare şi cu lupii cei răi. Plăcerea spaimei.

Dar nu aceasta a fost surpriza. Programul a fost dat peste cap de ploaia şi vîntul abătute în curtea Kremlinului şi ne întrebam dacă spectacolul se va mai ţine. Scaunele pentru public şi pentru membrii orchestrei erau acoperite cu prelată, estrada orchestrei era udă, în timp ce fumul pregătit pentru spectacol se ridica în ceaţa umedă, iar pe ecranele gigantice se derula continuu textul cronicii lui Pimen, ecoul tuturor răsturnărilor din bătăliile pentru tron. Domnea nesiguranţa: se va putea juca? Aşteptarea dura şi, în acest timp, priveam bisericile din Kremlin şi le populam în imaginaţie cu fantomele tiranilor care circulaseră odată pe aici. Nu eram deloc neliniştit, mai curînd resemnat, fiind aproape sigur că spectacolul se va suspenda. O neaşteptată tresărire de speranţă, provocată de apariţia precipitată a unui grup de tineri cu zeci de pături – îmi evocau Avignonul – şi de faptul că s-au distribuit programele, foarte luxoase. Ca să nu ne cuprindă disperarea, se simula sub ploaia care cădea vîrtos un ipotetic început al spectacolului? Publicul se retrăsese în sine – părea chiar liniştit, cînd, cuprins de un elan liric, un tînăr cîntăreţ s-a ridicat în picioare şi a cîntat *a capella* o arie din *Evghenii Oneghin*. S-au pornit aplauzele şi oamenii zîmbeau. Muzică de încurajare! Ploaia cădea în continuare. În spate, se puteau ghici deplasările soldaţilor: părea că se schimbă garda, ca pe vremuri la mausoleu; fiecare mişcare era o încurajare. Lîngă mine, o doamnă în vîrstă, protejată de ploaie cu un sac de plastic, era îngrijorată: dacă spectacolul ar începe, viorile s-ar deteriora. Tocmai fuseserăm anunţaţi că s-ar putea ca *Boris* să înceapă în 20 de minute. Imposibil, mi-am zis eu, mai calm ca de obicei. Eram mulţumit că sînt acolo. Dăinuia în mine memoria însîngerată a Kremlinului: ce conta neliniştea mea faţă de tot ceea ce s-a întîmplat aici!

Liniştit cumva de aceste consideraţii, în fond banale, îngheţat – dopul de la mica rezervă de whisky pregătită fusese prost înşurubat şi ilustrata cu Fecioara din geanta mea era acum udă – eram singur şi liniştit. Între somn şi veghe, sub torentele de apă, mă instalasem în aşteptare. O aşteptare şovăielnică, perturbată brusc de bărbatul care a trecut, chiar prin faţa mea, într-un impermeabil negru şi cu o şapcă de baseball pe cap, îndreptîndu-se spre scenă cu un pas decis. Cine era? În clipa următoare l-am văzut din spate. A răsunat o voce: „Bravo, Valerii!" şi dirijorul Guerguiev, fără să respecte protocolul obişnuit de salutare a publicului, a atacat, pe neaşteptate, primele acorduri din *Boris*. Cine ar fi crezut? Singur în faţa elementelor dezlănţuite. Un gest eroic. Publicul, mut de admiraţie, stătea cu răsuflarea tăiată. Vecina mea mai în vîrstă se liniştise: viorile nu erau prezente – aceste instrumente nobile trebuiau protejate – dar, mai puţin fragilă, percuţia era acolo. În partea stîngă, o tînără se instalase în faţa pianului, de pe care se scosese prelata, sacrificat de dragul acestui pariu smintit. Pariu iraţional.

În zbuciumul nopţii, s-au înălţat primele coruri ale femeilor cu frunze de lauri în mîini. Mi se părea că niciodată vocile nu au răsunat cu o asemenea intensitate, reuşind să se ridice deasupra furtunii, aici, chiar în inima Kremlinului, locul atîtor furtuni. Nu mai era doar artă... evenimentul în desfăşurare nu era cel pentru care venisem, ci altul, mult mai dramatic. Neprevăzut, el ţinea de viu şi de experienţele limită, de lupta cu elementele, interpretată de mine ca o luptă îndoită cu istoria. Apoi s-a lansat şi corul bărbaţilor alcătuit din boieri şi ofiţeri îmbrăcaţi în uniforma de azi a armatei ruse. Propunerea era asemănătoare cu cea din spectacolul lui Declan Donnelan, dar se producea acum în vîltoarea unei nopţi halucinante. În timp ce turma oportuniştilor de ieri şi de azi îl îndemna în mod laş pe Boris să preia puterea, Guerguiev şi aliaţii săi luptau în mod eroic cu furtuna, şi curajul de a ţine spectacolul depăşea mizele politice. Şi cum să uiţi momentul magic cînd, observînd cît de greu îi este lui Guerguiev să dirijeze şi să ţină simultan paginile extrem de dificilei partituri a operei lui Musorgski, o fată tînără s-a strecurat, spre marea uimire a dirijorului, la marginea pupitrului şi a rămas acolo pînă la sfîrşit: ţinea mîna pe fiecare pagină, ajutîndu-l astfel să lupte nu numai împotriva ploii, ci şi împotriva vîntului. Devotament pentru muzică şi pentru dirijor, care asemeni Sfîntului Gheorghe se lupta cu balaurul. Modest, a contribuit şi ea la victorie. O să-mi amintesc mereu cum se vedea din spate gluga ei. Nu eram doar martorii spectacolului, ci şi actorii lui: Guerguiev ne-a chemat alături de el la luptă.

În fine, s-a produs climaxul. Din biserica, păzită de doi soldaţi îmbrăcaţi în uniforma de azi, trebuia să iasă Boris. Şi într-adevăr, porţile s-au dat în lături şi un sublim bas-bariton a lansat în noaptea dezlănţuită aria viitorului tiran. Curajul interpretului a înlăturat orice obstacol, vocea lui reverbera în întreg spaţiul Kremlinului. Desigur, era Boris, dar era şi cîntăreţul care sub ploaia torenţială s-a ridicat ca un rege Lear în furtună proferînd unul dintre fragmentele cele mai împlinite ale operei. Fără orchestră, acompaniat doar la pian şi de cîteva elemente disparate, cîntul lui a dobîndit o plenitudine niciodată auzită. Boris, Putin, Stalin toţi păreau reuniţi în această apariţie a cîntăreţului, încărcat cu toate virtuţile a ceea ce numim „un model cultural". O aură mitică învăluia viaţa scenei ameninţată în însăşi existenţa ei. Exemplară şi unică. Şi aproape plîngînd, mi-am spus că, fără îndoială, de data aceasta am cunoscut experienţa catharsisului. Acest Boris m-a eliberat de teama de Kremlin.

Spectacolul continua. La un moment dat spectatorii s-au ridicat în picioare şi într-un gest de protecţie uimitor au luat cuverturile lor şi le-au pus pe spatele instrumentiştilor uzi leoarcă, în hainele lor de seară. În cele din urmă, ei au plecat şi l-au lăsat pe Guerguiev singur cu pianistul. Ei doi şi cîntăreţii l-au condus pe Boris pînă la final, înfruntînd furtuna. Aerul liber, natura şi-au impus puterea, mai vizibil decît altă dată: cînd e linişte, ajută, tulburările pun la încercare. Încercare pe care Guerguiev decisese s-o cîştige. Şi a cîştigat bătălia. Ca la război...

La sfîrşitul reprezentaţiei nu s-au auzit ovaţii, s-a instalat un fel de tăcere sacră: lupta sudase o comunitate. Ea îi unea pe interpreţi şi pe spectatori şi la fel ca la Paştele ortodox ei întîmpinau împreună miracolul. Miracolul învierii, miracolul muzicii. În acest sens, *Boris*, prezentat în cadrul sărbătorilor pascale, a fost un spectacol într-adevăr religios.

Peste cîteva zile, eliberat de emoţia momentului, mă întrebam încă asupra semnificaţiilor acestei provocări. Şi mi s-a părut că am trăit un fel de Stalingrad teatral. Ca un alt Stalin, Guerguiev a decis să nu ţină seama de realitate, să nu se adapteze. Sacrificiile impuse sau consimţite nu mai aveau nici o importanţă, conta doar victoria. În fond, am retrăit fascinaţia ambiguă exercitată de contopirea eroului cu tiranul. Guerguiev era şi unul şi celălalt. Ca un alt Boris, el considera, în spiritul totalitar al lumii ruseşti că victoria e mai importantă decît oamenii. A doua zi, Moscova se pregătea să sărbătorească înfrîngerea nazismului, singurul orgoliu păstrat într-o ţară convalescentă după comunism, dar mîndră că a învins Germania. În noaptea aceea, Guerguiev s-a identificat cu spiritul Rusiei eterne, al Rusiei supuse, al unei Rusii neînvinse.

Cînd s-a terminat spectacolul am aflat că trenul Moscova – Sankt-Petersburg i-a aşteptat pe Guerguiev şi orchestra sa; ei urmau să inaugureze a doua zi festivalul *Nopţi albe*, acolo, în acea copie a Occidentului, capitala lui Petru cel Mare. Rusia – imperiu al excesele! Nu voi uita niciodată încercarea limită propusă de acest spectacol.

A fost o noapte legendară. Am fost chiar în centrul acelei ambiguităţi a Rusiei, cu tot ceea ce reprezintă ea fascinant şi respingător. Rusia ţarilor, desigur, dar şi Rusia nesăbuită. S-o iubesc, s-o detest? Nu ştiu. Întrebarea rămîne legată de acea noapte la capătul căreia nu mai eram acelaşi ca la începutul ei. Legendele nu pot fi uitate, mai ales cînd participi la alcătuirea lor. Legenda lui Boris confruntată cu sfidarea cerului chiar în sînul Kremlinului.

traducere de Magdalena BOIANGIU

Master în management şi politici culturale în Balcani

Universitatea de Artă din Belgrad, împreună cu Asociaţia Culturală ECUMEST, Institutul Francez şi Ambasada Franţei la Bucureşti lansează în România programul de Master în Management şi Politici Culturale în Balcani (Belgrad).

Programul se adresează absolvenţilor ce posedă deja o diplomă universitară sau tinerilor profesionişti din domeniul cultural. Se articulează între învăţămîntul teoretic şi cel practic (prin rezidenţe şi stagii în instituţii culturale din Franţa şi din întreaga regiune balcanică). Acest program post-universitar vizează să formeze viitori responsabili şi administratori ai organizaţiilor culturale publice sau private din regiune, furnizîndu-le instrumente de analiză teoretică şi operaţională, necesare pentru dezvoltarea şi punerea în practică a politicilor şi a proiectelor culturale.

Programul, ce se adresează atît francofonilor cît şi anglofonilor, este finanţat de către Ministerul Francez al Afacerilor Externe, cu participarea UNESCO şi a Iniţiativei Central Europene. Ambasada Franţei la Bucureşti, Institutul Francez din Bucureşti şi Asociaţia Culturală ECUMEST sînt partenerii locali ai acestui proiect.

La sfîrşitul celor 2 ani de studiu, Universitatea de Artă din Belgrad, în colaborare cu universităţile franceze Lyon II, Institutul de Studii Politice din Grenoble şi Paris IX Dauphine propun o diplomă post-universitară în MANAGEMENT ŞI POLITICI CULTURALE ÎN BALCANI.

Taxa pentru fiecare an de studiu este de 750 de euro. Institutul Francez din Bucureşti acordă un număr limitat de burse complete candidaţilor din România.

Termenul limită de depunere a dosarelor de candidatură este 18 iulie 2003, iar documentele aferente (diplome, atestate) trebuie trimise Universităţii de Artă din Belgrad pînă la 1 octombrie 2003.

Pentru informaţii suplimentare, vă rugăm să contactaţi Asociaţia Culturală ECUMEST, tel/fax: 021-212.21.00, email: ecumest@pcnet.ro

Detalii despre program şi formularele de aplicaţie sînt disponibile şi online la www.ecumest.ro.

Colaborarea în cadrul programului „Master în management şi politici culturale în Balcani" dintre Universitatea de Artă din Belgrad, Asociaţia Culturală ECUMEST şi Institutul Francez din Bucureşti face parte din proiectele de dezvoltare profesională pe plan regional, în domeniul cultural, susţinute de Asociaţia ECUMEST începînd din anul 1998. Pentru detalii suplimentare privind aceste activităţi ale Asociaţiei Culturale ECUMEST, puteţi consulta situl http://www.ecumest.ro/dezv_prof.htm.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Necrolog cu înger

Inutil să mai spun că albumele despre care aş fi vrut să scriu – un Radiohead (fără nume deocamdată) şi Nick Cave – „Nocturama“ – nu au apărut încă pe la noi. Probabil că pe undeva prin nişte cămăruţe mai mult sau mai puţin întunecoase există nişte filiere ale iniţiaţilor cu coduri şi nume secrete (în căutarea ultimului album Pearl Jam, „Rio Act“, am dat de un bătrîn înţelept care mi-a şoptit la ureche „se poate“ şi mi-a înmînat, ferit de privirile muritorilor de rînd – cei care n-au aflat şi nu vor afla vreodată cum a îmblînzit Pearl Jam deliberat *grunge*-ul (şşt, rămîne doar între noi asceţii) – o carte de vizită cu telefon şi iniţiale – torturat să fiu şi n-am să divulg nimic) există, deci, nişte cămăruţe sau beciuri în care cineva, după ce te priveşte îndelung (are sau n-are faţă de Nick Cave?, hm, ar putea, dar oare atunci de ce îmi cere şi Radiohead?, mda, mda, ceva nu-mi miroase a bine..., să-l întreb ceva discografie), iar tu, transpirînd, răspunzi că prima formaţie în care a cîntat Cave se numea Birthday Party şi că, nu, Radiohead nu a scos niciodată o piesă care să se numească „My Iron Heart“ (era o întrebare capcană pe care ai intuit-o: răspunsul era „My Iron Lung“), ei bine, după toate astea nu mai eşti suspect şi, împreună cu numele, prenumele şi, evident, un aconto, eşti trecut pe o listă de aşteptare. Ce se întîmplă de aici încolo nu mai am habar: n-am ajuns niciodată aşa departe. (Precizare pentru cei care luptă împotriva pirateriei şi ar putea înţelege altceva: discurile sînt originale, vin de la mama lor şi costă enorm.)

Şi aşa cu albumele, cînd ce credeţi că s-a întîmplat? Trist, prăpădit şi la pămînt că nu am ceva frumos pe care să-l împărtăşesc cu dumneavoastră, cu gustul amar a doar jumătate de clip de „Baby, I'm on Fire“ a lui Cave prins după 12 noaptea pe VH1 şi ceva frînturi de interviu cu băieţii de la Radiohead pe EuroNews care, orice s-ar spune, nu pot umple o rubrică, am recurs la o veche stratagemă de înecare a sus-amintitului amar şi astfel am ajuns la o terasă în căutare de bere. Da. La una cu pietriş pe jos. La început mi-a zîmbit de la boxe luna lui Class (care oricît de frumos zîmbeşte, a făcut-o de prea multe ori ca să-i mai întorc gestul), apoi, prin faţa ochilor a început să se bîţîie Ricky cu „Jaleo“ şi noua lui freză (e inevitabil ca, ori de cîte ori îl aud pe Ricky, să-mi imaginez şi moaca lui), apoi au venit t.A.T.u şi tot aşa a apărut şi insuportabilul Fuego şi cert este că, după tot periplul ăsta, am început să sufăr fenomenul, aşa cum frumos îl denumeşte geografia, de tasare. Ei, şi cînd tocmai mă tasam mai dulce prin pietrişul acela, urechilor mele nu le-a venit să creadă de cele ce anunţa glasul D.J.-ului: „Şi acum urmează Iron Maiden cu o piesă din 1984, The Trooper“. Iron Maiden! Din '84! „The Trooper“! La postul ăsta de radio! Imposibil! Dar, dintr-o dată, chiar începe: *„You take my life, but I take yours too!“*. Şi, de unde eram cu pietrişul pînă la genunchi, am început un fenomen de orogeneză mai dihai decît cel al Alpilor (adică să mă ridic odată cu primul solo de chitară).

Dacă n-ar sta mult prea rău în coadă de peşte, povestea ar trebui să se încheie aici. Dar cum acest lucru nu prea se face, am să mai vin cu o precizare (respectiv a doua): Doamne, fereşte, să nu ştiu că *heavy metal*-ul a decedat. Ştiu. Mai ştiu şi că el a murit pe la începutul anilor '90 şi că era şi timpul să o facă. (Mai ţineţi minte voi care eraţi rockeri emisiunea lui Petre Magdin? „Salut prieteni!!!“ Nu vă vine să suspinaţi? Nimeni şi nimic nu-l puteau întrece pe cel mai cumsecade tataie metalist din lume.) Dacă aş începe acum cu *„You take my life, but I take yours too“* în faţa prietenilor, nimeni nu m-ar asculta. Fiţi buni, aşadar, cu mine: doar dumneavoastră mi-aţi rămas.

E ceva, eu îi zic puritate, care mă scoală din morţi în rarele momente în care mai ascult Iron Maiden. Vocea înălţătoare, chitarele care iau viteză şi pe tine ca să te arunce la doar „2 Minutes to Midnight“, ceva bas care te electrocutează, tobe care te obligă să arunci din cap. E o nobleţe, ce-i drept caraghioasă, creată special pentru momentele de singurătate şi cădere din adolescenţă. Acolo, cu muzica la maxim, cu pleata desfăcută, începi să ridici mîinile eroic & războinic şi să sari. Pieptul începe să gîlgîie şi strigi. Victorie, triumf, agonie, monştri, toată recuzita aceea strălucitoare şi kitsch te prinde ca o mănuşă, şi vă rog să nu rîdeţi de adolescenţii ăia pentru că ei chiar simţeau ceva la care, şi mii de ani de acum încolo, noi nu vom mai ajunge. Aşa că mai priviţi-mă o dată cu picioarele-n pietriş, complet golit de gînduri. Vă asigur că, în momentele acelea, putea să vină la masa mea Nick Cave pesonal cu albumul în mînă şi cu rugămintea febrilă să-l pomenesc în rubrica asta şi tot nu mi s-ar fi părut nimic. Însă, chestia asta, ca în plină zi de la un radio cu Ricky şi cu *Fuego* să se audă dintr-o dată „The Trooper“, eu o iau ca pe un semn divin. Cineva, îngerul meu bun, m-a văzut aşa, răstignit în pietriş şi, ca să-mi arate pentru a nu ştiu cîta oară că mă iubeşte şi are grijă de mine, l-a făcut pe D.J.-ul ăla să scoată din vraful de albume la modă singura muzică de care aveam nevoie. Nimeni de la terasa aia n-a obiectat (alt lucru sefe), iar părerea mea este că nici n-au ştiut ce li se întîmplă. Bănuiesc că băiatul de la butoane o să dea socoteală şefilor. Dacă îl va ajuta cu ceva, sînt gata să mai spun povestea asta o dată.

▲

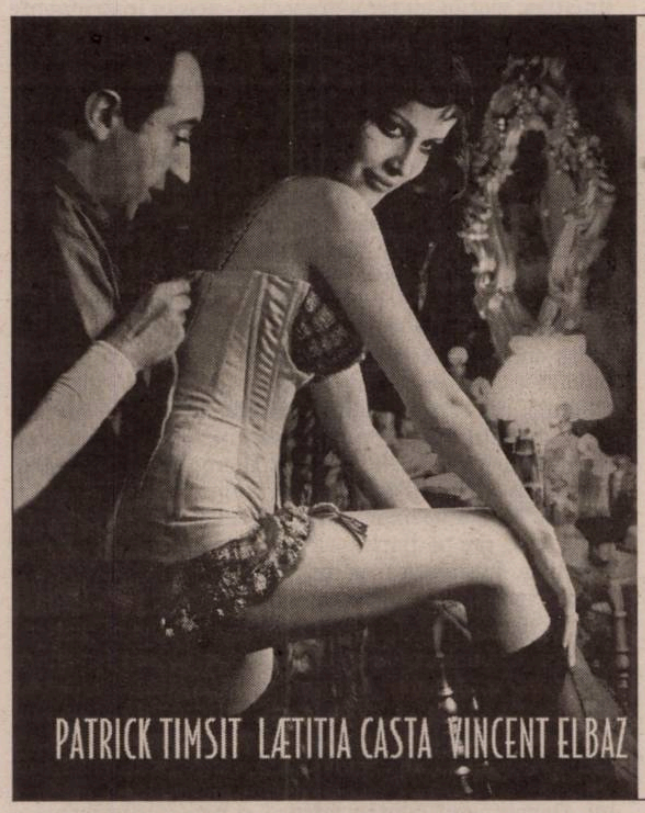

INDEPENDENŢA FILM
PREZINTĂ
STRADA PLĂCERILOR
RUE DES PLAISIRS
UN FILM DE PATRICE LECONTE
Din 20 iunie în
BUCUREŞTI
(Hollywood Multiplex, Corso)
Distribuit de INDEPENDENŢA FILM
DILEMA PORT.ro FILM100%

Doina PAPP

mîine.net

Ediţia a 10-a jubiliară, a Festivalului internaţional de teatru de la Sibiu (30 mai-8 iunie 2003) n-a umblat pe catalige cum ne-ar putea sugera afişul său.Au fost ce-i drept şi multe prelungiri extra şi para-teatrale (exhibiţionism stradal, spectacole în spaţii neconvenţionale, plainerism turistico-balnear), dar miezul evenimentului s-a consumat, totuşi, în preajma bătrînei şi răbdătoarei scene a Thaliei. Teatrul „Radu Stanca“, găzduind festivalul, şi-a luat firesc partea leului, împreună cu invitaţii săi iluştri, crema regiei româneşti de azi, plus ucraineanul avangardist Andriy Zholdak, recordmenul secţiunii experimentale (patru spectacole). Linia fierbinte a fost aşadar cea a orei 19, cînd în sala supraîncălzită de la sediul central s-au reprezentat „marile spectacole“, adică propunerile de anvergură, riscînd – fiecare în felul său – o regîndire a mijloacelor şi scopului teatrului. „Experimentul Iov“, producţie a teatrului sibian, scenariul şi regia Mihai Măniuţiu, un demers mai degrabă intelectual decît sensibil, a produs revelaţii, dar şi controverse. Adresat unui număr restrîns de privilegiaţi, doar 57 de spectatori pot privi printr-o vizetă experienţa carcerală a personajului biblic, spectacolul reînvie dileme clasice ale existenţei şi ale teatrului. Dacă tensiunea mistică asumată aici de actori – Marian Rîlea fiind îndumnezeitul Iov – poate fi astfel accesată, s-ar putea să admitem că imixtiunile diavoleşti în cîmpul „sacru“ al teatrului sînt o realitate! La extrema cealaltă, spectacolul „Cumnata lui Pantagruel“, după Rabelais, regia Silviu Purcărete, producţie internaţională cu contribuţia esenţială a actorilor Teatrului maghiar din Cluj, exaltă simţurile şi poftele păgîne ale fiinţei terestre. O face, însă, cu delicateţe, umor şi teatralitate (cuvîntul e rar şi doar ritualic întrebuinţat), într-o creaţie de echipă, savuroasă la propriu. Tot „mari spectacole „ au fost considerate şi creaţiile regizorilor Dragoş Galgoţiu şi Tompa Gabor, cel dintîi pentru narcoticul „Baal“, după piesa unui Brecht tînăr şi neliniştit, înscenat la Teatrul Mic, celălalt pentru parabola „Gîndacii“ de Stanislaw Witkiewicz, un fel de apocalipsă burlescă trecută în registrul muzical-coregrafic de Iosif Herţea şi Arpad Konczei. „Play Beckett“, de acelaşi Tompa Gabor, ne-a mai alinat dorul după marele teatru, chiar dacă spectacolul – un eseu în filigran despre iubire şi moarte – a fost şoptit de trei actori pe o scenă mică, într-o sală intimă.

Experimentele regizorului Andriy Zholdak „O lună la ţară“ după Turgheniev şi „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici“ după Al. Soljenîţîn, situează creaţia sa actuală între delirul imagistic şi o necontrolată agresiune asupra spectatorului, ambele la fel de neliniştitoare. Între „muzeul“ de fotograme suprarealiste prin care e redat stilul de viaţă aristocratic şi contemplativ al vechii Rusii în spectacolul după Turgheniev şi dezlănţuirile de violenţă animalică din gulagul comunist, pasul aproape că nu poate fi făcut. Zholdak, nonconformist ca de obicei, sare însă peste orice prăpastie hărţuindu-şi publicul în reprezentaţii de noapte, cu atît mai fascinante.

În rest, la Sibiu, un furnicar de teatralişti mai docţi sau mai boemi a încercat să facă faţă unui program mamut (64 de ţări, 200 de activităţi, după declaraţiile oficiale) şi să tragă foloase pentru viitor. Deviza festivalului *„mîine.net“*, n-a fost să sperăm o concesie făcută modei, ci o reală dorinţă de a se pune în slujba comunicării globale. Dacă arta teatrului trebuie să renunţe pentru asta definitiv la cuvînt, e o problemă pe care FITS o pune, cu atît mai mult cu cît ar vrea să se transforme într-un festival al artelor spectacolului.

▲

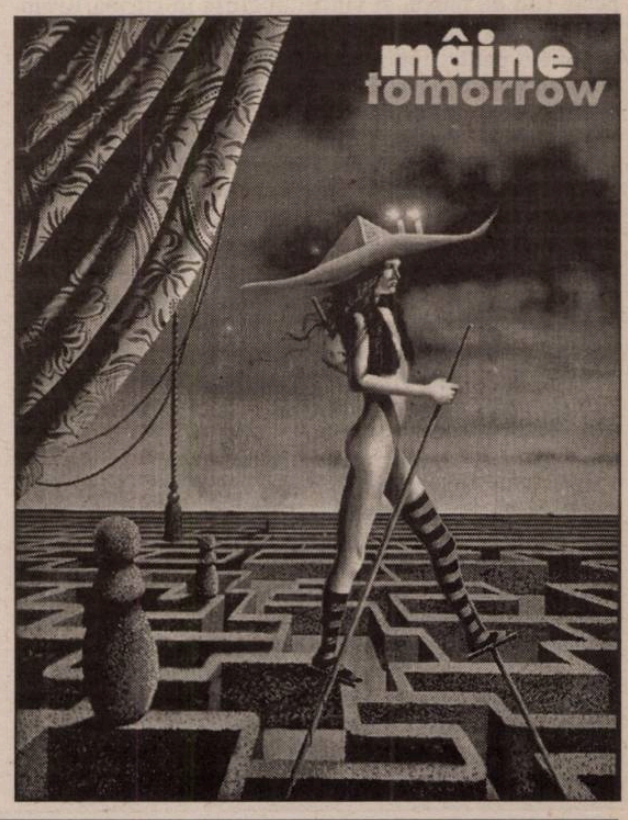

Simona SORA

puzzlecturi

Numai pentru fumători

● **Emilia H. Toma, *Noaptea visez avioane*, Editura Agatha, 2003.**

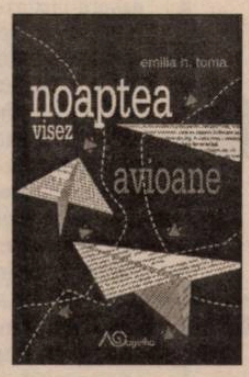

Mărturisesc că am o superstiţie legată de numele de autori (în viaţă) străbătute de iniţiale. Dîra lăsată de numele străin sau de moda numelor multiple mă nelinişteşte la fel de mult ca o carte în ungureşte din care nu mai înţeleg nimic. De altfel, experienţa m-a confirmat. Nu demult era să iau foc în holul hotelului Majestic, alături de un scriitor spaniol căruia mă încăpăţînasem să-i iau un interviu, în ciuda nenumăratelor iniţiale care îi separau *numele* de neant. Un scriitor autohton, flancat de iniţiale, pe care nu îl cunoşteam personal, m-a rugat prin mail să-i fac un comision (estetic) doar dacă (tot eu) îndeplinesc canoanele sale de frumuseţe. Refuzul comisionului cu pricina îmi mai poartă ghinion şi azi.

La ce bun atunci să deschid o carte de debut semnată Emilia H. Toma, o carte de poezie cu titlu subconştient aviatic, cînd am un raft de cărţi importante apărute în ultimele luni despre care n-am scris? De ce să-mi provoc fobia devenită (cu vîrsta) certitudine că e mai bine să mă feresc de scriitorii (în viaţă) cu mai mult de o iniţială în nume sau cu numele împărţit simetric de un semn străin? Pentru simplul fapt că este vorba de un debut aproape excepţional.

Desigur – ne-am obişnuit cu aberanta stare de fapt – în volum nu există nici un indiciu despre autoare. Nici cine e, nici dacă e chiar ea, nici ce-a mai scris, nici de ce mai scrie. În urma unei anchete pe cont propriu am aflat că autoarea (e o *Ea)* are 33 de ani, a făcut Litere, semnează cu pseudonim făcut din două prenume – Emily (Dickinson) şi Thomas (Pynchon) –, că a lucrat în presa bucureşteană, deşi şi-a tipărit cartea la Piteşti (la Editura Agatha, care s-a aventurat să publice între primele trei cărţi un debut de poezie), că a adunat în acest volum poeme scrise în ultimii 20 de ani şi că acum (retrasă din toate cele) scrie la un roman. Ştiu că ar putea fi vorba de cu totul altceva, de mai mulţi autori, sau de unul consacrat, care s-a hotărît să facă o glumă bună. Dacă acest fel de glume a mai putut prinde prin 1996, cînd apărea romanul de succes *Sufleţelul Iustinei* de Jolán Benedek, în 2003 ar trebui o întreagă campanie de promovare ca să-i faci pe oameni să-l citească. Deşi, cu un premiu, cu două-trei cronici şi cu un zvon bine colportat, poţi ajunge la rezultate uimitoare.

După aceste precauţii exorcizatoare (ca ardeleancă transmutată, am rămas cu teama că „n-am înţeles gluma"), trebuie să spun că n-am citit de mult o carte (debut, au ba) de poezie atît de captivantă. Cu stîngăcii şi repetiţii, poate cu prea accentuata marcare a ticurilor generaţionale, cu bravuri retorice în mai multe limbi strident asimilate în corpul poeziei, dar cu o autenticitate care n-ar fi trebuit să aştepte atît de mult ieşirea la rampă. Poemul de deschidere, separat de restul volumului, este o despărţire de poezie, o cădere în proză, recurentă în majoritatea „artelor poetice" care străbat cartea: „Nu mi-am închipuit niciodată că ea, femeie fără bărbat, nu-l / vrea pe el, mă vrea pe mine; sărutul ei leşios, limba ei / acră vîrîtă cu sila în gura mea (căscată de uimire) / m-au vindecat pe vecie de toate naivele mele speranţe în legătură cu prietenia (periculoasă, dar orişicît) dintre / femei. (...) / Cînd am văzut-o ultima oară strălucea. Mai frumoasă / mai elegantă, mai relaxată decît pe vremea cînd / păcătoasă perversă mă iubea pe mine, se plimba la braţ / la braţ cu un bărbat înalt (...) / Ea mi-a zîmbit iar el a întrebat-o distrat: «Dragă, cine era? »/ «Ah, stai să vezi..., i-a răspuns Poezia, pe vremuri era prietena mea...»". De altfel, prima secţiune, probabil cea mai bună, *Poemepateuri calde* este o migăloasă ingurgitare, printre fumuri de ţigară, a poeziei, o gastro-poezie, o retorică a ingurgitării mecanismelor, o asimilare selectivă care „se depune" armonios, unde trebuie. *Anul de abanos, Love story, Frămîntări sufleteşti, Visările prinţesei în fapt de seară* sînt poemele mature, curate ale unei autentice poete deghizate în gospodină bovarică şi hîrîit-fumătoare, care nu rezistă în cea de-a doua secţiune a cărţiii *(Ceci n'est pas un journal,* cu un motto din *Jurnalul lui Bridget Jones)* ispitei graţios-bibliografice. Cărtărescu, Iaru, Susan Sontag, Borges, Nerval şi Kafka, dar şi soţu', pisoiu' şi iaurturile Vitalinea intră în malaxorul digestiv al unei alte vîrste, în care arderile sînt mai puţin intense, iar pericolele mai mari, şi care se încheie cu un testament ironic, pierdut într-o notă de subsol: „Nu mai mănînc / şi nici nu mai plîng / Vreau să fiu suplă / şi să nu mai scriu niciodată". Acest al doilea „volum" din cartea de debut a Emiliei H. Toma este o amănunţită reconstituire de sine pînă la ultimele celule, pînă la inevitabilul drapaj prozaico-bibliografic din *off*, o exuviere, cum ar zice altă poetă, din ciocolată, caiete vechi şi oracole, din care rezultă o neaşteptată obsesie pentru forţă: „Noaptea visez avioane. Un infinit de avioane cu ochi roşii / aprinşi / răsar dintr-o dată din întuneric de jur-împrejur. Sînt impresionată în somn. Le admir. / Îmi spun: uite, ce forţă teribilă! / Fac spume de nervi cînd mă trezesc: ce naiba, / pe vremuri inconştientul meu turna filme artistice".

E drept, cea de-a treia secţiune n-ar fi avut ce căuta în această carte. E partea care m-a şi pus pe gînduri: fără legătură cu restul, fără viaţa primelor două (deşi se numeşte *Sistolă, diastolă),* oricum deloc pe gustul meu. Aici, poate, un editor experimentat ar mai fi lucrat, prin excludere. Una peste alta însă, un debut de acest calibru, atît de discret şi de detaşat de fiţele cultural-intestine, trebuie salutat ca o speranţă de revenire a diversităţii poetice *d'antan.*

▲

© V. Moţoc

Dilema vă recomandă

● O-zonienii moldoveni au revenit (după megahitul „Despre tine") cu „Dragostea din tei". „Versurile" sînt o aiureală totală – cu „haiduc", „bip/voinic", „alo/Picasso" şi alte harababuri lexicale –, dar, vorba lui Kylie: cum naiba să ţi-i scoţi din cap...? (Alex. Leo Şerban)

● *Biblioteca Islamică* (Editura Kriterion, îngrijitorul colecţiei: dr. George Grigore, lector: Elena Diatcu). Ultimele apariţii: Omar Khayyam – *Nouruz-Name* (studiu introductiv, traducere din persană şi note de Viorel Bageacu). Jalaluddim Rumi – *Meditaţii şi parabole* (cu un cuvînt înainte al ambasadorului Republicii Islamice Iran, studiu introductiv: dr. George Grigore, selecţie, note şi traducere extrem de fidelă; Otto Stark). Poveştile şi poemele de la 1100-1200 a doi înţelepţi care au făcut artă literară angajată întru slava Coranului şi a învăţăturilor lui. După aproape o mie de ani, sună etern şi „la zi". Lectură pasionantă şi aş scrie urgentă, dacă n-aş şti cum e cu difuzarea precară; prefer să comunic e-mail-ul editurii, pentru cei interesaţi: krit@dat.ro. (Radu Cosaşu)

● *Un site web la îndemîna tuturor* de Silviu Ştefan Cojocaru (Editura Compania, 2003), un micro-ghid de concepere/creare/publicare/promovare a propriului site „pentru orice habar n-am, două mîini stîngi, antitalent sau... începător". Şi chiar pentru noi, cei care nu credem că „Dacă nu eşti pe Internet, nu exişti". (Simona Sora)

Andrei GORZO

dilematograf

Festivalul Transilvania (3)

Din ciudăţeniile lumii

Din filmul *Intervenţie divină / Yadon ilaheyya* – realizat de palestinianul Elia Suleiman şi subintitulat „Cronică de dragoste şi de durere" –, cel mai mult mi-au plăcut scenele de sex. În ele nu joacă decît mîinile îndrăgostiţilor, dar cîte poziţii ştiu mîinile alea! Una dintre cele două mîini care se tot împletesc, înnădesc şi încolăcesc îi aparţine unei frumoase palestinience din Ramallah, iar fericitul posesor al celeilalte mîini este chiar Suleiman, care, ca actor, are ceva din gravitatea încercănată şi din calmul lui Buster Keaton. De altfel, filmul este, dintre toate ciudăţeniile pămîntului, o comedie. Încă şi mai ciudat, cu excepţia cîtorva momente de izbucnire, respiraţia sa e atît de liniştită încît e aproape imperceptibilă; comicul e calm şi taciturn ca la Jacques Tati – e *Playtime* în Teritoriile Ocupate, unde joaca e silită să împartă terenul cu violenţa. Eroul trece cu maşina pe lîngă un tanc oprit în drum şi nici nu tresare atunci cînd tancul explodează în urma lui, dar din acel moment, de cîte ori e linişte pe ecran, ne aşteptăm ca pacea să explodeze. Nu explodează prea des; ba chiar trebuie spus că Suleiman găseşte şi ceva fraternitate (dintre toate raritătile), şi o găseşte într-un spital (dintre toate locurile ciudate). Dar după ce am văzut, chiar la începutul filmului, rezultatul sîngeros al întîlnirii dintre Moş Crăciun şi copiii din zonă, nu mai putem să uităm nici o secundă pe ce lume sîntem.

Apariţia lui Moş Crăciun la Nazaret, fugărit de copii care nu par foarte încîntaţi să-l vadă, e una dintre imaginile uimitoare cu care am rămas de la Festivalul Internaţional de Film Transilvania (TIFF). Dar mi-e la fel de greu să-mi scot din cap apariţia lui Ralph Fiennes în *Spider* de David Cronenberg, pe un peron de gară din Londra. Nu ştii ce s-a întîmplat cu el, nu vrei să ştii ce s-a întîmplat cu smocurile de păr care-i lipsesc din cap, nu înţelegi o boabă din ce spune şi nu eşti sigur că, după acest rol, actorul va mai fi vreodată în stare să recite Shakespeare sau să comande o bere cu o voce omenească. Orice film care încearcă să intre în lumea unui schizofrenic se confruntă cu o problemă aproape insolubilă: trebuie să ne arate personajul mişcîndu-se prin lumea noastră şi, în orice moment, trebuie să fie gata să transforme această lume, păşind în *a lui*. Ron Howard, regizorul filmului *O minte sclipitoare*, a trişat, vînzîndu-ne halucinaţiile drept realitate obiectivă şi anunţîndu-ne fără ruşine, la mijlocul filmului, că doar o jumătate din ce văzuserăm pînă atunci era pe bune. Dar Cronenberg reuşeşte: găseşte nebunia, găseşte metoda şi, precum Hitchcock în *Vertigo*, găseşte o frumuseţe ameţitoare, ameninţătoare, îmbietoare, ca a unei prăpăstii pe marginea căreia te clatini.

Pe nebunul meu preferat l-am găsit în cel mai antrenant film pe care l-am văzut la TIFF – *Clubarii / 24 Hour Party People* de Michael Winterbottom. Filmul spune povestea lui Tony Wilson (Steve Coogan), unul dintre oamenii care au înfiinţat casa de discuri Factory Records şi apoi clubul Hacienda, transformînd posacul Manchester în scandalosul „Madchester". Cred că e unul dintre cele mai bune filme de ficţiune despre muzica pop, deşi inimile altor spectatori au rămas la *The Doors* şi la *Velvet Goldmine*. Oricît m-aş forţa, nu le pot împărtăşi sentimentele: ca să faci un film bun despre rockeri, ai nevoie în primul rînd de un simţ al umorului – simţ pe care *Velvet* îl pierde după un sfert de oră şi de care *The Doors* e privat din start (e un film de Oliver Stone). Poate că *24 Hour Party People* are *prea mult* umor şi prea multe idei bune – le împrăştie în dreapta şi-n stînga cu o uşurinţă stupefiantă, fără să se teamă că va sfîrşi sărac. Dar risipa e în spiritul lui Tony Wilson, care n-a reuşit să facă nici un ban din succesul său şi a tranşat dilema „să mă vînd sau să rămîn pur?" păstrîndu-şi puritatea pentru simplul motiv că nu avea ce să vîndă: o soluţie bună şi, în acelaşi timp, soluţia unui nebun. De fiecare dată cînd face ceva profund sonat (adică tot timpul), Tony îşi justifică decizia cu trimiteri la Marcus Aurelius, William Blake, Yeats, Icar, Scott Fitzgerald, John Ford şi alţii la fel de grei. Manierele şi erudiţia constituie acoperirea sa; îl ajută să prezinte lucrurile cele mai trăsnite de parcă ar fi perfect rezonabile. Dar muzicienii care în timpul liber omoară porumbei sînt nişte modele de cumînţenie pe lîngă Tony, care ar trebui să fie bossul lor, capitalistul, negustorul cu sloiuri de gheaţă în sînge. Jubilînd, făcîndu-le cu mîna de la înălţimea nonconformismului său tuturor filmelor care doar mimează nonconformismul, *Clubarii* face portretul unui anarhist politicos. Un mare personaj.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Fericiri ratate

Nu toate eroinele din *Orele* (romanul lui Michael Cunningham) împărtăşesc firea fericită a Clarissei, şi nici clipele ei de nedisimulată exaltare. Dna Woolf şi dna Brown, autoarea şi cititoarea, se străduiesc să aibă acces la fericire dar nu reuşesc, decît, poate, pe termen foarte scurt şi nesigur: tenebrele lor interioare nu le dau voie. De aceea, fericirile lor sînt, de fapt, fericiri ratate.

Virginia Woolf este fericită cînd scrie, cînd îşi imaginează: „(...) o aşteaptă lucrul şi este nerăbdătoare să se ducă la el, aşa cum s-ar duce la o petrecere care tocmai a început la parter, o petrecere plină de spirit şi frumuseţe; dar şi de ceva mai subtil decît spiritul sau frumuseţea; de ceva misterios şi auriu; o scînteie de celebrare profundă, a vieţii înseşi, în timp ce mătăsurile foşnesc pe podelele lustruite şi secretele se şoptesc la adăpostul muzicii. Ea, Virginia, ar putea fi o fată într-o rochie nouă, gata să coboare la petrecere, pe punctul de a-şi face apariţia pe trepte, proaspătă şi plină de speranţă." Doar în instanţele imaginaţiei ei, Virginia împărtăşeşte din optimismul şi auriul trăirilor Clarissei.

Dacă Virginia îşi trăieşte fericirile în imaginaţia creatoare, Laura Brown face acelaşi lucru din perspectiva receptorului. Ea este fericită doar atunci cînd citeşte, evident cartea Virginiei Woolf (avînd-o drept personaj pe Clarissa): „Ea inspiră adînc. E atît de frumos, e mult mai bine decît orice altceva, de fapt. Într-o altă lume şi-ar fi putut petrece întreaga viaţă citind. (...) Încă o pagină, decide ea. Nu este pregătită încă; îndatoririle care o aşteaptă (să-şi pună halatul, să-şi perie părul, să se ducă în bucătărie) sînt prea firave, prea evazive. Îşi va mai îngădui încă un minut aici, în pat, înainte de a păşi în această zi. Îşi va mai îngădui încă puţin timp. Este asaltată de valul unui sentiment, de cresta unui val, care se ridică de sub piept şi o susţine la suprafaţă, o ţine în plutire blîndă, de parcă ar fi.o creatură marină, aruncată de pe nisip, unde se împotmolise de una singură – de parcă s-ar fi întors dintr-un ţinut al gravităţii strivitoare în adevăratul ei mediu, al fluxului şi refluxului apei sărate, al acelei străluciri imponderabile". Dacă în cazul personajului Clarissa majoritatea fericirilor se convertesc în străluciri, senzaţiile dnei Woolf şi ale Laurei Brown au analogii acvatice, lăsîndu-se purtate de un flux nesigur.

În viaţa reală, ele pot avea ore fericite doar atunci cînd evadează: „Ducîndu-se la hotel, îşi dă ea seama, părăseşti datele particulare ale vieţii tale şi intri într-o zonă neutră, în care faptul de a muri nu pare chiar atît de straniu. Ar putea fi, se gîndeşte ea, ceva profund liniştitor; te-ai simţi liber. Pur şi simplu, să te duci." Cititoarea, ca şi autoarea, îşi prelungesc nepermis evaziunile, pînă în „zona interzisă", a morţii – evadarea totală. Cu toate acestea, ele îşi savurează şi momentele propriu-zise ale ieşirii din planul realului: „Va merge, se gîndeşte ea, (n.a. – Virginia) la Londra, pur şi simplu (...) Se pare că poate supravieţui, că poate prospera, dacă are Londra în jur; dacă dispare o vreme în vastitatea ei, impetuoasă şi neruşinată acum, sub un cer lipsit de ameninţare, cu toate ferestrele fără perdele (...) cu traficul, cu bărbaţii şi femeile trecînd uşor, în haine de seară, cu mirosul de ceară şi benzină, de parfum, în timp ce cineva, undeva, cîntă la pian; în timp ce claxoanele behăie şi cîinii latră, în timp ce întregul carnaval răguşit se învîrteşte, se învîrteşte, strălucind, strălucind tremurător". Evaziunile în limite reale, atît ale scriitoarei, cît şi ale cititoarei, rămîn, însă, fericiri ratate; ele reuşesc doar în scăpările definitive: fuga de-acasă, în cazul Laurei Brown, şi moartea, în cazul Virginiei Woolf.

▲

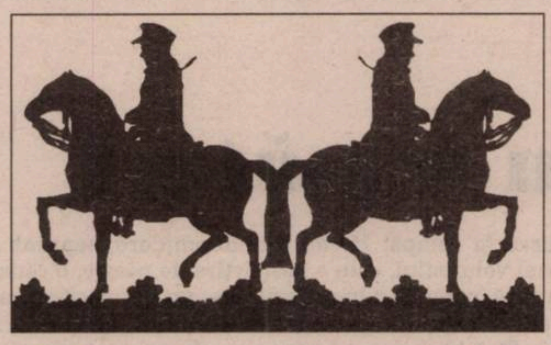

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

După solstiţiul de vară

În veacul trecut, cu o zi înainte de solstiţiul verii (Bogza mă educase în cultul solstiţiului patetic, pînă a venit Paul Georgescu cu minunăţia celui tulburat),

mergeam singurel pe bulevard, ştiam precis că a doua zi va fi 21 iunie, şi că tot de a doua zi nu voi mai avea dreptul să intru în redacţia aceea literară de pe Ana Ipătescu (azi ambasada Siriei), unde lucrasem 7 luni, cu leafă, fără să apară vreun număr al proiectatei reviste,

o redacţie foarte simpatică, Mihu Dragomir, săracu', îmi explicase chiar în ziua aceea că „la secţie nu mi se aprobase locul în schemă din cauza... ştii dumneata care...", să fac ce cred, lui îi părea rău, se zbătuse pentru mine – şi chiar se zbătuse! – dar să mă ţin bine, că nimeni nu a murit din asta, „care asta?", l-am întrebat în numele lui Akakie Akakievici, obiditul gogolian care se ducea la croitor şi îi cerea să-i facă din „asta" o manta;

am luat-o deci pe bulevardul filmelor, „pe 6 Martie", nu într-atît de mohorît ca să nu mă gîndesc că pe 21, mîine, este şi ziua de naştere a unei femei de care mă îndrăgostisem, proaspăt şi fără multe accese la ea, doar la acel de mînie pentru cît de rar se uita la mine, dar eu cum să nu-i fac un cadou, ceva, un fleac, un nimic, cît de cît semnificativ?,

cînd, traversînd de la A.R.P.A. pe celălalt trotuar, în faţa „Grădinii Progesul" – demult s-a ridicat acolo un bloc unde la parter exista un magazin „Gospodina" care vindea admirabili „crenvurşti în foitaj" –

am văzut un afiş, fără poză, care anunţa, scris de mînă, la repezeală, că astă-seară rulează „Stan şi Bran, studenţi la Oxford".

Am rămas trăsnit.

Nu mai văzusem „Stan şi Bran" la Bucureşti de aproximativ un veac; fuseseră interzişi, o ştiam, o (cam) uitasem, îi uitasem, muriseră în timpul războiului rece, aşa că – tremurînd deodată ca un mînzo-viţel culpabil, recuperîndu-mi imediat mitul – am cumpărat bilet şi am intrat.

Era filmul cu jocul acela al degetelor lui Stan care îl înnebuneşte pe Bran – Malraux povestea, fantazînd sau nu, cu el nu ştii, că în 1934, la Moscova, în vila lui Gorki, a încercat să i-l arate şi lui Stalin care-l întrebase ce mai e nou pe la Paris... – şi Bran, neputîndu-şi răsuci falangele, ca şi cum ar fi fost blocat pentru toate înţelesurile lumii, dîndu-i peste mînă lui Stan, îi cerea să-i arate din nou, încă o dată şi încă o dată, cum să facă şi el, cu degetele lui dolofane, năzdrăvănia.

Grădina se prăpădea de rîs, un rîs venit din toată puterea plăcerii de a hohoti la caraghioslîcuri, descoperind grandoarea – uitată sau necunoscută – a gagului obsedant,

un hohot fericit cum de un veac în ţara asta nu-mi mai trecuse pe la urechi,

un hohot în care mă pierdeam ca în valuri, la mare, cu aceeaşi frenezie a libertăţii, a bucuriei de a fi, născute dintr-o grozavă strengăreală,

după ani şi ani în care iraţiunea, ca să-i zic cumva liniştit şi frumos, mersese pînă acolo încît devenise suspicioasă şi rigidă la tot ce era năzdrăvănie şi gratuitate.

Am uitat că sînt lefter şi „în pom".

Am ieşit din grădină, vesel nevoie mare, mişcîndu-mă printre semenii mei, transfiguraţi de propria aventură comică în care intraseră.

Era o bucurie masivă şi copleşitoare, lejeră şi inocentă, a unei mase de oameni – de cînd n-o mai detectasem? – ca şi cum ni s-ar fi întors acasă, dintr-o bătălie feroce, doi fraţi daţi dispăruţi.

Am hotărît să-i dau un telefon (azi „o sîrmă"!), de la unul public, femeii mele: mi s-a răspuns – mama! – că e la Buşteni; am rugat-o politicos să-i spună doar atît:

– S-a dat drumul la Stan şi Bran!

Rîzînd inteligent, ca un om care înţelege subversivitatea tandreţei atît în politeţe cît şi în politică, mi-a promis că-i va comunica neapărat şi a repetat ca pe o parolă:

– Va să zică, s-a dat drumul la Stan şi Bran...

O, mamele femeilor inaccesibile! A murit în '97, după 40 de ani, la Miami, într-o zi oarecare a acelui an postorwellian.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Vasile Crişan (2)

„Între '66-'73, am reuşit să mă numesc difuzor de carte la o şcoală din Turda, unde eram profesor de biologie, geografie şi agricultură. Şi luam cărţi. Atunci au apărut cărţile despre pictori impresionişti: Monet, Cezanne, Van Gogh, cărţi grozave, şi în mine a izbucnit dorinţa de a picta. Şi atunci mi-am cumpărat cartoane şi am început să pictez. Cînd? Cînd simţeam că se aprinde beculeţul, ca la poezie, cînd simţeam că pot. Nu eu am desenat, eu doar am semnat. Fiecare tablou, cam o oră jumătate. Aveam emoţii cînd începeam să pictez, după care cădeam în transă, siguranţă deosebită şi o stare neobişnuită şi mă apucam de pictură. Lucram foarte repede. Cînd nu mă asculta pensula, cu degetele, am întins culoarea pe tablouri. Uite, acolo este Suzanna, aţi citit *Stăvilar la Pacific* de Duras? Citiţi. Acolo eroina face baie, am dat un exemplu, şi eroul o urmăreşte prin gaura cheii. Eu am pictat-o prin gaura cheii, cum am văzut că şiroieşte apa pe ea. Fiindcă nimeni dintre cunoştiinţele mele nu a vrut să-mi pozeze nud, în anii '70-'80. Am reuşit să fac o singură expoziţie şi n-am mai repetat isprava fiindcă mi s-a furat un tablou şi nu-mi place lucrul ăsta. Paznicul n-a fost paznic, iar directorului Casei de Cultură i-a plăcut un tablou şi cu asta, gata. Miliţia? Nu prinde hoţul de tablouri.

Reporterul: Şi fluturii?

Sînt obsesia mea. De mic copil. Sînt meticulos. Înainte de al doilea război, lumea era plină de fluturi, nu era poluare şi-n grădina noastră mare erau sute de fluturi. I-am prins cu mîna, pe floare, fluturele flămînd caută cu trompa nectarul şi cînd îşi înfige trompa în nectar el e înnebunit de gust şi nu mai simte nimic. Era grozav cînd aveam în mîna mea o coada-rîndunicii sau un fluture de urzică. Tatăl meu mi-a făcut o plasă rudimentară şi mi-a făcut o cochilie unde să-mi pun fluturii, cu iarbă. Cu flori. Fluturii s-au făcut harcea-parcea şi mi-am jurat că mă las pînă cînd voi şti metodele de preparare. Pe la patrucinci ani, cît avea Alcor, fiul meu, mergeam prin împrejurimile Turdei şi prindeam fluturi. Cu plasă fină, de evelin, am folosit ace cu gămălie. Cu benzi de celofan, de hîrtie, pe uşile de la baie şi bucătărie, apoi, într-un an, am făcut rost de toate ustensilele conform standardelor colecţionarilor germani. Alcor mă ajuta la determinare şi preparare. De ce la determinare? Fiindcă sînt daltonist, nu recunosc culorile. Pictam în necunoştinţă de cauză, fiindcă am smuls eticheta cu denumirea culorii de pe tubul de culoare. Bine, mi-am făcut nişte repere ocazionale... mergeam să-mi iau ciorapi. Daţi-mi perechea aia galbenă. Maro, sînt maro. Atunci, cea neagră. Sînt vişinii. Şi ceream a doua, a treia pereche din raft. Ştiţi cum e? Simt diferenţe, dar nu ştiu ce culori sînt. Mă îmbăt de culoare! Impresia e atît de puternică la mine, că nu contează ce culoare este. Pe platoul dintre Padiş şi Scărişoara, în pas alert spre şosea, vroiam să prind o ocazie pînă acasă, am văzut un fluture interesant, era prin '77. Imediat mi-am lăsat raniţa din spate şi am pornit-o la goană. Am fugit vreo trei kilometri. De cîteva ori m-am apropiat la doi metri de el, el zbura cu vîntul din spate. Şi eu şi fluturele obosisem. Dar nu l-am prins. Mă simţeam neplăcut. Problema a fost unde sînt. Am trecut prin două cătune. Unde e raniţa? Şi am refăcut drumul din memorie. Şi am ajuns în ultima clipă la ocazie, la Gîrga."

▲

Cartea săptămînii

*Ioana Pârvulescu, **Întoarcere în Bucureştiul interbelic**, Editura Humanitas, 2003*

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Profesorul

Cazul Liviu Dimitriu este unul în aparenţă paradoxal. Personaj de substanţă al lumii arhitecturale a ultimilor treizeci de ani: profesor la şcoli de arhitectură de prestigiu internaţional din Statele Unite şi Europa; cercetător – prin al său USA Institute despre care se pot afla multe (nu numai din propriile publicaţii); ziarist prolific – o dovedeşte cu prisosinţă volumul al doilea şi cel mai consistent al prezentei teze; actor în perpetuă mişcare al diferitelor medii culturale, ştiinţifice şi, de ce nu, mondene din care este alcătuită, caleidoscopic, şi lumea arhitecţilor, Liviu Dimitriu pare să-şi fi neglijat cumva dimensiunea formală a acestei cariere.

Deşi studiile sînt numeroase, cărţile de substanţă academică nu sînt punctul forte al bio-bibliografiei dumisale. Deşi capabil să reformuleze (de unul singur sau în selecte companii) modul în care arhitectura este sau trebuie să fie înţeleasă, fie apriori – prin manifeste – şi, deopotrivă, a-posteriori – prin interpretări nu rareori caustice – profesorul Dimitriu îşi refuză parcă orgoliul de a oferi o perspectivă globală, integratoare, asupra viziunii sale proprii. Ziarist cu ştate vechi de serviciu – mai recent şi în presa românească de specialitate, prin care a trecut cu contribuţii proprii şi ale altor congeneri americani în postura de editor senior a cel puţin două reviste – autorul îşi ispiteşte contemporanii să vorbească, reţinîndu-şi dreptul de a fi critic cu ei, sau, dimpotrivă, laudativ. Nu este vorba aici despre o – nenecesară – smerenie. Autorul are conştiinţa propriei valori şi nu se sfieşte să îşi facă cunoscute contribuţiile, acolo unde le consideră lămuritoare pentru înţelegerea unui eveniment sau a unui fenomen arhitectural care a intrat în istoria recentă a arhitecturii. Aflăm, citindu-l pe autor, din culisele mişcării moderne tîrzii o seamă de evenimente, de manifeste, de circumstanţe cărora le-a fost cel puţin martor Liviu Dimitriu. Dezavuînd „marile naraţiuni", autorul se dovedeşte a fi un fin degustător de „petits histoires" cu pronunţat iz personal. Am definit cu tuşe groase, pierzînd fără îndoială din detaliile nenumărate puse la dispoziţie de autor însuşi, o personalitate şi un personaj. Lumea arhitecturală contemporană din România îl descoperă acum cu încîntare şi – în postura de ziarist, de teoretician şi de profesor – şi-l asumă cu simpatie. Titlul de doctor în arhitectură pe care profesorul Dimitriu l-a primit recent vine cu siguranţă ca o dovadă a acestei simpatii personale şi instituţionale pe care conducerea şi profesorii UAUIM i-o arată. Cred că, recuperat pentru cultura de specialitate din ţară, Liviu Dimitriu va fi păstrat „sub cheie", întrucît prolificitatea şi buna ancorare în lumea arhitecturii contemporane sînt atu-uri pe care şcoala noastră, nu mă îndoiesc, va găsi cea mai bună formulă, mutual acceptabilă, spre a le folosi.

Dar personalitatea lui Liviu Dimitriu, atît de plural faţetată, este pentru noi, acum şi aici, cea mai interesantă în ipostaza de teoretician. Este sarcina celui care parcurge, sortîndu-l, labirintul de fragmente textuale pe care le avem la îndemînă, de a încerca să sistematizeze ceea ce pare să fie o viziune despre arhitectură dublată (şi irigată) de o remarcabilă ştiinţă a bunei edificări a acesteia, dintotdeauna. Distribuite fractal în integralitatea lucrării atît de diverse, aserţiunile cu caracter mai amplu-teoretic se lasă uneori greu „vînate". Liviu Dimitriu este unul dintre destul de rarii oameni cu viziune teoretică asupra arhitecturii care îşi desfid propria vocaţie sau luptă împotriva ei cu mijloacele care îi sînt, totuşi, proprii acesteia. Nemulţumit de ceea ce înseamnă teoria aşa-zicînd „clasică" a arhitecturii, arhitectul Dimitriu este mai interesat de dimensiunea de „practica observată" a producţiei de spaţiu decît de interpretarea integratoare, prin excelenţă reductivă, a acesteia din urmă. Observaţia istorică este interesantă dacă oferă substanţă comentariului unui aspect al facerii care să devină, prins în montură, în orizont interpretativ, revelator în chip general. Marile naraţiuni, adevărurile ficţionale, amînă sau abat atenţia noastră de la ceea ce trebuie cu necesitate să constituie figurile de prim-plan ale adevăratei arhitecturi, şi care ne vin cu toatele din orizontul facerii. Autorul nu este, cel puţin din această perspectivă, un postmodernist: abundenţa de astfel de poveşti ficţionalizează, crede autorul, producţia de spaţiu arhitectural. Avem aşadar de-a face cu o teorie a arhitecturii centrată pe atenta, minuţioasa observare a modului în care arhitectura este făcută. Liviu Dimitriu se întoarce acasă, încărcat, iată, de polen şi de virtuţi profesorale. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Agenţia ştirilor optimiste

Este o frumoasă zi de vară. Preiau şi eu clişeul meteo, potrivit căruia cu cît e mai cald, cu atît ziua e mai frumoasă. În opinia specialiştilor, o zi foarte frumoasă înseamnă 56 de grade la umbră şi 93 pe stradă (locul unde transpirăm noi, amărîţii care navigăm printre betoane şi asfalturi). Deh, dacă nu trăim în cutiile de la Băneasa sau Filaret în care îşi ţin dînşii termometrele! Sau în vilele acelea, pe care şi le face orice gospodar după o scurtă carieră în administraţia publică.

O frumoasă zi de vară. Simt nevoia să evadez. În lipsă de bani (salariul se lasă din nou aşteptat), ies pe coclaurii virtuali ai Internetului. Lumea îmi stă la picioare, mouse-ul sub nas. Foamea de informaţie (care, se ştie, e putere) mă împinge pe urmele actualităţii celei mai fierbinţi. Voi studia tumultuoasa viaţa din Coreea de Nord. Cu ani în urmă, nu ştiam multe despre „Ţara dimineţilor liniştite" (?!?), regimul intra în atenţia publică doar din an în paşte. Cînd i se scufunda vreun submarin spion, cînd începea altă negociere absurdă la Panmunjon sau cînd preşedintele Kim Jong Il (ca şi ilustrul său tată, Kim Ir Sen) făcea vreo declaraţie obraznică, aşa cum stă bine unei naţiuni mîndre, care-şi dispreţuieşte duşmanii şi-şi extermină cetăţenii. Dar azi avem Internet, aşa că voi ataca site-ul agenţiei de ştiri a Phenianului, ca să aflu ce frămîntă opinia publică nord-coreeană. Agenţia se numeşte KCNA. La fel ca staţia de radio din Tucson, Arizona, a domnului Erskine Caldwell. Oare ce ştia el despre coreeni? Probabil mai mult decît ştiu ei despre el.

Este 23 iunie 2003. La ei este anul Juche 92 (calendarul începe cu naşterea lui Kim Ir Sen). Pe site-ul KCNA sînt 11 ştiri, adică doar cele esenţiale. Vorba lungă e oricum sărăcia omului, darmite într-o ţară săracă! Jurnalismul coreean nu s-a lăsat atras în capcana actualităţii-cu-orice-preţ, aşa că ştirile datează din 19 şi 20 iunie. Să le parcurgem. În primul rînd, politicosul popor nord-coreean a sărbătorit ziua naţională a Rusiei. Prin reprezentanţi, evident, care au văzut filmul artistic „Star". Dar, vai, pe de altă parte, americanii cheamă regimul comunist în faţă Consiliului de Securitate. Drept care Phenianul se va înarma puternic. Nu este o afirmaţie a guvernului – aşa zice agenţia. Probabil ştie ea ceva. Tot agenţia (altfel cine? sursele nu se citează niciodată) cere retragerea americanilor din sudul peninsulei. Nu e o dorinţă nouă, ci eternă. Dar problemele Coreei de Nord sînt cunoscute, întreaga lume musteşte de manifestaţii de simpatie. Una a fost organizată la Londra de puternicul Partid Revoluţionar Comunist (Marxist-Leninist) din Marea Britanie şi alta la Brazzaville de Cercul Congolez de Aprofundare a Ideilor Juche. Iar simpatizanţii din Indonezia au urmărit fascinaţi filmul „Întîlnirea Marelui Conducător, Tovarăşul Kim Jong Il, cu preşedintele Kim Dae Jung". Cel din urmă are o viaţă grea, agenţia comunistă enumeră cele trei greve care demonstrează agonia capitalismului. Pe cînd în nord, iată, s-a înfiinţat o foarte eficientă agenţie de protecţie a mediului. Mă rog, s-a înfiinţat în 1977, dar lucrurile bune nu trebuie date uitării. Au venit şi nişte chinezi cu ajutoare agricole. Au muncit alături de ţăranii coreeni şi, în pauza de masă, au cîntat împreună cîntece revoluţionare. La fel au făcut şi angajaţii ambasadei egiptene, dar în altă provincie. Din păcate, textele cîntecelor lipsesc. În democratica Coree de Nord nu se veselesc doar ţăranii, ci şi conducătorii. Pe 20 iunie s-au împlinit exact 39 de ani de cînd Kim Jong Il a intrat în cîmpul muncii! Direct la Comitetul Central al partidului condus de tăticu'. Prilej pentru o vizită aniversară la barajul Thaesong. Au participat diplomaţi din Indonezia, Vietnam, Cambodgia, Mongolia, India, Pakistan şi Iran. Toţi l-au felicitat pe Kim Jong Il pentru realizările sale. Acesta n-a răspuns – era la Phenian cu gripă şi, oricum, nu-i plac deplasările. Greu să fii dictator în Juche 92! Oare dl Dâncu o fi ştiut toate astea? Poate nu-i desfiinţau ministerul... ▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Celebritate

Încheiam articolul de săptămîna trecută cu afirmaţia că singura şansă de supravieţuire a scriitorilor sau a oamenilor de cultură în conştiinţa maselor largi este parazitarea televiziunii.

Mai întîi trebuie observat că se poate supravieţui onorabil şi fără să te afli „în conştiinţa maselor largi". E, într-adevăr, mai greu pentru creatorii de artă şi idei – avînd în vedere că un ingredient de bază în constituţia acestora este orgoliul –, dar nu imposibil. Poţi crea foarte bine în cămăruţa ta, neştiut de nimeni (sau cel mult de un grup restrîns de prieteni), şi să ai astfel acces la ceea ce se numeşte „lumea spiritului". Poţi fi un funcţionar amărît care după orele de program se dedică înfrigurat scrisului şi care, în floarea vîrstei, se sinucide, în boscheţi, la Şosea. Ai toate şansele, dacă ai şi ceva talent, să fii pus la loc de cinste în istoria literaturii. Nu asta îşi doreşte orice scriitor?

Ei bine, nu. Scriitorii, pictorii, artiştii în general vor să împuşte şi iepurele cel mare al posterităţii, dar şi pe cel drăgălaş al celebrităţii antume. Vor să fie vedete şi visul lor ascuns este ca, în timp ce se plimbă melancolici şi cufundaţi în idei pe stradă, puştii să-şi tragă mamele de mînecă şi să-i arate, discret, cu degetul. Să vină un individ la tine pe stradă să-ţi spună „Vă mulţumesc că existaţi!" şi să scoată ultimul tău volum pentru o dedicaţie – asta nu poate fi decît fericirea supremă!

Celebritatea artiştilor sau a scriitorilor era aproape de la sine înţeleasă în timpul comunismului, cînd oamenii de cultură care nu călcau strîmb se bucurau de tot felul de avantaje şi de campanii publicitare pe măsură. În lipsa vedetelor de show-biz, ei şi cei din vîrful piramidei politice erau V.I.P.-urile vremii. Li se tipăreau volumele în zeci sau chiar sute de mii de exemplare, li se organizau manifestări populare, cu stadioane pline, îşi făceau vacanţele la Pelişor sau în vilele de protocol de la Neptun, iar cînd erau deranjaţi de vreun funcţionar, agent de circulaţie sau chelner neştiutor puteau să dea oricînd un telefon acolo unde trebuie, astfel încît nefericiţii funcţionari, agenţi de circulaţie sau chelneri să regrete toată viaţa că nu au ştiut cu cine stau de vorbă. Maşina de propagandă avea nevoie de artişti şi îi gîdila cum ştia ea mai bine (iar gîdilarea orgoliului era cea mai eficientă). Desigur, nu prea aveau loc în cele două-trei ore zilnice de televizor, dar asta nu era nici o pagubă – trăiau ca vedetele şi fără să apară pe sticlă.

Acum, lucrurile s-au schimbat fundamental. Dacă nu apari la televizor, nu eşti vedetă (unii, pentru care vedetismul e totul, spun chiar că nu există).

Acestea fiind zise, revenim la ideea de parazitare a televiziunii. Cum s-o parazitezi? Aşa cum procedează orice parazit: se adaptează cît mai bine la funcţiile corpului-gazdă, mimează că face parte din acesta. Prin urmare, pentru ca micul ecran să se transforme într-o unealtă eficientă întru celebritatea lor, oamenii de cultură trebuie să-şi adapteze discursul la cerinţele televiziunii. Dacă vor veni doar cu lecţia învăţată de acasă, cu peroraţiile culturale cu care sînt obişnuiţi, nu au făcut nimic: chiar dacă imaginea lor va fi transmisă în eter, aceasta nu va ajunge, practic, la public, căci el va prefera să schimbe imediat canalul. Deci un discurs neadecvat în faţa camerelor de luat vederi este echivalent cu neapariţia pe micul ecran. Televiziunea nu este nici literatură, nici pictură, nici critica acestora. Televiziunea înseamnă imagine şi, în plus, imagine în mişcare, dinamică. La aceasta mai trebuie adăugată o altă categorie esenţială: spectaculosul. Publicul cere să vadă un spectacol *spectaculos*, cere să fie şocat. Acesta este, de fapt, cel mai greu lucru, pentru că aici nu prea există reţete. Nu este, deci, de ajuns să faci un număr de strip-tease pentru a atrage atenţia (Florin Călinescu, poet şi el cîndva, n-a obţinut deloc un plus de audienţă cînd, exasperat probabil de ratingul mic, şi-a dat hainele jos de pe el pînă la chiloţi la emisiunea pe care o avea la Tele 7 abc). Ce să faci să şochezi publicul? Sînt sigur că scriitorii sau artiştii, cu inventivitatea care-i caracterizează, vor găsi răspunsul potrivit la această întrebare. ▲

Adina POPESCU

Lumea văzută de jos

De multe ori trecem pe lîngă acele ferestre mici, meschine, uneori zăbrelite, cu geamuri opace prin care parcă nu pătrunde lumina soarelui şi nici nu le observăm. Nu le vedem pentru că ele se află la nivelul solului şi puţini dintre noi merg pe stradă cu ochii aţintiţi în asfaltul trotuarelor. În schimb, ***ei****, „locuitorii de sub pămînt" ne văd pe noi. Ne văd, e un fel de a spune! Prin faţa lor se perindă zilnic mii de picioare şi astfel „lumea de afară" devine pentru ei un univers al pantofilor, ghetelor, adidaşilor, al ciorapilor de nylon întinşi pe gambe, al poalelor de fuste sau al cracilor de blugi uzaţi.*

Nu ştiu dacă aţi avut vreodată curiozitatea să le faceţi o vizită sau poate aţi nimerit întîmplător acolo, deschizînd o uşă, coborînd pe o scară îngustă, păşind în întunericul risipit de lumina vreunui bec chior, înaintînd pe coridoare lungi şi întortocheate ca nişte galerii de cîrtiţă, cu uşi de o parte şi de alta, foste boxe, debarale, încăperi destinate depozitării obiectelor care nu mai folosesc la nimic, spaţii de cîţiva metri pătraţi pe care astăzi le poţi închiria pentru cîteva sute de mii pe lei pe lună şi, cu puţină imaginaţie, le poţi transforma în locuinţe.

Auzi picătura de apă care cade cu ostentaţie, la intervale precise de timp, pe o suprafaţă de ciment şi foşgăitul gîndacilor negri, dacă eşti claustrofob simţi că te sufoci, dacă eşti predispus depresiei simţi cum te cuprinde angoasa şi insuportabila senzaţie că nu vei mai ieşi niciodată de acolo.

Americanul

Acum cîţiva ani, pe John, americanul îl cunoaştea mai toată „lumea boemă" din Bucureşti. De altfel, dacă-l vedeai o dată, ţi-era imposibil să nu-l recunoşti a doua oară. Era un personaj pitoresc: cu părul lung, blond, îmbrăcat în hainele „de scenă" de la Operă, costume retro, colanţi de tipul celor purtaţi de balerini, încălţat cu pantofi cu vîrf ascuţit, ca de vrăjitor, vorbind destul de bine românește, dar cu un puternic accent. În timpul liber îşi făcea veacul prin barul de la „Preoteasa"; stătea la o masă, cu partiturile în faţă, cu ochii pe jumătate închişi, compunea muzică, cu degetele apăsînd clapele unui pian imaginar. De altfel, compunea muzică peste tot – pe stradă, în metrou, pe bancă, în parc – dirijînd uneori o orchestră nevăzută. Mulţi îl considerau ţicnit; mi se părea doar *altfel* şi atîta tot!

Niciodată nu am înţeles exact de ce a ales să trăiască în România. Explicaţia lui laconică era invariabil aceeaşi: „Eu vreau să fac muzică! Muzica se poate face oriunde în lume!" Venise la Bucureşti prin '90, cu ceva bani cu care şi-a scos două discuri la Electrecord. Îl bănuiam că e un simpatizant al comunismului şi că-şi dorise să trăiască într-o ţară comunistă, numai că ajunsese în România un pic mai tîrziu decît trebuia şi nimerise în plină perioadă de tranziţie, cînd toate idealurile tindeau spre perfecta societate americană. Alţii îşi imaginau scenarii poliţiste şi credeau că „fugise" din America după ce săvîrşise cine ştie ce grozăvie şi că „se ascundea" la noi în ţară sub masca unui inofensiv muzicant.

John avea şi un job: cînta în corul Operei pentru un salariu de nimic. Cînd i-am propus un film-portret despre el, John s-a apucat să scrie singur scenariul, mi-a desenat *story-board*-ul şi mi-a comunicat că pentru unele cadre trebuia să fac rost de macara şi de elicopter! I-am explicat că nu sîntem la Hollywood, a acceptat cu greu situaţia, dar şi mai multă bătaie de cap am avut cînd am încercat să-l conving să filmăm cîteva cadre la el acasă. „La mine nu-i loc! Nu putem amenaja platou!" Ştiam că locuieşte într-un demisol şi deja îmi închipuiam o secvenţă naturalistă, care pînă la urmă a ieşit suprarealistă cu John gol pe pat, acoperit de o perdea, cu cinci pisoi fără ochi încercînd să i se caţere pe trup.

Camera sa de şase metri pătraţi se afla la demisolul unui bloc de pe lîngă Piaţa Romană. Acolo găseai un pat şi nişte mobilă deteriorată, abandonată de către proprietar, apoi hainele lui John pe umeraşe agăţate de gratiile ferestruicii, pe jos maldăre de ziare vechi, pe pereţi afişe cu spectacolele de la operă, o icoană ortodoxă, un reşou, două, trei crătiţi, ambalaje de supe la plic, o chitară, un casetofon, ţevile de canalizare foarte aproape de tavanul scund, pe pat o saltea şi o perdea ruptă, pe post de cearceaf şi partituri împrăştiate peste tot. Am uitat să amintesc de coşul cu cinci pisoi cărora nici nu le dăduseră ochii şi care mieunau subţire... „sursă de inspiraţie!" mi i-a arătat John cu degetul... probabil pentru noua sa compoziţie dodecafonică.

John îmi povestise că la New York locuise la etajul al douăzeci şi şaptelea al unui zgîrie-nori de la ferestrele căruia putea vedea Central Park-ul. Auzea zgomotul avioanelor care uneori treceau foarte aproape. La Bucureşti, pe fereastră vedea tomberoanele dintr-o mică curte interioară murdară şi auzea zgomotul apei trase la W.C., de la etajele de deasupra şi dejecţiile alunecînd prin ţevile de canalizare.

Totuşi, John îţi lasă impresia unui om fericit. În demisol nu există duş, aşa că o dată la două zile mergea să facă baie la un prieten de prin vecini. Îşi părăsea „hruba" în maieu şi într-un fel de izmene, cu prosopul pe braţ şi cu săpuniera în mînă. Traversa cu pas vioi Piaţa Romană, făcînd vocalize sau cîntînd cîte o arie celebră, uneori „Time to say goodbye" a lui Bocelli. Poate pentru unii dintre noi, românii, căci el, unul, nu avea de gînd să se întoarcă acasă.

De cîţiva ani, John a dispărut misterios, nimeni nu ştie unde. În demisol, în locul lui, locuieşte acum un student la Conservator, la secţia vioară.

„Flori de asfalt"

„Hai să-i facem o vizită poetului!', îmi spune un prieten în timp ce ne plimbăm pe Calea Victoriei. Nu-l cunosc pe poet. Sînt de acord doar dacă nu stă prea departe. „La cîţiva paşi!", mi se spune. „Interesant! Un poet bogat din moment ce-şi are casa în «buricul tîrgului»!", îmi închipui, în timp ce intru în scara unui bloc.

Străbatem un coridor, deschidem o uşă, coborîm o scară în spirală. Jos, un aer rece şi umed. Înaintăm pe bîjbîite, deoarece întrerupătorul pe care-l apăsasem nu aprinsese nici un bec. Prietenul meu ştie drumul, ne afundăm într-un soi de catacombă. Aproape că ne ciocnim de o umbră firavă. Aprindem o brichetă. E o bătrînă care cară nişte sticle goale. „Fir-aţi ai dracu' de beţivi!", cîrîie baba. „V-am zis să nu mai lăsaţi sticle goale pe coridor! De ce nu le duceţi afară, la tomberon?". Trece pe lîngă noi, bombănind în continuare. „Tanti Georgeta! Responsabilă cu salubritatea! E dusă!", îmi şopteşte prietenul.

Poetul nu e în toane bune. Îl supără reumatismul. „De la grota asta nenorocită mi se trage!", explică el, după care înjură. Stă în demisol de aproape cinci ani. „Aş da orice ca să mă mut! Luna trecută îmi găsisem o mansardă, la aceiaşi bani, da' acolo era o căldură de te sufocai. Poate la toamnă, dacă n-o s-o ia altcineva...". Acum vreun an îşi găsise „o gagică" cu casă. „O fraieră de la Litere! Am vrăjit-o cu nişte poezele de amor. Spunea că-s geniale. Ea era de pe undeva, de prin fundu' Moldovii. Cum a intrat la facultă în Bucureşti, cum i-a şi cumpărat tăticu' o garsonieră!". Se mutase la ea şi a urmat o perioadă fericită. „Toată ziua stăteam pe balcon, beam bere şi mă uitam la oameni şi seara făceam cîte o baie fierbinte în cada plină cu spumă. Aproape că-mi trecuseră şalele!". După cîteva luni l-a dat afară. Îi reproşa că nu munceşte nimic, că n-aduce nici un ban în casă. „«Dragă, eu sînt poet!», i-am tot explicat eu. «Nu pot să-mi permit să mă înregimentez în sistemul asta capitalist de rahat pentru o amărîtă de slujbă! Nu vreau să mă ratez!». N-a înţeles nimica! O proastă...".

S-a întors în demisol. Noroc că nu-l ocupase nimeni cît timp fusese el plecat! Încearcă să se autoconvingă că „arta se naşte din mizerie!". Îşi studiază chipul în ciobul de oglindă de deasupra chiuvetei. „Uite ce faţă de artist am!", spune el cu mîndrie, în timp ce-şi admiră obrazul neras de două săptămîni şi părul vîlvoi. Se aşează la un birou unde tronează o maşină de scris veche. În jurul biroului, ghemotoace de hîrtie şi sticle goale. „Nu sînt mulţumit de munca mea!", oftează poetul. „Toate poeziile mele sînt negre, pesimiste... cred că tot locu' ăsta-i de vină! Dar să vă recit ceva!", mai spune şi ia la întîmplare o coală scrisă. Citeşte titlul cu un ton grav: „Flori de asfalt".

Prin ferestruica sa dreptunghiulară se vede trotuarul de pe Calea Victoriei. Posibil să crească pe acolo şi niscaiva flori de asfalt... nu-l contrazic pe poet!

Ne serveşte cu o vişinată caldă. Cineva ciocăne la uşă: o femeie pe la vreo treizeci şi cinci de ani, uscată. Vrea să împrumute un ciocan. Poetul o uşuieşte repede: „Ţi-am mai zis că nu ţinem ciocane, nici cuie, nici...". Priveşte în urma ei cu dispreţ: „O paraşută! Eu am adus-o aici, credeam că-i fac un bine, n-avea unde să stea! Se dă la mine, iar io nu suport genul ăsta de femeie!". După o pauză: „Închipuiţi-vă, şi-a mobilat camera! Îşi pune pe pereţi carpete, tablouri, poze cu ea în costum de baie... Găteşte cu uşa deschisă! Dovlecei pane! Mi-aduce şi mie! Şi mă mai întreb de ce n-am inspiraţie!".

Am plecat de la poet uşor ameţită şi nu din cauza vişinatei. Am fost prost dispusă toată ziua.

„Filozofu'"

„Am avut două case şi pe amîndouă le-am pierdut! Aşa am ajuns să stau în coşciugu' asta!". Domn' Nedelcu îşi începe povestea pe care o repetă la infinit oricărui străin care are chef să-l asculte. Demisolul lui este amenajat ca o bibliotecă, cu rafturi goale, ce se întinde pe cei patru pereţi. Şi-a vîndut pe rînd toate cărţile, în momentul în care şi-a dat seama că-şi pierde vederea.

„Prima casă era pe la Piaţa Dorobanţi şi avea patru camere. Eu, neavînd copii, i-am promis-o unui nepot cu condiţia să aibă grijă de mine... nu mare lucru!... micile cumpărături zilnice şi un menaj uşor... era băiat de încredere şi ţineam mult la el!... am făcut acte în regulă... pe vremea aia eram suspectat de cancer şi-mi închipuiam că o să mor repede şi uite că n-am mai murit! După doi ani m-a dat afară din casă, m-a scos de acolo cu poliţia, căci io nu vroiam să plec, n-aveam unde să mă duc într-altă parte!".

A doua casă a pierdut-o cînd locuia deja de ceva timp în cămăruţa de la demisol. Fusese o casă naţionalizată, şi cînd a încercat s-o recupereze, a realizat că nu mai ştia unde şi-a pus actele de proprietate. „Cred că de atunci, de cînd cu nepotu', le-am rătăcit!... abia dacă m-a lăsat să-mi iau toate lucrurile, nici nu mai ştiu ce s-a întîmplat cu hîrţogăraia. Nu m-aş mira ca actu' să fie la el. Acum aşteaptă să mor ca să poată să ia el casa!".

Domn' Nedelcu a fost profesor de filozofie, iar acum vecinii din demisol l-au poreclit în derîdere „Filozofu'". Nu-i bagă în seamă, pentru că nu are ce comunica cu ei. „Cînd am venit aici, eram fericit că măcar o să fiu liniştit, cu cărţile mele şi n-o să-mi stea nimeni pe cap. Mă gîndeam că o să fiu singur toată ziua şi o să citesc. Da' după ce am început să orbesc, n-am mai avut cum citi şi am vîndut cărţile, la ce să-mi mai folosească? Mi-a mai rămas radioul cu care mai vorbesc din cînd în cînd, cîteodată chiar ne certăm rău! Şi... cîinii... şi cu ei vorbesc!". Domn' Nedelcu are grijă de cîţiva cîini vagabonzi de prin împrejurimi. Cînd merge la piaţă, cîinii îl însoţesc în haită, păzesc banca pe care se aşează puţin ca să-şi mai tragă sufletul. Imaginea poate să pară interesantă, dar nu e singura de acest gen pe care o poţi întîlni pe străzile Bucureştiului.

„Am orbit aproape fără să-mi dau seama!", îşi aminteşte domn' Nedelcu. La început cînd citeam, îmi fugeau literele din faţa ochilor, apoi am văzut din ce în ce mai prost, iar acum abia dacă mai disting ceva, ca prin ceaţă. Oricum nu mai are vreo importanţă pentru mine! M-am obişnuit cu întunericul de aici de jos şi presupun că aşa trebuie să fie şi după ce...". Nu crede în Dumnezeu şi nici într-o viaţă veşnică, într-o lume luminoasă, guvernată de îngeri. Îşi aşteaptă sfîrşitul cu o oarecare duioşie şi speră într-un vid total unde „să nu-l mai deranjeze nimeni şi nimic!".

Pe fereastra lui domn' Nedelcu se vede o parte dintr-un zid cenuşiu pe care scrie cu spray de graffiti roşu: „Postul «Acasă» – *a big shit!*"

Boscheţii din cartierul Primăverii

Un fost coleg de şcoală mi-a spus că se mută într-un demisol. Imediat m-am gîndit la John, la poet şi la domn' Nedelcu, la igrasie şi la gîndaci, la senzaţia de sufocare şi am simţit fiori reci pe şirea spinării. L-am sfătuit să se mai gîndească. După o săptămînă m-a invitat în noua sa locuinţă.

Era demisolul unui bloculeţ de două etaje din cartierul Primăverii. Camera avea mai mult de douăzeci de metri pătraţi, pereţii erau vopsiţi într-o nuanţă de portocaliu care îţi dădea o stare atît de optimistă încît îţi venea să joci şotronul! Pe jos, gresie, o mobilă foarte cochetă, un holişor de primire dotat cu fotolii şi măsuţă, o fereastră mare, cu jaluzele din aluminiu. Colegul se plîngea de prea multă linişte: „E ca la sanatoriu! Cîteodată îţi ţiuie urechile aici! Numa' păsărele, zumzet de gărgăriţe şi alte chestii d'astea!" Totuşi era mîndru că locuieşte într-un cartier rezidenţial, iar camera o găsea mai mult decît încîntătoare. Îl mai supăra priveliştea de pe fereastră: un gard viu foarte verde, cu floricele galbene. „Cel mai haios e dimineaţa şi seara atunci cînd îşi scot baştanii cîinii la plimbare!", îmi povestea colegul. „Numa' dulăi, pitbuli şi rotwaileri! Se opresc la boschet, ridică piciorul şi... piş! piş! şi pe fereastra mea, desigur!" I-am spus că se poate şi mai rău, dar... şi mai bine! Mi-am amintit de un prieten de la Budapesta care avea un întreg apartament la demisol, cu cîteva camere, două băi şi scară interioară. Casa se afla cocoţată pe un deal din Buda şi de la fereastra lui se vedea Dunărea. ▲

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Terapie cognitivă

Cred că din cauza unui program din ce în ce mai dezordonat – cum mi se întîmplă să am de fiecare dată cînd se apropie perioada de concediu – intrasem de cîteva săptămîni bune într-o stare de aşteptare vecină cu letargia. Zăceam în faţa computerului, priveam tîmp şi oarecum uimit agitaţia din jurul meu şi, în general, mă dezmeticeam greu din somnul oricărei nopţi. Practic, de la o vreme parcă nici nu mai aveam dimineţi. Mă proiectam direct în realitatea după-amiezelor buimăcit ca un liliac scos la lumină. În asemenea condiţii, nici nu e de mirare că nu găseam de zeci de zile nimic care să mă facă să tresar, vorbesc, ştiţi cu siguranţă, despre acele întîmplări mai mult sau mai puţin cotidiene care fac diferenţa între azi şi mîine. De zeci de zile, nimic. Absolut nimic.

Pînă cînd, într-o zi din cele despre care poţi spune la un moment dat că au fost binecuvîntate, am dat peste cartea lui Liiceanu, *Uşa interzisă*. Mărturisesc că nu sînt foarte sincer atunci cînd spun că „am dat peste ea". O cumpărasem de ceva vreme, stătea cuminte pe raftul de bibliotecă, neatinsă, în aşteptare. Ştiu sigur ce mă oprea să mă ating de ea: auzisem vorbindu-se prea mult despre cartea asta. Într-un fel sau altul, era, şi probabil că mai şi este, o carte la modă. A luat premii, s-a scris mult despre ea în reviste literare şi nu numai, dar, dincolo de toate acestea, cei cîţiva prieteni cu care împărtăşesc din cînd în cînd impresii despre lecturi recente mi-au lăudat-o în exces, încercînd să mă determine s-o citesc. Ei, aici a fost marea lor greşeală! De fiecare dată cînd procedează în felul acesta mă strîng ca un arici şi mi-e teribil de greu să mă mai apropii un timp de volumul sau autorul în cauză. Trebuie să las să treacă o perioadă, uneori chiar foarte lungă, pentru a hotărî că „a sosit momentul". Nu-mi place să citesc cărţi şi autori „la modă" şi tocmai de aceea, iată, cu riscul de a mă „compromite" în faţa unora dintre cititorii *Dilemei* mărturisesc că abia de cîteva zile m-am apucat să citesc cărţile lui Patapievici. Mea culpa, dacă e cazul, dar eu m-am obişnuit cu aerul uşor surprins, uşor bănuitor, al unora dintre partenerii de dialog care află „cu surprindere" că n-am citit cutare sau cutare autor dintre cei despre care se vorbeşte mult şi se scrie cel puţin la fel de mult.

Aşadar, teama că *Uşa interzisă* ar putea fi dintre acele cărţi, pe care *trebuie* să le citeşti, m-a făcut s-o uit cîteva luni bune pe unul dintre rafturile bibliotecii. Dar s-a întîmplat, aşa cum numai cineva acolo, sus, ştie să le potrivească, să-i deschid paginile exact în starea de letargie despre care vorbeam mai devreme. Şi uite-aşa, domnule Liiceanu, se face că mă alătur şi eu celor ce scriu despre scrisul dumneavoastră, pentru că *Uşa interzisă* mi-a lăsat impresia că e o carte căreia îi lipseşte teribil ceva: instrucţiunile de folosire.

Să fiu bine înţeles: cartea domnului Liiceanu se poate citi foarte bine şi într-o stare de, cum să-i spunem?, normalitate. Adică, dacă asta ai luat de acasă, poţi citi liniştit *Uşa interzisă* pe plajă, în metrou sau în sala de aşteptare. Dar n-ai cum s-o înţelegi decît într-o anumită stare. Trebuie să fi trecut şi să te fi lăsat măcinat prin zimţii nenorociţi ai ceasurilor care au măsurat ultimii treisprezece ani ca să pătrunzi prin uşa interzisă despre care scrie Liiceanu. Trebuie să-ţi fie o silă enormă de propriul eu şi de propria condiţie ca să te laşi îmbăiat şi primenit de paginile acestui volum. Şi, mai presus de toate, trebuie să fii bolnav, trebuie să suferi, fie chiar şi de o enormă plictiseală sau amorţire, spuneţi-i cum vreţi, ca să simţi panaceul ascuns în spatele verbului.

N-am să spun mai multe, pentru că nu mă pricep. Nu sînt critic şi chiar dacă aş fi mi s-ar părea realmente inutilă critica unui volum care s-a scris singur. Pentru că, am curajul să pariez, Gabriel Liiceanu însuşi habar n-are că a mai scris o carte. *Uşa interzisă* are pagini care s-au scris singure pentru că autorul a vrut să scape de povara lor. Ni le-a dat nouă, să facem ce vrem cu ele. Unii le-au premiat, alţii le-au bifat în carneţelul cu lecturi recente. Cei mai mulţi însă, aşezaţi în faţa rîndurilor tipărite ca în faţa unor oglinzi, au tresărit ieşind din amorţeală, confirmînd – pentru a cîta oară?! – că numai ea, suferinţa, ne face solidari. ▲

O nouă apariţie la Editura Curtea Veche

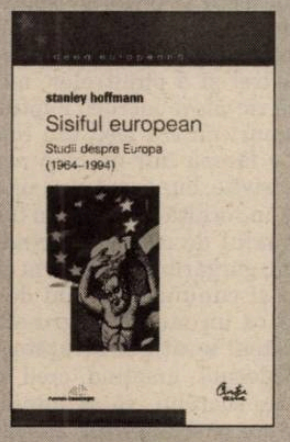

Stanley Hoffmann,
Sisiful european. Studii despre Europa (1964-1994)

N-O SĂ VĂ VINĂ SĂ CREDEŢI: DIFERENŢELE DINTRE „NOI" ŞI „EI" CONTINUĂ SĂ FIE PE JUMĂTATE MOV, PE JUMĂTATE AURII

● N-o să vă vină să credeţi ce mai trafichează unii ca marfă de contrabandă: cochiliile Saint-Jacques!... Nu vă spun nimic? Atunci nu ştiţi ce-i bun: este vorba despre „nucile" acelea marine, din familia regală a fructelor de mare, care se mănîncă în restaurantele de lux – şi care se găsesc, în versiune congelată, în unele supermarketuri. Probabil că despre acestea e vorba în propoziţia cu „marfă de contrabandă"... Traficate, deci congelate. Congelate, deci hibernate. *Frère (Saint-) Jacques, dormez-vous?...* (**a. l. ş.**)

● Orice automobilist care trece din Ungaria în România poate avea impresia că a constatat diferenţele dintre „noi" şi „ei" în materie de integrare. La ultima benzinărie de pe teritoriul maghiar, poţi plăti în forinţi, euro sau dolari ori cu tot felul de carduri. Peste doar cîţiva kilometri, la prima benzinărie de pe teritoriul românesc, poţi plăti doar în lei. Dacă n-ai şi întrebi unde poţi să schimbi nişte forinţi sau euro, benzinarul, „amabil", se oferă să ţi-i schimbe el. Carduri? Numai Visa pe valută. De fapt, nu-i vorba de nici o „integrare" aici: este doar diferenţa dintre a face comerţ bine sau prost. (**M. V.**)

● Miracol mic, neînsemnat, dar miracol, pe o vreme cînd mai nimic nu ţine: Teo continuă să fie încîntătoare cu fiţele şi feţele ei. (**R. C.**)

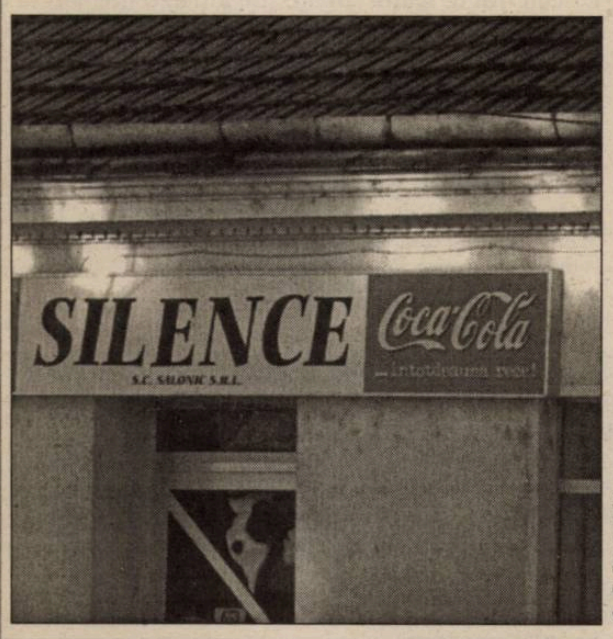

© S. Ivanoschi

Cu ochii-n 3,14

● În staţia de metrou Piaţa Victoriei, o cerşetoare bătrînă, pe o bancă, îşi deapănă litania: „N-aveţi cumva o mie de lei sau două mii? N-aveţi cumva o mie de lei sau două mii?". Lumea trece şi se duce, dar nimeni nu pare să aibă aşa ceva. EXCEPŢIA: o fată tinerică se opreşte din mers, se desparte pentru o clipă de braţul prietenului ei şi (cu un gest de o spontaneitate curat românească) îi întinde babei o sticlă de Fanta *pe jumătate băută*. Cerşetoarea o ia, o duce la gură şi soarbe cu nesaţ o înghiţitură. „N-aveţi cumva o mie de lei sau două mii?" (**D. S.**)

● Am văzut un Mercedes coupé ultimul răcnet, grej metalizat, parcat lîngă o benzinărie. Pe scaune erau instalate nişte prosoape. Plăcuţa din faţă nu era cu număr, ci cu numele proprietarului, ca în America. Cu literele scrise pe tăbliţa cu dungi irizate, mov, aurii şi argintii. Iar mîndrul proprietar se chema SCÂRNECIU. (**A. M.**)

CE, CREDEŢI CĂ AJUTORAREA UNUI ORB POATE CORECTA ORICE CARTE?

● Cine s-a uitat miercurea trecută pe B1 TV, la emisiunea „Naşul", a putut vedea un commando paraştiinţific de istorici internaţionali (un româno-american, un italian şi un sîrb – ?) încercînd să convingă publicul că „tăbliţele de lut de la Tărtăria" sînt cele mai vechi mărturii ale scrierii umane de pe întreg mapamondul. (Adică, vorbim aici de mii şi mii de ani – mult înainte de Sumer şi celelalte!...) S-au invocat comploturi, tăceri academice suspecte etc. *Cui prodest*? – a întrebat unul dintre invitaţi, referindu-se la cabala anti-tărtărească. Asta mă-ntreb şi eu: cui foloseşte să ştim că stră-strămoşii noştri scriau, cînd restul lumii abia învăţa să vorbească? Poate doar grafomanilor... Ce, credeţi că pe-atunci nu existau? (**a. l. ş.**)

● Robert Levine de la Universitatea din California a lansat un sondaj ca să afle care e cea mai prietenoasă naţiune. Trei criterii: ajutorarea unui orb să treacă strada într-o intersecţie aglomerată, ajutorul dat unei persoane cu handicap să ridice o revistă de pe jos şi returnarea pixului căzut. Pe primul loc, s-au situat popoarele din America Latină. La Rio de Janeiro, Mexico City, San Salvador, toţi orbii au fost ajutaţi să traverseze. La Praga, orbii au fost ajutaţi, dar pixurile nu au fost returnate. New York-ul e pe penultimul loc la toate categoriile, iar pe ultimul – Kuala Lumpur, capitala Malaieziei. Prudent ar fi ca orbii să nu meargă mai departe de Praga, persoanele cu handicap să nu citească reviste şi toată lumea să-şi păzească pixurile. Şi în ţările prietenoase există oameni neprietenoşi. (**M. B.**)

● Scriam săptămîna trecută, în pagina 16 a *Dilemei:* „Cine e azi autocritic printre intelectualii noştri «bătrîni» sau «recenţi»? Cred că Cioran şi Paleologu au fost ultimii, de mult de tot". În acelaşi număr, la pag. 10, dl Nicolae Manolescu încheia astfel convorbirea sa cu Andrei Gorzo: „Am intrat în politică în '90-'91, am părăsit-o 10 ani mai tîrziu; cîte nu ştiam, cîte am învăţat, cîte tîmpenii mi-au dat prin cap şi cîte dintre ele am spus în gura mare, în anii ăştia!". Dură cum o ştiu în răbdările ei, ce prompt mă poate corecta viaţa! Este autocritica mea. (**R. C.**)

● La o gură de metrou, un om vinde orice cu 5.000 de lei: rujuri, papiote, periuţe de dinţi. Îşi face şi reclamă: „5.000 orice drăcovenie". (**C. G.**)

● La Biblioteca Centrală Universitară salariile custozilor sînt sub salariul mediu pe economie, oamenii sînt – cei mai mulţi – tineri şi dornici de afirmare. Cum s-o face, totuşi, că tonul e egal profesionist, că ajutorul e pînă la capăt, că nu ţi se taie vorba şi ţi se caută cartea chiar dacă e dată la legat şi că nu afli tam-nisam amănunte din viaţa personală a personalului. De ce nu s-o pune de-un schimb de experienţă între conducerea BCU şi Ministerul (restructurat) al Administraţiei Publice? (**S. S.**)

VÎRSTA NOASTRĂ NU E ÎN MUNCĂ, CI ÎN ÎNCEPUT: CANGURII N-AU ÎNCĂLŢĂRI

● Sfîrşitul unui dialog în trei (doi redactori şi o jurnalistă) pe ProFM: „Ne mai propui ceva?"; „Păi, mai avem timp, în 3 minute?!"; „La vîrsta noastră, facem faţă..." *Ejo*culare precoce? (**a. l. ş.**)

● Cu ocazia multiplelor mobilizări pentru grevă din Franţa, cotidianul comunist *L'Humanité* a ajuns la concluzia că „Măreţia omului nu e în muncă, ci în plăcere". De ce n-au spus de la început? (**M. B.**)

● Început de basm peste o sută de ani. Să zicem aşa: „Eram în anul 2003 cînd, după cum se calcula prin lume, autoarea unei cărţi pentru copii, J.K. Rowling, devenise mai bogată decît regina Angliei..." (**R. C.**)

● Pentru turiştii (americani?...) care confundă Austria cu Australia, în magazinele cu suveniruri din Viena există un tricou special, cu inscripţia: „No kangaroos in Austria!". (**M. V.**)

● La Jariwala, în Bangladesh, într-un meci din campionatul de fotbal, s-a anulat un gol din ofsaid şi a izbucnit o bătaie de amploare între spectatori. 50 de persoane au fost spitalizate. Şi cînd te gîndeşti – apropo de football – că din Bangladesh s-a formulat un proverb de o înţelepciune sfîşietoare: „M-am plîns că n-am încălţări, pînă l-am văzut pe unul fără picioare..." (**R. C.**)

Filip FLORIAN

Eu şi Pătraşcu Luigi, pionieri

Aş putea să vă spun că razele soarelui, subţiri ca nişte tăieţei, se strecurau prin frunzişul plopilor din curte, se prelingeau pe zidurile şcolii, pe tencuiala gri, zgrunţuroasă (despre care Pătraşcu Luigi ştia încă de pe-atunci că nu e calcio-vecchio, ci un strop dat cu măturica), pe urmă intrau în clasă pe ferestrele deschise şi, fiindcă tot semănau cu tăieţeii, iar din tăieţei picură supă călduţă, împrăştiau bobiţe de transpiraţie pe frunţile elevilor, la subraţele tovarăşei învăţătoare Ulărescu şi poate pe spatele ei, jos, unde bluza făcea pliuri şi se petrecea cu fusta. În legătură cu muştele, cu zumzetul şi cu acrobaţiile lor aeriene pe deasupra catedrei şi a pupitrelor, mi-ar fi iarăşi la îndemînă să vă zic cîteva lucruri. Faptul că bîzîiau şi se izbeau de geamuri nu era ieşit din comun, dar întreceau măsura, o făceau într-un chip necuviincios şi în momente nepotrivite, bunăoară cînd una din vocile acelea de clopoţel, în rochiţă pepită şi cu funde albe, recita ceva din manualul de citire, aducînd laolaltă trandafirii, hărnicia, gărgăriţele (cu accent pe i), lanurile de grîu, partidul şi cununile de pini de pe creste. S-a întîmplat apoi ca un muscoi negru-albăstrui să pice ameţit în decolteul tovarăşei învăţătoare şi să zboare pe-acolo, pe dedesubt, ameţind, cred eu, şi mai tare, pentru că razele soarelui, vă amintesc, păreau să fie tăieţei, iar ceea ce se scurgea din ele părea să fie supă. Ce m-am mai bucurat! Ulăreasca n-a ţipat, dar buzele ei (cu rujul ca tomata) scoteau un şuierat greu de imitat şi, vă daţi seama, cu atît mai greu de reprodus în scris, un şuierat recunoscut oricînd în gramatică drept interjecţie. Şi tot ea, Ulăreasca, sărise de pe scaun în faţa tablei, unde scutura din tot trupul pe fundalul unor adunări şi scăderi rînduite cu creta, pînă şi-a tras bluza din betelia fustei şi a vînturat-o de cîteva ori, încît să iasă bărzăunele la aer şi să mă conving şi eu, văzînd culoarea, că Pătraşcu Luigi ştia el ce ştia cînd vorbea de sutienul mov al tovarăşei.

Mai tîrziu, ca şi cum razele soarelui, muştele şi sutienul n-ar fi fost de-ajuns într-o singură dimineaţă, peste noi toţi, a II-a D, s-a abătut o emoţie mare, chiar mare de tot, un fel de vînticel nesuferit care, în loc să răcorească, dădea fierbinţeli. Tovarăşa învăţătoare Ulărescu se reaşezase la catedră, liniştită, trăsăturile ei se legau din nou în alcătuirea de cucuvea sau de bufniţă împăiată, ne striga unul cîte unul şi ne asculta făcînd propuneri pentru cele zece locuri din prima serie de pionieri. Cînd mi-a venit rîndul, pe la sfîrşit (doar stăteam în banca a patra, pe rîndul de la perete), am rostit numele lui Pătraşcu Luigi, fiindcă, după părerea mea, deşi silabisea împiedicat, mînca litere şi încă socotea pe degete, lui i se cuvenea înaintea tuturor să-i cînte trompetele şi să-i fluture drapelul alături. Tovarăşa mi-a cerut să enumăr o parte din calităţile şi meritele colegului meu de bancă, să-i descriu însuşirile şi, ce e drept, am tăcut un timp, m-am mişcat de pe-un picior pe altul (mamă, ce tenişi Drăgăşani aveam!), ea s-a răstit „ce te bîţîi atîta?!“, iar eu am izbutit să bolborosesc „e un elev silitor“. Doar nu era să-i explic cîte ştia Pătraşcu Luigi! A consimţit, „mda, mda, poate fi un imbold...“, însă puţin după aceea, cînd s-a ridicat şi el, şi-a tras nasul şi m-a recomandat pe mine, ochii învăţătoarei n-au licărit cu blîndeţea căprioarei, cum aşternuse pe hîrtie un poet, ci s-au bulbucat, v-am mai spus, ca la cucuvea sau la bufniţă. Palma ei a căzut pe catalog cu un plescăit, mustrătoare, convinsă (palma, da, nu tovarăşa învăţătoare Ulărescu) că ne înţelesesem între noi cît să ajungem amîndoi pe lista ei. Şi m-a respins.

La Academia Militară a fost o festivitate frumoasă. Ce de cămăşi albe pe esplanada din faţa statuii! Noi, mulţi, foarte mulţi, cei care nu aveam privilegiul să fim făcuţi pionieri în prima serie, veniţi nu dintr-o singură clasă ori dintr-o singură şcoală, ci din zeci de clase din vreo şase şcoli, priveam la ei, la fruntaşi, ne uitam cu ochii căscaţi şi la eroii din piatră şi la veteranii de război, nu prea ziceai că au dat aceleaşi lupte, noi, cei aflaţi mai jos la învăţătură, dar şi acolo pe platoul terasat din faţa Academiei Militare, cîntam din tot sufletul „Ta-ra-ta-ta, goarneleee au sunaaat“, iar ei ne răspundeau de sus „Fluturăăă în gîîînd / Zălooog de legămîîîînt / Întîiul meu cuvîîînt / De piiiooonier“. Pătraşcu Luigi era pierdut printre ei, nu-l recunoşteam dintre atîţia, ştiam că ştie cum e lenjeria intimă a corpului didactic, de ce n-a jucat Dobrin în Mexic, cum se intră la filmele de la „Favorit“ fără bilet, cînd sare Dudu la cap şi cînd scoate Mannix revolverul, de ce e răguşit Dan Spătaru.

În ceea ce mă priveşte, am devenit pionier în seria a doua, la noi în clasă, cînd muştele bîzîiau ca de obicei şi se izbeau de geamuri. A fost bine. Cred c-ar fi fost şi mai bine dacă tovarăşa învăţătoare Ulărescu ar fi dat şi ea înainte, pe steag, cu un fier de călcat. ▲

Iulia GORZO

De la *glop* la *gargoyle*

– cum m-am făcut mare cu Pif –

Cred că sînt norocoasă. Sînt norocoasă pentru că în copilăria mea, pe lîngă *Racheta albă*, cele cinci minute de desene animate, concursul anual de desene pe asfalt pe care nu-l cîştigam niciodată (ca să cîştigi, porumbelul păcii era obligatoriu şi mie niciodată nu mi-au plăcut păsările), exista *Pif*.

Mi s-a atras atenţia că, dacă vreau să vorbesc despre *Pif*, să nu încep aşa de-a dreptul, ca şi cum toată lumea ar trebui să ştie ce e *Pif*. Nu-i nimic, la început nici eu nu am ştiut ce e *Pif* şi de unde vine. Mă uitam cu sfială cum din pod şi din magazie sînt aduse nişte reviste colorate, cu desene. Şi, dacă mă uitam mai bine, desenele se legau într-un soi de poveşti. Bun, deci *Pif*-ul era un fel de carte cu poze şi poveşti care creştea numai la noi în pod (verificasem – nici unul dintre colegii de grădiniţă nu auzise de aşa ceva). Să ştii să citeşti era într-adevăr un avantaj, mai ales dacă te descurcai în franţuzeşte (o pretenţie care mi se părea exagerată la cei patru ani pe care îi purtam cu mîndrie), dar, aşa cum am descoperit, cititul nu era o condiţie indispensabilă. Aşa că am început să mă apuc de *Pif*-uri cum trebuie, „gospodăreşte“, pornind de la o bandă desenată corespunzătoare grupei mele de vîrstă: avea o singură pagină şi un personaj a cărui principală calitate era că se exprima într-un limbaj foarte personal, pe care l-am înţeles imediat. Pe scurt, personajul se numea Pifou, era deci un fel de Pif mai mic şi spunea „Glop“ cînd era încîntat şi „Pas glop“ cînd nu era.

Poate există şi căi mai simple de a spune ce era *Pif* (de pildă: *Pif* = personaj care apare pentru prima dată în *l'Humanité* în 1948, are succes şi capătă o bandă desenată numai a lui în *Vaillant, le journal le plus captivant*, apoi ajunge să dea chiar numele revistei; în perioada anilor '60-'70, *Pif Gadget* devine una dintre cele mai populare reviste de benzi desenate, fiind distribuită mai ales în fostele colonii franceze şi în ţările comuniste), dar nostalgia, se pare, are căile ei.

Succesul în înţelegerea lui Pifou mi-a dat curaj să atac lucrurile serioase din *Pif* – am trecut de la benzile desenate cu căţeluşi şi tot felul de alte animale la cele cu oameni şi tot felul de alte animale. Cunoscătorii au înţeles deja că sînt pe cale de a vorbi despre Rahan, cel mai celebru dintre eroii din Pif, singurul blond şi, în viziunea creatorilor săi, singurul care nu arăta a maimuţă dintre preistorici. Rahan era înţelept, ţinea discursuri nobile semenilor săi mai lenţi într-ale evoluţiei şi se întîlnea tot timpul cu animale mari şi periculoase, frumos desenate. Iată de ce îmi mai zbura gîndul la el în timpul vreunui concurs de desene pe asfalt şi uitam să desenez porumbelul păcii. Aş fi preferat un pterodactil. La început am vrut ca şi altcineva în afară de fratele meu să ştie despre Rahan şi pterodactili. Am încercat să povestesc cîte ceva pe la şcoală, dar m-am plictisit repede, nimeni nu părea să înţeleagă cu ce minunăţii îmi petrec eu timpul. Era frustrant, începusem chiar să cred că şi colegii mei au avut treburi urgente care i-au reţinut din evoluţie. Apoi am învăţat ce mare plăcere este să nu împărtăşeşti oricui. Era ca şi cum *Pif* ar fi crescut într-adevăr în magazia şi în podul nostru, doar pentru mine şi fratele meu, care ştiam să-l apreciem (şi ce-l mai apreciam! Una dintre grijile noastre era pe-atunci cum o să ne împărţim *Pif*-urile cînd o să creştem mari şi o să fim fiecare la casa lui. Bănuiala mea e că frate-meu plănuia să mă înşele, să le ia pe cele din perioada de glorie şi să-mi lase ultimele numere, cînd propaganda începuse să fie deranjantă în texte şi cînd desenele deveniseră din ce în ce mai neglijente.)

Nici cînd am mai crescut un pic n-am renunţat la *Pif*. E adevărat că Rahan începuse să mă enerveze, dar existau personaje mai serioase, cum ar fi Docteur Justice. Mi-a plăcut pentru că era frumos, elegant, semăna cu Alain Delon, vorbea mult, dar nu era plictisitor, pentru că studiase judo cu marele maestru Hiamuri şi tot timpul îl ataca cineva. Mai tîrziu a început şi el să mă calce pe nervi, pentru că nu-l mai ataca nimeni şi atunci trebuia să-şi cîştige cumva existenţa şi începuse să ţină discursuri despre exploatare, foamete şi rasism. La început nu vedeam nici o legătură între *Pif* şi discursurile cu exploatare-foamete-şi-rasism-în-capitalism. A durat ceva timp pînă să-mi dau seama că discursurile astea semănau destul de mult cu celelalte, pe care le mai prindeam cînd din neglijenţă uitam să plec din faţa televizorului imediat după desenele animate. Şi a durat ceva timp pînă să-mi dau seama că, dintre toţi colegii de generaţie, dădusem tocmai peste foarte puţinii care nu aveau şi ei o magazie ca a noastră sau măcar un raft în debara în care să crească *Pif*. Apoi am aflat că *Pif* se înfrăţise cîndva cu revista pentru copii *Cutezătorii* (asupra căreia n-aveam nici un dubiu: era la fel de plină de pionieri şi de discursuri ca orele de program TV dintre două reprize de desene animate) şi că se organizase chiar un concurs de desen care să celebreze evenimentul. Cu alte cuvinte, ia să vedem, fii ai ţării, cine îi desenează cel mai bine pe simpaticii Pif şi Hercule, dar nu oricum, ci alături de cea mai mîndră creaţie a tineretului nostru, şi aici vorbim despre Minitehnicus, desigur. (Precizare pentru cei care, ocupaţi cu *Pif*-urile, neglijau revista *Cutezătorii*: Minitehnicus era eroul unei benzi desenate la fel de inspirate ca şi numele său.) Aşadar, *Pif* nu se mulţumise să ducă o existenţă liniştită în magazia noastră, *Pif* era peste tot şi mai ales toată lumea părea să ştie cu ce se ocupă Rahan.

Dezamăgirea a fost scurtă însă, pentru că între timp m-am făcut mare. Mi-am dat seama de asta cînd în *Pif*-urile răscitite, pe care credeam că le ştiu pe dinafară, am găsit lucruri noi: Corto Maltese (ciudat, poetic, romantic, marinar, cercel în ureche, stînci, umbre, cel mai mult îi place să se uite în zare cu un aer misterios), Gai-Luron (imperturbabil, matur, înţelept, dar numai în timpul liber, adică între două sieste) şi... personajul meu preferat, *Le concombre masqué* (debil, fericit, vorbeşte numai în concombreză şi numai dacă are chef, obicei pe care l-am împrumutat şi care s-a dovedit util în multe situaţii. De altfel, concombreza e franceza mea şi începe cam aşa: *Keskeucé?* Alte cuvinte şi expresii absolut necesare sînt: *gargoyle, scniakzer, cogitationner* şi, mai ales, *mitrouiller avec une sulfatouze)*.

Nu sînt singura norocoasă, ştiu, aveam o magazie ca oricare alta, *Pif* a avut în perioada sa de glorie un tiraj foarte mare, *Pif* era gata să se înfrăţească oricînd cu tovarăşii săi de oriunde, chiar şi cu cineva numit Minitehnicus, dar nu ştiu de ce tot am tendinţa de a vedea în *Pif* ceva foarte personal. Debil, nu? De vină e probabil influenţa concombreză. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Matei FLORIAN, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Robert TURCESCU, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Matei FLORIAN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 149 în Oferta 2003 a Rodipet. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55